

ספר ביאור הלויקוטים

עם ביאור בלשון קל ורהוט
אשר בשם **באר אברהם** יכונה
ועל שפת הבאר הערות ומראי מקומות
להשלמת הבנת דבריו הקדושים

א

הקדמות

ח"י כללים

(חלק מתוך ספר)

אמונה בידיעה רוחנית

פה עיד הקודש ירושלים תובב"א
שנת "פקד פקדתי" תשע"ח לפ"ק

המבא"ר

בכל עת שהוצרכנו להזכיר את המחבר
בשמו, קראנו את שמו

המבא"ר

וזאת על פי מה שחתם עצמו בסוף הקדמתו
לביאור הליקוטים:

"נאום המבא"ר"

שהוא אותיות

אברה"ם

ואכן, זה שמו נאה לו, כי זה כל מהותו
ועניינו, לבאר עומק דברי רבינו ז"ל. ולית
ליה מגרמיה כלום, רק הוא כאספקלריא
המאירה שזיכך עצמו מכל חציצה ומחיצה,
וביטל את כל כולו לרבינו ז"ל ותורתו
הקדושה, עד אשר זכה לגלות לנו ביאורים
עמוקים ונפלאים ברבריו הקדושים.

כל הזכויות שמורות

מכון באר אברהם

לביאור כתבי ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל

להערות והזמנות:

050-4106685 – 02-5400672

עיצוב כריכה ושערים:

BRN דימון / עיצוב ותדמית

בעזרת השם יתברך

ספר

ביאור הלויקוטים

וקדוש לברכה זכותו יגן עלינו אמן, על פי באורי דברי
תלמידו המבהק הרב הצדיק הקדוש והנורא מורנו
הרב רבי נתן זכר צדיק וקדוש לברכה בכתב ובעל פה.

אשר על ידי הבאורים הנ"ל, יראה המעיין, כמצוין מן
החרכים, העמקות הנפלא שיש בספר לקוטי מוהר"ן.
אפס קצתו יראה, וכלו לא יראה, כי אין סוף ואין
תכלית לעמקות הספר לקוטי מוהר"ן הקדוש, כידוע
מדבריו הקדושים המבארים בספר "חיי מוהר"ן" וספר
"שיחות הר"ן", וכמבאר גם בהספר הזה בהקדמה, לך
נא וראה שמה.

והוא לבאר ולפרש, בעיון נפלא ונורא, המאמרים
הנפלאים הנמצאים בספר "לקוטי מוהר"ן", וענינים
נוראים ונפלאים לעבודת השם, בעמק לב ונפש,
ושבירת ומצוי המדות, וקיום עצות רבנו ז"ל בכל
הדקדוקים.

בו מבאר באורים נפלאים, ודמוים נוראים ונפלאים,
וקשורים נפלאים בדברי ההשגות הקדושות, והתורות
הנוראות ונפלאות אשר נקבצו בספר הקדוש והנורא
"לקוטי מוהר"ן" שחבר רבנו הקדוש והנורא נחל
נובע מקור חכמה רבנו נחמן מברסלב זכר צדיק

מאת האיש האלקי, הרב הגאון החסיד, קדוש וטהור וכו', מורנו הרב אברהם זכר צדיק לברכה
בן להקדוש ותיק וחסיד וכו' מורנו הרב נחמן טולטשינער זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא

הספר נדפס עוד בדיווי המחבר, אפס קצתו
מעט מזעיר. ועתה נאסף ונקבץ רבו ככלו, על ידי
עבודתו ויגיעה וטרחו מרבה, על ידי הרב
שמואל בן רבי ישעיה הלוי הודוויץ והוצא לאור
על ידו.

נעתק על ידי הרב החסיד הנעלה ידא אלקים מורנו
הרב רבי משה יהושע בן רבי אשר זעליג מטעפליק
זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, ועל ידי הרב החסיד
ידא אלקים מורנו הרב רבי שמעריל בן רבי אברהם
אליהו זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא מבארדיטשוב.

הוצאת ישיבת ברסלב לתורה ותפלה
נדפס פה עיר הקדש ירושלים רעוב"א
בשנת תרצ"ד לפרט קטן

ועתה נדפס במהדורה מנקדת ומבארת
פה עיר הקדש ירושלים רעוב"א
בשנת "זרח בחשך אורד" תשע"ח

(נוסח השער, שהציע תלמידו המובהק של
המחבר, רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, בעת הדפסת
הספר. ואף ציין וכתב: "יותר אץ להאריך בשבחו,
כי זה רצינו")

זאת חבור ולקוט

איש אחד מחשובי חסידי ברסלב
אשר כל ימיו היה עוסק
בהתבודדות, והיה דבוק בהשם
יתברך תמיד

וכל חדושי שחדש

הוא מה שהשם יתברך עזר לו
על ידי רבוי התבודדות שלו
ומובא בלקוטי מוהר"ן חלק א'
סימן קנ"ו שזה בחינת

רוח הקדש ממשי

ומי שהיה מסתכל באמת על
פניו, נתעורר לתשובה בלא
מוסר ובלא תוכחה

שמו רבי אברהם בן רבי נחמן
הלוי ז"ל.

YAAKOV MEIR SHECHTER

President "**Keren Or**" Institutions

JERUSALEM

21 Shimon Rokach St. Tel. 972-2-6264619

יעקב מאיר שכטער

נשיא מוסדות "קֶרֶן אֹר"

בעיה"ק ירושלים תובב"א

רח' שמעון רוקח 21 י-ם טל. 02-6264619

בעזה"ת יום א' י"ד שבט לסדר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש תשע"ו

הנה ש"ב נכד אחותי תחי' האברך כמדרשו, הרה"ח היקר ר' **יעקב נתן אנשין** שליט"א בן ידי"נ הרה"ח הנעלה ר' אפרים נחמן שליט"א, אשר זוכה ומזכה את הרבים בשיחותיו ובשיעוריו ברבים במתק שפתיו, ועתה נטה ידו, ונטל על עצמו מלאכה גדולה שיש בה חכמה ומלאכה, לעמול ולהתייגע בביאוריו ובפירושיהם וחיבוריו של האי גאון וצדיק מאור עינינו בחשכת הגלות והדעת ה"ה הגה"ק רבי אברהם ב"ר נחמן חזן מטולטשין, אשר היה ממעתיקי השמועה להעביר את דעת דקדושה של רביה"ק לדורות האחרונים, ובמיוחד בספרו העמוק מני ים "**ביאור הליקוטים**" אשר כל בעל מוח בר לבב יודע עד כמה נכוחים ומתוקים דבריו כדבש וכנופת צופים, בהאירו את תורות רביה"ק לעומק ולרוחב, ובונה בנינים דקדושה בנתיבות חכמת דעת רביה"ק המלא מדע וחכמה אלקית, כידוע שרבינו עשה את ספרו לפשוטים וגם ליודעי בינה מעמיקים ביותר.

והנה מחמת עמקות הספר ביאור הליקוטים, ושפתו המיוחדת במינה של ראבר"ן זי"ע לא תמיד יורדים לעומק דעתו הרחבה, וזכורני שמאז ומקדם היה הספר הזה חמדת לבנם ותענוגם של גדולי בעלי המח שבאנ"ש אשר התאמצו להתענג על דבה"ק ולרדת לסוף דעתו עד תומו.

ואת המשימה הגדולה הזאת נטל על עצמו האברך הנ"ל ברוך הכשרון, לבאר ולפרש עד היכן שידו מגעת את עיוניו ורעיונותיו העמוקים של ראבר"ן, ואכן עמל כדי מדתו ביגיעה עצומה ועשה לילות כימים בהעמקה ובעיון בדבה"ק, וזכה לסיעתא דשמיא, ולהר"ל בזה ספר שלם בביאורים ופירושים המיישבים את הדעת, שיהיו לנחלת הכלל ושוה לנפש החפצה להתענג על ביאורי ליקוטי.

והאף אמנם שמטרדות הזמן לא עברתי על כל כל הכתבים שהיו לפני, אבל נאמנים עלי דברי ידי"נ הגאון המופלג בתורת רביה"ק הרה"ח הנעלה רבי אברהם יצחק הלוי כרמל שליט"א, אשר עבר על הספר ועמד לימין המחבר הנ"ל בעצה ותושיה, ומעיד עליו שיפה עשה בכתיבה ובתוכן, והספר יהיה לתועלת מרובה לקרב את החפצים להבין ולהשכיל בדבריו העמוקים של גאון עוזינו ראבר"ן זי"ע, ויבאו ויתענגו רבים על מתק העיונים הנפלאים. ואברכהו שיזכהו השי"ת להמשיך ביתר שאת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא להאיר עיני ישראל ולהפצת דעת דקדושה בכתב ובע"פ, כי אין למעלה מזה להאיר את החשיכה העבותה הזאת באור דעת תוה"ק ותורת הצדיקים הק' אשר הותירו לנו את ספריהם הק' לחיות בהם חיים טובים חיים נצחיים, עדי נזכה למלאה הארץ דעה את ה' וכולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם במהרה בקרוב.

יעקב מאיר שכטער

SHMUEL MOSHE KREMER

Author Of Mayanim B'Nechalim

President, Talmud Tora BRESLOV

Rosh Kollel OR HANELAM

8 Yochanan Mizrahi St. Tel: 972-2-5829514

JERUSALEN

שמואל משה קרמר

מח"ס מעיינים בנחלים

נשיא מוסדות התורה והחינוך

ברסלב

ירושלים-בית שמש

ורדכ אור הגעלם ברסלב

ע"ה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד

תמוז תשע"ח

הנה זה ימים ושנים אשר רבים אומרים מי יראנו טוב, לפתוח בפניהם שערי הספר "ביאור הליקוטים", אשר נתן בים דרך ובמים עזים נתיבה, וגילה לנו דרכי העיון האמיתי בליקוטי מוהר"ן, בהציבו ח"י כללים אשר דלה מתוך דברי רבינו הק' ומוהרנ"ת, ואף ביאר על פיהם ביאורים עמוקים ונפלאים בתורות רבינו הקדוש, גלייה לדרייה ונפל נהורא בבי מדרשא.

אך דא עקא, מחמת עומק דבריו ולשונו המיוחד, נשאר דבריו סגורים ומסוגרים עבור רבים מלומדי בית המדרש, אשר נכספה גם כלתה נפשם לטעום את נועם צוף דבריו ולהיכנס לחדרי התורה הפנימיים, ולא מצאו ידיהם ורגליהם בהבנת דבריו הק'.

ועתה עלינו לברך לאדון כל, מפענח נעלמים, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אשר אתא לקמן האברך כמדרשו, הידוע בשער בת רבים בשיעוריו וחיבוריו המאירים, הרה"ח ר' יעקב נתן אנשין שליט"א, בן לידי"נ הרה"ח רבי אפרים נחמן אנשין שליט"א, ומתניתיה בידיה - ספר "ביאור הליקוטים" עם ביאור בלשון קל ורהוט, אשר בשם "באר אברהם" יקבנו, ועל "שפת הבאר" הציב הערות יקרות לבאר עומק דבריו הק'.

והנה, לא יכולתי לעבור על כל הספר, אך כאשר טבלתי קצה המטה ביערת הדבש אורו עיני, בראותי את בהירות ביאורו, שנכתב בטוב טעם ודעת, תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו, ומאיר עיני הלומד בהבנת הדברים לעומקם, וכל הרואה אומר ברקאי.

ואצרף גם אני את ברכתי, שיתקבל חיבורו היקר באהבה וחיבה, ויזכה לילך מחיל אל חיל לבאר את כל הספר "ביאור הליקוטים" ואת כל כתבי רבי אברהם ב"ר נחמן זיע"א. ישוטטו רבים ותרבה הדעת, עדי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אמן.

שמואל משה קרמר

הסכמה ומכתב ברכה

מאת הגאון החסיד רבי אברהם יצחק כרמל שליט"א
מגדולי משפיעי אנ"ש ומעתיקי השמועה

בס"ד

יום ד' לסדר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, תשע"ד

הנה זה מבני עליה, אברך כמדרשו, אשר נשאו לכו בחכמה בתבונה בדעת ובכל מלאכת הקודש, לעסוק לעיין, לסלסל ולפלפל, בכדי לזכות על ידי זה לטבול ולהיטהר במימי הדעת של הנחל נובע מקור חכמה זיע"א, ה"ה הר"ר יעקב נתן בן ידי"נ הוותיק וחסידי רבי אפרים נחמן אנשין שליט"א.

זכה וחנו השי"ת מאוצרו הטוב, מאוצר חכמת התורה, ומאוצר היראה הקודמת לחכמה, ונשאו לכו להשקיע כוחות וזמן ויגיעה בדברי הגאון הקדוש החסיד והעניו רבי אברהם בר"נ זצ"ל, בספרו המופלא "ביאור הליקוטים", המבאר את דברי רבינו הקדוש אדמו"ר מוהר"ן זיע"א.

כי הנה דברי רביה"ק עמוקים מני ים ורחבים מני ארץ, לית מאן דיכיל למיקם עליהו, כי כל דבריו הם לבושים וחלוקא דרבנן להשגות אלקות, לתורה ששמע מפי הקדוש ברוך הוא (כמבואר בתורה מ"ט) ומהאורות העליונים המלוכשים בעולם האצילות, כידוע בשם המגיד הקדוש מטטראהוויצע, ואף למעלה מהם.

ועיקרם של דברים הוא הפנימיות, האור האלוקי המלוכש בהם, אשר נמשך על ידי רבינו הקדוש מעילה לעלול, משכל עליון לשכל תחתון, עד אשר נשתלשל ובא באופן של מאמרים ודרושים ועצות, הנמשכים מייחוד הפנימי שמשם התגלות התורה דלעתיד (ליקוטי הלכות, תחומין ה). ותורתו הקדושה היא תורה הנמשכת מעתיקא סתימאה (המבואר בתורה מ"ט) מדברים שכיסה עתיק יומין, ומוסתרים הם מעין כל באלף עיזקאין מאור הגנוז שיתגלה לעתיד שאינו יכול להתגלות ואינו נתפס בגבול, ולכן אי אפשר להשיגו באמת רק מי שמבטל כל גשמיותו ואין נמצא בגבול (כמבואר בתורה ט"ו).

וכבר כתב רבינו הקדוש בתורה ל"ו, שמי שלא תיקן עדיין את עצמו בשלימות הראוי, אין לו שום תפיסה בדיבורי הצדיק. ואין הכוונה לדברים כפשוטם, למה שענינו תחזינה בשוריינא דעינא, רק לפנימיות כוונת תורתו, שהוא רוח הקודש שלו, שהוא הצדיק בעצמו, כמבואר בליקוטי הלכות (שלוחין ה, יב).

זיכה ה' את עמו ושלח את נשמת מוהרנ"ת זיע"א אשר עליו סמך רבינו הקדוש את ידיו להשכיל להבין ללמוד וללמד ולגלות מפנימיות כוונתו לעם סגולה, בבירור המדמה ובהשגת הדברים לאמיתתם, כפי שנתבאר בספה"ק ליקוטי הלכות. הן בביאוריו הנפלאים והן בהבנת פנימיות כוונתו הקדושה באופן של קיום העצות לעובדא ולמעשה. וכל דבריו בביאורי קיום המצוות, בפנימיות ענינם אשר יתהוו על ידי זה המצוות ללשון "צוותא וחיבור" ודביקות עמו יתברך. וכן כל דברי ההתעוררות וההתחזקות בשבעה משיבי טעם, כמים קרים על נפש עייפה. ודברותיו ברשפי אש קודש אשר תוקד בלב העוסק בספריו הקדושים, ובו דעת אלקים ימצא.

והנה תלמידו המובהק רבי נחמן הלוי חזן זצ"ל, אשר שירתו ושימשו בכל ענין, ועל ידו כל שארית

ההשארה והדעת, הכתב והמכתב, כלל ספריו של מוהרנ"ת. זכה מן שמיא בכך אשר רוח ה' היתה בו, ה"ה הגאון הקדוש החסיד העניו רבי אברהם בר"נ זצ"ל, אשר יגע וטרח וסלסל ופלפל בדברי רבינו במוחו הקדוש האלוקי והגאוני, בפרישות גמורה מכל ענייני העולם הזה, הם ותולדותיהם וכיוצא בהם, והלך תקופות של חדשים ימים ושנים, עם כל תורה ומאמר בליקוטי מוהר"ן.

וכפי ששמעתי מחו"ז תלמידו, החסיד המופלג רבי לוי יצחק בנדר ע"ה, שהיה יוצא בכל מוצאי שבת קודש מביתו עם שק של ספרים ומעט לחם, ופורש ומתבודד, ועוסק בתורה ותפילה, ושופך דמעות כמים, עד אשר נגלו לו תעלומות חכמה, אשר ברחמי ה' נשאר מהם חלק נכבד, ונדפס בשם ספר "ביאור הליקוטים".

ועוד הגיד רבי לוי יצחק ע"ה, שבסוף ימיו חדל מלכתוב ספרו, מפני שלא יכול לבכות, כי הזיקה לו הבכיה מאד למאור עיניו שנחלש מאד וכהה, ואמר: "כשיכולתי לבכות להש"י שאזכה לאמת לאמיתה, להשיג ולפרש להוציא לאור תעלומה, כתבתי. עכשיו שאיני יכול לבכות, איני כותב יותר".

וכל מי שזיכהו ה', עומד ומשתומם מגודל המראה, מנפלאות השכל הגאוני, הרוחני, האלוקי, שבספרו המופלא, שעוסק רובו ככולו בביאור הדברים בעומק ובתכלית העיון, אשר רק "מי שממית עצמו עליה" זוכה לזה ברחמי ה' עליו. ואי אפשר כלל להבין דבריו באמת, רק מי שמתייגע בכל כוחו וממית עצמו עליהם. ובתוך דבריו יראה, מי שענייני שכל ודעת לו, איך שבפתע פתאום פלט קולמוסו הקדוש דברים שאין הם נאמרים מכח השכל, ההבנה, והמחשבה האנושית. רק כעין "השגה" ו"הארה" שהיא התנוצצות אלקות שנכתבה על ידו באש שחורה על גבי אש לבנה.

והנה, העיד רבי אברהם שאת הדרך והמסילה איך ללמוד את הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן, הוציא מדי שקדו ימים ושנים רבות על הספר ליקוטי הלכות, שם נמצאים הכללים והדרכים, שהם המפתחות להיכנס להיכל קודש הקדשים הספה"ק ליקוטי מוהר"ן. ו"אחד היה אברהם" בעומק עיונו והשגתו, עד שהעמיד ח"י יסודות נאמנים שהם הכללים המורים האיך לגשת אל הקודש פנימה, ולהבין איזה דבר מדברי הספר.

וכבר כתב ראב"ן שהדיבור שאמר רבינו "אני נהר המטהר מכל הכתמים", סובב והולך על ספרו הקדוש (כמבואר מדברי מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, בציעת הפת הלכה ה'), והעיקר על ידי שעוסק בהם בעיון וביגיעה כמבואר בתורה ק"א.

והנה, ידוע שלשונו הטהורה של רבי אברהם אינה מצויה כלל בשום ספר מספרי הקודש, ובנוסף לזה היא נכתבה גם בקיצור נמרץ, ופעמים רבות ברמזים ממש, כמאן דמחוי במחוג. ומי שאינו רגיל בלשונותיו המופלאים, אינו מוצא דרך כיצד ליהנות מזיו צוף נועם דברות קדשו, מלבד הקושי העיקרי שהוא: עומק עומק דבריו העמוקים, חריפים מימיו, לא יוכל כל אדם לעבור בהם.

והנה, העיר ה' את רוחו של האברך המיוחד, לתת את לבו ואת החכמה אשר חננו ה', לרבות קן קולמוסו המלא ברכת ה', להתעמק ולהוציא מן ההעלם אל הגילוי את האוצר הנעלם בספר הקדוש "ביאור הליקוטים".

ומהודענא, אשר מראשית דרכו בחיבור זה, שמחתי ויגל לבי, כי עדיין לא קם גואל ומבאר לספרו המופלא והקדוש, ורבים מאד אינם זוכים כלל להבין איזה דבר מדבריו, והוא בפניהם כספר החתום, וגם במה שמבינים איזה דבר מדבריו הק' הם רק כמאן דמציין מן החרכים, אבל לא באו עד עומק תכונתו, כי גאו המים לא יוכלו עבור בהם.

והנה ידוע לכל באי שער המקדש, שלזה נצרך יגיעה גדולה מאד, ועמק רב בדקדוק אחר כל תיבה וביטוי שפתיים הנזכרים שם, ולדעת רמזי דבריו למה יכוונו, הן בפשט הדברים, הן בהבנת עומק הדברים וקישורם, והן בחיפוש המקורות והאסמכתות לדבריו. ועבודה זו היא מעבודות הקשות שבמקדש ואי אפשר לעשותה אלא לאחר יגיעה ושקידה רבה מאד, כשימסור עצמו וימית עצמו עליה.

ובחיבור דנן עשה המחבר אזניים לדברי קדשו; הן בפירוש הדברים ללשון צח וזך שכל המעיין בו יבין את דבריו, יאירו ויעוררו, וכל רואיהם יאמר ברקאי, האיר נגה עלי אור חדש. והן בביאור פירוש עומק הדברים, והבאת מראה מקום. וכל אשר עשה, יפה עשה בעטו עט סופרים משופרא דשופריא, והכל בכתב אשר מיד ה' עליו השכיל בסייעתא דשמיא.

ומהודענא, אשר נתקשרתי עם החיבור בקשר של קיימא, והנחתי כל טרדותי המרובים בעסקי החיבורים והשיעורים, ובכל פעם שיצאו איזה עלים לתרופה מביאור זה שמחתי כמוצא שלל רב, ועברתי בדקדוק רב ובעיון על כל דבר מדבריו, וסיקלתי המסילה, וכל מה שהערתי או הוספתי היו לאחד בספר הזה.

ומהודענא ומסהידנא ומעיד אנא, כי זה הספר ישכון אור, ואחר שראיתי אשר טוב עשה והלך במסילה האמיתית, לא סר ממנה ימין ושמאל, וכל הערה והארה ותוספת תיקן והעיר – ראיתי את החיבור הזה כמקום נכון וכאכסניא וכבית וועד לחכמה. ולכן הרשיתי למחבר שייקח מהדברים שנכתבו בספרי "מקור חכמה" על ליקוטי מוהר"ן, הן בפשט הדברים הן בביאור הח"י כללים, ובנוסף חידושים וביאורים שהיו תחת ידי נתתים לשקעם ולשבצם בספר הזה, כי בו מצאה נפשי מנוחה. ומפני כך, אין זה כעין ספר של מחבר אחר שסמכתי ידי ולבי עליו, אלא הריני משותף בספר זה בפועל ממש.

יתן השם יתברך בלב הצמאים ומשתוקקים אל האמת, להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל הנכתב בספר. ועל ידי זה ייפתחו עיניהם ולבם לטעום מיערת הדבש, מנופת צופים ואמנה, עד אשר ייחקקו הדברים בשכלם ודעתם ובפנימיות לבבם, לשוב אל ה' בכל לבבם ולעבדו באהבה וביראה, ולעסוק בתורתו הקדושה בטהרה. עד אשר יערה ה' רוח ממרום ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים בב"א.

החותם בכל חותמי ברכות שבמקדש

אברהם יצחק הלוי כרמל

ברכת אב

מאת אבי מורי, עטרת ראשי, וותיק וחסיד
רבי אפרים נחמן אנשין שליט"א
מגדולי משפיעי אנ"ש ומעתיקי השמועה

בס"ד יום ג, לסדר "וישב ... ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם", ה'תשע"ה

אודה השם מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, בראותי את בני מחמדי, יניק וחכים, ר' יעקב נתן הי"ו, אשר שם יגיעו ומצא כדי מידתו בתורות רבינו הק', ומטיב מטובו לאחרים להאירם ולעוררם בתורת הצדיק. וכבר בא בכתובים בכמה וכמה חיבורים מועילים, אשר נתקבלו בחיבה ושמחה בקרב אנ"ש שיחיו.

ועתה העיר ה' את רוחו להאיר ולבאר את ה"ביאור הליקוטים", הספר הקדוש והנורא, המונח בקרן זוית, ולא כל אדם סביר ובהיר ונהיר ליה לטייל בין בתריו, מחמת עומק הדברים וקוצר האמרים. וכבר זה ימים ושנים אשר רבים אומרים מי יראנו טוב, לגול את האבן מעל פי הבאר, לבאר את דבריו הקדושים שיהיו מבוארים ומובנים לכל נפש.

ודכירנא כד הוינא טליא, בהיותי בביהכנ"ס ברסלב בקטמון, כשעלה הרה"ח רבי נתן שטרנהארץ זצ"ל, בנו של רבי אברהם זצ"ל, מרוסיה, וראה לראשונה את הספר "ביאור הליקוטים", הביט בו אחת הנה ואחת הנה, ולאחר העיון בו הוציא מכיסו עט ורשם על כריכת הספר: "ביאור לביאורו - אין" ... כי אכן, הדברים עמוקים ונפלאים, כי בספרו זה שידד רבי אברהם ב"ר נחמן עמקים, וסלל מסילות נפלאות למצוא עומק פשט תורת רבינו, אשר הוא עמוק עמוק מי ימצאנו.

ועתה, ראוי לנו לברך 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה', אשר העיר ה' את לבו של בני יקירי הי"ו, להתייגע ולטרוח לבאר את הביאור, באר היטב, בשפה ברורה ולשון קל ובהיר, השווה לכל נפש הצמיאה לשתות מהנחל הנובע, ומעתה תורה מונחת בקרן אורה וכל הרוצה יבוא ויטול.

ואפריון נמטייה להאי גברא וספרא רבה, הידוע בשיעוריו העמוקים והמזוקקים שבעתיים לאמיתה של תורה, ובהעתקת השמועה המסורה לנו מדור דור, ה"ה הרב החסיד רבי אברהם יצחק כרמל שליט"א, שהיטה שכמו לעבור על הכתובים בעינא פקיחא, כי הם עניינים גבוהים ורמים, וחלילה לטעות בהם כחוט השערה. ואקווה לא-ל עליון דמיניה ומיניה תסתייעא מילתא להוי סולת נקיה.

ומאת ה' היתה זאת שיזכה בני נ"ו להתעסק בקדשים של רבי אברהם ב"ר נחמן, כי זכות אבות מסייעת, להיות זקננו הרב החסיד רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל תלמידו המובהק וקרוב אליו ביותר, והיה אורח קבוע בביתו, והיה סועד שם סעודותיו. (וזקנתי מרת פרומא ע"ה סיפרה לי איך שהיה מברך ברכות הנהנין וברכת המזון ברשפי אש שלהבת ובדביקות עצומה). ואף היה לן בבית זקני כחצי שנה, (וגם על זאת שמעתי מזקנתי ע"ה איך שעד חצי הלילה היו שומעים אותו נוהם בערגה, ובחצי הלילה קם כארי והלך לעבודתו עבודת הקודש, וכמעט שלא ידעו מתי ישן). וגם את אבי רבי אברהם ז"ל, קראו זקני רשמ"א על שמו של רבי אברהם ב"ר נחמן זיע"א.

ומדי דברי בו, באיש האלקים ראבר"ן ובספרו ביאור הליקוטים, זכור אזכרנו להאי תלמידו הוותיק וחסיד, איש כשר באמת ובתמים, הרה"ח ר' גדליה ברגר זצ"ל, שעוד בימי נעוריי בא עמי בדברים, לאמר: "הרי חננך ה' בעט סופר מהיר, ועתה הבה נלמד יחד 'ביאור הליקוטים', ותכתוב את דבריו בלשון צח ומובן לכל נפש". ואכן למדנו יחד איזה זמן וגמרנו את המאמר הראשון, "אשרי תמימי דרך", וחזרנו על זה כמה פעמים, ואח"כ דיברנו וסיכמנו את השקלא וטריא. ברם, לא יצא הדבר מן הכח אל הפועל לידי כתיבה. וגם בזה הנני רואה מרחוק 'מעשה אבות סימן לבנים' שזכיתי שבני ני"ו מוציא דבר זה מן הכח אל הפועל, ובוודאי מאת ה' היתה זאת, ומן השמים קא זכו ליה, ומעשי ידיו כוננהו בעזהי"ת.

ועליך בני אני קורא: "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני" (משלי כג, טו) כי כמה שמחה נתת בלבי בראותיך יושב והוגה בחכמת התורה הקדושה, ובפרט בפנימיות דפנימיות התורה, הלא היא תורת הצדיק האמת, שהיא חכמת תורת האין סוף, כי היא שרשי התורה שבכתב ושבע"פ, ובהם נמצאת עיקר סגולת התורה, כמבואר בדברי ראבר"ן כמה פעמים.

ובפרט, עתה, שהעלית יגיעתך עלי כתב, לזכות בהם את הרבים, קורא אני עליך גם סיפא דקרא: "ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים" (שם, טז). וכמו שפירש שם האלשיך הקדוש, וזה לשונו: "בני, אם חכם לבך, שהחכמה בלבך ולא תוציאנה בשפתיך להיישיר לזולת, הלא גם אני ישמח לבי וכו'. אך בלב בלבד, ועדיין אין הכליות יועצות לפעול ולהוציא הטוב החוצה. אך 'ותעלוזנה כליותיי' גם הם, כאשר 'תדברנה שפתיך מישרים', להיישיר את הזולת בשפתיך", עיי"ש בדבריו.

ומעתה, אשר זכית לא רק לבחינת 'חכם לבך', אלא גם 'בדבר שפתיך מישרים', נתתי שמחה בלבי ותעלוזנה כליותיי, בהודאה להש"י אשר ראיתיך עוסק בתורת הצדיק, ומזכה בהם את הרבים. וכמה מתאימים לכאן, דברי מוהרנ"ת שכתב לבנו בעת שעסק בכתיבת מפתחות לספרי רבינו, וזה לשונו: "אהובי בני חביבי, דעתי נוחה מאד ממה שאתה עוסק בכתיבת המפתחות, כי הוא הצלחה נפלאה נצחית כשאנו זוכין לעסוק בספרי אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה, בפרט לעשות בהם איזה תיקונים שהם זכות הרבים לדורות, ואי אפשר לבאר גודל העסק הזה, טוב להודות לה' אשר עזרנו עד כה, ובזה ראוי לך להחיות נפשך בכל עת" (עלים לתרופה, מכתב מיום א' דברים תקצ"ג).

ועל אחת כמה וכמה שאתה זוכה לעסוק בביאור ספר עמוק וקדוש זה, שהוא כספר החתום וזעירין אינון העוסקים בו, וזכות הרבים תלויה בכך לדורות.

ויהא רעווא, שכשם ששימחת לבי בחכמתך, כן ישמח בכך אבינו שבשמים, וכדברי חכמינו ז"ל: "ר' לוי אמר, מניין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה שהוא מתמלא עליו רחמים תלמוד לומר 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני'. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אין לי אלא לב אביו של בשר ודם, מניין שאפילו הקדוש ברוך הוא מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה, תלמוד לומר ישמח לבי גם אני, גילה אחר גילה" (בראשית רבה, תולדות, פרשה סג).

ותזכה להיות קבוע תמיד באוהל התורה והצדיק. לא תמיש מתוך אהלו, ולא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה, לשבת בשבת תחכמוני, וללכת מחיל אל חיל, לגלות צפונות ולפענח תעלומות, להאיר נסתרות ולהשיב לב בנים על אבות, בבריות גופא ונהורא מעליא. עד אשר יבוא אליהו וישמחנו בנים על אבות, בביאת גואל צדק, במהרה בימינו אמן.

אפרים נחמן אנשין

שלי ושלכם - שלי הוא

בלב מלא רגשי תודה והערכה

אברך את ידי אהובי

ר' דניאל יעקב בן שרה

על עזרתו וסיועו התמידי בגוף ונפש וממון

ישלם לו ה' משכורתו כפולה מן השמים

וממקור הברכות יתברך בכל מילי דמיטב

ברוחניות ובגשמיות

ואך טוב וחסד ירדפוהו כל ימי חייו

סכום הגון ונכבד להדפסת הספר
נתרם לעילוי נשמת

ר' דוב ב"ר יקותיאל יהודה ז"ל

הילד אברהם דוב ז"ל ב"ר צבי יוסף הי"ו

"ובשכר זה תהיינה נפשותיהם צדורות בצדור
החיים ויזכו להאושד המקווה בעת התחיה עם
שאר צדיקי עולם"

(כלשון המחבר בהנצחתו לתודמיו)

סכום הגון להדפסת הספר
נתרם לזכות והצלחת

לזי יצחק בן ביילא דאכל גאלדא

וזוג' שרה הינדא בת מלכה ביילא

וכל משפחתו

ויאלה יעמדו על הברכה

כל התורמים היקרים, אשר תרמו
כל אחד כנדבת לבו

כל אחד מהם בשמו הטוב יבורך, בכל מילי
דמיטב ברוחניות ובגשמיות

וְשֵׁם לְדָוִד בְּבֵיתוֹ וּבְחוֹמָתָיו יְדֹ וְשֵׁם טוֹב מִפְּנִים וּמִפְּנֵי
שֵׁם עוֹלָם אֲתָן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת

לשם ולזכר עולם
הגאון האלקי, מחבר הספר
רבי אברהם ב"ר נחמן חזן הלוי
ז"ל
נלב"ע כ"ט כסליו

מחברתו בקודש, בזיווג ראשון
מרת **מלכה בת ר' נתן טעטעווסקי** ז"ל

מחברתו בקודש, בזיווג שני
מרת **לאה בת ר' נפתלי כהן** ז"ל
נלב"ע כ"ג אייר

צאצאיו אשר הלכו לבית עולמם מרעב ומחלות
בזמן מלחמת העולם הראשונה

מנחם
מנדל
בן ר'
אברהם
נלב"ע ט"ז טבת

שאשע
פרומע
עטל
בת ר'
אברהם
נלב"ע כ"ו כסליו

שדה
בת ר'
אברהם
נלב"ע י' אייר

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן הענינים

אקדמות מילין

מבוא רחב ומקיף

הקדמת המוציא לאור

פתיחה א

הקדמה עם ח"י כללי העיון.....סג

הקדמה שניה..... דסה

אמונה בידיעה רוחנית.....שה

שיחות השייכות לתורות

אקדמות מילין

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, להעלות על מזבח הדפוס את הכרך הראשון של "ביאור הליקוטים" עם ביאור בלשון קל ודהוט, אשר בשם "באר אברהם" יכונה. ועל "שפת הבאר", הערות ומדאי מקומות להשלמת הבנת דבריו הקדושים. זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

והנה, זה עידן ועדנים אשר נתן ה' בלבי לפענח ולבאר את כתביו הקדושים, אשר הם עמוקים מאד, עד אשר נמנעו רבים מללמוד בספריו הקדושים, מחמת קוצר המשיג ועומק המושג, ורבים אומרים מי יראנו טוב לגול את האבן מעל פי הבאר ולהשקות את הצאן ממימיו הזכים והעמוקים.

וזה כמה שנים אשר התחלתי ב"ה לעסוק בלימוד "ביאור הליקוטים" וכתבת הביאור עליו [ובתוך כך זיכני ה' לכתוב ולהדפיס ביאור על "כוכבי אור" חלק "חכמה ובינה"]. וכבר קיבלתי הסכמותיהם של גדולי וחשובי אנ"ש, אשר התפעלו לראות יופי צחות הביאור. אך כמה הרפתקאות ערו עלי, ונמשכה עריכת הספר לדפוס ימים ושנים. ועתה, אחר המתנה וציפייה ארוכה, אנו זוכים ב"ה להעלות על מזבח הדפוס את הכרך הראשון של "ביאור הליקוטים". הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

ועתה, אסדר לפני הקורא, סדר בנין הביאור וההערות שעליו, בקיצור נמרץ:

הנה, ידוע לכל באי שער כתבי המחבר, שלצורך ההבנה הבהירה בהם, נצרך ב' עניינים: א. לבאר את לשונו הזהב, כי לשונו שקול ומדוד, ולפעמים קשה להבנה. ב. לבאר את תוכן דבריו, אשר גם הם עמוקים מאד, ונצרך כמה מדאי מקומות והקדמות להבינם על בודיים לאמיתתם.

ואחר כמה וכמה מחשבות איך לכתוב את הביאור על דבריו, באופן שיהיה רהוט וקל להבנה, נתן ה' בלבי לערכו כדוגמת הביאור של "לב טוב" על "חובת הלבבות" [אשר נתקבל בחיבה אצל אחב"י]. והוא: להביא למעלה את לשון המחבר, ומתחתיו להעתיק שוב את הדברים, בשינוי לשון ותוספת מילים, בלשון רהוט וקל, למען ירוץ בו הקורא. ובנוסף, להביא מלמטה הערות ומראי מקומות להשלמת הבנת הדברים על בוריים.

ואכן, כך עשיתי בחיבור זה:

למעלה הבאתי לשון המחבר באותיות וילנא מודגשות, ומתחתיו בא המדור אשר בשם "באר אברהם" יכונה, ובו נעתקו דברי המחבר בשינוי לשון ותוספת מילים, בלשון רהוט וקל. ובמקום הנצרך, הוספתי ג"כ הקדמה קצרה, להבין תכלית כוונת דבריו בקטע דלהלן.

ובתחתית הגליון, בא המדור בשם "שפת הבאר", ובו אוצר בלום של הערות ומראי מקומות, המאירים את עיני הלומד, ומביאים אותו אל ההבנה השלימה בס"ד.

[עוד הוספתי מדור יקר ונפלא, הנצרך עד מאד לכל לומדי הספר הקדוש הזה, ובשם "באר לחי" יכונה. אך מאחר שבכרך זה עדיין אין מופיע מדור זה (כי עיקר מקומו הוא רק בביאורים על התורות, וכאן בכרך זה עדיין לא הגענו לבאר את התורות, אלא את ההקדמות והכללים) לכן לא נפרט עתה עניינו ומהותו, ואי"ה נדבר עליו בהקדמה לכרך הבעל"ט].

ואחרון חביב, מדור נחוץ ונפלא, אשר זה שמו נאה לו: "לעובדא ולמעשה". ובו הבאתי דברים יקרים הנוגעים לעבודת ה' לעובדא ולמעשה, ע"פ הנתבאר בפנים הספר. כי "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה", ואפילו בספר עמוק זה, עיקר כוונתנו הוא לבוא לידי מעשה. וכאשר הרחבנו בזה במבוא דלהלן.

כרך זה הוא מיוחד במינו ואינו דומה לבאים אחריו, בכך שאין בו ביאורים על התורות עצמם אלא על ההקדמות והכללים, ומפני כך, יכול ללמוד ולעיין בו גם מי שאינו בקי ומעיין בתורה מתורותיו של רבינו, וכל הרוצה יבוא ויטול.

מלבד זאת, כרך זה הוא אוצר בלום אשר לא יסולא בפז, ומהווה שער נפלא להיכנס על ידו ללימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, בדרך הישרה והסלולה. ובכפליים לתושיה; הן מצד ההתעוררות הנפלאה שיש בדברי הפתיחה וההקדמות, על עוצם מעלת וחיוב העיון בליקוטי מוהר"ן. והן מצד ההדרכה הנפלאה כיצד לעיין בליקוטי מוהר"ן, ולגלות צפונות דברי רבינו, על ידי הכללים הנכונים.

1. ואגב, ראה זה פלא: שם הספר עם כל המדורים "ביאור הליקוטים, באר אברהם, שפת הבאר, באר לחי, לעובדא ולמעשה" עולה בגימטריא "ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער" (2683), כי על ידם דלה דלינו מבאר המים, להשקות צמאי חסדך (ולהשקות גם מי שהוא בבחינת 'נער' ואין דעתו רחבה להבין כוונתו הקדושה).

ועתה ראה זה חדש אשר לא היה לעולמים: חלקים מתוך ספר "אמונה בידיעה רוחנית" – אשר הוא הכלל הי"ג מתוך הח"י כללים – כשהוא מבואר לראשונה באר היטב, בלשון צחה וקלה, במדור "באר אברהם". ומעוטד בהערות היורדות לעומק דבריו הקדושים, במדור "שפת הבאר". כשאנו משתדלים גם להוציא מדבריו העמוקים, עצות והארות לעבודת ה', במדור "לעובדא ולמעשה".

וכאן המקום להדגיש: היות וכבר הזהיר המחבר שלא להדפיס ספר "אמונה בידיעה רוחנית" עד ביאת גואל צדק, לא העזנו ח"ו להפך צוואתו הקדושה. ולא הדפסנו אלא את החלקים אשר כבר הדפיס רבי שמואל הורביץ זצ"ל מתוך הספר הקדוש והנורא הזה, ואלו הם: דף השער וההקדמה – אשר נדפסו כבר במהדורת תרצ"ה. ושני הסימנים האחרונים, סימן ז' וח' – אשר נדפסו כבר בתוך ספר "חכמה ותבונה" סימן כ"א אות ד'. (אמנם, בספר חכמה ותבונה הודפסו אלו הסימנים עם טעויות רבות, וב"ה עברנו והגהנו אותם מתוך הכתב-יד עצמו).

כמו כן, צירפנו לכרך זה עוד כמה מרגליות יקרות, ואלו הם:

א. בתחילת הספר ערכנו "מבוא" נפלא, ובו ימצא הקורא סקירה נרחבה על תולדות המחבר וספריו; על הספר ביאור הליקוטים, מהותו ועניינו, וצורת ההשתמשות בו; ועל המהדורות השונות של הספר, החל מהמהדורה הראשונה שהדפיס המחבר בחייו, ועד לימינו אנו.

ב. בכרך זה, אף החזרנו אבידה לבעליה, הלא הם ה"שיחות חשיכות להתודות", אשר נדפסו על ידי רבי שמואל הורביץ זצ"ל בשנת תרצ"ה כשהם משולבים בתוך הספר ביאור הליקוטים [הן בתחילתו, והן בין התודות], ועם השנים נעלמו מעיני הקהל. ועתה היתה להם עֲדָנָה, ונדפסו מחדש ע"פ סדר התודות, כשהם מעוטרים בהגהות והערות יקרות, המאירים עיני הקורא בידיעות רבות ונכבדות.

ובצאתי את הכרך, ברצוני להכיר טובה בשער בת רבים, לכל ידידי היקרים שעזרו לי מאד במהלך כתיבת ועריכת הספר. אך מאחר שיראתי שמא אשכח אחד מהם, כי רבים הם, לכן אמרתי להודות באופן כללי לכל ידידי וחבריי, הן חבריי מ"כולל חצות אורות הנחל" שכבית מדרשנו הגדול במא"ש פעיה"ק ירושלים תובב"א, והן לשאר חבריי היקרים, שעמדו לי לעזר רב, הן בעידוד, הן בעצה ותושיה, והן בהערותיהם והארותיהם המחכימות.

ולא אזכיר בפרוטרוט אלא כמה מהם:

בראשם, אודה להגה"ח רבי אברהם יצחק כרמל שליט"א, אשר עמד לימיני בכל עת, ותיכף

אחר יציאת הרפים מכתובתם שלחתי אליהם להגדה, והוא בטובת עיני גזל מזמנו היקר לעבוד עליהם ולהגידם. והגהותיו והערותיו משובצים לכל אורך הספר הזה.

כמו כן, ברצוני להודות מעומק הלב להרה"ח רבי אברהם גלינסקי שליט"א, אשר במסירות נפלאה עבד על כל הכתבים, ובעיונו ובקיאותו ופקחותו העצומה, היה לי לעיניים, בהערות והארות יקרות אשר לא יסולאו בפז.

כמו כן, תודה מיוחדת ולבבית להאבדך היקר, רבי שמחה הוס שליט"א מעי"ת מאנסי יצ"ו, אשר מתוך אהבת רעים ואהבת האמת עבד בדקדוק רב על כל תיבה ותיבה, והעיר את הערותיו המחכימות אשר היו לי למאידת עיניים.

בהזדמנות זו אביע שוב את תודתי ורגשי הוקדתי לבעלי ארגון "שיח השדה", המסורים בכל לב ונפש למען ענייני רבינו ז"ל והפצת מעיינותיו. יום ולילה לא ישבותו, בממון ברצון ובטרחה, להפיץ ולהאיד אודו של רבינו ז"ל. אשר להם זכות ראשונים, בלקחם על עצמם את עול הדפסת הספר הראשון של מכון "באר אברהם", ה"ה ספר כוכבי אור, חלק "חכמה ובינה", אשר יצא לאור לפני כשנתיים, במימונם המלא. מן השמיים יתברכו בכל מילי דמיטב, וחפץ ה' בידם יצליח להאיד אור הצדיק האמת בלב כל ישראל, אמן.

לא אבוא במליצות כדרך המחברים, המתנצלים על מך ערכם. כי בעוונותי הרבים לבי אטום וחתום, ואיני מרגיש לא את שפלותי הנוראה ולא את גדולתו העצומה של רבי אברהם ב"ר נחמן. אלא שמרחוק אני יודע ומאמין שמצדי אני רחוק מאד מאד מקדושת המחבר ומדבריו הקדושים, ואין לי בהם שמץ של נגיעה, לא בהבנה וכ"ש שלא בהרגשת הלב [אשר זהו העיקר]. אך אדרבא; בזה בעצמו אני מגדיל שמחתי, "כי אדרבא, זהו עיקר שמחתי, שמרוחק כמוני יזכה ליגע בדברים קדושים ונוראים כאלה. וכל מה שאני רחוק ביותר שמחתי גדולה ביותר, שגם אני זוכה לדברים קדושים ונוראים כאלה" (מלשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, פריה ורביה ג, יג).

ובאמת, פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, במה זכה נער כמוני לעסוק בקדשי קדשים כאלה. ושמא זכות אבות גרמה לי, הלא הם אבות אבותיי – רבי שמואל מאיר אנשין, וחותנו רבי יעקב פילמר², זכרונם לברכה לחיי העולם הבא – אשר שניהם היו תלמידיו ואנשיו של המחבר הקדוש.

2. ראה אודותיו ב"מי שמואל" פרק קס"ט. ולא אעתיק אלא מעט מדבריו, לכבוד מורי זקני, ולמען ידעו דור אחרון על אותו עובד ה' אשר אינו ידוע כ"כ לרבים:

"והנה באלו הימים כאשר אנכי יושב בבית מדרשנו, ורבי אלטר בנציון ויעקב זאב כבר הלכו לביתם, וכבר פנה יום, והנה הגיע ובא לבית מדרשנו אורח חודש שעדיין לא הכרתי אותו, ובא עם סקלו ותרטילו ישר לבית מדרשנו, ולקח לו מקום בספסל בפינה אצל הפתח והניח שם חפציו, וניגשתי אליו ונתתי לו 'שלום עליכם', והחזיר לי שלום בידיות וכבוד. ושאלתי אותו: מי אתה ומאין באת? והתחיל לספר לי, כי הוא מתלמידיו של רבי אברהם ברבי נחמן זצ"ל, וקרובו של רבי גדליה בערגער מאנשי שלומנו, וגם הוא חותנו של רבי מאיר אנשין נרו יאיר, ושמו יעקב פילמער.

ונזכרתי: הלא הוא רבי יעקב מאנשי שלומנו שגר ביפו, שכבר סיפרו לי אנשי שלומנו ממנו דברים הרבה, וגם בעת שהיינו בשנה שעברה בראש השנה במירון בהיכלי רשב"י זע"א דיברנו ממנו הרבה, ואיך שהוא עובד ה' והוא מצוין

כי שניהם התקרבו אליו בברדיטשוב³, ושניהם זכו להיות אושפזיכנא לאותו צדיק בהיותו בארץ ישראל⁴.

בהתבודדות. ורבי אלטר בנציון סיפר לי ממנו שהתאכסן אצלו בעת היותו ביפו, וגם סיפר כי רבי יעקב היה הולך וסובב בכל יום בשוק, והיה מוכר עוגות בשביל פרנסתו, והיה טורח בזה הרבה, ואף על פי כן היה שומר הזמן, והיה קובע שיעורים בתורה ובעבודת ה', והיה מבלה הרבה מהלילה בלימוד ותפילה, ובפרט מחצות הלילה. והיה הולך לים של יפו לטבול לראש אשמורות בחצי הלילה, אף בימים הקרים ביותר. ופעם אחד טבל בים בחשכת הלילה, בעת שהים היה הולך וסוער מאד מאד, ער שגליו הזועפים שהתגשאו למעלה, שטפו וזרמו על גני הבניינים הגבוהים הבנויים אצל שפת הים, ואז זה מסוכן מאד להתרחץ בים, אך הוא רבי יעקב לא ידע מזה כלל ונכנס בשלום ויצא בשלום. ואחר טבילתו היה אומר תיקון חצות, ועוסק בהתבודדות ובשיעורים קבועים בספרי רבינו ז"ל ושולחן ערוך ומשניות, ועוד ועוד.

והנה שמחתי מאד מאד, וראיתי כי נפתח לפניי אור חדש והתנוצצות בענין רבינו ז"ל, כי יש לי חבר כזה בעבודת ה', וישבתי יחד עם רבי יעקב רוב הלילה, ודיברנו מרבינו ז"ל ועבודת ה', וגם סיפר לי רבי יעקב הרבה דברים ועובדות מרבי אברהם ברבי נחמן זצ"ל, ומשאר אנשי שלומנו, ומענין התקרבותו לרבינו ז"ל. וגם אני סיפרתי לו מענין התקרבותי לרבינו ז"ל, והמניעות שעברו עלי, וכן בלינו ביחד בידידות ורעות ושמחה ואהבה, ושמחתי מאד, כי ממש נפתח לי אור חדש וחיות חדש בענין רבינו ז"ל, והיה יקר אצלי מכל הון⁵ (ימי שמואל, פרק קסט). ועיין שם עוד סיפורים נפלאים.

3. על התקרבותו המופלאה של מו"ז רבי יעקב פילמער לחבורת המחבר בברדיטשוב, סיפר רבי יעקב בעצמו לרבי שמואל הורביץ, וכפי שרשם רבי שמואל ביומנו: "וכן דיבר אתי וסיפר לי את ענין התקרבותו לרבינו ז"ל, בעת שהיה עדיין בחור, ונתעורר לעבודת השם יתברך, והיה לבו מתעורר ומחפש ומתגעגע לעבודת השם יתברך, והיה לבו מתעורר מאליו ועיניו נוזלים דמעות. וכן נסע למדינות, וליבו חיפש ולא ידע מה, והיה הולך בחוצות ומביט ומסתכל על החומות, ומחפש בכל מקום למצוא מה שמחפש. וכן הלך פעם בלעמבערג, והלכו אחריו שוטרי חרש, כי לא נראה להם עניינו זה שהוא הולך ומחפש, אבל כל זמן שהוא הולך אין מן הנימוס להפסו, ורק אז כשעמד ברחוב אז תפסו אותו וחבשוהו, וחקרו אותו, ואחר כך שחררוהו. וכן חיפש עד שנתוודע מרבינו ז"ל, ונסע על ציון רבינו ז"ל, ושם מצא מרגוע לנפשו ותחי רוחו ויעלוץ ליבו, והוא היה דר בבארדיטשוב, ושם היה קיבוץ מאנשי שלומנו יפה מאד, ורבי אברהם ברבי נחמן הלוי ז"ל, היה אוהב את עצמו עם הקיבוץ מבארדיטשוב באהבה ואחוה מאד, והם קירבו אותו בכל מיני התקרבות".

ועיין שם סיפורים נפלאים על עבודתו המופלאה של מו"ז שם בברדיטשוב, שהיה קם בכל לילה בחצות, והולך יחד עם חבריו לציון רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א, "וביחד היו עוסקים בלימוד בספרי רבינו ז"ל, ותפילות והתבודדות ותהלים בהתעוררות רב, וכאשר נפל עליהם שינה, היו מדליקים נר קטן בין אצבעותיהם, וכאשר דלק כל הנר עד תומו, התחיל לשרוף את אצבעותיהם, ומיד התחזקו והתחילו לעבוד עבודתם שוב" (שם). וכן מסופר שם, שהיה לו קביעות ללכת בכל חודש מברדיטשוב לאומן, רגלית.

4. על רבי יעקב פילמר, מסופר בימי שמואל: "סיפר לי כי מעת שבא לארץ ישראל, היה נאמן ומקורב מאד לרבי אברהם ברבי נחמן הלוי ז"ל בכל כוחו ומאודו, וכמעט רוב מנוחתו של רבי אברהם ז"ל, היה בביתו של רבי יעקב, כי היה אצלו כמו בן בית, והיה לו לרבי יעקב בית מיוחד בשביל עבודתו, והתגורר שם רבי אברהם ז"ל עמו, והיה מדבר עמו בעבודת ה'" (שם).

ועל מו"ז רבי שמואל מאיר, ידוע שהתאכסן המהביר בביתו משך חצי שנה, וזקנתי מרת פרומא ע"ה אף סיפרה לאאמו"ר שליט"א את זכרונותיה מתקופה זו, והרי כמה מהם: לקראת השינה היה מכין דלי מלא מים, ודלי ריק, ואף כי ישן רק מחצית הלילה, עד חצות, שמעוהו נוהם כל הזמן, והיה נרדם ומתעורר לסירוגין. וכל פעם שהיה מתעורר היה נוטל ידיו כבשחרית, עד שבקומו בחצות הלילה היה הדלי המלא ריק, והדלי הריק מלא. בברכת המזון היה מתאמץ עד מאד לסון היטב, תופס היה את הבשר שבין עיניו וכמעט תולשו מרוב כוונה ונענוע הראש לצדדים. הוא היה יוצא מהבית בחצות הלילה וחוזר אחרי הצהריים, לאחר שעות רבות של עבודת ה' בהצנע. (כמו כן סיפרה מרת פרומא ע"ה את אשר סיפרה לה אשתו של המחבר מעוצם קדושתו, אך אין כאן מקומו).

וכיון דאתאן להכי, אזכיר לטובה גם את זקני מצד אמי, ה"ה רבי יעקב זאב ברזבסקי זצ"ל (חברו הקרוב של רבי שמואל הורביץ, ואף נזכר עשרות פעמים ביומנו ימי שמואל). אשר גם הוא זכה לחזות בזיו פניו של המחבר בהיותו בפולין, ואף זכה לקבל ממנו מפירות ארץ ישראל, וכמסופר בשיש"ק: "סיפר רבי יעקב זאב ברזבסקי ז"ל שזוכר שבהיותו ילד קטן בא אליהם לפולניה ראבר"נ ז"ל, וחילק לאנשי שלומנו מעט מדימונים שהביא עמו מארץ ישראל,

ואין לי אלא להודות להשם יתברך על כל רחמיו וחסדיו וחנינותיו, אשר מאשפות ידים אביון להושיבי עם נדיבי עמו, לעסוק בקדשי קדשים, לבארם ולהסבירם ולהפיצם על פני תבל. "כי הוא הצלחה נפלאה נצחית, כשאנו זוכין לעסוק בספרי אדונו מורנו ורבנו זכרנו לברכה, בפרט לעשות בהם איזה תיקונים שהם זכות הרבים לדורות. ואי אפשר לבאר גודל העסק הזה, טוב להודות לה' אשר עזרנו עד כה" (עלים לתרופה, מכתב קיא).

עד הגה עזרנו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ה' אלקינו, ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח. וכשם שזיכני לסיים ספר זה, כן יזכני לכתוב ולערוך ולסיים את הביאור על כל "ביאור הליקוטים", וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ויתעודרו על ידי זה לעיין בתורת רבינו ז"ל וללכת בה, עדי נזכה להתגלות אורו כביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

בהודאה עצומה להשם יתברך, ובבקשה על העתיד
חודש מנחם אב ה'תשע"ח

זעירא דמן חבריא

יעקב נתן אנשין

בן לאאמו"ר רבי אפרים נחמן שליט"א

ב"ר אברהם ז"ל⁵

ב"ר שמואל מאיר ז"ל

תלמיד המחבר זיע"א⁶

כדי שיזכו גם הם לאכול מפירות ארץ ישראל, ולשובע מעט מטובה" (שיש"ק ה, קצט). וגם היה לו למו"ז איזה חלק בהדפסת ספרי המחבר, כי אליו נשלחו הכתבים מאומן ע"י רבי שמואל, כאשר תראה באריכות במכתבי שמואל ח"ב (וכאשר העתקנו מעט במבוא דלהלן).

5. נולד [בשנת תרפ"ב] ד' שנים אחר הסתלקות המחבר, ושמו "אברהם" ניתן לו על ידי אביו רבי שמואל מאיר, על שמו של המחבר.

6. עוצם ההתקשרות והאהבה בין מורי זקני רבי שמואל מאיר לבין המחבר, אין לתאר. בעצתו עלה לארץ ישראל, ובעצתו עקר דירתו מעיר יפו לעיה"ק ירושלים במסירות נפש, ובזה הציל נפש צאצאיו וצאצאי צאצאיו. כמו כן זכה להיות אושפיזכנא לאותו צדיק, והמחבר התאכסן בביתו בארץ ישראל משך חצי שנה (וכאשר יסופר כל זה אי"ה במקום אחר).

[מו"ז היה כותב שיחות ספיו של המחבר, והמחבר היה מגיהם. וכנזכר בספר 'אבניה ברזל': "מכתב יד ר' מאיר אנשין שכתב מרבי אברהם ז"ל ורבי אברהם הגיהם" (אבניה ברזל, שיחות וסיפורים מרבינו ז"ל, סא). וכן היה מעתיק מתוך כתביו, כנזכר כמה פעמים בספר 'כוכבי אור': "אמר המעתיק מכתבי רבי אברהם ז"ל על ידי ר' מאיר אנשין" (כוכבי אור, שיחות וסיפורים, נז-נח). וכן מובא ב'ימי התלאות': "חסר, ובכתב יד שאצל ר' מאיר אנשין שהעתיק מר' אברהם ז"ל נכתב יותר באריכות" (ימי התלאות, א)].

מו"ז מתבטא עליו (בדף השער של הגדה של פסח "אור זורח" שהדפיס בשנת תרפ"ז): "מורי ורבי המובהק במילי דחסידותא וארי שבחבורה, מופלג בתורה ויראה, עניו ושפל ברך, הר' אברהם ב"ר נחמן חזן ז"ל מטולטשין, הוא אשר גילה לנו את העיון והעמקות והפלפול שבספרי רבינו הקדוש וצוק"ל". והמחבר במכתבו למו"ז, מתבטא בלשונות מופלאים של אהבה: "נאום ידידו ואוהבו ומייעצו לחייו בטף ונפש", ואף חוזר ושונה בהמשך המכתב: "ידידו ואוהבו, אברהם".

מבוא

על המחבר וספריו ♦ תולדות המחבר ♦ ספרי המחבר ♦ היחס של
אנ"ש למחבר ולספריו ♦ המדפים הגדול – רבי שמואל הורביץ זצ"ל.
ספר ביאור הליקוטים ♦ השער לעיון בליקוטי מוהר"ן ♦ שיעור
דשיעור מהברקת האור ♦ לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה.
מהדורות הספר ♦ מהדורה ראשונה – שנת תרס"ח ♦ מהדורה שניה
– שנת תרצ"ה ♦ מהדורות נוספות.

על המחבר וספריו

תולדות המחבר

המחבר, רבי אברהם, נולד בשנת תר"ט לאביו רבי נחמן הלוי חזן מעיר טולטשין – תלמידו הנאמן
של מוהרנ"ת, תלמיד רבינו הקדוש – וידוע בכינויו "רבי אברהם ב"ר נחמן".

בשנת תרנ"ד עלה לארץ ישראל והתיישב בעיה"ק ירושלים תובב"א. דר במשך כעשרים שנה בארץ
ישראל, והיה נוסע בכל שנה לאומן על ראש השנה. בנסיעתו האחרונה, בחודש אב שנת תרע"ד,
נשאר באומן עקב פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

ביום כ"ט כסלו תרע"ח, ערב ראש חודש טבת, נר חמישי של חנוכה, יצאה נשמתו בקדושה וטהרה
בעיר אומן, ונגזר שם ארון האלקים. על קברו נחקק: "פה נטמן ר' אברהם ב"ר נחמן הלוי מארץ

ישראל¹. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

לא נוכל במסגרת זו להאריך בסיפור תולדותיו, ולתאר את עוצם רום קדושתו האלוהית. אך פטור בלא כלום אי אפשר, ולכן אמרנו להעתיק לפני הקורא את אשר רשם הגה"ח רבי נתן צבי קעניג זצ"ל בהקדמתו לספר "חכמה ותבונה":

בעמדי בפתח השער אמרתי: אפשר שיש להעלות קוים קצרים לדמותו של המחבר הקדוש. אך חזרתי לאחוריי מפחד, כי מי יוכל להעריך ולספר אף אפס מקצת שבחו, כי הוא כהאי מרגניתא דלית לה טימא דכל מה דמשבחת לה פגמת לה. גם ידוע לכל אנ"ש מגדול ענוותנותו שהיה בורח מן הכבוד ומכל חשש של פרסום כמטחוי קשת, עד שאמר: "אם נותנים לי כבוד, אני מרגיש כמו שדוקדין כל גופי בחרבות".

והרוצה לעמוד קצת על טיבו, ישים עין עיונו בספריו הקדושים, אשר הם מלאים חידושים ופירושים בחריופות עצום, והרבה יסודות בדת תורה תמימה, ועל ידם אפשר לזכות לאמונה תמה וברה ושכירת ומיצוי כל המידות. גם על ידם יבוא המעיין לידע טפח מגדולתו של אדמו"ר ומוהרנ"ת, דברים שאפשר להעלותן על גבי הכתב, ופידושא זיל גמיר, נודע בשערים בעלה בשיעורין דליבא, כל חד כפי זכות וטוהר מעשיו.

אך עוררוני כמה מאנ"ש שטוב להעלות שנים שלשה גרגרים ממעשיו, לחרטם עלי גיליון, למען יהא למזכרת לדור הבא, כי כח השכחה גובר מאד מרב מצוקות ותלאות הזמן. ואפשר שמזה נתעורר ללמוד מוסר לעצמנו, כמה זכה בן אדם כהאי עלמא שפילה, על ידי דעת ועצת אדמו"ר. גם ידוע מה שכתב אדמו"ר בליקוטי א' סימן כ"ט שעל ידי שבח הצדיק זוכין להקים ולדומם את הדעת, וכתב הרמב"ם ז"ל שהמדפיס ספר הוא כקורא בקול גדול מסוף העולם עד סופו. וכן הוא לעניינינו, שעל ידי זה ידעו קצת מה מגדולתו של המחבר בעולם.

במעלליו יתנבר נער; בהיותו רך וקטן בימים, כשהיה בא לבית לאכול, היה רץ תיכף אל ארון

1. כפי מנהג אנ"ש, נוסח פשוט וקצר, מבלי שום שבחים ותארים. [כך גם היה הנוסח על מצבתו של אבי המחבר, רבי נחמן טולטשינער, שקבור אף הוא בבית קברות זה: "פ"נ איש תם ר' נחמן הלוי חזן", בלי שום תוארי כבוד. ועל כך מסופר, שכשהשתטח פעם רבי יודל, חתנו של רבי נחמן וגיסו של המחבר, על קבר חמיו וראה את המצבה הקטנה עם הנוסח הפשוט והקצר, התרגש מאד ואמר: "הרי אין רואים פה כלל קבר...", וסיים ואמר: "בחיינו היה חותני שפל וכלום בעיני עצמו, וגם עתה הנו שוב כלום = ביים לעבן איז ער גיווען א גארנישט, און איצטער איז ער ווייטער גארנישט" (שיש"ק ג, שה).]

הסיבה לכך שהדגישו וחרטו על מצבתו "מארץ ישראל", היא מפני שכך גם היה כינויו בחייו בפי אנ"ש: "רבי אברהם מארץ ישראל" (שיש"ק ג, תע). וזאת מפני שמלבד עצם העובדה שהיה גר בארץ הקודש, היה מעורר רבות את אנ"ש לעלות מחו"ל לדור בארץ ישראל, ואף היו לו על כך וויכוחים עם שאר גדולי אנ"ש (כידוע ואכמ"ל).

כמו כן, גם בהיותו בחו"ל היה בולט הדבר שהוא מיושבי ארץ הקודש. שכן, מגדול חיבתו לארץ הקודש, היה לובש בראש השנה בעת הקיבוץ וכן בשאר ימים טובים, את מלבושי ארץ ישראל כמנהג ירושלים (שיש"ק ג, תקא). כמו כן, בהגיעו מא"י לחו"ל היה מביא עמו לפעמים דימונים מא"י ומחלק גרגרים ממנו לאנ"ש כדי לזכותם לאכול מפירות א"י (שיש"ק ה, קצט). כך שהיה בולט לעין-כל שהוא "מארץ ישראל"...

הספרים ולקח ספר והגה בו כדי שלא לבטל אפילו רגע אחד מלימוד. ובהיותו בגיל תשע היה מכנים ידיו באש שיצטער ויסגף גופו על ידי זה.

אחר כך כשהגדיל, קיים 'תשובת הקנה', ולא דיבר במשך שנים על שנים עם אף בן אדם, עד שחשבו כי ניטל כח הדיבור ממנו. והיה לוקח שק מלא עם ספרים על כתפיו, עם כמה לחמים, והיה יוצא במוצאי שבת קודש ליער על יד הנהר, ושם ישב עד ערב שבת קודש. כן התנהג במשך שנים תמימות. ושם חיבר ספריו הקדושים שהיו מתובלים עם הרבה התבודדות ושיחה בינו לבין קונו, ושפך עליהם הרבה דמעות עד שענינו נעשו נפוחות מרוב הבכי.

גם היה דרכו שהיה לוקח תורה ומאמר מליקוטי מוהר"ן, וחושב ומעיין בה כמה חדשים ברצוף, עד שיש תורות שהלך עמהם שנה ויותר. ובסוף ימיו אמר: "ברוך השם שכבר עברתי על כל הליקוטי מוהר"ן!". והכל היה בהתעוררות נשגב, והתבודדות ושיחה בינו לבין קונו.

ולא היה הברל אצלו אם הוא נמצא בשוק שהולכים אלפים אנשים, או כשהוא מתבודד בעמקי היער, כי תמיד היה דבוק ומקשר להשם יתברך בתורה ותפילה.

אחר כך כשקבע דירתו בירושלים עיד הקודש, היו פוגשים אותו בחשכת ליל ואפילה כשיושב ועוסק בבית הכנסת צנוע במשך לילות שלמים בספר 'עץ חיים' להאר"י זצ"ל.

והיה נוסע על כל ראש השנה לציון אדמו"ר באומן להתפלל יחד עם הקיבוץ הקדוש.

פעם כשבא אל חוף הים בכדי לנסוע לאומן, וראה שם ערבוביה גדולה שנוסעים בספינה, הלך וישב בספינה בפינה גידחת ושם עיונו בספר ליקוטי מוהר"ן בתחילתו, ולא הפסיק לדגל רק להצורך. וכשהגיעו לעיר אודסה שהיו צריכים לדרת מהספינה, גמר כל הליקוטי מוהר"ן.

ובדרך נסיעתו היה עובר מעיד לעיד ומפיץ ומקרב לדעת אדמו"ר, ועשה התעוררות גדול בעולם. גם היה נפגש עם הרבה מגדולי הדור, ומרבה לדבר עמם מגדולת אדמו"ר.

והיו לו תלמידים גדולי תורה, אשר היו מכהנים פאר כאב בית דין ורבנים. וכן עובדי השם מופלגים, אשר היו מקושרים ומסודרים אליו בכל נפשם, ואפילו בשעה שישן, עמדו לפניו ונשמו את האויר היוצא מחוטמו, ואמרו שזה אויר קדוש.

ואמירת תורתו היה בעמקות נוראה, ומוסיף חידושים נפלאים אשר מעטים היו אשר זכו להבין דברות קדשו. אך כל אחד מהעומדים סביבו היה מרגיש כאילו אש חופפתו מגודל הלהב והקדושה שהיו דבריו יוצאים כחיצים מיד גיבור וכנחלי אש, ובשעה שאמר תורה היה ניטל כח הבחירה מהעומדים ויושבים סביבו.

ולבו היה עד ובווער כלהבת אש העולה מאליה תמיד. והיה קם בכל לילה והולך אל הנהר ושובר את הקרח אשר הגליד מרוב קור וטובל את עצמו, ואחר כך הלך על ציון אדמו"ר הקדוש, ונכנס בפחד ומודא מרוב קדושת המקום, ושופך לבו בבכיות ותחנונים באמירת 'תיקון חצות'.

והיה בעל יסודים גדול כל ימי חייו. וכשראה אביו גודל קדושתו ואת אשר עובר עליו, אמר לו: "אברהם, חוץ לארץ פאר לייט נישט דיין קדושה, אנטלויף קיין ארץ ישראל!" = "חוץ לארץ אינה סובלת קדושתך, ברח לארץ ישראל".

ועל כולם, עולה ענוותנותו הגדולה והקדושה, אשר אי אפשר לצייר שברון לב וגמיכת רוח שהיה לו, עד שהיה אסקופה הנדרסת בפני כל. קרה פעם שאחד מגדולי החסידים שנתקרב לדעת אדמו"ר, בא אל ר' אברהם בליל שבת לאכול עמו בסעודה. לפני שעשה ר' אברהם קידוש, דפק הלה על השולחן בכדי להשקיט את הקהל שהיו שם, כדרך שנהוג אצל מפורסמים. תיכף דאו על ר' אברהם שפניו נתחווירו כשלג, ולא אמר לו שום דבר. אחד כך במוצאי שבת, קרא ר' אברהם אותו ועלה אתו על עליית הקלויז שבאומן, ור' אברהם נזף בו קשות על שחלק לו כבוד, ואמר לו: "אתה רוצה לעקרני מן העולם?!" וחזתם את עצמו בספריו: "נאום ה'מ'ב'א'ד' (אותיות אברהם) והמבוער מבינת אדם, שפל ונבזה ולא בלשון ענוה".

ידעתי נאמנה שלא כתבתי עדיין אף קצה פחות מטיפה מן הים הגדול שאפשר לכתוב על גדולת וקדושת המחבר, אך אפשר שזה יועיל לאלו שלא שמעו עדיין שמעו הקדוש ולא הגיע לאזנם גדולת פרשת המחבר. להם יהיה הדבר קצת מה לעזר, שיתעורר לבם לחקות אחרי גדולתו ומעלתו, ולשום עיונם בספריו הקדושים, בכדי להוציא מהם עצות לעובדא ולמעשה.

ספרי המחבר

כתבים רבים היו לו לרבי אברהם, אך רובם נאבדו מן העולם. מהם עוד ברוסיה, בעת שפרצה דליקה גדולה בעלייה שבה היו טמונים רוב כתביו. ומהם בעיר העתיקה של ירושלים, בעת הבריחה משם בשנת תש"ח.

הספרים אשר נשארו לנו לפליטה, ארבעה ספרים הם²: "ביאור הליקוטים" - ביאור על ליקוטי מוהר"ן. "חכמה ותבונה" - ביאור על סיפורי מעשיות. "כוכבי אור" - ובו ד' חלקים: אנשי מוהר"ן, אמת ואמונה, חכמה ובינה, ששון ושמחה. "שיחות וסיפורים" - הנדפס כיום, יחד עם הספר 'כוכבי אור'.

על גודל יקר ספריו, התבטאו כבר בחייו גדולי אנ"ש במכתבם:

נמצא ביד רבי אברהם נ"י ב"ר נחמן ז"ל דברים יקרים ונפלאים לכבוד תורת דבינו ז"ל, וכל אשר לו דעת והרגש בלב, יודח וידע כי נחוץ ומוכרח לאין ערך להוציאם לאור הדפוס, ולזכות הרבים גדול ועצום יחשב.

2. מלבד הספר "ימי התלאות", סיפור תלאותיהם של מוהרנ"ת ואנשיו בתקופת המחלוקת.

ואף הוא בעצמו מתבטא באחד מכתביו וכותב:

ומאד מאד הם מוכרחים ונחוצים לאנ"ש!

"ואמנם, כל אשר לו דעת והרגש בלב - האוכלים למעדנים / יודה בפה מלא כי כמותם לא נראה אף מימים קדמונים / הלא יקרים המה מפז רב ומפנינים / באודם נראה אור פנים אל פנים / כי פתחו שערים לכל יבוא במ שומר אמונים / לכן כל משכיל דבר טוב יחפשם ככסף וכמטמונים / ועל פתחיו כל מגדים - חדשים גם ישנים" (מטמונים, א).

מלבד כל הדברים הנפלאים שבספריו, הרי שהמחבר חולל מהפכה בעומק ואיכות האמונה של חסידי ברסלב ברבינו הקדוש ותלמידו מוהרנ"ת.

האמונה היוקדת של חסידי ברסלב בדור האחרון, קיבלה משמעות עמוקה יותר, הודות לספריו של המחבר. וכפי שהתבטא פעם רבי שמואל שפירא זצ"ל ואמר: "האמונה ברבינו שקיבלתי מספריו של רבי אברהם ב"ר נחמן, לא קיבלתי אפילו מספריו של מוהרנ"ת".

יש אמונה ויש אמונה; יש את האמונה הבסיסית של חסיד ברסלב ברבו. ויש אמונה, מרוממת ונשגבה הרבה יותר, הבאה לאחר הלימוד והעיון בכתביו של המחבר...³ בדבריו פותח לנו המחבר צוהר, להבין מרחוק עוצם נוראות נשגבות גדולת רבינו הקדוש ותלמידו מוהרנ"ת. ובכך הופכת האמונה וההתקשרות ברבינו ותלמידו, לאמונה והתקשרות מסוג אחר לגמרי.

היטיב להגדיר זאת אחד מאנ"ש⁴, וכתב:

גדולתו הייתה לא רק בגלל כישדונותיו המזהירים, כפי שהם באים לידי ביטוי בפידושו המעמיק לליקוטי מוהר"ן "ביאור הליקוטים", ולא רק בגלל פרישותו הגדולה מכל הבלי העולם, כפי שבאה לידי ביטוי בפרשת חיי - אלא בעיקר בהשגתו הגדולה שהייתה לו ברבינו ובתלמידו מוהרנ"ת, כפי שזו באה לידי ביטוי בדבריו חסרי התקדים על תפקידו הבלעדי של

3. למוותר לציין שאין הכוונה על חסידי ברסלב שלפני תקופתו של המחבר, שבוודאי הייתה אמונתם עזה ואיתנה יותר משלנו. אלא הכוונה על בני דורנו גופא, שיש חילוק עצום בין האמונה הבסיסית והכללית, לבין האמונה שמקבלים על ידי הלימוד והעיון בכתביו. ומן העניין לציין, מה שמסופר על המחבר: "כשסיפר פעם המעשה מרבי יודל, שהתווכח עם אחד בגדולת רבינו וכו', היה נראה לשומעים שהאמונה שיש היום לאנ"ש הדבוקים באור רבינו, גדולה מהאמונה ברבינו שהייתה לתלמידי רבינו. עד ששאלו אותו בעצמו על זה. ענה ואמר: האמונה שהייתה לתלמידי רבינו ברבינו, הייתה הרבה יותר בעומק מהאמונה שיש לנו כיום ברבינו" (שיש"ק ג, תקסו).

4. דודי הר"ר נתן אנשין שליט"א, בספרו "תולדות משפחת אנשין" (אשר עודנו בכתובים).

רבינו ותלמידו בתיקון העולם.

הוא כותב למשל על רבינו ותלמידו רבי נתן: "כי הוא הרב והתלמיד שהביטו והסתכלו עליהם מיום בריאת העולם עד הנה, ועל ידם יהיה נפעל ונגמר התיקון של כל העולמות בתכלית תכלית השלימות, שגם אם לא היה אוכל האדם את עץ הדעת, לא היה תיקון עולמות כזה" (כוכבי אור, חכמה ובינה, מא).

אם כי הדברים הללו, ודברים דומים להם שכתב, הינם תמצית של צירופי שיחות של רבינו ודרושים ארוכים ב"ליקוטי הלכות" של מוהרנ"ת, הרי שאיש מלפניו לא השמיע דברים כאלה במפורש, וכפי שהוא עצמו כותב באחד ממכתביו, רק מעטים מאד מחסידי ברסלב בזמנו הבינו את האמת הזאת שאין בלתי, שרבינו הוא כל תקוות בריאת כל העולמות מראשיתה ועד אחריתה.

היחס של אנ"ש למחבר ולספריו

יחס מיוחד במינו, רחשו אנ"ש – בחייו ולאחר הסתלקותו – לדבריו וספריו של המחבר, ביוזעם שכל דבריו מזוקקים ככסף צרוף, ללא שום סיג ותערובת. וכפי שכותב אחד מאנ"ש באומן, עוד בחיים חיותו, בשנת תרע"ב⁵:

ומר' אברהם נ"י בא מכתב זה ארבעה שבועות דהיינו שרצה לנסוע לחוץ לארץ, ובבואו לחיפה לנסוע על הספינה נחלש מאד, וידא מאד לנסוע... כי כודאי אנו צריכים אנשים לקיבוץ הקדוש שלנו בר"ה גם מארץ ישראל, ובפרט ד' אברהם נרו יאיר ויופיע, שהקבלה בוודאי יש לו יותר מכל אנשי שלומנו כידוע, היינו דרך של רבינו ז"ל, ודיבורים מדויקים ששמע מאביו ששמע ממוהרנ"ת ז"ל.

וכפי שהמחבר עצמו התבטא פעם בפני מורי זקני רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל, ואמר⁶:

"דע לך שכל מה שאתה שומע ממני, היא אמת צרופה ומזוקקת – לויטער אמת!".

ועל אודות כך, מסופר⁷:

5. מכתבו של רבי משה שמואל לוין לרבי יצחק מאיר קודמן, יום א' לסדר כי תבוא תרע"ב, אומן. המכתב מתוך כת"י, באדיבות הר"ד שמואל אברהם תפלינסקי שליט"א.

6. שיש"ק ו, עד.

7. מבוא לביאור הליקוטים, הוצאת תורת הגצת.

עוד מובא שם:

כך למשל, העיד הר"ד לוי יצחק ז"ל, שר' אברהם לא סיפר אף פעם את הסיפור על הבעל שם טוב שמספרים אנ"ש בשביעי של פסח,

דייקן גדול היה רבי אברהם אף בשיחה קלה ששמע בשם רבינו או מוהרנ"ת, ולא הוסיף עליה אף מילה אחת שלא שמע אותה. כשהיה מסופק באיזה סיפור, או שהיה לו צל של חשד שאין מקור הסיפור מהימן, לא היה מוסרה כלל.

וכפי שהוא כותב בעצמו, בספרו "כוכבי אור", חלק "אנשי מוהר"ן"⁸:

"כל ימי גדלתי בין החכמים בחכמת התמימות והפשיטות, והן המה אנשי מוהרנ"ת ז"ל אשר הפקידו את כבודם בכל מיני הפקדות בעבור האמת, מצוה וחובה עלי להודיע לדורות הבאים את דבריהם אשר שמעתי מפיהם. כי לא נעלם ממני עוצם אמיתות דבריהם, וברור כיום וכשמש, ויודע אנכי כי בצדק וביושר כל אמרי פיהם (וכאור מן החושך ממש נבדלים המה, מן המעשיות הכתובות בהספרים שיצאו בסמוך, ומשאר המעשיות אשר הלכו מפה לפה ומאוזן לאוזן אצל הבעלי כדים שנתרבו בעתים הללו).

ואחד כל אלה, גם את הדברים אשר שמעתי מפיהם בדרך השתלשלות מפה לפה, שלא נודע לי היטב מי ומי האנשים שהגיע אלי הסיפור על ידם, לא רציתי לכתוב אותם מפחד הטעות אשר שכיחים בסיפורים אלו"⁹.

לא רק שיחות וסיפורים ידע המחבר, אלא גם דברים נסתרים ביותר הקשורים לקץ הגאולה. וכמסופר¹⁰:

היו לו לרבי אברהם הרבה דברים שלא גילה אותם, ולא יצאו מפיו כלל. אך, ידעו מקורביו שאין הדברים אמורים בסיפורים סתם, אלא דברים העומדים ברום דומו של עולם, אותם קיבל מיחידי יחידים שידעום. היו אלה ברובם דברים העוסקים בענין הקץ, שבחלקם באו אליו על ידי ה"מגילת סתרים" שהוריש רביז"ל למיוחדי תלמידיו.

היות שהסיפור בכללותו על כל פרטיו וסעיפיו לא היה ברור לו בתכלית. וכששאלוהו על נכונות המעשה שסיפר ר' שמשון ברסקי זצ"ל ענה: "עם איז דא נוסחאות" (= יש בסיפור זה נוסחאות). "ומי שהכיר את ר' אברהם" – הוסיף רלוי"צ – "יודע, שדבר שלא היה מבורר לו היטב לא היה מזכירו. ואפילו על התנועות החיצוניות המתלוות לשיחות היה מקפיד למסורם בדיוק רב כפי שהוא שמע".

פעם שאלוהו, האם נכון הוא שמוהרנ"ת אמר: ארץ ישראל, ארץ ישראל, ארץ ישראל, ארץ ישראל, אבל אומאן. כלומר, שהתכוון להפליג עד למאד במעלתה של אומן. הסכים לכך, אך העיר שלא אמר זאת (את המילים "אבער אומאן") בנימה מפליגה כל כך... כי על כן, כה מהימנים גם היום כל אותם דברים הנאמרים בשם ר' אברהם. שכן גם בתלמידיו הבאים אחריו, החדיר אותה תחושת אחריות לגבי כל פרט, מנהג, וסיפור, הנמסר אודות רביז"ל ואנ"ש מהדורות שעברו, ולא בכדי היו תלמידיו רושמים על אתר כל מה שדיבר כדי לשמור על צביונם הנכון ואמיתותם.

8. ב"דאשית דבר".

9. כאן המקום לציין כי בשנים שבין תרס"ד לתרע"ו הועיד המחבר את מר"ז רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל לכתוב ספר שבו יהיו מרוכזים כל השיחות והסיפורים ששמע המחבר בעל פה איש מפי איש, ובעיקר מאביו רבי נחמן מטולטשין שהיה תלמידו המובהק של מוהרנ"ת. אולם לאחר שהעלה רבי שמואל מאיר את הדברים על הכתב ומסרו לבדיקת המחבר, מתח קווים על חלק גדול מהחומר. שכן רבי אברהם היה דקדקן גדול בהעברת השמועות מדור לדור, וככל הנראה סגנון הדברים לא היה לרוחו בשלימות הראויה. מה גם שחלק ניכר מהחומר עוסק בעניינים רגילים של התנגדות לברסלב וכדומה. עם זאת, רוב החומר שכתב אז רבי שמואל מאיר נדפס לבסוף בלשון זו או אחרת בכמה ספרים: בספר "ימי התלאות", בספר "שיחות וסיפורים", ובספר "אבניה ברזל" (כמובן, מתוך החומר שלא מחק המחבר ואף הגיהם, וכפי שצוין שם: "מכתב יד ר' מאיר אנשין שכתב מרבי אברהם ז"ל, ורבי אברהם הגיהם").

10. מבוא לביאור הליקוטים, הוצאת תורת הנצח.

מרגלא בפומיה דאנ"ש: בכל דור ודור ישנו רק אחד היודע את תוכן "מגילת הסתרים" המופלאה. לפני כן היה זה ר' אהרן ליפאועצקי, תלמידו של הר"ר נפתלי, תלמיד רביז"ל, שידע את סודות הקץ הכתובים בו. לאחר מכן עברו הדברים לאוזן רבי אברהם ב"ר נחמן, שמלבו לפיו לא גילה אותם.

טרם נסע רבי אברהם לארץ ישראל התעקש אחד ממקורביו שיספר לו משהו בדבר הקץ, וכשהפציר בו, גילה לו רבי אברהם פרט כלשהו. אך לאחר מכן הצטער רבי אברהם עד מאד, מדוע זה לא שם לפיו מחסום בעניינים גבוהים ונעלמים דוגמתם, והתפלל רבות שישכח הלה את מה שנאמר לו, ואכן לשנה הבאה כשחזר רבי אברהם לאומן, ניסה לגשש בידיעותיו של הלה, ונוכח לדעת שאמנם אין הוא יודע ולא כלום על מה שאמר לו אשתקד...

אך את זאת ידעו לא מעטים באומן, שרבי אברהם יודע הרבה דברים בענין הקץ ואינו מגלה. היו כאלה באומן שטענו, שאף השעה בה יופיע הגואל צדק ב"ב, ידועה לו לרבי אברהם. ולא היתה זאת הפלגה בעלמא, שכן המון ידיעותיו של רבי אברהם, יחד עם צדקתו הגדולה, והיותו בן לרבי נחמן מטולטשין, תלמידו המובהק של מוהרנ"ת תלמיד רבינו, אפשרו לו כאמור, לקבל את מורשת ומסורת רבינו ז"ל בשלימותה ובמלואה, וביניהם אף פרט חשוב זה שכאמור נרמז במגילת הסתרים.

שיחה נאה ומעניינת שיש בה דוק של רוח הקודש, נמסרה זה לאחרונה מפיו של רבי יואל שוסטר ז"ל, בנו של החסיד ר' נחום שוסטר זצ"ל, וכך סיפר: רבי אברהם היה רגיל לעשות אכסניה בבית אבי, ר' נחום. אבי שפך פעם את מר ליבו לפניו על הצרות הגדולות שעוברים אחינו בני ישראל במקומות פזוריהם ביחוד ברוסיה מקום מגוריהם. רבי אברהם הקשיב לדבריו ואז פתח את פיו בדברי חיזוק ועידוד מפליגים, ובתוך כך אמר: "בעוד שישים שבועים שנה יוכלו לאכול סעודת בוקד ברוסיה וסעודת צהרים בירושלים – – –" והדברים מפליאים.

הר"ר לוי יצחק ז"ל – שהיה כרוך הרבה מאד אחרי רבי אברהם בארבע שנותיו האחרונות של חייו הקדושים – מספר: כשבאתי לאומן לראשונה, היה זה סוף שנת תרע"ד ערב ראש השנה של שנת תרע"ה, היה זה לי הראש השנה הראשון באומן. כשפנה היום, בין מנחה למעריב, היו כמובן מקשיבים הכל לדרשתו הנפלאה של רבי אברהם שטרנהארץ ז"ל שנאמרה בבית הכנסת בטוב טעם ודעת. אך היו עוד משפיעים מחשובי אנ"ש, שאליהם נאספו מקורביהם בבתי שונים, שם הרצו את דבריהם הלהוטים בפני חוג מצומצם. רבי אברהם ב"ר נחמן הסב אז על שולחנו של ר' נחום שוסטר ז"ל, כשסביבו יושבים מגדולי וחשובי אנ"ש, כאב"ד סוקולוב רבי מרדכי, רבי שלמה גבריאלי וכו', וגם אני – מספר ר' לוי יצחק ז"ל – הגעתי לשם באמצע השיחה, ושמעתי את רבי מרדכי מעיד לרבי אברהם ברצינות: נו... ור' אברהם מתחמק ומסב את שיחתו לעניינים אחרים... אחר כך שמעתי שרבי אברהם נכנס לשיחה אודות מלך המשיח, ור' מרדכי ביקש להוציא מעמו פרטים כלשהם בדבר הקץ אך לא נענה – – –

אכן ידוע דבי אברהם ב"ר נחמן דברים גבוהים ונעלמים, וביחוד בענייני הקץ, אותם שמע מדבי אהרן ליפאויצקי, שמצא אותו כשר לקבל דברים קדושים ועדינים כל כך, הן בגלל שיעור קומתו בתורה ויראה, והן בגין מידת אחריותו העצומה.

ההערכה העצומה שרחשו אנ"ש לו ולספריו, לא הייתה רק מחמת הדיוק הגדול שבדבריו, אלא גם מחמת עוצם גדולתו האלוקית. וכפי שבא הדבר לידי ביטוי בדבריו של רבי שמחה בארנשטיין הי"ד, המו"ל של קונטרס "אור זורח" שנדפס בפולין בשנת תרפ"ט:

ויען כי כל דבריו הקדושים והנודאים בוערים כגחלי אש כאשר עיניך תחזינה מישרים, אמרתי כי נכון הוא להודיע להמעין אשר הר' אברהם ז"ל היה מופלג בתורה ויראה, בנגלה ובנסתר, וכל רז לא אניס ליה, איש צדיק וקדוש. וידוע בין אנ"ש שהכירוהו (כי נסתלק זה כעשר שנים) כי היה בעל מדריגה ובעל רוח הקודש ממש! ולבד מכל הנ"ל, כל דבריו הם דברי קבלה אמתיית שקיבל מתלמידי רבינו ז"ל (כי הוא הכיר את רובם ככולם מתלמידי רבינו ז"ל) וגם מאביו ר' נחמן ז"ל מטולטשין שהיה תלמיד מובהק למורנו ר' נתן זצ"ל.

וכשאחד מאנ"ש שבפולין, לא היה מודע כל צרכו לגדולת המחבר, כתב לו רבי שמואל הורביץ¹²:
ומה שכתב שם מר' אברהם ע"ה ... מאד מאד יש לי צער ועגמת נפש גדול מזה, ורחמנות גדול עליך ידידי יקירי מה שלא זכית לידע וליהנות מאוד הגנוז של השרף הנודא ר' אברהם זצ"ל, אשר צריך לידע כי מלבד ר' אברהם, אחר ר' נחמן מטולטשין ז"ל, אומרים עליו הרבה מאנשי שלומנו באומאן: 'אחד היה אברהם!' וכל ענין ר' אברהם ז"ל – העמקות שבענין רבינו ז"ל. וה' הטוב יכפר, כי שגגה היא לכבודו ויתחרט על זה, וידע כי אנחנו אינם כדאי וראוי להשתמש מאוד הגנוז הזה, ע"כ נעלם ונסתר האור מעינינו. אבל מתי יגיע הזמן שנזכה ליהנות מזה, ה' ירחם.

לסיום נושא זה, מן ההכרח לציין ולהדגיש – בפרט בזמנינו¹³ – שעל אף עוצם גדולתו, ועוצם

11. אור זורח, קונטרס ב', חשון תרפ"ט.

12. המכתב סתוך כת"י, באדיבות הר"ר שמואל אברהם תפלינסקי שליט"א.

13. אשר – כמו בכל ענייני היהדות, כך גם בברסלב – משתמשים בציטוטים ועובדות, לעוות את המסורת הנכונה.

הביטול שרחשו אנ"ש אליו, לא עלה מעולם על דעת אחד מתלמידיו להכתירו כמנהיג וכ"צדיק הדור" חס ושלום. שכן כבר חרט אביו של המחבר – רבי נחמן מטולטשין – בעט ברזל לדורות¹⁴:

**וכבר מונח כלל בידינו, אשר כעת הצדיק שבדור הוא אדוננו מודנו ורבינו זכר צדיק וקדוש
לברכה!**

וכמה נפלא לקרוא את דבריו הבהירים של רבי שמשון ברסקי זצ"ל¹⁵, שמבטא במכתבו את ההפרדה הברורה שהייתה אצל אנ"ש משך כל הדורות, בין ההערכה והכבוד לדמותם ודבריהם של מוסרי המסורת, לבין מנהיגות ופרסום. וכך הוא כותב¹⁶:

ומענין הקיבוץ, שאתה כותב לי שמתקרבים מכל מדינת פולין למקום אחד על ראש השנה, ומתנהגים בכל העובדות טובות כמו באומן על ראש השנה – בודאי זה דבר יקר מאד. אבל יש בענין זה גם כן סכנה גדולה, שלא יצמח מזה חס ושלום איזה התמנות לאיזה איש מהקיבוץ, אשר זה גרוע מהכל! וכל אחד מהקיבוץ צריך ליזהר בזה מאד, שלא יהיה גורם לזה חס ושלום, ושלא יהיה לו חלק בזה באיזה ענוה פסולה.

כי עד ביאת משיחנו אסור לקבל על עצמו שום התמנות ומנהיגות של שום אדם, אפילו אם הוא מאנ"ש! רק דעתו הקדושה של אדוננו מודנו ורבינו ז"ל הגנוז בספריו הקדושים, הוא הראש והמנהיג, של כל מי שרוצה להתקרב אל האמת.

ובודאי מי שבקי יותר בתוכן כוונתו של אדמו"ר ז"ל, והשם יתברך זיכהו בכח יותר להסביר דבריו של אדמו"ר ז"ל, ולעודד בזה למי שמציית לדבריו להתקרב אל האמת – בודאי צריכין לקבל ממנו ביותר, אבל הכל בדרך רע וחבר, לא בדרך ראש ומנהיג חס ושלום!

זו הייתה תמיד ההגדרה בברסלב, ולרוחה הלכו; גם כשהיו משוכנעים שהמסורת וההשקפה הנכונה נמצאת אצל יהודי זה או אחר, לא עלה על דעתם להפוך אותו למנהיג או מפורסם. והדברים עתיקים ועדינים, ואין כאן המקום להאריך בזה, ודי לחכימא.

זהירות זו מ'פרסום', אינה מוטלת רק על המון העם שמוזהרים ועומדים לבלי להתנהג עם ה'משפיע' בהנהגה של 'מפורסם', אלא מוטלת גם ובעיקר על המשפיע עצמו. וכפי שלימדנו המחבר בהנהגתו.

והרי לנו מעט, על קצה המזלג, מגודל זהירותו של המחבר מהנהגה של כבוד ופרסום¹⁷:

גדולי אנ"ש בדורו התבטאו עליו: "שפל היה מכל האדם אשר על פני האדמה. ועל אף היותו

14. עלים לתרופה, מכתבי רנ"ט.

15. נכד רבינו הקדוש, בעל "העצות הטבוארות".

16. נכתב לרבי יצחק מאיר קורמן שבפולין, ביום ג' בהעלותך תרצ"ב. (נדפס בתוך כרוז שהדפיס רימ"ק בירושלים לקראת ר"ה שנת תש"י).

17. מתוך המבוא לביאור הליקוטים מהדורת תורת הנצח.

מלא וגדוש בתורה בחכמה ובמדות, אבל, ביי זיך א שטיק בלאטע!!!..." (= החזיק את עצמו לחתיכת רפש וטיט). ענוותנותו גדלה כל כך עד שהיה כאסקופה הנדרסת בפני כל.

אומרים היו אנ"ש על אביו הגדול ר' נחמן מטולטשין ז"ל – שאף הוא ענוותן גדול היה – שייחודו במידת הענווה שהיה לו, הוא, שהצליח להחדיר בלב יודעיו ומכיריו שאמנם קטן הוא כל כך... ובדיוק באותו סוג עניות התייחד ר' אברהם בנו, ולכן לא בכדי היו פשוטי עם באומן שהתייחסו אליו בבוז וקלון, וכל זה מחמת התקטנותו בעיניהם.

אנ"ש היו רגילים להתבטא אודות העניות שלו: "ער האט גיהאט א קליגשאפט פון א אמת'ע שפלות" (= היתה לו חכמה של שפלות אמיתית). כשהיה מדבר עם גדולי תלמידיו כמו ר' מרדכי מסוקולוב וכו' היה נראה לכולם כמו שהוא תלמידם... כל כך היה יכול להסתיר ולהצניע את עצמו!

כמין חכמה ופיקחות מיוחדת היה בו בענין שפלותו, כי, הנה ברגע זה הוא עמד בין כל האנשים, התפלל עמהם, דיבר עמהם, ותוך כדי דיבור, נעלם ונתעלם ולא ידעו להיכן הלך... ואיך הלך... רגיל היה תמיד להזהיר את אנשיו שלא יכשלו ח"ו בשום פרסום של שקר. ואכן היה 'נאה דורש ונאה מקיים'. ראו עליו שהוא מפחד מפרסום של שקר כמו מי שמוליכין אותו לגיהנם... הוא עצמו התבטא פעם ואמר: מיך אז מען ניט כבוד, איז דאס אזוי ויי מען שטעכט מיך מיט מעסערס!!!... (= כשנותנים לי כבוד הדי זה כמו שדוקרים אותי בסכינים).

פעם נקלע לשטיבל של חסידות מפורסמת בפולין, והחלו צעירים רבים להימשך אליו. השגיחו בכך ראשי החבורה, והחליטו לעשות בו שפטים, על שהעז להחדיר 'רוח אחרת' בקרב הנוער. למחרת, בעת שיעורו, הופיעה קבוצת אברכים, כדי להפריעו ולסלקו. אך גם הם נמשכו לקסם דבריו, והחלו כולם להידבק בו ולינק ממנו תורה והדרכה. ועם זאת, החלו לחלוק לו כבוד של "גוטער יוד" (= אדמו"ר). אך הריח זאת ר' אברהם, ומצא לו הזדמנות ונמלט מפולין – – –

בהזדמנות אחרת היה אצל הרבי מראדז'ין ז"ל, והשתעשע עמו בתורה וחסידות. בראות הרבי את גדולתו, ציווה לאנשיו להכין עבורו חליפת משי, כאחד מן המפורסמים... אך נדע הדבר לר' אברהם, נעלם מן המקום כלא היה...

בשנת תרע"ד, כשר' אברהם הגיע לאומן על ימי ראש השנה הקדושים כדרכו בכל שנה ושנה, היה בדעתו אז לחזור לארץ ישראל אחר ימי ראש השנה כמנהגו. בשנה זאת בחר לו ר' אברהם ז"ל בחור, לחתן לבתו שכבר בגרה (הבחור היה מעיר לובלין, אמנם לא ראו בו גדולות, אבל היה בחור טוב ומצוין). ר' אברהם הכין כבר נדן עבורו וגם רצה לתת לו נדן (= קעסט) שיוכל לשבת רק על התורה והעבודה. (השירוך התבטל עקב אי יכולתו לחזור לארץ ישראל בגלל מלחמת עולם הראשונה שהתחילה אז). אנ"ש שאלו אז את ר' אברהם ז"ל: למה בחר לו

איזה בחור מפולין ולא בחר לו את ר' לוי יצחק לחתן? נענה להם: איך וייס ניט אויב ער וועט מיר וועלן! (= איני יודע אם הוא ירצה אותי). כל כך הרגיש שפלות בנפשו אף בפני תלמידיו ואנשיו שהיו כרוכים אחריו הרבה מאד.

כך היו נראים גדולי חסידי ברסלב של פעם...

המדפים הגדול – רבי שמואל הורביץ זצ"ל

חלק קטן ביותר מתוך כתביו, נדפס בחייו של המחבר. ושאר כל כתביו, נדפסו לאחר כמה עשרות שנים, במסירות נפש עילאית, על ידי האי חסידא קדישא, רבי שמואל הורביץ זצ"ל, אשר עליו המליצו אנ"ש – כעין מליצתו של רבינו שאמר על מוהרנ"ת "לולא הוא, לא היה לכם אפילו עלה אחד מספריי"¹⁸ – ואמרו: "לולא רבי שמואל, לא היה נשאר לנו מרבי אברהם אפילו עלה אחד מספריו".

הוא הגבר הוקם על, אשר מסר כל לבו ונפשו ומאודו, להציל את כתבי המחבר מתהום הנשייה, ולהעלותם על מזבח הדפוס, ולהפיצם בישראל.

עוד טרם נסיעתו לאומן, בהיותו בירושלים בשנת תרפ"ח, עסק במסירות עצומה משך לילות שלמים, להעתיק את כתביו של המחבר¹⁹, כפי שהוא מספר ביומנו²⁰:

וכבר עסקתי אז בהעתקת כתבי רבי אברהם בן רבי נחמן ז"ל, בחיפוש אחר חיפוש, בטרדות ויגיעות הרבה, כמעט כל השנה עסקתי בזה כל הלילות.

ובערב שבת שירה שנת תרפ"ח, הוא מבשר במכתבו לרבי ישראל בער אודסר שבטבריה²¹:

ב"ה אני עומד לגמור העתקת הכתבים של רבי אברהם ז"ל הנמצאים אצל רבי מאיר נ"י²². למען

18. כמובא בחיי מוהר"ן: "אמר, כל אחד מכם יש לו חלק בהתורה שלי. אבל נתן יש לו חלק גדול יותר מכולכם. ענה ואמר: אתם יודעים זאת, שאם לא היה הוא, לא היה לכם אפילו עלה אחד מהספר. ואמר בלשון אשכנז: ווען ניט ער, וואלט איר ניט גיהאט אבלעטל שמות" (חיי מוהר"ן, שע).

ומאחד מאנ"ש שמעתי רמז נאה על הקשר בין רבי שמואל לבין המחבר, והוא: סימן לדבר: "שמואל בן פיגא" עם התיבות והכולל, עולה בנימטריא "אברהם בן נחמן חזן" עם האותיות.

19. הן אותם שנמצאו בידי מורי זקני רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל (כדבריו במכתבו דלהלן), והן אותם ששכבו בחדר הגניזה של ביהכנ"ס 'החורבה' שבעיר העתיקה בירושלים ושיני הזמן נגסו בהם. והן אותם שהיו מפוזרים בשאר מקומות.

20. ימי שמואל, פרק קצ.

21. מכתבי שמואל ח"ב, מ. בתרגום חפשי מאידיש. מכתב זה נכתב בערב שבת שירה תרפ"ח, ונסיעתו לאומן הייתה לאחר מכן, בשלהי שנה זו, בחודש אלול תרפ"ח.

22. כוונתו למורי זקני רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל, אשר אצלו היו נמצאים הרבה מכתביו של רבי אברהם, ובתוכם הכת"י של ספר

השם, תחפש את הקונטרס שנמצא אצלך ותשלח אותו אלי, כדי שיהיו אצלי כל הכתבים יחד. לאחר מכן, בהגיעו לאומן בשנת תר"צ, עסק גם שם במסירות נפש עילאית, בהצלת כתביו ודבריו של המחבר.

ראשית כל, כינס שם את כל תלמידי רבי אברהם, והעלה על הכתב את הסיפורים ששמעו מפיו. וכפי שהוא מספר ביומנו²³:

ובבין המצרים וחודש אלול עשיתי בטרחה ויגיעה רבה, שנתקבצו כל תלמידי רבי אברהם ז"ל ביחד, וכתבתי שיחות ודיבורים וסיפורים ששמעו מפיו ז"ל, הלא המה כתובים אצלי בערך שבע בויגין [= גליונות].

שיחות אלו נדפסו לאחר מכן בספר, תחת השם "אבניה ברזל". וכך הוא כותב שם בהקדמתו:

הנה, כאשר זיכנו השם יתברך להיות על ציון רבינו הקדוש באומן, ביחד עם תלמידי רבי אברהם ז"ל, נתעוררו על ידי תלמידי רבי אברהם ז"ל, ובפרט הרב ר' לוי יצחק ז"ל, והרב ר' משה גלידמאן מטשענסטחוב ז"ל, והרב ר' משה שמואל ז"ל, והרב ר' אליהו חיים רוזין ז"ל, והרב ר' יוחנן בן ר' ברוך מבארדיטשוב גלנט ז"ל. וכתבנו כל יום שעה או יותר, ערך שני חדשים, חשיחות והסיפורים המובא בזה הספר, ששמעו מפי רבי אברהם ז"ל באריכות. ושסיפר גם רבי ישראל כהן [ויזנפלד] ז"ל, אחר פטירת רבי אברהם ז"ל. ומאד נהנו והתלהבו מזה הרב ר' געצי ז"ל, ושאר אנשי שלומנו הגדולים, העובדים מאומן.

מלבד זאת, קיבץ את כל כתבי המחבר, שהיו שם באומן, ושלח אותם דרך הדואר לארץ ישראל, כדי שיוכל להדפיסם כאשר יחזור לשם²⁴.

נעתיק לפני הקורא כמה ממכתביו באותה תקופה, אותם הוא כותב לאנ"ש שבארץ ישראל, ובתוכם לידידו הקרוב, מורי זקני רבי יעקב זאב ברזבסקי זצ"ל, שהיה אז בעיר העתיקה בירושלים.

במכתב מיום ח' שבט תר"צ הוא כותב²⁵:

אבקש מאד לחוס עלי, לכתוב תיכף משלומכם הטוב ומשלום כל אנשי שלומנו, ובייחוד מר' אלטר בנציון ור' יעקב ור' ישראל דוב נ"י, ומשלום ירושלים עיה"ק, ומה נשמע חדשות, ומשלום הביהמ"ד, ומשלום יחיאל נ"י, ואם ר' לייביל נ"י כבר בא. ואם לא נאבדו הכתבים של רבי אברהם ז"ל שאצל מאיר, ואם השיג יעקב זאב חבילה עם כתבי רבי אברהם ממני עם המלבושים שלי, ששלחתי לו מכבר, ולא קיבלתי שום ידיעה ממנו, ויש לי יסורים גדולים

"אמונה בידיעה רוחנית".

23. ימי שמואל, פרק רט.

24. לא הייתה אפשרות לשלוח את הכתבים עצמם, לכן היה מערף ומצרף לכל מכתב שהיה כותב, כמה עלים מהתוך הכתבים.

25. מכתבי שמואל ח"ב, נ.

שלא קיבלתי שום ידיעה מכולכם. על כן, למען השם, תיכף לכתוב משלום כולכם, ולעודד אנשי שלומנו לכתוב לי ובפרט יעקב זאב נ"י.

במכתב מיום ה' ניסן תר"צ הוא כותב²⁶:

עכשיו אבקש מר' נתן נ"י²⁷ שימסור תיכף ומיד כל אלו הכתבים, חלק ב' אמת ואמונה, או לד' יעקב זאב שישמרם בין שאר הכתבים, או שתתנו אותם בין החפצים שלי שאצלכם בהקעסטיל [= ארגז] שלי ולשמרם היטב היטב.

במכתב מיום כ' ניסן תר"צ הוא כותב²⁸:

מסתם האסטו דערהאלטין [= מסתמא קיבלת את] המכתב על אדרעס [= כתובת] ר' נתן משבוע פרשת בשלח, וגם מכתב על אדריסתך [= כתובתך] מלפני איזה שבועות, ושם מונח העתקת הכוכבי אור חלק אנשי מוהר"ן, ועוד מכתב על אדרעס ר' נתן נ"י עם העתקת החלק אמת ואמונה ומכתבים שכתבתי לאומן, ועכשיו הנני שולח לך חלק ששון ושמחה וגם הנשאר מאנשי מוהר"ן, ועוד אשלח לך מכתב אחד עם כתבים. ולמען השם, למען השם, שתשמרם כבבת עיניך ותניחם בין כתביי ואל תשאלם לשום אדם בשום אופן.

ובמכתב מיום כ"א אייר תר"צ, הוא כותב²⁹:

לכבוד אחי יקירי, נפשי ולבבי, חמדת לבי וכל חיותי, האברך הנעלה מוה"ר יעקב זאב נ"י ברזשעסקי. אחי יקירי, מה זאת שלא השבת לי תשובה על כל המכתבים ששלחתי לך, חמשה מכתבים רעצפיסט על אדריסתך ואדרעס ר' נתן נ"י, ושם היה מונח כל הכתבים של הכוכבי אור: חלק אנשי מוהר"ן, וששון ושמחה, אמת ואמונה, ועוד כתבים מרבינו ז"ל. ולא קיבלתי עליהם שום תשובה. מה זאת ועל מה זאת? אינך יכול לתאר ולצייר גודל הייסורים והצער שיש לי והכליון עיניים בכל יום ובכל שעה ורגע. אינני יכול להבין אותך, מה זה אתך? ואיני יודע מה לחשוב. וכל אנ"ש אינם מבינים זאת שאין אתם משיבים תשובה על המכתבים. ע"כ נא ונא להשיב תיכף תשובה אם קיבלת כל המכתבים וכו'. וכתבים שאני שולח לך, איזה שהוא, הכל כאשר לכל תצניע אותם עבודי ועבודך, שיהיה טובה לכולנו ולכל ישראל.

מלבד הכתבים, שלח גם סכומי כסף להדפסה. וכפי שהוא מספר ביומנו³⁰:

ונשארנו בל"ג בעומר במוסקבה, וידאתי ליקח אתי הפספורט, והנחתיו במוסקבה שישלחו אותו לי על ידי הדואר. ואנחנו באנו לאומן, והכנו את עצמנו בשביל שבועות. ואז היה לי

26. שם, נא.

27. ה"ה רבי נתן בייטלמאכער (ב"ר פנחס יהושע תלמיד מוהרנ"ת) זצ"ל.

28. שם, נב.

29. שם, נו.

30. ימי שמואל, פרק רי.

התנוצצות והארה בעבודת ה', ולקחתי ארבעים ושנים דולר ונתתי אז לרבי דוב הכהן, שישלח לאביו שישלח לארץ הקודש כדי שידפיסו בזה כתב יד רבי אברהם ז"ל.

לאחר מכן, כאשר חזר מאומן לארץ הקודש, בשנת תרצ"ב, ליקט את כל הכתבים ששלח ארצה, והתחיל לעסוק בהדפסתם.

תלאות רבות, בגוף ובממון, עברו עליו עד שזכה להעלות את הספרים על מזבח הדפוס, וכפי שהוא כותב בתקופה זו לאנ"ש שבפולין³¹:

וגם יש הרבה לספר על ההשגחות הנפלאות בענין כתבי רבי אברהם ז"ל: הביאור הליקוטים, ושיחות וסיפורים, וכוכבי אור, וימי התלאות, שכבר נגמרו. שבהתעוררות שלי נתאסף מאנשי שלומנו ביחד פונט אחד בשביל הביאור הליקוטים, ובהשגחות נפלאות שהמדפיס נתן לי אמנה והדפיס הכל כנזכר לעיל, ותמיד הוכרחתי ליתן לו כמעט חצי הכסף כי צריך לנייד ולשלם לפועלים, ועכשיו אני חייב לו ערך שלושים פונט, השם יתברך יזכנו שנוכל לשלם לו ולגמור כל העניינים החדשים שיש תחת ידי.

נא מכל אחינו, אנשי שלומנו מפולין, אל תרפו את עצמכם מזה, כי אין לי כעת שום תקווה אחרת, רק שעל כל פנים אנשי שלומנו מפולין לא ייבצר אחד שיקנו כל הספרים, וגם אסור יהיה לאיש שקונה, ליתן לחברו לעיין את הספר, כדי שיימכרו הספרים ונוכל לשלם החוב ולגמור השאר. נא עשו מה שבכוחכם, ואני עשיתי מה שמוטל עלי, הרבה יותר מכוחי, ואתם עשו כרצונכם מה שמוטל עליכם.

וגם זאת למודעי, כי לא מבעיא הספרים הקטנים: שיחות וסיפורים, כוכבי אור, וגם כל הספרים שלא נדפסו עדיין – הם מועילים ומובנים גם לקטן שבקטנים. אבל גם הביאור הליקוטים מוכרח מאוד, ובייחוד לאנשי שלומנו הרוצים להבין התורות בליקוטי מוהר"ן, ולהיכנס בעומקו, ולקיים להשריש בעצמו העצות, יהיה הביאור הליקוטים לטובה גדולה ... אשרי מי שיהיה לו חלק בזה, הן מהפנימיים, והן מהחיצוניים, שמסיעים להקים ולחזק את זה. אבל מי שיהיה לו זכות לזה, השם יתברך יעזרהו לזה, על דבר כבוד רבינו, אמן כן יהי רצון.

ואכן, לאחר יגיעות עצומות, הדפיס רבי שמואל את הספר "כוכבי אור", בשנת תרצ"ג. ולאחר מכן, בשנת תרצ"ה, הדפיס את הספר "ביאור הליקוטים".

על עוצם יגיעתו ומסירות נפשו בהדפסת כתבי המחבר ושאר ספרי רבינו, נוכל ללמוד גם ממה שכתב במכתבו לאנ"ש בפולין³²:

ותדעו בבירור כי אם לא בשביל כבוד רבינו, לא הייתי נכנס בעניינים כאלו אפילו בעד כל הון

31. ימי שמואל, פרק דכה.

32. המכתב מתוך כת"י, באדיבות הר"ר שמואל אברהם תפלינסקי שליט"א.

דעלמא, כי השי"ת יודע ועד, כי ממש אין לי פרוסת לחם, ואיני רוצה לעשות שום דבר בשביל פרנסה. ורק בשביל לעשות טובה לענייני רבינו ז"ל, היינו לאנ"ש ולהדפסת רבינו ז"ל, ביליתי כל הזמן הזה.

מסופר, שכאשר גמר להדפיס את הכתבים, ראה בחלומו את דמותו של המחבר רבי אברהם, שבא להודות לו על יגיעותיו העצומות. ויהי בבוקר ותיפעם רוחו, וכאשר תיאר בפני רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל את קלסתר הפנים שראה בחלומו, אישר לו רבי לוי יצחק שאכן מדובר ברבי אברהם ב"ר נחמן בכבודו ובעצמו...³³

אף תלמידי רבי אברהם, גמרו עליו את ההלל. וכפי שמספר רבי שמואל הורביץ בשיחותיו³⁴:

כשהייתי אצל הרב רבי מרדכי שליט"א (מסוקולוב), כל השני ימים שהייתי אצלו דיבר איתי רק מרבי אברהם ז"ל וכו' וכו'. וכאשר הדפסתי ספרי רבי אברהם ז"ל, כתב לי מכתב בתודה והודאה שממש יצא אור חדש בעולם וכו' ומודה לי מאד על זה.

33. רבי שמואל עצמו לא הכיר את המחבר, שכן בשנת תרע"ג בהיותו ילד בן ח' שנים בעיה"ק צפת, עזב המחבר את הארץ בפעם האחרונה.

כאן המקום להעתיק את אשר רשם רבי שמואל הורביץ בפנקסו, חלום אשר חלם מהמחבר, בליל שבת קודש פרשת ראה שנת תרפ"ח. ולא נעתיק כל החלום, אלא חלק ממנו:

ליל ש"ק פרשת ראה, בא רבי אברהם ז"ל ופניו היו מאירות, והפדחת הגדול כמו זהב, והעיניים אשר אין לשער ולהעריך. ותיכף לקחתי אותו בידי, ארום גינומען זיך, והלכנו להביהמ"ד בירושלים והתפללנו עם אנ"ש, וכולם תמהו על האור שבפני רבי אברהם ז"ל. ושם בביהמ"ד נעשה ויכוח, וכל אחד אמר שילך לאכול אצלו, ואמרתי לר' אברהם: ר' אברהם, נלך לבית ר' נתן (בייטלמאכער) שאני אוכל אצלו תמיד. והלכנו שם, ור' אברהם היה אתי בידידות גדולה מאד מאד. ובדרך שאלו אותי הרבה אנשים מהעולם: מי זה? ואמרו: ראו שואצל ברסלבר חסידים יש אנשים כאלו! וכולם תמהו מאד מאד. ורבי אברהם ישב עם אנשים ... ותיכף קם רבי אברהם ז"ל והלך לנגדי בשמחה ואהבה בחיבוק ... ונפל עלי אהבה גדולה וחיבקתי אותו בשתי ידיים ובכל הגוף, וכן הוא אותי ... ואכלנו ביחד מקערה אחת בידידות ואהבה כל כך, ושמחה שאי אפשר לשער. וכשאכלנו, דיברתי אתו ואמרתי לו: ר' אברהם, אני כתבתי הכתבים שלכם! וחשבתי לו כל התורות, 'כי מרחמם', 'תקעו אמונה', 'תוכחה'. והוא היה בשמחה, ודיבר אתי תורה וכו'. וחשבתי לומר לו מספר 'אמונה בדיעה רוחנית' וכו'.

34. מכת"י, סעיף גב.

ספר "ביאור הליקוטים"

השער לעיון בליקוטי מוהר"ן

מבין כל ספריו הקדושים של המחבר, ידוע ביותר הספר "ביאור הליקוטים".

ספר זה חולל מהפכה בתחום לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן. וכביטוי של מורי זקני רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל:

מורי ורבי, המובהק במילי דחסידותא וארי שבחבורה, מופלג בתורה וידאה, עניו ושפל ברכ, הר' אברהם ב"ר נחמן חזן ז"ל מטולטשין, הוא אשר גילה לנו את העיון והעמקות והפלפול שבספרי רבינו הק' זצוק"ל³⁵.

רבי שמואל הורביץ, אף כותב³⁶:

ה"ביאור הליקוטים" מוכרח מאד. וביהוד לאנשי שלומנו הרוצים להבין התורות בליקוטי מוהר"ן, ולהיכנס בעומקו, ולקיים להשריש בעצמו העצות – יהיה ה"ביאור הליקוטים" לטובה גדולה! ובפרט לקיבוץ הקדוש, שאחד ילמד וייתן להבין בקיבוץ³⁷.

בספר זה פותח לנו המחבר שער ללימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, לא רק מצד ביאור העמוקים, אלא גם ובעיקר מצד ה"דרך" וה"מסילה" אשר סלל לנו בספרו זה; מסילה ברורה עם כללים ברורים ומוגדרים, אשר באמצעותם יכול כל אחד לעיין ולהעמיק בליקוטי מוהר"ן.

תמיד ידעו על נחיצות לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, שהרי כבר אמר רבינו בעצמו "שטוב לקבוע לעצמו שני שיעורים ללמוד ספריו הקדושים: שיעור אחד פשוט, ללמוד במהירות הרבה מאד, כדי שיהיה שגור בעל פה. ושיעור אחד ללמוד בעיון גדול, כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו. ועיין במקום אחר מזה, מעניין עוצם העמקות הגדול שיש בתורתו הקדושה והגוראה מאד, עד אין סוף ואין תכלית" (חיי מוהר"ן, שמו).

35. בשער הגדת "אור זורח", אשר הדפיס בשנת תרפ"ז.

36. ימי שמואל, פרק רכה.

37. כוונתו שיקבעו שיעורים ברבים בספר "ביאור הליקוטים", והמגיד-שיעור יסביר לכולם את עומק הדברים.

אך, למרות זאת, לא היה "דרך לימוד" ברור ומוגדר, כיצד מעיינים בספר קדוש ונורא זה. וכפי שכותב המחבר בעצמו³⁸:

בימי נעורי חלפו ועברו אצלי כמה שנים, שנפלאתי קצת בפירוש מילת ה'עיון' שהזכיר רבינו ז"ל לענין הלימוד שבספריו הקדושים. כי לכאורה אין יכולת כלל שיוכפל זה הלימוד לפשוט ועיון. כי בתורה שבנגלה, תלמוד בבלי וירושלמי, גם אם נמצא בהם לימוד אחד פשוט [להבין על כל פנים בפשיטות מאמר הגמרא, כי בלא זה לא נקרא בשם לימוד כלל], נמצא בכל זאת לימוד העיון, אשר הלומדים בהם ישימו עניהם לעיין ולהעמיק יותר בפלפולים שונים [ולא בדרש, כי הדרש הוא ענין אחר, כנודע]. אבל בלימוד כזה, לכאורה לא נמצא כלל יותר מפירוש הפשוט!?

עד אשר ברבות הימים והשנים, מצא המחבר ברוב יגיעתו ושקידתו ועומק חכמתו האלוקית, 'דרך לימוד' מיוחדת, עם כללים ברורים כיצד לעיין ולגלות את עומק הפשט בדברי רבינו. כשאת כל זה הוא מגלה באמצעות השקידה והעיון בדרושיו של מוהרנ"ת ב"ליקוטי הלכות". וכלשונו³⁹:

אבל בהמשך הזמן, מדי שוקדי על דלתי ספרי מורנ"ת – אשר עליו סמך רבינו ז"ל את ידיו, למלא אותנו ברוח אלקים לקום ולדרוש בדבריו הקדושים, עד שגם כל דרשותיו כנים ואמתיים [ובלי שום תערובות חס ושלום, מבלבול המדמה בתכלית ההפך, שהזכיר מזה רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נ"ד עיין שם]. ראה ראיתי, שבאמצעות הדרש, חתר ומצא מסילות נפלאות בלימוד תורת רבינו ז"ל, גם בפשיטות!

גם מתוך דברי רבינו בעצמו, דלה ומצא המחבר את ה'כללים' ללימוד העיון. וכפי שהוא כותב בכמה מקומות בספרו.

בביאורו על תורה ו' הוא כותב⁴⁰:

כל זה הפירוש לכוונת אלול בפרטיות לא גילה רבינו ז"ל בעת אמירת תורתו בשבת הנ"ל. אבל אחר כך במוצאי שבת קודש הראה לעיני תלמידיו פירוש הכוונות לפי הנ"ל. ואגב אורחא דלה חספא וגילה לנו מסילת הקשרים הסובבות בדבריו הקדושים, אשר לא ימצא כלל הקודא בלתי העיון והעמוק שבהם, [וזאת אחת מן המקומות אשר למדתי סתם מן המפורש לחתור ולחפור בעומק ועיון כזה גם בשאר דבריו הק'].

בביאורו על תורה ס"א הוא כותב⁴¹:

38. ביאור הליקוטים, פתיחה. שיחות וסיפורים, יג.

39. שם.

40. ביאור הליקוטים, תורה ו, ד"ה 'קשר נפלא ונורא'.

41. ביאור הליקוטים, תורה סא, אות ב.

שבמה שכתב ... תביט ותראה גם על ידי זה, באמיתת מסילותינו שבביאור דבריו הקדושים. כי מצידופיו הנ"ל נראה מבואר ...

ובביאורו על תורה ס"ו הוא כותב⁴²:

וכאשר יבואר לך זאת גם מקשרי דבריו הקדושים ... אשר מוהרנ"ת ז"ל בעצמו, הציג שם בין שני חצאי עיגול, נפלאות הקשר הזה [דמסייע גם כן לכל מסילתנו שבהכרך הזה].

בביאורו על תורה ה', הוא אף מוסיף וכותב, שכל באי שערי ספרי רבינו הקדוש, יכולים להבחין עצמם ב'כללים' אלו, וכלשונו⁴³:

לולא דמסתפינא הייתי אומר שעל פי מסילתנו בלימודיו הקדושים, הנראית מרחוק לכל באי שערי הקדושים, שכן תעלומות דרכיו הקדושים להורות את בני ישראל בהוראת הדברים מזה לזה, [ועל פי הכללים הנ"ל בהקדמה], מובן ונראה גם כאן, שכל הפליאות האלה, נתבארות ונתפרשות קצת, זו מזו.

ח"י כללים⁴⁴ מצא וסידר המחבר, אשר יחדיו יוצרים כללים אלו דרך ברורה ומסודרת, המכונה בפי המחבר בשם "מסילה", שכן זו היא המסילה הסלולה והכבושה, לעיין ולהתעמק בתורותיו של רבינו. וכלשונו⁴⁵:

מצאתי וראיתי בספר ליקוטי מוהר"ן זצוק"ל כמה הודעות וכללים, הנמצאים ומוכרחים לבאי לימודיו הקדושים, ולכל באי שער ספרו הקדוש בעיון ועומק, שזה העיקר, וכמבואר מדבריו הק' בליקוטי מוהר"ן ח"א סימן ק"א. לגמור תחילה בפירוש הפשוט, והדר לסבור בעיון ועומק שבהם, במסילה נפלאה המיוחדת והמוכנת לזה.

ומאחר שעיקר המסילה מבוססת על "הכלל הראשון והעיקרי לכל הכללים" – שהוא הכלל שיש 'לקשר' את כל חלקי התורה זו לזו – לכן הוא מכנה אותה גם בשם "מסילת הקשרים".

וכפי שהוא כותב בביאורו על תורה ו':

ואגב אורחא דלה חספא וגילה לנו מסילת הקשרים הסובבות בדבריו הקדושים, אשר לא

42. ביאור הליקוטים, תורה סו, פתח ג.

43. ביאור הליקוטים, תורה ה, אות א.

44. יש לציין שבמקור, במהדורת תרס"ח, לא היו רק ט"ז כללים. ובמהדורת תרצ"ה הדפיס רבי שמואל הורביץ ב' כללים נוספים (מתוך כת"י שהיה ברשותו), אלא שלא מנה אותם בנפרד אלא כלל אותם בתוך הכלל העשירי, ונשארו הכללים ט"ז במספרם. ובמהדורת 'תורת הגצ'ה' הפרידו בין הדברים, והציבו כל כלל בפני עצמו, וכך הגיעו למנין ח"י.

45. ביאור הליקוטים, הקדמה.

ימצא כלל הקורא בלתי העיון והעמוק שבהם.

וכן בביאורו על תורה ד' תניינא:

ולבאר ולדמוז לך בישוב הפליאה הזאת, סוב נסוב למסילת הקשרים שבדבריו הקדושים.

ועל זה הדרך הוא כותב גם בביאורו על תורה י"ז:

וזה ממילא מבואר, על פי מסילת קשרי לשונו הקדושה שאנו מבארים בכל הכרך הזה.

ו"מסילת קשרים" זו, היא המסילה השווה לכל נפש, להיכנס על ידה לפנימיות עומק דברי רבינו על דרך הפשוט.

כי הוא לימוד הנגלה אשר הוכן בהם, להיותם שוים לכל נפש, מלבד הנסתריות והדרושים שנמצא בהם ממאמר אחד לחברו⁴⁶.

וכשם שבכל חלק מחלקי התורה, יש "דרך לימוד" ברורה וידועה, וכל הרוצה לחדור לעומק ההבנה ולהסיק מסקנות נכונות, חייב לצעוד בדרך הנכונה, ולעיין באמצעות הכללים האמיתיים (כדוגמת י"ג המידות שהתורה נדרשת בהם וכיו"ב). כך גם בליקוטי מוהר"ן – כל הרוצה לחדור לעומק הפשוט האמיתי, ולהוציא משם מסקנות נכונות, חייב להיצמד לכללי העיון הנכונים.

והדרוש והחידוש בליקוטי מוהר"ן, מבלי להיצמד לכללי העיון, מסוכן מאד לאנשים פשוטים. מאחר שהם עלולים לאבד את הכיוון הנכון, ולטבוע במים שאין להם סוף. וכפי שכותב המחבר בהקדמתו⁴⁷:

ויען אשר מבואר מדבריו הקדושים בסימן י"ח ליקוטי תנינא, שאין לדרוש ולחדש דק הראוי לזה, ודי והותר לדחוקים ושפלים כמונו ללמוד ולהבין בהנסתר והדרוש שנתחדשו מקדושי עליון – סבותי את לבי ברובם ככולם מדברי זה הספר, לבלי לצאת מסוג הנגלה, ולבלי לבאר בכל מאמר וענין דק מיניה וביה ומרישא לסיפא וכו' כג"ל. יען אשר לעניות דעתי, כוונתו באיסור חדש הנ"ל הוא, לחדש ולגלות דבר שלא נגלה כלל עד הנה. אבל כל אשר כבר הורידו והוציאו לנו מהנסתר להנגלה, ולא יחסר בלימוד הנגלה דק החיפוש ועיון, בלי ספק שבזה הניחו לנו מקום להתגדר ולזכות גם כן על ידם בתלמוד תורה דרבים.

סוף דבר הכל נשמע:

ה"ביאור הליקוטים" נחוץ ומוכרח לנו, לא רק מצד ביאוריו וחידושי העמוקים והנפלאים, אלא גם ובעיקר מצד מסילתו הקדושה אשר סלל לכל באי שערי ספרו של רבינו הקדוש.

46. ביאור הליקוטים, הקדמה.

47. שם.

שערה דשערה מהברקת האור

אך זאת יש להדגיש ולציין:

ביאוריו וחידושיו העמוקים של המחבר ועיונו המבעית, הוא עיון אלוקי, ולא פלפולי בעלמא. ועל ידי עיונו, זכה לגלות – לא רק את הפירוש העמוק, אלא בעיקר – את התנוצצות אור הא"ס שבדברי רבינו הקדוש.

ואכן, כל חידושיו שחידש, היו מתוך בכיות בהתבודדות ביערות. עד כדי כך, שכשלא היה יכול לבכות, הפסיק לחדש ולכתוב, וכמסופר⁴⁸:

כששאלו את רבי אברהם, מדוע אינו ממשיך לכתוב חידושיו על ליקוטי מוהר"ן, ענה ואמר: כל חידושיי שכתבתי, כתבתים ביערות, ומתוך בכיות שבכיתי לפני כל חידוש וחידוש שהתחדש לי, וכעת בזקנותי אין בכוחי לבכות כך, משום כך פסקתי מלכתוב.

כאן המקום לציין, שכשרצה רבי שמואל הורביץ להדפיס את הביאור הליקוטים, שלח מכתב לרבי לוי יצחק בנדר, שהיה אז באומן, שינסח את נוסח דף השער. וכך ניסח רבי לוי יצחק את נוסח דף השער⁴⁹:

זאת חיבור וליקוט איש אחד מחשובי חסידי ברסלב, אשר כל ימיו היה עוסק בהתבודדות, והיה דבוק בהשי"ת תמיד. וכל חידושיו שחידש, הוא מה שהשי"ת עזר לו על ידי דיבוי התבודדות שלו, ומובא בליקוטי מוהר"ן ח"א סי' קנ"ו שזה בחינת רוח הקודש ממש⁵⁰. ומי שהיה מסתכל באמת על פניו נתעורר לתשובה בלא מוסר ובלא תוכחה⁵¹. שמו ר' אברהם ב"ד נחמן הלוי ז"ל⁵².

כי אכן, כל החידושים והביאורים שב"ביאור הליקוטים", הם חידושים שנתחדשו מתוך "דיבוי התבודדות שלו", והם "בחינת רוח הקודש ממש"...

48. שיש"ק ג, תנט.

49. מתוך כת"י. הופיע בעבר באחד מגליונות "עלה לתרופה".

50. שם איתא: "מה שמדברים בינו לבין קונו, הוא בחינת רוח הקודש. ודוד המלך ע"ה שהיה מעלתו גדולה מאד, יסד מזה ספר תהילים. וכן כל אחד לפי בחינתו הוא בחינת רוח הקודש, כמו שכתוב 'לך אמר לבי', כמו שפירש רש"י 'לך בשבילך ובשליחותך אמר לי לבי'. שכל הדברים שהלב אומר, הם דברי השם יתברך ממש, והוא בחינת רוח הקודש" (ליקוטי מוהר"ן, קנו). ועאכ"ו החידושים שמתחדשים על ידי ההתבודדות, הם בודאי בחינת רוח הקודש.

51. ע"פ מש"כ רבינו בליקוטי מוהר"ן: "צריך לזכר את הפנים, שיוכל כל אחד לראות את פניו בפנים שלו כמו במראה, עד אשר בלא תוכחה ובלא מוסר יתחרט חברו תיכף על מעשיו, רק מסה שיביט בפנים שלו. כי על ידי שיביט בפנים שלו, יראה את עצמו כמו במראה, איך פניו משוקע בחושך" וליקוטי מוהר"ן, יט).

52. אחר שרלו"צ מסיים את נוסח השער, הוא מוסיף בסוגריים: (זה לפענ"ד, יותר אין להאריך בשבחו כי זה רצונו).

ומהאור הגדול שזכה המחבר להשיג על ידי ריבוי התבודדותו, הוא מתייגע לגלות לנו מעט דמעט מן האור, ולהטעימנו טיפה מן הים הגדול שיתגלה לעתיד, בעת אשר תימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ואכן, זו הייתה מטרתו בכתיבת ספרו; הוא ניסה להעביר אל הלומד והמעייין הרגשה אלוקית, וטרח ויגע הרבה לכתוב את הדברים באופן שיתנוצץ עי"ז מרחוק האור הגנוז בדברי רבינו הקדוש.

כפי שניתן להבין מתוך דבריו בעצמו שכתב בסוף הקדמתו:

גם אם זכינו להיבדל ולהתרחק מהטועים והתועים בחושך ואפילה, לבל יראו ויביטו מרחוק באור צדיקים אשר כאור נוגה הולך ואור, אבל להסבירם ולהאירם על פני תבל אין לנו לא תבונה ולא עצות. וכל אשר הרביתי לחקור ולדרוש, באיזה סדר, ובאיזה אופן, להציעם ולהוציאם לזולתי, לא עלתה בידי מאומה. ובתכלית ההיפוך ניתוסף ונתרבה אצלי מחמת זה, כמה דילוגים ומחוקים ושינויים ללא סדרים [וגם לפעמים באתי מחמת זה בארוכה וכפל דברים] עד כי לא רבים יחכמו לבוא על ידם למכוון אשר סבבתי עליו. אבל בכל זה אמרתי, ויהי מה, ארוצה ואביא גם מנחת דלי דלותי, כי גם שיערה דשיערה מהברקת האור שמגיע מאתה לאחד מני אלף גם כן כראי וכראי!

הרי לך שהמכוון הוא "שיערה דשיערה מהברקת האור" שיאיר ללומד על ידי עיונו.

והרי לפניכם חלק מתוך מאמר נפלא שהופיע בביטאון "מאור הנחל"⁵³, אשר על אף עומק לשונו מיטיב לבטא את הנקודה הנעלמת הנ"ל:

"... והן אמנם שהלוואי שאבין ואדע על כל פנים עשרת אלפים שנה לאחר התחייה, דיבור אחד מדבריו הנודאים, כפי שידע אותו אדונינו מורינו ורבינו ז"ל עוד בזה העולם" (דבריו בסוף 'ששון ושמחה') – עם אמונה ותשוקה שכזאת יצא רבי אברהם לחפש את רזי הרזין החבויים תחת מעטה אותיות ומילים.

הוא השתוקק וכסף לאותה התגלות של אחרי התחייה ושלימות הבריאה, כש"עביות וגשמיות העולם" שוב לא יסתירו על "החידוש הנפלא והנורא מאד" (ראה חיי מוהר"ן).

"העולם לא טעמו אותי כלום עדיין. אילו היו שומעין תורה אחת עם הניגון והריקוד שלה, היו כל העולם בטלים בכלות הנפש, אפילו חיות ועשבים" – – – ה"פנימיות שיש בספר שלי", גילה רבינו הקדוש, "אינה נראית לפי פשוטו כלל", ורק "איש כשר" יזכה לדאותה (חיי מוהר"ן).

רבי אברהם הקדוש והטהור היה ה"איש כשר" שזכה לטעום מפנימות הספר, ולאזניו נשמעו נעימות רחוקות מאותו ניגון חדש שימוגג את כל גשמיות העולם.

רבי אברהם ידע והבין "כי הוא הרב והתלמיד שהביטו והסתכלו עליהם מיום בריאת העולם עד הנה, ועל ידם יהיה נפעל ונגמר התיקון של כל העולמות בתכלית תכלית השלימות" (כוכבי אור, חכמה ובינה, מא). בכל תורה ובכל סיפור-מעשה מגלה משיח ה' את סוד פעולותיו הנעלמות, ובאופן "שגם אם לא היה אוכל האדם את עץ הדעת, לא היה תיקון העולמות כזה" (שם). השלמת כוונתו הקדומה ית' בבריאת העולמות, ותכלית הבריאה לעתיד לבוא, הכל נפעל והכל מסופר בתורתו, היא כלי אומנותו מאז ומעולם, ועד אם יכלה הדבר לא ישקוט האיש, כי הלא "גמרתי ואגמור!".

אמנם, פנימיות זו תתגלה רק בעת אשר "עין בעין יראו בשוב ה' ציון" (ראה דבריו בשיחות וסיפורים, יד), רק אז ישיר משה-משיח את ה"שיר שיהיה העולם הבא של כל הצדיקים והחסידים" (ראה באריכות בחכמה ובינה ל-לב, שיחות וסיפורים לח). אך כל עוד שרויים אנו באפלט הגלות, חרשים אנו לאותו ניגון גואל, ואם כן אין לנו אלא לחכות ולהתגעגע בכל נפשנו לגילוי העתידי שבוודאי לא יאחר לבוא.

ולפיכך היה אומר רבי אברהם כלפי הסתרת הגלות השולטת עדיין: "אמנם יש לנו כיום את עצותיו של רבינו הקדוש, אך אם רוצים להיות איש כשר בתכלית השלימות, מוכרחים להתגעגע למשיח"... גם בלימוד ספריו של משיח ה', היה מורה רבי אברהם כי היכן שלומדים מענין 'צדיק' 'צדיקים להתגעגע למשיח'...

רק אז "יתגלו עוצם הנוראות שבפרדס תורותיו ומעשיותיו של עכשיו!" (הקדמת כוכבי אור). רק אז "ישוב ויתגלה בגואלנו שאנחנו מחכים!" (ביאור הליקוטים תניינא, סימן ה). ורבי אברהם מנחם ומבטיח: "אף על פי שמרוב כובד המלחמה הוכרח להסתלק ולהתכסות מאתנו, אבל לא לעולם יזנח ה' ולא לנצח יקצוף, ולכן גם אם יעלה לשמים שיאת המלך זקן וכסיל, משם יורידו ויפילו, כי לא ישקוט האיש עד אם כילה הדבר אשר דיבר, לגאלנו ולרפאנו מתחלואינו העצומים" (חכמה ובינה, לח).

ציפייה נוראה זו, היא כל מגמת חייו. וכך ינציח בקולמוסו: "בדבר הגואל שאנו מחכים אליו נראה מבואר, שהוא גם יסוד ועיקר העבודה בפרטיות, המוכרחת ומחויבת לכל נפש מישראל. כי בכל דור ודור ולכל איש ואיש, אין שום אופן ותחבולה לגאולתו, זולת כפי שמתגבר בעבודת תורתו ותפלתו ומצוותיו למצוא ולדעת את גואלנו וצדיקנו שאנו מחכים אליו" (ביאור הליקוטים, בהשמטות).

לשמוע כעת את הניגון? עת הזמיר טרם הגיע. הסוד, טמיר ונעלם הוא, ואל שער המלך עדיין אין לבוא. אך לכסוף ולכסוף, לשאול ולצעוק מעומק הלב 'איה', לערוג על אפיקי מים, ולייחל

בכליון עיניים – אפשר ואפשר.

"וזה הלב עומד כנגד המעיין, ופוסף ומשתוקק תמיד מאד מאד לבוא אל אותו המעיין, בהשתוקקות גדול מאד מאד..." (סיפורי מעשיות)

ובכן, תוחלתו הממושכת וכלות עיניו של רבי אברהם לאותה תקופה של אור וגילוי, כיסופיו הנוראים לאותו גואל מסתתר – הם אשר הצמיחו, ענף אחרי ענף, אילנות פאר של הידושים רוויי כמיהה ומגידי בשורה.

מאותו מעיין מרומם ומרוחק, אליו לעולם לא מגיעים והגעגועים לבד הם המחברים, משם שאב רבי אברהם בכדי כיסופיו... והמים חיים, עודם חדשים כנתינתם, הרי הם לפנינו.

והדיו לא יבש ועוד מלחלחים בו היטב נחלי הבכי בהם נמסכו, נהרות של כלות הנפש להתגלות יקרו והדרו של משיח ה' על כל יושבי תבל. חידושים רבים בספרו, כאלו שאף בעל השגה גדול נצרך לעיון רב בכדי לצלול עד תכונתם, קשדי דבריו ועשרם ממקומות אחרים ומסופם לתחילתם הם בבחינת 'מים שאין להם סוף', ורואה ההונה כי כל אלו באים רק בכדי להוביל אל הנעלם היחיד, אותו שואף רבי אברהם לגלות בכל נפשו ומאורו.

מבקש הוא להסיט את יריעות לבושי הפשט, ולחשוף את "הניגון והריקוד", לפענח את אותו סיפור מופלא המוצפן בכל תורה ותורה ומגולל את פרשת גדולתם של הרב והתלמיד, בתקנם העולמות ובגואלם הדורות. והרי גם "עשרת אלפים שנה לאחר התחיה" הסוד יישאר סוד, ומי אשר יגע במשיח ה'? אלא ש"אשרי מי שזוכה שירדוף מחשבתו להשיג השגות אלו, אע"פ שאין ביד השכל להשיג אותם, כי לא מתדבקין ולא ידיעין. וע"י הרדיפה נעשין היכלות..." (ליקוטי מוהר"ן, כד). הוי אומר: חידושיו של רבי אברהם הם היכלות הרדיפה אחרי הבלתי מושג לעולמים...

ולכן, המעיין בביאורים העמוקים שחיבר על אותו ספר שהוא "אתחלתא דגאולה", טועם עם לימודו את טעם הכיסופים והגעגועים לגואל הגדול, הצפון בין השורות ובתוכם. גם צורת ביטוי וסגנון לשונו, חרוז כולו במליצות וחידות כפיוט ושיר. "שיר של חשק", ל"נחשק שהוא קמיץ וסתים מאד" (ליקוטי מוהר"ן, סו). והרי ככל שישכיל האדם לראות בגדולת משיח ה' ובנפלאות תורתו, כן ילכו הכיסופים ויתגברו. וכפי שהוא עצמו מבאר, כיסופים אלו דייקא, הם אשר סופם לפעול "שעל ידי זה לבד, גם הוא מלמעלה בשער החמישים, נמצא ומגיע אליהם" (ביאור הליקוטים, בהשמטות).

וכך אנו מגיעים להתגלות נדירה על ההרגשות שגאו בתלמידיו בשעת שמיעת תורתו. ומהתבטאות אחת שנשמרה, דיינו בכדי ללמוד עד היכן הייתה הכרתם ואמונתם בגדולתו:

רבי אברהם יושב ומגלה פלאות בתורה 'ויהי נא פי שנים' (ליקוטי מוהר"ן, סו), ואחד מגדולי התלמידים, לבו ניתר ממקומו, אינו יכול להבליג עוד, ואומר: "אם מלך המשיח יגלה לנו

חידושים כאלו, יש ויש על מה לצפות ולהתגעגע!".

חידושים של ימות המשיח הם שמעו, גילויים מהגאולה, צלילים מהעתיד לבוא...

לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה

אחר כל הדברים האלה, עלינו לזכור ולא לשכוח: לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה!

כל העומק הנפלא, הסודות הנשגבים, והאורות העצומים, אמורים להביא אותנו לידי מעשה; להוציא לעצמנו עצות ישירות, והתעוררות אמיתית, לצאת מגשמיות העוה"ז ולהתקרב להשם יתברך באמת.

וכפי שמדגיש מוהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן:

כי באמת כל דברי הספר הנורא הזה, הם השגות עליונות גבוהות ועמוקות מאד מאד עד אין סוף ואין תכלית, ונעלם ונסתר ונתלבש בהם דברים גבוהים ועליונים מאד אשר אינם מוזכרים כלל בתוך התורה כי אם בדרך רמז וסוד. וכל כתבי האר"י ז"ל ומאמרי הזוהר הקדוש ותיקונים, וכל דרכי הקבלה הקדושה, כולם כאחד כלולים בדברי הספר הקדוש הזה ... כי כל תורה ותורה כלול מפרד"ס, ובכל אחד ואחד, הן בדרך פשט הן בדרך רמז וכו', בכלם יש בהם עמקות גדול נפלא ונורא מאד. אך עיקר כוונתו הקדושה הוא פירוש הפשוט שבכל תורה ותורה, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. ... כי כל כונתו הקדושה היה דק שנשתדל להבין העבודה והעצות היוצאים מכל תורה ותורה. ושנבקש מהשם יתברך ונשתטח לפניו יתברך ונשתדל לקיים ככל הכתוב בהם בפשיטות.

וזוהי גם, כמובן, מטרתו של הספר "ביאור הליקוטים" – להביא לידי מעשה! וכדבריו של רבי שמואל הורביץ בהקדמתו⁵⁴:

כאשר זכינו להוציא לאור אלו היסודות הנוראות מהאיש הנפלא, אשר שמו מהולל ומפואר בפי כל אנשי שלומנו, ואורו מאיר על ידי תלמידיו העובדים מאומן ומפולין בדרכים ישרים ונפלאים. וכאשר רצונו ומגמתו לעורר אנשים, להוציאם מגשמיותם על ידי קיומם עצות רבינו ז"ל בעומק עמקים. וכן כוונתו על ידי שיחותיו, להקים דעת רבינו הקדוש אשר יסודו בתפילה שעומד ברום גבדי מרומים.

וכפי שניתן לראות מדברי המחבר בעצמו, בביאוריו על התורות, כיצד הוא חוזר שוב ושוב ומדגיש שהעיקר הוא להבין ולהשכיל – מתוך כל העיונים העמוקים – מה כוונת רבינו ז"ל "לעובדא

ולמעשה⁵⁵. ולפעמים, הרי הוא מסכם בעצמו מהי העצה היוצאת לעובדא ולמעשה מתוך ביאוריו העמוקים.

נצטט כמה מלשונותיו בענין זה:

מבאר בזה לעובדא ולמעשה, את כוונתו בדבר המלכות הנ"ל, שיהיה כל אחד מולך ומושל ברוחו ויצרו הרע⁵⁶.

והנה, לעובדא ולמעשה, תבין מרחוק בעוצם המצוקה והמועקה שנמצא לכל אדם במוחו ודעתו [שזה עיקר האדם], וכל העצה לבגין אלה המחיצות, הוא על ידי הבודא בעצמו יתברך, אשר אליו לבד יפנה האדם בכל עת צרה וצוקה⁵⁷.

והעיקר להבין ולהתבונן מכל זה לעובדא ולמעשה, ברוממות כל ברכה, ותפלה, ולימוד, שיש ביכולת כל אחד לצבור ולקבץ בימי חיי הבלו⁵⁸,

לעובדא ולמעשה מבואר מדבריו הקדושים, אשר שמעתי מאבי ז"ל, שהיתה כוונת אדמו"ר ז"ל, שיהיה עיקר הלימוד, בבירור הלכה מתורה שבעל פה, ובלמוד הגסתר והפנימיות⁵⁹.

והעיקר להתעורר מכל זה לעובדא ולמעשה, ולהבין מרחוק בתעצומות נשגבות עסק התורה והתפלה וכל ברכה וברכה⁶⁰,

לעובדא ולמעשה מכל הנ"ל, שגם באנחה ולב נשבר שבתפלה, מוכרח האדם להיזהר, שלא יבוא ויגיע לאנחה ויגון לגמרי⁶¹.

והכלל היוצא מזה לעובדא ולמעשה, שאין להביט כלל כל אחד על חבירו, מרוב שינויי סגולת הנשמות כנ"ל. ואין שום עצה בזה העולם, רק לבטל את עצמו בתכלית הביטול אליו יתברך, בכל לבבו ונפשו ומאודו⁶².

55. ברצוני לציין דבר מעניין, קיבלתי פעם מכתב מאת הר"ר מרדכי גוט שליט"א, שקרא את אחד ממאמריי ושם ראה את הביטוי "לעובדא ולמעשה", ועל כך שאל: מה פשר ביטוי זה? הרי זה כפל לשון, שכן 'לעובדא' הוא 'למעשה' בארמית? עניתי לו שעל אף שאיני בקי ברזי הלשון, הריני משתמש בלשון רבותי שהשתמשו אף הם במטבע לשון זה. אך אז כשיצאתי לברר היכן אכן נזכר ביטוי זה בספרי ברסלב, ראיתי שהספר היחיד בו הוא נזכר פעמים רבות, הוא "ביאור הליקוטים" ... [בליקוטי הלכות מופיע ביטוי זה פעמיים בלבד, ובקיצור ליקוטי מוהר"ן הוא מופיע פעם אחת]. והדבר מפליא, שדווקא בספר זה, שכל כולו עיונים עמוקים, מופיע ביטוי זה שוב ושוב.

56. ביאור הליקוטים, תורה א, ד"ה יצר טוב.

57. שם, אות ו.

58. שם, אות כו.

59. תורה ג, אות ד.

60. תורה ד, אות כח.

61. תורה ח, ביאור הארוך, אות סו.

62. תורה כ"א, אות לט.

והבן היטב בכל זה לעובדא ולמעשה, כי אין שום עצה אחרת, זולת האמונה והתפילה הנ"ל⁶³,
והבן היטב דברים אלו לעובדא ולמעשה, כי לית מילתא דא תליא אלא בתיובתא⁶⁴.
ודו"ק והבן בכל זה לעובדא ולמעשה, באופן שתינצל מקיצור הימים ושביעת הרוגז הנ"ל⁶⁵.
בכלליות הלמודים הנ"ל לעובדא ולמעשה, יש לבאר מכותלי דבריו הקדושים⁶⁶.
שגם בהנ"ל אות ט' ופ"ד תבין מרחוק, שכל מעלת הארץ, היא ההתחזקות והאריכת אפים
בהידידה שזכה יהושע. ולא כן עליית משה לשמי שמים ואיה וכו', עד שנאחז ונשאר דייקא
מחמת זה בהסתרת חוץ לארץ, ולהוציא מכל הנ"ל לעובדא ולמעשה⁶⁷.
ויש להתפלא בפירוש העצה הזאת, ומה כונתו בזה בפשיטות לעובדא ולמעשה⁶⁸.

כי אכן, זוהי כל מטרת העיון והפלפול – לחפש ולמצוא עצות עמוקות לעובדא ולמעשה. וכלשונו
של מוהרנ"ת⁶⁹:

כי פלפול של אמת – לעיין ולחפש בהתורה אמיתת עמקות עצות התורה הקדושה לעובדא –
שזה העיקר!

שכן, במעמקי תורותיו, הסתיר רבינו עצות עמוקות ונוראות, אשר אינם נראים כלל לעיניו של
הלומד והמעיין השטחי, ורק על ריבוי העיון והפלפול, זוכים לדלותם ולגלותם. וזה כל ענינם של
אנשי ותלמידי רבינו שבכל דור – לחתור ולחפור עוד ועוד בעומק דברי רבינו, ולדלות מדבריו עצות
עמוקות שלא נראו לעיני האדם עד הנה.

וכדברי מוהרנ"ת בליקוטי הלכות⁷⁰:

והמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך, היינו כי אינו מספיק להם מה שמאירים ומלמדים תורת
רבים בעצמה לאחרים, אף גם הם מוסיפים והולכים בכל יום לחדש גם מעצמם חידושי תורה

63. תורה ס"ב, אות א.

64. תורה ס"ו, חדר ז.

65. תורה ד' תניינא, אות א.

66. תורה ז' תניינא, אות עד.

67. שם, אות צה.

68. כוכבי אור, בביאורו על תורה י"ב תניינא.

69. ליקוטי הלכות, שלוחין ה, יח.

70. ליקוטי הלכות, נזיקין ה, לה.

אמתיים המביאים לידי מעשה, והם חותרים ומגלים עצות עמוקות מה שאינו מבואר בפירוש בדברי תורתו של רבם! שעל ידי זה מחזקין את חבריהם ומעוררים אותם לעבודת ה' יתברך. שכל זה הוא בחינת 'מוסיף והולך', בחינת תוספת אור התורה, בחינת חידושי תורה שמחדשים בעצמם מתוך דברי תורתו שקיבלו מרבם האמיתי.

וככל שחולפים הימים, והדורות הולכים ויורדים רח"ל, עלינו לחתור יותר ויותר בתורותיו של רבינו, עד אשר נגלה את העצות המיוחדות לאחרית הימים, אשר עדיין לא נתגלו בתורותיו עד הנה. וכדברי רבי געצ' במכתבו הידוע:

כי דע שלא יהיה עוד ראש בית עד ביאת משיח צדקנו, על כן שם כח בספרו ... כי הכח והעצות ששם בספרו הם גנוזים ועמוקים, בפרט אלו העצות הקדושות הצריכין עתה ואז לא היו נצרכים עדיין, על כן לא ראו אותם בספרו הקדוש (כמו שהזוהר הקדוש היה גנוז בגשמיות, כן כאן ברוחניות). עד שיבוא הדור האחרון המוכרח לזה לדפואתו, ויחתור על ציונו הקדוש ובספריו, עד שימצאם. כמו שכתוב מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה.

ובימינו אלה, אשר החושך יכסה ארץ, וכל יום קללתו מרובה מחבירו, עלינו לשבת יחדיו בשבת תחכמוני, ב"ישיבה הקדושה" של אנשי הצדיק, ולהגות בתורותיו של רבינו בעיון גדול. וכלשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות⁷¹:

וכל זה אי אפשר לזכות כי אם על ידי לימוד הרבה בישיבה הקדושה, כי מחמת שצריכין עצות עמוקות הרבה בכל יום ובכל עת, ועיקר בעת החושך, ומחמת שכל מה שהאדם חותר לשוב אל הקדושה, הבעל דבר מתגרה כנגדו ביותר, כי כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, על כן צריכין ללמוד הרבה הרבה דרכי העצות, שזהו בחינת לימוד הישיבה הקדושה, שמשם כל אור העצות לזכות לקיים התורה והמצוות שזה העיקר, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה.

ועל אודות ישיבה זו מתנבא רבי שמואל הורביץ וכותב⁷²:

והעיקר, אמרתי "תכתב זאת לדור אחרון ועם נבדא יהלל יה", עתיד להיבראות דור שיהיה ישיבה גדולה בארץ הקודש דווקא, שילמדו תורות רבינו עם השורש, ולדקדק בהתורות על כל אות ואות, על פי ה"ביאור הליקוטים". ולעשות כל עבודתם והנהגתם בקודש ובחול, על פי הפנימיות מתורות רבינו ומוהרנ"ת, על פי דברי רבי אברהם זכרוננו לברכה. ויתנו כל כוחותם ומאמצי נפשותם לזכך הגוף, ולהכניס בו כל העצות והטובות של רבינו ז"ל, אשרי מי שיהיה לו חלק בזה!

71. ליקוטי הלכות, נזיקין ה, סד.

72. ימי שמואל, פרק רכה.

ובל נשכח:

ההמשך הטבעי, של העיון העמוק וחיפוש העצות, הוא: לעשות מתורות תפילות:

שכן, כבר:

הזהיר אותנו רבינו זכרוננו לברכה כמה פעמים, בכמה מיני לשונות, לעשות מהתורות תפילות. ואמר, שנעשה מזה שעשועים גדולים למעלה. ואמר, שעדיין לא עלו שעשועים כאלה לפני השם יתברך כמו אלו השעשועים שנעשים מתפילות אלו שעושים מן התורות. ועוד דיבר מזה כמה וכמה פעמים עם כמה וכמה בני אדם. ומכלל דבריו הבננו, שעיקר כוונתו היתה בפשיטות, שנשתדל לעיין בתורות הקדושות והנוראות שגילה לנו להבין ולהשכיל כוונת אותה התורה למעשה (כי זהו העיקר כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. כמבואר אצלנו כבר כמה פעמים שכל עיקר כוונת רבינו הקדוש והנורא זכרוננו לברכה בכל התורות שגילה, היה הכל רק בשביל המעשה, שנשתדל ונתאמץ ונתחזק בכל עוז לשמור ולעשות ולקיים ככל הנאמר בכל תורה ותורה), ונחשב דרכינו כמה אנו רחוקים מאלו הדברים המוזכרים בכל תורה ותורה, ונתפלל ונעתיר להשם בריבוי הפצרות ובקשות ותחנונים שידחם עלינו, ויזכנו ויקרבנו ברהמיו המרובים, שנזכה לקיים כל מה שנאמר שם באותה התורה, ונשפוך שיחנו לפני השם יתברך על כל הדברים הנאמרים שם, שנזכה לקיימם ולהגיע אליהם בשלימות⁷³.

רק אז – כשהופכים את התורות לתפילות – נכנסים הדברים לעומק הלב, כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב. וכדברי מוהרנ"ת⁷⁴:

וזה 'האזינו השמים ואדברה וכו' יערוף כמטר לקחי', שבוודאי יכנסו דברי באוזניכם, וכעין שפירש רש"י שם לעניינו. והטעם: 'כי שם ה' אקרא', כי אקרא ואתפלל בשם ה' ואעשה מהתורות תפילות ועל ידי זה בוודאי יערוף כמטר לקחי תיזל כטל, שיתקיימו ויכנסו דבריי בליבכם כמטר וכטל, ותזכו לקיים את התורה! כי עיקר קיום התורה הוא על ידי זה שעושין מתורות תפילות.

רק אז – כשעושים מכל תורה תפילה – מתחילים להרגיש את המוסר הנורא המסתתר בכל תורה ותורה!

73. ליקוטי תפילות, הקדמה.

74. ליקוטי הלכות, ראש חודש ה, לא.

וכפי שהעיד רבינו בעצמו, ואמר⁷⁵:

"המוסר של התורה שלי נפלא ועצום מאד. אילו היו אומרים זאת התורה בלשון אחר, בלשון מוסר, היה מעורר ומשבר את הלב מאד, כי כולה מוסר השכל, מוסר גדול ונורא מאד. על כן צריך ליזהר לקיים מה שהזהרתי אתכם לעשות מן התורה תפילה. כי תיכף כשמתחילין להכניס זאת התורה בתוך דברי התעוררות ושיחה של תפילה, בודאי תעורר ותשבר את לבו מאד!

ורק אז, מוצאים את העצות העמוקות שאינם כתובות בפירוש, וכפי שכותב מוהרנ"ת⁷⁶:

צריכין להרבות בשיחה לפניו יתברך, בחינת לפני ה' ישפוך שיחו, עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי. ולהרגיל עצמו לעשות מהתורות תפילות, לדבר אמיתת העצות שבכל התורות בפיו, ולחפש ולבקש שם עוד עצות עמוקות שאינם מבוארים שם בפירוש!

לסיום, נזכיר את ענין ה"הליכה עם התורה", אשר זהו קוטב תכלית הכוונה של לימוד העיון בתורות רבינו – ללכת עמהם, לשקוד ולעיין בהם, לעשות מהם תפילות, ולעבוד את ה' על פיהם משך כל שעות היממה.

וכבקשתו של רבינו, המובא בשיחות הר"ן בזה הלשון⁷⁷:

דיבר עמנו כמה פעמים, שרצונו חזק מאד שנלך עם התורות שגילה. דהיינו לילך תחילה איזה זמן עם תורה פלוגית בערך ב' או ג' חדשים, דהיינו שיהיו כל עבודתו והילוכו ביראת ה' על פי הנאמר באותה התורה, וכל תפילתו ושיחתו יהיה לזכות להגיע למה שנאמר באותה התורה, וכן יתנהג איזה זמן. ואחר כך ילך איזה זמן עם תורה אחרת, וכן אחר כך, עד שיגמור לילך עם כל התורות. ודיבר כמה פעמים מזה. אשרי מי שיאחז בזה!

ואכן, כך עשה המחבר; הוא היה הולך עם התורות משך תקופות ארוכות, וכמסופר⁷⁸:

דרכו שהיה מקבל על עצמו ללמוד איזה תורה ומאמר מליקוטי מוהר"ן, וחושב ומעיין בה והולך עמה כמה חודשים ברצף. ועל אף עוצם שפלותו ובריחתו משבח עצמו, נפלט ממנו בסוף ימיו ואמר: "ברוך ה' שכבר זכיתי ועברתי עם כל הליקוטי מוהר"ן", שהלך עם כל תורה ותורה איזה זמן. והכל היה בהתעוררות נשגב והתבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ולדוגמא, ידוע שעם תורה ס"ו הלך יותר ממחצית שנה...

75. שיחות הר"ן, קצו.

76. ליקוטי הלכות, גניבה ה, כא.

77. שיחות הר"ן, רצו.

78. מבוא לביאור הליקוטים מהדורת תורת הנצח.

וכך זכה למה שזכה, וכדברי רבי שמואל הורביץ במכתבו⁷⁹:

"וזה היה כל מרדיגת הצדיק הקדוש מאנ"ש רבי אברהם ז"ל ב"ר נחמן מטולטשין, יותר מכל אחרים; שהלך עם תורה ערך ב' שנים, בכל האופנים. וכן הלך עם כל התורות שבליקוטי מוהר"ן וסיפורי מעשיות ושיחות ותפילות וכו', ובזה זכה מה שזכה, בחינת 'אחד היה אברהם'. וכן הכרתי אחד מאנ"ש באומן, מהמופלגים, הרה"ח רבי מתתיהו ברזעסקי הכהן⁸⁰, שהיה הולך עם התורות כג"ל, וזכה לשמידת הברית בתכלית, 'ודמיין עליה כקאקי חיוורי' כמובא בגמרא כידוע. ובזה תלוי כל גדולת האיש הישראלי שיזכה למה שיזכה! והכל באהבה והתקשרות לרבינו ז"ל באהבת לב ונפש.

ה' יזכנו גם אננו, ללכת עם תורותיו של רבינו, לעיין בהם בכל לב ונפש, ולעשות מהם תפילות, לשפוך לבנו כמים נוכח פני ה', עדי יקוים בנו הייעוד: "ונתתי להם לב אחד ודוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר" (יחזקאל יא, יט), במהרה בימינו אמן.

79. מכתבי שמואל, מכתב פג.

80. רבי מתתיהו ברזעסקי (דודו של מו"ז רבי יעקב זאב ברזעסקי). נתקרב לאנ"ש בפולין ועבר לדור באומן, שם היה מקורב מאד להמחבר רבי אברהם זיע"א, והיה הולך עם תורותיו של רבינו ומעיין בהם בעיון מבהיל. ומסופר עליו: "לרבי מתתיהו כהן ז"ל היתה חיות והרגשה גדולה כל כך בקדושת ציון רבינו עד שהיה יכול ללכת לפעמים לציון רבינו בתחילת הלילה ולהיות ניעור שם משך כל הלילה כשהוא מתעמק בעיון רב באחד מסאמרי של רבינו" (שיש"ק ד, תקיד).

מהדורות הספר

היות והמהדורות הקודמות של הספר אינן נפוצות, ואין יד הכל ממשמשת בהם, אמרנו לסדר לפני הקורא, סדר המהדורות, ומה שנדפס בהם.

מהדורה ראשונה – שנת תרס"ח

הספר "ביאור הליקוטים" נדפס לראשונה בשנת "כי אלהים יושיע ציון", תרס"ח. אז הפציע לראשונה האור הגנוז, על ידי המחבר בעצמו.

והרי לפניכם סדר הספר שבמהדורה זו:

נוסח השער:

ספר ביאור הליקוטים

והוא לבאר ולפרש בהמאמרים הנפלאים הנמצאים בספר לקוטי מוהר"ן

נדפס פעם"ק ירושלים" תובב"א בשנת תרס"ח לפ"ק

ההסכמה:

המחבר לקח הסכמה על הספר מאת "הרבנים הגאונים דבי דינא רבא בירושלים עיה"ק ת"ו", והדפיס אותה בעמוד הראשון, וכך נכתב בה:

ב"ה.

הסכמת הרבנים הגאונים דבי דינא רבא בירושלים עיה"ק ת"ו

אתא לקדמנא האי גברא יקידא הרה"ח יד"א וכו' מו"ה "אברהם" בהרב המנוח החסיד מו"ה

81. כך היו נוהגים לכתוב בירושלים: "ירושלים" חסר י, וכמובא בתוס' (תענית טז ע"א, ד"ה הר). "וטעם גדול יש לדבר במה שנכתב ירושלים וקרינן ירושלים ביר"ד חרוקה ונעה, משום דאמרו תז"ל שאברהם אבינו ע"ה קראה 'יראה' ושם בן נח קראה 'שלם', וכדי להטיל שלום ביניהם אמר הקדוש ברוך הוא להוי כדן ודין, לכך כתוב ירושלים שהוא כמו יראה-שלם. ומה שאנו קורין ירושלים, לפי שרצונו יתברך להודיע לנו בקריאה זו דתרי ירושלים הוו, אחת למעלה ואחת למטה, והוא כמו שבוע שבועים שהן שתי שבועים, ה"נ ירושלים ר"ל שני ירושלים הוו" (שו"ת צי"א, חלק יא סימן פט).

"נחמן הלוי" ז"ל, ואייתי ספרי' ביד' הוא גי' ספר "ביאור הליקוטים" אשר איזן וחקר לבאר מאמרים הנפלאים שבספר ליקוטי מהר"ן זצ"ל, והגנו בזה לבקש מאת אחינו שבגולה להיות למשען לו בכל מה דאפשר, וזכות התורה והמצוה תגין בעדכם בכל פינות שתפנו ונזכה כולנו יחד בכלל ישראל לחזות בנועם ה' בביאת גואל צדק ייתי ונחמיני' בעגלא ובזמן קריב כיד"א. כעתידת הבר"צ דפעה"ק ירושלם תובב"א החותמים בברכה לכבוד התורה ולומדיה יום ו' לחדש מנחם דהאי שתא התרס"ח.

נאם ליפמאן דוד במהר"י ז"ל
נאם יוסף יהודה בר"ד הלוי ז"ל
ונאם אברהם בלא"א מו"ר דוד הכהן ז"ל
(מקום החותם)

את טיבו של הבית דין, וזהותם של הדיינים החותמים על ההסכמה, ביורנו אצל יודעי דבר, וזה מה שהעלינו במצודתנו, בקיצור גמרין:

בית דין זה היה הבית דין הראשון של עדת החסידים בירושלים, אשר ייסד בעל ה"תורת חסד" מלובלין, בשנת תרנ"ב. בית דין זה התקיים במשך ח"י שנים, עד שנת תר"ע⁸².

זהותם של החותמים הוא כדלהלן:

הראשון הוא רבי ליפמאן דוד שובקס – מגדולי התורה והחסידות, ומעמודי ההוראה בירושלים. משנות נעוריו הסתופף בצילו של הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א, ואף למד בחברותא עם הרה"ק מסוכטשוב בעל האבני נזר זיע"א. לעת זקנתו עלה לירושלים, ושימש כראש בית הדין החסידי⁸³.

השני הוא רבי יוסף הלוי שטראסבערג – בעל שו"ת "יד יוסף", שימש כדיין בקוסוב קרוב לחמישים שנה, ועלה לא"י בהיותו זקן ושבע ימים⁸⁴. (עיין מטה התוארים שכתב עליו האדר"ת בהסכמתו לספרו יד יוסף)

השלישי הוא רבי אברהם הכהן – מוותיקי חסידי חב"ד, חתנו של בעל ה"לב העברי"⁸⁵. היה מוסר

82. פרטים נוספים על אותו בית דין, ראה בספר תולדות חב"ד בארץ הקודש עמוד 235 וכן בספר בשערין ירושלם עמוד 220.

83. מסופר כי מיד עם עלותו, נכנס לשחר פניו של רבה של ירושלים, רבי שמואל סלאנט. כאשר שוחחו בדברי תורה הבחין רבי שמואל בגדלותו, וכאשר יצא מביתו אמר רבי שמואל למקורביו: רואה אני כי לחסידים בירושלים יש כבר ראש בית דין מתאים. ואכן תקופה קצרה לאחר מכן, כאשר ניגש הגאון מלובלין רבי שניאור זלמן בעל "תורת חסד", לחדש את בית הדין החסידי, מינהו לראש בית דין.

84. בהסכמה על ספרו שו"ת יד יוסף, כותב האדר"ת: "כן בקודש חזיתי, איש מהיר במלאכתו מלאכת שמים, גברא רבא ויקיאה, כבוד הרב המאור הגדול, אור הברקי, משנתו זך ונקי, מתון ומסיק, כש"ת מו"ה יוסף יהודה הלוי שי' לאוי"ט, אשר אסף איש טהור קובץ תשובותיו והוראותיו בקדושה".

85. על הקשר הנפלא בין המחבר לבין בעל לב העברי, נרחיב בס"ד בביאורנו על כוכבי אור, חלק "אמת ואמונה", שם ציין המחבר

שיעורים בנגלה ובחסידות חב"ד, בביהכנ"ס "צמח צדק" בעיר העתיקה.

[מן העניין לציין שכשנתיים אחר הדפסת הספר ביאור הליקוטים, בשנת תר"ע, הדפיס רבי ישראל קארדונער את הספר "נחת השולחן" להרה"ק מטשעהרין זיע"א. וגם הוא לקח הסכמה מאותו בית דין, ואף שם כתבו הרבנים הנ"ל הסכמה נלהבת⁸⁶].

התורמים:

אחר ההסכמה, באותו עמוד, כתב המחבר הנצחה:

נתנדב נאפאליון⁸⁷ להדפסת הספר. לעילוי נשמת משה בן יצחק מנחם מענדיל

עוד נתנדב נאפאליון וחצי להדפסת זה הספר, לעילוי נשמת משה בן מרדכי, ולעילוי נשמת שמואל בן בעריש, ולעילוי נשמת האשה עלע גיטל בת משה יהודה הירש, ובשכר זה תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור החיים ויזכו להאושר המקווה בעת התחיה עם שאר צדיקי עולם⁸⁸.

לעין בדבריו, ואכמ"ל.

86. וזה נוסחה: בעזה"י. הסכמת הרה"ג בי דינא רבא דפה ירושלים עיה"ק תובב"א. לדידן חזי ספר כתוב הדר, מאת הרב המאוה"ג המפורסם לשם ולתהילה תוך אמוני עם סגולה, חסיד ועניו, כקש"ת מו"ה נחמן זצ"ל האבד"ק טשערין יע"א, בקוראי שמו ספר נחת השולחן, סובב הולך אתכא דהרה"ק המפורסם מוהר"נ מבראסליב זצוק"ל ז"ע, לפרש דבריו בטוב טעם ודעת, ע"ס ארבעה שר"ע. וכבר אתמתי גברא ואתמתי כתביו של הרב הגדול הנ"ל אשר יצא מוניטין שלו בכמה ספרים שחיבר, וכולם ממקור קדוש יהלכו, יסודם בהררי קודש ע"ס תלמידי רבינו הקדוש אור העולם הבעש"ט זצוק"ל ז"ע, וגם בספר הזה יאחזו דרכו בקודש כמעשהו בראשונות, מלא תורה ויראת ה' וחסידות. והתנדב על ככה כבוד הרה"ח המופלג מו"ה ישראל היילפערין נ"י להיות מוציא לאור את הספר הנ"ל. גם ידינו תיכון עמו, ונפשנו בעת תדרשי מאת אחב"י דורשי ה' זרע אברהם אוהבו, לקוח מאתו את הספר במחיר אשר יושת עליו ולהיות למשען לו בזה בכל מה דאפשר. וזכות התורה והמצוה תגן ותסגי לכון בכל עת ועידן הולך ואור בכל משאלות לבכם, ותזכו לחזות בנזקם ה' בשוב את שבות עמו לציון ברינה, יגל יעקב ישמח ישראל כ"ד בב"א. כעתירת הביד"צ דפעיה"ק ירושלים תובב"א, החותמים בברכה לכבוד התורה הקדושה ולומדיה, יום הנ"ל בירושלים קרתא דשופריא תובב"א. נאם ליפמאן דוד במהר"י ז"ל. נאם יוסף יהודה בר"ד הלוי ז"ל. נאם אברהם בלא"א מו"ה דוד הכהן ז"ל.

87. "נפוליאון זהב" היה מטבע זהב צרפתי, בעל שווי של 20 פרנק, שהיה בשימוש גם בכל רחבי האימפריה העות'מאנית ובפרט בארץ ישראל.

88. מן העניין לציין שאצל המחבר תפס מקום נרחב ענין התחיה, כי אכן זהו התכלית האחרון אשר אליה נשואות עיני כל הבריאה כולה.

והרי לך כמה מלשונותיו אשר כתב בכתביו מענין התחיה [ומתוך הדברים תבין עד היכן הדברים מגיעים]:

"בזה לבד יתענג ויתעדן בהשגת חכמתו ואלהותו יתברך, אחר פטירתו ואחר התחיה" (תורה א, אות כו). "בזה לבד יהיה לכלי המזוכך ומוכשר ליחוד והתאחדות באור הנשמה אחר התחיה" (תורה ד, אות ח). "והוא הוא התיקון התחיה והחיים נצחיית" (תורה כא, אות יז). "שכהכרח הנשמה להגוף, וחיבורם שלעתיד אחר התחיה" (שם, אות כג). "ועיקר השגתם יהיה בתחיה הנצחית, כשתרד ותתקשר מחדש בכל גוף הארץ" (תורה כז). "חכמת אורייתא דעתיקא, לצאת על ידה לחירות גם מחרבו של מלאך המות הנ"ל, כמו לעתיד אחר התחיה" (שם). "כי הביטול והכלליות בחיוב המציאות, נראה בפירוש הפשוט, שהוא התחיה נצחיות לנפש הישראלית, אשר התחייב מציאותו והווייתו עדי עד, באין שום אפשרות כלל להתחסר ולהיבטל חס ושלום" (תורה נב, אות א). "כשלא זכה לכל זה, נתגבר זה לעומת זה הרע, [שבצמצומי הדינים כנ"ל, בעונש העניות], ושינה עולמית המוב"פ, עד גמר התיקון והתחיה שלעתיד, שעל זה יסובב הכתוב המוב"פ, ורבים משיגי אדמת עפר יקיצו" (תורה ס, אות פז). "כי התיקון שלאחר מות האדם, הוא להעלות אותו ברצוא לבד, והשוב לא יהיה עד עת התחיה" (תורה סה, אות כו). "שעוד נראה מבואר מדבריו הקדושים, שאף על פי שגם קודם התחיה נמצא האדם בעולם הזה על ידי השארתו הנ"ל, אבל גם המציאות הזאת בעצמה, היא בהסתרה [ואיה הנ"ל], ולא כן אחר התחיה, שיצא אל הפועל

תוכן הספר:

במהדורה זו נדפסו רק י"ד דפים. וזה מה שנדפס שם: ד' עמודים של "הקדמה לספר ביאור הליקוטים". ח' עמודים ביאור על תורה ח'. ולאחר מכן, הביאורים על תורה א' ב' ג' וד'.

הסיבה מדוע הקדים להדפיס בראש הספר את הביאור על תורה ח'⁸⁹, כותב המחבר אחר גמר הביאור על תורה ח':

יען אשר בתחילה לא נמצא תחת ידי הביאור להמאמרים הראשונים בהתחלתי להדפיס, וגם לא יכולתי לדחות את ההדפסה לאחר זמן, כדי שלא תתבטל לגמרי. הוכרחתי להקדים בתחילת הספר את הביאור אשר למאמר ח'. ועתה שוב נשוב למאמר הראשון.

אחר שמסיים את הביאור על תורה ד', הוא כותב:

בהמשך הזמן אקוה בעזרי"ת להדפיס את הביאור אשר לשאר המאמרים. ואז הוא מוסיף להדפיס קטע אחד מביאוריו על תורה ה', כשהוא מקדים:

שלא יהיה הנייר חלק, אמרתי להציג פה את ההתחלה מביאורי לסי' ה' שבלקו"א עה"כ בחצוצרות וכו'.

הביאורים על שאר התורות, לא נדפסו בחיי המחבר, ונשארו בכת"י.

מהדורה שניה – שנת תרצ"ה

אחר ז"ך שנים מהמהדורה הראשונה, בשנת "את המאור הגדל", תרצ"ה, בא הרה"ח רבי שמואל הורביץ זצ"ל, וביגיעה עצומה אסף וקיבץ את כל הכתבים שמצא מכתב יד המחבר, ומכתבי יד התלמידים אשר רשמו והעתיקו את דברי תורתו של המחבר, הלא הם: רבי אלתר טעפליקער זצ"ל, גיסו של המחבר, מחבר ספרי "השתפכות הנפש" ו"משיבת נפש" ועוד. רבי שמעון מבראדיטשוב ואחיו זצ"ל, שהיו סופרי המחבר. רבי שמואל העשל פרידמן זצ"ל, בעל מחבר "אמונת חכמים" וסידור "מקור חכמה".

בתכלית השלימות דבר הכתוב הנ"ל יחיו מתיך, יצא ויתעלה על ידי זה האדם מההסתרה לההתגלות, [שבזה לבד תלוי ועומד כביטול, התגלות והתמלאות כבוד ה' כנ"ל], שזה עיקר התיקון וכוונתו יתברך בבריאת האדם כמוב"פ" (תורה ז תנינא, אות מה). "וכל שהמדרגה יותר למעלה, מיוחדת היא יותר בו בעצמו יתברך, ונתמעט בזה שעשועיו ועינוגו. ושמחת זה לבד, כל הכרח התחיה" (שם, אות עב). "על זה כל עסק והשתדלות הדרי מטה, בהמשכתם הגאולה והתחיה הזאת" (שם, אות פח). "הלואי שאבין ואדע על כל פנים עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דיבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם" (כוכבי אור, ששון ושמחה, יז). 89. יש לציין שגם בספרו "שיחות וסיפורים" (הנדפס בתוך "כוכבי אור") בבואו להת דוגמא ללימוד העיון בליקוטי מוהר"ן העתיק את ביאוריו לתורה ח'.

לאחר הליקוט וההעתקה, עלה בידו להדפיס ביאורים על: ארבעים תורות מליקוטי מוהר"ן קמא, ושש תורות מליקוטי מוהר"ן תניינא.

על ארבע תורות מצא רק חלק זעיר מהביאורים, והדפיס את מה שמצא, והם: תורה כ"ט, תורה ל"א תורה ל"ה, תורה מ"ט, כמו כן הדפיס גם ביאור על התורה "אחד היה אברהם" המודפס בהשמטה בתחילת ליקו"מ תניינא. והוסיף גם כמה השמטות שמצא מכת"י, השייכים לכמה תורות.

וכך הזכיר בתוך דבריו בשער:

הספר נדפס עוד בחיי המחבר, אפס קצתו מעט מזעיר. ועתה נאסף ונקבץ רובו ככולו ע"י עבודה ויגיעה וטדחה מרובה, ע"י הדב שמואל ב"ר ישעיה הלוי הורוויץ, והוצא לאור על ידו.

ההוספות שבמהדורת תרצ"ה:

נסקור כאן בקיצור נמרץ את סדר מהדורה זו, אשר בה נוספו כמה וכמה הוספות, ואלו הם⁹⁰:

מלבד ה"הקדמה" של המחבר, אשר נדפסה במהדורה הראשונה, הוסיף רבי שמואל הורביץ זצ"ל עוד כמה הקדמות; האחת היא, "פתיחה"⁹¹ העוסקת בגודל מעלת העיון בספרי רבינו, ומהות העיון. ובראשה כתב:

הקדמה מבעל המחבר, ונדפסה בס' שיחות וסיפורים כרך א'.

מקור דברים אלו הוא מספר "שיחות וסיפורים", ומה שקראם בשם "הקדמה מבעל המחבר", הוא מפני שגם שם כתבה המחבר כהקדמה לביאורים על ליקוטי מוהר"ן שהעתיק שם בספרו.

אחר ה"פתיחה" הדפיס רבי שמואל הורביץ מכתב מהמחבר, ואף עליה כתב שהיא "הקדמה מבעל המחבר ז"ל", וזה לשונו:

ביאור הליקוטים סי' כ"א עתיקא טמיר וסתים⁹²

הקדמה מבעל המחבר ז"ל⁹³

כפי המבואר מהתורה עתיקא וכו' שהעיקר הוא הידיעות החדשות הנמצאות בהתורה [ולא תקשי מאשר יש להביא ראיה ממקום אחר להיפך, כי זה ענין תשובת חכמינו ז"ל 'הא

90. וכמוכן שלא נסקור אלא את ההוספות המהותיות, ולא שאר פרטים שוליים.

91. במהדורת תרצ"ה נקרא שמה: "הקדמה מבעל המחבר", ובמהדורת תורת הנצח העניקו לה את השם "דברי פתיחה", וכך גם קראנו לה בספרנו בשם "פתיחה" כדי להבדיל אותה מההקדמה.

92. לכאורה, רבי שמואל הורביץ, הוא זה שהוסיף את הכותרת "ביאור הליקוטים סי' כ"א עתיקא טמיר וסתים", ולא נזכר בתוך כת"י המחבר, כי במקור לא נכתבו הדברים כביאור על תורה כ"א אלא כפנייה לאנ"ש שיתמכו בו, אלא שמחמת שהדברים הכתובים בו מהווים ביאור על הנזכר בתורה כ"א, כתב כן רבי שמואל הורביץ. כנלענ"ד, וצריך בדיקה.

93. גם זה הוא הוספה לכאורה מרבי שמואל הורביץ ולא מכת"י המחבר.

כדאיתא והא בראיתא' ואין ביכלתי להאריך בזה יותר] ויען אשר רובם ככולם מהשיחות והספורים והביאורים [בפשוטן של דברים] אשר הוצאתי מצירופי דברי רבינו ז"ל ומוהרנ"ת ז"ל ומהפלפולים אשר בהם – לחדשות לגמרי הם נחשבים, נתעוררתי לעורר את החבורה והאגודה הזאת.

אבל בתחילה אני מוכרח להתנות עם כל חבר וחבר (כפי מאמר המשנה אם אין קמח ופרנסה אין תורה) שגם פרנסתי תבוא בכלל הצדקה הזאת, וגם מחמת שאין ביכלתי לייחד ולתבוע על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ולהפסד גדול היה נחשב לי אם הייתי עושה כן, ועל כן הוכרחתי לכוללם כנ"ל.

אברהם בן לארונ' אבי מוה"ר נחמן זצ"ל

לאחר מכן הדפיס כמה עמודים של "שיחות השייכות להתורות", וכתב בראשם⁹⁴:

א"ה [= אמר המעתיק] שלא להוציא הנייר חלק, נציג מהשייך לתורות.

לאחר מכן הדפיס את ה"הקדמה" שנדפסה ע"י המחבר במהדורה הראשונה. אלא שגם כאן, נדפסה עם הוספות רבות, הן בגוף ההקדמה והן בתוך הכללים⁹⁵, [וכפי שציינו על כמה מהם ב"שפת הבאר"].
אחר ההקדמה הדפיס שיחה נוספת מתוך כת"י המחבר, שהושמטה מהמהדורות הבאות⁹⁶ [ושוב לא

94. עיין להלן, בהקדמתנו ל"שיחות השייכות להתורות" אשר הדפסנו בסוף כרך זה, שם הרחבנו בזה.

95. כפי שצינתי לעיל, במהדורת תרס"ח יש ששה עשר כללים, וכן במהדורת תרצ"ה יש רק ששה עשר כללים. אלא שבמהדורת תרצ"ה, בתוך הכלל העשירי הוסיף עוד ב' כללים מבלי לציין עליהם מספר, רק כתב: "ועוד כלל", "ועוד כלל". כך שיחד יש לנו ח"י כללים. ובמהדורת תורת הנצח נתנו לכולם מספר, וכך יש לנו ח"י כללים.

96. על קטע זה, התבטא פעם רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל: "מען דארף דאס קענען פארשטיין..." [= צריכים לדעת כיצד להבין זאת]. שכן, בפשטות אפשר לתמוה ולשאול, שהרי בעינינו ראינו שגם אחרי זמנו של רבינו היו הריגות גדולות, הן במלחמת העולם הראשונה והן במלחמת העולם השנייה, ועוד הרבה רח"ל.

אמנם, כבר ציין המחבר בעצמו בסוף דבריו, וכתב: "ועדיין יש לבאר על פי שיחות בעל פה כונת הענין". והאמת שכבר ידוע שגם הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק אמר שפעל לבטל מלחמת גוג ומגוג, ואעפ"כ אידע אח"כ מה שאידע. וכן כתב בספר שם משמאל: "שקבלה בידינו מרבותינו הקדושים, שמעתה נפטרנו ממלחמות גוג ומגוג, ואחר קיבוץ גלויות ישבו ישראל במנוחה על אדמתם לעולם. שכמו שבמצרים קישוי השעבוד השלים לד' מאות שנה, כן בגלות זה להיפוך, שאריכות הזמן השלימה לקישוי השעבוד, ורעות רבות וצרות שהיו מעותדות לבוא על שונאי ישראל, וע"כ באשר אריכות הזמן השלימה ושוב לא יהיה חבלי הלידה כ"כ קשים, עד בלתי אפשר לסבול, שוב יותר נכון שיגמר המירוק לגמרי בעודנו בגלות, וכשיתקבצו הגלויות לא נצטרך עוד לשום מירוק. ואל תתמה שישתנה ממה שכתוב מפורש בכתוב, שהרי במצרים מפורש בכתוב ארבע מאות שנה, ואעפ"כ קושי השעבוד השלים ונחסר מהם ק"ץ שנה, כן הוא הענין במלחמות גוג ומגוג" (שם משמאל, פרשת ויגש, שנת תרע"ז).

ובוודאי יש בכל זה סודות נוראות. כי לפעמים, גם אחרי שמבטלים את הגזירות שמצד "מלחמת גוג ומגוג", יכולים להתרחש גזירות מצד אחר. [ועיין לדוגמא מה שמוכח בספרי חב"ד, על מה שכתב האדמו"ר האמצעי בספרו "שערי תשובה" בשם האריז"ל שבימינו "בטלו כל הגזירות והשמדות ולא יהיו עוד", ושאלו את רבם כיצד התבטאו זה מסתדרת עם המאורעות הנוראות שהתרחשו בפרעות חמילנצקי? והשיב שביטוי זה עוסק בסוג של גזירות שמד שבאו לתקן את חטאי בני ישראל בזמן בית המקדש הראשון שעבדו עבודה זרה, וגזירות אלו אכן התבטלו כיון שכל הנשמות שמסרו את נפשם על קידוש השם בימי הביניים היו מגשמות אלו והעניין תוקן, והגזירות של שנת ת"ח ות"ט היו גזירות אחרות. ועל זה הדרך יש לבאר גם בזה שיש כמה סוגי גזירות ושמדות].

נדפסה בשום מקום] וזו היא:

לזכרון בענין ביטול גזירות שמד המובא בדבריו הקדושים: שמעתי מאבי בשם מוהרנ"ת ז"ל בזה הלשון שהאר"י ז"ל המתיק גזירות שמד, והבעל שם טוב ז"ל המתיק גזירות עלילות דם שלא יהיו שכיחים עוד, ואדמו"ר ז"ל הפליא יותר מכולם להמתיק גזירות הרציחה וההריגות (השייכים לגזירת גוג ומגוג) שהיו שכיחים מאד בדורות הקדמונים. כי גם אחר האריז"ל היתה גזירת שנת ת"ח, ואחר חבעל שם טוב ז"ל היתה שנת תקכ"ח בהרג רב ועצום מהרוצח גאנטע ימח שמו וזכרו אשר סיבב והחריב עיירות רבות כנודע, ובפרט בעיר אומאן אשר אדמו"ר ז"ל בחר לו בשביל זה מקום קבורתו שם. ומיד שירדה נשמת אדמו"ר ז"ל נמתקו ונתבטלו גזירות הרציחות של גוג ומגוג כנ"ל, עד שיבוא הגואל צדק שאנו מחכים ומקוים אליו אשר ימתיק ויבטל כל הגזירות במהרה בימינו אמן. [ועדיין יש לבאר על פי שיחות בעל פה כונת הענין].

לאחר השמטה זו, הוסיף להדפיס "הקדמה שניה", אשר מצא בכת"י המחבר, ובה מדבר המחבר על עוצם העומק שבתורות רבינו, ומביא כמה דוגמאות מכמה תורות.

לאחר ההקדמה השניה, כתב:

כדי שלא להוציא הנייר חלק, נציג פה את השער וההקדמה של הספר "אמונה בידיעה רוחניית" שלא יודפס ע"פ צוואת הרב המחבר ז"ל. ההקדמה יש לה שייכות להסיפורי מעשיות מהז' בעטלערס מיום א', ע"כ הצגנוה פה. ובקשה מאת המעיינים לבלי להעמיק א"ע יותר מכפי מוחו בהקדמה הלזו.

ועיקר הכוונה היא על ההריגות "השייכים לגזירת גוג ומגוג", כלשון המחבר, אשר זה נמתק, שלא תהיה מלחמת גוג ומגוג באופן של הריגות רח"ל, אלא עיקר המלחמה תהיה מלחמה רוחנית, וכמובא: "מוהרנ"ת היה אומר: מלחמת גוג ומגוג אינו נזכר במגלת סתרים, משמע שיהיה אפיקורסות בעולם, וזה יהיה נסיון שלנו ושל משיח" (אבניה ברזל, שיחות וסיפורים ממוהרנ"ת, ס).

וזה לשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות: "באמת, צרות בגשמיות, אף על פי שבדאי עוברים עכשיו על ישראל צרות רבות מאד וסיסים וארנוניות רבים, אף על פי כן צרות בגשמיות כבר סבלו ישראל בדורות הקדמונים צרות רבות יותר ויותר כמה פעמים, כי היה כמה גירושין ושמדות והריגות ובריחות וכיוצא בזה הרבה הרבה, רחמנא ליצלן מעתה. אבל העיקר שהתנבאו כל הנביאים על ימים האלה על חבלו של משיח, אשר כמה תנאים אמרו ייתי ולא אחמיניה' וכיוצא בדברים האלה שהפליגו רבותינו ז"ל בעוצם הצרות של אחרית הימים, העיקר הוא צרות הנפש וגודל הסתרת כבודו יתברך שלא היתה כזאת בדורות הראשונים, כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב" (ליקוטי הלכות, גביית חוב מהיהומים ג, ה).

ולסיים יש לציין, שמצד רבינו ז"ל בוודאי כבר היו מתבטלים כל ההריגות, ועיקר הצרות והגזירות והשמדות שבימינו, הוא רק מחמת ההסתרה וההעלמה הגדולה שעל רבינו ז"ל, ואילו לא הייתה ההעלמה גדולה כ"כ, בוודאי היינו ניצולים מכל הגזירות והשמדות. וכמו שכבר כתב מוהרנ"ת שכל ההריגות שנהרגים רח"ל ריבוי נפשות, הוא מחמת שאין מחפשים כראוי את הצדיק האמת. "כי הצדיק האמת ממשיך תורה בכל דור ... והמשכת התורה הוא על ידי יחודא דקודשא בריך הוא ושכינתיה, ועיקר היחוד על ידי נפשות ישראל המחפשים ומבקשים אותו באמת עד שמוצאים אותו בכל פעם, ומשברים מניעות ובאים ביגיעות אליו בכל פעם, כדי לקבל ממנו תורת אמת שהוא בחינת רוח הקודש, שעל ידי זה בעצמו הצדיק ממשיך תורה, כי מקבץ נפשותם בחינת 'ולוקח נפשות חכם' וגורם על ידי זה יחוד הנ"ל, כי מעלה הנפשות בבחינת ס"ג ועל ידי זה ממשיך תורה וכו'. אבל כשאין הנפשות משתדלים לבקשו ולילך אחריו, אזי אינו יכול לעשות הייחוד להמתיק הדינים, ואזי מתגברים ח"ו הדינים הקשים עד שמוכרחין למות ולהיהרג על קידוש השם כמה וכמה נפשות, ואזי על ידי מיתתם והריגתם נעשה הייחוד הנ"ל, כמבואר בסימן ר"ס בענין 'נפש חיה הוא שמו' וכו', עיין שם. ומוזה היה כל ריבוי ההריגות ושפיכות דמים הרבה של ישראל" (ליקוטי הלכות, שלוחין ה, לו).

ויש עוד הרבה מה לדבר ולבאר בכל הנ"ל, ועוד חזון למועד.

והדפיס את השער וההקדמה של "אמונה בידיעה רוחנית"⁹⁷.

כמו כן, הנציח את שמות התורמים, מאחורי דף השער. ולמען לא יאבדו, נעתיקם פה⁹⁸:

על הטוב יזכר האשה היקרה הנדיבה הנכבדה המהוללה עושה צדקה ורב חסד, מנשים באוהל תבורך וכו' מרת מרים בת ביילא הינע תחי' המכונה לאנדאן עבור שזכתה ליתן סך עשרה לא"י להדפיס הספר הקדוש הזה, ובזה גרמה להשלים הספר. ובזכות זה תזכה לכטו"ס בגו"ר ואושר הנצחי ולראות בביאת משיח צדקנו בב"א.

על הטוב יזכר הר' נתן ב"ר פנהם יהושע וזוג' מרת שרה גיטל. והר' אפרים ב"ר ליפע, והר' שמואל מאיר ב"ר אפרים זלמן, והר' ישראל גדליה ב"ר בנימין, והר' שלמה וועקסלער. עבור שטרחו ויגעו בסיוע להדפסת הספר, מהם בכתיבה והעתקה מכת"י, ומהם בהתעוררות להדפסה⁹⁹, ומהם בסיוע ממון. ישלם ה' משכורתם כפולה אמן.

לזכרון עולם יזכר נשמת האשה הצדקנית מרת תמר ב"ר חיים ליריסמאן עבור שנתנו מעזבונה סכום הגון על הדפסת הספר חמש ועשרים לירות, נפטרה ט' טבת תרפ"ט, ונשמות הר' לייב מעגדיל ב"ר יוסף חיים שנפטר יום א' סוכות, וזוג' האשה גיטל ב"ר שמחה שנפטרה ט"ז חשון, בעבור שר' שמחה יצחק שמואל בורנשטיין נתן עבור עילוי נשמתם סך עשרה לא"י, ונשמת הר' ליפע שנפטר י"א שבט, עבור שבנו ר' אפרים נ"י נדב להדפיס גליון אחד. ובשכר זה תהיינה נפשותיהן צרורות בצרור החיים ויזכו להאושר המקווה בעת התחיה בב"א.

לזכרון נצח יזכר נשמת המנוח הרה"ח מוה"ר משה יהושע המכונה אלטר בזשילנסקי מטעפליק, גיסו של בעל המחבר, נהרג על קידוש השם עש"ק י"ב אדר תרע"ט, ונשמת המנוח הרה"ח מוה"ר שמואל העשיל בר' אברהם צבי פרידמאן ז"ל¹⁰⁰ נפטר בעיה"ק יפו י"ד כסליו תרע"ח, עבור שיגעו וטרחו לכתוב ולהעתיק הכתבים של בעל המחבר ז"ל ונדפס על ידי כתבם, ובשכר זה תהיינה נפשותיהם צרורות בצרור החיים ויזכו להאושר המקווה בעת התחיה בב"א.

מהדורות נוספות

לאחר ההדפסה הראשונה בשנת תרצ"ה, יצא שוב הספר במהדורות צילום: בשנת תשל"ג צולם הספר ע"י רבי נחמן בורשטיין זצ"ל. ולאחר מכן בשנת תשמ"ט צולם הספר שוב עם כמה שינויים, ע"י

97. לאחר מכן, הדפיס הקדמה זו, גם בתוך הביאור על תורה ס"ו.

98. וכפי שעשה גם הוא, והדפיס לאחר הנצחה זו, את השמות שהנציח המחבר במהדורה הראשונה.

99. גם אלו שעוסקים ב"התעוררות להדפסה" ומעוררים ומחזקים את המדפיס בעבודתו, גם הם נחשבים כמסייעים, ולפעמים חלקם גדול יותר מהמסייעים בממון, בבחינת "גדול המלבין שיניים לחברו ממי שמשקהו חלב", ואכמ"ל.

100. היה תלמידו של המחבר, וחברו של מו"ז רבי שמואל מאיר אנשין. היה מעתיק כתביו של רבי אברהם וכו'. תולדותיו נדפסו בספרו "תולדות שמואל".

"קרן הדפסה דחסידי ברסלב" בסיוע אנ"ש מצרפת, ביחמת הרה"ח רבי ישראל בזאנסון שליט"א¹⁰¹.

מהדורת תורת הנצח:

בשלהי שנת תשמ"ט, פנים חדשות באו לכאן, כאשר יצא לאור עולם המהדורה החדשה, המפוארת והמושקעת, על ידי מכון "תורת הנצח".

עד מהדורה זו, היה קשה מאד לעסוק בספר זה, מכמה סיבות. וכפי שתיארו זאת במבוא:

על אף שעבודה גדולה ומפרכת היתה להם עד שהגיעו להוציא לאור הדפוס את הכת"י של הספר, וכמו שהד"ר שמואל הורביץ ז"ל כותב בעצמו בשער הספר "שנקבץ רובו ככולו ע"י עבודה ויגיעה וטרחה מדוּבָה", אעפ"כ לא קיבל הספר את הצורה הנאה והראויה לשמה. זאת כנראה בגלל קושי ההוצאות של הדפוס, וכך גם הדפוס עצמו לא היה משוכלל כבזמננו, וזה גרם שההשמטות הוכנסו בתוך הספר בכל מקום שמצאו דף ריק, על אף שלא היה שם מקומו כלל, אשר כל זה מבלבל מאד את הלומד. וכך גם השאירו בלי פענוח את כל הד"ת, אשר בכללם יש סוגי ד"ת שקשה מאד למצוא את פיענוחם. ועוד כמה וכמה דברים מוזרים אשר מכבידים מאד מאד על מחשבת הלומדים וההוגים בספר הזה, שקשה בלאו הכי לרדת לעומק דעתו.

ובמהדורה חדשה זו, בא הכל על מקומו¹⁰², באופן נפלא המיישב את הדעת ומאיד את העיניים, וכל הרואה אומר ברקאי. כמו כן, נוספו במהדורה זו כאלף וחמש מאות (!) מראי מקומות על דברי המחבר.

במהדורה זו השמיטו את כל ה"שיחות השייכות להתורות", אשר שילבם רבי שמואל הורביץ זצ"ל בין בתרי הספר. ואת רוב ככל ההוספות מכת"י המחבר שהיו משולבים בתוך הספר, העבירו לסוף הספר, ואף הוסיפו להם כותרות.

מהדורתנו זו:

אחר יגיעות עצומות וכליון עיניים של כמה וכמה שנים, זכינו בס"ד להתחיל בכתיבת והדפסת הביאור על "ביאור הליקוטים". ועתה – בשנת "פקד פקדתי", תשע"ח – אנו זוכים להעלות הכרך הראשון על מזבח הדפוס.

וחפץ ה' בידינו יצליח, להמשיך ולסיים כתיבת הביאור על כל הספר כולו, ועל כל כתבי המחבר, עדי תימלא הארץ דעה את ה', בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

101. יתכן שקיימות עוד מהדורות, אך לא כתבתי אלא ממה שהגיע לידי, ואבקש מחילה ממי שלא הוזכר כאן.

102. ואף סודרו דברי המחבר לפי סדר קבוע, בתחילה הביאורים על סדר התורה, ולאחר מכן הביאורים "באות אחר אות". (וכפי שהסבירו שם בארוכה בהקדמתם).

הקדמת המוציא לאור

[ממהדורה ב']

ש ירת תודה והודאה.

מ את נברא נגוע ומענה.

ו שפל אנשים נבזה וחדל אישים.

א שר חשך וצלמות סבוהו ימים רבים.

ל אל אשר עולם ברא, המחלצו ומוציאו.

בג סים ונפלאות אשר לא היו מימים קדמונים.

י סובבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו.

ש ירה חרשה שבחו גאולים ממות לחיים.

י צאו מבית האסורים לבני חורין.

ע ל שפת הים הודו המליכו ואמרו, בעת עלייתם בהר השם ומקום קדשו.

ה שם ימלוך לעולם ועד.

הפעם אוֹדָה את השם כֵּעַל כָּל אֲשֶׁר גָּמְלָנִי, הַגּוֹמֵל לַחַיִּים טוֹבוֹת שְׁגָמְלָנִי כָּל טוֹב, וְזַכְנִי בַכֶּמֶה מִיָּנִי זְכוֹת חַנּוּם, חֲסִדִּים וְרַחֲמִים גְּמוּרִים. וְיוֹתֵר עַל הַכֹּל, שֶׁקָּדְמִי מִבֵּין עַמִּקֵּי הַקְּלָפוֹת לְמַקּוֹר הַחַיִּים, לְמַקּוֹר הַקֹּדֶשׁ,

1. המהדורה הראשונה של הספר ביאור הליקוטים, נדפסה בחיי המחבר בשנת תרס"ח, ושם לא נדפס רק מעט מועיר. ובשנת תרצ"ה אסף וקיבץ הרה"ח ר' שמואל הורביץ ז"ל את כל הכתבים שמצא מכת"י המחבר, ואת מה שנעתק מהמחבר ע"י הר"ד אלתר טעפליקער ז"ל הי"ד וע"י הר"ד שמעריל מבארדיטשוב ואחיו (שהיו סופרי ר' אברהם ז"ל) וע"י הר"ד שמואל העשיל פרידמן ז"ל, והוציא לאור את המהדורה השניה הזאת.

2. את ההקדמה פתח רבי שמואל בשיר, ובראש השורות חתם את שמו "שמואל בן ישעיה" (אלא שאת הע' של ישעיה כתב אחרי הי').

3. בדבריו אלו מרמז רבי שמואל על המאסר הנורא שבו היה שרוי ברוסיה, מחמת שחשדוהו למורגל. ועל הניסים הגדולים שהיו לו בצאתו משם. וכמסופר כל זה באריכות בספרו "ימי שמואל".

4. הוא מלשון הפסוק, וכנראה שמרמז ג"כ על כך שבהגיעו לחוף הים של א", הודה להשם יתברך על שחרורו. כי עד אז – משך כל נסיעתו על הספינה מרוסיה לארץ ישראל – עדיין לא היה בטוח בשחרורו. וכפי שהוא מספר בזמנו: "אבל אף על פי כן, עדיין עבר עלי הרבה פחדים על הספינה, וממש אוכל לומר שכל השבע מימות עברו עלי על הספינה בעצמה, כי עדיין לא יצאו לי הפחדים ממוחי שהם שולחים אותי וכו', ובכל מקום אשר היה נצרך לעמוד הספינה אצל עיר, יראתי מאד שמא יורידוני שם, ובפרט כי עמדה הספינה על פי רוב יום שלם. אין לשער הייסורים והפחדים, ועל כל פנים הרבה הרבה עבר עלי בכל הנסיעה, כי לא היה בטוח, עד רגע האחרונה שירדתי מהספינה, ויצאתי מהקארנטין ונכנסתי ביפו, ועד אז הייתי מסוכן ... והייתי מצפה ומסתכל על העיר יפו בעיניים זולגות דמעה, ובכליון עיניים ובחביבות חמדת חשקת ארץ הקודש" (ימי שמואל, פרק רכא).

להנחל נובע מקור חכמה, לרבנו הקדוש והנודא, זכותו יגן עלינו אמן. וזכך וצרף אותי כמה ימים ושנים ביסורים מיסורים שונים, בעלבונות ובזיונות ושפיות דמים, הכל כדי להתקרב אל הקדשה.⁵ וזכני לתחב את ראשי בכל הקבוצים של אנשי שלומנו, הן בפולין והן ברוסיה, ולהכיר כל אנשי שלומנו

5. וכפי שמספר באריכות ביומנו "ימי שמואל", גודל הבזיונות והיסורים שסבל עבור ההתקרבות לרבינו. הן בתחילת התקרבותו והן אחר נישואיו. ולא נתאפק מלהעתיק קטע אחד ובו הוא מתאר את הבזיונות שהיו לו בתחילת דרכו בימי בחרותו:

"והנה כאשר הגעתי לחג השבועות חזרה לצפת, וכל העיר כמרקחה. אי אפשר לשער הכלימה והבזיון והחרפה, שהיה לי בלי שיעור וערך כלל. אם היה אחד משמד את עצמו חס ושלוש, לא היו לו בזיונות כאלו, או אם היו מוצאים אחד שעובר העבירה הכי גדולה באמצע הרחוב, לא היה צריך להתבייש כל כך. ממש 'מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי', 'שחוק הייתי לעמי נגינתם כל היום', 'חרפת חורפך נפלו עלי' וכו' וכו'. וממש היה לי נסים שיראו מהממשלה, ואם לאו היו זורקים ומסקלים אותי באבנים, וגם היו ממיתים אותי חס ושלוש. ואף הידידים של אבי שליט"א, חירפו וביזו אותי בכל מיני חירופים וגידופים, וכתבו מכתבים לאבי שיצאתי מדעתך, ונעשיתי משוגע חס ושלוש. ומכל שכן השונאים של אבי וחבורתם וידידיהם, סלאו פיהם שחוק ולעג, ופערו פיהם לבלי חוק, ותמיד שמי בפיהם מנואץ, וכל היום כלימתי נגדי, בושת פני כיסתני.

והייתי מתבייש לילך ברחוב, ואף לילך לבית הכנסת. כי היו נעשים שורות שורות אנשים, ומראים באצבעם עלי, ומתלחשים ומדברים. ועד היום הנני מתבייש לילך בצפת, כי הרחובות מזכירים לי את הצער והבושת והבזיונות והעגמת נפש שהיו לי שם. והרעש הזה הגיע מצפת ועד חיפה, כי גם בשאר המקומות בצפת ובטבריה ובחיפה, הייתי מוזר ומרוחק ושנאי ומתועב.

ואף על פי כן, אז אדרבא, היה בוער בקרבי החשק והכיסופין לעבודת ה' ולהתקרב לרבינו הקדוש. והייתי מרגיש את גודל הזכייה, של מי שנוגע עצמו באצבע קטנה לעניין רבנו הקדוש, והזכייה של מי שמדבר אפילו עם חסיד ברסלבי, ומי שמכיר רק שם רבנו ז"ל, ומי שרק נוגע בספריו, ומכל שכן מי שמהנה הנאה כל שהוא לאנשי רבינו" (ימי שמואל, פרק נח).

6. היה זה בעת נסיעתו לאומן, אשר אז עבר בפולין, ושם הכיר את כל אנשי. וכפי שמתאר ביומנו: "זכיתי לבוא ללובלין מקום אנשי שלומנו, והייתי שם עם אנשי שלומנו וקניתי אהבה בלב סכל אנשי שלומנו, והלכתי על קבר הרב מלובלין ז"ל. וזכיתי לראות ההכנה לראש השנה, וזכיתי להתפלל בראש השנה הקדוש עם כל אנשי שלומנו שבאו לקיבוץ הקדוש סכל פולין, וראיתי פנים בפנים כל אנשי שלומנו. ומה מאד נתדבק לבי להם, וכמה לילות לא ישנתי אז מדוב התרגשות, ואחרי החגים נסעתי לקיבוצים לכל קיבוץ ביחוד, וקיבלתי חיות ביחוד מכל קיבוץ ומכל איש מאנשי שלומנו, וכבר נכתב אצלי בפרוטרוט המעלות מהקיבוצים ומאנשי שלומנו מפולין" (ימי שמואל, פרק קצב).

7. וכפי שמתאר ביומנו, את אנשי שבאומן, והכיתות שבהם. ומחמת חביבות הדברים נעתיקם בקצרה:

"יש כיתות כיתות בין אנשי שלומנו שבאומן, כמו שאמר רבנו 'אעשה מכם כיתות כיתות', ואני נתאבקתי בעפר כולם.

כתה א': הם 'הפשוטים בעלי מלאכות', והם נכללים ביחד, רק כל אחד עובד השם יתברך לפי מדרגתו, שהם נחשבים לאנשיו של רבי שמשון [ברסקי] שליט"א (בעל העצות המבוארות). והם יראים ושלמים, כל אחד הולך כל יום על ציון הקדוש ובוכה את כל לבו, ומתפלל בכוונה וכוחות ובכל לב, ומרגישין חיות בעבודת ה', והם באהבה זה לזה, ובשמחה ובאמונת ההשגחה פרטית וישוב הדעת.

וגם הולך ועובר עליהם במיוחד הניסיונות התקופות של רוסיה, כי הם בעלי מלאכות, ועומדים בניסיון היותר חזק, ברעבון, מלעבוד בשבת, ומשמירת נערים מדרכיהם וכו', ובשמירת כל המצוות, (שמלבד אנשי שלומנו כמעט אין מי שיוכלו לעמוד בניסיונות שבשם).

והחיות של שבת ויום טוב אין לשער, ולומדים אצל רבי שמשון כל יום, ובשבת אחר התפילה, כמה וכמה שעות סיפורי מעשיות וריקודין, ובשלוש סעודות לומד תורה מליקוטי מוהר"ן, ובמלווה מלכה יושבים רוב הלילה ומנגנים בכינור, ומדברים סיפורים מצדיקים. ורבי שמשון מדבר שיחות מאמונה בהשגחה פרטית, שזה מגמתו תמיד להכניס באנשים שלא לפחד משום איש, ושלא לבקש משום איש רק מהשם יתברך וכו'. והדביקות שלהם כל יום טוב והשמחה וכו'. וגם מתקרבים אליהם אנשים שהיו רחוקים מיהדות לגמרי, וזוכים לכל הנזכר לעיל, ובמוצאי ראש השנה וחנוכה ושבועות, מהאורחים והניגונים והריקודין, אי אפשר לבאר ולספר.

כתה ב': 'הבעלי בתים', כמו יוחנן בן רבי ברוך מברדיטשוב. מי יוכל לשער עבודתו, כל יום הולך על ציון רבנו הקדוש על זמן קבוע, ויורד בעיניים נפוחות מבכייה מעומק לב, ונדמה לי שעבודה ובכיה על ציון רבנו הקדוש כמוהו לא ראיתי עוד כזה משום אדם, אי אפשר לספר. והבושה והתשובה בעת האכילה, ושאר ענייני חול, אי אפשר לספר. והאכילה בשבת קודש, והריבון כל עולמים, וזמירות,

פנים בפנים.

ובפרט, העולה על הכל – שזכני במסירות נפש ונסיונות כאלה, לדלג הרים וגבעות, ולבוא על ציונו הקדוש אומנה⁸. ולהיות שם עתים וזמנים שונים, איזה שנים כפולים, ושלשה ראשי שנים אשר אין למעלה מתקונם. ואת התחדשות המוחין, ודעת ורצון וכסופין, שמשיגים לבלות כל הימים, ברנונים לפני

וברכת המזון, אי אפשר לספר. ובכל רבע שעה הוא מכה באצבע צרידה להזכיר את עצמו אפוא הוא בעולם ופניו מאדימות. וגם כן הפילה בכוונה, ושיעורים קבועים, והולך לשוק לסחור אבל וכו' כנזכר לעיל, וגם עניו בעניו וכו'.

והרבי אליהו חיים [רוזין], והרבי לוי יצחק [בגדר] וכו', ועוד הרבה כפי עבודתם, ובכל יום הם זמן קבוע על הציון הקדוש, בבכייה מעומק הלב שאין לשער, והולכים כמה פעמים גם בחצות, ושיעורים קבועים, והפילה בכוונה, ומתאספים בשבת קודש גם אצל רבי אברהם סופר, כדי לשמוע ממנו סיפורים מהנהגת רבנו הקדוש ומהרג"ת תמיד: בחול, ובשבת קודש וביום טוב וכו', ויש להם מזה התנוצצות המוח שאין לשער.

כתה ג': הם ההולכים על ציון רבנו הקדוש בחצות, כמו רבי משה שמואל, רבי משה מטשענסטחוב, רבי אברהם כהן וכו', והרבה בלי עין הרע. וישנים בקלויז, ועומדים במסירות נפש עצום כל לילה בחצות ממש, והולכים למקווה, יהיה קר איך שיהיה, והולכים לציון הקדוש ועורכים שם תיקון חצות, ועבודת ה' בבכיות, ועבודה עד הבוקר. ומתפללים ותיקין, ובאים עוד פעם על הציון הקדוש וכו'. וכל עבודתם הם בכוחות, ובכל לב, ויותר מהקודמים, ובשבת ויום טוב הם ביחד עם הכתה ב' וכו', ויש להם מקורבים הרבה, פושעים שהיו רחוקים מיהדות לגמרי ומקיימים כנזכר לעיל.

כתה ד': הם העובדים' כמו רבי צבי אריה [ליפל], רבי לייבל צערטנער אחי רבי זושא, רבי וועלוול הזקן, רבי ברוך חתן רבי געצי, רבי גדליה סופר וכו' – הם מסורים לגמרי בלב ונפש, רק לשבר התאוות ומידות, ולעשות העבודות בכל היגיעות והטרדות במסירות נפש ממש ובמיצוי הנפש. והם עוסקין העיקר בוידוי דברים על ציון הקדוש, כמו אש שלהבת ממש, רוב היום והלילה, ומשברים הנוף לגמרי, והגיעור בלילה ביערות בצעקות במסירות נפש, והפילה בכוחות במיצוי הנפש, חמש שש שעות וכו'. ומשברים את עצמם מכל התאוות, ואינם מניחים לעצמם שום תאוה, כמו אכילה ותאוה הידוע וכו'. וקדושת הייחוד אצלם בקדושה כזו נורא מאוד, הם צועקים רוב הלילה על הציון הקדוש, ואחר כך ביערות, ומשמרים את עצמם בכל הכוחות מהרהור והסתכלות, וכן חתן מנהיגים אותו אז כזה הנזכר לעיל. וכל דיבורם הוא מהתכלית, לסתום עיניים מחיזו דהאי עלמא, אשרי הזוכה לעבודתם, אי אפשר לשער, ממש משבר המוח.

מלבד האורחים הבאים בכל פעם: רבי נאשקע מטולטשין, ורבי מרדכי מבברניץ, ושאר נכדי מוהרג"ת שבאים בכל פעם לאומן, ועובדים עבודות גדולות, מלבד העבודות שעובדים בביתם, מלבד כלליות הקיבוצים הבאים גם על חנוכה ושבועות, החיות אז וההתנוצצות אז אי אפשר לשער כלל.

מלבד כלליות הכל, הבאים על ראש השנה הקדוש, מי יוכל לשער ולהעריך השבת הקודם, וכל הזמן התעוררות על הציון, והשמחה בקלויז, ובבתי אנשי שלומנו שמתאספים, והערב ראש השנה מקודם חצות לילה עד מנחה, הבכיות והזעקות והוידוי דברים והמנחה דערב ראש השנה אי אפשר לשער במות, והמעריב והלשנה טובה, והאכילה ברבים, והתפילות דראש השנה, והמוצאי ראש השנה דיום א' השמחות והריקודין שנעשה. ומוצאי ראש השנה כל הלילה הריקודין, וצום גדליה הזעקות על הציון הקדוש – מי שלא ראה זאת אי אפשר לצייר לו, ובאמת רואין בחוש גדל כח רבינו הקדוש, והבטחתו שגרו לא יכבה" (ימי שמואל, פרק רב).

8. וכמסופר באריכות ביומנו, הנסיעה שלו לאומן במסירות נפש. ולא נעתיק אלא קטע אחד מתיאור נסיעתו: "השם יתברך רוצה דווקא הניסיון, וואס דיא שטעלסט דין אפ דאס וויל השם יתברך (= איפה שאתה עוצר, זה מה שהשם יתברך רוצה) דווקא שתשבור המניעות, כי האדם מוסר את נפשו ומשבר כל מיני מניעות עבור עבודת ה' ובפרט עבור נסיעה לציון רבנו הקדוש, שאין למעלה ממנו, אבל מגיע לנקודה שהאדם עוצר ואומר איני יכול יותר, ופה השם יתברך רוצה שתשבר המניעות.

ואין לשער ייסורי הפחדים שלי ... והפחדים מזה אי אפשר לשער, ונסענו בעגלה אני ובעריש והאיש וגיסו, והתנו אתנו שהם רק יראו לנו איפה הגבול, ואנחנו בעצמנו נלך לגבול, והכל היה בסכנת נפשות ממש, כי מה היינו עושים אם היו מוסרים אותנו ישר לידם, ואנחנו פחדנו מזה, אבל סגרנו העיניים ויהיה מה שיהיה. ובאמת לא היה לי אפילו ספק אחד מאלף שאבוא לאומן, כי בדעתי היה נצטייר שבודאי נהרג חס וחלילה, אבל אנחנו מה שעלינו לעשות נעשה, ואפשר באלפי אלפים ספקות אחד מני אלף אלפים שנוכה להגיע" (ימי שמואל, פרק קצה).

בּוֹדָא כָּל הָעוֹלָמִים⁹. אֲשֶׁרֵינוּ שִׁזְכִּינוּ עַד כֹּה!

וּמִלְבַּד כָּל אֱלֹהֵי עֲצָמוֹ וְעִמְקוֹ חֶסְדֵּי וְנִפְלְאוֹתָיו כְּאֵלֶּה וְכֵאלֶּה, שְׁאֵלוֹ כָּל הַיָּמִים דְּיוֹ וְכוּ'. וְאֵין לְצִיר אֶפְלוֹ
בְּמַחְשְׁבָה וְכָל שָׁכֵן בְּפֶה וְכָל שָׁכֵן וְכָל שָׁכֵן בִּכְתָב, עֲצָם נִסְיוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו שְׁעָשָׂה עִם שְׂפָל אֲנָשִׁים כְּמוֹנִי
לְהוֹצִיאֲנִי מִבֵּין שְׁנֵי אֲרִיזוֹת, מֵאַלְפִים וּרְבִיבוֹת סִכְנוֹת מוֹת מִמֶּשׁ וְעֵנֻוִיִּים וִיסוּרִים שׁוֹנִים וְחִלָּאִים וְרַעֲבִים
הָרַבָּה. וְלְהוֹצִיאֲנִי בְּסִפִּירַת "נִצַּח שְׁבַנְצַח" מִדַּת רַבְּנוּ הַקָּדוֹשׁ, מִבֵּית הָאֲסוּרִים בְּאִזְקִים וְחֶשֶׁךְ וְצִלְמוֹת,
לְהַבִּיאֲנִי לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ¹⁰, וְהִרְאָה לִי אֱלֹקִים גַּם אֶת זֶרְעִי.

ואגב, נזכיר דבר מבהיל שהוא כותב ביומנו, אחר שזכה להגיע לאומן, וזה לשונו: "זאז בלילה הזה חלם לי מהמניעות שהיה לי על הנסיעה, ושבתתי על הציון הקדוש והיה לי השתטחות, ויצא איש מהציון הקדוש, זה רבינו הקדוש, וחיבק אותי בין זרועותיו ובכל גופו, בחינת התדבקות נפש בנפש!" (שם, פרק קצז).

9. וכמה מרטיט תיאורו על הרגשתו בציון הקדוש: "ההתעוררות והביטול במציאות על ציון רבנו הקדוש, והפחד והבושה – מי שלא הרגיש אין יכולים להטעימו ... מי ייתן לי עכשיו שעה כזאת, הייתי מתגלגל אלפים פרסאות בעפר ואשפה לזכות לשעה כזאת" (ימי שמואל, פרק קצט).

ולא נתאפק מלהעתיק לשונו, שכתב בפרק ר', שממנו נלמד גודל ההתנוצצות שזוכים לקבל על ידי רבינו הקדוש, להשליך את כל הבלי העולם הזה אחר כתפו, ולבלות כל הימים והלילות בעבודת ה'. זה לשונו: "מתחילין להרגיש על הציון הקדוש כאב העוונות, ובאין לחרטה גמורה, העוקר הדבר משורשו, שיותר טוב שלא הייתי נברא ולא הייתי עושה דבר שכוה. והולך כמה וכמה זמן שמתמרמרין במרירות כזה עד כלות הנפש, ועושין תשובה באמת, והרופא המנתח – הוא רבינו הקדוש – עושה ניתוח את הרע עד השורש.

ואחר כך מתחילין להרגיש מה התכלית; שלא רק נקודות טובות של עבודת ה' צריכין לחטוף, כמו שהרגשנו בארץ הקודש ובפולין, אלא צריך להיות כולו לעבודת ה'! ואפילו ההכרח בדברים גשמיים יהא בקדושה, ובפרט העבודות היותר קשות וכבדות, מהניעור בלילה, לשרש התאוות ומדות, ולהזדכך מזהמת העולם הזה. וקִימַת חֲצוֹת, לשבר השינה, ולבכות על חורבן בית מקדשנו שהוא המוח וכו', ויודוי דברים על הציון הקדוש, שיצא מפיו בכוחות כמו אש ממש, שיביאו לבחינת ביטול, תפלה בכוח, בחינת רעמים, שזה עיקר התכלית מה שזוכין לזכך הנפש ולעשות בעבודת ה'.

ואחר כך כשהייתי בתפיסה כנזכר לקמן, הרגשתי באמת גודל ענין התבודדות בחדר מיוחד, וגודל כוח תורות רבנו הקדוש לעשות מהם תפילות, שאין גדול מזה, ושאר עניינים כמו שכתוב אצלי מעט מזעיר ביחוד. ואחר שהייתי אחר כך בארץ הקודש, זכיתי להבין גודל הכוח של האדם, שיכול לזכות בזה העולם בפיו ובלבו, שתמיד יתרחק במוחו עבודת ה' וידבר בפיו תורה ותפילה בתמידות גדול. כי ענין תמידות שעוסק בעבודת ה', זה ענין אחר לגמרי, זה כוח 'טיף טיף' שנוקב באבן, יותר מאם ישפכו אפילו כל המימות בכל הכוחות, לא ינקב את האבן, ואם יטיף כל היום טיף טיף ינקב יותר, כן הוא לגד לב האבן.

ושאר עבודות שיכולין לזכות בארץ הקודש, ולא מתוך רעש, כי מרגישין החיות מהתבודדות ותפלה ולימוד תורה, טעם גן עדן. ומשאר מצוות, ואשרינו שנתקרבונו לרבינו, כי על ידי זה מרגישים אנו טעם כל היהדות, וטעם מילה, וטעם תורה, וטעם תפילה, וטעם שבת, וטעם חנוכה, וטעם פורים, וטעם פסח ושבעות, וטעם ראש השנה ויום כיפור וסוכות, וטעם ציצית ותפילין, וטעם התקרבות לשם יתברך. כי אנו יכולין לומר על כל דבר ודבר בפה מלא: אלמלא לא באנו לזה העולם, דיינו. על אחת כמה וכמה וכו', ובודאי לייגט מען ניט ציא צום רעבין, אז מען רידט זיך נאר אן, חאפט מען שוין אריין וואס מען חאפט (= ובודאי לא מפסידים כלום אצל רבינו, אם רק נוגעים בעניין רבינו כבר חוטפים מה שחוטפים). ומלבד האמונה, מרגישין ממש, וואס ציא ליב איין נקודה ערינסקייט איז אלע וועלטין ניט כדאי (= אשר למען נקודה אחת של יהדות אמיתית, אין כדאי נגד זה כל העולמות). ואשרינו. ובפרט הרוצה להפקיד הכל, ולעסוק רק בעבודת ה' ולקיים עצות רבינו הקדוש, יכול לבוא למדרגת בני עליה כמו משה רבינו עליו השלום ורבי שמעון בר יוחאי ממש!"

10. הרוסים חשדו בו שהוא מרגל, וישב בכלא הרוסי באשמת ריגול, וכמעט שנידון למוות. ובחסדי ה' ניצל. והרי קטע מיומנו, בו הוא מתאר את השחרור: "והנה אני הכנתי את עצמי לכל העינויים ומיתות רחמנא ליצלן, ועל כל פנים אם היו שולחים אותי לארץ גזרה לעבוד וכו', כבר הייתי רוקד משמחה. וזה היה אצלי לגד הטבע לישועה כזאת שיניחוני רק בתפיסה, ובפרט להניחני לחופשי תחת השגחת המשטרה. וכבר רציתי לבקש בקשה שיוליכוני לאומן ושם יהא משפטי, וגם שאשאר שם תחת השגחתם, ואולי אוכל

ואסיר תודה אני להודות ולהלל מכל הדר' שחיבים להודות, כי כולו איתנהו בי, כפול משלש מרבע". וגם פה¹⁰ לא עזבני, ויסוד לבנין חברתנו ישיבה על שם רבנו זכני¹¹. ואף על פי שראשיתנו מצער, אחריתנו ישגה מאד.

לילך לפעמים על הציון הקדוש, ועל כל פנים אהיה בעיר של רבינו הקדוש, אבל לישועה כזאת שיניחוני לנסוע לארץ הקדש זה לא היה יכול אפילו להיכנס במוחי, לפי המורא והאשמות שהיה להם עלי, ובוודאי לא בא כמעט מחשבה כזה על מוחי. ופתאום אמר לי אחד, שרוצים לשולחני על הספינה לארץ הקדש, ולא היה נכנס במוחי אפילו להאמין כזאת, ורק הייתי מוכן להשתלח לעזאזל חס ושלום. וביום שבספירת 'תפארת שבנצח' שלחו שיירה גדולה להלאגער [סחנה] ושיירה גדולה לארץ גזירה [סיביר], וגם אז הביאו יותר מחמישים אנשים שגנבו הגבול מרומניה והרבה יהודים בינם, ולא עשו שום שאלות עמהם ושלחו כולם על חמשה ארבעה שנים וכו'. וביום 'נצח שבנצח' ספירת רבנו הקדוש, בישרו אותי שאקח חפציי ושאעמיד את עצמי בפרוזדור, וכן הביאו ארבע יוונים מחדר אחר עם חפציהם והעמידו אותם אצלי, ועמדנו כך איזה זמן. וציוו עלינו לחזור לחדרנו, כי הספינה התעכבה ומחר נעלה. ואני הייתי רחוק במוחי בלי שיעור מזה, ואף על פי כן התחיל להיכנס ספיקות, הידעת תשועת ה' כהרף עין, אפשר הוא כן האמת, מדוע החשוב לרע חס ושלום, חשוב לטוב. ובכן היה לי מעט נחת לחשוב לטוב. וביום המחרת בבוקר, ספירת 'הוד שבנצח' שבשבוע הבא יהיה ל"ג בעומר, קראו אותנו עוד פעם ויוציאונו לחדר, ושם הביטו אחרי כל הניירות שלנו (ואני חשבתי אולי יש להם טעות עלי), והושיבנו באבטומוביל [אוטובוס] עם אנשי חיל, והביאו אותנו לממשלה חותמי הפספורטים [דרכונים], ושם ישבנו כמה וכמה שעות, וכל הזמן הביטו אלי, ואני ישבתי בכליון עיניים, ובא הזמן והובילו אותנו באנשי חיל עד הספינה, ועלינו על הספינה עם אנשי חיל, וברגע שהתחילה הספינה לילך ירדו האנשי חיל" (ימי שמואל, פרק רכ).

11. פירוש: בשולחן ערוך נפסק: "ארבעה צריכים להודות. יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, וסימנך: וכל החיים יודוך סלה, חולה יסורים ים מדבר" (שו"ע א"ח ר"ט, א). והוא מעיד על עצמו שכל אלו הד' התקיימו בו כמה וכמה פעמים.

12. בארץ ישראל.

13. בשנת תרצ"ב, אחר שחזר רבי שמואל הורביץ מאומן, ייסד ישיבה על שם רבינו, "ישיבת ברסלב לתורה ותפילה". ואת ההכנסות מספר זה הקדיש להוצאות הישיבה.

הגבאים הראשיים של ישיבה זו, היו: רבי שלמה וקסלר, ורבי שמואל הורביץ [שהיה נשיא]. רבי שמואל מאיר אנשין היה המזכיר, ורבי יחיאל גרינוולד היה ממלא מקום הנשיא. חברי הועד היו: רבי חיים ברוך טורנובסקי, רבי ישראל גדליה ברגר (במקורו מברדיטשוב, תלמידו של המבא"ד זיע"א). כמו כן חתמו על תקנות הישיבה: רבי נפתלי כהן (וחתנו של המבא"ד זיע"א), רבי אלטר בנציון קרוסקופ, רבי אברהם דוד חלודנקי, רבי מרדכי קעז, רבי יעקב זאב ברזסקי, רבי יעקב צבי פילמר (במקורו מברדיטשוב, תלמידו של המבא"ד זיע"א), רבי משה אקסל, רבי שלמה זילברמן, רבי בנימין ברגר, רבי זליג שצקובסקי, רבי אליהו יצחק (ב"ד יעקב) פילמר, רבי ישראל נחמן (ב"ד שמואל מאיר) אנשין, רבי זאב ליברמנש (אביו של רבי נתן שליט"א), רבי פנחס רוזנפלד, רבי יוסף ערליך, ורבי ישראל דוב אודסר, ועוד.

הודפסו פנקסי חבר, מעין פרוספקטים, עם טפסים למילוי על ידי נדיבים בחו"ל, בהם תוארה תכנית מפורטת של ישיבה שמתחילה בחצות הלילה ונמשכת עד תפילת ערבית. בני הישיבה אמורים להקדיש את כל ימיהם לתורה ולתפילה כשהנהלה תספק להם את צרכיהם על ידי מילגה ראויה. מהפנקס עולה הזעקה על כך שחסידי ברסלב בירושלים חסרים מרכז רוחני ראוי לשמו, וסובלים עניות רבה.

הישיבה היתה אמורה להיות מעין כולל בו ילמדו מסכתות "קדשים" בעיון, ההלכות הנחוצות בשולחן ערוך כמו: שבת, מליחה, וטהרה. כמו גם "ליקוטי מוהר"ן" עם כל ההלכות שעל כל "תורה", מתוך "ליקוטי הלכות", וכן "ביאור הליקוטים". כך גם להתפלל תפילה בכח ובהתלהבות רבה ולערוך "התבודדות".

בפנקס הישיבה מצוטטים קטעים חשובים מספרי רבינו ותלמידיו על קדושת ארץ ישראל ועל חשיבות התמיכה בעניי ארץ ישראל, ולאחר מכן כתוב שם: "אנא אחים היקרים! עשו למען שמו הגדול ולמען שכירת עוזו הק' השוכנת בארצנו הק' כדי לאקמא שכירתא מעפרא, כי הרחמנות גדול מאד בלי שיעור, הן מחמת שאנחנו בפה סובלים ומוטלים ברעב ממש שאין לשער, ובכל צרתם לו צר, והן שמוכרחים למלט אנ"ש מרוסי' ומאומן להביאם לאה"ק ושיהיה להם פרנסה... ובפרט שיהיה ה'בי כנישתא חדא דמתערין בתיובתא' הקמים בכל לילה בחצות ומתפללין בשביל השכינה הק' ובשביל כלליות ישראל".

למעשה, התקיימה הישיבה במשך שנתיים, ואחר כך נסגרה (כך מספר רבי יצחק ב"ד ישראל נחמן אנשין בשם אביו).

ותודה ותהלה מיחדת, לאל איום וגורא, אשר זכינו להוציא לאורה באורי תורות געלמות ונשגבות¹⁴, מאיש פלא חי עולמים, אשר זה הוא לו לשם ולתהלה מבנים ובנות¹⁵, אשר בקבר שפתותיו יהא דובבות, וזכות הרבים תלוי בו, והעבודות יחשב לו כאלו חי בשני עולמים¹⁶.

יזכנו השם יתברך ויגמר בעדנו שנזכה לקים ולבלות כל הימים והשנים באמת ובתמים, אך בידאת השם כל הימים, וברוד ומצוי המדות¹⁷, וקיום העצות. ויתרומם ויתעלה שמו של בורא עולמים, והצדיק הנכלל בו לעולמים, ואנחנו נהיה לזה גורמים¹⁸. ונזכה ונחיה ונראה ציון ביפיה ותפארתה, ובית הדעת בגוי בכלל ובפרט במהרה בימינו אמן.

ובכן כאשר זכינו להוציא לאור אלו היסודות הנוראות מהאיש הנפלא, אשר שמו מהלל ומפאד בפי כל אנשי שלומנו, ואורו מאיר על ידי תלמידיו העובדים מאומן ומפולין בדרך ישרים ונפלאים. וכאשר רצונו ומגמתו לעורר אנשים, להוציאם מגשמיותם על ידי קיומם עצות רבנו ז"ל בעמק עמקים. וכן כונתו על ידי שיחותיו, להקים דעת רבנו הקדוש אשר יסודו בתפלה שעומד ברום גבהי מרומים. ובכן מקדש הכל להרים ולרומם באלו הזוכים לקים בקיומם¹⁹ בהשוקדים ועובדים בעבודתם לשבר תאות גופם, והעושים מגוף נפש בעבודתם בתורה ותפלה בבחינת 'מבשרי אחזה אלקי'.

הן כה דברי המסדר והמוציא לאור
שמואל בן רבי ישעיה הלוי הורוויץ

ועל הטוב יזכר: אדוני אבי מורי ורבי, הרב הגאון, מורנו הרב רבי ישעיה בן רבי אשר יחזקאל הלוי

14. על עוצם יגיעותיו ומסירות נפשו של רבי שמואל הורביץ ללקט ולהדפיס כתבי המבא"ד, ראה באריכות במבוא "על המחבר וספריו".

15. הוא מרמז על כך, שהמחבר לא השאיר אחריו בנים ובנות, כי בנו ושני בנותיו נפטרו. וספר זה ישמש לו כזכרון עולם, טוב מבנים ובנות. והוא מלשון הפסוק: "ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת" (ישעיהו נה, ה).

16. "דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב אגדה באהלך עולמים? וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה ספי בעוה"ז, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר" (יבמות צו ע"ב).

17. "מיצוי המידות" הוא לשון המשנה (מסכת ביצה, פרק ג משנה ח), ומפרש הרע"ב: "כשהיה מוכר שמן היו לו מידות הרבה, ומביאין הלקוחות כליהן ומודד לכל אחד ואחד במידה לעצמו, ומתמצות והולכות לתוך כליהן כל הלילה, כדי שלא יישאר לו השמן המודבק בשולי המידה ובדפנותיה ונמצא גזל את הלקוחות". (והוא מלשון "ונמצה דמור", שממצה וסוחט את המשקה שבתוכו). ורבי שמואל משתמש הרבה עם מטבע לשון זה לעבודת ה', לגבי המידות הרעות, שצריך לעבוד את ה' במיצוי המידות, למצות ולזכר כל מידותיו, שיהיו נקיות לגמרי, ולא יישאר בהם שום סרך של רע.

18. כי באמת, הש"י בוודאי יגמור את שלו, אלא שאשרי מי שיהיה לו חלק בזה, שהוא יהיה מאותם שגורמים ומביאים את התיקון, והבן.

19. כוונתו שכל ההכנסות ממכירת ספר זה מוקדשות עבור ישיבת "תורה ותפילה", העוסקים לקיים את כל הנאמר בספר זה.

הורוויץ, עבור שהדריכני מנעורי בתורה ויראת שמים ומצות²⁰. והרב החסיד רבי אלתר בן ציון בן רבי מרדכי דוד²¹, וחברי אנשי שלומנו שבארץ וחוץ לארץ, שסיעוני הרבה להתקדבות לדבנו הקדוש ועבודת השם. ישלם השם משכרתם כפולה, וזכות המצוה שטרחתי יעמוד להם לנצח. וזכות דבנו הקדוש ומוהרנ"ת יגן עליהם ועלינו ועל כל ישראל אמן כן יהי רצון.

20. נעתיק בקצרה מיומנו, מה שכתב על אביו: "אבי שליט"א, הוא דוד האחד עשר, בן אחר בן לשל"ה הקדוש, ששמו גם כן היה רבי ישעיה הלוי הורוויץ, וכן נושא אבי שליט"א, שמו הקדוש עליו, ואבי שליט"א הוא ישעיה השישי מהשל"ה הקדוש, וכן הוא דוד חסישי להרב הצדיק רבי אהרן הגדול מקרלין וזר צדיק לברכה, תלמיד המגיד הגדול ממעזריטש וזר צדיק לברכה ... ואבי, מסש מעת הולדתו, היה איש צדיק בכל דרכיו, והיה טוב מנעוריו, ולא היה עושה שום ייסורים לאביו ואמו, והיה ילד שקט ובעל מזג טוב ... והיה שוקד על התורה ועבודה ויראת שמים, והיה משים לילות כימים על התורה ועבודה, והיה כותב לעצמו הנהגות, איך יתנהג בעבודת ה'. ומלבד גדולתו בלימודיו היה לומד הרבה מוסר, וכל הראשית חכמה וחובת הלבבות וספר השל"ה הקדוש, היו שגורים על פיו. ובין מנחה ומעריב היה לומד משניות וחזורים על פה, ומזה היה יודע חמשה סדרי משנה בעל פה, ואחר כך בזקנותו בחוץ לארץ, זכה גם לסדר טהרות בעל פה. וכשחזר זקני ז"ל לביתו, כבר מצא אותו כלי שלם, בש"ס ופוסקים וביראת שמים" (ימי שמואל, פרק א וז').

21. וכמסופר באריכות ביומנו, איך שהיה עוסק בעבודת ה' עם רבי אלטר בנציון, ימים ושנים. ונעתיק רק קטע אחד ובו מתואר מעט מעבודתם שעבדו את ה' ביחד במירון: "ובלילה הזאת באו לצפת, רבי אלטר בנציון והבחור יעקב זאב מירושלים (הלא הוא: מורי זקני רבי יעקב זאב ב"ר יצחק גרשון ברזבסקי זצ"ל) כדי להיות במירון על הימים הקדושים והנוראים, וממש ותחי נפשי מזה, כי לזה כלתה נפשי, וביליתי הלילה הזו אתם ביחד באכסניה שלהם ... והייתי עמם כמעט כל השבת קדש, ולמדנו ביחד בספרי רבנו ז"ל, ולמדנו התורה 'קרא את יהושע', והיה לי מאד חיות והתעוררות לתשובה מאהבה. וביום א' הלכנו יחד למירון ... וכל היום היינו אצל הציון הקדוש, והיינו ישנים בבית המדרש ... והיינו קמים בחצות הלילה, והיינו עוסקים בעבודת ה' ובלימוד בכל כוחותינו, ואחר כך היינו מתפללים בבוקר השכם, ואומרים 'תיקון הכללי' ותפילות, ואחר כך היינו לומדים כל יום תורה אחת מליקוטי מוהר"ן בעיון, והתחלנו תורה י"ט 'תפילה לחבקוק', והלימוד ארך כמו ארבע חמש שעות, ואחר כך היה לנו התבודדות על זאת התורה, בהתעוררות וחיות כזה, עד שהיה מתנוצץ פניהם כמו השמש, (ואני עדיין לא הורגלתי בזה).

והכלל, שמיום שנתקרבותי לרבינו הקדוש, עדיין לא הרגשתי חיות והתלהבות כזה, בספרי רבינו ובעבודת ה' ובהתבודדות, כמו שהתחלתי להרגיש באלו הימים, על הציון הקדוש של רבי שמעון בר יוחאי ביחד עם אנשי שלומנו הנזכר לעיל, ממש חיות אמת. ובכל יום היינו הולכים למעיין המגידו לטבול, ועל הדרך הליכה וחזרה היינו מדברים מרבינו הקדוש, וכן בכל יום לפנות ערב היינו הולכים לטיול בין ההרים והסלעים, ומדברים מרבינו הקדוש ומעבודת ה', והיה לנו מזה חיות גדול, וגם נעשה אהבה גדולה בינינו בלי שיעור וערך" (ימי שמואל, פרק סב).

כִּי מִן הַבַּיִת הַזֶּה וְאֵשׁ יִשְׁקֹף הַעֲדָרִים

פתיחה

כבר הודיענו רבנו ז"ל, שגם המצוות שיש עליהם טעמים גשמיים, יש להאמין, שהעקר הוא הטעמים הרוחניים לאין סוף שנמצא בה, כי "אורייתא וקדשא בריך הוא כלא חד".

ובן במצוות תלמוד תורה העולה על כל המצוות, [במבאר מזה גם בספר המדות, בזה הלשון: "הרגל הלמוד עולה על קיום כל המצוות"] - אף על פי שבפשיטות כל טעם הנגלה הוא למען דעת איך להתנהג בכל דבר, את הדרך אשר גלג בה ואת המעשה וכו'. אבל גם בזה - כל עקר המצוה הוא בלשון 'סגלה' להצלחת הנפש, כפי הטעמים הרוחניים אשר בה.

[וענין בספר המדות בזה הלשון: "כל ידיעה במשפטי התורה וכו', תיריעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש"].

ובן מבאר מדברי חבמינו ז"ל במסכת ופחים, לענין הלמוד שבהלכות קדשים, שהוא 'חלבתא למשיחא', אבל "דרש וקבל שבר".

והנה, באשר יצא מפי רבנו ז"ל, במה דברים נודאים, בחכמת למוד ספרו. כי גם מיום התגלות הסתרי תורה שבוחר הקדוש, תהיה בזה לבר הסגלה להצלחת הנפש. במבאר בזה מדברי האריז"ל, גם לענין הלמוד בכל חכמת הקבלה שנתגלה על ידו.

רק שלא כל אחד ראוי לזה הלמוד שבקבלת האריז"ל, מלשונות ההגשמה אשר בה. ולהבילתי ראוי מניע קלקול חם ושלום, פשוטא מזה בספר חיי מוהר"ן. אבל להראויים לזה, מאד מאד מכרחים דבריו והשגותיו הקדושים. ורבנו ז"ל קרא פעם אחת לספר 'עץ החיים' בשם 'ספר מוסר', ואמר בזה הלשון: "סע א טייער מוסר ספר סע איז", והפליג מאד ביקר מעלתו.

וְעַתָּה, כְּפִי הַמוֹכֵן בְּרוֹמָמוֹת רַבֵּנוּ ו"ל, יֵשׁ גַּם מִזֶּה בְּעֶצְמוֹ לְהַכִּין מִרְחוֹק, מְרוֹמָמוֹת לְמוֹד תּוֹרָתוֹ, וְהַצְלַחַת תַּנְפֵּשׁ שְׂוֹכִים עַל יְדֵי כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שָׁבָה.

וְאַנֵּכ אֲוֶרְחָא הִנְנִי לְהַזְכִּיר, מַה שְּׂמוּכָא מִזֶּה קָצַת בְּהַשִּׁיחוֹת שְׂאֲחֵר ת"ס פִּינִי מִעֲשִׂיּוֹת" [וְגַם בְּלִקְוִי הַלְכוֹת מוֹכָא מִזֶּה] שְׂרַבְנוּ ו"ל הַפְּלִיג מְאֹד לְפָנֵי מוֹרֵנ"ת בְּעֶצֶם כַּח הַתּוֹרָה, לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם מִכָּל מִינֵי מִנְפֶּת, וְאָמַר לוֹ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "גְּלִיִּךְ דּוּא וַיִּסֵּט דָּאם כַּח פּוֹן דְּעַר תּוֹרָה?!" וּמֵאַמֵּר רַבֵּנוּ ו"ל [שְׂמוּכָא בְּחֵי מוֹחֵר"ן] "אֲנִי נֶחַל הַמִּטְהַר" וְכו' - מְבֹאָר גַּם בֶּן מִדְבָּרֵי מוֹרֵנ"ת, שְׂפּוּכָב בְּעֶקֶר עַל דְּבָרֵי תּוֹרָתוֹ הַקְדוּשָׁה. וְכִסְפֵּר הַמִּדּוֹת [בָּאוֹת 'צִדְקָה'] מְבֹאָר מַעֲלַת יָקָר הַלְמוּד, כִּי "הַתּוֹרָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַשְּׁבֵת, נוֹתְנִים חַיִּים גַּשְׁמִיִּים גַּם בֶּן".

וְעוֹד הִנְנִי לְסַפֵּר אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבֵית אָבִי, אִישׁ וְקָן אֲשֶׁר בִּימֵי נְעוּרָיו הִתְחִיל לְגַסֵּעַ לְרַבֵּנוּ ו"ל, עִם דּוֹדוֹ שְׁתָּיָה מֵאַנְשֵׁי רַבֵּנוּ ו"ל. וְדוֹדוֹ שָׁבַח אוֹתוֹ קָצַת לְפָנֵי רַבֵּנוּ ו"ל, שְׁתוּא 'בֵּר אֲוֶרְחָן. וְהִתְחִיל רַבֵּנוּ ו"ל לְעוֹרְרוֹ עַל תְּתַמְּדַת הַלְמוּד. וְאָמַר לוֹ בּוֹ הַלְשׁוֹן: "דִּיא לִיפֵן וְאַלֵּן דִּיר גִּיט צו שְׂטִיִּין" [כִּי עֲדִין הָיָה סָמוּךְ עַל שְׁלֶחֶן חוֹתְנָו]. גַּם אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "דִּיא תּוֹרָה וְעַט דִּיךְ קְוִיָּקָן, דִּיא תּוֹרָה וְעַט דִּיךְ שְׂמֵאֲרָקָן". וְעוֹד כְּמָה וְכְמָה שְׂבָחִים תִּשְׁבַּח אֹן, וּבִסּוֹף חֲרִים אֶת קוּלוֹ, וְאָמַר לוֹ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "דִּיא תּוֹרָה מֵאַכֵּט רִיִּךְ".

גַּם מְבֹאָר מִדְבָּרֵי רַבֵּנוּ ו"ל לְעֲנִין הַצְדִּיקִים 'יְחִידֵי תְּדוּרוֹת', שְׂקוּדָם יְרִידַת הַצְדִּיקִים לָזֶה הָעוֹלָם, יֵשׁ בִּיכְלָת לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֶׁר וְעוֹבֵד אֶת ה' גַּם זוּלַת זֶה הַצְדִּיק וְתּוֹרָתוֹ. וּמִשְׁבָּא לָזֶה הָעוֹלָם, אֵין בִּיכְלָת כָּלָל לְזִכּוֹת זוּלָתוֹ וְזוּלַת תּוֹרָתוֹ לְמָה שְׂצָרִיךְ לְזִכּוֹת.

וְכִפִּי תִּנְרָאָה מִדְבָּרָיו הַקְדוּשִׁים, שְׁוֶת נִמְשָׁךְ מִדְרָכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּתִנְהַגּוֹת הָעוֹלָם, זֶה לְעֶמֶת זֶה. וּבִירִידַת הַצְדִּיק הָרוּפָא נִפְשׁוֹת לָזֶה הָעוֹלָם, בְּרַפּוּאוֹת וְתִחְבּוּשׁוֹת יְקָרוֹת וְנִפְלְאוֹת שְׁלֵא נִתְגַּלּוּ עֲדִין מֵעוֹלָם - גִּתְחִדְשִׁים

בְּנֵגֶד זֶה, מַחְלוֹת וּמִכְאוּבִים חֲדָשִׁים שֶׁלֹא הָיוּ עֲדֵין בְּעוֹלָם, וְשֶׁאִין בִּיכּוּלֹת לַעֲמֹד כָּלֵל בְּנֵגֶד, אִם לֹא בִּסְגֻלוֹת וּרְפוּאוֹת חֲצִדִּיק, שְׁנֵת־חֲדָשׁוֹ וַיִּרְדּוּ בְּנֵגֶד בְּאַלֶּה הָעֵתִים. וְהִבְלָתִי מִתְרַפָּא בָּהֶם, אֲבָרַח תִּקְוֹתוֹ חֵם וְשָׁלוֹם.

וְלִפִּי כָּל זֶה תִּבִּין וְתִתְבּוֹנֵן בְּרֹב וְעֶצֶם חַיִּיב וְהִכָּרַח הַלְמוּד, בַּתּוֹרָה שֶׁבִּנְסֻתָּר שְׂוָכִינוּ עַל יְדֵי רַבֵּנוּ ז"ל. כִּי הֵן הִמָּה הַתְּבָלִין הַמְּכַרְחִים לְתִיַּצֵּר חֲרַע שְׁבָעַת הַזֹּאת, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: "בָּרָאתִי יֵצֶר חֲרַע בָּרָאתִי תּוֹרָה תְּבָלִין" (מִסֵּכַת קְדוּשִׁין דָּף ל' ע"ב).

וְהַעֲקָר הוּא לְמוֹד הָעִיּוֹן שָׁבָה, כְּמִבְּאֵר מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים בְּלִקּוּטֵי מוֹתֶר"ן סִימָן ק"א, שֶׁזֶּה הוּא הַלְמוּד הַמְּסַגֵּל לְהַנְצִיל עַל יָדוֹ מִחֲתָאוֹת וְהַמְדוּת הָרְעוּת.

וּבִסְפָּר הַמְדוּת בָּאוֹת 'סוּד' מְבֹאֵר, שֶׁ"בְּעִיּוֹן עָמוּק בְּסוּדוֹת הַתּוֹרָה, יְכוּלִים לְפַקֹּד עֲקָרוֹת, וּלְרַפְּאוֹת חוֹלֵאת חֹק", [שְׁגִם מִנְּה מוֹבֵן גָּדֵל וְעֶצֶם מַעֲלֵת זֶה הַלְמוּד]. וְכֹאֲשֶׁר נִקְרָאִים בְּשֵׁם 'סוּדוֹת הַתּוֹרָה', כָּל דְּבָרֵי רַבִּי שֶׁמַּעֲזֵן בֶּר יוֹחָאי בִּזְחַר הַקְדוּשׁ וְתַתְּקוּנִים שֶׁנִּפְתָּחוּ וַיֵּצְאוּ מִמְּקוֹר הַחֲכָמָה דְּעִתִּיקָא סְתִימָא, בֵּן גַּם כָּל דְּבָרֵי הַנַּחֲל הַנִּבֵּעַ מִשֵּׁם עַל יְדֵי רַבֵּנוּ ז"ל.

שְׁמִיחַמַת זֶה מְבֹאֵר מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, שְׁגִם הַקּוֹבֵעַ לְעֶצְמוֹ בְּכָל יוֹם שְׁעוֹר הַלְמוּד בְּסִפְרָיו הַקְדוּשִׁים, לֹא יִסְתַּפֵּק אֶת עֶצְמוֹ בְּשְׁעוֹר לְמוֹד הַפְּשׁוּט, אֲבָל יַחֲלֹק אֶת הָעֵתִים, וַיּוֹסִיף לְקַבֵּעַ לְעֶצְמוֹ, שְׁעוֹר לְמוֹד הָעִיּוֹן בְּסִפְרָיו הַקְדוּשִׁים.

וְהַנֶּה, בִּימֵי נְעוּרֵי חֲלָפוֹ וְעֶבְרוֹ אֲצִלִּי כַּמָּה שָׁנִים, שֶׁנִּפְלְאֵתִי קִצָּת בְּפִירוּשׁ מַלְת ה'עִיּוֹן' שֶׁהַזְכִּיר רַבֵּנוּ ז"ל לְעִנְיָן הַלְמוּד שֶׁבְּסִפְרָיו הַקְדוּשִׁים. כִּי לְכַאוֹרָה אִין יְכוּלֵת כָּלֵל שְׂוִיכָפֵל זֶה הַלְמוּד לְפִשְׁוּט וְעִיּוֹן. כִּי בַתּוֹרָה שֶׁבִּנְגֻלָּה - תְּלָמוּד בְּבָלִי וִירוּשְׁלָמִי - גַּם אִם נִמְצָא בָּהֶם לְמוֹד אֶחָד פְּשׁוּט [לְהַבִּין עַל כָּל פָּנִים בְּפִשְׁיטוּת מֵאִמֵּר הַגְּמָרָא, כִּי כֹּלָא זֶה לֹא נִקְרָא בְּשֵׁם לְמוֹד כָּלֵל], נִמְצָא בְּכָל זֹאת לְמוֹד הָעִיּוֹן, אֲשֶׁר הַלּוֹמְדִים בָּהֶם יְשִׁימוּ עֵינֵיהֶם

לַעֲמֹן וּלְהַעֲמִיק יוֹתֵר בְּפִלְפוּלִים שׁוֹנִים [וְלֹא בְּדֶרֶשׁ, כִּי הַדֶּרֶשׁ הוּא עֲנִין אַחֵר, בְּנוֹדָע]. אֲבָל בְּלִמּוּד בְּנֹת, לְבִאוּרָה לֹא נִמְצָא כָּלֵל יוֹתֵר מִפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט?!

עַד שֶׁבִּאֲמַת נִמְצְאִים גְּדוּלִּים מֵאַנִּי"ש [וּמֵהֶם ר' יְחִיאֵל מֵעֲנִדִּיל בְּהַקְדָּמַת הַמִּפְתָּחוֹת] הַמְּפָרְשִׁים מִחֲמַת זֶה בּוֹנֵת הַמֵּאמֵר הַנִּל, עַל פְּרוּשׁ הַדֶּרֶשׁ.

אֲבָל בְּהַמְשָׁךְ הַזְמַן, מִדִּי שׁוֹקְדֵי עַל דִּלְתֵי סִפְרֵי מוֹרֵנִי"ת - אֲשֶׁר עָלְיוֹ סִמֵּךְ רַבֵּנוּ וְ"ל אֶת יָדָיו, לְמַלֵּא אוֹתוֹ בְּרוּחַ אֱלֹקִים לְקוֹם וּלְדַרְשׁ בְּדִבְרָיו הַקְדוּשִׁים, עַד שֶׁגַּם כָּל דְּרָשׁוֹתָיו בְּנִים וְאַמְתִּיִּים [וּכְלִי שׁוֹם תַּעֲרוּבוֹת חֵם וְשִׁלּוֹם, מִכְּלָבוֹל הַמְּדַמָּה בְּתַכְלִית הַהֶפֶךְ, שֶׁהַזְכִּיר מִזֶּה רַבֵּנוּ וְ"ל כְּלִקּוּמֵי מוֹתֵר"ן חֶלֶק א' סִימָן נ"ד עִין שָׁם].

רְאֵה רְאִיתִי, שֶׁבִּאֲמָצְעוֹת הַדֶּרֶשׁ, חָתַר וְנִמְצָא מְסֻלּוֹת נִפְלְאוֹת בְּלִמּוּד תּוֹרַת רַבֵּנוּ וְ"ל, גַּם בְּפִשְׁטוֹת. וְלַחֲסוּפּוֹת הֵם נִחְשָׁבִים עַל תַּרְמוֹ וְהַדֶּרֶשׁ, אֲשֶׁר יְדוּשׁ בָּהֶם בְּעֶשֶׂר דִּבְרֵי רַבֵּנוּ וְ"ל מִמְּקוֹמוֹת אַחֲרִים בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתַב וּבָעַל פֶּה [אוּ מִמֵּאמְרֵים אַחֲרִים שֶׁבִּסְפָּר רַבֵּנוּ וְ"ל בְּעֶצְמוֹ, שֶׁגַּם זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם 'דֶּרֶשׁ' וְעֶשֶׂר מִמְּקוֹם אַחֵר']. כִּי עוֹד בְּחֹסְפָה וְתוֹסְפוֹת עַל כָּל זֶה, מִצָּא פְּרוּשִׁים נִחְמָדִים, בְּקִצָּת מֵאמְרֵי רַבֵּנוּ וְ"ל, וְהֵם מְבַלְעִים וּמוֹבְלָלִים בִּאֲמָצְעוֹת דְּרוּשָׁיו הַנִּל, עַד שֶׁקָּשָׁה וּכְבֵּד לְהַפְחִין כָּלֵל בָּהֶם. וְאִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עֹמְדִי, הִנְנִי לְיַחַד עַל זֶה בְּסִפְרֵי דְבוּרִים מִיַּחֲדִים.

שֶׁכָּכֵל מֵאמֵר וּמֵאמֵר יִפְרֹשׁ 'מִנִּיָּה וּבִיָּה', בְּפִי הַכָּלֵל הָרִאשׁוֹן [וְהַעֲקָרִי] לְכָל הַכָּלָלִים, אֲשֶׁר כְּתִבְתִּי בְּהַקְדָּמַת סִפְרֵי 'בִּאוּר הַלִּקּוּטִּים', שֶׁכֵּן דִּרְךְ רַבֵּנוּ וְ"ל, לְפָרֶשׁ בְּכָל מֵאמֵר 'מִנִּיָּה וּבִיָּה'; תַּחֲלָתוֹ מְסוּפּוֹ, וְסוּפּוֹ מִתַּחֲלָתוֹ. וּבִאֲפֵן שְׂאִין גִּרְאָה כָּלֵל, רַק לְמִי שֶׁחֹתֵר וּמַעֲמִיק בָּהֶם.

וְכֵאֲשֶׁר יִרְמוֹ מוֹרֵנִי"ת זֶה הַכָּלֵל בְּהַקְדָּמוֹתָיו אֲשֶׁר כָּתַב לְלִקּוּמֵי הָרִאשׁוֹן וְלִקּוּמֵי תַנְיִנָּא [וְעִין שָׁם מֵה שֶׁכָּתַב, שֶׁכְּפִי עֵצָם הָעֵמֶק, הִנֵּה צָרִיד לְכָתוֹב בְּכָל דְּבוּר וְדְבוּר "וְדוּק" אוּ "וְתִבֵּן הַיָּטִב"].

וְגַם אֲנִי אֹרְחָא רְאֵה רְאִיתִי, שֶׁלְּפִי זֶה מְפָרֵשׁ שִׁיחַת רַבֵּנוּ וְ"ל שֶׁאַחֵר הַסְּפִירֵי מַעֲשִׂיּוֹת סִימָן קצ"ט, שֶׁ"אִין מִי שֶׁיִּבִּין אֶת תּוֹרָתוֹ, רַק מִי

שִׁיבול לְאַמְרָה פָּנִים וְאַהוּרָה, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. כִּי כְּשֶׁחֲזַר הַקּוֹרֵא לְאַחֲרָיו, מִסּוּף הַמֶּאֱמָר לְתַחֲלָתוֹ, מֵכִין יוֹתֵר כּוֹנֵת רֵבֵנוּ ו"ל.

וְשִׁנָּם לְפִי זֶה מִבְּאֵר מֵה שֶׁכָּתַב מוֹרֵנ"ת בְּסוּף הַקִּדְמָתוֹ לְסֵפֶר 'לְקוּטֵי הַלְבוֹת' [כֶּרֶךְ הָרֵאשׁוֹן וְהַאֲחֵרוֹן], שֶׁסִּפְרוּ הוּא כְּעֵין בְּאוּר עַל סִפְרֵי רֵבֵנוּ ו"ל. וְלִבְאוּרָה יֵשׁ לְהִתְפַּלֵּא עַל זֶה, כִּי הֵלֵא מִתְדַּרֵּשׁ לְבַד אֲשֶׁר יִדְרֹשׁ בָּהֶם, אֵין רְאִיָּה כָּל כָּךְ עַל יִתְרוֹן דְּבָרֵי רֵבֵנוּ ו"ל וְרוֹמְמוּתָם [כְּמִבְּאֵר לְכָל חֲבָקִי בְּסִפְרֵי תִדְרָשׁוֹת, שֶׁאֵין מִזֶּה רְאִיָּה כָּל כָּךְ]!?

אֲבָל כְּפִי תִדְלָאוֹתָיו אֶת הַחֲסָפָא אֲשֶׁר תִּדְלָה לָנוּ בְּסִפְרָיו תְּקַדּוּשִׁים, לְמַצֵּא אֶת הַכָּלֵל הָרֵאשׁוֹן הַנ"ל, וְגַם שְׁאֵר הַכָּלָלִים אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בְּהַקְדַּמַּת סֵפֶר בְּאוּרֵי הַנ"ל, גִּתְּשָׁכִים סִפְרָיו תְּקַדּוּשִׁים, לְבְאוּר וּפְרוּשׁ מִמֶּשׁ לְקוּטֵי תְּקַדּוּשִׁים. וְאַדְבָּרָה בְּתוֹרָתוֹ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ.

פתיחה

כבר הודיענו רבינו ז"ל, שגם המצוות שיש עליהם טעמים גשמיים, יש להאמין, שהעקר הוא הטעמים הרוחניים לאין סוף שנמצא בה, כי "אורייתא וקודשא בריך הוא בלא חד".

באר אברהם

ב"דברי פתיחה" אלו יתבאר לנו מעלת וסגולת לימוד תורת רבינו ז"ל בעיון. ונחלקת לד' חלקים: (א) מעלת מצות לימוד התורה, וסגולתה להצלחת הנפש. (ב) מעלת לימוד תורת הנסתר, ובעיקר תורת רבינו ז"ל. (ג) עיקר סגולת תורת רבינו ז"ל הוא כשלומדים אותה בעיון. (ד) מהו ה"עיון" בליקוטי מוהר"ן.

כבר הודיענו רבינו ז"ל, שגם המצוות שיש להם טעמים גשמיים, עלינו להאמין שעקר מוד וטעם המצוה, הם הטעמים הרוחניים שנמצאים בה, אשר טעמים אלו הם רבים ונעלים עד אין סוף. כי התורה והקדוש-ברוך-הוא הם אחד, וכשם שהקדוש-ברוך-הוא

שפת האר

להם טעם המובן בשכל האנושי, כגון: השבת אבידה, וכיבוד אב ואם וכיו"ב (אשר אע"פ שבוודאי אין טעמים מחמת הנימוס והדרך ארץ, כמבואר בשיחות הר"ן שיחה קט"ו. אעפ"כ השכל האנושי מבין בהם איזה טעם). ג. שאר המצוות, שמצאנו עליהם כמה וכמה טעמים בספרי הראשונים (כדוגמת ספר 'החינוך', ושאר ספרים הקדושים, שמבארים טעמים והסברים שכלים על כמה וכמה מצוות).

ד. רבים ונעלים עד אין סוף. כמובא בספר חיי מוהר"ן בזה הלשון: "טעמי כל המצוות הקדושים גבוהים ונשגבים מאד ונעלמים מעין כל חי, כמו שכתוב 'ונעלמה מעיני כל חי' וכו', וכמו שכתוב פלאות עדותיך" (חיי מוהר"ן, דף א). כי "אף על פי שאנו יודעים את התורה והמצוות, אף על פי כן אין אנו יודעים כלל, כמו שכתוב 'פלאות עדותיך'. רק אנו מחויבים לקיים את התורה כאשר ציונו, אבל טעמי המצוות ופנימיות התורה סתום ונעלם מאתנו מאד"

א. דברי פתיחה. דברים אלו מקורם בספר 'כוכבי אור' (שיחות וסיפורים, יב יג), ונעתקו [על ידי רבי שמואל הורביץ זצ"ל, במהדורת תרצ"ה] בתחילת ספר ביאור הליקוטים בתור 'פתיחה', מאחר שהם מדברים מסגולת ונחיצות לימוד תורת רבינו ז"ל בעיון, ודרך העיון בתורתו.

ב. כבר הודיענו רבינו ז"ל. מאחר שהמבא"ר רוצה לבאר גודל סגולת לימוד תורת רבינו, ולשם כך הוא צריך לספר לנו שיש בתורה 'סגולה', לכן הוא פותח את דבריו בהודעה, שהמצוות יש להם טעמים רוחניים עד א"ס, אשר מחמתם הם מסוגלים עד מאד.

ג. המצוות שיש להם טעמים גשמיים. ויש בהם כמה סוגים: א. המצוות שהתורה בעצמה נתנה להם טעם פשוט [כביכול], כגון: מצות ציצית שמפורש טעמה בתורה 'למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי', וכן מצות שילוח עבדים שמפורש טעמה בתורה 'כי לי בני ישראל עבדים', וכל כיו"ב. ב. אותם המצוות שיש

שפת הבאר

הבורא יתברך שמו שציווה עלינו בתורתו לעשות כך

(שיחות הר"ן, קטז).

[אמנם, יש לציין למה שכתב המבאר בספרו 'שיחות וסיפורים', שמהטעמים הרוחניים הגבוהים עד א"ס, נמשכים ומשתלשלים גם טעמים גשמיים, וכלשוננו: "אף על פי שכל קיום התורה כפי האמונה בטעמים הרוחניים שבה כפי חיוב דעת הבורא יתברך לאין סוף, אבל מאלה הטעמים הרוחניים בעצמם, נמשכים ברוב המצות גם טעמים בגשמיות" (כוכבי אור, שיחות וסיפורים, ב)].

ה. כי התורה והקדוש ברוך הוא הם אחד. כידוע בכל הספרים הקדושים ש"אורייתא וישראל

(ליקוטי הלכות, שילוח הקן ה, ב). כי "אין אנו יודעים מהו ציצית ומהו תפילין, ומהו סוכה ולולב, וכיצא בשארי מצוות, כי טעמי המצוות לא נודעו לשום אנושי, מכל שכן לנו, וכמו שכתוב פלאות עדותיך וכו' וכמו שכתוב כל מצוותיך אמונה" (ימי מוהרנ"ת, תלק שני, אות סה).

ואפילו המצוות שהם מצד דרך ארץ, גם הם גבוהים מהשגתנו הדלה, ואנו עושים זאת רק מפני ציווי השם יתברך. "כי אומות העולם יש להם הנהגות נימוסיות מה שהשכל והיושר מחייב, שזה נקרא 'ארינטליך'. אבל ישראל עם קדוש, אפילו אלו המצוות שהם מצד דרך ארץ מה שהיושר והשכל מחייב, אפילו אלו המצוות אין עושין מחמת דרך ארץ מצד חיוב השכל והיושר, רק מגזירת המלך

לעובדא ולמעשה

והלך שוב לבית הגביר וביקש ממנו שוב צדקה, ואז נתן לו. והסביר רבי ייבא הטעם בזה, שהוא משום שעל ידי עשיית המצווה שעשה קיבל פנים אחרות, ועל כן כשביקש צדקה שוב מהגביר אחר עשותו את המצווה נתן לו כבקשתו. התלהב מוהרנ"ת מסיפור זה מאד, ותיכף עטף בהתלהבות את עצמו בטלית, ואחר העיטוף כשגילה את ראשו אמר לאנ"ש שעמדו בסמוך לו: "נכון יש לי כבר עתה פנים אחרות!?" = "אָיָא איך האב שוין איצטער א אנדער פנים!?"... (שיש"ק ב, תקצז)

וכמו כן, עצותיו של הצדיק האמת, הם פלאות נשגבות. וגם העצות המובנות לנו בשכלנו הגשמי, גם הם יש בהם סתרי נסתרות, גבוה מעל גבוה, ואין לנו שום השגה עד היכן השפעתם וסגולתם מגיעה. "וכל ההנהגות שציווה, אפילו ההנהגות שהיו נראים כדברים פשוטים, לא הייתה שום הנהגה על פי פשוט! כי היה לו, זכרוננו לבדכה, בזה כמה וכמה סודות נסתרות ונוראות מאד. אבל לנו לא גילה שום דבר, רק ציווה לעשות הדבר בפשיטות, והוא עשה בזה מה שעשה". ואמר בפירוש בזה הלשון: כל הנהגה והנהגה שאני מצווה לעשות, הוא סגולה, ותיקון. ומועיל על מה שעבר, ועל העתיד, ולאחר ההסתלקות של האדם, ולימות המשיח, ולתחיית המתים, ולעתיד לבוא!" (שיחות הר"ן, קפח).

כי אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד. פשר סגולתם הרוחנית של המצוות הוא, מפני שהמצוות

כבר הודיענו רבנו ז"ל, שגם המצוות שיש עליהם טעמים גשמיים, יש להאמין, שהעיקר הוא הטעמים הרוחניים לאין סוף שנמצא בה. עלינו להחדיר בעצמנו את האמונה והידיעה, שכל מצוה ומצוה שאנו זוכים לעשות ולקיים – החל מנטילת ידיים שחרית בבוקר עד לקריאת שמע שעל המיטה בלילה – גבוהה ונעלה עד אין סוף, ואין לנו שמץ של השגה עד היכן מגיע כוחה והשפעתה. כי המצוות הקדושות הם "פלאות" גדולות, ויש בהם טעמים וסודות רוחניים עד אין סוף.

ולכל מצוה יש כוח רוחני והשפעה עצומה, הן למעלה והן למטה. כי "כשאדם עושה איזה מצוה, יש כח בהמצוה, לילך ולעורר כל העולמות לעבודת השם יתברך" (ליקוטי מוהר"ן, כד). ומלבד מה שהיא מעוררת בעולמות העליונים, הרי היא משפיעה השפעה סגולית נפלאה, על נשמת האדם. עד כדי כך, שעל ידי קיום מצוה אחת משתנים פני האדם לגמרי...

וכפי שניתן ללמוד מהסיפור דלהלן: "פעם בעת שעמד מוהרנ"ת עם הטלית על כתפו לפני עטיפת הטלית שבתפילת שחרית, סיפר לו אחד מאנ"ש מעשה מהצדיק רבי ייבא מאוסטרהא תלמיד התולדות יעקב יוסף, שפעם הלך רבי ייבא לאסוף צדקה, ונכנס לבית גביר אחד לבקש ממנו מעות לצדקה, ולא אבה הגביר לתת לו, והלך ממנו רבי ייבא ועשה איזה מצוה, וחזר

וְכֵן בְּמִצְוֹת תִּלְמֹד תִּזְרַח הָעוֹלָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת, [בְּמִבְאֵר מָוֶה גַּם בְּסֵפֶר הַמִּדּוֹת, בָּוֶה הַלְשׁוֹן: "הִרְגַּל הַלְמֹד עוֹלָה עַל קִיּוֹם כָּל

באר אברהם

הוא 'אין סוף', כך גם תורתו ומצותיו, סודם וטעמם הוא עד אין סוף. (ומחמת אותם סודות וטעמים רוחניים שבכל מצוה, ישנן סגולות נפלאות בכל מצוה ומצוה.)

וכשם שבכל המצוות הוא כך, בין גם במצוות למוד התורה - אשר מצוה זו עולה בשיבותה על כל המצוות [במבאר גם בספר המדות ש"הרגל הלמוד עולה על קיום

שפת הבאר

לטעמי המצוות וסודותיהם, כי הם כלולים בו יתברך שהוא יתברך אין סוף, וכמו כן אין קץ וסוף לטעמי המצוות וסודותיהם" (ליקוטי הלכות, שילוח הקן ד, י). ולכן, גם מי שיודע כוונות האריז"ל וכיו"ב, צריך להיות עיקר כוונתו בעת קיום המצוות, לקיים רצון ה' באמונה פשוטה. "כי כשמקיים את המצווה באמונה, שמאמין שה' יתברך ציווה לנו לעשות המצווה הזאת מצד רצונו וטעמו כי הוא יתברך רוצה בזה מה שרוצה - בזאת הכוונה כלולים כל הכוונות שבעולם בשלימות, כי ברצונו יתברך שרצה שנעשה זאת המצווה בזה כלולים כל הכוונות שבעולם בשלימות, והוא עושה המצווה על דעת זה, ואז המצווה בשלימות, כי בזה כלולים כל הכוונות בשלימות עד אין סוף" (ליקוטי הלכות, בכור בהמה טהורה ג, ח).

ז. ומחמת אותם סודות וטעמים רוחניים שבכל מצוה, ישנן סגולות נפלאות בכל מצוה ומצוה. הוספנו מילים אלו, למען ירוץ הקורא בהבנת כוונת המבאר בדבריו, כי להלן מתבאר שכל כוונת המבאר בדבריו אלו הוא, לומר שיש בכל מצוה [ובפרט בלימוד התורה] סגולות להצלחת הנפש ברוחניות ובגשמיות.

וביאור הדברים הוא: אילו לא היה במצוות אלא את הטעמים הגשמיים, לא היו סגולות מיוחדות בכל מצוה. וכל מה שיש בהם סגולות נפלאות, הוא רק מחמת הטעמים הרוחניים שבהם. וכגון: מצות ציצית, יש לה טעם נגלה, "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי" וגו' [ומצד טעם זה, לא היה ראוי שיהא

וקודשא בריך הוא כולא חד". ומקורו בזוהר הקדוש: "דתנינן, תלת דרגין אינן מתקשרין דא בדא; קודשא בריך הוא, אורייתא, וישראל" (זוהר הקדוש ח"ב דף עג ע"א). עיין שם באריכות.

ו. וכשם שהקב"ה הוא אין סוף, כך גם תורתו ומצוותיו, סודם וטעמם הוא עד אין סוף. וכלשון מוהרנ"ת: "כי אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל כולא חד, וכמו שאי אפשר להשיג אותו יתברך כי לית מחשבה תפיסא ביה כלל, כן אי אפשר להשיג את התורה" (ליקוטי הלכות, שילוח הקן ה, ב). וכשם שאין אנו יודעים טעם מצוות פרה אדומה, כך גם אין לנו השגה בטעם של שאר מצוות התורה. "וזאת המצווה של פרה אדומה לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, לגלות ולהורות על כל מצוות התורה שאסור להרהר אתר טעמים כלל. ועל כן גם שאר המצוות נקראים 'חוקים', כי באמת טעמי המצוות נעלמים ונסתרים ואי אפשר להשיגם בדעת אנושי כלל, רק צריכין לקיימם באמונה בלבד, להאמין בה' ובמשה עבדו, כמו שכל ישראל מאמינים בפשיטות" (ליקוטי הלכות, נפילת אפים ד, יט).

ואפילו לגבי הטעמים שנאמרו בספרי הקבלה, כותב מוהרנ"ת: "אף על פי שהם טעמים וכוונות אמיתיות, אף על פי כן חלילה לומר שאין בהמצוות כי אם אלו הטעמים והכוונות. כי מי שאומר כן, חס ושלום, הוא מקצץ בנטיעות, מקצץ ממש. שמקצץ ומפסיק חס ושלום המצוות מה' יתברך, כאילו יש להם גבול וקץ חס ושלום. כי באמת אין קץ וגבול

שפת הבאר

במצווה זו סגולות נפלאות]. אך מלבד טעם נגלה זה, יש במצוות ציצית טעמים רוחניים עד אין סוף, ומחמת אלו הטעמים יש במצוות ציצית סגולות נפלאות; לאריכות ימים, ולהצלה מתאונות ניאוף, ולהארת אור האמת והאמונה בלב האדם (במבואר בליקוטי מוה"ר, ז). וכן הלאה. [וראה בספר המידות שם מבואר הרבה אודות סגולת כל מידה ומצווה].

וכן מבואר להדיא מתוך דברי רבינו, על אודות הקרבנות ומעשה הקטורת, שהתלוץ רבינו על הטעמים השכליים שעליהם, המבוארים בדברי החוקרים: "ואמר, איך יעלה על הדעת לומר טעמי הבל כאלו על קרבנות וקטורת? הלא כמה תיקונים נוראים עצומים נעשים בכל העולמות למעלה למעלה עד אין סוף על ידי אמירת הקטורת לבד... ובודאי יש בזה טעמים נוראים שאי אפשר להשיג בשום שכל אנושי כלל. ומעוצם גדולתם, גם אמירת פרשיות הקרבנות והקטורת מסוגל מאד, ונעשה מזה תיקונים נוראים בכל העולמות" (ח"י מוה"ר, תיא). הרי לנו שהסגולות הנוראות שיש במצוות, הם מצד הטעמים הרוחניים שיש בהם עד א"ס, והבן.

ח. אשר מצוה זו עולה בחשיבותה על כל המצוות. כמו שאמרו חכמינו במשנה: "ותלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א, א), והביאו שם המפרשים דברי הירושלמי: "ר' ברכיה ור' חייא דכפר תחומין; חד אמר, אפילו כל העולם אינו שווה לדבר אחד של תורה. וחד אמר, אפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. ודריש ליה: כתוב אחד אומר 'כל חפצין לא ישוו בה', וכתוב אחד אומר 'כל חפצים לא ישוו בה', 'חפצים' אלו אבנים טובות ומרגליות, 'חפצין' אלו דברי תורה דכתיב כי באלה חפצתי" (ירושלמי פאה א, א).

ומה שהוצרך המבאר להזכיר בתוך דבריו שמצוות לימוד התורה עולה על כל המצוות, הוא לכאורה, כדי לחדד גודל סגולת הנפש שיש בלימוד התורה. כי לפי מה שהקדים ואמר שבכל המצוות יש טעמים רוחניים עד א"ס, א"כ יש בכל מצוה ומצוה סגולות נוראות. אמנם, מצות לימוד התורה יש בה סגולה לנפש האדם יותר מכולם, כי עצם מצוה זו עולה בחשיבותה – גם ע"פ נגלה – על כל שאר המצוות, ודוק.

לעובדא ולמעשה

שציונו ה', אינם רק ציוויים בעלמא, שהוא מצווה אותנו 'עשו כך וכך'. אלא הוא ומצוותיו הם אחד ממש, "והקדוש ברוך הוא, הוא אחדות פשוט עם המצוות" (ליקוטי מוה"ר, ז). ועל ידי כל מצוה ומצוה שאנו עושים, אנו נדבקים ונכללים בו יתברך. "כי על ידי כל מצוה ומצוה שבתורה אנו ממשיכין אלקותו יתברך למטה בתוך הארץ הזאת, בבחינת 'מלוא כל הארץ כבודו', כי אנו לוקחין הציצית הקדושים שבשורשם הם אור גדול ונורא ונשגב מאד מאד ואנו ממשיכין אור גבוה כזה עלינו לתוך זה העולם הגשמי על ידי שאנו מתעטפין בציצית" (ליקוטי

הלכות, גביית חוב סה"תומים ה, ה).

"אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. כמה וכמה יש לנו לשמוח בכל עת, ובפרט כשאנו מגיעים לעשות איזה מצוה, אשר אנו זוכים ברגע קלה של עשיית המצווה להיות נכללים בהשם יתברך באור האין סוף ברוך הוא. ואנו קונים לנו חיי עולם לעד ולנצח על ידי כל מצוה ומצוה, שרובם ככולם קלים לעשותם ונעימים מאד, כמו שכתוב דרכיה דרכי נועם

וכו'. ואין להאריך בזה לאחינו בני ישראל מאמינים בני מאמינים, כי החכם יבין מדעתו כמה יש לו לשמוח בשעת עשיית כל מצוה ומצוה" (ליקוטי הלכות, נפילת אפים ד, ד).

◇ וכן במצוות תלמוד תורה העולה על כל המצוות. הן ידוע לכל בר בי רב דחד יומא ש"תלמוד תורה כנגד כולם", "ואין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות כולם" (שולחן ערוך הרב, הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה ב). אך עדיין אנו צריכים למודעי, שאין הכוונה רק שעל מצווה זו מקבלים שכר יותר מכל המצוות. אלא הכוונה היא גם, שמצווה זו אכן כוללת את כל התיקונים הנצרכים לו לאדם. כי אע"פ שיש לכל מצוה סגולות רוחניות מיוחדות משלה, אעפ"כ מצות לימוד התורה עולה בסגולתה על סגולת כל המצוות, והיא כלולה מכל התיקונים שבעולם.

וכדבריו הנוראים של מוהר"ג: "עסק התורה מועיל ומוכרח מאד לכל אדם שבעולם, בכל מדריגה שהוא, בין

המצוות" [- אף על פי שפפשיטות כל טעם הנגלה הוא למען דעת איך להתנהג בכל דבר, את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה וכו'. אבל גם

באר אברהם

כל המצוות" ^א]. כי אף על פי שפפשיטות, הטעם על פי נגלה מדוע אנו מצוים ללמד תורה, הוא כדי שידע איך להתנהג בכל דבר, לדעת את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה: (ומצד טעם זה, אין 'סגולה' לעצם הלימוד ^א). אף על פי כן, עקר טעם מצוות לימוד התורה ^ב,

שפת הבאר

(קדושין מ ע"ב). וכן פירש הרמב"ם על מה שאמרו במשנה "ותלמוד תורה כנגד כולם": "כי בתלמוד תורה יזכה האדם בכל זה, שהתלמוד מביא לידי מעשה" (הוספות יום טוב, פאה א, א).

[ומן הראוי לציין לדברי הש"ך שכתב בשם הדרישה, וזה לשונו: "כתב הדרישה, יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ... אבל לי נראה שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה, כמו הרי"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן, דזהו שורש ועיקר לתורתנו, ואינם יוצאים כלל בלימוד גמפ"ת" (ש"ך, יורה דעה סימן רמז ס"ק ה)].

יא. מצד טעם זה אין סגולה לעצם הלימוד. מאחר שהלימוד אינו אלא אמצעי לדעת על ידו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. וכאשר טענו בזה בדור החורבן, "שלא בירכו בתורה תחילה", מאחר שהם ראו את הלימוד רק בתור אמצעי לדעת כיצד לנהוג, ולכן לא ברכו ברכת התורה, דמסקינן בפרק התכלת 'כל מצוה שעשייתה גמר מצוותה מברכים עליה ושאין עשייתה גמר מצוותה אין מברכים עליה', "והשתא אי כל כוונת עסק התורה אינה אלא לעשות המצות, א"כ אין לימודה ועסקה גמר מצוותה, אין מברכים עליה. אבל המברך עליה מודה שכוונתו שמלבד קיום המצוות עוד העסק בעצמו מצוה" (חתם סופר, נדרים פא ע"א).

ועיין מה שהאריך בזה הב"ח וכתב: "דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא

ט. הרגל הלימוד עולה על קיום כל המצוות. זה לשון ספר המידות: "הרגל הלימוד הוא עולה למעלה על קיום כל המצוות" (ספר המידות, לימוד לג). ובמראי מקומות להרה"ק מטשעהרין זי"ע מציין לדברי 'הכותב' (אחד מהמפרשים על "עין יעקב"), אשר כתב בזה הלשון: "בא להודיענו שידיעת התורה והרגל הלימוד בה, היא עולה למעלה על קיום כל המצוות. ובלבד שיהיה ירא שמים, ולא יעשה עבירה" (הכותב, עין יעקב, ירושלמי פאה סימן י').

והנה, ענין 'הרגל הלימוד', הוא בפשטות שיש לו קביעות ורגילות לעסוק בתורה בכל יום ובכל עת. ולפי זה מבואר יותר מה שהביא המבא"ר להלן מדברי רבינו על אודות הקביעות היומית בלימוד ספריי הק' בבקאות ובעינין.

י. לדעת את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. כי לשם כך ניתנה ה'תורה', 'להורות' לנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. וכלשון הפסוק: "וזהררתה אתהם את החוקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון" (שמות יח, ב). וכמבואר כמה וכמה פעמים בספרי רבינו ומוהרנ"ת (ראה לדוגמא: ליקוטי מוהר"ן, סא. ליקוטי הלכות, נט"י לסעודה ו. ועוד) שעיקר כוונת האדם בלימוד התורה, יהיה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, להוציא מלימודו משפטי אמת והנהגות ישרות איך להתנהג בעבודת ה'.

וכל מה שלימוד התורה גדול יותר משאר המצוות, הוא מחמת זה, שמביא לידי מעשה. כמו שאמרו בגמרא: "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה"

שפת הבאר

תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתינו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת, היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהייתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובה היה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד. אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות

להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם, הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבדתה" (כ"ח, אורח חיים סימן מז).

יב. עיקר טעם מצות לימוד התורה. התרגום של לשון המבא"ר הוא באופן אחר מעט, כי הוא כתב: "כל עיקר המצוה הוא בלשון סגולה להצלחת הנפש, כפי הטעמים הרוחניים אשר בה", והיינו שעיקר מצות לימוד התורה הוא כ"סגולה" להצלחת

לעובדא ולמעשה

בתכלית העליה בין בתכלית הירידה, כי היא כלולה מכל התיקונים הקדושים ועולה למעלה מכל העבודות הקדושות, אפילו מעבודת הכהן הגדול שנכנס לפני ולפנים, בבחינת יקרה היא מפנינים" (אוצר היראה, תלמוד תורה אות צה. ע"פ ליקוטי הלכות, חלקת שיתפות ה' י"א יב.). ומי שיאחז בלימוד התורה, בהתמדה ובקביעות, יחסוך מעצמו מלחמות רבות. כי כל הבירורים שהיה צריך לברר בעבודתו – שהוא בחינת עבודת פנים ועבודת חוץ שבבית המקדש – כולם מתבררים מאליהם בכח התורה הקדושה, הכלולה מכל הבירורים והתיקונים שבעולם. "כי התורה הקדושה היא כלולה מכל בחינות העבודות הקדושות שבעולם, וכשעוסקין בתורה באמת, הוא כאילו עוסק בכל העבודות פנים ועבודת חוץ, ואין צריכין שם בעסק התורה לכון הסדר ולדלג מעבודה לעבודה, כי התורה כלולה מהכל, ועל ידי עסק התורה לבד נעשו כל התיקונים ממילא בשלימות, כל אחד על מקומו ומכונו" (אוצר היראה, יראה ועבודה אות קכו. ע"פ ליקוטי הלכות הנ"ל).

◇ **הרגל הלימוד עולה על קיום כל המצוות.** כשהאדם מתחזק בכל עוז ותעצומות, לא רק ללמוד מדי פעם תורה, אלא לזכות ל"הרגל הלימוד"; שמרגיל את עצמו ללמוד בקביעות חזק בכל יום, כך וכך, חוק ולא יעבור – דבר זה עולה למעלה על קיום כל המצוות. ואם נעמיד שני בני אדם זה מול זה; אחד מקיים את כל המצוות כולם, והשני יש לו הרגל בלימוד התורה הקדושה, עולה השני על הראשון...

ואכן, רבינו הקדוש נכסף מאד שיהיה לכל אחד מאתנו רגילות וקביעות חזק בתורה הקדושה, "ואמר: נכספתי מאד להמשיך את העולם אל עשיה, שיהיה חיוב אצל כל אחד ואחד ללמוד כך וכך בכל יום ולא יעבור וכיוצא. ואמר: שאפילו אותן האנשים הרחוקים מן הקדושה מאד שגלכדו במצודה רעה עד שרגילין בעבירות חס ושלוש רחמנא ליצלן רחמנא לישזבן, אף על פי כן הכח של התורה גדול כל כך עד שיכולה להוציא אותם מן העבירות שרגילין בהם חס ושלוש. ואם יעשו להם חוק קבוע וחיוב חזק ללמוד בכל יום ויום כך וכך יהיה איך שיהיה, בוודאי יזכו לצאת ממצודתם הרעה על ידי התורה, כי כח התורה גדול מאד" (שיתות הר"ן, יט.). אשרי מי שמרגיל את עצמו בתורה הקדושה, להגות בה בקביעות גדול דבר יום ביומו.

◇ **כל טעם הנגלה הוא למען דעת איך להתנהג בכל דבר, את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה וכו'.** עיקר הטעם הפשוט של מצות לימוד התורה, הוא לדעת את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. "כי עיקר הכוונה בלימוד התורה הוא לקיים את התורה, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה" (ליקוטי הלכות, ראש חודש ה' ז.). "כי עיקר תכלית כל הלימוד של מקרא משנה וגמרא, הוא לזכות לשמור ולעשות ולקיים, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה" (ליקוטי הלכות, שבועות ב, לז.). וזה צריך להיות עיקר מגמתו של האדם בעת לימודו, לדעת את הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה. כי "אפילו העוסקים בחכמות

בְּזֶה - כָּל עֵקֶר הַמִּצְוָה הוּא בְּלִשׁוֹן 'סְגוּלָה' לְהַצְלִיחַ הַנֶּפֶשׁ, כְּפִי הַטִּעָמִים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר בָּהּ .

[וְעַיֵן בְּסֵפֶר הַמִּדּוֹת בְּזֶה הַלִּשׁוֹן: "כָּל יְדִיעָה בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה וְכו', הַיְדִיעָה הַזֹּאת בְּעֶצְמָהּ הִיא הַצְלָחַת הַנֶּפֶשׁ"]

❧ באר אברהם ❧

הֵם הַפְּסוּדוֹת וְהַטִּעָמִים הָרוּחָנִיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עַד אֵין סוּף, וּמִחֲמַתָּם יֵשׁ בְּלִמּוּד עֲצָמוֹ 'סְגוּלָה' לְהַצְלִיחַ הַנֶּפֶשׁ י.

[וּמוֹסִיף הַמְּבַא"ר לְהַבִּיא שְׁתֵּי רֵאיוֹת ד', שֶׁאֵכֵן יֵשׁ בְּלִמּוּד עֲצָמוֹ 'סְגוּלָה'; הֵרָאִיָּה הָרִאשׁוֹנָה:] וְכֵמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְּנוּ בְּסֵפֶר הַמִּדּוֹת: "כָּל יְדִיעָה בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה, הֵן מִצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ הֵן מִצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְקוֹנוֹ, הַיְדִיעָה הַזֹּאת בְּעֶצְמָהּ הִיא הַצְלָחַת הַנֶּפֶשׁ" ^ט, הֵרִי לָנוּ, שֶׁעַצֵּם יְדִיעַת הַתּוֹרָה ^{טו} מְסַנֶּלֶת לְהַצְלִיחַ הַנֶּפֶשׁ.

❧ שפת הבאר ❧

טו. כל ידיעה במשפטי התורה ... הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש. זה לשון ספר המידות: "כל ידיעה במשפטי התורה, הן מצוות שבין אדם לחברו הן מצוות שבין אדם לקונו, הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש" (ספר המידות, לימוד י'). ומתוך לשון רבינו אתה למד, שבא להשמיענו, שאפילו ידיעות בעניינים שבין אדם לחברו, כגון בהלכות נזקי ממון או הלכות שכנים וכו"ב - אע"פ שלכאורה אין בה שום ענין של דביקות בה' וכדומה, כי אינה עוסקת בעניינים שבין אדם למקום רק בטענות וגניבות וגזלות שבין אדם לחברו, אעפ"כ - יש בידיעתה סגולה להצלחת הנפש, מחמת עצם קדושת התורה שהיא עד אין סוף.

וראה במראי מקומות להרה"ק מטשהערין זי"ע שצ"ן שם לדברי 'הכותב' במסכת שבת. ושם קאי על מאי דאיתא בגמרא על רב חסדא ורבה בר רב הונא דהונו יתבי בדינא כולי יומא, "הוה קא חליש ליבייהו", ופירש רש"י בלשון ראשון: "מצטערים שלא עסקו בתורה כל היום". וניחם אותם רב חי"א בר רב: "תנא להו רב חי"א בר רב מדפתי: ויעמוד

הנפש. ואנו כתבנו בסגנון אחר מעט, למען ירוץ הקורא. אך שניהם עולים בקנה אחד.

יג. יש בלימוד עצמו "סגולה" להצלחת הנפש. אשר 'סגולה' מורה על כך, שאין הדבר מובן על פי שכל והגיון, רק יש בזה טעם רוחני נסתר. (ואכן, התורה בעצמה נקראת בשם 'סגולה' כמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה כ"א לגבי החידושים שזוכה האדם להשיג: "שזכה להבין את הסגולה, בודאי היושר לגלות הסגולה לעם סגולה", עיין שם. ואולי לזה כוונת המבא"ר שכתב 'עיקר המצוה הוא "בלשון" סגולה').

יד. שתי ראיות. הראיה הראשונה באה להוכיח שעצם לימוד וידיעת התורה, מסוגלת מצד עצמה, גם אם עדיין לא הגיעה לידי מעשה. והראיה השניה באה להוכיח שגם לימודים שאינם נוגעים כלל למעשה [בימינו] - לא רק מצד שעדיין לא הגיעו לידי מעשה, אלא מצד שהם עצמם אינם נוגעים כלל למעשה - גם הם מסוגלים לנפש האדם, ומקבלים עליהם שכר, ודוק.

שפת הבאר

העם על משה מן הבוקר עד הערב, וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו? תורתו מתי נעשית? אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. כתיב הכא ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב, וכתיב התם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". עכ"ל הגמרא.

וכתב 'הכותב' בעין יעקב, על מימרא זו של רב חייא: "ולמדנו ממנו ביטול סברא נפסדת, והיא חשובה בעיני קצת חכמים מתפלספים, וכוונתם רעה להוציא נגד דיני התלמוד, ובפרט דיני ממונות, וירחיבו עלינו פיהם ולשונם מדברת גדולות, באמרם 'מה יוסיף ומה ייתן כשנדע על השלימות דיני נזיקין, כמו שור שנגח את הפרה ושנים אוחזין בטלית, וכיוצא בזה'. וגם רבה ורב חסדא בתחילת העיון, נצטערו בלבם על זה, ויאמרו כי הלא טוב להם לעיין במצוות שבין אדם למקום, ולעמוד על סוד טעם כל אחד מהם, ולא שיוציאו זמנם לשמוע דברי ריבות

בין איש ובין אחיו. ולבטל זאת המחשבה, רמז רבי חייא ואמר, כי כל ידיעה גדולה וקטנה במשפטי התורה, הלא היא מביאה לכל המשתדל בה אל ההצלחה הנפשית, ונעשה שותף להקב"ה בסיבתה. וגם בדיני ממון הקלים, כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט לשאול תלמוד, מה דבר ה' בפסק דינם זה הרי יאמינו בתורה מן השמים וגם בעיקרים אמוניים אחרים נמשכים לזה, בעבור זה ראוי לכנות לו שם שותף הקב"ה במעשה בראשית" (הכותב. עין יעקב

דף י' סימן ב, ר"ח רב חסדא ורבה).

הרי לך מפורש, שהחידוש בזה הוא, שגם אם אינו עוסק בדברים שבין אדם למקום שיש בהם עניין של דביקות וכיו"ב, אלא עוסק בדברי ריבות שבין אדם לחברו, אעפ"כ עצם העסק בתורה הקדושה, "הלא היא מביאה לכל המשתדל בה אל ההצלחה הנפשית, ונעשה שותף להקב"ה בסיבתה".

טז. שעצם ידיעת התורה. גם אם אינה מביאה לידי מעשה, וגם אין בה שום עניין של דביקות בה', כנ"ל בהערה הקודמת.

לעובדא ולמעשה

התורה ובפלפולא לשם שמים, כי חדי קודשא בריך הוא בפלפולא, אף על פי כן אין זה עיקר התכלית, כי העיקר הוא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כמו שמצינו בהקדמונים שנתרחקו מהפלפול של הבל רק ירדו לעומק ההלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא" (ליקוטי הלכות, נטילת ידים לסעודה ו. פח). וכבר ידועה הדרכתו של הרמב"ן באיגרתו לבנו: "וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו".

◆ **אבל גם בזה - כל עיקר המצוה הוא בלשון 'סגולה' להצלחת הנפש, כפי הטעמים הרוחניים אשר בה.** כשהאדם זוכה ללמוד תורה, מלבד מה שהיא מביאה אותו לידי מעשה, הרי שהלימוד עצמו יש בו סגולה נפלאה ונוראה להצלחת הנפש. וכבר גילה לנו רבינו הקדוש בספרו ליקוטי מוהר"ן, כמה וכמה סגולות נוראות שיש במצוות לימוד התורה, הלא הם כתובים על ספר "ליקוטי עצות", ערך "תלמוד תורה". והרי כמה מהם: "על ידי לימוד התורה נתקבלים כל

התפילות וכל הבקשות, והחן וחשיבות של ישראל נתעלה ונתרומם בפני כל מי שצריכין בגשמיות ורוחניות"; "על ידי עסק התורה בכח נותן כח למלכות דקדושה שתתגבר, ומגביר היצר הטוב על היצר הרע"; "על ידי עסק התורה יכול לזכות להבין הרמזים מכל הדברים שבעולם להתקרב על ידם לשם יתברך, ואפילו במקום חשך ואפל, שנדמה לכאורה ששם קשה להתקרב לשם יתברך, גם שם יאיר לו השכל האמת למצוא גם שם את השם יתברך, ולהתקרב משם דייקא לשם יתברך" (ליקוטי עצות, תלמוד חורח. א-ג). וכן גילה שם עוד סגולות רבות ויקרות ברוחניות ובגשמיות. ויותר ממה שגילה, עדיין סתום ונעלם, כי כוחה של לימוד התורה עולה עד אין סוף.

◆ **כל ידיעה במשפטי התורה וכו', הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש.** כל ידיעה וידיעה שהאדם יודע מידיעות התורה - הן אם יודע עוד איזה פרק תנ"ך, פרק משניות, דף גמרא, סעיף שולחן ערוך, שער מעץ חיים, תורה מליקוטי מוהר"ן - הידיעה

וְכֵן מְבָאָר מִדְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִסְכַּת זְבָחִים, לְעֲנִין הַלְמוּד שְׂפָתֵהֶלְכוֹת קִדְּשִׁים, שֶׁהוּא 'הִלְכָתָא לְמִשְׁיחָא', אֲבָל "דְּרֵשׁ וְקַבֵּל שְׂכָר".

וְהִנֵּה, כִּאֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי רַבֵּנוּ ז"ל, פִּמְהָ דְּבָרִים נוֹרָאִים, בְּהִכְרַח לְמוּד סְפָרוֹ. כִּי גַם מִיּוֹם הַתְּגִלּוֹת הַסִּתְרֵי תוֹרָה שְׁפוּתָהּ הַקְדוּשָׁה, תִּהְיֶה

באר אברהם

[והראיה השנייה:] וְכֵן מְבָאָר גַּם מִדְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִסְכַּת זְבָחִים, שֶׁאָמְרוּ לְגַבִּי לְמוּד 'הִלְכוֹת קִדְּשִׁים', שֶׁאֵף עַל פִּי שְׂאִינָם נוֹגְעִים לָנוּ הַיּוֹם לְמַעֲשֶׂה, רַק לִימּוֹת הַמִּשְׁחָה, אֵף עַל פִּי כֵן "דְּרֵשׁ וְקַבֵּל שְׂכָר"י. הֲרִי לָנוּ, שֶׁעַל הַלְמוּד עֲצָמוֹ – גַּם כְּשֶׁאִינוּ נוֹגְעַ לְמַעֲשֶׂה – מְקַבְּלִים שְׂכָר י"י.

עד כאן למדנו, שלימוד התורה יש בה סגולה להצלחת הנפש. ועתה יבואר, שעיקר הלימוד המסוגל להצלחת הנפש, הוא לימוד סודות התורה, הלא הם: הזוהר הקדוש, כתבי האריז"ל, וספרי רבינו ז"ל.

וְהִנֵּה – אֵף עַל פִּי שְׂכָל הַתּוֹרָה בְּלָה מְסַגֵּלָת לְהַצְלַחַת הַנַּפְשׁ, אֵף עַל פִּי כֵן – כָּבֵד יֵצֵאוּ מִפִּי רַבֵּנוּ ז"ל פִּמְהָ דְּבָרִים נוֹרָאִים, אוֹדוֹת הֶהָכְרַח שְׂמֻכְרָחִים לְלַמֵּד אֶת סְפָרוֹ הַקְדוּשׁ י"י.

שפת הבאר

חפץ מאד שילמדו אותנו, כי צריכים ללמוד אותו הרבה עד שיהיה שגור בעל פה. כי הוא מלא מוסר והתעוררות גדול מאד להשם יתברך אשר אין ערוך אליו. אחר כך אמר בפירוש, שהלימוד בחיבוריו הקדושים הוא אתחלתא דגאולה, במהרה בימינו אמן". וכן (באות שמו): "פעם אחת היה מזרז את אחד ללמוד את ספרו, ואמר שהוא מצוה גדולה ללמוד ספרו הרבה" (ח"י מוהר"ן, שמו).

והנה, בכל אלו השיחות לא נזכר ענין ה"הכרח" שמוכרחים ללמוד ספרו של רבינו, רק נזכר שהוא מצוה גדולה ואתחלתא דגאולה. אמנם, יש בידינו שיחה בע"פ מרבינו הקדוש, שנמסרה לנו בכתב ידו של המבא"ר, ונדפסה בהשמטות לספר 'ביאור הליקוטים', ושם מפורש להדיא ענין ה"הכרח" של לימוד ספרי רבינו. וזה לשונו: "דיבורו ומאמרו הקדוש בענין לימודי ספריו הקדושים: 'היינט, אז

יז. דרוש וקבל שכר. כדאיתא בגמרא: "אמר ליה אב"י, אלא מעתה כל שחיטת קדשים לא ליתני, הלכתא למשיחא הוא? (רש"י: 'הרי קבע לנו הלכה הצריכה לנו לימנות המשיח כשיבנה בית המקדש ועכשיו לא הוצרכנו לה') אלא דרוש וקבל שכר!" (זבחים סה ע"א, סנהדרין נא ע"ב).

יח. מקבליים שכר. ואם מקבליים עליה שכר, על כרחך שיש בה סגולה נפלאה להצלחת הנפש. כי סגולת התורה והשכר שעליה, חד הוא. וכמו שמבואר מתוך מה שכתבנו ב"לעובדא ולמעשה", עיין שם.

יט. שמוכרחים ללמוד את ספרו הקדוש. כמבואר בכמה מקומות. ראה לדוגמא בח"י מוהר"ן: "נשמע מפיו הקדוש שאמר, שהספר הקדוש שלו ליקוטי מוהר"ן שיצא בעולם, הוא אתחלתא דגאולה. ואמר: מאחר שיצא בעולם אני

לעובדא ולמעשה

בעצמה, היא 'הצלחת הנפש'. ועצם ידיעת חכמת התורה, מרפאת את נפשו של הלומד. "כי צריך כל אדם לרפאות נפשו, דהיינו להעלותה למקום שרשה. וזה, על ידי שמתייגע בתורה, עד שזוכה לידע אותה ולהבינה"

(ליקוטי מוה"ר, ע"ד).

וההסבר בזה הוא: כי חולי הנפש, הוא שהנפש מתרתקת משרשה שהיא החכמה, והאדם נופל למוחין דקטנות. "וצריך כל אדם לילך מקטנות לגדלות, ולהמתיק הדין שבא מבחינת מוחין דקטנות. וכשבא לבחינת מוחין דגדלות, זהו בחינת 'ותפקחנה עיני שניהם', ופירש רש"י 'על שם החכמה נאמר'. כי עיקר ההמתקה הוא על ידי חכמה, בחינת מוחין דגדלות, דהיינו על ידי ידיעת התורה. כי התורה נקראת אור, [בחינת ותורה אור], וכמו שכתוב 'וירא אלקים את האור כי טוב', ואין טוב אלא תורה'. היינו, כי התורה היא בחינת אור, שהיא היפך החושך, שהוא בחינת דין. כי על ידי ידיעת התורה, נמתק הדין" (שם).

וכשזוכה למוחין דגדלות על ידי ידיעת התורה, נמתקת הנפש ונושעת, ועולה לשורשה שהיא החכמה. "כי כשבא לחכמת התורה, נהתקן הנפש, ומעלהו לשורשו. כי טיפת הזרע של הולדת הנפש נמשכת מהמות, ומוחא חכמה. כי ישראל עלו במחשבה תחילה, והמחשבה היא חכמה, שהיא שורש נפשות ישראל, ושורש כל העולמות. כי שורש כולם הוא חכמת התורה, כי באורייתא קודשא בריך הוא ברא עלמין. והתורה נקראת חכמה, כמו שכתוב 'אני חכמה' וכו'" (שם).

◀ **דרוש וקבל שכר.** גם אם האדם יושב ולומד שבוע או חודש שלם, סוגיות שאין להם שום אחיזה כיום במציאות למעשה, הן מצד שאינם נוהגים בזמן הזה, כגון הלכות קדשים. והן מצד שאינם יכולים להיות במציאות, כגון בן סורר ומורה או עיר הנידחת או בית המנוגע, אשר לכמה דעות אין אפשרות שהיו או שיהיו במציאות. אף על פי כן, מורים לנו חכמינו ז"ל: "דרוש וקבל שכר".

יותר מכך: ישנם דברים שנכתבו לכתחילה בתורה, מתוך ידיעה ברורה שהדברים הללו לא יארגעו לעולם למעשה, ולא נכתבו אלא כדי לתת שכר לאלו שילמדו אותם ויעיינו בהם. וכדאיתא בגמרא (סנהדרין ע"א ע"א) לגבי בן סורר ומורה: "דתניא: בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר". עוד אמרו

שם לגבי עיר הנידחת: "דתניא: עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה? דרוש וקבל שכר".

וכבר כתב שם בסנהדרין ה"תורת חיים", וזה לשונו: "לכאורה תימה, כיון דתכלית הש"ס מה שמביא לידי מעשה, אם כן מה תועלת יש ללמוד דבר דלא שייך ביה מעשה? ולא קושיא היא, לפי שאין לך קוץ בתורה ואין לך מצוה שאין לה סוד בעצמותו יתברך, שנאמר אלהים הבין זדכיה והוא ידע את מקומה, מקומה היינו יסודה ומקורה בעצמותו יתברך. וכל העוסק בתורה, אף על גב שאינו עושה, הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו יתברך". עד כדי כך, שהמלאכים טענו שהם רוצים לקבל את התורה, אע"פ שאינם יכולים לקיים כלל את המצוות: "כי חכמת התורה יכולים ללמוד אפילו מי שאינו ראוי לקיימם, כי בכל מצוה ומצוה ובכל תיבה ואות של התורה הקדושה יש בה חכמה קדושה עמוקה מאד, שלימוד החכמה הקדושה הזאת היו יכולים גם המלאכים ללמוד" (ליקוטי הלכות, תענית ד, י"ד).

נמצא לעובדא ולמעשה, שכשהאדם לומד את התורה הקדושה, גם אם הוא לומר עניינים שאין להם שייכות למעשה, הרי הוא מדבק את עצמו בקדושת חכמת התורה הקדושה, שהיא חכמת הבורא בעצמו יתברך. ועל זה נאמר "דרוש וקבל שכר", שעיקר השכר הוא שזוכה להידבק בחי העולמים. וזה צריך שיהיה עיקר כוונת האדם בלימוד התורה, כמו שכתבו בשם האריז"ל: "והיה אומר שעיקר כוונת הקריאה בתורה, תלוי בזה שיכוון לקשר את נפשו להדביקה לשורשה ע"י התורה, כדי להשלים אילן העליון, ולהשלים אדם העליון ולתקנו, כי זה הוא תכלית כל בריאת אדם, ותכלית עסקו בתורה" (פרי עץ חיים, שער הנהגת הלימוד, פרק א).

◀ **כי גם מיום התגלות הסתרי תורה שבזוהר הקדוש, תהיה בזה לבד, הסגולה להצלחת הנפש.** אף על פי שיש לנו ברוך ה' תורה שלימה; תנ"ך, משניות, מדרש, ש"ס ופוסקים, ועוד ועוד. אעפ"כ סגולת לימוד הזוהר הקדוש, הוא לאין ערוך לעומת סגולת לימוד שאר חלקי התורה. "כי לימוד הזוהר בגירסא בעלמא בונה עולמות, וכל שכן אם יזכה ללמוד ולהבין פירוש מאמר אחד, יעשה בו תיקון למעלה, בשעה אחת, מה שלא יעשה בלימוד הפשט שנה תמימה! ואין צורך להאריך בראיות לזה המפורשים מפי גבורות הקדוש עליון האריז"ל" (כסא מלך על תיקוני זוהר, תיקון מג).

בְּזֶה לְבַד תִּסְגְּלָה לְהַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ . כַּמְבֹאֵר בְּזֶה מִדְּבַר הָאֲרִיז"ל, גַּם לְעֵינֵי
הַלְמוֹד בְּכָל חֻכְמַת תַּקְפָּלָה שְׁתַּגְּלָה עַל יָדוֹ.

⋯ באר אברהם ⋯

וְהִסְכָּה לְהַכְרִיחַ לְמוֹד סִפְרוֹ, הִיא: כִּי הָרִי גַם מֵאוֹתוֹ יוֹם בּוֹ הִתְגַּלּוּ סוּדוֹת הַתּוֹרָה שֶׁל
'סֵפֶר הַזֹּהָר', לֹא תִהְיֶה הַסְגְּלָה שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה לְהַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ, רַק בְּלִמּוּד סוּדוֹת אֱלֹהִים.
וְכֵמוֹ כֵּן^כ, מֵאִז שֶׁהִתְגַּלְתָּה חֻכְמַת הַתַּקְפָּלָה עַל יְדֵי הָאֲרִיז"ל, לֹא תִהְיֶה סְגֻלַּת הַתּוֹרָה
לְהַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ רַק בְּלִמּוּד קְפָלַת הָאֲרִיז"ל^כ, כַּמְבֹאֵר כָּל זֶה בְּדִבְרֵי הָאֲרִיז"ל^כ.

⋯ שפת הבאר ⋯

הַתּוֹרָה נִקְרָא חֲצִיר" (דְּבַר הַמַּהְרַח"ו בְּהַקְדַּמְתוֹ לְשֵׁנֵי הַהַקְדָּמוֹת, נִדְפָס
בְּתַחֲלִיל עֵץ חַיִּים). (מִסִּיִּים מוֹהֲרַח"ו וְכוּתָב: "וַאִילוּ בֵּאתִי
לְהַרְחִיב דְּרוֹשׁ זֶה, לֹא יִסְפִּיקוּ מֵאָה קוֹנְטֵרֶסִין בְּלִי
סִפֵּק בְּלִי שׁוֹם גּוֹזְמָא, הָאֲמֵנָה הַחֹכֶם עֵינֵינוּ בְּרֹאשׁוֹ
כִּי דְבַרִי אִמֵּת אֲנִי אוֹמֵר" (שם).

כא. רַק בְּלִימּוּד סוּדוֹת אֱלֹהִים. לְשׁוֹן הַמְבֹאֵר הוּא
"תִּהְיֶה בְּזֶה לְבַד". וְדִבְרֵנוּ צְרִיכִים פִּירוּשׁ וּבִיאוֹר,
כִּי אַע"פ שְׁבוּדָאִי אֵין דּוֹמָה כֻּלָּל וְכֻלָּל הַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ
שׁוֹזְכִים ע"י לִימּוּד סוּדוֹת הַתּוֹרָה לְהַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ
שׁוֹזְכִים ע"י לִימּוּד נִגְלוֹת הַתּוֹרָה [וּכְמִפּוֹרֵשׁ לְעִיל
מִהַקְדָּמַת מוֹהֲרַח"ו, וְלִהְיוֹן מִדְּבַרִי הַכֹּסֵא מֶלֶךְ, וְעוֹד
רַבִּים וְשִׁלְמִים כְּתָבוּ הָאֲרִיכּוֹ לְמַעֲנִיתָם בְּעֵינֵינוּ זֶה].
אַע"פ"כ, הַלְשׁוֹן "תִּהְיֶה בְּזֶה לְבַד" - שְׁמִמְנָה מִשְׁמַע
שֶׁבְּלִימּוּד נִגְלוֹת הַתּוֹרָה אֵין הַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ כֻּלָּל -
צְרִיכָה פִּירוּשׁ. כִּי אֵיךְ יִתְכַּן לֹמַר שֶׁלִימּוּד נִגְלוֹת
הַתּוֹרָה אֵין בָּהֶם שׁוֹם הַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ ח"ו?

מֵה גַם, שְׁמַתוֹךְ דְּבַרִי רַבִּינוּ בְּעַצְמוֹ מוֹכַח שֶׁיֵּשׁ
הַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ גַּם בְּלִימּוּד נִגְלוֹת הַתּוֹרָה. וְכֵמָּה
הוֹכַחְתָּ לְדַבֵּר: א. שֶׁהָרִי דְּבַרִי רַבִּינוּ^ל בְּסִפְרֵי הַמִּידוֹת
שֶׁכָּתַב "כֹּל יָדִיעָה בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה ... הִיא הַצְלַחַת
הַנֶּפֶשׁ", סוֹבְבִים וְהוֹלְכִים עַל מֵאֵמֶר תו"ל שְׁמִדְּבָרִים
עַל אוֹדוֹת אֱלֹהִים שְׁדָנִים דִּין תּוֹרָה (וְכַפִּי שְׁצִיין שֵׁם
הַגַּה"ק מִטְשַׁעֲהֵרִין), שֶׁהוּא נִגְלוֹת הַתּוֹרָה. ב. שֶׁהָרִי
רַבִּינוּ בְּעַצְמוֹ כָּתַב שֵׁם: "כֹּל יָדִיעָה בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה
הֵן מִצְוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרֵנוּ" הֵן מִצְוֹת שְׁבִין אָדָם
לְקוֹנוֹ, הַיִּדְיעָה הַזֹּאת בְּעַצְמָה הִיא הַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ.
הָרִי לֶךְ לְהַדִּיא, שְׁדִבְרֵי רַבִּינוּ מִכּוֹנִים גַּם עַל לִימּוּד

מִיֵּין סִפֵּר אִיז שׁוֹיֵן פֶּאֶרְאֲנֵדִין אוֹיף דַּעַר וועלט, מוֹז
מַעַן נֶאֱרַר לְעֵרְנִין מִיֵּין סִפֵּר' = 'הַיּוֹם, שֶׁהַסֵּפֶר שֶׁלִּי
כָּבֵד נִמְצָא בְּעוֹלָם, מוֹכְרִים רַק לְלִמּוּד אֶת הַסֵּפֶר
שֶׁלִּי!" (בִּיאוֹר הַלִּיקוּטִים. הַשְׁמַטָּה מִכַּת"י).

[וְלִמּוּדֵי לְצִיין, שֶׁאֵין הַכוֹנָה שֶׁאֵין צְרִיכִים לְלִמּוּד
תנ"ך וּמִשְׁנֵיּוֹת וּש"ס וּפּוֹסְקִים וְכֹל שֶׁאֵין חֲלָקִי
הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי אֲנִי מִצְוִיִּים וְעוֹמְדִים מֵהָרִי סִינִי
לְעִסּוֹק בָּהֶם, וְרַבִּינוּ ז"ל בְּעַצְמוֹ הוֹדָה לָנוּ בְּשִׁיחּוֹת
הָר"ן (שִׁיחָה ע"י) שֶׁצָּרִיךְ לְסִיִּים מִדִּי שָׁנָה בְּשָׁנָה תנ"ך
וּמִשְׁנֵיּוֹת וּמִדְּרָשִׁים וּש"ס וּפּוֹסְקִים וְכו'. אֲלֹא הַכוֹנָה
עַל סִפְרִים שֶׁעֵינֵינוּ לְעוֹרֵר אֶת הַלֵּב וְלַהֲדִיר בְּדֶרֶךְ
הַיִּשָּׁר, אֲשֶׁר כּוֹסֵם שֶׁזִּכְנוֹ לְסִפְרוֹ שֶׁל רַבִּינוּ, אֵין לָנוּ
לְעִסּוֹק אֲלֹא בּוֹ. (וְאֵגֶב; יֵשׁ סוֹבְרִים שֶׁנִּפְלֵ טַעֲמֵי
בְּהַעֲתֵקֵת הַשִּׁיחָה הַנ"ל, וּבִמְקוֹם "נֶאֱרַר" בּוֹ
[שְׁפִירוּשׁוֹ "רַק"] יֵשׁ לֹמַר "גֹּאֲר" בִּג' [שְׁמִשְׁמַעוּ
בְּאִידִישׁ קְרוֹב לְמִשְׁמַעוֹת תִּיבַת "מֵאֵד" אוֹ כִּי"ב]
וְכִידּוּעַ שֶׁג' וְנ' מִתְחַלְפִּים לְפַעֲמִים]).

כ. לֹא תִהְיֶה הַסְגְּלָה שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה לְהַצְלַחַת
הַנֶּפֶשׁ, רַק בְּלִימּוּד סוּדוֹת אֱלֹהִים. כַּמְבֹאֵר בְּכֵמָּה
וְכֵמָּה מִקּוֹמוֹת בְּזוֹהַר הַקְדוּשָׁה, שֶׁעִיקָר אוֹר קְדוּשַׁת
הַתּוֹרָה הוּא פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא נִשְׁמַת הַתּוֹרָה.
וְתוֹרַת הַנִּגְלָה הִיא רַק גּוֹף הַתּוֹרָה, וְלֹא לִימּוּד
הַנִּסְתָּר הָרִי הִיא כְּגוֹף בְּלֹא נִשְׁמָה, וְכַחֲצִיר וְקֶשׁ וְתֵבֶן
כְּנֶגֶד הַחִיטָה בְּעַצְמָה. "כִּי כִמוֹ שֶׁהַחִיטָה שֶׁהִיא
בְּגִימָטְרִיא כְּמִנִּין כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, הַגְּנוּזָה תוֹךְ
כֵּמָה קְלִיפִין וְלְבוּשִׁין שֶׁהֵם הַסּוֹבִין וְהַמּוֹרְסִין וְהַתֵּבֶן
וְהַקֶּשׁ וְהַעֲשֵׁב הַנִּקְרָא חֲצִיר, כֵּן הַמִּשְׁנָה אֲצֵל סוּדוֹת

שפת הבאר

הלכות הל' כלאי אילן ה"ב אשר ה"הצלחת הנפש"
הזאת - אשר היא העיקרית לנשמת האדם - היא
נמצאת בפנימיות, בחכמת האמת ובתורת הצדיק,
(והבן, נכתב ע"פ דברי כמה מגדולי אנשי).

כב. וכמו כן. כתבנו בלשון זה למען ידון הקורא,
אמנם בדברי המבאר הם המשך אחד, ומה
שכתב "כמבואר בזה מדברי האריז"ל קאי על לימוד
הזוהר הקדוש, אלא שלאחר מכן מוסיף "גם לעניין
הלימוד בכל חכמת הקבלה שנתגלה על ידו", והיינו
שבדברי האריז"ל מבואר ענין זה הן על הזוהר
הקדוש והן על חכמת הקבלה שנתגלה על ידו, וק"ל.

**כג. לא תהיה סגולת התורה להצלחת הנפש רק
בלימוד קבלת האריז"ל.** וההסבר לכל זה הוא
ע"פ המובא להלן מדברי רבינו ז"ל (חיי מוהר"ן, רעט)
שאחרי שירד הצדיק האמת לעולם הזה, א"א לעבוד
את ה' רק ע"י צדיק זה. ולכן, מאחר שהרשב"י
והאריז"ל, שניהם הם מ"יחדי הדורות", ושניהם גילו
חדשות נפלאות (כמובא בחיי מוהר"ן סימן רעט) - לכן - כל זמן
שלא ירדו לעולם, היה אפשר להתקרב להשם
יתברך בלעדיהם ובלעדי הסודות אשר גילו. אבל
אחר שכבר ירדו לעולם, וגילו מה שגילו, א"א
להתקרב להשם יתברך ולזכות להצלחת הנפש ע"י
לימוד התורה, רק על ידי לימוד תורתם.

כד. כמבואר כל זה בדברי האריז"ל. עיין שם
בהקדמת מוהר"ן, שהארץ בזה, וכתב שכל

נגלות התורה, גם במצוות שבין אדם לחברו, כגון
דיני נזיקין וכיו"ב. ג. גם מה שמובא להלן, שרבינו
שיבח את התורה בפני מוהרנ"ת ואמר לו "גליך דו
וויסט דער כח פון תורה" - היה כל זה בעת אשר
ציזוה רבינו לאחד שהיה רגיל בעבירות, לקבוע לו
עיתים לתורה. ושם הרי לא ציוה לו ללמוד קבלה או
ספרי רבינו (שלא נדפסו עדיין אז) אלא ציוה לו
בסתמא לקבוע עיתים לתורה, בגמרא וש"ע וכיו"ב.
ומכל זה וכיו"ב מוכח ופשוט שבוודאי גם לימוד
נגלות התורה יש בה סגולות רוחניות עד אין קץ.
[והאמת, שהמבאר בעצמו כתב להלן ב"הקדמה",
בלשון אחר קצת. כי שם כתב שהמאור שבתורה
שמחזיר למוטב, מאיר 'בעיקר' בלימוד נסתרות
התורה. וזה לשונו: "כי כל העוסק בתורתם ולימודם,
מעורר ומאיר המאור שבהם, להשיבו ולהביאו לידי
מעשה, והעיקר מסוגל לזה לימוד הפנימי והנסתר
שבתורה, כמבואר מדברי האריז"ל, על אודות
הלימוד שבספריו הקדושים". הרי שכתב 'והעיקר',
ולא 'בלבד' כמו שכתב כאן].

ומה שנראה לבאר לכאורה הוא, שכוונת המבאר
כאן על 'הצלחת הנפש' הפנימית והעיקרית, שהיא:
הדביקות והביטול לאור השם יתברך [על דרך הנזכר
בכוכבי אור בעניין מוהרנ"ת, שכשגילה לו רביז"ל
תורה נ"ב, על ידי זה האיר בו רביז"ל הארת אור א"ס
להיכלל במחויב המציאות, שזה תכלית האדם;
הדביקות והתפשטות הגשמיות, וכמבואר בליקוטי

לעובדא ולמעשה

בזוהר לומר 'זכאה' זכו' על כל מצוה ועבודה. ולהיפך,
הצעקה שצועק 'וי' זכו' וי' ליה וי' לנשמתיה, על הסר
מעבודת ה'; אלו הלשונות, מעוררים מאד את האדם
לעבודתו יתברך (שיחות הר"ן, שם). וכן יש בו סגולה להביא
את האדם לידי השגה; וכן אמר מורי ז"ל להר"י הלוי
עצה טובה לענין השגה, שילמוד בזוהר הקדוש דרך
נקיאות בלבד בלי שיעמיק בעיון, ארבעים או חמישים
עלים בכל יום, ושיקרא בספר הזוהר פעמים רבים" (ושרי
רח הקדוש. דף ס' ע"ד).

ולעובדא למעשה: אשרי ההוגה בקביעות בזוהר
הקדוש, ובפרט ב"תיקוני זוהר". וכפי שנהג רבינו

והלומד בזוהר הקדוש, מקבל עי"ז חשק לעסוק בכל
חלקי התורה הקדושה. כי "ידוע שלימוד הזוהר מסוגל
מאד מאד, ודע שעל ידי לימוד הזוהר נעשה חשק לכל
מיני לימודים של התורה הקדושה" (שיחות הר"ן, קח).

וכבר ידועה סגולת לימוד הזוהר, אפילו בגירסא
בעלמא, לטהר נשמת האדם ולהחזירו בתשובה.
והאריז"ל נתן תיקון לבעל תשובה שיאמר בכל יום ויום
ה' דפים זוהר הקדוש. [וגם מצד עצם הלשון, הרי הוא
מעורר מאד לעבודת ה', כי "הלשון הקדוש של הזוהר
מעורר מאד לעבודת השם יתברך. דהיינו השבח
שמשבח ומפאר את העובד ה', דהיינו הלשון הרגיל

רק שלא כל אחד ראוי לזה תלמוד שבקבלת האריז"ל, מלשונות
תהגשמה אשר בה. ולתכלתי ראוי מגיע קלקול חם ושלום, פמוכא
מזה בספר תי מותר"ן. אבל להראויים לזה, מאד מאד מכרחים דבריו

❧ באר אברהם ❧

[וכיון שהזכיר המבאר את נחיצות לימוד חכמת הקבלה, הרי הוא מוסיף וכותב כ"ה:] רק שלגבי תורת האריז"ל
- אין כל אחד ראוי ללמוד אותה^כ, מחמת שגמצאים בה לשונות שיש בהם חשש שפא
יבוא האדם להגשים את אלקותו יתברך^כ. (ולא זו בלבד שאין כל אחד ראוי ללמוד
אותה, אלא יש בזה גם סכנה) ומי שאינו ראוי ללמוד חכמת הקבלה, ולומד, הרי הוא
גורם לעצמו קלקול חם ושלום, פמוכא בספר תי מותר"ן^כ. אבל מאידך; אלו הראויים
ללמוד חכמת הקבלה, מכרח להם מאד מאד ללמוד ולדעת את דבריו ותשגותיו הקדושות

❧ שפת הבאר ❧

סכנה בלימוד תורת האריז"ל, ומי שאינו ראוי לזה
מגיע לו קלקול ח"ו. וא"כ נפל פיתא בבירא ואנחנו
לא נדע מה נעשה, כיצד להמשיך עלינו אור פנימיות
התורה המסוגלת להצלחת הנפש. ולכן, כמה עלינו
להודות לה' שנתן לנו תורת רבינו, שמצד אחד היא
פנימיות דפנימיות התורה, ומאידך אין בה שום
סכנה, וכל אחד יכול ללמוד אותה ללא שום חשש,
ולזכות על ידה לחיים טובים לנצח נצחים.

כו. אין כל אחד ראוי ללמוד אותה. כאן כתב
המבאר בכלליות שאין כל אחד ראוי ללימוד
הקבלה, אמנם בהקדמתו לביאור הליקוטים דלהלן,
כתב דברים ברורים יותר: "ואולם בזה הדור מסופק
אנכי אם נמצא 'אחד ממאה' שיהיה ראוי והגון לבוא
בדבריו הנעלמים, ולהינצל ממטר העבי"ם והגש"ם,
השוטף ועובר על פני חוצותיהם". (ועיין מה שכתבנו
שם ב"לעובדא ולמעשה").

כז. שמה יבוא האדם להגשים את אלקותו ית'.
כאשר הזהירו על זה כל המקובלים, שלא יעלה
על דעת האדם בראותו את כל הכינויים כגון "אבא
ואמא" וכו' וכו', שאכן יש שם דמות ותמונה ח"ו.
וכלשונו הידוע של המגיה בתיקוני זוהר שכתב בדף
קכ"א ע"א, וזה לשונו:

אריכות הגלות, הוא רק מחמת שאין עוסקים
בלימוד הקבלה. וכך הוא פותח את הקדמתו: "אמר
הצעיר מעיר, הדל באלפי, חיים ויטאל בן לאדוני אבי
הרב יוסף וייטאל זלה"ה: בהיותי בן שלשים לכת,
תשש כוחי, ישבתי משתומם ומחשבותי תמהים, כי
עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, רפואה לא
עלתה למחלתנו, אין מזור לבשרנו ולא עלתה ארוכה
למכתנו, לחורבן בית מקדשינו, הנחרב זה היום אלף
ות"ק וד' שנים. אוי לנו כי פנה היום, יום אחד של
הקב"ה שהוא אלף שנים, וגם נטו צללי ערב שהם
ת"ק וד' שנים יותר מחצי היום הב'. וכלו כל הקצין
ועדיין בן דוד לא בא. ונודע את אשר אמרו רבותינו
ז"ל כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו
נחרב בימיו. ואתנה את פני לחקור ולדעת מה זה
ועל מה זה נתארך קיצנו וגלותנו, ומדוע לא בא בן
ישי?" - ועונה ומשיב באריכות, שכל הסיבה מחמת
שאין עוסקים בלימוד הקבלה, עיין שם.

כה. הרי הוא מוסיף וכותב. וכוונתו בהוספה זו,
היא ג"כ, לחדד את ההכרח והנחיצות בלימוד
תורת רבינו ז"ל. כי מצד אחד, מוכרחים ללמוד
פנימיות התורה, מאחר שבה נמצאת הסגולה
להצלחת הנפש שיש בתורה הקדושה. ומאידך, יש

שפת הבאר

"אמר המגיה: אתה בן אדם קודם שתכנס בעינין זה, להזהירך באתי שתעמוד על רגלך על במותי האמונה האמתית, ותקעת יתד במקום נאמן. פן יפתוך רעיונים זדונים, ויעלו דברים על לבבך, ומלין לצד עילאה תמלל, בראותך בתיקון זה שידובר בו משערא ומצחא ואודנין ואנפין ושאר איברים גשמיים; הישמר אל תפן אל אוון, ליחס ולתאר לעילאה על כל עילאין סתימא על כל סתימין שמץ דבר מזה אפילו בהרהור, כי לעילת העילות לית מחשבה תפיסא ביה כלל, לית ביה לא דיוקן ולא דמיון ולא צורה ולא איברים גשמיים, ולית ליה שם ידיע, אבל הוא ממלא כל שמחן, והוא שלימו דכולהו. ראה גם ראה מה שכתב התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי, כשרצה לגלות סתרי התורה באידרא, פתח ואמר 'ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה', וזה להסיר מלב כל המעיינים כל דבר עתק, פן חס ושלום יכשלו ונפלו, ועברו ממשכיות לבב, ימיקו וידברו ברע. מאחר שהיה רוצה לדבר מראש ועין ואוזן ושאר איברים גשמיים, היה ירא שמא יטעו ליחס ולתאר לבורא יתברך גוף ותמונה, ומשה אמר 'כי לא ראיתם כל תמונה', וישעיה אמר 'ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, ואל מי

תדמיוני ואשוה יאמר קדוש', ודומיהם, שכולם יעידון יגידון שאין דמיון בינו יתברך ובינינו מצד העצם והתבנית, אלא שהאיברים שבנו הם עשויים כסימנים לדברים עליונים סתומים וחתומים שאין כח השכלי שבאדם יכול להשיגם, ואין שיח ואין שיג לו להבינם. וקצר מצע דעתי לרדת לעמקם, ואיני רשאי להכניס ראשי בן ההרים הרמים, הלא הם בעלי הקבלה, אשר העמיקו הרחיבו דבריהם על הדרוש הזה, רק מעי רתחו ולא דמו, מיראתי פן עובדי פשתים שריקות וארגים חורי קורי עכביש יארגו, בדעות כוזבות יאריכו למעניתם". עיין שם עוד שהאריך בזה.

כת. כמובא בספר חיי מוהר"ן. וזה לשונו: "איש אחד עמד לפניו שהיה עוסק ללמוד בספרי קבלה, ובאמת לא היה ראוי ללמוד קבלה. והוכיח אותו שלא ילמד קבלה, ואמר לו: 'קבלה' בגימטריא 'נואף'. ושוב שמעתי מאחד, שהיה מדבר עם איש אחד, והיה אותו האיש קובל לפניו שאין לו לב, היינו שאין לו התעוררות הלב לתפילה ועבודה. השיב לו רבנו ז"ל שזהו בשביל שלומד קבלה, כי 'נואף' אשה חסר לב, וקבלה בגימטריא נואף. וכל זה למי שאין

לעובדא ולמעשה

בלימוד הקבלה מה שלא יעשה בלימוד חודש ימים בפשטי התורה!" (כסא מלך על תיקוני זוהר, תיקון ל). "ומי שיכול לקנות לו רב שילמדוהו קבלה, או חבר, או מתוך הספרים, ומתירשל - גודם אורך גלותא" (שם, תיקון מג).

וגם מי שאינו זוכה לעסוק בה דבר יום ביומו, יראה לקבוע לו עיתים ללימודה כפי יכולתו, כי: "לימודו כל השנה אינו כלום, אם אינו מעטרו ביום אחד בלימוד הקבלה, כי שקול הוא כנגד כולם! דוק מינה, הא אם ישתדלון בהון כל אחד כפי יכולתו, אפילו יום לשנה, תורתו כולה עושה פירות למעלה. וכל שכן אם קובע עת לה' שעה אחד בכל לילה, מובטח לו שהוא בן עולם הבא מבני היכלא דמלכא ויהיה מרואי פני המלך היושבים ראשונה במלכותא דרקייע, ודי בהערה זו למי שחננו ה' בינה והשכל" (שם).

וכבר מנה רבינו הקדוש את "כל כתבי האריז"ל" ברשימת הספרים שיש לסיימם מדי שנה בשנה. ואכן,

הקדוש ש"הפליג מאד כמה פעמים בשבת גדולת קדושת התיקוני זוהר, והיה רגיל לעסוק בו ביותר גם בכל השנה, אפילו שלא בימי אלול" (שיחות הר"ן, קנח). ובשיחה ע"ו בשיחות הר"ן, מונה רבינו את הזוהר ותיקוני זוהר וזוהר חדש, בין הספרים שצריכים לסיימם 'כל שנה'. וכך אכן נהגו כמה וכמה מאנ"ש לדורותם, לעבור על כל הזוהר הקדוש מדי שנה בשנה [או על סדר הפרשיות, בכל שבוע פרשת השבוע, או סכום קבוע של דפים על הסדר].

➔ **אבל להראויים לזה, מאד מאד מוכרחים דבריו והשגותיו הקדושים.** מי שראוי ללימוד חכמת הקבלה - מוכרחים לו מאד מאד ידיעותיו והשגותיו הקדושות של האריז"ל. וכבר האריך "מוהר"ן ז"ל בהקדמתו לספר עץ חיים, להודיע כמה גדול החיוב המוטל על הלומדים החרדים לדבר ה' ללמוד קבלה, ועונשם כמה גדול אם אינם לומדים. כי יעשה בשעה אחת

והשגותיו הקדושים. ורבינו ז"ל קרא פעם אחת לספר 'עץ חיים' בשם 'ספר מוסר', ואמר בזה הלשון: "סע א טייער מוסר ספר סע איז", והפליג מאד ביקר מעלתו.

ועתה, כפי המובן ברוממות רבינו ז"ל, יש גם מנה בעצמו להבין מרחוק,

באר אברהם

של האריז"ל. ורבינו ז"ל בנה פעם את הספר 'עץ חיים' בשם 'ספר מוסר', ואמר בזה הלשון: "סע א טייער מוסר ספר סע איז" = "זה ספר מוסר יקר", והפליג מאד ביקר מעלתו. (נמצא על כל פנים, שעקר סגלת התורה נמצא פיוס בחלק הנסתר שבתורה). ועתה, כפי מה שאנו מבינים ויודעים ברוממותו של רבינו ז"ל אפשר להבין

שפת הבאר

לא. ספר מוסר יקר. מה שמוסיף המבאר ענין זה שספר 'עץ חיים' הוא ספר מוסר, הוא לכאורה, כדי שלא יחשוב הקורא שמה שמוכרחים ללמוד תורת האריז"ל [מי שראוי לזה], הוא רק כדי שיהא 'מקובל' ויידע תורת הקבלה. אלא הוא מוכרח גם לעבודת ה' בפשיטות. כי חכמת הקבלה מעוררת את הלב, ליראת ואהבת ה', להכיר ולידע רוממות האל יתברך שמו.

וכלשון בעל ה"יסוד ושורש העבודה" וזה לשונו: "הערה על לימוד הקבלה, הוא שייודע לאדם גדולתו ורוממותו של יוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה, ואין אדם יכול לבוא אל קצת השגת גדולתו ורוממותו ית"ש מכל לימודנו כמו מלימודי חכמת הקבלה. בייחוד מלימוד ספר הזוהר הקדוש והתיקונים, חכמת אדם תאיר פניו מריבוי העולמות העליונים הקדושים לאין קץ וסוף ותכלית. גם בראותו בשאר ספרי המקובלים, ובייחוד בכתבי האריז"ל, מהשתלשלות העולמות מרום המעלות עד עולם התחתון הזה, ובראותו גם כן קצת פרטי סדר הנהגתם מעולם התחתון עד רום המעלות לאין קץ ותכלית - מזה ישיג האדם קצת גדולתו ורוממותו של יוצרנו ובוראנו ברוך הוא וברוך שמו. וזה עיקר כוונת בריאת האדם בעולם הזה השפל והשמים -

ראוי לזה, אבל לכמה אנשים הזהיר בעצמו שילמדו קבלה. וצריכין להתפלל להשם יתברך שיוליכו בדרך האמת, אם ללמוד קבלה ואם לחדול" (חיי מוהר"ן, תקכו).

ועיין עוד בשיחות הר"ן, מעשה באחד שהיה מקובל גדול, אך היה תמיד בכעס, וגילה רבינו את חטאו וכו', "ואחר כך ראה רבינו ז"ל שמונח אצלו על הקורה ספר, ושאל 'איזה ספר הוא', ונודע לו שהוא ספר קבלה. ואמר לו רבינו ז"ל שאין ראוי לו ללמוד קבלה וכו'" (שיחות הר"ן, רסט).

כט. מוכרח להם מאד מאד ללמוד ולדעת את דבריו והשגותיו הקדושות של האריז"ל.

וכל כך מוכרח לימוד זה, עד כדי כך שאם לא למד לימוד זה, יצטרך לחזור לעולם הזה בגלגול וללמוד תורת הנסתר. כמובא בשער הגלגולים, וזה לשונו: "תלמוד תורה כנגד כולם. ויש בה ד' פירושים, שסימנם פרד"ס; פשט, רמז, דרש, סוד. וצריך לטרוח ולעסוק בכולם, עד מקום שיד שכלו מגעת, ויבקש לו רב שילמדהו, ואם חסר אחת מארבעתם כפי השגתו, יתגלגל על זה" (שער הגלגלים, הקדמה יא).

ל. ורבינו ז"ל קרא פעם לספר 'עץ חיים' בשם ספר מוסר. וכמובא גם בספר חיי מוהר"ן בזה הלשון: "גם שמעתי בשמו שאמר, שזה סמוך גמר העץ-חיים וראה שהוא כולו מוסר" (חיי מוהר"ן, שסב).

שפת הבאר

לחקור ולהשיג גדולתו ורוממות יוצרו ובוראו יתברך שמו ויתעלה. גם מלימוד חכמת הקבלה ישיג האדם קצת מעלת תורתנו הקדושה והתמימה, כי בראות האדם בספרי המקובלים ובייחוד בזוהר הקדוש ובתיקונים, פירושים נפלאים ונוראים של תורתנו הקדושה, ואיך נטמן ברמז סודות גדולים ונוראים, לפעמים בתיבה אחת ולפעמים באות אחד, גם בראותו רזין עליונים וסודות נפלאים ונוראים הנסתרים בציור האותיות, וביותר בטעמים ובנקודות ובתגין - מכל זה ישיג האדם קצת גודל מעלת תורתנו הקדושה. ועל ידי זה בא בלבנו אהבת הבורא ית"ש ותשוקתו גדלה עד למאוד מאוד. כי מהשגת תורתנו הקדושה יבוא האדם ג"כ לקצת השגה של הבורא יתברך שמו ויתעלה, כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד הוא" (יסוד ושורש העבודה, שער השישי, שער הניצוץ).

לב. והפליג מאד ביקר מעלתו. וכמובא בספר חיי מוהר"ן בזה הלשון: "ואחר כך היה משבח מאד

מאד את כתבי האריז"ל, שגילה חידושים נפלאים כמפורסם לכל העולם, כי היה מעיין באותו הזמן בספר ליקוטי תורה של האר"י ז"ל, ושם יש חידושים נפלאים כמפורסם. ותפס לדוגמא הפסוק 'שמונה אלה ילדה מלכה', שגילה שם האר"י ז"ל חידוש נפלא, כי שמונה פעמים אלה וכו' עיין שם"

(חיי מוהר"ן, רפ).

"כי אין תמורה ואין ערך ליקר תפארת גדולת קדושת ספר הנפלא והנורא הנעלה והנשגב, הנערץ והנקדש, מקודש קודש הקדשים, ספר העץ חיים אשר אנכי נותן לפניכם היום, וכמו שהעיד הגאון החסיד בעל השל"ה שהוא חשוב כמו שניתן תורת

משה לישראל" (עץ חיים, הקדמת המסדר).

לג. רוממותו של רבינו ז"ל. כמבואר הרבה בספר 'חיי מוהר"ן' מגדולתו של רבינו ז"ל. ומסופר שם: "בלילה קודם הברית מילה של בנו שלמה אפרים ז"ל, אז ישב עמנו הרבה ודיבר עמנו הרבה

לעובדא ולמעשה

הורוויץ זצ"ל, היה לן בעומקם של כתבי האריז"ל, כידוע).

ומדברי רבינו מבואר, שכל נשמה יהודית טהורה נמשכת בשורשה ללמוד ספרי הזוהר וכתבי האריז"ל. "ומה שאנו רואים שיש בני אדם שאין דעתן נמשכת אחר ספרים קדושים ונוראים מאד, כגון ספרי הזוהר וספרי האר"י זצ"ל וכיוצא, אף על פי שיש בהם חידושים נוראים מאד מאד המאירים עיניים ומתוקים מדבש, והם נמשכים דייקא אחר עניינים אחרים כגון חקירות, דע כי זהו מחמת מזגם, כי מזגם בטבעם הוא מזג רע מן התולדה שנולדו במזג רע שאינם יכולים לסבול את הדבר הקדוש באמת. ובאמת בוודאי יש לו בחירה ויש לו כח לשבר את מזגו הרע. אבל מאחר שנולד במזג רע כזה, הוא צריך לסבול מרירות גדול לשבר את מזגו וטבעו הרע. ואשרי לאדם שנולד

בקדושה" (שיחות הר"ן, מח).

◇ כפי המובן ברוממות רבנו ז"ל, יש גם מזה בעצמו להבין מרחוק, מרוממות לימוד תורתו, והצלחת הנפש שזוכים על ידי כל דיבור ודיבור שבה. כל

אנ"ש [הראויים ללימוד קבלה] היו עוסקים בלימוד הקבלה תמידים כסדרם. ובעת אשר הכניסו את מוהרנ"ת לבית האסורים, עקב עלילות המתנגדים, והכניסו לתא-כלאו את הספרים "אשר היו צריכין לו בכל יום" - הכניסו לו בין השאר את כתבי האריז"ל... (עלים לחיפזא. מכתב קצו, בהוספת המעתיק). ואכן, כשנפגש פעם נכדו של בעל התניא [רבי אהרן, שהיה נשיר לבחו של רבינו מרת חיה] עם מוהרנ"ת ושוחח עמו, אמר עליו בהתפעלות: "כל כתבי האריז"ל מונחים לו על כף ידו" (שי"ש ק ב, תקלכ).

וכן היו אנ"ש לדורותיהם, גדולים בחכמת הקבלה. "אנשים גדולים ומופלגים מאד בחכמות התורה שבנגלה ושבנסתר" (פרפראות לחכמה, הקדמה). ומי לנו גדול מהמבא"ר עצמו - קודש הקדשים, רבי אברהם ב"ר נחמן - אשר ידוע לכל באי שער ספרו, גודל עוצם בקיאותו ועיונו בחכמת קבלת האריז"ל, ומסופר עליו שבהיותו בעיה"ק ירושלים תובב"א, היו יכולים למצוא אותו בבתי כנסיות נסתרות בעיר העתיקה, כשהוא מבלה שם לילות שלמים בלימוד "עץ חיים" ושאר כתבי האריז"ל. (וגם גואל כתבי המבא"ר, והמביאם לבית הדפוס, ה"ה הרה"צ רבי שמואל

מְרוֹמְמוֹת לְמוֹד תּוֹרָתוֹ, וְהַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ שְׁזוּכִים עַל יְדֵי כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שָׁפָה .

וְאַגֵּב אוֹרְחָא הִנְנִי לְהַזְכִּיר, מַה שְּׁמוּכָא מְזִה קֶצֶת פְּהִישִׁיחוֹת שְׁאַחַר הַ"סְפוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת" [וְגַם בְּלִקּוּטֵי הַלְכוֹת מוּכָא מְזִה] שְׁרַבְנוּ ז"ל

~ באר אברהם ~

מֶרְחוֹק י - מִכָּל מַה שְּׁלֻמְדָנוּ י - גִּדְלַת וְרוֹמְמוֹת לְמוֹד תּוֹרָתוֹ י, וְעַד פְּמָה זוּכִים לְהַצְלַחַת הַנֶּפֶשׁ עַל יְדֵי כָּל דְּבוּר וְדְבוּר מְדַבְּרֵי תּוֹרָתוֹ י.

אחר שלמדנו על סגולת לימוד תורת רבינו, נראה עתה כמה מסגולותיה של התורה, עד כמה יש בה כח סגולי, גם ברוחניות וגם בגשמיות.

וְאַגֵּב אוֹרְחָא הִנְנִי לְהַזְכִּיר אֶת הַמוּכָא בְּעִנְיָן זֶה י פְּשִׁיחוֹתָיו שֶׁל רַבְנוּ י [וְגַם מוּכָא בְּסִפּוּר 'לִקּוּטֵי הַלְכוֹת' י], וְהוּא: שְׁרַבְנוּ ז"ל הַפְּלִיג מְאֹד לִפְנֵי מוֹהֲרַנ"ת, עַד פְּמָה עָצוּם פְּתָה שֶׁל

~ שפת הבאר ~

מסוגלת מצד עצמה. ב. שעיקר סגולת לימוד התורה הוא בחלק הנסתר. ומכל זה אנו יכולים להבין עד כמה מסוגלת לימוד תורת רבינו.

לו. גדולת ורוממות לימוד תורתו. כי תורתו של רבינו ז"ל, היא היא פנימיות סודות הקבלה, כמבואר להלן. ומאחר שעיקר סגולת התורה הוא בחכמת הקבלה, א"כ על אחת כמה וכמה בתורתו של רבינו ז"ל.

לז. זוכים להצלחת הנפש על ידי כל דיבור ודיבור מדברי תורתו. וכמו שכתב המבאר ר' בפתחתו לתפארת הליקוטים: "כל דבריו נכונים וקיימים נאמנים ומועילים לעד, והם מסוגלים מאד גם בענייני הגוף, וכאשר שמעתי בזה כמה מעשיות מאנ"ש, ועיקר תעלומת סגולותיהם, היא להצמיח גאולתנו ופדות נפשנו, שמחמת זה נשמע מפיו הקדוש שהספר שלו הוא אתחלתא דגאולה" (תפארת

הליקוטים, פתיחה).

לח. הנני להזכיר את המובא בענין זה. בענין סגולתה של התורה מצד עצמה, מלבד מה שהיא מביאה לידי מעשה.

מעניין גדולתו ואמיתת הפלגת מעלתו, ושמענו אז כמה דברים. ואמר אז שקשה להכניס בלב ענין גדולתו, ואי אפשר לדבר מזה, כי גם אחרים אומרים כך לשונות כאלו, וכל מה שהפה יכול לדבר אומר השני גם כן כך, אבל רק כל חד כפום מה דמשער בליביה יכול להבין קצת היכן נקודת האמת לאמיתו, והבן" (ח"י מוהר"ן, רס"א). ועדיין האור סתום ונעלם "כי לא גילה אפילו כטיפה מן הים, כי היה סתום ונעלם מאד בתכלית ההעלם. ועדיין אורו הגדול סתום ונעלם מאד מן העולם, עד שיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, אז ידעו גדולתו ותפארתו" (ח"י מוהר"ן, רס"ג).

לד. להבין מרחוק. ענין ההבנה 'מרחוק', הוא: שעל אף שאי אפשר לתפוס בכת ההבנה הגשמית את גודל עוצם אמיתת הדבר כפי שהוא באמת, אבל עכ"פ מבינים את הדבר 'מרחוק'. וכן לעניינינו: אע"פ שאי אפשר להבין בהבנה ממש גודל רוממות רבינו ז"ל ועוצם הצלחת הנפש שזוכים על ידי לימוד תורתו, אבל 'מרחוק' אפשר להבין, והבן.

לה. מכל מה שלמדנו. שהרי למדנו עד עתה ב' נקודות: א. שמצוות לימוד התורה, בכלליות,

שפת הבאר

לט. בשיחותיו של רבינו. המבאר כתב "בשיחות שאחר הסיפורי מעשיות", והכוונה ל"שיחות הר"ן", אשר היו נדפסים בזמנם אחר הסיפומ"ע (ראה בהקדמה לשיחות הר"ן עם 'נועם השיחות', שביאר השתלשלות הדפסת השיחות). וכוונתו לשיחה י"ט משיחות הר"ן, דאיתא שם בזה הלשון: "ואמר: נכספתי מאד להמשיך את העולם אל עשיה, שיהיה חיוב אצל כל אחד ואחד ללמוד כך וכך בכל יום ולא יעבור וכיוצא. ואמר: שאפילו אותן האנשים הרחוקים מן הקדושה מאד, שנלכדו במצודה רעה עד שרגילין בעבירות חס ושלום

רחמנא ליצלן רחמנא לישזבן, אף על פי כן הכח של התורה גדול כל כך עד שיכולה להוציא אותם מן העבירות שרגילין בהם חס ושלום. ואם יעשו להם חק קבוע וחיוב חזק ללמוד בכל יום ויום כך וכך יהיה איך שיהיה, בודאי יזכו לצאת ממצודתם הרעה על ידי התורה, כי כח התורה גדול מאד" (שיחות הר"ן, יט).

מ. וגם מובא בספר 'ליקוטי הלכות'. וזה לשונו: "אך באמת עיקר המלחמה כנגד היצר הרע הוא רק על ידי התורה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם

לעובדא ולמעשה

הסגולות שישנם בלימוד הזוהר הקדוש וכתבי האריז"ל, כולם – ויותר מהם – נמצאים בלימוד תורת רבינו הקדוש. [וכבר מסופר על המגיד מטראוויצע: "רב אחד היה לו קנאה על רבינו ז"ל על שהמגיד מטראוויצע נוסע אליו, והיה רגיל לשלוח אנשים להמגיד ודיברו מלשינות על רבנו ז"ל וכו'. והלך המגיד אצל חותנו ר' יצחק, שהיה מקורב לרבנו ז"ל, ושאל אותו אם יש לו כתבים מרבנו ז"ל. והראה לו התורה ב' 'אמור אל הכהנים', ונתפעל המגיד מאד ואמר: מה אומר על התורה? שהוא זוהר? – הם גבוהים מזוהר! הם תיקוני זוהר? הם גבוהים מתיקוני זוהר! וביזה מאד את המלשינים" (אכניה ברזל, סב).]

וכשם שלימוד הזוהר מסוגל לטהר נשמת האדם ולהחזירו בתשובה, כך גם אמירת ספרי רבינו, אפילו בגירסא, מסוגל כמו אמירת הזוהר (כוכבי אור, אנשי מהר"ן, כו). וכשם שלימוד הזוהר מסוגל לתת חשק לכל לימודי התורה, כך גם לימוד ספרי רבינו מסוגל לזה (נכמנאר מתוך ידברי מהר"ת במכתבי מיום ג' שמות תקצ"ח). וא' אפשר לתאר ולשער איזה הצלחת הנפש זוכים על ידי כל דיבור ודיבור מתורותיו של רבינו, אפילו אם אין לומדים או שומעים אלא דיבור אחד לבד. וכל שכן תורה שלימה, וכל שכן כל תורותיו.

וכדי לסבר את האוזן, נביא את המעשה שהיה עם רבי נפתלי שראה בחלום גודל כח דיבור 'אחד' של רבינו, לתקן ולהעלות נשמת האדם לרום גבהי מרומים, וכך היה המעשה: "סיפר הרב רבי נפתלי זצ"ל, בתחילת התקרבותו לאדמו"ר זצ"ל, ראה בחלום, שבא אליו אחד מעולם העליון ושאל אותו: לאיזה צדיק הוא מקורב?

השיבו: לאדמו"ר מברסלב, זכר צדיק לברכה. ויבקשהו, שיאמר לו איזה דבר תורה ששמע מפיו. ולפי שזה היה תיכף אחרי שמעו מאדמו"ר זצ"ל את התורה 'תהומות יכסיומו' שבליקוטי מוהר"ן חלק ראשון, סימן ט', המתחלת: 'כי עיקר החיות מקבלין מהתפילה, כמו שכתוב תפילה לאל חי' וכו', אמר לו הרב נפתלי, הדיבור הזה מהתחלת התורה הזאת. ובשמעו זאת נתלהב מאד בהתלהבות עצום ונשגב ובתשוקה עצומה ונשגבה, ומגודל התלהבותו ותשוקתו הרים עצמו האיש מהעולם העליון למעלה למעלה, עד שנעלם מאתו. ואחר כך בא הרב נפתלי זצ"ל לאדמו"ר זצוק"ל, ויספר לו את מראה החלום הזה. ענה ואמר לו אדוננו מורנו ורבנו, זכר צדיק וקדוש לברכה: 'וכי אתם סבורים, אשר גם בעולם העליון שומעים את דברי תורתי כשמעכם כאן?! לא כן היא; שם כששומעין איזה דיבור משמי, הוא ענין אחר לגמרי!'" (השתפכות הנפש, אות ג).

ומסיפור זה נוכל להבין עד כמה מסוגל לנשמת האדם אפילו דיבור אחד מדברי תורת רבינו, "ועל כל חידוש ודיבור ושיחה שקיבלנו ממנו, צריכים לומר 'אלמלא לא אתינן לעלמא אלא לשמוע דא דיינו!'. על אחת כמה וכמה וכו' וכו'" (עלים לתעופה, סכתב מיום ב' תורע תר"ג).

❖ ואגב אודחא הנני להזכיר, מה שמוצא מזה קצת בהשיחות שאחר ה"סיפורי מעשיות", [וגם בליקוטי הלכות מובא מזה], שרבנו ז"ל הפליג מאד לפני מורנ"ת, בעוצם כח התורה, להוציא את האדם מכל מיני טיגופת. גם אחד ש"רגיל" בעבירות, וקשה לו לפרוש מהם, אם יקבע לעצמו ללמוד בכל יום, איזה לימוד מלימודי התורה, כך וכך חוק ולא יעבור, וישמור

הפליג מאד לפני מורנ"ת בעצם כח התורה, להוציא את האדם מכל מיני טנפת, ואמר לו בזה הלשון: "גלייך דוא וייסט דאס כח פון דער תורה?!", ומאמר רבנו ז"ל [שמוכא בתי מוהר"ן] "אני נחל המטהר" וכו' - מבאר גם כן מדברי מורנ"ת, שסובב בעקר על דברי תורתו הקדושה.

באר אברהם

התורה להוציא את האדם מכל מיני טנפת של חטאים ועונות^א (כשלוּמדים אותה בקביעות גדול, דבר יום ביומו חק ולא יעבור^ב). וכששאל אותו מוהרנ"ת: "ואם אחד הוא בעל עברה ממש רחמנא ליצלן?"^ג, השיב לו רבנו ז"ל בזה הלשון: "גלייך דוא וייסט דאס כח פון דער תורה" = "וכי יודע אתה את כחה של התורה?!"^ד.

וכמו כן: מה שאמר רבנו ז"ל על עצמו "אני נהר המטהר מכל הכתמים"^ה - מבאר מתוך דברי מוהרנ"ת^ו - שעקר פונתו היתה על תורתו הקדושה, שהיא זאת שמטהרת

שפת הבאר

בחטאיו ועונותיו. (כמבואר כל זה מתוך השיחות הק' ומתוך דברי מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, עין שם ותמצא נחת).

מב. כשלוּמדים אותה בקביעות גדול, דבר יום ביומו חוק ולא יעבור. הוספנו מילים אלו, כי כן מבואר להדיא מתוך שיחתו הקדושה של רבינו ז"ל, וכן מפורש בדברי מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, שעיקר כוחה של התורה להוציא את האדם מטינופו הוא כשלוּמד אותה בקביעות חוק ולא יעבור. (עין בלשון מוהרנ"ת שהבאנו ב"לעובדא ולמעשה").

מג. וכששאל אותו מוהרנ"ת. הוספנו את שאלתו של מוהרנ"ת, ע"פ המובא בחיי מוהר"ן - על אף שלא הביאה כאן המבאר - כדי שיוּבן נימת תשובתו של רבינו שענה למוהרנ"ת בלשון שאלה.

מד. וכי יודע אתה את כוחה של התורה. כמובא בספר חיי מוהר"ן בזה הלשון: "אמר המעתיק: שמעתי שבשעה שאמר רבינו ז"ל מאמר 'נכספתי מאד להמשיך העולם על העשיה' וכו', והפליג אז בשבח עסק התורה כמבואר בהשיחות שאתר הסיפורי מעשיות סימן י"ט, שאל לו הרב רבי נתן

לברכה 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח' וכו'. ועל כן קראו 'מנוול', כי עיקר התגברותו על ידי הניוול של הבגדים הצואים, והתיקון על ידי מימי התורה וכו'. וכמו ששמעתי מפיו הקדוש ז"ל שאמר 'נכספתי מאד להמשיך העולם אל עשיה, דהיינו שיהיה חיוב לכל אחד בכל יום ללמוד כך וכך כפי ערכו' וכו'. ושאלתי אותו אז: הלא יש בני אדם בעלי עבירות רחמנא ליצלן? השיב בלשון גערה קצת: 'אין אתה יודע כח הגדול של התורה' וכו'. וכוונתו הייתה, שאפילו מי שנלכד בעבירות חס ושלום, ונדמה לו שאי אפשר לו לצאת משם, אם אף על פי כן היה קובע לו שיעורים קבועים לתורה בכל יום ויום, היה כח התורה מתגבר, עד שגם הוא היה נתתקן ויוצא מהם סוף כל סוף (עין מזה בשיחות הר"נ שאחר הסיפורי מעשיות). נמצא, שעיקר ניצחון היצר הרע על ידי התורה" (ליקוטי

הלכות, בציעת הפת ה' כב).

מא. כוחה של התורה להוציא את האדם מכל מיני טינופת של חטאים ועונות. ובכפלים: הן לתת לו כח לעזוב את דרכו הרע, ולשנות הרגליו הרעים. והן לטהר אותו מהטינוף שטינף את נשמתו

שפת הבאר

ז"ל: 'ואם אחד הוא בעל עבירה ממש רחמנא ליצילן? השיב לו רבנו ז"ל: 'וכי אתה יודע גודל מעלת התורה הקדושה? הלא עסק התורה הוא גדול במעלה משמירת הברית, כי ברית ביסוד ואורייתא בתפארת' (עיין בתיקונים בסוף תיקונא תליתאה)

(חיי מוהר"ן, תקעג).

ולשון רבינו באידיש, שהעתיק המבא"ר בדבריו - אשר לא נזכר בחיי מוהר"ן - כנראה שקיבל כן מאביו. [ויש לציין שהלשון באידיש "גלייך דו ווייסט" מורה ג"כ על משמעות, שרבינו התכוון לומר: וכי אתה משווה את עצמך כאילו אתה בדרגה זו שתבין כח התורה].

מה. אני נהר המטהר מכל הכתמים. כמובא בספר חיי מוהר"ן: "אמר, אני נהר המטהר מכל הכתמים" (חיי מוהר"ן, שלב). ושם נאמרו הדברים לגבי מה שגילה רבינו ז"ל סוד רשב"י והבטחתו, ואמר שסוד רבי שמעון בעצמו מרומז בפסוק 'עיר וקדיש מן שמיא נחית', ואחר כך אמר: ועכשיו יש 'נחל נובע מקור חכמה' [ראשי תיבות 'נחמן']. ושם כותב מוהרנ"ת שיחה זו. (ולכן כתב המבא"ר "נחל", ודו"ק).

מו. כמבואר מתוך דברי מוהרנ"ת. כמבואר בליקוטי הלכות: "כי עיקר שלימות הבית המדרש כשנקרא על שם צדיקי אמת שיכולים לעורר שרשי נשמות ישראל על ידי תורתם וכו"ל.

לעובדא ולמעשה

בוודאי סוף כל סוף התורה תטהר אותו מכל הנ"ל, כי התורה הוא בחינת נהר שאינו פוסק וכמעין המתגבר שאין שום טומאה ולכלוך יכול להתקיים כנגדה, כי כל הטומאות והגילולים שבעולם היא שוטפת אותם ומבטלת אותם ברגע קלה, רק שהעיקר שיהיה חזק

בזה" (ליקוטי הלכות, בציעת הפת ה, יז).

ובפרט, אם הקביעות היא בפנימיות התורה [זוהר וכתבי האריז"ל וכיו"ב], ובפרט ובפרט בספרו של רבינו [אשר בה נמצאת עיקר סגולת התורה, כדלעיל וכדלהלן] בודאי יזכה על ידי זה לשוב אל ה' באמת ולזכות לכל טוב. "כאשר שמענו מפיו הקדוש ז"ל, שאמר: שמי שיסתכל בספר הזה בעין האמת, בווראי יהיו נפתחין אצלו כל גידי קשיות לבבו, ויהיה נעשה בעל תשובה גמור" (הקדמת ליקוטי מוהר"ן).

אך העיקר הוא, שיהיה הלימוד - גם אם הוא קצר וקטן ביותר - קבוע בקביעות חזק, כיתד בל ימוט. "וזהו בחינת 'קבעת עתים לתורה', 'קבעת' דייקא. שיהיה עסק התורה בקביעות גדול, אפילו מי שאינו עוסק בתורה כל היום כי אם איזה עתים ושעות, על כל פנים צריך ליזהר שיהיו אלו העתים והשעות בקביעות גדול בכל יום חזק ולא יעבור, כדי שיברח בכל פעם למקור מים חיים המטהרים מכל הטומאות והבגדים

הצואים" (ליקוטי הלכות, בציעת הפת ה, יז).

ומאמר רבינו ז"ל [שמובא בחיי מוהר"ן] 'אני נחל המטהר' וכו', מבואר גם כן מדברי מוהרנ"ת.

על קביעות זה כעל בבת עינו, יזכה לצאת מההרגל הרע שלו, ולטהר את נשמתו מזוהמת העוונות, ולשוב אל ה' באמת.

כי "רז גדול גילו לנו החכמים ז"ל, שאילו לא היו הרשעים עוזבים את תלמוד התורה, סוף שהיו חוזרים למוטב, כי אף על פי שאין בכוחם להמשיך שום המשך מלפניו יתברך כמ"ש, כבר דברי התורה בעצמם מקודשים ועומדים מצד עצמם, עד שבהתמיד העסק בהם יגיע מהם פעם אחר פעם קצת התעוררות, וכמו דמות הארה קטנה שבקטנות, אל העוסק בהם, שסוף סוף תגבר עליו ותחזירנו למוטב. והוא מה שכתבו ז"ל 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה מחזירן למוטב'. ואמנם פשוט הוא שאין הדברים אמורים במי שיתעסק בה דרך שחוק והיתול, או לגלות בה פנים שלא כהלכה, אלא שיתעסק בה לפחות כמי שמתעסק בשאר

החכמות" (רמח"ל, דרך ה, חלק ד פרק ב).

"וזה צריך כל אדם לידע, שאפילו אם הוא כמו שהוא, אם יברח בכל יום אל התורה, הן הרבה, הן מעט אם אי אפשר לו מחמת הפרנסה או שאדי מניעות, על כל פנים כשיקבע עצמו על התורה ללמוד בכל יום ויום איך שיהיה ויעבור עליו מה - אז בודאי סוף כל סוף יהיה נטהר מכל הבגדים הצואים ויתקרב לה' יתברך באמת. כי אף על פי שהם נסבכים באדם מאד מאד, ובכל פעם שמתעורר האדם לה' יתברך, הם מתגברים ביותר ... אף על פי כן אם לא יניח את מקומו, ויכריח מחשבתו להמשיכה לתוך התורה והתפילה בכל פעם יהיה איך שיהיה,

וּבְסֵפֶר הַמִּדּוֹת [כָּאוֹת 'צִדְקָה'] מְבֹאֵר מַעֲלַת יְקָר הַלְמוּד, כִּי "הַתּוֹרָה
וְהַמַּעֲשֵׂי וְהַשְּׁפָת, נוֹתְנִים חַיִּים גְּשָׁמִיִּים גַּם בֵּן".

וְעוֹד הִנֵּנִי לְסֵפֶר אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבֵית אָבִי, אִישׁ זָקֵן אֲשֶׁר בִּימֵי נְעוּרָיו הִתְחִיל
לְנַסֵּעַ לְרֵבְנוּ ז"ל, עִם דּוֹדוֹ שֶׁהָיָה מֵאֲנָשֵׁי רֵבְנוּ ז"ל. וְדוֹדוֹ שָׁבַח אוֹתוֹ
קִצְצַת לִפְנֵי רֵבְנוּ ז"ל, שֶׁהוּא 'פֶּר אֲוִרָן'. וְהִתְחִיל רֵבְנוּ ז"ל לְעוֹרְרוֹ עַל
הַתְמַדַּת הַלְמוּד. וְאָמַר לוֹ בּוֹז תִּלְשׁוֹן: "דִּי לִיפֵן זָאלֵן דִּיר גִּיט צו שְׂטִיין"

באר אברהם

את האדם מכל הכתמים.

וּמִלְבָּר מֶה שֶׁהַתּוֹרָה מְטַהֶרֶת אֶת הָאָדָם בְּרוּחָנִיּוֹת מִכָּל מִינֵי טִנְפָּת, וְרוֹחֶצֶת אוֹתוֹ מִכָּל
הַכְּתָמִים. הֵרִי שֵׁישׁ פֶּחַ בְּלְמוּד הַתּוֹרָה לָתֵת לָאָדָם חַיִּים מוֹבִים גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת, כְּמוֹבֵא
בְּסֵפֶר הַמִּדּוֹת: "הַתּוֹרָה וְהַמַּעֲשֵׂי וְהַשְּׁפָת, נוֹתְנִים חַיִּים גְּשָׁמִיִּים גַּם בֵּן".

וְעוֹד הִנֵּנִי לְסֵפֶר סְפּוּר (אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ אָנוּ לְמֹרִים, שֶׁלְמוּד הַתּוֹרָה מְשַׁפֵּיעַ עַל הָאָדָם גַּם
שְׁפַע רוּחָנִי וְגַם שְׁפַע גְּשָׁמִי), וְחֹוֵא:

בְּבֵית אָבִי - רַבִּי נַחֲמָן מִפּוֹלִיָּשִׁין תִּלְמִיד מוֹהֲרָנ"ת - רָאִיתִי אִישׁ זָקֵן, אֲשֶׁר בִּימֵי נְעוּרָיו
גָּמַע לְרֵבְנוּ ז"ל, יַחַד עִם דּוֹדוֹ שֶׁהָיָה מֵאֲנָשֵׁי רֵבְנוּ ז"ל. וְכֹאֲשֶׁר עָמְדוּ לִפְנֵי רֵבְנוּ ז"ל, שָׁבַח
אוֹתוֹ דּוֹדוֹ לִפְנֵיו וְאָמַר עָלָיו שֶׁהוּא 'בֵּן תּוֹרָה'. וְכֹאֲשֶׁר שָׁמַע זֶאת רֵבְנוּ ז"ל, הִתְחִיל
לְעוֹרְרוֹ עַל הַתְמַדַּת הַלְמוּד. וְאָמַר לוֹ בּוֹז תִּלְשׁוֹן: "דִּי לִיפֵן זָאלֵן דִּיר גִּיט צו שְׂטִיין" =

שפת הבאר

מז. שהיא זאת שמהרת את האדם מכל
הכתמים. כי מלבד מה שלמוד ספרי רבינו
מביא את האדם לידי מעשה, הרי שעצם הלמוד
בהם מטהר ומקדש את האדם, ומטהרת את
נשמתו מכל כתמיה. עד כדי כך, שעצם האמירה
והגרסה שאומרים את הספר הקדוש ליקוטי
מוהר"ן וסיפורי מעשיות וספר המידות ושיחות
הר"ן, מטהרת ומקדשת את האדם כמו אמירת
זוהר. כאשר מביא המבא"ד בספרו כוכבי אור
בשם מוהרנ"ת, וזה לשונו: "אמר (מוהרנ"ת ז"ל)

וזה מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל
שמדבר בשבח בתי כנסיות ובתי מדרשות. וזהו
כנחלים נטיו וכו', כי הם מטהרין את האדם
כמו נחל נובע, כי הם בחינת נהר שאינו פוסק
וכמעין המתגבר שעומדין תמיד כנגד הבגדים
הצואים לטהר מכולם אף אם מתגברין בכל
פעם כמו שמתגברין, כי התורה שהיא בחינת
נחל נובע וכו'. בחינת מקור מים חיים מתגבר
עליהם תמיד ומטהרת מהם כנ"ל" (ליקוטי הלכות, בציצת

הפתיחה יט).

שפת הבאר

אמירת ספרי אדמו"ר ז"ל, שהם; הליקוטי מוהר"ן וספר המידות והסיפורי מעשיות והשיחות שלו, האמירה לבד מסוגלת להנשמה, כמו אמירת ספרי הזוהר והתיקונים. עוד אמר, שגם בימי אלול הקדושים, מצוה לאומרם מתחילתם ועד סופם ומועיל מאד מאד" (כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, כו).

מה. ומלבד. הוספנו כל זה, כדי שיובן ללומד, תוספת החידוש שנתחדש בקטע זה.

מט. התורה והמעשר והשבת, נותנים חיים גשמיים גם כן. ספר המידות; לימוד ח"ב ב,

צדקה ח"ב ב, שבת ח"ב א. ובמראי מקומות להרה"ק מטשעהרין זי"ע ציין לדברי המדרש רבה (בראשית פרשה יא סימן ד), ששאל רבי ישמעאל ב"ר יוסי לרבי: "בני בבל בזכות מה הן חיים" חיי עשירות", וענה לו: "בזכות התורה".

ג. אשר ממשנו אנו למדים. כך הבנתי כוונתו בסיפור זה, ובסמיכות הסיפור לקטע הקודם.

נא. 'בן תורה'. כך פירש רש"י (גיטין סב ע"א) על 'בר אוריין'. ומובנה של מילה זו, שמדובר בתלמיד חכם היודע ללמוד.

לעובדא ולמעשה

ולבנו היטב להספרים הקדושים האלה, ובוודאי נשיג כל טוב, כל מילי דמיטב!" (נתיב צדיק, מכתב קכג).

◆ והתחיל רבינו ז"ל לעוררו על התמדת הלימוד. ואמר לו בזו הלשון: "דיא ליפן זאלן דיר גיט צו שטיין" = "שפתיך לא ישבותו". מדברי רבינו הקדוש אנו למדים מהי ההתמדה האמיתית אשר דרש מאנשיו: שהשפתיים לא ישבותו מלעסוק בתורה! כי אכן, זוהי ההתמדה האמיתית; לא רק ללמוד הרבה, אלא שהשפתיים לא ישבותו מלהגות בתורה הקדושה, בבחינת "לא ימוש ספר התורה הזה מפין והגית בו יומם ולילה".

ובדרך זה הנהיג רבינו הקדוש את אנשיו – שישליכו את כל הבלי העולם הזה אחרי גיוסם, ולא ימוש מלעסוק בתורה ועבודת ה'. וכבר היה מעשה באחד מאנשיו של רבינו הקדוש, שרבינו ציוה עליו לעשות 'תענית דיבור' משך שנה שלימה! וכפי שמספר המבא"ר בספרו כוכבי אור: "הצדיק רבי יצחק אייזיק ז"ל, בבואו לאדמו"ר ז"ל הלהיב את לבבו לעבודת השם יתברך כלבת אש ממש, וציווה עליו הנהגות מיוחדות כפי שורש נשמתו, והנהגה אחת ציווה עליו שהייתה כבידה וקשה מכולם, היינו, שנה תמימה לא ידבר עם שום אדם אפילו תיבה אחת (זולת עם המגיד ז"ל), ואחר כך נסע לביתו, ומיד בבואו לביתו הפריש את עצמו מעסקי העולם הזה לגמרי, ולא דיבר עם שום אדם כאשר ציווה עליו כנ"ל, ומקומו עד שכבו לא משו שפתיו מתורה ותפילה" (כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, כה).

ששובב בעיקר על דברי תורתו הקדושה. רבינו הקדוש הוא "נהר המטהר מכל הכתמים", וגם אם הכתמנו את נשמתנו בזוהמת העוונות והתאוות, אנו יכולים לטבול בנהר הקדוש שלו ולהיטהר ולהתנקות מכל הכתמים. אך איך טובלים באותו נהר, והיכן הוא? מגלה לנו המבא"ר: הספר ליקוטי מוהר"ן, הוא הוא הנהר שכשטובלים בו נטהרים מכל הכתמים! וככל שנרבה לטבול בספר ליקוטי מוהר"ן; ללמוד אותו, לעיין בו, ללכת עמו, כן ניטהר מכל הכתמים.

כי התורות של רבינו הם נהרות ומעיינות, לשאוב מהם מים חיים ולהיטהר על ידם מכל הכתמים. "ודע בני שעל כל דברי רבינו ז"ל נאמר 'ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה', כי הם מעייני הישועה ממש. כמו 'מעין' שאינו נפסק לעולם, כן דבריו חיים וקיימים ונחמדים ונאמנים לעד ולעולמי עולמים, ועצותיו וישועותיו אינם כלים לעולם, ותמיד תוכל לחזק עצמך בדבריו הנוראים איך שהוא" (מלים לתחפה, מכתב מיום ששי"ק ויגש תקפ"ה).

ולעובדא ולמעשה: "אחיי ורעיי, אנו צריכין לשמח מאד שזכינו מרחוק על כל פנים לידע שנמצא בעולם צדיק אמתי, חידוש כזה, הנחל המטהר מכל הכתמים. ומעיינותיו יוצאים בבקעה ובהר, על ידי תלמידו הקדוש, להחיות נפשנו בכל עת ועת ברפואה אחרת. מים חמים המרפאים את הגוף והנפש, אך אנו צריכין להתמיד בהם, ואין אנו צדיכין לנסוע למרחקים לבקש מרחצאות חמים לרפאות נפשנו וגופינו. אלא יש לנו אותם בבית ממש ובלי הוצאות כלל, רק להטות אזנינו

[פי עדין הָיָה סָמוּךְ עַל שְׁלַחַן חוֹתָנֹו]. גַּם אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "דִּיא תוֹרָה וְנֵעַט דִּיךְ קְוִיָּקוֹן, דִּיא תוֹרָה וְנֵעַט דִּיךְ שְׂטאַרְקֵן". וְעוֹד בְּפֶה וּבְפֶה שְׂבָחִים הָשַׁב אֹן, וּבִסּוּף הָרִים אֶת קוֹלוֹ, וְאָמַר לוֹ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "דִּיא תוֹרָה מֵאֲכַט רִיִּיךְ".

באר אברהם

"שְׂפָתֶיךָ לֹא יִשְׁבָּחוּ" [פי עדין הָיָה אֲבִירָךְ זֶה סָמוּךְ עַל שְׁלַחַן חוֹתָנֹו ז"ל]. גַּם אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "דִּיא תוֹרָה וְנֵעַט דִּיךְ קְוִיָּקוֹן, דִּיא תוֹרָה וְנֵעַט דִּיךְ שְׂטאַרְקֵן" = "הַתּוֹרָה תִּשְׁיֵב אֶת גִּפְשֶׁךָ, הַתּוֹרָה תַּחֲזִק אוֹתְךָ" ^נ. וְהַזְכִּיר אֹן רַבֵּנוּ ז"ל עוֹד בְּפֶה וּבְפֶה שְׂבָחִים עַל מַעֲלַת הַתְמַדָּה הַתּוֹרָה. וּבִסּוּף הָרִים אֶת קוֹלוֹ ^ז, וְאָמַר לוֹ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "דִּיא תוֹרָה מֵאֲכַט רִיִּיךְ" = "הַתּוֹרָה מַעֲשִׂיָּךְ" ^ח. (הִירִי לָנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה מְסַגֵּלָה וּמוֹעִילָה לָאָדָם, גַּם בְּרוּחָנִיּוֹת וְגַם בְּגִשְׁמִיּוֹת ^י).

שפת הבאר

נד. וּבִסּוּף הָרִים אֶת קוֹלוֹ, אֵין אַתָּנוּ יוֹדַע עַד מָה, מִדּוּעַ הָרִים קוֹלוֹ כְּשֶׁאָמַר זֹאת. אֵךְ לְכַאוּרָה עַל פִּי פֶשֶׁט, נִתְכוּן בְּהִרְמַת הַקּוֹל לְהַדְגִּישׁ שֶׁמִּלְבַּד מָה שֶׁהַתּוֹרָה מְשִׁיבָה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּרוּחָנִיּוֹת [אֲשֶׁר זֶה יָדוּעַ לְכָל אֶחָד] מִסּוּגֶלֶת הַתּוֹרָה גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת, לְהַעֲשִׂיר אֶת הָאָדָם.

נה. הַתּוֹרָה מַעֲשִׂיָּה. וּכְמִבּוֹאֵר בְּשִׁיחוֹת הַר"ן שֶׁעַל יְדֵי הַקְבִּיעוֹת בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, זֹכֶה הָאָדָם לְעִשְׂרוֹת, וְאֵינוּ מִפְסִיד אֶת מִמּוֹנוֹ גַּם אִם נִכְשַׁל בְּעִבְרָה ח"ו. וּכְמִסּוּפֵר שֵׁם עַל שְׁנֵי חֲבֵרִים, שֶׁעָבַר אֶחָד מֵהֶם עִבְרָה, וְאֵעִפ"כֹּ הִתְעַשֵּׂר בַּמִּמּוֹן. וְחֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עִבְרָה יָרַד מִנְכָּסִיו, "וּשְׁאַל אוֹתָם: מִדּוּעַ יָגִיעַ לוֹ מַעוֹת הֲלֹא בְעִינִי רֵאִיתִי שֶׁעָבַר עִבְרָה? הֲשִׁיבוּ לוֹ: מִיּוֹם שִׁירְדָתָם שְׁנִיכָם מֵעַל שׁוֹלְחַן חוֹתָנְכֶם, מֵאִזְ חֲבֵרְךָ קִבַּע עֵתִים לְתוֹרָה וּקִיבַל עַל עֲצָמוֹ חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר לְלִמּוּד בְּכָל יוֹם כֶּךָ וְכֶךָ. אֲבָל אַתָּה אֵינְךָ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וְעַל כֵּן נוֹתֵנִן לְחֲבֵרְךָ מַעוֹת אֵף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבָרָה, כִּי 'עִבְרָה מִכְּבָה מִצּוֹת וְאֵין עֲבָרָה מִכְּבָה תּוֹרָה' (סוֹטָה כ"א.) וְ'אֵין עִבְרָה מִכְּבָה תּוֹרָה רֵאשִׁי תִּיבוֹת מַעוֹת" (שִׁיחוֹת הַר"ן, קל"ז).

נו. גַּם בְּרוּחָנִיּוֹת וְגַם בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּרוּחָנִיּוֹת - לְהַשִּׁיב וּלְחַזֵּק אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּבְגִשְׁמִיּוֹת - לְהַבִּיא עוֹשֵׁר וּפְרִנְסָה בְּרִיוּחַ.

נב. עַדִּיין הִיָּה אֲבִירָךְ זֶה סָמוּךְ עַל שׁוֹלְחַן חוֹתָנֹו. וְלֹא הִיָּה טְרוּד עַל הַמַּחִיָּה וְעַל הַכֹּלְכָלָה, וְהִיָּה בְּאִפְשָׁרוֹתָיו לְלַמּוֹד כָּל הַיּוֹם בְּלִי הַפֶּסֶק. וְהוֹסִיף זֹאת הַמַּבְא"ר, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְשׁוּב הָאָדָם שֶׁדָּבָר זֶה מוֹטֵל עַל כָּל אָדָם. כִּי בּוֹדָאִי אֵין דּוֹרְשִׁים מִן הָאָדָם אֲלֵא כִּפִּי יִכּוֹלְתָנוּ. רַק מֵאַחֵר שֶׁהִמְעַשֶּׂה הִיָּה בְּאִבְרָךְ שֶׁהִיָּה סָמוּךְ עַל שׁוֹלְחַן חוֹתָנֹו, הִיָּתָה הַתְּבִיעָה מִמֶּנּוּ שִׁלְמִיד לְלֹא הַפֶּסֶק. וְאָדָם הַטְרוּד עַל פְּרִנְסָתוֹ - אֲצִלוֹ, הַהִתְמַדָּה הִיא שִׁינְצַל אֶת כָּל זְמָנוֹ הַפְּנוּי לְלִימוּד הַתּוֹרָה, וְיִקְבַּע אֶת עֲצָמוֹ לְלִימוּד הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם בְּקִבְעוֹת חֹזֵק כִּיִּתֵּד בַּל יִמוּט, חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר.

נג. הַתּוֹרָה תִּשְׁיֵב אֶת גִּפְשֶׁךָ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ", וְרֵאָה בְּלִיקוּטֵי הַלְכוֹת (תּוֹלָעִים ד', ז') שֶׁהַתּוֹרָה הִיא 'מִבְצָר שֶׁל מִים' אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ בּוֹרַחַת הַבַּת מִלְכָּה שֶׁנִּפְצְעָה מֵהַעֲשָׂרָה חִיצִים שִׁירָה בַּהּ הַמֶּלֶךְ הָאֲכֹזֵר, וְהַתּוֹרָה מְשִׁיבָה אֶת נִפְשָׁהּ וּמַחֲזִקָה אֶת כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל לְסִבּוֹל אֶת מַרִּירוֹת הַגָּלוּת הַכִּלְלִית וְהַפְּרִטִית. וְעֵיין עוֹד בְּלִיקוּטֵי מוֹהַר"ן תּוֹרָה ע"ה, שֶׁהַתּוֹרָה מְשִׁיבָה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּכֶךְ שֶׁהִיא מִקְרַרֶת אֶת הַלֵּב מִשְׁנֵי הַתְּבַעְרוֹת; תְּבַעְרַת הַתְּאוּנוֹת וְהַתְּבַעְרָה הִתִּירָה לְעַבּוֹדַת הַשֵּׁם.

לעובדא ולמעשה

וגם אלו, שלא הנהיג אותם בתענית דיבור – גם הם, היה מעורר את לבבם שלא ימושו מעסק התורה והעבודה אפילו רגע. וכמו שמספר המבא"ר על מוהרנ"ת, שבתחילת התקרבותו היה "לבו בוער מאד לעבודת השם יתברך, וכל תפילתו ולימודו היה בהתלהבות גדול מאד אשר אין לשער, ובכל עת ועת שהיה צר לו בעבודתו יתברך, היה נוסע לאדמו"ר ז"ל, והוא הרבה מאד בדבריו הנעימים לעוררו ולהחיותו ולחזקו בכל מיני חיזוק. ואדמו"ר ז"ל דיבר עמו שייקח לעצמו בדעתו שיתחזק בעבודתו יתברך אף אם יעבור עליו מה, אפילו אם יצטרך חס ושלום להחזיר על הפתחים. וכל זה ויותר מזה יקבל על עצמו, אולי יזכה להיות כרצונו יתברך, אשר רק זאת יישאר להאדם לעולמי עד ולנצח נצחים, כי אין שום יתרון מכל העמל והטרחא של העולם הזה העוברת ופורחת כהרף עין, ופתאום נלכדים במצודה רעה אשר אין גם אחד שיימלט מזה, ובהכרח להתבלות בעפר רימה ותולעה, וכמובא מזה בספריו ז"ל וצריך לשמור מאד את הזיכרון הזה בכל יום ויום. וכן עשה וקיים מוהרנ"ת ז"ל, ורצה לפרוש את עצמו לגמרי מהבלי העולם הזה, ולבלות כל ימיו בתורה ועבודת ה', וכל אוהביו ומיודעיו הרבו לדבר עליו על שאינו מרחם על עצמו ועל אשתו ובניו להשתדל בעסקי פרנסה כדרך כל הארץ, והוא לא היה לו פנאי כלל אפילו לשמוע את דבריהם, ומכל שכן וכל שכן להשיב להם על זה! וכראות אביו את כל זה, הרבה לקצוף עליו מאד, והלך וגרשו מביתו, והמעות שלו בערך שני אלפים רובל כסף לקח בידו ולא רצה ליתנם לו, והוכרח לאכול אצל זקנו, חוץ משאר מיני מרירות שעבר עליו באותו העת. והוא לא הסב את פניו גם מזה, והרבה לעסוק בעבודתו יתברך בהתמדה גדולה, וגם שקד בכל עת על דלתי אדמו"ר ז"ל לשמוע ממנו דברי אלקים חיים" (מכבי אור, אנשי מוהר"ן ח"ג). "וגם אחז תמיד את המורה שעות [= השעון] לנגד עינו, והיה שומר את כל שעותיו ורגעיו בכל מיני שמירה, כי גם בעת נסיעתו ושיבתו על העגלה הרבה ללמוד ולהתפלל ולצעוק להשם יתברך בכלות הנפש ממש, ושום דבר בעולם לא בלבל את דעתו לבטלו מעבודתו אפילו כרגע" (שם, טז).

וגם מוהרנ"ת הנהיג את אנשיו בדרך זה, שלא ימושו מעסק התורה והתפילה ועבודת ה'. וכפי שמספר המבא"ר בספרו כוכבי אור, על אחד מתלמידי מוהרנ"ת ששמו רבי עוזר: "שבחר לו פעם אחת איזה מקום מחוץ לעיר סמוך לנהר ההולך שם, והיה יושב שם כל

ימות השבוע ממוצאי שבת קודש עד ערב שבת, ובמוצאי שבת קודש כשהלך לשם, לקח עמו קצת לחם כפי שיהיה לו בדוחק גדול לכל ימי השבוע לחם צר ומים לחץ, ומעת קומו עד שכבו לא משו שפתיו מצעקה ותפילה ותורה ושמחה וכו'" (מכבי אור, אנשי מוהר"ן, לב). ואין כאן המקום להאריך עוד בסיפורים בענין זה.

וכמה נפלאים הדברים אשר מספר מוהרנ"ת בעצמו, על התוכחה וההתחזקות שהוכיח וחזק את אחד מבני הנעורים על התמדת הלימוד, עד אשר נתעורר הלה להתמיד בהתמדה עצומה, וגמר כל ארבעה חלקי שולחן ערוך תוך ו' שנים. וזה לשונו: "והנה בכל השנה הזאת מכל ריבוי הדיבורים קדושים ונוראים שדיברתי עם בני הנעורים, בתחילה לא ראיתי פעולה ברוב השנה, אך באמצע הקיץ נתעורר אחד שהיה רוב דבריי בשנה הזאת עמו ביותר, והייתי מוכיח אותו הרבה מאד על התמדת הלימוד, כי היה ממוצאי בני הנעורים ומופלא בלימוד, והעולם החזיקו אותו שמתמיד בלימודו, אבל אני השגחתי בו וראיתי שאינו לומד כלל. והוכחתי אותו על זה, והודה לדבריי, והיה משתוקק מאד שאכניס אותו בתוך התמדת הלימוד. אבל יצר לב האדם רע מנעוריו, והיה קשה להרגילו בהתמדה. אבל סיפרתי לו עוצם נוראות גדולת רבינו ז"ל, את כל אשר עשה לנפשי, ואיך הכניס אותי להתמיד בלימוד בכמה דרכים נפלאים, וסיפרתי לו מאשר עבר עלי בזה אצלו ז"ל. ואף על פי כן, לא פעלתי אצלו כל ימות החורף כי אם מעט, שהתחיל ללמוד יותר מבתחילה, אבל לא כרצוני כראוי באמת. אבל מריבוי אמינות הדיבורים חמים כגחלי אש שסיפרתי לו ממנו ז"ל הבעירו בו, עד שבאמצע הקיץ נתעורר לבו והתחיל להתמיד בלימודו בהתמדה גדולה ונפלאה, והיה מתמיד גדול שש שנים רצופים, וגמר בהם כל הארבעה פוסקים הגדולים. ובתוך כך נשתנה לטובה גם בשאר דברים" (ימי מוהרנ"ת, חלק ראשון, אות פג).

ולעובדא למעשה נמצינו למדים מכל הנ"ל, עד כמה ראוי לנו להתחזק להתמיד בתורה הקדושה, בהתמדה אמיתית: שלא ימושו שפתינו מעסק התורה והעבודה. וכבר ידועה הגדרתו הנפלאה של המבא"ר שהיה אומר: "די מויל איז אזוי ווי א מויל" (לשון נופל על לשון) = "הפה הוא כמו טחנת קמח", כל רגע שלא טוחנים מפסידים קמח...

ובסוף הרים את קולו, ואמר לו בזה הלשון: "דיא תורה מאכט דיין". כשהאדם קובע את עצמו

גם מבאר מדברי רבנו ז"ל לענין הצדיקים 'יחיד הדורות', שקודם ירידת הצדיקים לזה העולם, יש ביכלת להיות איש פֶּשֶׁר וְעוֹבֵד אֶת ה' גם זולת זה הצדיק ותורתו. ומשפּא לזה העולם, אין ביכלת פֶּלֶל לזכות זולתו וזולת תורתו למה שצריך לזכות.

באר אברהם

ובכן, אחר שראינו כמה מסגולותיה של לימוד התורה ברוחניות ובגשמיות, יחזור המבאר לבאר שעיקר סגולת התורה היא בלימוד תורתו של רבינו ז"ל, ועד כמה מוכרח כל אחד לעסוק בלימוד זה.

והנה, כבר למדנו למעלה, שהסיבה להכרח לימוד ספרו של רבינו ז"ל היא, מאחר שסגולת התורה נמצאת כיום בתורת הנסתר. אך עתה יוסיף המבאר לבאר מדוע מתוך כל חלקי תורת הנסתר, מוכרחת תורת רבינו ז"ל יותר מכולם.

גם מבאר מדברי רבנו ז"ל לגבי אותם צדיקים שהם 'יחיד הדורות'; שאף על פי שלפני שירדו אותם צדיקים לעולם הזה, היו יכולים להיות 'איש פֶּשֶׁר' ולעבד את ה' גם בלי אותו צדיק ותורתו. אף על פי כן, אחר שירד ובא אותו צדיק לעולם הזה, אין ביכלת פֶּלֶל לזכות - זולתו וזולת תורתו - למה שצריך לזכות.

שפת הבאר

חדשות. ומן הבעל שם טוב ז"ל עד עתה היה גם כן העולם שקט בלי חידוש כזה, והיה העולם מתנהג רק על פי ההתגלות שגילה הבעל שם טוב ז"ל עד הנה, עד שבאתי אנכי. ועתה אני מתחיל לגלות חדשות נפלאות לגמרי וכו' (חיי מוהר"ן, דעט).

נת. זולתו וזולת תורתו. המבאר כופל בלשונו וכותב "זולתו וזולת תורתו", כי אכן, מלבד תורתו של הצדיק אנו מוכרחים גם לעצם כוחו ואורו של הצדיק. ובמידה מסוימת, אורו וכוחו של הצדיק בעצמו נחוצים לנו הרבה יותר מאשר תורתו, כי גם כל כוח תורתו ועצותיו נובע ממנו בעצמו, והבן.

וכפי שמוכן גם מדברי מוהרנ"ת במכתבו, וזה לשונו: "ואם אנו עכשיו בדורות כאלו בעקבות משיחא, אשר נעשה עם כל אחד מה שנעשה, כאשר יודע כל אחד בנפשו, נגד זה חמל עלינו השם יתברך והקדים רפואה למכה, מה ששלח לנו מקודם

נז. יחיד הדורות. המושג 'יחיד הדורות', הוא: שמלבד מה שיש צדיקים בכל דור ודור, ישנם צדיקים שהם 'יחיד הדורות', שהם התגלות נשמת משה רבינו בעצמו, והם באים לחדש גילוי חדש בתורה. ואלו הם: משה רבינו, רבי שמעון בר יוחאי, רבי יצחק לוריא אשכנזי, רבי ישראל בעל שם טוב, רבינו נחמן מברסלב.

וכמבואר בחיי מוהר"ן בזה הלשון: "שמעתי בשמו שאמר: מן רבי שמעון בר יוחאי שהיה חידוש, כמפורסם, היה העולם שקט עד האר"י ז"ל. היינו, שמרבי שמעון בר יוחאי עד האר"י ז"ל לא נתגלו חדשות, כמו שנתגלו על ידי רבי שמעון בר יוחאי, עד שבא האר"י ז"ל שהיה חידוש כמפורסם, והוא גילה חדשות לגמרי שלא נמצא מי שיגלה חדשות כאלה עד האר"י ז"ל. ומן האר"י ז"ל עד הבעל שם טוב ז"ל, היה גם כן העולם שקט בלי חידוש, עד שבא הבעל שם טוב ז"ל שהיה חידוש נפלא, וגילה

שפת הבאר

מושיע ורב האמת, להצילנו על ידי התגלות חידושי תורתו הקדושים החדשים הנפלאים והנוראים וכו' שהם מעייני הישועה האמתיים, וביותר על ידי אלו התפילות, אשר אי אפשר לבאר בכתב ובעל פה עד היכן מגיעים טובות וחסדים של אלו התורות והתפילות והמעשיות והשיחות הקדושים וכו', וכל קדושת ההשארה שהשאיר בזה העולם. ועל כולם - גודל כוחו הקדוש העיזו והגיבור וכו' העולה על הכל! אשר הבטיחנו והזהירנו לסמוך על כוחו הנורא, וברוך השם יש לנו על מי לסמוך בעזרת השם יתברך" (עלים לתרופה, מכתב מיום א' וירא תקצ"ג). הרי לך מדבריו הקדושים, שהסמיכה על גודל כוחו הקדוש העיזו והגיבור, עולה על הכל, אפילו על עצותיו ותורותיו

ומעשיותיו ושיחותיו הק'. (ועיין עוד לשון כזה, במכתב אשר העתקנו ב"לעובדא ולמעשה").

[וכל זה עולה בקנה אחד עם המבואר לעיל ש"אני נהר המטהר מכל הכתמים" קאי על תורתו הקדושה, כי אכן עיקר הדרך להמשיך על עצמו אורו וכוחו הקדוש הוא על ידי לימוד תורתו, וכל כח תורתו הוא מחמת הארתו וכוחו הנמצא שם, והנמשך על הלומד בכח הלימוד, כמבואר כמה וכמה פעמים בדברי המבא"ר, ודוק ואכמ"ל].

נט. אין ביכולת כלל לזכות - זולתו וזולת תורתו
- למה שצריך לזכות. כמובא בספר חיי מוהר"ן: "פעם אחת דיבר עמי מענין שאי אפשר

לעובדא ולמעשה

בקביעות חזק, ללמוד את התורה הקדושה דבר יום ביומו, ומתמיד בה - מלבד מה שהיא מטהרת ומקדשת אותו, הרי היא גם ממשיכה עליו עשירות, שלא יצטרך להיות טרוד על פרנסתו. וכמו ששינו במשנה: "רבי נחמיה בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ" (אבות ג. ה.), ופירש הרע"ב: "עול דרך ארץ - עמל וטורח הפרנסה, לפי שמלאכתו מתברכת".

ובפרט כשעוסקים בתורת הצדיק, בוודאי מסוגל הדבר לעשירות, כי "כל ההשפעות וכל הדברים הם באים רק מהצדיק האמת, ועל כן כשמקורב להצדיק האמת, יוכל לקבל בקל את מה שצריך לו, הן עשירות או בנים" (ליקוטי מוהר"ן, רס.). ואפילו אם רק מניח את הספר ליקוטי מוהר"ן בארון הספרים, ג"כ מסוגל הדבר לעשירות, ולשמור את ממונו. "כי אפילו כשעומדין בתיבה ומגדל הם טובה גדולה, כי ספריו הם שמירה גדולה בבית לשמור גם העשירות וממון האדם מכל ההיזקות" (חיי מוהר"ן, שנה). ועל אחת כמה וכמה, אם אינו מניח את הליקוטי מוהר"ן רק בארון, אלא עוסק והוגה ומעיין בה - בוודאי מסוגל הדבר להמשיך עליו שפע טובה וברכה, ועשירות דקדושה.

אמנם, זאת צריך למודעי, שאע"פ שהכוונה היא על "עשירות" כפשוטו, אעפ"כ עיקר המכוון הוא על "עשירות דקדושה", שלא יהיה טרוד בטרדת הפרנסה

דק יהיה שמח בחלקו. כי אע"פ שההתקרבות לצדיק ותורתו מסוגל לעשירות, "אבל עם כל זה, לפעמים יכול להיות שאדם יתקרב להצדיק האמת, ועל ידי זה אובד העשירות; דע, כי זה מחמת שהוא רואה דבר יקר גבוה מאד, ואף על פי דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגילה ג.). ומחמת שהמזל רואה דבר יקר ונעלה מאד, על ידי זה משליך העשירות מאצלו. כמו מי שנושא משא של נחושת, ורואה זהב ואבנים טובות ויקרים, אזי משליך הכל ורץ וחוטף את הדברים היקרים. כמו כן, מחמת שנתקרב ורואה יקר מפז ומפנינים, אזי משליך המזל העשירות כלאחר יד, מכל שכן כשזוכה שירגיש גם בעצמו שההתקרבות להצדיק הוא יקר מכל העשירות שבעולם, אזי בוודאי אינו משגיה על ממון ואינו רוצה כלל עשירות" (ליקוטי מוהר"ן, רס.).

וכבר מסופר (הובא בשי"ק ד. קלד) על אנשי שלומנו, שכשהיו מתפללים שיתן להם הש"י פרנסה, היו מתפללים בפירוש שיצילם ה' יתברך גם מעשירות, וכמו שביקש החכם מכל אדם (משלי ה') "רש וְעָשָׂר אֶל תֵּתֵן לִי", (וכמובא בספרים שניסיון העושר קשה יותר מניסיון העניות). ועיקר הכוונה הוא על עשירות דקדושה, שלא יהיה טרוד בטרדת הפרנסה, וישלח לו ה' צרכיו בנקל ללא שום טירדה ומרירות, ויהיה תמיד שמח בחלקו. "אשרי הזוכה לעשירות אמת, שהוא השמח בחלקו, שעליו נאמר טוב לפני אלקים ימלט ממנה" (עלים לתרופה).

מכתב מיום א' בשלח תקצ"ב.

ובפי הנראה מדבריו הקדושים, שזה נמשך מדרכי השם יתברך בהנהגת העולם, זה לעמת זה. ובירידת הצדיק הרופא נפשות לזה העולם, ברפואות ותחבושות יקרות ונפלאות שלא נתגלו עדן מעולם - נתחדשים כנגד זה, מחלות ומכאובים חדשים שלא היו עדן בעולם, ושאינ ביכלת לעמוד כלל כנגדם, אם לא בסגלות ורפואות הצדיק, שנתחדשו וירדו כנגדם באלה העתים. והבלתי מתרפא בהם, אברה תקנותו חם ושלום.

~ באר אברהם ~

והספה לבך - מדוע אי אפשר לעבוד את ה' רק בכח אותו צדיק ותורתו - נראה מדבריו הקדושים, שזהו מחמת שדרכו של השם יתברך להנהיג את העולם באופן של זה לעמת זה; שכל מה שיש בצד הטוב יש לעמתו גם בצד הרע. ולכן כשירד לעולם הצדיק רופא הנפשות^{סא}, עם רפואות ותחבושות^{סב} יקרות ונפלאות שלא נתגלו עדן מעולם^{סג} - מתחדשים כנגד זה גם בצד הרע, מחלות ומכאובים חדשים שלא היו עדן בעולם. ואי אפשר לעמוד כלל נגד אלו המחלות החדשות ולהתרפאות מהם, רק בכח הסגולות והרפואות של זה הצדיק^{סד}, שנתחדשו וירדו לעולם בזמנים אלה. ומי שאינו מתרפא ברפואותיו של צדיק זה, אברה תקנותו חם ושלום^{סה}.

~ שפת הבאר ~

העולם ועד סופו, שכל מי שרוצה להיות איש כשר וצדיק ועובד השם באמת, יהיה זהיר וזריז להתקרב להרב הקדוש רבי נחמן מברסלב! אך ידעתי נאמנה כי לא די לי שלא ישמעו בקולי, אף גם יתעורר על ידי זה מחלוקת גדול גם עלי. ואולי יש אחד שמהרהר בתשובה על ידי, ואפסיד גם את זאת על כן אני מוכרח לשתוק בעניין זה" (חיי מוהר"ן, שלג).

ס. זה לעומת זה. כמפורש בדברי קהלת: "גם את זה לעומת זה עשה האלהים" (קהלת ז, יד). וראה להלן בכלל השישי מח"י כללי העיון, שם מדבר מענין זה, ושם נאריך בס"ד לבאר.

סא. רופא הנפשות. כי הצדיק נמשל לרופא, שמרפא את הנפש מתחלואיה, ותורתיו ועצותיו הם הרפואות שבהם הוא מרפא את אנשיו (עיין ליקוטי מוהר"ן, קסד). "ועל ידי תורתו הקדושה המשיך

להיות איש כשר באמת כי אם כשמתקרבין להצדיק האמת שבדור. ענה ואמר: קודם שנמצא הצדיק האמת בעולם, יכולים להתקרב להשם יתברך מעצמו. אבל אחר שכבר נמצא הצדיק האמת בעולם, אי אפשר להתקרב להשם יתברך באמת בשום אופן כי אם כשזוכין להתקרב אליו. (ואמר בזו הלשון: 'איי סע איז פאר האנין עפעס אזאך, קען מען וכו' נישמער אז סע איז שוין פאר האנין קען מען אנדערש ניט זיין איין יהוד סיידן מען איז זיך צו אים מקרב') ויש לי בעזרת השם שיחה נאה בזה, ואם יהיה רצון השם יתברך לכתבה יתבאר במקום

אחר" (חיי מוהר"ן, רצט).

וגם הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, העיד על זה ואמר: "תאמין לי, אם הייתי יודע שהעולם ישמעו בקולי, אז הייתי צועק בקול גדול מסוף

שפת הבאר

רפואות ותיקונים והמתקנות לכל העניינים שבעולם, בכלליות ובפרטיות ברוחניות ובגשמיות" (ח"י מוהר"ן, שצ).

סב. רפואות ותחבושות. גם תחבושת הוא לשון רפואה, כמו שפירש רש"י על הפסוק (ישעיה א, ו) "מִכָּפָּךְ רָגְלְךָ וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מָתָם פָּצַע וְחִבּוּרָהּ וּמָכָה טָרָהּ לֹא זָרוּ וְלֹא חָבְשׁוּ וְלֹא רָפְכָה בְּשִׁמּוֹן:" "ולא חובשו - לשון רפואה". ובמצודות שם פירש: "לא זרו - לא נפזר עליהם אבק סממנים המרפאים. ולא חובשו - לא נכרך עליהם מטלית כדרך שכורכים על המכות". ועל דרך העבודה יש לבאר, שהצדיק יש לו גם רפואות, שמרפא אותנו מתחלואי הנפש, וגם תחבושות לכרוך את המכה. כי מלבד מה שמרפא את מכותינו, הוא גם שומר לבל תינזק המכה, ודוק והבן.

סג. רפואות ותחבושות יקרות ונפלאות שלא נתגלו עדיין מעולם. "כי הרפואות שהקדים

בחסדו, הם עולים על הכל. כי מעולם לא היו עדיין רפואות הנפש כאלה, שמועילים אפילו לחולים אנושים שבעיתים הללו בעקבות משיחא" (עלים לתרופה. מכתב מיום א' וישוב תקצ"ד). וראה במדור "לעובדא ולמעשה", שם הארכנו להעתיק כמה וכמה מלשונותיו של מוהרנ"ת בענין זה.

סד. הסגולות והרפואות של זה הצדיק. יש לבאר כפל הלשון, שיש בתורת הצדיק שני סוגי עצות; עצות סגוליות שאין מובנים כלל על פי שכל, ועצות שיש בהם גם איזה הבנה.

סה. אבדה תקוותו. כמובן שהכוונה היא, ש"אבדה תקוותו" להתרפאות מאותם המחלות המיוחדות של אותו דור, ולזכות למה שהוא צריך ויכול לזכות באמת. אך לא אבדה תקוותו לחטוף תורה ותפילה ככל יהודי שעדיין לא זכה לדעת מרבינו ז"ל. [ולדוגמא: עצת ההתבודדות, "שמעתי

לעובדא ולמעשה

האנושות כאלה; שהודיענו ברחמי תורות נוראות ונפלאות ונשגבות כאלה, אשר לא נשמעו מעולם, שנוכל להחיות נפשותינו בהם גם בעתים הללו, באחרית הימים האלו, אשר עלינו ניבאו כל קדמונינו הצדיקים והנביאים האמתיים. למען השם, חזק ונתחזק, ואל תשכח בכל עת מי היה בעולם, ומי מקיים העולם עתה, בה' בטחנו לא נמעד" (עלים לתרופה, מכתב מיום ד' ויחי תקצ"ד).

אכן; "אין לנו אל מי לברוח, כי אם אל התורה ואל התפילה על פי דרכי אמת ויושר, אשר שאבנו ממעיני הישועה. וגם עתה אנו צריכין לנחם עצמנו ולשמח נפשנו בגדל נפלאות הישועות, אשר הפליא חסדו עמנו בעל הרחמים, להקדים לנו רפואות כאלה, קודם למכות האלה, לולי ה' שהיה לנו כמעט כמעט אבדה תקוותנו חלילה, על כן עלינו לשבח לאדון הכל בכל יום ובכל עת, ולשמח נפשנו בזה" (שם, מכתב מיום א' קדושים תקצ"א).

"ובודאי כך הוא האמת ברור וצלול, שה' יתברך הקדים לך ולכולנו רפואה גדולה לנצח, למכתנו האנושה מאד של כל אחד ואחד. ועל זה אנו מחויבים להודות לו יתברך בפה מלא בכל יום, על כל החסד ועל כל הנפלאות והטובות שעשה עמנו, שזכינו לידע מאור כזה, ומתורתו

ושאין ביכולת לעמוד כלל כנגדם, אם לא בסגולות ורפואות הצדיק, שנתחדשו וירדו כנגדם באלה העתים. והבלתי מתרפא בהם, אבדה תקוותו חס ושלום. בדורנו אנו, ירדו מחלות רוחניות חדשות לעולם, שאין לנו שום עצה איך לעמוד נגדם ולהתרפאות מהם, רק על ידי לימוד ספרי רבינו הקדוש. "ולהינצל מזה העולם הנסיון, אין עצה עתה בדורות האלו כי אם לעסוק בספרי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, כי הם חיינו ואורך ימינו עתה. כי מי שאינו עוסק בהם בתמידות, איני יודע איך הוא חי?! כי כל תורה וכל הלכה הוא רעצעפט [= מקשה] אחר להחיות הנפש בזה ובבא, ואנו נפשות חלושות מאד, שהס"מ לועס אותנו כל יום בשיניו, ורבינו ז"ל ותלמידו הקדוש הם דוקטורים כאלה שיכולין להחיות נפשות הלעוסים מבין שיניהם, ולעשות אדם לשבת על הכסא" (נתיב צדיק, מכתב טז). "ועתה מה אומר לכם אחיי ידידי, עתה בזה השטף מים רבים של כל אחד ואחד, אין לנו עצה כי אם לקבל רפואות הנפש והגוף מרופא בעל הספרים הקדושים, אשר מה שנתמיד בהם יותר, יהיו לנו רפואה לחיים שיהיו נקראין חיים" (שם, טז).

"ראה גם ראה, כמה הפליא השם יתברך חסדו הגדול עמנו, שהקדים רפואות נפלאות כאלה למכותינו

וּלְפִי כָּל זֶה תִּבִּין וְתִתְּבוֹנֵן בְּרֹב וְעֶצֶם חַיִּיב וְהִכָּרַת הַלְמוּד, בַּתּוֹרָה שֶׁבִּנְסִתָּר שְׂוִכִּינוּ עַל יְדֵי רַבֵּנוּ ז"ל. כִּי הֵן הִפָּה הַתְּבָלִין הַמְּכַרְחִים לְהִיצֵר הָרַע שֶׁפָּעַת הַזֹּאת, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: "בְּרֹאֲתִי יִצֵּר הָרַע בְּרֹאֲתִי תּוֹרָה תְּבָלִין" (מִסֵּכַת קְדוּשִׁין דָּף ל' ע"ב) .

באר אברהם

וּלְפִי כָּל מָה שֶׁלְמַדְנוּ עַד עַתָּה^ס תִּבִּין וְתִתְּבוֹנֵן עַד כִּפָּה רַב וְעֶצֶם הַחַיִּיב וְהִכָּרַת לְלַמֵּד אֶת תּוֹרַת הַנִּסְתָּר שֶׁגָּלָה לָנוּ רַבֵּנוּ ז"ל. כִּי תוֹרוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוּ, הֵם הַתְּבָלִין הַמְּכַרְחִים נֶגֶד הַיִּצֵּר הָרַע שֶׁל דּוֹרֹתֵינוּ אֱלֹהִים^ס. וְעַלֵּיהֶם אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: "בְּרֹאֲתִי יִצֵּר הָרַע בְּרֹאֲתִי תּוֹרָה תְּבָלִין"^{סח}.

שפת הבאר

משבא אדמו"ר ז"ל לעולם, והתחיל להאיר ולהופיע עלינו המידה השמינית שהיא בינה עילאה, שהשיגה בתכלית השלימות שאין שלימות אחריו וכו', על כן זה לעומת זה גברה ועצמה מאד גם המידה השמינית של הסטרא אחרא, שהיא בחינת 'מדמה'. כי בינה דקדושה הוא בחינת מבין דבר מתוך דבר, וזה לעומת זה, בינה דסטרא אחרא הוא בחינת מדמה דבר לדבר בשווא והבל" (כוכבי אור, חכמה ובינה, לו, ע"י"ש וב"שפת

הבאר" שם, ותמצא נחת).

סו. ולפי כל מה שלמדנו עד עתה. א. עצם סגולות התורה. ב. שעיקר הצלחת הנפש היא בסודות התורה, שבימינו הם תורת רבינו. ג. שהמחלות של ימינו אי אפשר להתרפא מהם כי אם ברפואותיו של רבינו.

סז. הם התבלין המוכרחים נגד היצר הרע של דורותינו אלה. כמו שנתבאר לעיל שהיצר הרע של דורנו אין לו רפואה אלא על ידי תורותיו של רבינו. וראה מה שהביא ב"שערי תשובה" בשו"ע אורח חיים, סימן א ס"ק ז', בשם ה"ברכי יוסף", וזה לשונו: "ובברכי יוסף כתב, שראוי לקבוע עת ללמוד בספרי מוסר, וקובלת, כי תבלין היצה"ר הוא תוכחת מוסר ממאמרי חז"ל". הרי לנו מדבריו, שעיקר התבלין של התורה נגד היצה"ר, הוא דווקא אותו החלק של תוכחת מוסר, ולעניינינו

בשמו שאמר: בוודאי נמצאים כשרים אף על פי שאין להם התבודדות" (שיחות הר"ן, רכח). אבל אנשים כשרים 'באמת', אי אפשר להיות זולתה, כמובא בליקוטי מוהר"ן: "סיפרו לי שאמר, שמקטן ועד גדול אי אפשר להיות איש כשר באמת, כי אם על ידי התבודדות" (ליקוטי מוהר"ן תשינא, ק). ואין כאן המקום להאריך בעניין זה].

ומה הם המחלות המיוחדות של דורנו, והארתו המיוחדת של רבינו ז"ל? דבר זה ביאר המבאר"ר להדיא בספרו 'כוכבי אור', וזה לשונו: "והנה, בכל המבואר עד הנה [שרבינו הקדוש השיג חטישים שערי בינה בתכלית השלימות] נראה לפי עניות דעתי לרמז במאמרו הקדוש שלאחר התורה 'אחוי לן מנא' בליקוטי מוהר"ן סימן כ"ה, שצריכין לכנות להיצר הרע שם אחר, שלא לקרותו עוד בשם 'יצר הרע' רק בשם 'כח המדמה', ע"י שם. על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל 'שבעה שמות יש לו ליצר הרע' כו', וידוע לידעי חן שהם כנגד השבע מדות דסטרא אחרא, כי זה לעומת זה עשה אלקים כנגד שבע מידות הנמצאים בהקדושה כמובן כל זה בספרי אמת. והנה, עד הנה לא היה בעולם כי אם הארת השבע מדות האלה [חגית נה"מ] שהשיגו אותם השבעה רועים להמשיכם ולהאירם עלינו, על כן לא היה כנגד זה כי אם שבעה כוחות היצר הרע, שהם בחינת שבעה שמות שיש לו. אבל

שפת הבאר

נבין לגבי תורת רבינו, שהוא התוכחת מוסר לדורנו

(וראה בהערה הבאה).

ובקונטרס "תורה אור" להרה"ח רבי שמואל צ'צ'יק זצ"ל, כתב בעניין זה, וזה לשונו: "ועיין עוד שם בספר התרגשות הלב (סימן ב' אות ד') שהביא מליקוטי מוסר ממהר"י אזולאי ז"ל שם: ואותם תלמידי חכמים שאינם רוצים ללמוד מוסר, על הרוב הם מתגאים בלימודם וחושבים שהם חכמים גדולים ואינם חשים להתפלל כהוגן ופוגמים ברית הלשון והמעורר וכיוצא, ולכן אין תורתם רצויה כי אינה לשמה. ותלמידי חכמים אשר נגע יראת ד' בלבבם, ימהרו לשוב וילמדו מוסר, ותיכף יכירו בגאונותם ומהות לימודם ואשר נכשלים בכמה עניינים וישוּבו אל ד', ואז לימודם יעלה לרצון לפני ד' וכו' עכ"ל, ומביא שם עוד מספר פלא יועץ (אות מוסר)

שכתב: ידוע ומפורסם מעלת לימוד המוסר עד שפירשו המפרשים שמה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין' וכו', הכל הוא על לימוד המוסר וכו' עכ"ל. והנה הבאנו לעיל דזה קאי על לימוד הנסתר, ויכולים לומר דלימוד הנסתר הוא באמת לימוד המוסר" (תורה אור, אות לו). [וסייעתא לדברי ר' שמואל, הם דברי המבא"ר שהביא שיחת רבינו שקרא את ה"עץ חיים" בשם ספר מוסר, ודוק].

סח. בראתי תורה תבלין. זה לשון הגמרא: "תנו רבנן 'ושמתם', 'סם תם'. נמשלה תורה כסם חיים. משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה, והניח לו רטיה על מכתו, ואמר לו: 'בני, כל זמן שהרטייה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתירא, ואם

לעובדא ולמעשה

התקשרות לרופא הגדול, ולהתרפא על ידו מכל המחלות, ולזכות לכל טוב סלה, אמן.

◆ **כי הן המה התבלין המוכרחים להיצר הרע שבעת הזאת, שעל זה אמרו חז"ל בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין.** השם יתברך הוא זה שברא את היצר הרע, והוא זה שמספר לנו איזה 'תבלין' ברא להינצל על ידו מהיצר הרע, הלא היא: התורה הקדושה. ומאחר שהוא גילה לנו בפירוש שהתבלין של היצר הרע הוא התורה, מובן ממילא שאין שום עצה אחרת להינצל מהיצה"ר רק על ידי לימוד התורה. ומי שינסה להינצל מהיצה"ר ללא לימוד התורה, לא יצליח בשום אופן.

"כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשבו להינצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא ייקח הרפואה שנבראה לו

ושיחות קדושות ונוראות כאלה. וכל מה שהצרות והיסורים והבלבולים וכו' רחמנא ליצולן מתגברין ביותר ויותר, מחויבים להודות יותר ויותר, שאף על פי כן, אף על פי שאני כמו שאני, אף על פי כן חסדו גבר עלי כל כך שאני יודע ממנו ז"ל, ואיני מתנגד עליו, וגם אני זוכה לנסוע על ראש השנה, ולהיות נכלל ונמנה בין אנשיו היקרים שיחיו לאורך ימים ושנים, כי הקיבוץ שלנו יקר מאד מאד בעיניו יתברך" (שם, מכתב מיום א' וישיב תקצ"ד) "הט אזנך ולבבך ושמע והבן היטב מה שנעשה; אם אמנם הרדיפות בלי שיעור אבל מידה טובה מדובה בעזרת השם יתברך, כי הרפואות שהקדים בחסדו הם עולים על הכל, כי מעולם לא היו עדיין רפואות הנפש כאלה, שמועילים אפילו לחולים אנושים שבעיתים הללו בעקבות משיחא!" (שם).

ואם לא די לנו בכל אלו הרפואות הנוראות של התורות עצמם, יש לנו גם את כוחו של הרופא בעצמו, הלא הוא כוחו של רבינו הקדוש והנורא בעצמו: "ותודה לאל, יש לנו דאקטיר כזה שבקי מאד ברפואות נפשנו עד תכליתו עד הסוף האחרון, ומלבד רפואותיו היקרים, כוחו הגדול בעצמו עולה על הכל" (שם, מכתב מיום ב' ויחי תקצ"ו).

אשרינו מה טוב חלקנו, ויהי רצון שנתחדש מחדש לשקוד על דלתי הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן, מתוך

**וְהַעֲקָר הוּא לְמוֹד הָעֵינַן שְׁבָה, כְּמִבְאָר מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים בְּלִקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן
סִימָן ק"א, שֶׁזֶה הוּא הַלְמוֹד הַמְסַגֵּל לְהַנְצִיל עַל יָדוֹ מִהִתְאַוּת
וְהַמְדוּת הָרָעוֹת .**

וּבִסְפֵר הַמְדוּת בָּאוּת 'סוּד' מְבֹאָר, שֶׁ"בְּעֵינַן עָמוּק בְּסוּדוֹת הַתּוֹרָה,

§ באר אברהם §

אחר שנתבאר גודל ההכרח של לימוד תורת רבינו ז"ל, יבאר עתה המבאר"ר נתיבות לימוד
ה"עיון" בתורותיו של רבינו:

וְעַקֵּר כְּחֵה שֶׁל תּוֹרַת רַבֵּנוּ לְהַצִּיל מִתְּצַר הָרָע, הוּא בְּשִׁלּוּמֵי אֹתָהּ בְּעֵינַן. כְּמִבְאָר
בְּלִקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן תּוֹרָה ק"א, שֶׁהַלְמוֹד בְּ"עֵינַן" הוּא זֶה שֶׁמְסַגֵּל לְהַצִּיל אֶת הָאָדָם מִהִתְאַוּת
וְהַמְדוּת הָרָעוֹת.^ס

וּמִלְבָּד מֵהַ שֶׁלְמוֹד הָעֵינַן בְּלִקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן מְסַגֵּל לְהַצִּיל אֶת הָאָדָם מִהִתְאַוּת וְהַמְדוּת
הָרָעוֹת, יֵשׁ בָּזֶה גַם סְגֻלָּה גְּשָׁמִית.^ע כִּמּוֹ שֶׁמְבֹאָר בְּסֵפֶר הַמְדוּת לְגַבִּי לְמוֹד 'סוּדוֹת הַתּוֹרָה'

§ שפת הבאר §

תבין שהכוונה היא בעיקר על תורת הצדיק, אשר
על ספריו מרחפת רוחו של משיח, כמבואר בליקוטי
מוהר"ן (הניצח, לב).

**סט. כמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ק"א. וזה
לשונו שם: "כל המקבל עליו עול תורה**

מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, היינו מי
שלומד בעיון, שמעין ומבין חכמות התורה, שזהו
בחינת אנפין נהירין, בחינת 'חכמת אדם תאיר פניו',
על ידי זה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ,
כי נתבטל ממנו השיעבוד והתאווה והמידות רעות
שלם, שהם בחינת אנפין חשוכין, על ידי שקיבל
עליו עול תורה, שהיא בחינת אנפין נהירין. כי כל
מה שאדם משיג בשכלו, הוא בחינת אנפין נהירין.
ומה שאינו משיג, הוא בחינת אנפין חשוכין, ועל כן
כשזוכה לעיין בתורה, עד שמשיג חכמות התורה,
שאזי הוא בבחינת אנפין נהירין, אז נכנעין המידות
והתאווה של העכו"ם, שנאחזין בבחינת אנפין
חשוכין" (ליקוטי מוהר"ן, קא).

**ע. ומלבד. הוספנו קטע זה אע"פ שאינו מלשון
המבאר"ר, למען יבין הלומד התוספת שבקטע זה.**

אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי'. כך הקדוש ברוך
הוא אמר להם לישראל: 'בני, בראתי יצר הרע
ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה
אין אתם נמסרים בידו', שנאמר הלא אם תטיב
שאת" (קידושין ל ע"ב).

ולשון המבאר"ר שכתב "שעל זה אמרו חז"ל
בראתי וכו'", משמע שכוונתו לבאר שמה שאמרו
חז"ל "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין"
כוונתם על חלק זה של התורה שמסוגל להכניע
את היצה"ר. וא"כ מאחר שבדורנו, חלק התורה
המסוגל להכניע את היצר, הוא תורת רבינו ז"ל,
נמצא שעל תורת רבינו נאמר "בראתי יצר הרע
בראתי תורה תבלין", והבן.

וראה בליקוטי הלכות, שמפרש את לשון חכמינו
ז"ל שקראו את התורה "תבלין", וזה לשונו: "בראתי
יצר הרע בראתי תורה תבלין. 'תבלין' דייקא, בחינת
ריח טוב, שהוא בחינת רוחו של משיח ששורה על
אנפי אור"יתא, שהוא בחינת ריח, כמובא כמה
פעמים, שהוא הרוח קנאה שמבטל תאוה זאת
שהיא עיקר היצר הרע" (ליקוטי הלכות, ע"ב ד, בסופו). ומדבריו

לעובדא ולמעשה

שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו.

הא, למה זה דומה: לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבילתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירו שהרפואה לו היא התורה. מי איפוא יניחה ויקח מה שייקח זולתה ויחיה?! ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה, והוא לא יבין, עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול, שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי): הלואי, אותי עזבו ותורתני שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב" (מסילת ישרים, פרק ה).

וכמו שכתב מוהרנ"ת לבנו ר' יצחק: "מה שכתבת במכתבך הסמוך שאין לך מקום לנוס כי אם לקבוע עיתים לתורה, אמת ויציב ונכון וקיים וישר וכו' הדבר הזה! כי בוודאי, תורה ותפילה הוא עיקר הבית מנוס, מכל מה שעובר על האדם בכל יום, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה 'בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין', וכמו שכתוב 'לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי', ושים לבך היטב לדברים האלה" (עלים לתרופה, מכתב מיום ר"ח חשון תקצ"ד).

ואיזה חלק מחלקי התורה הוא התבלין, אשר רק על ידו יכולים להינצל מהיצר הרע? – תורת רבינו חקדוש, הלא הוא הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן! (וכמובא באריכות ב"שפת הבאר", עין שם). נמצא, שרק הלימוד בספר ליקוטי מוהר"ן, בבקיאות ובעיון, היא היא העצה היחידה להינצל על ידו מהיצר הרע.

והעיקר הוא לימוד העיון שבה, כמבואר מדבריו הקדושים בליקוטי מוהר"ן סימן ק"א, שזה הוא הלימוד המסוגל להינצל על ידו מהתאוות והמידות הרעות. כשהאדם לומד תורה מליקוטי מוהר"ן, ועדיין לא עיין בה, ומחמת זה אינה נהירה ובהירה לו, רק היא 'חשוכה' אצלו – אין כח בתורה זו להוציא אותו בשלימות מה"אנפין חשוכין" של התאוות והמידות הרעות. ורק כשזוכה לעיין בה עד שהיא מתבהרת

ו'מאירה' אצלו, אז יש לה כח להוציאו מהתאוות ומידות רעות.

וההסבר בזה הוא: כל התאוות רעות נמשכים מטומאת שבעים אומות העולם, שהם בחינת "אנפין חשוכין", ולעומתם, יש קדושת ישראל עם קדוש, שהם "אנפין נהירין". "ובכל אדם ואדם בעצמו, יש בחינת 'אנפין נהירין', שהם בחינת קדושת ישראל עם קדוש, הרחוקים בשרשם מכל המידות והתאוות. ויש בו אחיזת השבעים עכו"ם, שהם בחינת אנפין חשוכין, שהם בחינת התאוות ומדות רעות" (ליקוטי מוהר"ן, קא). ואי אפשר להינצל מה"אנפין חשוכין", רק על ידי חכמת התורה הקדושה. כי כשמעיין ומבין בשכלו חכמת התורה, אזי "חכמת אדם תאיר פניו", וניצול על ידי זה מכל התאוות. משא"כ אם עדיין לא עיין ולא הבין את התורה, עדיין יונקים ממנו ה"אנפין חשוכין". "כי כל מה שאדם משיג בשכלו, הוא בחינת אנפין נהירין. ומה שאינו משיג, הוא בחינת אנפין חשוכין. ועל כן כשזוכה לעיין בתורה, עד שמשיג חכמות התורה, שאזי הוא בבחינת אנפין נהירין, אז נכנעין המידות והתאוות של העכו"ם, שנאחזין בבחינת אנפין חשוכין" (שם).

ולכן, כל הרוצה לזכות להינצל על ידי הספר ליקוטי מוהר"ן, מתאוותיו הרעות, יתייגע לעיין בה עד שיזכה להבינה לפי מדרגתו, עד שחכמת תורת רבינו תאיר פניו ותגרש ממנו כל החשכות של התאוות רעות. "כי צריך להתייגע בהתורה, עד שיזכה להבין אותה, דהיינו שיצא מבחינת אנפין חשוכין, שהם בחינת חשכות והסתרת הידיעה, לבחינת אנפין נהירין, שהם בחינת ידיעת והשגת התורה" (שם).

והעיקר הוא, שייגיע על ידי העיון לקבל פניו המאירות של הצדיק, הנמצא בתוך תורתו הקדושה, עד שיאיר לו כל הספר "ליקוטי מוהר"ן" בבחינת 'אנפין נהירין', ובבחינת מה שמסופר על רבי יצחק בער מגדולי אנ"ש, שפעם אחת בא אליו רבי יעקב יוסף חתנו של רבי מאיר טעפליקער אחר חצות הלילה, ובתוך דיבורם אמר לו רבי יצחק בער: "נלמד נא איזה מאמר מרבינו". שאל אותו רבי יעקב יוסף: "איזה מאמר?" ענה לו רבי יצחק בער: "היכן שהוא. תודה לקל, איפה שאנחנו פותחים את הספר של רבינו, הוא זורח ומאיר לי" = "דאנקען גאט, ווי מיר העפינען דעם רעבינס ספר, שיינט עס מיר" (שישיק ג, תלה).

יכולים לפקוד עקרות, ולרפאות חולאת חזק", [שגם מזה מובן גדל ועצם מעלת זה הלמוד].

ובאשר נקראים בשם 'סודות התורה', כל דברי רבי שמעון בר יוחאי בזהר הקדוש ותקונים שנפתחו ויצאו ממקור החכמה דעתיקא סתימאה, פן גם כל דברי הנחל הנבע משם על ידי רבנו ז"ל.

באר אברהם

בעיון, ש"בעיון עמוק בסודות התורה, יכולים לפקוד עקרות, ולרפאות חולאת חזק" ע"י, [ומזה מובן גדל ועצם מעלת למוד לקוטי מוהר"ן בעיון ע"י].

[וכדי שלא ידמה האדם לחשוב שמה שנאמר בספר המידות על עיון בסודות התורה, נאמר רק לגבי הסודות שבזהר וכתבי האריז"ל ע"י, מוסיף המבאר וכותב: ע"י] וכשם שכל דברי רבי שמעון בר יוחאי בזהר הקדוש ותקוני הזהר - הנמשכים ממקור החכמה דעתיקא סתימאה ע"י - נקראים בשם "סודות התורה". פן נחשבים גם כל דברי רבנו ז"ל ל"סודות התורה" ע"י, שהרי דברי רבנו הם הנחל הנבע מאותו מקור החכמה דעתיקא סתימאה ע"י.

שפת הבאר

עקרות וריפוי חולאת חזק ברוחניות, והיינו שהעיון בתורת רבינו, מסוגל לפקוד עקרות ברוחניות (ע"י בליקוטי מוהר"ן תורה ס', מהו עיון פקידת העקרות ברוחניות) ולרפאות תחלואי הנפש. ועיון להלן בהקדמה (בנלל הרביעי, ובביאורנו על זה), שכל חולאת שרוצים לרפאותה, ילמדו את התורה המדברת מענין זה, ועי"ז ימשיכו רפואה לזה.

ואגב; מתוך הדברים אנו למדים שהעיון צריך להיות "עיון עמוק", להעמיק כל מוחו ולבו לעיין בדבריו הקדושים. כי אכן, דברי רבינו הם עמוקים עד מאד, "זהמעין באמת, מי שיש לו מח בקדקדו, יבין מאליו עמקות הדברים, שהם רחבים ועמוקים מני ים, גבוה משמים ועמוק מתהום. ומי שרוצה לטעום צוף דבש אמרי נועם האלו, צריך להעמיק בעין האמת בעיון גדול הדק היטב, להבין הדבר על מתכונתו, עד

מקום שיד שכלו מגעת" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמות מוהר"ן"ת).

עג. רק לגבי הסודות שבזהר וכתבי האריז"ל. שכך התרגלנו לחשוב ש"סודות התורה", הכוונה לחכמת הקבלה של הזהר וכתבי האריז"ל.

עא. מבואר בספר המידות. זה לשון ספר המידות: "על ידי עיון עמוק בסודות התורה יוכל לפקוד עקרות ולרפאות חולאת חזק" (ספר המידות, סור ו"ב א, רפואה ו"ב ב). ובמראי מקומות להרה"ק מטשעהרין הביא לזה רמז מדברי המדרש, שאמרו שם חז"ל שבעת שמת בנה של השונמית: "אמרה לו השונמית [לאלישע] חי ה' וחי נפשי, עמדת במסתורין של אלהים, מתחילה נתתה לי בן. אף עכשיו, עמוד אתה במסתורין של אלהים, ותתני אותי" (מדרש רבה, שמות יט, א). ומרומז בזה, שהפקידה שנפקדה העקרה השונמית היה בכח ה"מסתורין של אלקים". וגם מה שקם בנה לתחיה [אשר נחלה בחולאת חזק עד כדי מיתה ממש] היה ג"כ בכח ה"מסתורין של אלקים", שהם סודות התורה.

עב. ומזה מובן גודל ועוצם מעלת לימוד ליקוטי מוהר"ן בעיון. שיש כח לפעול על ידי לימוד ליקוטי מוהר"ן בעיון גדול, פקידת עקרות ולרפאות חולאת חזק. והכוונה היא ג"כ ברוחניות, על פקידת

עד. מוסיף המבאר וכותב. כך הבנתי כוונת הוספתו זו, אך אינו מזכיר, וה' יאיר עינינו בתורתו אמן.

עה. הנמשכים ממקור החכמה דעתיקא סתימאה. וכמו שאנו רואים בדברי הזוהר: "רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי בארחתא, עד דהוו אזלי, אמר רבי יוסי לרבי חייא, נשתדל במילי דאורייתא, במילי דעתיק יומין" (זוהר ח"ג כ ע"א).

עו. כן נחשבים גם כל דברי רבינו ז"ל לסודות התורה. וראה להלן ב"הקדמה", שם יבואר שלא רק שתורות רבינו הם "גם כן" סודות התורה, אלא הם פנימיות תורת הקבלה, ונשמתה. והם נמשכים משער הנון, מאורייתא דעתיקא סתימאה. ומאידך, רק הם אין בהם סכנת הגשמה, וכל אחד ראוי ללמוד בהם.

עז. דברי רבינו הם הנחל הנובע מאותו מקור החכמה דעתיקא סתימאה. וכמובא בדברי רבינו ז"ל ומוהרנ"ת כמה וכמה פעמים, שתורת רבינו ז"ל הם אורייתא דעתיקא סתימאה, עיין מה שהארכנו בזה ב"הקדמה".

והשייכות בין הנחל הנובע לבין הרשב"י, כבר אמר רבינו ז"ל בעצמו: "ענה ואמר: רבי שמעון בעצמו הוא ענין אחר, כי רבי שמעון הוא 'עיר וקדיש מן שמיא נחית', ועכשיו יש נחל נובע מקור חכמה וכו'" (ח"י מוהר"ן, קפט). ובספר כוכבי אור ביאר המבאר, ע"פ הידוע שמידתו של רשב"י הוא "הוד", ומידתו של רבינו ז"ל הוא "בינה", וידוע בספרי הקבלה שמידת ההוד היא ענף ממידת הבינה [כי קו שמאל שבספירות הוא בג"ה (= בינה גבורה הוד) כידוע]. וזה לשונו: "והנה כפי המובן מדברי אדמו"ר ז"ל שגם ה'עיר וקדיש מן שמיא נחית' שהוא רבי שמעון בן

יוחאי [מקבל ממנו] וכו'. נראה לפי עניות דעתי, יש לזה שייכות למה שמובא בספרי אמת שבינה עד הוד אתפשטת, וההוד הוא ענף הבינה, וידוע שרבי שמעון בר יוחאי נסתלק בספירת הוד שבהוד, ובודאי גם משורש מידתו היה שייך לזה. ועל כן גם 'רבי שמעון בן יוחאי' במספר 'רבי נתמן בן שמחה' (מכבי אור, חכמה ובינה, מג).

ועיין שם עוד בכת"י הרב מטשעהרין שכל הספירות כולם סובבים סביב מידתו של רבינו: "כי כל הספירות, ובתוכם גם הספירה 'הוד שבהוד' שמאירה ביום הסתלקות רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, מסבבין ומעגלין סביב נקודת המרכז של ימי הספירה שהיא 'נצח שבנצח' אשר היא מידתו של רבינו הקדוש זללה"ה. ומכל הנ"ל תבין מה שסיים רבינו ז"ל בתחילת הספר ועכשיו וכו'". (שם, כת"י הרב מטשעהרין).

וגם רואים את הקשר בין יום ההילולא שלהם: "כי ביום שחל ל"ג בעומר, הסתלקות רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, יחול לעולם יום שני דחול המועד סוכות, יום הסתלקות רבינו הקדוש רבי נתמן זללה"ה" (שם).

ועיין עוד בסוף 'חכמה ובינה', שכתב המבאר ד שהגאולה האחרונה תהיה בכח שני הצדיקים: רבינו ז"ל והרשב"י. וזה לשונו: "ועכשיו כל תקוותנו על הגאולה האחרונה, שמזה בעצמו יהיה גם תיקון הגאולה הראשונה, אך עכשיו יהיה כל ההתחלה מפורים שהוא בחינת מחיית עמלק כמובן בדבריו ז"ל (ליקוטי תנינא סימן ע"ד), והעיקר בכח האתערותא דלתתא של ראשי יחידי הדורות שהוא אדמו"ר ז"ל, ורבי שמעון בר יוחאי ז"ל, שמקבל מאתו כנ"ל. ובפרט על ידי עוצם התיקונים שנתקנו ביום הסתלקותם (כמובן מדבריו הקדושים) ששני

לעובדא ולמעשה 57

נפלאה לישועות. ועל ידי "עיון עמוק" בליקוטי מוהר"ן, אפשר לרפאות מחלות חזקות, ולפקוד עקריות. וכל שכן, אם לומדים תורה העוסקת בענין אותה המחלה, או אותו האיבר או הענין שבו צריכים רפואה וישועה, על אחת כמה וכמה שאפשר לפעול ישועות גדולות מאד, על ידי עיון עמוק באותם תורות.

וּבספר המידות באות 'סוד' מבואר, ש"בעיון עמוק בסודות התורה, יכולים לפקוד עקריות, ולרפאות חולאת חזק", [שגם מזה מובן גודל ועוצם מעלת זה הלימוד]. לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, מלבד מה שעל ידו ניצולים מהתאוות והמידות רעות, ומהיצרים הרעים שבדורנו, הרי שיש בו גם סגולה

**שְׁמַחַמַת זֶה מְבַאֵר מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, שְׁגָם הַקּוֹבֵעַ לְעֶצְמוֹ בְּכָל יוֹם שְׁעוֹר
הַלְמוּד בְּסִפְרָיו הַקְדוּשִׁים, לֹא יִסְתַּפֵּק אֶת עֶצְמוֹ בְּשְׁעוֹר לְמוֹד
הַפְּשׁוּט, אֲבָל יַחְלֹק אֶת הָעֵתִים, וַיּוֹסִיף לְקַבֵּעַ לְעֶצְמוֹ, שְׁעוֹר לְמוֹד הָעֵיּוֹן
בְּסִפְרָיו הַקְדוּשִׁים.**

§ באר אברהם §

וְאֵכֶן, מַחְמַת שְׁעֵקֶר כְּחֹה שֶׁל תּוֹרַת רַבֵּנוּ הוּא כְּשִׁלּוּמִדִּים אוֹתָהּ בְּעֵיּוֹן, אָנוּ מוֹצֵאִים בְּדְבָרֵי
רַבֵּנוּ ז"ל שֶׁאָמַר, שְׁגָם מִי שֵׁישׁ לוֹ שְׁעוֹר קְבוּעַ בְּכָל יוֹם לְלִמּוּד סִפְרָיו הַקְדוּשִׁים, לֹא יִסְתַּפֵּק
בְּשְׁעוֹר שֶׁל לְמוֹד ה' בְּקִיאוֹת' וְהִבְנַת הַדְּבָרִים בְּפִשּׁוּטָם. אֲלֹא יַחְלֹק אֶת זְמַן הַלְמוּד ע"י, וַיְקַבֵּעַ
לְעֶצְמוֹ גַּם שְׁעוֹר לְלִמּוּד הָעֵיּוֹן בְּסִפְרָיו הַקְדוּשִׁים ע"י.

לסיכום: למדנו עד עתה על גודל כוחה של התורה, ובעיקר תורת הנסתר. ועל
גודל ההכרח ללמוד את ספרי רבינו ז"ל, ובפרט ב"עיון". עתה יבאר המבאר מהו
ה"עיון" בליקוטי מוהר"ן.

§ שפת הבאר §

עיון. (וכן מובן ג"כ מדברי רבינו בחי"מ המובא
להלן).

עט. ויקבע לעצמו גם שיעור ללימוד ה'עיון'
בספריו הקדושים. כמבואר בספר חיי
מוהר"ן: "נשמע מפיו הקדוש שאמר שהספר
הקדוש שלו ליקוטי מוהר"ן שיצא בעולם הוא
אתחלתא דגאולה. ואמר, מאחר שיצא בעולם אני
חפץ מאד שילמדו אותו, כי צריכים ללמוד אותו
הרבה עד שיהיה שגור בעל פה. כי הוא מלא מוסר
והתעוררות גדול מאד להשם יתברך אשר אין ערוך
אליו. אחר כך אמר בפירוש, שהלימוד בחיבוריו
הקדושים הוא אתחלתא דגאולה במהרה בימינו
אמן. ואמר, שטוב לקבוע לעצמו שני שיעורים
ללמוד ספריו הקדושים; שיעור אחד פשוט, ללמוד
במהירות הרבה מאד כדי שיהיה שגור בעל-פה.
ושיעור אחד, ללמוד בעיון גדול, כי יש עמקות גדול
ונפלא בספריו. ועיין במקום אחר מזה מענין עוצם
העמקות הגדול שיש בתורתו הקדושה והנוראה
מאד עד אין סוף ואין תכלית" (חיי מוהר"ן, שמו).

הימים של הסתלקותם מכוונים להיות חל ביום
שחל בו פורים (כמובא בכתב יד של הרב
מטשערין ז"ל המובא להלן) ובשניהם הגדלת
ההילולא (יום ל"ג בעומר הילולא דרבי שמעון
בר יוחאי ז"ל) וזמן שמחתנו (יום הסתלקות
אדמו"ר יום ד' של חג הסוכות זמן שמחתנו -
כמו בפורים שהוא יום שמחה). כי בכוחם הקדוש
והנשגב נצא מבין ש'ן האריות דסטרס אחרא
שהוא זה לעומת זה, ונזכה לבחינת ש'ן המובא
בדבריו הקדושים ליקוטי תנינא סימן פ"ה, שהוא
ראשי תיבות ש'בת נ'חמו (נחמת הגאולה) המכוון
גם לראשי תיבות של שמוותיהם הקדושים
ש'מעון נ'חמן, זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל
אמן" (שם).

עח. יחלק את זמן הלימוד. ומתוך דברי
המבאר"ר אתה למד, ששיעור העיון הזה
צריך ג"כ להיות 'בכל יום' ממש, ולא רק פעם
אחת בשבוע או בחודש. כי כשם שלומדים בכל
יום שיעור בקיאות, צריכים ללמוד בכל יום שיעור

לעובדא ולמעשה

שגם הקובע לעצמו בכל יום שיעור הלימוד בספריו הקדושים, לא יסתפק את עצמו בשיעור לימוד הפשוט. אל לו לאדם להסתפק בלימוד הבקיות בליקוטי מוהר"ן, גם אם הוא מבין היטב פשוטם של דברים. אלא יראה לקבוע לעצמו שיעור 'עיון' בליקוטי מוהר"ן, לבחור לו תורה ולעיון בה היטב על פי כללי העיון דלהלן. כי רק כך יוכל להינצל מהתאוות והמידות הרעות, ולרחוץ את נשמתו בנהר המטהר מכל הכתמים.

[ויתכן שלפעמים לומד האדם ימים ושנים ליקוטי מוהר"ן, ועדיין אינו מרגיש את הטהרה וההצלה מהתאוות, וכל זה מחמת שעדיין לא הפך אצלו ה"ליקוטי מוהר"ן" ל"אנפין נהירין", כי עדיין לא עיין בה כראוי. ולכן יזרז כל אחד את עצמו לקבוע שיעור עיון בליקוטי מוהר"ן – כאשר הדריכנו רבינו בפירוש – עד אשר יזכה שיאירו פניו באור חכמת תורת הצדיק].

ומלבד עצם ההכרח של לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן, כבר ידוע מה שרצה רבינו הקדוש שנשתדל "ללכת" עם התורות שבליקוטי מוהר"ן. ו"דיבר עמנו כמה פעמים שרצונו חזק מאד שנלך עם התורות שגילה, דהיינו: לילך תחילה איזה זמן עם תורה פלונית בערך ב' או ג' חדשים, דהיינו שיהיו כל עבודתו והילוכו ביראת ה' על פי הנאמר באותה התורה, וכל תפילתו ושיחתו יהיה לזכות להגיע למה שנאמר באותה התורה, וכן יתנהג איזה זמן. ואחר כך ילך איזה זמן עם תורה אחרת, וכן אחר כך, עד שיגמור לילך עם כל התורות. ודיבר כמה פעמים מזה. אשרי מי שיאחז בזה" (שיחות הר"ן, רצ"ג). ודבר זה עולה בקנה אחד, עם לימוד ה"עיון"; שיבחר לו תורה בליקוטי מוהר"ן, לעיין בה וללכת עמה.

וכמה עלינו להתחזק ולהתחדש לקיים רצון רבינו וללכת עם תורותיו, כל תקופה עם תורה אחרת. והרי לך דברים חוצבי להבות אש, מתוך מכתבו של רבי שמואל הורביץ זצ"ל, בענין נורא זה:

"כמעט כל הקללות הם 'אם תלכו עמי קרי', שאין לו קביעות בתורה לעבודת השם, רק בדרך מקרה ובדרך אנשים מלומדה, ולהיפך מזה טובה מרובה, 'אם בחוקותי תלכו' 'על מנת שתהיו עמלים בתורה' (רש"י). דהיינו לילך עם תורה; 'עמלים בתורה' – ללמוד תורה בעיון. 'תלכו' – ללכת עמה. ללמוד תורה מליקוטי

מוהר"ן, ולילך עמה. היינו שכל מעיינו יהיה בה, להתבודד על זה, ולראות איך רחוק מזה, ולבקש דחמים ותפילה ובקשה מהשם יתברך שיזכה לקיימה, ולראות עצות איך לקיימה מעט מעט, ולילך עמה ימים ושנים, שיהיה כל העבודה דחנית על פי התורה הזאת, הן התורה ותפילה ומצוות ועבודת השם – הכל על פי התורה הזאת. וכן כל העבודות הגשמיות, אכילה ושתייה ושינה ושיחה עם הבריות ומשא ומתן, הכל על פי התורה הזאת. ולחשוב תמיד בה, בשכבך ובקומך ובלכתך בדרך.

מי שמקיים זאת – זהו באמת הכוונה של 'אם בחקותי תלכו', 'על מנת שתהיו עמלים בתורה'. ובדאי יזכה לכל הברכות שכתוב שם, אפילו בגשמיות בעולם הזה, כי התורה נותנת חיים גשמיים גם כן ועושר וכבוד, ונכסיו מצליחים וכו'. ומכל שכן שיזכה בזה לחיי עולם ולכל המדרגות שבעולם שאדם צריך לזכות.

זה היה כל מדרגת הצדיק הקדוש מאנ"ש ר' אברהם ז"ל בר' נחמן מטולטשין יותר מכל אחרים, שהלך עם תורה עדך ב' שנים כנ"ל בכל האופנים הנ"ל, וכן הלך עם כל התורות שבליקוטי מוהר"ן וסיפורי מעשיות ושיחות ותפילות וכו'. ובזה זכה מה שזכה, בחינת 'אחד היה אברהם', וכן הכרתי אחד מאנ"ש באומן מהמופלגים, הרה"ח ר' מתתיהו ברזעסקי הכהן, שהיה הולך עם התורות כנ"ל, וזכה לשמירת הברית בתכלית. ובזה תלוי כל גדולת האיש הישראלי שיזכה למה שיזכה! והכל באהבה והתקשרות לרבינו ז"ל באהבת לב ונפש" (מכתבי

שמואל ז"א, פג).

ולא אתאפק מלהעתיק את תיאורו הנלבב של רבי שמואל הורביץ ביומנו, על תלמידו של המבא"ר, מורי זקני רבי יעקב צבי פילמר זצ"ל (חותנו של רבי שמואל מאיר אונשין זצ"ל), איך שהיה מקיים ציווי רבינו, והיה לומד תורותיו בעיון והולך איתם. וכך הוא מתאר: "היה לוקח לעצמו עלה אחת, דהיינו דף אחד מספרי רבינו ז"ל, והיה לומד בה ומדבר בזה דברים הרבה. וכן למד והלך זמן רב עם העלה הזו, עד שקלט את כל מה שכתוב בעלה הזאת, ונחקה היטב במוחו וליבו, עד שידע אותה בעל פה ועבד עבודתו עמה. ואחר כך היה לוקח דף אחד מספרי רבינו ז"ל, ולומד בו והולך עמו זמן הרבה וכו', וכן הלאה" (ימי שמואל, פרק קסט). אשרי לו, ואשרי לנו אם נצא בעקבי הצאן לעסוק בתורות רבינו וללכת עמהם.

וְהִנֵּה, בִּימֵי נַעֲוֵרֵי חֻלְפוֹ וְעֶבְרוֹ אֲצִלִּי כַּמָּה שָׁנִים, שְׁתַּפְּלֵאתִי קִצְתָּ בְּפִירוּשׁ מַלְתִּי ה'עֵינֹן' שֶׁהִזְכִּיר רַבֵּנוּ ו"ל לְעֵנִין הַלְמוּד שֶׁבְּסִפְרֵי הַקְדוּשִׁים. כִּי לְכַאוּרָה אֵין יִכְלֹת כָּלֵל שְׂיוּבָפֵל זֶה הַלְמוּד לְפִשּׁוּט וְעֵינֹן.

כִּי בַתּוֹרָה שְׂבַנְגָלָה - תִּלְמוּד בְּבִלִי וִירוּשְׁלָמִי - גַּם אִם נִמְצָא בָּהֶם לְמוּד אֶחָד פִּשּׁוּט [לְהַבִּין עַל כָּל פָּנִים בְּפִשּׁוּטוֹת מֵאִמֵּר הַגְּמָרָא, כִּי כֹלָא זֶה לֹא נִקְרָא בְּשֵׁם לְמוּד כָּלֵל], נִמְצָא בְּכָל זֹאת לְמוּד ה'עֵינֹן, אֲשֶׁר הַלּוּמְדִים בָּהֶם יְשִׁימוּ עֵינֵיהֶם לְעֵין וְלַהֲעֵמִיק יוֹתֵר בְּפִלְפוּלִים שׁוֹנִים [וְלֹא בְּדֶרֶשׁ, כִּי הַדֶּרֶשׁ הוּא עֵנִין אַחֵר, בְּנוֹדֵעַ]. אֲבָל בְּלְמוּד כָּזֶה, לְכַאוּרָה לֹא נִמְצָא כָּלֵל יוֹתֵר מִפִּירוּשׁ הַפִּשּׁוּט!?

~ באר אברהם ~

וְהִנֵּה, בִּימֵי נַעֲוֵרֵי חֻלְפוֹ וְעֶבְרוֹ אֲצִלִּי כַּמָּה שָׁנִים, שְׁתַּפְּלֵאתִי קִצְתָּ עַל הַמִּשְׁגַּח 'עֵינֹן' שֶׁהִזְכִּיר רַבֵּנוּ ו"ל לְגַבִּי לְמוּד סִפְרֵי הַקְדוּשִׁים. כִּי לְכַאוּרָה אֵין יִכְלֹת כָּלֵל לְכַפֵּל וְלִלְמֹד אֶת אוֹתָם הַתּוֹרוֹת שֶׁבְּלִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן - גַּם בְּאִפֵּן 'פִּשּׁוּט' וְגַם ב'עֵינֹן'.

כִּי בְּשִׁלְמָא בַתּוֹרָה שְׂבַנְגָלָה - תִּלְמוּד בְּבִלִי וִירוּשְׁלָמִי - אֲפֹשֶׁר לְלַמֵּד אֶת אוֹתָם הַסְּגִיּוֹת גַּם בְּבִקְיָאוֹת וְגַם בְּעֵינֹן. כִּי גַם אִם כָּבֹד לְמַד אוֹתָם הָאָדָם בְּבִקְיָאוֹת, [וְהַבִּין עַל כָּל פָּנִים בְּפִשּׁוּטוֹת אֶת דְּבָרֵי הַגְּמָרָא - כִּי אִם אֵינוּ מִבִּין אוֹתָם כָּלֵל, אֵין זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם 'לְמוּד' כָּלֵל^פ], הֵרִי הוּא יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלִלְמֹד אֶת הַדְּבָרִים בְּעֵינֹן, לְשִׁים אֶת עֵינָיו לְעֵין וְלַהֲעֵמִיק יוֹתֵר בְּפִלְפוּלִים שׁוֹנִים. [וְלֹא בְּדֶרֶךְ הַדֶּרֶשׁ, כִּי הַדֶּרֶשׁ הוּא עֵנִין אַחֵר, בְּנוֹדֵעַ^{פא}]. אֲבָל בְּלְמוּד 'לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן': מַה שֶּׁקָּדַם לְלַמֵּד אֶת אוֹתָם הַתּוֹרוֹת גַּם ב'עֵינֹן"? הֵרִי לְכַאוּרָה אֵין בָּהֶם יוֹתֵר מִפִּשּׁוּטִים שֶׁל דְּבָרִים?!^{פב}

~ שפת הבאר ~

לימוד, לכן צריכים ללמוד הפירוש" [מגן אברהם, סימן ג ס"ק ב].

[ומן העניין לציין שאין כאן שום סתירה לדברי רבינו בשיחות הר"ן שמדריך אותנו ללמוד במהירות - "ואמר: שאין צריכין בלימוד רק האמידה לבד, לומר הדברים כסדר, וממילא יבין. ולא יבלבל דעתו בתחילת לימודו שירצה להבין תיכף, ומחמת זה יקשה לו הרבה תיכף ולא יבין כלל. רק יכניס מוחו בהלימוד ויאמר כסדר בוריו, וממילא יבין. ואם לא

פ. אם אינו מבין אותם כלל, אין זה נקרא בשם 'לימוד' כלל. כמו שכתב המגן אברהם על מה שכתב השו"ע שקבעו לשנות בכל יום פרק איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, וזה לשונו: "נראה לי, דווקא בזמניהם שהיו מבינים לשון תרגום, אבל עכשיו שאין מבינים צריכים ללמוד להבין, דאם לא כן אינו נחשב ללימוד... אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא

שפת הבאר

יבין תיכף - יבין אחר כך. ואם יישארו איזה דברים שאף על פי כן לא יוכל לעמוד על כוונתו, מה בכך? כי מעלת ריבוי הלימוד עולה על הכל, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת סג.) 'לגמור והדר לסבר, ואף על גב דלא ידע מה קאמר, שנאמר גרסה נפשי לתאבה' וכו'. כי על ידי ריבוי הלימוד שילמד במהירות ויזכה ללמוד הרבה, על ידי זה יזכה לעבור כמה פעמים אלו הספרים שלומד, לגמרם ולחזור להתחיל ולגמרם פעם אחר פעם. ועל ידי זה ממילא יבין בפעם השני והשלישי כל מה שלא היה מבין בתחילה, כל מה שאפשר להבין ולעמוד על דבריהם" (שיחות הר"ן, עו) - כי אדרבא, שם מספר לנו רבינו הק' שכשנרגיל את עצמנו ללמוד הרבה, בזריזות, נבין היטב את כל התורה כולה. רק שלפעמים צריך האדם להמשיך בלימודו, גם אם אינו מבין כעת כלל, ובסוף יבין וידע הכל. ופשוט.

וכמה נפלא הדבר, שעל תורה ק"א בליקוטי מוהר"ן, התורה אשר בה מבאר רבינו נחיצות לימוד ה"עיון" בתורה - מבקש מוהר"ן בליקוטי תפילות לאמר: "ותפתח לבנו שנזכה להבין היטב 'במהירות גדול' בכל מקום שנלמד שם ולהשיג דברי התורה באמת, ונזכה ללמוד כל ספרי תורתך הקדושה בכל יום, תנ"ך וש"ס ופוסקים ומפרשיהם, וכל ספרי המדרשים, וספרי הזוהר הקדוש ותיקונים, וכל כתבי האר"י ז"ל, וכל ספרי הצדיקים האמתיים שבימינו, ונזכה לגמרם ולחזור ולהתחילם כמה וכמה פעמים

כל ימי חיינו" (ליקוטי תפילות, קי), והוא ממש על דרך המבואר בשיחה ע"ו, ודוק היטב].

ומה שהוצרך המבאר להדגיש כאן, שאמירה לבד אינו נקרא לימוד, הוא לכאורה לאפוקי שלא יטעה האדם לומר שה"שיעור פשוט" בליקוטי מוהר"ן הוא גירסה, וה"שיעור עיון" הוא ללמוד בהבנה. ולכן הקדים וכתב שאם אינו מבין את הפשט הפשוט, אינו נקרא אפילו "שיעור פשוט", ועל כרחך שה"שיעור עיון", הוא רק אחרי שהבין היטב את פשט הדברים. והן אמת שבתורת רבינו ז"ל יש סגולה עצומה גם בעצם האמירה כנ"ל, אעפ"כ, כוונת רבינו במה שרצה שיהיה לנו שיעור פשוט בספריו, אין הכוונה לאמירה, רק להבנת הפשט. והשיעור עיון, הוא להתעמק בעומק הפשט (על פי הכללים דלהלן).

פא. כי הדרש הוא ענין אחר, כידוע. החילוק העיקרי בין 'פשט' ל'דרש' הוא, שהדרש אינו מעמיק בעצם הידיעה הנלמדת, אלא על פי אותה הידיעה דורשים דרושים ממקום למקום. משא"כ הפשט הוא חדירה לעומק הבנת הדברים עצמם במקומם.

פב. הרי לכאורה אין בהם יותר מפשוטם של דברים. כי מה שייך לחפור יותר בעצם הדברים הכתובים, בלי לדרוש אותם למקומות אחרים. ממה נפשך; אם הבינו פשיטות הדברים, הבינו כבר, ואין

לעובדא ולמעשה

"דרש", ודרש אינו "עיון", כי עיון הוא אחד מדרכי לימוד ה"פשט".

ואפילו כשהאדם זוכה ללמוד את הדרושים הנפלאים שבספר "ליקוטי הלכות", על כל תורה ותורה [ואינו מוצא על ידם את עומק הפשט שבדברי רבינו, אלא מסתפק בהבנת הדרושים של מוהר"ן] עדיין אין זה "עיון" בליקוטי מוהר"ן, כי סוף סוף נכלל כל זה בגדר "דרש". (וכפי שמוכח מדברי המבאר, ממה שכתב על דברי ר' יחיאל מענדל, שהבין שכוונת רבינו ב"עיון" הוא על "דרש", ושם בדברי ר' יחיאל מענדל מבואר

⦿ **ולא בדרש, כי הדרש הוא ענין אחר, כנודע.** לדרוש דרושים בליקוטי מוהר"ן, זה נפלא, אבל זה לא 'עיון'! עיון זה רק כשהאדם זוכה לעיין ולמצוא את עומק הפשט מתוך התורה עצמה. ולכן, גם אם האדם זוכה ללמוד ליקוטי מוהר"ן, ולדרוש על פי התורות דרושים נפלאים; הן אם מחבר בין התורות עצמם, ודורש על ידי זה דרושים נפלאים. הן אם דורש על פי ההקדמות של התורה דרושים נפלאים על המועדים או על פרשיות התורה וכיו"ב, כל אחד לפי עניינו - עדיין אין זה ה"עיון" בליקוטי מוהר"ן שעליה דיבר רבינו הקדוש. שכן, כל זה נכלל בגדר

עד שבאמת נמצאים גדולים מאנ"ש [ומהם ר' יחיאל מענדיל בהקדמת המפתחות] המפרשים מחמת זה פונת המאמר הנ"ל, על פרוש הדרש.

באר אברהם

ואכן, מספיק זה^פ, ישנם כמה מגדולי אנ"ש – ואחד מהם הוא רבי יחיאל מענדיל^פ בהקדמת "ספר המפתחות"^פ – שמפרשים את פונתו של רבנו כמה שאמר שצריכים ללמד את ספרו ב'עיון', שהפונה היא על 'דרש'; לענין ולחדש בתורת רבנו על דרך הדרש^פ.

שפת הבאר

יחיאל מענדיל ז"ל שמעתי זאת שהוא שמע מפי רבי יודל ז"ל בעצמו^ו (שם, כה).

רבי יחיאל מענדיל עלה לא"י ודר בעיה"ק צפת תובב"א (מסתמא טמון שם, אך עדיין לא נודע מקום קברו). השאיר כתבים רבים ומהם נדפסו על ידי רבי ישראל קרדונר ב' ספרים, ואלו הם: ספר "שיר ידיות" המדבר בשבחיו של רבינו ז"ל, וכן "ספר המפתחות" כדלהלן.

[על אודות ספרו 'שיר ידיות', כתב רבי ישראל קרדונר: "וכעת מדי עברי באמתחת הספרים של ידידיו הנגיד מורינו הרב נתן מטרואויטץ נ"י ומצאתי ה'שיר ידיות' בתוך הכתבים שהניח אחריו ברכה הלא הוא הרבני וכו' מורינו הרב יחיאל מענדיל ז"ל ממעדועעדיוקע. ומה מאד נתלהב לבי לזכות בזה אנ"ש, כפי שיראו עיניכם גודל העמקות והמתיקות והעריבות הטמונים בו, שמדבר כמעט מכל מאמר מספרי ליקוטי מוהר"ן ומכל מעשה מסיפורי מעשיות, וגם מהדיבורים בעל פה שהולך בקבלה מדור לדור. ומחמת שהיא בדרך שיר ומליצה הוא מעורר ביותר את לב המעיין בו, כידוע מדברי רבינו הקדוש גודל יקר הערך מעלת המליצה דקדושה" (מכתבי רבי ישראל קרדונר, מכתב ג). ובשיש"ק מסופר: "עובדי ה' שבאנ"ש, היו מרבים בלימוד הקונטרס 'שיר ידיות' שחיבר רבי יחיאל מענדיל, והיו לומדים והוגים בו כסדר, וכדי שיתלהבו מגדולתו של רבינו ומוהרנ"ת" (שיש"ק ד, שלא).

פה. בהקדמת "ספר המפתחות". רבי יחיאל מענדיל חיבר ספר אשר בו סידר מפתחות למצוא על

מה לחקור עוד. ואם לא הבינו עדיין פשיטות הדברים, אין כאן אפילו לימוד בקיאות.

זה פשוט וא"צ לבאר, שמה שכתב שאין בהם יותר מפשוטם של דברים, היינו מצד הפשט שבהם. כי בוודאי יש בליקוטי מוהר"ן נסתר למעלה מנסתר, כמבואר בהמשך כמה וכמה פעמים. אלא שכשאנו דנים לגבי העיון בליקוטי מוהר"ן, אשר העיון הוא בעומק ה'פשט', בזה אין לכאורה יותר מפשוטם של דברים, וק"ל.

פג. מסיבה זו, מחמת שלא הבינו מה שיין "עיון" בליקוטי מוהר"ן אחר שהבינו כבר פשט הדברים.

פד. ואחד מהם הוא רבי יחיאל מענדיל. רבי יחיאל מנחם מענדל זצ"ל היה בנו של רבי ישעיה שלום בן רבי יודל תלמיד רבינו ז"ל. והוא עוד הכיר כמה מתלמידי רבינו ז"ל, וביניהם: את זקנו רבי יודל, ואת רבי שמואל יצחק מטשעהרין, ועוד.

המבאר הכירו ושמע כמה סיפורים מפיו. כנזכר בספר כוכבי אור: "מענין קול הרעש הגדול והנורא שנשמע בחדרו שהיה לבדו סגור שם, שמעתי מפי רבי יחיאל מענדיל ז"ל, ששמע זאת מפי הרב ר' שמואל יצחק ז"ל הנ"ל אשר הוא בעצמו שכב אז סמוך לפתח חדרו" (מכתבי אור, אנשי מוהר"ן, י). "מה שעבר על רבי יודל ורבי שמואל אייזיק ז"ל בעת שנסעו בפקודתו עבור השתדלות בתעלומותיו למהר גאולתנו, שמעתי מזה קצת דקצת ראשי פרקים מאבי הכ"מ ששמע מפי מוהרנ"ת ז"ל, וגם מר'

שפת הבאר

כל תורה מליקוטי מוהר"ן את ה"ליקוטי הלכות" שעליה. [והביאו לדפוס, רבי ישראל קרדונר זצ"ל. וכמו שכתב במכתבו לאנ"ש: "ובכן כעת מדי עברי באמתחת כתבי יד שהניח אחריו ברכה הלא הוא הרבני וכו' מוריני הרב יחיאל מענדיל ז"ל, ומצאתי אלו ה'מפתחות', מה מאוד נתלהב לבי לזכות בזה אנ"ש, כפי שיראו עיניכם גודל ההכרח והנחיצות לזה למקטן ועד גדול, שוה לכל נפש. עבור זה נסכם בדעתי להדפיס אלו המפתחות" (מכתבי רבי ישראל קרדונר, מכתב ד).]

ובהקדמתו כותב רבי יחיאל מנדל, מה הביאו לסדר מפתחות אלו ולהדפיסם, וזה לשונו:

"הנה ידוע מה שכתוב בספר שיחות הר"ן שאדמו"ר ז"ל היה רצונו אשר כל אחד מאנ"ש יהיו לו ב' שיעורים בלימוד ספרו הקדוש ליקוטי מוהר"ן: א', שיעור פשוט ללמוד ספרו הנ"ל בכל יום תורה אחת או עכ"פ דף אחד או עמוד אחד בלימוד פשוט, כל אחד כפי השגת שכלו ודעתו, ולהוציא מלימוד ספר הקדוש זה עצות ודרכים לעבודת השם יתברך, ולהתפלל לפני השם יתברך שיזכה לכל הדברים והדרכים הקדושים המבוארים בזאת התורה. ושיעור הב', הוא שילמוד בכל יום ספריו הקדושים ויעיין בהם, ועל ידי ההקדמות והדרכים המבוארים בהם יחדש על ידם חידושין דאורייתא אמיתיים בתורה שבכתב ובדברי חז"ל בתלמוד ובמדרשים או בדברי הזוהר הקדוש והתיקונים וכתבי האר"י ז"ל, כל אחד כפי יכולתו וכפי שכלו ודעתו.

אמנם, השיעור הב', לא כל אדם זוכה לחדש בתורה על פי ההקדמות המבוארים בספריו הקדושים, ואם כן איה איפה נוכל גם אנשים כערכנו לצאת ידי חובתנו לקיים רצון אדמו"ר זצ"ל הק'. לזאת עלה על דעתי שיש אופן אשר גם אנחנו נוכל לקיים רצונו ז"ל בשיעור הב', והוא: כאשר נלמוד

תורה ומאמר אחד מספרי רבינו ז"ל על הסדר אחת לאחת, ועל כל תורה ומאמר או מעשה או שיחה, נלמוד אחר כך כל ההלכות הנמצאים בספרי ליקוטי הלכות אשר חיבר רבינו הר"ר נתן ז"ל תלמידו של אדמו"ר זצ"ל, המיוסדים על החידושים והדרושים אשר למדנו, ועל ידי זה נצא גם אנו ידי חובותינו בלימוד השיעור השני עכ"ל.

ומדבריו אתה רואה, שהבין שהעיון בליקוטי מוהר"ן פירושו ש"על ידי ההקדמות והדרכים המבוארים בהם יחדש על ידם חידושין דאורייתא אמיתיים בתורה שבכתב ובדברי חז"ל בתלמוד ובמדרשים או בדברי הזוהר הקדוש והתיקונים וכתבי האר"י ז"ל, כל אחד כפי יכולתו וכפי שכלו ודעתו". ולכן גם כתב שאין זה ביכולתו של כל אחד, מאחר ש"לא כל אדם זוכה לחדש בתורה על פי ההקדמות המבוארים בספריו הקדושים".

אמנם, לפי מה שיתבאר להלן, אין כוונת רבינו - במה שציווה ללמוד תורתו בעיון - שנחדש ע"פ דבריו וכו', כי זה אינו נקרא 'עיון' כלל, כי עיון פירושו לעיין בעומק הדברים, ולא לחדש על ידם בדרך הדרש הרמז והסוד. רק כוונת רבינו שנעיין בעומק דברי תורתו על דרך הפשט והנגלה, ע"פ כל הכללים דלהלן. ולכן גם שיין העיון לכל אחד והוא שווה לכל נפש, ואין צורך למצוא דרכים לצאת ידי חובת העיון על ידי לימוד ליקוטי הלכות. ואדרבא, על ידי לימוד ליקוטי הלכות שעל התורה, מגלים יותר ויותר עומק הפשט של דברי רבינו. כי גם דברי ה"ליקוטי הלכות" אינם דרושים בעלמא, רק הם בנויים ע"פ עומק הפשט בליקוטי מוהר"ן, כמבואר להלן.

פ. שהכוונה היא על 'דרש'. והיינו, שדרך לימודם בספרי רבינו, אינו להעמיק יותר ויותר בעצם 'פשט' הדברים לעומקם, אלא לדרוש ולחזק על פי

לעובדא ולמעשה

כשזוכה להתייגע בתורה עצמה, על פי כללי העיון, ודולה מתוך מעמקי התורה עצמה את עומק הפשט.

שכוונתו היה לקיים את ה"עיון" על ידי לימוד הליקוטי הלכות שעל כל תורה, עיין שם ודוק והבן לעניינינו לעובדא ולמעשה). רק עיקר העיון הוא,

אבל בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּמֶן, מִדֵּי שׁוֹקְדֵי עַל דִּלְתֵי סִפְרֵי מוֹהַרנ"ת - אֲשֶׁר עָלְיוֹ סִמָּךְ רַבֵּנוּ ז"ל אֶת יָדָיו, לְמַלֵּא אוֹתוֹ בְּרוּחַ אֱלֹקִים לְקוֹם וּלְדַרְשׁ בְּדִבְרָיו הַקְדוּשִׁים, עַד שָׁגַם כָּל דְּרָשׁוֹתָיו כְּנִים וְאַמִּתִּיִּים [וְכָלִי שׁוֹם תַּעֲרֻבוֹת חֵם וְשָׁלוֹם, מִבְּלָבּוֹל הַמְדָּמָה בְּתַכְלִית תַּהֲפֹף, שֶׁהַזְכִּיר מִן רַבֵּנוּ ז"ל כְּלִקוּטֵי מוֹהַרנ"ן חֵלֶק א' סִימָן נ"ד עֵינִן שָׁם].

— בַּאֲר אַבְרָהָם —

אבל בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּמֶן, בְּשִׁשְׁשֶׁקְדֵי רַבּוֹת עַל דִּלְתֵי סִפְרֵי מוֹהַרנ"ת^א - אֲשֶׁר עָלְיוֹ סִמָּךְ רַבֵּנוּ ז"ל אֶת יָדָיו לְמַלֵּא אוֹתוֹ בְּרוּחַ אֱלֹקִים^ב לְקוֹם וּלְדַרְשׁ בְּדִבְרָיו הַקְדוּשִׁים^ג, עַד שֶׁזָּכָה שָׁגַם כָּל דְּרוֹשָׁיו אֲשֶׁר דָּרַשׁ הֵם כְּנִים וְאַמִּתִּיִּים^ד [וְאֵין מְעַרְבֵי בָהֶם שׁוֹם תַּעֲרֻכַת שֶׁל 'בְּלָבּוֹל הַמְדָּמָה' חֵם וְשָׁלוֹם^ה, הַמְזֻכָּר בְּלִקוּטֵי מוֹהַרנ"ן חֵלֶק א' סִימָן נ"ד עֵינִן שָׁם^ו].

— שַׁפְת הַבַּאֲר —

לחדש בהם, הכל מיוסד על פי ההקדמות והיסודות שקיבלתי מרבנו הקדוש והנורא זכר צדיק וקדוש לברכה, המבוארים בספריו הקדושים, שהם: ליקוטי מוהר"ן א' וב'. ולפעמים הוצאתי איזה הקדמות נוראות מהמעשיות הנוראות שסיפר, המבוארים בספר סיפורי מעשיות" (ליקוטי הלכות, הקדמה).

ועיין בספר 'פרפראות לחכמה' על תורה ס"א שביאר באר היטב ענין הסמיכה שסמך רבינו ז"ל את מוהרנ"ת ומילא אותו ברוח אלקים לכתוב את ספריו הקדושים. והרי לך מעט מדבריו: "ובאמת כל הכח הזה של ידי הכתיבה שלו הכל הוא רק בכח ההארה הגדול של הרוח חכמה שהאיר עליו רבינו ז"ל, על ידי בחינת ידי הסמיכה שזה בחינת 'כי סמך משה את ידיו עליו'. נמצא מבואר שרימז רבינו ז"ל בזה המאמר גם כן בחינת סמיכה להר"ר נתן ז"ל, כאשר באמת היה מנהיג ישראל אמיתי וזיכה את הרבים מאוד אחר פטירתו של רבינו ז"ל, וכמעט שעיקר ההשארה של רבינו ז"ל הוא רק על ידו וכמבואר במקום אחר" (פרפראות לחכמה, סימן סא, יז יח).

צ. כל דרשותיו אשר הוא דורש הם כנים ואמתיים. שאינם רק על דרך הדמיון וההיקש, אלא הם כנים ואמתיים. וכדברי מוהרנ"ת בעצמו

הדברים הכתובים, ולהרחיב אותם עם מובאות ומראי מקומות מתורות אחרות או משאר ספרי קבלה וחסידות וכיו"ב, והבן.

פז. ספרי מוהרנ"ת. הלא הם, שמונת חלקי ליקוטי הלכות.

פח. סמך רבינו ז"ל את ידיו, למלא אותו ברוח אלוקים. הוא על פי לשון הפסוק: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו" (דברים לז, ט). ועיין בליקוטי מוהר"ן תורה ס"א, שם מבואר ענין הסמיכה שהצדיק סומך את תלמידו וממלא אותו ברוח אלקים. וראה גם בהערה הבאה דברי הפל"ח.

פט. למלא אותו ברוח אלוקים לקום ולדרוש בדבריו הקדושים. כי רבינו ז"ל הוא זה שציווה על מוהרנ"ת לחדש ולדרוש בתורתו, כמסופר בחיי מוהר"ן (אות ב), וכאשר כתב מוהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי הלכות, וזה לשונו בקיצור: "והנה מהות הספר ומעשהו יראה הרואה בעיניו, שכולו מיוסד ומסודר על כל ההלכות שבארבעה חלקי שולחן ערוך, כי כן צויתי מפיו הקדוש, לחשוב ולעין בכל הלכתא והלכתא עד שיאיר ה' עיני לחדש בהם איזה חידוש. וכל מה שזיכני ה' יתברך

בהקדמתו לספר ליקוטי הלכות, וזה לשונו: "ובעזרת ה' וישועתו הנפלאה, באלו הספרים פתחתי שער קצת למצוא דרכים אמתיים בכל לימודי התורה הקדושה. 'וברוב המקומות אינם בדרך רמז ודרוש לבד, כי אם כך הוא אמיתת העניין על פי סוד כוונת המצוה'. וביאור דברי אלה לא יספיקו המון יריעות לבארם, אך המשכיל באמת, יבין מעט דבריי אלה כשישים על לבו היטב להדברים הנאמרים בספרים אלה ובספרי רבינו". (ענין ב"לעובדא ולמעשה" שביארנו בס"ד ענין זה).

עוד יש לבאר בענין זה: כי הנה, דרכם של מחברי הספרים על דרך הדרוש, שאינם מדקדקים כ"כ לומר דווקא דברים כנים ואמתיים להלכה למעשה, כי מאחר שעיקר מגמתם הוא לפרש על דרך הדרוש, אינם חוששים שילמדו מדבריהם דברים הנוגעים למעשה. אבל אצל מוהרנ"ת אינו כן, אלא אע"פ שדבריו נאמרים בדרך הדרוש, אעפ"כ כל דבריו כנים ואמתיים, והבן.

ומה שרוצה המבאר בהוספתו זאת, הוא לכאורה, לומר שדרושי של מוהרנ"ת אינם רק על דרך הדמיון בעלמא, אלא באמת הם הפשט הפשוט

והפנימי של תורות רבינו בליקוטי מוהר"ן, כאשר יבואר להלן.

צא. ואין מעורב בהם שום תערובת של 'בלבול המדמה' חס ושלום. והיינו, שאין בדעתו שום תערובת, ולכן אין בחידושי ד"מו"ם שאינם נכונים ומבוררים, שזה נקרא 'בלבול המדמה', שכח הדמיון מבולבל ומדמה דבר לדבר אע"פ שאינו נכון. ובלשון המבאר"ר הוסיף וכתב 'בתכלית ההיפך', שע"י בלבול המדמה, בא האדם לדמות דברים ההפוכים זה מזה שאין ביניהם קשר. או אולי כוונתו שבלבול המדמה הוא ההיפך ממש מהדרש האמיתי. כי הרי הדרש הוא בכח הדמיון, שמדמים מילתא למילתא. ובלבול המדמה, הוא ההיפך מהמדמה המבורר והקדוש שהוא הדרש האמיתי, והבן.

צב. המוזכר בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נ"ד עיין שם. שם מבואר, שישנם כאלה שחידושיהם הם מכח המדמה שאינו מבורר, ומחדשים כאלה "אם הם מחדשים דבר בתורה, הוא חידוש נאה ומתקבל (בלשון אשכנז גלייך). כי הוא בא מכח המדמה, שהוא מדמה מילתא למילתא, אך

לעובדא ולמעשה

והמועדים. "וברוב המקומות אינם בדרך רמז ודרוש לבד, כי אם כך הוא אמיתת העניין על פי סוד כוונת המצוה"

(הקדמת ליקוטי הלכות).

עד כדי כך, שאנו רואים שמוהרנ"ת הקפיד על מי שטועה לחשוב שחידושיהם הם בגדר 'דרוש' נאה, ורצה שנכוון אותם כפשוטם בעת קיום המצוות, וכמסופר בזה הלשון: "הקפיד מאד על כמה בני אדם שהתפלאו מאד על נפלאות החידושים הכתובים בספרי הקדושים, ואמר להם: זה הוא החיסרון שלכם, שאתם סוברים שכוונתי על החידוש והדרוש. הגם כי באמת הם נפלאים וטובים מאד, אבל עיקר כוונתי הוא רק על המעשה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. שכוונתי כפשוטו; כשאתם מתעטפים בציצית, תדעו ותזכרו ותשימו על לבכם כל מה שנתבאר בדברינו בסוד ענין ציצית, על פי ההקדמות הנוראות שקיבלתי מרבינו הקדוש זצוק"ל, עד שתזכו על ידי זה להתחזק תמיד בעבודתו יתברך" (השיחות הנפסות בתחילת ליקוטי הלכות).

כל דרשותיו כנים ואמתיים, ובלי שום תערובות חס ושלום, מבלבול המדמה בתכלית ההיפך. הדרושים של מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, אינם 'דרושים' בעלמא; שמפרש את מצוות התורה ומועדי השנה בדרך 'דרוש' על פי תורת רבינו. אלא הם לאמיתם של דברים; שאכן, זהו פנימיות סוד כוונת המצוות והמועדים.

וכשם שלגבי הכוונות והסודות המבוארים בכתבי האריז"ל על המצוות והתפילות והמועדים, אנו יודעים ומאמינים שאינם בדרך דרוש ורמז, רק הם פנימיות סוד הדברים. ומי שטועה לחשוב שכל הסודות שבכתבי האריז"ל הם דרושים ורמזים בעלמא, אינו אלא טועה, וחוששים שמא מינות נזרקה בו. כך ממש, דרושי של מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, הם פנימיות סוד הדברים לאמיתתה של תורה. כי רבינו הקדוש נתן לו "בירור המדמה", שחידושי ודרושי יהיו מבוררים בתכלית הבירור, חכה לגלות פנימיות סוד המצוות

רֹאה רֵאיתִי, שְׁבָאֲמָצְעוֹת הַדֶּרֶשׁ, חֵתֶר וּמָצָא מְסִלּוֹת נִפְלְאוֹת בְּלִמּוֹד
תּוֹרַת רַבֵּנוּ ז"ל, גַּם בְּפִשְׁטוֹת. וּלְהוֹסְפוֹת הֵם נִחְשָׁבִים עַל חֶרְמוֹ
וְהַדֶּרֶשׁ, אֲשֶׁר יִדְרֹשׁ בָּהֶם בְּעֶשֶׂר דְּבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל מִמְּקוֹמוֹת אַחֲרִים בַּתּוֹרָה
שֶׁבְּכֹתֵב וּבָעַל פֶּה [אוּ מִמָּאמְרִים אַחֲרִים שֶׁבְּסֵפֶר רַבֵּנוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ, שְׁגִם זֶה
נִקְרָא בְּשֵׁם 'דֶּרֶשׁ' וְעֶשֶׂר מְקוֹם אַחֵר']. כִּי עוֹד בְּהוֹסְפָה וְתוֹסְפוֹת עַל כָּל
זֶה, מָצָא פְּרוּשִׁים נִחְמָדִים, בְּקִצָּת מֵאמְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל, וְהֵם מְבַלְעִים וּמוֹבְלָלִים

❧ באר אברהם ❧

וּבְשִׁשְׁקִדְתִּי עַל דֶּרֶשׁוֹתָיו, רֹאה רֵאיתִי, שְׁבָאֲמָצְעוֹת הַדֶּרֶשׁ^א, חֵתֶר וּמָצָא מְסִלּוֹת נִפְלְאוֹת
בְּלִמּוֹד תּוֹרַת רַבֵּנוּ ז"ל^ב, גַּם עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט. וְזֹאת בְּנוֹסֵף לְרִמּוּזִים וּלְדְרוּשִׁים אֲשֶׁר הוּא
מְרַמֵּז וְדוֹרֵשׁ בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל, עַל יְדֵי שְׁמַעְשִׂיר אֶת דְּבָרָיו מִמְּקוֹמוֹת אַחֲרִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב
וּבָעַל פֶּה^ג [אוּ שֶׁמֵּבִיא מִמָּאמְרִים אַחֲרִים שֶׁבְּסֵפֶרוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ^ד, שְׁגִם זֶה נִקְרָא
בְּשֵׁם 'דֶּרֶשׁ'^ה וְעֶשֶׂר מְקוֹם אַחֵר^ו].

כִּי מְלַבֵּד כָּל אֵלֵי הַדְּרוּשִׁים וְהֶרְמְזִים, מָצָא גַם פְּרוּשִׁים נִחְמָדִים, בְּכַמָּה מִמָּאמְרֵי רַבֵּנוּ

❧ שפת הבאר ❧

וכתב המבאר בביאורו על תורה זו: "שמעתי
מאבי ששמע ממוהרנ"ת ז"ל שבהמאמר והשגה
הזאת (היינו במאמר "ויהי מקץ" שבסימן נד, חלק
א') פקד וציווה עליו אדמו"ר ז"ל מאז והלאה לחדש
בתורתו, ושעל זה סיבב בכלל הענין אין אדם דן וכו'
לדמות מילתא למילתא מעצמו אלא אם כן קבלה
מרבנו וכו'. ואמר אז [מה שמובא בח"י מוהר"ן,
בהשיחה עבודת ה' אות פ"ד] שהמשיך לאנשיו כח
המדמה ברור וזך, ועיקר דבריו היו על מוהרנ"ת ז"ל
בעצמו, שהוא שקיבל אז מאתו בירור המדמה
לחדש ולדמות מילתא למילתא ובלי טעות והיפך
חס ושלוש, והוא שישוּבב עליו בהכתוב ביד הנביאים
אדמה במדמה דקדושה" (ביאור הליקוטים, תורה נה, אות ד).

צג. שבאמצעות הדדש. תיבה זו של "באמצעות"
ניתן לפרשה בשני אופנים, ובכל אחד מהם יש
מעט דוחק. בפשטות, מצד הלשון, משמע שכוונת
תיבה זו הוא, שהדרש הוא ה'אמצעי' שעל ידה חתר
ומצא מוהרנ"ת מסילות נפלאות בדרכי העיון. והיינו,

שהרע שבו הוא יותר מהטוב. ואלו החידושים
מוזיקים לפרנסה... כשהחידושים הם על ידי כח
המדמה, אזי נבראין רקיעין דשוא, ועל ידם בא רעב
לעולם. ואף שיש בהם גם כן טוב, שהם דברי תורה,
שהם בחינת שובע. אך מחמת שהרע יותר מהטוב,
על כן הרע גובר, והטוב נתבטל" (ליקוטי מוהר"ן, נד).

ורק מי שקיבל מרבנו בירור המדמה, ורבנו מרבנו
עד משה רבינו, הוא יכול לדרוש ולחדש חידושים
אמיתיים במדמה מבורר. ומסיים שם את התורה
בדברים אלו: "כלל העניין, הוא מה שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה (פסחים סו ע"א, נדה יט ע"ב) אין אדם דן גזירה
שווה מעצמו. כי יכול להיות שהוא דן גזירה שווה
מעצמו, והוא מכח המדמה. שמדמה מילתא
למילתא כנ"ל עיין שם. על כן אסור לדון גזירה
שווה, היינו לדמות מילתא למילתא, מעצמו. אלא
אם כן קיבלה מרבנו, ורבנו מרבנו, עד משה רבנו,
עליו השלוש, מפי הגבורה, כדי להינצל מכח
המדמה, והבן" (שם).

שבכח הדרש שדרש על פי ההקדמות של רבינו, מצא על ידם גם דרכי העיון בתורותיו. אך פירוש זה דחוק מעט מצד העניין, כי מדוע ואיך יהיה הדרש 'אמצעי' למצוא על ידו דרכי העיון.

ומצד העניין משמע יותר שכוונת תיבה זו הוא, שב'אמצעי' הדרושים הארוכים של מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, אפשר למצוא בדבריו שחתר ומצא מסילות נפלאות בדרכי העיון. ואע"פ שגם זה דחוק מעט, כי אין זה משמעות התיבה של "באמצעות", דא"כ הול"ל "באמצעי", אמנם, זהו סגנון לשון המבא"ר לכתוב "באמצעות" כשכוונתו על "אמצעי" ולא על "אמצעי", כפי שתראה בהמשך קטע זה עצמו, שכותב: "והם מובלעים ומובללים באמצעות דרושיו", ושם בוודאי הכוונה ל"אמצעי". וראה גם מה שכתב בהקדמה להלן בכלל ה"ז: "שאין דרכו הקדושה להרכיב באמצעות קשרי דבריו הקדושים שבכל תורה", וגם שם מוכח שהכוונה היא ל"אמצעי" ולא ל"אמצעי".

צד. חתר ומצא מסילות נפלאות בלימוד תורת רבינו ז"ל. המבא"ר דייק בלשונו, ולא כתב שמוהרנ"ת חתר ומצא "ביאורים נפלאים", אלא כתב שחתר ומצא "מסילות נפלאות" בלימוד תורת רבינו. כי כל החידוש כאן הוא, שמוהרנ"ת גילה לנו – לא רק ביאורים פרטיים בתורת רבינו, אלא גם – מסילות ודרכים כיצד ללמוד ולעיין בתורת רבינו, והבן היטב.

צה. שמעשיר את דבריו ממקומות אחרים בתורה שבכתב ובעל פה. והיינו, שמביא ידיעות מדברי חז"ל או כתבי האר"ז"ל, ומבארם ודורשם באופן נפלא ע"פ דברי רבינו.

צו. או שמביא ממאמרים אחרים שבספרו של רבינו ז"ל בעצמו. אגב, אפשר להבחין שבהלכות הראשונות שכתב מוהרנ"ת [כגון כל

ההלכות א' או ב'] נוהג מוהרנ"ת להביא ולקשר תורות רבות. אך ככל שההלכות הם משנים מאוחרות יותר, אינו נוהג כך אלא לעתים נדירות יותר, ואינו דורש רק מאותה תורה עצמה שעליה נסובה ההלכה.

צז. שגם זה נקרא בשם 'דרש'. זוהי שיטתו של המבא"ר, שהחיפוש אחר פשט דברי רבינו בליקוטי מוהר"ן, צריך להיות באותו מאמר עצמו. וזהו הכלל הראשון והעיקרי של ח"י כללי העיון, כדלהלן, שכל מאמר מתפרש מיניה וביה, ובכל מאמר טמן רבינו ז"ל את הפשט האמיתי לכל חלק מחלקי המאמר, ואין צורך לחפש ולהביא מתורות אחרות. ולכן, כל הרמזים והדרושים שבדברי מוהרנ"ת שמקשר כמה תורות יחד, נחשבים כ"דרש" ולא כ"פשט", והבן.

צה. ו'עושר ממקום אחר'. ענין ה'עושר' שכתב המבא"ר הוא על פי דברי חז"ל שאמרו: "תני בשם רבי נחמיה: 'היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה', דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר" (ירושלמי ראש השנה י"ז ע"א). וזה נאמר על ענין הדרש שדורשים חז"ל, כמבואר בליקוטי מוהר"ן: "כי דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר, שהחכמים למדים דבריהם ממקומות רחוקים שבתורה, שזה נמסר להם לדרוש התורה לכל חפציהם, בשלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן" (ליקוטי מוהר"ן, נז). ורוב ככל חידושי תורה הם על ידי זה, שמחברים דברי תורה ממקום למקום, כמבואר בליקוטי מוהר"ן: "כי דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, וצריך לחבר דברי תורה ממקום למקום, כי מחברים דברי תורה ממקומות מפורזים, שהם רחוקים זה מזה, ומחברים אותם יחד, ועל ידי זה נעשה החידוש שמחדשים" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, פט).

שמפרש ומבאר עומק פשט תורותיו של רבינו הקדוש לעובדא ולמעשה.

כי אף על פי שבפשטות, כשלומדים ליקוטי הלכות לפום ריהטא, "קשה וכבד להבחין כלל" שמסתתרים בדבריו פירושים בתורת רבינו. אף על פי כן כששוקדים

◊ **מצא פירושים נחמדים בקצת מאמרי רבינו ז"ל, והם מובלעים ומובללים באמצעות דרושיו הנ"ל, עד שקשה וכבד להבחין כלל בהם.** את הספר ליקוטי הלכות, אפשר ללמוד בשני אופנים: א. בתור ספר של דרושים ודברי חיזוק נפלאים. ב. בתור ספר

בְּאַמְצָעוֹת דְּרוּשֵׁי הַנ"ל, עַד שֶׁקֶשָׁה וְכָבֵד לְהַבְחִין כָּלֵל בָּהֶם . וְאִם יִהְיֶה

באר אברהם

וְל"ט, וּפְרוּשִׁים אֵלּוּ מְבֻלָּעִים וּבְלוּלִים בְּתוֹךְ דְּרוּשָׁיו, עַד שֶׁקֶשָׁה וְכָבֵד לְהַבְחִין בָּהֶם כָּלֵל.

שפת הבאר

להיכן יש להכניס את התיבות "בקצת מאמרי רבינו ז"ל", אשר נראה לכאורה שאינם על מקומם. ולכן הניחו תיבות אלו אחר תיבות "פירושים נחמדים", ואת ההגהה הדפיסו אחר התיבות "בקצת מאמרי רבינו ז"ל". ולפי גרסתם, אכן נראה כוונת המבאר שהפירושים הנחמדים שמצא מוהרנ"ת במאמרי רבינו ז"ל, הוא רק במקצתם ולא בכולם. (אא"כ נפרש שהכוונה על אותם המאמרים שעליהם יש דרושים בליקוטי הלכות, לאפוקי אותם המאמרים בליקוטי מוהר"ן שאין עליהם דרושים בליקוטי הלכות. אך אין זה מסתבר, שהרי על רוב המאמרים יש דרושים בליקוטי הלכות, ולא רק על מקצתם).

אמנם, יתכן שהגירסא המכוונת לאמת, היא כמו שנדפס במהדורת תרצ"ה, וכמו שמוכח גם ממהדורת תרע"ג (שהרי לא הניח המחבר את הציון להגהה אחר "במקצת מאמרי רבינו ז"ל", אלא אחר התיבות "פירושים נחמדים"). אלא שצריכים להוריד את הסוגר שהניח רבי שמואל אחר תיבת "מיוחדים". וכך יש להדפיס: "מצא פירושים נחמדים, והם מובלעים ומובללים באמצעות דרושיו הנ"ל, עד שקשה וכבד להבחין כלל בהם. ואם יהיה אלקים עמדי, הנני לייחד על זה בספרי דיבורים מיוחדים, בקצת מאמרי רבינו ז"ל".

ולפי זה יש לפרש כוונת המבאר, שבאמת מצא מוהרנ"ת פירושים נחמדים - לא רק במקצת אלא - בכל מאמרי רבינו ז"ל [וכפי שמוכח גם ממה שממשיך תיכף ואומר "שבכל מאמר ומאמר יפרש מיניה וביה", ונראה כעין סתירה בדבריו, שהרי בתחילה כתב "בקצת מאמרי רבינו ז"ל", ותיכף אח"כ כתב "שבכל מאמר". ועל כרחק ד"בקצת מאמרי" לא קאי אדלעיל]. ומה שכתב "בקצת מאמרי רבינו ז"ל", הוא המשך למש"כ "הנני לייחד על זה בספרי דיבורים מיוחדים", והיינו שמגלה לנו

צט. בכמה ממאמרי רבינו ז"ל. ממשמעות לשון המבאר נראה שרק ב"מקצת" ממאמרי רבינו ז"ל מצא מוהרנ"ת כמה פירושים נחמדים. והוא תמוה קצת, כי באמת ב"כל" דרושיו של מוהרנ"ת, גם באותם דרושים שאינו כותב להדיא ביאורים בדברי רבינו ז"ל, אם נעיין שם היטב נמצא שגם שם יוצאים מתוך דבריו קשרים וביאורים נפלאים בדברי רבינו ז"ל, כידוע לבקיאם בזה (וכדלהלן).

אמנם, האמת הוא שיתכן מאד שיש כאן שיבוש בגרסת הדפוס. ולמען יבין המעיין את אשר לפניו, נביא בקצרה השתלשלות גרסת הספרים:

כבר כתבנו בתחילת דברינו, שכל ה"פתיחה" הזאת מועתקת מתוך הספר "שיחות וסיפורים" (אומית י"ב ע'). והנה, במהדורת הראשונה של הספר 'שיחות וסיפורים', שנדפס בחיי המחבר בשנת תרע"ג, כתוב כך: "מצא פירושים נחמדים בקצת מאמרי רבינו ז"ל", ואחר תיבת "נחמדים", לפני תיבת "בקצת", יש ציון להגהה, ושם בהגהה [הנדפסת בתחתית הגליון] באה ההוספה: "והם מובלעים ומובללים באמצעות דרושיו הנ"ל, עד שקשה וכבד להבחין כלל בהם. ואם יהיה אלקים עמדי, הנני לייחד על זה בספרי דיבורים מיוחדים".

וכאשר בא רבי שמואל הורביץ זצ"ל והדפיס דברים אלו כפתיחה לביאור הליקוטים, בהגיעו לקטע זה, הכניס את ההגהה הזאת בסוגריים, בין תיבת "נחמדים" לתיבת "במקצת", וכך הדפיס: "מצא פירושים נחמדים (והם מובלעים ומובללים באמצעות דרושיו הנ"ל, עד שקשה וכבד להבחין כלל בהם. ואם יהיה אלקים עמדי, הנני לייחד על זה בספרי דיבורים מיוחדים) בקצת מאמרי רבינו ז"ל".

ובבוא המדפיסים של מהדורת "תורת הנצח" לערוך את ה"פתיחה" הזאת, המה ראו כן תמוהו,

שפת הבאר

את רצונו שרוצה לייחד בספרו (שיחות וסיפורים) דיבורים מיוחדים, להביא דוגמאות לזה בקצת ממאמרי רבינו ז"ל, אין אפשר למצוא פירושים נחמדים ועמוקים באמצעות הכלל הראשון והעיקרי ושאר הכללים.

וכאשר אכן עשה המבאר בהמשך ספרו "שיחות וסיפורים" (בהמשך סעיף זה), והביא דוגמא מתורה ח', ושם כתב שרצונו להביא עוד כמה דוגמאות מכמה תורות, וזה לשונו: "ונתעוררתי מכל זה להציג בזה הספר כמה מאמרים מהליקוטי מוהר"ן עם הביאורים כפי המסילה והכלל הנ"ל, ולהרכיבם ולבללם עם אלה השיחות והסיפורים. ובראשונה הנני להציג פה קצת מהדורא בתרא לביאור המאמר שבסימן ח' שבליקוטי א' על הכתוב ראיתי והנה מנורת זהב" (שיחות וסיפורים, יג). הרי לך שרצה להציג בזה הספר (שיחות וסיפורים) כמה מאמרים מליקוטי מוהר"ן עם ביאורים ע"פ ח"י כללי העיון ובפרט הכלל הראשון והעיקרי (ועיי' עוד באות כ"ו, שם הביא פירוש בתורה י"ב חניינא). וא"כ יתכן שלזה נתכוון בכתבו: "ואם יהיה אלקים עמדי, הנני לייחד על זה בספרי דיבורים מיוחדים, בקצת מאמרי רבינו ז"ל, ודוק. (אמנם עדיין צ"ב, ואיני אומר קבלו דעתי).

והארכנו בכל זה, כי בזה הרווחנו שלא יטעה הלומד לחשוב שרק חלק מדרושי של מוהרנ"ת יש בהם עומק הפשט בליקוטי מוהר"ן, אלא ידע נאמנה שלא רק ב"מקצת" ממאמרי רבינו ז"ל מצא

מוהרנ"ת פירושים נחמדים [ועירבם ובללם בתוך דרושיו], אלא שב"כל" התורות של רבינו ז"ל אשר כתב עליהם מוהרנ"ת דרושים, נמצאים שם פירושים נחמדים בעומק פשט דברי רבינו ז"ל.

וגם אם אין האמת אתנו שכן היא הגירסא, אך עכ"פ עצם הדברים נכונים בוודאי, ועל כרחך לומר כן, שהרי מוהרנ"ת בעצמו כתב בפירוש בהקדמתו לספרו ליקוטי הלכות: "בעזרת ה' יש בספרים אלו ברוב המקומות דברים עמוקים הרבה, כי יסודותם בהרי קודש על פי ההקדמות הנוראות שגילה רבינו הגדול והקדוש והנורא זכר צדיק לברכה, אין שיעור ואין קץ להעמקות שיש בו עד אין סוף ותכלית, כאשר יבין כל חד כפום מה דמשער בליביה, מי שחפץ בהאמת לאמיתו. ועל כן גם אלו החידושים שחנני ה', שהם כולם בנויים על דבריו הקדושים, בכולם יש בהם עמקות, מחמת שכולם [!] הם כמו פירוש וביאור על דבריו הקדושים זכרוננו לברכה" (הקדמת ליקוטי הלכות). הרי לך להדיא שמוהרנ"ת עצמו מעיד ש"כל" דרושיו – ולא רק מקצתם – הם כמו פירוש וביאור על הליקוטי מוהר"ן.

ויש להאריך בזה הרבה, אך א"א לבאר כ"כ בכתב, רק הוא לכל אחד כפום מאי דמשער בליביה אחר ריבוי היגיעה והעיון בליקוטי הלכות. וראה מה שכתבנו בזה במדור 'לעובדא ולמעשה' ד"ה מצא.

ק. עד שקשה וכבד להבחין בהם כלל. כי כשלומדים 'הלכה' בליקוטי הלכות, ורואים את

לעובדא ולמעשה

ומי שאכן ילמד באופן זה. יגלה בכל שורה ותיבה מדרושי של מוהרנ"ת, ביאורים עמוקים בעומק פשט דברי רבינו לעובדא ולמעשה, ותתענג בדשן נפשו. ואי אפשר לבאר ענין זה בכתב, רק הוא לכל אחד כפי מה שזוכה להתור ולהתעמק בדבריו הקדושים.

ולשלימות הענין, נעתיק פה דברי הגרא"י כרמל שליט"א, שהאריך בזה בהקדמתו לספרו "מקור חכמה" (ביאור על הספה"ק ליקוטי מוהר"ן), וזה לשונו:

"הנה, זה ימים ושנים חמותי ראיתי אור את דברי קדשו [מה שכתב מוהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי הלכות:

על דלתי ספריו, וחותרים ומעמיקים בהם, אפשר לגלות איך כל דבריו הם בעצם עומק פשט תורת רבינו. כי אע"פ שהוא הולך ודורש את דבריו על דרך הדרוש, אעפ"כ כל יסוד דבריו בדרושי – אינם על דרך הדמיון, שמצא קשר בין תורת רבינו לבין שלל המצוות והמועדים וכיו"ב, אלא כולם – מיוסדים על יסוד כללי העיון בתורת רבינו (ובפרט הכלל הראשון והעיקרי), ועל פיהם מצא את חידושי ובוה את דרושיו. וכמו שהעיד מוהרנ"ת בפירוש על דרושיו "שכולם הם כמו פירוש וביאור על דבריו הקדושים זכרוננו לברכה".

אלקים עמדי, הנני ליחד על זה בספרי דבורים מיוחדים.

שפכל מאמר ומאמר יפרש מנייה וביה', כפי הכלל הראשון [והעקרי] לכל הכללים, אשר כתבתי בהקדמת ספרי 'באור הליקוטים', שכן דרך רבנו ז"ל, לפרש בכל מאמר מנייה וביה'; תחלתו מסופו, וסופו

באר אברהם

ואם יהיה אלקים עמדי^א, אדבר על נושא זה במיוחד.

והפרושים שמצא מוהרנ"ת בדברי רבנו, הוא מה שפכל מאמר ומאמר הוא מפרש את דברי רבנו מנייה וביה'^ב; מתוך דברי התורה עצמה^א. וזאת על פי הכלל הראשון והעקרי^ד לכל כללי למוד העיון בליקוטי מוהר"ן (אשר כתבתי בהקדמת ספרי 'באור הליקוטים') והוא: שכן דרכו של רבנו ז"ל, לפרש את דבריו בכל מאמר מנייה וביה';

שפת הבאר

אעפ"כ כשמעיינים בדרושי היטב, מבחינים שחידושי נתחדשו מתוך עיון מנייה וביה', ודוק.

קד. הראשון והעיקרי. הכלל הראשון הוא גם העיקרי לכל הכללים, הן מצד שכך הם עיקר בנין מאמרו ז"ל, באופן של מנייה וביה', והן מצד מה שרוב הכללים צריכים את עזרתו. כי גם כאשר משתמשים עם שאר הכללים, מוכרחים להשתמש בו, ובלעדיו לא ירים המעיין את ידיו ואת רגליו לעיין ולפרש בליקוטי מוהר"ן, כאשר ייווכח הלומד בספר זה. וכאשר הביא להלן שיחת רבינו ז"ל, שאמר ש"אין מי שיבין בתורתו" רק מי שלומד ע"פ כלל זה.

וכן מאידך גיסא; ע"י שאר הכללים יכולים להשתמש עם הכלל הראשון והעיקרי ביתר שאת ויתר עז, כי שאר הכללים מוסיפים בתוך התורה דברים שאינם כתובים בפירוש (כגון: ע"י הכלל של 'זה לעומת זה' נוספים עוד פרטים בתוך התורה, וכן על ידי הכלל ש'כל הענין נכנס ונתבאר' נוספים ג"כ עוד פרטים הרבה בתוך התורה, וכן הלאה) וכשיש עוד פרטים - על ידי הרחבה זו - מגלים עוד קשרים הרבה בתוך התורה, והבן.

כל הדרוש הנפלא, אין מבחינים איך שבתוך הדרוש הארוך נמצאים פירושים רבים, בעומק עומק פשט דברי רבינו. אך אם יתבוננו היטב בדבריו, ויקשרו דבריו עם מה שנאמר בתוך התורה בעצמה בליקוטי מוהר"ן, ימצאו פירושים עמוקים ונפלאים, שמפרש מוהרנ"ת בעומק פשט דברי רבינו, תוך כדי הדרוש.

קא. ואם יהיה אלקים עמדי. פירוש: אם יעזור לי ה' (וכמו שאנו רגילים לכתוב ולומר "אם ירצה השם"). והוא מלשון הפסוק: "וידור יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי" (בראשית כז, כ), ותרגם אונקלוס: "אם יהא מימרא דה' בסעדי" (שם).

קב. מנייה וביה'. מנייה וביה' בארמית = ממנו ובתוכו.

קג. מתוך דברי התורה עצמה. ואכן, פעמים רבות כותב מוהרנ"ת בפירוש שהוא מקשר את המאמר מתחילתו לסופו ומסופו לתחילתו. [ראה לדוגמא בהלכות שלוחין הלכה ג' סעיף כט, שכתב: "ובזה תבין היטב לקשר המאמר הנ"ל סופו בראשו ואמצעיתו, שכולו קשור ומחובר יחד היטב, והבן מאד". וכן בהרבה מקומות]. אך גם כשאינו מציין בפירוש שהוא מפרש את המאמר מנייה וביה',

לעובדא ולמעשה

"אלו החידושים שחנני ה' שהם כולם בנויים על דבריו הקדושים, בכולם יש בהם עמקות, מחמת שכולם הם כמו פירוש וביאור על דבריו הקדושים" [ולא זכיתי להבינם על בוריים, שהרי כפי מה שנראה, הגם שאגב אורחא או בתוך דבריו מבאר מוהרנ"ת איזה דברים השייכים לפירוש וביאור התורה, אבל הרי עיקר ורוב דבריו, הם במה שדרוש דרש ע"פ ההקדמות שקיבל מרביז"ל בספר ליקו"מ ושאר ספרים, עד שהרבה פעמים נראה בעליל שדברי רבינו שעליהם כתב מוהרנ"ת את דבריו, אינם אלא כעין הקדמה לתחילת או אמצע דבריו אבל עיקרי הדברים הם חידושים שחידש מדעתו הגדולה הזכה וברה מן המדמה כפי שסמך רביז"ל את ידיו עליו והאציל לו כוח של מדמה מבורר [כמבואר בפל"ח לתורה ח' ליקו"ת].

והדברים נראין כאילו שני עניינים הם, האחד הוא הלימוד בסה"ק ליקוטי מוהר"ן, שם כתובה ההשגה והעצה שהמשיך לנו רבינו, והשני הוא הלימוד בספר ליקוטי הלכות ששם יש את ההתעוררות וההתחזקות לעובדא ולמעשה. וכעין שכתב ראבר"נ שיש שסברו בלימוד ספרי רביז"ל שאין בם לימוד העיון זולת הדרוש, כמו"כ הוא בדברי מוהרנ"ת שלכאורה אינם בהכרח מחוברים ובנויים ומיוסדים כולם על דברי רביז"ל, אלא הם דרושים המעוררים ומחזקים לב ישראל לאביהם שבשמים, שסמך אותם על דברי רבינו, ומקופיא נראה כן, מחמת האופן והדרך שבה נכתבו דה"ק.

כי הספר ליקוטי הלכות נכתב בדרך דרוש, והתעוררות. וחלק גדול מאוד מדבריו, מבאר את קיום התורה והמצוות ע"פ הקדמות מדברי רביז"ל, וכמו כן מבאר דברי חז"ל, ומעורר מאוד לעבודתו יתברך, או שמחזק לשבורי לב ומחבש לעצבותם. ולכן מטבע הדברים, אין נראה להקורא במרוצה, או שלא בעיון, את האמת, שכל דבריו ממש, נמשכין מפירוש וביאור דברי רבינו שמפני שכך הבין מוהרנ"ת את דבריו הקדושים לכן ביאר וחידש מה שחידש והוציא בדרך נפלאה מהבנתו תוכן עומק פנימיות דברי רבינו, הן בפשט הן בדרש והן בתכלית הדברים כי לא המדרש עיקר אלא המעשה.

אמנם, האמת כמו שכתב הקדוש ראבר"נ, ולשונו תרומה מלשון מוהרנ"ת, ומעומק היגיעה בם במשך

ימים ושנים, כי את זה א"א לראות רק אחר עמל ויגיעה גדולה בספר ליקוטי הלכות בכל מאמר שכתב, כו"כ פעמים, בהרבה סעיפים, באריכות גדולה, כי לפעמים כותב עשרות סעיפים ולפעמים כו"כ הלכות לתורה אחת שמכולם יחד נתבררו הדברים. ולפעמים בתחילת ההלכה כתב מה שנתחדש ועדיין לא גמר לבאר דבריו רק אחר כו"כ סעיפים, וגם אחרי שמבינים היטב דבריו יש לעיין ולחפש בחיפוש אחר חיפוש מהיכן דלה דלה לנו, והיאך מצא כן ברברי רביז"ל, ודבר זה אינו בא רק אחר יגיעה מרובה כי למרות שנראה להבלתי מעיין שדבריו הם קלי ההבנה, מחמת שסגנון דבריו נכתב בדרך הנזכרת לעיל, האמת היא שדבריו עמוקים מאד ורק כשמתייגעים מבינים אותם. ואחר שזוכים להבינם, יש עוד לעמול הרבה בכדי לראות היכן מצא את דבריו בתוך הספר ליקו"מ.

וראבר"נ, גודל יגיעתו בספרי רביז"ל היה מופלא, עמוק עמוק מי ימצאנו, שהיה הולך עם כל תורה ותורה זמן וזמנים טובא ויש תורות שהלך עמהם חצי שנה. וכל עבודתו באותו הזמן ולימודו ותפילתו היו על דרך התורה ההיא, [כמבואר בחי"מ שפ"ח], וכל עסקו היה בפרישות מעסקי עוה"ז, כי כמה עשרות שנים היה יוצא מביתו במוצש"ק וחוזר בע"ש לביתו וכל הזמן עסק ויגע בתורה ועבודת ה', כמו ששמענו כ"ז מחו"ז הרה"ח רבי לוי יצחק זלה"ה שהרבה לדבר ולספר ממנו. ועוד שמעתי ממנו, שכל ימיו, כשהיה עוסק בלימוד ספרי רביז"ל היה מרבה מאוד בשפיכת לב ובבכיות להשי"ת, שיזכה להבין את דברי רביז"ל באמת, ושיהי' לימודו נקי מן המדמה כמו שהזהיר רביז"ל בתורה נ"ד. ובסוף ימיו, נחלשה ראייתו מאוד והבכיה הזיקה לו ומאז פסק מלכתוב ביאוריו וחידושינו בספרי רבינו, כי אמר, כשיכלתי לבכות להשי"ת, יכלתי לכתוב, עכשיו שא"א לי לבכות איני כותב יותר [ואגב אורחא אכתוב עוד מה ששמעתי מרלוי"צ ע"ה שבסוף ימיו לא היה מרבה להיות בציון רביז"ל כבשנים הקודמות שהיה מצוי שם בכל עת. כי בכ"פ שהיה בא לציון קה"ק, היה מתעורר בבכיה, והיה אסור לו לבכות].

והוא כמ"ש מוהרנ"ת בהלכות שלוחין הלכה ה'. שא"א לקבל מאור הצדיק "רק ע"י יגיעות ובקשה וחיפוש הרבה, ולסלסל ולחפש בתורתו הקדושה ולילך בדרכיו ואורחותיו הק' ולבקש ולהתחנן הרבה לפני השי"ת עד שיוריד דמעות הרבה עד שישפוך לבו כמים

מתחלתו. ובאפן שאין נראה כלל, רק למי שחותר ומעמיק בהם.

ובאשר ירמו מורנ"ת זה הכלל בהקדמותיו אשר כתב ללקוטי הראשון ולקוטי תניינא [ועין שם מה שכתב, שלפי עצם העמק, היה צריך לכתב בכל דבור ודבור "ודוק" או "והבן היטב"] .

באר אברהם

תחלתו מסופו, וסופו מתחלתו. בצורה כזאת, שמי שלא יחתר ויעמיק בתורתו – לפרש אותה מתחלתה לסופה ומסופה לתחלתה – לא יבחין בפרושים אלו כלל.

וגם מוהרנ"ת בעצמו מרמו על כלל זה^ק, בהקדמותיו אשר כתב ללקוטי מוהר"ן חלק ראשון^י וללקוטי מוהר"ן תניינא^י [ועין שם מה שכתב, שלפי עצם העמקות שיש בדברי רבנו, היה צריך לכתב בכל דבור ודבור: "ודוק", או "והבן היטב"^י].

שפת הבאר

בכל פעם ולהביט מאחוריו להבין היטב מתיקות עמקות הדברים, אחרית דבר מראשיתו וראשיתו מאחריתו, כולו קשור ומחובר ונעוץ סופו בתחילתו ותחילתו בסופו, וכן באמצעיתו ובצדדיו. ישוטט המעיין וירבה הדעת. וביותר בכללות התורה, שהיא מחוברת ונסגרת ונכללת מכמה טעמים ועניינים שונים נוראים ונפלאים ועמוקים ורחבים מיני ים" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה).

קז. ולליקוטי מוהר"ן תניינא. בהקדמתו לחלק שני, לא מצאנו שהזכיר בפירוש כלל זה, רק כתב בזה הלשון: "כי כל מאמר ומאמר וכל ענין וענין מחידושי רבינו ז"ל, יש בהם נסתרות רבות מאד, כי כולם הם נלקחים ממקום גבוה ועליון מאד מאד, והם כלליות גדול מאד, ובכל מאמר ומאמר נכללין בו כמה וכמה עניינים נפלאים ונוראים, מאמר אחד מתחלק לכמה טעמים ולכמה עניינים שונים. ואף על פי כן אחר היגיעה קצת, יוכל המעיין להבין קצת פשוטן של דברים, וגם יוכל להבין קצת דבר מתוך דבר. אבל תוכן הדברים בשרשם, גבהו מדעתנו" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, הקדמה).

קח. שכתב שלפי גודל העמקות שיש בדברי רבינו, היה צריך לכתוב בכל דיבור ודיבור,

קה. מרמו על כלל זה. אע"פ שמוהרנ"ת כותב זאת בפירוש, כמובא בהערה דלהלן, אעפ"כ כתב המבאר שמוהרנ"ת "מרמו" על כלל זה, כי באמת לא כתב בפירוש שאי אפשר להבין דברי רבינו רק על פי כלל זה, רק כתב באופן כללי שצריך לקשר כל התורה מראשה לסופה ומסופה לראשה וכו'. אבל האמת הוא, שרק באופן זה אפשר להבין עומק אמיתת פשט דברי רבינו, וכדלהלן.

קו. בהקדמותיו אשר כתב לליקוטי מוהר"ן חלק ראשון. וזה לשונו בהקדמתו לחלק ראשון: "כי כל תורה ותורה מדברי התורות הנאמרים בספר הקדוש הזה, הוא בנין גדול נפלא ונורא וחזק מאד. בנוי לתלפיות. תל שהכל פונים בו. כלול מכמה וכמה חדרים, חדר לפנים מחדר, וחדר לפנים מחדר, וחלונות ופתחים פתוחים מזה לזה ומזה לזה, וכל חדר וחדר וכל טעם וענין והקדמה הנמצאים בפרטות בכל תורה ותורה, יש בכל אחד ואחד עמקות גדול מאד מאד. וכל מה שהולכין ומתרבין הטעמים והעניינים יש בהם עמקות יותר ויותר, כמים לים מכסים. וערום יבין לאשורו כי בכל פעם שהוא נכנס ויוצא מפלטין לפלטין ומחדר לחדר ומענין לענין באותו ענין, צריך לחזור לאחוריו

שפת הבאר

"ודוק" או "והבן היטב". וזה לשונו: "והנה, לפי גודל העמקות של כל דיבור ודיבור, היה מהראוי לכתוב בכל פעם 'ודוק' או 'והבן ועיין היטב', וכיוצא באלו הלשונות המזכירים למעיין שישים עין עיונו שם להבין היטב. אך ראה ראיתי, כי אם כן יהיה ההכרח לכתוב כמעט אצל כל דיבור ודיבור לשונות כאלו, לפי עוצם עריבת מתיקות השכל והעמקות שיש בכל ענין

וכמעט בכל דיבור. ועל פי רוב יש עמקות גדול מאד בדבריו אשר לא יספיק שום לשון מאלו הלשונות. על כן החדלתי את עטי, ומנעתי את עצמי מלכתוב שום לשון מלשונות הנ"ל, רק לפעמים ולעיתים רחוקות נשמט מתחת הקולמוס איזה לשון כזה. והמעין באמת, מי שיש לו מח בקדקדו, יבין מאליו עמקות הדברים. שהם רחבים ועמוקים מיני ים, גבוה

לעובדא ולמעשה

לפני ה' עד שיזכה למצוא ולהשיג פנימיות כוונת תורתו הק' שזהו בחי' הצדיק בעצמו".

ובדרך יגיעתו וטרחתו ביגיעת המוח וביגיעת התפילה ובכיה להשי"ת, ובפרישות מתאוות עוה"ז, ובשפלות שקשה להשיגה, זכה להוציא את המסילה והדרך ללימוד ספרי רביז"ל מתוך דברי מוהרנ"ת.

ובזה יתבאר לנו מה שכתב מוהרנ"ת בהקדמה לליקו"ה "שמעוצם גשמייות גופינו ועכירת שכלינו קשה וכבד מאד להכניס בלב האדם תמימות ופשיטות הדברים האלה" ולכן כתב והרחיב דבריו בדרך דרוש, עד שיכנס בלב האדם [שמצד עצמו רחוק הוא מן האמת] תוכן הדברים, ויקיימם בפשיטות ותמימות, ואם אין אנו יודעים, האיך הוציא ומשך את דבריו מדברי רביז"ל נמצא שאין אנו מתעוררים כלל וכלל מהלימוד בסה"ק ליקוטי מוהר"ן, רק מדברי מוהרנ"ת, ונמצא שלא עלתה בידו של מוהרנ"ת כוונתו הקדושה שנזכה באמת להכניס את דברי רבינו לתוך עומק פנימיות לבבינו.

וזהו גם מה שכתב מוהרנ"ת שכל דבריו הם כמו ביאור ופירוש לדברי רבינו. ולדוגמא בעלמא ננקוט מתורה א', שרבינו כתב שמחמת שאור השכל גדול מאד א"א לזכות אליו כ"א ע"י בחי' נו"ן, מלכות. ואח"כ השווה את החכמה והמלכות לחמה ולבנה. ובתו"ד כתב שהמלכות לית לה מגרמא כלום, והחכמה היא עיקר החיות. ומכל פרט ופרט שהוסיף רבינו, למד מוהרנ"ת, בין בביאורי התורה, בין בדרך הנהגת ה' בעת העליה והירידה והסתר פנים. שמזה שכתב שא"א לזכות לאור השכל כ"א ע"י בחינת נו"ן. למד מוהרנ"ת בכוונתו, שהנו"ן הוא הכלי והצמצום לזכות להגיע לאור החכמה. ודבר זה מפרש מוהרנ"ת בין בדרך העבודה של השגת

החכמה, או מדרגה בעבודת ה' שצריך לילך מדרגא לדרגא, ובין בהנהגת ה' שמסתיר מן האדם את החכמה והחיות, ע"י ההסתר וההעלמה שנמשכים מעניין הצמצום כמו שביארנו באריכות בחיבורנו זה בסוף ביאורי התורה בפירוש וביאור דברי מוהרנ"ת, קחנו משם. ואלמלא שהבין כך לא היה מחדש מלבו את הביאור למצוות ספירת והנפת העומר, וכן את ההתעוררות של שמירת הזמן, וכן את דיבורי ההתחזקות בעוצם ועומק ההסתר פנים שכולם נמשכין מהבנתו והשגתו את הפירוש בדברי רבינו ואת עומק פנימיות כוונתו.

ואחרי שלומדים בדרך זו, נהפך הלימוד בספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן לעניין אחר לגמרי, המלא חכמה ודעת, התעוררות והשתוקקות להשי"ת וטל תחיה והתחזקות לדורשי ומבקשי ה', וכל זה אחרי העמל והיגיעה בסה"ק ליקוטי מוהר"ן עצמו ובספרי מוהרנ"ת שהראה לנו את הדרך והמסילה האיך לבאר ולפרש את דברי רביז"ל, הן בפשט, הן בדרוש, והן בהבנת הדברים בהנהגה לעובדה ולמעשה. שע"י זה נזכה להבין היטב את המכוון בדרך ובעצה שחידש וגילה לנו רבינו. (עד כאן

מההקדמה לספר ליקוטי מוהר"ן עם ביאור 'מקור חכמה').

❖ **ועיין שם מה שכתב, שכפי עוצם העומק, היה צריך לכתוב בכל דיבור ודיבור "ודוק" או "והבן היטב".** הספר ליקוטי מוהר"ן הוא ספר שאלילב דאמת היו מוכרחים לכתוב בכל שורה ודיבור "ודוק" "והבן היטב". כי אין ספר זה כמו שאר הספרים, אשר שם אין נצרכים לכתוב "ודוק" "והבן היטב" רק מפעם לפעם. אלא מוכרחים לכתוב כן על כל דיבור ממש.

וביאור הדבר הוא: בספר רגיל, יש דברים שמובנים בפשיטות [ואע"פ שבוודאי יש בהם עוד פנימיות,

וְגַם אֲנִי אֹרְחָא רָאָה רְאִיתִי, שְׁלָפִי זֶה מְפָרֵשׁ שִׁיחַת רַבֵּנוּ ז"ל שְׁאַחַר
הַסְפּוּרִי מַעֲשִׂיּוֹת סִימָן קצ"ט, ש"אִין מִי שְׁיָבִין אֶת תּוֹרָתוֹ, רַק מִי
שְׁיָכּוּל לְאַמְרָה פָּנִים וְאַחֹר" , עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. כִּי כְּשֶׁחוֹזֵר תִּקְוָרָא לְאַחֲרָיו,
מִסּוּף הַמַּאמָּר לְתַחֲלָתוֹ, מִבִּין יוֹתֵר כּוֹנֵת רַבֵּנוּ ז"ל.

וְשֶׁגַם לְפִי זֶה מְבֹאֵר מַה שְׁכָּתֵב מוֹהֲרֵנ"ת בְּסוּף הַקִּדְמָתוֹ לְסֵפֶר 'לְקוּטֵי
הַלְבוֹת' [כְּרֶךְ הָרֵאשׁוֹן וְהָאַחֲרוֹן], שֶׁסִּפְרוֹ הוּא כָּעֵין בְּאוּר עַל סִפְרֵי

באר אברהם

וְגַם אֲנִי אֹרְחָא רָאָה רְאִיתִי, שְׁלָפִי זֶה מְכִינִים הֵיטֵב אֶת שִׁיחַתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל שְׁאַמָּר,
ש"אִין מִי שְׁיָבִין אֶת תּוֹרָתוֹ, רַק מִי שְׁיָכּוּל לְאַמְרָה פָּנִים וְאַחֹר" י. כִּי אֲבֹן, רַק כְּשֶׁתִּקְוָרָא
לִזְמַר אֶת הַתּוֹרָה גַּם 'פָּנִים' וְגַם 'אַחֹר'; שְׁמַתְחֵלָה לִזְמַר אֶת הַתּוֹרָה מֵרֵאשִׁיָּה לְסוּפָהּ י"א,
וְאַחֲרֵי כֵן הוּא חוֹזֵר וְלִזְמַר אוֹתָהּ 'אַחֹר', וְחוֹזֵר וּמְקַשֵּׁר אֶת סוּף הַתּוֹרָה לְתַחֲלָתָהּ – רַק
אֲזִי הוּא מִבִּין יוֹתֵר י"ב אֶת כּוֹנֵת רַבֵּנוּ ז"ל.

וְלְפִי זֶה מְבֹאֵר גַּם מַה שְׁכָּתֵב מוֹהֲרֵנ"ת בְּסוּף הַקִּדְמָתוֹ לְסֵפֶר 'לְקוּטֵי הַלְבוֹת', שֶׁסִּפְרוֹ הוּא
כָּעֵין בְּאוּר עַל סִפְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל י"ג. כִּי לְכַאוּרָה יֵשׁ לְהַתְפַּלֵּא עַל דְּבָרָיו: מִדּוּעַ מְהִיִּים סִפְרָיו

שפת הבאר

פנים ואחור, וכי מי שאינו יודע אותה פנים ואחור אינו יכול להבין פירוש המילות שבליקוטי מוהר"ן? וכמעט שהיה נראה לפרש שכוונת רבינו הוא על הסודות שיש בתורותיו, ועל סודות אלו אמר שאי אפשר להבינם רק מי שיודע את תורתו פנים ואחור. אבל לשון רבינו מורה להדיא שכוונתו על הפשט הפשוט ממש, וא"כ תמוה מאד מדוע א"א להבין פשט הפשוט אם אין יודעים את התורה פנים ואחור? וכמו כן, לא היה מובן כל כך מהו ענין 'פנים ואחור', כי היה נראה כאילו שיחה זו היא כעין 'מליצה'; כמו שרגילים בני אדם לומר על דבר מסוים שהם יודעים אותו "ישר והפור", כך גם אמר רבינו שאין מי שיבין את התורה שלו רק מי שבקי בה ויודע אותה "פנים ואחור".

אך עתה שפיר דמי, כי אכן, אי אפשר להבין אפילו פשט "הפשוט" של התורה, רק אם לומדים אותה פנים ואחור. ו"פנים ואחור", היינו, שמקשרים

משמים ועמוק מתהום. ומי שרוצה לטעום צוף דבש אמרי נועם האלו צריך להעמיק בעין האמת בעיון גדול הדק היטב, להבין הדבר על מתכונתו, עד מקום שיד שכלו מגעת. אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה, להבין היטב פשטיות הדברים האלה הנאמרים בספר הקדוש הזה" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה).

ומה שרוצה המבאר להוסיף בדברים אלו, הוא לכאורה, לומר שאנו רואים שיש עמקות בעצם פשט הדברים. עד כדי כך, שגם על עצם הדברים לפי פשוטם, היה צריך לכתוב 'ודוק' 'והבן'. הרי לנו שהעומק והעיון הוא גם על פי פשט ולא רק בדרש.

קט. שלפי זה מבינים היטב את שיחתו של רבינו ז"ל. צ"ב מה לא היה מובן כל כך בשיחה זו,

בטרם בא המבאר וביאר מה שביאר. ובפשטות, מה ששיחה זו לא הייתה מובנת כל צרכה, הוא: וכי מדוע אי אפשר להבין כלל את תורתו, אא"כ יודעים אותה

שפת הבאר

פירוש תיבת 'פנים' הוא שלומד 'כסדר' מתחילתה לסופה.

קיב. יותר. המבא"ר הוסיף תיבת "יותר", כי בוודאי גם בלימוד שטחי מבינים מעט כוונת רבינו ז"ל, אלא שכשמוסיפים לעיין בה מראש לסופה מבינים "יותר" עומק אמיתת הפשט. ולפי"ז מה שאמר רבינו ש"אין מי שיבין", כוונתו על ההבנה הפנימית והאמיתית בעומק הפשט, ולא על ההבנה השטחית שזה יכול כל אחד להבין מעט לפי ערכו, ופשט.

קיג. שכתב מוהרנ"ת בסוף הקדמתו לספר ליקוטי הלכות, שספרו הוא כעין ביאור על ספרי רבינו ז"ל. וזה לשונו: "כי בעזרת ה' יש בספרים אלו ברוב המקומות, דברים עמוקים הרבה. כי יסודותם בהררי קודש על פי ההקדמות הנוראות שגילה רבינו הגדול והקדוש והנורא זכר צדיק

את תחילת התורה לסופה (וסופה לתחילתה, וכן לאמצעיתה וכו'). ורק כך אפשר להבין את הפשט האמיתי בדברי רבינו. כי גם אם ילמד האדם את תחילת התורה, אם לא יקשר את סוף המאמר לתחילתו, לא יבין כוונת רבינו במה שאמר בתחילה, אפילו את הפשט הפשוט. כי רבינו הקדוש הסתיר את הפשט שבתורה, באופן שלא יבינו אותה רק על ידי הקישור והחיבור בין חלקי התורה.

קי. שאמר, ש"אין מי שיבין את תורתו, רק מי שיכול לאומרה פנים ואחור." כמבואר בשיחות הר"ן בזה הלשון: "אמר: אין מי שיוכל להבין בהספר (היינו בספר ליקוטי מוהר"ן) כי אם מי שיכול לומר כל תורה ותורה פנים ואחור" (שיחות הר"ן, קצט).

קיא. שמתחילה לומד את התורה מראשה לסופה. שזה נקרא בשם "פנים", כי

לעובדא ולמעשה

מי שיבין" את התורה שלו רק מי שילך עם הכלל הראשון והעיקרי; לקשר סוף התורה ותחילתה יחד. ומאחר שרבינו בעצמו העיד כך, מי הוא זה ואיזהו שידמה לחשוב שהבין "פשט" בתורת רבינו, אם לא הלך בדרך זו?! ואכן, כל ההולך בדרך העיון, אשר סלל לנו המבא"ר בספרו זה, רואה בעיניו שכל הביאורים העמוקים שגילה בתורת רבינו, הם הפשט הפשוט ממש, ובלעדי העיון על פי הכללים, אין מובן אפילו הפשט הפשוט של התורות. והאמת, שגם הספר "ליקוטי הלכות", לא יובן כראוי, אלא למי שלמד מקודם את התורה בליקוטי מוהר"ן – אשר עליה מוסבת ובנויה ההלכה בליקוטי הלכות – בעיון הדק היטב, לקשר את הרישא והסיפא והמציעתא, ושאר כללי העיון. וכמו שהעיד רבינו בעצמו, על חידושי ודרושי של מוהרנ"ת [שנדפסו אח"כ בספר ליקוטי הלכות] "שאין מי שיבינם היטב, מחמת שצריכין לזכור היטב מאד את דברי תורתו הקדושה ולהיות בקי בכל חדריו ופרטיו ודקדוקיו" (ליקוטי הלכות, הקדמה). הרי לך להדיא, שא"א להבין ליקוטי הלכות, אלא מי שמעיין היטב בהתורה שעליה בנויה ההלכה ובקי היטב בקישוריה.

וכלשון מוהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי הלכות: "דברי רבינו ז"ל הם עמוקים ורחבים מאד, ובכל תורה ותורה יש כמה וכמה הקדמות ועניינים וחידושים נפלאים. וכל החידושים שהשם יתברך פקח עיני לחדש בהם,

אבל עכ"פ פשט הדברים מובן] ויש מקומות שבהם יודע הכותב שהמעין והלומד לא יבין מה שכתב אם לא ידייק, ולכן הוא מוסיף "ודוק" "והבן היטב", כדי לעורר את המעיין שידייק ויבין את אשר נעלם מעיני הקורא השטחי.

אבל ספר זה, ליקוטי מוהר"ן, הוא ספר שאם לא יעמיקו וידייקו ויעיינו בו הדק היטב היטב הדק, לא יבינו אפילו שורה אחת לאמיתתה. כי כבר הקדים רבינו ואמר שאין מי שיבין את תורתו אלא מי שמעיין בה ומקשר אותה מראשה לסופה ומסופה לראשה. ולכן מי שלא ידייק ויעיין בדבריו, לא יבין אפילו הדברים הנראים לו כמובנים ופשוטים. ולכן היה ראוי לכתוב על כל שורה ודיבור "ודוק" "והבן היטב". רק שמחמת שאי אפשר לכתוב כן כל פעם, לכן נמנע מוהרנ"ת מלכתוב אלו הלשונות. ומסתפק בהודעה כללית בהקדמתו, שיידעו בבירור שאי אפשר להבין 'פשט' דברי רבינו רק מי שידייק בהם כראוי, על פי כללי העיון.

◇ **שלפי זה מפורש שיחת רבנו ז"ל שאחר הסיפורי מעשיות סימן קצ"ט, ש"אין מי שיבין את תורתו, רק מי שיכול לאומרה פנים ואחור."** הלימוד על פי כללי העיון, אינו 'לוקסוס', אלא הכרח, ובלעדיהם לא יוכל הלומד להבין אפילו את הפשט הפשוט של תורת רבינו ז"ל. כי מי לנו גדול מרבינו בעצמו, שהעיד בפירוש ש"אין

רַבֵּנוּ ז"ל. וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַתְפִּילָא עַל זֶה, כִּי הֲלֹא מִהֲדַרְשׁ לְבַר
אֲשֶׁר יִדְרוּשׁ בָּהֶם, אֵין רְאִיָּה כָּל כָּךְ עַל יִתְרוֹן דְּבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל
וְרוֹמְמוּתָם [כַּמְבָּאָר לְכָל חֶבְקִי בְּסִפְרֵי הַדְרָשׁוֹת, שְׁאֵין מִזֶּה רְאִיָּה
כָּל כָּךְ]!?

אָבֵל כְּפִי הַדְּלָאוּתִיו אֶת הַחֲסָפָא אֲשֶׁר הִדְלָה לָנוּ בְּסִפְרֵיו הַקְדוּשִׁים, לְמַצֵּא
אֶת הַכָּלֵל הָרֵאשׁוֹן הַנִּזְכָּר, וְגַם שְׂאֵר הַכָּלָלִים אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בְּהַקְדָּמַת
סֵפֶר בְּאוּרֵי הַנִּזְכָּר, גְּחֻשָּׁבִים סִפְרֵיו הַקְדוּשִׁים, לְבִאוּר וּפְרוּשׁ מִמֶּשׁ לְלִקּוּטֵיוֹ
הַקְדוּשִׁים. וְאַדְבָּרָה בְּתוֹרָתוֹ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ.

~ באר אברהם ~

בְּאוּר עַל לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן, הָרִי סִפְרֵיו הֵם סִפְרֵי 'דְרוּשׁ' עַל פִּי הַתּוֹרוֹת שֶׁל לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן,
וְלֹא סִפְרִים שֶׁל 'פְּרוּשִׁים' בְּלִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן?

וְאִם כּוֹנֵנוּ הִיא, שְׁעַל יְדֵי דְרוּשָׁיו הַנִּפְלְאוֹים מְבִינִים וְרוֹאִים גְּדֹל רוֹמְמוּתָם וְעִמְקוּתָם שֶׁל
דְּבָרֵי רַבֵּנוּ יי, גַּם כֵּן אֵינוֹ מוֹכֵן. כִּי הֲלֹא מִמֶּה שְׁמוֹהֲרַנ"ת דּוֹרֵשׁ דְּרוּשִׁים נִפְלְאוֹים עַל פִּי
תּוֹרוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוּ, אֵין מִזֶּה רְאִיָּה כָּל כָּךְ עַל יִתְרוֹנָם וְרוֹמְמוּתָם שֶׁל דְּבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל [שְׂבָן,
כָּל מִי שֶׁבִּקִּי בְּסִפְרֵי הַדְרָשִׁים יוֹדֵעַ, שֶׁנִּפְלְאוֹת הַדְרָשִׁים אֵינָם מִתְּהִים רְאִיָּה כָּל כָּךְ עַל
גְּדֻלָּתָם שֶׁל הַהַקְדָּמוֹת אֲשֶׁר עָלִיהֶם הֵם בְּנוּיִים ס"ו].

אָמְנָם, לְפִי מַה שֶׁכָּתַבְנוּ, מוֹכֵנִים דְּבָרָיו. כִּי מֵאַחֵר שְׁמוֹהֲרַנ"ת בְּדְרוּשָׁיו מְגִלָּה אֶת
עֵינֵינוּ - דּוֹלָה לָנוּ אֶת הַחֲסָפָא ס"ז - וְגוֹרֵם לָנוּ לְמַצּוֹא אֶת הַכָּלֵל הָרֵאשׁוֹן וְאֶת שְׂאֵר
הַכָּלָלִים לְלַמּוֹד הָעֵיוֹן בְּלִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן - אֲבֹן גְּחֻשָּׁבִים סִפְרֵיו הַקְדוּשִׁים, לְבִאוּר וּפְרוּשׁ
מִמֶּשׁ עַל לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן יי.

[ומסיים המבאר (וכותב):] וְאַדְבָּרָה בְּתוֹרָתוֹ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ ס"ח.

~ שפת הבאר ~

ז"ל. אבל באמת ידעתי בנפשי, שעדין לא נגעתי
בדבריו אפילו פחות מטיפה מן הים" (ליקוטי הלכות,
הקדמה).

קיד, ואם כוונתו היא, שעל ידי דרושיו
הנפלאים מבינים ורואים גדול רוממותם
ועמקותם של דברי רבינו. כפי שמשמע קצת

לברכה, אשר אין שיעור ואין קץ להעמקות שיש בו
עד אין סוף ותכלית כאשר יבין כל חד כפום מה
דמשער בליביה, מי שחפץ בהאמת לאמיתו. ועל כן,
גם אלו החידושים שחנני ה', שהם כולם בנויים על
דבריו הקדושים, בכולם יש בהם עמקות, 'מחמת
שכולם הם כמו פירוש וביאור על דבריו הקדושים

שפת הבאר

מלשוננו המובא לעיל, שכתב שיש בחידושינו עמקות גדול מאחר שהם מבוססים על הקדמותיו של רבינו הגדול והקדוש והנורא אשר אין שיעור וקץ לעמקותם, עיין שם.

קטו. שנפלאות הדרושים אינם מהווים ראייה כל כך על גדולתם של ההקדמות אשר עליהם הם בנויים. כי מי שיש לו כח הדרוש, בפרט אם הוא בקי בחכמת הקבלה, הרי הוא יכול לקחת איזה הקדמה שירצה ולדרוש על פיה דרושים נפלאים ועמוקים. ואין ראייה כל כך מעמקות הדרושים, שגם ההקדמות שעליהם בנויים הדרושים הם ג"כ עמוקים, והבן.

קטז. דולה לנו את החספא. מטבע לשון זה רגיל בגמרא: "אי לאו דדלאי לך חספא, מי משכחת מרגניתא תותיה?" (יבמות צב ע"ב, בבא מציעא יז ע"ב, מכות כא ע"ב). ותרגומו: "אם לא היית דולה ומוריד את החרס, האם היית מוצא את היהלום שתחתיה?" ופירושו: שעל ידי שאמר לו חבירו איזה ענין, על ידי זה נתגלה לו איזה דבר חידוש, אשר לולי דברי חבירו לא היה

מגלה זאת. וגם כאן, אנ"פ שמוהרנ"ת לא גילה לנו להדיא דרך הלימוד בעיון, אך על ידי דרושיו דלה את החספא וגילה לנו את היהלום, שהם הח"י כללים בלימוד העיון, ובעיקר את הכלל הראשון והעיקרי.

קיו. אכן נחשבים ספריו הקדושים, לביאור ופירוש ממש לליקוטי מוהר"ן. ובכפליים: הן מצד הביאורים שמובלעים ובלולים בתוך דרושיו, והן מצד מה שאנו למדים מדבריו את הדרך אין לעיין בליקוטי מוהר"ן.

קיח. ואדברה בתורתו נגד מלכים ולא אבוש. הוא על דרך לשון הפסוק: "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש" (תהילים קיט, טו). ובפשטות כוונתו לומר, שידבר בתורת רבינו ז"ל נגד מלכים - שהם כל גדולי ישראל - ולא יבוש. ואפשר, שכוונתו גם לומר, שידבר בתורתו של רבינו לבארה ולפרשה על דרך העיון של 'מינה וביה' ושאר הכללים, כנגד מלכים - מאן מלכי רבנן, גדולי אנ"ש, אשר דעתם היא שהעיון בליקוטי מוהר"ן הוא על דרך הדרש - ולא יבוש.

לעובדא ולמעשה

שיבינם היטב, מחמת שצריכין לזכור היטב מאד את דברי תורתו הקדושה, ולהיות בקי בכל חזריו ופרטיו ודקדוקיו. ועל כן הוכרחתי בכמה מקומות להאריך ולהרחיב הדיבור, ולחזור ענין אחד כמה פעמים, אולי ייכנס בלב המעיין תוכן הכוונה האמתית, לידע החידוש על בוריו

(ליקוטי הלכות, הקדמה).

כולם קשורים ומהודקים בקשרים הרבה בדבריו הנוראים והקדושים. ובכל מקום שמתרחב הדרוש והחידוש שחידשתי בעזרת ה' יתברך, בכולם צריכין לחזור בכל פעם לכל חלקי התורה שגילה רבינו ז"ל, בכולם מחלקים ופרטים הרבה מאד. וכאשר שמעתי מפיו הקדוש ז"ל שאמר על החידושים שלי שאין מי

סגור את הלב שלך

הקדמה

ובו ח"י כללי
העיון

הקדמה

א ת ה' אלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וְאֵלֵי הָאָרֶץ אֶפְאֵר וְאֲדוֹמֶם.
 ב כֹּל לִבִּי וְנַפְשִׁי אֶבְרָכוּ, וְאֶהְדְּרוּ בְּכֹל מִיְּנֵי הַדּוּרִים.
 ג נָה וְתוֹדָה אֲבִיעַ וְאֶעֱרֹךְ לִפְנֵיו, גַּם
 ד לֹל וְשֹׁבַח שִׁירָה וְזִמְרָה. כִּי מְאֹד רַבִּים וְגִדּוּלִים
 ה עָשִׂיוּ וּמַפְעִלּוֹתָיו אֲשֶׁר פָּעַל וְהַכִּין גַּם לְעֵינֵינוּ הַגּוֹפְנִים.
 וּבְזֹאת גַּם בְּמִשְׁלַל גַּם בְּחִידָה אֶפְתַּח שְׁפָתַי וְאֲנַהֵגוּ.
 ז כִּי הַגִּדִיל לַעֲשׂוֹת מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵהוּ, אֱלֹפִים וְרַבּוֹת מְבֹנּוֹת *.
 ח מְבֹנּוֹת מְבֹנּוֹת שׁוֹנּוֹת.
 ט בְּהִשְׁכָּלָה נִפְלְאָה וְנוֹרָאָה, מְלֹאכֶת חֲלִיקֵיהֶם * בְּתַבּוּנָה עֲצוּמָה וְנִשְׁנָבָה,
 י מַעֲרֶכֶת אֲבִירֵיהֶם.
 יא בָּרַב הַפְּלֵא וְפֶלֶא הָרַבּ בָּהֶם מְבֹנִיִּים מְבֹנִיִּים שׁוֹנִים * לְהַנְהִיגוֹתֵיהֶם.
 יב בָּרַב עֲצוֹת וְדַעַת, הוֹכֵן לְמְבֹנֵיהֶם כָּלִי הַבָּטָה וְכָלִי הַשְׁמַע הַמְּבַרְחִים
 יג לַפְּעִלּוֹתֵיהֶם.
 יד אֲוִצָּרוֹת מְאֻצָּרוֹת שׁוֹנּוֹת וְעֲצוּמוֹת, לְכֹל הַדְּבָרִים וְהַכֵּלִים הַמְּבַרְחִים
 טו לַפְּעִלּוֹתֵיהֶם * פְּעִלּוֹת לַפְּעִלּוֹתֵיהֶם, וְכָלִי עֲבוּדָה לְכָלִי עֲבוּדָה *.
 טז מַפְעִלָה לַמַּעֲלָה גְבוּרִים וּמַסְדְּרִים. בְּעֶגְלָה הַמְּרָכּוּ בָלֶם נִפְעָלִים, וַיְהִיו לְבַדּוּרִים

» הערות «

- א. הן המה הגויות והגופים מכל חי ומדבר.
- ב. כמו בשר, חלב, דם, עצם, גיד, עור [ובפרטיות אין לבאר מהכרח הקצור]. וכל חלק וחלק משנה מחברו בהרכבת היסודות, כפי ההכרח להקיום והגדול לזה החי ומדבר.
- ג. הן המה נפשותיהם.
- ד. היסודות וכחותיהם.
- ה. צבא השמים וכחותיהם.

וּנְלָגְלִים. סוֹפְכִים וּמְקִיפִים זֶה לָזֶה בְּכַחוֹת הַמוֹשְׁכִים וְכַחוֹת הַמְכַרִּיחִים.
וּמִתָּהֶם וּבָהֶם - מְאֻרֹת וּנְגֻהוֹת, לְחֹאִיר וּלְחֹזְרִית לְעֵינֵי הַמְכּוֹנִיִּים לְכָל
פְּעֻלוֹתֵיהֶם וְסִיבּוּבֵי מְכּוֹנֻתֵיהֶם, לְכָל יִפְשָׁלוּ וַיֵּאבְדּוּ.
וְגַם נְתִיבוֹת הַמְכּוֹנֻת וּמְסֻלוֹתֵיהֶם, נִפְלְאִים וּנְכּוֹנִים לְכָל יְמוֹטוֹ בָּהֶם
וַיִּמְעְדוּ.

אוֹלָם, הַמְכּוֹנֵי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שָׂכָל וְדַעַת אָדָם"; אִם כְּנִקְדָּה לְכַד יִחְשַׁב
כְּנִגְדַּת הַפְּדוּרִים וְהַנְּלָגְלִים. וְגַם מְנָאֵל וּמְגוֹלָל הוּא, בְּפִסְלֹת מְכּוֹנֻתוֹ
וַעֲבוֹדָתוֹ בָּה מִיּוֹם אֶל יוֹם. אֲכָל בְּזָכוֹ וְשִׁחָרְתוֹ, נִכְבֵּד וְנִפְלָא הוּא, בְּרוֹב
אִיבוֹתָיו וּסְגֻלָּתוֹ, יוֹתֵר מִכָּלֵם.

וְאִזּוֹ יִתְפַּלֵּא וַיִּשְׁתַּוְּמֶם, בְּחִבּוּטוֹ וּבִרְאוּתוֹ אֶת כָּל הַמְרָאָה חֲגֹדֹל וְחֲנוּרָא
חֲזָה. יִבְהֵל וַיִּחַרַד, עַד כִּי שִׁעְרוֹ תִסְמַר מִפֶּחַד הַנִּעְלָם הַמְמַצִּיא כָּל זֶה.
יִכְבִּיר וַיֵּדַע: כִּי לֹא לְהִבָּל וְלָרִיק יֵצֵא מִפִּי זֶה הַמְמַצִּיא וְהַמְשָׁכִיל כָּלִי
תְּכֵלִית, לְהַפְלִיא וְלַפְעֹל אֶת הַפְּעֻלָּה וְהַמְמַצָּה הוֹאֵת, הַנִּשְׁנָבָה
וְנוֹרָאָה לְאִין עֲרָה, אִם לֹא לְסַגְלָה הַנִּפְלָאָה וְהַנְּחַמְדָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלֵת לְזַכּוֹת
בָּהּ, וְשֶׁלֹּא נִמְצָא סְגֻלָּת יִקְרָה וַיִּתְרָה מֵעַנְג וְעַדן חֲכָמָתוֹ בְּעַצְמוֹ יִתְבַּרַךְ.

וְגַם כִּי אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתוֹ אֶת כָּל זֹאת - אִין בְּכָלֵם נִבּוֹן וּמְבַחֵר
כְּמוֹהוּ. וְכָלֵם לֹא נִבְרָאוּ וְנִפְעָלוּ אֶלָּא בְּשָׂכִיל לְצִנּוֹת וּלְחִתְחִיבֵי אֱלִיּוֹ. כִּי
גַם מִרְאשֵׁיתָם וְעַד תְּכֵלִיתָם בְּזִמְנָם וּבְמָקוֹם, לְמַרְכָּבָה וְהַמְמַצָּה אַחַת יִהְיֶהבוּ.
וְאִם בְּהִכָּרַת לְגִבּוּלֵי הָעֵתִים וְהַנִּבְרָאִים אֲשֶׁר בָּהֶם, אִין בִּיכָלֵת לְהִרְאוֹת
וּלְגַלּוֹת לְעֵינֵי כָל הַפְּלָאֵת הַמְכּוֹנֵי אֲשֶׁר יֵצֵא וַיִּתְּתוּהָ מֵאֲתָה. כִּי גַם
מִרְבַּע עֵמֶק מַחְשַׁבֶּת הַפּוֹעֵל הַנִּעְלָם אֲשֶׁר בָּהּ - נִחְשָׁב וְנִעְרָה כְּנִקְדָּה כָּל רַעֲיוֹן
וְחֲכָמַת הַמְּפַעֵל הַכִּלְתִּי מוֹדֵבֶךְ וּמִתְדַבֵּק בּוֹ, כְּבִיעֵר וּכְסִיל אֲשֶׁר לֹא יֵדַע וְלֹא

ו. כִּחַ הַמוֹשֵׁךְ לְכַדוֹר הָאָרֶץ.

ז. כֹּזֶה יֵשׁ לְהַאֲרִיךְ וּבְהִכָּרַח תַּקְצוֹר קִצְרָתִי.

ח. כְּלָלִיּוֹת הַבְּרִיאָה.

יבין בה. [כי עוד נחשבה ונדמה בעיניו לתכלית ההפך, וכדגמת החשה אשר תראה ותחשב בפעלת וריעתה לנרקבת, וכנמצא לזה עוד דגמאות רבות].

אבל מרחוק יש לנו להבין ולהשכיל, כי לא תצא מפי חמציא וחמשכיל הכלתי תכלית, להפליא ולפעל פעלה וחמצאה - הנשגבה ונוראה לאין ערך וקצבה - להכל ולריק, ולרב הקצף וחמכאובים הנמצאים בה. אם לא יבין וישיט את דעתו לסגלה הנפלאה והנחמדה, בענג ועדן חכמתו ותורתו פנסתרות חספעיות הרוחניות. [אשר פהערד חוכוד חנ"ל, אין ביכלת הדעת ומופתיו לבוא בהם כלל].

ומ'ש'ה' עליה אל האלקים, ונכלל ונתאחד בתורתו וחכמתו פנסתרות חספעיות הרוחניות - שרשיים ושוררים ומושלים על חספעיות הנשמיות להנהיגם פרצונם. אשר במשקל דעתו ותבונתו פהם, שופט ומתיב בהכרח לכל אזהרה ואזהרה ולכל מצוה ומצוה, הברח החצלות והישועות לכל נפש, באפן [שיזכו ויזדככו על ידם גם שאר הנפשות, ובאפן] שתשוב ותבא בחיי עולם שבפרי [הענג ו]הערן חנ"ל.

[ומ'ש'ה' עליה אל האלקים, ונכלל ונתאחד בתורתו וחכמתו פנסתרות חספעיות הרוחניות - שרשיים ושוררים ומושלים על חספעיות הנשמיות - שופטים ומחייבים כל מצוה ואזהרה, כפי שיזכו ויזדככו על ידם גם שאר הנפשות לבוא פוח הענג והערן].

ואם לא תפדרש הוא העקר - בסגלתם - אלא המעשה והקיום שבהם, נמצא בכל זאת סגלות נפלאות, רפואה ומרפא, גם במדרשיהם ולמודיהם [באשר נבאר מזה לקמן מדבריו הקדושים].^ט

הערות

ט. כי כל העוסק בתורתם ולמודם, מעורר ומאיר המאור שבהם, להשיבו ולהביאו לידי מעשה, והעקר מסגל לזה למוד הפנימי והנסתר שבתורה, כמבאר מדברי האר"ל, על אודות הלמוד שבספריו הקדושים. ואולם, בזה הדור, מספק אנכי אם נמצא אחד כמאה שיהיה ראוי והגון לבוא בדבריו הנעלמים, ולהנצל ממטר העבי"ם והנש"ם, השוטף ועובר על פני חוצותיהם.

וְאַצִּילֹת רוּחוֹ דְּמִשָּׁה בְּכָל דָּרָא וְדָרָא, [כַּמּוּבָן בְּיִתְרָה תְּקַדּוּשׁ], לְהַמְטִיר
וּלְהַשְׁפִּיעַ מִעַט מְעַט, בְּעֵין תְּקַדּוּמוֹת גְּפִלְאוֹת, לְאוֹרֵיתָא
דְּעֵתִיקָא אֲשֶׁר יִגְלֶה לְעֵתִיד, שְׁחִיא הַנְּשָׁמָה.

(וְאַתְּפִשְׁטוּתָא וְאַצִּילֹת רוּחַ מִשָּׁה הוּא בְּכָל דּוֹר וְדוֹר [כַּמּוּבָן בְּיִתְרָה
תְּקַדּוּשׁ], לְהַמְטִיר וּלְהַשְׁפִּיעַ חִידוֹת גְּפִלְאוֹת וְתְקַדּוּמוֹת
יְקָרוֹת לְאוֹרֵיתָא דְּעֵתִיקָא).

אֲשֶׁר בָּבוֹאוּ לְשַׁעַר הַג' , יַחְבֵּר וַיֵּאחֶד זֶה הַנִּסְתָּר - בְּנִשְׁמָה' בְּגוֹף הַנִּגְלֶה
שְׁבִתוּרָה - וְזֹאת הַתּוֹרָה אָדָם *.

וּבְזֹאת אֶהְלֵל אֶת ה', וְאוֹרָה בְּסוּד יִשְׂרָאֵל וְעֵדֶת, בְּכָל שָׁבָח וְהִלָּל וְתוֹרָה,
אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נִמְשַׁע בְּתוֹכָנוּ. תּוֹרָה אֶחָת
הִיא, וּמִתְחַלֶּקֶת לְכַמָּה מִיָּנִי לְמוֹדִים, כָּל לְמוֹד בְּנִתְיבוֹת וְדַרְכִּים שׁוֹנִים:
לְמוֹד הַתּוֹרָה וְהַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים, לְמוֹד הַמִּשְׁנִיּוֹת, וְתִלְמוּד הַכְּבָלִי
וְתִירוּשֵׁלְמִיִּים. לְמוֹד תּוֹרַת תְּקַדּוּשׁ, וּמִדְרָשׁ הַנֶּעְלָם, וְהַתְּקוּנִים. לְמוֹד שְׁאָר
סְפָרֵי קְבָלָה, וּבְרָאשֵׁם 'עֵץ חַיִּים' ו'פְּרִי עֵץ חַיִּים'.

אֲשֶׁר נֹדַע לְכָל בָּאֵי שְׁעָרֵיהֶם, אֶת הַהִשְׁתַּנּוּת אֲשֶׁר בְּדַרְכֵי הַעֲלָאת רוּחַ
קִדְשֵׁיהֶם לְקַדְשֵׁת פִּיּוּתֵיהֶם וּבִתְבִי יְדֵיהֶם. אֲשֶׁר עַל זֶה גִּלְאוּ וַיִּגְעוּ
הַמְּפָרְשִׁים וְהַמְּבַאֲרִים, לִידַע וּלְהוֹדִיעַ אֶת מְבוֹאֵיהֶם וְתַהֲלוּכוֹת גְּתִיבוֹתֵיהֶם.
וּכְמוֹ כּוּ, מִצָּאתִי וְרֵאִיתִי בְּסֵפֶר לְקוּטִי מוֹתֵר"ן וְצוּק"ל [בְּקִנְקֻנִים

הערות

מה גדלו חסדי ה' וּגְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הוֹרִיד לָנוּ זֶה הַנִּחַל מִמְּקוֹר הַחֲכָמָה הַנּוֹבֵעַ וּמִשְׁפִּיעַ לְמוֹדִים שְׂרָשִׁיִּים
בְּחֲכָמַת הַקְּבָלָה, [כַּמּוּבָן מִזֶּה בְּשִׁיחּוֹתָיו שְׁאֵחֶר הַסְּפָרִי מִעֲשִׂיּוֹת], וּמְפָרְשִׁים וּמְבַאֲרִים אוֹתָם. וְעוֹד, בְּרָפֶם
בְּכֻלָּם, יִשְׁפַר וַיִּמְהַר שְׂמוֹם [לְמוֹד הַנִּסְתָּר] גַּם מַעֲבִים וְגִשָּׁם, לְבָלִי לְתַרְבוֹת עַל כָּל פָּנִים בָּאֵלוּ הַלְשׁוֹנוֹת
הַנִּקְרָאִים בְּדַבְרֵי חֲכָמֵינוּ ו"ל בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה מְרַכְּבָה" שֶׁאֵין דּוֹרָשִׁין.

י. עֵין בְּשֵׁל"ה פְּרִשְׁת פְּנִיחָם וּפְרִשְׁת וְאַתְחַנֵּן, מֵאֲמָרִי מִהֲרָח"ו בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל, וְעוֹד מִצָּרֶף לֹא קִצַּת דְּבָרִים
שְׁשֻׁמְעֵתִי בְּעַל פֶּה בְּשֵׁם רַבֵּנוּ ו"ל וּבִתְבִיתִי אוֹתָם בְּסֵפֶרִי בּוֹכְבִי אוֹר חֶלֶק ג' שֶׁהוּא עֲדִין בְּכַתּוּבִים.

יא. כִּי גַם מִרְאשִׁית הַבְּרִיאָה וְעַד אַחֲרִיתָהּ, בְּמָקוֹם וּבְזֶמַן, לְגוֹף אֶחָד יִחְשַׁב. וְהוּא לְכַד הַמִּנְהִיג וְהַנְּשָׁמָה
שְׂבוּ, אֲשֶׁר יִתִּיב וַיֵּאִיר לְכָל אָדָם הַכְּלִיתִי מִתְרַחֵק מַעֲצוּתָיו אֲשֶׁר יִיעֵץ אוֹתָנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְדַעְתּוֹ.

החדשים שבצדו פי דברי אדמו"ר ז"ל, הנחל נבע מקור חכמה, בכתב ובדפוס, המלאים ישן נושן מספרי הקדמונים הנ"ל] פסח הודעות וכללים (אשר הוצאתי מדבריו הקדושים, ומדברי תלמידו הקדוש, המצדפים ומרפבים בדברי הוהר הקדוש והארז"ל), הנמצאים ומכרחים לבאי למודיו הקדושים [ולכל באי שער ספרו הקדוש] בעיון ועמק, שזה העקר, ובמבאר מדבריו הקדושים בלקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ק"א. [לומר תחלה בפרוש הפשוט, והדר לסבר בעיון ועמק שבהם, במסלה נפלאה המיוחדת והמוכנת לזה].

ואנב אורחא, נמצא הברח בקצת מאלה הכללים, גם לשאר ספרי חמקבלים. אשר גם בלם יחד נחשבים ללמוד אחד ופנימי ללמוד הנגלה.

וראה תראה מצדו פי דברי מורנ"ת ז"ל, בהקדמת לקוטי מוהר"ן חלק א', והקדמת לקוטי מוהר"ן תנינא, אשר הרבה לחזרות ולרמוז, שגם פרוש הפשוט שבדבריו קשה להבין, אם לא ביגיעה ועיון, ולהבין דבר מתוך דבר, ולחזר בכל פעם לאחוריו, להבין ולהשפיל אחרית דבר מראשיתו וראשיתו מאחריתו. בלוי קשור ומחבר, ונעוץ סופו בתחלתו ותחלתו בסופו וכן באמצעיו וצדדיו.

ואלה הם הכללים:

כלל הראשון:

הוא המסלה הנ"ל [בהקדמת מורנ"ת] אשר פה מולל ומוזב בכל ספרו הקדוש.

כי מלבד הנסתר והדקדק שנמצא במאמריו הקדושים; בעשרם ממקום אחר, וממאמר אחד לחברו. [וכמה פעמים נראה, שגם עצם

המאמר הוא כְּעֵין חִידָה וְהַלְבָּשָׁה נִפְלְאָה לְהַשְׁגָּתוֹ, כְּעֵין הַלְבָּשֶׁת הַשְּׁנֵיתוֹ
בְּסִפּוּרֵי מַעֲשֵׂי־תִיּוֹ.

עוֹד גַּם בְּבֹאֵם בְּסוּג הַנִּגְלָה, נִבְּוִיִּים וְנִפְלְאִים הֵם בְּהַכְמָה וּבְתַבּוּנָה;
תְּרִישָׁא וְהַסִּיפָא וְהַמְצִיעָתָא שֶׁבְּכָל מֵאמֶר וְעִנָּן, מְפָרְשִׁים וּמְבַאֲרִים
זֶה לָזֶה.

[כָּלֵל תְּרַאשׁוֹן: הוּא תִפְלְאָתוֹ, לְבָאֵר בְּדִבְרָיו מִזֶּה עַל זֶה בְּהַפְלְאוֹת שׁוֹנוֹת,
וּבְכָל מֵאמֶר וְעִנָּן 'מִנִּיָּה וּבִיָּה'. כִּי הוּא לְמוֹד הַנִּגְלָה אֲשֶׁר הוּכַן
בָּהֶם, לְחִיּוּתָם שְׁוִים לְכָל נֶפֶשׁ, מְלַבֵּד הַנִּסְתָּרוֹת וְהַדְּרוּשִׁים שֶׁנִּמְצְא בָּהֶם
מִמֵּאמֶר אֶחָד לְחֵבְרוֹ. אִף עַל פִּי שְׁנֵים הָעֶצֶם שֶׁבָּהֶם הוּא אֹר הַנִּסְתָּר
דְּאִתְקַרֵּי 'רְזָא' בְּרִזֵּי וְסִתְרֵי תוֹרַתְנוֹ הַקְּדוּשָׁה. אֲבָל עוֹד נִסְתָּר לְנִסְתָּר, גְּבוּהָ
מֵעַל גְּבוּהָ, כַּאֲשֶׁר יִדְבֵּר מִזֶּה לְקֶמֶן בְּסִימָן ג'ו].

וַיַּעַן אֲשֶׁר מְבַאֵר מְדַבְּרָיו הַקְּדוּשִׁים בְּסִימָן י"ח לְקוּמֵי תַנְיִנָא, שְׂאִין לְדִרְשׁ
וּלְתַדְּשׁ רַק הִרְאִי לָזֶה, וְדִי וְהוֹתֵר לְרַחוּקִים וּשְׁפָלִים כְּמוֹנוֹ לְלִמּוֹד
וּלְהַבִּין בְּהַנִּסְתָּר וְהַדְּרוּשׁ שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ מִקְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן - סְבוּתֵי אֶת לְבִי בְּרָבָם
בְּכֻלָּם מְדַבְּרֵי זֶה תִּסְפֹּר, לְבָלִי לְצֵאת מְסוּג הַנִּגְלָה, וּלְבָלִי לְבָאֵר בְּכָל מֵאמֶר
וְעִנָּן רַק 'מִנִּיָּה וּבִיָּה', וּמִרִישָׁא לְסִיפָא וְכו', כְּנֻזָּר לְעִיל.

יַעַן אֲשֶׁר לְעֻנִּיּוֹת דַּעְתִּי, כְּוִנָּתוֹ בְּאִסּוֹר תְּדַשׁ הַנ"ל הוּא, לְתַדְּשׁ וּלְגַלּוֹת
דְּבָר שֶׁלֹּא נִגְלָה כָּלֵל עַד הַנָּה. אֲבָל כָּל אֲשֶׁר כָּבֵד הוֹרִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ
לָנוּ מִהַנִּסְתָּר לְהַנִּגְלָה, וְלֹא יִחַסֵּר בְּלִמּוֹד הַנִּגְלָה רַק תַּחֲפּוּשׁ וְעִיּוֹן - בָּלִי
סִפֵּק שֶׁבָּזֶה הַנִּיחוֹ לָנוּ מְקוֹם לְהַתְגַּדֵּר, וּלְזִכּוֹת גַּם כֵּן עַל יָדָם בְּתַלְמוּד
תּוֹרַת דְּרָבִים.

וְאִם גַּם בְּרוּב הַהִסְתַּכְּבוּת שֶׁבְּאִלְמוּנֵי יָם חֲכָמָתוֹ - כָּל אֲשֶׁר יִרְבֶּה בָּהֶם
הַסְּלִפּוּל וְהָעִיּוֹן, מְבַאֵר וְנִרְאָה לְעֵינֵינוּ כְּמִה פְּעָמִים, כִּי פִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט
וְהַדְּרִשׁ שֶׁבָּהֶם יוֹצֵאִים וְעוֹלִים בְּקִנְיָה אֶחָד, וְאִין לְהַפְלִיט מְלָבָא אֲנֵב אֹרְחָא
גַּם בְּפִירוּשׁ הַדְּרִשׁ. אֲבָל גַּם בָּזֶה נִזְהַרְתִּי עַל כָּל פָּנִים, לְבָלִי לְהַפְלִיג
וּלְהַתְרַחֵק מִפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט, כַּאֲשֶׁר יִבִּין הַמַּעֲיָן בְּעֶצְמוֹ.

וְגַם בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי אֹרְחָא צְרוּפִים נִפְלְאִים בְּרָאשֵׁי תְבוֹת
וְסוֹפֵי תְבוֹת, לֹא מָצָאתִי אֶת לְבָבִי לְכַתֶּבְכֶּם בְּבֹאֹר, וְלֹא הִצְבֹּתִי רַק
צִיּוּנִים בְּנִקְדוּת וְעִגּוּלִים עַל הָאוֹתִיּוֹת.

בְּלָל הַשְּׁנִי:

הוּא אֲשֶׁר בְּפֶלֶם וּמִשְׁקַל חֲכָמָתוֹ וְרוּחַ קִדְשׁוֹ, מְנַה וְסֹפֵר כָּל דְּבוּר וְדְבוּר,
הֵן בְּפֶה וְהֵן בְּכַתֵּב; מִה לְקַצֵּר וּמִה לְהֹאדִירָהּ, מִה לְחַסֵּר וּמִה לְיַתֵּר.
וּבְמוֹכֵן מִנֵּחַ בְּסוֹף הַמֵּאמֶר "שְׁאֵלוּ אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶן קִסְמָא", בְּסִימָן ג"ז
לְקוּטִי מוֹהֲר"ן חֶלֶק א', שְׁנֵים בְּמִסִּירַת כְּתָב יָדוֹ לְהַמְעִיתִיק, מִחֶק
בְּמִה פְעָמִים בְּאַמְצַע אֵיזָה תְבוֹת, וְלֹא חָשׁ [וְלֹא שָׁם אֶל לְבוֹ הַעֲדָר הַתְבוּנָה
בָּהֶם שְׁנִמְשָׁךְ בְּסִפְת הַחֶסֶד וְהַקְצוּר], וְלֹא הִבִּיט עַל הַכְּרָחֵם לְהַעֲנִין, אֲשֶׁר
זוּלָתָם אֵין מְבִינִים בְּפִירוּשׁ דְּבָרָיו.

בְּלָל הַשְּׁלִישִׁי:

בְּמָקוֹם שְׂכוּלָל הִרְבֵּה דְּבָרִים וְעִנְיָנִים, וּבִדְבָר פְּעֻנִין אֶחָד וְתוֹפֵס אוֹתוֹ
לְמִשְׁל וּלְדִגְמָא, לְלַמֵּד מֵאֵתוֹ עַל כָּל הָעִנְיָנִים הַנִּמְצָאִים בָּזֶה
הַכָּל [אֵף עַל פִּי שְׂכוּנָתוֹ עַל זֶה וּבִיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאֵין שִׁיךְ כָּלֵל לְשֵׁאל
וּלְהַתְפַּלֵּא עַל מִה שֶׁתִּפֹּס דְּבָר זֶה הַיִּקְא לְדִגְמָא, נִרְאָה בְּכָל זֹאת] נִגְלָה
וְנִרְאָה בְּמִח פְעָמִים, שְׁנִמְצָא לוֹ בּוֹנָה מִיְחָדָת - אֵף עַל פִּי שְׁלֹא פִרְשָׁה
בְּפִירוּשׁ - בְּבַחֲרוֹ וְתִפְסוֹ זֶה הָעִנְיָן, וְלֹא עִנְיָן אֶחָד. [וּבְאֲשֶׁר נִבְאָר לְקַמֵּן
בְּבֹאֹר הַמֵּאמֶר שְׁבִסִּימָן ד' לְקוּטִי א', וְעוֹד בְּכַמָּה מֵאמָרִים]:

בְּלָל הַרְבִּיעִי:

הוּא בְּדִבְר תְּפִלִּים תְּנוּכָרִים בְּחִי מוֹהֲר"ן [סְפוּרִים תְּדִשִׁים אוֹת ה'], אֲשֶׁר
בָּהֶם בְּעִצָּמָם [נִמְצָאִים] כָּלִי תְּמִלָּאָה שְׁנִפְעָלִים עַל יָדָם.

כִּי עֶקֶר כָּל הַשְּׁגָה מִהִשְׁגוּתָיו, תִּתְּפַעַל וְתִתְּנֶה בְּהַתְקוּנִים - לְהַמְשִׁכַת
וְתוֹעֲלַת הַשְּׁגוּת הַתּוֹרָה - שְׁנִמְצָאִים בָּהּ בְּעִצָּמָהּ. בְּעֵין הַמְבָאָר לְקַמֵּן
סִימָן ו"ו, וְסִימָן מ' לְקוּטִי א', וְסִימָן ז' לְקוּטִי תְּנִינָא, וְעוֹד בְּכַמָּה מֵאמָרִים.

וּבְעֵין הַמִּבְאֵר וְנוֹדַע בְּאַזְהָרוֹת הַכְּתוּב "וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ" וְגו'.
שָׂאף עַל פִּי שְׂכוּנַת הַכְּתוּב הוּא עַל כָּלִיּוֹת הַתּוֹרָה, [וְגַם גִּרְאָה
מִלְּשׁוֹנוֹ, בְּאִינוּ מִזְהִיר רַק עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר זוֹלָתוֹ, לְקִשְׁרָם לְאוֹת
וְכו']. וּבְכָל זֹאת הוֹדִיעֵנוּ חֲכָמֵינוּ ו"ל, בְּאַמְתַּת כּוֹנֵן הַכְּתוּב וְעֲנִינוּ, עַל
עֲצָמוֹ. [וְאַדְרָבָא, זוֹלָת עֲצָמוֹ וְעֲנִינוּ אֵין צָרִיךְ כָּלֵל לְקִשְׁרָם עַל הַיָּד וְכו'].
שָׂאם יְחִסֵּר בְּכַתִּיבַת הַתַּפְּלִין אֲפִלוּ אוֹת אַחַת מִהַכְּתוּב הַזֶּה "וְקִשְׁרָתָם"
וְגו', אֵין עוֹד בְּקִשְׁרָתָם שׁוּם תּוֹעֵלָת, עַד שֶׁגַּם בְּשִׁמְקֻשְׁרִים אוֹתָם עוֹבְרִים
עַל אֲזַהֲרַת הַכְּתוּב.

וְכֵן בְּאַזְהֲרַת הַכְּתוּב "וְכַתְּבָתָם" וְגו', וּבְאַזְהֲרַת הַכְּתוּב "וְלִמְדָתָם וְגו'"
בְּשִׁכְכֵךְ וּבְקוּמָךְ – אֲשֶׁר [לְדַעַת כַּמָּה פּוֹסְקִים] גַּם הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
עֲצָמָם כָּלֵל הַחֵיּוֹב וְאַזְהֲרַת הַכְּתוּב, שָׂאם אֵין אוֹמְרִים אוֹתָם כּוֹמֵן שְׂכִיבָה
וְקִימָה עוֹבְרִים עַל הַמַּצּוֹת הַזֹּאת. וְחֲכָמֵי הַקַּבָּלָה מַפְּלִיגִים בְּרוּמָמוֹת כָּל
אוֹת וְאוֹת שֶׁבַּפְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר הֵן הֵן הָאוֹרוֹת וְהַמּוֹחִין הַמְּבַרְחִין לְכָל
אִישׁ וְאִישׁ. וּמִפִּילָא מִבְּאֵר, שֶׁגַּם דְּבָרֵי הָאַזְהָרָה שָׁעַל זֶה, כָּלֵל הָאוֹרוֹת
וְהַתְּקוּנִים הָאֵלֶּה, וְכֵן לְעֲנֹן קְרִיאַת שְׁמַע הַג' ל.

[כָּלֵל הַרְבִּיעִי: שָׁכַל מֵאֲמֹר וְהַשְׁנָה מִהַשְׁנוּתֵיו הַקְדוּשִׁים, גִּמְשֻׁכַּת וְעוֹמְדַת
יֹתֵר בְּהַתְּקוּנִים הַנּוֹפְרִים בָּהֶ. בְּעֵין הַמִּבְאֵר לְקָמֵן בְּסִימָן ו' לְקוּטִי
א', וּבְסִימָן ב' לְקוּטִי א', וּבְסִימָן ז' לְקוּטִי תַנְיָנָא, וְעוֹד בְּכַמָּה מֵאֲמָרִים.

וּבְעֵין הַמִּבְאֵר וְנוֹדַע בְּפִקְדַּת הַכְּתוּב "וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת" וְגו', שֶׁגַּם אִם בּוֹבֵב
הַכְּתוּב עַל כָּלִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְגַם גִּרְאָה מִפְּשִׁיטוֹת לְשׁוֹן הַכְּתוּב
בְּאִינוּ מַצּוֹת רַק עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר זוֹלָתוֹ, לְקִשְׁרָם לְאוֹת וְכו'. וּבְכָל
זֹאת, הוֹדִיעֵנוּ חֲכָמֵינוּ ו"ל בְּאַמְתַּת כּוֹנֵן הַכְּתוּב, עַל עֲצָמוֹ וְעַל פְּרָשִׁיתוֹ
לְבַר. כִּי גַם מֵעַצָּם חִפְּקֻדָּה הַזֹּאת, אִם יְחִסֵּר אוֹת אַחַת, אֵין בְּהַקְשִׁידָה שׁוּם
מִמֶּשׁ כָּלֵל.

וְחֲכָמֵי הַקַּבָּלָה מַפְּלִיגִים בְּרוּמָמוֹת כָּל אוֹת וְאוֹת מֵאֵלֶּה הַפְּרָשִׁיּוֹת,
הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'כַּתְּרָא דְּמִלְכָּא', וְהָאוֹר וְהַמַּח שֶׁכָּכֵל אוֹת וְאוֹת

מְהִיב וּמְכַרְח מְאֹד לְכָל אִישׁ וְאִישׁ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם. וּמִבְּאֹר וְנִרְאָה מִדְּבָרֵיהֶם, שְׁנֵים הָאוֹתִיּוֹת מִדְּבָרֵי הַפְּקָדָה הַזֹּאת בְּעֶצְמָהּ "וְקִשְׁרָתָם" וְגו', נִמְצְאוּ בְּאֵלֶּה הָאוֹרוֹת וְחִמּוּחֵין.

וְכֵן נִמְצָא הַדְּגֻמָּא הַזֹּאת בְּהִפְתּוּב "וְכַתְּבָתָם" וְגו'. וְעוֹד נִמְצָא לְזֶה הַדְּבָרַח דְּגֻמָּאוֹת וּדְרָאוֹת, כַּאֲשֶׁר יָבִין הַמַּעֲנִין בְּעֶצְמוֹ].

בְּלָל הַחֲמִישִׁי,

הוּא: כָּל מִקְרָא אוֹ מֵאִמֶּר חֲזו"ל, שְׁמוּזְכִּיר קִצַּת מֵאֵתוֹ לְאִיּוֹה עֲנִין, [סוֹבֵב כּוֹנֵתוֹ עַל כָּל הָעֲנִין וְ]נִכְנָם וְנִתְּבָאֵר כָּל הַמִּקְרָא וְהַמֵּאִמֶּר חֲזו"ל בְּזֶה הָעֲנִין:

בְּלָל הַשֵּׁשִׁי:

דְּבַר הַפְּתוּב "זֶה לְעֵמֶת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים", כְּפִי בְּאוֹרוֹ בְּסִפְרֵי אֱמֶת, שְׁכָל הַנִּמְצָא מִצַּד הַקִּדְשָׁה וְהַטּוֹב, נִמְצָא כְּנֶגֶד זֶה מִצַּד הַטְּמֵאָה וְהָרַע, [בְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם]. וְנִלְמַד בְּמָה פְּעָמִים צַד הַטּוֹב, מִהַפּוֹכּוֹ שְׁבָצַד הָרַע.

בְּלָל הַשְּׁבִיעִי:

בְּכָל הַמִּדּוֹת וְהַפְּחִינּוֹת שְׁמוּזְכִּיר מֵהֶם בְּכָל עֲנִין, כְּלוּלָה כָּל מִדָּה וּפְחִינָה בְּפִרְטִיּוֹת, מִכָּל הַמִּדּוֹת וְהַפְּחִינּוֹת שֶׁבָּהָה הָעֲנִין [כְּעֵין הַמּוֹכָא בְּסִפְרֵי אֱמֶת בְּדִבְרֵי הַסְּפִירוֹת]:

בְּלָל הַשְּׁמִינִי:

כָּל הַמְּדֻרְגּוֹת הָעוֹלּוֹת מֵאִין תְּכֵלִית עַד אִין סוֹף, נִחְשָׁבִים כָּלָם לְאוֹרוֹת וְיִבְלִים'. כִּי כָּל מְדֻרְגָּה נִחְשָׁבֶת לְכָלִי, אֲשֶׁר תִּקְבֹּל בְּעֶצְמָהּ אֶת הָאוֹר וְהִשְׁמַע שְׁנִשְׁמַע בְּכָל עֵת מִהַמְּדֻרְגָּה שְׁלִמְעָלָה מֵאֲתָה. אֲבָל כְּנֶגֶד הַמְּדֻרְגָּה הָעוֹמֶדֶת מְלִמְטָה יוֹתֵר גַּם מֵאֲתָה, נִחְשָׁבֶת גַּם הִיא לְעֶצֶם הָאוֹר וּקְדֻשָּׁת הַמְּדֻרְגָּה הָעֲלִיּוֹנָה שְׁנִתְּקַבֵּל בָּהּ.

[בְּלָל הַשְּׁמִינִי: כִּי כָּל מְדֻרְגָּה שְׁלִמְטָה יוֹתֵר, נִחְשָׁבֶת לְכָלִי כְּנֶגֶד הַמְּדֻרְגָּה שְׁלִמְעָלָה מֵאֲתָה. וְהִיא כְּנֶגֶדָה, תִּחְשַׁב לְאוֹר הַמִּתְּקַבֵּל בְּתוֹךְ הַכָּלִי]:

בָּלָל הַתְּשִׁיעִי:

בְּדִבְרֵי הַשְּׁנוּתִיו וְהוֹדְעוֹתָיו בְּרוּמָמוֹת הַצַּדִּיק וְתוֹרָתוֹ, סוֹבֵב בְּנוֹתוֹ עַל יְחִידֵי הַדּוֹרוֹת [בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי וְהָאֲרִיז"ל]. [וּבְעֶקֶר לֹא יִהְיֶה בְּנוֹתוֹ בְּרָבָם כְּכֹלָם, וּזְלַת עַל מַעֲשֵׂה מַעֲשִׂיָה בְּעֶצְמוֹ, שְׁאֵנוּ מְחַבִּים אֵלָיו]:

בָּלָל הָעֲשִׂירִי:

הוּא, [ש'] בְּרַב הַמַּאמְרִים הַגְּדוֹלִים שֶׁבְּסִפְרוֹ הַקְדוּשָׁה, נִרְאָה בְּרַבּוֹ, לְבַל יִדְבַר תַּחֲלָה בְּחִבּוּר וּבְלִיּוֹת הַשְּׁנוּתוֹ עִם הַכְּתוּב אוֹ הַמַּאמֵר חַו"ל יְחִידָיו, עַד שֶׁמַּצִּיעַ וּמַפְרֵט תַּחֲלָה עֲצָם הַהֲשָׁנָה. [וּזְלַת בְּלָשׁוֹן סֵתָם, יֵשׁ שְׂמֻקָּדִים תַּחֲלָה אֶת הַכְּתוּב אוֹ הַמַּאמֵר חַו"ל הַכּוֹלֵל לְכָל דְּבָרֵי הַהֲשָׁנָה שֶׁמִּבְּאֵר אַחֵר בָּהֶן]. וְכָל פַּעַם שֶׁנִּרְאָה בְּמַשְׁנָה וּמַחֲלִיף אֶת הַדֶּרֶךְ וְחִסְדָּהּ הַזֶּה, נִמְצָא לָזֶה בְּאֹר מִדְּבָרָיו:

בָּלָל הָאֶחָד עֶשְׂרִי:

שֶׁבְּרָבָם כְּכֹלָם מִהַמְּקִרְאוֹת וּמַאמְרֵי חַו"ל שֶׁדוֹרֵשׁ אוֹתָם בְּפִירוּשׁ הַפְּנִימִי וְהַנִּסְתָּר שִׁבְהָם, נִרְאָה בְּרַב וְעַמֻּק הַפְּלִאָה מִסִּלְתוֹ הַקְדוּשָׁה, שֶׁסּוֹבֵב לְחִבּוּרָם וּלְיִתְדָם גַּם עִם פִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שִׁבְהָם - לְהַבִּין מָשָׁל וּמְלִיצָה. וַיֵּשׁ שֶׁלֹּא נִרְאָה חִבּוּרָם וְאַחֲדוּתָם עִם פִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט, מִקְצֵר דַּעַת הַמַּשְׁנֵי וְעַמֻּק הַמַּשְׁנֵי. וְגַם מֵאֲשֶׁר תַּחֲחַלֵּק וְתַשְׁתַּנֶּה הַמִּסְלָה הַזֹּאת מִמַּאמֵר לְמַאמֵר, וּמַעֲנִין לְעֵנִין, בְּנוֹדֵעַ וּמִבְּאֵר לְכָל אֲשֶׁר יִסְלַל בָּהּ:

בָּלָל הַשְּׁנַיִם עֶשְׂרִי:

הַיָּאֲמוּנָה הַפְּשׁוּטָה בְּרוּמָמוֹת דַּעַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ לְאִין סוּף וְעַמֻּקָּה לְאִין תַּכְלִית, עַד כִּי נִמְצָאִים תְּרַבְּחָה דְּבָרִים תְּנִרְאִים לְדַעַתָּנוּ הָאֲנוּשָׁה בְּשָׁנֵי הַפָּכִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד, וּלְהַעֲדָר גְּבוּל חֻכְמָתוֹ וְדַעַתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְבַלְתִּי הַפָּכִים יִחְשְׁבוּ.

וְאִם כָּכָל זֹאת, נִמְצָא לְפַעֲמִים גַּם לְהַפְּךָ בְּהִרְבֵּה דְּבָרִים - הַנִּחְשְׁבִים לְחִיּוּב דַּעַתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּשָׁנֵי הַפָּכִים, [כְּפִי הַמִּבְּאֵר מִדְּבָרֵי חֻכְמֵינוּ אֲשֶׁר רוּחַ

ה' דבר בם], ומדעתנו האנושה, נעלים לגמרי ונסתר סבת זה החיוב.

[קצת יותר באריכות מהדבר הזה, עין בספר בוכבי אור חלק ב', אמת ואמונה, אות וא"ו. ואין זה רק בסבת הרוחניות המצדה לאלה הדברים, עד שגם הם בעצמם, נעלמים ונסתרים מדעתנו, וכעין המובא לקמן בכלל החמשה אשר עין שם].

כלל השלשה עשר:

הוא אשר חברתי בחבור בפני עצמו, ונקרא בשם: "אמונה בידיעה הרוחנית". ועדין לא נדפס [ועין בענין זה לקמן בפאורים על תורה ס"ו חדר ב']:

כלל ארבעה עשר:

בדבר הטבע וכלליות הבריא ששם אלקים וענין השכינה; עם היות שהבורא בעצמו יתברך הבדיל בין קדש לקדש, ומכל שכן בין קדש לחול, להיותה נחשבת כזולתו, אבל מחשבת האדם המבדילה ומפרידה בפרוד ממש, הוא כמחשבת לאמצעי ועבודה וזה חס ושלום. כי החכם ומבין מדעתו בידיעה דלא גרע ונתפס כלל התחשבותה כזולתו ואמצעי כביכול - נכנס ויוצא בשלומה ויחודה להבורא בעצמו יתברך. אשר באמת האמת, אין עוד מלבדו וזולתו כח וממש בהטבע ושר העולם מט"ט ששכינה הנ"ל.

עד אשר יזכה ויתעלה לרוח הקדש [כעין גבואה בדורות הקודמים] משני הפרובים שפקדש הקדשים, ולא יראה ולא יחזה בזה לתמונה ממש חס ושלום, ודו"ק כי קציתי ודלגתי בענינים דקים ורוחניים כאלה.

[כלל הארבעה עשר: בשם השכינה, אשר מבאר מדברי המקבלים שהיא מחשבת אלקותו יתברך לכלליות הבריא, ולהיותה נחשבת בזה כביכול כעין זולתו. ובאמת לא נחשבת לזולתו חס ושלום. כי מחשבת האדם המבדילה ומפרידה בפרוד ממש, הוא כמחשבת לאמצעי ועבודה

וְזֶה חֵם וְשָׁלוֹם. וְלֹא כֵן בְּלֵב הַחֲכָמִים וּמַבִּינִים מִדַּעְתָּם [בִּידִיעָה דְּלֹא גִדַּע וְנִתְפַּס בְּדַעַת הָעָבִים וְהַמְּנַשְּׁמִים בְּמוֹנֵנוּ], כִּי לָהֶם תִּתֵּיחַ הַתַּחֲשׁבוּתָהּ כְּזוּלָתוֹ וְאִמְצָעִי כְּבִיכּוֹל בְּתַבְלִית אַחֲרוּתוֹ בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ. אֲשֶׁר בְּאַמֶּת הָאֱמֶתִי אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ וְזוּלָתוֹ]:

כָּלֵל הַחֲמִשָּׁה עֲשָׂר:

מִה שְׁנוּדַע בְּחֻכְמוֹת הָעֲמֻקּוֹת, אֲשֶׁר לְהַסְפֵּרְתָּם מִכֶּרֶח לְחֵלֶק וּלְהַפְרִיד אֶת הַחֻכְמָה וְהַחֲמִצָּה לְחֻלְקִים וְאַבְרִים, וְאַחֵד בְּאַחֵד יִגְשׁוּ וְיִשְׁלְכוּ בְּחִיּוֹב וְהַפְרִתָּ זֶה לָזֶה. וְלִפְעָמִים גַּם בְּחֵלֶק אֶחָד כְּשֶׁנֶּחֱסֵר וְנֶאֱבֵר, אֵין בִּיכָלֶת לְהַבִּיט וּלְרְאוֹת אֶת הַמִּטְרָה וְהַמִּכּוֹן אֲשֶׁר בָּהּ. וּמִרְגָּלָא בְּפוּמָא דְּאִינְשִׁי, שְׂאִין לְהִרְאוֹת לְהַסְכֵּל וְהַכְסִיל אֶת הַמִּלְאכָה וְהַעֲבוּדָה הַנִּחְלָקָה וּבִלְתִּי נִשְׁלָמָה, כִּי בְּתַבְלִית הַחֶסֶד יִמְלֹא אֶת פִּיו בְּשִׁהוּק וּלְצוֹן מִהָעוֹבֵד וּמִשְׁתַּדֵּל בָּהּ.

וְאוּלָּם, תּוֹרַת מִשָּׁה שְׁבַחֲכֶמֶת הָאֵין סוּף בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר אֵין סוּף וְתַבְלִית לְהַסְפּוּבִים וְהַצְמִצּוּמִים [הַנִּחְשָׁבִים בְּעֵין אַבְרִים וְחֻלְקִים הַנִּ"ל], הַמִּכְרִתִּים לְהַסְפֵּרְתָּהּ וְהַבְּאֵתָהּ בְּלֵב הַמִּגְבָּלִים וְהַגּוֹפְנִים – נִחְשָׁבִים וְעוֹמְדִים בְּנִגְדָּה, גַּם הַחֲכָמִים וְהַמְּשֻׁבָּלִים שִׁפְתָּם, כְּעֵין הַסְכֵּל וְהַכְסִיל הַנִּ"ל, אֲשֶׁר בְּתַבְלִית הַחֶסֶד נִשְׁפָּלָה וּבִלְתִּי נִחְשָׁבָה כָּלֵל בְּעֵינֵיהֶם. וּבְאַמוּנָה לְבָד, יֵשׁ בִּיכָלֶת לָבוֹא וּלְכַנּוֹס בְּסִפּוּכִיהָ וּבְצִמְצוּמִיהָ.

וְגַם בְּפִי הָאֱמוּנָה בְּדִבְרֵי הַרוּפָאִים וְעֲצוֹתֵיהֶם, לְהַשְׁמֵר וּלְרַפֵּא אֶת הַמַּחַ וְהַדַּעַת מִיּוֹם לְיוֹם וּמִשָּׁנָה לְשָׁנָה – כֵּן זִוְכִים לַעֲשׂוֹת וּלְקַנֵּס אֶת דְּבָרֵיהֶם, עַד שִׁיזְרִיחַ גַּם אֲלֵיהֶם אוֹר הַדַּעַת הַבִּלְתִּי נוֹדַע לָהֶם בְּתַחֲלָה.

וְאִם גַּם עַל זֶה מִרְגָּלָא בְּפוּמָא דְּאִינְשִׁי, שְׂבַסְבַּת הַבּוֹזְבִים וְשִׁקְרָנִים אֵין מֵאֲמִינִים גַּם לְאִישׁ הָאֱמֶת. אֲבָל בְּסִבַּת הַשְּׁנִי הַסָּבִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד, שֶׁנֶּחֱשָׁב לְדַעְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַבְּאֵת דַּעְתּוֹ הָאֵין סוּף בְּלֵב הַמִּגְבָּל [בְּהַעֲדָר הַתְּרוּפָה וְעֲצוֹתָיו הַנִּ"ל] – אֵין שׁוּם יָכֻלֶת וְאַפְשָׁרוּת וְתְרוּפָה כָּלֵל בְּעֵינֵי אֶחָד.

כָּלֵל הַשָּׁשָׁה עֶשְׂרִי:

[נזכר גם כן בהקדמת לקוטי א' חנ"ל] שלפֿעמים מביא ב' או ג' ראיות לדבר אחד, ולהבילתי מעיין ומעמיק בדבריו, נראים ונודמים בראיה אחת, והוא ברב הקשר שהם קשורים ואחודים זה בזה.

כָּלֵל הַשְּׁבָעָה עֶשְׂרִי:

[שאיין דרכו הקדושה להרביב באמצעות קשרי דבריו הקדושים שבכל תורה, ענין מיוחד בפני עצמו, בלתי פונה המיוחדת לזה. וכן] בשגומר להודיע עצם החשנה של כל תורה, ומביא אחר כך איזה כתוב או מאמר חו"ל שמבאר בו זאת החשנה, אין דרכו להרביב בזה הכתוב או מאמר חו"ל ענין אחר [שלא דבר בו מקום ו] שלא נזכר תחלה בעצם החשנה. ואם נראה לפעמים לעיני המעיין, ששנה מדרבו ומסלתו הזאת [ידע נאמנה, כי] נמצא לזה באור מדבריו הקדושים. [ובחתיבתו וביגיעתו, ימצא ויראה, מעט או הרבה, אשר נרמז גם זאת בדבר החשנה שדבר ונלח, ואז יבין פונתו הנפלאה שהביאתו לזה].

כָּלֵל הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי:

שבֿהדברים הנודעים ומבארים בדברי חכמינו ו"ל או בספרי המקלה, שנמצא כמה פעמים, שאינו מזכיר בהם זולת בראשי פרקים, וסומך את עצמו על המעיין שיודע מהם, או שידרש אחריהם:

גם זאת להודיע, כי הרבה דברים נמצאים בבאורי, אשר לא הייתי בותבם מרוב פשיטותם, אבל כתבתי אותם מהכרח צרופיהם ושלוביהם להסימנים שאחריהם [או לפניהם].

ואם גם ברב תלאותי ומצוקותי בגוף ובנפש, הפסקתי ונתעכבתי כמה וכמה פעמים באמצע הבתיבה וחלמוד. ובקמשיך הזמן, נשמט מדעתי העקר [העומד בצרוף ושלוב הפסל אשר הקדמתי אליו] - לא

רציתי להעביר עבור זה גם את הטפל. כי לפרקים, תורתו וגזברתי על ידו גם העקר.

ואפלו במקום שלא גזברתי [מרב הנתיבות הנחלקות ממסלת זה הלמוד], יהיו לציון וסימן, לי ולזולתי, אולי נבון ונבוא בו לנתיב העקר בעתים אחרים.

מה שכתבתי כמה פעמים: כמוב"פ [המוב"פ] - הוא ראשי תבות: "כמובא [המובא] בפנים". או: "כמוכן [המוכן] בפנים".

מה שכתבתי להזכרת המעין: "כנ"ל", הוא ראשי תבות: "כנזכר לעיל", או "כנרמו לעיל".

ולקיים "כל האומר דבר בשם אומרו" וכו', אודיע בכלל, שגם בעצם תבאורים המובאים לקמן בפנים, הוצאתי כמה דברים מספרי מורנ"ת ו"ל. כי גם אם ברבם בכלם מדבריו הקדושים, סובב בהם פרוש תדרש, [אשר דרש בסמיכת ידי רבנו ו"ל ופקדתו בעצמו, כמבאר במקום אחר], אבל כמה פעמים תרביב בהם גם פרוש הפשוט.

וכן גם מתספר 'פרפראות לחכמה', וספר 'באפי הנחל', הוצאתי קצת דברים.

עוד אודיע להקורא, כי באהבת הקצור כתבתי כמה פעמים בדרך כלל את העולה מצרופי דבריו הקדושים, ובציוני [האותיות ו] הסימנים שנמצאים בהם אלת הדברים. וסמכתי על הקורא שיעין ויבין מעצמו, כי מהצרוף לבר, אותיות בולמות לבונת המפרה המברחת להענין:

על אודות ההסברה הנ"ל בכלל החמשה עשר, יש להאריך קצת, והוא: כי יכלת ההסברה ללמד ולהביא בלב כל אשר זולתו, את התבוננת העמקה - נוראה ועצומה לאין ערה. כי כפי עמק המשג וקצר המשיג,

בן מִכְרָח כְּנִגְדּוֹ לְסַבֵּב בְּהַקְדָּמוֹת וְסִבּוּבִים; לְהַמְשִׁיל בְּמִשְׁלִים, וּלְחַלֵּק מַעֲרֶכֶת הַתְּבוּנָה לְחֻלְקִים וְאַבְרִים, וְלִבְלִי לְהוֹצִיאָם שְׁלֵא בְּסֵדֶר, וְגַם לְהַפְסִיק וּלְתֵן רוּחַ בֵּין כָּל עֲנָן לְעֲנָן.

וּמִרְבִּי שְׁנוֵי הַדְּעוֹת [כְּשִׁנּוּי תְּמוּנוֹתֵיהֶם] קָשָׁה וְכִבֵּד בְּאֵין עֲרֵה, לְבוֹן וּלְכִבֵּר בַּעֲצָתוֹ מִחַ שְׁמִכְרָח בְּכָל זֶה כְּפִי הָאָדָם וְהַזְמַן, גַּם כֹּאֲשֶׁר יִדְבֵּר פָּנִים אֶל פָּנִים, שְׁנִמְצָא יִכְלֹת לְהַמְסִיךְ לְהַבִּין בְּכָל עֲבוּב וּמְנִיעָה שְׁנִמְצָא לְמַח הַשּׁוֹמֵעַ לְהַבִּין וּלְקַבֵּל אֶת דְּבָרָיו.

וְאוּלָּם, חֲכָמַת הָאֱמוּנָה, רַב וְעֲצוּם הַתְּרוּפָה וְהַתּוֹעֵלֶת לְדַעַת הַשּׁוֹמֵעַ, מִרְבִּי תִבְעֶרֶת הַלֵּב לְתֵאוֹת הַכְּבוֹד [אוֹ הָעֵשֶׂר שְׁנִמְצָא עַל יָדָהּ]. כִּי הַלֵּב וְהַמַּח שֶׁבְּכָל אִישׁ וְאִישׁ, מְקַשְּׁרִים וּמְשַׁלְּבִים זֶה לָזֶה.

אֲבָל בְּתִכְלִית הַחֶפֶץ לְחֲכָמוֹת הַתּוֹרָה, הַכְּלָתִי מִסְכָּמַת לְתֵאוֹת חַ"ל, נִכְסָל וְנִתְוַסֵּף לְמְנִיעַת הַמַּח חַ"ל, גַּם מְנִיעַת הַלֵּב, לְהַדִּיחַ וּלְהַרְחִיק מֵאֲתָה, כְּמֵאמֶר הַכְּתוּב: "לִקְנוֹת חֲכָמָה וְלֵב אֵין".

וְעַל כָּל פָּנִים בְּחֲכָמַת הַנִּגְלָה וְהַמְּגֻבָּלָה, שְׂבָה אֵין דּוֹר יְתוֹם, וְנִמְצָא גַם עֲתָה מֵאֲחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַבִּים וְעֲצוּמִים הַמְּפֻלָּגִים וְחֲרִיפִים בְּחֲכָמָתָהּ.

אֲבָל לֹא בֶן בְּחֲכָמָה הַנִּסְתָּרָה וְהַפְּנִימִית שְׂבָה, אֲשֶׁר מִצְדָּהּ וּמִסְכָּתָה אֲרָכָה מֵאֶרֶץ מִדָּה וְרַחֲבָה לְאֵין עֲרֵךְ וְגִבּוֹל כָּלָל. נִחַל נֹזֵעַ וְשׁוֹטֵף מְמִקּוֹר הַחֲכָמָה, נִקְרָה הַעֲלִיזָה לְנִקְרָה הַתַּחְתּוֹנָה. פֶּלֶא יוֹעֵץ בַּעֲצוֹתָיו וְתִקּוּנוֹתָיו הָעֲמֻקּוֹת, לְהַשְׁקוֹת וּלְמַלְאוֹת כָּל הָאֶרֶץ בְּחֲכָמָה וְדַעַת אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ כְּפִי לִים מְבֹסִים. וְעַד אֲשֶׁר יֵאִיר וְיִוָּפֶיעַ, נָהִי כְּעֻמָּה, וְנִחְשֵׁב כְּעֵדִים זִוְמָמִים.

וְאַלְפֵי אֱלֹפִים בָּל וְחֹמֶר לְעוֹלָלִים וּמַלְכָּלִים כְּמוֹנֵה, גַּם אִם זָכִינוּ לְהַפְדִּיל וּלְהַתְרַחֵק מִהַטּוֹעִים וְהַתּוֹעִים [בְּחֻשָּׁה וְאִפְלָה, לְכָל יִרְאוֹ וְנִבְיָטוֹ מִרְחוֹק בְּאוֹר צְדִיקִים אֲשֶׁר כְּאוֹר נִגְהַ הוֹלֵךְ וְאוֹר], אֲבָל לְהַסְבִּירָם וּלְהַאֲדִירָם עַל פְּנֵי תֵבֵל אֵין לָנוּ לֹא תְבוּנָה וְלֹא עֲצוֹת.

וְכָל אֲשֶׁר הִרְבִּיתִי לְחַקֵּר וּלְדַרֵּשׁ, בְּאִיזָה סֵדֶר, וּבְאִיזָה אִסָּף, לְהַצִּיעַם וּלְהוֹצִיאָם לְזוּלָתִי, לֹא עָלְתָה בְּיָדִי מְאוּמָה. וּבְתִכְלִית הַחֶפֶץ נִתְוַסֵּף

וְנִתְרַבָּה אֲצִלִּי מַחֲמַת זֶה, כַּמָּה דְלוּגִים וּמַחֲוָקִים וְשִׁנּוּיִים לְלֹא סְדָרִים [וְגַם
לְפַעֲמִים כָּאֲתִי מַחֲמַת זֶה בְּאַרְבָּה וּבְכָל דְּבָרִים]. עַד כִּי לֹא רַבִּים יִחַבְּמוּ
לָבוֹא עַל יָדָם לְמַכּוֹן אֲשֶׁר סִבְבְּתִי עָלָיו.

אֲבָל בְּכָל זֶה אֲמַרְתִּי: וַיְהִי מָה, אֲרוּצָה וְאָבִיא גַם מִנְחַת דְּלִי דְלוּתִי. כִּי
גַם שְׁעָרָה דְּשְׁעָרָה מִהֲבָרְקַת הָאוּר שְׁמַנִּיעַ מֵאֲתָה לְאַחַד מִנִּי אֵלֶּיךָ –
גַם בֶּן כְּרָאִי וּכְרָאִי.

נִאֲוִם ה' מ' ב' א' ר', וְהַמְבַּעַר מִבֵּינַת אָדָם, שָׁפַל וְנִבְּזָה, וְלֹא בִלְשׁוֹן עֲנֻתָּה.

הֵן כֹּה דְבָרֵי אֲבָרְחָם, בֶּן וְתִלְמִיד לְאָבִי וּמֹרֵי רַבִּי גִתְמָן וְצ"ל.

הקדמה

א ת ה' אלקי השמים ואלקי הארץ אפאר וארומם.
 ב כל לפי ונפשי אברכו, ואהדרו בכל מיני הדורים.
 ג נה ותודה אביע ואערוך לפניו, גם
 ד לול ושבת שירה וזמרה. כי מאד רבים וגדולים
 ה עשיו ומפעלותיו אשר פועל והכין גם לעינינו הגופניים.

באר אברהם

בהקדמה זו יתבאר שתורותיו של רבינו ז"ל הם השורשים העליונים וה"נשמה" של כל מערכת הבריאה. וכל ההוגה ומעיין בהם, אוהז בשורשי הבריאה ונשמתה.

והמבאר יפרט בהקדמה זו את כל נפלאות מערכת הבריאה, ממטה למעלה, עד לשורש העליון: הגופות, הנפשות, ארבעת היסודות, הכוכבים ומזלות, שכל האדם, הנסתרות הטבעיות הרוחניות, אורייתא דעתיקא סתימאה, נשמת הצדיק האמת.

א ת ה' אלקי השמים ואלקי הארץ אפאר וארומם.
 ב כל לפי ונפשי אברכו, ואהדרו בכל הדורים.
 ג נה ותודה אביע ואערוך לפניו, גם
 ד לול ושבת, שירה וזמרה. כי מאד רבים וגדולים
 ה עשיו ומפעלותיו אשר פועל והכין גם לעינינו הגופניים.

שפת הבאר

לפעולותיהם, וכוחותיהם, לפעולותיהם, וכוחותיהם. ויאבדו, וימעדו. ועוד כמה וכמה, כאשר יראה הלומד בעיניו. ועיין חיי מוהר"ן (סימן שצט) ענין החרוזים.
 ב. אלקי השמים ואלקי הארץ. אמרנו להעיר בדרך אגב, הערה נפלאה: המקום היחיד שנוכח בכל התנ"ך לשון זה "אלקי השמים ואלקי הארץ", הוא כאשר השביע אברהם אבינו את עבדו אליעזר, לאמר: "ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ

א. את ה' אלקי השמים. המחבר חתם שמו 'אברהם' בראש השיר, כדרכם של המשוררים והפייטנים לחתום שמו בראש השיר. ולכן גם הפסיק באמצע העניין להתחיל שורה חדשה, כאשר מצאנו בכמה מן השירים.

כמו כן, יש לציין שיש בשיר זה כמה חרוזים [ונציין כמה מהם: ואנוהו, קצהו. מכוונות, שונות. חלקיהם, אבריהם, נפשותיהם, להנהגותיהם, לפעולותיהם,

שפת הבאר

אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב" (בראשית כד, ג), ובשאר המקומות כתוב רק "אלקי השמים", ואין מוזכר גם "ואלקי הארץ". והראשונים (דמב"ן, ריב"א, הטור הארוך, ספרוט) פירשו כל אחד לפי דרכו מדוע כאן הזכיר אברהם אבינו "אלקי השמים ואלקי הארץ", עיי"ש בדבריהם. ובספרי אמרו: "עד שלא בא אבינו אברהם לעולם כביכול לא היה הקב"ה מלך אלא על השמים בלבד, שנאמר ה' אלהי השמים אשר לקחני. אבל משבא אבינו אברהם לעולם המליכו על השמים ועל הארץ, כענין שנאמר ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ"

(ספרי, פרשת האזינו, פיסקא ח).

וכמה נפלא לפי זה מה שפתח המבאר רבי אברהם, את שירו, בלשון זה של "אלקי השמים ואלקי הארץ". כי כל קוטב השיר הזה, הוא לגלות את האלקות המסתתרת ונעלמת בכל הארץ. שהם ה"נסתרות הטבעיות הרוחניות", אורייתא דעתיקא סתימאה, שמחיה את הבריאה. ובזה המליך אברהם המבאר – וגילה מלכותו של הקדוש ברוך הוא – לא רק בשמים, אלא בעיקר בארץ.

ג. בכל הידורים. בהקדמה לכוכבי אור, הנוסח: "בכל מיני הידורים".

ד. דינה ותודה. בהקדמה לכוכבי אור, הנוסח: "דינה ותודה יומם ולילה אביע".

ה. אביע. הוא מלשון אמירה, כמו שפירש המצודות ציין על 'אביעה חידות מני קדם': "אביעה - ענין אמירה כמו יום ליום יביע אומר". [והוא גם מלשון נביעה, כמו שפירש המצודות דוד (משלי טו, כח), ולעניינינו הוא, שפינו מביע שירה וזמרה לה', ונובע תמיד לדבר שירות ותשבחות, כמעין הנובע].

ו. ואערוך. מלשון הפסוק: "בוקר אערך לך ואצפה" (תהלים ה, ד), ופירש רש"י: "בוקר אערך לך תפילתי על זאת. אערוך לשון מערכה הוא, כך חיברו מנחם" (רש"י, שם). והיינו שעורך את דיבוריו ושיריו לפני ה', וכלשון הפסוק: "ולא ערך אלי מלין" (איוב לב, יד) [וכלשון הזה משורר האריז"ל בזמירות שבת: "ושיר 'אערך' לך, בניגון ונעימה" (זמירות ליל שבת, יום זה לשדאל)].

ז. מאד רבים וגדולים. 'רבים' הוא מצד הכמות, שפעולות ה' הם רבים מאד. ו'גדולים' הוא מצד איכותם וגדולתם של אותם הפעולות.

ח. ומפעלותיו. הוא מלשון הפסוקים: "לכו חזו מפעלות ה'" (תהלים מו, ט) "לכו וראו מפעלות אלהים" (שם סו, ה).

ט. גם לעינינו הגשמיים. לשון המבאר הוא "לעינינו הגופניים", ובהקדמה לכוכבי אור, הנוסח הוא: "לעינינו הגשמיים" [והיינו הן].

לעובדא ולמעשה

וקומה, ודמות וכו', של כל דבר ודבר, להתבונן בהם גדלות הבורא יתברך, ולעבדו יתברך על ידי זה ... וצריך כל אחד להעמיק עיניו בזה, לדעת ולהכיר גדולת הבורא בכל דבר ודבר, כתבניתו ודמותו, בפרטיות איבריו ובניינו וכיוצא בזה, ולעבדו יתברך בזה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, לט).

וכבר הזהירנו רבינו בשירו הנעים, לאמר: "נביא לבב חכמה להבין תבנית גופנו ומרחקי פרקיו ועריכות איבריו: חייב תבניתו מועילה לידיעת הבורא המצטר אליו היצירות כלם" (שיר נעים. הנדפס בתחילת ליקוטי מוהר"ן). פירוש: עלינו להביא ולהכניס חכמה בלבנו, להבין כיצד בנוי הגוף שלנו, פרקיו ואבריו. והבנת דבר זה, מחויבת ומועילה להכיר ולדעת על ידי זה את הבורא, אשר הוא ברא וצויר את כל היצירות הללו.

◇ כי מאד רבים וגדולים מעשיו ומפעלותיו אשר פעל והכין גם לעינינו הגופניים. על כל אחד ואחד מאתנו, להתבונן בכל חלקי הבריאה שאנו רואים בעינינו הגשמיות. ולקיים מקרא שכתוב "לכו חזו מפעלות ה', אשר שם שמות בארץ – כי באמת הדבר נפלא ונורא מאד, אשר ברא השם יתברך את כל הבריאה, שיש בה כמה וכמה דברים נפלאים ונוראים הרבה מאד מאד, מה רבו מעשי ה'! ואפילו בזה העולם לבד עצמו נפלאות ה', אשר ברא דוממים וצומחים וכו', ומי יוכל לשער גדולת ה' שיש בבריות של זה העולם, מכל שכן שאר העולמות. והכל כאשר לכל, לא נברא אלא בשביל ישראל ... שיכולין ישראל להעמיק עיונם, ולדעת ולהתבונן בפרטי הבריאה; בתבנית האיברים, ובנין,

ובזאת גם במשל גם בחידה אפתח שפתי ואנוהו.

כי הגדיל לעשות מקצה השמים ועד קצהו, אלפים ורבבות מכוונות (הן) המה הגויות והגופים מכל חי ומדבר. מכוונות ממכוונות שונות. בהשפלה נפלאה ונוראה, מלאכת חלקיהם (כמו פשר, חלב, דם,

באר אברהם

ובזאת גם במשל גם בחידה אפתח שפתי ואנוהו.

כאן יתחיל המבאר לפרט את נפלאות מערכת הבריאה, המורכבת מגופות ונפשות, ארבעה יסודות, כוכבים ומזלות:

כי הגדיל השם יתברך לעשות י, וברא מקצה השמים ועד קצהו י, אלפי רבבות 'מכוונות' = הלא הם: הגויות והגופות, של כל בעלי החיים ובני האדם; מכוונות ממכוונות שונות י. וכל מכוונה מאלו המכוונות, יש בה חלקים רבים, העשויים בהשפלה נפלאה ונוראה = הלא הם החלקים המרכיבים את הגוף, כמו: פשר, חלב, דם, עצם, גיד י, עור י, וכן

שפת הבאר

לשוננו. ומר' אפרים ז"ל שמעתי שסיפר ממוהרנ"ת ז"ל שהאריך פעם אחת לדבר בעניין זה בעוצם גדולת הבורא יתברך אשר נראה לעיניים גם בהבריות של זה העולם לבד. ומכל זה נתעוררתי להעמיק בזה מחשבותיי ורעיוני, עד שהעליתי זאת על הכתב, כאשר עיניכם תחזינה מישרים" (מכבי אור, פתיחה). ובמדור "לעובדא ולמעשה" העתקנו לשונותיו של רבינו ז"ל, עיין שם.

י. גם במשל גם בחידה אפתח שפתי. על דרך לשון הפסוק: "אפתח במשל פי אביעה חידות מני קדם" (תהלים עה, ב), ו"אפתח שפתי", הוא על דרך לשון הפסוק: "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"

(תהלים נא, יז).

יא. ואנוהו. על דרך לשון הפסוק: "זה אלי ואנוהו" (שמות טו, ב), ופירש רש"י: "לשון נוי; אספר ניו ושבחו לבאי עולם" (שם).

יב. כי הגדיל השם יתברך לעשות. על דרך לשון הפסוק: "כי הגדיל ה' לעשות" (יזאל ב, כא).

וביאור הענין: כי הנה בהמשך יתבאר, שישנם סודות התורה, אשר הם מפעילים את כל מערכת הבריאה, וסודות אלו א"א לראות ולהשיג רק על ידי הזדככות גדולה והתקרבות לצדיק ותורתו. ולכן כתב פה בתחילת דבריו, שבאמת, גם את חלקי הבריאה אשר אנו רואים בעינינו הגשמיים – גם הם 'מאד רבים וגדולים'. [אלא שגם הם, א"א להתפעל מהם כראוי אא"כ מזדככים, כמבואר להלן].

ובפתיחה לכוכבי אור, הוסיף בהערה להביא שלש מקורות לענין זה, שצריכים להתבונן בנפלאות הבריאה הנגלים ונראים לעינינו [אחר שכתב למעלה "כי מאד רבים וגדולים מעשיו ומפעלותיו אשר פעל והכין גם לעינינו הגשמיים"], וזה לשונו: "עיין היטב בליקוטי תנינא סימן ל"ט, וגם בסוף השיר ידידות שבתחילת הליקוטי מוהר"ן א', מה שכתב שם אדמו"ר זצ"ל 'נביא לבב חכמה להבין תכונות גופנו ומרחקי פרקיו ועריכות איבריו, חיוב הבנתו מועילה לידיעת הבורא המצייר אלו הצורות כולם', עד כאן

שפת הבאר

יג. מקצה השמים ועד קצהו. על דרך לשון הפסוק: "ולמקצה השמים ועד קצה השמים" (דברים ה, לב). ופירש רש"י: "ולמקצה השמים - לכל הברואים אשר מקצה אל קצה" (שם).

יד. מכוונות ממכוונות שונות. פירוש: סוגים רבים ושונים של מכוונות / בעלי חיים: בהמות, חיות, עופות, דגים, רמשים. ולהבדיל, בני אדם.

טו. בהשכלה נפלאה. כן הוא הנוסח במהדורת תרס"ח, וכן בהקדמה לכוכבי אור. אמנם במהדורת תרצ"ה הוסיף בסוגריים: "בהשכלה (עצומה) נפלאה ונוראה".

טז. בשר, חלב, דם, עצם, גיד. "ואין לך אבר שאינו כלול מן בשר וגידים ועצמות. ודע, כי העצמות היא הבחינה היותר מעולה, בבחינת המוח שבתוכו בפנים, ולא בבחינת העצמות עצמם. ואחריו במעלה הם הגידים יען כי חיות האדם עובר בתוכם, שהוא הדם המתפשט בתוך העורקים של גוף האדם, וגם כי הם מקשרים כל האיברים כולם, ומעמידים אותם בבחינת קומה אחת. והגרוע שבשלשתם הוא הבשר" (שער הגלגלים, הקדמה כח). עיי"ש עוד פנימיות הדברים.

יז. בשר ... עצם, גיד, עור. המבא"ר הזכיר ו' חלקים, וב"לעובדא ולמעשה" הזכרנו מעט

לעובדא ולמעשה

'ספר הברית' לפרטם ולתארם, "כי יתגלה ויתראה על ידי הבריות מראיהם ומעשיהם, מפעלות אלהים וחכמתו והשגחתו ורחמיו על כל מעשיו, כי חלק להם בהיבראם, ערמוניות ותחבולות להגעת מזונם וטרפם, ושם להם כלי קרב או סגולות להינצל מיד אויביהם הקמים עליהם לכלותם מעל פני האדמה" (שם). עיין שם שמאריך כמה וכמה פרקים, להביא כל מיני חיות משונות ומופלאות, ודרכי קיומם והנהגתם, שהם מנפלאות הבורא.

ומלבד זאת, גם בין בני האדם, יש מכוונות ממכוונות שונות. כי "גם דע שלא כל גופות בני האדם שווים במראיהם, אך יש בני אדם אשר חשך משחור תארם והם הכושים הנקראים 'מאהרין', והמה יצירו תמונת מלכיהם ופסיליהם בצבע שחור להיותה היפה מכל הגוונים בעיניהם, ומלאך המות יצירו בצבע לבן להיותה גרועה ופחותה בעיניהם. גם יש בני אדם באי הים אשר בהודו מזרחית שמראיהם אדמדמת, ויש גם כן בני אדם בקצה אפריקה אשר מראיהם ירקרקות. גם יש בני אדם אשר תארם לבן כשלג ממש, ונקראים 'זויסע מאהרין', והם לא יאריכו ימים על האדמה יותר מכ"ה שנים, והמה משונים בעיניהם משאר כל אדם, כי אישון עיניהם הוא אדום ומשמונה קצוות, ולכן לא יוכלו לראות רק בלילה באישון חושך וביום לא יראו מאומה" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ז נפש החי שבמדבר, פרק א). ועוד בני אדם, מבני אדם שונים.

◆ דם. הדם הזורם בעורקנו, הוא נוזל נפלא אשר יכלה הזמן והעט לתאר פרטיו ונפלאותיו. כי "דע אחי, כי

ואע"פ שהתרגלנו כבר לראות את הבריאה הנפלאה, ואין אנו מתפעלים ממנה, אעפ"כ עלינו להתבונן בה מחדש, עד אשר ייפקחו עינינו לראות נפלאותיה ונתפעל ממנה עד עמקי נפשנו לראות ממנה גדולת הבורא. ולמען אשר יתעורר הקורא לעובדא ולמעשה, להתבונן בנפלאות הבריאה, לכן העתקנו [במדור זה] מעט מדברי 'ספר הברית', שביאר בספרו את נפלאות הבריאה. ולא הזכרנו אלא בקיצור נמרץ על קצה המזלג כמה דיבורים בכל פעם, לעורר לב הקורא להתבונן מעט בגדולת ה' המתגלה בבריאתו. כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה.

[וגודל החביבות של "ספר הברית", ראה בקונטרס "קנאת ה' צבאות" (אות כ"א) שכתב וזה לשונו: "זה סמוך מאד היה החכם הנבון, הכשר והישר, מופלג בתורה וביראה ובכל החכמות, הוא בעל 'ספר הברית', הוא הרים קול ויקרא, נתן בקולו תמוג ארץ, בדרך חכמה ושכל אמיתי ... הספר הכשר הזה מצוי עתה הרבה בכל עיר, כי הכל מחבבין אותו הרבה, בפרט במדינתנו"].

◆ מכוונות ממכוונות שונות. הקב"ה ברא בנפלאותיו אלפי סוגי חיות ובהמות ועופות ודגים ושרצים ורמשים. "וכבר מצאו חכמי הטבע ק"ן מיני בהמות וחיות, וה' מאות מיני עופות, וג' אלפים מיני דגים, וכ' אלף מיני רמש, הלא הם כתובים על ספר אשר לבעלי הטבע במספרם כמשפטם. מלבד הנולדים מאשפתות בעיפושם, על ידי הביצים אשר ישליכו הנקבות ממינם שמה" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ד איכות החי, פרק ב). והאריך בעל

עצם, גיד, עור [ובפרטיות אין לבאר מחברת הקצור]. וכל חלק וחלק משנה מחברו בחרפבת היסודות, כפי החברת להקיום והגדול לזה החי ומדבר).

בתכונה עצומה ונשגבה, מערכת אבריהם.

באר אברהם

הלואה, [ואי אפשר לבאר כל שאר החלקים בפרטיות, מחמת הכרת הקצור]. וכל חלק וחלק משנה מחברו, בחרפבת היסודות, כפי אשר נצרך לקיומה וגדולה של אותה המכונה = החיה או האדם.

ומלבד גפלאות ה'חלקים' המרכיבים את המכונות, הרי שגם מערכת ה'אברים' י של אותם

שפת הבאר

אבל מאהבת והכרת הקיצור הנני להודיע בדרך כלל מה שנראה לעניות דעתי" (אות ל). וכן בביאורו לתורה כ"א: "ועוד יש בלבי להאריך בזה, אבל מאהבת הקיצור קיצרתי" (אות ה). וכן באות ל"ד. ועוד בכמה מקומות]. ומכולם אתה למד שאהב המבאר את הקיצור. ובזה, הלך בדרכם של חכמינו הראשונים והאחרונים, שכולם חיבבו את הקיצור [כאשר רגיל מטבע לשון זה בספריהם, כידוע]. והוא על פי דברי הגמרא שאמרו (פסחים ב): "כל היכא דנפישין מילי - משתעי בלשון קצרה. כדאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה", ופירש רש"י: "לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה".

יט. משונה מחברו בהרכבת היסודות. כי כל חלק וחלק מאלו החלקים, מורכב בהרכבה שונה של הד' יסודות. האחד מורכב בעיקר מיסוד האש, השני מיסוד הרוח, וכן הלאה.

כ. מערכת ה'איברים'. ה'חלקים' הם חומרי הגלם שמרכיבים את המכונה, כדוגמת הבשר העור והגידים וכיו"ב. ולעומתם, ה'איברים', הם איברי הגוף, כגון ידיים ורגליים וכיו"ב.

מנפלאות אלו החלקים, אמנם כאן נעתיק לפניך סוד נפלא שגילה האריז"ל בסוד ד' חלקים מהם: עור ובשר גידין ועצמות. וזה לשונו: "אין דבר שאין בו נפש רוח נשמה חיה, והם בחי' ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, והם בחי' מלכות נה"י חג"ת חב"ד ... יש עור ובשר וגידין ועצמות, והעור הוא מלכות המקפת הכל, ונעשין כמין בית לכולם בסוד אין בית אלא אשה, שהיא שם ב"ן. אח"כ הבשר, בסוד ז"א מ"ה. ואח"כ הגידין, בסוד אימא ס"ג, ולכן בתוכן בחי' אודם. ואח"כ העצמות בסוד הלובן, אבא, ע"ב. והנה כל אחד מאלו הד' בחינות יש בו ג' בחינות, כי הבשר יש בו חיצון ואמצעי ופנימי, וכן הוא בעור ג' עורות זה לפנים מזה ושלשתן עור אחד, וכן בגדין ג' קליפין זו תוך זו ושלשתן גיד אחד, וכן בעצמות ג' קליפין ושלשתן עובי אחד של העצמות, והבן זה היטב. והנה בחי' חיצוניות שבעור בשר גידין ועצמות הם הנה"י שבהן, ובחי' הב' הם חג"ת שבהם, ובחי' (הג') הפנימית הוא חב"ד שבהם" (עץ חיים, שער כד פרק ב).

ית. הכרת הקיצור. לשון זה נזכר בדברי המבאר בכמה וכמה מקומות [ראה לדוגמא מה שכתב בביאורו על תורה ה': "ועוד יש בזה לבאר, ומאהבת הקיצור קיצרתי" (אות יא)] ועוד יש בכל זה להאריך,

לעובדא ולמעשה

מרוצת הדם וסיבובו הוא עיקר חיות האדם ובריות גופו, כי הדם הוא הנפש הגורם בתנועתו החימום, ועל ידי הדפיקה מתמרס חלקי השומן שבו והוא עובר ושב בכל הגוף, כמו הנהרות הטובות הנוזלים ומשקים את כל פני האדמה. אמנם על ידי מרוצת הדם נולד שמרים רבים הגורמים הריקבון, כי שומן הדם מתהפך על ידי הסיבוב החזק ורוב החמימות ליסוד גפריי ואשיי, וחלק הדם מיסוד העפר שבו נהפך על ידי חום התנועה ליסוד מלח, וחלק העב שבו נהפך לליחה עבה, וחלק המים שבו אינם מקבלים שום שינוי, אך מקבלים בתוכם טעם מחלקי גפרית ומלח ושמן שריפה הנשארים אחרי האש, והוא טעם לפגם מלוח וסרוח כמו שהם במי רגלים והזיעה, ואלמלא הם נשארים בגוף מולידים הריקבון ומשחיתים את כל הגוף, לכן ברא הטוב והמטיב באדם כח הדוחה וכח המברר שהוא המפריש תמיד חלקי הרע מן הטוב, וכח המברר הזה יש לו ד' כלים בגוף אשר על ידם מפריש חלקי הרעים ואלו הם: א. הורידים, ב. העור, ג. הכבד, ד. הכליות" (ספר הברית, חלק א מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ב).

א מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ד). עיין שם בדבריו שמאריך לבאר נפלאות מערכת הדם וסינונו על ידי הורידים והעור והכבד והכליות. "ומשקל כל דם האדם באדם בינוני הוא קרוב לכ"ה ליטראות" (שם, פרק ב).

◊ **עצם.** "העצמות הם המקשיים והמוצקים יותר מכל חלקי הגוף, והרוב מהם חלולים אשר בתוכם יש שיקוי אחד הנקרא 'מארק'. ואין לעצמות שום הרגש אף אם ינגפו באבן לא ירגישו, אבל מפני שהם מצופים בעור דק ורך ירגיש האדם על ידי העור ההוא כאב גדול עד מאד אם יוכה איזה עצם, וזה הוא ברחמי ה' ובחסד עליון בל ימוט עצם מעצמו למען אשר ישמור האדם את עצמו מאד לכל יוכה אחת מאלה ותשבר, כי העצמות הנה הנם עיקר בנין הגוף. ויש איזה עצמות אשר אצל האדם הגדול המה עצם אחד, ואצל הילדים רכים המה מחוברות משתים ושלשה עצמות, כמו העצם אשר בלחי התחתון; אצל הילדים הוא מחובר משתי עצמות באמצע העצם שתחת הפה על ידי תנוך אחד ואותו התנוך מתקשה ברוב שנים והיה לעצם אחד, וכן יש עוד איזה עצמות בטבע זה, ולכן חכמי הניתוח מן האומות יחלקו במספר העצמות הנמצא באדם אשר ל"ב שינים נכנסו במספר זה, כי גם המה עצמות חביבות וקשות, מהם מונים במספר רמ"ה מהם רמ"ח ומהם רנ"ו ומהם רס"ו, וחכמי ישראל קיבלו שמספרם רמ"ח ודבר ה' בפיהם אמת. ומשקל כל

העצמות הוא שליש ממשקל כל הגוף, וכבר זכרנו למעלה שמשקל אדם בינוני הוא ק"ן ליטראות ואם כן משקל עצמותיו חמישים" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ד).

◊ **גיד.** הנה למנות את מספר ופרטי הגידים אשר באדם, לא נספיק, כי רבים ונפלאים הם. אך לדוגמא נזכיר את 'גיד החלב': כי "גם יש באדם הרבה גידי חלב [הנקראים 'מילך אדערן'] הנושאים מיץ החלב אל חדר אחד ידוע אשר בגב ואחור האדם, ומשם הולך דרך ומסילה למעלה עד תחת הצוואר אל תוך גיד הנקרא 'ויענא סובקלאוויס', ומערב עצמו עם הדמים ונולד מזה מיץ ההזנה המזין את כל הגוף. וזה מיץ החלב הולך ממטה למעלה בסוד 'ואד יעלה מן הארץ והשקה', וכדי שלא יפול למטה ברא הבורא החכם בזה הדרך דלתוחיו הפנימיות, והנה דלתות העליה פותחים עצמן למעלה אל צד הצואר יניפו הדלתות וסוגרים עצמן בנפלים למטה, ככה יעשה המיץ מדרגה אחר מדרגה ומעלה אחר מעלה דרך פתחים, העליון נפתח והתחתון נסגר" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ב).

◊ **עור.** הנה לפרט נפלאות העור, אשר הלבישנו הבורא, לא נוכל להספיק. והנה, מלבד העור החיצון הסוכך ומכסה את בשר הגוף, ישנם גם עורות פנימיים בחכמה נפלאה. ולמען יתעורר לבך לראות נפלאות ה', נביא לדוגמא את נפלאות העור אשר בגולגולת: "הראש, עצם העליון והעגול שבו הנקרא בלשון הקודש 'גולגולת' ובלשון הזוהר 'גולגלתא', יש תחתיו לצד פנימיות הראש עור אחד עב וקשה, ותחתיו יש עוד עור דק ורך ממנו, וזה עור הדק ורך מלא ורידים ודופקים. והוא דבוק מאד על המוח והוא מתחבר עם עור הקשה שעליו על ידי עיגולים דקים ארוכים ריקים קטנים, והעור הקשה ועב בוקע ועובר אל תוך המוח עצמו מלמעלה למטה וחולק את המוח כדמיון ב' חצאי כדורים, ומבדיל בין המוח שלצד המצח ובין המוח שלצד אחור הראש, בכדי שאם יטה הראש לאחור מאד ינחו החלקים ויסמכו עצמן על זה העור ולא יכבידו יותר מדי על אחור המוח לדחוק אותו, כי אם היו דוחקים אותו היה יכול האדם לבא לידי חולי הנופל" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ד).

◊ **ובפרטיות אין לבאר מהכרח הקיצור.** החלקים אשר מהם מורכב הגוף המופלא שלנו, אי אפשר לפרטם ולבארם מהכרח הקיצור. "ודרך כלל נמצא

בְּרַב הַפְּלָא וּפְלָא הֶרֶב בָּהֶם מְכֻנָּיִים מִמְּכֻנָּיִים שׁוּנִים (הֵן הֶפְּחָ נַפְּשׁוּתֵיהֶם) לְהַנְהִיגוֹתֵיהֶם. בְּרַב עֲצוֹת וְדַעַת, הוּכֵן לְמְכֻנָּיֵיהֶם כְּלִי

§ באר אברהם §

המכונות, בנויה בתבונה עצומה ונשגבה כ.

ובתוך אלו המכונות, הרביב השם יתברך - ברב הפלא ופלא - 'מכונאים' המפעילים ומנהיגים את המכונות = הלא הם הנפשות הפועלות בתוך הגופות ומנהיגות אותן כ.

§ שפת הבאר §

כב. ברוב הפלא ופלא. המבאר משתמש בלשון 'הפלא ופלא', כי על הרכבת הנפש בתוך הגוף, אנו מברכים בכל יום בברכת 'אשר יצר' "ומפליא לעשות". ומבאר בשולחן ערוך (אורח חיים, סימן 2 סעיף א) בזה הלשון: "ומפליא לעשות, מפני שהאדם דומה לנוד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט, הרוח יוצא. והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו, הרי זה פלא ... הגה: ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי". הרי לנו שחיבור המכונאי עם המכונה / הנפש והרוח עם הגוף, הוא 'הפלא ופלא'.

[במהדורת תרצ"ה הוסיף בסוגריים: "(גם) ברוב הפלא ופלא". ועל זה הדרך, בהקדמה לכוכבי אור, הנוסח הוא: "אף ברוב הפלא ופלא". עוד כמה שינויים יש שם בהקדמה לכוכבי אור, וכך הוא הנוסח שם: "אף ברוב הפלא ופלא הרכיב בהם מכוניים (מאשינסטען) ממכוניים שונים להנהגתם".]

כג. מכונאים המפעילים ומנהיגים את המכונות, הלא הם הנפשות. לשון המבאר הוא: "מכוניים ממכוניים שונים, הן המה נפשותיהם". ומדבריו מובן שכוונתו על כמה מיני נפשות; הן הנפשות שיש בבני אדם, והן הנפשות שיש בבעלי חיים.

והאמת הוא, שיש בחינת 'נפש' גם בצומח וגם בדומם. כי כל דבר שבדומם צומח חי מדבר, מורכב מחומר וצורה, אשר ה'צורה' היא בחינת ה'נפש' של

כא. בנויה בתבונה עצומה ונשגבה. אשר נלאו חכמי הטבע לברר ולבאר עוצם הנפלאות שיש במערכת איברי האדם, ושאר כל בעלי החיים. וכל בעל חי, בנויים איבריו באופן המתאים לו במיוחד.

וכבר האריך רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן על אודות השינויים שיש בין כל בריה לחבירתה בכלליות, והשינויים שיש בפרטיות בתוך הבריה עצמה, בין כל איבר לחברו. וזה לשונו: "והצדיק מחפש ומבקש תמיד אחר אלו הרצונות, להשיג ולידע רצון השם יתברך בכל דבר, כגון: מפני מה היה רצון השם יתברך שהארי יהיה לו כח וגבורה כזו, ובזו התמונה, ובזאת הטבע וההנהגה שיש לארי. ולהיפך, יתוש קטן הוא חלש כח מאד, ויש לו טבע ותמונה והנהגה אחרת. וכן בפרטי פרטיות, כגון בהאריה בעצמו: מפני מה זה האיבר של האריה צורתו כך, ויש לו כח וטבע כזאת, ואיבר אחר יש לו צורה אחרת וכח וטבע והנהגה אחרת. וכן בשאר כל הברואים שבעולם דומם, צומח, חי, מדבר, שבכולם יש שינויים רבים לאין מספר בין כל אחד לחברו, וכן בכל אחד ואחד בעצמו יש בו שינויים רבים בפרטי פרטיות בין כל איבר ואיבר, וכיוצא בזה בעשבים ואילנות ושאר פרטי הבריאה, שבכולם יש שינויים רבים מאד בתמונותיהם ובכוחותיהם והנהגותיהם. והכל היה מחמת רצון הבורא יתברך שמו, שרצה שזה יהיה כך וזה כך. והצדיק מחפש תמיד אחר אלו הרצונות, ומשיג ומוצא אותם על ידי ההתפארות שמוצא בישראל בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות" (ליקוטי

שפת הבאר

אותו הדבר, והוא 'המכונא' המקיים אותו ומנהיג אותו לפי בחינתו ועניינו. וכמו שביאר ענין זה בספר הברית, וזה לשונו: "ובהינך ענין הצורה תבין ענין החומר ג"כ, כי הנה הצורה הוא דבר אשר בו היה מה שהיה נבדל בו מעצם אחר עד שבסורו ממנו אינו אותו עצם עוד, אם במלאכיות אחר שכבר קחה הסכין עד שאינו חותך עוד ולא יצלח לפעולת הסכין אינו עוד סכין אבל הוא תומרי לבד, ר"ל ברזל. וככה בטבעיות, אם יעדר כח השכל וההכרה מן המדבר אינו עוד אדם וכל הנשאר בו הוא חומרי לבד, הגם שבהעדר השכל מן המדבר לא נעדר בשביל זה ממנו נפש החי וכל כוחותיו שבו, וכן נפשו הצומחת וכל כוחותיו, וכן כח הדומם שבו. בכל זאת לא נקרא עוד אדם, כי הן כל אלה נקרא חומר בערך שכלו שהוא צורתו האמיתי אשר עליה הכוונה במילת 'אדם' או 'מדבר', אע"פ שנפש החי שנשאר בו היא צורה אמיתי בחי, ונפש הצומח שנשאר בו הוא צורה אמיתי בצומת, וכח ההרכבה שבו היא נפש האמיתי של הדומם. וככה הבעל חי, נפש המרגשת שבו הוא נקרא צורתו האמיתי, אבל נפש הצומח ונפש הדומם שבו הוא חומר, אע"פ שנפש הצומח היא צורה אמיתי אצל הצומח וכח הדומם היא צורה האמיתי של הדומם. וככה נפש הצומח בצומח הוא צורתו האמיתי, ואם יעדר זה ממנו מה שנשאר בו הוא חומר לבד, הגם אף שהוא צורה אמיתי אצל הדומם. וככה הדומם, כח המעמיד ההרכבה שבו הוא צורתו האמיתי, ובהעדר כח זה ממנו ישאר חומר לבד שהם הד' יסודות

שנפרדו וישבו כל אחד למקומו" (ספר הברית, חלק א, פתיחה, אות ד). ואין כאן המקום להאריך בפרטי השינויים שיש בין הנפשות למיניהם, וכבר האריך בזה בספר הברית, לך נא ראה שם.

[אלא שב'דומם' אינו נקרא בשם 'נפש', רק בשם 'כח'. וכמו שביאר בספר הברית, וזה לשונו בתוך דבריו: "נפשו הדוממת שהוא כח אחד המעמיד ומחזיק אותן ד' בחינות הד' יסודות שבו להיות נשאים על עניינם כמו שהם, או מתכות או אבן טוב, לבל יתפרדו ויחזרו לשורשם, ועל כי אין נפשו זה מוסיף חידוש זולת העמדת הרכבת הד' יסודות שבו לכן לא נקרא בשם 'נפש' כלל, אמנם יקרא בשם 'כח' לבד. וכח זה נראה בעין כי אינו זולת הדומם עצמו, לאפוקי צומח חי מדבר שאי אפשר לראות צורתם האמיתית בעיני בשר אבל נראה בעין השכל, וכח הזה לא נצרך למה שיחדשו ויחזיקו בכל עת כמו כח הזן שבצומח חי מדבר המחזיק ומחדש בכל יום תמיד כח ההרכבה שבהם" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ב, איכות הדומם, פרק ב).]

כד, הנפשות הפועלות בתוך הגופות ומנהיגות אותם. "כי עיקר פעולותיהן של הגופין אינו אלא מן החיות שבנפש, שהנפש מראה פעולותיה על ידי איברי הגוף, ואין לגוף שום תנועה עצמית, והכל על ידי כוחות הנפש" (ליקוטי מוהר"ן, יג). וכן הזכיר בתוך דבריו בתורה ל"א: "שהנפש היא חיות האדם, וכל תנועה שאדם מתנועע, הכל הוא על ידי הנפש, ובלתי הנפש הוא כגולם" (ליקוטי מוהר"ן, לא).

לעובדא ולמעשה

באדם שני מיני חלקים, האחד הוא חלקים מקשיים, והשני הוא חלקים זביים, והחלקים המקשיים הם י"ב (א) עצמות, (ב) תנוכים, (ג) עצבים, (ד) ציפורניים, (ה) גידים, (ו) ורידים, (ז) עורקים, והם מורכבים מן חמשה עורות זה תוך זה ועל ידם ישוב הדם מן חדרי הלב אל כל הגוף, (ח) עכברים (מוסקלען בלע"ז), (ט) שקדים, (י) קרביים, (יא) עור, (יב) שערות ... אמנם חלקי הזביים אשר בגוף האדם המה ששה עשר: (א) השיקוי ר"ל המוח השוכן תוך העצמות שהוא דבר זב

ונגר ותארו לבן הנוטה מעט למראה אדמדמת, (ב) המוח השוכן בראש, (ג) הדם, (ד) החלב, (ה) מיץ הורידים, (ו) המים, (ז) הריר שבפה, (ח) מיץ הנקרא 'פאנקרעטיקוס' הנזכר, (ט) ליחות המרה, (י) מוח שבשדרה, (יא) שומן, (יב) זיעה, (יג) דמעות, (יד) ליחות האף, (טו) ליחות האוזן, (טז) השתן. והן כל אלה כבר הזכרתי בישיע אלהים כל אחד על מקומו בזה המאמר ומהותו ואיכותו וענינו" (ספר הברית, חלק א, מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ד).

הַבְּטָה וְכָלִי הַשְׁמַע הַמְּכַרְחִים לַפְּעֻלֹתֵיהֶם.

אוֹצָרוֹת מְאוּצָרוֹת שׁוֹנוֹת וְעֲצוּמוֹת, לְכָל הַדְּבָרִים וְהַכֹּלִים הַמְּכַרְחִים לַפְּעֻלֹתֵיהֶם (הַיְסוּדוֹת וְכַחוֹתֵיהֶם).

באר אברהם

וְלֹאֲלוֹ הַנִּפְשׁוֹת, בָּרָא ה' - בָּרַב עֲצוֹת וְדַעַת כה - כָּלִי הַבְּטָה = עֵינַיִם, וְכָלִי שְׁמִיעָה = אָזְנִים, אֲשֶׁר הֵם מְכַרְחִים עֲבוּר הַנִּפְשׁוֹת כְּרִי שְׂיוֹכְלוֹ לַפֶּעַל אֶת פְּעֻלֹתֵיהֶם כו.

כְּמוֹ כֵּן יי בָּרָא ה' אֶת הָאֲרֻכָּעָה יְסוּדוֹת - אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר - וְכַחוֹתֵיהֶם יי, אֲשֶׁר

שפת הבאר

בעוצם חכמה ודעת המציא להם אוצרות מאוצרות שונות למלאכתם.

כה. וכוחותיהם. כל יסוד מהד' יסודות יש לו כח מסוים, ולדוגמא, יסוד האש יש לו כח לחמם, ולגרש את האויר, "כי טבע האש שמגרש האויר, כמו שנתברר לחכמי היסודות, כי זהו סיבת מה שיורה הקני שריפה על ידי שמדליקין מה שזורין למעלה (דהיינו הפילווער). כי על ידי כח האש, בורח האויר, והאויר הוא דוחה את הדברים שמילאו בהם את הקני שריפה, ועוד נתברר בחוש מכמה דברים" (לקוטי מוהר"ן קנז). "גם אש יש לה ששה כוחות, וכמבואר גם למחקרים, שיש ששה כוחות באש, היינו: מתין

כה. ברוב עצות ודעת. מליצה על דרך לשון הפסוק: "בְּמַעֲצוֹת וְדַעַת" (משלי כב. כ). ובמהדורת תרצ"ה הוסיף בסוגריים: "(גם) ברוב עצות ודעת".

כו. שיוכלו לפעול את פעולותיהם. כי בלי עיניים ואוזניים, לא היו יכולים הנפשות שבתוך הגופות, לפעול, מאחר שלא היו רואים ולא שומעים. וכל פעולותיו של האדם, הם כפי מה שרואה בעיניו ושומע באזניו, אשר עי"ז הוא יודע מה וכיצד לפעול.

כז. כמו כן. לשון המבאר הוא: "אוצרות מאוצרות שונות", ובמהדורת תרצ"ה הוסיף בסוגריים: "(גם) אוצרות מאוצרות שונות". ובהקדמה לכוכבי אור, הנוסח של פסקה זו שונה, וכך כתוב שם: "אף

לעובדא ולמעשה

הנקרא אישון. ואלו הן הגדולים: א) נקרא עור הלבנה. היא החיצונה והעליונה המסבבת את העין עד לאישון בת עין. ב) נקרא עור הקרנית, והיא זכה ובהירה כמו קרני הבהמות שנעשים דקים וזכים כזכוכית על ידי מעשה אומן, היא מונחת תחת עור הלבנה הנזכר והיא חופפת את גיד הראות וסובבת ומלבשת כל העין מלפניה ומלאחריה גם את נקב האישון, רק שהחלק המסבב אחור העין הוא יותר עב מהחלק המסבב פני העין כי יותר שיתקרב אצל האישון יותר הוא מתדקדק, והעור הזה הוא קשה ורך; קשה מצד חלקיו ורך מצד כח ההתפשטות אשר בו. ג) נקרא עור גפנית, והיא

◇ כלי הבטה. יש לך שני עיניים, אשר בהם אתה רואה תבל ומלואה, ואף קורא על ידם שורות אלו וזי התבוננת אי פעם ממה בנויה העין שלך? "כמה מן החכמה יש בעין, לא תשבע עין לראות ואוזן לשמוע, ודור אחר דור יוסיפו חכמים לדעת, ונבונים להבין את אוצרי החכמה הצפונה ביצירת העין, ואת תכליתה לא הגיעו" (אמונה ובטחון להתחנן איש, פרק א). והרי כמה מנפלאותיה:

"כל עין בנוי ומורכב משבע עורות. ג' מהם גדולים עד שמכסין כל העין או רוב העין, וג' האחרים הם קטנים מאלה. והשביעי קטן מאד ואינו מכסה אלא נקב העין

לעובדא ולמעשה

דקים, וסביב לאלו הנקבים מקיף גיד כמו שפופרת, ונמשך והולך לתוך החוטם, ועל ידי זה יוצאים מותרות הליחות מן העיניים אל החוטם וממנו החוצה, ולכן בעת שהאדם בוכה יוצא ליחה דמעיית מן החוטם גם כן" (ספר

הברית, חלק א, מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ג).

◆ **וכלי השמע.** ברוך ה', יש לך אזניים אשר דרכם אתה שומע. וכי יודע אתה ממה היא מורכבת? ובכן, הט אזנך ושמע מעט מנפלאות אונך: "הנה בפנימיות האזנים, במקום היותר צר ועמוק, שם יש נקב ועור פרוש על הנקב מחובר על עצם העגול כמו טבעת, וזה העור נקרא בלשונם 'טימפאניטיש' והוא מבוא השמע, ומבדיל בין חלקי האוזן החיצוני לבין חלקי האוזן הפנימי אשר שם עיקר השמע שלא ילקו מאויר החיצון ומהקור, ולפני ולפנים מזה העור יש עוד חלל וחדר, ובתוך זה החדר נוצר מיום הלידה אויר קבוע ונטוע בו, ושם גידי השמע המתחילים לצמוח בצדדי המוח ועוברים דרך עצם הכברה, ומגיעים עד המקום הזה ופועלים חוש השמע ומביאים את הקולות אל המוח ואל כח הדמיון, להבין ולהבדיל בין קול לקול. ובתוך זה החדר נמצאים כמה עצמות קטנים שתואר תבניתם שווה והם כמו מקבת ופטיש, ויש להם חלקי בשר שיכולים על ידם להגביה ולהתנועע, וכשמגיע הקול ממקום שנולד אל תוך האוזן החיצוני מקיש על עור התוף הנזכר, בשיעור רב או מעט לפי ערך הקול החזק הוא או רפה, ועל ידי כן תסבב תנועה גם לאויר הסגור בפנימיות האוזן, ואז המקבת המחוברת בעור התוף מניע את העצמות אשר שמה המחוברות עמו, והתנועה הזאת תצלנה שתי אזניו ותובל אל מיתרי השמע אשר שמה שגם הם מזדעזעים כפי ערך הקול, עד שמגיע אל המוח ויקבלם המדמה וירגיש הנפש וישפוט שפוט בין קול לקול ויבין רגשות פה האדם בדבר שפתים ופוצה פה ומצפצף מבעלי חיים ושאר הקולות. ומזה החדר יוצא גם כן דרך ומבוא אל הפה, אשר דרך זו יכול לבוא אויר חדש אל חדר האוזן, לכן לפעמים אדם שהוא חרש לשמע אוזן, כשיפתח את פיו ישמע, כי על ידי הפה יכנס הקול אל תוך אזנו הפנימי" (ספר הברית, חלק

א, מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, פרק ד).

◆ **היסודות וכוחותיהם.** כל הבריאה כולה מורכבת מארבעה יסודות, כי הנה: "מראש מקדמי ארץ, בחוקו מוסדי ארץ, ברא הקב"ה למטה מגלגל הירח ד' יסודות זה תוך זה ונקראים: אש רוח מים עפר. האש

מונחת תחת הקרניות והיא בעלת גוונים שונים כענבי הגפן שבהם, ירוק או אדום לבן גם שחור וכענין מראה הקשת, ולפי שהעור הקרני המכסה אותה הוא זך לכן נראה כמראה הקשת על פני העין מחוצה לה ומייפה אותה בברק זיו הודה. ובאמצע זה העור יש נקב קטן עיגולי הנקרא 'אישון' או 'בבת עין', וזה הנקב מכוסה בעור קטנה שחורה ונאות הפרוסה עליה אשר כמותה מעט יותר רחב מהנקב, ובזה היותר היא נאחזת על העור ובו תדבק, ולכן מחשבים אותה רוב החכמים לאחת עם הגפניית, והנקב הזה יש לו סגולה נפלאה להיות מתקמץ בזרח אור גדול ובהיר אל תוכו ומתפשט ומתרחב אצל אור חלש מבלי שנות תמונתו העיגולית או מכסהו הקטנה אשר עליו. ואחריהם באים ג' עורות הקטנים מהם, ואלו הם: ד) נקרא עור רשתיית, בעבור שהיא ארוגה מגידים דקים מאד ועשויה כמעשה רשת ומראה לבן והיא יסוד העין, ה) נקרא אור הבדולחי, ותוארה כקורי עכביש. ו) נקרא עור זכוכית. ויש בכל עין ג' כ' ג' ליחות, ואלו הם: א) נקראת ליחה מימית שהיא לחה כמו טיט, והיא ממלאת העור הב' הנקראת קרניית. ב) נקראת ליחה הבדולחי, כי עינה כעין הבדולח והיא מונחת סמוך לאישון והיא עצם נוטה יותר לדבר דך מלדבר קשה, כמו לובן ביצה מבושלת ונקראת עדשה צלולה. ג) נקראת ליחה הזכוכית, שהיא צלולה כזכוכית, והיא ממלאת עור הששית הנקרא עור הזכוכית.

וגידי הראות צומחים ויוצאים מהעצם של מוח והולכים בהתאחדות בתחילה, ואחר כך מתחלקים עצמם ופונים אל הימין והשמאל אל שני העיניים, ומגיעים אל תוך אישון בת עין, ופועלים בהם חוש הראות, ועל ידם נתפשים המראות והמוחשים אל המוח כי שם ביתם ושרשם.

גם יש לעיניים ששה מיתרי בשר, והם כלים ואמצעים לתנועת העיניים בששה תנועות: מעלה ומטה ימין ושמאל ובאלכסון לכאן ולכאן. ויש לזה גידים מיוחדים הפועלים אלה התנועות, והם צומחים ויוצאים מתחת למקום אשר התחלקו בו גידי הראות הנזכר, ובאים אל העיניים לפעול התנועות האלה. ובזויות העיניים אשר בצד החוטם יש שם בעפעפיים שני וורידים קטנים הנקראים גידי הדמע, אשר מהם הדמעות יוצאים והם שערי דמעה. גם על ידם מתלחלחים העיניים תמיד כדי שלא יתייבשו יותר מדאי, ובאלו הגידים יש שני נקבים

פְּעֻלֹת לַפְעֻלֹתֵיהֶם, וְכָל עֲבֹדָה לְכָל עֲבֹדָה (צָבָא הַשָּׁמַיִם וְכַחוּתֵיהֶם).

מִמַּעַלָּה לַמַּעַלָּה נְכוֹנִים וּמַסְדָּרִים. בְּעֵגֶל הַמְדָּכּוּ פְּלִם נִפְעָלִים, וַיְהִיו

~ באר אברהם ~

אַרְבָּעָה יְסוּדוֹת אֱלֹהִים הֵם 'אוֹצְרוֹת' כֵּן, בָּהֶם אֲצוּרִים וּמֵאֲחֻסָּנִים כָּל הַדְּבָרִים וְהַכָּלִים הַמְכָרְחִים לַפְעֻלֹת הַגּוֹפּוֹת וְהַנִּפְשׁוֹת ל.

וַיַּמְעַל כָּל מַעְרַכַת הַמְכוֹנּוֹת וְהַמְכוֹנָאִים, כָּרָא ה' אֶת צָבָא הַשָּׁמַיִם וְכַחוּתֵיהֶם, אֲשֶׁר עַל יָדָם פּוֹעֲלִים הַמְכוֹנּוֹת וְהַמְכוֹנָאִים אֶת פְּעֻלֹתֵיהֶם כֵּן. וַהֲרִי הֵם מְשֻׁמְשִׁים כִּי "כָּל עֲבֹדָה" לְכָל עֲבֹדָתָם שֶׁל הַמְכוֹנּוֹת וְהַמְכוֹנָאִים כֵּן.

וַיִּצְבָּא הַשָּׁמַיִם מַסְדָּרִים כָּל אֶחָד עַל מְקוֹמוֹ הַנָּכוֹן, זֶה לַמַּעַלָּה מִזֶּה כֵּן, וּפּוֹעֲלִים כָּלֵם סְבִיב

~ שפת הבאר ~

וביאור הענין הוא: כי כל העולם - המכוונות והמכוונאים - מתנהג ע"פ מערכת הכוכבים והמזלות, "כי אין לך דבר מלמטה, שאין לו כוכב מלמעלה. יש כוכבים שהם מגדלים מיני עשבים באיזהו מקומות שהם מאירים, ויש שהם מחייבים שיהא דרך בני אדם במקומות שהם מאירים, ויש שהם מחייבים שיהיה מדבר, ויש שהם מחייבים שיהא ישוב במקומות שהם מאירים. ולפי ההתנוצצות הכוכבים על המקום, כן המקום מתנהג" (ליקוטי מוהר"ן, לא). וגם פעולות הנפש של כל אחד, הם על פי המזלות, כידוע. וראה עוד בסיפורי מעשיות במעשה ממלך שגזר שמד, שם מבואר ענין הכוכבים שעל ידם מתנהג העולם. "כי יש שבעה חלקי עולם, שהעולם נתחלק לשבעה חלקים, ויש שבע כוכבי לכת, שכל כוכב מאיר בחלק מחלקי העולם, ויש שבעה מיני מתכות, שכל אחת משבע כוכבי לכת מאיר במין

מתכת אחד" (סיפורי מעשיות, מעשה ד, ממלך שגזר שמד).

גם ראה מה שכתב רבינו: "בשעה שאומרים 'וצבא השמים לך משתחוים', ראוי להתפלל על כל דבר, כי כל הרפואות על ידי כוחות הגלגלים שהם צבא השמים, וכל אחד נותן כח באיזה סם ועשב השייך

ומקפיא, מבשל ושורף, משחיר ומלבין" (ליקוטי מוהר"ן, סג). וכן הלאה, יש לכל יסוד מהד' יסודות כח מסוים.

כט. ארבעה יסודות אלו הם 'אוצרות'. לשון המבא"ר הוא "אוצרות מאוצרות שונות ועצומות", כי היסודות הם אוצרות 'עצומות', כגון: יסוד המים, הלא הוא הים העצום בגדלו ועומקו, אשר בו אצורים הדגים וכיו"ב. [ובביאורנו, שיינו הלשון למען ירוץ הקורא].

ל. המוכרחים לפעולות הגופות והנפשות. פירוש: האדם ובעלי החיים, צריכים דברים וכלים לפעולותיהם; לחם לאכול, בגד ללבוש, ובית לדור בו, וכן הלאה. והד' יסודות הם האוצרות ששם מחזיקים את אלו הדברים והכלים. כי כל הבריאה ופרטיה נמצאים בתוך הד' יסודות שהם האש רוח מים עפר, ומורכבים מהם.

לא. על ידם פועלים המכוונות והמכוונאים את פעולותיהם. בזה תרגמנו תיבות "פעולות לפעולותיהם". [ובמהדורת תרצ"ה הוסיף בסוגריים: "(גם) פעולות לפעולותיהם"].

שפת הבאר

לו, ומהם מקבלים הסמים ועשבים כח לרפאות, וכשצריכים רפואה מתחברים כמה כחות מהגלגלים; שזה נותן כח בעשב זה וזה בעשב אחר וכיוצא, ומתחברים כולם ועושין מהם הרכבה לרפואה, על כן טוב לבקש מהשם יתברך בעת שאומרים: 'וצבא השמים' וכו', שאז באים כולם להשתחוות וליתן שבח והודיה אליו יתברך, שיצווה השם יתברך להם שימשיכו אלו הכוחות הצריכים לרפואתו בתוך חתיכת לחם או בדבר אחר ויתרפא ממילא, אמן כן יהי רצון" (ליקוטי מוהר"ן, רלא), ומדברים אלה תבין ממילא, איך כל הבריאה מתנהגת ע"פ אלו הכוכבים המשתחוים לבוראם.

לב. כלי עבודה לכלי עבודתם של המכונות והמכונאים. פירוש: צבא השמים משמשים ככלי עבודה לחלקי הבריאה, אשר חלקי הבריאה הם כלי העבודה של האדם. לג. זה למעלה מזה. כי גם בצבא השמים יש סדר ומעלות, אחת גבוהה מחברתה. וכדברי רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן (ח"ב, א): "וכל כוכב ומזל מקבל כח מכוכבים שלמעלה ממנו, והעליון מהעליון ממנו, עד שמקבלים כח מהשרים העליונים, כמו שאמרו (בתיקוני זוהר, תיקון מ"ד, ע"ט): 'כל כוכביא לווין דא מן דא, סיהרא לווין מן שמשא' וכו', 'כי גבוה מעל גבוה' (קהלת ה), וזה כולם בחינת לווים זה מזה וזה מזה, עד שמקבלים

לעובדא ולמעשה

למטה מכולם, ובתוכו רוח, ובתוך הרוח מים, ובתוך המים עפר. ובכללן נקראו ד' אלה 'ארץ דעשיה', ושרשם בד' עולמות: אצילות בריאה יצירה עשיה. ואלו הד' יסודות נבראו מחומר פשוט וצורה פשוטה שקדם להם, ובהתחבר הצורה עם החומר נתהוו היסודות, והחומר ההוא בראו הבורא וחצבו מהשמרים של הד' יסודות דבחינת השמים דעשיה הנקראים 'אופני העשיה', כלומר מהפסולת שלהם לא מחומרן עצמו. והצורה ההוא נחצבה מחומר עצמו של הד' יסודות דאופני העשיה והחומר לבדו נקרא בתורה 'תוהו', ואחר התחברות בו הצורה נקרא 'בוהו', ובלשון הפילוסופים נקרא החומר 'היולי' והוא לשון בני יון הקדמונים. נמצא, אין בהיסודות רק הרכבה אחת מחומר וצורה לבד לכן נקראו פשוטים, ויש בו בחינת טוב ורע גם בחומרן גם בצורתן, אשר על כן יש טוב ורע בכל המורכבים מהד' יסודות הם: דומם צומח חי מדבר. אך לא נעשו רע גמור עד חטא אדם הראשון" (ספר הברית, חלק א, מאמר ה, מסדרי הארץ, פרק א). עיין שם שמפרש כל הד' יסודות באריכות גדול, ואח"כ מבאר באריכות, כוחותיהם של אלו הד' יסודות.

בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא, ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי ריבוא כוכבים כנגד ימות החמה - וכולן לא בראתי אלא בשבילך, ואת אמרת עזבתי ושכחתי?" (ברכות לב ע"ב). אשרינו, שכל צבא השמים לא ברא הקב"ה אלא בשבילנו...

בעוגל המרכז כולם נפעלים. "דע, שהארץ היא כדורי, ותלוי על מרכזו באמצע אויר השמים על בלי מה בגזרת חי, ובני אדם יושבים על שטח הכדור מסביב, באופן שגם חלק הארץ אשר על עבר השני נוכח השטח והחלק אשר אנו יושבים עליה ממול רגלינו, גם שמה יש מדינות מיושבות מבני אדם ועומדים בקומה זקופה כמונו; רקיע על ראשם ושמים ממעל להם ורגליהם רגל ישרה על הארץ מתחת נוכח רגלינו ממש, כי לא יפלו מן הארץ לתוך אויר השמים"

(ספר הברית, חלק א, מאמר ז, שני המאורות, פרק ז).

"והשמים ממעל לו גם כן כדורי סביב הארץ, רחוק מאד ממנו, מרחק שווה מכל צד, על כן בכל מקום שאדם עומד על הארץ בעיניו יראה חצי הכדור משטח השמים. והשמש שהוא אור העולם מסבב את כדור הארץ רחוק מאד מן הארץ, ומקיף אותו במרחק שווה, משלים הקפתו בכל כ"ד שעות, ע"כ בכל מקום שאדם עומד על הארץ רואה חצי הקפת השמש כמו שרואה חצי השמים ממעל לו" (שם).

צבא השמים וכוחותיהם. אם באנו לפרט ולבאר מערכת צבא השמים וכוחותיהם, יכלה הזמן והם לא יכלו. אך זאת נזכיר; את דברי הקדוש ברוך הוא שאומר לבתו האהובה, כנסת ישראל: "אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל

לְכַדּוּרִים וְגִלְגָּלִים. סוֹבְבִים וּמְקִיפִים זֶה לָזֶה בְּכַחוֹת הַמּוֹשְׁכִים וְכַחוֹת הַמְּכַרִּיחִים.

וּמִתָּהֶם וּבָהֶם - מְאֻרֹת וּנְגוּהוֹת, לְהָאִיר וּלְהַזְרִיחַ לְעֵינֵי הַמְּכַוְנִיִּים לְכָל פְּעֻלוֹתֵיהֶם וְסִיבּוּבֵי מְכַוְנֵיהֶם, לְכָל יִפְשָׁלוּ וַיֵּאבְדּוּ.

וְגַם נְתִיבוֹת הַמְּכַוְנֹת וּמַסְלּוֹתֵיהֶם, נִפְלְאִים וְנִכּוֹנִים (בַּח הַמּוֹשֵׁךְ לְכַדּוּר הָאָרֶץ) לְכָל יִמּוּטוֹ בָּהֶם וַיִּמָּעְדּוּ.

באר אברהם

הַעֲגוּלָה שֶׁל כְּדוּר הָאָרֶץ י', וְכֻלָּם הֵם בְּצוּרַת כְּדוּרִים וְגִלְגָּלִים י'. וְהַגִּלְגָּלִים סוֹבְבִים וּמְקִיפִים זֶה אֶת זֶה, בְּאִמְצָעוֹת 'בַּח הַמּוֹשֵׁךְ' וְ'כַח הַמְּכַרִּיחַ' י'.

וּמִתּוֹךְ וּבִתּוֹךְ י' צָבֵא הַשָּׁמַיִם - בָּרָא ה' מְאֻרֹת וּנְגוּהוֹת י', לְהָאִיר אֶת עֵינֵי הַמְּכַוְנִיִּים / הַנִּפְשׁוֹת י', שְׂיוּכָלוּ לַפֶּעַל אֶת פְּעֻלוֹתֵיהֶם וּלְסַבֵּב אֶת מְכַוְנֵיהֶם = לְהוֹלִיךְ אֶת הַנּוֹפּוֹת, וְלֹא יִפְשָׁלוּ בַּחשֶׁךְ וַיֵּאבְדּוּ י'.

וְגַם אֶת הַמַּסְלּוֹלִים שֶׁל הַמְּכַוְנֹת = הָאֲרָמָה אֲשֶׁר עָלֶיהָ אָנוּ צוֹעְדִים - בָּרָא ה' בְּצוּרָה

שפת הבאר

ויעמוד בתוכה כלי מלא מים, ויסבב אותו העיגול במהירות, אזי יעמוד הכלי כמו שהיה ולא יפול לארץ אפילו טיפה אחת מן המים. כן הוא זה, מחמת שהארץ מסבבת במהירות גדול, עומד העולם במקומו. ואמר רבינו ז"ל שאינו כן באמת, רק האמת הוא כדעה הראשונה. ואמר הפסוק והארץ לעולם עומדת" (חיי מוהר"ן, תכה-ב). ולכן כתב המבאר ש"בעוגל המרכז כולם נפעלים", כי כל הגלגלים מסבבים סביב כדור הארץ שהיא נקודת המרכז.

ויתכן שענין זה קשור עם המבואר להלן שכל הבריאה לא נבראה אלא לצורך האדם, ואכן מפני זה מסבבים כל חלקי הבריאה סביב כדור הארץ אשר האדם עליה, כי כל תכלית בריאתם הוא רק עבורו, ודוק והבן.

לה. וכולם הם בצורת כדורים וגלגלים. מלשון המבאר ש"משמע, שמחמת ש"בעוגל המרכז כולם נפעלים" לכן הם כולם בצורה כדורית "ויהיו

ולוין מהשרים העליונים, והשרים מקבלים מהעליונים מהם, גבוה מעל גבוה".

לד. כדור הארץ. לשון המבאר הוא: "בעוגל המרכז כולם נפעלים", וכוונתו על כדור הארץ שהוא נקודת המרכז של כל הבריאה. כי "הארץ והעפר הגשמי הזה שאנו הולכין עליו, הוא בחינת נקודת המרכז של כל העולמות" (ליקוטי הלכות, עירובי תחומין ה, כ).

והנה, דברי המבאר הם על פי מה שאמר רבינו שהאמת הוא כדעת אותם הסוברים שהארץ עומדת במקומה והגלגלים מסבבים סביבה, ולא ההיפך. וכמובא בהשמשות בחיי מוהר"ן בזה הלשון: "פעם אחת סיפר רבינו ז"ל שהמחקרים חולקים זה עם זה: כת אחת אומרת שהגלגלים חוזרים וסובבים והולכים, וכת אחרת אומרת שהגלגלים עומדים במקומם והארץ מסבבת וחוזרת, וזה שלא נופל העולם בהסביבה, היא מחמת המהירות שמסבבת במהירות מאד. והא ראייה, כשיקח אדם דבר עגול

שפת הבאר

לכדורים וגלגלים". [וכמו כן, כוונתו לומר לכאורה, שהכוכבים מסודרים בתוך הגלגלים, כידוע]. ופנימיות הענין, מדוע אכן כל הבריאה הוא בצורת עיגולים ולא מרובע או משולש, הוא מפני שכל הצמצום של החלל הפנוי שבו האציל הש"י את כל הבריאה הוא בצורת עיגול, וכמבואר בתחילת 'עץ חיים' (שער א ענף ב), ושם ביאר ב' ביאורים נפלאים מדוע היה חייב הצמצום להיות בצורת עיגול, עיי"ש.

לו. באמצעות 'כח המושך' ו'כח המכריח'. פירוש: הגלגלים סובבים את כדור הארץ, באמצעות השילוב בין כח המשיכה, והכח הנגדי (ראה ליקוטי מוהר"ן, ע. ליקוטי הלכות, יום טוב ה'). וכמו כן, המהלך של הגלגלים יש בו מהלך טבעי, ומהלך שמכריח אותו ללכת לכיוון השני, כמובא בליקוטי מוהר"ן "שמצינו גבי גלגלים שעיקר הליכתם ממערב למזרח, וגלגל היומי מכריח אותם ממזרח למערב" (ליקוטי מוהר"ן, לא). ותהלוכות הגלגלים לכל פרטיהם, מבואר באר היטב בספר משנה תורה להרמב"ם, הלכות קידוש החודש (פרקים יא - יז), עיי"ש.

לז. ומתוך ובתוך. כי השמש והירח וכוכבי האור, נמצאים 'בתוך' מערכת צבא השמים, ולא זו בלבד, אלא הם גם חלק 'מתוך' צבא השמים, והבן. **לח. מאורות ונגוהות.** הלא הם הכוכבים המאירים, והשמש והירח. אשר הם בתוך ומתוך צבא השמים. (כי ישנם הרבה כוכבים שאינם מאירים לארץ, ורק חלק מהם הם 'כוכבי אור', הלא הם חמשת הכוכבים הקרובים לכדור הארץ ומאירים

עליו, כמבואר במפרשים שעל ספר תהילים, ועיין פסחים ב' ע"א).

והנה, הלשון "נגוהות", הוא מלשון הפסוק: "נָקְוָה לְאֹר וְהִנֵּה חֶשֶׁךְ, לְנִגְוֹת פְּאֻלֹּת נִהְלָךְ" (ישעיה נט, ט). ומה שכפל המבא"ר וכתב "מאורות ונגוהות", היינו מפני שהשמש נחשבת ל"מאור", והירח והכוכבים נחשבים ל"נגוהות", וכמו שפירש המלבי"ם וזה לשונו: "לנגוהות - ביארת, כי 'אור' הוא אור המאיר מעצמו כמו אור השמש, ו'נגוה' הוא הצוהר היוצא מגוף, שאין לו אור מעצמו רק מקבל אור מזולתו, ומפלשו באור חוזר, כמו הירח שמקבל אור מהשמש. וכן ביאר החוזה עצמו ענין הנגוה אשר ראה במרכבה (יחזקאל א, כח) 'כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם הוא מראה הנגוה סביב', והקשת הוא רק אור מתפלש על האדים מן אור השמש, לא אור עצמי" (מלבי"ם, שם).

לט. להאיר את עיני ה'מכונאים' / הנפשות. והיינו שכל המאורות שבצבא השמים - השמש והירח והכוכבים המאירים - מאירים את העולם, שיוכלו הנפשות לראות כיצד להנהיג את הגופות.

מ. ולא ייכשלו בחושך ויאבדו. כי באמצעות מאורות השמים - השמש והירח והכוכבים - אנו יכולים ללכת על כדור הארץ, ואין אנו נופלים לבורות שיחין ומערות וכיו"ב, אשר על ידם היינו יכולים למות ולהיאבד ח"ו. ולשון המבא"ר "ייכשלו ויאבדו", הוא על דרך לשון הפסוק: "בשוב אויבי אחר יכשלו ויאבדו מפניך" (תהילים ט, ד).

לעובדא ולמעשה

וכבר שורר על כך רבינו בשירו הנעים: "בְּרִיאַת הָאֲדָמָה וְכִדּוּרֶיהָ אֲרָצוֹת, וּמַדִּינֹת רְבוֹת סְבִיבֶיהָ. בְּנֵי אָדָם אִישׁ לְלִשְׁוֹנוֹ וְדַתּוֹתֶיהָ. גִּצְנִים וּפְרָחִים וְאֲבִיָּה. נְפִילַת הַמַּדִּינֹת מְרֻחוֹתֶיהָ. נִשְׁאָרַת עוֹמֶדֶת, וְהַגִּלְגָּלִים מְקִיפִים סְבִיבוֹתֶיהָ" (שיר ועים, הנדפס בתחילת ליקוטי מוהר"ן).

➤ **כח המושך לכדור הארץ.** הט אונן ושמע מעט מנפלאות כח המושך: הנה, "הלא כל הארץ לפניך מיושב מבני אדם, ואפילו באמריקה בני אדם הזרים

ואנו - היושבים על כדור הארץ - נמצאים באמצע כל מערכת הכוכבים והמזלות. כי "הארץ לעולם עומדת תוך הארבע יסודות, באמצע אויר השמים בגזרת חי, ותשקוט הארץ על מקומה במנוחה שלימה, על כי היא נקודת המרכז של גלגל המזלות לדעת כל חכמי קדם ... והדעת הזאת שהארץ לעולם עומדת במקום מרכז כל הגלגלים וכל הרקיעין ותשקוט הארץ ותנוח במקום אחד, היא דעת כל הקדמונים, הן חכמי ישראל הן חכמי האומות" (ספר הברית, חלק א, מאמר ט, חוג הארץ, פרק ח).

אולם, המכונה הנקרא בשם "שכל ודעת אדם" ; אם פנקדה לבד יחשב כנגד הפדורים והגלגלים. וגם מגאל ומגולל הוא, בפסלת מכונתו ועבודתו כה מיום אל יום. אבל בזכו וטהרתו (פנה יש להאריך ובהכרח תקצור קצרתו), נכבד ונפלא הוא, ברוב איכותו וסגלתו, יותר מכלם.

§ באר אברהם §

נפלאה ונכונה, לכל ימותו בהם וימעדו – בכך שנטע בכדור הארץ 'כח משיכה' ^{מא}.

עד כאן דיברנו על כלל מערכת הבריאה; המכונות והמכונאים, וצבא השמים שמעליהם. בעת נדבר מהמכונאי העיקרי, הלא הוא "שכל האדם", ומהתכלית אשר למענה נברא כל זה:

אולם, על אף שישנם הרבה מכונות ומכונאים, וכוכבים ומזלות מעליהם, הרי שה'מכונאי' הנקרא בשם "שכל ודעת אדם" ^{מב} – אף על פי שמצד גדלו, אינו אלא פנקדה קטנה נגד כל מערכת הפדורים והגלגלים, ומלבד זאת, הרי הוא גם מלכלך ומטנף ^{מג}, מהפסלת של הגוף, אשר הוא פועל בתוכה יום יום ^{מד}. אף על פי כן – כשמוזכרים ומטהרים אותו, הרי הוא נכבד ונפלא, באיכותו ובסגלתו ^{מה}, יותר מכלם ^{מז}. [ובנושא זה של זכוד וטהרת השכל יש להאריך ^{מז}, אך מחמת הקרח הקצור קצרתו].

§ שפת הבאר §

"וביערתי אחרי בית ירבעם כאשר יבער הגלל עד תומו", ופירש המצודות ציון: "הגלל - הצואה, כמו (יתקאל ד טו) גללי האדם" (מצודות ציון).

מד. מהפסולת של הגוף, אשר הוא פועל בתוכה יום יום. ופסולת זו היא הן בגשמיות והן ברוחניות. כי מה שהשכל טרוד ומשוקע בצרכי הגוף, גורם לו להתלכלך ולהתגשם (ראה לדוגמא את המובא בליקוטי מוהר"ן תורה ס"א שעל ידי האוכל עולים עשנים אל המה ומבלבלים אותו). וכל שכן, כשהאדם עושה מעשים רעים, נעכר ונחשך שכלו, כמבואר בליקוטי מוהר"ן "שעל ידי מעשים רעים נתחשך שכלו בכסילות, דהיינו דעות נפסדות וחכמות נכריות, כמו שכתוב 'חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו', כי על ידי מעשיהם הרעים אינם יכולים להשתמש כלל בשכלם להיטיב, כי אם להרע" (ליקוטי מוהר"ן, יז).

מא. שנטע בכדור הארץ כח משיכה. "כי הארץ יש לה כח המושך, וממשכת כל הדברים לעצמתה. כי אם לאו, לא היו יכולים להתקיים עליה, כי היה ראוי ליפול ממנה, מחמת שהיא כדורית, וכל בני העולם עומדים סביבה כידוע, אך שיש לה כח המושך" (ליקוטי מוהר"ן, ע).

מב. שכל ודעת האדם. שכל ודעת האדם נחשב 'מכונאי', כי כשם שהנפש מנהגת את מכונת הגוף, כך גם השכל שבמח מנהיג את הגוף כידוע. מג. מלכלך ומטנף. לשון המבאר הוא "מגואל ומגולל". ושניהם הוא לשון לכלוך וטינוף; "מגואל", הוא מלשון הפסוק: "מגשים על מזבחי לחם מגואל ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שלחן ה' נבזה הוא" (מלאכי א, ז), ופירש שם המצודות ציון: "מגואל - מתועב ומטונף כמו מוראה ונגאלה (צפניה ג)". ו"מגולל" הוא מלשון צואה, כמו שכתוב (מלכים יד, ז).

שפת הבאר

מה. איכותו וסגולתו. תיבת "סגולתו" יכול להתפרש בכמה אופנים: יכולותיו הסגוליות, הייחודיות שלו. [עיין תורה כ"א על הפסוק 'ישראל לסגולתו', ועיין ליקוטי הלכות, ברכת הריח ד, מו. ובביאור הליקוטים שם בתורה כ"א באות ח', ד"ה כי יעקב, עיי"ש היטב].

מו. יותר מכולם. בפשטות, כוונתו שאע"פ שהגלגלים הם 'נבדלים', כלשון הרמב"ם בהלכות דעות - האדם הוא חלק אלוהי ממעל שגדלה מעלתו עליהם לאין שיעור. מז. יש להאריך. לכאורה כוונתו שיש להאריך באופן זיכור השכל, מהו הדרך לזכור ולטהרו. וכמבואר כמה תורות בליקוטי מוהר"ן בעניין זה.

לעובדא ולמעשה

שמה הולכים בקומה זקופה כמונו, רקיע על ראשם ושמים ממעל להם ורגליהם רגל ישרה על הארץ מתחת כפות רגלינו ממש. וכי תאמר בלבבך מדוע לא יפלו האנשים ההם וכל אשר להם מן הארץ לתוך אור השמים? על זה תען לשוני: דע ידידי כי הטביע הבורא יתברך בכל הגופים הגשמיים, חיים או בלתי חיים, כח עצלות אחד אשר יקרא בשם הכובד, וע"י הכח הזה כל גוף נח ושקט במקום אשר ינות, ובאשר הוא שם כל זמן ועידן אשר לא יכריחו איזה מכריח לעזבו ולהתנועע אל מקום אחר. והמופת לזה: כאשר תזרוק אבן למעלה תצטרך להשליכו בכח אשר יכריח עצלות הכובד שבו להתפרד מן הארץ, אמנם מלמעלה למטה לא תצטרך להשליכו בכח רק להפילו לבד, כי מאליו יכריחו הכובד שבו למהר להדביקו על הארץ, כי כח הכובד אשר בכל גוף וגשם בהיותו מרוחק מן הארץ ישתדל לקרבו נגד מרכז הארץ מכון בקו ישר ... ובארץ שם הבורא יתברך סגולה נפלאה, שמושכת אליו כל הגשמיים החונים סביבה מכל צד, והסגולה הזאת תקרא בשם כח המושך, ולהיות שהארץ היא כדורית לא יתפעל כח המושך הזה שבה כי אם עד מרכזה, כי משם והלאה תפעל להמשיך אליה הדברים אשר שמה מעבר השנית ג"כ עד מרכזה כי נודע שהמרכז בעיגול הוא סוף העיגול ותכליתו, לכן אמור שעיקר כח המושך שבארץ הוא במרכזה עם היותו בכולה.

ומזה הוכיח כי לגודל ההר הזה הפעיל כח המושך המסוגל לחלקי העפר אשר בו על האנך והטה אותו מעט מקו האמצע לצד ההר, אף אמנה שלא יוכל למשכו אליו על פני כולו על כי כח המושך מכדור הארץ חזק ממנו הרבה כערך חלקי העפר מכל כדור הארץ לערך חלקי העפר אשר בהר ההוא.

זאת ועוד אחרת לאות ולמופת על כח המשיכה של כדור הארץ הוא: שכל הנופלים מן האויר על הארץ אין נפילתם במהירות שוה, רק כל עוד אשר יתקרב הגשם ההוא אל הארץ ימהר בתנועת נפילתו להתקרב לארץ מפני שיותר שיתקרב הגשם אל הארץ יותר יתחזק כח המושך שבארץ למהר להפילו ולדבקה בו, ויתחייב מזה ג"כ כי כח המושך שבארץ ימשיך וידביק כל הנמצאים אשר עליו מסביב אל עמק מרכזו, לולא יהיה גוף אחר אשר יהיה לשטן לו מעבור בגבולו ומעכבו, לכן תמיד קו הנטייה מהגופים שבאויר הנופלים למטה לארץ היא בקו הישר היוצא ממרכז כבדם מול מרכז כדור הארץ והיא הדרך היותר קצרה, וככה הוא הקו היוצא ממרכז כבדות כל אדם וכל החיים על פני האדמה תמיד ביושר נוכח מרכז הארץ בכל מקום שעומד עליו" (ספר הברית, חלק

א. מאמר ט, חוג הארץ, פרק ז).

המכוני הנקרא בשם "שכל ודעת אדם", מלבד כל נפלאות גוף האדם, וכל חלקי הבריאה, הפליא ה' לברוא לנו 'שכל ודעת'. כי "מה יתרון לאדם תחת השמש אם הורכש בשפה מדברת ואוזן שומעת, אם עודנו חסר דעה וחדל בינה, נמשל כבהמה, כשור אוכל עשב? ורצון בורא העולם לברוא אדם חכם מחוכם בעולמו ולצוותו נגיד על כל היצורים, וייטע שורש חכמה במוחו ונטע דעת בלבו, להבין ולהשכיל בכל אשר תחת השמש" (אמונה ובטחון להחזן איש, פרק א אות ו).

וכבר הורה הנסיון על זה, כי חכם וחוקר אחד, בוגנער שמו, בחן זה הדבר אצל ההר הגדול שבכל הרי העולם, הנקרא 'כימבאראטי' אשר במדינת 'פרו'. שתלה אנך ברגל ההר ההוא שהוא עץ משולש ותלוי בה חוט אשר כדור קטן של עופרת קשורה בקצה החוט אשר בה יביט בונה החומה ליישר את החומה בהיבנותו, ומצא כי נטה האנך מקו האמצע ופנה מעט לצד ההר ההוא,

וְאִזּוֹ יִתְפַּלֵּא וַיִּשְׁתּוּמָם, בְּהִיטּוֹ וּבִרְאוֹתָיו אֶת כָּל הַמְּרָאָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא
תָּהָה. יִבְהַל וַיִּיחָרַד, עַד כִּי שִׁעְרוֹ תִּסְמַר מִפֶּחַד הַנֶּעְלָם הַמְּמַצִּיא
כָּל זֶה .

~ באר אברהם ~

וְאִזּוֹ - כְּשֶׁהִשְׁכַּל וְהִדְעַת יוֹדְכָךְ וַיִּפְתָּהרָם^{מח} - יִתְפַּלֵּא וַיִּשְׁתּוּמָם, בְּהִיטּוֹ וּבִרְאוֹתָיו אֶת
כָּל הַמְּרָאָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, שֶׁל מַעֲרֶכֶת הַבְּרִיאָה עַל כָּל חִלְקֶיהָ וְאַבְרֵיהָ. וַיִּבְהַל
וַיִּיחָרַד, עַד אֲשֶׁר שִׁעְרוֹ תִּסְמַר^{מח} מִפֶּחַד הַבּוֹרָא הַנֶּעְלָם, אֲשֶׁר הוּא הַמְּמַצִּיא שֶׁל כָּל
הַמַּעֲרֶכֶת הַזֹּאת.

~ שפת הבאר ~

אפילה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים
דעות, כמו שאמר דוד 'כי אראה שמין מעשה
אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו' (הובא בספר תנאים, פרק ט
אות ה, ובעוד ספרים הרבה).

עוד הביאו הספרים הקדושים מדברי הרמב"ם, וזה
לשוננו: "בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו, ומכיר כל
הברואים ממלאך וגלגל ואדם כיוצא בו, ויראה
חכמתו של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים,
מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו
לאהוב המקום ברוך הוא, ויירא ויפחד משפלותו
ודלותו וקלותו, כשיעריך עצמו לאחד מהגופות
הקדושים הגדולים, וכל שכן לאחת מהצורות
הטהורות הנפרדות מן הגולמים שלא נתחברו בגולם
כלל, וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושא וכלימה
ריק וחסר".

ועיין עוד במדור "לעובדא ולמעשה", שם הארכנו
בזה בס"ד.

מח. וְאִזּוֹ כְּשֶׁהִשְׁכַּל וְהִדְעַת יוֹדְכָךְ וַיִּיטָהרָם. כי
דווקא כשהשכל נטהר, הרי הוא מתפלא
ומשתומם בראותו נפלאות ה' שבבריאה. משא"כ
כשהשכל 'מגואל ומגולל' אינו רואה את נפלאות ה'
בבריאתו, וכסיל לא יבין את זאת.

מט. שִׁעְרוֹ תִּסְמַר. הוא מלשון הפסוק: "ורוח על
פני יחלוף תִּסְמַר שַׁעֲרַת בִּשְׂרִי" (איוב ה, טו),
ופירש רש"י: "תסמר, הוא לשון אדם שעמדו
שערותיו" (שם).

נ. מִפֶּחַד הַבּוֹרָא הַנֶּעְלָם, אֲשֶׁר הוּא הַמְּמַצִּיא שֶׁל
כָּל הַמַּעֲרֶכֶת הַזֹּאת. וכאשר כתב הרמב"ם:
"והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן
האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה
מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ. מיד הוא אוהב
ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם
הגדול, כמו שאמר דוד 'צמאה נפשי לאלהים לאל
חי'. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע
לאחוריו, ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפילה

~ לעובדא ולמעשה ~

אמת בעבור היותו אמת לא מפני שהוא רוצה כן וחפצו
בה. והוא צורתו העצמיית של המדבר הנקרא נפש
האדם, שבו נבדל מן הד' יסודות ודומם צומח חי ... ועל
נפש העיוני הזה נאמר 'גם בלא דעת נפש לא טוב'.
כלומר: אדם כי יהיו בו כל הכוחות, וריקה נפשו מן

זה דבר השכל: "נפש השכלית, היא אשר ייחד הבורא
יתברך בה את האדם מזולתו, ונקרא שכל העיוני, אשר
בו ישכיל, ובו יהיה ההסתכלות, ובו יקנה החכמות, ובו
יבדיל בין המגונה והנאה מן הפעולות, ובו ידע האמת
והשקר, ובו הבחירה בעיקר בעבור שבו בוחר על דבר

לעובדא ולמעשה

העיוני שהוא הרעת, לא טוב היות האדם בעולם, אך טוב אשר לא נברא, כי אם דעה חסר מה קנה.

ונפש העיונית הזאת תתחיל להראות כוחה בו פְּמִדָּבָר ותחל לפעמו כשמגיע לעונת הפעוטות, שהיא שנה השביעית, בשכל ובבחירה בכח מעשיי. ותוסיף את כוחה בכל יום ויום עד תשלום י"ג שנה, ובמלאות הימים האלה יש לו זאת הנפש בשלימותה, ואז ידיו רב לו בכח העיוני גם כן, ומשכנה במוח" (ספר הברית, חלק א. מאמר י"ח, נפש המדבר, פרק א) ועיי"ש עוד שמאריך בפרטי השכל והדעת.

ודבר זה הוא פלאי פלאות ממש. כי אע"פ שאנו רגילים בכך, שיש לנו שכל ודעת "אמנם מי ששכלו חד וחדף ויכול להיחלץ משטף החיים הגשמיים, ולהתרום במחשבתו מעל כל הקיים בעולמו, ולהשקיף מלמעלה על כל החיים של עולם התחתון, רואה את ענין החכמה המורכבה בגבר קרוץ מחומר, כאחת החידות התמהות, ונפשו תתעלף מרוב החשק להבין סודה והיא רחוקה ממנו.

עוד יגדל מחזה הפלאות התהפכות השכל - הבלתי מוגדר במושגי הגוף ואין לו לא אורך ולא רוחב, לא ילדות ולא זקנה - לגשם אזרח, ובהיות האדם עולל, גם שכלו בבחינה זאת, וכאשר הילד הולך וגדל גם שכלו גדל עמו, ומה נפלאו דרכי החכמה, ומה נעלמו מסילות התבונה, אשר כוננו את בחיר היצורים - את האדם" (אמנה ובסחן להחזו"א, שם).

➤ ואז יתפלא וישתומם, בהביטו ובראותו את כל המראה הגדול והנורא הזה. ייבהל ויחרד, עד כי שערו תסמר מפחד הנעלם הממציא כל זה. אכן כך ראוי להיות; שנתבונן באמת במראה הגדול והנורא הזה, של כל מערכת הבריאה אשר ברא ה', עד אשר נתפלא ונשתומם, וניבהל ונחרד, עד כי שערנו תסמר מפחד הבורא הנעלם, אשר הוא המציא כל זה מאין ליש.

ועלינו להתעורר לקיים זאת לעובדא ולמעשה. כי לדאבוננו הורגלנו כל כך לחיות בתוך המערכת הנפלאה והנוראה הזאת של הבריאה, עד שאין אנו מתפעלים ממנה, ואין אנו מתעוררים על ידה ליראה את האל הגדול. וכבר עורר על כך החסיד בעל ה"חובת הלבבות" בשער חשבון הנפש, שעלינו להתבונן ולהתפעל מחדש

מהבריאה הנוראה, ולא להיות כאותם השוטים שאינם מתפעלים רק מְדַבֵּר-חידוש. וזה לשונו המתוק:

"והשלושה ועשרים - הבחינה בכל מה שיש בעולם מקטני הבריות וגדוליהן, ומעלות המדברים בו, ומדרגות הברואים בתחתונו ועליונו, ותכונת הגלגלים, ותנועות השמש והירח והכוכבים העומדים וההולכים, וירידת הגשמים, ונשיבת הרוחות, ויציאת הולד מן הרחם, ומה שהוא יותר נפלא מזה, ויותר דק, ויותר נראה, ויותר נסתר מפלאי הבורא, יתברך, המורים על תמימות חכמתו ויכלתו, ותנהגתו הטובה, וחנינתו הכוללת, ורחמיו, ורוב השגחתו על הברואים. ואל ישיאך רוב ראותך אותם ואורך רגילותך בהם על עזיבת התימה מהם והבחינה בהם, ותהיה קדימת ידיעתך אותם מחייבת, שתקל בהם בעבור שהיית רגיל בהם. ואם יימצא על דרך הזה ענין הנערים במה שהם רואים ומעידים, כן יימצא שהיית רגיל בהם מילדותך לראותם ולהסתכל בהם. וככה נמצא רוב עמי הארץ והרבה מחשובי בני אדם על הענין הזה. והוא, שהם תמהים מדבר שהם רואים אותו ולא הורגלו לראותו, כקדושת השמש והירח, והברקים, והרעמים, והזועות, והסערה, והדומה להם, ואינם תמהים מתנועת הגלגלים וסיבובם, כשמש וירח וכוכבים, וצאת השמש. ובואה. וירידת הגשמים, ונשיבת הרוחות, והדומה לזה ממה שהוא נמצא עמם ורואים אותו תדיר. וכן יתמהו כשרואים הם וגליו וסערי ורוב החיות אשר בו, ולא יתמהו מהילוך הנהרות והגדת המים מן המעינות, לילה ויומם לא ינוחו ולא יעמדו, והרבה כזה. על כן ראוי לך, אחי, לבחון בכל מה שברא הבורא, יתברך, מה שהיית רגיל בו ומה שלא היית רגיל בו, ובמה שראית ובמה שלא ראית. ואל תשיאך סכלותך מהשתכל [= מלשון שָׁקַל / מלהשכיל] בעניינים בנעירותך בתהילת ראותך אותם, שתעזוב להתבונן ולבחון בהם בעת חזקת הכרתך ובר לבך והגעת בינתך כשאתה גדול, אך הבט להם והשתכל [= מלשון שָׁקַל / ותשכיל] בהם כאילו לא ראית כמותם, ודמה בנפשך כאילו היית סתום עיניים קודם הכרתך אותם, ואחד כן פקחת עיניך וראית אותם והכרתם. הלא תראה, אחי, כי הכסיל כעיו, וכאשר ישכיל יהיה כעניין מי שנפקחו עיניו וראה, כמו שאמר הכתוב על אדם וחוה 'ותפקחנה עיני שניהם', וכבר ידענו, כי עיניהם היו פקוחות קודם לכן. ואל תתעלם מנפשך שתפקוד אותה ותחפש על סכלותה, ואז תראה מאמיתות העניינים ותכיר מפלאי הבורא, יתעלה, מה

יכיר וידע: כי לא להבל ולריק יצא מפי זה המציא והמשפיל בלי תכלית, להפליא ולפעל את הפעלה וההמצאה הזאת (כלליות הבריאה), הנשגבה ונוראה לאין ערה, אם לא לסגלה הנפלאה והנחמדה שיש ביכלת לזכות בה, ושללא נמצא סגלה יקרה ויתרה מענג ועדן חכמתו בעצמו יתברך.

§ באר אברהם §

ואז יכיר "שכל ודעת האדם", וידע: כי בודאי לא יצא מפי הקדוש ברוך הוא – המציא^א והמשפיל האינסופי – להפליא ולפעל את הפעלה וההמצאה הזאת, הנשגבה ונוראה לאין ערה, הלא היא כלליות הבריאה – להבל ולריק. ובודאי שלא נבראה כל הבריאה הזאת, אלא כדי להגיע על ידה אל המטרה^ב הנפלאה והנחמדה, שיש ביכלת לזכות בה^ג. וכמו בן יבין שאין מטרה יקרה וגדולה יותר, מאשר לזכות להתענג בענג

§ שפת הבאר §

שיקר בעיני בעליו מצד החן והיופי וישים אותו באוצר מיוחד כמו סגולת מלכים והמדינות^א (מלכ"ם, שם). וכמו שפירש רש"י על הפסוק "כנסתי לי גם כסף וזהב וסגולת מלכים" (קהלת ב, ח) וכתב: "וסגולת מלכים - גנזי מלכי זהב וכסף ואבן יקרה שהמלכים מסגלים בגנזיהם" (רש"י, שם).

ובביאורנו כתבנו "מטרה" תחת "סגולה" [אע"פ שאין זה התרגום המדויק] למען ירוץ הקורא.

נה. שיש ביכולת לזכות בה. כי רק דרך בריאה זו, אפשר להשיג את התכלית. ורק על ידי מפעלות ה' אשר שם בארץ, יכולים לזכות ולהתעלות להשיג התכלית הנצחית. כמבואר בארוכה בליקוטי מוהר"ן סימן ל"ט, וזה לשונו שם בתוך דבריו: "עולם הנשמות שהוא התכלית, הוא מלוכלך ונאחז בארץ השפלה הזו. שעל ידי עולם הזה השפל, דייקא על ידו מוכרחין להשיג התכלית כנ"ל. ובאמת הוא חידוש נפלא ונורא מאד, שהשגת התכלית, שהוא דבר גבוה כזה להשיג אותו יתברך, הוא תלוי דייקא בבריות עולם השפל, וכל הנשמות מוכרחין לעבור בזה העולם כדי להשיג התכלית. כי אין משיח בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, כי כולם מוכרחין

נא. יצא מפי הקדוש ברוך הוא. נקט האי לישנא, שכן כל הבריאה כולה נבראה בדיבורו של הקב"ה, "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור", "ויאמר אלקים יהי רקיע", "ויאמר אלקים יקוו המים", וגו'. נמצא שכל הבריאה כולה יצאה מפיו, כמו שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם (תהלים לג, ו).

נב. הממציא. כי הוא "מצוי ראשון, והוא הממציא כל נמצא. וכל הנמצאים משמים ושמי השמים והארץ וכל תהומות, וכל מה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת הפצא"^א (לשון הרמב"ם, הובא במגדל שו"ל לעב"ץ, אוצר הטוב).

נג. האינסופי. לשון המבא"ר הוא: "הממציא והמשכיל בלי תכלית". ו"בלי תכלית", פירושו "בלי סוף" (כי תכלית הוא 'סוף' מלשון כליון וסוף). ולכן תרגמנו "הממציא והמשכיל האינסופי".

נד. המטרה. לשון המבא"ר הוא "אם לא לסגולה הנפלאה", ופירוש תיבת "סגולה" הוא: דבר יקר וחביב. על דרך מה שנאמר על עם ישראל "והייתם לי סגולה מכל העמים" (שמות יט, ה), שפירושו: "דבר

לעובדא ולמעשה

שארכה סכלותך בו ועיוורונך ממנו, כמו שאמר אחד החכמים: 'ליבות החכמים יש להם עיניים רואות מה שאינם רואים הפתאים', כמו שאמר הכתוב 'הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הוגד מראש לכם' (חובות הלבבות, שער

השמיני, פרק א).

והאמת, שכן היה דרכו של אבינו אברהם, להתבונן בנפלאות הבריאה, ועל ידי זה בא להכיר במציאות השם. כדאיתא ברמב"ם: "כיון שנגמל איתן זה, התחיל לשוטט בדעתו, והוא קטן, והתחיל לחשוב ביום ובלילה, והיה תמה: היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג, ומי יסבב אותו? כי אי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטיפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם, ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העולם טועים" (רמב"ם עבודה זרה א. ג).

"אמר רבי יצחק, משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר: תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו: אני הוא בעל הבירה. כך, לפי שהיה אבינו אברהם אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקב"ה ואמר לו: אני הוא בעל העולם!" (מדרש רבה, בראשית לט, א). וא"כ, ראוי גם לנו – בני בניו – לעשות: להתבונן בהתבוננות גדול בנפלאות ה', ולהבין מהם את מציאות השם, ולירא ולאהבה אותו. כי אע"פ שאנו יודעים מהאמונה הקדושה, אעפ"כ ככל שנעמיק להתבונן בנפלאותיו של השם יתברך, תעמיק ותגדל אמונתנו ואהבתנו ויראתנו.

ומן הענין לציין, שמוהרנ"ת – על אף עוצם זהירותו בניצול הזמן כידוע, עד אשר התבטא ואמר שהוא יכול לתת דין וחשבון גם על 'יום הנסיעה', כידוע – הרי שבהיותו על הספינה בדרכו לארץ ישראל, עלה על הסיפון להתבונן בנפלאות ה' שנתן חכמה בלב האדם לעשות ספינה גדולה באומנות נפלאה, וכפי שמספר מוהרנ"ת בעצמו, וזה לשונו: "ביום ראשון א' דראש חודש אייר, בערך שעה קודם אור היום, התחילו המאטראסין [המלחים] בזריזות גדול לעסוק במשיכת החבלים ולפרוס הוילאות, וגם הקפיטאן [רב החובל] עמד וגם אנחנו לא היינו יכולין לישון, ועמדנו לקול תשואת המאטראסין ועמדנו בזריזות כי נכספנו לראות

מלאכת הספינה, ועלינו מיד על הספינה וראינו נפלאות השם בענין מלאכת הספינה, ונתנו שבח להשם יתברך אשר ברא את הים ואת היבשה, ונתן חכמה בלב האדם לעשות ספינה גדולה בתחבולות ואומנות כאלה, והסתכלנו עליהם בערך שתיים או שלש שעות עד ערך הנץ החמה"

(ימי מוהרנ"ת ה"ב, פא).

וכן אנו רואים מדבריו בליקוטי הלכות, שהיה בקי בצורת ומהות כמה מיני אומניות, שהיה מתבונן ומבין מהם לימודים ודרכים לעבודת ה'. ולדוגמא, מה שכתב בענין האומנות של המכוונת, וזה לשונו: "רוב האומנות של הכלים הנפלאים שנעשין בחכמה גדולה שקורין 'מאשין' [= מכונה], הכל הוא על ידי חכמת כח המכריח והכח המושך. כמו למשל מלאכת הזייגיר [= שעון] שעיקר אומנותו הילוכו הוא על ידי כח המכריח והמעכב שהוא השפרינזינע [= הקפיץ] שכוּפּפין הברזל ומכריחין אותו על ידי השלשלת שלא כטבעה, והיא כטבעה רוצה להתפשט, אבל מעכבין אותה ומכריחין אותה וכופין אותה בעל כרחה, ועל ידי זה הוא כל אומנות הזייגיר, שעל ידי שהיא מושכת עצמה תמיד לטבעה להתפשט כדרכה, על ידי זה היא מושכת הגלגל הקשור בה וכל גלגל מושך חברו, והכל באומנות נפלא עד שעושה פעולתו להיות מורה שעות. וכן יש שארי כלים גדולים ביותר ויותר, שעושים פעולות גדולות ביותר, ועיקר אומנותיהם הוא על ידי ריבוי השפרינזונים [= הקפיצים] שיש בהם, שהכל הוא על ידי כח המכריח וכח המושך, כי כח המושך אי אפשר לבטל, והבן היטב הנמשל"

(ליקוטי הלכות, יום טוב ה, א).

ואם כל זה נאמר לגבי שאר האומנויות והחכמות שבזה העולם, על אחת כמה וכמה בהכרת מערכת גוף האדם, אשר כבר התבטא על זה רבינו וכתב: "נביא לבב חכמה להבין תכונת גופנו ומרחקי פרקיו ועריכות איבריו, חיוב הבנתו מועילה לידיעת הבורא המצייר אלו היצירות כולם" (שיר נעים, הנדפס בתחילת ספר ליקוטי מוהר"ן), כי על ידם בא ליראת ה' ואהבתו כנ"ל. [וגם יכול לבוא על ידי זה לביטול כמה תאוות, כמובא בדברי רבינו ז"ל לגבי התאוה הכללית: "כי מי שהוא חכם בחכמת הניתוח ויודע סדר האיברים של האדם כפי חכמת הניתוח, ראוי שיהיה נמאס אצלו התאוה הזאת בתכלית המיאוס" (שבחי הר"ן, טו)].

יכיר וידע: כי לא להבל ולריק יצא מפי זה הממציא והמשכיל בלי תכלית, להפליא ולפעול

באר אברהם

ועדן חכמת הבורא יתברך בעצמו.

שפת הבאר

שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרו ז"ל היום לעשותם ומחר לקבל שכרם" (מסילת ישרים, פרק א).

נז. בעצמו. המבאר הדגיש וכתב: "חכמתו בעצמו יתברך", כי באמת גם המחקרים סבורים שעיקר התכלית הוא העונג והעדן על החכמה, "כי יש מחקרים שאומרים, שעיקר התכלית והעולם הבא הוא רק לדעת כל דבר כמות שהוא, כגון לידע הכוכב כמו שהוא, לידע מהותו ומפני מה עומד במקום ההוא. כי יש משכיל ומושכל ושכל, דהיינו הכח המשכיל והשכל בעצמו והדבר המושכל, וזהו התכלית והעולם הבא אצלם, שיהיה נעשה אחד מהמשכיל והמושכל והשכל, והם מבילים ימיהם על זה בעולם הזה לחקור ולהשיג המושכלות, שזהו התכלית אצלם, וזהו בעצמו העולם הבא לדעתם. רק שבעולם הזה שמלובשין בגוף, אין להם תענוג כל כך מן החקירות, ובעולם הבא שיתפשטו מהגוף, יתענוגו מאד מזה. ולדעתם הרעה, עיקר השגת התכלית הוא על ידי חקירות וחכמות חיצוניות שלהם" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, יט).

אלא שאנו יודעים האמת, שעיקר התכלית הוא להתעדן ולהתענג - לא על החכמה שבתוך הבריאה, אלא - על חכמתו בעצמו יתברך, על ידי שניכלל ונתאחד בו יתברך. "וזהו עיקר התכלית אצלנו, שתהיה התפילה נכללת באחדותו יתברך, בבחינת 'הוא תהילתך והוא אלקיך', שהתפילה והשם יתברך אחד, כביכול, וזהו עיקר התכלית באמת" (שם). ומפני כך, עיקר השגת התכלית אצלנו, אינו על ידי חקירות וחכמות, רק על ידי עבודת ה' בתמימות ובפשיטות. כי "באמת עיקר השגת התכלית הוא רק על ידי תמימות דייקא, דהיינו יראת השם ומצוות מעשיות בפשיטות גמורה. וזהו 'סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם'.

לבוא לזה העולם השפל, כדי להשיג התכלית על ידו" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, לט).

ואכן, מפני כך, בוודאי יכולים להתבונן בכל פרט מפרטי הבריאה, ולהבין את שורשו העליון. "דהיינו, שיכולין ישראל להעמיק עיונם ולדעת ולהתבונן בפרטי הבריאה: בתבנית האיברים ובנין וקומה ודמות וכו' של כל דבר ודבר, להתבונן בהם גדלות הבורא יתברך, ולעבדו יתברך על ידי זה. וכן למעלה מעלה עד התכלית, ששם נסמך אותו הדבר אל התכלית. כי כל דבר ודבר יש לו אחיזה בהתכלית, שבשבילו נברא, שעל ידי דבר זה יכולין להשיגו יתברך ולעבדו עד אותו התכלית, ששם נסתים אותו הדבר ונסמך אל התכלית. וצריך כל אחד להעמיק עיונו בזה, לדעת ולהכיר גדולת הבורא בכל דבר ודבר, בתבניתו ודמותו, בפרטיות איבריו ובניינו וכיוצא בזה, ולעבדו יתברך בזה, עד אשר יבוא לבחינת התכלית של אותו הדבר, שהוא בחינת שבת, עולם הנשמות" (שם).

נז. להתענג בעונג ועדן חכמת הבורא יתברך. וכדברי הרמח"ל בתחילת ספרו מסילת ישרים, וזה לשונו: "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורנו חכמינו ז"ל הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה. אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והוא מה שאמרו ז"ל (אבות ד): העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר ציונו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה. על כן הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי

שפת הבאר

היינו ששלמה המלך עליו השלום, מלמד אותנו, שעיקר השגת התכלית, שהוא בחינת סוף דבר, הוא רק על ידי תמימות ופשיטות, ליראה את ה' ולשמור מצוותיו בפשיטות" (שם). ועל ידי קיום התורה והמצוות בתמימות ובפשיטות נזדככים, עד שזוכים להיכלל ב"נסתרות הטבעיות הרוחניות" (כמבואר להלן באריכות) ונכללים בו יתברך.

ומתוך הדברים תבין, שמזה השתלשל טעות המחקרים שטועים לחשוב שהתכלית הוא לעשות אחד מהמשכיל והמושכל והשכל (וכמו שמצאנו כבר בתורה נ"ב בליקוטי מוהר"ן, שמבאר רבינו שורש טעותם של המחקרים, עי"ש). כי באמת, בשורש הדברים, התכלית הוא להיכלל ב"נסתרות הטבעיות הרוחניות" שהוא שורש החכמה שבכל דבר, אלא שאין התכלית להשיג את עצם החכמה שבבריאה

גופא, כדעתם המשובשת, אלא להיכלל עי"ז בהשם יתברך בעצמו אשר חכמתו מלובשת ומתגלית בתוך הבריאה, ודוק.

"שלא כדעת הפילוסופים שאומרים שתכלית שבע חכמות הוא ששכל ההיולאני שבאדם יתקשר עם השכל הנקנה לו בהשגת המושכלות ויהיו לאחדים עם השכל הפועל, ומי שלא השיג המושכלות לא יהיה לו שם הישארות, רחמנא ליצלן מהאי דעתא. אבל אנו מאמינים שכל שבע חכמות אין שלימות לנפש בהם מצד עצמן, ואין סיבת ההישארות מצד עצמן בלא מעשה המצות. אלא תועלתם הוא, שהם מביאים את האדם לידי אהבת השי"ת ויראתו, והאהבה והיראה מביאים לידי מעשה המצות, והמעשה הזה הוא שלימות הנפש, ובו יהיה לה הישארות וקיום נצחי לעצמה לעד לעולם, כקיום

לעובדא ולמעשה

את הפעולה וההמצאה הזאת (כלליות הבריאה), הנשגבה ונוראה לאין ערך, אם לא לסגולה הנפלאה והנחמדה שיש ביכולת לזכות בה. בהתבוננות פשוטה על העולם הזה, יוכל האדם – אפילו אם הוא גוי – להסיק ולהבין שאין שום תכלית אמיתית בכל הבלי העולם הזה, כי אם להתקרב לה'. "כי זה ידוע ומובן לכל שהעולם הזה אינו כלום, הבל הבלים אין בו ממש, וכמו שהתחיל קהלת ספרו: 'הבל הבלים', וחזר ואמר: 'הבל הבלים הכל הבל'. וכן דוד אמר: 'אדם להבל דמה ימיו כצל עובר', וכמו שפירשו רבותינו ז"ל 'לא כצלו של דקל וכו' אלא כצל של עוף הפורח'. וכן באו כל חכמי אמת וצועקים ענין זה בכמה וכמה לשונות אין מספר, ואפילו כל חכמי אומות העולם מזדים על כל זה, כי הלא רואים בעין שימי חיינו הבל, והאדם מת בכל יום, כי היום והשעה שחי לא יהיו עוד, ועל כן מתחיל יום המוות מיום היוולדו וכו' וכמבואר מזה בספרים הרבה. אך אף על פי כן עדיין עדיין צריכין לדבר בזה הרבה הרבה, ולחזור עם עצמו ועם חבריו המקשיבים לקולו, כל זה ויותר מזה. כי השם יתברך בחכמתו העמוקה הכניס העלמה בלב האדם בשביל כח הבחירה, שבשביל זה יש כח להשטן להעלים ולהסתיר ולהשכיח כל זה. אבל כח האמת בוודאי גדול ביותר, שכל מי שרוצה להסתכל על תכליתו הנצחי באמת לאמתו, בוודאי אי

אפשר להכחיש ולהעלים כל הנ"ל שהעולם הזה הבל הבלים, ולא יישאר כלום ממנו ומתאוותיו ומכספו וזהבו וכו', כי אם מה שהתייגע וטרח בשביל התכלית הנצחית שהוא לעשות רצונו יתברך" (ליקוטי הלכות, ברכת השחר, ה, עוד). והיה ראוי שאפילו הגויים יתאספו בהמוניהם לדון ולברר מהי תכלית האדם בעולם הזה. "כי זה רואה כל אדם, מכל שכן מי שהוא חכם קצת; גודל גנות זה העולם, שהוא מלא יגונות וכל ימיו כעס ומכאובים, ואין שום אדם בעולם שיהיה לו נחת וטוב בזה העולם המר המלא ייסורים מתחילה ועד סוף, שאי אפשר לבאר בכתב, וגם אין צורך לבאר למי שיש לו מח בקדקדו קצת. וסוף האדם למות, ומה יתרון לאדם בכל עמלו. ועל כן בוודאי היה ראוי לכל החכמים שיש להם שכל גדול, אפילו לחכמי אומות העולם – שיתקבצו כולם יחד, ויחשבו מחשבות, חכמות ותחבולות בדרך האמת לאמיתו, מהו התכלית של זה העולם ובשביל מה נברא האדם?! ולבלות ימים ושנים על זה. כמו שעשה אברהם אבינו וכל האבות קודם מתן תורה" (ליקוטי הלכות, סוכה ז, ב). "מכל שכן וכל שכן אנחנו עם קדוש בני ישראל שכבר זכינו לקבל העצות הקדושות במה לזכות לחיי עולם, דהיינו על ידי התורה הקדושה – בוודאי ראוי לנו לשום כל חכמתנו ודעתנו לקיים את כל דברי התורה בתמימות ובפשיטות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים" (שם).

וְגַם כִּי אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתוֹ אֵת כָּל זֹאת - אֵין בְּכֻלָּם נִבּוֹן וּמִבְּחָר כְּמוֹהוּ. וְכֻלָּם לֹא נִבְרָאוּ וְנִפְעְלוּ אֶלָּא בְּשִׁבִּיל לְצִוֹת וּלְהַתְחַבֵּר אֵלָיו .

❧ באר אברהם ❧

מכאן עד לד"ה "ומשה עלה אל האלקים" נוסף במהדורת תרצ"ה נ:

עוד יתבונן ויבין האדם בשכלו: מאחר שאנו רואים שהודיע אלקים אותו^י אֵת כָּל זֹאת, ונתן לו שכל להשיג אֵת כָּל נִפְלְאוֹת מַעֲרֶכֶת הַבְּרִיאָה וְתַכְלִיתָהּ^י – מובן ממילא, שהוא בעצמו נזר הבריאה^י, ואין בכל חלקי מערכת הבריאה, נבון ומבחר כמוהו^י. וכל חלקי הבריאה לא נבראו, אלא בשביל להתחבר אליו^י.

❧ שפת הבאר ❧

הפירוש לפי גירסת הדפוס, אמנם לפי הגירסא האחרת דקאי על הצדיק האמת, הפירוש הוא: אחרי שהודיע אלקים אותו את סוד הנסתרות הטבעיות הרוחניות, אשר הם שורש כל הבריאה כולה, כמבואר להלן.

סא. נזר הבריאה. כידוע בכל הספה"ק, וכמו שכתב מוהרנ"ת: "האדם הוא תכלית כל הנבראים, והכל נברא בשביל האדם והוא כלליות כל הבריאה, כי בהאדם כלולים ותלויים כל הנבראים כולם כידוע" (ליקוטי הלכות, פדיון בכור ג, ב.). ועיין להלן מה שהבאנו מדברי הגר"א חבר. [הוספנו דברים אלו, על אף שאינם מופיעים בלשון המבא"ר למען ירוץ הקורא].

סב. נבון ומובחר כמוהו. המבא"ר השתמש עם מליצת הפסוק על יוסף: "ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמון" (בראשית מא, לט.). ויסוד הדבר הוא, שכשהשם יתברך מודיע לאדם איזה ידיעה, הרי זה סימן שהוא מסוגל לזה. [ולפי הגירסא האחרת, שפיר נקט האי לישנא, שכן פסוק זה נאמר על יוסף הצדיק].

סג. וכולם לא נבראו ונפעלו, אלא בשביל להתחבר אליו. לשון המבא"ר הוא "לצוות ולהתחבר אליו", והוא מלשון הגמרא על ירא שמים: "ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, שנאמר סוף דבר הכל

השכלים הנבדלים מחומר והנפרדים מזה במעלתם, והם המלאכים העליונים הנמצאים למעלה בלא שום התחברות ולא התקשרות" (שו"ת יבן ובנו, חלק א, סימן קלז).

נח. נוסף במהדורת תרצ"ה. שנדפס על ידי רבי שמואל הורביץ זצ"ל, ובמהדורת תרס"ח שנדפס בחי' המבא"ר, לא נדפס כל זה.

וראינו לנכון לציין זאת, מפני ששמענו מכמה מאנ"ש, שיתכן שהמקום הנכון של כל הדברים הללו, אינו כאן, אלא 'אחר' הקטע של "ומשה עלה אל האלקים", דכל זה קאי על נשמת משה, הצדיק האמת, ועליו מכון המבא"ר בדבריו: "וגם כי אחרי הודיע אלקים אותו את כל זאת, אין נבון ומובחר כמוהו" וכו' וכו'.

אמנם, מאחר שרבי שמואל הורביץ זצ"ל הדפיס קטע זה כאן, השתדלנו לבאר ע"פ סדר הדברים, אשר לפי"ז הכוונה בהדברים דלהלן על כל אחד ואחד, כאשר תחזינה עיניך מישרים. אמנם, ציינו בכל פעם כיצד יש לפרש באופן אחר ע"פ הגירסא האחרת.

נט. שהודיע אלקים אותו. היינו, את האדם. אמנם, לפי הגירסא האחרת קאי על הצדיק האמת, וכדלהלן.

ס. את כל זאת, ונתן לו שכל להשיג את כל נפלאות מערכת הבריאה ותכליתה. כך הוא

שפת הבאר

נשמע את האלהים ירא וגו'. מאי כי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר, אמר הקדוש ברוך הוא: כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר, שקול זה כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר, כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה" (ברכות ו ע"ב). והוא לשון צוותא, כמו שפירש שם המהרש"א (חידושי אגדות): "דהיינו עולם התחתון לא נברא אלא לצוותא לו בעלמא כדי שישמשו אותו ויעשו עבודתו".

ובפשטות, שם הכוונה על הצדיק וירא שמים, שכל שאר בני האדם לא נבראו 'אלא לצוות לזה', "כלומר לזמן לו כל מאכלו ומשתיו" (שיטה מקובצת). ועיין

עוד ברמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות שכתב: "ועל כן נבראו ההמון, לעשות חברה לחכמים, שלא יישארו שוממים". אמנם, כאן משתמש המבא"ר עם מטבע לשון זה על כל אדם ואדם, שכל הבריאה לא נבראה אלא לצוות לזה. וכדברי רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן: "כי האדם הוא תכלית כל הנבראים, כי עיקר הבריאה הייתה בשביל האדם, כי עיקר התגלות כבודו יתברך הוא על ידי האדם" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, עא).

ולפי הגירסא האחרת שכוונת המבא"ר בכל דבריו אלו על הצדיק הגדול, שפיר כתב לשון זה, כי על הצדיק נאמר בפשיטות ממש "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה".

לעובדא ולמעשה

וכולם לא נבראו ונפעלו אלא בשביל לצוות ולהתחבר אליה. אנו – בני האדם – אין אנו אחד מהנבראים שבבריאה. אלא אנו, מטרת ותכלית כל הבריאה כולה. וכמו שאנו רואים מתוך דברי התורה בסיפור מעשה בראשית, שכל תכלית הבריאה לא היתה אלא בשביל האדם. כמו שהאריך בזה רבי יעקב סקילי בספרו תורת המנחה, וזה לשונו:

"אין שום דבר שאין לו תכלית, ותכלית המציאות הוא קיומו, דכתיב לא תוהו בראה לשבת יצרה, וכתיב וימתחם כאוהל לשבת. ותכלית קיום המציאות, לצורך האדם, דכתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל הארץ. הנה קודם שנברא הודיענו שכל המציאות נברא בשבילו, ואפילו הכוכבים והמזלות, דכתיב ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ, הודיענו שלא נתנם ברקיע אלא להאיר על הארץ, לצורך עולם השפל ... הא למדת, שכל המציאות לא נברא אלא בשביל האדם. וכן פירש דוד המלך ע"ה תמשילו במעשה ידך כל שתה תחת רגליו, צונה ואלפים כולם וגם בהמות שדי, ציפור שמים ודגי הים וגו', וכן אמר שלמה המלך ע"ה סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, כל זה לא נברא אלא בשביל זה האדם, א"כ הכל מקיימים ומודיעים שתכלית המציאות לצורך האדם" (תורת המנחה, דרשה נד).

ולא זו בלבד שכל הבריאה כולה לא נבראה אלא בשביל האדם, אלא שהוא כלליות כל הבריאה, ובו כלולים כל הנבראים כולם. "כי האדם הוא תכלית כל הנבראים, והכל נברא בשביל האדם והוא כלליות כל הבריאה, כי בהאדם כלולים ותלויים כל הנבראים כולם כידוע" (ליקוטי הלכות, פדיון בסור ג, ב).

וכבר אמר רבינו ז"ל: "אם היו מהפכין את האדם – לראות את פנימיותו – היו רואין שבכל גיד וגיד מגידיו תלויים אלפי אלפים וריבי רבבות עולמות" (נח"י מוהר"ן, תקק). והוסיף מוהר"ן לפרט ולפרש לאמר: "צלם דמות האדם, כלול מכל העולמות, ויש לו בכח בכל איבר ואיבר ובכל חלק מבשר גופו מיוחד, כנגד חלק מחלקי העולם, להמשיך העולם להשם יתברך. כי כל חלק מחלקי גופו, הוא כנגד כמה נפשות, כי מנהון תלין באודנין, ומנהון בשערין וכו'. וכיוצא בזה בשאר חלקי הגוף מראשו ועד רגליו, כי אין שום שעה באדם, וכן אין בו שום איבר וגיד ושום חתיכה מחלקי בשרו ועורו, שאין תלויין בו כמה וכמה נפשות ועולמות" (ליקוטי הלכות,

קרח ומתוכת קעקע ג, ב).

ואעתיק לפניך דבריו הנפלאים של הגרי"א חבר, שהעמיק לבאר ענין זה איך כל הבריאה כולה כלולה בתוך האדם [כי האדם הוא בסוד ה"אדם קדמון", שהוא קו האור אין סוף הנכנס בתוך החלל הפנוי, אשר הוא כלל כל העולמות כידוע]. וזה לשונו:

כִּי גַם מִרְאשֵׁיתָם וְעַד תְּכַלִּיתָם בְּזֶמֶן וּבְמָקוֹם, לְמִרְכָּבָה וְהַמְצָאָה
אֶחָת יִחְשְׁבוּ.

וְאֵם בְּהִכָּרָה לְגִבּוּלֵי הָעֵתִים וְהַנִּבְרָאִים אֲשֶׁר בָּהֶם, אֵין בִּיכָלֶת לְחִרְאוֹת
וּלְגִלּוֹת לְעֵינַי כָּל הַפְּלֹאֹת הַמְּכוּנֹן אֲשֶׁר יֵצֵא וַיִּתְּהוּהָ מֵאֲתָה. כִּי גַם

§ באר אברהם §

כִּי בְּאֻמָּתִים^{סד}, כָּל חֶלְקֵי הַבְּרִיאָה, מִרְאשֵׁיתָם עַד סוּפָם – בְּזֶמֶן וּבְמָקוֹם – נִחְשְׁבִים
בְּמִרְכָּבָה וְהַמְצָאָה אֶחָת^{סה}.

וְאֵף עַל פִּי שְׂמַחַמַת הַגִּבּוּלֹת הַהִכָּרָתִיִּים שֶׁל ה"זְמַנִּים" וְה"נִבְרָאִים" אֲשֶׁר בְּמַעֲרַכַת
הַבְּרִיאָה^{סו}, אֵי אֶפְשָׁר לְחִרְאוֹת וּלְגִלּוֹת לְעֵינַי כָּל^{סז} אֶת הַפְּנוּגָה וְהַמְטָרָה הַנִּפְלְאָה שֶׁל

§ שפת הבאר §

ובמקום, נחשבים כמרכבה והמצאה אחת, כגוף אחד,
אשר הצדיק האמת הוא הנשמה של גוף זה, והוא
מחיה את כל הקומה הזאת.

ולכאורה מוכח שזוהי כוונת המבא"ר בדבריו אלו,
כי ממש כדברים האלה, כתב המבא"ר בהמשך
דבריו, על אודות נשמת הצדיק האמת, וזה לשונו:
"כי גם מראשית הבריאה ועד אחריתה, במקום
ובזמן, לגוף אחד ייחשב. והוא לבד המנהיג והנשמה
שבו, אשר יחיה ויאיר לכל אדם, הבלתי מתרחק
מעצותיו אשר ייעץ אותנו בתורתו ודעתו" (ד"ה כי גס).
ועל זה הדרך כתב בהקדמתו לכוכבי אור, וזה לשונו
שם: "וכל הנפלאות האלה עוד קלא חשובים נגד
עוצם ריבוי הנפלאות עד אין סוף ואין תכלית אשר
הפליא והלביש בהתורה הקדושה, אשר בה בעצמה
ברא והמציא גם את כל הנ"ל, וגם שאר כל העולמות
עם כל הנמצא בהם, ועל ידם מחיה ומקיים אותם
'מתחילה ועד סוף', הכל על ידי תורתו הקדושה
אשר מסר לנו בכתב ובעל פה בנגלה ובנסתר, שבוה
כלול גם כל אשר הופיע ברוח קדשו על הצדיקים
האמתיים לחדש בה" (כוכבי אור, הקדמה).

הרי לך מכל הנ"ל, שכוונתו בדברים אלו ללמד
שכל הבריאה כולה היא ה"גוף" [כי כל חלקיה אינם
אלא כאיברים של גוף אחד], והצדיק הוא ה"נשמה"

סד. כי באמת. עיין להלן מה שביארנו בזה.

סה. נחשבים כמרכבה והמצאה אחת. פירוש: כל
הבריאה כולה, על כל חלקיה, הן המקומות, הן
הזמנים והתקופות, וכל המאורעות אשר בה, אינם
אוסף של דברים רבים, אלא קומה אחת שלימה
המורכבת מהמון פרטים.

ועתה בוא נבוא בעזה"י, להבין כוונת המבא"ר
בדבריו אלו, ולאיזה צורך הזכירם כאן:

הנה, בפשטות, באים דברים אלו כהקדמה למה
שמבואר בקטע הבא – שמחמת גבולות הזמן
והנבראים א"א להראות ולגלות לעיני כל הכוונה
הנפלאה שיש בכל הבריאה כולה – ולכן הקדים,
שאליבא דאמת כל חלקי הזמן והמקום הם בעצם
מרכבה והמצאה אחת. ולכן, אילו היו עינינו פקוחות
לראות את כל חלקי הזמן והמקום והנבראים, כולם
כאחד, מראשיתם ועד תכליתם יחדיו – היינו רואים
לעינינו את הפלאות המכוון אשר יצא ויתהווה
מאתה. ורק מחמת ההכרח לגבולי העיתים
והנבראים אשר בהם אין ביכולת להראות כל זה.

אמנם, יותר מסתבר לבאר קטע זה, על נשמת
הצדיק האמת [וכפי הגירסא האחרת שגם כל
הדברים הנ"ל קאי על נשמת הצדיק] ולפרש כך: כל
חלקי הבריאה, מראשיתם ועד תכליתם בזמן

של גוף זה [כי הוא עלה אל האלקים ונכלל בנסתרות הטבעיות הרוחניות, כדלהלן]. ועיין להלן (ד"ה כי גם), שם נבאר אי"ה בהרחבה ענין זה.

ולפי זה שפיר מובן כפל הלשון "למרכבה והמצאה", כי מלבד מה שהיא המצאה אחת, הרי היא ג"כ מרכבה אחת לנשמת הצדיק המחיה אותה, ודוק. **סו. הגבולות ההכרחיים של ה"זמנים" וה"נבראים".** פירוש: בעולם הזה, יש לכל דבר גבול. הן ה"זמנים" מוגבלים כאן בעולם, ולזקח זמן לכל מאורע להתרחש, ולפעמים רואים רק אחרי מאות ואלפי שנים את המטרה. והן ה"נבראים" מוגבלים; כל אחד בריה בפני עצמה,

ואין רואים את הכלליות של כל הנבראים יחד והמטרה של כולם יחדיו.

וכאן לא הזכיר המבאר ענין ה"מקום" (רק "שנה" ו"נפש"; זמנים ונבראים), אמנם לעיל כבר הזכיר וכתב "מראשית ועד תכליתם בזמן ובמקום". כי גם מחמת גבולות המקום אין אנו יכולים לראות את הפלאות המכוון של הבריאה, כי אין האדם רואה אלא מקומו ושעתו, ורק היושב בשמים אשר רואה כל חלקי הזמן והמקום יחדיו, הוא ישחק.

סז. לעיני כל. רק לעיני כל א"א להראות ולגלות, אבל לעיני הצדיק אפשר ואפשר, "כי הצדיק יש לו עיני ה'", כמו שכתוב עיני ה' אל צדיקים, שהצדיק

לעובדא ולמעשה 59

"האדם הוא חותם של כל הנבראים, והוא התכלית, וניתן בעולם העשיה בסוף כל המדרגות, והוא מרכז הפנימי, והוא סוד 'סוף מעשה במחשבה תחילה', ששורש הראשון של הצמצום מלכות א"ס הוא סיום האחרון מה ששיער בו הגבול והתכלית, הוא בשביל האדם והבחירה שיהיה יוצא הרע בסוף המדרגות, והוא יחזור אותו לטוב.

והוא נרמז בסוד ציור אות א', שי' העליון מורה על נקודה העליונה מרכז העליון במלכות א"ס, רצונו ית' שרצה במידת הגבול והשיעור, והוא נקודה מחשביית ואינו נתפס בהשגה חושיית, וכמו כן אין נתפס ברעיון איך יצא מדת הגבול מרצונו הבלתי גבול ותכלית. ונקודה התחתונה של הא' הוא עולם העשיה סוף כל מדרגות הקדושה, והוא ג"כ בסוד חלל וצמצום שנסתלק הקדושה בכדי שיהיה מקום למציאת הסט"א שמקומם כאן. וכמו שבצמצום העליון נשאר רשימו מאור א"ס שהוא סוד התקשרות הבלתי בע"ת בו שיחזור אח"כ לבלתי תכלית, כמו כן במקום מציאות הסט"א שהוא חלל ומקום ריק לגמרי נשאר ג"כ רשימו של הקדושה בהם בסוד ומלכותו בכל משלה, שנותן להם מקום קיים בשביל תכלית הטוב שיצא מזה לתקן הכל לקדושה.

וכמו שבצמצום העליון יוצא קו א' מא"ס בתוך החלל, שהוא ענין קשר יחודו ית' הפועל בשיעורי מאורות הגבוליים לפי ערכם, ובפנימיית פועל לפי שורש הבלתי תכלית להחזיר הכל ליחוד העליון. כמו כן

האדם הניתן פה בעולם התחתון, הוא ג"כ סוד הקו הממלא כל מקום חלל מקום הסט"א והמגלה האור במקום חושך ע"י מעשיו הטובים ותורה ומצוות, שהם הכל לפי ערך מה שצריך לתקן כל מדרגות הסט"א ולהפכו לטוב הגמור, והוא הו' שבא' שבין הב' יודין. ונמצא שמדרגת האדם כולל וחובק בו כל העולמות העליונים ותחתונים, משורש השרשים שמן הצמצום ולמטה, עד סוף כל מדרגות דעשיה, שהרי כולם תלויים בו להמשיך סוד הקו היוצא מא"ס בהם.

ולכן התחיל השם יתברך בנתינת תורתו לישראל בא' דאנכ"י, כמ"ש בזוהר בהקדמה, שאמר לה 'כל ייחודי לא יהיה אלא בך', שהוא האדם ע"י תורה ומצוות מגלה יחוד א"ס בסוד קו הנמשך בעולמות להחזיר הכל אל הייחוד. וכמו שהאדם הוא מדרגה נפלאה שכולל וחובק בו כל המדרגות, כמו כן ניתן מקומו בעולם התחתון בעזה"ז השפל שהוא ג"כ צל ודמות מכל העולמות והמדרגות, רק שהעזה"ז עצמו הוא בסוד החיצוניות והאדם הוא הפנימיות שבו" (פתחי שערים, נתיב

קיצור אביע, פתח א).

ומכל זה עלינו להתעורר לעובדא ולמעשה, להתבונן ולהבין שכל הבריאה כולה לא נבראה אלא עבורנו, כדי שתתחבר ותתעלה על ידינו, כשנכיר ונשיג ונעבוד על ידם את בוראנו יתברך ויתעלה.

◇ ואם בהכרח לגבולי העיתים והנבראים אשר בהם, אין ביכולת להראות ולגלות לעיני כל הפלאות

מרב עמק מחשבת הפועל הנעלם אשר בה - נחשב ונערך כנגדה כל רעיון
וחכמת המפעל הכללי מודבק בו, כבער וכסיל אשר לא ידע ולא
יבין בה.

[כי עוד נחשבה ונדמה בעיניו לתכלית ההפך, וכדגמת החטה אשר
תראה ותחשב בפעלת וריעתה לנרקבת, וכנמצא לזה עוד
דגמאות רבות].

באר אברהם

הבריאה^ס. (ומלבד מה שאי אפשר לראות את הפונה של הבריאה מחמת גבולות העתים
והנבראים, הרי שגם מצד עצם חכמת האדם, אינו מסוגל להשיג את מטרת הבריאה):
כי מלבד זאת, עמקה כל כך מחשבת הבורא הנעלם בתוך מערכת הבריאה, עד אשר
כל שכלו וחכמתו של האדם^ס שעדיין אינו מוכן ודבוק בהשם^ע - נחשבת כמו השכל
והחכמה של בער ופסיל, אשר לא ידע ולא יבין בה^ע.

[ולא זו בלבד שלא ידע ולא יבין כלל את המטרה הנפלאה של הבריאה, אלא גם
חושב ונדמה בעיניו שהבריאה מביאה לתכלית ההפך^ע. וכדגמת החטה, שבשזורעים
אותה, נדמה הדבר בפעלה המביאה לרקבון, ולא למטרה נפלאה של צמיחה^ע, בן

שפת הבאר

ע. שעדיין אינו מוכן ודבוק בהשם. לאפוקי
הצדיק הגדול, נשמת משה, אשר זיכר וסיהר
את עצמו, ועלה אל האלקים בתכלית הדבקות,
כדלהלן, הוא רואה ויודע הפלאה המכונה אשר יצא
ויתהווה מאתה.

עא. כבער וכסיל, אשר לא ידע ולא יבין בה. על
דרך לשון הפסוק: "מה גדלו מעשיך ה' מאד
עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין
את זאת" (תהלים צב, ו). שהכסיל אינו מבין את מעשי
ה' ועומק מחשבותיו בתכלית הבריאה. וראה להלן
בכלל החמשה עשר, שמדבר מעניין הכסיל שאי
אפשר להראות לו מלאכה בלתי גמורה, עיי"ש.

עב. לתכלית ההיפך. פירוש: שלפי מה שהוא רואה
איך הבריאה מתנהגת [כגון הצלחת הרשעים

יש לו עיני ה'" (ליקוטי מוה"ר, צח). וכאשר יבואר להלן
שהצדיק עלה על האלקים ונכלל בנסתרות
הטבעיות הרוחניות.

סח. אי אפשר להראות ולגלות לעיני כל, את
הכוונה והמטרה הנפלאה של הבריאה. כי
רק אחר שיסתיים המהלך הארוך מתחילת בריאת
העולם עד סוף שית אלפי שנים, וכבר לא נהיה
מוגבלים בגבולות העיתים והנבראים - אז ימלא
שחוק פינו, כשנראה את המטרה הנפלאה שהייתה
בכל מה שאירע עמנו ועם כל הבריאה כולה. כי רק
כשיגמר הכל, נראה איך הכל מתחבר יחד.

סט. שכלו וחכמתו של האדם. לשון המבאר הוא
"חכמת המפעל", וכוונתו על האדם. כי האדם
הוא ה'מפעל', אשר פעל ויצר אותו הבורא שהוא
ה'פועל' הנעלם.

שפת הבאר

וכיו"ב] נדמה לו שהבריאה מביאה את הברואים להיפך הטוב, ולהיפך מההתדבקות בה' והעונג בו.

עג. וכדוגמת החיטה, וכמו שכתב רבינו ז"ל לאחיו רבי יחיאל, כשרדפו אותו המתנגדים, וחזק אותו לאמר: "כי כמו שאי אפשר לכל מיני זרעונים לבוא לתכלית גידולם אלא עד שנותנין

מתחילה הגרעין בעפר, ואחר כך הגרעין נתבלה, ואחר בלותו יפרח ויצוץ ונעשה אילן גדול. כן הדבר הזה; שעל ידי זה שמשפילין אותך עד עפר, על ידי זה תתגדל ותציץ ותפרח בעולם" (ח"י מוהר"ן, קסד). וגם בבריאה הזאת, עוברים השפלות ודברים הפוכים מצמיחה, והאמת שהכל למען המטרה הנפלאה.

לעובדא ולמעשה

המכוון אשר ייצא ויתהווה מאתה. כל זמן שאנו נמצאים בתוך הגבולות של הזמן והנבראים, אין לנו שום אפשרות להבין את הכוונה והמטרה הנפלאה של הבריאה, ורק כשייגמר הכל, ניווכח לראות איזה עומק נפלא היה בכל פרט ופרט שעבר על כל אחד ואחד מאתנו בכל יום ויום. "כי העסק של זה האדם העלוב בזה העולם עמוק מאד מאד, עמוק עמוק מי ימצאנו" (עלים לתרופה, מכתב טיום ג' שלח תר"א). וכל מה שעובר על כל אחד ואחד, יש בו כוונה עמוקה להביא אל התכלית הנצחית, "כי העסק של אדם אחד בזה העולם גדול ועמוק מאד מאד, עמוק עמוק מי ימצאנו, לזכות למה שצריך לזכות בזה העולם העובר" (עלים לתרופה, מכתב טיום א' יתרו תר"א).

וכל זה לא נדע, אלא לעת קץ הימים, אשר אז יתגלה הסיפור הנפלא והעמוק שאירע כאן. כי "משיח יגיד לישראל כל מה שעבר על ישראל בכל יום ויום, על כל אחד ואחד מישראל בפרט" (סיפורי מעשיות, מעשה י' בסופו). "כי לא דבר דיק הוא מה שנעשה עמנו בכל יום ויום, עם כל אחד ואחד בפרט עמך ועמי, ומשיח יספר לכל אחד מה שנעשה עמו בכל יום, וצריכין לזכור זאת היטב היטב בכל יום" (עלים לתרופה, מכתב טיום י"ב ניסן תקצ"ג).

כי עוד נחשבה ונדמה בעינינו לתכלית ההיפך. לא רק שאין אנו מבינים את הכוונה העמוקה שבכל מה שעובר עלינו, אלא אדרבא; כשאנו מתבוננים במה שקורה כאן בבריאה, נדמה לנו שהבריאה מובילה להיפך הטוב. ולדוגמא, כשאנו מתבוננים בעולם, אנו רואים שהרשעים מצליחים כל כך, ואין אנו מבינים מדוע. וכמו שאמר דוד המלך בתהילים: "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד". כי עם השכל האנושי שלנו, אנו נחשבים כבער וככסיל, ואין אנו

מבינים מדוע דרך רשעים צלחה. וכדברי רבינו על פסוק זה: "אמר: 'איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת', שאינם יודעים ומבינים ענין זה הכסילים והבוערים, מה זה עשה ה', 'בפרוח רשעים כמו עשב, ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד', למה לו להפריחם ולהשמדם עדי עד? אבל באמת ישרים דרכי ה', 'ולא עולתה בו' רק שאי אפשר להבין זאת בשום שכל אנושי" (ח"י מוהר"ן, תקצו).

וכמו כן, באופן פרטי, כשאנו מתבוננים על עצמנו אין אנו מבינים על מה עשה ה' ככה, שיתגבר עלינו היצר הרע כל כך ויפילנו ויכשילנו. ומדוע מצליחים כל פועלי און להסתיר ולהעלים כל כך אור ה' ואור הצדיק האמת. ולפי שכלנו האנושי נדמה לנו שכל הבריאה כולה היא הפסד גמור, ושהבריאה הולכת מדחי אל דחי, והדורות מתדרדרים והולכים.

אבל האמת היא, ש: "ואתה מרום לעולם ה', כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו כל פועלי און, ותרם כראם קרני בלותי בשמן רענן", וכל מה שעובר בעולם הוא הכל בכוונה עמוקה ונפלאה, והכל לטובה גמורה. ולא רק שאין הדורות מתדרדרים והולכים, אלא שהקב"ה מנהיג את העולם יותר ויותר יפה. וכדברי רבינו: "לעניין מה שדרך העולם לומר בכל שנה ובכל עת שעכשיו אינם עיתים טובות, ובשנים הקודמים היה טוב יותר וכו', כידוע שיחות כאלו בין רוב העולם, דיברנו עמו מזה הרבה ... ענה ואמר: הלא אדרבא, השם יתברך מנהיג עתה העולם יפה יותר מקודם! ואמר בזה הלשון: אדרבא דער אייבערשטער פירט היינט שענין דיא וועלט!" (שיחות הר"ן, שז). וכל מה שעובר על הבריאה, הן בכלליות והן בפרטיות, הוא הכל לטובה נפלאה, ויש ענין שנתהפך הכל לטובה.

אבל מרחוק יש לנו להבין ולהשכיל, כי לא תצא מפי המציא והמשכיל
הכלתי תכלית, להפליא ולפעל פעלה והמצאה - הנשגבה ונוראה
לאין ערך וקצבה - להכל ולריק, ולרב הקצף והמכאובים הנמצאים בה .
אם לא יבון וישית את דעתו לסגלה הנפלאה והנהמדה, בענג ועדן
חכמתו ותורתו בנסתרות הטבעיות הרוחניות . [אשר בהעדר הזכר

באר אברהם

גם הבריאה בלה, נראה לפעמים שהיא מביאה להפך הטוב. וכאשר ישנם לרעיון זה עוד דוגמאות רבות ע'.

אמנם - אף על פי שבאמת אין לנו שום אפשרות להבין את המטרה הנפלאה, מהמת הנבילות, ומתמת קטנות דעתנו, אף על פי כן - יש לנו להבין ולהשכיל מרחוק ע', שלא יתכן שיצא מפי הקדוש ברוך הוא שהוא המציא והמשכיל האינסופי, להפליא ולפעל פעלה והמצאה - הנשגבה ונוראה לאין ערך וקצבה - להכל ולריק ע'. וכדי לסבל בה כל כך הרבה קצף ומכאובים ע'.

ובודאי שאין פונתו בבריאה ובכל מה שעובר בתוכה, אלא כדי לזכותנו בסגלה הנפלאה והנהמדה, הלא היא: להתענג ולהתעדן בענג ועדן חכמתו ותורתו ע', אשר הם ה"נסתרות הטבעיות

שפת הבאר

אפשר להבין ולהשכיל שבוודאי אין כל זה להכל ולריק, והבן.

עו. להכל ולריק. המבא"ר כופל בלשוננו, ובתחילה מוכיח שלא יתכן שהקב"ה ברא את העולם 'להכל ולריק', ללא מטרה עליונה ונשגבה. ורק אחר כך הוא מוסיף וכותב על אודות הקצף והמכאובים. כי באמת גם אם לא היתה הבריאה מלאה בכל כך הרבה קצף ומכאובים - גם כן היו יכולים להבין שלא יתכן שלצורך כך נבראה הבריאה. כי לא יתכן שכל המערכת הנפלאה והנשגבה של הבריאה, שעשויה בחכמה נפלאה ועמוקה כל כך, לא נבראה אלא כדי שיוכלו למלאות את הכרס במעדנים ומטעמים [כאיוולתם של הגויים הממלאים כרסם מעדני, ואומרים 'אכול ושתה כי מחר נמות']. ועל

עד. דוגמאות רבות. וכגון: חפירת יסוד כדי לבנות בנין, אשר בעת החפירה נדמה שמדובר כאן בפעולה שהיא הפוכה מבניין. וכן: ניתוח שמנתחים את החולה, אשר נדמה בעת הניתוח שחותכים ופוצעים את האדם, היפך המטרה של רפואה. וכן: אב שמייסר את בנו, שנדמה שהוא היפך האהבה. וכן הלאה.

עה. להבין ולהשכיל מרחוק. כבר פירשנו ענין ההבנה 'מרחוק', שהוא: שעל אף שאי אפשר לתפוס בכח ההבנה הגשמית את גודל עוצם אמיתת הדבר כפי שהוא באמת, אבל עכ"פ מבינים את הדבר 'מרחוק'. וכן לעניינינו: אע"פ שאי אפשר להבין בהבנה ממש את נפלאות מטרת מכוון הבריאה, אבל 'מרחוק'

אחת כמה וכמה שבאמת אין שום הנאה אמיתית בעולם הזה, ודוק.

עז. כל כך הרבה קצף. קצף הוא לשון כעס ורוגז, כמו "פרעה קצף על עבדיו" (בראשית מא, י) ועוד הרבה. ועל האדם נאמר: "אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז" (אזכ יד, א). והלשון 'שבע רוגז', פירש המצודות דוד: "ומרובה בחרדות, עד כי ישבע מהם לגודל ריבויים". וזה כונת המבא"ר בלשונו: "ולרוב הקצף", כי האדם שבע מרוב קצף ורוגז שעובר עליו.

עת. לסבול בה כל כך הרבה קצף ומכאובים. וכלשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות: "בוודאי לא ברא ה' יתברך את האדם בחכמה נפלאה ונוראה

כזאת, בשביל שיסבול עמל וכעס כזה בזה העולם, כי כונת ה' יתברך בוודאי רק לטובה. וכמבואר בכל הספרים, שברא את כל העולם ומלואו בשביל האדם, כדי להראות טובו וחסדו ורחמנותו. היינו, שיעיקר בריאת האדם שבשבילו נברא הכל, היה בשביל התכלית. וזה כל נחמותינו על כל הצרות והיגונות שסובל כל אחד" (ליקוטי הלכות, ברכת הודאה ג, י).

עט. להתענג ולהתעדן בעונג ועדן חכמתו ותורתו. ביאור הדבר: זה הרי ידוע לכל תינוק בבית הספר, שתכלית הבריאה היא ה"גן עדן". שעל ידי התורה והמצוות שנלמד ונקיים בעולם הזה, נזכה לקבל שכר בעולם הבא, ולהתענג ולהתעדן בגן עדן.

לעובדא ולמעשה

→ מרחוק יש לנו להבין ולהשכיל, כי לא תצא מפי הממציא והמשכיל הבלתי תכלית, להפליא ולפעול פעולה והמצאה, הנשגבה ונוראה לאין ערך וקצבה, להבל ולריק, ולרוב הקצף והמכאובים הנמצאים בה. השם יתברך הוא רחמן, ולא יתכן שברא את הבריאה, כדי שיתענו ויתיסרו בו בני האדם. ואם כן, ברור שהבריאה לא נבראה כדי להתענג על הבלי העולם הזה, כי אין בעולם הזה שום תענוג אמיתי, רק כולו מלא ייסורים ומכאובים, עד שהוא דומה לגיהנם ממש... וכדברי רבינו ז"ל שאמר: "הנה הכל אומרים, שיש 'עולם הזה' ו'עולם הבא'. והנה 'עולם הבא' אנו מאמינים שיש עולם הבא. אפשר יש גם 'עולם הזה' גם כן באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא הגיהנם, כי כולם מלאים ייסורים גדולים תמיד. ואמר שאין נמצא שום עולם הזה כלל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קט).

כי אע"פ שישנם בני אדם שחושבים שהעולם הזה יש בו הנאה, כבר בא רבינו ו"דיבר עמנו כמה פעמים מעניין יסורי עולם הזה, שכל בני העולם כולם מלאים יסורים, אין גם אחד שיהיה לו עולם הזה. ואפילו העשירים הגדולים ואפילו השרים, אין להם שום עולם הזה כלל, כי כל ימיהם כעס ומכאובות, וכולם מלאים טרדות ודאגות ועצבות ויגון ואנחה תמיד, וכל אחד יש לו יסורים מיוחדים, ואין גם אחד מכל הגבירים והשרים, שיהיה לו הכל כסדר כרצונו תמיד, וכולם כאחד מלאים יסורים ודאגות תמיד, וזה ברור וידוע לכל מי שבקי

קצת בהם ובדרכיהם. וכמה פעמים דיברנו מזה, והיינו רואים בעינינו כל זאת. ואפילו מי שנדמה עליו, שיש לו העולם הזה בשלימות ויש לו כל התענוגים, עושר ונכסים וכבוד והון רב וארמונים גדולים וכלים נפלאים ותכשיטין וסגולת מלכים וכו' - אם יסתכלו בו היטב, הוא גם כן מלא כעס ומכאובות הרבה תמיד בכמה מיני אופנים ועניינים, כנראה בחוש. ואין צריך לבאר זאת למי שיש לו מח בקדקדו ומסתכל קצת בהם באמת, וכמו שאמר שלמה המלך עליו השלום 'גם כל ימיו כעס ומכאובות' וכו', וכתיב 'אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רוגז'. וזה כולל כל בני אדם שבעולם מקטן ועד גדול, כי כולם נולדו לעמל ומלאים רוגז ויסורין, ואין שום עצה ותחבולה להינצל מעמל ויגון הזה כי אם לברוח להשם יתברך ולעסוק בתורה. וכמו שמובא במדרש 'אדם לעמל יולד, אשרי מי שעמלו בתורה', היינו מאחר שכל אדם נולד לעמל, ואי אפשר להימלט מזה בשום אופן, אפילו אם יהיה לו כל חללי דעלמא בוודאי יהיה לו עמל ויסורין ודאגות הרבה, על כן החכם עיניו בראשו שיהפוך העמל לעמל של תורה, אשר בשביל זה נולד שיעמול בתורה, ואז אשרי לו, כי ניצול מעמל העולם הזה וזוכה לחיי עולם הבא" (שם).

◇ אם לא יכוון וישית את דעתו לסגולה הנפלאה והנחמדה, בעונג ועדן חכמתו ותורתו בנסתרות הטבעיות הרוחניות. כל הבריאה כולה לא נבראה, אלא להביא אותנו אל העונג והעדן הנפלא, של השגת

הנ"ל, אין ביכלת הדעת ומופתיו לבוא בָּהֶם כָּלָל .]

באר אברהם

הַרוּחָנִיּוֹת / הַשְּׂרָשִׁים הַרוּחָנִיִּים שֶׁל כָּל מַעֲרַכַת הַבְּרִיאָה^פ. [אֲשֶׁר אֶת אֱלֹהֵי הַשְּׂרָשִׁים הַרוּחָנִיִּים אֵין הָאָדָם יָכוֹל לְהַשִּׁיג כָּלָל בְּכַח הַדַּעַת וּמוֹפְתָיו^{פא}, אִם אֵינוֹ מְזַכֵּךְ אוֹתוֹ^{פב}].

שפת הבאר

השל"ה: "כבר כתבו הרבה מפרשים ענין זה, ששם אלהים מורה על הטבע (וכן 'אלהים', כמנין 'הטבע'). ושם יהו"ה מורה על שהוא היה הוה יהיה, מהווה הכל ברצונו ובחפצו לשנות ולשדד. ואף שלכאורה אלו שתי הנהגות - טבעיות והשגחיות - מתנגדים זה לזה, כשזה קם זה נופל, כי ההשגחיות משדד את הטבעיות. מכל מקום הם באחדות אחת, בפנימיותם מתקרבים אחד לאחד, כי הטבעיות מתקרבת להשגחיות בסוד הרוחניות הפנימיות. והוא על דרך שכתב הר"ן בדרשותיו, בדרוש הראשון, וזה לשונו: ... אין ספק כי 'מעשה בראשית' היא חכמת הטבע, אבל לא מאותו הצד שהתחכמו בו האנשים מצד מחקרם, אבל מצד מה שהידיעה נעלמת בו מצד המחקר, ולא תיוודע אלא בשפע אלוהי. והוא שיש לכל הנמשכים מצד חומרם, יוודעו מצד החקירה ומצד השגת מקריהם, אבל אשר מצד צורתם, אי אפשר שייוודעו בשום פנים מצד החקירה, אלא מצד מה שהוציאו הנסיון לאור. וגם כי נדע פעליהם מצד הנסיון, לא נדע סיבת פעליהם כלל ... כי השער הזה סגור לכל דורש החכמה, במחקר אנושי לבד לא יפתח ... הנה לפי זה, 'מעשה בראשית' היא חכמת הטבע האמתית, לא אותה שיתפלספו בה המתחכמים, והיא אמיתית ידיעת עצמי הדברים, וזהו נמשך ונתלה בנותני הצורות, שהם השכליים הנבדלים, ואי אפשר שייוודע כי אם בשפע אלוהי

נבואי"י" (השל"ה הקדוש, מסכת פסחים, מצה עשירה, תעכ).

וכל התכלית הוא שנוכח להתענג על ה', ע"י שניכלל באלו השורשים הרוחניים של הבריאה [שהוא האור האלוקי המחיה את כל הבריאה כולה] באמצעות קיום התורה והמצוות, כדלהלן.

פא. הדעת ומופתיו. "מופתי הדעת" הכוונה: חשבונותיו ודרכיו להבין דבר [ולשון זה של

ומהו הגן עדן? השגות אלקות! הלא הם "תורתו וחכמתו" של הש"י כביכול. "כי יש גן עדן, והם שני בחינות: גן ועדן, והם בחינת חכמה עילאה וחכמה תתאה, כי עיקר תענוג גן עדן הוא השגת חכמת אלקות, היינו חכמה עילאה וחכמה תתאה, שהם בחינת גן עדן כנ"ל" (ליקוטי מוה"ר"ן, רסו). וכפי "שהורנו חכמינו ז"ל שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה" (מסילת ישרים, פרק א).

ואכן, לצורך זה, הוצרך לברוא את העולם הזה, ו"להפליא ולפעול פעולה והמצאה הנשגבה ונוראה לאין ערך" של כלליות הבריאה. כי רק על ידה, נוכל לזכות לבוא להשגות אלו. כי אע"פ ש"מקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה, אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והוא מה שאמרו ז"ל העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא" (שם).

פ. הנסתרות הטבעיות הרוחניות / השורשים הרוחניים של כל מערכת הבריאה. כאן אנו מגלים מושג חדש שנקרא "הנסתרות הטבעיות הרוחניות", ופירושו הוא: השורשים הרוחניים של הטבע, כפי שפירשנו. כי כשם שיש לכל דבר ודבר 'טבע' גשמי, כך יש לו שורש רוחני, שהוא 'הטבע הרוחני' הנסתר של אותו הדבר, וממנו משתלשל הטבע הגשמי.

ומטבע לשון זה - של "הנסתרות הטבעיות הרוחניות" - לקוח (כנראה) מתוך לשון השל"ה שהעתיק דברי הר"ן, על אודות השורשים הרוחניים של הטבע, אשר הם נסתרים מעיני האדם. וזה לשון

 § שפת הבאר §

"מופתי הדעת" נזכר הרבה בדברי המלבי"ם על הנ"ך, ראה לדוגמא בדבריו על משלי פרק ט'.

פב. אם אינו מזכך אותו. פירוש: כדי להשיג ולהתחבר לשורש הרוחני שיש בכל דבר גשמי, אי אפשר לעשות זאת בכת ההבנה והשכל, כי גם אם יהיה האדם חכם גדול בכל החכמות הקדושות ויידע בשכלו את השורש הרוחני של אותו הדבר, לא יוכל להתחבר אליו. אלא אם כן יזכך את עצמו על

ידי שבירת תאוותיו הגשמיות וכו', רק אז יזכה להתחבר לאותם שורשים רוחניים.

ואם תדייק בדברי המבאר תראה שלא כתב שבהעדר הזיכוך אין ביכולת הדעת ומופתיו "להשיג" את הנסתרות הטבעיות הרוחניות, רק כתב שבהעדר הזיכוך אין ביכולת הדעת ומופתיו "לבוא" בהם כלל. כי באמת, גם מי שלא זיכך עצמו מהתאוות יכול "להשיג" את הנסתרות הטבעיות הרוחניות [במידה

 § לעיבדא ולמעשה §

הנסתרות הטבעיות הרוחניות / האלקות והתורה אשר היא שורש כל הבריאה כולה.

וגם בעולם הזה – התענוג הגדול ביותר, הוא, כשהאדם זוכה להזדכך מהחומריות ולהתחבר לשורש האלוקי שבכל דבר ודבר מהבריאה; לשמוע את השירה שכל עשב שר לה', ולראות את השורש הרוחני של כל פרט ופרט מפרטי הבריאה. ומי שטועם מהתענוג הגדול הזה, נמאסים אצלו כל התענוגים המדומים של הבלי העולם הזה.

וכך מסופר על רבינו ז"ל: "בעת שאמר רבינו ז"ל את התורה שבסימן י"ז, 'ויהי הם מריקים שקיהם', הלך לטייל עם מוהרנ"ת ואמר לו: "ראה, עשב זה יש לה תמונה כזו, ועשב זה יש לה תמונה אחרת. תענוג זה גדול הוא מהתאוה הידועה", "דאס איז שוין א גרעסערער תענוג ווי די תאוה!" (שישיק א, תקנ"ו).

◀ **אשר בהעדר הזיכוך הנ"ל, אין ביכולת הדעת ומופתיו לבוא בהם כלל.** כל זמן שאין האדם מזכך את עצמו מהחומריות של תאוות והבלי העולם הזה – אינו יכול להתחבר לשורש הרוחני האלוקי של הבריאה. וגם אם יהיה חכם מופלג בכל החכמות, ומקובל גדול הבקי בחכמת הקבלה, לא יועילו לו כל חכמותיו מאומה, ויישאר שקוע בחומריותו.

כי גם אם בשעת אכילתו, יוכל להסביר הסברים עמוקים על פי הקבלה, מאיזה ניצוצות מורכבים המאכלים שהוא אוכל – לא תועיל לו חכמתו "להתחבר" אל השורש הרוחני והאלוקי שבתענוגי העולם הזה. כי אע"פ שהוא "מבין" מהו השורש האלוקי שבדבר, אע"פ כ עדיין כל תענוגו הוא

מהחומריות שבמאכלים, ולא מהחלק הרוחני והאלוקי שבמאכלים. [וכן בכל שאר תענוגי וענייני העולם הזה].

וכדבריו המפורשים של רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן, תורה יט. וזה לשונו: "כי כל דבר נשתנה בטעמו וריחו ותמונתו, הכל לפי צירופי אותיות של לשון הקודש, ששקל הקדוש ברוך הוא בחכמתו וברצונו הפשוט כך וכך אותיות שיכרא בהם דבר זה, וכך וכך אותיות שיכרא בהם דבר זה ... ומי שהוא חכם לבד, יכול להבין כל זאת בחכמתו, שידע האותיות שיש בכל דבר. אבל שירגיש ויתענג רק מהצירופי אותיות, זה אי אפשר כי אם למי שהביא שלימות בלשון הקודש, והביא התנוצצות חדש בהאותיות שיש בכל דבר.

פירוש: כי על ידי חכמה לבד יכולין לידע האותיות שיש בכל דבר, כשיודעין כל הנ"ל. דהיינו למשל, כשרואה דבר שטעמו מתוק, ויודע שמתיקות כוחו לרַכך, ויודע מאיזה ספירה נמשך זה הכוח של המתיקות והריכוך, כגון מספירת חסד, ויודע איזה אות מכ"ב אותיות שייך לספירת חסד, אזי יודע שאותו האות מלובש בדבר הזה, וכן כיוצא בזה בכל הדברים שבעולם. אבל אף על פי שהוא חכם גדול כל כך, שיודע כל זאת בבירור, שיודע האותיות שיש בכל דבר (שצריכין לזה להיות בקי גדול מאד בכל חכמת האמת, שהוא חכמת הקבלה, ובכל חכמת הטבע והיסודות, כמובן למשכיל, שאי אפשר לידע כל זאת, כי אם חכם גדול מאד בקבלה ובשאר חכמות), אף על פי כן יכול להיות שאכילתו ושתייתו ותענוגיו יהיו עדיין מגוף הדבר ולא מהתנוצצות האותיות, כי לזכות שיהיו כל תענוגיו רק מהאותיות שבכל דבר, זה אי אפשר כי אם כשזוכה לשלמות לשון הקודש, דהיינו כשזוכה לשבר תאוות המשגל לגמרי ולהשלים את

וּמִשֵּׁה' עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים , וְנִכְלַל וְנִתְאַחַד בְּתוֹרָתוֹ וְחֻכָּמָתוֹ בְּנִסְתָּרוֹת
הַטְּבָעִיּוֹת הָרוּחָנִיּוֹת - שְׁרָשִׁיִּים וְשׁוֹרְרִים וּמוֹשְׁלִים עַל הַטְּבָעִיּוֹת

באר אברהם

אחר שלמדנו שתכלית כל הבריאה היא לזכות להתענג ולהתעדן על ה"נסתרות הטבעיות הרוחניות". יתבאר בקטע דלהלן, שהצדיק האמת, הוא זה שהשיג את אותם הנסתרות, והוא מגלה לנו בהכמתו 'תורות', אשר הם הפנימיות הרוחניות של הבריאה, ומדריכנו ומייעצנו כיצד נוכל גם אננו להזדכך, עד אשר נתענג ונתעדן על אותן הנסתרות.

וְהַצְדִּיק הָאֱמֶת^פ, מִשֵּׁה^ה פ', עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים פ', וְזָכָה לְהִכְלִל וְלִהְיוֹת אֶחָד עַל יְדֵי תוֹרָתוֹ
וְחֻכָּמָתוֹ, בְּ"נִסְתָּרוֹת הַטְּבָעִיּוֹת הָרוּחָנִיּוֹת"^פ. אֲשֶׁר "נִסְתָּרוֹת טְבָעִיּוֹת רוּחָנִיּוֹת" אֵלּוּ, הֵם

שפת הבאר

אל מדרגת 'אלהים' שהיא העליונה שבמדרגות¹
(עבודת הקודש, חלק ג פרק ו).

וע"פ דברי המבאר^ר, מתבאר עניין זה של עליית משה אל האלקים - שמשה זכה להתעלות ולהיכלל ב"נסתרות הטבעיות הרוחניות". וביאור הדבר הוא: כי הנה, השם 'אלקים' הוא בגימטריא 'הטבע', והיינו שהשם "אלקים" הוא סוד המלאכים והשורשים הרוחניים המנהיגים את כל הטבעים הגשמיים. (כמו כן: אלקים הוא השם של מידת הגבורה, אשר הוא ענין הצמצום, שממנו השתלשל הטבע, ודוק)

וכדברי המפורשים של מוהרנ"ת, וזה לשונו: "כי כל דבר יש לו מלאך הממונה עליו, כי אפילו כל עשב ועשב אמרו רבותינו ז"ל 'אין לך כל עשב ועשב שאין לו מלאך המכה אותו ואומר לו גדל'. מכל שכן כל מיני בעלי חיים שהם גבוהים יותר מצמחים, בוודאי כל בריה ובריה, מכל שכן כל מין ומין של בהמה תיה ועוף יש לו מלאך ושר ממונה עליו שמשם מקבל חיותו כפי טבעו. נמצא, שטבע של כל דבר מתנהג על ידי המלאך הממונה עליו. וזה שאיתא בספרים ש'אלקים' בגימטריא 'הטבע', כי 'אלקים' בחינת 'מלאך' שנקרא אלקים במקרא. שהטבע מתנהגת על ידי המלאך הממונה על כל דבר להנהיגו בטבע זאת שיש לאותו הדבר, והמלאכים הם שכליים כידוע (וכמו שמבואר בהתורה 'תדי רבי שמעון' סימן ס"א), והם מקבלים שכלם מגבוה מעל גבוה עד

מסוימת], אבל "לבוא" בהם ולהתחבר אליהם באמת, אי אפשר בהעדר הזיכוך (שמבואר בליקוטי מוהר"ן סימן

יט, ראה ב"לשברא ולמעשה").

פג. והצדיק האמת. בקטע דלהלן מדבר המבאר^ר על הצדיק ותורתו, ובדבריו הוא מכוון גם על משה רבינו שגילה לנו את התורה ומצוותיה, ובד בבד הוא מכוון גם על רבינו ז"ל, משה שבדורנו, ועל תורותיו ועצותיו [כפי שמובן מהמשך דבריו]. ולכן, כשהוא מדבר על "תורות" - כוונתו הן על תורת משה, והן על תורת הצדיק. וכשהוא מדבר על "מצוות ואזהרות" - כוונתו הן על תרי"ג המצוות, והן על עצותיו של הצדיק. ודוק והבן.

פד. מִשֵּׁה^ה. המבאר^ר מציין מרכאות על אותיות משה, כי בהמשך יתבאר שכשישיג משה שער הגנון, יזכה לנשמה, שהוא אותיות משה ונ'.

פה. **עלה אל האלקים**. הוא מלשון הפסוק בספר שמות: "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יי' מִן הַקֶּהֱל" וגו' (שמות יט, א). ובכתבי הקבלה מבואר שעניין זה של עליית משה אל האלקים, הוא סוד מה שעלה ונתעלה משה למדריגת גבוהה מאד מאד הנקראת 'אלקים'. [ראה לדוגמא מה שכתב בספר עבודת הקודש: "המעלה אשר עלה אליה אדון הנביאים לא עלה אליה שום נבדא זולתו, והוא שהעידה התורה 'ומשה עלה אל האלהים', והכוונה

שפת הבאר §

שמקבלים מאחדותו יתברך, ששם הכל באחדות בלי הבדל" (ליקוטי הלכות, מילה ה, כד).

נמצא, שעליית משה אל ה"אלקים", מרמז על עניין זה, שמושה רבינו זכה להזדכך ולעלות ולהיכלל בבחינת "אלקים", בשורשים הרוחניים של הטבעים הגשמיים.

ועוד מרמז בעניין זה, של עליית משה אל האלקים, שמושה רבינו זכה לעלות לשער הנו"ן [כמבואר להלן בדברי המבאר] וכדברי השל"ה הקדוש: "ומשה עלה אל האלהים שהיא הבינה, והשיג אף שער החמישים. ואף שכל ישראל היו במעלה גדולה, היה משה עולה עליהם ... ואז היה משה באספקלריא המאירה, אור בהיר מאור הגנוז, מאחר שהשיג גם כן שער החמישים" (השל"ה הקדוש, פרשת

נאחשת, תורה אור, ג).

פו. להיכלל ולהתאחד על ידי תורתו וחכמתו, בנסתרות הטבעיות הרוחניות. וכמבואר כמה פעמים בספרי רבינו שהצדיק האמת זוכה להשיג

לעובדא ולמעשה §

דוגמא ראשונה: יש טבע בנפש האדם שכשהוא מתייסר, מחמת מכה או מכאוב וכיו"ב, הוא סותם את עיניו מחמת הכאב והייסורים. וגם טבע זה, אינו אלא תוצאה מהטבע הרוחני של הנפש. כי הנפש האלוקית יודעת, שהדרך לבטל את הייסורים והכאבים הוא על ידי ביטול אל אור התכלית. ואת אור התכלית אי אפשר לראות רק בעיניים סגורות וסתומות "כי אור התכלית הזה היא רחוקה מהאדם, ואי אפשר לראותו כי אם בסתימו דעיניו. שצריך לסתום את העיניים לגמרי, ולסגרם בחזקה מאד, אף גם לדחקם באצבע, כדי לסתמם לגמרי, ואז יוכל להסתכל על התכלית הזה. היינו שצריך לסתום את עיניו מחיזו דהאי עלמא לגמרי, להעלים עיניו ולסגרם מאד, לבלי להסתכל כלל על תאוות עולם הזה והבליו. ואז יוכל לראות ולהשיג אור התכלית הזה, שכולו טוב. ואז יתבטלו היסורים, כי עיקר היסורין מחמת שרחוק מהתכלית. ועל כן נטבע בנפש האדם לסתום עיניו בשעת יסורין, כדי לבחח מהיסורין ולבטלם, על ידי ההסתכלות על התכלית, שהוא כולו טוב. שההסתכלות הזאת אי אפשר, כי אם על ידי סתימת

הלשון הקודש, עד שהביא התנוצצות חדש בלשון הקודש, דהיינו בהאותיות שיש בכל דבר - זה הצדיק שאוחז בזה, הוא דייקא זוכה לזה, שאינו מרגיש שום תענוג משום דבר אכילה ושתיה ושאר התענוגים שבעולם, כי אם מהתנוצצות האותיות שיש בכל דבר, אשרי לו" (ליקוטי מוה"ר, יט).

◊ **ומשה עלה אל האלקים.** רבינו ז"ל זכה להשיג שער הנזן ולעלות אל האלקים, ולהיכלל בשורש הרוחני האלוקי של הבריאה כולה. "ולכן נחמן בן פיגא עם האותיות והכולל, במספר 'אלף למד הי יוד מס', עם החמש אותיות" (בוכבי אור, חכמה וכינה, כט. והוא ע"פ המבואר בגמ' בבא בתרא דף ע"ה, ששאלה נקראו בשם ה', צריקים ומשיח וירושלים. עיין שם בבוכבי אור, אמת מנ).

◊ **בנסתרות הטבעיות הרוחניות - שורשיים.** כל התכונות והטבעים הגשמיים שבכל פרטי הבריאה והנבראים, אינם אלא תוצאה מהתכונות והטבעים הרוחניים של אותם דברים. ונביא לכך כמה דוגמאות נפלאות מתוך ספרי רבינו ז"ל.

הנשמות להנהיגם פרצונם .

אֲשֶׁר בְּמִשְׁקַל דַּעְתּוֹ וּתְבוּנָתוֹ בָּהֶם, שׁוֹפֵט וּמַחֲיֵב בְּחִכְרָה לְכָל אִוְהָרָה
וְאִוְהָרָה וּלְכָל מַצּוֹת וּמִצְוֹת, הִכְרָה תְּהַצְלוֹת וְהִשְׁוּעוֹת לְכָל נֶפֶשׁ,
בְּאִפֶּן [שִׁיזְכוּ וַיִּזְדַּכְּכוּ עַל יָדָם גַּם שָׂאֵר הַנְּפָשׁוֹת, וּבְאִפֶּן] שֶׁתָּשׁוּב וְתִבְא
בְּחַיֵּי עוֹלָם שְׂבִיבִי [הַעֲנֵג וְ] הַעֲדֵן הַנִּ"ל.

§ באר אברהם §

הַשָּׂרָשִׁים שֶׁל הַטְּבָעִיּוֹת הַנִּשְׁמִיּוֹת^{פז}, וְהֵם מוֹשְׁלִים עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגֵם פְּרָצוֹנָם^{פח}.

וּמֵאַחֵר שֶׁהַצַּדִּיק זָכָה לְהַפְלִיל בְּאוֹתָם הַשָּׂרָשִׁים הָרוּחָנִיִּים שֶׁל הַבְּרִיאָה, לִכֵּן הוּא יוֹדֵעַ
לְהַדְרִיךְ אוֹתָנָם^{פט} - עַל פִּי מִשְׁקַל דַּעְתּוֹ וּתְבוּנָתוֹ בְּאֵלֵי הַשָּׂרָשִׁים^צ - בִּיצֵד לְהַתְנַהֵּג וּמִמָּה
לְהִשָּׁמֵר. וּמִגִּלָּה לָנוּ אֵת הָאִוְהָרוֹת וְהַמִּצְוֹת^{צא}. אֲשֶׁר אִוְהָרוֹת וּמִצְוֹת אֵלֶּה, מְכַרְחִים לְהַצְלִיתוֹ
וְהִשְׁוּעָתוֹ^{צב} שֶׁל כָּל אֶחָד מֵאוֹתָנָם. כִּי עַל יָדָם נִזְכָּה גַּם אָנוּ לְהִזְדַּכֵּךְ^{צג}, וְלִזְכּוֹת לְחַיִּים
נִצְחָיִים^{צד}, לְהַתְעַנֵּג וּלְהַתְעַדֵּן עַל ה' צה.

§ שפת הבאר §

בדעתנו מה מתחייב לנהוג כתוצאה מהטבעיות
הרוחניות].

צ. על פי משקל דעתו ותבונתו באלו
השורשים. פירוש: הצדיק האמת, בקי
בשורשים העליונים והרוחניים של הבריאה, ולכן הוא
יודע להדריך אותנו בדרך הישר, ולגלות לנו מה הם
הדברים שמסוגלים לזכך את האדם ולהביאו
לדביקות בהשם יתברך, ומה הם הדברים שמסוכנים
לנפש האדם, ומרחיקים אותו מהעדן והעונג הנצחי.

וכדבריו של המבאר^ד בספרו 'כוכבי אור': "וכמשל
הרופא החכם והבקי בהפלאות הכוחות הנמצאות
בחלקי הבריאה, ובבואו להחולה מייעץ ומודיע לו
את כל הדברים המזיקים שהוא צריך להישמר מהם
שלא יקלקלו וימנעו אותו מהרפואה, וגם מוסיף
לייעץ ולהודיע להחולה את הדברים הטובים
לרפואתו; כן יודיענו האור אין סוף יתברך על ידי
עבדיו הנאמנים, שכפי הטבעיות הרוחניות אשר
הטביע והלביש באמצעות חלקי הבריאה [והטבעיות

פז. הם השורשים של הטבעיות הגשמיות. כי
הטבע של כל דבר גשמי, הוא תוצאה
והשתלשלות מהטבע והשורש הרוחני של אותו
הדבר. וכל התכונות הגשמיות שיש לכל פרטי
הבריאה, משתלשלים ונמשכים מהתכונות הרוחניות
שבהם (נראה כמה דוגמאות ופלאות לזה, במחזור "לעובדא ולמעשה").

פח. והם מושלים עליהם להנהיגם כרצונם. כי
מאחר שהטבעיות הרוחניות הם השורשים של
הטבעיות הגשמיות, לכן הם אלו ששולטים עליהם,
והטבע הגשמי מתנהג כפי שרשו הרוחני, הן לטוב
הן למוטב.

פט. להדריך אותנו. תיבות אלו כתבנו כתרגום למה
שכתב המבאר^ד "שופט ומחייב", והיינו שמושה
רבינו מגלה לנו את המצוות, אשר מצוות אלו
נובעות מהטבעיות הרוחניות של הבריאה. וזה מש"כ
"שופט ומחייב", כי משה רבינו מחייב אותנו באלו
המצוות, על פי ה', ועיין עוד בהערה דלהלן. [ותיבת
'שופט' שייך לענין ה'משקל', כי הוא שוקל ושופט

שפת הבאר

הגשמיות הנמשכות מהם] יש לנו להתיירא מכל חטא ועוון ופשע, הגורמים הזיקות ומונעים גדולים להנפש מהאמונה והדביקות במקור החיים הנצחיים, ויש מהם שהם גורמים להנפש כרת וכריתה לגמרי מהאמונה [ולחיות נאבד לגמרי חס ושלום]. ובתכלית ההיפך, נמצאים סגולות נפלאות ונעלמות בכל רמ"ח מצוות עשה, אשר על ידם נתרפא האדם, ויתעלה על ידם להאמונה והחיים הנצחיים

(כוכבי אור, שיחות וסיפורים, י').

צא. האזהרות והמצוות. ה"אזהרות" הם השס"ה לא תעשה, וה"מצוות" הם הרמ"ח מצוות עשה. וכן הוא לגבי הצדיק האמת שבדורנו, רבינו ז"ל; שמגלה לנו גם "אזהרות", דברים שמזהיר אותנו שלא לעשותם. וגם "מצוות", דברים שמצווה אותנו לעשותם, ודוק.

צב. להצלתו וישועתו. ביאור כפל הלשון הוא לכאורה, שה"הצלה" קאי על מה שניצל מהעונשים הקשים הבאים למי שאינו נזהר לקיים

מצוות ה', וה"ישועה" קאי על מה שזוכה על ידי קיום ושמירת המצוות להיושע ולזכות לחיי עולם.

צג. על ידם נזכה גם אנו להזדכך. כי הצדיק האמת בעצמו, יכול לזכות לזה העדן והעונג גם

אילו לא היה יודע את התורה המסורה בידינו (עיין ליקוטי הלכות, ברכת הרי"ח ד, לה). וכל מה שניתנה לנו התורה על ידי משה רבינו ועל ידי כל הצדיקים שבכל דור, הוא רק כדי שנזכה גם אנו לזה העדן והעונג הנפלא (עיין ליקוטי

הלכות, חכירות וקבלות ב, יב).

צד. ולזכות לחיים נצחיים. לשון המבא"ר הוא "שתשוב ותבוא בחיי עולם", ונראה לבאר שמה שכתב "שתשוב", היינו מפני שבאמת השורש של כל נפש מאתנו הוא באותו עדן ועונג, והנשמה היא נצחית. ועל ידי האזהרות והמצוות שמגלים לנו הצדיקים, אנו זוכים 'לשוב' ולעלות לאותו שורש, ולזכות לחיי עולם, והבן.

צה. להתענג ולהתעדן על ה'. אנו כתבנו בלשון זה, למען ירוץ הקורא. אך לשון המבא"ר הוא:

לעובדא ולמעשה

זה, אינו אלא תוצאה מהטבע והשורש הרוחני של המים. כי מחמת שהשורש הרוחני של המים הוא ממידת החסד, לכן גם הטבע הגשמי שלו גורם תענוג והנאה לאדם. וכאשר כתב על כך המבא"ר בספרו 'כוכבי אור' (שיחות וסיפורים, ב) וזה לשונו: "מורנו רבי נתן ז"ל, יצא פעם אחת מטבילתו במים, ונהנה אז מאד מהמים, ואמר אז לאבי, שמחמת שהמים נמשכים ממקום עליון לאין ערך ברוחניות [כמובא מזה בכתבי האריז"ל], על כן גם בגשמיות יגיע מהם טובה ועונג

לאדם" (ועיי"ש מה שהאריך בזה).

וכן ישנם עוד דוגמאות עד אין ספור, איך כל הטבעים והתכונות הגשמיות, אינם אלא תוצאה והשתלשלות מהטבע והשורש הרוחני של הדבר. כי עולם העשיה הגשמי, אינו אלא השתלשלות והתגשמות של כל האורות הרוחניים שבעולמות העליונים.

◇ **ושוררים ומושלים על הטבעיות הגשמיות להנהיגם כרצונם.** מאחר שהטבע הגשמי אינו אלא השתלשלות של השורש הרוחני, לכן תלוי הכל

העיניים כנ"ל. ואף שהאדם אינו יודע כלום מה הוא עושה, אף על פי כן הנפש יודעת הכל, ועל כן מטבקה לסתום העיניים בשעת 'יסורין' (ליקוטי מהר"ן, סה).

דוגמא שנייה: הטבע של השינה – שיש טבע באדם שהוא מוכרח לישון – גם הוא נמשך מהטבע הרוחני. כי "מחמת שהאדם בא לזה העולם, רק בשביל המלחמה ללחום מלחמת ה' עם התאוות והבלבולים ולדבק מחשבתו בהשם יתברך תמיד, על ידי זה המוחין מתייגעים בכל פעם. ועל כן הטביע השם יתברך בנפש אדם, שכשהבלבולים מתגברין ביותר והמוחין מתייגעים, שיפול עליו שינה, שהוא סתימת העיניים וביטול המוחין, היינו שיסתום עיניו ויבטל מוחו ודעתו לגמרי, שזהו בחינת ביטול אל התכלית הטוב, ושם מתבטלין כל הבלבולים, שהם בחינת כלל כל הדינים והצרות והייסורים והמניעות, כי כולם מתבטלים על ידי הביטול אל התכלית. ומשם נטבע השינה על כל אדם, ועל כל

הברואים" (ליקוטי הלכות, נטילת ידיים שחרית ד, ב).

דוגמא שלישית: המים יש להם טבע שהם גורמים הנאה ותענוג לאדם הרוחץ או טובל בהם, וטבע גשמי

[וּמִשְׁה' עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים, וְנִכְלָל וְנִתְאַחַד בְּתוֹרָתוֹ וְחֻכָּמָתוֹ בְּנִסְתָּרוֹת
טְבָעִיּוֹת הָרוּחָנִיּוֹת - שְׂרָשִׁיִּים וְשׁוֹרְרִים וּמוֹשְׁלִים עַל הַטְּבָעִיּוֹת
הַנְּשָׁמִיּוֹת - שׁוֹפְטִים וּמְחַיִּים כָּל מַצּוֹת וְאִזְהָרָה, כְּפִי שְׂיִזְכוּ וְיִזְדַּכְּכוּ עַל

~*~ בִּאר אַבְרָהָם ~*~

נוסח אחר צ': [וְהַצְדִּיק הָאֱמֶת, מִשְׁה' עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים, וְחָכָה לְהַפְלִיל וּלְהִתְאַחַד בְּתוֹרָתוֹ
וְחֻכָּמָתוֹ צ', בְּ"נִסְתָּרוֹת הַטְּבָעִיּוֹת הָרוּחָנִיּוֹת". אֲשֶׁר "נִסְתָּרוֹת טְבָעִיּוֹת רוּחָנִיּוֹת" אֵלּוּ, הֵם
הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל הַטְּבָעִיּוֹת הַנְּשָׁמִיּוֹת, וְשׁוֹרְרִים צ" וּמוֹשְׁלִים עֲלֵיהֶם צ". וְ"נִסְתָּרוֹת טְבָעִיּוֹת

~*~ שֵׁפֶת הַבַּיִת ~*~

בנסתרות הטבעיות הרוחניות", למען ירוץ הקורא.
אך בקטע זה, השארנו לשון המבא"ר על מכונו,
שכתב "ונכלל ונתאחד בתורתו וחכמתו בנסתרות
טבעיות הרוחניות", כי בעומק הדברים - תורתו
וחכמתו של הצדיק, הם עצמם אותם הנסתרות
הטבעיות הרוחניות.

"כי מי יהלל מי ימלל גבורותיו ונפלאותיו, אשר
הפליא להראות גם בהדר תפארת ליקוטיו
הקדושים, השתולים ונטועים בגן ועדן ספרו
הקדוש ליקוטי מוהר"ן, הנלקטים ונלקחים משדה
החכמה והתבונה בנסתרות הטבעיות הרוחניות
דרוחניות אשר הטביע הבורא כל עולמים בהעדר
תכלית תעלומת חכמתו. והפליא בפלאי נפלאותיו
בכל דבר ודבר ובכל ענין וענין, כנודע כל זה
למשכיל ומעמיק דבריו הנוראים ... וכולם נמשכים
ונובעים משורשי התורה שבכתב ובעל פה, אשר
מחמת זה נשמע מפיו הקדוש שבכל תורה ומאמר
שלו יכולים לילך ולעבור בו כל תנ"ך ותורה שבעל

פה" (תפארת הליקוטים, הקדמה).

צח. וְשׁוֹרְרִים. מלשון ממשלה ושררה, וכלשון
הפסוק במגילת אסתר: "להיות כל איש שורר
בביתו" (אסתר א. כב), ולשון זה של המבא"ר - שכתב
"שוררים" - כמעט לא נמצא בכל הספרים
הקדושים, ומצאתי כלשון הזה בדברי המלבי"ם, על
הפסוק "כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים". וגם
הוא עוסק שם בדבריו לבאר ענין כוחות הטבע

"שתשוב ותבוא בחיי עולם שבפרי [העונג ו]העדן
הנ"ל", והיינו שעל ידי המצוות זוכים להזדכך
ולתענג ולהתעדן על התורה הקדושה, שהיא
הנסתרות הטבעיות הרוחניות, ולחיות חיים נצחיים.
והוא על משקל לשון הפסוק: "פן ישלח ידו ולקח גם
מעץ החיים ואכל וחי לעולם" (בראשית ג. כב), שכשזוכים
לאכול מעץ החיים זוכים לחיי עולם.

כי התורה היא עץ החיים, ומי שאוכל ממנה 'ואכל
וחי לעולם', שזוכה לחיים נצחיים (כמבואר בתיקוני זוהר, דף ס
ע"א), ובפרט כשזוכה ללמוד ולהשיג נסתרות התורה
[כמבואר להלן בדברי המבא"ר שהעיקר הוא
פנימיות התורה], אשר היא 'עץ החיים' באמת. כי
גם בתורה עצמה יש בחינת עץ הדעת טוב ורע,
ונסתרות התורה הם 'עץ החיים', כמבואר באריכות
בהקדמת מהרח"ו הנדפס בתחילת 'עץ חיים', ושם
כתב: "וקראתי שם החיבור הזה על שמי, ספר 'עץ
חיים', וגם על שם החכמה הזאת העצומה, חכמת
הזוהר, הנקרא 'עץ חיים' ולא 'עץ הדעת', בעבור כי
בחכמה הזאת טועמיה חיים זכו, ויזכו לארצות
החיים הנצחיים, ומעץ החיים הזה ממנו תאכל, ואכל
וחי לעולם" (עץ חיים, הקדמה).

צו. נוסח אחר. ובהערות להלן, עמדנו מעט על כמה
משינויי הלשונות בין שני הנוסחאות.

צז. להיכלל ולהתאחד בתורתו וחכמתו. בקטע
הקודם, כתבנו בביאורנו שהצדיק זכה
להיכלל ולהתאחד 'על ידי תורתו וחכמתו,

הגשמי, שהטבע הרוחני שולט ושורר עליו [ובדבריו מבואר ששלטון ההשגחה מתגלה על הטבע, כשאנחנו בני ישראל משליטים את הנפש על הגוף]. ולחיבת הדברים הנפלאים אשר כתב שם (ושלימים לעניינינו) אעתיק לשונו:

"ה', מצד שהוא נפש העולמות, ר"ל מצד שהוא מנהיג העולמות ומניעם ומחיה אותם כנפש המניע ומחיה את הגויה, שמה הצד ידמה אל הנפש שמנהיג גופים ומניע אותם ונותן להם חיות ושפע, הנה הוא 'בין הבנים', ר"ל שגלויים לו עוד מנהיגים אחרים, שהיא הטבע ומשטרי שמים וכוחותיהם אשר חלק להם, עד ששפע ההשגחה היורד מאת ה' נעלמת ונסתרת ומעוטפת, ודומה ביניהם 'כתפוח בעצי היער', שהם מצד גובה עצייהם ורוב ענפיהם מאפילים ומכסים על התפוח שעצו קטן בערכם, כן הכדורים הגדולים והגופים הסובבים על אופניהם וישימו משטרם בעולם הם מורגשים לעין, לא כן ההשגחה האלהית שהיא צפונה מן העין. והנה יש בזה ב' בחינות; שלפעמים ינהיג ההנהגה השגחיית ויבטל כל כוחות הטבע, ולפעמים תגבר הנהגת הטבע וחוקות שמים ומשטריהם, עד שהדוד העליון

נעלם. וזה נמשך, לפי מה שינהיגו הנפשות את עולמיהם הקטנים ר"ל את גוויותיהם. שאם הם 'שוררים' על גוויותיהם ומנהיגות אותם הנהגה השגחיית בחיירית לפי פקודת השכל והבחירה החפשיית, אז גם העולם הגדול וטבעו ייכנעו לפני השכל העליון ב"ה וינהיגו תחתיו הנהגה ניסית, ואז יתחברו הנפשות עם נפש העולם ית', ואז יחזו במראות אלהים ויתנבאו. כי הנבואה תתגלה אל הנביאים מזה, מצד שהשי"ת הוא נפש העולם והעולמות הם מרכבתו, שזה ענין המרכבה שצפה ישעיה ויחזקאל, והמחזות שצפו החזנים ברוח אלהים, שהם תמונת העולמות והא"ס הרוכב עליהם ומנהיג אותם בהנהגתו המופלאה, לפי המדרגה שהוא ממלא כל עלמין כנודע" (מלכ"ם, שיר השירים ב, ג), עכ"ל. [ודבריו הנפלאים עולים בקנה אחד עם דברי המבאר, שכותב שעל ידי קיום ושמירת המצוות, מזדכך הגוף ונעשה מרכבה לנשמה, ואז משיג הטבעיות הרוחניות, ודוק והבן].

צט. ומושלים עליהם. ואכן, מחמת זה יש כח לצדיקים האמיתיים לעשות ניסים ומופתים בארץ, כי מאחר שנכללו ב"נסתרות הטבעיות

לעובדא ולמעשה

בשורש הרוחני. ואם חסר לאדם חסרון מסוים בגשמיות, עליו לתקן את השורש הרוחני של אותו דבר, ואז ממילא יתוקן גם החלק הגשמי. וכפי שלימדנו רבינו ז"ל: "לא ירצה לעסוק בשום עסק מעסקי עולם הזה רק בשביל נשמתו, ואפילו כל תפילותיו לא יהיו אלא בשביל לקשר נשמתו, ואפילו אלו התפילות המפורשים בתפילה שהם לצורך הגוף, כגון 'רפאנו' ו'ברך עלינו' וכו', לא יהיה כוונתו בשביל גופו אלא בשביל נשמתו, שיהיה מכוון לפרנסת נשמתו ולרפואתה. רק ממילא כשנתקן שם ברוחניות, נתקן גם בגשמיות. אבל כוונתו לא יהיה רק בשביל נשמתו" (ליקוטי עצות, תפילה כד), ולהלן נאריך בזה בס"ד, לגבי התורות של רבינו ז"ל, שעל ידם יכולים לתקן כל הבעיות הגשמיות.

ושוררים ומושלים על הטבעיות הגשמיות. הטבע הרוחני הוא זה ששולט על הטבע הגשמי, ולכן גם, יש כח לצדיק האמת לשלוט על הטבע הגשמי ולשנותו כרצונו. כי מאחר שהצדיק האמת זוכה להשיג את השורשים הרוחניים של כל פרטי הבריאה, ולהיכלל בהם – על ידי זה הוא מושל בכל הבריאה כולה. כמבואר בספר המידות: "דע, לפי גודל ידיעת התורה וטבעי העולם כן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו, ולפיכך היו נכנעים האריות תחת דניאל, כי דניאל היה חכם גדול, וכל רז לא אניס ליה, והיה יודע טבע הארית, והטבע מתנהגת בידיעת התורה, והיא תחת יד הידיעה"

(ספר המידות, דעת ח"ב, ב).

ומסביר מוהרנ"ת: "כי באמת אין שום טבע, כי הטבע בעצמה היא השגחה, כי ה' יתברך מחיה ומקיים כל דבר בחכמתו שהוא החיות של כל דבר, כמו שכתוב 'החכמה תחיה' ... והצדיק האמת כמו דניאל שכל רז לא אניס ליה,

◇ ומ'שה' עלה אל האלקים, ונכלל ונתאחד בתורתו וחכמתו בנסתרות טבעיות הרוחניות – שורשיים

הרוחניות", הרי הם מושלים על הטבע הגשמי המשתלשל מאותם הטבעיות הרוחניות. כי מאחר שכל הטבע הגשמי אינו אלא תוצאה והשתלשלות מהטבע הרוחני שהוא האלקות והתורה המחיה את הבריאה כולה. לכן הצדיקים האוחזים בשורש הרוחני, יכולים לשלוט על הטבע הגשמי, וכל העולם נמסר ונשתעבד תחתם, בבחינת "צדיק מושל".

וכמבואר בספר המידות: "דע, לפי גודל ידיעת התורה וטבעי העולם כן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו. ולפיכך היו נכנעים האריות תחת דניאל, כי דניאל היה חכם גדול, וכל רז לא אניס ליה, והיה יודע טבע האריה, והטבע מתנהגת בידיעת התורה, והיא

תחת יד הידיעה" (ספר המידות, דעת ח"ב, ב).

ובליקוטי הלכות מבאר מוהרנ"ת ענין זה באריכות (ומעט מלשון הק' העתקנו במדור "לעובדא ולמעשה"), וכן האריך לבאר זאת במכתבו אשר כתב בעת ההתנגדות הגדולה, אשר אז פערו המתנגדים פיהם, בבערותם וכסילותם, על דברים אלו. ומוהרנ"ת השיב לאחד מאנשיו ביאור הענין לאשורו. וזה לשונו:

"והנה, דע ידידי שפה כאשר נעשה הרעש מענין מה שכתוב בהא"ב (ערך דעת ח"ב) נמצאו אנשים בעלי דיעה שאינם מאנשי שלומנו כלל רק שנטו דעתם להסתכל על האמת, ושחקו מזה, ואמרו שאפילו לא היה שום תירוץ על זה, איך יעלה על הדעת לחלוק על צדיק מפורסם כזה בשביל איזה קושיא ופליאה שמצאו בספריו, כי הלא כבר שמענו פליאות רבות גדולות מאלה על כל הצדיקים מפורסמים. אדרבא אין צדיק מפורסם שלא יהיה פליאות ותמיהות עצומות עליו. ואמרו גם כן מה שאמרו רבותינו ז"ל 'זכה נעשה לו סם חיים, לא זכה נעשה לו' וכו'. ואחד אמר משל נאה על זה. ואי אפשר לבאר בכתב כל דבריהם.

ומכל שכן שלפי האמת רואים בעינים כוונתו הקדושה של אדמו"ר ז"ל, שאין כוונתו חס ושלוש לדעת טבעי העולם על פי חכמת המחקרים כמו אריסטו ואפלטון שם רשעים ירקב. רק כוונתו לדעת סוד הטבע מהיכן שורשה באותיות התורה ובצירופיהם וכו', כמוכן ומבואר באות הקודם לזה עיין שם. ומי שמשים לב למה שכתוב באות הקודם

לזה, יוכל להתנוצץ לו שם מעט גדולת רבינו ז"ל הקדוש והנורא, זכר צדיק וקדוש לברכה. עיין שם כל תיבה ותיבה, כי כולם מנויים וספורים בדקדוק גדול, ובפרט מה שכתוב שם בסוף: 'והזוכה להבין את התורה יוכל להבין רמזות כל ההבדלים שבין כל הנבראים. וגם ידע התאחדותם היינו ראשיתם ותכליתם. כי בראשית ובתכלית הם באחדות בלי הבדל'. שזמו שמים על זאת. העירה והקיצה ה' למשפטו ולריבו, מי שמע מי ראה נוראות כאלה. ואם היה החולק משים לבו אל האמת לבטל נצחונו הרע נגד האמת, היה רואה שם גדולת הבורא יתברך וגדולת תורתו הקדושה וגדולת רבינו ז"ל, ואי אפשר להאריך בזה כאן.

על כל פנים, מזה אנו מבינים שמה שכתב תיכף: 'דע לפי גודל ידיעת טבעי העולם' וכו', כוונתו לפי גודל ידיעת הטבע איך היא מושרשת באותיות התורה שעל פיה מתנהג הטבע. וכמו שכתוב אחר כך: 'כי דניאל היה חכם גדול, וכל רז לא אניס ליה, והיה יודע טבע האריה' וכו'. ובדאי מה שכתב 'וכל רז לא אניס ליה', אין כוונתו חס ושלוש על חכמת המחקרים כפי דעת הטועים האומרים שחס ושלוש אריסטו היה חכם כדניאל או יותר, רחמנא ליצול מדעות רעות כאלו. אבל אנו מאמינים בני מאמינים שמה שנאמר על דניאל וכל רז לא אניס ליה, הכוונה על רזין עילאין, רזין גנוזין וסתמיין. ומי שיודע הטבע על פי סתרי רזין גנוזין כאלה בדאי הטבע נשתעבד תחתיו. וזהו בעצמו תוקף הנס שעשה השם יתברך לדניאל.

כי החולקים רוצים להפוך הקערה על פיה, וכל חריקת שינים הוא שרוצים להעליל ולהכחיש, שאם כן מכחישים חס ושלוש בתוקף הנס. וימלא פיהם חצץ על שטות הבל כזה, שרוצים לתלות בוקי סרוקי בצדיק אמיתי קדוש ונורא כזה, אשר ידוע ומפורסם שכל ימיו עסק ביגיעות עצומות להכניס אמונה בישראל בפשיטות ובתמימות בלי שום חכמות, וגילה הרבה תורות נפלאות ונוראות על זה כמפורסם. ואייתי ספר ותחזה בה. וכל יסורים קשים ועצומים שהיה לו, וכל התנגדות המחלוקת העצום עליו ועל הנלוים אליו הוא רק מחמת זה שרוצה

שפת הבאר

להכניע כל דעות זרות וכפירות מישראל, ולהכניס אמונה שלימה בעולם, כידוע למי שזכה לעמוד לפניו. ואיך יעלה על הדעת שיסתור דברי עצמו חס ושלום שכתב כמה פעמים בספריו הקדושים לחזק אמונת הניסים שעושים הצדיקים אפילו עכשיו, מכל שכן הניסים של הצדיקים הקודמים ז"ל זכותם יגן עלינו. כמו שכתוב בהתורה 'תהומות יכסיומו' וכו' ובשאר מקומות.

אבל האמת נגלה לחפץ באמת, כי אדרבא זהו בעצמו תוקף הנס שנעשה לדניאל, שהשם יתברך ברחמיו חמל עליו, על ידי ריבוי תפילותיו שזכה לעמוד על הדבר להשיג אז גודל ידיעת טבע האריה בשרשו העליון עד למעלה מעלה, עד שנכנעו האריות נגדו ולא הזיקוהו כלל.

כי זה ידוע, שכל הניסים שהשם יתברך עשה לכל הצדיקים שכולם היו על ידי תפילה, אבל אף על פי כן בעת הנס, סיבב השם יתברך איזה סיבה לטובה, שעל ידי זה היה הנס. ועל כן ברוב הניסים צוה ה' יתברך לעשות איזה דבר בשביל הנס, כמו ששלח ה' יתברך את הארבה, כתיב 'נטה את ירך בארבה' וכו' וכן בשחין כתיב 'קחו מלא חפניכם פיה כבשן', וכן בשארי ניסים. וכן באלישע כתיב 'ויקחו קמח וישליכו אל הסיר, ולא היה מות בסיר' וכו'. והלא הרבה רוח והצלה לפניו יתברך לעשות הנס בלי שום עשיית איזה דבר, אך כך דרכו יתברך, ומי יבין עוצם מפעלותיו.

כמו כן בענין דניאל, שהיה הנס נפלא על ידי תפילתו, אך זה היה עיקר סיבת הנס, מה שהשם יתברך חזק את דעתו אז, בעת שהושלך לגוב האריות, שיהיה דעתו דבוקה וקשורה בהשם יתברך ובתורתו הקדושה, עד שידע והשיג סוד הטבע, איך הוא מתנהג בידיעה, היינו בידיעת אותיות התורה וצירופיהם, ועל ידי זה ניצל מהם. כי זה יכול כל אדם להבין, שהוא נס נפלא שיהיה דעתו חזקה בעת צרה כזאת, כשהאריות שואגים בקולם הנורא ומשליכים אותו ביניהם, ואף על פי כן יעמוד בדעתו להשיג ולידע טבעם בשורשם העליון, על פי רזין עליונים הגנוזים בהתורה הכלולים בו יתברך, עד שיינצל על ידי זה בודאי, אין נמצא עתה מי שיעמוד בזה. והלא מה שגם כל רז לא אניס ליה לדניאל, זהו בעצמו נס נפלא, וזכה לזה על ידי תפילה כמפורש שם בדניאל שהתפלל על זה וצוה לחבריו חנניה מישאל ועזריה שיתפללו להשם יתברך על זה 'וְאַדָּן בְּחֻזֶן לִילְיָא רָזָא גָלִי'. וכמו כן כשרצו להשליכו לגוב אריות התפלל להשם יתברך, עד שהשם יתברך פקח עיני דעתו שהשיג סודות ורזין שמהם כל כח הטבע של האריות, ועל ידי זה נכנעו האריות נגדו וניצל מהם.

והלא זה עיקר שלימות האמונה להאמין שהטבע מתנהג על ידו יתברך, והטבע בעצמה הוא השגחה. ומי שיש לו אמונה זאת בשלימות הוא יכול לשנות הטבע, כי יודע האמת שאין טבע כלל, רק השם יתברך מנהיג עולמו כך בסדר הזה, שתהיה היבשה יבשה והים ים, שזה נקרא אצל העולם טבע, אך

לעובדא ולמעשה

הוא נכלל עם דעתו בדעת הבורא יתברך, כי זהו שלימות הצדיקים הגדולים בני עליה, שהם מבטלין עצמן בכל עת עד שנכללים בדעתו יתברך, ועל ידי זה הם יודעים טבע של כל דבר, היינו שיודעים עצם חיותו של הטבע של אותו הדבר שזה הדעת מחיה ומקיים ומנהיג אותו הדבר. ואזי בודאי כפי ידיעתו זאת, כן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו" (ליקוטי הלכות, מילה ת. כד).

נמצא אם כן, שכל העולם כולו משועבד אל הצדיקים האמיתיים, והם יכולים לשנות לחלוטין את

הטבע הגשמי, מאחר שהם אוחזים בשורש הרוחני האלוקי של הבריאה. וכל כך משועבד הטבע לצדיקים האמיתיים, עד כדי כך שאפילו אם רק מזכירים את שמם של הצדיקים, יכולים לחולל שינוי בטבע הבריאה. כדברי רבינו ז"ל: "על ידי הזכרת שמות הצדיקים, יכולין להביא שינוי במעשה בראשית, כלומר לשנות הטבע" (ספרי המידות, צדיק ח"ב, כו). ועל אחת כמה וכמה, כשזוכים להגות בתורתם הק', אשר היא שורש הבריאה כולה, בודאי יכולים לחולל שינויים מפליאים בטבע הבריאה ברוחניות ובגשמיות.

ידם גם שאר הנפשות לבוא בזה הענג והעדן [.

באר אברהם

רוחניות" אלו, מחיבים את מצות ואזהרות התורה, אשר על ידם יזכו ויזדככו כל נשמות ישראל, שיוכלו לבוא ולהתענג בזה הענג והעדן [.

נמצא אם כן: א. תורותיו ועצותיו של הצדיק, הם השורשים הרוחניים של הבריאה. ב. על ידם מזדכך האדם עד שזוכה גם הוא להתעדן ולהתענג על השורשים הרוחניים של הבריאה, אשר זהו תכלית הבריאה כולה.

ועתה יבאר המבאר שגם עצם הלימוד והעיון בתורות הצדיק, מסוגל לתקן את השורשים הרוחניים של הבריאה, ולזכך את האדם שייכלל בהם.

ואף על פי שעקר סגלת תורת הצדיק אינה הלמוד עצמו אלא הקיום, כי "לא המדרש

שפת הבאר

הן. כי הצדיק משיג את הטבעיות הרוחניות אשר הם שופטים ומחייבים, והוא שופט ומחייב אותנו לקיים אלו המצוות והאזהרות, והבן.

קא. את מצוות ואזהרות התורה, וכמבואר ענין זה באר היטב בספר "שערי קדושה" לרבינו חיים וויטאל, שהמצוות הם הטבעיות הרוחניות של תרי"ג האיברים והגידים. וזה לשונו בקצרה השיך לענייננו:

"אשכילך ואורך כמה גדלה רעת האדם, בעשותו אחת מכל מצות השם שס"ה מצות אשר לא תעשינה, או בהימנעו מלקיים אחת מרמ"ח מצות עשה אשר נצטווה בהן לעשותן; נודע אל בעלי מדע, כי גוף האדם אינו האדם עצמו מצד הגוף כי זה נקרא בשר האדם, כמו שכתוב 'עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשוככני', ועוד כתיב 'על בשר אדם לא יסך' וגו', נמצא האדם הוא הפנימיות, אבל הגוף הוא ענין לבוש אחד, תתלבש בו נפש השכלית אשר היא האדם עצמו בעודו בעולם הזה, ואחר הפטירה יופשט מעליו הלבוש הזה ויתלבש בלבוש זך ונקי רוחני, וכמו שכתוב הסירו הבגדים הצואים וגו' והתלבש אותך מחלצות, הוא הנקרא 'חלוקא דרבנן'.

וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף, שהוא לבוש הנפש, בתבנית דיוקן הנפש ברמ"ח אברים, ולהם שס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך

ברצונו משנה הסדר הזה, ומהפך הים ליבשה. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל 'מי שאמר לשמן וידליק, הוא יאמר לחומץ וידליק'.

הכלל, שכל הניסים הם רק על ידי זה על ידי שמאמינים שכל סדר הטבע מתנהגת על ידו יתברך, שמנהיג ומקיים עולמו על ידי אותיות התורה וצירופיהם. ומי שידע כל זאת יכול לעשות ניסים נפלאים ולשנות הטבע, כי יודע שהכל ברצונו יתברך, אבל הכל על ידי תפילה. כי ידיעה זאת אי אפשר להשיג בכל פעם, כי אם על ידי תפילה. ובוחן ליבות הוא יודע האמת, שאנחנו צועקים באמת יותר מהחולקים. מי שענה לדניאל בגוב האריות הוא יענו, בפרט עתה שאנו בין שניהם יותר מבפי אריות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'מוטב שיפיל אדם עצמו לגוב אריות וכו', ואין לנו על מי להישען כי אם על אבינו שבשמים. מי שענה לדניאל וכו' ולכל הצדיקים והחסידים והישרים והתמימים הוא יענו, ויצילנו מחרב מפיהם, ויבושו ויכלמו מבקשי נפשנו, יבושו ויבהלו מאד כל אויבינו, ישובו יבושו רגע, אמן כן יהי רצון" (עלים לתרופה, מכתב וסא).

ק. מחייבים. בקטע הקודם כתב 'שופט ומחייב' בלשון יחיד, דקאי על השגת דעת הצדיק בנסתרות הטבעיות הרוחניות, וכאן מדבר על הטבעיות עצמם שהם 'שופטים ומחייבים'. והיינו

על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צינורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה, כלולה מרמ"ח איברים רוחניים ושס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים ושס"ה גידים של הגוף, ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרון ביד החוצב בו. והראיה לזה, כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם; עין רואה ואוזן שומעת וכו'. ובהסתלק הנפש, חשכו הרואות בארובות, ונתבטלו כל החושים מרמ"ח איברים.

ועל דרך זה; שס"ה גידים רוחניים של הנפש, מתלבשין תוך שס"ה גידים שבגוף, וממשיכין מזון הגופני שהוא הדם אל רמ"ח איברי הגוף, עם מזון הרוחני פנימי בתוכו, לפרנס רמ"ח איברי הנפש. ואחר הפטירה, אין שום חיות נשפע, וגידי הגוף גם כן מתפרקין ומתרכבין כמו רמ"ח האיברים והיו כלא

היו, נמצא כי האדם בעצמו איננו, כי אם הנפש השכלית אשר מתלבשת בגוף הנקרא לבוש שלה בעולם הזה" (שערי קדושה, חלק א' שער א').

קב. לבוא ולהתענג בזה העונג והעדן. הננו להעיר תשומת לב הלומד על שינוי לשונו מהקטע הקודם, כי שם הזכיר 'פרי' העונג והעדן, וכאן הוא כותב העדן עצמו. ובאמת הוא ענין אחד.

קג. שעיקר סגולת תורת הצדיק אינה הלימוד עצמו אלא הקיום. והיינו, שעיקר הסגולה שבתורת הצדיק, יוצאת מכח אל הפועל, כשמקיימים למעשה את העצות היוצאות מתוך אותה תורה. וכמו שכתב המבאר בהקדמת תפארת הליקוטים: "על ידי האמונה לא ימלט מכמה נקודות טובות של השתדלות בכל לב ונפש לקיימם

לעובדא ולמעשה

שכולם אסורים מחמת שורשם וטבעם הרוחני. ולעומת זאת: המצוות, מסוגלות על פי השורש הרוחני שלהם, להביא את האדם לתכלית הנצחי, להזדכך ולהיטהר עד שיזכה להתענג ולהתעדן על ה'.

וכן הוא לגבי כל המצוות והאזהרות שבספרי רבינו. שכל העצות והאזהרות שגילה לנו רבינו, הם כולם על פי משקל דעתו ותבונתו שהשיג שורשי הדברים, והוא יודע שעל ידי שיקיימו עצות אלו, יזכו למה שיזכו. ואנו הקטנים, אין לנו שום השגה כמה סודות וטעמים רוחניים עליונים יש בכל עצה והנהגה של רבינו ז"ל, "כי כל דבר ודבר שעשה, לעולם לא עשה דבר בשביל טעם אחד לבדו, רק בכל דבר שעשה היה בו כמה וכמה אלפים ורבבות טעמים עליונים עמוקים וגבוהים מאד מאד" (חיי מוהר"ן, קלג) וכל עצה ואזהרה שהדריך והנהיג אותנו, יש בה טעמים רוחניים עמוקים מאד. וכמו שאמר פעם רבינו ז"ל: "אני חזק בכל הדברים שלי, כי בכל דבר ודבר מהדברים שלי יש לי כמה טעמים" (חיי מוהר"ן, חל). ולכן, מסוגלת כל עצה והנהגה שלו עד למאד, כמו שהעיד "ואמר בפירוש בזה הלשון: כל הנהגה והנהגה שאני מצווה לעשות הוא סגולה, ותיקון, ומועיל על מה שעבר, ועל העתיד, ולאחר ההסתלקות של האדם, ולימות המשיח, ולתחיית המתים, ולעתיד לבוא" (שיחתי הר"ן, קפה).

➤ **שופטים ומחייבים כל מצוה ואזהרה, כפי שיזכו ויזדככו על ידם גם שאר הנפשות לבוא בזה העונג והעדן.** כל המצוות והאזהרות של הצדיקים – הן המצוות והאזהרות שגילה משה רבינו בתורה הקדושה, והן המצוות והאזהרות שגילה רבינו ז"ל בספריו הקדושים – הם על פי השורשים הרוחניים של הבריאה, שהשיגו הצדיקים האמיתיים. ושורשים רוחניים אלו, מחייבים את כל המצוות והאזהרות.

ולדוגמא: האיסור לאכול בשר בהמות וחיות טמאות, או לאכול בשר בהמה טהורה שלא נשחטה כראוי, הוא על פי השורש הרוחני של אותו בשר. כי השורש הרוחני של אותו בשר, מחייב שכל מי שיאכל אותו יתרחק מהתכלית, ולא יוכל להתחבר אל האלקות ולהעלות את הניצוצות הקדושות שבמאכל זה, ולכן אסור לאכלו. וכמו שכתב בספר התניא: "וזהו לשון 'אסור', שהקליפה שורה עלינו ואינו יכול לעלות למעלה כדבר המותר שאינו קשור ואסור בקליפה ויוכל לעלות ע"י האדם האוכלו" (תניא, אגרת הקודש, פרק כו).

וכן, השורש הרוחני של בגד שעטנז, מחייב וגורם שיהיה אסור ליהודי ללבשו, כי אם ילבש בגד כזה יתרחק מהתכלית הנצחי, ולא יוכל לצאת מהחומריות להיכלל באלקות. וכן הלאה, בכל שאר איסורי התורה,

וְאִם לֹא הַמְדַּרְשׁ הוּא הָעֵקֶר - בְּסִגְלָתָם - אֲלֵא הַמַּעֲשֶׂה וְהַקִּיּוֹם שְׂפָהָם, נִמְצָא בְּכָל זֹאת סְגֻלּוֹת נִפְלְאוֹת, רְפוּאָה וּמִרְפָּא, גַּם בְּמִדְרָשֵׁיהֶם וּלְמוֹדֵיהֶם [כַּאֲשֶׁר נִבְאָר מִזֶּה לְקַמֵּן מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים].

(כִּי כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָתָם וּלְמוֹדָם, מְעוֹרֵר וּמְאִיר הַמְּאֹר שְׂפָהָם, לְהַשִּׁיבוֹ וּלְהַבִּיאוֹ לְיָדֵי מַעֲשֶׂה, וְהָעֵקֶר מִסְּגֻלָּה לָזֶה לְמוֹד הַפְּנִימִי וְהַנִּסְתָּר

§ באר אברהם §

הוא העקר אלא המעשה"י. אף על פי כן נמצאים בכל זאת סגולות נפלאות, רפואה ומרפא^י, גם בעצם הלמוד. [כַּאֲשֶׁר נִבְאָר עֲנִין זֶה לְקַמֵּן, מִתּוֹךְ דְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים יי] [והסיבה, מדוע עצם הלימוד בספריהם מסוגל, היא יי:] כִּי כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָתָם יי שֶׁל הַצַּדִּיקִים יי, מְעוֹרֵר וּמְאִיר אֶת הַמְּאֹר שְׂפָהָם, אֲשֶׁר מְאֹר זֶה גוֹרֵם לְהַשִּׁיבוֹ וּלְהַבִּיאוֹ לְיָדֵי מַעֲשֶׂה יי.

§ שפת הבאר §

רבי יהושע בן לוי: "חש בכל גופו - יעסוק בתורה, שנאמר ולכל בשרו מרפא" (עירובין נד ע"א). ועוד דרש שם רב יהודה ברבי חייא: "בא וראה, שלא כמידת הקדוש ברוך הוא מידת בשר ודם. מידת בשר ודם, אדם נותן סם לחבירו - לזה יפה ולזה קשה. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, נתן תורה לישראל - סם חיים לכל גופו, שנאמר ולכל בשרו מרפא" (שם). והסיבה מדוע היא מרפא לכל גופו, כי התורה היא השורש הרוחני של הגוף, וכשאוחזים בשורש מתקנים את הענף, ודוק.

ולהשלמת הענין, נזכיר מה שכתב הגר"א בביאורו על פסוק זה, וזה לשונו: "באדם יש פנימיות וחיצוניות, גוף ונפש. וזהו 'כי חיים הם למוצאיהם', הן הסודות שהן הפנימיות, הן חיים לנפש שהיא הפנימיות. ולכל בשרו שהוא הגוף וחיצוניות, 'מרפא' החיצוניות של התורה, כמו בק"ש יש רמ"ח תיבות דוגמת רמ"ח איברים שבאדם, שכל תיבה רפואה לאיבר אף שאינו יודע הכוונה, וכמו שאמרו כל המדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם" (ביאור הגר"א, משלי ה כב). ודוק היטב, כי הוא עולה בקנה אחד עם המבואר כאן, שיש סגולה ומרפא בתורה גם לגבי הטבעים הגשמיים.

ולעשותם, שעל ידי זה יוצא מכח אל הפועל כח סגולותיהם לפעול פעולות גם בגשמיות". הרי לנו שדווקא על ידי הקיום למעשה, יוצאת סגולת תורת הצדיק מכח אל הפועל לפעול פעולות בגשמיות.

קד. לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. כי "עיקר כוונתו הקדושה [של רבינו, בספרו ליקוטי מוהר"ן] הוא פירוש הפשוט שבכל תורה ותורה, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה ... כי כל כוונתו הקדושה היה רק שנשתדל להבין העבודה והעצות היוצאים מכל תורה ותורה, ושנבקש מהשם יתברך ונשתטח לפניו יתברך, ונשתדל לקיים ככל הכתוב בהם בפשיטות" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה).

קה. רפואה ומרפא. הן רפואה רוחנית, להתרפא מהמחלות הרוחניות שנחלה על ידי מעשיו הרעים. והן רפואה גשמית, להתרפא ולהיוושע בכל העניינים. וכמו שנתבאר בהקדמת תפארת הליקוטים, שתורותיו של רבינו מסוגלות גם לרפא ולהושיע בכל העניינים הגשמיים (וראה ב"לעובדא ולמעשה").

והנה, תיבת "מרפא" שכתב המבאר^ד, הוא על פי לשון הפסוק שנאמר על התורה הקדושה "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא" (משלי ד, כב), ודרש

קו. כאשר נבאר מזה לקמן מדבריו הקדושים. וכאשר נתבאר בארוכה ב"דברי פתיחה", וכן בהקדמה לתפארת הליקוטים (ביאור הליקוטים, סימן ס), ובכלל הרביעי מהח"י כללים דלהלן.

קז. והסיבה, מדוע עצם הלימוד בספריהם מסוגל, היא. האמת, שכבר דיבר על כך המבאר ב"דברי פתיחה", ושם ביאר שכשם שיש בכל מצוה ומצוה סודות וטעמים עד אין סוף, כמו כן יש במצוות לימוד התורה סודות וטעמים עד אין סוף, ומחמתם מסוגל עצם הלימוד, עיי"ש. אך כאן בדבריו אלו, נוסף עוד ביאור, והוא: שאכן אור התורה בעצמה מסוגלת לכך, להביא את האדם לידי מעשה, ודוק.

קח. כל העוסק בתורתם. לשון המבאר הוא "בתורתם ולימודם", וכפל הלשון יובן למבינים, כי מלבד עצם ה"תורות", יש לצדיק "לימודים"

נפלאים שמלמד אותנו דרכים ולימודים בעבודת ה'. ועל דרך לשונו של מוהרנ"ת שכותב לגבי החיזוק בתפילה והתבודדות: "כמו הלוחם מלחמה שצריך לזוהר שלא יאבד את לבבו, ויש בין שרי המלחמה כמה 'לימודים' על זה, לחזק את לב אנשי החיל בשעת המלחמה שלא יאבדו לבבם, כמו כן ממש הוא בענין זה, שצדיקין לחזק את עצמו בכל עת מאד" (ליקוטי הלכות, ברכות הראיה וברכות פריטות ה, יר). והמבין יבין.

קט. בתורתם של הצדיקים. הן תורת הצדיק האמת - משה רבינו, והן תורתו של האריז"ל ושאר הצדיקים יחידים הדורות. ובפרט תורת הצדיק האמת שבדורנו, הלא היא תורתו של רבינו. [וכמו שיבואר להלן שעיקר סגולת התורה הוא בחלק הפנימי שבה, וכו'].

קי. מאור זה גורם להשיבו ולהביאו לידי מעשה. בהקדמתו ל"תפארת הליקוטים"

וכן בכל שאר העניינים, כגון: מי שנאבדה לו אבידה, ילמד תורה בליקוטי מוהר"ן שמדברת על אבידה, וכו'. וכשיתקן שורש ענין האבידות ברוחניות, יתקן גם בגשמיות ותחזור לו אבדתו, או יתמלא חסרונו. וכמו שמסופר על רבי משה ברסלב'ר, תלמידו של מוהרנ"ת, שפעם אחת נגנב ממנו איזה דבר, וכסגולה לזה למד רבי משה "הלכות גזילה" ואת ה"ליקוטי הלכות" שעליה, משך זמן מסוים, עד שבא הגנב בעצמו והחזיר לו את הגניבה

אשר גנב... (שי"ש"ק ג, תכט)

וכן הוא בעניינים הנפשיים והרוחניים, שכל מצוקה ותלאה שסובל האדם, ישכיל לעסוק בתורות העוסקות ומדברות בענין זה, ועל ידי שיאחז ויתקן בשורשים הרוחניים, יתקנו כל מצוקותיו ותלאותיו, ויחיה חיים טובים ומתוקים. וכגון: מי שסובל על עצלות, אם ילמד תורה בליקוטי מוהר"ן המדברת בענין העצלות - אזי מלבד מה שימצא שם עצות נפלאות איך להתגבר על מידה מגונה זו, מלבד זאת גם - תאיר לו אור התורה לתקן את שורש המידה הרעה הזאת, וממילא יתקן גם בגשמיות ותסתלק ממנו טבע רע זה, אמן.

כל העוסק בתורתם ולימודם, מעורר ומאיר המאור שבהם, להשיבו ולהביאו לידי מעשה. חוץ

נמצא בכל זאת סגולות נפלאות, רפואה ומרפא, גם במדרשיהם ולימודיהם. מאחר שתורותיו של הצדיק, הם השורשים הרוחניים של הבריאה. לכן יש בהם סגולות נפלאות, כי כשלומדים אותם ועוסקים בהם, אווזים בשורשים הרוחניים של כל הבריאה, ואפשר לחולל על ידם מהפכות עצומות, וישועות נפלאות, בכל העניינים הן ברוחניות והן בגשמיות.

וכמו שכתב המבאר בהקדמת "תפארת הליקוטים" בזה הלשון: "באמת כל דבריו נכונים וקיימים, נאמנים ומועילים לעד, והם מסוגלים מאד גם בענייני הגוף, לכל מאורע ותלאה שעובר על האדם; שילמד ויעסוק הרבה בהתורה המדברת מענין זה ובהתפילות וההלכות ממורג"ת ז"ל שנבנו עליהם".

וכגון: אדם שיש לו כאבים וייסורים בידיו - ילמד תורה בליקוטי מוהר"ן שמדברת על הידיים, ויאמר את התפילה וילמד את הליקוטי הלכות שעל תורה זו, ויעסוק בה וילך אתה בעבודת ה'. ועל ידי זה ימשיך רפואה גדולה על הידיים. כי אותה התורה בליקוטי מוהר"ן שמדברת על הידיים, היא השורש הרוחני והאלוקי של הידיים הגשמיים, ולכן כשעוסק ומתקן בשורש הרוחני של הידיים, מתרפאים ידיו גם בגשמיות.

שפת־תורה, כמבאר מדברי האריז"ל, על אודות הלמוד שבספריו הקדושים.
ואולם, בזה הדור, מספק אנכי אם נמצא אחד ממאה שיהיה ראוי והגון
לבוא בדבריו הנעלמים, ולהנצל ממטר העבי"ם והגש"ם, השוטף
ועובר על פני חוצותיהם.

באר אברהם

ובעקר מסגל לזה למוד פנימיות נסתרות התורה כ"י. כמבאר מדברי האריז"ל לגבי למוד
חכמת הקבלה שבספריו הקדושים, שעקר אור התורה הוא בסודות התורה כ"י.
[אך לגבי עצם הענין של לימוד כתבי האריז"ל, מוסיף המבאר וכותב:] אמנם, בדורנו, מספק אנכי אם
נמצא אחד ממאה כ"י שיהיה ראוי והגון ללמוד ולהפגם בדבריו הנעלמים של האריז"ל,
ולהנצל מפגנת ההגשמה כ"י [הנקראת בפי המבאר, בלשון מליצה:] מטר העבי"ם והגש"ם,
השוטף ועובר על פני חוצותיהם כ"י.

שפת הבאר

הנסתר. שהרי כל סגולת התורה הוא מחמת היותה
ה"נסתרות הטבעיות הרוחניות", ולכן ככל שהתורה
היא פנימית יותר, הרי היא מגלה ביתר שאת את
הנסתרות הטבעיות הרוחניות, ומסוגלת יותר, ודוק.
קיב. שעיקר אור התורה הוא בסודות התורה.
ראה בהקדמת מוהר"ו לעץ חיים, ומה
שהעתקנו מדבריו ב"פתיחה".

קיג. אם נמצא אחד ממאה. לכאורה הוא דבר
נפלא, שלפי דברי המבאר נמצא שהראויים
ללימוד חכמת הקבלה, אינם אלא 'אחד ממאה'
(וראה בליקוטי סוהר"ן תורה ט"ו, שכתב דוערין אינון דצריכין לה). ומאידך,
ידוע לנו עד כמה נצרך לימוד הקבלה. אכן לפי
המבואר כאן, עיקר המכוון בחיוב לימוד הקבלה
הוא על לימוד ספרי רבינו ז"ל, וזה בוודאי שיך
לכל אחד כמבואר להלן. וכך מרגלא בפומא
דאנ"ש, שאנו יוצאים ידי חובת לימוד הקבלה, ב:
לימוד הזוהר בפשיטות, ולימוד ספרי רבינו ז"ל
(שיש"ק ד, קד). ואשרי הזוכה להזדכך ולהיות ראוי
ללמוד גם כל כתבי האריז"ל.

ביאר המבאר יותר, ושם כתב, שהעיקר הוא ללמוד
את תורת הצדיק מתוך אמונה, ועל ידי זה
מתקשרים לרוחו ונשמתו השורה על דבריו
הקדושים, ועל ידי זה מתעורר ג"כ לבוא לידי מעשה,
וכשבא לידי מעשה יוצאת סגולת הדברים לפועל גם
בגשמיות. וזה לשונו בתוך דבריו: "באמת כל דבריו
נכונים וקיימים, נאמנים ומועילים לעד, והם מסוגלים
מאד גם בענייני הגוף, לכל מאורע ותלאה שעובר על
האדם; שילמד ויעסוק הרבה בהתורה המדברת
מעניין זה ובהתפילות וההלכות ממורג"ת ז"ל שנבנו
עליהם. והעיקר היא האמונה, כי על ידי זה נתקשרים
ונכללים בעת עוסקו בהם ברוחם ונשמתם השורה
על אנפי דבריהם הקדושים. וגם על ידי האמונה לא
ימלט מכמה נקודות טובות של השתדלות בכל לב
ונפש לקיימם ולעשותם, שעל ידי זה יוצא מכח אל
הפועל כח סגולותיהם לפעול פעולות גם בגשמיות"

(תפארת הליקוטים, פתיחה).

קיא. ובעיקר מסוגל לזה לימוד פנימיות נסתרות
התורה. לפי מה שנתבאר עד עתה, יובן ביתר
שאת מדוע נמצאת עיקר סגולת התורה בחלק

שפת הבאר

קיד. מסכנת ההגשמה. כמבואר בכל ספרי הקבלה, שצריכים להיזהר מאד מלבוא לידי הגשמה. וכאשר הבאנו ב"שפת הבאר" על "דברי פתיחה". ויש לציין ולהדגיש, שמדברי המבאר מוכח שלגבי סכנת ההגשמה, אין מועיל מה שיודעים הקדמות מסוימות [של חסידות או כיו"ב] המוציאים מידי סכנת ההגשמה. דא"כ מדוע אין אחד ממה שראוי ללימוד הקבלה, הרי יכולים למסור להם ב' או ג' שיעורים ולהסביר להם כיצד אין לגשם את המושגים. אלא על כרחך שמדובר בסכנה מהותית ושורשית, שגם אם מבין הלומד בשכלו שאין כאן דברים גשמיים ח"ו, אעפ"כ מאחר שאינו ראוי, מתגשמים הדברים במוחו ולבו (על דרך המבואר בליקוטי מוהר"ן סימן ק, על

הפסוק "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך, עיי"ש והבן לענייננו) ואינם מביאים אותו אל התכלית הנרצה, אלא אדרבא רח"ל, ודוק.

קטו. מטר העבי"ם והגש"ם, השוטף ועובר על פני חוצותיהם. המבאר השתמש כאן במשל ומליצה, והמשיל את הלומד חכמת הקבלה של האריז"ל, לאחד ההולך בחוצות העיר, בזמן אשר העבים מכסים את השמים וממטירים גשם זלעפות, אשר כמעט בהכרח שיירטב עד לשד עצמותיו. כמו כן, חכמת הקבלה, מכסים את חוצותיה עבי"ם וגש"ם – עביות וגשמיות – וכל ההולך בה, כמעט בהכרח שייכשל בהגשמה ח"ו. (וראה להלן שכתב שתורת הנסתר נקרא "שמים", ולפי"ז שפיר נקט משל זה, ודוק).

לעובדא ולמעשה

בגימטריא 'נואף'. ושוב שמעתי מאחד, שהיה מדבר עם איש אחד, והיה אותו האיש קובל לפניו שאין לו לב, היינו שאין לו התעוררות הלב לתפילה ועבודה. השיב לו רבנו ז"ל שזהו בשביל שלומד קבלה, כי 'נואף' אשה חסר לב, וקבלה בגימטריא 'נואף' (חיי מוהר"ן, תקנ"ו).

ואע"פ שישנם הרבה שמשתוקקים ללימוד הקבלה כדי לעורר ולהלהיב את לבם לעבודת ה', אעפ"כ ידעו נאמנה שאם אינם ראויים לזה, הרי שלא די שלא יזכו על ידי זה להתלהבות הלב, אלא אדרבא, לימוד זה יגרום להם לאבד את לבם לגמרי רח"ל. וגם אם בתחילה יידמה להם שהם מתרוממים על ידי הלימוד לרום גבהי מרומים, הרי שבסופו של דבר יהפכו ל"מקובלים" שאין להם שום התלהבות הלב אמיתית ופשוטה בעבודת ה'.

"וכל זה למי שאין ראוי לזה, אבל לכמה אנשים הזהיר בעצמו שילמדו קבלה" (חיי מוהר"ן, שם). כי "להראויים לזה, מאד מאד מזכרחים דבריו והשגותיו הקדושים" (לשון הפנאר). וכפי שהארכנו בזה ב"לעובדא ולמעשה" על "דברי פתיחה", עד כמה נחוץ לימוד הקבלה לכל יהודי שראוי לכך. ולמעשה: "צריכין להתפלל להשם יתברך שיוליכו בדרך האמת, אם ללמוד קבלה ואם לחדול"

(חיי מוהר"ן, שם).

ממה שבתורות רבינו, לומד האדם עצות ודרכים איך לעבוד את ה', הרי שעל ידי עצם לימוד התורות, הוא מעורר ומאיר על עצמו את המאור שבתורה, ומאור זה נותן לו כח להתעורר ולהתחזק לעבודת ה'. וכבר העיד רבינו ז"ל "שמי שישב ויעסוק בספריו רק בלי קנטור וניצחון, ויסתכל בו באמת, אז בוזדאי יהיו נבקעק אצלו כל גידי קשיות לבנו. ואמר בזו הלשון: סע וועט אים אלע אדערן טרענען" (חיי מוהר"ן, שם).

בזה הדור, מסופק אנכי אם נמצא אחד ממה שיהיה ראוי והגון לבוא בדבריו הנעלמים, ולהינצל ממטר העבי"ם והגש"ם, השוטף ועובר על פני חוצותיהם. מדברי המבאר עולה בבירור, כי רובם של בני דורנו, אינם ראויים ללימוד כתבי האריז"ל! וזאת יש לדעת, שמי שאינו ראוי ללימוד כתבי האריז"ל, ולומד – לא די שאינו מקבל תועלת מלימוד זה, אלא אדרבא, הלימוד בכתבי האריז"ל מזיק לו מאד. כי תחת אשר יתעורר על ידי לימוד הקבלה לעבודת ה' בהתלהבות הלב, הרי הוא מאבד את התלהבות לבו, ונעשה קר ויבש רח"ל.

וכמסופר על רבינו ז"ל: "איש אחד עמד לפניו שהיה עוסק ללמוד בספרי קבלה, ובאמת לא היה ראוי ללמוד קבלה. והוכיח אותו שלא ילמד קבלה, ואמר לו: 'קבלה'

**מה גדלו חסדי ה' ונפלאותיו אשר הוריד לנו זה הנחל ממקור החכמה
הנובע ומשפיע לימודים שרשיים בחכמת הקבלה, [כמוכן מנה
בשיחותיו שאחר הספרי מעשיות], ומפרשים ומבארים אותם. ועוד, ברבם**

§ באר אברהם §

ומעתה ^{קט}, מה גדלו חסדי ה' ונפלאותיו אשר הוריד לעולם הזה את נשמת רבנו הקדוש,
הנחל נובע מקור חכמה ^{קכ}. אשר הוא גלה לנו תורות כאלה, אשר הם לימודים שרשיים
בחכמת הקבלה ^{קכ}, ומפרשים ומבארים אותם ^{קכ} [וכמוכן מדברי רבנו בשיחותיו ^{קכ}].

§ שפת הבאר §

כוונתו בעצם תורתו, גבוה למעלה למעלה יותר
ויותר, רק שגם דבריהם הקדושים כלולים גם כן
בדברי תורתו" (חיי מוהר"ן, שפה). "כי דע, שכל הדברים
שגילה רבינו ז"ל, הם הקדמות חדשות לגמרי. אם
אמנם כולם בנויים ומיוסדים על כל מצות התורה
המקובלות בידינו מכבר, עם כל זאת הם הקדמות
חדשות לגמרי" (הקדמת ליקוטי הלכות).

קט. ומפרשים ומבארים אותם. וכדבריו של
מוהרנ"ת: "והבן הדברים, כי על פי הדברים
האלה וכיו"ב המבוארים בדברינו, תוכל לעשות לך
דרך להבין מעט מזער בדרכי הקבלה של הזוהר
הקדוש והאריז"ל, להוציא מהם דרכים ועצות
למעשה, על פי הקדמות נוראות ועצות אמיתיות של
דברי תורתו של רבנו ז"ל. שכל תורה ותורה וכל
מעשה ומעשה היא פותחת שערים רבים של השגת
אלקות, שעל ידי זה יכולין להבין גם כל דרכי
הקבלה, אם תזכה לשקוד על תורתו הקדושה יום
יום בשקידה רבה" (ליקוטי הלכות, תפילין ה' לה).

קכ. וכמוכן מדברי רבינו בשיחותיו. הנה, לפני
התקרבותו של מוהרנ"ת לרבינו, אמר פעם
רבינו ז"ל "שהוא משתוקק שיתקרב אליו איש למדן
ובעל לשון נפלא, ואז היה יכול לבאר כתבי האר"י
ז"ל, עד שאפילו גערים יודעי-ספר היו יכולין ללמוד
ולהבין כל כתבי האר"י ז"ל" (חיי מוהר"ן, שפה).

אמנם, איזה פירוש רצה רבינו ז"ל לעשות על עץ
חיים? - מוסר לנו מוהרנ"ת: "ושמעתי מפיו הקדוש
שאמר, שרצה לעשות פירוש על העץ חיים, אך

קטז. ומעתה. פירוש: מעתה, אשר מצד אחד עיקר
המאור שבתורה נמצא בפנימיות התורה, ומצד
שני כמעט שלא נמצא אחד ממאה שראוי ללמוד
תורת האריז"ל, ואנחנו לא נדע מה נעשה, איך לזכות
למאור פנימיות התורה? ואם כן מעתה, כמה עלינו
להודות לה' ששלח לנו את רבינו ז"ל ותורותיו, אשר
על ידם יכול כל אחד לזכות למאור פנימיות התורה.

קיז. הנחל נובע מקור חכמה. אנו כתבנו בלשון
קל למען ירוץ הקורא, אמנם לשון המבא"ר
הוא: "אשר הוריד לנו זה הנחל ממקור החכמה
הנובע ומשפיע לימודים שורשיים בחכמת הקבלה",
והיינו שרבינו ז"ל הוא 'נחל', אשר הוא נובע ומשפיע
לנו ממקור החכמה לימודים שורשיים וכו'.

קיח. לימודים שורשיים בחכמת הקבלה.
המבא"ר אינו מסתפק בזה שתורותיו של
רבינו מפרשים ומבארים את תורת הקבלה, אלא
מוסיף וכותב שהם לימודים 'שורשיים' לתורת
הקבלה. כי באמת, תורות רבינו אינם רק 'ביאורים'
לחכמת הקבלה בדרך העבודה, רק הם תורות
גבוהות מאד, והם גבוהים יותר מחכמת הקבלה.
וכאשר העיד רבינו ז"ל בעצמו, ו"אמר: המעיינים
בספריו שיש להם שכל קצת, סבורים שדרכי
הקבלה של האר"י ז"ל וכיוצא, מרומז גם כן בספריו.
וחושבין זאת למעלה לספריו, שנוגע עד לשם. והם
אינם יודעים שהוא להיפך; אדרבא, גם דרכי הקבלה
של הקדמונים ז"ל נכלל גם כן בדבריו. ולא סיים
בפירוש, רק היה מבואר כוונתו ממילא. כלומר; אבל

לעובדא ולמעשה

זר בעיה"ק צפת – מה שאמר על תורותיו של רבינו. וכך הוא מספר:

"הכלל, הפסקתי בכלל לדבר עם אנשים בקשר לחסידות, כדי שלא יעשו לי בלבולים במוחי, ויראתי לדבר עם רבי רבי דוב מוורשא זצ"ל בעניין זה, כי אולי גם הוא ידבר דברי התנגדות, ויהיה לי נסיון יותר גדול, אף על פי שגם אליו לא אשמע, אבל על כל פנים יהיה לי יותר ניסיון מזה. ואף על פי כן, החבר שלי התחיל לדבר אז עם רבנו רבי דוב מזה, ואמר לרבנו רבי דוב בזה הלשון: 'רבי שמואל נהיה חסיד ברסלב ולומד הספרים שלהם'. ואני בלבי היה לי תרעומת על חברי, שמדבר מזה בפני רבנו רבי דוב, מפני שפחדתי שידבר נגד, אף על פי שהייתי חזק בדעתי שגם אליו לא אשמע אם ידבר דברי התנגדות, אבל הניסיון יהיה הרבה יותר גדול. ורבי דוב זצ"ל, מיד כששמע זאת, קם מלוא קומתו, ונתלהב מאד בפניו ובתנועותיו, עד שאני ממש נתפעלתי מזה, והתחיל לומר בהתרגשות גדולה: 'איזה זכיה', 'איזה זכיה'."

והתחיל מאד מאד לשבח ולפאר את חסידות ברסלב בלי שיעור, ואמר: הלא הם כולם יראים ושלמים צדיקים ממש, אף על פי שבאמת אינם מבינים כלל בספר ליקוטי מוהר"ן ושאר ספרי ברסלב מרוב העמקות שיש בהם. ואמר לי, שעדיין לא ראה ספרים עמוקים כמו ספרי ברסלב. וסיפר לי שכשראה פעם ראשון ספר 'סיפורי מעשיות', והביט במעשה הראשונה, ואחר כך התיישב בשכלו מה שראה שם, ומצא שם במעשה הראשונה, ארבעים דף עץ חיים מכתבי האר"י ז"ל.

ועל הליקוטי מוהר"ן אמר, כי אין ספר חריף בעולם כמוהו, כי למד בו על פי קבלה, וראה שעדיין חסר לו הפשט האמיתי, וחזר ולמד עוד פשט בעמקות יותר, וכשגמר את הלימוד ראה שעדיין לא הגיע לעומקו, ולמד עוד הפעם יותר ויותר בעמקות וחריפות, וכן למד בו (דהיינו בספר ליקוטי מוהר"ן) ארבעה פשטים אחד עמוק מהשני, ובפעם החמישית קלל כל הארבעה פשטים ביחד. ומפני גודל החריפות, שאימץ את מוחו יותר מדאי, הזיק למוחו ונעשה סומא שהפסיק לראות בעיניו, ואחרי שבע שנים שהיה סומא, פתאום חזר אליו כוח הראות. ובאמת אני זוכר שמלפני כמה שנים, סיפר לי אבי שרבי דוב מוורשא זצ"ל, נעשה פתאום סומא, ואחר איזה שנים התחיל לראות מעצמו.

מה גדלו חסדי ה' ונפלאותיו אשר הוריד לנו זה הנחל ממקור החכמה, הנובע ומשפיע לימודים שורשיים בחכמת הקבלה. מה גדלו חסדי ה' ונפלאותיו שנתן לנו רבי כזה, עם תורות כאלה. אשר בלעדיהם היה העולם מתמוטט, והיינו נשארים כל ימינו בחושך. שכן, מצד אחד אין כיום אפשרות להמשיך את המאור שבתורה רק על ידי העסק בנסתרות התורה, ומאידך כמעט שלא נמצא אחד ממאה שראוי לעסוק בתורת האר"י ל. ומה יעשה הבן שלא יישאר החושך? כיצד נמשיך עלינו את האור הגנוז? אכן מפני כך – אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רינה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח, אין אנו מספיקים להודות על תורה אחת מליקוטי מוהר"ן. אשר בלעדי תורות אלו, היה העולם חסר מהאור הגנוז.

וכלשונו הנורא של מוהר"ת על גילוי התורות של רבינו: "הכלל שכמה וכמה תורות, כמעט כולם, נאמרו בנס גדול, שכמעט כמעט היה העולם חסר מהטוב הגנוז הזה, וקודם כל תורה היה העולם מתמוטט אם יזכו להטוב הגנוז הזה. והשם יתברך בדרכיו הנפלאים וחסדיו העצומים סיבב בכל פעם סיבות לטובה, עד שזכינו בכל פעם לשאוב מהנחל הנובע, כל הדברים האלה אשר העלינו על הספרים. וכבר מבואר שאמר, שבכל דיבור ודיבור שאומר בפני העולם, תלויים בו כל העולמות עליונים ותחתונים" (חיי מוהר"ן, מה).

ואכן, תורותיו של רבינו הם פלא שאי אפשר להבינו. כי מצד אחד הם גבוהות עד אין סוף, והם שורש חכמת הקבלה. ומאידך, יכול כל אחד למצוא את עצמו בהם וללכת אתם בעבודת ה'. "כי דברי רבינו ז"ל הם כלליות גדול מאד מאד, וכל תורה ותורה כלולה מכל התורה כולה, ומכלליות ישראל, ומכלליות כל הדברים שבעולם. וכל אדם כמות שהוא, בין אם הוא בתכלית מדרגה העליונה, בין אם הוא בתכלית דיוטא התחתונה, הכל כאשר לכל, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, כולם יכולים למצוא עצמם, עם כל בחינותיהם, בתוך כל תורה ותורה של רבינו ז"ל והנורא ז"ל" (ליקוטי תפילות, הקדמה).

וכיון דאתאן להכי, לא נוכל להתאפק מלהעתיק את דבריו המתוקים של רבי שמואל הורביץ זצ"ל (נזאל ומדפיס ספר קדוש זה ושאר כתבי המכא"ר) שמוסר לנו את דברי רבי דוב מוורשא – שהיה גאון אדיר בנגלה ונסתר, מבית מדרשם של האבני נזר והחידושי הרי"ם, ובאחרית ימיו

בְּכֻלָּם, יִשְׁפֹּר וַיִּטְהַר שָׁמַיִם [לְמוֹד הַנִּסְתָּר] גַּם מַעֲבִים וְנָשָׁם, לְבָלִי לְהַרְבּוֹת
עַל כָּל פָּנִים בָּאֵלוֹ תִּלְשׁוֹנוֹת הַנִּקְרָאִים בְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ וְ"ל כָּשֵׁם" מַעֲשֵׂה
מִרְכָּבָה" שְׂאִין דּוֹרְשִׁין).

~ באר אברהם ~

וּמִלְכָּד מַה שְׁתּוֹרוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוּ מִבְּאֵרוֹת וּמִפְרָשׁוֹת אֶת חֲכָמַת הַקְּבִלָּה, הָרִי שְׁמִלְכָּד זֹאת
– בָּרַב בְּכָל תּוֹרוֹתָיו, מִטְהַר רַבֵּנוּ אֶת הַשָּׁמַיִם ^{קכ} מַעֲבִים וְנָשָׁם; שְׁמִצִּיל אֶת לֹמֶד חֲכָמַת
הַנִּסְתָּר מִסִּפְּנֵת הַהִגְשָׁמָה ^{קכב}. בְּכָךְ שְׂאִינוּ מִרְכָּבָה לְהָבִיא אֶת תִּלְשׁוֹנוֹת הָרַגְלִים בְּכַתְבִּי
הָאֲרִיז"ל ^{קכג}, אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהֶם סִפְּנֵת הַהִגְשָׁמָה, וְאֲשֶׁר עֲלֵיהֶם אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ וְ"ל "אִין דּוֹרְשִׁין
בְּמַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה בְּיָחִיד" ^{קכד}.

~ שפת הבאר ~

הקדושה, כולם כאחד כלולים בדברי הספר הקדוש
הזה. וכל תורה ותורה מדברת מכוונות מיוחדות
מאיזה מצווה, ומשער מיוחד מה"עץ חיים", בדרך
נפלא ונורא מאד. כאשר עינינו ראו ולא זה, אשר
פתח עינינו והראה לנו לפעמים כטיפה מן הים
מעוצם כוונתו. וכאשר הובא בתוך הספר לפרקים,
איזה רמזים בעלמא. כי כל תורה ותורה כלול
מפרד"ס, ובכל אחד ואחד, הן בדרך פשט הן בדרך
רמז וכו', בכולם יש בהם עמקות גדול נפלא ונורא

מאד" (הקדמת ליקוטי מוהר"ן).

וכמו כן, זכה רבינו ז"ל שיתקרב אליו "איש למדן
ובעל לשון נפלא" כרצונו, הלא הוא מוהרנ"ת. אשר
הוא פתח לנו שערי אורה, וביאר לנו – בספרו
ליקוטי הלכות – פנימיות התורה ומצוותיה, יחד עם
כוונות האריז"ל, על פי ההקדמות החדשות והנוראות
של רבינו ז"ל.

קכא. מטהר רבינו את השמים. הוא מלשון
הפסוק: "בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה" (איוב כה, יג).
והובא בליקוטי מוהר"ן תורה נ"ו, ושם ביאר רבינו
ז"ל שהוא מלשון נקיון; "מזכך ומשפר השמים".
ולעניינינו, תורת הנסתר מכונה בשם 'שמים', ורבינו
בתורותיו מטהר ומנקה את השמים מהעננים
והעבים, שהם סכנת ההגשמה.

פירוש פשוט אינו נצרך, רק צריכין לומר תורה שיהיו
פירוש, וכבר אמרתי כמה תורות השייכים לעץ
חיים" (ח"י מוהר"ן, שסב). והיינו, שלא הייתה כוונתו של
רבינו לכתוב פירוש פשוט על העץ חיים [שכן, זה
יודע לעשות כל 'מקובל'; לשרטט מפות וטבלאות,
ולפרש בשפה פשוטה את כל המושגים הקשים ואת
כל המילים שנכתבו בארמית...]. רק כוונתו הייתה
לומר תורות כאלה, שעל ידם יבין כל אחד את
הכוונה הפנימית של כתבי האריז"ל לעבודת ה'. וכפי
שמובא גם בשיש"ק: "רבינו אמר: לעשות פירוש
פשוט, 'א גלאטער פירוש', על הספר 'עץ חיים' אי
אפשר" (א"ה: לכאורה הכוונה שאי אפשר על ידי פירוש פשוט מה לבוא אל המסוּן
האמיתי) ובהכרח לומר תורה, שתורה זו תהיה הפירוש
על הספר. והרי אומר אני תורה. 'זאג איך דאך
תורה" (שיש"ק ב, פט).

ואכן, בסופו של דבר, זכינו שגילה לנו רבינו ז"ל
תורות נפלאות ונוראות, אשר הם לימודים שורשיים
בחכמת הקבלה, "כי כל התורות יש בהם סודות
נסתרים ונפלאים ונוראים מאד מאד, ואי אפשר
לבאר זאת. גם בכל מאמר יש כוונות של מצוות,
שכל מאמר שייך לאיזה כוונות המבוארים בכתבים
בעץ חיים ופרי עץ חיים" (סו). "וכל כתבי האר"י ז"ל,
ומאמרי הזוהר הקדוש ותיקונים, וכל דרכי הקבלה

קכב. שמציל את לומד חכמת הנסתר מסכנת ההגשמה. נמצא למעשה, שעל ידי תורות רבינו אנו ניצולים מסכנת ההגשמה, מחמת ב' סיבות: א. כי הם מפרשים ומבארים את חכמת הקבלה [ולכן ניצולים ממילא מסכנת ההגשמה, כי כל סכנת ההגשמה הוא מחמת שלומדים את המושגים של הפרצופים והייחודים וכיו"ב ומבינים את הדברים כמות שהם, ודוק]. ב. כי מלבד זאת, הרי שבפועל ג"כ אינו מזכיר רבינו כמעט את הלשונות שיש בהם סכנת ההגשמה.

קכג. שאינו מרבה להביא את הלשונות הרגילים בכתבי האריז"ל. כי אין רבינו הק' רגיל

להרבות בכל אלו הלשונות, של 'אבא ואמא' ז"א ונוקבא' וזיווגים וכיו"ב [מלבד במקומות ספורים, שמעתיק לשון האריז"ל, כגון בתורה ל"ד, ועוד].

קכד. ואשר עליהם אמרו חז"ל "אין דורשין במעשה מרכבה ביחיד". במשנה שנינו: "אין דורשין בעריות בשלשה, ולא במעשה בראשית בשנים, ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו" (הגיה ב. א.). ופירוש הדבר, מהו 'מעשה מרכבה': הנה בפשטות, 'מעשה מרכבה' הוא המראה אשר ראה יחזקאל הנביא החיות והאופנים וכו' [וכאשר נחלקו בזה האמוראים: "עד היכן מעשה המרכבה: רבי אומר עד וארא בתרא, רבי יצחק

לעובדא ולמעשה

'אבני נזר', וגם היה מלמד אצל החידושי הר"ם. ואמר לי שטובה לנשמה ללמוד ולומר ספר ליקוטי מוהר"ן, אף על פי שאין מבינים מה שאומרים (ופעם אמר לי שגם בזוהר הקדוש, במקומות שנדמה שמבינים, שם יש סודות יותר גדולים, מבמקומות שלא מבינים כלום).

ואמר לי, שבפרט על פי פשיטות, יש בספרי רבנו ז"ל, מוסר גדול ותנוחה מאהבה שאינו מפיל שום אדם, אדרבא כמו שהאמא מנקה את בנה, ומרפאה אותו מכל הפצעים, ורוחצת אותו מכל הלכלוכים, ומלבישה אותו נקי ויפה, כמו כן אין שום אדם בעולם, שלא יוכל למצוא בספרי רבינו ז"ל, תרופה ורפואה למכאוביו בגשמיות וברוחניות! ואפילו בממונו, כי רבנו אמר שספרו הוא שמירה גדולה אפילו לרכושו של

האדם" (ימי שמואל, פרק נב).

והנה, לא העתקנו כל זה כדי לקבל הסכמה מרבי דוב וורשא על גדולת ספרי רבינו, כי זאת ידענו מכבר שאין קץ לעומקם של תורותיו הק'. אלא כוונתנו בהעתקת הדברים היה, לחדד עד כמה ניכר החיבור 'בין שמיא לארעא', שמצד אחד הבחין אותו גאון בעומקם הנורא של תורות רבינו, ומאידך מסיים הוא עצמו ומעיד על גודל פשיטותם ש"אין שום אדם בעולם שלא יוכל למצוא בספרי רבינו תרופה ורפואה למכאוביו בגשמיות ורוחניות". ואכן, פלא כזה עדיין לא היה מעולם – התורות העמוקות ביותר, שמאירות ומועילות גם לרחוקים ביותר!

וגדולתו של רבי דוב מורשא זצ"ל, וגודל חריפותו, אי אפשר לתאר, ממש כאחד מהגאונים הראשונים, כי היה בקי בכל הראשונים, ובאחרונים לא היה זקוק להביט כלל, ותמיד היו מוצאים דבריו וקושיותיו ותירוציו במהרש"א, מהר"ם שיף, פני יהושע, ותמיד היה מתרץ קושיות של תוספות, והיה גומר ש"ס בכל חודש. וכשלמד אתנו בחריפות, היה מפלפל בתוספות קטן כמה ימים בחריפות על חריפות, עד שמוחי לא היה יכול לסבול את זאת, ופניו היו מאדימות, עד שחשבנו שלא יצא דם ממנו, כל כך היה מתעמק. ואמר לי שבקבלה הוא יותר גדול מבנגלה, וגם אמר לי שבקבלה יש יותר חריפות מבנגלה. והוא היה בקי בכל ספרי קבלה, בעץ חיים, ופרי עץ חיים מהאר"י ז"ל וכו', כמו שיהודי בקי במזמור אשרי יושבי ביתך.

וחברי סיפר לי ששמע ממנו בפרהסיא, בישיבה בין כל המתנגדים, שרבינו ז"ל כולל את כל כתבי האר"י ז"ל, כי בדיבור אחד של רבנו ז"ל, כלול עשרים דף מכתבי האר"י ז"ל. ואיש אחר, אם היה מדבר דיבורים אלו בצפת בפרהסיא, כבר לא היה יוצא חי, כי היו ממיתים אותו על המקום. אבל הוא מפני שהיה הלמדן הגדול, כי היה גם רבם של כל הרבנים שבגליל, והם היו התלמידים שלו, וגם אבי למד אצלו שבע שנים, על כן החרישו לו.

והוא היה מורה הנוראה שלשים שנה, אצל הרב רבי אברהם מסוכטשוב, בעל המחבר ספר 'אגלי טל' וספר

וַאֲצִילוֹת רוּחוֹ דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא וְדָרָא, [כְּמוֹכָן בְּזֹהַר הַקְדוּשָׁה], לְהַמְטִיר

באר אברהם

אחר שנתבאר שתורת הצדיק היא פנימיות הבריאה [וכל אחד יכול ללמוד אותה ללא חשש סכנת הגשמה]. יבאר המבאר שתורת רבינו נמשכת מ"אורייתא דעתיקא סתימאה". כי הנה, התורה המסורה בידינו עתה, עדיין אינה הפנימיות האמתית של התורה. ורק לעתיד לבוא יגלה לנו משיח את ה'אורייתא דעתיקא סתימאה' [ראה ב"שפת הבאר", שם ביארנו מהי 'אורייתא דעתיקא סתימאה' קבר]. אמנם, רבינו ז"ל מגלה לנו כבר עתה, בתורותיו הנוראות, הארה נפלאה מאורייתא דעתיקא סתימאה.

וְרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱצָלָתָּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר [כְּמוֹכָן בְּזֹהַר הַקְדוּשָׁה], וְהִיא עוֹסֶקֶת

שפת הבאר

נגלה, ובחינות נסתר. והנסתר הזה, הוא אורייתא דעתיקא סתימאה דעתיקא לאתגלייא לעתיד לבוא" (ליקוטי מוהר"ן, לג). כי היום, פנימיות התורה נסתרת ואינה מתגלית רק בלבושים, אבל "אז יפשוט הקדוש ברוך הוא את לבושו, וימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. ויתגלה פנימיות התורה, היינו אלקותו השוכן בתוך התורה והמידות. כי עכשיו הלבוש הזה הוא מכסה על אלקותו, היינו על פנימיות התורה" (שם).

והתורה הזאת דעתיקא סתימאה, היא הנשמה לנשמתה של התורה. כי "סודות התורה הנגלות בעולם הזה לבני עליה ותלמידיהן, הם נקראים נשמת התורה. וסודי סודות אור הגנוז, ויתגלה לעתיד להזוכים להם, נשמה לנשמה" (השל"ה הקדוש, מסכת פסחים, ביאור ההגדה, טו). [ומקורו בזוהר הקדוש, וזה לשונו: "אורייתא אית לה גופא, ואינון פיקודי אורייתא דאקרון גופי תורה, האי גופא מתלבשא בלבושין דאינון סיפורין ... חכימין עבדי דמלכא עילאה, אינון דקיימו בטורא דסיני, לא מסתכלי אלא בנשמתא, דאיהי עיקרא דכולא, אורייתא ממש. ולזמנא דאתי, זמינן לאסתכלא ב'נשמתא דנשמתא' דאורייתא"

(זוהר הקדוש ח"ג קנב ע"א).

וכשיתגלה האור הפנימי של התורה הקדושה, תהיה כולה טוב, ולא יהיה בה שום תערובת רע. כי התורה המסורה בידינו, מחמת שאינה מתגלית לנו אלא על ידי לבושים, לכן בהכרח יש בה אחיזת הרע

(ראה בספר "חסד לאברהם", מעין ב, נהר יב, וראה עוד דברי הלשם, ספר הדעיה

אומר עד החשמל". ומסקי שם בגמרא "עד וארא מגמרין, מכאן ואילך מסרינן ראשי פרקים. איכא דאמרי, עד וארא מסרינן ראשי פרקים, מכאן ואילך אם הוא חכם מבין מדעתו אין, אי לא לא" (חגיגה יא ע"א). אמנם, כבר ידוע ששם זה מכוון על כלליות חכמת הקבלה, (וראה בתוס' יו"ט שכתב שהכוונה היא על 'קבלה מעשית'), וכן מבואר בדברי המבאר "שהכוונה היא על כלליות חכמת הקבלה, כשהיא נלמדת באופן של פרצופים וספירות ושמות ותארים, שיש בהם סכנה של הגשמה.

קכה. אורייתא דעתיקא סתימאה. אמר הנביא: "כי ליושבים לפני ה' יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק" (ישעיהו כג, יח), ודרשו חז"ל: "מאי למכסה עתיק? זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין. ומאי גינהו - סתרי תורה. ואיכא דאמרי: זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין, מאי גינהו - טעמי תורה" (פסחים קט ע"א), ופירש רש"י: "סתרי תורה - מעשה מרכבה ומעשה בראשית". והיינו, שיש סודות התורה, אשר אותם כיסה 'עתיק יומין' וצריכים לכסותם ולהעלימם.

וסוד הדבר הוא, שהתורה שניתנה לנו היא רק מבחינת 'זעיר אנפין', והתורה הגבוהה יותר הנמשכת מ'עתיקא סתימאה' לא ניתנה לנו עדיין, ורק לעתיד תתגלה אותה התורה. ותורה זו הנמשכת מ'עתיקא סתימאה', היא עומק הפנימיות האמיתית שבתורה הקדושה. כי "התורה, יש בה שני בחינות. בחינות

חלק ב, דרוש ד ענף ז סימן א. וראה עוד בספר פתחי שערים, נתיב עולם התיקון, פתח כב, שביאר ביאורים נפלאים בענין זה). אבל כשיתגלה פנימיות התורה דעתיקא סתימאה, תהיה כולה טוב, ולא ייכשלו ולא יפלו ממנה לעולם.

ולכן באמת, התורה המסורה בידינו מסיני – לא היתה אמורה להינתן כלל, כי בתחילה היה רצון ה' שלא לתת לנו את התורה, ולשלוח לנו רק צדיקים שיזדרכו אותנו בכל דור, עד אשר נזדכך זיכך אחר זיכך, עד אשר נזכה לקבל את ה"אורייתא דעתיקא סתימאה". "כי ה' יתברך רצה שלא ליתן את התורה עד שיזדכך העולם כל כך, עד שיהיה בטוח שלא יבטלו עוד שום דבר מהתורה ולא יפרו את בריתו לעולם, כמו שיהיה לעתיד באמת, בעת שיגלה ה' יתברך סתרי התורה שיתגלה לעתיד שהוא 'אורייתא דעתיקא סתימאה', שעל זה נאמר ביחזקאל 'וכרתי להם ברית חדשה ... לא כבריתי אשר כרתי אתם בהוציאי אותם מארץ מצרים אשר הם הפרו את בריתי וכו', ובשביל זה רצה ה' יתברך לעכב נתינת התורה כל כך עד אלף דור, כדי שבאלו הדורות יתברר העולם בכל פעם על ידי הצדיקים שבכל דור ודור, כדי שיוכל אחר כך לגלות את התורה בשלימות כמו לעתיד, כדי שלא יפרו ולא יעברו עוד על התורה לעולם" (ליקוטי הלכות, מנחת הרי"ה ד, לה). ורק מחמת העזי-פנים החולקים על הצדיקים, הוכרח לתת לנו בינתיים את התורה הזאת, כדי שיהיה לנו כח לחפש את הצדיק הממשיך לנו מעט מעט את האורייתא דעתיקא סתימאה, כמבואר כל זה באריכות בליקוטי הלכות (שם) עיין שם בדבריו הנוראים.

והנה, הצדיק הגדול זכה להשיג גם היום את אותה התורה הגבוהה דעתיקא סתימאה. "כי התלמיד חכם על ידי התורה עולה למעלה למעלה עד אורייתא דעתיקא סתימאה, שהיא למעלה מבחינת כהן גדול שמתלבש בלבושין ונכנס לפני ולפנים, כי הוא עולה למעלה מעלה שאין שם בחינת לבושין" (ליקוטי הלכות, פרה וריבה א, יב). והוא משפיע לנו תורות גבוהות ונוראות, המשמשות כהקדמות להתגלות התורה דעתיקא סתימאה. וכדלהלן.

קכו. ורוחו של משה נאצלת. המבאר נקט דייקא לשון "רוח" ו"נאצלת", מפני שהוא

לשון הפסוק, כשאמר הקב"ה להאיר מאורו של משה לשבעים זקני ישראל: "ויאמר ה' אל משה אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדַעַת כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרֵיוֹ וְלָקַחְתָּ אוֹתָם אֵל אוֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ. וִירַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְנִצַּלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ בְּמִשְׁאֵל הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ לְבִדְךָ"

(במדבר יא, טז-יז).

"וזה סוד נאצלת מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, כי הנה נוף האילן סוד הקו האמצעי מקום נבואתו של משה מעניק האור והשפע לכל הענפים, וממנו מתפשט לכל הצדדים ... והאור והשפע נאצל עליהם מאורו ורוחו של משה ואינו חסר כלום, והכל בדוגמא עליונה להורות על הייחוד. ולזה היתה נבואת כל הנביאים אצולה ונשפעת מכחו ורוחו של משה, ולזה כל נבואתם נקראת 'קבלה' בפי קדושי עליון באמרם דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינו, לפי שקיבלו נבואתם ממשה, אבל משה לא קיבל כי אם מפי הגבורה, ולזה אין למדים דבר תורה מנבואתם אבל נבואתם למדה מן התורה, כי משה רבן של נביאים כי הוא השורש והם הענפים היונקים ממנו" (עבודת

הקדוש, חלק ה פרק כט).

וכן הוא מדור דור, שנאצלת רוחו של משה על הנשיאים וראשי העם, ועל הצדיקים האמיתיים שבכל דור. כדאיתא במדרש הנעלם: "וא"ר אבהו, משה, אתאצל מזיזא עילאה. יהושע, איתאצל ממשה. זקנים, אתאצלו מיהושע. נביאים, אתאצלו מזקנים. נשיאים ורישא דעמא, אתאצלו מנביאים. וכולהו דא מן דא" (מדרש הנעלם, פרשת בראשית, מאמר יחי מאורות), ועיקר רוחו של משה יתגלה ברוחו של משיח צדקנו, "דאתמר ביה, ורוח אלהים דא שיל"ה, ההוא דאתמר ביה נאצלת מן הרוח, דהכי סליק שילה משה בחושבנא" (זהר ח"א לא ע"ב).

קכז. כמוכן בזהר הקדוש. וכמובא בתיקוני זוהר: "אמר רבי אלעזר, אשתמודע מהכא דמשה מאתווי משמע דאיהו הבל, ואיהו שת, ואיהו משה, ואתפשטותיה דמשה בכל דרא ודרא, ובכל צדיק"

(תיקוני זוהר, קיד ע"א).

וְלִהְשִׁיעַ מֵעַט מֵעַט, כְּעֵין הַקְדָּמוֹת נִפְלְאוֹת, לְאוֹרֵיתָא דְעֵתִיקָא אֲשֶׁר יִגְלֶה
לְעֵתִיד, שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה .

באר אברהם

לְהַמְטִיר קכ"ה וְלִהְשִׁיעַ, מֵעַט מֵעַט קכ"ב, תּוֹרוֹת הַמְשָׁשׁוֹת כְּעֵין הַקְדָּמוֹת נִפְלְאוֹת יל',
לְ"אוֹרֵיתָא דְעֵתִיקָא סְתִימָאָה" קל"א. אֲשֶׁר אֵת הַ"אוֹרֵיתָא דְעֵתִיקָא סְתִימָאָה" - שֶׁהִיא

שפת הבאר

דעתיקא סתימאה, אעפ"כ אינו משפיע זאת אלא
'מעט מעט', כפי יכולת המקבלים וכפי הנצרך
לתיקון העולם. והוא מצמצם את השגותיו בצמצום
אחר צמצום, ומוריד אותם אלפים ורבבות מדרגות,
ומלבישם בלבושים רבים, ואינו מגלה אלא מעט
מעט. "וכאשר שמענו מפיו הקדוש ז"ל, שפעם אחת
אמר שהתורה שהוא מגלה, היא נמוכה אלפים
ורבבות מדרגות מכפי מה שהשיגה במקומה העליון.
והן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו, אשר השיגה יד
שכלו הקדוש הרם ונישא, להלביש ולהוריד דברים
גבוהים ונוראים כאלה, דברים קדושים ודקים
ורוחניים מאד, להלבישם בלבושים רבים וצמצומים,
עד אשר יהיו דברים השווים לכל נפש. להודיע לבני
האדם גבורותיו יתברך, לגלות עצות ודרכים ונתיבות
להגיע לעבודתו יתברך באמת, למען דעת כל עמי
הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד" (הקדמת ליקוטי מוהר"ן).

ואכן, אע"פ שתורתו של רבינו, למטה בזה
העולם, היא מעט מעט, אעפ"כ למעלה היא רחבה
מאד. כי למעלה היא אורייתא דעתיקא סתימאה
ולמטה היא מלובשת בתורות פשוטות. וכדאיתא
בליקוטי מוהר"ן: "דע שיש שאומרים תורה מלמטה
למעלה, והיא מלמטה רחבה מאד, שלמטה מרחיבין
הדבר ומגדילין אותו מאד ולמעלה הוא קצר, והולך
ומקצר ועולה עד שלמעלה מעלה הוא קצר מאד
מאד, כי למעלה לא נשאר ממנה כלום, רק מעט
מעט, כי בודאי יש שם איזה ניצוץ הקדוש. אבל יש
להיפך; שאומרים תורה מלמעלה למטה, ושם
למעלה היא רחבה מאד מאד, וכל מה שיוֹרֶדֶת
למטה מתקצרת ויוֹרֶדֶת, עד שלמטה היא קצרה

קכח. להמטיר. המבאר משתמש בלשון 'מטיר',
כהמשך למה שכתב לעיל ש"שמים" הוא
לימוד הנסתר, ומשם יורד מטר שהוא השפעת
סודות התורה. (אלא שבקבלת האר"ז"ל יש סכנה
באותו מטר, מחמת העבי"ם והגש"ם כנ"ל).

וכבר נמשלו דיבוריו ותורתו של הצדיק למטר,
בשירת האזינו, וכמו שכתב מוהרנ"ת וזה לשונו: "וזה
שהקדים תחילה והזהיר להם שיאזינו דבריו היטב,
כמו שכתוב 'האזינו השמים' וכו', 'יערוף כמטר לקחי
תיזל כטל אמרתי' וכו'. היינו, שהזהיר שדבריו יכנסו
באזניהם כמו מטר וטל, שיורדין טיפות מים בארץ
ואחר כך צומח מהם צמחים נפלאים, כמו כן דבריו
יכנסו בלבם כטל וכמטר, ויצמיחו בלבם ויעשו פירות
טובים" (ליקוטי הלכות ערלה ד' סז).

עוד יש לבאר, במאי דנקט לשון 'להמטיר', ע"פ
המבואר בדבריו ב"חכמה ותבונה" סימן א', שכמו
שהמטיר הש"י בכל יום קֶן ולחם קֶן השמים, כן
ממטיר הצדיק ומשפיע מלמעלה תורה בכל יום ויום,
עיי"ש שביאר כל זה בעומק גדול. וזה לשונו שם
בתוך דבריו: "וכמובן במקום אחר על אודות דברי
אור תורתו והשגתו שנתחדשים לבקרים בהמטרתם
מלמעלה בכל יום כהשפעת והמטרת המן והלחם
לכל ההוגים והקוראים בה". ושם בביאורנו ביארנו
בס"ד שהכוונה היא על השפעת התורה משער הנ',
שהוא סוד ה"מן". והוא ג"כ סוד אורייתא דעתיקא
סתימאה הנמשך משער הנ', ודוק והבן.

קכט. מעט מעט. כי אע"פ שמצידו יכול הצדיק
להשפיע ולהאיר בבת אחת את אור התורה

מאד. והיא רק מעט מעט למטה, אבל למעלה היא רחבה מאד" (ליקוטי מוהר"ן, רעכ).

קל. כעין הקדמות נפלאות. פירוש ענין ה"הקדמות", הוא: "כמו המלמד כשרוצה להסביר שכל גדול להתלמיד, הוא צריך להלביש אותו בשכל תחתון וקטן, כדי שיוכל התלמיד להבינו. דהיינו שהוא מציע לו מתחלה ההקדמות ושכליות קטנים שמסבב לו תחילה, כדי להבינו על ידי זה המכון, שהוא שכל עליון וגדול" (ליקוטי מוהר"ן, ל). וכן הוא לגבי אורייתא דעתיקא סתימאה, שאי אפשר להאיר בנו תיכף את האורייתא דע"ס בעצמה, רק קודם מגלה לנו רבינו ז"ל תורות שהם כעין "הקדמות", אשר על ידם נוכל לבוא ולהשיג את האורייתא דע"ס עצמה.

ובכלליות, נקראים תורותיו של רבינו בשם "הקדמות", כי כל תורה ותורה היא הקדמה נפלאה להבין על ידה רזין ורזין דרזין עד א"ס. וכבר אמר רבינו ז"ל: "כל התורה שלי היא כולה הקדמות" (שיחות הר"ן, ה). וכן דרכו של מוהרנ"ת לכנות את תורותיו של רבינו ז"ל בשם הקדמות, וכפי שהוא מכנה אותם בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן: "חידושים חדשים והקדמות יקרות נוראות ונפלאות" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה). "כל תורה ותורה מתחלק לכמה וכמה הקדמות יקרות חדשות ונפלאות" (שם). "שפתח רבינו ז"ל את עינינו וגילה לנו את ההקדמות החדשות הנפלאות" (ליקוטי מוהר"ן, כג).

וכל אלו ההקדמות של רבינו ז"ל הם הקדמות חדשות לגמרי הנמשכים מאורייתא דעתיקא סתימאה. "כי דע, שכל הדברים שגילה רבינו ז"ל הם הקדמות חדשות לגמרי. אם אמנם כולם בנויים

ומיוסדים על כל מצוות התורה המקובלות בידינו מכבר, עם כל זאת הם הקדמות חדשות לגמרי"

(ליקוטי הלכות, הקדמה).

ועל ידי אלו ההקדמות אנו יכולים לבאר את כל התורה כולה, וככל שנרבה לחתור באלו ההקדמות, יהיו נמשכים מעייני הישועה להחיות נפשות רבות, וכדבריו הנוראים של מוהרנ"ת, וזה לשונו: "אענה אף אני חלקי במיעוט עניות שכלי בתעצומות עוז נוראות גדולת ההקדמות הנשגבות הנפלאות העמוקות מאד שקיבלתי מאדוננו מוריני ורבינו הקדוש והנורא זצוק"ל, אשר אם היה ליבנו פתוח כליבן של ראשונים, היינו יכולים לילך ולבאר כל התורה כולה שבכתב ובעל פה על פי דרוש אחד שגילה בהשגתו הגבוהה והנעלמה מאד מאד עד אין סוף ואין תכלית, כאשר נשמע מפיו הקדוש ז"ל. ואם עדיין לא זכינו לזה בעונותינו הרבים, עם כל זה כל מה שאפשר לחתור ולמצוא בתורתנו הקדושה על פי יסודותיו הקדושים והנוראים, מצוה עלינו לעסוק בזה בכל כוחנו. כי כל מה שנזכה לחדש בתורה על פי הקדמות קדושות שלו, יהיו נמשכים ונתגלים על ידי זה מעייני הישועה לכל, עצות נפלאות והתעוררות נפלא ומוסר השכל אמתי להחיות נפשות רבות עד אין תכלית. ואין להאריך בזה לעוסקים בדבריו הקדושים" (ליקוטי הלכות, ברכות הראיה וברכות פרטיות ה, יב).

קלא. לאורייתא דעתיקא סתימאה. וכמבואר להדיא בליקוטי הלכות, שהשם יתברך נתן כח לצדיק האמת לגלות כבר עכשיו תורות הנמשכות מ"אורייתא דעתיקא סתימאה", אשר הם מאירים את חשכתנו עד אשר יאיר האור בשלימות לעתיד לבוא. וזה לשונו:

לעובדא ולמעשה 57

של משיח, אור התורה הנמשכת משער החמישים, אורייתא דעתיקא סתימאה. ובכל תורה ותורה, ממטיר ומשפיע לנו רבינו עוד איזה הקדמה נפלאה לאורייתא דעתיקא סתימאה שתתגלה לעתיד.

וכל מי שיעיין מעט בתורותיו של רבינו, יראה תיכף שרבינו עוסק בכל תורה לצמצם ולהמשיך לנו אור

◀ ואצילות רוחו דמשה בכל דרא ודרא [כמובן בזוהר הקדוש], להמטיר ולהשפיע מעט מעט, כעין הקדמות נפלאות, לאורייתא דעתיקא אשר יגלה לעתיד, שהיא הנשמה. התורות של רבינו ז"ל, אינם רק תורות עמוקות ונפלאות. אלא הם תורות הממשיכות על בני ישראל השרויים בגלות, את אור הגאולה, אורו

(וְאֶת־פִּשְׁטוֹתָא וְאֶצְוֹלַת רוּחַ מֹשֶׁה הוּא בְּכָל דּוֹר וְדוֹר [כַּמּוּבָן בְּזִהַר הַקְדוּשָׁה], לְהַמְטִיר וּלְהַשְׁפִּיעַ חֵידוּת נִפְלְאוֹת וְהַקְדָּמוֹת יְקָרוֹת לְאוֹרֵיתָא דְּעֵתִיקָא).

באר אברהם

הנשמה קלב - יגלה משה לעתיד לבוא קלב.

[נוסח אחר קלד: וְרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִתְּפַשְׁטָא קלד וְנִצְצָלַת בְּכָל דּוֹר וְדוֹר [כַּמּוּבָן בְּזִהַר הַקְדוּשָׁה], כְּדִי לְהַמְטִיר וּלְהַשְׁפִּיעַ תּוֹרוֹת שֶׁהֵם חֵידוּת נִפְלְאוֹת קלד וְהַקְדָּמוֹת קלד יְקָרוֹת לְ"אוֹרֵיתָא דְּעֵתִיקָא סְתִימָאָה" קלד].

שפת הבאר

קלב. שהיא הנשמה. של התורה, ושל הבריאה כולה, וכאשר יתבאר להלן.

קלג. יגלה משה לעתיד לבוא. כאשר יתבאר להלן.

קלד. נוסח אחר. נוסח זה, הוא הנדפס במהדורת תרס"ח. אלא שבמהדורת תרצ"ה הדפיס רבי שמואל הורביץ זצ"ל עוד נוסח (אשר מצא מסתמא בכת"י אחר) והניחו בראש. ופירשנו שניהם, כי בכל אחד מהם יש איזה תוספת חידוש, כאשר תחזינה עיניך מישרים.

קלה. מתפשטת. כאן בנוסח זה, נוסף הלשון "ואתפשטותא", שהוא מלשון הזוהר הקדוש.

קלו. חידות נפלאות. כי תורותיו של רבינו הם כעין "חידות", כי הוא מגלה בתורותיו רזין עילאין מאורייתא דעתיקא סתימאה, אך אינו אומר אותם באתגליא, רק מסתיר אותם בלשון חידה, שלא יבינו אותם לאשורם עד לעתיד לבוא. וכמו שמצאנו לדוגמא, בתורה נ"ה בליקוטי מוהר"ן שמדבר שם מענין התגלות יד ה', ובביאורו על תורה זו כותב המבאר: "שגם אם לא נזכה להבין את חידותיו והשגותיו עד לעתיד, אבל גם עתה, יש להשתדל בזה כל אחד עד מקום שידו מגיע. והנראה לעניות דעתי בחידת יד ה' שכתב בדבריו הקדושים" וכו' (ביאור הליקוטים, סימן נה, אות ז).

"כפי סדר הבריאה, שכל קיומה על ידי התורה שהצדיקים ממשיכין בכל עת, צריכין להמשיך התורה בכל יום מחדש, כי בכל יום נמשכין מוחין חדשים כידוע. ועל כן בהשמן, שהוא הדעת הקדוש של הצדיק האמת, שהוא בחינת כהן גדול, לא היה ראוי להדליק כי אם יום אחד, כי ביום האחר צריכין מוחין חדשים וחידושי תורה חדשים. אך כל זה היה אם היה הדור בתיקונו, וכמו שיהיה לעתיד כשיבוא משיח צדקנו, שאז יהיו נפתחין מעיינות החכמה ויגלו לנו הצדיקים חידושי תורה בכל יום. אבל עכשיו בעומק הגלות קשה לגלות חידושי תורה אמתיים אפילו פעם אחת בשנה.

רק שה' יתברך בעוצם רחמיו נתן כח להצדיק האמת שהוא נקי וזך מכל, שימשיך תורה בדרך נס נפלא, עד שהשמן והתורה שאינו ראוי להדליק ולהאיר כי אם ביומו כנ"ל, אבל מעוצם קדושת הצדיק הוא ממשיך התורה ממקום גבוה ועליון כזה, מבחינת התורה שתתגלה לעתיד שהיא 'אורייתא דעתיקא סתימאה', עד שדולק ומאיר השמן והתורה שלו בחינת שמונה ימים. דהיינו, שמאירה התורה שלו כל ימי עולם עד יום השמיני, שהוא בחינת בינה עלמא דאתי, שאז יתגלה האמת בעולם ועולתה תקפץ פיה וכו' ... היינו שהצדיק הגדול ממשיך התורה בקדושה כזאת עד שתהיה מאירה כל ימי עולם עד לעתיד לבוא" (ליקוטי הלכות, אבידה ומציאה ג, ז).

שפת הבאר

שאע"פ שמצד אחד אפשר להבינם ולילך עמהם בעבודת ה', הרי שמאידך כפליים לתושיה, והם "חידות נפלאות" אשר כל זמן שלא תתגלה האוריינתא דעתיקא סתימאה, לא נבין פשר החידה. ושורש לשון זה של "חידה", הוא במשלי: "לְהַבִּין מִשָּׁל וּמִלִּיצָה דְּבָרֵי חֻכְמִים וְחִידוֹתָם" (משלי א, ו). ופירש המצודות: "וחידותם - עניינו דברים סתומים קשי ההבנה" (מצודות ציון, שם). וכתב הגר"א: "ומכנה אגדת חכמים לחידה, מפני שדבריהם אינם מובנים כמו חידה, וא"א לתברם אם לא יבין תכליתו הנלבש בתוכה ואז יבין גם החידה" (ביאור הגר"א, שם).

ומן הענין לציין את התפארותו של הבעטלער הכבד-פה [שהוא רבינו ז"ל, וכידוע שרבינו הוא כלליות כל הז' בעטלערס] שהתפאר על אודות החידות שלו, ואמר: "אתם סבורים שאני כבד פה? אין אני כבד פה כלל, רק שהדיבורים של העולם, שאינם שבחים להשם יתברך, אין בהם שלימות.

(ועל כן הוא נראה ככבד פה. כי הוא ככבד פה מאלו הדיבורים של העולם שאין בהם שלימות). אבל באמת אין אני כבד פה כלל, אדרבא אני מליץ ודברן נפלא מאד. ואני יכול לדבר חידות ושירים (שקורין לידער) נפלאים, עד שאין נמצא שום נברא בעולם שלא ירצה לשמוע אותי. ובאלו החידות והשירים שאני יודע, יש בהם כל החכמות" (סיפור

מעשיות, מעשה יג, היום השלישי).

וכל זה מרמז על תורותיו של רבינו שהם "חידות נפלאות" שיש בהם כל החכמות, וכשמתגלה אורם אין נמצא שום נברא בעולם שלא ירצה לשמוע אותנו.

קלז. והקדמות. כאן לא כתב "כעין" כאשר כתב לעיל.

קלה. לאוריינתא דעתיקא סתימאה. כי האור של "אוריינתא דעתיקא סתימאה" הוא גדול מאד, ומחמת חטא אדם הראשון אי אפשר להשיגו עתה

לעובדא ולמעשה

הגאולה ממש. וכמו שכתב הרה"ק מטשעהרין בספרו 'פרפראות לחכמה' וזה לשונו: "אמר המחבר: באתי להעיר לב המעיין שישים לבו היטב למאמריו הקדושים ז"ל, שעל פי רוב מדברים מעניין עולם התיקון ומהמשכת ההנהגה שלעתידי, ומהגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו, וכן כל כיוצא בזה. כי זה כל חפצו וכל ישעו ז"ל, להאיר האמת בעולם, ולהמשיך הארה שלימה ואמיתית מעין ההנהגה שלעתידי! ואסדר לפני המעיין בקצרה מענין המאמרים הנ"ל שעל רבה בר בר חנה, ומהם יראה לדוגמא לשים לבו לכל שארי מאמריו שסובבים והולכים גם כן על קוטב זה" (פרפראות לחכמה, סימן טז, סעיף ה).

ובמהדורות 'תורת הנצח' נדפס בתחילת הספר.

ומאריך שם הרה"ק מטשעהרין להביא דוגמאות מפורטות מתורה א' עד תורה ט"ו, כיצד כל תורה עוסקת בתיקונים השייכים לימות המשיח [אלא שרבינו ז"ל מצמצם ומלביש אותם באופן שנוכל להמשיכם עלינו גם בתוקף חשכת הגלות]. ולאחר שמאריך בדוגמאות, הוא מסיים וכותב: "כלל דברינו אלה הנ"ל, המה להעיר כל מעיין להבין ולהשכיל היטב בקדושת דברי תורתו ומאמריו הקדושים ז"ל, כי מלבד העמקת

הקדוש שיש בהם לפי פשוטן של דברים הגלויים לכל, מלבד הסודות הגבוהים והרמים והגנוזים ונעלמים בהם על פי סודות דרכי הקבלה הקדושים שבזוהר הקדוש וכתבי האריז"ל – מלבד כל זה, צריך המעיין לצייר בדעתו כאילו עומד מרחוק ומציץ מן החרכים, נפלאות הבנינים והקשרים הקדושים שבכל מאמר ומאמר, ונפלאות נוראות התגלות קדושת ההשגות בעצמן, ונפלאות נוראות הלבשות ההשגות ורמיזותם בהתורה הקדושה שבכתב ושבעל פה, כגון באיזה פסוק או מאמר מדברי רז"ל, וכן לשים עינו היטב בכל מאמר ממה הוא מדבר, היינו מאיזה עניינים של בחינת עולם התיקון!" (שם, סעיף כא). וכל העוסק בתורותיו של רבינו ז"ל, והולך אתם בעבודת ה', מתכוון לחיים החדשים שיהיו בעת שתתגלה התורה הנמשכת משער הנון. אוריינתא דעתיקא סתימאה, והוא זוכה להמשיך אורם כבר עכשיו.

וכשם שה"תורות" של רבינו, הם המשכה מאוריינתא דעתיקא שיגלה משיח, כן גם ה"עצות" הקדושות שיגלה לנו רבינו; שבכל עצה ועצה, מוליך אותנו רבינו, מעט מעט, בדרכו של משיח שתתגלה לעתיד. ונגקוט

אֲשֶׁר בָּבוֹאוּ לְשַׁעַר הַנִּי' (עֵינִי בִשְׁלֵ"ה פֶּרֶשֶׁת פְּנִיָּהם וּפְרִשְׁת וְאַתְחַנֵּן, מֵאֲמָרִי מִתְּרַח"ו בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל, וְעוֹד מְצַרְף לָזֶה קִצֵּת דְּבָרִים שֶׁשִּׁמְעָתִי בְּעַל

באר אברהם

וְאֵת הָ"אֲרִיזָא דְּעֵתִיקָא" בְּעֶצְמָהּ, יִגְלֶה מִשָּׁה רַבִּינוּ לְעֵתִיד קלט, כִּאֲשֶׁר יָבוֹא וְיִפְגֹּם בְּשַׁעַר הַנִּי' [וְכַמְבֹּאֵר בִּשְׁלֵ"ה הַקְדוּשָׁה, בְּפֶרֶשֶׁת פְּנִיָּהם וּבְפֶרֶשֶׁת וְאַתְחַנֵּן קמ], שֶׁהָבִיא שָׁם אֶת דְּבָרֵי מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי חַיִּים וַיִּטָּאֵל שָׁפְתָב בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל, שֶׁמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הוּא גִשְׁמַת מִשָּׁה רַבִּינוּ, וְהוּא יִשְׁיֵג בְּעֵת הַנֶּאֱלָה אֶת שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים שֶׁל הַבֵּינָה. וְהַפְּנִיָּה הִיא עַל גִּשְׁמַת

שפת הבאר

רבינו את שורש התורה דעתיקא סתימאה הנמשכת משער הנ', כי "שער החמישים שהוא שורש התורה, לא השיגו משה בחייו, רק בעת הסתלקותו נסתלק לשם" (ברכת השחר ה, טו), וכדלהלן מדברי האריז"ל. רק שנשמתו יורדת שוב ושוב לעולם הזה [ובעיקר בנשמת 'יחיד הדורות', שהם הרשב"י והאריז"ל והבעש"ט ורבינו ז"ל] לגלות הקדמות נפלאות לאורייתא דעתיקא סתימאה. עד שירדה נשמתו בנשמת רבינו ז"ל, שהוא מגלה לנו תורות משער הנון, וכדלהלן.

קמ. וכמבואר בשל"ה הקדוש בפרשת פנחס. חיפשתי בדברי השל"ה הקדוש בפרשת פנחס, ולא מצאתי שכתב שם דברים ברורים בעניין [כאשר כתב בפרשת ואתחנן, אשר שם העתיק להדיא דברי האריז"ל בזה, ראה בהערה הבאה]. ולכאורה כוונת המבאר לדברים אלו, וזה לשון השל"ה הקדוש:

"וידבר משה אל ה' לאמור יפקוד וכו', ביקש מהש"י שיפקוד עתה איש אחד שהוא הנגלה, ויאמר לו גם כן סוד הכמוס את מי אשר יפקוד באחרית הימים. על כן אמר בכפל 'אשר יצא לפניו' ואשר יבא לפניו' עתה, 'אשר יוציאם ויביאם' לעתיד. והשיב לו הקב"ה על שניהם, עתה קח לך את יהושע, והראה לו כל הדורות עד משיח כדאיתא במדרש, והראה לו איך הדורות מתמעטים עד שיבא משיח, והוא יהיה מהודר בהוד והדר. ותכף הותחל המיעוט מן יהושע, כי מהודך ולא כל הודך. והמיעוט

כמו שהוא. רק על ידי התורה הקדושה המצויה בידינו על ידי משה בכל דור ודור, אשר היא כולה צמצומים וכלים להשיג על ידה מעט מעט את האור הגדול של "אורייתא דעתיקא סתימאה". וכל התורה המצויה בידינו, היא סוד "חלוקת אלפים למאות" (המובא בשו"ת הר"ן שו"ת צג). שכמו שיש לו לאדם סכום גדול של 'אלפים' ופורט אותם לסכומים של 'מאות', כדי שיוכל להשתמש בהם. כך גם התורה שמגלה משה בכל דור ודור, הוא שלוקח את האור הגדול של אורייתא דעתיקא סתימאה שהוא סוד 'אלף', ופורט אותו ל'מאות'.

"כי כל התורה שהיא פרשיות וסדרים ותיבות ואותיות הם כולם צמצומים נפלאים להאור הגדול כדי שנוכל לקבלו, שזהו בחינת חלוקת אלפים למאות. כי 'אורייתא מחכמה עילאה נפקת' ששם הכל בבחינת אלפים, כמובא בכתבים שלמעלה האור בבחינת אלפים, ולמטה נתחלקים האורות בבחינת מאות. כי חכמה עילאה בעצמה בחינת אלפים, אי אפשר לנו לקבל, כי היא בחינת אורייתא דעתיקא סתימאה דעתיקה לאתגלייא לעתיד לבוא. ואין אנו מקבלין כי אם על ידי צמצומים, על ידי שנתלבשה התורה בלבושים אלו" (ליקוטי הלכות, עדות ד, ד).

עיי"ש דבריו הנוראים באריכות נפלא.

קלט. יגלה משה רבינו לעתיד. כמבואר בליקוטי מוהר"ן (תורה יג): "וזה בחינות התגלות התורה של לעתיד לבוא, כמובא בזהר שלעתיד יתגלה אורייתא דעתיקא סתימאה". כי הנה, בחייו לא גילה משה

הוא סיבת הריבוי, עד לזמן הגאולה העתידה יהיה יתרון אור מהחשך, כלומר כי אור חדש של עתיד יהיה גדול מהאור אשר היה ונגזר ... שהדורות מתמעטים מצד מסך זוהמת הנחש, על כן יש מיעוט אחר מיעוט, ואז תכלה מסך הזוהמא, ויקויים 'אין מיעוט אחר מיעוט' אלא לרבות. כי תהיה בביאת משיח ריבוי אור, כמו שנאמר 'קומי אורי כי בא אורך', ומכח החשך יצא יתרון אור. ולזה הענין הראה הש"י למשה רבינו ע"ה כל הדורות, כי משה רבינו ע"ה היה ראש העולם, ועל כן אמרו בראשית בשביל משה רבינו ע"ה הנקרא ראשית (ב"ר א, ד), והיה המאמר יהי אור, ומשה קרן עור פניו והאור נגזר. ומשיח סוף העולם, דהיינו שיתחדש מעיקרו ויהיה יותר בשלימות. ועיין באור (ח"ג רס, ב) בפסוק אתה החילות, שמשה רבינו ע"ה הוא ההתחלה והמשיח הוא בסוף. והדורות שביניהם שהם במחשכים יהיה להם יתרון אור מהחושך

(השל"ה הקדוש, פרשת פנחס, תורה אור, ב).

קמא. ובפרשת ואתחנן. זה לשון השל"ה הקדוש, שהעתיק דברי האריז"ל [המובאים בספר ליקוטי תורה ובספר הליקוטים, פרשת ואתחנן, על הפסוק ויתעבר ה' בי למענכם]:

לעובדא ולמעשה 57

אותנו בתוקף חשכת לילה, שהוא בחינת חשכת הגלות המר הזה, והם מקיימין בנו בחינת 'ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה' (ליקוטי הלכות, ברכת השחר ג, יב), ומוליכים אותנו כבר עכשיו בדרכו של משיח.

אכן, כבר אמר רבינו ז"ל בפירוש: "כל מה שמשיח יעשה טובות לישראל אני יכול לעשות, רק שהחילוק היא שמשיח יגזור אומר ויקום, אבל אני... ופסק ולא דיבר יותר" (חיי מוהר"ן, רסו). ללמדך שתורתו ודרכו של משיח נמצאים כבר בספריו של רבינו ז"ל, וכל הרוצה יבוא ויטול ויגאל את נפשו מגלותה. ואכן, מוהרנ"ת שזכה להתבטל לרבינו ז"ל בתכלית השלימות, אמר: "מין משיח איז שוין דא!", "המשיח שלי כבר הגיע..."

(שיש"ק ב, תשל"ט).

לדוגמא את העצה העיקרית והכללית, עצת ההתבודדות: עצה זו של התבודדות, ובפרט ההתבודדות ביער בחצות הלילה, אינה רק עצה טובה בעלמא, אלא היא עצה של ימות המשיח ממש. וכפי ש"פעם אחת דיבר מורנו הרב רבי נתן, זצ"ל, ואמר אז בזה הלשון: עוד יהיה זמן, שיהיה הדרך הזה – של התבודדות בחצות הלילה ביער – דרך כבושה לרבים. כמו עכשיו הוא דרך כבושה בכל בוקר להניח טלית ותפילין" (השתפכות הנפש, גט). אלא שרבינו ז"ל, בגודל כוחו, ממשיך עלינו אור עצה זו גם בתוקף חשכת הגלות, ומלמד אותנו כיצד ללכת בדרך משיחית זו של ההתבודדות, כבר עתה. "כי בעבודתנו לא עזבנו אלקינו ויט עלינו חסד בתוקף הגלות הזה, ששולח לנו בכל דור ודור צדיקים אמיתיים לחיותנו כיום הזה. והם מחיין

פֶּה בְּשֵׁם רַבִּנוּ ז"ל וְכַתַּבְתִּי אוֹתָם בְּסִפְרִי כּוֹכְבֵי אוֹר חֶלֶק ג' שֶׁהוּא עֲדִין

באר אברהם

רַבִּנוּ הַקָּדוֹשׁ מוֹתֵר"ן מְבַרְסֶלֶב קמב, אֲשֶׁר הוּא נִשְׁמַת 'מֹשֶׁה מְשִׁיחַ' קמג, וְהוּא זָכָה לְהִשְׁיֵג מִדַּת הַבִּינָה, בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת שְׁאִין שְׁלֵמוֹת אַחֲרָיו קמד. וְתוֹרוֹתָיו וּמַעֲשֵׂיוֹתָיו הֵם מִשְׁעַר הַנּוֹרָא קמה. וְכַמוֹכֵן מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁמְעֵתִי בְּעַל פֶּה בְּשֵׁם רַבִּנוּ ז"ל, וְכַתַּבְתִּי אוֹתָם בְּסִפְרִי קמו. כּוֹכְבֵי אוֹר חֶלֶק ג' קמו].

שפת הבאר

וזהו שנאמר (תהלים לט, ג), נאלמתי דומיה, דום י"ה, פירוש י'ה גזר עלי להיות אלם, החשתי משוב, ואין טוב אלא תורה, וכאבי נעכר, הם היסורין שבאים עליו, וכמו שאמרו בספר הזוהר כי בתחילה משה יהיה שמ"ה ושממה.

וזהו שאמר 'הנה ישכיל עבדי' (ישעיה נב, ג), הוא משה והוא משיח, כי 'שילה' בגימטריא 'משה'. ואמרו רז"ל (במ"ד יא, ג) 'כגואל ראשון כך גואל אחרון', וכן הדור שהולך הוא הדור שבא, וזהו שנאמר 'כימי צאתך מארץ מצרים' וגו', היה לו לומר אראך, או כימי צאתו, אלא רמז שאתה עצמך יצאת ממצרים, ואמר אראנו לומר שאתה הוא אותו הדור, ואמר הנה ישכיל וגו', כי המעלות יהיו בהדרגה, בתחילה 'ישכיל', ואחר כך 'ירום', ואח"כ 'ונשא', ואחר כך 'וגבה', ואח"כ 'מאד' אותיות 'אדם', כי יהיה כמו אדם קודם חטאו, ואז יתוקן הכל וסוף המעשה בתחילת המחשבה, וזהו היותר עליונה.

והולך הפסוק ומגלה מה שיעבור עליו באלו הדורות, עד שבשביל כך ראוי לעלות לכל אותה מעלה. ואמר (ישעיה נב, יד) כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו, מאיש זה משה, מראהו ותארו זה קירן אור פניו שקרן אז, אך באלו הדורות בא באחד העם, ועליו מדברת כל הפרשה. ואמר מי האמין וכו' וזרוע ה' על מי נגלתה, פירוש אפשר שזהו שנגלה עליו זרוע ה', כמו שנאמר (דברים לד, יב), ולכל היד החזקה כו'. ואמר ויתן את רשעים קברו, פירוש שנכנסת ונקברת נפשו בסוד עיבור בגופות של הדורות הללו שהם כרשעים לגבי ידיה.

אלא שאחר כך חסרתו היותר מעט מאלהים שהוא אות א'. או פירושו שחסרתו הרבה ולא נשאר לו אלא מ"ט, כמו שכתוב בילקוט אל תקרי מעט אלא מ"ט, והמ"ט הם מעט מזעיר בערך שער החמישים שהוא גדול ונפלא מכולם.

והנה, להיות שכוונת משה היתה טובה, הש"י לא ימנע טוב להולכים בתמים, ובעת תוסף רוחם יגועון לא יגרע מצדיק עינו, וזהו שאמר 'יעל משה מערבות מואב אל הר נבו', 'נבו' = 'נ' בו, ונכנס ה'נ' בשמו ונעשה נשמה, וידוע כי נשמה בבינה.

והנה, כמה תפילות התפלל משה שלא יבא בעיבור בכל דור ולא נענה, וזהו שאמר משה ויתעבר ה' בי למענכם, שאני בא בעיבור בכל דור בשבילכם, כי אתם גרמתם לי, והיה מדבר עם ערב רב. או ידבר עם ישראל ופירוש למענכם כדי לתקן אתכם, ומלת 'בי' רומז ל"ב חדשים, שיש עיבור ל"ב חדשים, כענין רבה תוספאה (יבמות פ, ב). ולא שמע אלי, שלא קיבל תפילתי בזה. ויאמר ה' אלי רב לך, כי בתחלה היה רבן של נביאים, אך אח"כ בכל דור יצטרך לרב שיבא אליה ז"ל וילמדהו, ויתנוצץ בו הדור, ובתחילה יהיה כאילם לא יפתח פיו. ומצינו שאף באותו הזמן נתקיים בו קצת מזה, כמו שאמרו רז"ל לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מעיינות חכמה (סוטה יג, ב), והיה צריך ללמוד מיהושע. וזהו גם כן רב לך, כבר יש לך רב והוא יהושע. וזה נרמז בפסוק (דברים יח, יח), נביא א'קים ל'הם מ'קרב אחיהם, ראשי תיבות 'אלם', ואח"כ ונתתי דברי בפיו שיהיו נובעים דברי מקרבנו, ואח"כ יעלה יותר שאצונו ואדבר עמו בגלוי.

לכן אחלק לו ברבים, רצה לומר שיקח שכר כנגד כולם כיון שזיכה לכל הדורות. ובוודאי שקול משה כנגד כל ישראל, וכמו שאמרו רז"ל (אבות ה, יח), משה זכה וכו' זכות הרבים תלוי בו. ואת עצומים יחלק, פירוש הוא יקבל חלקו מהקדוש ברוך הוא ממשי, ושאר הצדיקים יקבלו על ידו, תחת אשר הערה למות נפשו בכל דור. ולזה כתיב 'משה משה' בלי הפסק, לרמזו שבכל דור הוא בא. ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא, שעל ידו נגמר להימחל חטא הדורות, וחטא אדם וחווה שהם רבים פירוש גדולים, עד כאן מצאתי" (השליה הקדוש, פרשת ואתחנן, תורה אור, א). עכ"ל השל"ה שהעתיק דברי האריז"ל.

וראה בספר כוכבי אור, חלק 'חכמה ובינה', שם האריך המבא"ר לרמז את כל המובא כאן, על נשמת רבינו ז"ל, עיין שם ותמצא נחת.

קמב. והכוונה היא על נשמת רבינו ז"ל מוהר"ן מברסלב. הוספנו דברים אלה, ע"פ דברי המבא"ר בספרו כוכבי אור [וכפי שהעתקנו להלן מקור הדברים כלשונם] כי כאן סתם המבא"ר את דבריו, ולא פירש כוונתו להדיא. ודברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר.

קמג. אשר הוא נשמת 'משה משיח'. וכדברי המבא"ר בספרו כוכבי אור, ז"ל: "כי הוא אשר נאמר עליו 'מה שהיה הוא שיהיה', ו'משיח דא משה'... וזה אשר גם 'מה שהיה הוא שיהיה' עם הארבע תיבות, במספר שמו במילואו "נן חית מס נון" עם הכולל (711). וזה אשר גם 'משה משיח' עם השבע אותיות במספר שמו במילואו (710)" (כוכבי אור, חכמה ובינה, ל).

"גם מה שכתוב על אודות הגואל צדק (לדעת האר"י ז"ל) בפרשת שופטים 'נביא מקרבך מאחין כמוני יקים לך' עם האותיות, במספר 'נחמן בן שמחה נחמן בן פיגא', ואחד מהם עם האותיות והכולל (858). גם השלשה תיבות 'מקרב אחיהם כמוך' הכתובים שם מקודם, אשר יתבאר בקיצור נמרץ (לדעת האר"י ז"ל הנ"ל) שמקרב אחיהם יעמוד אחד שיהיה כמוך, כי על כן יעלה מספרם עם השלש תיבות במספר שמונתיהם הקדושים 'משה, נחמן'" (שם, לא).

וראה שם בדבריו שהפליא לרמז בכמה וכמה רמזים נפלאים על כך שנשמת רבינו ז"ל הוא נשמת משה משיח, ולכן יום הסתלקותו של רבינו הוא ביום האושפיזין של משה, שמידתו 'נצח', ונצח גימטריא 'נחמן'. ויום הסתלקותו של רבינו ח"י תשרי, חל תמיד באותו יום בשבוע של יום הסתלקותו של משה רבינו ביום ז' אדר.

קמד. בתכלית השלימות שאין שלימות אחריו. כלשון המבא"ר בפתיחה לחלק 'חכמה ובינה' המובא בהערה דלהלן. וראה שם באות ל"ה שכתב ששמו של רבינו 'נחמן' הוא צירוף אותיות של מח נ', כי הוא השיג מח שער הנון של חמישים שערי בינה. ועיין שם עוד שהאריך בזה בדברים נפלאים.

קמה. ותורותיו ומעשיותיו הם משער הנון. וכמו שכתב המבא"ר בספרו 'כוכבי אור', וזה לשונו: "עתה שנפשות ישראל מוכנים לקיום הכתוב 'כי פדה י את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו' בגאולה נצחית, הקדים לנו הש"י נשמת ישראל סבא [רבינו ישראל בעל שם טוב] להמשיך בעבודתו ומזרעו הקדוש נשמת מוהר"ן זצוק"ל [בנין מוחין, מח נון] המוכרח והעיקר בנשמה הכללית שבמ'ש"ה. כי תורותיו ומעשיותיו הן הן סתרי תורה ופנימיותו הנמצאים מצד הנון, והמוכרחים לגאולתנו הנצחית"

(כוכבי אור, שיחות וסיפורים, מא).

קמו. וכתבתי אותם בספרי. במהדורת תרס"ח לא הזכיר כאן שכתב אותם בספרו כוכבי אור ח"ג, רק סיים בתיבות "ששמעתי בע"פ בשם רבינו ז"ל" ולא פירט יותר. אמנם, בסוף ההקדמה חזר וכתב: "גם זה נשמט מההגהות דלעיל שכתבתי למטה בסימן יוד: אודות הדברים ששמעתי בשם רבינו ז"ל, אודיע בזה להמעין כי כתבתי אותם בספרי כוכבי אור חלק ג' שהוא עדיין בכתובים". ובמהדורת תרצ"ה, סידרו השמטה זו והכניסוה כאן במקומה.

ומה שכתב המבא"ר על 'חכמה ובינה': "שהוא עדיין בכתובים" – כי חלק זה לא נדפס בחייו, רק כמה שנים אחר הסתלקותו, וכאשר פירטנו בהקדמתנו שם.

קמז. כוכבי אור חלק ג'. הספר כוכבי אור מחולק לד' חלקים, והחלק הרביעי נקרא בשם

בַּפְּתוּכִים) יְחִפֵּר וַיֵּאחֶד זֶה הַנִּסְתָּר - כִּנְשׁ'מ'ה' בְּגוֹף הַנִּגְלָה שְׁפִתוֹרָה -

באר אברהם

וְאִזּוּ יְחִפֵּר וַיֵּאחֶד הַצִּדִּיק אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת - 'אוֹרִיתָא דְעִתִּיקָא סְתִימָא', שְׁהִיא

שפת הבאר

ואנכי העני בדעת, בשמעי ובהבנותי בכל זה, תמכתי יתדותי בפקודת רבינו ז"ל אשר פקד וציווה על כל אחד לחדש בתורה עד מקום שיד שכלו מגעת, וסבותי את לבי לתור ולחפש בכל הדברים הרומזים על בינה עילאה, ונשאתי את עיני ואראה כי ברובם ככולם מרומז ונסתר כבוד שמו (של רבינו ז"ל) הקדוש והנורא בדרך מספר ומנין, כאשר הצבתי אותם לעיניך זה אחר זה, עכ"ל (כוכבי אור, חכמה ובינה, הקדמה). והולך ומונה שם גימטריאות נפלאות, עיין שם. [וברחמי' ה' עלינו זכינו לכתוב ולהדפיס ביאור נחמד על כל החלק הזה, לך נא ראה שם, ותשבע בדשן נפשך].

אגב; המבאר מציין לדבריו אלו ב"חכמה ובינה" כמה וכמה פעמים בביאור הליקוטים, ואלו הם:

בביאורו על תורה כ"ז הוא כותב: "נתעלה על כל הצדיקים הגמורים שהיו מעולם, עד שלא קם עוד בישראל כמוהו, כי הוא משה משיח בעצמו, אשר עד פני הזקן [ועתיק יומין] מטא, לעוצם מבחר כלי נפשו וגופו, ובתכלית הזיכוכ וכו', כמובא מזה במקום אחר, עד שגם לנצח לא יגש אל הערפל, אשר שם קול השגותיו יתברך בעצמו, כי אם הוא לבד, וכמובא מזה בחלק ג' שבספר כוכבי אור הנ"ל, מהמובן מזה גם ממאמר הארז"ל עיין שם" (ביאור הליקוטים, סימן כז). "גם תעיין נא, בספר כוכבי אור חלק ג' הנ"ל, מה שבארתי להכתוב שלח נא ביד תשלח, שלפי זה יבואר לך כל הנ"ל" (שם).

וכן בביאורו על תורה ל' הוא כותב: "מי עלה ועולה בשמי החכמה ותורת העליון יתברך, כרבינו משה לבד [וכמובא מזה בספרי כוכבי אור חלק ג' עיין שם]" (ביאור הליקוטים, סימן ל, ידעה כד).

וכן בביאורו על תורה ז' תניינא: "גם בהפלאות נטיית ידיו הנ"ל נראה, שאף על פי שלא קם עוד בישראל רחמן ומנהיג כמשה, אבל הוא בעצמו לרוב

"חכמה ובינה", ושם - בפתיחה לחלק זה, וכן בהמשך הספר - מבואר באריכות שנשמת משה רבינו יורדת שוב לעולם הזה בגילוי גדול יותר, להשיג ולגלות גם את שער החמישים, וזהו סוד נשמת רבינו ז"ל שהוא נשמת משה שזכה להשיג את כל החמישים שערי בינה בתכלית השלימות.

וזה לשונו שם בהקדמה: "מודעת זאת בכל הארץ, כי אמנם לא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל הוא בעצמו עוד יקום לגאלנו גם מהגלות הזה, כי 'משיח דא משה', ומה שהיה הוא בעצמו שיהיה ביתר שאת ויתר עז, כי בוא יבוא ברינה גם בשער החמישים, וישיג אותו בשלימות עצום ונשגב עד שלא ירד עוד מאתו, כי לעולמי עד ולנצח נצחים יעלה ויתענג בו במדרגה אחר מדרגה עד אין חקר.

ועתה כפי אשר נודע הדבר אשר דיבר רבנו ז"ל בעת אשר גילה את המאמר המובא בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן כ"ח 'דע שיש חילוקים בין התורות' וכו', ומורנו רבי נתן זצ"ל מעוצם הרגשו בזכות לבבו את עומק נוראות דבריו עד כי בערו בקרבו כלהבת שלהבת ממש, לא יכול להתאפק, ונתן את קולו בפני כל הנצבים עליו: 'אולי כך הוא הפירוש מה שאמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין צז) 'אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת', הינו שיהיה בעולם ולא ידעו כי כבר הוא' וכו'. ורבינו ז"ל גילה את עיניו והראה לו 'רב נחמן אמר כן אי מן חיי - אנא'.

ועתה מאלינו נדע ונבין פחות מטיפה מן הים, במה שנקרא בשם 'נחל נובע מקור חכמה', שזה הוא השם של מדת הבינה כידוע ליודעי חן. כי אם 'רבות בנות עשו חיל' להשיג השגות הנמשכות מאתה וממידת החכמה וכו', אבל להידבק ולהיכלל בה בתכלית השלימות שאין שלימות אחריו, לא יקום עוד בישראל זולת 'העלית על כולנה', כידוע ומובן כל זה בספרי אמת.

שפת הבאר

עליותיו בהסתלקותו וקבורתו הנ"ל מהמוב"פ, יהיה לעתיד בתכלית המקיפים העליונים הנ"ל, עד שימלא כל הארץ בדעה את ה' כנ"ל. כי ברוב ועוצם הפלא נטיית ורמזי ידיו שבים חכמתו המוב"פ, כיירו וידעו ובינו מעצמם כל יושבי תבל, שיש להם

להאמין בדבריו, על כל השאלות והקשיות והתהפוכות והמבוכות שנמצא בכל איש ואיש. [וכבר כתבתי מזה בספר כוכבי אור חלק ג' וגם עיין שם בישוב הסתירה שבמאמר חז"ל] (ביאור הליקוטים, סימן ז תניינא, אות סז).

לעובדא ולמעשה

יחבר ויאחד זה הנסתר, כנ"ש מ"ה' בגוף הנגלה שבתורה. תורותיו של רבינו ז"ל, הם הנשמ"ה של תורת הנגלה, שכן, תורתו היא תורת מש"ה הנמשכת משער הנ"ל [אותיות נשמ"ה], ובתורתו מתחברים הנסתר והנגלה כאחד, כנשמה המתחברת בגוף, ללא שום פירוד. כי הנה, כל זמן שלא מתגלים בעולם התורות של שער הנ", אין חיבור גמור בין הנגלה והנסתר כנשמה בגוף, רק כל אחד מהם עומד בנפרד כביכול. אבל בתורותיו של רבינו הנמשכות משער הנ", מתחברים עם הנגלה כנשמה בגוף, בבחינת 'זאת התורה אדם' (ועל דרך מה שכתב מורנו"ת בליקוטי הלכות, ראש חודש ו, כה, עיי"ש היטב ודוק והבן לעניינתו).

ולעובדא ולמעשה בעבודת ה', יש לבאר: שאצל רבינו ז"ל אנו רואים את החיבור השלם בין דרך העבודה של בעלי הנגלה – המרבים בלימוד התורה, ועוסקים בשבירת התאוות ותיקון המידות בפשיטות. לבין דרך העבודה של בעלי הנסתר – המרבים בעסק התפילה והדיקות וכו'. וכפי שהתבטא פעם רבינו בעצמו ואמר: "המתנגדים אומרים, שהעיקר הוא לימוד התורה, והחסידים אומרים שהעיקר הוא עבודת התפילה, ואני אומר: להתפלל וללמוד ולהתפלל, דאוונען און לערנען און דאוונען" (שי"ק ב, פז).

וביתר עומק: בתורת רבינו אין שום חילוק והבדל בין ה"ידיעה" [הנמשכת מצד הנשמה] לבין ה"בחירה" [הנמשכת מצד הגוף והבריאה]; בין ה"התחזקות" [הנמשכת מצד הידיעה שהיא הנשמה] לבין ה"התעוררות" [הנמשכת מצד הבחירה שהיא הבריאה]; בין היראה הנוראה מכל חטא ועון ושבירת הלב על כל סרך של מכשול, לבין השמחה העצומה בכל נקודה ושערה טובה; בין הענוה והביטול הגמור, לבין העזות דקדושה; בין עסק התורה לבין ריבוי התפילה והתבודדות. וכן הלאה על זה הדרך בכל העניינים והתחומים. (וכפי שאפשר לראות בחוש ממש, בספרי

רבינו ז"ל ומוהרנ"ת, שכלולים מכל הבחינות יחד. מצד אחד יש לנו 'ליקוטי תפילות' עם תפילות נוראות כאלה, המלאים בזעקות ווידוים במר נפש, וספוגים ביראה ובושה נוראה, כדרך בעלי המוסר שבכל הדורות. ומאידך יש לנו 'עלים לתרופה' שכל כולו תקווה ושמחה, והישענות מוחלטת על רחמי ה' ועל כוחו של הצדיק, שבוודאי יתוקן הכל. וכן הלאה, ואכמ"ל).

וסוד הדבר הוא, כי תורתו של רבינו ז"ל היא הארה מאוריתא דעתיקא סתימאה הנמשכת משער הנ", ששם אין שום פירוד בין הימין והשמאל [בסוד "לית שמאלא בהאי עתיקא סתימאה, כולא ימינא, אתחזי ולא אתחזי, סתים ולא סתים" (זהר ח"ג קכט ע"א)]. והוא מאיר לנו את התמימות השורשית, הנמשכת משער הנון ששם אין עדיין שום התפצלות בין שני הדרכים של נגלה ונסתר, גוף ונשמה. וכל המתקרב אליו, והוגה בתורותיו הקדושות, ומקיים עצותיו והולך בדרכיו הקדושים, זוכה ללכת בדרך הישרה והשורשית של שער הנון, דרכו של משיח, שאין בה שום סטייה ונטייה לא לימין ולא לשמאל.

וכל תקוותנו בגלות המר והארור הזה, הנמשך משער החמישים של הסומאה, הוא רק בכוחו של רבינו שמאיר לנו בתורותיו ועצותיו את הארת שער החמישים של הקדושה שיגלה משיח צדקנו. "כי עכשיו כל תקוותנו הוא רק על ידי אמיתיות העצות הקדושות התמימות הנמשכין מההתנוצצות משיח שהתחיל להתנוצץ מימי האריז"ל. וכל מה שמתקרבין יותר לביאת משיח, אף על פי שהצרות הנפש מתגברין יותר, אבל ברחמיו גם התנוצצות משיח מתנוצץ בכל פעם יותר. וכמו שמספרים ענין זה בשם הרב הקדוש מברדיטשוב זצוק"ל. ועיקר אלו העצות האמתיות נמשכין מבחינת שער החמישים שיגלה משיח צדקנו"

(ליקוטי הלכות, קריאה שמע ה, טז).

וזאת התורה אדם.

באר אברהם

הנשמה קמח – בתוך הגוף, שהוא הנגלה שבתורה קמח, ואז יתקנים "זאת התורה אדם" ק.

שפת הבאר

הראשון, ולכן זכה לעלות עד אימא דאצילות. וזוהי אני מסופק איך שמעתי ממורי ז"ל; אם נאמר שהיו בו כל הבחינות שיש מן נפש דעשיה, עד בחי' רוח דז"א דאצילות, ולא זכה אל נשמה דאצילות. או אם נאמר, שגם זכה ליקח נשמה מאימא דאצילות. וזה הפירוש הב' נלע"ד שהוא האמיתי. והנה משיח בן דוד נאמר בו (ישעיה נב, יג) 'הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה' – ירום, מאברהם. ונישא, מיצחק. וגבה, מיעקב. מאד, ממשה. ועניינו הוא, שמשח בן דוד, יזכה אף לבחינת חיה דאבא דאצילות, הנקראת נשמה לנשמה, מה שלא זכה אליה אפילו משה. ונמצא כי הרועה הראשון שהוא משה, הוא עצמו הרועה האחרון, כמו שרמזו רבותינו ז"ל במדרש. וזה סוד 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות'. ולכן 'שילה' שהוא המשיח ו'משה' עולים בחשבון אחד, כי הוא הוא עצמו, אלא שהמשיח הוא הנשמה לנשמה של משה" (שער הפסוקים, פרשת ויחי).

ואכן, רבינו ז"ל מוהר"ן מברסלב, שהוא נשמת משה משיח האמת, עולה שמו בגימטריא 'נשמה', כמו שכתב המבאר בספרו כוכבי אור (חכמה ובינה, אות ב) וזה לשונו: "גם בינה הוא בסוד 'נשמה', כי על כן גם תיבת נשמה במילואה, כזה: 'נון שין מם הא' עם הכולל, במספר 'נחמן בן שמחה' (553)".

קמח. בתוך הגוף, שהוא הנגלה שבתורה. כי אז יתגלה האור הגנוז שהוא פנימיות התורה, "כי כמו שאור הגשמי מפורסם בעולם הזה לעין כל, וכן התורה בנגלה – כן לעתיד לבוא יהיה האור, מה שהוא עתה גנוז וצריך לחפשו במסתרים, ומה שהוא גנוז עתה וזכו בו קצת מן הקצת, יהיה זיו לצדיקים בגלוי ומפורסם. כי אז יתעלו ברוחניות, והיה לך ה' לאור עולם. ואין שום דבר בעולם הזה נגלה אלא הכל נסתר, והנסתר הולך ומתגבר" (השל"ה הקדוש, הנחות למסכת שבת, תורה אור, מה). וראה מה שביארנו בזה בס"ד

קמח. הנשמה. המבאר ציין מרכאות מעל תיבת "נשמה" לרמז שהוא אותיות "משה נ", שהוא סוד מה ששייג משה רבינו את שער הנ"ן. ודבר זה נזכר בכתבי האריז"ל (עין בספר טעמי המצוות, פרשת ואתחנן, על סוד כוונת המשנה, שכתב: "ונודע כי נשמה בבריא, וסוד נשמה זו ר"ל נ' משה, גימטריא אל שדי שהוא עולם הבריא כנודע, כי לכן זכה משה לבינה המקננת בכורסיה. ותכוין כי הם סוד קפ"ד קס"א שהם אבא ואמא בעולם הבריא גימטריא 'משה'. ותכוין להוריד הארה מב' שמות אלו של בריאה עד יצירה ועל ידי כך תכלול יצירה בבריא. והנה הארה שתוריד מב' שמות אלו שהם גימטריא משה, תוריד מהם נ' שערי בינה שבבריא, וזהו אותיות נשמה נ' משה, כי תוריד נ' שערי בינה מב' שמות בריאה שהם גימטריא משה כנזכר").

והסוד בזה הוא, כי משה תיקן חטא אדם הראשון עד שזכה ל'נשמה', וכשיבוא מלך המשיח יזכה ל'נשמה לנשמה', ולכן 'שילה' הוא 'משה' כי הוא הגואל הראשון והוא האחרון, נשמה ונשמה לנשמה.

והרי לך לשון האריז"ל, הנצרך להבנת העניין לאשורו: "לא יסור שבט מיהודה עד כי יבא שילה: כבר נרמז בספר הזוהר ברעיא מהימנא ובספר התיקונים, כי 'שילה' בגימטריא 'משה', והוא גם כן משיח בן דוד. וביאור הענין הזה הוא, במה שהודעתך בפרשה בראשית, בענין חטאו של אדם הראשון, כי כל הנשמות היו כלולות בו, והיו לו נפש רוח נשמה מג' עולמות בריאה יצירה עשיה, ונפש רוח נשמה וחיה מד' פרצופין דאצילות, שהם: נוקבא, ז"א, ואו"א. ולכן נקרא 'אדם הראשון', בסוד חכמה, אבא עילאה דאצילות, הנקרא אדה"ר, כי ז"א הוא אדם תניינא. ואח"כ כשחטא, נתמעט, ועמד על ק' אמה, הנקרא חלתו של עולם, כנזכר שם. וכשבא משה רבינו עליו השלום, תיקן חלק רב מאדם

במדור "לעובדא ולמעשה", דברים נפלאים הנוגעים לעבודת ה'.

קנ. "זאת התורה אדם". ביטוי זה של "זאת התורה אדם", מקורו בלשון הפסוק לגבי טומאת מת: "זאת התורה אדם כי ימות באוהל" (במדבר יט, יד). וחכמינו ז"ל דרשו פסוק זה על התורה הקדושה, "דאמר ריש לקיש: מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל" (ברכות סג ע"ב). ופנימיות הענין הוא, שהתורה הקדושה נקראת בשם 'אדם' (ראה בזוהר הקדוש ח"ב ק"ז ע"ב).

ומה שהזכיר כאן המבאר ענין זה של "זאת התורה אדם", הוא מפני שהתורה נמשלת לאדם, שכשם שהאדם מורכב מגוף ונשמה, כך התורה מורכבת מגוף הנשמה, מנגלה ונסתר. וכשמחברים את הנגלה והנסתר, מחברים את הגוף והנשמה יחד, וזאת התורה אדם.

וכדבריו הנפלאים של השל"ה הקדוש שדווקא על ידי האדם המורכב מגוף ונשמה יכול להיעשות הייחוד על ידי התורה שמורכבת ג"כ מגוף ונשמה, נגלה ונסתר. וזה לשונו: "הקב"ה הוא אחד, והתורה היא אחדותו, כמו שכתבתי לעיל התורה רושם אלהות והעולם רושם התורה. ורצה השם יתברך על ידי התורה ליחד הכל מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, כדי לגלות הייחוד. וזה צריך להיות על ידי האדם, כי נשמתו משמים ממעל וגופו מארץ מתחת. ובקיום המצוה במעשה ודיבור ומחשבה, אז מייחד תחתון עם עליון, כי נזדכך גופו עם נשמתו. ואז נתבאר נוסח אתה אחד ושמן אחד היא התורה שיסודה כולה שמונתיו וישראל גוי אחד. על כן הוצרכה התורה להיותה נתונה בנגלה ובנסתר, דהיינו הנגלה בבחינת הגוף והנסתר נמסר פה אל פה, והוא בבחינת הנשמה. והנשמה היא חלק אלוה ממעל, והגוף מארץ שהיא מרכז האחרון. ואז נכלל ונתייחד כל ההשתלשלות מרום מעלה עד התחת" (השל"ה הקדוש).

מסכת שבעות, פרק תורה אור, צ"ג.

ודבריו אלו של המבאר מכונים גם על נשמת משה, שכשיגלה את האוריינת דעתיקה סתימאה ותתחבר נשמת התורה בגופה, יתגלה גם ענין

הנשמה של הצדיק שהוא מחיה את כל הבריאה כולה, וכדלהלן.

עוד יש לבאר בענין זה של "זאת התורה אדם", ע"פ מה שמבואר בדברי רבינו ז"ל, שרק כשמתגלה הפנימיות האמיתית של התורה, רק אז מתקיים 'זאת התורה אדם', וזה לשונו: "כמו למשל כשכותבין תיבת 'אדם', יודעין שזה מרמז על דמות האדם, אבל הוא רק ברמז בעלמא, כי אין כתוב שם שום ציור האדם, ויש שמציירין על הנייר ציור האדם, ושם נגלה יותר קצת דמות האדם, ויש שמנסרין ציור האדם מחתיכת עץ ושם נתגלה עוד יותר ציור האדם, אבל אף על פי כן אין זה אדם ממש. רק האדם בעצמו הוא האדם באמת, כמו כן יש כמה חידושין של תורה שהם רק כמו פנקס וכמו שכותבין תיבת 'אדם' לבד, כי התורה היא בחינת אדם, כמו שכתוב 'זאת התורה אדם', ויש שהוא נכנס לפנים מזה, אבל אף על פי כן אין זה אדם כנ"ל, רק כשזוכין אל התורה בעצמו זהו בחינת אדם באמת, וזהו זאת התורה אדם, זאת התורה ד"קא היינו רק זאת התורה האמיתית, הוא בחינת אדם" (ליקוטי מוה"ר, רמח"ל). ולכן, רק כשמשיח יגלה פנימיות התורה בשלימות, אז נוכל לומר בפה מלא "זאת התורה אדם", ודוק.

עוד יש לבאר בזה, על פי מה שכתב מוהר"ג שרק כשמגלים את החידושי תורה הנמשכים מאורייתא דעתיקה סתימאה, אז רואים את החיבור בין כל מצוות ודרכי התורה, כמו 'אדם' שמורכב מרמ"ח איברים ושס"ה גידים וכולם קשורים זה בזה. ורק הצדיק שמשיג כל זאת, הוא יודע לרפאות את האדם מתחלואי נפשו.

וזה לשונו: "חידושי אורייתא גבוהים מאד, הנמשכין מבחינת 'אורייתא דעתיקה סתימאה' – על ידי חידושין אלו נתגלין כל הדרכים והנתיבות של התורה, איך כל המצוות והמידות קשורים ונאחזים זה בזה וזה בזה. כמו הרופא המומחה כשרוצה לרפאות איזה חולאת שבאדם, אי אפשר לידע מהות החולאת ורפואתו, כי אם כשבקי בחכמות הניתוח, דהיינו שידע כל פרטי קומת האדם ותכונת כל איבריו וגידיו ועורקיו וכו' בשלימות; שידע היטב

(כי גם מראשית הבריאה ועד אחריתה, במקום ובזמן, לגוף אחד יחשב. והוא לבד הפנהיג והנשמה שבו, אשר יתיה ויאר לכל אדם תכלתי

באר אברהם

[ומוסיף המבאר לבאר סוד "זאת התורה אדם" / חיבור הנשמה בגוף קטן:] כי כל הבריאה בלה, מראשיתה עד אחריתה, במקום ובזמן – נחשבת לגוף אחד קטן. והצדיק האמת, משה, הוא לבדו הפנהיג והנשמה של גוף זה קטן. והוא מחיה קטן ומאיר קטן לכל אדם קטן; לכל מי שאינו

שפת הבאר

סתימאה אז מתקיים "זאת התורה אדם", כי אז מתגלה החיבור בין כל איברי הקומה הקדושה.

וכמה נפלא לפי זה שיחתו של רבינו ז"ל, ש"אמר: שאין שום איבר באדם שלא אמר עליו תורה, כי כבר אמר תורה על כל איבר ואיבר שיש להאדם. כי ידוע, שקומת האדם מרמז למה שמרמז וכו'" (ח"י מדרון, שער, ודי למבין).

קנא. ומוסיף המבאר לבאר סוד "זאת התורה אדם" / חיבור הנשמה בגוף. עד כאן דיבר רק מכך שהצדיק יגלה את האוריייתא דעתיקא סתימאה שהיא סוד הנשמה, ויחבר ויאחד אותה עם הגוף שהוא הנגלה שבתורה. אך עתה יוסיף לבאר, שהצדיק בעצמו הוא הוא הנשמה של כל הבריאה כולה, וכל הבריאה כולה נחשבת כנגדו לגוף, וכשהוא מתחבר עם נשמות ישראל ומאיר בהם ומחיה אותם, נעשה חיבור של גוף ונשמה. ובזה גם מתבאר יותר ענין "זאת התורה אדם", דקאי על הצדיק אשר עליו נאמר "כי זה כל האדם", שהוא הנשמה של הבריאה כולה, ובזה דומה הבריאה לדמות אדם, שהוא גוף ונשמה.

[ואגב; לגבי ענין זה שהצדיק נחשב כנשמה לגבי כלל ישראל, מצאנו כבר צדיקים שהשתבחו שגופם קדוש יותר מהנשמה של זולתם. ומסופר בשיש"ק: "פעם, כשדיבר מוהרנ"ת מגדולת רבינו והפליג בשבתו מאד, שאלו אחד מאנ"ש: מאיפה אתם לוקחים את כל השבחים האלו? ענה לו מוהרנ"ת: אם הרב הצדיק רבי מיכלי מזלאטשוב ז"ל, אמר פעם: כזו נשמה נקיה כמו גוף נקי וקדוש שיש לי,

אין כל האיברים הפנימיים והחיצוניים ערוכים ומסודרים זה אצל זה, ותכונת פרקיהם וקשריהם וחיבוריהם, אין כל איבר ועצם וכו' מקושר ומחובר ומסודר זה בזה וזה בזה על ידי קשרי הגידים והעורקים וכו', ואין הדמים רצים בהם, ושאר כל תכונת הגוף ומרחקי פרקיו וכו', הכלולים בתכונת הניתוח. ואז דייקא, כשהרופא בקי בכל זה היטב, אז יכול להיכנס להבין מהות החולאת ולעסוק ברפואתו. כמו כן צדיקי הדור האמתיים העוסקים ברפואת חולי נפשות ישראל, אי אפשר להם לעסוק ברפואתם כי אם כשיודעין מהות חולי הנפש. וזה, על ידי שיודעין בחינת תכונת קומת האדם העליון, שהוא בחינת צלם אלקים, שהוא בחינת תכונת קומת התורה שנקראת אדם, כמו שכתוב "זאת התורה אדם". כי התורה היא בחינת קומת אדם, כי היא כלולה מרמ"ח אברים ושס"ה גידים, שהם בחינת רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה כידוע. וכמו שהרמ"ח איברים והשס"ה גידים שבאדם, ערוכים וקשורים ומסודרים זה בזה וזה אצל זה וכו', וצריך הרופא להיות בקי בסדרם וחיבוריהם היטב כנ"ל, כמו כן צריכין לידע בבחינת קומת התורה, סדר הקשר והחיבור של כל רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה וכל המידות ומצוות דרבנן הכלולים בהם, לידע היטב אין הם ערוכים ומסודרים ומחוברים ומקושרים זה בזה וזה בזה. ואז יכולים לידע סגולת כל מצוה ומצוה ומידה ומידה לאיזה רפואה היא מסוגלת ביותר, ואין לרפאות חולי הנפש" (ליקוטי הלכות, ראש חודש ה, ו). נמצא לפי זה, שדווקא כשמתגלים חידושי תורה הנמשכים מעתיקא

עדיין לא היתה בעולם! - וכי יש לנו הבנה והרגשה בדבריו? אלא מה, מאמינים אנו בדבריו. כמו כן מאמינים אנו בשבחי רבנו, שהתפאר ואמר על עצמו, אף על פי שאין לנו השגה בהם" (שיש"ק ב, תקנ).

קנב. נחשבת לגוף אחד. כאן אנו חוזרים למה שלמדנו לעיל: "כי גם מראשיתם ועד תכליתם בזמן ובמקום למרכבה והמצאה אחת יחשבו". ואפשר להתאריך הרבה בסוגיא זו, אך היוצא מכל זה לעובדא ולמעשה, שמשה רבינו נכלל בשרשי התורה, אורייתא דעתיקא סתימאה, והוא הנשמה המחיה את כל הבריאה כולה, וכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, ועל ידי החיבור וההתקשרות אליו ולתורתו, אנו נכללים בנשמת התורה והבריאה, אשר זהו תכלית כל הפעולה וההמצאה הנשגבה הזאת.

קנג. משה, הוא לבדו המנהיג והנשמה של גוף זה. וכאשר נתבאר לעיל מכתבי הארז"ל שמשה רבינו הוא סוד הנשמה [משה נ'], כי הוא הנשמה של כל הבריאה. וכמו שיש לכל אחד גוף ונשמה, כך יש לכלל הבריאה וכלל ישראל גוף ונשמה, כי כלל הבריאה וכלל נשמות ישראל נחשבים כ'גוף', לעומת הצדיק האמת שהוא הנשמה (ליקוטי מוהר"ן, כב). והצדיק האמת הוא שורש נשמות ישראל, שכל הנשמות נמשכים ממנו (ליקוטי מוהר"ן, לד). והוא היסוד הפשוט אשר ממנו נמשכים כל הדי' יסודות (ליקוטי מוהר"ן תניינא, סז). "כי הוא נושא את העולם כאשר ישא האומן את היונק, והוא נושא כל הברכות, כמו שכתוב וברכות לראש צדיק, כמו שכתוב ישא ברכה מאת ה'. והוא נושא הטיפה זרעית של כל הנשמות, בבחינת נושא משך הזרע, ומשפיע לכנסת ישראל, והיא נותנת לכל העולם"

(ליקוטי מוהר"ן, נד). ויש בזה עוד סודות עמוקים מאד, ואכמ"ל (נראה מה שכתבנו במדור 'לעובדא ולמעשה').

קנד. מחיה. "כי כל החיות הוא רק מהצדיק, מבחינת יוסף, בבחינת צדיק חי עלמין, ובלעדו אין שום חיות בעולם ... ואפילו יעקב ובניו שהם בחינת ועמך ישראל כולם צדיקים, אף על פי כן אי אפשר להם לקבל השפע והברכה לבטל שבר רעבון בתיים כי אם על ידי בחינת יוסף הוא השליט, שהוא בחינת נקודה הכללית, שורש נשמות ישראל" (ליקוטי הלכות, ברכת המזון ג, ב).

קנה. ומאיר. "כי הצדיק הוא האור המאיר בכל העולמות, בחינת וירא אלקים את האור כי טוב דא צדיק, בחינת אמרו צדיק כי טוב, ומאור הגדול של הצדיק ממנו מדליקין כל ישראל וכו' להאיר עלינו אור השם יתברך ותורתו הקדושה בתוך חשכת אפילתנו" (ליקוטי הלכות, שבת ו, יד). ועל ידי אור הצדיק, מתחיל להאיר אור נשמתו ונכלל בגדר 'צדיק', "כי באמת כל ישראל נקראים צדיקים, כמו שכתוב ועמך ישראל כולם צדיקים. כי יש בכל אחד מישראל נקודה טובה שהוא בחינת צדיק, כמו שמבואר במקום אחר. אבל מחמת מעשיו שאינם כראוי נתפסה ונתעלם בחינת צדיק שבו שהוא הנקודה טובה שבו. ועל כן עיקר תיקון כל האדם הוא הצדיק האמת שהשלים מעשיו בתכלית השלימות. וכל הנקודות טובות שהוא בחינת נקודות צדיק כלולים בו, וכל מי שנכלל ומקורב אליו, מאיר בחינת הנקודה טובה שבו, ועל כן גם הוא בכלל צדיק" (ליקוטי הלכות, שבועות ב, סד).

קנו. לכל אדם. "אדם" דייקא, היינו מי שמבטל את עצמו אל הצדיק ואינו מתרחק ממנו, אשר אז נעשה חיבור בין הגוף והנשמה, וכנ"ל.

§ לעובדא ולמעשה §

נחשבת לגוף, והצדיק הוא הנשמה שמאיר את אור ה' בבריאה, כשתורותיו ועצותיו הם כעין צינורות וכלים שעל ידם מקבלים את אורו.

ה"רבי" הקדוש, הוא לא רק צדיק גדול, אלא הוא "ראש בני ישראל" (ליקוטי מוהר"ן, קיא). הוא הראש של בני ישראל, והוא זה שמאיר את אור ה' בכל בני ישראל.

◇ והוא לבד הנשמה והמנהיג שבו. רבים מאמינים בצדיק שהוא קדוש וטהור, בעל השגה ו'דעת תורה' שכדאי לשמוע בעצתו, אך כאן בדברי המבא"ר מתגלה לנו רובד הרבה יותר עמוק באמונה בצדיק, לאמור: הצדיק האמת, אינו רק 'מדריך טוב', או 'דעת תורה'. אלא הוא ה"נשמה" של כלל ישראל; כל הבריאה כולה

מתרחק מעצותיו אשר ייעץ אותנו בתורתו ודעתו.

באר אברהם

מתרחק מעצותיו אשר הוא מיעץ לנו בתורתו ודעתו.

שפת הבאר

להמשיך הארת קדושת הצדיק כלל" (שם). כי "החולק על הצדיק, עוקר עצמו משורשו, ואין יכול להאיר בו בחינת צדיק שבו. ועל כן הוא דייקא נקרא רשע, שהוא היפך הצדיק, מאחר שנתרחק ונתהפך מהצדיק, ונתעלם נקודתו הטובה ששורשה וחיותה מהצדיק האמת" (ליקוטי הלכות, שו"ע נטו ב, כד).

ומי שמתרחק מהצדיק, אשר הוא נשמת כל הבריאה, אין העולם צריך אותו כלל. וכמסופר בחיי מוהר"ן: "הוכיח את אחד שלא היה אצלו כמה שנים, וענה ואמר לו: הלא כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה. ועל כן כל אחד ואחד צריך ליתן איזה כח וסיוע לזה הצדיק להיות לו צוותא, וכו'. ויש שהם נעשים לו בחינת צוותא על ידי תפילתם או על ידי יראת שמים שלהם, שעל ידי זה נותנין כח וסיוע לזה הצדיק. ויש שנותנים לו ממון או כיוצא בזה, מה שכל אחד עושה איזה דבר שבקדושה שעל ידי זה נעשה צוותא לזה. אבל כפי מה שאני רואה [ווי אין זעה] אין אתם נצרכים כלל להעולם, כי אין מגיע מכם שום צוותא לזה" (חיי מוהר"ן, שטז).

קנח. אשר הוא מיעץ לנו בתורתו ודעתו. יש לדייק בלשון המבאר שכלל בלשונו וכתב: "אשר ייעץ אותנו בתורתו ודעתו", ולכאורה אינו מובן כל כך, כי בשלמא 'תורתו' שפיר מובן, שהרי הצדיק מיעץ לנו עצותיו בתורתו. אבל מהו 'ודעתו'? וכי איזה עצות מיעץ לנו הצדיק שלא בתורתו, רק ב'דעתו'? ואע"פ שאין כאן קושיא אלימתא, אך אפשר להמתיק הדברים, ולומר שמרמז לנו כאן המבאר ששכשהאדם מתקרב אל הצדיק, מיעץ לו הצדיק - מלבד העצות המפורשות בתורותיו - גם עצות על ידי דעתו. וכאשר היטיב להגדיר זאת רבי יצחק ברייטער זצוק"ל הי"ד, בלשונו הנפלא: "וגם גילה [רבינו הק'] לעם סגולה, מקורביו הקדושים, אשר הוא ז"ל יישאר ביניהם, ובכל עובדא טבא ובכל

קנח. כל מי שאינו מתרחק מעצותיו, הוא לשון פלאי, כי בפשטות היה צריך לומר: "לכל מי שמקיים עצותיו אשר ייעץ אותנו". אבל מזה תבין, שכל זמן שאין האדם מתרחק לגמרי מהצדיק ועצותיו, גם אם אינו מקורב אליו כראוי, עדיין הוא מקבל חיות והארה ממנו.

וכמו שאמר רבינו בפירוש: "אפילו הרחוקים מן הצדיק, הם מקבלין חיות והארה מן הצדיק, על ידי שמכסה עליהם, כמו האילן שיש לו ענפים וקליפה ועלין, וכולם שואבין חיות מן האילן, ויש עשבים שרחוקים מן האילן, ונדמה שאין מקבלין חיות מהאילן ובאמת גם הם מקבלין חיות ממנו, כי האילן מגן עליהם ומצילן מן השמש, כן יש אצל הצדיק בחינת עלין וענפים וכו' כמו שמבואר במקום אחר (בסימן ס"ו אות א'). ואפילו הרחוקים מקבלין חיות ממנו על ידי שמכסה עליהם כמו האילן כנ"ל" (ליקוטי מוהר"ן, רכד).

וראה מה שהארכנו בזה בס"ד ב"לעובדא ולמעשה", בדיבורים נפלאים ממוהר"ת, עד כמה צריך האדם להתחזק לבלי להתרחק מהצדיק, יהיה מה שיהיה.

ובליקוטי הלכות מבואר, שאפילו "אותם שעומדים על המשקל, שמלאים ספיקות בהצדיק, ומחמת התרשלותם לבקש ולחקור היטב אחר האמת לאמתו אינם מתקרבים אליו, אבל אינם חולקים עליו ואינם פוגמים בכבודו חס ושלום ... עדיין יכול להמשיך הארת הצדיק, מאחר שעל כל פנים אינו חולק עליו" (ליקוטי הלכות, אונאה ה, לטז).

ולכאורה, עיקר כוונת המבאר באמרו "מתרחק" הוא על מי שמרחיק את עצמו ביודעין, מתוך זלזול ומחלוקת וכיו"ב, כי "אותן האנשים שנפלו לרע גמור בעוונותיהם עד שמבזין את הצדיק, אין יכולים

לעובדא ולמעשה

ועליו נאמר "כי זה כל האדם" (קהלת יב, יא). שכן, הוא כלליות כל בני האדם; בשבילו נברא העולם, וכל תיקונם של כל בני העולם הוא רק להתחבר אליו ולהיכלל בו. וכמו שאמרו חז"ל: "מאי 'כי זה כל האדם'? אמר רבי אלעזר: אמר הקדוש ברוך הוא: כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה! רבי אבא בר כהנא אמר: שקול זה כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר: כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה!" (ברכות י ע"ב).

ואכן, אמונה עמוקה שכזאת במהות הצדיק, היא אמונה שנעלמת מרוב בני האדם. כי גם אותם שמאמינים בגדולתם של הצדיקים, אינם זוכים תמיד לדעת ולהאמין שהצדיק הוא ה"נשמה" של הבריאה, וכל תיקון הבריאה הוא להתחבר אליו ולהיכלל בו. וכשמדברים אתם על אמונה מטוג זה, נראה להם הדבר כמשהו שגובל בסגידה לבן-אדם. אך אותנו – החסידים – לימדו שזהו יסוד ה"אמונת חכמים".

וכפי שמספר מוהרנ"ת על הוויכוח שהיה לו בנושא זה עם המתנגדים, כששהה בעיר הנמל אודסה, בדרכו לארץ ישראל, חזר לשונו: "בתוך שעמדנו שם יחד, דיברתי עמם קצת עד שהתחלנו להיכנס בעניין ויכוח קצת שבין חסידים למתנגדים, כי הם מהכת המתנגדים הגדולים על כל החסידים כמפורסם. והתחלתי לדבר עמם מאמונת חכמים, ואני הייתי סבור שעל כל פנים יש להם איזה אמונה בהגאון מוילנא שנקראים על שמו, אבל הם השיבו לי מיד, ואחד מהם היה עיקר המדבר, וכולם הודו לו, ענה ואמר: וכו' וכו' אמונה יהיה לי באדם? וכו' (בלשון תימה) כדברים האלה דיבר עמי, וכולם הודו לדבריו. והתחלתי להתווכח עמו: אם כן מהו אמונת חכמים?! אבל הם לא היטו אוזן לדבריי כלל, והשיבו דברי שטות והבל הנוגעים קצת לכפירות. כי באמת מי שאין לו אמונת חכמים, גם אמונתו בהשם יתברך אינה בשלימות, וכמבואר בדברינו הרבה, ובפרט בהתורה 'תקעו תוכחה' בסימן ח' ליקוטי תניינא. ואז ראיתי שאפילו החילוק שבין חסידים למתנגדים, כי ראיתי שאפילו בהתלמיד חכם שלהם, שהם אומרים עליו שהוא תלמיד חכם וחסיד גדול, גם בו אין להם אמונה. ואחר כך אמרתי להם בפירוש: אני הייתי סבור שאם אין לכם אמונה בגדולי הצדיקים של החסידים, על כל פנים יש לכם אמונה בתלמידי חכמים שלכם, אבל עכשיו אני יודע מדרגתכם שאין לכם אמונה כלל! והנה בתוך דיבורנו,

רצו לדחוף אותי מהבית, וכמעט שהיה נעשה מחלוקת גדול בינינו, אבל לא רציתי להתווכח עמם הרבה. גם הבעל הבית השקיט אותנו, והפריד אותנו שלא נבוא לידי מחלוקת. ואם לא היו פועלים כל החסידים בנסיעתם לצדיקים אלא מה שיש להם על כל פנים אמונה בזה הצדיק שהם מקורבים אליו ובכמה צדיקים – דיים! כי אמונת חכמים הוא יסוד האמונה הקדושה, שהוא יסוד כל התורה הקדושה, מכל שכן מי שזוכה לבלי להסתכל כלל על המחלוקת שבין הצדיקים ומאמין בכולם, אשרי לו" (יסי מוהרנ"ת, חלק שני, עז-עח).

היה קשה להם לאותם מתנגדים לקבל שמלבד האמונה הבסיסית שהחכם הוא 'חכם' וצדיק, יש אמונה עמוקה יותר. ואף טענו: "אמונה יהיה לי באדם?!". אך מוהרנ"ת עמד חוצץ נגדם, וטען שמי שאינו מאמין בכך, אין לו "אמונת חכמים". ואכן, מוהרנ"ת הוא היה הסמל של ההתקשרות והביטול האמיתי לצדיק האמת, כגוף המתבטל לנשמתו. "כי ממש נתקיים בו 'לא מש מתוך האוהל' אהלו של תורה של רבנו אור האורות בעל ליקוטי מוהר"ן זצ"ל, כי ממש היה דבוק ומקושר אליו בהתקשרות ודביקות אמיתי, במסירות נפש ובביטול הרגשות עצמו לגמרי לגמרי בכל תנועותיו, במעשה ובדיבור ובמחשבה, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו. וכל שיחותיו וסיפוריו וענייניו, הכל היה סובב והולך רק על קוטב ענין זה, להודיע ולפרסם גדולת קדושת מעלת רבנו זצ"ל, וגדולת קדושת מעלת מאמרי תורותיו הקדושים ושיחותיו וסיפורי מעשיותיו וכל ענייניו. להודיע לבני האדם גבורותיו וכו', להפיץ מעיינותיו חוצה. כי זה כל האדם, וכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה ובשביל זה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל" (הקדמת המעתיק לספר 'עלים לתרופה'). ומסיים המעתיק וכותב: "ואלמלא זכו העולם, על כל פנים עכשיו, זה שנים רבות אחר הסתלקותו ז"ל, ליהנות מאורו – כבר היה העולם בא לידי תיקונו בשלימות!" (סס). כי אכן כל תיקון העולם תלוי בזה שהגוף יבטל את עצמו ל"נשמה" שהוא הצדיק האמת ותורתו.

◆ אשר יחיה ויאיר לכל אדם הבלתי מתרחק מעצמותיו. כל זמן שאין האדם מתרחק מהצדיק – גם אם מצד עצמו הוא רחוק ופגום מאד – הרי הוא מקבל חיות והארה מהצדיק, ויש תקוה לאחריתו. "וזה עיקר ההתחזקות של כל אחד, כי אפילו הגרוע שבגרועים, יהיה מי שיהיה, אפילו אם עכשיו עובר עליו

ובזאת אהלל את ה', ואודה בסוד ישרים ועדה, בכל שבח והלל ותודה, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. תורה אחת היא, ומתחלקת לבמה מיני למודים, כל למוד בנתיבות ודרכים שונים: למוד התורה והנביאים והכתובים, למוד המשניות, ותלמוד הבבלי

באר אברהם

כלל הדברים: כל הבריאה כולה היא מערכת נפלאה; גופות ונפשות, ארבעה יסודות, צבא השמים, שכל ודעת האדם. ומתחת לכל הבריאה כולה, מסתתרים ה"נסתרות שבעיות הרוחניות", שהיא התורה הקדושה. אמנם, שורש הבריאה כולה, היא 'אורייתא דעתיקא סתימאה', הלא היא: תורתו של רבינו ז"ל, הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן!

ובכן, אחר שנתבאר גדולת מעלת תורת רבינו ז"ל, ידבר המבאר אודות 'דרך הלימוד' של תורת הצדיק:

ובזאת קט אהלל את ה', ואודה בסוד ישרים ועדה, בכל שבח והלל ותודה, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.

והנה, אף על פי שכל התורה כלה, תורה אחת היא – אף על פי בן תרי היא מתחלקת לבמה סוגי למודים, בפשט ללמוד אותו בנתיבות ודרכים שונים, הלא הם: למוד התנ"ך, למוד המשניות, תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, ללמוד הגהר הקדוש

שפת הבאר

ישרים ועדה" (תהלים קיא, א). ודבריו כאן בנויים בחרוזים: ועדה, ותודה. וכן להלן כתב כמה חרוזים.

קסא. אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. מלשון ברכת התורה, שמברכים אחר העליה לתורה: "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו". וכן אנו אומרים בכל יום אחר קדושת 'ובא לציון': "ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו".

ומאי דנקט המבאר לשון זה, של 'חיי עולם', הוא כהמשך למה שנתבאר לעיל שעל ידי מצוות התורה מזדככת הנפש עד "שתשוב ותבוא 'בחיי עולם' שבפרי העונג והעדן". ולכן הוא מודה לה' ש"חיי עולם נטע בתוכנו"; שנתן לנו את התורה ומצוותיה אשר הם השורשים הרוחניים של כל הבריאה, אשר על ידם יכול כל אחד לבוא לחיי עולם, ודוק.

ללמוד ספריו הק', יפרוש אור כנפיו עליהם ויודיעם עצות נכונות עצות עמוקות מני חושך, להוציא אור מצלמות ולעלות מכל מיני ירידה" (שארית יצחק, עמוד קס), ודוק היטב.

קנט. ובזאת. פירוש: אחר שלמדנו על גודל חסדי ה' אשר שלח לנו את משה נביאו שגילה לנו את התורה הקדושה, אשר על ידה יכולים גם אנו להזדכך ולבוא בפרי העונג והעדן של הנסתרות הטבעיות הרוחניות. ומלבד זאת, רוחו נאצלת ומתפשטת בכל דור לגלות לנו חידות נפלאות והקדמות יקרות לאורייתא דע"ס – א"כ כמה עלינו להודות לה' על זה, ולחפש ולברר דרך הלימוד בכל חלקי התורה הקדושה, ובפרט בחלק התורה שנתגלה לנו ע"י רבינו באחרית הימים.

קס. ואודה בסוד ישרים ועדה. הוא על דרך לשון הפסוק: "אודה ה' בכל לבב בסוד

קסב. ותלמוד ירושלמי. לשון המבא"ר הוא בלשון רבים: "והירושלמיים", ושמעתי בשם אנ"ש שכוונתו גם על המדרשים [מדרש רבה וכו'] אשר נתחברו על ידי תנאי ואמוראי ארץ ישראל וירושלים. כי רבי יוחנן הוא זה שסידר גם את התלמוד ירושלמי וגם את המדרש רבה ומדרש

שנחר טוב (כמו שכתב רבי אברהם בן הגר"א בספרו רב פעלים). וגם שפתו הארמית של המדרש דומה יותר לשפת הארמית שבירושלמי, שנתחבר בארץ ישראל בעיר טבריה. ובמדרש "שכל טוב", כשהוא מביא את דבריהם של חז"ל במדרש רבה, הרי הוא מכנה אותם: "אנשי עיר הקודש".

לעובדא ולמעשה

מה שעובר, כל זמן שאוחז את עצמו בהצדיק האמת יש לו תקוה טובה ונפלאה לנצח" (ליקוטי עצות, התחזקות ג).

"זהו אל תאמין בעצמך, 'בעצמך' דייקא, כי כשהוא בעצמו, דהיינו שחולק עצמו מן הצדיק האמת, בודאי אין לו להאמין בעצמו, כי יפול באין סומך. אבל מי שאוחז עצמו בהצדיק האמת הוא בטוח ממכשול ונפילה, כי תורתו של הרבי האמת תנחהו בעולם הזה, ונקבה, ובעת התחיה לנצח, בבחינת בהתהלך תנחה אתך וכו'"

(ליקוטי הלכות, בשר בחלב ה, בסופו).

וכפי שאמר מוהר"ג ת לפני הסתלקותו הק': "אפילו מען זאל זיין דער ערגסטער בעל עבירה, א ביא מען האלט זיך אין רעבין, וועט מען בודאי תשובה טאן און מען וועט האבן א תיקון = אפילו הבעל-עבירה הגרוע ביותר, אם רק יחזיק את עצמו בדביו בודאי יעשה תשובה ויהיה לו תיקון" (עלים לתרופה, מכתב ההסתלקות).

וכפי שהבטיח רבינו בעצמו, ואמר "שכל אחד מאנשיו, בודאי יזכה בסוף לבוא בזה העולם למה שצריך. ואמר שאין הקדוש ברוך הוא עושה לי זאת חס ושלוש בשום פעם, לקחת ממני איזה איש מאנשיי באמצע. כלומר, רק כל אחד יאריך ימים ושנים, ויחיה בודאי, ויטייג ויחתור חתירה אחר חתירה, עד אשר יזכה לבוא לעניינו ולמדרגתו הקדושה שהוא צריך לבוא בזה העולם אשר בשביל זה נברא" (חיי מוהר"ן, שכ).

ולכן, כל הרוצה לחוס על נפשו, יאחז את עצמו בכל כוחו בהצדיק האמת ולא יעזבו לעולם. "חסדי ה' לא תמונו ולא כלו רחמי לעולם, ובנפלאותיו העצומים הוא יתברך בעזרנו לחזקנו ולאמצנו ולתקפנו בכל פעם יותר ויותר לאחוז בכל מוהנו בכל חושינו בהצדיק האמת ובתורתו הקדושה ובשמו הקדוש! בה' חסיתי שנזכה כולנו להיות נמנין בכלל עדתו הקדושה

בזה ובבא לנצח" (עלים לתרופה, מכתב מזים א' קדושים תקצ"ה). "וגם עד זקנה ושיבה אלקים אל יעזבונו, עד שתצא נפשותינו בין ברסלבר חסידים האמתיים, המקורבים וקשורים בשמו הקדוש זכרנו לברכה" (עלים לתרופה, מכתב מליל מדצאי שבת שירה תקצ"ה).

והעיקר, לזכור שגם אם אין אנו זוכים להיות מקורבים אליו ז"ל כראוי באמת, ואין אנו רואים תועלת בהתקרבותנו אליו, אעפ"כ נקיים "אחזתיו ולא ארפנו". כי כבר אמר רבינו ז"ל בפירוש: "אפילו אם עוברים כמה שנים ואינו נעתק ועולה ממדרגתו למדרגה עליונה ממנה ביראת שמים, רק הוא עומד במדרגתו הראשונה כבתחילה, ואפלו אם הוא גרוע יותר מבתחילה, אם הוא מקורב לצדיק האמת, ההתקרבות בעצמו הוא טוב מאד בלי שיעור וערך! (ואם לא היה מקורב להצדיק היה גרוע עוד יותר ויותר)" (חיי מוהר"ן, שטו). ואיתא בספר המידות: "לפעמים יש אחד שמקורב בהתקרבות גדול לצדיק, ואינו מרגיש בעצמו שום יראת שמים – ידע כי אם לא היה מקורב, לא היה ראוי לחיות כלל" (ספר המידות, צדיק קצח).

ועלינו להחיות את עצמנו ולשמח את נפשנו, עם כל שמץ של שייכות שיש לנו עם רבינו ז"ל וספריו הקדושים. "ובכל יום אנו צריכין לשמוח על חלקנו הטוב, אשר אצלנו מונחים ספרי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש אשר הם אורייתא דעתיקא סתימאה, ואנו זוכים לאחזם בידינו, ולפעמים להביט בהם, ולפעמים ללמוד אותם, ולפעמים לקיים איזה נקודה מהם! אשר על זה אנו צריכין לשמוח מאד, אשר זיכה אותנו השם יתברך מתוך העלמה כזאת, אשר כל העולם רוצים להעלים שם רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש בהסתרה שבתוך הסתרה, ואנו זכינו בתוך העלמה כזאת אשר חס מלהזכיר שם הצדיק, שיאיר לנו אור האורות כאלו כמציק מן החרקים" (חיי

צדיק, מכתב קלז).

וְהִירוּשָׁלַמִּיִּם. לְמוֹד הַזֶּהר הַקְדוּשׁ, וּמִדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם, וְהַתְּקוּנִים. לְמוֹד שְׁאֵר סִפְרֵי קְבָלָה, וּבְרָאשֵׁם 'עֵץ חַיִּים' ו'פְּרִי עֵץ חַיִּים'.

אֲשֶׁר נֹדַע לְכָל בָּאֵי שְׁעָרֵיהֶם, אֶת הַהִשְׁתַּנּוּת אֲשֶׁר בְּדַרְכֵי הַעֲלָאת רוּחַ קְדוּשָׁתָם לְקִדְשֵׁת פִּיּוּתֵיהֶם וּכְתָבֵי יְדֵיהֶם. אֲשֶׁר עַל זֶה נִלְאוּ וַיִּגְעוּ

באר אברהם

וּמִדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם וְהַתְּקוּנֵי זֶהר. לְמוֹד שְׁאֵר סִפְרֵי קְבָלָה, וּבְרָאשֵׁם סִפְרֵי 'עֵץ חַיִּים' ו'פְּרִי עֵץ חַיִּים' קסב.

וּכְיָדוּעַ לְכָל הַבָּאִים בְּשַׁעְרֵי אֵלֹו הַסִּפְרִים וְהַלְמוּדִים, עַד בְּפֶה שׁוֹנָה 'דֶּרֶךְ הַלְמוּד' בְּכָל אֶחָד מֵהֶם. בִּי כָּל אַחֵר מִמִּחְבְּרֵי הַסִּפְרִים מִבִּטָּא אֶת דַּעְתּוֹ וְרוּחַ קְדוּשׁוֹ קסג - בְּבִטּוּיִם וּסְגֻנוֹת שׁוֹנִים קסד. וְאֵכֵן עַל כֵּךְ נִלְאוּ קסוּ וְהִתְיַגְעוּ קסז הַמִּפְרָשִׁים וְהַמִּכְאָרִים,

שפת הבאר

שהוא כאילן שיש בו שרשים וגזע וענפים. והספר "פרי עץ חיים", הוא הספר בו מבואר כוונת התפילה והמצוות [שבסדר היום] ע"פ תורת הקבלה. ולכן נקרא "פרי" עץ חיים, כי הוא הפרי היוצא מן האילן, ודוק. והוא מקביל לספר "שער הכוונות" שהוא מכת"י רבי שמואל וויטאל (ונחשב אצל המקובלים הספרדים כנאמן יותר, ולא היה במקומו של רבינו ז"ל כידוע, ואכמ"ל).

קסו. מבטא את דעתו ורוח קדשו. במילים אלו תרגמו מש"כ המבא"ר "בדרכי העלאת רוח קדושה", כי כשהצדיק מדבר או כותב את דבריו, הרי הוא מגלה את רוח קדשו, ומעלה אותו בפיו או בכתב ידו. כי תורתו של הצדיק הוא רוח קדשו, "כי עיקר הצדיק הוא תורתו הקדושה ששם גנוז רוח הקודש שלו" (ליקוטי הלכות, שלוחין ה, יב).

קסז. בפה ובכתב. במילים אלו תרגמו מש"כ המבא"ר "לקדושת פיותיהם וכתבי ידיהם", וכוונתו על דברי תורתם שאמרו בפיהם וכתבו בספריהם.

קסה. בביטויים וסגנונות שונים. פירוש: בכל חלק מחלקי התורה, יש 'דרך לימוד' שונה, כי בכל ספר מבטא המחבר את רוח קדשו בביטוי

קסג. ומדרש הנעלם. "הנה, מדרש הנעלם הוא חיבור מן האמוראים שקיבצו כל דברי הראשונים בענייני סודות פשטיות, והוסיפו דברים המתוקים מדבש, דרשות ורמזים על פי נעלמות וסתרי תורה. וקראוהו 'מדרש הנעלם', לפי שכבר היה מדרש רבה בימיהם. והמדפיסים לקחו איזה דברים והדפיסו ממנו אצל הזוהר, והשאר הוא בזוהר חדש" (זוהר ח, פרשת ורא דף צו ע"א). ולכן הזכיר המבא"ר את מדרש הנעלם יחד עם הזוהר.

קסד. ובראשם ספר עץ החיים. מש"כ "ובראשם", מפני שכתבי האריז"ל עומדים בראש כל שאר ספרי הקבלה, וגם בתוך כתבי האריז"ל [אשר יש בהם ספרים הרבה, הלא הם כל שמונת השערים; שער רוח הקודש, שער המצוות, שער הגלגולים, וכו'. ועוד כמה ספרים] שני הספרים העומדים בראשם הם: עץ חיים ופרי עץ חיים, כי בהם מבואר כל השתלשלות הבריאה וכוונת המצוות, וכדלהלן בהערה הבאה.

קסה. עץ החיים ופרי עץ החיים. 'עץ חיים' הוא הספר בו מתואר סדר השתלשלות הבריאה, מאור האין סוף עד לתכלית העשיה. ולכן נקרא 'עץ החיים', כי הוא מפרש את אילן ההשתלשלות,

וסגנון שונה מחברו. וכגון: האמוראים שבתלמוד בבלי מבטאים - בפיהם ובכתבם - את דבריהם, בסגנון שונה מהאמוראים שבתלמוד ירושלמי. כי בעוד שדברי האמוראים שבתלמוד בבלי, נאמרו ונכתבו באריכות לשון, הרי שהאמוראים שבתלמוד ירושלמי, ביטאו את דבריהם, בלשון קצרה מאד. [כדאיתא בגמרא: "אמר רב יהודה אמר רב: האי תנא ירושלמי הוא, דתני לישנא קלילא" (בבא קמא ו ע"ב)]. ולכן, גם 'דרך הלימוד' משתנה מזה לזה.

וכן בין לימוד הנגלה ללימוד הנסתר, ישנו שינוי גדול מאד בצורת הביטוי והסגנון, כי חכמת הקבלה נכתבה בביטויים וסגנון שונה לגמרי מנגלות התורה. וגם בתוך כתבי הקבלה עצמם, ישנם שינויים גדולים בין המחברים; קבלת הראשונים, קבלת הגאונים, קבלת הרמ"ק, קבלת האר"י, כי כל אחד מהם נכתב בביטויים וסגנונות שונים לגמרי. וכן הלאה, כל שאר חלקי וספרי התורה.

וכבר האריך בזה היעב"ץ בספרו מגדל עוז, ונעתיק מעט מלשונו הזהב:

"הנה דרך לשון המקרא אחת, ולשון חכמים אחרת, כמ"ש 'לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד'. ובלשון מקרא עצמו הבדל גדול בין לשון תורה ולשון נביאים או כתובים, ובין נביא לנביא, ובין כתובים לכתובים חילוק רשום. ככה בדברי סופרים, בין של תלמוד ירושלמי לבבלי הפרש רב כממזרח למערב, ובבבלי עצמו בין לשון מסכת נזיר וכריתות לשאר מסכתות הבדל מסוים, ובדברי אגדה בין מדרש למדרש חילוק עצום. ולשון ארמית שבהן חלוקה ג"כ הרבה, וכן ישתנו התרגומים זה מזה בלשונם.

ומפרשי התורה דרך אחרת להם, וכמעט כל מפרש יש לו סגולה בפני עצמו, אם בצחות הלשון, אם בהרחבה, ואם בקוצר מילין. ודרך מפרשי התלמוד אחרת היא, גם בהם דרך מיוחדת לכל אחד מחשוביהם נפרד מחבריו, ביחוד בהתחלף מקומותם למושבותם, והוא מקרה שקרה בכל מיני הידיעות למשפחותם, מחמת התחלף המחברים היושבים נפרדים בארצות אחוזתם, וכל עם מדינה ומדינה יש לה טבע ומנהג אחר בדרכי הלשון, ואם הוא משותף לכולן ישתנו דרכיו ומהלכיו בשינוי האקלימים,

כאשר תרגיש ותכיר מיד מנהג לשון מחברים אשכנזים או צרפתים, המשונה מלשון ספרדים או מערבים או מזרחים, לכל אחד יש דרך בפני עצמו במנהג הלשון ושימוש, רחוקים מן הקצה אל הקצה.

הן בספרי הדקדוק, והפשט, והפסק, והמליצות ובעלי השיר, והתחינות, והמוסרים, והמחקרים, ושאר חכמות, כל אחד מהידיעות והחכמות לשונה נבדל לעצמה בטבעה וצרכה, כל שכן בהצטרף אל זה חילוף המחברים בדעותיהם ומנהגיהם. והן בספרי מקובלים, כולם נבדלים זה מזה בלשונם, וכמעט אין פרצוף לשון מחבר אחד דומה לחברו, כמו שאין דעתן שווה, ואם הם ממדינה אחת ועוסקים במין לימוד אחד, נפרדו איש מעל אחיו בדיוק, ובצחות בתיקון וקישוט באורך וברוחב בעומק ובחוזק, ובשובע ורזון, או בטורח וכובד, או קלות ועריבות, וכהנה רבות" (מגדל עוז לעב"ץ, בית מידות, עליית הלשון).

קסט. נלאו. הוא לשון יגיעה, כמו שפירש רש"י על תיבת 'נלאו' (ירמיה ט, ד): "יגעו וטרחו". ושרשו מעניין העייפות והליאות, שטרחו ויגעו כל כך עד שהתעייפו מרוב יגיעה. וראה דוגמתו בליקוטי הלכות: "ואפילו כל החכמים שתוקרים בזה מימות עולם, נלאו לעמוד על הדבר על בוריה" (ליקוטי הלכות, ערלה ד, כו).

קע. והתייגעו. כי אכן, היא יגיעה גדולה מאד, לידע את 'דרך הלימוד' של כל חלק מחלקי התורה. כי עיקר הקושי להבין חלק מחלקי התורה - בפרט למתחילים - הוא מחמת שאין יודעים את 'דרך הלימוד' של אותו חלק מחלקי התורה.

וכגון: עיקר היגיעה בלימוד הגמרא, הוא להגיע לפנימיות 'דרך הלימוד' [הן למתחילים, שצריכים להתייגע להבין הדרך, כיצד נבנית הסוגיא; מקושיא ותירוק, הוה-אמינא ומסקנא וכו' וכו']. והן למתקדמים, שצריכים להתייגע להבין פנימיות דרך הלימוד]. וכשיודעים 'דרך הלימוד' הנכון בגמרא, אפשר בקל להבין את דברי הגמרא ואף לחדש בהם. וכמו שאמר רבינו ז"ל: "באמת חידושים של גמרא רש"י תוספות הם קלים ביותר. ואין אחד מהם יודע הדרך כלל של אותן החידושים, ומי שידע הם קלים

המפרשים והמבארים, לידע ולהודיע את מבואיהם ותהלכות נתיבותיהם. וכמו כן, מצאתי וראיתי בספר לקוטי מוהר"ן וצוק"ל [פנקנים החדשים שבצרופי דברי אדמו"ר ז"ל, הנחל נבע מקור חכמה, בכתב ובעל פה, המלאים ישן נושן מספרי הקדמונים הנ"ל] פמה הודעות וכללים.

באר אברהם

לידע ולהודיע את דרכי הלמוד קע, והגישא הנבונה לכל אחד מחלקי התורה. וישים שבכל ספר ולמוד מחלקי התורה ישנו 'דרך למוד' שונה, כך גם, מצאתי וראיתי בספר לקוטי מוהר"ן קע [אשר כל דבריו של אדמו"ר ז"ל קע, הנחל נובע מקור חכמה, בכתב ובעל פה, הם קנקנים חדשים המלאים ישן נושן קע מספרי הקדמונים הנ"ל קע] שגם

שפת הבאר

קעא. לידע ולהודיע. המפרשים יגעו גם 'לידע' וגם 'להודיע' דרכי הלימוד. כי ראשית כל, יגעו בעצם הלימוד, ללמוד את חלקי התורה השונים ו'לידע' את מבואיהם ותהלכות נתיבותיהם. ולאחר מכן, יגעו גם כן 'להודיע' לאחרים את דרכי הלימוד, כמו שמצאנו ספרים רבים שנתחברו על ידי המפרשים והמבארים, בהם הם מודיעים ומלמדים את דרך הלימוד של כל חלק מחלקי התורה. וראה עוד בהערה הבאה.

קעב. דרכי הלימוד. כי גם כל מה שכותבים המפרשים והמבארים, לפרש ולבאר את דברי התורה - אף שאינם עוסקים במישרין לבאר את ה'דרך הלימוד' - גם אז, הרי הם מבארים בעצם את דרך הלימוד של אותו חלק התורה, כי כשיודעים את הדרך של התורה, יודעים ממילא את פירושה וביאורה, (וכמו שהזכרנו לעיל שיחת רבינו, שכשבקיאים במידות שהתורה נדרשת בהם, יודעים ממילא להבין ולחדש, ודוק). וגם בעצם לימוד דבריהם, אנו למדים מהם את דרך הלימוד, והבן. והנה, לשון המבאר הוא: "מבואיהם ותהלכות נתיבותיהם", ואנו כתבנו "דרכי הלימוד" לפי משמעות הדברים, למען ירוץ הקורא. ופירוש כפל לשון המבאר "מבואיהם ותהלכות נתיבותיהם", יש

מאד. וצריך לזה להיות בקי בשלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם" (חיי מוהר"ן, שמג).

וכמו כן, עיקר הקושי והיגיעה למי שבא לעסוק בתלמוד ירושלמי, הוא למצוא ולהתרגל לדרך הלימוד של תלמוד הירושלמי. וכן הלאה.

ועל אחת כמה וכמה, בבוא האדם ללמוד חכמת הקבלה, הרי הוא צריך להתייגע עידן ועדנים להתרגל ולמצוא את 'דרך הלימוד' שבחכמת הקבלה, הבנויה ממושגים ודרכים חדשים, שאינם ידועים ללומדי נגלות התורה. ובפרט, בקבלת האריז"ל, קשה להבין את דבריו, [גם] מחמת שלא נכתב בסדר ברור, וכמובא בשיחות הר"ן: "ואמר אז, שמה שקשה להבין ספר העץ חיים וכו', הוא מחמת שלא נכתב בסדר" (שיחות הר"ן, רכה). אשר מחמת כל זה נלאו מפרשי ומבארי האריז"ל, לפרש ולבאר דבריו.

אמנם, עיקר הקושי והיגיעה הוא בלימוד נסתרות התורה שנתגלו על ידי רבינו ז"ל, כי היא "תורת משה שבחכמת האין סוף", אשר "להסבירם ולהאירם על פני תבל אין לנו לא תבונה ולא עצות, וכל אשר הרביתי לחקור ולדרוש באיזה סדר ובאיזה אופן להציעם ולהוציאם לזולתי, לא עלתה בידי מאומה", כדברי המבאר בסוף ההקדמה.

לפרש כוונתו ש"מבואיהם" הוא הדרך איך לבוא ולהיכנס לתוך הבנת הדברים, "ותהלוכי נתיבותיהם", הוא הדרך איך להבין הקשר והבנין של כלל הסוגיה, והבן.

קעג. בספר ליקוטי מוהר"ן. כמה נפלא ביטוי של המבא"ר בכתבו: "בספר ליקוטי מוהר"ן זצוק"ל". [כי באמת "ליקוטי מוהר"ן" אינו שם של ספר בעלמא, אלא הוא ספר שכל כולו ליקוטים ממוהר"ן זצוק"ל, ורוחו של מוהר"ן מרחפת על פני ליקוטיו, ודו"ק. ואגב; ראה בליקוטי הלכות (תפילת המנחה , סד) שביאר מדוע "קרא אדוננו מורנו ורבנו ז"ל כל ספריו בשם ליקוטים", עיי"ש].

קעד. דבריו של אדמו"ר ז"ל. לשון המבא"ר הוא: "שבצירופי דברי אדמו"ר ז"ל", ויתכן שכוונתו שהרי כל דברי רבינו הם צירופים שצירף כמה ידיעות ועניינים מתורתנו הקדושה, וגילה בזה מה שגילה, ובזה הוא קנקן חדש מלא ישן, אמנם בוודאי השגותיו של רבינו ז"ל אינם מתוך הצירופים הנ"ל

אלא שהשיגם ממקור החכמה בעצמו, כי הוא נחל נובע מקור חכמה, והבן.

קעה. קנקנים חדשים המלאים ישן נושן. וכמו שהעיד רבינו ז"ל, ואמר על עצמו: "אני קנקן חדש מלא ישן" (חיי מוהר"ן, רפט). ומקור ביטוי זה הוא מלשון המשנה: "דבי אומר, אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו" (אבות ה, כ).

ואכן, תורות רבינו ז"ל, מצד אחד הם ישן נושן, ומצד שני הם קנקנים חדשים לגמרי. "כי דע, שכל הדברים שגילה רבינו ז"ל, הם הקדמות חדשות לגמרי. אם אמנם כולם בנויים ומיוסדים על כל מצות התורה המקובלות בידינו מכבר, עם כל זאת הם הקדמות חדשות לגמרי" (ליקוטי הלכות, הקדמה).

קעו. מספרי הקדמונים הנ"ל. כוונתו על כל חלקי התורה שהזכיר מקודם, תורה שבכתב ושבעל פה, נגלה ונסתר. כי תורות רבינו ז"ל מיוסדים על כל חלקי התורה הקדוש, כמו שכתב מוהרנ"ת

לעובדא ולמעשה

'לאסוקי שמעתתא אליבא דלהכתא' להבין כוונת רבינו לעובדא ולמעשה.

ואכן, לולי היה בא המבא"ר ומציב לנו ח"י כללים ברורים – היה יכול להידמות, כפי אשר נדמה לרבים, שהספר ליקוטי מוהר"ן הוא ספר שאפשר ללמוד בו איך שרוצים, ואין כאן דרך לימוד ברור וקבוע. רק כל אחד חופר ומוצא חידושים ועיונים, כפי מה ש'מאיר' לו. (ובאמת יש בדבר זה סכנה גדולה, כדלהלן בכלל הראשון).

אך ברחמיו המרובים שלח לנו השם יתברך את המבא"ר, אשר שקד על דלתי ספרי רבינו ומוהרנ"ת ימים ושנים, וחפר ומצא ח"י כללים, כיצד לעיין ולמצוא את עומק פשט דברי רבינו. ומעתה, הדרך ברורה וסלולה, לכל החפץ לטעום מעץ החיים, ואכל וח"י לעולם. ואע"פ שבוודאי, גם אחרי הכללים הברורים, עדיין יש לכל אחד מקום לחפור ולגלות חידושים וגילויים כפי מדריגתו, אבל עכ"פ יש כאן 'מסגרת' ודרך ברורה, כיצד לכוון לאמיתה של תורה.

◆► **וכמו כן, מצאתי וראיתי בספר ליקוטי מוהר"ן זצוק"ל, כמה הודעות וכללים.** כל בר בי רב יודע, שכשלומוזים סוגיא בגמרא, ורוצים לעיין ולחדש בה – ישנה "דרך לימוד" ברורה כיצד לעיין ולחדש. ואין הדבר מסור ל"הרגשת" כל אחד. ובפרט כשרוצים לאסוקי שמעתתא אליבא דלהכתא, ולהוציא פסקי דיעים להלכה מתוך הסוגיה הנלמדת, יש בזה "כללי הפסק". [וכאשר נתחברו כבר כמה ספרים, מהראשונים והאחרונים, לבאר דרכי הלימוד, ודרכי הפסק] ואין הדבר נתון להרגשת והבנת כל אחד ואחד. כי אע"פ שבוודאי יש לכל אחד את הסברות וההבנות שלו, אעפ"כ יש 'מסגרת' ברורה, של שלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם, ודרך הלימוד שדרכו בה הראשונים והאחרונים.

וכשם שבכל חלקי התורה הוא כן, כך גם בלימוד הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן – אע"פ שכל אחד מהלומדים יש לו את ההשגות וההבנות שלו, כי כל אחד מקבל מהצדיק מה שהוא צריך לקבל, אעפ"כ – יש "דרך הלימוד" ברור וקבוע, כיצד יש ללמוד את הספר; איך להבין את פשט הדברים, איך לעיין בו, ואיך

(אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, וּמִדְּבָרֵי תַלְמִידוֹ הַקְדוּשׁ, הַמְצַרְפִּים וּמְרַכְּבִים בְּדְבָרֵי הַזֶּהר הַקְדוּשׁ וְהָאֲרִיז"ל).

הַנְּמָצָאִים וּמִכְרָחִים לְבָאִי לְמוֹדֵיו הַקְדוּשִׁים [וּלְכָל בָּאִי שֶׁעַר סִפְרוֹ הַקְדוּשׁ] בְּעֵינֵי וְעַמֶּק, שְׁוֶה הָעֶקֶר, וּבְמִבְּאֵר מִדְּבָרָיו

באר אברהם

בו יִשְׁנֶם כַּמָּה יְדִיעוֹת וְכָלְלִים כִּי פִיֶּצֶד לְלַמֵּד אוֹתוֹ.

(אֲשֶׁר אֶת אֵלֹו הַיְדִיעוֹת וְהַכָּלָלִים, הוֹצֵאתִי מִתּוֹךְ דְּבָרֵי רַבִּנוּ הַקְדוּשׁ בְּעֵצְמוֹ, וּמִדְּבָרֵי תַלְמִידוֹ הַקְדוּשׁ, מוֹהֲרֵנִי קַעֲת. אֲשֶׁר דְּבָרֵיהֶם מְצַרְפִּים וּמְרַכְּבִים בְּדְבָרֵי הַזֶּהר הַקְדוּשׁ וְהָאֲרִיז"ל קַעֲת).

וְאֵלֹו הַכָּלָלִים נְמָצָאִים וּמִכְרָחִים לְכָל הַבָּאִים לְעַמֶּק בְּלְמוֹדֵיו הַקְדוּשִׁים קַעֲת [וּלְכָל הַבָּאִים

שפת הבאר

- גם דרכי הקבלה של הקדמונים, ויותר ויותר. וכשיחתו המפורשת אשר שח ו"אמר: המעיינים בספריו, שיש להם שכל קצת, סבורים שדרכי הקבלה של האר"י ז"ל וכיוצא, מרומז גם כן בספריו. וחושבין זאת למעלה לספריו שנוגע עד לשם, והם אינם יודעים שהוא להיפך. אדרבא, גם דרכי הקבלה של הקדמונים ז"ל נכלל גם כן בדבריו. ולא סיים בפירושו, רק היה מבואר כוונתו ממילא. כלומר; אבל כוונתו בעצם תורתו, גבוה למעלה למעלה יותר ויותר, רק שגם דבריהם הקדושים כלול גם כן בדברי

תורתו" (חיי מוהר"ן, שסד).

קַעֲת. יְדִיעוֹת וְכָלְלִים. לשון המבא"ד הוא 'הודעות וכללים'. כי חלק גדול מהח"י כללים, הם 'כללים' כיצד לעיין ולהתעמק בדברי רבינו. ומאידך, חלק מהח"י כללים, אינם 'כללים' אלא 'הודעות'. וכגון הכללים: ט' י"ב י"ג י"ד ט"ו - אינם אלא הודעות, המודיעים ללומד ידיעות מסוימות, שילוו אותו ויתנו לו השקפה וגישה נכונה לדברי רבינו. והבן.

קַעֲת. הוֹצֵאתִי מִתּוֹךְ דְּבָרֵי רַבִּנוּ הַקְדוּשׁ בְּעֵצְמוֹ, וּמִדְּבָרֵי תַלְמִידוֹ. כאן מגלה לנו המבא"ד

בהקדמתו לליקוטי עצות, על העצות: "כולם מיוסדים על דברי אבותינו ורבותינו ז"ל, בתורה שבכתב ובעל פה. בתורה נביאים כתובים; ותלמוד בבלי וירושלמי; ומדרשים וספרי הזוהר הקדוש; וספרי האר"י ז"ל. עליהם בנויים ומיוסדים הדברים האלה, המובאים בכרך הנורא הזה".

וכן כתב בליקוטי מוהר"ן אחר תורה ל"א: "ה' יגמור בעדינו להדפיס יתר המאמרים הנוראים, אשר גילה בהם דרכי עבודתו יתברך בדרכים נפלאים, עמודי שש מיוסדים על אדני פז, על כל פסוקי תנ"ך, ועל כל דברי התנאים ואמוראים, גלילי זהב בתרשיש ממולאים, מפנינים יקרים ומפז מסולאים".

וראה עוד מה שכתב בליקוטי הלכות: "שיחפש ויבקש מאד להתקרב לצדיקי אמת שיש להם בחינת רוח הקודש, אשר כל דבריהם נובעים ומיוסדים על תורת משה אמת, בכתב ובעל פה, כמו שמסרו לנו הנביאים והתנאים שכולם היה להם רוח הקודש, שרק הם יכולים לברר המדמה" (ליקוטי הלכות,

פריה ורביה ה' טו).

ובאמת, שבדברי רבינו ז"ל נכלל - לא רק חכמת קבלת האר"י ל שנזכרו בדברי המבא"ד לעיל, אלא

שפת הבאר

מהיכן הוציא את הח"י כללים; מתוך דברי רבינו ז"ל בעצמו, ומדברי מוהרנ"ת בליקוטי הלכות. וכדבריו ב"פתיחה", שמוהרנ"ת הוא זה שדלה את החספא, ומתוך העיון בליקוטי הלכות מצא המבא"ר את כללי העיון בליקוטי מוהר"ן.

קעט. דבריהם מצורפים ומורכבים בדברי הזוהר הקדוש והאריז"ל. מה שהוסיף וכתב שדברי רבינו ותלמידו מורכבים ומצורפים לדברי הזוהר הק' והאריז"ל, הוא מפני דבריו דלהלן, שכתב שחלק מכללים אלו שייכים גם בלימוד חכמת הקבלה.

ויש להעיר, שהלשון שכתב המבא"ר "מצורפים ומורכבים", הוא לשון מחודש, כי לא כתב בפשטות שדבריהם "מיוסדים" על דברי הזוהר הקדוש והאריז"ל, והוא על דרך המבואר בכמה מקומות שבאמת דברי רבינו ז"ל גבוהים מאד יותר ויותר, וכו'.

קפ. נמצאים ומורכחים. המבא"ר כפל בלשונו וכתב: "נמצאים ומורכחים". כי מלבד מה שאלו הכללים והידיעות 'נמצאים' בפועל בליקוטי מוהר"ן, הרי הם גם 'מורכחים', כי בלעדיהם לא ניתן להבין את הפירוש האמיתי, ודוק.

קפא. בלימודיו הקדושים. המבא"ר כפל וכתב "לימודיו הקדושים" ולאחר מכן כתב "ספרו הקדוש". ולכאורה כוונתו במה שכתב "לימודיו הקדושים", הוא לשאר לימודיו של רבינו, כגון המעשיות והשיחות. כי גם את המעשיות והשיחות, אפשר וצריך ללמוד בעיון ע"פ הח"י כללים, וכמו שאכן עשה המבא"ר, וביאר כמה מהמעשיות ע"פ אלו הכללים, הלא הם נדפסים בספר "חכמה ותבונה" (אשר הם דברי המבא"ר על המעשיות, על פי מסילתו הקדושה).

לעובדא ולמעשה

➤ **הנמצאים ומורכחים לבאי לימודיו הקדושים [ולכל באי שער ספרו הקדוש] בעיון ועומק, שזה העיקר.** אנו עומדים עתה ללמוד בס"ד את ח"י הכללים בלימוד העיון, ולבאר מהו 'דרך הלימוד' בליקוטי מוהר"ן. אמנם, יתכן שיהיה מי שיחשוב: למה לי להתייגע ללמוד ולדעת את כללי העיון בליקוטי מוהר"ן? מה יחסר לי אם לא אדעם?

אבל האמת הוא, שידיעת כללים אלו, מורכחים לכל מי שבא ללמוד את הליקוטי מוהר"ן בעיון. ומאחר שלימוד העיון בליקוטי מוהר"ן "הוא העיקר" – וכמו שגילה לנו רבינו (ליקוטי מוהר"ן, קא) שעיקר הדרך לזכות לאור התורה, ולבטל כל התאוות והמידות הרעות, הוא רק על ידי לימוד העיון – א"כ מוכרח כל אחד ללמוד ולדעת את אלו הכללים, ולהתרגל ללכת במסילת עיון זה.

וכבר כתב על כך בספר "מסילת הקשרים", משל נפלא, והוא: אם היו מבריחים לאסיר שיושב בבית האסורים, מפה מפורטת כיצד לברוח מבית שביו – האם היה האסיר מסתפק בקריאה שטחית של המפה, או שהיה מעיין בה הדק היטב? האם היה מעיין

ומחפש לדעת דרכי קריאת המפה, או שהיה אומר לעצמו "אקרא את המפה כפי הבנתי, ומה שאבין אבין, ומה שלא אבין לא אבין, מקסימום אומר כמה דרושים על זה"...?

והנמשל הוא, על תורותיו של רבינו. שכל תורה ותורה, היא מפה נפלאה, המלמדת אותנו דרכים ועצות נפלאות איך לברוח מבית האסורים של הבלי העולם הזה ולזכות לעלות לרום המדרגות. "וכל תורה ותורה שגילה לעם סגולה, כולם מלאים עצות נפלאות ונוראות לעבודתו האמתית יתברך, כאשר יראה הרואה בעיניו, אם ישים לבו עליהם באמת לאמיתו, כי אך לזה הייתה כוונתו הקדושה, לעורר ישנים ולהקיץ נרדמים, להישיר ליבות בני אדם אחינו בני-ישראל אליו יתברך, לאמור לאסורים צאו לאשר בחושך הגלגל, לפקוח עיניים עיוורות, ולהוציא אסירים בכושרות, להוציא ממסגר אסיר מבית כלא יושבי חושך, האסורים בתאוותיהן, והלכודים בהבליהם, והנדחים בעוונותיהם, להטות לבבם אליו יתברך להשיבם אל ה' באמת בדרך הישר והנכון לפניהם, בדרך אשר דרכו בו אבותינו מעולם"

(ליקוטי מוהר"ן, הקדמה).

הקדושים בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ק"א.

[לגמר תהלה בפרוש הפשוט, והדר לספר בעיון ועמק שבהם, במסלה
נפלאה המיוחדת והמוכנת לזה].

ואגב אורהא, נמצא הפרח בקצת מאלה הכללים, גם לשאר ספרי

באר אברהם

לעסק בספרו הקדוש ליקוטי מוהר"ן [בעיון ובעמק – אשר למוד העיון הוא הלמוד העקרי,
וכמבאר מדברי רבנו בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ק"א קפב].

[כי צריכים ללמוד את ספרו הקדוש בבקיאות ובעיון; ללמוד תהלה את התורות בליקוטי
מוהר"ן, ולהבין את פרושם הפשוט קפג, ואחר כך, לעין בעמק שבהם קפד. פשהעיון נעשה
על פי הדרך הנפלאה, המיוחדת ללמוד ליקוטי מוהר"ן].

ובדרך אגב; חלק מהכללים המבארים כאן קפה, נחוצים גם בלמוד שאר ספרי קבלה קפו. כי

שפת הבאר

קפד. ואחר כך לעין בעומק שבהם. לשון
המבאר"ר - "לגמור תחילה והדר לסבור" -
הוא על פי לשון הגמרא, שאמרו: "ליגמר איניש
והדר ליסבר" (שבת סג ע"א), שבתחילה צריכים ללמוד
פשיטות הדברים ואח"כ להיכנס בעומק הסברא.

קפה. חלק מהכללים המבארים כאן. כגון, כללים:
ו' ז' ח'. שהם כללים נחוצים ללימוד חכמת
הקבלה. וכידוע לכל לומדי תורת האריז"ל, הכללים
של "זה לעומת זה", וש"כל בחינה וספירה כלולה
מכל הבחינות והספירות", וכו'.

קפו. נחוצים גם בלימוד שאר ספרי קבלה. וכל
כך הם נחוצים, עד כדי כך שכל תורת הרש"ש
- שבא וגילה פנים חדשות בדברי האריז"ל - בנויים
על פי כמה כללים, אשר על ידם הוציא מדברי
האריז"ל יסודות ודרכים וחידושים נפלאים.
ולדוגמא: רוב ככל תורת הרש"ש בנוי על פי הכלל
השמיני, הנקרא בלשון המקובלים "כלל הערכין".
וכמו שכתב הבן איש חי בתשובתו, והרי לך קיצור
מלשונו הנפלא:

קפב. בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ק"א. שם
מבואר שעיקר הלימוד המסוגל להינצל על ידו
מהתאוות רעות ולזכות לאנפין נהירין [אשר זהו
תכלית הלימוד], הוא לימוד העיון. וכאשר נתבאר
ב"דברי פתיחה", עיין שם.

קפג. ולהבין את פירושם הפשוט. המבאר"ר הוסיף
"בפירוש הפשוט", להשמיענו ששיעור
הבקיאות אין הכוונה על גירסא באמירה, אשר זה
אינו נחשב ללימוד כלל [רק לסגולה נפלאה, כמבואר
ב"דברי פתיחה", עיין שם וב"שפת הבאר" שעליה]
אלא הכוונה ללמוד את התורה בהבנה פשוטה, להבין
עכ"פ את הפירוש הפשוט, מבלי להיכנס לעומק
הבנת הדברים.

ובכלל "הפירוש הפשוט", הוא לא רק פירוש
המילות, אלא גם הבנת קשרי התורה ובניינה, ע"פ
פשוט. ורק אז ניתן לגשת ללימוד העיון, לעין
בעומק דברי וקשרי התורה ע"פ ח"י הכללים.
והאמת שיש להאריך בזה טובא, ואכמ"ל, ועוד חזון
למועד אי"ה.

לעובדא ולמעשה

וא"כ בוודאי צריכים לעיין בהם בעיין עמוק, וללמוד היטב את הכללים של דרך הלימוד האמיתי, באופן שנוכל לקרוא היטב את ה'מפה', ולהבין עומק פשט דברי רבינו, עד שנמצא בהם דרכים ועצות אמיתיות לעבודת ה'. וכהדרכתו של מוהר"ג¹, שכותב: "ושים עיניך היטב היטב ותסתכל יפה בכל תורה ותורה. ותשים לבך להבין בכל מקום העובדות והעצות והמוסר וההתעוררות היוצאים משם על פי פשוטן של דברים. ותבקש מהשם יתברך שיאיר עיניך לזכות לזה להבין הדברים היטב למעשה, כי כל דבריו ז"ל כולם נצרכים ומוכרחים לעובדות ועצות טובות לעבדו יתברך. ואפילו בקצת מקומות אשר לפום ריהטא בהשקפה ראשונה אין מבינים היטב איך נוגע העניין הזה לעובדה לפי מדרגתו. אף על פי כן, באמת יש שם עצות נפלאות והתעוררות נורא לשוב אליו יתברך ממקום שהוא שם. ואם תשים עיניך ולבך שם היטב, בוודאי תמצא גם שם עצות ודרכים טובים לפי מדרגתך. כי כל דבריו ז"ל הם כלליות גדול, וכל תורה ותורה כלול מכל התורה כולה, ומכל בני אדם שבעולם בכל דרגה ודרגה, מן תכלית קצה העליון עד תכלית קצה התחתון. היינו, שעם כל תורה ותורה ושיחה שלו יכול לעבוד את השם יתברך הגדול במעלה בתכלית המעלה. וכן אפילו הקטן והפחות בתכלית דיוטא התחתונה יכול גם כן לשוב להשם יתברך ולמצוא עצות לנפשו על ידי אותה התורה בעצמה. כי הם כלליות נפלא מאד" (שיחות הר"ן, קלא).

◆ **לגמור תחילה בפירוש הפשוט, והדר לסבור בעיין ועומק שבהם, במסילה נפלאה המיוחדת והמוכנת לזה.** בטרם יתחיל לבאר את "דרך העיין" בליקוטי מוהר"ן, מקדים המבאר ומדגיש שהעיין אינו יכול לבוא אלא אחר שלמדו היטב את הפשט הפשוט של התורה. ובתחילה צריכים "לגמור בפירוש הפשוט", ורק אחר כך "לסבור בעיין ועומק שבהם במסילה נפלאה המיוחדת והמוכנת לזה". ואם ידלג ויתרשל המעיין מלגמור תחילה בפירוש הפשוט, ולא תהיה כל התורה שגורה ונהירה בפיו, לא יוכל להיכנס במסילת העיין כלל.

ואע"פ שדבר זה נוהג בכל חלקי התורה, כי גם בגמרא, לדוגמא, מבין כל אחד שאי אפשר לעיין בסוגית הגמרא, ולפלפל בה, ולהוציא ממנה הלכות פסוקות, בטרם למדו את פשט הסוגיא היטב היטב. אעפ"כ בספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן, נחוץ דבר זה פי

כמה וכמה. כי מי שמכיר ויודע מעט את מסילת העיין בליקוטי מוהר"ן, וביאוריו של המבאר בספרו זה ["ביאור הליקוטים"] יודע עד כמה אי אפשר להיכנס כלל וכלל במסילת העיין, אם אין בקיאים עד מאד בכל תיבה ופסוק הנזכרים בכל מהלך התורה. כי כל מסילת העיין הזאת מיוסדת על קישורים ודיוקים עמוקים בכל תג ותג מאותיות התורה, ובזכירת כל חלקי התורה על בוריים. (ואי אפשר לבאר זאת בכתב היטב, למי שעדיין לא טעם טעם העיין בליקוטי מוהר"ן).

וככל שישקיע האדם בחלק הבנת הפשט, ותהיה התורה שגורה על פיו, כך יוכל להיכנס יותר ויותר לעיין בעומק הפשט, ולגלות פלאי פלאות. ולכן, בבוא הלומד לעיין בליקוטי מוהר"ן, ישקיע תחילה "לגמור תחילה בפירוש הפשוט", וישנן שוב ושוב את התורה מראשה לסופה ומסופה לראשה, עד שתהיה שגורה ומחודדת בפיו, "שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד" (קידושין ל ע"א), ואז יבוא "לסבור בעיין ועומק שבהם, במסילה נפלאה המיוחדת והמוכנת לזה".

[ולא נוכל להתאפק מלציין בקיצור נמרץ ענין שינון דברי רבינו ק"א פעמים, אשר מלבד מה שעל ידי זה אין שולט בו השר של שכחה (מבואר בליקוטי מוהר"ן, ז) וזכור את כל דברי התורה על בוריה. הרי שיש בזה גם סגולה נפלאה מאד, כמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה קצ"ב, שעל ידי שמשנן תורת הצדיק ק"א פעמים, נחשב לו כאילו שומע את התורה מהצדיק בעצמו, עיין שם, ומעתה, כמה כדאי למי שבא לעיין בתורת רבינו, שיקדים לשננה ק"א פעמים, עד שיזכור אותה הזק היטב. והדרך לזה הוא קל מאד - ע"פ המבואר בספר "משנת נצח" שסלל דרך פשוטה ונפלאה לשינון ק"א פעמים - והוא (בקיצור נמרץ, וליתר דיוק כדאי מאד לעיין שם): שלוקח את הקטע הראשון של התורה (ד' או ה' שורות) ומשנן אותה בפנים מ' פעמים, ואח"כ משנן אותה עוד מ' פעמים מתוך השתדלות לאמרה בע"פ, כשמדי פעם מעיין בתוך הספר אם אינו טועה, ואח"כ משנן אותה עוד כ"א פעמים בע"פ לגמרי. וכך משנן קטע אחד ק"א פעמים תוך כמחצית שעה. ואם יעשה כן במשך שבוע שבועיים, להקדיש מחצית שעה בכל יום לשנן עוד קטע בע"פ, יסיים תוך שבוע שבועיים את כל התורה ק"א פעמים].

המקבילים. אשר גם כלם יחד נחשבים ללמוד אחד ופנימי ללמוד הנגלה.

וראה תראה מצרופי דברי מוהר"ן ז"ל, בהקדמת לקוטי מוהר"ן חלק א',
והקדמת לקוטי מוהר"ן תנינא, אשר הרבה להורות ולרמוז, שגם
פרוש הפשוט שבדבריו קשה להבין, אם לא ביגיעה ועיון, ולהבין דבר
מתוך דבר, ולחזר בכל פעם לאחוריו, להבין ולהשכיל אחרית דבר

באר אברהם

תורת רבנו ושאר כל ספרי המקבילים, נחשבים כלם יחד – לעצמת למוד הנגלה – לסוג
למוד אחד; למוד פנימיות התורה קפז.

[ומוסיף המבאר ומזכיר מדברי מוהר"ן שאכן הלימוד במסילת אלו הכללים, נחוצה ומוכרחת להבנת הפשוט
האמיתי של התורה:] וכשתסתכל בדברי מוהר"ן בהקדמותיו ללקוטי מוהר"ן חלק א' וב' קפת,
תראה שהרבה להורות ולרמוז, שגם את הפרוש הפשוט של דברי רבנו, קשה להבין, אלא
אם בן מתייגע לעיניו^{קפז}, ולהבין דבר מתוך דבר^{קפז}, ולחזר בכל פעם לאחוריו, להבין

שפת הבאר

בעצמו בשער הכוונות בענין ערבית של שבת דרוש
ב דף ס"ז עמוד ד, שבזה העניין של 'ערכין' יישב
מאמרים סותרים עיין שם, ונמצא כלל זה דערכין הוא
מוסכם ויוצא מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל. ועל פי
הכלל הזה ועל פי כללים המפורשים בדברי רבנו
האר"י ז"ל, ועל פי כללים אשר הוליד אותם רבינו
הרש"ש מדברי מרן רבינו האר"י ז"ל, יסד ובנה רבינו
הרש"ש כל בנין שלו בנהר שלום ובסידור הקדוש

(שור"ת תורה לשמה, סוד ישרים, חלק ג. שאלה ד).

קפז. לימוד פנימיות התורה. פירוש: הח"י כללים
שבלימוד ליקוטי מוהר"ן, הם כללים מיוחדים,
ושונים מכללי הלימוד בנגלות התורה, היות והספר
ליקוטי מוהר"ן עוסק בפנימיות התורה (וכאשר יזכר
לכל מתבונן באלו הכללים, שהם שייכים בעיקר
לתורת הנסתר, ואכמ"ל). ולכן, שייכים [חלק
מ]כללים אלו גם לשאר ספרי המקובלים, אשר גם
הם עוסקים בפנימיות התורה.

קפת. בדברי מוהר"ן בהקדמותיו לליקוטי
מוהר"ן חלק א' וב'. כבר העתקנו לשונותיו

"ואשר שאלת, איך אנחנו רואין הקדמות חדשות
בדברי רבינו הרש"ש ז"ל שלא נמצאו בספרי רבינו
האר"י ז"ל אשר סמך עליהם רבינו הרש"ש שהם עין
חיים ומבוא שערים וכו'?" הנה דע, כי באמת נאמן הוא
רבינו הרש"ש ז"ל שלא חידש שום דבר מדעתו, או
מספרי קבלה אחרים, להוסיף דבר אחר על דברי
רבינו האר"י ז"ל. ברם הוא שידד עמקים בדברי רבנו
האר"י ז"ל, ולקח כללים אשר נתפרשו להדיא בדברי
רבינו האר"י ז"ל ... וכמו ענין ה"ערכין"; שנקראת
בחינה זו כך ונחשבת כך בערך בחינה אחרת, אף היא
אינה כן ממש. ובהצעה של הכלל הזה, יתורצו כמה
קושיות וכמה דברים נראין סותרין זה את זה. ואזכיר
לך כאן דבר אחד לדוגמה, והוא מה שכתב בתורת
חכם דף קמ"ד עמוד א ... ועוד נשתמש רבינו הרש"ש
ז"ל בענין זה דערכין בכל מקום, ועיין תורת חכם, דף
צ"ד עמוד ב מה שכתוב בענין ערכין, ועוד עיין דף ג
עמוד א ועוד בדף ד סוף עמוד א. באופן שהצעת
הכלל זה ד"ערכין" הוא דבר יקר ונחמד, שבו יתישב
כמה מאמרים, וכמו שמצינו בדברי רבינו האר"י ז"ל

של מוהרנ"ת, ב"שפת הבאר" שעל "דברי פתיחה",
לך נא ראה שם.

קפט. מתייגעים לעיין. בלשוננו חיברנו את ה'יגיעה'
וה'עיון' יחד, למען ירוץ הקורא. אבל המדייק
בלשון המבאר יראה שהם ב' דברים, האחד הוא
"יגיעה" והשני הוא "עיון". כי האמת, שמלבד העיון
בעצמו, יש עוד כמה יגיעות שצריך האדם להתייגע
כדי לזכות להבין עומק הפשט, ואכמ"ל.

קצ. ולהבין דבר מתוך דבר. לשון זה נזכר
בהקדמת מוהרנ"ת לליקוטי מוהר"ן תניינא,
שכתב שם: "וזאת לדעת, כי כל דברי הספר הזה
וכמו כן כל דברי הספר הראשון אשר נדפס כבר,
כולם הם דברים עליונים, עמוקים ורחבים מני ים,
ילאה המעיין לבוא עד תכונתם, וגם לפי פשוטן של
דברים קשה מאד להבין הדברים בכתב, כי הם
דברים עמוקים מאד מאד, אשר היה מן הנמנע
לבארם בכתב תוכן כוננתם, אפילו לפי פשוטן של
דברים. כי כל מאמר ומאמר וכל ענין וענין מחידושי
רבינו ז"ל יש בהם נסתרות רבות מאד, כי כולם הם

נלקחים ממקום גבוה ועליון מאד מאד, והם כלליות
גדול מאד, ובכל מאמר ומאמר נכללין בו כמה וכמה
עניינים נפלאים ונוראים, מאמר אחד מתחלק לכמה
טעמים ולכמה עניינים שונים, ואף על פי כן אחר
היגיעה קצת יוכל המעיין להבין קצת פשוטן של
דברים, וגם יוכל להבין קצת דבר מתוך דבר" (ליקוטי
מוהר"ן תניינא, הקדמה). והמבאר הזכיר בביאוריו כמה
פעמים ביטוי זה (תורה א, אות כא, תורה ג, אות ב, תורה ד, אות ח, שם,
אות לב, תורה ה, אות יט, תורה ט, אות טז, תורה ל, ידיעה כז, תורה נד, אות ה).

והנה, בפשטות, הדרך איך אנו יכולים "להבין דבר
מתוך דבר", הוא על ידי העיון ע"פ הכללים, וביותר
ע"פ הכלל הראשון והעיקרי, לחזור בכל פעם
לאחוריו ולקשר את התורה מראש לסופה וכו'. כי
ע"י הקשרים ושאר הכללים, יכולים להבין דבר
מתוך דבר.

אמנם, יש לציין שיש כמה בחינות בהבנת "דבר
מתוך דבר", ויתכן לפעמים להבין דבר מתוך דבר
גם דברים שאין מוצאים להם קשרים בתוך
התורה, וכדמשמע קצת גם מלשון המבאר שכתב

לעובדא ולמעשה

שבדבריו קשה להבין, אם לא ביגיעה ועיון, ולהבין דבר
מתוך דבר, ולחזור בכל פעם לאחוריו, להבין ולהשכיל
אחרית דבר מראשיתו וראשיתו מאחריתו, ובלעדי
היגיעה והעיון לא יבין אפילו את הפירוש הפשוט
שבדברי רבינו.

◊ **ולהבין דבר מתוך דבר.** כיון דאתאן להכי, שצריך כל
אחד להיות מבין דבר מתוך דבר בתורת רבינו ז"ל (אשר
דבר זה נעשה ע"י העיון ע"פ המסילה הנכונה) נזכיר נקודה חשובה
ונחוצה, לענין ה"עצות" היוצאות מתוך דברי רבינו, שבזה
— כותב מוהרנ"ת כמה פעמים — חובה על כל אחד ואחד
להיות "מבין דבר מתוך דבר" לעובדא ולמעשה, להבין
מתוך דברי רבינו איך להוציא עצות לעצמו בכל עת וזמן.
וזה לשון מוהרנ"ת במכתבו: "כל ישעו וכל חפצו וכל
מגמתו שתזכו לילך עם דבריו, היינו לקיימם כפשוטם,
ולהבין דבר מתוך דבר, ולמצוא לעצמו עצות בכל יום ובכל
עת בכל מה שעובר על האדם בכל עת וזמן, ביום ובלילה,
בשכבו ובקומו, ובלכתו בדרך, בימי נעוריו, ובימי
בחרותו, ובימי זקנותו, מתחילתו ועד סופו. הן בינו לבין
עצמו, הן בהנהגתו עם ביתו ואשתו ובניו, ובהנהגתו עם

◊ **שגם פירוש הפשוט שבדבריו קשה להבין, אם
לא ביגיעה ועיון.** נחזור ונדגיש את אשר כתבנו כבר
כמה פעמים, שכל ח"י כללי העיון, וכל מסילת העיון
שבספר הקדוש הזה — כולם הם רק כדי להבין את
הפשט הפשוט של דברי רבינו, ובלעדיהם, לא יבין
הלומד את עומק הפשט הנכון של דברי רבינו. וכשם
שבשאר חלקי התורה, כגון בגמרא, אין ה"עיון" תוספת
של 'לוקסוס' או כיו"ב, אלא הוא מוכרח כדי להבין על
ידו עומק פשט הסוגיא, ומי שאינו מעיין בעיון נכון,
משתבש ואינו מבין לנכון כוונת דברי הגמרא. כך גם
בליקוטי מוהר"ן, אי אפשר להבין עומק הפשט הפשוט,
אלא אם כן צועדים במסילת העיון הנכון.

ובמידה מסוימת, נצרך העיון בליקוטי מוהר"ן להבנת
הפשט הפשוט, יותר מבשאר חלקי התורה. כי בעוד
שבשאר חלקי התורה, אפשר להבין את הפשט הפשוט
לנכון, גם בלימוד הבקיאות, ואין העיון בא אלא להוסיף
ולהעמיק בהבנת עומק הפשט. הרי שבליקוטי מוהר"ן,
קשה להבין אפילו את הפשט הפשוט ללא העיון. וכמו
שהקרה מוהרנ"ת "להורות ולרמז, שגם פירוש הפשוט

מֵרֵאשִׁית וְרֵאשִׁיתוֹ מֵאַחֲרֵיתוֹ. כֹּל קָשׁוּר וּמִחְבָּר, וְנִעוּץ סוּפוֹ בְּתַחֲלָתוֹ
וּתְחִלָּתוֹ בְּסוּפוֹ וְכֵן בְּאַמְצָעָיו וּצְדָדָיו.

באר אברהם

וְלִהְיוּ אַחֲרֵית דְּבַר מֵרֵאשִׁיתוֹ וְרֵאשִׁיתוֹ מֵאַחֲרֵיתוֹ. כִּי כָל הַמֵּאמָר כֹּל קָשׁוּר וּמִחְבָּר,
וְנִעוּץ סוּפוֹ בְּתַחֲלָתוֹ, וּתְחִלָּתוֹ בְּסוּפוֹ, וְכֵן בְּאַמְצָעָיו וּצְדָדָיו.

שפת הבאר

דברים יחד. ואחר כך קושר ומחבר דבר שלישי
להשני בכמה קשרים חזקים, וכן משלישי לרביעי,
וכן להלן וכו'. אך על פי רוב חוזר בכל פעם לחזור
ולקשר אלו הארבעה דברים יחד. כי מתחילה אין
הקשר שלהם יחד, רק מזה לזה. דהיינו, מהראשון
לשני, ומהשני לשלישי, ומהשלישי לרביעי. אבל
עדיין אין קשר להרביעי בהראשון, אבל אחר כך
מביא פסוק או מאמר רבתינו ז"ל או שאר ראיה
אחרת, שעל ידי זה מקשרם יחד עד שמחבר בקשר
הדק היטב כל אלו הארבעה דברים יחד. ואחר כך
חוזר ומקשר עוד כמה דברים זה לזה, ויחד כולם הוא
מקושר להחיבור והקשר הראשון. ובתחילה אין קשר
לשני החבילות הקדושות האלו, כי אם על ידי איזה
קשר שיש בין דבר אחד מהחבילה השנייה לדבר
אחד מהחבילה הראשונה. אבל אחר כך הוא חוזר
לקשרם בראיות ודרכים נפלאים שממשיך קורות
לקשר הבניין משלישי שבראשון לרביעי שבשני,
ומשם לשני שבשלישי. ואחר כך מחבילה שניה
לשלישית גם כן כך, וכן להלן, ואחר כך מקשרם
כולם יחד בדרך נפלא.

"וכל זה העניין שמעתי והבנתי מפיו הקדוש
למחרת יום הכיפורים תקע"א שקודם הסתלקותו,
ועדיין צריכין להרחיב הדיבור בזה ולהביא לזה
דוגמא מכמה תורות, כדי שתבין ענין זה היטב, ותבין
מעט דרכי הספר הקדוש הזה" (חיי מוהר"ן, שפ"ט).

ובפרפראות לחכמה, הביא בהקדמתו שיחה זו,
וכתב: "זהמובן מזה, כי רצונו היה להרחיב הדיבור
בזה כנ"ל, אך לא אסת"עא מילתא. גם מובן מזה,
כי רצונו של רבינו ז"ל היה גם כן, שהעוסקים
בלימוד ספריו הקדושים, יגדילו ויעמיקו דעתם

"ולחזור בכל פעם לאחוריו" עם ו', ומשמע
שה"לחזור בכל פעם לאחוריו" הוא דבר נוסף
ל"הבנת דבר מתוך דבר".

אלא שענין זה שיין יותר לענין "חידושי תורה",
שהאדם מבין דבר מתוך דבר ומחדש ע"פ דברי
רבינו. כמו שמצאנו כמה פעמים שמכנה מוהרנ"ת
את דרושיו בליקוטי הלכות שהם הבנת "דבר מתוך
דבר" [וכלשונו: "בכרכים הנכתבים אשר עזרני השם
יתברך לחדש בהם, ולהוציא דבר מתוך דבר" (עלם
לתוספת, ספ"ח קצד)]. "ובחסדי ה' האיר עיניי ומצאתי שדרך
עצה זו מרומז במקומות הרבה בתורה, כמבואר
בהלכות גביית חוב מהיתומים, אשר המשכיל יכול
להבין מדעתו דבר מתוך דבר, שכל התורה מלאה
מדרך ועצה זאת" (ליקוטי הלכות, הקדמה). ולכן אין זה נורא
כ"כ אלא למי שיש לו מדמה מבורר, שאז יכול
לדמות מילתא למילתא ולהבין דבר מתוך דבר (עין
מובי אור, חכמה ובינה, לו). ומי שאין לו מדמה מבורר, וירצה
להבין דבר מתוך דבר - שלא ע"פ כללי העיון,
ובפרט הכלל הראשון - יכול לדמות מילתא למילתא
בדמיון של שוא והבל, ויש בזה סכנה כדלהלן בענין
איסור חדש.

וראה במדור "לעובדא ולמעשה", שם הבאנו עוד
בחינה שיש בהבנת "דבר מתוך דבר", המוכרח לכל
הבא בשערי תורת רבינו, עיי"ש.

קצא. וכן באמצעיו וצדדיו. כאן הוסיף המבאר
להודיענו, שהקשרים שבתוך התורה אינם רק
מראשה לסופה, אלא גם באמצעיו וצדדיו. וכמבואר
באר היטב בשיחת מוהרנ"ת, וזה לשונו:

"הקשר והחיבור של התורות שלו הוא כעין בנין
ואריגה ממש, שבתחילה מקשר ומחבר אלו שני

שפת הבאר

להבין היטב נפלאות דרכים הנפלאים שיש בכל מאמר ומאמר, ונפלאות הקשר והחיבור שיש בין כל ענין וענין מהעניינים המבוארים בכל מאמר ומאמר. לכן אמרתי למלאות קצת רצונם הקדוש, ולבאר קצת בזה, ונתחיל לדוגמא ממאמר הראשון 'אשרי תמימי דרך', שהוא מאמר קצר, ומביא שם כמה דוגמאות מכמה תורות, לך נא ראה שם.

ולאחר מכן, הוא מוסיף וכותב: "וענין החבילות הקדושות שמקשר דבר בדבר ודבר בדבר וכן להלן, ואחר כך חוזר לקשר כל אלו הדברים בחבילה אחת, ומביא איזה פסוק או מאמר רז"ל שבו מקושרין ונכללין כל אלו הדברים באגודה אחת, ואחר כך הוא חוזר לקשר עוד כמה דברים זה בזה עד שנעשה

חבילה שניה ומקשרה לראשונה, וכן עוד להלן, ואחר כך הוא חוזר לקשר כל אלו החבילות יחד - זה מובן וידוע ומבואר היטב לכל מעיין בספריו הקדושים ז"ל, כמעט בכל מאמר ומאמר ממאמריו ז"ל, כי כולם הולכים וסובבים על דרך זה. אך לא כל החבילות שוות, כי יש חבילה גדולה שכלולה מהרבה עניינים, ויש חבילה בינונית וקטנה, עיין שם שמביא דוגמאות לזה.

ומסיים הקדמתו בדברים אלו: "הארכת קצת לבאר לך, כי הן אלה קצות דרכיו בכל מאמר ומאמר ממאמריו הנפלאים והנוראים מאד. ומזה תבין קצת, לבאר גם כן מה שכתוב בהקדמה הנדפסת לחלק הראשון, שכל תורה ומאמר ממאמריו ז"ל הוא בנין

לעובדא ולמעשה

רבינו, כך גם יכול להבין דבר מתוך דבר בקיום העצות. כי כשלומד את התורה רק בבקיאות, אינו מוציא ממנה אלא מספר מוגבל של עצות והזכרות (הכתובים בפירוש בתוך התורה, ואין צריכים לדלותם ממעמקים), ולכן גם אינו יודע למצוא עצות לנפשו בריבוי השינויים הפוקדים אותו בכל עת וזמן. משא"כ אם לומד את התורה בעיון גדול, הרי הוא יכול לדלות ממעמקה עצות עד אין מספר, והבין.

וביותר צריכים ענין זה של "הבנת דבר מתוך דבר", בענין ההתחזקות והשמחה. "כי זה כלל גדול, וכבר דיברנו מזה כמה פעמים, שאפילו אם נדבר הרבה כהנה וכהנה דברי אמת המשיבין את הנפש, עם כל זה צריך כל אחד להבין מהם דבר מתוך דבר, להחיות נפשו במקומו ובשעתו, כפי מה שהוא. כי אילו פינו מלא דיבורים אמיתיים וכו', לא יוכל איש לדבר לחבירו ותלמידו בפרטי פרטיות לרפאות מכאובי נפשו ולחזקו ולאמצו בפרטי פרטיות על כל מה שעובר עליו ביום אחד, מכל שכן בשבוע, מכל שכן בחודש ובשנה, מכל שכן כל ימי חייו. והעיקר להבין מעצמו, מהדיבורים קדושים שמדברים עמכם, לקבל מהם התחזקות ועצות לשמח נפשו בתוך מעוף צרה וצוקה חס ושלום, להפוך כל מיני יגון ואנחה לשמחה" (עלים לתחפה, סכת מזם א' וארא תקצ"ז).

וכן כתב המבאר בספרו כוכבי אור, חלק ששון ושמחה, אחר שהאריך בדברים נפלאים על אודות

בני אדם, הקרובים והרחוקים, האוהבים והשונאים ח"ו וכו' וכו'. אין דבר ואין ענין שלא נוכל להוציא ולמצוא לעצמנו עצות נכונות ודרכים ישרים בכל דבר איך שהוא, בבחינת ירידה ח"ו ובחינת עלייה, בכל מיני דרגות ועניינים שהאדם עומד בהם. ומי שמבין קצת מזה מבין, ומי שאינו מבין או אפילו המבין קצת כשמגיע לענין שאינו מבין, צריך להאמין תמיד שבודאי נמצאים אלו העניינים שעוברים עליו ועל כל העולם, וכל מה ששומע בני אדם מדברים, בודאי הכל נמצא בתוך תורתו ומעשיותיו ושיחותיו הקדושים. ועל ירי האמונה יזכה למצוא גם כן לפי שכלו ומדרגתו, כי מאד מאד עמקו מחשבותיו, והכל יכולים להחיות עצמן על ידם בחיי עולם לנצח נצחים, אשרינו שזכינו לכל זה" (עלים לתחפה,

מכתב מיום ב' חיי שרה תקצ"ה).

וכמו שמצאנו לדוגמא, בתורה כ"ה תנינא, שמדבר שם ממעלת ההתבודדות ומסיים: "והמשכיל והחפץ באמת, יוליכו ה' בדרך אמת ויבין בעצמו דבר מתוך דבר, איך להתנהג בזה, באופן שיהיו דבריו דברי חן וטענות נכונות, לרצותו יתברך שיקרבהו לעבודתו באמת" (ליקוטי מוהר"ן תנינא, כה). כי באמת, אין מפורש להדיא כל מיני עצות לכל מיני זמנים ומקומות, רק כל אחד צריך להיות מבין דבר מתוך דבר איך להתנהג בזה.

[ודעת לנבון נקל, שככל שהאדם מרבה לעיין ע"פ מסילת העיון, ומבין דבר מתוך דבר בעומק פשט דברי

ואלה הם הכללים

כלל הראשון: הוא המסלל הנ"ל [בהקדמת מוהר"ת] אשר בה סולל וסובב בכל ספרו הקדוש.

בי מלכר הנסתר והדרש שנמצא במאמריו הקדושים; בעשרם ממקום

באר אברהם

(נמצא אם כן^א, שהלמוד על פי כללי העיון דלהלן, מכרח להבנת הפשט של תורת רבנו. ובלערי כללים אלו, לא יובן הפשט האמתי. וכל הרוצה לעין בתורת רבנו ולהבין עמק הפשט הפשוט, צריך לדעת כל אלו הכללים דלהלן, וללמד על פיהם).

ואלה הם שמונה עשר הכללים, ללמוד העיון בליקוטי מוהר"ן:

הכלל הראשון^א: הוא הדרך^א [שהזכרנו למעלה מתוך דברי מוהר"ת בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן] אשר בה הולך - 'סולל^א וסובב' - רבנו בכל ספרו הקדוש, והוא: מה שאומר כל תורה בצורה שהיא מתפרשת 'מניה וביה'.

בי מלכר מה שיש בכל תורה מתורותיו, את הנסתר שבהם^א, ויש בהם גם את חלק

שפת הבאר

בקטע זה, וכמו שהדגשנו גם במדור "לעובדא ולמעשה", והבן.

קצג. הכלל הראשון. ולא לחינם הוא הכלל הראשון, כי אכן הוא "הראשון והעיקרי לכל הכללים", כלשון המבאר ב"דברי פתיחה". והיינו, שהוא הכלל היסודי והעיקרי בלימוד העיון, וגם כאשר משתמשים עם שאר הכללים, מוכרחים להשתמש בו, ובלעדיו לא ידים המעיין את ידיו ואת רגליו לעיין ולפרש בליקוטי מוהר"ן, כאשר ייווכח הלומד בספר זה. וכבר העיד רבינו ז"ל בעצמו שללא כלל זה אין מי שיבין בתורה שלו, וכדלהלן. והכלל הזה הוא היחיד שנזכר בדברי רבינו לעיכובא, באמרו

גדול נפלא ונורא וכו' וכלול מכמה וכמה דברים, ובכל פעם נכנסין ויוצאין מפלטין לפלטין ומחדר לחדר ומענין לענין באותו ענין, וצריכין לחזור לאחוריו בכל פעם ולהביט מאחוריו להבין היטב מתיקות עמקות הדברים אחרית דבר מראשיתו וראשיתו מאחריתו וכו', כי כולו קשור ומחובר כאחד בכלליות נפלא ובדרך נפלא ונורא מאד. וכל המעיין בעין האמת בדבריו ז"ל, אפילו רק בשכל הפשוט, יבין גם כן נפלאות עמקות נעימות דבריו הקדושים, כי פלא הוא זה.

קצב. נמצא אם כן. הוספנו קטע זה, אע"פ שאינו מלשון המבאר, כדי לחדד כוונתו

שפת הבאר

הרי לנו משיחה זו, שהשכל הגדול והעמקות הנפלאה מאד אשר בליקוטי מוהר"ן, הוא עדיין בגדר הפשט הפשוט. מלבד זאת יש גם פנימיות הרבה שאין נראה על פי פשוטו כלל, ואי אפשר להשיגו בכח העיון השכלי. והדרך היחידה להשיגו, הוא רק על ידי ההתמדה בספרו עד שיהיה נעשה איש כשר ואז יזכה לראות הפנימיות שיש בספריו הקדושים. [וכמובא להלן בכלל החמשה עשר, עיין שם].

כי כדי לגלות את הפנימיות האמתי צריכים לעיין הרבה, ולבכות הרבה, וללכת בדרכי הצדיק, עד אשר ישיג זאת. וכלשון מוהר"ן: "כי באמת צריכין לחפש את הצדיק האמת תמיד, אפילו המקורבין אליו שיזכו להתקרב אליו ביגיעות יותר ויותר, כדי לקבל ממנו יותר ויותר עצות וכו'. כי הצדיק מסתתר בכל פעם מהעולם מחמת קלקולם ונתרחק מהם הרבה, עד שקשה להם לקבל ולינק מאורו הגדול כי אם על ידי יגיעות ובקשה וחיפוש הרבה. וזה גם בחייו, מכל שכן אחר הסתלקות לעילא ולעילא, צריכין לחפשו ולבקשו יותר ויותר; לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, ולילך בדרכיו ואורחותיו הקדושים, ולבקש ולהתחנן הרבה לפני ה' יתברך עד שיוריד דמעות הרבה עד שישפוך לבו כמים לפני ה', עד שיזכה למצוא ולהשיג פנימיות כוננת תורתו הקדושה, שזהו בחינת הצדיק בעצמו" (ליקוטי הלכות, שלחן ה' יב).

ש"אין מי שיכול להבין בהספר כי אם מי שיכול לומר כל תורה ותורה פנים ואחור" (שיחות הר"ן, קצט).

קצד. הדרך. לשון המבא"ר הוא "מסילה", ופירוש תיבת מסילה הוא "דרך סלולה וכבושה" (מצודות

ציון על ישעיה יא, טז).

קצה. סולל. כוונתו שהולך במסילה זו. והוא על פי לשון הפסוק (ישעיה נ, יד) "סולו סולו", ופירוש רש"י: "כבשו מסילה סלולה".

קצו. את הנסתר שבהם. כי בכל תורה בליקוטי מוהר"ן יש פנימיות, וסודי סודות, גבוה מכל גבוה [וכדלהלן]. ולהשגת סודות אלו, אי אפשר להגיע בכח העיון לבד, רק על ידי ההזדככות וההיטהרות. וכמובא בספר ח"י מוהר"ן (אות שמו) בזה הלשון: "פעם אחת היה מזרז את אחד ללמוד את ספרו, ואמר שהוא מצוה גדולה ללמוד ספרו הרבה. ואמר לו שיכולין להיות נעשה בעל מח גדול על ידי ספרו, כי יש בו שכל גדול ועמקות נפלא מאד על פי פשוטן של דברים. וגם אם יתמידו בספריו, יכולין לזכות להיות נעשה איש כשר באמת, ואז יזכה לראות הפנימיות שיש בספריו הקדושים. כי יש בהם פנימיות הרבה מה שאין נראה על פי פשוטו כלל. אשרי הזוכה ללמוד ולהתמיד בהם הרבה".

לעובדא ולמעשה

של כל אחד (ובעבור זה הזהיר כל כך אדמו"ר ז"ל לצעוק להשם יתברך על תיקון העצות). ומכל שכן וכל שכן בדבר נורא ונשגב כזה צריכין להשתמש בזה יותר ויותר" (כוכבי אור, ששון ושמחה, תפילה א, סוף הערה ג).

◇ ואלה הם הכללים. במדור זה, 'לעובדא ולמעשה', על הח"י כללים, לא כתבנו סיכום הח"י כללים למעשה, כי כבר בא ביאורם ב'באר אברהם' ו'שפת הבאר'. ובמדור זה לא כתבנו אלא דברים יקרים 'לעובדא ולמעשה' היוצאים מדברי המבא"ר, הנלווים להבנת עומק הח"י כללים לעבודת ה', כאשר תחזינה עיני הלומד מישרים.

השמחה: "וגם אחר כל דבריו שכתב שם בזה, צריכים לצרף עוד לזה מה שמובא במכתביו הקדושים, ומובא מזה גם בספרי הלכותיו, שבכל דיבור ודיבור שאדמו"ר ז"ל יורינו וילמדנו, עוד ידמו לנו להבין מעצמנו, על ידי דמוי ידי חכמתו הקדושה המלוושים גם היום בספריו הקדושים. וכמובן מזה בהמעשה של הבנים שנחלפו, שהתיקון של הבן מלך – שהוא מרמז על כל אחד מישראל, כמובא בליקוטי הלכות ברכת השחר הלכה ג' – לא היה רק כשנעשה מבין דבר מתוך דבר. כי אף על פי שעיקר הבחירה להבין מעצמו הוא רק אצל גדולי גדולים שהם בבחינת משה (שהוסיף יום אחד מדעתו), אבל גם אצל אנשים פשוטים נמצא קצת מעין זה, שזה עיקר שורש הבחירה

אחר, וממאמר אחד להברו. [וכמה פעמים נראה, שגם עצם המאמר הוא בעין הידה ותלפשה נפלאה להשגתו, בעין תלפשת השגתו בספורי מעשיותיו].

עוד גם בבואם בסוג הנגלה, נכונים ונפלאים הם בחכמה ובתבונה; הרישא והסיפא והמציעתא שבכל מאמר וענין, מפרשים ומבארים זה לזה.

באר אברהם

ה'דרש' קצו; שמעשירים את דברי רבנו על ידי שמביאים ידיעות ממקומות אחרים קצו, ומתורה אחת להברתה קצו.

[וכל כך רב הנסתר בתורות רבנו, עד אשר לפעמים נראה, שגם עצם המאמר, אינו מה שמוכן בפשטות. אלא כל המאמר הוא בעין הידה אשר בה מלביש רבנו השגה נפלאה. ובעין מה שעשה רבנו הקדוש ב"ספורי מעשיות" שהלביש השגות גבוהות ונפלאות בלבוש של ספורי מעשיות י].

מלבד כל אלו הנסתרות והדרושים - הרי שגם במוכנס הפשוט והגלוי של התורות י, הרי הם פנויים בצורה נפלאה י, בחכמה ותבונה י. כך שההתחלה והסוף והאמצע של

שפת הבאר

קדושות מתורות אחרות בליקוטי מוהר"ן. כגון, שמביאים מה שכתב רבינו על נושא זה בתורה אחרת, ולפי זה מבארים את התורה הזאת.

ד. בלבוש של סיפורי מעשיות. פירוש: כשם שה"סיפורי מעשיות" אינם המעשיות עצמם, אלא הם לבושים שבהם הלביש רבינו השגות גבוהות ונוראות, כך גם התורות, נראה לפעמים כאילו אינם אלא הלבשות להשגה גבוהה שאינה כתובה כלל בפנים. ועיין להלן ב"הקדמה שניה" שהאריך בזה.

רא. הרי שגם במוכנס הפשוט והגלוי של התורות, כתבנו בלשון זה למען ירוץ הקורא, אמנם הביאור המדויק ללשון המבא"ר שכתב "בבואם לסוג הנגלה" הוא [לכאורה]: שגם כשאלו ההשגות הגבוהות יורדות ומשתלשלות עד שמתלבשות בתורה הכתובה בנגלה ממש, גם אז "נכונים ונפלאים הם בחכמה ובתבונה".

קצו. חלק הדרש. אשר חלק זה הוא מסוכן, ואינו שייך וראוי לכל אחד, כאשר יבואר להלן. [אמנם, מדברי המבא"ר מוכח שאינו שולל לגמרי את חלק הדרש בתורת רבינו, כי בוודאי קיים גם ענין ה"דרש" בתורת רבינו, אלא שאין זה "לימוד הנגלה אשר הוכן בהם, להיותם שווים לכל נפש", כלשוננו להלן. ולא זו בלבד שאינם שווים לכל נפש, אלא אף גם אין חלק ה"דרש" יכול לשמש כחלק ה"פשוט" ודוק].

קצו. ממקומות אחרים. פירוש: שמעשירים את דברי רבינו על ידי שמביאים ידיעות קדושות מספרים אחרים, בנגלה ובנסתר. כגון, שמביאים מדרשים ואגדות חז"ל, או ידיעות מחכמת הקבלה וכיו"ב, ועל ידם מעשירים את דברי רבינו ומסבירים אותם.

קצו. ומתורה אחת להבירתה. פירוש: שמעשירים את דברי רבינו על ידי שמביאים ידיעות

שפת הבאר §

רב, בנויים בצורה נפלאה, לשון המבא"ר הוא "נכונים ונפלאים". ולכאורה כוונתו בתיבת "נכונים" - אינה מלשון נכון וצודק, אלא - "בנויים ומבוססים", מלשון "הכירז וכנו" ותרגם אונקלוס "בסיסיה". ולכן תרגמנו וכתבנו "בנויים

בצורה נפלאה".

רג, בחכמה ובתבונה, וזהו אחד הדברים הניכרים "ביתרון תורתו וחכמתו העליונה" של רבינו בתורותיו, לעומת ספרים אחרים; שהפירוש של כל דבר נמצא בתוך אותה תורה עצמה, והוא דבר

לעובדא ולמעשה §

◁ וכמה פעמים נראה, שגם עצם המאמר הוא כעין חידה והלבשה נפלאה להשגתו, כעין הלבשת השגתו בסיפורי מעשיותיו. גם מי שזוכה ללמוד את תורות רבינו בעיון גדול, ע"פ כל הח"י כללים - גם הוא, לא ידמה בנפשו שכבר הגיע לעומק פשט דברי רבינו ז"ל, כי מלבד החלק העיוני שבתורת רבינו, יש בו חלק נסתר ונעלם מאד, עד אשר "כמה פעמים נראה שגם עצם המאמר הוא כעין חידה והלבשה נפלאה להשגתו". וכל העיון אינו אלא לגלות את הפשט הנגלה, אבל הפשט הנסתר, נעלם מאד.

ומן הענין להעתיק דברי הבן איש חי, שכתב ל'מקובל' אחד דברים כרובונות, ומדבריו נלמד לעניינינו, וזה לשונו לאותו 'מקובל' ששאל אותו אם ללמד חכמתו לתלמידים וכו':

"הנה מבין ריסי עיניך בדברים שכתבת במכתבך ניכר כי אתה עשיר בלימוד זה הקדוש, כי ראיתי אתה משתבח שזכית ללמוד ספר הקדוש עץ חיים חמש פעמים, על כן חכם אתה בעיניך בחכמה זו, וחושב אתה בעצמך כיון שלמדת 'עץ חיים' חמש פעמים נעשית מקובל גדול, עד כי עלה בלבך לשאול ממני אם מעתה חייב אתה להעמיד תלמידים הרבה בחכמה זו שיקבע להם עת ביום או בלילה בלימוד 'עץ חיים', ואם צריך לצמצם בתלמידים או כל דכפין ייתי ויכול. ניכר מדברך שאתה יצאת ידי חובת עצמך בלימוד, שקיימת מצות 'ללמוד', ועתה משתדל על מצות 'ללמד', אמנם אני הדל מבין שלימודך שלמדת ב'עץ חיים' דומה ללימוד אנשים פשוטים שלומדים ספר הזוהר ותיקונים אחת בשנה, ואדרות הקדושות ד' פעמים בשנה, אשר לעת זקמתם נמצאו בידם מאה פעמים, והשגתם במאה שנה שווה עם השגתם בפעם הראשונה. כן אתה, השגתך בפעם החמישית של 'עץ חיים' שווה עם פעם הראשונה, ואין אתה עומד במקום שראוי לעמוד, ואין אתה יושב במקום הראוי לישב, וכפעם בפעם חדא היא" (שו"ת רב פעלים ח"ג, סוד ישרים, סימן א).

ומאריך שם במשל נפלא (שלא העתקנוהו מפני האריכות) ומסיים: "כן אני קורא המשל הזה על מי שהוא חלש השכל בחלק הנגלה של תורתו הקדושה והוא לומד דברי רבינו האר"י ז"ל ב'עץ חיים' ומבוא שערים' ו'שער ההקדמות', והשגתו בהם כהשגת בעלי בתים בספר הזוהר ותיקונים, ואינו מכיר ערכו אלא חושב עצמו שנעשה מקובל מוסמך וחושב שבלימודו זה נהירין ליה שבילין דרקיעא כשבילי דנהרדעא.

והנה כל איש חכם ומבין יודע כי באמת הסודות של עולמות העליונים הם ים גדול ונורא שאין להם סוף ותכלית ואי אפשר לשום נברא להשיג אותם אפילו חלק אחד מאלף אלפי אלפים וריבי רבבות מהם, פוק חזי מה שכתב רבינו מוהר"ח ז"ל על סוד אחד מענין קריעת ים סוף ז"ל: הסוד הזה צריך להעלימו אם מפאת עצמו ואם מפני שאין אנו יודעים אמיתתו אפילו טיפת גרגיר של חרדל מן הדרוש ההוא עכ"ל, על כן צא וחשוב בשאר סודות אחרים וכל שכן בסודות עניינים רבים.

... וכן איש הפתי טועה בדמיונו בלימוד הסודות אשר הובאו ב'עץ חיים', הן הן כפשזטן וצביון, אשר עליהם אין להוסיף לבאר יותר, ותשלם כל המלאכה בדברים אלו, ותו לא מיד, וחושב כי מורינו הרב זלה"ה ככה כיוון בדברים אלו כאשר עולה במחשבתו של הקורא, ונמצא זה הפתי טועה בדמיונו כאשר טעה אותו תינוק בקוצר דעתו" (שם), עד כאן מעט מלשונו הזהב.

והוא הדין לעניינינו, בכפלי כפליים עד א"ס, שדברי רבינו ז"ל הם סודות ורוזין עילאין, וחס ושלוש לטעות ולדמות שעל ידי העיון ישיג עומק פשט דברי רבינו עד תכליתן. רק כל העיון הוא לגלות את הפשט הנגלה שבתורה, ועל ידי זה יכשיר את עצמו, שיוכל להשיג בריבוי תפילה וגעגועים, את הפשט הנסתר (וכאשר יבואר

בס"ד להלן בכלל הטי"ו).

◁ הרישא והסיפא והמציעתא שבכל מאמר וענין, מפרשים ומבארים זה לזה. כלל גדול לימודו

[כָּלֵל הָרֵאשׁוֹן: הוּא הַפְּלָאָתוֹ, לְבָאָר בְּדִבְרָיו מִזֶּה עַל זֶה בְּהַפְּלָאוֹת שׁוֹנוֹת, וּבְכָל מֵאֵמֶר וְעִנִּין 'מִיָּיָה וּבֵיה'.

כִּי הוּא לְמוֹד הַנִּגְלָה אֲשֶׁר הוּכַן בָּהֶם, לְהִיּוֹתָם שְׁוִים לְכָל נֶפֶשׁ, מְלַבֵּד הַנִּסְתָּרוֹת וְהַדְּרוּשִׁים שֶׁנִּמְצָא בָּהֶם מִמֵּאֵמֶר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ.

אֵת עַל פִּי שְׁנֵים הָעֵצָם שֶׁבָּהֶם הוּא אֹרֶךְ הַנִּסְתָּר דְּאֵתְקַנִּי 'רָזָא' בְּרִזִּי וְסִתְרִי

— באר אברהם —

כָּל תּוֹרָה וְעִנִּין יי, מְפָרְשִׁים וּמְבָאָרִים זֶה אֵת זֶה.

[בנוסח אחר יי: כָּלֵל הָרֵאשׁוֹן: הוּא מֵה שֶׁרַבְנוּ מִפְּלִיא לְבָאָר אֵת דִּבְרָיו, מִזֶּה עַל זֶה, בְּהַפְּלָאוֹת שׁוֹנוֹת יי. וּבְכָל מֵאֵמֶר וְעִנִּין בְּלִקּוּטֵי מוֹתֵר"ן, מִתְּפָרְשִׁים הַדְּבָרִים 'מִיָּיָה וּבֵיה' יי – 'מִמְנוּ וּבִתּוֹכוֹ'; מִתּוֹךְ הַתּוֹרָה עֲצָמָה, מִתְּפָרְשִׁים כָּל חֻלְקֵיהָ וְעִנִּינֶיהָ.

וְצוּרָת לְמוֹד זֶה – לְקֶשֶׁר אֵת הַהִתְחַלָּה הָאֲמֻצָּע וְהַסּוּף, וּלְבָאָר כָּל תּוֹרָה 'מִיָּיָה וּבֵיה' – הוּא 'דֶּרֶךְ הַלְמוּד' הַנִּגְלָה יי שֶׁבְּלִקּוּטֵי מוֹתֵר"ן, אֲשֶׁר עַל יָדוֹ יְכוּלִים כָּלֵם לְעֵץ בּוֹ, וְיִהְיוּ דִבְרָיו מוֹבְנִים וְשְׁוִים לְכָל נֶפֶשׁ יי. זֶאת מְלַבֵּד הַנִּסְתָּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹרוֹתָיו שֶׁל רַבְּנוֹ, וּמְלַבֵּד הַדְּרוּשִׁים שֶׁאֶפְשָׁר לְדַרֵּשׁ אוֹתָם מִמֵּאֵמֶר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ.

[ומה שאנו אומרים שהלימוד ע"פ כללי העיון, הם "לימוד הנגלה" יי, כוונתנו על חלק הנגלה שבתורת רבינו יי:]

— שפת הבאר —

והסיפא והמציעתא ומבארים זה לזה, הרי שגם בכל "ענין" שבאותה תורה, יש ג"כ קשר בין תחילת הענין לסופו ואמצעיתו. (וכמו שהבאנו לעיל בהערה לשון מוהרנ"ת על ענין החבילות והקשרים שבכל חבילה וכו', עיי"ש).

רה. בנוסח אחר. הנוסח השני נוסף במהדורה השנייה, מהדורת תרצ"ה, על ידי רבי שמואל הורביץ זצ"ל. והוא לכאורה מתוך כת"י המבאר שכתב לעצמו בלשון קצר יותר או כיו"ב. ובחלק מהכללים, כגון בכלל זה, יש כמה הוספות בנוסח השני, "ולמה חזר ושנאה? בשביל דבר שנתחדש בה"

(כלשון רש"י על שמות יג, ה).

פלאי עד מאד. וכלשון המבאר ד בתורה כ"ב: "על פי כל הנ"ל, תבין מרחוק תוספות הקדמה גם לכלליות כל הכרך הזה, אשר יגעתי וטרחתי בו להראות ולפתוח עיני המעיין, ביתרון תורתו וחכמתו העליונה במדרגתה, להיות גם ביאור הפשוט והנגלה של כל דבר ודבר במקומו ועניינו ברוב עושר ופנינים יקרים, כאשר ביאור הנסתר והדרוש ממקום למקום, שבדברי תורת שאר וכו'" (ביאור הליקוטים, תורה כ"ב, מפתח ל), ודוק.

רד. של כל תורה וענין. כשנדייק בדברי המבאר נבחין שכפל בלשונו וכתב "שבכל מאמר וענין", כי מלבד מה שבכל "תורה" מקושרים הרישא

רז. בהפלאות שונות. המבא"ר כותב "בהפלאות שונות", כי אכן מי שילמד בספר זה יווכח לראות את הנפלאות הגדולות, איך מבאר רבינו ז"ל את דבריו מזה על זה באופן נפלא מאד.

רז. מינייה וביה. לשון זה של 'מינייה וביה', נזכר כמה פעמים בש"ס. ומקור ביטוי זה הוא מלשונם של בני אדם, כדאיתא בגמרא: "דאמרי אינשי: מינייה וביה אבא ניזיל ביה נרגא" (סנהדרין לט ע"ב). ופירש רש"י: "מינייה וביה אבא ניזול ביה נרגא - אבא יער, מעצמו של יער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד, ויקצצו בו את היער". וגם כאן אנו מקצצים וחוטבים את עצי היער - שהוא הפירוש האמיתי הצומח מתוך תורתו של רבינו - על ידי עצי היער בעצמם. כי על ידי דברי תורתו של רבינו בעצמו, שברישא ובסיפא ובמציעתא, אנו מגלים את הפירוש האמיתי הטמון בעומק הדברים.

ולשון זה של "מינייה וביה", נזכר ג"כ בליקוטי מוהר"ן תורה ס"ד, מתוך דברי חז"ל: "כהגוא קמצא דלבושיה מניה וביה (בראשית רבה פרשה כ"א)"

(ליקוטי מוהר"ן, סד).

רח. דרך הלימוד הנגלה. כוונתו בזה, כי באמת יש גם נסתרות בתורת רבינו כדלהלן בהמשך דבריו, וזה אינו שווה כל כך לכל נפש, רק כל חד כפום מה דמשער בליביה, וכפום מה שמוסר נפשו וכו' וכו'. אמנם, דרך זה הוא הדרך איך להבין את הנגלה שבתורת רבינו.

לעובדא ולמעשה

רט. ושויים לכל נפש. פירוש: הכלל העיוני הזה הוא כלל ששייך לכל אחד; כי אין צריך לזה להיות בקי גדול, כדי להעשיר דברי רבינו ממקומות אחרים מתורת הקבלה או מתורות אחרות, וגם אין צריך להיות בעל השגה. רק הוא דרך לימוד עיוני, על דרך הנגלה, השווה לכל נפש.

ויש לבאר עוד בדבריו, מה שכתב שדרך עיון זה "שוה לכל נפש", ע"פ מה שכתב להלן שדרך הדרש והחידוש - אם אינו ע"פ מסילת העיון הנכון - יש בו סכנה, למי שאינו ראוי לזה. ולכן כתב על דרך העיון הלזה, שהוא שווה לכל נפש, כי אין בו סכנה, וכל אחד יכול לדרוך בו ולעיין ולחדש, והבן.

רי. ומה שאנו אומרים שהלימוד ע"פ כללי העיון, הם "לימוד הנגלה". אשר לכאורה תמוה כיצד אפשר לכנות את דרך הלימוד ע"פ ח"י הכללים בשם "לימוד הנגלה", הרי עצם הלימוד בליקוטי מוהר"ן הוא לימוד תורת הנסתרים?

ריא. כוונתנו על חלק הנגלה שבתורת רבינו. כי כבר ידוע שגם בתוך הסוד עצמו, יש פשט רמז דרוש סוד [כי כל אחד מאלו הד' כלול מכולם]. ולכן גם תורת רבינו יש בה פשט רמז דרוש וסוד. והלימוד ע"פ ח"י כללי העיון, הוא לימוד ה"פשט" שבתורתו, ולימוד זה נמסר לכל אחד ואחד. ומוהר"ן גילה גם דרך ה"דרש" בתורת רבינו, וכן יש גבוה מעל גבוה, עד השגת נסתרות תורתו, שהוא ה"סוד שבסוד".

מסכתא] אינו אלא חלק ופרט מתוך כלליות התורה, הרי שבליקוטי מוהר"ן, כל תורה ותורה היא קומה שלימה בפני עצמה, ואינה חלק מכל הספר.

כי כבר ידוע מה שאמר רבינו ז"ל על תורותיו: "כל תורה ומאמר יכולין לילך ולעבור בו כל תורה וביאיים וכתובים, ותורה שבעל פה" (שיחות חר"ן, רא). נמצא שכל תורה ומאמר שגילה, אינו חלק נוסף בתורה, אלא הוא כלליות כל התורה כולה. ולכן בהכרח שיש בכל תורה בפני עצמה, את כל הנצרך לבארה. ודוק היטב בעומק נפלאות הדברים.

חכמינו: "תני בשם רבי נחמיה, היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר" (תלמוד ירושלמי, מסכת ראש השנה פרק ג). וכדי להבין היטב את דברי התורה במקום מסוים, צריכים לדעת גם את שאר המקומות שבתורה. כי לפעמים לא יובנו דברי התורה במקום זה כראוי, אם אינו יודע דברי התורה המובאים במקום אחר.

והנה, בעוד שבכל חלקי התורה, שייך כלל זה לגבי כלליות כל התורה כולה. הרי שבליקוטי מוהר"ן, שייך כלל זה לגבי כל תורה ותורה בנפרד. כי בעוד שבשאר חלקי התורה, כל חלק מהתורה [דף או פרק או

תורתנו הקדושה. אבל עוד נסתר לנסתר, גבוה מעל גבוה, באשר ידבר
מזה לקמן בסימן נ"ו.

באר אברהם

פי אף על פי שגם עצם הפשט הפשוט שבכל תורה, הוא אור נסתר יי, הנקרא בתורת
הסוד 'רזא' יי. אף על פי כן, יש בתורות אלו גם 'נסתר לנסתר' יי, גבוה מעל גבוה יי,
כמוכא בליקוטי מוהר"ן תורה נ"ו יי, שישנם השגות הנקראות 'סתרי תורה' שהם תורת

שפת הבאר

מזה, ונפלאתי מאד על זה מה שיש לימוד בקבלה
גם למעלה מאצילות, נדמה לי שאין גבוה יותר.
ושחק, ואמר אז גם כן: הלא אצל המחקרים נדמה
שמסתיים הידיעה בגלגלים וכו' כנ"ל. וכוונתו היה,
כמו כן אפילו בידיעת האמת למעלה למעלה, יש
עוד גבוה מעל גבוה בלי שיעור וערך וכו' כי לגדולתו
אין חקר, וענין זה אי אפשר לבאר בכתב" (שיחות הר"ן,
דכ"ה). וכמו כן, בתורת רבינו ז"ל, יש נסתר לנסתר,
גבוה מעל גבוה, וכדלהלן.

רטנ. גבוה מעל גבוה. כי "אף על פי שהדברים
גלויים ומובנים קצת על פי פשוטן של דברים,
אף על פי כן עוד דברים בגו. כי כפליים לתושיה, כי
עדיין פנימיות הדברים סתומים וחתומים מעין כל.
כי הם דברים שכיסה עתיק יומין, שצריכין לכסותם
ולגלותם כדי להכניסם בזה העולם, כי המכסה הוא
הגילוי וכו', וכמבואר מזה בכתבי האר"י ז"ל. וכאשר
שמענו מפיו הקדוש ז"ל, שפעם אחת אמר שהתורה
שהוא מגלה, היא נמוכה אלפים ורבעות מדרגות
מכפי מה שהשיגה במקומה העליון" (הקדמת ליקוטי מוהר"ן).

וראה בספר ח"י מוהר"ן שם מדבר מענין הספרים
שהיו לרבינו ז"ל, שהם 'ספר הנשרף' ו'ספר הגנוז'
שהם הרזין ורזין דרזין שלו, וכתב שם בזה הלשון:
"כי כל אלו הספרים שנדפסו [ליקוטי מוהר"ן חלק
א' וב'] הם בחינת ספר הראשון, כי כולם הם בחינת
נגלה שלו (אף על פי שאצל כל העולם כולו הוא
גבוה יותר מרזין דרזין, כי כל תיבה ותיבה של ספריו
שנדפסו היא מלאה סודי סודות ורזין דרזין עד אין
סוף כמובן למשכיל, אך אצלו ז"ל היה כל זה בחינת

(נגלה)" (ח"י מוהר"ן, קעה).

ומן הענין לציין, שבפתיחתו לספר כוכבי אור,
מכנה המבאר את תורת רבינו בשם פרד"ס, וכותב:
"שמרמוז על הגאולה שאז יתגלה גם ספרו הגנוז
וספרו הנשרף, וגם עוצם הנוראות שבפרדס תורותיו
ומעשיותיו של עכשיו" (כוכבי אור, פתיחה). ויש לרמוז
בלשונו, שבביאת הגואל יתגלה כל חלקי הפרד"ס
שבתורותיו ומעשיותיו של רבינו ז"ל, כי יתגלה גם
הסוד שבהם.

ריב. הפשט הפשוט שבכל תורה, הוא אור
נסתר. כי גם מי שאינו מבין רק את השקלא
וטריא הפשוטה של כל תורה ותורה, הרי הוא יודע
על ידי זה רזין עילאין. אך אעפ"כ מלבד זאת, יש
עדיין עוד 'נסתר' בדברי תורתו.

ריג. הנקרא בתורת הסוד 'רזא'. לשון המבאר
הוא: "אור הנסתר דאתקרי רזא ברזי וסתרי
תורתנו הקדושה". ולכאורה הכוונה, שבתורת הסוד
- 'ברזי וסתרי תורתנו הקדושה' - נחשבות התורות
של רבינו ל"רזא". כי תורתו של רבינו שייכת לחלק
הנסתר והפנימיות שבתורה.

ריז. נסתר לנסתר. כי אפילו בחכמת הקבלה
שגילה האר"י ז"ל, יש ג"כ גבוה מעל גבוה.
וכדאיתא להדיא בשיחות הר"ן: "אפילו מי שהשיג
חכמת הקבלה היטב, שהוא חכמת האמת, אף על פי
כן אין חקר לתבונתו, כי עדיין יש גבוה מעל גבוה
וכו'. וכן פעם אחת ראה ספר אחד שמלוקט מכתבי
האר"י ז"ל שאינם מצויים, שמדבר מהשתלשלות
והמדרגות שקודם האצילות שהוא עולם המלבוש
וכו', כמו שכתוב בספר ויקהל משה וכו'. ודיבר עמי

רטז. תורה נ"ו. במהדורת תרצ"ה, הגירסא היא: "בסימן כ"ו", אלא שבמהדורת תשנ"ט, הגיהו וכתבו "בסימן נ"ו". כי אכן בסימן כ"ו אין זכר לענין זה, ומסתמא התחלף מנ' לכ'.

אמנם, האמת הוא, שגם בתורה נ"ו אין נזכר כלל ענין זה שיש נסתר לנסתר, גבוה מעל גבוה. רק נזכר שם שיש תורה גבוהה שהיא תורת ה'. ואכן, שמעתי מאנ"ש שיתכן שיש להגיה ולגרוס: "בסימן כ"ב". כי בסימן כ"ב (בסעיף י') נזכר להדיא ענין זה שיש נסתר לנסתר, גבוה מעל גבוה.

וזה לשון רבינו בתורה כ"ב: "ויש בכל דרגא ודרגא, וכן בכל עולם ועולם, בחינת נעשה ונשמע, כי כל אחד לפי מדרגתו יש לו בחינת 'נעשה', בחינת תורה, היינו הנגלות לו, ובחינת 'נשמע', שהיא בחינת נסתרות, בחינת תפילה כנ"ל. כי מי שבא למדרגה גבוה מהראשונה, אזי נעשה מה'נשמע' שלו בחינת 'נעשה', ואזי יש לו בחינת נשמע אחרת, וכן מדרגא לדרגא, וכן כל אדם לפי מדרגתו יש לו בחינת נעשה ונשמע. וכן בכל עולם יש בחינת נעשה ונשמע, כי מה שהוא לעולם הזה בחינת 'נשמע' הוא לעולם הגלגלים בחינת 'נעשה', ויש להם בחינת 'נשמע' גבוה ממנו, וכן מעולם לעולם ... וצריך כל אדם שילך מדרגא לדרגא ומעולם לעולם, עד שיזכה בכל פעם לבחינת נעשה ונשמע גבוה יותר, שיהיה נעשה אצלו בכל פעם מבחינת 'נשמע', בחינת נסתר, בחינת תפילה, בחינת דברי התורה שסביבות המצוה, בחינת תורת ה', יהיה נעשה מזה בחינת 'נעשה', בחינת נגלה, בחינת תורה, בחינת תורתו, ויהי לו בחינת 'נשמע' וכו' גבוה יותר. וכן בכל פעם ילך מדרגא לדרגא וממעלה למעלה, עד שיבוא בראשית נקודת הבריאה, שהוא תחילת האצילות. ושם יש גם כן בחינת נעשה ונשמע, ובחינת 'נשמע' שיש שם הוא תורת ה' באמת, כי בכל עולם ודרגא תורת ה' היא רק בשם המושאל, כי רק מחמת שנסתר ממנו נקרא תורת ה', וכשבא לשם נעשה תורתו. אך בחינת ה'נשמע' שבתחלת האצילות היא תורת ה' באמת, כי אין גבוה משם רק תורת ה' ממש" (ליקוטי מוהר"ן, כב).

ואם נרצה על אף הכל לקיים הגירסא דמהדורת תרצ"ה: "בסימן כ"ו", אולי נוכל לפרש שכוונתו על דבריו בביאור הליקוטים על תורה כ"ז - המצורפת יחד עם תורה כ"ו (כמו שהזכיר שם המבא"ר בתוך דבריו: "כי השני פירושים הם שייכים זה לזה, כמובן ממה שתכף אותם זה לזה בכתובת ידו הקדושה") - אשר שם מבואר גודל השגתו של רבינו ז"ל, אשר הוא "נתעלה על כל הצדיקים הגמורים שהיו מעולם, עד שלא קם עוד בישראל כמוהו, כי הוא משה משיח בעצמו, אשר עד פני הזקן ועתיק יומין מטא, לעוצם מבחר כלי נפשו וגופו, ובתכלית הזיכוך וכו', כמובא מזה במקום אחר, עד שגם לנצח לא יגש אל הערפל, אשר שם קול השגותיו יתברך בעצמו, כי אם הוא לבד" (מלשון שם), והוא מקבל את השגת תורתו וחכמתו מחוט זוהר האין סוף, אבל לנו הוא משפיע את תורתו אחר צמצום וסילוק האור, כי "כמו בקבלתו מהשגתו יתברך, אי אפשר כי אם בכלי החושך ענן וערפל, שבצמצום וסילוק אור חכמתו יתברך, על שבזה ד"קא נראה אליו כבוד ה' שבהשגה שלעתיד, כמובן מזה גם במקום אחר. כן גם בהשפעתו לתלמידיו השגת תורתו וחכמתו בחוט זוהר אין סוף שקיבל משם, אין שום אופן, רק על ידי צמצום וסילוק האור" (שם). ומזה מובן, שתורת הצדיק יש בה נסתר לנסתר, גבוה מעל גבוה, עד אין סוף.

ריז. שהם תורת ה' בעצמה. שם מבואר שיש תורה גבוהה כ"כ שהיא סוד תורת ה' בעצמה, וזה לשונו: "ודע, שהתורה המלוּבש תוך ההסתרה שבתוך הסתרה, היא תורה גבוה ד"קא, היינו סתרי תורה ... שהיא תורת ה' בעצמה" (ליקוטי מוהר"ן, נג). אשר סודות אלו הם סוד ה"מן" אשר נאמר עליו 'ולא ידעו מה הוא', כמבואר שם. ולא נשיג אותם אלא לעתיד לבוא, וכלשונו של המבא"ר בביאורו על תורה נ"ו: "המן, שהוא דעת התורה, שעיקרה ושרשה מהסתרי תורה, אשר באנישותנו שבעולם הנגלה הזה, אין ביכולתנו לידע כלל מה הוא, מרוב הסתרתה והעלמתה" (בביאור הליקוטים, סימן נ, אות ל). ואלו הם תורותיו של רבינו ז"ל, הנמשכים משער הנון, וכלשונו של המבא"ר בביאורו על תורה כ"א: "כי תורותיו ומעשיותיו הן הן סתרי תורה ופנימיותה הנמצאים

וַיַּעַן אֲשֶׁר מִבְּאֵר מִדְּבָרֵי הַקְדוּשִׁים בְּסִימָן י"ח לְקוּטֵי תַנְיָנָא, שְׂאִין לְדַרְשׁ וּלְתַרְשׁ רַק תְּרֵאזִי לָזֶה, וְדִי וְהוּתֵר לְרַחוּקִים וּשְׁפָלִים כְּמוֹנוּ לְלַמֵּד וּלְהַבִּין בְּהַנְסָתָר וְהַדְרוּשׁ שְׁנֵת־חֲדָשׁוֹ מִקְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן - סְבוּתִי אֶת לְבִי בְּרָבָם בְּכָל־ם מִדְּבָרֵי זֶה הַסֵּפֶר, לְבָלִי לְצֵאת מִסּוּג הַנִּגְלָה, וּלְבָלִי לְבָאֵר בְּכָל מֵאֵמֶר וַעֲנִין רַק 'מִנָּה וּבָה', וּמִרְיָשָׁא לְסִיפָא וְכו', כַּנּוֹכַח לְעִיל .

יַעַן אֲשֶׁר לְעֻנִיּוֹת דַּעְתִּי, כּוֹנֵנִתוֹ בְּאִסּוּר תְּרֵשׁ הַנ"ל הוּא, לְתַרְשׁ וּלְגַלּוֹת

§ באר אברהם §

ה' בַּעֲצָמָה י"י. (וְלִכְן י"י אָנוּ מְכַנִּים אֶת הַלְמוּד הָעִיּוֹנִי הָרָגִיל בְּלִקוּטֵי מוֹהֲר"ן, בְּשֵׁם "לְמוּד הַנִּגְלָה", כִּי הוּא תַחֲלָק הַנִּגְלָה שְׂבִיפּוּד).

עד עתה ביאר המבאר שהכלל הראשון הוא 'דרך הלימוד' הנגלה והפשוט שבליקוטי מוהר"ן. ועתה יוסיף ויבאר, שאכן אין כדאי לנו לעיין אלא על פי הכלל העיוני הנגלה הזה, ועיונים מסוג אחר - דרש ונסתר - אין כל אחד ראוי להם:

ומאחר שִׁמְבָאֵר מִדְּבָרֵי רַבְּנוּ בְּלִקוּטֵי מוֹהֲר"ן תַּנְיָנָא תוֹרָה י"ח י"ט, שְׂאִין לְדַרְשׁ וּלְתַרְשׁ בְּתוֹרָה רַק מִי שְׂרֵאזִי לָזֶה, וּמִי שְׂאִינוּ רָאוּי וְדוּרְשֵׁי, יָכוֹל לַעֲבוֹר עַל גְּנֻבָה נְאוּף וּרְצִיחָה רַחֲמָנָא לִיִּצְלָן. וְלֵאנָשִׁים רַחוּקִים וּשְׁפָלִים כְּמוֹנוּ, דִּי וְהוּתֵר בְּשִׁבְלֵנוּ לְלַמֵּד וּלְהַבִּין אֶת הַנְּסָתָרוֹת וְהַדְרוּשִׁים שְׁחֲדָשׁוֹ הַצְדִּיקִים קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן, וְאִין לָנוּ לְחַפֵּשׁ לְחֲדָשׁ מַעֲצָמָנוּ גִּמְתָּרוֹת וְדוּרְשִׁים - לִכְן, סְבוּתִי אֶת לְבִי י"א בְּרָבָם בְּכָל־ם מִדְּבָרֵי זֶה הַסֵּפֶר, "בְּאוֹר הַלְקוּטִים", שֶׁלֹּא לְצֵאת מִדֶּרֶךְ הַלְמוּד הַנִּגְלָה וְהַפְּשׁוּט, וְשֶׁלֹּא לְבָאֵר בְּאוּרִים בְּתוֹרוֹת רַבְּנוּ, רַק עַל פִּי הַדֶּרֶךְ שֶׁל 'מִנָּה וּבָה' וּמִרְיָשָׁא לְסִיפָא, וְשֶׁאֵר הַבְּלָלִים י"ב.

[והטעם, מדוע באמת בכלל העיוני הזה, אין סכנה של חידוש:] כִּי לְעֻנִיּוֹת דַּעְתִּי, אִין כּוֹנֵנִתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ

§ שפת הבאר §

תפילת ה', כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר ושמחתים בבית תפילתי'. נמצא שיש תורת ה' ויש תפילת ה'. וכשזוכה להיכלל באין סוף, אזי תורתו הוא תורת ה' ממש, ותפילתו הוא תפילת ה' ממש" (ליקוטי מוהר"ן, כ"ב). ואכן, רבינו ז"ל העיד על עצמו שהוא זכה לתורת ה' ממש ותפילת ה' ממש. נמצא א"כ שבתורתו יש גבוה מעל גבוה עד א"ס.

מצד שער הנון, והמוכרחים לגאולתנו הנצחית" (ביאור

הליקוטים, סימן כ"א, ספתח לא).

וענין זה של "תורת השם" מבואר היטב בליקוטי מוהר"ן תורה כ"ב, וזה לשונו: "כי יש תורת ה', כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'אני קיימתיה תחילה', וכמו שאמרו 'הקדוש ברוך הוא מלביש ערומים ומבקר חולים' וכו', וכן אמרו רבותינו ז"ל 'מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין' וכו'. וכן יש

ריח. ולכן. הוספנו תיבות אלו [שבסוגריים] אע"פ שאינם מלשון המבא"ר, למען ירוץ הקורא.

ריט. בליקוטי מוהר"ן תנינא תורה י"ח. ואלו הם דברי רבינו ז"ל שם: "סכנה גדולה להיות מפורסם ולהנהיג העולם. לא מבעיא כשאנו ראוי כלל, ולובש טלית שאינו שלו, רק אפילו עובדי השם באמת, גדולי הדור, יש עליהם סכנות נוראות בהנהגת העולם. כי איש פשוט רחוק מאד, שיעבור על רציחה, אפילו אם אינו איש כשר, כי אין לו תאוה לזה. ואפילו כשמגיע, חס ושלום, לתאוה כזו, רחמנא ליצלין, אינו בא לידו, ויש לו כמה מניעות לזה. ואפילו אם יעבור, לא יעבור כי אם לעיתים רחוקות, וקרוב שלא יעבור רק פעם אחת כל ימיו. אבל בהנהגת העולם 'ובחידושין דאורייתא שמחדשין', יכולים לעבור ממש גנוב ונאוף ורצוח בכל פעם, בכל רגע, רחמנא ליצלין".

וראה עוד בליקוטי מוהר"ן תורה נ"ד, שאין כל אחד רשאי לדרוש אלא אם כן קיבלה מרבו, ויש לו בירור המדמה. ואם לאו, הרי הוא בורא בחידושיו רקיעין דשווא. וכמובא לעיל ב"דברי פתיחה" (והבאנו שם בהערה את דברי המבא"ר בביאורו לתורה נ"ד, שכתב שהדברים מכוונים על מוהרנ"ת, שעליו סמך רבינו את ידיו ונתן לו בירור המדמה שיזכר לדרוש ולחדש בדבריו).

רכ. ומי שאינו ראוי ודורש. הוספנו להביא מתוך התורה גם את הסכנה שיש בדבר, אע"פ שלא הזכיר זאת המבא"ר בעצמו. וזאת, כדי לחדד את הדברים, שהאיסור הוא חמור ביותר.

רכא. סבותי אל לבי. הוא מלשון קהלת בן דוד, שאמר: "סבותי אני ולבי לדעת ולתור" (קהלת ז, טד). ופירשו המפרשים: "סבותי - הסבותי פני ומחשבותי בלבי לדעת".

רכב. ושאר הכללים. הוספנו זאת בלשוננו, והוא פשוט. ואולי זוהי כוונתו בתיבת "וכו".

◇ שאין לדרוש ולחדש רק הראוי לזה, ודי והותר לרחוקים ושפלים כמונו ללמוד ולהבין בהנסתר והדרוש שנתחדשו מקדושי עליון. מי שמחדש חידושים בליקוטי מוהר"ן, כפי העולה על רוחו, ואינו משועבד לכללי העיון – נכנס בסכנה גדולה של 'חדש', ויכול לעבור על גניבה ורציחה וניאוף ח"ו רח"ל. והרי הוא דומה למי שפותח גמרא ומחדש בה חידושים ומסיק ממנה מסקנות כפי מה שעולה על רוחו. משא"כ אם משתעבד לצעוד אך ורק במסילת העיון הנכון, מכוונים אותו ח"י הכללים אל עומק הפשט הפשוט, לכל יטה לימין או לשמאל, רק יצעד על המסילה הנכונה העולה בית א-ל. ואנו אין לנו לנסות לדרוש ולחדש חידושים חדשים, "ודי והותר לרחוקים ושפלים כמונו ללמוד ולהבין בהנסתר והדרוש שנתחדשו מקדושי עליון". והלוואי שנזכה לבלות ימינו ושנותינו, לעיין ולהבין היטב היטב כוונת עומק דברי רבינו לפי פשוטם, ולקיימם וללכת עמהם באמת.

◇ סבותי את לבי ברזבם ככולם מדברי זה הספר, לבלי לצאת מסוג הנגלה, ולבלי לבאר בכל מאמר וענין רק 'מינה וביה', ומרישא לסיפא וכו', כנוכר לעיל. דבר זה הוא פלא נפלא מאד, אשר כל מי שעוסק בדרך הלימוד הנכון, ולומד את ביאורי המבא"ר בספרו הקדוש והנורא הזה, יכול לראות עין בעין איך כל הביאורים העמוקים והנוראים המבוארים בספר זה, כולם אינם אלא פשט הפשוט ממש! כי אחר שלומדים את ביאורי המבא"ר ומבינים מאיזה "כלל" נולדו אלו הביאורים, רואים עין בעין, שכל הביאורים הללו הם פשט הפשוט ממש, ואין בהם שום חידוש כלל.

וזהו גדולת הספר הנפלא והנורא הזה, שמצד אחד יש בו ביאורים עמוקים ונוראים מאד, חידושים נשגבים ונפלאים, ומאידך, הרי הם עומק הפשט הפשוט של דברי רבינו. ובכך מראה לנו המבא"ר, איך יכולים למצוא על ידי החתירה והיגיעה והעיון, דברים נפלאים ועלמים, המסתתרים בתוך פשט דברי רבינו. אשרי הזוכה.

דבר שלא נגלה כלל עד הנה. אבל כל אשר כבר הורידו והוציאו לנו מתנסתר להנגלה, ולא יחסר בלמוד הנגלה רק תחפוש ועיון – בלי ספק שפזת הניחו לנו מקום להתגדר, ולזכות גם כן על ידם

באר אברהם

במה שכתב שהוא אסור לחדש למי שאינו ראוי לזה, אלא פשוטים לחדש ולגלות דבר שלא נגלה כלל עד הנה. אבל כל מה שכבר גלו יד הצדיקים בתורתם, והוציאו מהנסתר לנגלה, ואין אנו צריכים אלא לעין ולחפש אחר העמק שבהם – אין שום ספק שאין בזה אסור, והניחו לנו הצדיקים מקום להתגדר בו, לעין ולחדש בתורתם. ולא רק שמתר לחדש חידושים לעצמו, אלא שמתר וצריך גם לזכות בהם את הרבים;

שפת הבאר

[ואגב; חידוש נאה כתב החת"ס באחת מתשובותיו, והוא: רבי אליעזר, הוא זה שאמר במשנה שהחדש אסור בכל מקום (קידושין לו ע"ב), והוא זה שהעידו עליו בגמרא "שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" (סוכה כז ע"ב). לרמז, שאיסור "חדש" האסור בכל מקום, הוא שלא לחדש מה שלא שמע מפי רבו, ודוק. וזה לשון החת"ס: "ור"א שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם אמר אף החדש אסור בכל מקום, והוא הלצה נאה" (שו"ת חתם סופר, חלק ג, סימן קל).]

והמבאר השתמש במליצה זו גם לעניינינו, על האיסור – למי שאינו ראוי – לחדש חידושים חדשים בתורה. ואין לנו אלא לעין בעומק דברי התורה ולדלות מהם עומק הפשט.

וכד, שכבר גילו, המבאר כתב "הורידו", והוא מלשון המשכה, שהמשיכו והורידו הצדיקים תורות והשגות מרום גבהי מרומים. וכתב בלשון זה, כי כל החידושים והתורות שגילה רבינו, הם השגות שהוריד ממקומות גבוהים מאד, וכלשון מזהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן: "כי הוא מגלה ומכסה, מגלה ומבאר דברים עליונים ונעלמים, חידושים חדשים והקדמות יקרות נוראות ונפלאות, עצות מרחוק אמונה אומן. הנובעים ממקור מים חיים, מקור עליון ונורא מאד. עיר גיבורים עלה חכם ויורד

רכג, שהוא איסור לחדש למי שאינו ראוי לזה. לשון המבאר הוא "באיסור חדש הנ"ל", והשתמש במטבע לשון של "החדש אסור מן התורה בכל מקום" (מסניות ערלה ג, ט) דקאי על האיסור לאכול תבואה חדשה לפני זמן הקרבת העומר. וביטוי זה הפך למטבע לשון בפי שלומי אמוני ישראל, בלשון מליצה, על האיסור לחדש חידושים חדשים שלא נהגו בהם אבותינו. ומטבע לשון זה ידוע בעיקר מפי החתם סופר, אשר הוא נלחם בזמנו נגד המתחדשים, ועמד בפרץ לבל ישנו ממנהגי ישראל ולא יחדשו מאומה.

וכלשונו בכמה מתשובותיו: "מיראי הוראה אנכי ואני שונא חדשות, ומרגלא בפומי: החדש אסור מן התורה בכל מקום" (שו"ת חתם סופר, חלק א, סימן קמח). "וכך יפה לנו שלא להבעית את ישראל בחדשות שלא שערו אבותינו, ומילתי כבר אמורה: החדש אסור מן התורה בכל מקום" (שם, סימן קפא). "כי מנהג ישראל תורה היא, והכלל: החדש אסור מן התורה בכל מקום, והישן ומיושן משובח ממנו" (שם, חלק ב, סימן יט). ובמיוחד באחרית הימים אשר רבו המתפרצים הרוצים לשנות מדרך ישראל סבא, צריכים בזה זהירות יתרה. שכן "החדש אסור מן התורה בכל מקום ובכל זמן, ובזמן הזה יותר ויותר" (שם, קובץ

תשובות, סימן נח).

עוז מבטחה, דרך כמה צמצומים והשתלשלות מעילה לעלול משכל עליון לשכל תחתון, עד אשר נתלבשו בלבושין האלו בחלוקא דרבנן, בדרך צחות ונאות, ובדרושים ערבים ונפלאים ומתוקים לחיך, בדרך חכמה וטעם ופלפול וסברא ודרך חיים תוכחות מוסר השכל הבוער כאש עד לב השמים".

רכה. מקום להתגדר בו. מקור ביטוי זה הוא בדברי חז"ל, על מי שמחדש דבר שלא ידעו עד היום, (ראה לדוגמא במסכת חולין (ו ע"ב, ז ע"א) וכן אמרו במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (פרק יח) על יתרו, שהניחו לו מקום להתגדר בו ולחדש ענין מינוי זקנים). ו"להתגדר" הוא לשון גדולה (כמו שפירש רש"י ביזמא עז ע"א, ובחולין ז ע"א). והיינו שנותנים לו מקום מן השמיים, שיתגדל, ויגלה מעצמו חידושים חדשים.

וכן הוא אצל תורת הצדיק, שהשאיר לנו מקום להתגדר בו, וכמו שכתב המבאר בספרו "כוכבי אור", בפתיחה לחלק "ששון ושמחה", וזה לשונו: "רבינו הנורא ותלמידו הקדוש מוהרנ"ת ז"ל, בדרכיהם הנעלמים אשר צדיקים מתדמים ליצורם,

הניחו לנו מקום להתגדר בו, שנהיה צריכים בקשה וחיפוש אחר רוח קדשם (עיין ליקוטי הלכות הלכות שלוחין הלכה ה' באות י"ב וגם בשאר מקומות)" (כוכבי אור, ששון ושמחה, פתיחה). ובביאורנו שם (אשר הוא עדיין בכתובים, ויזכנו ה' לגמרו ולהדפיסו במהרה) הארכנו בזה בס"ד.

רכו. לעיין ולחדש בתורתם. אפילו חידושים שלא היו נראים מתוך הדברים עד הנה, רק שהיו טמונים בפנימיות הדברים. ואין זה בגדר 'חדש', כי באמת כבר גילה הצדיק את זה החידוש, רק שטמן וכיסה אותו בעומק פנימיות דבריו, ולא היה הדבר צריך אלא חיפוש ובקשה בכל לב ונפש, והבן.

רכז. לזכות בהם את הרבים. וכמובא בליקוטי מוהר"ן תורה כ"א, בזה הלשון: "בכן כל אחד ואחד לפי בחינתו יש לו פנימי ומקיף; וכל אחד לפי בחינתו, מה שחננו השם שיכניס המקיף לפנים ולהבין ולחדש איזה דבר, היושר מחייב שיגלה ויכניס זאת ההבנה של הסגולה, שהיה אצלו סגולה, שיגלה לעם סגולה, ולהיטיב מטובו לאחרים" (ליקוטי מוהר"ן, כא).

בלי ספק שבזה הניחו לנו מקום להתגדר. כשם שהקב"ה גילה לנו את תורתו באופן כזה שלא יובן אלא למי שידרוש ויחפש להבינה על בוריה, ומי שאינו מתייגע לחתור ולחפש מהי כוונת התורה הקדושה, לא יידע כלל מה כוונת הש"י בתורתו ואין לקיים מצוותיה. כך גם "רבינו הנורא ותלמידו הקדוש מוהרנ"ת ז"ל, בדרכיהם הנעלמים אשר צדיקים מתדמים ליצורם, הניחו לנו מקום להתגדר בו, שנהיה צריכים בקשה וחיפוש אחר רוח קדשם" (כוכבי אור, ששון ושמחה, פתיחה). והיינו, שרבינו גילה את תורותיו הקדושות בליקוטי מוהר"ן, באופן כזה שלא יובנו היטב אלא למי שידרוש ויחפש להבינם על בוריים. ומי שלא יתייגע לחתור ולחפש מה כוונתו בתורתו הקדושה, לא יבינם כראוי כלל.

וצריכים להתייגע הרבה, לחפש ולבקש פנימיות כוונת רבינו בתורתו. "כי הצדיק מסתתר בכל פעם מהעולם מחמת קלקולם, ונתרחק מהם הרבה, עד שקשה

להם לקבל ולינק מאורו הגדול כי אם על ידי יגיעות ובקשה וחיפוש הרבה. וזה גם בחייו, מכל שכן אחר הסתלקות לעילא ולעילא, צריכין לחפשו ולבקשו יותר ויותר; לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, ולילך בדרכיו ואורחותיו הקדושים, ולבקש ולהתחנן הרבה לפני ה' יתברך עד שיוריד דמעות הרבה עד שישפוך לבו כמים לפני ה' עד שיזכה למצוא ולהשיג פנימיות כוונת תורתו הקדושה, שזהו בחינת הצדיק בעצמו, כי עיקר הצדיק הוא תורתו הקדושה ששם גנוז רוח הקודש שלו" (ליקוטי הלכות, שלוחין ה' יב).

ואכן, כל מה שזוכה האדם לגלות בעינו [הנכון, המבוסס על פי כללי העיון האמיתי] פירושים בעומק דברי רבינו – הם חידושים אמיתיים וטובים, אשר מקום הניחו לו מן שמיא לגלותם. כי כל אחד ואחד יש לו את החלק שלו בתורת הצדיק, שצריך להתגלות על ידו, ומקום יש לו להתגדר בו לגלות את החלק המיוחד שלו. אשרי לו.

בְּתִלְמוּד תּוֹרָה דְּרָבִים .

וְאִם גַּם בְּרוּב הַהִסְתַּכּוּת שְׂבִאלְמוֹנֵי יָם חֲכָמָתוֹ – כָּל אֲשֶׁר יִרְכָּה בָּהֶם הַפְּלִפּוּל וְהָעִיּוֹן, מִבְּאֵר וְנִרְאָה לְעֵינַיִם כַּמָּה פְּעָמִים, כִּי פִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט

באר אברהם

לְרַשָּׁם בְּרָבִים, אוֹ לְכַתְּבָם וּלְהַדְפִּיסָם. וְלִזְכּוֹת עַל יְדֵי זֶה בְּמִצּוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה דְּרָבִים יִיט. (וְלִכְן יִיט, אִם לֹא־מֵדִים וּמַעֲיָנִים לְפִי הַכָּלֵל הַזֶּה – שְׂאִינוֹ דְּרוּשׁ אוֹ נִסְתָּר, אֲלֵא דְּרָךְ עִיּוֹן נִגְלָה, לְגַלּוֹת עַל יְדֵי עֵמֶק הַפְּשׁוּט – אֵין בְּזוֹחַ שׁוּם חֲשָׁשׁ, וְכָל אַחֵר רִשְׁאֵי לְעֵינֵי וּלְחֻדָּשׁ, וְלִזְכּוֹת בְּחֻדוּשָׁיו אֶת הַרְבִּים יי).

עתה יוסיף המבאר, שאע"פ שבאמת אין ראוי לנו לדרוש רק ע"פ הכלל העיוני הנגלה, אעפ"כ ע"פ רוב מתערבב ממילא גם דרושים, רק שאין להפליג בהם:

וְאִף עַל פִּי שְׂמֹרֵב מַה שְׂהֶאֱלָמוֹגִים שְׂבִיִּים חֲכָמָתוֹ יי מְסַבְכִּים וּמְרַכְבִּים זֶה בָּזֶה, אֲזִי כָּכֵל אֲשֶׁר מְרַבִּים לְפַלְפֵּל וּלְעֵינֵי בְּתוֹרוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוֹ, רוֹאִים כַּמָּה פְּעָמִים בְּבִירוֹר, שְׂהַפְּרוּשׁ

שפת הבאר

רלא. האלמוגים שבים חכמתו. הוא מליצה על עומק דברי רבינו ז"ל. והמשיל את הספר ליקוטי מוהר"ן לים, שהוא ים החכמה, ובמעמקי הים גדלים אלמוגים, שהם הפירושים והדרושים שיש בתורתו הקדושה. והאלמוגים מסובכים ומורכבים זה בזה כל כך, והיינו שהפשט והדרש מורכבים כל כך זה בזה, עד שקשה מאד להפריד ביניהם.

והנה, בפשטות אין בזה כוונה מכוונת במה שנקט המבאר לשון 'אלמוגים', כי היה יכול לכתוב גם 'פנינים' שגם הם נמצאים במעמקי הים. ואדרבא, שפיר טפי למינקט לשון 'פנינים', שכבר נמשלה התורה לפנינים, "יקרה היא מפנינים".

אך בוא אחי וראה, עוצם נפלאות לשונו המדויק והעמוק של המבאר, כי באמת לא לחינם נקט המבאר לשון "אלמוגים" דווקא ולא "פנינים" או כיו"ב, כי כבר הובא בכתבי האריז"ל שהאלמוגים הם ממוצעים בין הדומם לבין הצומח. וזה לשונו: "וכמ"ש חכמי הטבע כי בין כל מדרגה ומדרגה יש בחינת אמצעי, כמו: אדני השדה, חיה שהוא בין הצומח

וכמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ס"א, שהאדם צריך לשוב בתשובה על מה שאינו מאמין בחידושים שלו. וכמו שכתב בליקוטי עצות על פי תורה זו, וזה לשונו: "גם מי שזוכה לחדש חידושי תורה בעצמו וכוונתו לשמים, צריך שיהיה לו אמונה גם בעצמו, שיאמין שיש לשם יתברך שעשועים גדולים מחידושין שלו ואל יתרשל בהם, רק יזדרז לחדש בכל פעם ולכתבם עד שיהיה נעשה מהם ספרים קדושים, ועל ידי זה יהיו נמתקין כל הדינים שבעולם" (ליקוטי עצות, תלמוד תורה, מז).

רכת. בתלמוד תורה דרבים. וכבר ידוע גודל החשיבות והמעלה של 'תלמוד תורה דרבים', שהוא גדול יותר מהקרבנות תמידין, כמבואר בגמרא (סגילה ג ע"ב) עיין שם.

רכת. ולכן. הוספנו את הקטע הזה מלשונו, להשלמת הבנת דבריו.

רל. ולזכות בחידושי את הרבים. וכפי שעשה המבאר שכתב את חידושי והדפיסם, לזכות בהם את הרבים.

שפת הבאר

בתורת רבינו, הפשט והדרש מסובכים ומורכבים זה בזה ועולים בקנה אחד עד שקשה להפריד ביניהם, והם דומים לאלמוגים שמורכבים משני יסודות יחד; הפשט והדרש, ודוק והבן. (דבר זה העירני הגרא"י כרמל).

והבעלי חיים. והספוג, אמצעי בין הדומם והצומח, וכן האלמוגים הנקראים קוראל" (שער המצות, פרשת עקב, וכן בעץ חיים שער ס"ב פרק א'). נמצא אם כן, ש"אלמוג" הוא דבר שמחובר בו שני יסודות, דומם וצומח. וכמו כן

לעובדא ולמעשה

ומי שזוכה לחזק את חבריו, ולהאיר בהם הארת ההתחזקות וההתעוררות שקיבל על ידי עיונו בתורת רבינו, וכותב להם מכתבי חיזוק או מדבר עמם בע"פ – אין זכות הרבים גדול מזה. כי הוא "תלמוד תורה דרבים" העולה על הכל.

וכפי שמתבטא מוהרנ"ת פעמיים במכתביו, על גודל הזכות של "תלמוד תורה דרבים", שמלמדים תורת רבינו לאחרים. וזה לשונו במכתבו לבנו ולאנ"ש: "שלום וחיים וברכה לכבוד בני חביבי, ולכל הנלוים אלינו, שלום וישע רב. מכתבך קיבלתי אתמול. ואם אין הזמן מספיק להשיבך, וגם עדיין איני יודע מה להשיבך. עם כל זה עוצם תשוקתך אילצני להפסיק הלימוד שאחר תפילת שחרית ולקצר בו בשבילכם, אולי יעזור השם יתברך להזמין דיבורים תחת קולמוסי שישיבו את נפשכם, ויהי בכלל תלמוד תורה דרבים דעדיפא מהכל, ובפרט תלמוד גדול כזה הנובע מהנחל נובע זכו, שמביא לידי מעשה אשר אין למעלה הימנו".

וכך הוא כותב גם במכתב אחר, שבו הוא מספר באריכות על ההתעוררות הגדולה שהייתה בעיר 'ברוד', שעורר את בני הנעורים לקום בכל לילה בחצות ולצאת ליער להתבודד – וזה לשונו: "זירזתי עצמי לכתוב לכם מיד קודם תפילת שחרית. כי זה האיגרת הוא אצלי תלמוד תורה דרבים, כי אולי אולי יזכה אחד על ידי זה להתעורר לקיים כל הנ"ל, או מקצת מזה על כל פנים".

ונסיים בלשונו של רבי שמואל הורביץ, שמעורר את אחד מאנ"ש בעניין הדפסת תורות רבינו עם הביאורים שעליהם, ומתבטא על כך: "זה זכות הרבים לדורות שאין כמוהו, כי רבינו ז"ל שהוא הצדיק האמת והרופא נפשות עד ביאת משיח, הניח כל הרפואות של כל חולי הנפשות וכל האוצרות הגנוזים העליונים שאין כל מלאך ושרף ולא שום איניש די ביבשתא הגיע להם בשלימות – הניח זאת בתוך תורתו וספריו הקדושים" (מכתבי שמואל, ו).

ולזכות גם כן על ידם בתלמוד תורה דרבים. כשזוכים לעיין בתורת רבינו במסילת העיון הנכון, ולחדש בהם – מצוה גדולה לזכות בחידושים וביאורים אלו, את כל עם בית ישראל, הן בכתב והן בעל פה. כי מה שמחדש האדם ע"פ מה ש'מאיר' לו או כיו"ב, אין ברור אם כדאי לזכות בהם את ישראל, כי מי יימר שחידושו והשגותיו נכונים וטובים לכולם. אבל מה שזוכה האדם לחדש על ידי עיונו הנכון בתורת רבינו – אשר אז אינם נחשבים כחידושים חדשים שגילה מעצמו, רק ביאורים שזכה לדלות מתוך הנחל הנובע, על ידי עיונו ויגיעתו – חידושים אלו, בוודאי ראוי לגלותם ולפרסמם ולהאירם על פני תבל.

וכבר הזהירנו רבינו בפירוש, ש: "החברים המקורבים לצדיקי אמת ואוחזים את עצמם בהם, ראוי שיחזקו זה את זה ויעוררו זה את זה, ויזכיר כל אחד את חברו כל העצות טובות שיודעים ומבינים כל אחד כפי מה שקיבלו מרבים" (ליקוטי עצות, התחזקות ג). כי כל אחד מהחברים, זוכה לדעת ולהבין נקודה אחרת מרבינו ז"ל, וצריך להאיר הארתו זו בחבריו האחרים, בבחינת 'ומקבלין דין מן דין'.

וחס ושלום, ליפול לכפירה וחלישות הדעת, ולחשוב: "מה אני ומה חידושיי". רק יתחזק באמונה שלימה, שכל חידושו – שזכה לגלות בתורת רבינו על ידי עיונו הנכון – יקדים וחשובים מאד. ויתפלל להשם יתברך: "חַזַּק אמונתי שאזכה להאמין בעצמי שהחידוש שלי יקדים בעיניך מאד, ויש לך שעשועים גדולים מכל דיבור ודיבור שאני זוכה לחדש בתורה הקדושה, ואתה מתפאר ומתכבד ומתייקר בהם בכל העולמות. ותזכני לכתוב כל החידושים שלי על ספר בזריזות גדול כרצונך הטוב, ויתרבו ספרים הרבה בעולם על ידי, ספרים אמתיים וקדושים" (ליקוטי תפילות,

תפילה סא).

וְהִדְרֹשׁ שְׂפָתָם יוֹצְאִים וְעוֹלִים בְּקִנְיָה אֶחָד, וְאֵין לְהַמְלִיט מִלְבָּא אֲנֵב אוֹרְחָא
גַּם בְּפִירוּשׁ הִדְרֹשׁ. אָבֵל גַּם בְּזֶה נִזְהָרְתִּי עַל כָּל פָּנִים, לְבָלִי לְהַפְלִיג
וּלְהִתְרַחֵק מִפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט, כַּאֲשֶׁר יֵבִין הַמַּעֲיִן בְּעֶצְמוֹ .

וְגַם בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנֵב אוֹרְחָא צְרוּפִים נְפִלְאִים בְּרָאשֵׁי תְבוֹת
וְסוֹפֵי תְבוֹת, לֹא מִצָּאתִי אֶת לְבָבִי לְכַתְּבָם בְּבִיאור, וְלֹא הִצַּבְתִּי רַק
צִיּוּנִים בְּנִקְדוּת וְעֲגוּלִים עַל הָאוֹתִיּוֹת.

בְּלָל הַשְּׁנִי, הוּא: אֲשֶׁר בְּפֶלֶם וּמִשְׁקַל חֲכָמָתוֹ וְרוּחַ קִדְשׁוֹ, מָנָה וְסָפַר

באר אברהם

הַפְּשׁוּט וְהִדְרֹשׁ שְׂבִתוֹרוֹתָיו יוֹצְאִים וְעוֹלִים בְּקִנְיָה אֶחָד י"ב, וְאֵי אֲפָשָׁר לְהַמְלִיט מִלְבָּנִים
וּלְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ אֲנֵב גַּם בְּדֶרֶךְ הִדְרֹשׁ – אֵף עַל פִּי כֵּן, גַּם בְּמִצְבִּים שְׂפָאֵלָה, נִזְהָרְתִּי עַל כָּל
פָּנִים שְׂלֹא לְהַפְלִיג וְלֹא לְהִתְרַחֵק מִהַפְּשׁוּט, כַּאֲשֶׁר יֵבִין הַמַּעֲיִן בְּעֶצְמוֹ י"ג.

וְגַם בְּאוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנֵב אוֹרְחָא צְרוּפִים נְפִלְאִים בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ, בְּרָאשֵׁי תְבוֹת
וְסוֹפֵי תְבוֹת, לֹא כָּתַבְתִּי אוֹתָם בְּפִירוּשׁ י"ד, רַק צִיּוּנֵי נִקְדוּת וְעֲגוּלִים עַל הָאוֹתִיּוֹת, לְעוֹרֵר
אֶת תְּשׁוּמַת לֵב הַלּוֹמֵד שִׁיבְחִין בָּהֶם מַעֲצְמוֹ י"ה.

תְּבַלְל הַשְּׁנִי: הוּא – שְׁצָרִיכִים לְדִיק בְּלִשׁוֹן רַבֵּנוּ הַדָּק הַיָּטִב י"ז, כִּי – בְּפֶלֶם וּמִשְׁקַל חֲכָמָתוֹ י"ח

שפת הבאר

רלג. כאשר יבין המעיין בעצמו. ואכן בכל פעם
שהמבא"ר מבאר ביאורים על דרך הדרש, הרי
הוא מקדים וכותב "ולולי דמסתפינא מלהפליג בדרך
הדרש" ומקצר בדרושו. [ראה לדוגמא, בתורה א'
בסעיפים: י, כב, ל, וכן בתורה ה' תניינא, אות יג. וכן
בתורה ע"א תניינא, סעיפים: כט, לג].

רלד. לא כתבתי אותם בפירוש. לשון המבא"ר
הוא: "לא מצאתי את לבבי לכותבם
בביאור בפירוש", והוא כאומר: לא העזתי לכתוב
אותם בפירוש.

רלה. שיבחינן בהם מעצמו. וכגון בתורה א', ציין
המבא"ר מרכאות על אותיות ה'מ'ח' לרמוז
שהם אותיות 'חמה', שהוא סוד אור השמש. וכן ציין

רלב. יוצאים ועולים בקנה אחד. מקור ביטוי זה,
הוא מלשון הפסוק "ויישן ויחלום שנית והנה
שבע שבליים עולות בקנה אחד בריאות וטובות"
(בראשית מא, ה), והיינו שראה פרעה בחלומו, שבע
שיבולים בריאות וטובות, אך תחת אשר ייצא כל
שיבול מגבעול וקנה אחר, יצאו כל השבע שיבולים
מקנה / מגבעול אחד.

ולעניינינו: הפשט והדרש, על אף שהם שני עניינים
נפרדים, אעפ"כ בתורת רבינו, יוצאים שניהם מקנה
אחד. ולא זו בלבד שהם תואמים זה לזה, אלא שהם
עולים בקנה אחד ממש; משלימים ומבארים זה את
זה, ואין ביניהם הבדל.

מרכאות על אותיות ל'ב'נ'ה' לרמז שהם אותיות לב
נ'. וכן עוד הרבה.

ואכן, המבאר רצה שנשים לב גם לנקודות
ועיגולים שציין על האותיות, שנבין מהם את הרמזים.
וכאשר כתב במכתבו למדפיס (הנדפס בתוך ביאוריו על תורה י"ט),
שיזהר להדפיס גם את הציונים של העיגולים
והמרכאות. (וזה לשונו: "אבקש ממעלת כבודו
להעתיק זה המכתב מתחילת עמוד ד' עד חתימתי
ולשלוח לטעפליק, לר' אלטיר זיילעגס, אשר יצרפה
בספרי שנמצא אצלו בכתב. ולדקדק בכתובת
ההעתיקה שלא יחסרו העיגולים אשר רשמתי בסופי
תיבות רוח וענן ואש, והעיגולים הקודמים להם
באותיות נחש. וכן העיגולים שבראשי תיבות נטף
שחלת חלבנה ... גם לא יחסרו הג' נקודות סגול שבג'
אותיות ש'ה'ס'ח' ... נאום אברהם").

רלו. לדייק בלשון רבינו הדק היטב. וכמובא
בפירוש בספר חיי מוהר"ן, בזה הלשון: "אמר
בהתורה שלי יש עמקות. ועיין במה שנרשם במקום
אחר שמה שנכתב בלשונו צריכין לדקדק בו כמו
במקרא! כי הוא חוזר בכל פעם דבריו, שנראה
לכאורה שפת יתר, והוא בכוונה גדולה, וצריכין
לדקדק בו מאד. ומי שיש לו עיניים וישים דעתו ולבו
היטב לדברי רבינו ז"ל, יבין מעט מזעיר מעוצם
העמקות הנפלא שיש בספריו, אשר לא נמצא
דוגמתם בשום ספר שיהיה בדבריו עמקות נפלא
ונעים כמו בספריו הקדושים" (אות שמח).

עוד איתא שם: "התורות והמאמרים שבספריו
הקדושים הם כלליות, וכל מה שאתה ממשמש בהם
אתה מוצא בהם טעם נפלא וחדש ומתוק לחיך
ומאיר עיניים מאד, ויש בהם עמקות גדול בדרך
פשט ובדרך סוד ונסתר. כי כל התורות יש בהם
סודות נסתרים ונפלאים ונוראים מאד מאד, ואי
אפשר לבאר זאת ... ובפרט התורות שנכתבו
בלשונו הקדושה בעצמו, אמר שיכולים לדקדק בהם

כמו במקרא, כי יש שם כוונות הרבה, כי לפעמים
הוא חוזר וכופל הדברים שנדמה שהוא ללא צורך,
ובאמת יש שם לדקדק בזה, כי יש שם כוונה
גדולה" (אות שסב).

ולגבי התורות שאינם לשון רבינו ז"ל בעצמו, ראה
מה שכתב מוהרנ"ת בספר חיי מוהר"ן, וזה לשונו:
"לעניין כתיבת ספריו הקדושים, שהרבה תורות כתב
בעצמו ז"ל, וקצת כתבוהו החברים, והשאר כתבתי.
אמר, שהלשון שלי הוא סמוך להמכון, והוטב בעיניו
הלשון שלי, ואמר שאחריו אנכי. היינו לעניין צחות
הלשון של התורות, הלשון שלי היא מעולה מכולם
הרבה. אפס הלשון שלו בעצמו טוב ומעולה ביותר
בוודאי, אבל אחר הלשון שלו הוא הלשון שלי, שתיכף
במדרגה שאחריו נגד הלשון של שאר החברים. כי לא
הוטב בעיניו לשונם כלל בכמה אופנים, כי על פי רוב
לא עמדו על המכון כלל, וגם המעט שהבינו לא היו
יכולים לכתוב על הספר כל אשר הבינו בלבבם, וה'
אלקים נתן לי לשון לימודים והוטב בעיניו הלשון שלי
בעזרת השם יתברך" (חיי מוהר"ן, שעה). וכבר ידוע הביטוי
שהתבטא מוהרנ"ת ואמר: "דעם רעבנ'ס מח און מיין
פען", שבקולמוסו מתגלה דעתו של רבינו ז"ל
בעצמו. וכבר נהגו אנ"ש לדייק הדק היטב גם בתורות
אשר הם לשון מוהרנ"ת.

ואפילו בתורות שהם כת"י החברים, גם בהם, אע"פ
שאינם מדויקים כלשון מוהרנ"ת ועאכ"ו שאינם
כלשון רבינו בעצמו, אעפ"כ גם בהם אפשר לדייק
ולמצוא פנים נפלאים. וכמו שכותב מוהרנ"ת
בעצמו בליקוטי הלכות, על תורה ע"ו: "כי האף אמנם
שהתורה הזאת היא מלשון החברים, שלא נכתבה יפה
כלל, אף על פי כן המדקדק ומעיין בה ימצא גם שם
הקדמות וחדושים נפלאים, כי כל דיבור ודיבור שיצא
מפי רבנו ז"ל, עמוק ונורא מאד" (ליקוטי הלכות, משא ומתן ד).
רלו. בפלס ומשקל חכמתו. לשונו זה הוא על פי
לשון מוהרנ"ת, שכתב בזה הלשון: "כי כל

יגלה כל מיני פרפראות נפלאות בדרך הדרוש וכיו"ב, כי
דברי רבינו עמוקים ומתוקים כל כך, עד שיכולים לדרוש
בהם דרושים עד אין סוף. אמנם, יש להיזהר שעכ"פ לא

➤ **נזהרתי על כל פנים, לבלי להפליג ולהתרחק
מפירוש הפשוט, כאשר יבין המעיין בעצמו.** כל
מי שנכנס לעיין בליקוטי מוהר"ן, לא יימלט כמעט שלא

כָּל דְּבוּר וְדְבוּר, הֵן בְּפֶה וְהֵן בְּכָתֵב; מָה לְקַצֵּר וּמָה לְהֹאֲרִיךְ, מָה לְחַסֵּר
וּמָה לְיִתֵּר .

וּבְמוֹכֵן מִנֶּה בְּסוֹף הַמֶּאמָר "שָׂאֵלוּ אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא", בְּסִימָן נ"ז

§ באר אברהם §

וְרוּחַ קָדְשׁוֹ, מִנֶּה וְסִפֵּר רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּל דְּבוּר וְדְבוּר מִדְּבָרֵי תוֹרָתוֹ י"ח – הֵן כְּשֶׁהוֹצִיא אוֹתָם
מִפִּי הַקָּדוֹשׁ, וְהֵן כְּשֶׁכָּתְבָם בְּכָתֵב י"ט – מָה לְקַצֵּר וּמָה לְהֹאֲרִיךְ, מָה לְחַסֵּר וּמָה לְיִתֵּר י"ח.
וּבְאֲשֶׁר מוֹכֵן דָּבָר זֶה, מִדְּבָרֵי מוֹהֲרֵנ"ת שְׂפוֹתַי בְּסוֹף תוֹרָה נ"ז שְׂפָלְקוּטֵי מוֹהֲרֵנ"ן י"ט, שָׁנָם

§ שפת הבאר §

(כאשר מספר שם מוהרנ"ת בסוף התורה, ומסיים:
וה' יודע כוונתו). ועל זה הדרך היה עם תורות נ"ח
ונ"ט שהיה חילוק גדול בין אופן האמירה לאופן
הכתיבה, כאשר מציין שם מוהרנ"ת, וזה לשונו: "תלת
נפקין מחד שבסימן נ"ח, וזאת התורה של היכל
הקודש, שניהם נאמרו כאחד, בתורה אחת, על פסוק
אשרי העם יודעי תרועה. אך אחר כך כשכתבם,
חילקם לשני תורות. וכשקיבלתי מאתו תורות אלו
בכתב, אמר לי: חילקתים לשניים. והבנתי שהיה לו
כוונה בזה, וה' יודע כוונתו". הרי לך, שהיה פלס
ומשקל מיוחד לרבינו ז"ל, בחכמתו ורוח קדשו, איך
'לומר' את התורה ואיך 'לכתבה', ודוק מאד.

רמ. מָה לְקַצֵּר וּמָה לְהֹאֲרִיךְ, מָה לְחַסֵּר וּמָה
לְיִתֵּר. יש כאן ב' חלקים: הן מה שדייק רבינו
מה לקצר ומה להאריך, והן מה לחסר ומה ליתר. כי
מלבד מה שדייק רבינו ז"ל מָה לְחַסֵּר וּמָה לְיִתֵּר
[וכאשר הביא המבאר דוגמא לזה להלן מתורה נ"ז,
ששם 'חיסר' לגמרי כמה תיבות ושורות] הרי שגם
כשלא 'חיסר' לגמרי איזה דבר, דייק ג"כ כמה
'להאריך' בדברים ובמה 'לקצר', כי לפעמים מקצר
רבינו מאד באיזה עניין, ולפעמים מאריך, "כי הוא
חוזר בכל פעם דבריו, שנראה לכאורה שפת יתר,
והוא בכוונה גדולה, וצריכין לדקדק בו מאד" (נח"י מוהר"ן,
שמות). "כי לפעמים הוא חוזר וכוּפֵּל הדברים שנדמה
שהוא ללא צורך, ובאמת יש שם לדקדק בזה, כי יש
שם כוונה גדולה" (שם, שם).

דבריו הקדושים היו בפלס ומשקל גדול, מה לגלות
ומה שלא לגלות. ואפילו תיבה אחת יתירה, היה
מדקדק עליה שלא לדבר או שלא להעתיק" (ליקוטי
מוהר"ן, סוף תורה נ"ז, תובא להלן).

רלח. מִנֶּה וְסִפֵּר כָּל דְּבוּר. וראה מה שכתב רבינו
בליקוטי מוהר"ן: "סכנה גדולה לומר תורה,
וצריך לזה יגיעה גדולה ואומנות יתירה, שיוכל
לשקול בפלס דבריו, באופן שלא ישמע כל אחד
ואחד מהשומעים כי אם מה שצריך לו, לא יותר"
(ליקוטי מוהר"ן תניינא, מו). ואע"פ דהכא מיירי לכאורה
במשקל אחר, אעפ"כ מכלל הדברים אתה למד, עד
כמה צריך הצדיק לשקול ולמדוד כל דיבור ודיבור
שמוציא מפיו.

רלט. הֵן כְּשֶׁהוֹצִיא אוֹתָם מִפִּי הַקָּדוֹשׁ, וְהֵן
כְּשֶׁכָּתְבָם בְּכָתֵב. היינו: הן התורות שהוציא
מפיו הקדוש [בשפת האידיש] ומוהרנ"ת כתבם
בלשון הקודש, כפי שנדפסו בספר. והן התורות
שהם מכתב יד רבינו ז"ל בעצמו, או שקרא אותם
לפני מוהרנ"ת מתוך הכתב בלשון הקודש.

עוד יש לציין בענין זה, שבכמה תורות מצאנו
שאופן האמירה היה בדרך אחד ואופן הכתיבה היה
בדרך אחר. כגון בתורה כ"א: בעת אמירתו התחיל
את התורה מענין הגן עדן והגיהנם וצער הבושה, עד
שנכנס בענין תורת ה' ותפילת ה', עד שגמר כל הענין.
ובעת כתיבתו, שינה את הסדר, וציווה על מוהרנ"ת
להתחיל לכתוב את התורה מענין חותם בתוך חותם.

שפת הבאר

רמא. בסוף תורה נ"ז. וזה לשון מוהרנ"ת שם:
"שייך לעיל, אחר תיבת 'על ידי בחינות
שהבאתי': בכאן דילג רבינו ז"ל, כמה תיבות שהיו

כתובים בלשוננו שם, בכתיבתו הקדושה. וכשנתן לי
להעתיק תורה זאת, מחק בכוונה כמה וכמה תיבות
מכתיבת ידו הקדוש, כדי שלא אעתיקם. וראיתי

לעובדא ולמעשה

יפליג בהם, לבל יסטה על ידם ממסילת העיון של עומק
הפשט, ולא יבוא לפרש פירושים ע"פ הדרושים
שדורש.

והוא על דרך מה שאמר רבי יהושע בן חסמא באבות:
"גימטריאות – פרפראות לחכמה" (אבות ג, יח), שאינן אלא
"כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקינוח
דרך תענוג, כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם
בעיני הבריות" (הדע"ב מברטנורא), אבל אינן העיקר, כי עיקר
הפת והלחם הוא לעיין בעומק פשט התורה ולהוציא
ממנה פסקי הלכות מבוררות לעבודת ה', והבן.

בפלא ומשקל חכמתו ורוח קדשו, מנה וספר כל
דיבור ודיבור, הן בפה והן בכתב; מה לקצר ומה
להאריך, מה לחסר ומה ליתר. כשרבינו ז"ל אמר
תורה, לא הוציא ו'שפך' דיבורים מפיו להסביר השגתו
לתלמידיו, כאותו דרשן שעומד ודורש, ומרבה או
מקצר במילים להסביר את דבריו. אלא כל דיבור ודיבור
שיצא מפיו, היה בפלא ובמשקל נורא. כי דיבוריו של
רבינו ז"ל אינם סתם דיבורים קדושים בעלמא, אלא
"בכל דיבור ודיבור שהוא מדבר בפני העולם, תלויים בו
כל העולמות עליונים ותחתונים" (חיי מוהר"ן, שער). ולכן
בוודאי יש בזה פלא ומשקל גדול ונורא, איזה דיבור
לומר ואיזה לא.

ועל כל דיבור ודיבור שהיה מוציא רבינו מפיו
הקדוש, באמירת תורתו, היה לו מסירות נפש גדול
ונורא. כי היה צריך להמשיך את השגתו ותורתו ממקום
עליון וגבוה מאד ולהלבישו ולצמצמו בדיבורים, ודבר
זה היה עולה לו בקושי גדול ובמסירות נפש עצום, וכפי
שמספר מוהרנ"ת:

"כשהתחיל התורה 'תשעה תיקונים' (תורה כי בליקוטי מוהר"ן)
בראש השנה בין השמשות כדרכו תמיד, דהיינו סמוך
לתחילת הלילה השייכת ליום שני דראש השנה, וכבר
חשך היום, ואני ישבתי סמוך מאד אליו, והסתכלתי בו
וראיתי שאמר התיבות 'תשעה תיקונים' יקדין אתמסרין
לדיקנא' בכוחות גדולות מאד מאד עד מיצוי הנפש,

ובאימה ויראה ורתת וזיע אשר אי אפשר לשער, ותפס
את זקנו כמה פעמים בכוחות גדולות. ואי אפשר לצייר
זאת בכתב, וכבר מבואר במקום אחר שאמר, שקודם
שהוא מוציא מפיו התיבה הראשונה של התורה נדמה
לו שתצא נפשו, וכן בתיבה הראשונה של הקידוש.
ואצל התורה הזאת ראיתי זאת בעיניי, עוצם מסירת
נפשו שאי אפשר לשער" (חיי מוהר"ן, טו).

וכן בעת אמירת שאר התורות, היו כמה וכמה
סיפורים בענין מסירות נפשו של רבינו עד שהיה מוציא
דיבורי התורה מפיו. "הכלל, שכמה וכמה תורות, כמעט
כולם, נאמרו בנס גדול. שכמעט כמעט היה העולם חסר
מהטוב הגנוז הזה. וקודם כל תורה היה העולם מתמוטט
אם יזכו לטוב הגנוז הזה. והשם יתברך בדרכיו הנפלאים
וחסדיו העצומים סיבב בכל פעם סיבות לטובה עד
שזכינו בכל פעם לשאוב מהנחל הנובע וכו' כל הדברים
האלה אשר העלינו על הספרים. וכבר מבואר שאמר
שבכל דיבור ודיבור שאומר בפני העולם תלויים בו כל
העולמות עליונים ותחתונים" (חיי מוהר"ן, מח).

ומכל זה נוכל להתבונן מרחוק, עד כמה ספורה
ושקולה ומדודה כל תיבה ותיבה מדברי תורתו, ואין בה
שום חסר ולא יתר ולא אריכות ולא קיצור, רק לכל
דיבור ודיבור יש סיבה מיוחדת מדוע נאמרה. ואם יעיין
הלומד היטב ע"פ כללי העיון, יוכל למצוא טוב טעם
ודעת בכל תיבה ותיבה.

[ועומק הדבר, מה שלשון רבינו מדויק כלשון
המקרא, הוא: כי כשם שבלשון המקרא, אנו מאמינים
באמונה שלימה שאין לשון המקרא רק אמצעי לבטא
את הרעיון ולהעביר ללומד ידיעה מסוימת, כשאר ספר
של הוראות וידיעות ח"ו. אלא כל תיבה ותיבה הוא אור
בפני עצמו, שיצא מפי הגבורה, ולכן אנו מדייקים
בלשון המקרא על כל תג וקוץ. כך גם בתורת הצדיק,
יש להאמין שדיבוריו לא שימשו לו כאמצעי בעלמא
להעביר לתלמידיו את השגותיו, אלא דיבוריו בעצמם
הם המשכת אור תורתו, ודוק היטב. אך לא הארכנו בזה
כאן, כי הוא שייך לכלל הרביעי, עיין שם].

לקוטי מוֹתֵר"ן חלק א', שגם במסירת פתב ידו להמעתיק, מחק כמה פעמים באמצע איזה תבות, ולא חש [ולא שם אל לבו העדר התבונה בהם שנמשך בספת החסר והקצור], ולא הביט על הכרחם להענין, אשר זולתם אין מבינים בפרוש דבריו.

בָּלָל הַשְּׁלִישִׁי: במקום שכולל הרבה דברים וענינים, וביותר בענין אחד ותופס אותו למשל ולדגמא, ללמד מאתו על כל הענינים הנמצאים בזה הכלל [אף על פי שפונתו על זה וכיוצא בזה, ואין שייך כלל לשאל ולהתפלל על מה שתפס דבר זה דוקא לדגמא, נראה בכל זאת] נגלה ונראה כמה פעמים, שנמצא לו פונה מיוחדת - אף על פי שלא פרשה בפרוש - בבחרו ותפסו זה הענין, ולא ענין אחר. [וכאשר נבאר

באר אברהם

כאשר מסר רבנו הקדוש את פתב ידו להעתקה, מחק כמה פעמים באמצע התורה כמה תבות, אף על פי שתבות אלו היו מכרחים להבנת הענין, ובלעדם אין מבינים את דבריו. ולא חשש ולא שם אל לבו, מה שלא יבינו את תורתו, עקב החסרון והקצור יס.

הכלל השלישי: פשרנו מדבר על דבר כללי הכולל בתוכו דברים וענינים רבים, וכשהוא בא לתת דגמא הרי הוא בוחר בענין אחד ותופס אותו בתור משל ודגמא ללמד ממנו על כל שאר הפרטים - [אף על פי ששפאמת פונתו בדגמא זו היא, הן על דבר זה והן על פיוצא בזה, ולא רק על הדגמא הפרטית הזאת. ולכן גם אין שייך כלל לשאל ולהתפלל מדוע תפס דוקא דבר זה לדגמא ולא דבר אחר יס]. אף על פי כן אפשר לגלות ולראות כמה פעמים יס, שיש לו פונה מיוחדת מדוע בחר ותפס דוקא את הענין הזה לדגמא, ולא ענין אחר יס. [וכאשר נביא להלן,

שפת הבאר

המקומות, יוכל להבין שחסר שם באמצע הענין. וגם בתורה הזאת יכולין לראות קצת, כי כתב 'וכשיפול וכו' על ידי בחינות שהבאתי', ואין זה דרך לשונו. אך כל זה היה אצלו כתוב הדור מבואר היטב. אך בכונה מדויקת דילג באמצע, כי כל דבריו הקדושים היו

שהיה לו בזה כוונה שלימה. וכן היה דרכו כמה פעמים, בכמה תורות, שהיה מדקדק מאד כשנתן תורתו להעתיקה, למחוק שם כמה וכמה תיבות שהיו מזכרחים להענין מאד, ודילג באמצע, כי לא רצה שיתגלו אלו הדיבורים. והמעין היטב באלו

ונראה כמה פעמים", ולא "נראה ונגלה" כנדפס במהדורת תשנ"ט.

והרי לך בקצרה השתלשלות הנוסחאות בקטע זה: במהדורת תרס"ח כתוב "ללמד מאתו על כל העניינים הנמצאים בזה הכלל, נגלה ונראה כמה פעמים". ובמהדורת תרצ"ה הוסיפו בין התיבות "בזה הכלל ~ נגלה ונראה" בסוגריים מרובעות את כל הקטע הזה, (ותיבת "נגלה ונראה" הוא כבר מחוץ לסוגריים המרובעות). ובמהדורת תשנ"ט, הכניסו את התיבות "נגלה ונראה" בתוך הסוגריים המרובעות לפני תיבת "בכל זאת", וכתבו: "נראה ונגלה בכל זאת", וסגרו את הסוגר המרובע והמשיכו "כמה פעמים". ומה שהביאם לזה הוא לכאורה, מפני שבמהדורת תרצ"ה כתוב לפני תיבת "בכל זאת": "נראה". וכדי שלא יהיה כפל לשון, כתבו כך, והבן. אמנם, במהדורתנו חזרנו וכתבנו כבמהדורת תרצ"ה, ולא השמטנו תיבת "נראה" לפני תיבת בכל זאת, אע"פ שהוא כפל לשון (כי הם ב' נוסחאות נפרדות שצירפם יחד כנ"ל), ובכך השארנו גם על מכונו את הגירסא דמהדורת תרס"ח; "נגלה ונראה כמה פעמים".

רמז. ולא ענין אחר. ואכן, כך מצאנו כמה פעמים בליקוטי הלכות, שמדייק מוהרנ"ת מדוע נקט רבינו דווקא דוגמא זו. וכגון: על תורה ע"ב תניינא, כותב מוהרנ"ת: "ויש לדקדק בדברי רבינו ז"ל במאמר הנ"ל, מפני מה תפס דייקא ענין האכילה שעל ידי הבושה מתביישין בעצמן אפילו להושיט המאכל לפיו כנ"ל, מה ענין אכילה דייקא לבושה הנ"ל? כי באמת כל דברי רבינו ז"ל הם כולם דברי אלקים חיים ונאמרו בדקדוק גדול מאד, ויש רזין עילאין, כמה וכמה פירושים בכל מאמר ומאמר, ובפרט בענין קישור הדברים. כי בכל דיבור יש כוונה שלימה, ואין להאריך בזה כאן" (ליקוטי הלכות, ערלה ב. ב.).

וכן על תורה נ"ד, כותב מוהרנ"ת: "ועל כן אפשר לומר שבשביל זה הזכיר רבינו הקדוש זכר צדיק לברכה במאמר הנ"ל 'מלכות משיח', כי כשביאר שם ענין רע עין שעל ידו נפגם הזיכרון, וביאר שם שצריכין לתקן הרע עין וכו', עיין שם. והתיקון על ידי השורש וכו', ותפס שם ענין רע עין של

בפלס ומשקל גדול, מה לגלות ומה שלא לגלות. ואפילו תיבה אחת יתירה, היה מדקדק עליה שלא לדבר או שלא להעתיק. כפי מה שהיה יודע על פי השגתו העצומה, שאין צריכין לגלות זאת. ועיין בסמוך בסימן נ"ח אות ט', מה שכתוב שם 'כי הגדולה של הכשרי הדור היא בחינת כלי אל התחדשות התורה בבחינת זאלו' וכו'. ושם ניכר החיסרון לעיניים. ועתה על פי הנ"ל תבין הדבר, כי שם מחק כמה תיבות באמצע התורה. וכן באותה התורה שבסימן נ"ח הנ"ל מחק מקודם גם כן כמה וכמה תיבות ועניינים, בשאר מקומות שאין ניכר כל כך. וכן אחר כך בסימן נ"ט שם גם כן מחק באות ו' אחר 'וזה פירוש בית והון וכו' שהאבות היו מגיירים גרים' וכו', שם מחק כמה וכמה תיבות. וכן בשאר מקומות באותה התורה, וכן היה בכמה וכמה תורות שנתן להעתיקם כנ"ל. והדברים עתיקים".

רמב. החיסרון והקיצור. בלשונו המדויק של המבא"ר דייק וכתב "החוסר והקיצור", כי לפעמים מחיקת התיבות לא גרם אלא קיצור העניין, אך לא החסרתו לגמרי. ולפעמים מחק תיבות, שגרמו חיסרון גמור. [וכן כפל המבא"ר לעיל בלשונו, וכתב: "מה לקצר ומה להאריך מה לחסר ומה לייתר", ודוק].

רמג. אף על פי. קטע זה שבסוגריים מרובעות, אינו במהדורת תרס"ח, רק נוסף ע"י רבי שמואל הורביץ זצ"ל במהדורת תרצ"ה מתוך כת"י. ומחמת הוספה זו נגרם בסוף הקטע כפל לשון: "נראה בכל זאת, נגלה ונראה". כי באמת, הם ב' נוסחאות נפרדות, שצירפם רבי שמואל יחד. ועיין בהערה להלן.

רמד. אין שייך כלל לשאול ולהתפלל מדוע תפס דווקא דבר זה לדוגמא ולא דבר אחר. כי הרי זהו דרכו של משל ודוגמא, שתופסים דבר אחד למשל ולדוגמא. וא"א לשאול מדוע לא לקחו דוגמא אחרת, כי הרי גם אז היינו שואלים על הדוגמא האחרת, למה דווקא היא. ופשוט.

רמה. אפשר לגלות ולראות כמה פעמים. בזה תרגמנו מש"כ המבא"ר "נגלה ונראה כמה פעמים". ויש לציין שהגירסא הנכונה היא "נגלה

לְבָנִין בְּבֵאוֹר הַמֵּאֹר שְׂבָסִימָן ד' לְקוּטֵי א', וְעוֹד בְּכַמָּה מֵאֲמָרִים]:

כָּלֵל הָרְבִיעִי: הוּא בְּדִבְרֵי הַפְּלִים הַנּוֹפְרִים בְּחַיֵּי מוֹהֲרָ"ן [סְפוּרִים
תְּרָשִׁים אוֹת ה'], אֲשֶׁר בָּהֶם בְּעֶצְמָם [נִמְצָאִים] כָּלֵי
הַמְּלָאכָה שֶׁנִּפְעָלִים עַל יָדָם.

כִּי עֵקֶר כָּל הַשְּׁגָה מִהַשְׁגוֹתָיו, תִּתְּפַעַל וְתִתְּיָה בְּהַתְקוּנִים - לְהַמְשִׁכַת

באר אברהם

בְּ"הַקְדָּמָה שְׁנִיָּה" רמ"ז, דְּנִמְאֹת לְכָךְ, מִתּוֹרָה ד' בְּלִקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן חֶלֶק א', וּמֵעוֹד בְּכַמָּה תּוֹרוֹת]:
כָּלֵל הָרְבִיעִי רמ"ח: הוּא בְּעֵנִין הַפְּלִים הַנּוֹפְרִים בְּסִפְרֵי חַיֵּי מוֹהֲרָ"ן רמ"ט. שֵׁם מְסַפֵּר שֶׁישׁ
סִפְרֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם מִצִּירִים כָּלִים, וּבִתְוֹךְ אוֹתָם הַפְּלִים בְּעֶצְמָם יִשְׁנֶן אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר בְּאִמְצָעוֹת
אֵלוֹ הָאוֹתִיּוֹת מִצִּירִים אֵת הַפְּלִים בָּהֶם הֵם מְנַחִים.

וְסִפּוֹר זֶה מְרַמֵּז עַל תּוֹרוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוּ; כִּי כָּל הַשְּׁגָה מִהַשְׁגוֹתָיו, אֲשֶׁר הוּא מְגַלֶּה לָנוּ
בְּלִקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן - מְלַבֵּד מֵה שֶׁהוּא נוֹתֵן לָנוּ בְּכָל תּוֹרָה אֵת הָעֲצוֹת וְהַדְרָכִים, אִיךְ
לְהַגִּיעַ לְאוֹתָהּ הַשְּׁגָה הַמְבַאֶרֶת בְּאוֹתָהּ הַתּוֹרָה י. הֵרִי שֶׁעֵקֶר הַמְשִׁכַת וְתוֹעֵלַת אוֹתָהּ

שפת הבאר

הלימוד [שיכונן הלימוד בלימודו ועיונו, להמשיך על
עצמו את הארת ההשגה שבמאמר זה, על ידי לימוד
התורה והעיון בה], יש כאן גם כלל בהבנת פשט
דברי רבינו. כי לפעמים אנו רואים בתוך דברי תורת
רבינו, דברים שאין אנו מבינים מדוע נזכרו בתוך
דברי התורה [שהרי אין דרכו של רבינו להרכיב בתוך
דבריו, עניינים שאין להם שייכות לכלליהם המאמר,
כמובא להלן בכלל הי"ז], ורק על ידי כלל זה אנו
מבינים לצורך מה נזכרו.

וכמו שמבואר להדיא בחי" מוהר"ן, על תורה ד'
בליקוטי מוהר"ן תניינא, וזה לשונו: "בליקוטי תניינא
סימן ד', מה שמבואר שם מעניין רפואת המכה,
ולכאורה אין פירוש לדברים הללו ומה עניינם
במאמר זה. אמר המעתיק: שמעתי מאנשי שלומנו
שקודם שבועות הזה שנאמר בו המאמר הנ"ל חלה
איש חשוב אחד מאנשי שלומנו בלאדיזין, היינו

התנשאות שתיקונו על ידי שורש ההתנשאות שהוא
בחינת מלכות משיח וכו', ואבשלום שפגם ברע עין
ועל כן ברח דוד ממנו וכו', עיין שם. והנה לכאורה
אין לזה קשר שם במאמר הנ"ל, ולמה תפס דייקא
ענין רע עין של התנשאות שתיקונו על ידי מלכות
משיח? אך על פי הנ"ל יש לזה שייכות שם היטב"
(ליקוטי הלכות, ראשית הגז ב, א).

רמז. בהקדמה שנייה. יש לציין שלכאורה כוונת
המבא"ר כאן, למה שכתב 'בתוך ביאורו' על
תורה ד' [ועל שאר תורות], ולא על ה"ה הקדמה
שנייה". שכן, במהדורת תרס"ח לא נדפסה ה"ה הקדמה
שנייה". אמנם, כתבנו כך, מאחר שכבר נדפסה
ההקדמה שנייה, ושם הקדיש את כל ההקדמה לזה,
והאריך שם בדוגמאות מתורה ד' ומעוד כמה תורות.
רמז. הכלל הרביעי. יש לציין ולהדגיש, שמלבד
מה שיש בכלל זה 'הודעה' באופן וכוונת

שהייתה לו מכה גדולה בפי הטבעת רחמנא ליצלן והיה חולה מאד, והרופאים משכו ידיהם ממנו כי אמרו שאינו יכול לחיות. כי אפילו אם תיפתח המכה ותיבקע, אז צריכין לנקות אותה ולהמשיך כל הליחות הרעות מתוכה, וכן שאר כל ההשתדלות הצריכין לרפואת המכה, וזה אי אפשר מחמת שהיא בתוך הכרכשתא ובוודאי ימות. ובאו אנשי לאדיזין על שבועות וסיפרו לרבינו זצ"ל אודות כל הנ"ל. אחר כך בשבועות אמר רבינו ז"ל המאמר הנ"ל ושם מדבר מעניין רפואות המכה בפרטיות, וכשבאו לביתם נודע להם שבשעה שאמר רבינו ז"ל זה המאמר נבקעה המכה ותיכף נקל לו מכאבו, ואחר איזה ימים נגמר רפואת המכה בשלימות" (ח"י מוהר"ן, שצ). נמצא שרק ע"פ הכלל הזה, שמלמד אותנו שבתורתו המשיך רבינו את התיקונים שבתורה זו, מובן לנו מדוע נזכר שם ענין זה של רפואת המכה.

וכן בתורה ח', מפרט רבינו ומפרש את המידות של רחמים, ומוסיף שם כמה תיבות שנראות כמיותרות. ורק ע"פ הכלל הזה מבאר המבא"ר מדוע כתב ופירט כל זה. וזה לשונו שם: "בהודעתו בסימן ד', שמציאות הרוח חיים בתורה והצדיק, הוא מגודל רחמנות וחנינות מהבורא יתברך שמו. נראה לכאורה כשפת יתר, כי מי לא ידע בכל אלה, שזה מצד הרחמים? ואולם, בסתרי דבריו הקדושים על אודות הרב דקליפה, שהוא אדמוני בתוקף הדין, ובהשפעת השגתו הזאת בעצמה, השתדל להכניע את הרשע העומד מצידו, כמבואר בח"י מוהר"ן מהשיחה השייכת לזאת ההשגה. יש לבאר, שעל זה טרח בפרטיות לבאר כל המידות של רחמים, כי בהם לבד כל הכנעתו" (ביאור הליקוטים, תורה ת, ביאור הקצרה, אות ג).

וכן בתורה ל', מדבר שם רבינו על מה שתוכחתם של הצדיק הוא לפעמים בדרך בזיון, ומפרש שם את המאמר תז"ל "טובתם של רשעים רעה היא אצל הצדיקים", על התפילות הבאים אל הצדיק. ואין מובן מדוע קורא רבינו את הבאים לשמוע תוכחת הצדיק בשם "רשעים". וע"פ כלל זה מובן, שבדברים אלו עצמם השמיע רבינו תוכחה בדרך בזיון, ודוק.

(ביאור הליקוטים, סימן ל, פלאה ד).

והיוצא למעשה מכל זה, שכדי להבין את התורה היטב, יש ללמוד מקודם השיתות והמעשיות שהיו סביב אמירת אותה תורה, וכך נוכל להבין היטב כמה דברים תמוהים בדברי רבינו.

רמט. הנזכרים בספר ח"י מוהר"ן. והרי מעט מן המעשה הנוגע לנו: "אורח נכנס לבעל הבית, ושאל לבעל הבית מאין פרנסתך ... ויצא עמו מן הפתח. ואזי תיכף חטף אותו והתחיל לפרות עמו ... אחר כך הוריד אותו בין שני הרים בגיא, ומצא שם ספר והיו בו צירופי אותיות: אז"ת הוא ד' וכו'. והיה מצויר בהספר כלים, ובתוך הכלים היו אותיות. גם היה בתוך הכלים אותיות של הכלים, שיכולין לעשות על ידם אלו הכלים. והיה לו חשק מאד ללמוד את הספר. בתוך כך הסתכל והנה הוא בביתו, חזר והסתכל והנה הוא שם, והתיישב עצמו לעלות אל ההר, אולי ימצא שם איזה ישוב. וכשבא אל ההר, ראה עומד שם אילן של זהב עם ענפים של זהב, ועל הענפים תלויים כלים כמו אלו הכלים המצוירין בספר, ובתוך הכלים היו כלים שעל ידם עושים אלו הכלים. והיה חפץ ליקח משם הכלים ולא היה יכול, מחמת שהיו נסבכים שם על הענפים שהיו בעקמימיות" (ח"י מוהר"ן, פה).

ומרמז המבא"ר בסוד המעשה, שהספר שהיו מצויירים בו כלים, הוא ספרו של רבינו ז"ל, הספר הקדוש 'ליקוטי מוהר"ן'. ובספר זה מצוירים כלים, שהם ההשגות שנותן לנו רבינו ז"ל בתורותיו. ובתוך הכלים נמצאים אותיות שיכולים לעשות על ידם אלו הכלים, היינו שבתוך ההשגות הכתובים בספר, נמצאים אותיות שמסוגלים לעשות על ידם אלו הכלים ולהשיג אלו ההשגות.

רנ. מלבד מה שהוא נותן לנו בכל תורה את העצות והדרכים, איך להגיע לאותה השגה המבוארת באותה התורה. אשר מצד זה, אותיות התורה, הם אותיות העומדות בפני עצמם, בלי קשר לעצם הכלי. כי האותיות אינן אלא מלמדות כיצד לפעול את הכלי, אך אינן פועלות בעצמן, והבן. [הוספנו תיבות אלו, אע"פ שאינם מלשון המבא"ר, למען ירוץ הקורא בהבנת דבריו הק'].

ותועלת השגות התורה - שנמצאים בה בעצמה .

כעין המבאר לקמן סימן וא"ו, וסימן ס' לקוטי א', וסימן ז' לקוטי

באר אברהם

ההשגה י"א, נפעלת ומתהווה על ידי התיקונים שיש באותה תורה עצמה י"א. (כי עצם האותיות של אותה התורה, מסגלים לפעל ולעשות את אותם הכלים, ולהביא את האדם לזאת ההשגה י"א).

(ומביא המבאר ר' ג' דוגמאות לזה י"א): כעין המבאר לקמן בלקוטי מוהר"ן חלק ראשון, תורה ו'

שפת הבאר

ולפי זה, מה שכתב "כי עיקר כל השגה מהשגותיו, תתפעל ותהיה בהתיקונים - להמשכת ותועלת השגות התורה - שנמצאים בה בעצמה", מתפרש כך: עיקר הדרך אין נפעלת ומתהווה כל השגה מהשגותיו, היא על ידי התיקונים / האותיות שנמצאים בה בעצמה, ועל ידם נמשכת ההשגה שבאותה תורה. ולכן, כשלומדים את התורה, עצם הלימוד שלומדים ואומרים את האותיות שבתוכה, נמשך אור ההשגה על הלומד, ודוק.

(ומאחד מאנ"ש שמעתי לפרש שה"תיקונים" שבתורה הם ה"עצות" הנזכרות בתוך התורה. כי הנה, בכל תורה רוצה רבינו להמשיך עלינו הארה של איזה השגה, כגון: בתורה ס', רוצה רבינו להמשיך עלינו השגה נפלאה, של התעוררות השינה. ובתוך התורה הוא נותן לנו עצות, שהם תיקונים וכלים להמשיך על ידם אור ההשגה הזאת, והם: סיפורי מעשיות וכו'. ועל ידי שאנו מקיימים את העצות שבתוך התורה, אנו ממשיכים עלינו אור ההשגה המתגלה בה. ולפי זה, מה שכתב "כי עיקר כל השגה מהשגותיו, תתפעל ותהיה בהתיקונים - להמשכת ותועלת השגות התורה - שנמצאים בה בעצמה", מתפרש כך: עיקר הדרך אין נפעלת ומתהווה כל השגה מהשגותיו, היא על ידי התיקונים / העצות שנמצאים בה בעצמה, ועל ידם נמשכת ההשגה שבאותה תורה. ולכן, כשמקיימים את העצות הנזכרות בתוך התורה, נמשך אור ההשגה על הלומד,

רנא. המשכת ותועלת אותה ההשגה. במילים אלו תרגמנו את לשון המבאר שכתב: "להמשכת ותועלת השגות התורה". וביאור כפל הלשון הוא, כי על ידי לימוד התורה "ממשיכים" את הארת ההשגה של תורה זו, ועל ידי שהיא נמשכת ומאירה על הלומד, הרי היא "מועילה" לנשמת הלומד, והבן.

וכשנתייחס לרבינו ז"ל בעצמו, יתפרש לשון המבאר כך: "המשכת" התורה, היא האופן אין המשיך אותה רבינו מאין ליש, ו"תועלת" התורה היא, אחר שכבר המשיך וגילה אותה רבינו, אשר אז צריכים שתפעל השגה זו על השומעים את הפעולה הרצויה, ודוק.

רנב. נפעלת ומתהווה. בזה תרגמנו התיבות "תתפעל ותהיה".

רנג. על ידי התיקונים שיש באותה תורה עצמה. בזה תרגמנו מה שכתב "בהתיקונים שנמצאים בה בעצמה". ותיבת "תיקונים", נראה לפרש שה"אותיות" אשר בהם אמר רבינו את תורתו, הם ה"תיקונים" שבתוך התורה.

כי אותיות התורה הם 'תיקונים וכלים' שעל ידם ממשיך הצדיק את השגותיו, "כי להמשיך השגות אלקות צריכין כמה וכמה צמצומים בחינת כלים ותיקונים" (ליקוטי הלכות, ניקן ד' יג) והאותיות והדיבורים שעל ידם אמר רבינו את תורתו, הם צמצומים ותיקונים להמשיך על ידם את ההשגה שבתורה זו.

שפת הבאר

ודוק. אמנם, בביאורנו הלכנו בדרך הראשון, שה"אותיות" הם ה"תיקונים", ועל ידי לימוד התורה ואמירת אותיותיה, אנו ממשיכים על עצמנו אור ההשגה, ואכמ"ל עוד בזה.

רנז. ולהביא את האדם לאותה ההשגה. אנחנו התייחסנו בביאורנו כלפי הלומד [שהרי הכלל

העיוני מופנה אליו] אבל באמת שהוא לגבי רבינו ז"ל בעצמו, שהוא המשיך את תיקוני אותה התורה על ידי אמירתה (וכמו שנתבאר לעיל בד"ה הכלל הרביעי) והיינו הך.

רנה. ג' דוגמאות לזה. בדוגמא הראשונה מתורה ו', רואים את החלק השייך לגבי המעיין, שכשהאדם מעיין בתורה העוסקת בנושא מסוים,

לעובדא ולמעשה

ואם בכל חלקי התורה כן, בתורת רבינו על אחת כמה וכמה. שהרי נתבאר ב"דברי פתיחה", שתורתנו של רבינו ז"ל נמשכות מ"אורייתא דעתיקא סתימאה", והם השורשים הרוחניים של כל הבריאה כולה, וא"כ בוודאי אפשר להמשיך על ידם כל התיקונים והרפואות והישועות לכל העניינים שבעולם ברוחניות ובגשמיות.

ואם יבחר האדם איזה תורה המדברת על מידה שהוא לקוי בה, וילך עמה זמן מסוים; יעיין בה, יתפלל על הנאמר בה, ויהגה בה בכל עת – בוודאי יראה את פעולת תורת רבינו עליו.

וכדברי המבאר בפתיחתו ל"תפארת הליקוטים", וזה לשונו: "כל דבריו נכונים וקיימים, נאמנים ומועילים לעד, והם מסוגלים מאד גם בענייני הגוף, לכל מאורע ותלאה שעובר על האדם, שילמד ויעסוק הרבה בהתורות המדברות מעניין זה, ובהתפילות וההלכות ממורג"ת ז"ל שנבנו עליהם. והעיקר היא האמונה, כי על ידי זה נתקשרים ונכללים בעת עסקו בהם, ברוחם ונשמתם השורה על אנפי דבריהם הקדושים. וגם על ידי האמונה לא ימלט מכמה נקודות טובות של השתדלות בכל לב ונפש לקיימם ולעשותם, שעל ידי זה יוצא מוכח אל הפועל כח סגולותיהם, לפעול פעולות גם בגשמיות. וכאשר שמעתי בזה כמה מעשיות מאג"ש" (ביאור הליקוטים).

תורה ס, פתיחה לתפארת הליקוטים. טעמו וראו!

(ג.ב. דברי המבאר כאן עמוקים מאד, כאשר השתדלנו לבארם מעט ב"באר אברהם" וב"שפת הבאר". ומה שכתבנו כאן אינו כפירוש לדבריו, אלא דברי חיזוק אשר צירפנו לדבריו הקדושים, ואכמ"ל.)

◆ כעין המבואר לקמן סימן זא"ו, וסימן ס' ליקוטי א'. דבר פשוט הוא אצל אנשי שלומנו בכל הדורות: מי שאין לו שידוך, עצתו ברורה ופשוטה; ללכת עם תורה

כי עיקר כל השגה מהשגותיו, תתפעל ותהיה בהתיקונים, להמשכת ותועלת השגות התורה, שנמצאים בה בעצמה. הספר ליקוטי מוהר"ן, הוא לא רק ספר ש"מלמד" את הלומדים בו, אלא הוא גם ובעיקר ספר ש"פועל" על הלומדים בו; כשלומדים על נושא מסוים בתורת רבינו, לא מקבלים רק "ידיעה" בנושא זה, אלא מקבלים "אור" רוחני שעוזר לנו לזכות לנושא המדובר. כי על ידי לימוד תורת רבינו – ובפרט בעיין – ממשיך הלומד על עצמו את אור תיקוני התורה הזאת.

וכבר מצאנו כגון דא, בשאר חלקי התורה הקדושה, בכמה בחינות ואופנים. כי כבר כתבו בעלי המוסר, שכשהאדם לקוי באיזה עבירה או מידה רעה, ילמד את ההלכות והדינים השייכים לעבירה זו, ומלבד מה שיתעורר על ידי זה להיטיב מעשיו, תימשך עליו גם אור התורה הקדושה וינצל מיצרו הרע. "ולמשל, אם הוא רגיל בחטא הגזל וכהאי גוונא, כאשר ילמד האדם בתורה דיני גזל וכהאי גוונא, וייגע עצמו באלו ההלכות, יסיר הקב"ה ממנו את היצר הרע" (זכור למרים' לבעל החפץ חיים).

פרק יז, והאריך בזה רבי ישראל סלנטר זע"א באגרת המוסר).

ועל זה הדרך, מצאנו באופן אחר בדברי הבעל שם טוב: "אם מתאוה לאיזה עבירה, יאמר הפסוקים של העבירה ההוא בטעמים ונקודות, בדחילו ורחימו, ואז תלך ממנו התאוה ההיא, ואם מתאוה לאיזה מדה רעה ח"ו אזי יאמר הששה עמים הכנעני וכו' בכל כוחו בדחילו ורחימו, ותסתלק ממנו" (צוואת הריב"ש, חובא ככעש"ט על התורה, פרשת שמות, אות יג). וכן מובא גם בצעטיל קטן להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק: "כשיתחיל להתעורר בו מדה רעה ח"ו ממידות רעות שהוא רגיל בהם, כגון עקשנות ובושת של גאווה ועצלות ובטלה המביאה לידי שיעמום וכיוצא בהם, יאמר תיכף ומיד בזה הלשון ובכל כוחו 'הכנעני החיתי האמורי הפריזי החיזי והיבوسی והגרגשי', וינצל" (צעטיל קטן, אות ה').

תניינא, ועוד בכמה מאמרים.

באר אברהם

(שם אנו רואים שעצם למוד אותה התורה – העוסקת בסוד פגנות אלול המסגלים לתקון הברית – מסגל לתקון הברית יי). וכתורה ס' (שם אנו רואים שעל ידי עצם אמירת אותה התורה – העוסקת בענין התעוררות השנה – המשיך רבנו על השומעים בחינת התעוררות השנה יי). וגם פיוס; למוד תורה זו מסגל להביא להתעוררות השנה יי). ובלקוטי מוהר"ן תניינא תורה ז' (שם אנו רואים שעצם אמירת אותה התורה – העוסקת בענין דרי מטה ודרי מעלה – נאמרה גם לדרי מטה וגם לדרי מעלה, כי היא נאמרה גם בפני החסידים ששמעו את התורה, שהם 'דרי מטה', וכו' בזמן נאמרה גם בפני

שפת הבאר

העיון וההבנה והעבודה בתורה זו, מסוגל להמשיך על האדם תיקון הברית.

רנז. המשיך רבינו על השומעים בחינת התעוררות השנה. כי הנה, תורה ס' מדברת מסוד סיפורי מעשיות והתעוררות השנה, ומענין השופר המעורר מהשנה "עורו ישנים משנתכם". ואז, בעת אמירת תורה זו, נעשה התעוררות גדול מאד אצל השומעים, ונמשך עליהם בחינת התעוררות השנה, עד כדי כך שרבינו ז"ל אמר אז לאנשיו, שיכול להחזיק אותם שלשה ימים רצופים מעת לעת שלא ידעו בין יום ללילה (ח"י מוהר"ן, שנו).

וכמסופר באריכות, בפרפראות לחכמה, וזה לשונו: "מאמר פתח ר' שמעון סימן ס' נאמר בראש השנה תקס"ז שחל ביום שבת וביום ראשון, ויש הרבה סיפורים לענין זה המאמר איך שנאמר, ואיני בקי בהם כל כך. אך זאת שמעתי מאבי ז"ל וגם משאר אנ"ש, שהיה התעוררות גדול ונורא מאוד בין כל אנ"ש שהיו שם, בעת שהכין את עצמו רבינו הקדוש זצ"ל לומר זה המאמר. ויש מהם שבא על דעתם ומחשבתם תיבות אלו מי איכא דנייז ע' שנין (מה שמבואר אחר כך בסוף המאמר) באשר שעברו כל ימיהם בשנה ומוחין דקטנות, ויש שבא על דעתם מחשבות אחרות של הרהורי תשובה אמיתיים, והכל מענין שביאר אחר כך רבינו ז"ל בזה המאמר. ומזה

עצם העיון והלימוד ממשיך עליו הארה מאותו דבר. ובשני הדוגמאות שלאחריה, מתורה ס' ומתורה ז' תניינא, רואים את החלק השייך לגבי רבינו ז"ל, שכשהוא אמר תורה, המשיך בעצם האמירה את התיקונים הנאמרים באותה תורה. (וליתר דיוק: הדוגמא מתורה ס', היא שרבינו "המשיך" על ידי אמירת התורה את תיקוניה, והדוגמא מתורה ז' תניינא, היא שרבינו "קיים" את תיקוני התורה בד בבד עם המשכתה, ואכמ"ל).

וכבר הזכרנו לעיל בתערה, דהיינו הך, והא בהא תליא. כי רבינו ז"ל בעת אמירת התורה המשיך על השומעים את ההארה המדוברת והתיקונים המובאים באותה התורה, וכן הוא לגבי כל אחד ואחד מאתנו, שכשאנו לומדים את תורתנו של רבינו, אנו ממשיכים את ההארה והתיקונים שבאותה תורה.

רנז. מסוגל לתיקון הברית. כי הנה, תורה ו' מדברת מסוד כוונת אלול, ובלקוטי מוהר"ן תניינא תורה פ"ז, מבואר שסוד כוונת אלול מסוגל לתיקון הברית. ומסיים שם בזה הלשון: "גם עיין במאמר המתחיל ויאמר ה' אל משה קרא את יהושע (בלקוטי א סימן ו), כי שם מדבר מכוונת אלול, והוא תיקון לפגם הברית כנ"ל. היינו לעיין באותו המאמר, ולזכות להבין בו, ולעשות עמו איזה עבודה בעבודת השם; על ידי זה יתקן פגם הברית". הרי לנו שעצם

שפת הבאר

המעשה הזאת, הקדים ואמר, שכל מי ששמעה היה לו הרהור תשובה. [כי אף על פי שהתעוררות היא [משינת הע'] פנים וכו' כמוב"פ, על כל זה, נקרא גם בפשיטות ההתעוררות לתשובה בשם ההתעוררות מהשינה, כמובן זאת [בסעיף ט'] עורו ישנים וכו', וכמובן מהתפלה שעל התורה הזאת]. גם על פי זה, יש לרמז במה שאמר אחר אמירת התורה הזאת, שהיה לו כח להחזיק אותם באמירת התורה, שלשה ימים רצופים מעת לעת, שלא ידעו בין יום ללילה וכו'. כי זהו תכלית שלימות התעוררות השינה, [כמובן במסכת שבועות דף כ"ה, לענין האומר שבועה שלא אישן ג' ימים, מלקים אותו. ועין ברע"ב פרק ב' ממסכת נדרים, וברמב"ם פרק א' מהלכות שבועות, שרצה לומר שלשה ימים רצופים מעת לעת], כי זה אי אפשר להיות רק בדרך נס, וכמובא במסכת יבמות קכ"א, מעשה באחד וכו', ועלה לאחר שלשה ימים, ומובא שם בברייתא אין מזכירין מעשה ניסים עין שם" (ביאור

הליקוטים, תורה ס, אות ו).

רנח. לימוד תורה זו מסוגל להביא להתעוררות השינה. זה פשוט (וכמו שביארנו לעיל, שכלל זה תקף הן לגבי המשכת התיקונים שהמשיך רבינו בעת אמירת התורה, והן לגבי המשכת התיקונים שממשיך הלומד על עצמו). ועל דרך המבואר לגבי תורה ו', שהלימוד שלה מסוגל לתיקון הברית. וראה במכתבו של רבי נתן ב"ר יהודה שהעתיקנו ב"לעובדא ולמעשה".

לעובדא ולמעשה

להתעורר מהשינה, תפעל עליו עצם לימוד התורה הזאת. שיתקיימו בו התיקונים המבוארים שם ויתעורר משנתו.

וכמה נפלא לקרוא מכתבו של רבי נתן ב"ר יהודה מטבריה, שכותב לאנ"ש שבצפת: "מה שידדי ר' אייזיק נרו יאיר כותב לי שנפל עליו שינה מאוד, זה מחמת עצבותו, וילמד התורה פתח ר' שמעון (תורה ס') וההלכות המבוארים על התורה הזאת. וגם יקרא כל הסיפורי מעשיות, אשר רבינו ז"ל אמר שבהם הוא מעורר אותנו מהשינה, ויבקש רחמים מהשם יתברך שבזכות המעשיות יעורר אותו השם יתברך מהשינה"

(נתיב צדיק, מכתב קנג).

ראו כן תמהו והבינו בחוש ההרגש ממש, שבעת שמכין את עצמו רבינו ז"ל לומר חידושי תורה לפניהם, הוא משתדל תחילה עם נפשות השומעים ברוחניות, להעלותם מדלות שפלותם ולעוררם בתשובה (וכמובן גם במאמר אשרי העם סי' י"ג ויבואר במקום אחר ביותר), ועל ידי זה באו אז כל המחשבות והרעיונים טובים על לבם ודעתם ממילא גם בעת שאמר רבינו ז"ל זה המאמר היה התעוררות נפלא מאד לתשובה אמיתית בין כל אנ"ש שהיו שם. ובשעה שאמר רבינו ז"ל אלו התיבות ששופר מרמז עורו ישנים מתרדמתכם, געו כולם בבכייה גדולה מאוד, ורבינו ז"ל היה יושב אז ודומם ושותק עד שפסקה הבכייה קצת, ואז חזר לגמור את המאמר הקדוש הזה. וכן שמעתי מאבי ז"ל שאמר להם רבינו ז"ל, שהיה לו בכח להחזיק אותם ולעסוק עמהם בזה המאמר ג' ימים רצופים מעת לעת שלא ידעו בין יום ולילה, כמובא בזוהר הקדוש באיזה מקומות אצל החברייא של רשב"י ז"ל" (פרפראות לחכמה, סימן ס, אות א).

ומכל זה מובן ענין הכלל הזה, שכשרבינו אמר את התורה – מלבד עצם גילוי ההשגה – המשיך עליהם את אור ההשגה הזאת, וגרם להם בפועל התעוררות השינה, ודוק.

וכאשר האריך בזה המבאר בביאורו לתורה זו, וזה לשונו: "על פי הנזכר לעיל באות [ה'], נראה מבואר, שמחמת זה בעצמו היא מסוגלת ביותר להתעוררות השינה. שעל פי זה מבואר, שדייקא על

ו'. שכן, כשהאדם לומד תורה זו העוסקת בסוד "כוונת אלול", אזי מלבד מה שעל ידי זה הוא זוכה ללמוד ולדעת דרכים נפלאים בעבודת ה', הוא זוכה גם על ידי עצם הלימוד להמשיך על עצמו את התיקונים הנזכרים בתורה זו, וזוכה לסוד כוונות אלול וממילא זוכה לתיקון הברית ולמצוא עי"ז את זיווגו.

וכן לגבי תורה ס', העוסקת בענין התעוררות השינה: מי שמרגיש בנפשו שנפל לשינה רוחנית, ואינו יודע איך להתעורר משנתו ותרדמתו, עצתו אמונה, ללמוד תורה ס' העוסקת בענין זה, ואז מלבד מה שעל ידי לימוד תורה זו ילמד וידע דרכים נפלאים בעבודת ה' איך

וּבְעֵין הַמִּבְאֵר וְנוֹדַע בְּאַזְהָרוֹת הַכְּתוּב "וּקְשָׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ" וְגו'. שְׁאֵף
עַל פִּי שְׂכֻנַּת הַכְּתוּב הוּא עַל כָּלִיּוֹת הַתּוֹרָה, [וְגַם נִרְאָה מִלְשׁוֹנוֹ,
כְּאִינוּ מוֹהִיר רַק עַל דְּבַר־י הַתּוֹרָה אֲשֶׁר זוֹלָתוֹ, לְקַשֵּׁרם לְאוֹת וְכו'].

וּבְכָל זֹאת הוֹדִיעֵנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, בְּאַמְתַּת כּוֹנֵן הַכְּתוּב וְעֲנִינוּ, עַל עֲצָמוֹ.
[וְאַדְרָבָּא, זוֹלָת עֲצָמוֹ וְעֲנִינוֹ אֵין צָרִיךְ כָּלֵל לְקַשֵּׁרם עַל הַיָּד וְכו'].

שְׁאֵם יַחֲסֵר בְּכַתִּיבַת הַתְּפִלִּין אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת מִהַכְּתוּב הַזֶּה "וּקְשָׁרְתָם"
וְגו', אֵין עוֹד בְּקַשְׁיָדְתָם שׁוּם תּוֹעֵלָת , עַד שֶׁגַּם בְּשִׁמְקֻשְׁרֵים אוֹתָם

באר אברהם

הַמְּלָאכִים שֶׁהֵם 'דְּרִי מַעְלָה' יי. וְכֵן אָנוּ רוֹאִים יסוד זֶה בְּכַמָּה וְכַמָּה תּוֹרוֹת (שְׁבַע־מִירַת
הַתּוֹרָה הַמְּשִׁיךְ רַבְּנוֹ אֶת תְּקוּנָיָה, וְגַם הַיּוֹם; עֲצָם לְמוֹד אוֹתָהּ הַתּוֹרָה פּוֹעֵל אֶת תְּקוּנָיָה).
[וַעֲתָה מֵבִיא הַמְּבַא"ר דּוֹגְמָא נִפְלָאָה לַכֹּךְ, מִמְּצוֹת תְּפִלִּין:] וְכֵמוֹ שְׁאָנוּ רוֹאִים בְּמִצְוֹת תְּפִלִּין, שֶׁהַתּוֹרָה
מוֹהִירָה אוֹתָנוּ: "וּקְשָׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְמוֹטְפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ". וּבִפְשׁוּטוֹת, הִנֵּה נִרְאָה
שְׂכֻנַּת הַפְּסוּק הוּא עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה יי [וְלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁנִּרְאָה שֶׁהַכּוֹנֵן הִיא 'גַּם' עַל
כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אֱלֹא: נִרְאָה מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק, כְּאִלוֹ אֵינוּ מוֹהִיר לְקַשֵּׁר לְאוֹת עַל הַיָּד 'רַק'
אֶת שְׁאֵר כָּל פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה כְּלָה, וְלֹא אֶת הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת יי].

וְאֵף עַל פִּי כֵן, כְּאוֹ חֲכָמֵינוּ ז"ל וְהוֹדִיעֵנוּ לָנוּ, שֶׁהַכּוֹנֵן הַתְּמִיתִי שֶׁל פְּסוּק זֶה וּפְרָשָׁה זֹו יי,
הִיא: שְׁצִרִיכִים לְקַשֵּׁר אֶת אוֹתוֹ הַפְּסוּק וְאוֹתָהּ הַפְּרָשָׁה עַל הַיָּד יי. [וְאַדְרָבָּא, שְׁאֵר פְּסוּקֵי
הַתּוֹרָה – מְלַבֵּד פְּסוּק זֶה וּפְרָשָׁה זֹו – אֵין צָרִיךְ כָּלֵל לְקַשֵּׁרם עַל הַיָּד וְהִרְאֵשׁ יי. כִּי לֹא
מִצְאָנוּ כָּלֵל שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה לְקַשֵּׁר סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַיָּד וְהִרְאֵשׁ].

עַד כִּדִּי כֵךְ: שְׁאֵם יַחֲסֵר בְּכַתִּיבַת הַתְּפִלִּין אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת מִהַפְּסוּק הַזֶּה שֶׁל "וּקְשָׁרְתָם",
הַתְּפִלִּין פְּסוּלוֹת וְאֵין שׁוּם תּוֹעֵלָת בְּקַשְׁיָדְתָם יי. וְגַם אִם יְקַשֵּׁר אוֹתָם, יַעֲבֹד עַל אֲזָהָרַת

שפת הבאר

הַמְּלָאכִים. וְכַמְסוֹפֵר בְּחִי מוֹהֵר"ן בְּזֶה הַלְשׁוֹן:
"הַדְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים אַחֲרֵי הַתּוֹרָה 'וְהָיוּ מִקֵּץ כִּי
מִרְחָמָם יִנְהַגֵּם' בְּלִיקוּטֵי תַנְיִינָא בְּסִימָן ז' הַמִּתְחִילִין
'זֶה בַּחֲנִינַת קְבוּרַת מֹשֶׁה' וְכו' – אֵלוֹ הַדְּבָרִים הֵם
מִהַדְּבָרִים שֶׁאִמְרַר רַבִּינוּ ז"ל לִפְנֵי אַנְשֵׁי שְׁלֹש-סַעֲוֹדוֹת

רַנֵּט. תּוֹרָה הַשִּׁיכַת לְמַלְאכִים שֶׁהֵם 'דְּרִי מַעְלָה'.
כִּי הֵנָּה, שֵׁם בַּתּוֹרָה זֹו מִדְּבַר רַבִּינוּ ז"ל מַעֲנִין
הַ"דְּרִי מַעְלָה" [שְׁבַאוּפֵן כִּלְלִי נִקְרָאִים כֵּן הַמְּלָאכִים],
וְאַחֲרֵי אִמִּירַת תּוֹרָה זֹו, אִמְרַר רַבִּינוּ עַל חֵלֶק
מִהַדְּבָרִים, שֶׁהֵם מִהַתּוֹרָה שֶׁאִמְרַר אוֹתָם לִפְנֵי

אחרים, היינו לפני עליונים, כי יש אנשי שלש-סעודות אחרים שאומר לפנייהם גם כן תורה. ומוכן מדבריו, שבשעה שאומר לפנינו תורה עומדים שם מי שעומדים, ואומר לפנייהם גם כן מעניין התורה שאמר לפנינו. אבל בוודאי אותה התורה שאומר לפנייהם הוא גבוה יותר הרבה, ומעט דמעט מאותן הדברים אמר לפנינו ברמז בעלמא ולא ביאר אותם כלל, והן הדברים הנכתבים שם אחר התורה הנ"ל" (ח"י מוהר"ן, מב.).

וזה לשון המבאר שם: "שגם בכלל ד' הנ"ל בהקדמה, שכל תורה והשגה נמשכת יותר כפי התיקונים המבוארים בה בעצמה. תבין מרחוק בהשפעת השגתו הזאת ברצון שברצונות, סעודה השלישית שבשבת [ימי החנוכה המוב"פ]. ואם כפי הנשמע מדבריו הקדושים, ירדו תמיד נפשות הדרי מעלה לשמוע תורתו, ולא שמעו רק מה שצריכים [כי גם בנפשות הדרי מטה, שנחלקים גם הם להיחשב כל אחד לדרי מעלה כנגד חבירו הקטן מאתו לא נשמע בלב כי אם רק מה שצריך כמובא מזה במקום אחר]. אבל באמירת השגה הזאת, שמבואר בה מעין הדבר הזה, הפליא והפעיל בה יותר, להשמיע לכל אחד את הראוי לו, ולכוללם אחר כך בכלליות ההודעה, גם מעין הלימודים שהשפיע בשעה הזאת לדרי השמים כנ"ל. וגם לפי כל זה תבין ותתבונן, בדברי צתות שיצאו מפיו הקדוש לקרוא גם לנפשות הדרי מעלה על שם 'סעודה השלישית' הנ"ל. ועל העדר מזונם מלחם הארץ, שהוא הבדלת ורוממות בשחקים, ששם שוחקין מן להצדיקים והדרי מעלה, ומשם נשפע גם להתחתונים כנ"ל" (ביאור הליקוטים, תורה ז' תניינא, אמת ל').

רס. ובפשטות כוונת הפסוק הוא על כל התורה כולה. שהרי כתוב שם: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך

ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך" (דברים י, ו-ח). והרי מה שכתוב "ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", בוודאי הכוונה היא על כל התורה כולה, שצריכים לשנן אותה לבנינו ולדבר בם בכל עת. ואם כן, בפשטות, מה שנאמר בהמשך "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", גם זה מכוון על כל התורה כולה; שצריכים לקשור את כל התורה כולה על הידיים ובין העיניים.

רסא. כל פסוקי התורה כולה, ולא את הפרשה הזאת. כי כל הפרשה הזאת מדברת על כלל כל דברי התורה, שצריכים לשים אותם על לבבך ולשננם לבניך ולקשרם לאות על ידך ולכתבם על מזוזות ביתך, והבן.

רסב. פסוק זה ופרשה זו. לשון המבאר הוא: כוונת הכתוב "וענינו". ומהמשך דבריו [אשר בסוגריים המרובעות] למדנו, שכוונתו בתיבת 'וענינו' הוא על הפרשה.

רסג. שצריכים לקשור את אותו הפסוק ואותה הפרשה על היד. לאפוקי מהסברא השניה (שנזכרה בתוך הסוגריים המרובעות) שצריכים לכתוב 'רק' את כלל דברי התורה, ולא את הפסוק הזה והפרשה הזאת.

רסד. ואדרבא, שאר פסוקי התורה - מלבד פסוק זה ופרשה זו - אין צריך כלל לקשרם על היד והראש. לאפוקי מהסברא הראשונה, שצריכים לכתוב 'גם' את כל דברי התורה, מלבד פסוק זה ופרשה זאת.

רסה. ואין שום תועלת בקשירתם. אם נדייק בדברי המבאר, ונשווה את מה שהביא ממצות תפילין לענין הלימוד בליקוטי מוהר"ן, נבחין

לעובדא ולמעשה 57

עצמם; להיות בקי בהם [בעל פה] ולעיין בעומקם. כי התורות שבליקוטי מוהר"ן לא באו רק 'ללמד' את האדם עצות והדרכות, אלא עצם לימוד וידיעת התורות הקדושות והנוראות האלה, נחוצות ומוכרחות לכל איש

➔ שאם יחסר כתיבת התפילין אפילו אות אחת מהכתוב הזה "וקשרתם" וגו', אין עוד בקשירתם שום תועלת. אין די רק בקיום העצות היוצאות מתוך הליקוטי מוהר"ן, אלא צריכים גם 'ללמוד' את התורות

עוברים על אזהרת הכתוב.

וְכֵן בְּאִזְהַרְתָּ הַכָּתוּב "וְכַתְּבָתָם" וְגו', וּבְאִזְהַרְתָּ הַכָּתוּב "וְלִמְדָתָם" וְגו' בְּשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ" – אֲשֶׁר [לְדַעַת כְּמָה פּוֹסְקִים] גַּם הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עֲצָמָם בְּכָלֵל הַחַיּוּב וְאִזְהַרְתָּ הַכָּתוּב, שָׁאֵם אֵין אֹמְרִים אוֹתָם בְּזֶמֶן שְׁכִיבָה וְקִיּוּמָה עוֹבְרִים עַל הַמִּצְוָה הַזֹּאת.

❧ באר אברהם ❧

התורה יסי שהזהירה להניח תפלין כהלכה.

וְלֹא רַק בְּתַפְלִין הוּא כָּךְ, אֲלָא גַם לְגַבֵּי מִצְוֹת מְזוּזָה, אֲשֶׁר הַפֶּסוּק מְזַהֵיר וְאֹמֵר: "וְכַתְּבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ" – גַּם שָׁם, צְרִיכִים לְכַתֵּב גַּם אוֹתוֹ פֶּסוּק עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ הַמְּזוּזָה, וּבְלַעְדֵּי פֶסוּק זֶה הַמְּזוּזָה פְּסוּלָה.

וְכֵן לְגַבֵּי מִצְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שְׁחֲרִית וְעֶרְבִית, אֲשֶׁר הַפֶּסוּק מְזַהֵיר וְאֹמֵר: "וְלִמְדָתָם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ" – גַּם שָׁם גְּבֻלָּים פֶּסוּקִים אֵלּוֹ בְּכָלֵל הַחַיּוּב שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע [לְדַעַת כְּמָה פּוֹסְקִים יס]. וְאֵם אֵין אֹמְרִים פֶּסוּקִים אֵלּוֹ עֲצָמָם, בְּזֶמֶן שְׁכִיבָה וְקִיּוּמָה, עוֹבְרִים עַל הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע.

❧ שפת הבאר ❧

שאם חסר מהתפילין והק"ש והמזוזה את הפסוק של הציווי, חסר בהמשכת האור, ודוק והבן לעניינינו. (וב"לעובדא ולמעשה" הרחבנו מעט בעוצם ההכרח והתועלת של עצם ידיעת תורת רבינו, בזה ובבא).
רסו. יעבור על אזהרת התורה. והרי הוא נחשב ל"קרקפתא דלא מנח תפילין", וברכתו עליהם היא ברכה לבטלה.

רסז. לדעת כמה פוסקים. מה שכתב "לדעת כמה פוסקים", כי באמת נחלקו הפוסקים, אם חיוב קריאת שמע מדאורייתא הוא לקרות רק את הפסוק הראשון, או כל הפרשה הראשונה, או גם פרשת ויהי אם שמוע. ויש בזה אריכות גדול בדברי הפוסקים, ואנו נעתיק לפניך לשון הערוך השולחן:
 "קריאת שמע היא מצות עשה מן התורה לקרותה פעמים בכל יום אחד בבוקר ואחד בערב, והרמב"ם

שיש כאן נקודה עמוקה יותר. והוא, שמלבד מה שעל ידי עצם לימוד התורה בליקוטי מוהר"ן ממשיכים את האור של התיקונים והעצות הנזכרים באותה תורה, הרי שגם הלימוד עצמו מוכרח לתיקון הנפש, ובלעדי הלימוד והעיון בתורה – גם אם יקיים את העצות שבה – יחסר בתיקון נפשו. [וכשם שבכלליות התורה שבכתב ושבע"פ; אם יקיים רק את מצוות והלכות התורה, ולא ילמד את התורה עצמה, בוודאי יחסר לו לתיקון נפשו. כך גם בלימוד תורת רבינו; מלבד מה שצריכים לקיים את העצות וההלכות היוצאות מהם, צריכים גם ללמוד ולעיין בהם. ועצם הלימוד והעיון בהם, הוא חלק גדול ועיקרי בתיקון הנפש].
 ודבר זה מוכח מהדוגמאות שהביא המבאר מתפילין וק"ש ומזוזה, שהרי גם שם, מלבד מה שמוכח מהם שהפסוק של הציווי ממשיך גם הוא אור המצווה, הרי שמוכח משם גם

שפת הבאר

מנאה במנין המצות, וזהו דעת רוב רבותינו. ואף הסוברים דק"ש דרבנן, מודים ג"כ שיש חיוב ומצות עשה מן התורה לקרות בשכבך ובקומך, אלא דס"ל דמן התורה יוצאים גם בשארי פרשיות של תורה [תוספות ר"י בפרק ג' ושאגת אריה סימן א'] ורבנן תיקנו לקרות ג' פרשיות אלו. מיהו אנן קי"ל דק"ש ממש דאורייתא.

וי"א דרק פסוק ראשון הוא מן התורה [כסף משנה ומגן אברהם ריש סימן ס"ז] וי"א דפרשה ראשונה היא מן התורה [שאגת אריה סימן ב'] וי"א דגם והיה אם שמע מן התורה [פרי חדש בריש סימן ס"ז]. ומרש"י ריש ברכות משמע דרק פרשה ראשונה הוא מן התורה, אבל מתוס' ורא"ש שם משמע דכולן מן התורה, עיי"ש.

לעובדא ולמעשה

ישראלי. כי הן בעצמן ממשיכות על הלומד בהם את ההארה הנזכרת בהן. [וכשם שבתפילין אין די בקיום ההלכה היוצאת מהפסוק "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך", אלא צריכים לכתוב גם את הפסוק הזה בעצמו, ורק כך נמשך על האדם הארת התפילין. כך אין די בקיום ההלכות היוצאות מתוך הליקוטי מוהר"ן, אלא צריכים ללמוד את התורות עצמן].

התולעת שבאיבר והעצם הזה מוטבע הליקוטי מוהר"ן, היא לא תקרב אליך" (שיש"ק ב. תקעב).

ולא רק בקבר, בורחים התולעים ממי שהליקוטי מוהר"ן שגור בפיו, אלא גם למעלה בעולם העליון – אין לשער גודל זכות היודע בע"פ תורתו של רבינו. ואפילו אם אינו יודע אלא כמה 'ראשי תיבות' הנזכרים בליקוטי מוהר"ן, גם אז אשרי לו ואשרי חלקו. וכמובא בהקדמת "קונטרס הצירופים" (אשר הוא ליקוט של כל הראשי תיבות הנזכרים בליקוטי מוהר"ן) בזה הלשון:

"ישבתי בדעתי, אם אינני יכול לעשות כולא מצוה [לדעת את כל הליקוטי מוהר"ן בע"פ] על כל פנים אעביר חלק מהמצוה, ואציגה כל הצירופי אותיות הנמצאים בספריו הקדושים ואעמיד אותם על פי א"ב, ולחזור מאה ואחד פעמים, בכדי להיות לי לזכרון בעלמא דין ובעלמא דאתי ולנצח נצחים. ובפרט ששמעתי מאדונינו מוריני ורבינו מוהרנ"ת זצוק"ל זיע"א שסיפר לנו, שאחד מאנשי שלומינו ממקורביו שאל אותו איך אזכה לאחר פטירתי לשאול את עצמי לרבינו ז"ל. והשיב לו בזה הלשון: האתה אינך יודע איך לשאול עצמך לרבינו ז"ל? הלא אתה זוכר הצירופי אותיות מספרי רבינו ז"ל! והזכיר לו אז כמה צירופי אותיות", עכ"ל.

ומן העניין לסיים בשיחה נפלאה ממוהרנ"ת: "מספרים שפעם כשקנטרו המתנגדים את מוהרנ"ת ז"ל באמרו: לו: מה תעשו כשיפסקו לכם בעולם האמת דין גיהנם? ענה ואמר: אומר שם תורה מליקוטי מוהר"ן ויבואו כל הצדיקים לשמוע המאמר, ויהיה שם הגן עדן!". "וועל איך דארט זאגן א תורה אין ליקוטי מוהר"ן, וועלן אלע צדיקים קומען הערן די תורה, וועט דארט זיין דער עולם הבא" (שיש"ק ה. צט).

וכל כך גדול הנחיצות והחיוב בלימוד תורת הצדיק, עד כדי כך שקיבלנו מתלמידו של מוהרנ"ת – רבי נתן ב"ר יהודה מטבריה – שקיבל ממוהרנ"ת, שמה שאמרו חז"ל "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", נאמר בדורותינו אלה על ספרי רבינו ז"ל! וזה לשונו בהקדמתו ל"קונטרס הצירופים": "ואני שמעתי מתלמידו הקדוש אשר סמך ידיו גלילי זהב טהור עליו, אשר מה שנאמר בדברי חכמינו ז"ל 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', נאמר עתה על ספרי רבינו ז"ל זצוק"ל, כי רבינו ז"ל אמר שבכל תורה ותורה כלול כל דברי תורה שבכתב ושבעל פה, והם שורשי התורה", עכ"ל.

נמצא, שהחיוב מוטל על כל החפץ בתיקון נפשו, ללמוד ולהגות בתורת רבינו עד שיהיו שגורים על פיו [מזכר להדיא בחי"מ שרצון רבינו היה שנלמד ספרו עד שיהיה בקיאים בו בע"פ] עד אשר בבואו לעולם העליון יהיה תלמודו בידו, ויהיו כל תורותיו של רבינו שגורים בפיו ותפוסים בידו.

וכפי שמסופר בשיש"ק: "סיפרו למוהרנ"ת שרבי גדליה וועלוול לומד שולחן ערוך עם המגינים וחוזר עליהם הרבה כדי לדעת אותם בעל פה, אחר כך כשראהו מוהרנ"ת אמר לו: למד גם את הליקוטי מוהר"ן עד שתדע אותו בעל פה, כי כשתנוח בקבר ותרגיש

וְחִכְמֵי הַקְּבֵלָה מְפִלִּיגִים בְּרוּמָמוֹת כָּל אוֹת וְאוֹת שְׂבֻפְרָשִׁיּוֹת הָאֱלֹהִים, אֲשֶׁר
הֵן הֵן הָאוֹרוֹת וְהַמּוֹחִין הַמְּבַרְחִין לְכָל אִישׁ וְאִישׁ. וּמִפִּילָא מְבֹאֵר,
שֶׁגַם דְּבָרֵי הָאֱזוּהָרָח שָׁעַל זֶה, בְּכָלֵל הָאוֹרוֹת וְהַתְּקוּנִים הָאֱלֹהִים, וְכֵן לְעֵנִין
קְרִיאַת שְׁמַע הַנִּ"ל.

[כָּלֵל הָרְבִיעִי: שָׁפֵל מֵאֲמֹר וְהַשְׁגָּה מִהַשְׁגוּתֵי הַקְּדוּשִׁים, גְּמֻשְׁכַּת וְעוֹמֶרֶת
יוֹתֵר בְּהַתְּקוּנִים הַנּוֹפְרִים בָּהֶם. בָּעֵין הַמְּבֹאֵר לְקַמֵּן בְּסִימָן ו' לְקוּטִי
א', וּבְסִימָן ס' לְקוּטִי א', וּבְסִימָן ו' לְקוּטִי תַנְיִנָא, וְעוֹד בְּכַמָּה מֵאֲמָרִים.

באר אברהם

(וְלֹא רַק שֶׁהֵם חֵלֶק מִהַחַיִּיב, אֲלָא הֵם חֵלֶק מִהַמְּשַׁכֵּת הָאוֹר) וְחִכְמֵי הַקְּבֵלָה מְפִלִּיגִים
בְּרוּמָמוֹת כָּל אוֹת וְאוֹת שְׂבֻפְרָשִׁיּוֹת הַתְּפִלִּין, אֲשֶׁר הָאוֹתִיּוֹת הָאֱלֹהִים הֵם הֵם הָאוֹרוֹת
וְהַמּוֹחִין הַמְּבַרְחִים לְכָל אִישׁ וְאִישׁ יי. וּמֵאַחֵר שָׁפֵל אוֹת וְאוֹת מֵאוֹתִיּוֹת הַתְּפִלִּין הִיא חֵלֶק
מִהָאוֹרוֹת וְהַמּוֹחִין, גְּמֻצָא אִם כֵּן שֶׁגַם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַפְּסוּק הַמְּזוּהָר עַל קְשִׁירַת הַתְּפִלִּין
– 'וְקִשְׁרָתָם' – הֵן בְּכָלֵל הָאוֹרוֹת וְהַתְּקוּנִים הָאֱלֹהִים, וְכֵן לְעֵנִין קְרִיאַת שְׁמַע; אוֹתִיּוֹת הַפְּסוּק
'וְדִבַּרְתָּ בָּם', הֵן חֵלֶק מִהָאוֹרוֹת וְהַמּוֹחִין שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע.

(וְכֵמו כֵּן מְשִׁיב, הַסֵּפֶר הַקְּדוּשׁ לְקוּטִי מוֹהֵר"ן; הַתְּבוּת וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַתוֹךְ הַתּוֹרוֹת,
אֵינֶן מוֹרוֹת רַק בְּרַת מִה לַעֲשׂוֹת. אֲלָא הֵן עֲצָמֵן מְשִׁיכוֹת אֶת הָאֶרֶץ הַהִשְׁגוֹת
וְהַתְּקוּנִים שֶׁבְּכָל תּוֹרָה יי).

[כָּלֵל הָרְבִיעִי: שָׁפֵל מֵאֲמֹר וְהַשְׁגָּה מִהַשְׁגוּתֵי הַקְּדוּשִׁים – גְּמֻשְׁכַּת וּמִתְּקִימָת אוֹתָהּ הַהִשְׁגָּה
עַל יְדֵי עֲצָם הָאוֹתִיּוֹת וְהַדְּבוּרִים שֶׁל אוֹתָהּ הַתּוֹרָה יי. בָּעֵין הַמְּבֹאֵר לְקַמֵּן בְּלִקוּטֵי מוֹהֵר"ן
חֵלֶק א', תּוֹרָה ו', וְחִתּוּרָה ס'. וּבְלִקוּטֵי מוֹהֵר"ן תַנְיִנָא, תּוֹרָה ו'. וְעוֹד בְּכַמָּה מֵאֲמָרִים.

שפת הבאר

פרשת ציצת מפני שגם היא יש בה זכירת כל
המצוות וכו'. וג' פרשיות אלו על הסדר הזה, זו היא
הנקראת ק"ש, עכ"ל. ולבד ששטחיות לשונו משמע
שכולן מן התורה, עוד זאת דאם נאמר דרך פרשה
ראשונה הוי מן התורה או רק פסוק ראשון, למה לו
לומר טעם על הקדמת הראשון מן השני? לימא
משום דראשונה הוי מדאורייתא, וגם על השניה

ומדברי הרמב"ם ריש הלכות ק"ש נ"ל דס"ל דכולן
הוי מן התורה, שהרי מקודם כתב: מצות עשה
לקרות ק"ש פעמים ביום, ואח"כ כתב: ומהו קורא
ג' פרשיות אלו וכו' ומקדימין לקרות פרשת שמע
מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא
העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע
מפני שיש בה ציווי על שאר כל המצוות, ואח"כ

שקודמת לציצת לימא משום שהשלישית היא דרבנן. ועוד, דידוע דרכו בכל חיבורו הגדול שמבאר מהו דאורייתא ומהו דרבנן, ואי הוה ס"ל דאין כולן מן התורה הוי ליה לבאר שזו היא דאורייתא וזו היא דרבנן. אלא ודאי דס"ל דכולן מן התורה. והא דרבינו הקדוש לא קרא רק שמע ישראל, משום דע"פ דין היה פטור לגמרי, שהרי אפילו העוסק בצרכי רבים פטור כמ"ש בסי' ע', כ"ש רבינו הקדוש שהיה מלמד תורה להתלמידים כמ"ש רש"י שם, אלא דעכ"ז היה קורא פסוק ראשון משום דאין בזה הפסק ללימוד התורה, וזה שבעמידה הוא רק פסוק ראשון, משום דבו צריך כונה יתירא כמובן.

ומזה שכתב רבינו הבית יוסף בסימן ס"ג סעיף ו': הקורא ק"ש לא ירמוז בעיניו וכו' בפרשה ראשונה שהיא עיקר קבלת מלכות שמים עכ"ל, אין ראיה שהשאר הם דרבנן, דהא פירש הטעם משום שהיא עיקר קבלת מלכות שמים, כלומר ובה מגונה זה ולא בהשאר. ועוד, דבאמת הרמב"ם לא כתב פרשה ראשונה עיי"ש [כמ"ש שם המג"א סק"י], והרי מבואר שם דהאומנין קורין בראש האילן וא"צ לירד, ואי ס"ד דיש פרשיות דרבנן למה לא הקילו באומנים שלא יקראום כמו שהקילו בברכת הטוב והמטיב בברהמ"ז כמ"ש בסימן קצ"א, אלא ודאי דבק"ש כולן מן התורה. אך זה יש לדחות, דכיון דרשאי לעסוק במלאכה בפרק שני אין בזה ביטול מלאכה. ועוד ראיה, מדהצריכו חכמים לדקדק בהתיבות שבכל הפרשיות כמ"ש בסימן ס"א, ואי הוה דרבנן לא הוה חשו לדקדק כל כך, כמו כל קריאת התורה שהוא מדרבנן ולא חשו כל כך כמו בק"ש. ויותר תמוה לי, דאיך אפשר לומר שאין כולם מן התורה, דא"כ בריש פ"ב דתנן למה קדמה שמע וכו' ואי רק שמע דאורייתא או פרשה ראשונה, מה צריך טעם לזה וכמ"ש על הרמב"ם פשיטא שאותה שמן התורה צריך להקדימה, וכן למאן דס"ל דשני פרשיות דאורייתא ולא פ' ציצית למה צריך טעם שם על הקדמת והיה אם שמע לויאמר עיי"ש. אלא ודאי שכולן מן התורה" (ערוך

השולחן, אורח חיים סימן נח. סעיפים טו טז יז)

רסח. האורות והמוחין המוכרחים לכל איש ואיש. כי אף על פי שישנם הרבה אורות

ומוחין ממוחין שונים, כל אחד לפי מדריגתו ויגיעתו. אבל האורות והמוחין של התפילין הקדושים, מוכרח כל אחד להמשיך על עצמו בכל יום, ואי אפשר לחיות יום אחד [מלבד שבתות ומועדים] בלי אותם האורות והמוחין, אשר מפני כך מוכרחים להניח תפילין בכל יום ויום. ואורות אלו, מאירים בתוך האותיות של התפילין הקדושות (עין בשער הכוונות, דרושי התפילין, דרוש ב. שם מבואר סוד מציבת אותיות התפילין).

רסט. וכמו כן ממש. הוספנו קטע זה אע"פ שאינו מלשון המבאר, כדי לסכם את הכלל ואת ראיותיו ממצות תפילין ומזוזה וק"ש.

רע. הן עצמן ממשיכות את הארת ההשגות והתיקונים שבכל תורה. ולכן, בעת לימוד הספה"ק ליקוטי מוהר"ן, יש לכוון את הלב - לא רק להבנת הדברים וכו', אלא גם ובעיקר - להמשכת האור הגדול שבכל תורה ותורה. וכאן המקום להזכיר דברי הלשם, שכתב שכן הוא בכל לימוד תורת הקבלה, שעיקר הלימוד הוא - לא רק להחכים ולדעת מה כתוב, אלא בעיקר - להמשיך על ידי הלימוד הארת אותם התיקונים. וזה לשונו:

"כי זהו ענין כל עסק לימוד חכמת הנסתר, לעורר את גילוי ואורו ית"ש באותו הענין שמדבר. ונתגלה אותו האור למעלה ונמשך זיוו למטה, כמו שמחדש ומגלה אותו בלימודו ודיבורו. ועי"ז הנה הוא ממש בונה עולמות למעלה, לפי שורש נשמתו הקשור ומיוחד בשורש כלל ישראל. ועי"ז הנה יאירו ויזהירו כולם לעתיד, באותן אורות שנתגלה על ידו, ויאירו כולם בו ויהנו מזיוו, אחר שיוסר כל המסכים דהזוהמא ואחר שיזדככו העולמות מעביותם" (לשם שבו

ואחלמה, ספר הכללים, כלל טו, ענף ה, אות ב).

ומדבריו תלמד ג"כ לעניינינו, שלא זו בלבד שעל ידי לימוד תורת רבינו ממשיכים ומאירים את אלו התיקונים בעולם, אלא גם - כפי המשכתם בעוה"ז, כך יהיה לו חלק בהמשכתם והארתם לעתיד לבוא, כשיאירו בכל נשמות ישראל, ודוק מאד כי נורא הוא.

רעא. עצם האותיות והדיבורים של אותה התורה. בזה פירשנו מש"כ "בהתיקונים הנזכרים בה", וכמו שפירשנו למעלה ב"שפת הבאר",

וּבְעֵין הַמִּבְאֵר וְנוֹדַע בְּפִקְדֻת הַכְּתוּב "וּקְשָׁרְתֶם לְאוֹת" וְגו', שְׁנֵם אִם סוֹבֵב
הַכְּתוּב עַל כָּלִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְגַם נִרְאָה מִפְּשִׁיטוֹת לְשׁוֹן הַכְּתוּב
כְּאִינוּ מִצֻּה רַק עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר זִוְּלוּ, לְקִשְׁרָם לְאוֹת וְכו'. וּבְכָל
זֹאת, הוֹדִיעֵנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּאַמְתַּת כּוֹנֵן הַכְּתוּב, עַל עֲצָמוֹ וְעַל פְּרָשִׁיתוֹ
לְבַד. כִּי גַם מַעֲצָם הַפִּקְדָּה הַזֹּאת, אִם יִחְסַר אוֹת אַחַת, אֵין בְּהַקְשִׁירָה שׁוּם
מִמֶּשׁ כָּלָל.

וְחֲכָמֵי הַקְּבֵלָה מְפַלְיָנִים בְּרוּמָמוֹת כָּל אוֹת וְאוֹת מֵאֵלֶּה הַפְּרָשִׁיּוֹת,
הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'כְּתוּבָה דְּמִלְכָּא', וְהָאֹר וְהַפֶּחַ שֶׁבְּכָל אוֹת וְאוֹת
מְחִיב וּמְכַרַח מְאֹד לְכָל אִישׁ וְאִישׁ בְּכָל יוֹם וְיוֹם. וּמִבְאֵר וְנִרְאָה מִדְּבָרֵיהֶם,
שְׁנֵם הָאוֹתִיּוֹת מִדְּבָרֵי הַפִּקְדָּה הַזֹּאת בְּעֲצָמָה "וּקְשָׁרְתֶם" וְגו', נִמְצְאִים
בְּאֵלֶּה הָאוֹרוֹת וְהַמִּזְחִין.

וְכֵן נִמְצָא הַדְּגֻמָּא הַזֹּאת בְּהַכְּתוּב "וּכְתַבְתֶּם" וְגו'. וְעוֹד נִמְצָא לָזֶה הַרְבֵּה
דְּגֻמָּאוֹת וּדְאִיּוֹת, כְּאֲשֶׁר יֵבִין הַמַּעֲנִין בְּעֲצָמוֹ.

כָּלִל הַחֲמִישִׁי, הוּא: כָּל מִקְרָא אוֹ מֵאִמֵּר חַו"ל, שֶׁמִּזְכִּיר קִצַּת מֵאֵתוֹ
לְאִיּוֹת עֲנִין, [סוֹבֵב כּוֹנֵן עַל כָּל הָעֲנִין וְ]נִכְנָם וְנִתְבָּאֵר
כָּל הַמִּקְרָא וְהַמֵּאִמֵּר חַו"ל בְּזֶה הָעֲנִין:

~ באר אברהם ~

וּבְעֵין מַה שֶּׁמִּבְאֵר וְיִדְוֶע לְגַבִּי צוּי הַפְּסוּק "וּקְשָׁרְתֶם לְאוֹת עַל יָדָךְ וְהָיוּ לְטוֹטְפוֹת בֵּין
עֵינֶיךָ". שָׂאֵף עַל פִּי שֶׁכּוֹנֵן הַפְּסוּק עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְגַם נִרְאָה מִפְּשִׁיטוֹת לְשׁוֹן הַפְּסוּק
שְׁאִינוּ מִצֻּה לְקִשֹּׁר לְאוֹת אֶלָּא אֵת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה וְלֹא פְּרָשָׁה זוֹ עֲצָמָה. וְאֵף עַל פִּי כֵן
הוֹדִיעֵנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁבְּאַמְתַּת כּוֹנֵן הַפְּסוּק הוּא, עַל עֲצָמוֹ וְעַל פְּרָשָׁה זוֹ לְבַד. עַד כִּדִּי
כָּךְ, שְׁנֵם אִם יִחְסַר בְּתַפְלִין אוֹת אַחַת מַעֲצָם הַצּוּי הַזֶּה שֶׁל 'וּקְשָׁרְתֶם', אֵין בְּקִשְׁיִרְת
הַתַּפְלִין שׁוּם מִמֶּשׁ כָּלָל.

וְחֲכָמֵי הַקְּבֵלָה מְפַלְיָנִים בְּרוּמָמוֹת כָּל אוֹת וְאוֹת מֵאֵלֶּה הַפְּרָשִׁיּוֹת, הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'כְּתוּבָה
דְּמִלְכָּא' יי. וּמִבְאֵרִים שֶׁהָאֹר וְהַפֶּחַ הַמֵּאִיר בְּכָל אוֹת וְאוֹת מֵאוֹתִיּוֹת הַתַּפְלִין, מְחִיב וּמְכַרַח

באר אברהם

מֵאֵד לְכָל אִישׁ וְאִישׁ בְּכָל יוֹם וְיוֹם. וּמִבְּאֵר וְנִרְאָה מִדְּבָרֵיהֶם, שְׁגִם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַצּוּרִי
הַזֶּה בְּעֶצְמוֹ "וּקְשָׁרְתָם", הֵם גַּם חֵלֶק מֵאוֹתָם הָאוֹרוֹת וְהַמּוֹחִין.

וְכֵמוּ כֵּן אָנוּ מוֹצְאִים אֶת הַדְּגָמָא הַזֹּאת לְגַבֵּי הַפְּסוּק "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ".
וְעוֹד יֵשׁ לָזֶה הִרְבֵּה דְּגָמָאוֹת וְרֵאיוֹת, כֹּאֲשֶׁר יִבִּין הַמַּעֲיִן בְּעֶצְמוֹ רַעג.

הַפֶּלֶל הַחֲמִישִׁי, הוּא: שְׁכָל פְּסוּק אוֹ מֵאֵמֶר חו"ל, שְׁמִזְכִּיר רַבֵּנוּ חֵלֶק מִמֶּנּוּ – אֵין פְּנִינָתוֹ
שֶׁל רַבֵּנוּ יֵשׁ רַק עַל אוֹתוֹ חֵלֶק שֶׁל הַפְּסוּק אוֹ הַמֵּאֵמֶר, אֲלֵא עַל כָּל הַפְּסוּק וְהַמֵּאֵמֶר. וְכָל
הַפְּסוּק וְהַמֵּאֵמֶר מִתְבָּאֵר עַל פִּי תוֹרָה זוֹ יֵשׁ.

שפת הבאר

להוסיף, שלא זו בלבד ש"יכולים" לפרש כן, אלא
שאכן כוונת רבינו הייתה לזה. וכשהביא איזה מקרא
או מאמר חז"ל, הייתה כוונתו על כל הענין. אלא
שבאתגליא לא הביא את המקרא או מאמר חז"ל
רק לאיזה ענין, והמעין צריך לגלות בעינו (ע"פ
שאר הכללים) כיצד מתבאר כל המקרא או המאמר
חז"ל, ודוק.

רעה. וכל הפסוק והמאמר מתבאר על פי תורה
זו. והיינו, שכשמזכיר רבינו ז"ל איזה פסוק,
אשר פסוק זה הוא חלק מסיפור או ענין שלם –
יש קשר בין התורה לבין כלל הענין המדובר שם
באותו פסוק ובאותו מקום. [וכגון: בתורה א' מביא
רבינו ז"ל פסוק הנאמר אצל עשיו שביזה את
הבכורה, ומוהרנ"ת בהלכה שעל תורה זו (פיקדון זו)
מפרש כל מעשה מכירת הבכורה על פי תורה זו. וכן
בתורה ט', מביא רבינו את הפסוק הנאמר אצל יוסף
"ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", ומוהרנ"ת
מבאר פנימיות עניינו של יוסף, גניבתו ומכירתו, ע"פ
תורה זו (ליקוטי הלכות, גיטות ה, ג).]

וכלל זה תקף בצורה ברורה יותר, כשמדובר
בהמשך של אותו פסוק או מאמר המובא בפנים,
וביותר ויותר אם רבינו מוסיף את התיבה "וכו",
שבזה מורה לנו לעיין בהמשך הפסוק או המאמר.
(ולדוגמא: בתורה א', כשמביא רבינו את הפסוק
"וחפרה הלבנה" הרי הוא מוסיף תיבת וכו', ובזה
מורה לנו לעיין בהמשך הפסוק שכתוב שם "ובושה

שהאותיות והדיבורים שבכל תורה הם התיקונים
שעל ידה נמשכה ההשגה, ועי"ש עוד שאפשר
לפרש באופן אחר.

רעב. כתר המלך. וכלשון רבינו ז"ל בליקוטי
מוהר"ן: "כי אפילו כשעושין מצוה, צריך
שיהיה לו גם כן בושה גדולה. כי איך באים לחטוף
התפילין, שהם 'כתרי דמלכא', ולהניחם פתאום על
הראש. בוודאי ראוי שיהיה לו בושה גדולה, כשבא
לעשות איזה מצוה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, עב, ומקורו, ראה בזוהר
הקדוש ח"ג דף רסב ע"א וע"ב).

רעג. כאשר יבין המעיין בעצמו. אחת
מהדוגמאות הידועות, היא: אמירת הקרבנות
והקטורת, שעל ידי עצם אמירת הקרבנות והקטורת,
מתעוררים ונמשכים התיקונים הנעשים על ידי
הקרבתם והקטרתם, והבן.

רעד. כוונתו של רבינו. הנה, במהדורת תרס"ח היה
כתוב רק: "כל מקרא או מאמר חז"ל, שמזכיר
קצת מאתו לאיזה ענין, נכנס ונתבאר כל המקרא
והמאמר חז"ל בזה הענין". ובמהדורת תרצ"ה באו
והוסיפו מכת"י, בסוגריים מרובעות: "[סובב כוונתו
על כל הענין ו]נכנס ונתבאר כל המקרא" וכו'.

ומה שנוסף בזה הוא, כי לולא הוספה זו היה
אפשר לחשוב שכלל זה בא ללמדנו שמגודל עומק
דברי רבינו יכול המעיין לבאר את כל המקרא
והמאמר חז"ל ע"פ דברי רבינו בתורה זו. ולכן בא

בְּלֵל הַשִּׁישִׁי: דְּבַר הַכְּתוּב "זֶה לַעֲמֹת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים", כְּפִי בְּאוּרוֹ
בְּסִפְרֵי אֱמֶת, שֶׁכָּל הַנִּמְצָא מִצַּד הַקִּדְשָׁה וְהַטּוֹב, נִמְצָא

באר אברהם

הַבְּלֵל הַשִּׁישִׁי הוּא: מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפְּסוּק "זֶה לַעֲמֹת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים" יי, וְכִפִּי אֲשֶׁר
נִתְבָּאָר פְּסוּק זֶה בְּסִפְרֵי אֱמֶת יי, שֶׁהַכּוֹנֵה הוּא, שֶׁכָּל מֵה שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הַקִּדְשָׁה וְהַטּוֹב,
נִמְצָא כְּנֶגֶד זֶה גַם מִצַּד הַטְּמֵאָה וְהָרַע יי [כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם יי].

(וְלִכְנִי יי, כָּל מֵה שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹרוֹת רַבֵּנוּ עַל צֶד הַקִּדְשָׁה, נוֹכַח לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ שִׁישׁ גַּם
זֶה לַעֲמֹת זֶה בְּצַד הָרַע יי). וְכֵן לְהַפְּךָ יי: כִּמְה פְּעָמִים נוֹכַח לְלַמֵּד עַל צֶד הַטּוֹב

שפת הבאר

הקבלה, הלא היא הקבלה האמיתית של הזוהר
הקדוש וקבלת האריז"ל. וגם מוהרנ"ת רגיל
להשתמש בליקוטי הלכות עם לשון זה של 'ספרי
אמת' (ראה לדוגמא: ברכת השחר ה, יג. הוראה ג, לד. ברכות הראיה ה, יב. ראש
חודש ג, יא. שילוח הקן ד, י).

רעה. נמצא כנגד זה גם מצד הטומאה והרע. ענין
זה מובא כמה וכמה פעמים בכתבי האריז"ל,
לגבי כמה וכמה עניינים, ונביא בקצרה כמה לשונות:
"דע, כי גם זה לעומת זה עשה האלהים, ובכל
עולם מד' עולמות; אצילות, בריאה, יצירה, עשיה,
של הקדושה. יש כנגדם קליפות טמאות, וגם הם
בבחי'; אצילות, בריאה, יצירה, עשיה" (שער ההקדמות, דף
פה עמוד ב). "ודע כי הכל נעשה זה לעומת זה, כמו שיש
בקדושה י' ספירות ואין-סוף עליהם, כמו כן בסטרא
דשמאלא, יש עשרה אחרות ואחרת עליהם, דומיא
דאין-סוף, לא שהוא ח"ו אין סוף כלל, אלא במקום
א"ס דקדושה" (ספר הליקוטים, פרשת בראשית, פרק ג).

"והענין הוא, כמה שתדע, כי גם את זה לעומת זה
עשה האלהים, וכמו שיש אדם הראשון דקדושה, כן
יש אדם בלייעל בקליפות, ויש בו רמ"ח איברים
ושס"ה גידין" (שער הגלגלים, הקדמה כג). "והנה גם את זה
לעומת זה עשה האלהים, וכמו שיש שם קבוע אל
הנשמה הקדושה אשר באדם, והוא השם שקוראים
לו אביו ואמו בעת שנימול כנודע, כך יש שם קבוע
בקליפה, שהוא היצר הרע הנכנס באדם מיום שנולד,

החמה", ללמדנו שיש גם חמה דסט"א (כמבאר שם
בפליח וביה"ק).

ויותר מכך (אע"פ שאינו קשור בהכרח לכלל זה):
בקובץ "עמק הנחל" שיצא לאור בשנת תש"ל, כתב
הגה"ח רבי משה קרמר שליט"א שגם כשמשתמש
רבינו עם לשון מליצה של פסוק, אפשר למצוא
כוונה עמוקה באותו פסוק, שקשור למה שנתבאר
בתורה זו. ומביא כמה דוגמאות לזה, מתורה א'
["כשזה קם זה נופל"] ומתורה ד' ["בחמלת ה' עליו"]
ועוד. וכן בספר 'מסילת הקשרים' הביא לזה דוגמא
מתורה ו' על 'מי הוא זה ואיזהו', עיי"ש.

רעו. מה שנאמר בפסוק זה לעומת זה עשה
האלקים. לשון הפסוק בשלימותו הוא: "ביום
טובה ה'ה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת
זה עשה האלהים על דברת שלא ימצא האדם
אתיו מאומה" (קהלת ז, י). ואמרו בגמרא (תענית טו):
"שאל אחד את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות
רעה, אמר ליה: מאי דכתיב גם את זה לעומת זה
עשה האלהים? - אמר לו: כל מה שברא הקדוש
ברוך הוא - ברא כנגדו; ברא הרים - ברא גבעות,
ברא ימים - ברא נהרות. אמר לו: רבי עקיבא רבך
לא אמר כך, אלא: ברא צדיקים - ברא רשעים, ברא
גן עדן - ברא גיהנם".

רעו. בספרי אמת. ביטוי זה של 'ספרי אמת' שגור
הרבה בפי המבא"ד, וכוונתו בזה לספרי חכמת

ונמצא שכל אדם יש לו שני שמות, אחד מצד הקדושה, ואחד מצד הקליפה" (שם).

רעט. כקוף בפני אדם. קטע זה נוסף במהדורת תרצ"ה, בסוגריים מרובעות. ובדברים אלו מסתתר יסוד גדול בהבנת הכלל הזה, וכאשר נרחיב אי"ה בהערה דלהלן.

והנה, מקור ענין זה שהטומאה היא כקוף בפני אדם לעומת הקדושה, הוא בזוהר הקדוש: "כמה דאתמר דהכי אזיל סטר אחרא בתר קדושה, כקוף בתר בני נשא" (זוהר הקדוש ח"ג דף קצב), ומובא ענין זה הרבה בכתבי הקבלה. ופירש הרמ"ק בספרו 'פרדס רימונים': "כי הקליפות הם לפני הקדושה כקוף לפני בני אדם, וכמו שהקוף לפני האדם עושה כל מעשה האדם דרך לעג, רוצה להיזמנות ואינו נדמה. כן הטומאה והקליפה עושה כמעשה הקדושה, אם בענין הנשמות, אם בענין הפעולות, אם בענין הגוונים" (פרדס רימונים, שער כה פרק ז), וראה עוד להלן, שהבאנו גם כמה לשונות מדברי רבינו ומוהר"ג"ת.

רפ. ולכן, מתיבה זו, עד "וכן להיפך", הוספנו מלשוננו, למען ירוץ הקורא.

רפא. כל מה שנמצא בתורות רבינו על צד הקדושה, נוכל ללמוד ממנו שיש גם זה לעומת זה' בצד הרע. כאן המקום לבאר באר היטב ענין זה, ובעיקר, להדגיש את אשר נוסף בסוגריים "כקוף בפני אדם":

כי הנה, כלל זה נתפס אצל הלומדים, יותר על דרך ההפכים; אור לעומת חושך, טוב לעומת רע, אמת לעומת שקר, צדיק לעומת רשע, שובע לעומת רעב, עליה לעומת ירידה, מילוי לעומת חיסרון. אבל באמת, יש מלבד זאת, עומק גדול יותר בענין "זה לעומת זה", והוא: שכל מושג שיש בצד הקדושה, יש כנגדו בצד הטומאה מי שמדמה עצמו אל הדבר הקדוש הזה, ובחיצוניותו הוא דומה אל הקדושה, כאותו 'קוף' העושה תנועות כבני אדם, ורוצה להטעות כאילו הוא האדם.

ולדוגמא: לעומת ה"אור" בקדושה - לא זו בלבד שיש כנגדו "חושך", אלא - יש גם "אור" כביכול בצד הטומאה, שרוצה להטעות כאילו הוא

האור האמיתי. וכן לעומת ה"צדיק" בקדושה - לא זו בלבד שיש כנגדו "רשע", אלא - יש גם "צדיק" כביכול בצד הטומאה, שרוצה להטעות כאילו הוא הצדיק האמיתי. וכן על זה הדרך בכל שאר המושגים.

וכמו שמצאנו בליקוטי מוהר"ן, לגבי הרשעים העומדים לעומת הצדיקים, שכתב: "כנגד כל מעשה של צדיק יש כנגדו רע, דהיינו שיש כנגדו מעשיות של רשעים, שגם להם אירע כיוצא בזה. כגון שמצינו שפינחס עשה דבר גדול שפרח באויר, וכנגד זה יש מעשה של רשע, שגם בלעם פרח באויר, וכן כיוצא בזה, כי הרע לעומת הטוב. וההפרש הוא, רק מי שיכול להבדיל בין אור וחושך, זה יודע גודל ההבדל וההפרש שבין מעשיות של צדיקים למעשיות של רשעים. כי זה מסטרא דקדושה על ידי תפילות, כמו שכתוב באלישע 'ספרה נא לי הגדולות', היינו שעשה הניסים על ידי תפילה, אבל מעשיות של רשעים הם על ידי תחבולות או כישוף או דבר אחר מסטרא אחרא" (ליקוטי מוהר"ן, רלז). כי "את זה לעומת זה עשה אלהים, ונתן כח גם בהסטרא אחרא שתוכל להתעקם כקוף בפני אדם, עד שיש כח גם להחרטומים והמכשפים שיעשו כמעשה הצדיקים לפעול פעולות על ידי שמות הטומאה, כמפורש בתורה לענין המופתים הנוראים שעשה משה רבינו, ויעשו גם החרטומים בלהטיהם כן" (ליקוטי הלכות, ברכת השחר ה, עו).

הרי לך, שהרשע לא די לו במה שהוא עומד לעומת הצדיק להחטיא ולהרשיע, אלא שהוא מדמה את עצמו כקוף בפני אדם, לעשות כמעשי הצדיקים, מופתים וניסים, ובוה הוא מטעה את הטועים, שיחשבו שהוא צדיק.

ובדקות יותר, מצאנו גם לגבי הצדיקים עצמם, וחידושי תורתם, שגם אצלם יש מושג של 'קוף בפני אדם', וכמבואר בתורה רמ"ה בליקוטי מוהר"ן בזה הלשון:

"דע שיש חדרי תורה, ומי שזוכה להם, כשמתחיל לחדש בתורה, הוא נכנס בהחדרים, ונכנס מחדר לחדר ומחדר לחדר, כי בכל חדר וחדר יש כמה וכמה פתחים לחדרים אחרים, וכן מאותן החדרים לחדרים

בְּנֶגֶד זֶה מִצַּד הַשְּׂמָאָה וְהָרַע, [בְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם]. וְנִלְמַד בְּפֶה פְּעָמִים צַד הַטּוֹב, מִהַפּוֹכּוֹ שֶׁבְּצַד הָרַע.

בְּלָל הַשְּׂבִיעִי: בְּכָל הַמִּדּוֹת וְהַבְּחִינֹת שֶׁמִּזְכִּיר מֵהֶם בְּכָל עֵינֶן, בְּלוּלָה בְּל מִדָּה וּבְחִינָה בְּפִרְטִיּוֹת, מִכָּל הַמִּדּוֹת וְהַבְּחִינֹת

באר אברהם

מהפוכו שפצד הרע יפ.

הַבְּלָל הַשְּׂבִיעִי: כָּל מִדָּה וּבְחִינָה שֶׁמִּזְכִּיר רַבֵּנוּ הַקְדוּשׁ בְּתוֹרוֹתָיו, בְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת וְהַבְּחִינֹת הַמְּזוּכָּרוֹת בְּכָל אוֹתָהּ הַתּוֹרָה יי. [פְּעִין הַמּוֹבָא בְּסִפְרֵי קַבָּלָה, לְגַבִּי הַסְּפִירוֹת,

שפת הבאר

שם מצוייר על הטבלא כל הדברים שיעשו שם, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ואפילו כשבאים לשם לפנים, עומד לך אחד, ועושה כמעשה קוף [!] וכל הדברים שעושה הבעל קומדיע הוא עושה אחריו בליצנות, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ועיקר הוא השחוק בעצמו שעושים שם. וכמו כן תבין הנמשל מעצמו, כי יש מי שנדמה לו שנכנס לפנים, ולפני ולפנים, ועדיין עומד בחוץ לגמרי, כי לא התחיל להשיג השגה של אמת. והצדיק הגדול מאד, אף כשזוכה להשיג השגות גדולות של הקדושה באמת, אף על פי כן אינם נחשבים בעיניו לכלום, לגודל עוצם הכרתו את גדולות הבורא יתברך. על כן הוא משתדל ומתחזק בכל פעם, שיתחיל השם יתברך להראות לו אור התורה, כאילו לא התחיל להשיג

כלל מימיו" (ליקוטי מוהר"ן, רמח).

הרי לך שהזכיר רבינו מושג זה של 'קוף בפני אדם', גם לגבי ההשגות שיש בתוך הקדושה. כי לעומת ההשגות של הצדיק הגדול מאד (שאינו מטעה את עצמו בהשגות של היכלי התמורות) נחשבים שאר ההשגות ומשיגיהם כקוף בפני אדם.

וכן מצאנו על זה הדרך, בליקוטי תניינא סימן נ"ז, שכתב: "דע, כשצדיק גדול אמיתי מגלה תורה, חידושים נפלאים ונוראים, הוא טובה להקטנים במעלה, שעל ידי זה נתגדל הקטן במעלה, שהכל רצים ובאים אליו. וגם בהסטרא אחרא נתגדל אחד

אחרים, והוא נכנס ומטייל בכולם, ומלקט משם אנצרות וסגולות יקרות וחמודות מאד אשרי חלקו. אבל דע, שצריך לזהר מאד, לבל יטעה בעצמו, כי לא במהרה זוכין לזה, כי יש כמה וכמה חידושים שאינם באים משם, רק מהיכלי התמורות, כי את זה לעומת זה עשה אלקים. ואף שנדמה לאדם להשגה גדולה, אף על פי כן, גם שם יש חידושים נאים שנדמין להשגות [...] ודע שכל אדם קודם שמשיג בתורה השגה של אמת, צריך לילך בהכרח דרך אלו היכלות התמורות. אבל הכלל שאסור לטעות בעצמו, לסבור שכבר בא אל ההשגה הראוי, כי אם יסבור כן יישאר שם חס ושלום, אבל כשיידע שעדיין לא התחיל ליכנס לחדרי תורה האמתיים, אזי יתחזק בעבודת השם, וירבה בתפילות, ויפציר עד שיפתחו לו שערי הקדושה באמת, ואז יראה ההפרש. ואפילו אם עשה עובדות ותעניתים וסיגופים בשביל השם יתברך, ואחר כך זכה לחידושים, אף על פי כן אל יעמוד על זה לסבור שהם השגות של אמת הנ"ל, כי אפילו להדמיונות של היכלי התמורות צריך עובדות ותעניתים.

ואפילו בתאוות עולם הזה יש דוגמא לזה, כגון למשל: כשעושים שחוק וקומדיע, אזי נוסע אחד ומכריז וחושב כל הדברים שיעשו על הקומדיע, ואף שהוא תאוה לשמוע, אף על פי כן אין זה השחוק בעצמו, וכן כשבא להחדר שעושים שם הקומדיע יש

על ידי זה. כמו שמצינו בבלעם, כשנתן השם יתברך את התורה לישראל, באו כל האומות לבלעם (כמו שאמרו רבותינו ז"ל). נמצא שעל ידי נתינת התורה לישראל נתגדל בלעם, ובאו אליו כל העולם, והוא עמד עצמו על איזה פסוק ואמר להם תורה. כי אז כשבאו אליו, שאלו אותו מה ששאלו: ה' למבול ישב? והוא עמד על פסוק, והשיב להם: ה' עוז וכו'. וכן בישראל בעצמן שהם בקדושה ואינם באים ח"ו לבלעם וכיוצא בו. אך כשצדיק גדול אמיתי מגלה חידושים, ונעשה רעש גדול, שזה מגלה חידושים נוראים כאלו, אזי כולם מתקבצים ובאים לאיזה קטן במעלה, ונאספים אצלו לשמוע ממנו, מחמת הרעש שנעשה על ידי החידושים שמגלה הצדיק הגדול, והוא עומד עצמו על איזה פסוק ואומר להם מה שאומר " (ליקוטי מוהר"ן חנינא טו). הרי לך להדיא, שלא זו בלבד שלעומת משה רבינו יש בלעם, אלא גם לעומת הצדיק הגדול האמיתי יש קטנים במעלה שעומד על איזה פסוק ואומר מה שאומר.

ומכל זה תבין שהכלל השישי הזה, לא בא רק ללמדנו שלעומת כל דבר טוב הנזכר בתורת רבינו יש דבר רע, אלא אף גם, כל דבר טוב הנזכר בתורת רבינו יש לעומתו דבר הנדמה אל הטוב ובאמת אינו טוב. (וזה מטעה הרבה יותר, כמובן).

ולהבנת הענין, נביא דוגמא לזה מתורה א' בליקוטי מוהר"ן. דהנה, שם מבואר בדברי רבינו שצריך כל אדם להסתכל בשכל שיש בכל דבר, והשכל שבכל דבר הוא בחינת אור ה"שמש" שמאיר לאדם בכל דרכיו. והנה, ע"פ הכלל הזה, לא זו בלבד שיש את ה"זה לעומת זה" הפשוט; שכנגד האיש הכשר (בחינת יעקב) המסתכל בשכל שבכל דבר, יש את הרשע הכסיל (בחינת עשיו) אשר לא יחפוץ בתבונה כי אם בהתגלות לבו, ואינו רוצה להסתכל ולקשר עצמו אל אור השכל. אלא אף גם, כשם שיש בצד הקדושה אור השכל / אור השמש, יש גם בחינת אור השמש בצד הרע - הלא הם החכמות החיצוניות - שמדמה את עצמו אל האור השכל האמת, ורוצה להטעות כאילו הוא השכל האמיתי (כמבואר שם בפ"ח בבית"ק). ואפשר להאריך בזה עוד, ואכמ"ל.

רפג. וכן להיפך. מכאן אנו מתרגמים מש"כ המבאר "וילמד כמה פעמים". וכוונתו

להוסיף שלא רק מצד הקדושה אפשר ללמוד לצד השני, אלא גם להיפך: מהצד השני אפשר ללמוד לצד הקדושה, וכמו שהבאנו דוגמא לזה בהערה הבאה.

רפג. מהיפוכו שבצד הרע. ולדוגמא: בתורה ג', מביא רבינו ז"ל על אודות הציפורים שבקליפה, שהם מתעוררים בלילה. ומהצד הרע אנו לומדים על צד הטוב, שגם הציפורים שבקדושה הם סוד הלילה מצד הקדושה. ובזה אנו מבינים מדוע עיקר זמן לימוד הגמרא הוא בלילה, כמבואר בביאור הליקוטים על תורה ג' (אות א').

וכן בתורה ח', מבואר שם שהרוח של הרב דקליפה הוא רוח סערה, וממילא מובן שגם בצד הקדושה יש בחינה של רוח סערה, וכפי שמובן מדברי רבינו בעצמו בהמשך התורה שכתב על הציצית שהיא בחינת שער / סערה, עיי"ש ובביאור הליקוטים שעל תורה זו באריכות.

(אגב; במהדורת תרצ"ה כתוב "שביצד הרע", אמנם בפשטות צריכים להגיה כאשר הגיהו במהדורות שלאחריו "שבצד הרע").

רפד. כלולה מכל המידות והבחינות המוזכרות בכל אותה התורה. ובמקום אחר הביא המבאר מקור לכלל זה מדברי מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, וזה לשונו: "בסוף הלכות הפקר ונכסי הגר מבואר מדברי מוהרנ"ת הכלל אשר הבאתי בהקדמת ביאורי הקודם, שכל תיקון בכל מאמר ממאמרי רבינו ז"ל כלול מכל התיקונים הנזכרים בזה המאמר [כמו בענין הספירות עיין שם]" (ביאור הליקוטים, השמטות

מכת"י המחבר, אות ד).

וזה לשון מוהרנ"ת שם: "ועיין בפרי עץ חיים בשער הזמירות פרק ו' בכוונות 'ויברך דוד' ובכוונות 'אז ישיר'. שכתב שם וזה לשונו: כבר פירשנו למעלה וכו' שאל תתמה שהזכרנו הספירות והדברים כפולים ומכופלים, כי יש כמה פרצופים בכל עולם ועולם, לכן תמצא כי אנו חוזרים להזכיר וכו', עיין שם. והעתקתי זאת לענייננו, שגם כן אל יפלא בעיניך שהזכרנו בסדר התפילה הנ"ל כל התיקונים הנ"ל כמה פעמים, כי בכל עולם ובכל דרגא צריכין לתקן כל התיקונים הנ"ל, וכן בכל יום ויום ובכל חודש

שָׁבוּהָ הָעֵינָן [כְּעֵין הַמוֹכָא בְּסִפְרֵי אֱמֶת בְּדִבְרֵי הַסְפִּירוֹת]:

כָּלֵל הַשְּׁמִינִי: כָּל הַמְּדֻרָּגוֹת הָעוֹלוֹת מֵאֵין תְּכֵלִית עַד אֵין סוֹף, נְחָשְׁבִים כְּלָם ל'אֹרוֹת' ו'כֵּלִים'. כִּי כָּל מְדֻרָּגָה נְחָשְׁבֶת לְכָלִי, אֲשֶׁר תִּקְבֹּל בְּעֶצְמָה אֶת הָאוֹר וְהַשְּׁפַע שְׁנִשְׁפַּע בְּכָל עֵת מִהַמְּדֻרָּגָה שְׁלֹמַעְלָה מֵאֲתָה. אֲבָל כִּנְגֵד הַמְּדֻרָּגָה הָעוֹמֶדֶת מְלֻמָּטָה יוֹתֵר גַּם מֵאֲתָה, נְחָשְׁבֶת גַּם הִיא לְעֶצֶם הָאוֹר וְקִדְשָׁת הַמְּדֻרָּגָה הָעֲלִיוֹנָה שְׁנִתְקַבֵּל בָּהּ.

[כָּלֵל הַשְּׁמִינִי: כִּי כָּל מְדֻרָּגָה שְׁלֻמָּטָה יוֹתֵר, נְחָשְׁבֶת לְכָלִי כִּנְגֵד הַמְּדֻרָּגָה שְׁלֹמַעְלָה מֵאֲתָה. וְהִיא כִּנְגֵדָה, תִּחְשַׁב לְאוֹר הַמִּתְקַבֵּל בְּתוֹךְ הַכָּלִי]:

באר אברהם

שָׁבֵל סְפִירָה כְּלוּלָה מְכֹל הַסְפִּירוֹת יִי^א. וְכִמּוֹ בֵּן בְּתוֹרַת רַבֵּנוּ יִי^א; יֵשׁ בְּכָל תּוֹרַת כְּמָה וְכְמָה מִדּוֹת וּבְחִינּוֹת, וְכָל מִדָּה וּבְחִינָה כְּלוּלָה מִכָּלֵם יִי^א]:

הַכָּלֵל הַשְּׁמִינִי: כָּל הַמְּדֻרָּגוֹת הָעוֹלוֹת מֵאֵין תְּכֵלִית עַד אֵין סוֹף יִי^א, נְחָשְׁבוֹת כְּלָן לְאֹרוֹת וְכֵלִים. כִּי כָּל מְדֻרָּגָה נְחָשְׁבֶת ל'כָּלִי' לְגַבִּי הַמְּדֻרָּגָה הָעֲלִיוֹנָה יוֹתֵר, מֵאַחֵר שֶׁהִיא מְקַבֵּלֶת אֶת הָאוֹר וְהַשְּׁפַע שְׁנִשְׁפַּע עָלֶיהָ בְּכָל עֵת מִהַמְּדֻרָּגָה שְׁלֹמַעְלָה מִמֶּנָּה. וּמֵאִידֶה, לְגַבִּי הַמְּדֻרָּגָה הָעוֹמֶדֶת מִתְחַתֶּיהָ, הִרִי הִיא נְחָשְׁבֶת כְּעֶצֶם יִי^א ה'אֹר' וְהַקִּדְשָׁה שֶׁל הַמְּדֻרָּגָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁהִתְקַבֵּל בָּהּ יִי^א.

(וְלִבֵּן יִי^א כָּל מִשְׁגַּג שֶׁאֲנִי לּוֹמְדִים בְּתוֹרַת רַבֵּנוּ, יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי הִבְחָנוֹת יִי^א, מִצַּד אֶחָד הוּא נְחָשְׁבֶת ל'אֹר', וּמִצַּד שֵׁנִי ל'כָּלִי'. כְּשֶׁהִדְבַּר תְּלוּי, לְגַבִּי אֵיזָה מְדֻרָּגָה אֲנִי מִתְיַחֲסִים).

[כָּלֵל הַשְּׁמִינִי: כָּל מְדֻרָּגָה שְׁלֻמָּטָה יוֹתֵר, נְחָשְׁבֶת ל'כָּלִי' כִּנְגֵד הַמְּדֻרָּגָה שְׁלֹמַעְלָה מִמֶּנָּה, וְהַמְּדֻרָּגָה שְׁלֹמַעְלָה מִמֶּנָּה נְחָשְׁבֶת ל'אֹר' הַמִּתְקַבֵּל בְּתוֹךְ הַכָּלִי]:

שפת הבאר

כל מחשבותיו למחשבות קדושות ולתקן המאכלים על ידי שמחה ולהמשיך בחינת תיקון המשפט על ידי קשר המרכבה וכו"ל. וכשזוכין לכל אלו הבחינות, הוא רק לפי המדרגה שלו, וכפי אותו היום. ואחר כך כשעולה למדרגה אחרת, צריך להתחיל מחדש אלו

ושנה ובכל דור ודור וכו' כו"ל. כי כל אחד צריך עצות עמוקות בכל יום בגשמיות ורוחניות ולגדל האמונה על ידי זה ולברר בירורים שהוא בחינת גרים וכו' ולהעלות מהחתים לפיתוחי חותם קודש וכו', דהיינו להתגבר להציל את עצמו מהרהורים רעים ולהפוך

התיקונים, כי אז צריך עצות חדשות לפי אותו הדרגה. וכן בכל יום ויום, כי אי אפשר לברר הכל בפעם אחת, רק מעט מעט בכל יום ויום ובכל חודש ושנה וכו', ועוד יש בזה כמה דברים" (ליקוטי הלכות, הפקד נכסי הגר ד, לד).

רפה. שכל ספירה כלולה מכל הספירות. כידוע מאות פעמים בכתבי האריז"ל: "כי הנה נודע שכל ספירה וספירה מן הי' ספירות, כלולה מכל הי' ספירות" (שער הקדמות, דף טז ע"א). וכמובא גם בליקוטי הלכות: "ידוע שכל בחינה כלולה מכל הבחינות, כמבואר בכתבי האריז"ל כמה פעמים שכל שם וכל בחינה וכל ספירה וכו' כלולה מכל השמות ומכל הבחינות" (ליקוטי הלכות, ברכת השחר ג, כה).

אך בוודאי יש לכל מידה ודרגה את הגבול שלה, וכדוגמת מה שכתב המבאר בביאורו על תורה ח': "בדבר המידות הנ"ל שזוכה להם כל רב דקדושה. ובכלל השביעי הנ"ל בהקדמה, שכל מידה כלולה מכל המידות. [אשר בכל זאת, נחלק כל מידה להיות למדרגה בפני עצמה]. יש לבאר, [כמבואר גם במקום אחר] שבכל זאת, יעמוד כל רב במדרגה ומידה בפני עצמה" (ביאור הליקוטים, תורה ח, ביאור הקצר אות כא).

רפו. וכמו כן בתורת רבינו. והמשכיל יבין, שהמבאר מגלה עינינו להבין שכל תורה ותורה בליקוטי מוהר"ן, הוא אילן שלם וקומה שלימה, של בחינות ומידות. ממש כעין אילן עץ החיים של חכמת הקבלה, שהיא אילן וקומה שלימה של ספירות ופרצופים. ולכן גם ההתייחסות לכל תורה ותורה מליקוטי מוהר"ן, היא כעין ההתייחסות לכלליות חכמת הקבלה, ודוק והבן.

רפו. וכל מידה ובחינה כלולה מכולם. ולדוגמא: בתורה ל' מבאר רבינו שהמלכות דקדושה הוא בחי' ד' שהוא כנגד הד' בנים. אבל באמת, כל אחד מאותם הד' בנים יש בו בעצמו את כל הד' בחינות של כל הד' בנים, כפי שמובן ממש"כ רבינו בסוף התורה ש"ל אחד ואחד" יש לו בחינת מלכות, ולא רק שכל אחד מהד' בנים הוא חלק מהמלכות דקדושה, והבן (ביאור הליקוטים, סימן ל ידיעה ב).

רפח. מאין תכלית עד אין סוף. 'אין תכלית' הוא ביטוי למדרגה הנמוכה ביותר, ו'אין

סוף' הוא המדרגה העליונה ביותר שהוא אור הא"ס יתברך. וכלשון רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן: "והקדוש ברוך הוא מצמצם אלקותו מאין סוף עד אין תכלית, עד נקודת המרכז של עולם הגשמי שעומד עליו" (ליקוטי מוהר"ן, נד).

רפט. בעצם. לשון המבאר הוא "לעצם", והיינו שאינו רק כמו עצם האור, אלא הוא נחשב לעצם האור בעצמו. ומה שכתבנו כך הוא למען ירוץ הקורא, בסגנון לשונו בימינו אנו.

רצ. כעצם ה"אור" והקדושה של המדרגה העליונה שהתקבל בה. היינו, שלא רק שביחס למדרגה שתחתיה היא נחשבת ל"אור", אלא שלגביה היא נחשבת כעצם האור והקדושה של המדרגה העליונה. ולדוגמא: מוהרנ"ת נחשב לגבינו כאור רבינו בעצמו, כי מאחר שהאירה בו אור קדושת רבינו - אזי אע"פ שלגבי רבינו שהוא המדרגה העליונה, נחשב מוהרנ"ת ל"כלי", אעפ"כ לגבינו - הרי הוא נחשב כאור קדושת מדרגת רבינו שהתקבלה בו, כי נתאחד עמה. ודוק.

רצא. ולכן. הוספנו קטע זה, אע"פ שאינו מלשון המבאר, למען יובן ה"כלל" שיש בדברים אלו, בלימוד העיון בליקוטי מוהר"ן.

רצב. כל מושג שאנו לומדים בתורת רבינו, יש לו שתי הבחנות. ונביא לכך דוגמא מתורה א', למען יובן יותר: כשאנו לומדים בתורה א' על חמה ולבנה, אור השכל והצמצום, הרי שלאמתו של דבר, יש בלבנה עצמה שני בחינות: לגבי המדרגה העליונה המאירה בה, היא לבנה שמקבלת אורה מהחמה, ולגבי המדרגה התחתונה, שהיא משפיעה עליה, היא נחשבת כחמה, והמדרגה שלמטה ממנה היא הלבנה. וכגון: רבינו ז"ל, לגבי אור החכמה האלקית, הרי הוא נחשב כלבנה שמתבטל לגמרי לקבל אור החמה. ולגבי תלמידו מוהרנ"ת ושאר כל תלמידיו ואנשיו וכל נשמות בית ישראל, הרי הוא ה"חמה" המאירה להם, וכולנו נחשבים כלבנה המתבטלים אליו ומקבלים ממנו אורו. אמנם, מוהרנ"ת בעצמו, על אף שלגבי רבינו הוא הלבנה, הרי לגבינו הוא נחשב כחמה, וכן הלאה. (וכלשון המבאר בשיחות וסיפורים: "וכפי אשר ביארתי

כָּלֵל הַתְּשִׁיעִי: בְּדִבְרֵי הַשְּׁגוּתוֹ וְהוֹדְעוֹתָיו בְּרוּמָמוֹת הַצְדִּיק וְתוֹרָתוֹ, סוֹכֵב בּוֹנֵתוֹ עַל יְחִידֵי הַדּוֹרוֹת [בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי וְהָאֲרִיז"ל].

באר אברהם

כָּלֵל הַתְּשִׁיעִי: בְּשִׁרְבָנוּ מְגִלָּה לָנוּ הַשְּׁגוֹת וַיְדִיעוֹת אוֹדוֹת רוּמָמוֹת הַצְדִּיק וְתוֹרָתוֹ – אֵין בּוֹנֵתוֹ עַל כָּל מִי שֶׁהוּא צְדִיק^י, אֱלָא – בּוֹנֵתוֹ עַל יְחִידֵי הַדּוֹרוֹת^י, בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי וְהָאֲרִיז"ל^י. וּבַעֲקָר אֵין בּוֹנֵתוֹ בְּרַב כָּלֵל תּוֹרוֹתָיו, וְקַעַל הַצְדִּיק הָאֵמֶת שֵׁישׁ לוֹ

שפת הבאר

אלו שעדיין לא יצאו מחול אל הקודש אפילו כחוט השערה – הרי זה פשוט, שלא כל מי שהוא צדיק יכול לעשות תיקון נפלא כזה. וכמו שכתב בפירוש בליקוטי עצות, על תורה זו, וזה לשונו: "יש נפשות שהם פגומות מאד מאד, ואפילו כשבאים אצל הצדיקים האמתיים, אף על פי כן עדיין משוקעים בכל התאוות ועדיין לא יצאו מחול אל הקודש אפילו כחוט השערה. ונפשות כאלו, בוודאי אי אפשר להעלותם ולחדשם בבחינת עיבור. אבל יש צדיק שגדול במעלה נפלאה ונראה כל כך, עד שאפילו נפשות פגומות כאלו הוא יכול להעלותם בבחינת עיבור ולחדשם לטובה. על כן מי שיודע בנפשו שפגם מאד ורוצה לחוס על חייו ולחזור לשם יתברך, צריך לבקש ולהתחנן מאד מאד לפני השם יתברך, שיזכהו ברחמיז להתקרב לצדיק כזה, שיהיה גיבור כל כך שיזכל להעלות ולחדש גם נפשו לטובה, אשרי הזוכה למצוא צדיק כזה!" (ליקוטי עצות, צדיק סז).

וכן, מה שנאמר בתורה י"ז שהצדיק יכול להודיע לטוב הכבוש בין הגויים את מעלתו וכו' – גם זה אין בכוחו של כל צדיק. וכמו שכותב מוהרנ"ת בתפילות: "כי עתה אין לנו על מי להישען כי אם עליך אבינו שבשמים. כי הצדיקי אמת שהיה להם זה הכח להודיע האמת להטוב הכבוש, הלא המה נסתלקו בעוונותינו הרבים. ומה נעשה עכשיו בעת צרה הזאת אשר כמוהו לא נהיתה, אשר נשארנו כתורן בראש ההר וכנס על הגבעה, באין משען ומשענה"

(ליקוטי תפילות ח"א, יז).

וכן בליקוטי הלכות, כשמדבר מוהרנ"ת על כוחו של הצדיק לגבי 'ראש השנה', הרי הוא מתבטא:

לעיל ברוממות מוהרנ"ת ז"ל, שכנגד רבינו ז"ל נקרא גם כן בשם התלמיד 'יהושע' דלית ליה מגרמיה כלום, אבל כנגד כלליות נפשות ישראל עלה ונתעלה גם כן למדרגות פני משה רבינו עליו השלום בעצמו, שהוא פני עזרא כנ"ל מדברי חכמינו ז"ל (ועיין לקמן). וממילא מבואר גם לראש תלמידיו ומשרתיו ומשמשיהם, שהוא אבי הרב ר' נחמן ז"ל מטאלטשין, שכנגדו וכלליות הנפשות, נקרא גם כן בשם 'יהושע'

(שיחות וסיפורים, כרך שלישי, אות מז).

רצג. אין כוונתו על כל מי שהוא צדיק. כי אף על פי שרבינו בתורותיו מזכיר בסתמיות את השם 'צדיק', אך באמת אין כוונתו על כל מי שהוא צדיק. כי אף על פי שישנם צדיקים רבים אמתיים בכל דור, אבל גם הם יודו ולא יבוש, שאין להם את הכוח לפעול כל מה שזכר בליקוטי מוהר"ן על אודות הצדיק. וכמו שמתבטא מוהרנ"ת בליקוטי תפילות: "כי לעוצם שפלותנו וחלישותנו עתה, וכולנו אין פנינו יפות כלל, אין מי שיזכל לעזור אותנו כי אם רבי ומנהיג אמת, שיהיה באמת בבחינת משה רבנו עליו השלום ... ואיך זוכין למצוא מנהיג כזה, איה איפוא הוא, איה מקום כבודו, איה העצה והתחבולה שנזכה למצוא. כי אם אמנם גם עתה נמצאים צדיקים ומנהיגי ישראל, ה' עליהם יחיו, ויארץ ימיהם ושנותיהם. אבל הלא כל המפורסמים כולם, יודו בעצמן ולא יבוש, שאין להם זה הכח שהזכרנו לפניך, שהוא הכח של משה רבנו" (ליקוטי

תפילות ח"ב, נח).

ולדוגמא: מה שנאמר בתורה י"ג, שהצדיק מעלה בעיבור את נשמות הבאים לשמוע תורתו, גם את

שפת הבאר

"ומחמת שאין שכיח עתה צדיק כזה שיהיה גדול במעלה כזה, על כן צריכים לילך ולנסוע על קברי הצדיקים המופלגים במעלה שזכו לזה" (ליקוטי הלכות,

תפילת המנחה ו, יז).

וכן במקום אחר, הרי הוא כותב על החילוק בין הצדיק הגדול לבין שאר הצדיקים ומנהיגי ישראל, וזה לשונו: "כי הצדיק השלם כמו משה רבינו, יכול לבטל עצמו אל התכלית תמיד אפילו בלא כניסתו לתיבה. ועל כן, צדיק כזה, באמת הוא יכול לבטל הדין לגמרי מכל העולם. אבל שאר צדיקים, אין יכולין לבטל עצמן כי אם כשסותמין עצמן ונסגרים בחדרים, בבחינת לך עמי בוא בחדריך" (ליקוטי הלכות,

תפילת ערבית ד, יז).

ועל האדם לחפש את אותו הצדיק המיוחד, הגדול מכולם, "כי אף על פי שמאמין בכל הצדיקים, אף על פי כן הוא צריך לברר לו אחד שיהיה אצלו בבחינת שבת לגמרי, להתקרב אליו ביותר. עד שיזכה למצוא באמת את הצדיק השלם בתכלית השלימות, שעל ידו עיקר תיקונו" (ליקוטי הלכות, שבת ה, יג).

עין שם באריכות).

ואגב; גם מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, כשמזכיר בסתמא את השם "צדיק", אין כוונתו על כל מי שהוא צדיק, רק על רבינו ז"ל. ומה שאינו מזכיר את

רבינו בגלוי, רק כותב בלשון כללי, הוא מכמה טעמים. כמו שכתב המבאר בכוכבי אור, וזה לשונו: "והמעין יבין מאליו, שמה שלא יזכירו שם (וכן בשאר מקומות בדבריו הקדושים) כי אם בדרך כלל בשם 'צדיק', הוא מפני דרכי שלום וכבוד אלקים הסתר דבר. וגם כי אמנם שגם זה אמת, כי כל צדיק הדור יש בו בחינת משה משיח כמובא בדבריו ז"ל, אבל בודאי העיקר הוא ה'עלית על כולנה', שהוא משה משיח בעצמו, כנשמע כמה פעמים מפיו הקדוש בפירוש" (כוכבי אור, חכמה ובינה, כא).

רצד. יחידי הדורות. כבר פירשנו ענין זה ב"שפת הבאר" על ה"פתיחה", עיי"ש. ועיין עוד מה שנכתוב בזה אי"ה בהערה הבאה.

רצה. כרשב"י והאריז"ל. מה שהוסיף המבאר ופירט "כרשב"י והאריז"ל", ולא הסתפק במה שכתב "יחידי הדורות" - כי באמת, מושג זה של "יחידי הדורות" יכול להתפרש גם בכלליות, על הצדיקים הגדולים היחידים בדורותם. וכמו שמצאנו שמוהרנ"ת משתמש בלשון זה גם על אברהם אבינו וירמיהו הנביא [וכלשונו: "וכמו שמצינו בכמה דורות שדייקא על הצדיק החד בדור, הגדול במעלה ביותר, אמרו עליו שקרים וכזבים ועלילות שלא עלו על דעתו. והראשון היה אברהם אבינו שאמרו עליו

לעובדא ולמעשה

וכלשון הזה כתב רבי געצ"י (רבי אליקים געציל ליוכאנא, עובד ה' מופלג מהאריזות שבחבורת עובד ה' שבאומן) במכתב: "רובו ככולו של הספר ליקוטי מוהר"ן, מבאר רב כוחו של הצדיק האמת והשלם בתכלית השלימות ... אך זאת צריכין למודע, שנבין דבר מתוך דבר, על כל פנים כמו פרעה שהבין 'אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך'. על כן גם כאן, מסתמא כשגילה כל כך מעלת הצדיק האמת יותר מכל הספרים, מסתמא הוא השיג והיה בכל הבחינות! על כן יזבן כי תיקון העולם ובפרט הדור האחרון הזה, הוא רק על ידו. בב' הבחינות: בכוחו, בעצותיו הק'. ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו".

וכל מי שמפרש את הנאמר בליקוטי מוהר"ן בעניין ה"צדיק", על עצמו או על אחר, אין זה אלא "פרסום

בדבר השגותיו והודעותיו ברוממות הצדיק ותורתו, סובב כוונתו על יחידי הדורות. סיפור נאה מסופר על מקורב חדש שבתחילת התקרבותו לברסלב למד ליקוטי מוהר"ן בחברותא עם אחד מגדולי אנ"ש, ובכל פעם שלמדו בליקוטי מוהר"ן על ה"צדיק", גדולתו ותיקונו, פירש זאת המקורב הטרי על האדמו"ר הקודם שלו, שהוא זה שעליו נאמר כל זה... כשנמשך כך זמן מה, נענה מקרבו ואמר: "פרעה היה חכם יותר ממך! שכן, הוא, כששמע מיוסף הצדיק פתרון החלום ועצתו, אמר 'אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך' (בראשית סא, לט) והבין שאם יוסף יכול לומר את הפתרון והעצה, הוא זה שיכול לפעול כל זה. אבל אתה, שומע מרבינו על גדולת ה'צדיק' ואינך מבין שהוא הוא אותו צדיק..."

[ובעקר לא יהיה פונתו פרבם בכלם, זולת על משה משיח בעצמו ,

באר אברהם

נשמת 'משה משיח' בעצמו יצ, הלא הוא: רבנו נחמן מברסלב יצ. אשר אנו מחפשים

שפת הבאר

מחמשת יחידי הדורות, וכמו שהזכיר המבאר"ר בעצמו בספרו כוכבי אור (ששון ושמחה, אות י'). וראה מש"כ בספרו "שיחות וסיפורים", על אודות החילוק שיש בין הבעש"ט לבין הרשב"י והאריז"ל, וזה לשונו: "וכפי הנראה לעניות דעתי מצירופי דברי רבינו ז"ל בכתב ובפה, שאף על פי שגם רבנו ישראל הבעל שם טוב וצוק"ל נחשב בין יחידי הדורות כרבי שמעון בר יוחאי והאר"י ז"ל הנ"ל, אבל בו נמצא עיקר גדול מנשמת יעקב אבינו, שנקרא אחר כך בשם ישראל" (שיחות וסיפורים, אות מא). עיי"ש באריכות ואכמ"ל).

רצו. אין כוונתו ברוב ככל תורותיו, רק על הצדיק האמת שיש לו נשמת 'משה משיח' בעצמו. במהדורת תרס"ח, הסתיים הכלל בתיבות "כרשב"י והאריז"ל", ובמהדורת תרצ"ה נוספו התיבות: "ובעיקר לא יהיה כוונתו ברובם ככולם, זולת על משה משיח בעצמו, שאנו מחכים אליו".

רצו. רבינו נחמן מברסלב. כאן סתם המבאר"ר וכתב "משה משיח בעצמו", ולא גילה שמכוון על רבינו הקדוש בעצמו, אבל דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר, ובכל ספריו חוזר המבאר"ר כמה וכמה פעמים וכותב בפירוש, שרבינו הקדוש הוא 'משה משיח האמת'.

וכמו שהבאנו ב"שפת הבאר" שעל ה"הקדמה", את דבריו המפורשים של המבאר"ר בספרו כוכבי אור, וז"ל: "כי הוא אשר נאמר עליו 'מה שהיה הוא שיהיה', ומשיח דא משה' ... וזה אשר גם 'מה שהיה הוא שיהיה' עם הארבע תיבות, במספר שמו במילואו "נון חית מס נון" עם הכולל (711). וזה אשר גם 'משה משיח' עם השבע אותיות במספר שמו במילואו "נון חית מס נון" (710)" (מכבי אור, חכמה ובינה, ל).

שהוא מין, כמו שמובא במדרש, שאמרו בשביל המין הזה בא הרעב. וכן משה רבנו שחשדוהו באשת איש וכל אחד קינא לאשתו ממשה, כמו שפירשו רבותינו ז"ל, וכן ירמיהו חשדוהו באשת איש, וכן כיוצא בזה על גדולי הצדיקים דווקא, יחידי הדורות, אמרו דברים כאלה" (ליקוטי הלכות, סימני בהמה וחיה שחורה ה, ל). וכן על דוד המלך [וכלשונו: "כל זה אי אפשר להשיג כי אם למובחרי יחידי הדורות, כמו משה ודוד" (ליקוטי הלכות, ריבית ה, ו)] – אע"פ שכל אלו הצדיקים אינם נמנים בין חמשת יחידי הדורות.

ולכן מדגיש בדבריו, וכותב: "כרשב"י והאריז"ל", להורות שכוונתו על אלו הצדיקים שהם גילוי נשמת משה רבינו, המתגלה בכל פעם בגילוי גדול יותר, עם גילוי חדש בתורה. אשר אלו הצדיקים נקראים אצלנו בשם "יחידי הדורות", ע"פ הידוע אצלנו כי "התחדשות דרך האמת, הייתה חמש פעמים בעולם, ואלו הן: משה רבינו, רבי שמעון בר יוחאי, רבי יצחק לוריא, רבי ישראל בעל שם טוב, והנחל נובע מקור חכמה. וממנו ועד משיח לא יהיו חדשות" (חלקי הנחל עמוד הצדיק, סעיף טז). ועל אלו הצדיקים מתכוון רבינו בהשגותיו והודעותיו ברוממות הצדיק ותורתו.

ויש לציין, שבתוך חמשת יחידי הדורות בעצמם, הרי שרבינו ז"ל והרשב"י הם הראשים, כמו שכתב המבאר"ר: "ראשי יחידי הדורות שהוא אדמו"ר ז"ל, ורבי שמעון בר יוחאי ז"ל שמקבל מאתו" (מכבי אור, חכמה ובינה, מז). ורבינו ז"ל בעצמו הוא "ראש ראשי יחידי הדורות, כי הוא משה משיח בעצמו" (ביאור הליקוטים, תורה כז), והוא "המוכרח והעיקר בנשמה הכלליות שבמ'ש'ה' הנ"ל. כי תורותיו ומעשיותיו הן הן סתרי תורה ופנימיותיו הנמצאים מצד הנון והמוכרחים לגאולתנו הנצחית" (שיחות וסיפורים, אות מא).

(ואגב; אע"פ שכאן לא הזכיר המבאר"ר את שמו של הבעש"ט ז"ל להדיא, אעפ"כ כבר ידענו שהוא

שפת הבאר §

וכן חוזר המבאר"ר על כך כמה וכמה פעמים בספרו זה, 'ביאור הליקוטים', וראה לדוגמא מה שכתב על תורה רפ"ב, וזה לשונו: "שאין מי שידע איך להתנהג ולהשתדל בענין הזה כי אם מי שגילה זאת בעצמו, שהוא היה המשה משיח האמיתי". וכן כתב בביאורו לתורה כ"ז על רבינו הקדוש, בזה הלשון: "הצדיק היחידי, וראש ראשי הדורות שהיו מעולם, שהוא הנתעלה ויוצא לגמרי משאר כלליות העולם הנזכר שם בהמאמר חז"ל הנ"ל. כי הוא משה משיח בעצמו... שבזה דייקא, נתעלה על כל הצדיקים הגמורים שהיו מעולם, עד שלא קם עוד בישראל כמוהו, כי הוא משה משיח בעצמו" (ביאור

הליקוטים, תורה כז).

וראה עוד מה שכתב בעניין זה בספרו כוכבי אור: "ועיין בח"י מוהר"ן בשיחות השייכים להתורות, שיש צדיק שהוא כלול מתרין משיחין יחדיו, וכפי הנראה ומבואר מדבריו הקדושים בעל פה, שאלה הדברים סבבו על רבינו ז"ל בעצמו. ושאף על פי שנמצא בו גם מנשמת בן דוד, היה העיקר מצד משיח בן יוסף. ושאף על פי שגם האר"י ז"ל ועוד מיחידי הדורות היו מצד משיח בן יוסף, אבל בו נתקיים מאמר הכתוב רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה" (כוכבי אור, שיחות וסיפורים, לו). ובסעיף מ"ב מוסיף וכותב: "וכבר כתבתי לעיל שהוא נקרא בשם 'בן דוד', ואם לא עצת הס"מ להעמיד עליו עלילות בחינם על לא דבר, הייתה גאולה שלימה בימיו" (שם, מב).

לעובדא ולמעשה §

מה שעושה. ומשך הרבה תיבת 'בניינים' כמפליג בשבח נפלאות תפארת הבניינים הנוראים שבונה מזה" (ח"י מוהר"ן, רצג).

ואפילו כל התורות שגילה לנו רבינו הקדוש, וכל העצות שלימדנו, וההנהגות שהדריכנו בהם – אינם אלא אתערותא דלתתא; שאנו צריכים להתעורר ללמוד אלו התורות ולקיים העצות היוצאות מהם, ועל ידי ההתעוררות שלנו, אנו מעוררים את נשמת הצדיק האמת שיעסוק הוא באלו התיקונים, ויעשה אותם בשלימות.

ולדוגמא: כשרבינו מגלה לנו בתורה רפ"ב בליקוטי מוהר"ן, שצריכים לדון את חבירו ואת עצמו לכף זכות, ועל ידי זה עולה מכף חובה לכף זכות ויכול לשוב בתשובה – האמת הוא, שאין מי שיוכל לעשות תיקון זה בשלימות; למצוא ולעורר את הטוב שבכל יהודי ולהעלות אותו מכף חובה לכף זכות, רק נשמת משה משיח, שהוא רבינו הקדוש שגילה תורה זו. רק שבגודל השגתו ורחמיו, צמצם רבינו את התיקון הנפלא הזה שהוא עוסק בו, והדריך אותנו שנעסוק גם אנו לפי בחינתנו בעבודה זו, ועל ידי זה הוא מקבל כח לפעול תיקון ועבודה זו בשלימות. וכן הוא בכל שאר התורות של רבינו; שכל תורה ותורה, אינה אלא תיקוני הצדיק בעצמו, שרק הוא יכול לעשותם בשלימות, רק שאנו עושים את האתערותא דלתתא.

של שקר". וכביטוי של רבי יצחק ברייטער הי"ד: "אין להאדם להשתדל להיעשות זה הצדיק, ואין לו לחשוב כי כל מי שרוצה ליטול את הכתר הזה נוטל, כי זהו ענין 'מפורסם של שקר' שהובא בליקוטי מוהר"ן. רק כל אחד צריך לקבל מזה הצדיק הנתגלה בכמה דורות, שזהו ענין של התנוצצות משיח וההכנה לגאולה, וכל אחד צריך לידע מזה הצדיק, ואם לא ידע ממנו בזה הגלגול, יצטרך להתגלגל עד שידע ... 'כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם', היינו שיידע ממי נמשכו כל הדברים, ועל ידי זה מקרב הגאולה וגאולת נפשו" (שארית

יצחק, חלקי הנחל, עמוד הצדיק, סעיף יט).

זולת על משה משיח בעצמו. נשמת משה משיח, נשמת רבינו הקדוש – היא זו שעוסקת בתיקון כל נשמות ישראל. ואין מי שיוכל לתקן את נשמות ישראל וכל העולמות התלויים בהם, רק הצדיק הזה. כי רק הוא זה שמקים את משכן הקדושה. וכל מה שאנו עוסקים בתורה ותפילה ועבודת ה', הם רק 'אתערותא דלתתא', לתת טיט ולבנים לצדיק האמת, שיוכל לבנות על ידם את משכן ה', ולהביא את העולם לתיקונו.

וכמובא בח"י מוהר"ן: "שמעתי שפעם אחת אמר לאנשיו, מה לכם לחשוב מחשבות, אין אתם צריכים כי אם לתת אבנים וסיד, ואני בונה מהם בניינים נפלאים ונוראים. כלומר, שאנו צריכין רק לעסוק בעבודת ה' בפשיטות בתורה ובתפילה ומצוות, והוא עושה בזה

שְׁאֵנוּ מִחֲפִים אֵלָיו:]

§ באר אברהם §

שִׁיתְגַּלָּה אֹרֹךְ בְּבִיאת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ יְיָ.

§ שפת הבאר §

ראתה אותו. והיה שוכב על השולחן מעוטף בהטלית והנ"ל, באימה וביראה גדולה, כמוכן לילך ולעלות למקום שיעלה. אשרי הגוף שלא נהנה מהעולם הזה כחוט השערה, אשרי העיניים שלא היו להם שום הסתכלות בזה העולם, כי כל העולם כולו לא היה עולה אצלו כהרף עין, אשרי האזניים שלא שמעו שום קול של זה העולם, וכן שאר כל האיברים והחושים, כמובן כל זה בהמעשה של השבעה בעטלירס שסיפר (סיפורי מעשיות מעשה י"ג). עיין שם היטב והבן, כי לא קדמו אדם בעולם לספר שבחים כאלה על שום צדיק. ומן הסתם, כשהוא ידע לספר כל זאת, היה אוחז בכל זה! ואם תשים לבך להסתכל שם היטב בעין האמת, אז תבין מעט עוצם גדולת קדושתו העולה על כל הקדושות, אשרי לו" (ימי מוהרנ"ת, חלק ראשון, אות סו). ובמקום אחר מבואר שאמר שאחר ארבעים שנה מעת שמיעת המעשה מפי רבינו, השיג שכל הז' בעטלירס הם צדיק אחד, שהוא רבינו הק' (ראה שיש"ק א, תרצג).

וכן בפרטיות, לגבי ה"בעטליר העיוור", שמספר רבינו בסיפורי מעשיות ואינו אומר מיהו - היה פשוט למוהרנ"ת שהכוונה על רבינו בעצמו. וזה לשונו במכתבו לבנו: "אשריך ישראל. בפרט שזכינו לידע מזה שאינו זוכר כלום, והוא זקן וניק וכו' וכו', כי הכל הבל וכל דיירי ארעא כלא חשיבין, וכמו שכתוב בזהר הקדוש 'כולא קמיה כלא חשיב' 'כלא' ממש. אך מי זכה לזה בשלימות, כי אם מי שסיפר מעשה הנ"ל! ומה טוב חלקנו כשאין אנו חולקין על מי שהוא אֵין באמת" (עלים לתרופה, כותב מזם

הושענא רבה שנת תר"ב).

וכן על המעשה מבעל תפילה, יש בידינו שיחה מפורשת, שהיה פשוט למוהרנ"ת שרבינו הוא ה"בעל תפילה", וכך מסופר: "אחר שהדפיס מוהרנ"ת את הליקוטי תפילות, אמרו אנ"ש

רצח. שיתגלה אורו בביאת משיח צדקנו. כי אורו של רבינו הקדוש יתגלה בביאת משיח צדקנו, כמבואר כמה פעמים בדברי מוהרנ"ת, "כי לא גילה אפילו כטיפה מן הים, כי היה סתום ונעלם מאד בתכלית ההעלם. ועדיין אורו הגדול סתום ונעלם מאד מן העולם, עד שיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, אז ידעו גדולתו ותפארתו" (ח"י מוהר"ן, רסג).

וכמו שכתב המבא"ר בביאורו לתורה ה' תניינא, על אודות הסתלקותו של רבינו, שישב ויתגלה בביאת המשיח, וזה לשונו: "אבל באמת נראה מצירופי דבריו הקדושים [בכתב ובפה], שזאת היתה מהטעמים שנגזר על משה להסתלק, ושכן גם בכל יחיד הדורות, כמו רשב"י וכו'. עד שגם רבינו ז"ל, אחר כל אלה ההשגות, גברה כנגדו מלחמת הכלל במחלותיהם ובטומאותיהם הנ"ל, עד שישתלק לגמרי, ולהשיג את אלה ההשגות לאחר הסתלקותו כפלי כפלים [גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם] עד שישב ויתגלה בגואלינו שאנחנו מחכים, ולגלות האמונה לעיני כל" (ביאור

הליקוטים, תורה ה' תנינא, אות ח).

אחר כל הדברים האלה, יש להוסיף, שמלבד מה שרבינו ז"ל הוא נשמת 'משה משיח', הרי שגם בפשיטות, עצם הדבר שרבינו ז"ל הוא זה שהשיג וגילה את אלו ההשגות, הרי שהוא זה שזכה להם. וכפי שחוזר מוהרנ"ת כמה וכמה פעמים, שהדבר פשוט, שכל תורה ומעשה שגילה רבינו ז"ל, זכה הוא בעצמו לכל אלו הדרגות, והוא זה שפועל את כל הנאמר שם. והרי כמה דוגמאות מדבריו הק':

על המעשה מהשבעה בעטלירס, כותב מוהרנ"ת, שמי שסיפר זאת הוא זה שזכה לזה. וכך הוא כותב בעת הסתלקות רבינו: "ואחר כך כשהתחילו להלבישו עמדתו אצלו. אמת מה נהדר היה כשהיה מלוכש בטלית והרדיד שקורין 'סובע', אשרי עין

שפת הבאר

למוהרנ"ת: אתם ראויים להיות הבעל תפילה (המסופר ממנו בסיפורי מעשיות במעשה י"ב), אמר להם מוהרנ"ת: הבעל תפילה הוא רבינו! אולם אם גם אני מאנשי המלך הריני המליץ, כי יכול אנכי ללמד זכות על אדם שעבר שמונה מאות פעמים על כל התורה כולה" (שיש"ק ב, תקצא).

ולא רק לגבי המעשיות, אלא גם לגבי התורות, וכגון על תורה ו' שהוא סוד כונת אלול, כותב מוהרנ"ת במכתב שרק מי שגילה תורה זו הוא עושה אלו התיקונים, וזה לשונו: "מה נשיב לה' כל תגמולוהי עלי אשר חמל עלינו בעל הרחמים בחמלה רבה ובחנינות כאלה, שאנו יודעין קצת

לעובדא ולמעשה

וכמו שכתב המבא"ר להדיא, בביאורו על תורה רפ"ב, וזה לשונו: "אף על פי שברהיטות לשונו הקדושה, נראה לכאורה, שהוא מדבר בפשיטות שכל אחד צריך לבקש ולמצוא הנקודות טובות מתוך הרע והפסולת, שעל ידי זה נתהווה ונעשה הנגינה וזמרה, עד שיוכל להיות שליה צבור, ולהוציא גם אחרים בתפילתו. אבל באמת נראה מבואר מדברי מוהרנ"ת ז"ל, ומשאר דבריו הקדושים שבעניין זה בכתב ובעל פה, כי בכל זאת גבהה דעתו ודרכו נסתרה גם בזה [וכן בכל תורותיו הקדושים], ושיש בזה עניינים נפלאים ונעלמים בתכלית ההעלם, עד שאין מי שיידע איך להתנהג ולהשתדל בעניין הזה, כי אם מי שגילה זאת בעצמו, שהוא היה המשה משיח האמיתי ... ועל כן עשה דרך כבושה לכל אחד ואחד, כי אף על פי כן הוא צריך לכל זה אתערותא דלתתא גם מאתנו, כמובא במקום אחר. וכל אחד כפי מה שעוסק ומתגבר להתעורר ולקיים ככל דבריו בפשיטות, בכל לבבו ונפשו, כמו כן הוא זוכה לפי בחינתו לאיזה בחינה מכל זה".

וכן מבואר דבר זה להדיא בדברי מוהרנ"ת על תורה ו', שאע"פ ששם מלמד רבינו לכל אחד ואחד, שיהיה בקי ברצוא ובשוב, ושיחזק את עצמו גם בשאול תחתיות. אעפ"כ אין מי שיכול לקיים זאת, ולהחיות את המונחים בשאול תחתיות, רק רבינו הקדוש בעצמו שגילה את התורה הזאת. כי "אין זה דבר פשוט להחיות ולהחזיק את האדם שלא יפול יותר, כשהוא בשאול תחתיות ממש חס ושלום. רק יש בזה סוד גדול ונורא, סוד עמוק ונסתר מאד מאד, שהוא 'סוד כוונות אלול', שזה הסוד אין יודע רק מי שדיבר וגילה זאת התורה הנוראה! שהיא סוד השגת 'מעשה מרכבה' בתכלית המעלה, עד בחינת נקודה העלינה מאד, להשלים בחינת 'אדם היושב על הכסא'. ואין מי שיכול להחיות עתה הנפשות היחידות וכו' בדורות האלו, כי אם מי שגילה התורה הנ"ל! וביאר לנו בפשיטות, והזהיר אותנו לקיים

'ואציעה שאול הנך'". (עלים לתרופה, והעתקתו ב"באר לחי"). רק שכפי שאנו מתעוררים לקיים דבריו, כן אנו ממשיכים עלינו את אורו ותיקוניו.

◆ משיח בעצמו שאנו מחכים אליו. כלל גדול לימדנו המבא"ר: "היכן שלומדים בספר ליקוטי מוהר"ן מעניין הצדיק צריכים לכסוף למשיח", "דארף מען זאך פארביינקען נאך משיח" (שיש"ק ג, תצ). עוד אמר בענין זה: "כדי שנזכה להיות אנשים כשרים נתן לנו רבינו את כל עצותיו הקדושים, אבל כדי להיות אנשים כשרים באמת בתכלית השלימות, צריכים להתגעגע למשיח" (שיש"ק ה, קצח).

כי כל מהות הספר ליקוטי מוהר"ן הוא: המשכת אורו של משיח לתוך חשכת הגלות. כי בכל תורה ותורה מזריח לנו רבינו, הארה מאורו של משיח, כי "על פי רוב מדברים מעניין עולם התיקון ומהמשכת ההנהגה שלעתיד, ומהגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו, וכן כל כיוצא בזה. כי זה כל חפצו וכל ישעו ז"ל, להאיר האמת בעולם, ולהמשיך הארה שלימה ואמיתית מעין ההנהגה שלעתיד!" (פרפראות לחכמה, סימן טו, סעיף ה. והעתקתו לעיל).

אלא שמחמת שאנו שרויים עדיין בגלות המר והחשוק, לכן אין זורח האור שבליקוטי מוהר"ן בשלימות, והוא נעלם ונסתר מאד מאד. כמו שהעיד רבינו ואמר: "הבעל דבר יכול לחפות ולכסות את העיניים מאד, אבל בלא זה היה הספר עושה התעוררות גדול מאד בעולם" (ח"י מוהר"ן, טנג). ולא רק מהמתנגדים נעלם האור הגדול, אלא אפילו אלו המאמינים ברבינו הקדוש, ועוסקים בספרו ומעיינים בו, גם מהם נעלם ונסתר האור מאד. וכפי שהתבטא רבינו ואמר: "אזוי ווי די וואס קריגן אויף מיר ווייסן ניט פון מיר, אזוי די וואס האלטן פון מיר ווייסן אויך ניט פון מיר, נאר נתן נפתלי אביסל" = "כשם שהחולקים עלי אינם יודעים ממני, כך

כָּלֵל הָעֲשִׂירִי: הוא, [ש]כִּרְבַּב הַמַּאֲמָרִים הַגְּדוֹלִים שֶׁבְּסֵפֶר הַקְדוּשָׁה, נִרְאָה דְרָבּוֹ, לְכָל יִדְבָּר תַּחֲלָה בְּחִפּוּר וּבְלִיּוֹת הַשְּׁגָתוֹ עִם הַכָּתוּב אוֹ הַמַּאֲמָר חֲז"ל יַחְדָּיו, עַד שֶׁמַּצִּיעַ וּמְפָרֵט תַּחֲלָה עֵצֶם הַהֲשָׁגָה. [זוֹלַת בְּלִשׁוֹן סֵתֶם, יֵשׁ שֶׁמִּקְרִים תַּחֲלָה אֶת הַכָּתוּב אוֹ הַמַּאֲמָר חֲז"ל הַכּוֹלֵל לְכָל דְּבָרֵי הַהֲשָׁגָה שֶׁמִּבְּאֵר אַחֵר כֵּךְ]. וְכָל פֶּעַם שֶׁנִּרְאָה בְּמַשְׁנָה וּמַחֲלִיף אֶת הַדֶּרֶךְ וְהַפֶּדֶר הַזֶּה, נִמְצָא לָזֶה בְּאוֹר מִדְּבָרָיו:

באר אברהם

הַכָּלֵל הָעֲשִׂירִי, הוא: שְׁכַרְבַּב הַמַּאֲמָרִים הַגְּדוֹלִים יצ"ש שֶׁבְּסֵפֶר הַקְדוּשָׁה לְקוּטֵי מוֹהַר"ן, אֲנִי רואים שְׁדַרְבּוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הִיא, שְׁאִינוּ מִבְּאֵר אֶת הַפְּסוּק אוֹ הַמַּאֲמָר חֲז"ל עַד שֶׁגּוֹמֵר לְבָאֵר וּלְפָרֵט בְּתַחֲלָה אֶת עֵצֶם הַהֲשָׁגָה יא. [אֵלָּא אִם בֵּן הוּא מְבִיא סֵתֶם, אֶת הַפְּסוּק אוֹ הַמַּאֲמָר חֲז"ל שֶׁכּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה, בְּתוֹר פּוֹתֶרֶת לַתּוֹרָה, וְרַק בְּסוֹף הַתּוֹרָה מְסַבֵּר אוֹתָהּ יב].

וּמֵאַחֵר שְׁזוּהִי דְרָבּוֹ בְּתוֹרוֹתָיו, לָכֵן: כָּל פֶּעַם שֶׁאֲנִי רואים שֶׁשְּׁנֵה מִדְּרָבּוֹ זו י"ש, וְהוּא מְלַבֵּשׁ אֶת הַשְּׁגָתוֹ בְּתוֹךְ הַפְּסוּק וְהַמַּאֲמָר חֲז"ל, לִפְנֵי שְׁפִים לְבָאֵר וּלְפָרֵט אֶת הַשְּׁגָתוֹ – צְרִיכִים לִמְצָא בְּאוֹר לְכָךְ מִתּוֹךְ דְּבָרָיו.

שפת הבאר

אם מי שגילה התורה הנ"ל וביאר לנו בפשיטות, והזהיר אותנו לקיים 'ואציעה שאול הנך'. ועוד בכמה וכמה לשונות קדושות כאלה, שהחיה אותנו באמרות ה' אמרות טהורות, המשיבין את כל הנפשות הירודות שבעולם בשבעה משיבי טעם וכו' וכו'. ותמימות ופשיטות דבריו הקדושים מתין ומשיבין את הנפש מאד, אבל באמת יש דברים בגו, סודות עמוקות ונסתרות מאד, ואי אפשר לבאר אפילו מה שיש בלבי בזה, מכל שכן הנסתרות לה' אלקינו וכו'. אך הנגלות לנו ולבנינו, לשמור לקיים דבריו הקדושים בפשיטות ותמימות" (עלים לתרופה, מכתב מיום ג' תצא תר"א). ועיין עוד מה שביארנו בזה בס"ד ב"לעובדא ולמעשה".

רצט. המאמרים הגדולים. כי במאמרים הקטנים מצאנו כמה וכמה פעמים שאינו ממתין עם

ומאמינים שיש 'סוד כוונות אלול'. ותדקדק היטב בדבריו הקדושים שאמר 'זה סוד כוונות אלול', שהוא להיות בקי בהלכה, בקי ברצוא בקי ושוב, בקי בעייל בקי בנפיק, שהוא בחינת 'אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך'. וכוונתו כפשוטו, שאפילו מי שהוא בבחינת 'ואציעה שאול' ממש, יאמר 'הנך'. אבל אין זה דבר פשוט להחיות ולהחזיק את האדם שלא יפול יותר, כשהוא בשאול תחתיות ממש חס ושלום. רק יש בזה סוד גדול ונורא, סוד עמוק ונסתר מאד מאד, שהוא 'סוד כוונות אלול' שזה הסוד אין יודע רק מי שדיבר וגילה זאת התורה הנוראה! שהיא סוד השגת 'מעשה מרכבה' בתכלית המעלה, עד בחינת נקודה העליונה מאד, להשלים בחינת 'אדם היושב על הכסא'. ואין מי שיוכל להחיות עתה הנפשות הירודות וכו' בדורות האלו, כי

שפת הבאר

הלבשת ההשגה עד גמר פירוש עצם ההשגה, אלא מלביש אותה בד בבד עם פירוטה, וכגון: תורה ט"ז, ותורה פ' תניינא, ותורה פ"ד תניינא, ועוד.

ש. שאינו מבאר את הפסוק או המאמר חז"ל. כתבנו כך למען ירוץ הקורא. אבל הביאור המדויק ללשונו – שכתב "לבל ידבר תחילה בחיבור וכלליות השגתו עם הכתוב או המאמר חז"ל יחדיו" – הוא כך: "שרבינו אינו מדבר איך מתחברת ונכללת השגתו יחד עם הפסוק והמאמר חז"ל". [כי כבר ידוע שביאורו של רבינו לפסוקים או מאמרי חז"ל, אינם 'ביאורים' בעלמא, אלא הם חיבור וכלליות ההשגה עם הפסוק או מאמר החז"ל].

שא. עצם ההשגה. פירוש: בכל תורה יש את ה"השגה" עצמה, שהיא ההשגה שהשיג רבינו הקדוש במקום שהשיג וגילה אותה בתורה זו, ולאחר מכן יש את ה"הלבשה" שמלביש את אותה ההשגה בתוך דברי הפסוק או המאמר חז"ל. ודרכו של רבינו שבתחילה מבאר ומפרט את עצם ההשגה, ולאחר מכן מלביש אותה.

שב. בתור כותרת לתורה. ולדוגמא, בתורה א', מביא רבינו את הפסוק "אשרי תמימי דרך", בלי לבאר אותה, רק בתור הקדמה וכותרת לתורה, ובסוף התורה מלביש רבינו את כל ההשגה בתוך פסוק זה. וכן בשאר תורות.

שג. ששינה מדרכו זו. ב' מקומות מצאנו, אשר בהם שינה ממש מדרכו זו: האחד הוא, בתורה י"ח. שם מלביש רבינו את השגתו במאמר חז"ל "רבי יונתן משתעי, זימנא חדא הוה קאזלינא בספינתא, וחזינן ההוא קרטליתא", ותחת אשר יפרט תחילה את כל חלקי ההשגה ואח"כ ילביש את כלל השגתו במאמר חז"ל הנ"ל, הרי הוא מפרש בכל פעם עוד חלק מהמאמר חז"ל (בסעיף ב' מפרש תחילת המאמר חז"ל עד "והדרי ליה מיני דכוורא דמיקרי בירשא". ובסעיף ד' מפרש המשך המאמר עד "וזרק זיקא דחלא ונחת". וכן הלאה).

והשני, הוא בתורה נ"ח. שם מלביש רבינו את השגתו בדברי הזוהר הקדוש: "תלת נפקין מחד, חד בתלת קיימא, חד על בין תרין, תרין ינקין לחד, חד יניק לכמה סטרין". אך משנה מדרכו, ותחת אשר יגמור בתחילה לומר את כל ההשגה ורק אז להלביש אותה בדברי הזוהר, הרי הוא מפרש בכל קטע וקטע מדבריו, עוד חלק ממאמר הזוהר, עיין שם.

אמנם, יש עוד כמה תורות, שבתוכם מלביש רבינו את השגתו בפסוקים נוספים [מלבד הפסוק הכללי הנזכר בראש התורה ומבואר בסופה], ותחת אשר יפרט כל חלקי ההשגה ואח"כ ילביש אותם בתוך הפסוק, הרי הוא מלביש אותם תוך כדי פירוטם. ואלו הם:

לעובדא ולמעשה

וגודל ההכרח והחיוב שמוטל על כל אחד לחפש ולהשתוקק למשיח צדקנו – מבואר בדברי המבאר, המובא בהשמטות מכת"י, והרי מעט מלשונו הקדוש: "בדבר הגואל שאנו מחכים אליו נראה מבואר, שהוא גם יסוד ועיקר העבודה בפרטיות, המוכרחת ומחוייבת לכל נפש מישראל. כי בכל דור ודור ולכל איש ואיש, אין שום אופן ותחבולה לגאולתו והתמלאותו לאהבה את ה' בכל דרכיו ותנועותיו שבכל איבר ואיבר ובכל חוש וחוש שבכל רגע ורגע [אשר על זה לבד יִצְרָנו], וזלת כפי שמתגבר בעבודת תורתו ותפילתו ומצוותיו למצוא ולדעת את גואלינו וצדיקינו שאנו מחכים אליו" (ביאור

גם אלו האוחזים ממני אינם יודעים ממנו. רק נתן ונפתלי מעט" (אבג"ה ברזל).

וכבר אמר רבינו ז"ל: "כל מה שמשיח יעשה טובות לישראל, אני יכול לעשות. רק שהחילוק הוא, שמשיח יגזור אומר ויקום, אבל אני (ופסק ולא דיבר יותר). נוסח אחר, אבל אני איני יכול לגמור עדיין" (ח"י מוהר"ן, רסח). ולכן, כל מי שרוצה לזכות בשלימות אל האור הגנוז וצפון בתורת רבינו, צריך להשתוקק לביאת המשיח. אשר הוא יגלה את האור בתכלית השלימות, עד שלאורו ילכו כל באי עולם, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. וככל שמשתוקקים לביאת המשיח, ונכספים אליו בכל לב ונפש, כן זוכים להמשיך הארה ממנו, ולגלות את האור הגנוז והצפון.

כָּלֵל הָאֶחָד עָשָׂר: שְׁבָרָם כָּלָם מִהִמָּקְרָאוֹת וּמֵאֲמֵרֵי חַז"ל שְׁדוּרָשׁ
אוֹתָם בְּפִירוּשׁ הַפְּנִימִי וְהַנִּסְתָּר שִׁבְהָם, נִרְאָה בָּרַב
וְעֵמֶק הַפְּלֹאֶת מִסֵּלְתּוֹ הַקְדוּשָׁה, שְׁפֹכֵב לְחֶבְרָם וּלְיַחְדָּם גַּם עִם פִּירוּשׁ
הַפְּשׁוּט שִׁבְהָם - לְהַבִּין מָשָׁל וּמְלִיצָה.

~ באר אברהם ~

כָּלֵל הָאֶחָד עָשָׂר: שְׁבָרָב כָּכָל שֶׁ הַפְּסוּקִים וּמֵאֲמֵרֵי חַז"ל אֲשֶׁר רִבְנוּ דוֹרֵשׁ אוֹתָם, וּמִפְּרָשׁ
אֶת הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי וְהַנִּסְתָּר שִׁבְהָם - אֲפֹשֶׁר לְדַאֵוֹת אִיךְ שְׁרִבְנוּ, בָּרַב וְעֵמֶק נִפְלְאוֹת דִּרְכּוֹ
הַקְדוּשָׁה, מִחֶבֶר וּמִיַּחַד שֶׁ אֶת הַפִּירוּשׁ הַנִּסְתָּר שִׁבְהָם יַחַד עִם הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שִׁבְהָם שׁ;
'לְהַבִּין מָשָׁל וּמְלִיצָה' שׁ.

~ שפת הבאר ~

נראה שאין כוונתו להשמיענו רק את הידוע לנו, שכל פירושו של רבינו עולים בקנה אחד עם הפירוש הפשוט. דא"כ הוי ליה למימר: "שמחזברים ומאוחדים עם פירוש הפשוט שבהם". ומדכתב "שסובב לחברם ולייחדם", משמע שבא להשמיענו שברובם ככולם מתורותיו, אפשר לראות מתוך דברי רבינו איך שהוא בעצמו עוסק לחברם ולייחדם. והיינו, שמתוך קשרי וצירופי דבריו בתורתו, אנו רואים איך הוא בעצמו מורה על החיבור בין הפירוש הפנימי והנסתר לבין הפירוש הפשוט, ודוק. (ולפי"ז מיושב ג"כ מה שכתב "ברובם ככולם", כי באמת ב"כולם" ממש מחובר ומאוחד הפירוש הפנימי עם הפשוט, אלא שברובם ככולם, עוסק רבינו בעצמו לרמוז ולהראות לנו על החיבור ביניהם, והבן).

וכשתדייק תראה שכפל המבא"ר וכתב "לחברם ולייחדם" (וכן להלן כתב "חיבורם ואחדותם"), כי לא זו בלבד שיש 'חיבור' בין הפירוש הפשוט, אלא הם גם 'מאוחדים' ממש "בתכלית האחדות", כלשון מוהרנ"ת דלהלן. כי באמת, הפירוש הפנימי של הפסוק המתגלה בדברי רבינו, הוא השורש של הפשט הפשוט, ואכמ"ל.

שׁו. מחבר את הפירוש הנסתר שבהם יחד עם הפירוש הפשוט שבהם. וכמו שכתב מוהרנ"ת להדיא בליקוטי הלכות, וזה לשונו: "כי יש ספרים

בתורה י' מלביש רבינו חלק מההשגה בפסוק "ויהי הם מריקים שיקיהם" [מלבד מה שמלביש כלליות ההשגה של כל התורה, בפסוק "ואלה המשפטים"] ואינו מפרט כל חלקי ההשגה ואח"כ מלביש, אלא מפרט ומלביש פיסקא פיסקא. וכן בתורה י"ב מלביש רבינו חלק מההשגה בפסוקים של "וישק יעקב לרחל" [מלבד מה שמלביש כלליות ההשגה בפסוק "תהילה לדוד"] וגם שם אינו מפרט כל חלקי ההשגה תחילה, אלא מפרט ומלביש פיסקא פיסקא.

ובדקות יותר, מצאנו כעין זה בתורה כ', שמבאר שם רבינו במשך התורה את כל פרשת מיתת מרים והסתלקות הבאר והכאת משה בסלע להוציא מים [מלבד מה שמלביש אח"כ כלליות השגתו בפרקא תליתאה דספרא דצניעותא] ואינו מפרט בתחילה כל חלקי ההשגה, אלא מלביש אותה בד בבד עם פירוטה. **שד. ברוב ככל. לכאורה יש לדייק בלשונו הזהב ולשאול: הלא אנו מאמינים ש"כל" הפסוקים והמאמרי חז"ל שמפרש רבינו את פירושם הפנימי, עולים בקנה אחד עם הפירוש הפשוט. וא"כ מדוע נקט לשון "שברובם ככולם", ולא כתב "בכולם" ממש? אמנם, ע"פ מה שכתבנו בהערה הבאה יובן הענין בס"ד.**

שה. מחבר ומייחד. הנה, לשון המבא"ר הוא: "שסובב לחברם ולייחדם". ומלשון המבא"ר

שפת הבאר

- שיתנו לב להבין במקראות, שני הדרכים: המשל והמליצה. שיבינו את מה המשיל למליצה, ואף מן המליצה לא יסורו ליבם, שגם היא צריכים להבין. כשאמר 'להצילך מאשה זרה ונכריה' על הבלי מצרים, נאמר הרי המשל, ואף המליצה שהוציא משלו בלשון אשה הבן בה והיזהר מאשה זרה" עכ"ל רש"י. (רש"י מכנה את מה שאנו קוראים בלשוננו 'משל' בשם 'משל', ומה שאנו קוראים בשם 'משל' הוא מכנה 'מליצה').

ופירוש הדבר: באופן כללי, כשאומרים משל, אין מתכוונים אל המשל בעצמו, אלא אל הנמשל. אבל במשלי שלמה המלך, אין הדבר כן, אלא כוונתו במשליו גם אל הנמשל וגם אל המשל עצמו, וצריכים להבין גם את המשל וגם את הנמשל. לדוגמא: אם שלמה המלך מביא את ה"אשה נכריה" בתור משל לחכמות חיצוניות, אזי מלבד מה שמבינים את הנמשל שהוא חכמות חיצוניות, צריכים להבין גם את המליצה עצמה, שהיא "אשה נכריה".

קדושים מחידושי תורה, שהם בחינת שבת, שאז תכלית הייחוד בין תורה שבכתב ותורה שבעל פה. היינו, שתורה שבעל פה, שהוא מה שמחדשין החכמים הגדולים האמתיים, הוא עולה עד שורש התורה שבכתב שניתנה מפיו יתברך ונכללת שם בתכלית הייחוד. היינו, שהחידושים שמחדשים ומבארים ומפרשים את פסוקי התורה שבכתב, הם כלולים ונעוצים ומחברים יחד בתכלית האחדות עם דיבורי הפסוקים, כי הם מחדשים דבר דבור על אופניו, שחידושיהם כלולים בתכלית האחדות בתוך פסוקי התורה וכו'. בבחינת 'שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז', וכמו שפירש רש"י שם. אבל יש חידושי תורה שבעל פה, שהם גם כן קדושים ואמתיים, אבל קשה לכוונם היטב בתוך דיבורי התורה רק ברמז ובדרך אסמכתא וכו'" (ליקוטי הלכות, ראש חודש נ, כה).

שז. להבין משל ומליצה. הוא מלשון הפסוק במשלי: "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" (משל א, י). ופירש רש"י: "להבין משל ומליצה

לעובדא ולמעשה

בעלמא הוא, שסומך התורה על המקרא כמו שסומכין על איזה דבר וכו', כן התורה שלו גבוה מאד, עד שאינה יכולה להתלבש כי אם דרך אסמכתא בעלמא, והבן. ואמר שמה שמתייגע כל כך קודם התורה, הוא מחמת שקשה לו מאד להוריד השגות התורה שלו בלבושים ודיבורים שיוכל לאמרה ולגלותה, על כן צריך יגיעות גדולות לזה. ועיין במקום אחר מזה, כי דרכו ז"ל היה קודם התורה, שהיה יושב עמנו כמו שעה ושתיים והיה מתייגע מאד בכמה תנועות וגניחות. ואף על פי שישב בשתיקה היה ניכר מתנועותיו שיש לו יגיעות גדולות מאד. ואחר כך פתח פיו והתחיל לומר" (חיי מוה"ר, שסא).

אי לכך, כל מה שמפרש רבינו איזה פירוש פנימי בפסוקי התורה או מאמרי חז"ל – הרי שפירוש זה, הוא הפירוש הפנימי והשורשי של אותו פסוק או מאמר. כי תורתו של רבינו נמשכת משורשי התורה. ועל כורחך שלא רק שפירושו אינו סותר את הפשט הפשוט, אלא שפירושו הוא הפירוש השורשי והפנימי של הפשט.

נראה ברוב ועומק הפלאת מסילתו הקדושה, שסובב לחברם ולייחדם גם עם פירוש הפשוט שבהם. רבינו הקדוש, לא בא לפרש פירושים יפים בפסוקי התורה. אלא זכה להשיג את שרשי התורה, כפי שהם בשורש העליון בטרם הצטמצמו בתוך פסוקי התורה, וכפי שהעיד רבינו ואמר "שיודע שרשי התורה ממקום שהתורה הקדושה באה. כי יש שרשי התורה שהיא למעלה מהתורה, שמשם נמשך כל התורה, ואינו יכול להתלבש כלל בתוך התורה. ויש שהיא בבחינת אסמכתא, שהיא רק בדרך אסמכתא בעלמא נסמך על המקרא, מחמת שהוא גבוה ומרומם מאד" (חיי מוה"ר, רפז). ומשם הוא מגלה לנו את תורתיו הנודאות.

כך, שכשהוא מזכיר בתורתו איזה פסוק או מאמר חז"ל – אין זה אלא שמצמצם ומלביש את תורתו הגבוהה בתוך הפסוק, בדרך "אסמכתא". וכפי שמאריך מוהר"ת בזה וכותב: "שמעתי בשמו שאמר, כבר שיש לו תורות בלי לבושים. פירוש, שאינו יכול להלביש אותה בשום לבוש. ואמר 'קרא אסמכתא

וַיֵּץ שְׁלֹא נִרְאָה חֲבוּרָם וְאַחֲרוֹתָם עִם פְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט, מִקְצֵר דַּעַת הַמְּשִׁיג
וְעַמֵּק הַמְּשִׁיג. וְגַם מֵאֲשֶׁר תִּתְחַלֵּק וְתִשְׁתַּנֶּה הַמַּסְלָה הַזֹּאת מִמֶּאֱמָר
לְמֶאֱמָר, וּמַעֲנִין לְעֵנִין, בְּנוֹדָע וּמִבְּאֵר לְכָל אֲשֶׁר יִסְלַל בָּהּ:

כָּלֵל הַשְּׁנִיִּים עֶשְׂרִי: הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה בְּרוּמָמוֹת דַּעַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ
לְאִין סוּף וְעַמְקָה לְאִין תְּכִלִּית, עַד כִּי נִמְצְאִים
הִרְבֵּה דְּבָרִים הַנִּרְאִים לְדַעְתָּנוּ הָאֲנוּשָׁה כְּשֶׁנִּי הַפְּכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד, וּלְהַעֲדֵר
גָּבוּל חֲכָמָתוֹ וְדַעְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְכִלְתִּי הַפְּכִים יִהְיֶה שׁוֹב.

וְאִם כָּכָל זֹאת, נִמְצָא לַפְּעָמִים גַּם לְהִפּוֹךְ בְּהִרְבֵּה דְּבָרִים - הַנִּחְשָׁבִים לְחִיּוֹב
דַּעְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּשֶׁנִּי הַפְּכִים, [כְּפִי הַמִּבְּאֵר מִדְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ אֲשֶׁר רוּחַ

באר אברהם

וּלְפַעְמִים, אֵין מַצְלִיחִים לִרְאוֹת וּלְהִבִּין אֵיךְ מִתְחַבֵּר וּמִתְאַחֵד הַפְּרוּשׁ הַנִּסְתָּר עִם הַפְּרוּשׁ
הַפְּשׁוּט. וְזֹאת מִשְׁתִּי סְבוֹת: א. מִקְצֵר דַּעַת הַמְּשִׁיג וְעַמֵּק הַמְּשִׁיג שׁ"י. ב. מִהֲמַת שְׁהַמְסָלָה
הַזֹּאת מִשְׁתַּנֶּה מִתּוֹרָה לְתּוֹרָה וּמַעֲנִין לְעֵנִין. כִּידוּעַ לְכָל מִי שְׁלוֹמֵד בְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁכָּכָל תּוֹרָה
וּכְכָל עֵנִין, הַחֲבוּר בֵּין פֶּשֶׁט הַפָּסוּק לְבִין סוּד הַפָּסוּק הוּא בְּצוּרָה שׁוֹנָה שׁ"י.

ד' הכללים דלהלן - השנים עשר, השלשה עשר, הארבעה עשר, והחמשה עשר - מכוונים
כולם על קוטב אחד, והוא: שהעיון בליקוטי מוהר"ן אינו יכול להיות רק עיון תגיוני ואנושי,
אלא הוא עיון רוחני ואלוקי שחייב להיעשות מתוך אמונה, ורק כך ניתן להבין את הדברים
לאשורם ולהגיע אל המכוון הפנימי.

הַכָּלֵל הַשְּׁנִיִּים עֶשְׂרִי, הוּא: הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שְׁאֵנוּ מֵאֲמִינִים, שְׁדַּעַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ
גְּדוּלָּה עַד אֵין סוּף וְעַמְקָה עַד אֵין תְּכִלִּית שׁ"י. עַד כִּדִּי כָךְ, שִׁישְׁנָם הִרְבֵּה דְּבָרִים, שְׁלִפִּי
דַּעְתָּנוּ הָאֲנוּשִׁית שׁ"י, הֵם נִרְאִים כִּ"שְׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד" שׁ"י, אֲכָל אֲצֵל הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ,
אֲשֶׁר אֵין גָּבוּל לְחֲכָמָתוֹ וְדַעְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֵין הֵם נִחְשָׁבִים לְהַפְּכִים שׁ"י.

כְּמוֹ כֵּן, יֵשׁ לַפְּעָמִים מִצֵּב הַפּוֹד: דְּבָרִים אֲשֶׁר נִחְשָׁבִים אֲצֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כְּשֶׁנִּי הַפְּכִים
[וּכְמִבְּאֵר מִתּוֹךְ דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ, אֲשֶׁר רוּחַ ה' דִּבֶּר בָּם שׁ"י], וְאֵנְחָנוּ בְּדַעְתָּנוּ הָאֲנוּשִׁית, נִעְלָם

שפת הבאר

וכמו כן בפסוקים שרבינו מביא, צריך להבין גם שרבינו מגלה בפסוק, אשר זה נקרא בשם 'נמשל', מאחר שזה כוונת הפסוק להמשיל ולהסתיר את הפירוש הנסתר של הפסוק [והיינו את הסוד

בדבריו], וגם את המשל עצמו, שהוא הפירוש הנגלה של הפסוק.

שח. מקוצר דעת המשיג ועומק המושג.
וכמבאר בליקוטי מוהר"ן (תורה טו) שסתרי תורה נקראים בשם חושך כמו שכתוב "ישת חושך סתרו", כי מחמת עומק המושג הרי הם חשוכים ובלתי מובנים.

שט. בצורה שונה. ולכן, צריכים בכל תורה ובכל עניין, להתעמק בעיון ובבכי ותחנונים, עד שיתגלה לעיני המעיין, איך מתחבר בתורה זו הפשט של המקראות ומאמרי חז"ל עם הפירוש הנסתר שבהם.

שי. גדולה עד אין סוף ועמוקה עד אין תכלית.
ראה מה שכתב רבינו אודות דעת הקדוש ברוך הוא, וזה לשונו: "ואלו הן חמשה דברים שנבדל מדעו מן מדענו. הראשון, שבמדעו האחד יודע ידיעות רבות, ואין ריבוי במדעו: השני, יודע הדברים קודם המצאם, אפילו כשאין להם הויה כלל: והשלישי, שמדעו מקיף דברים שאין להם תכלית: והרביעי, שאין שינוי בידיעתו. ואין שינוי כשיודע הדבר בכת, ואחר כך שב פועל: והחמישי, שידיעתו אין מוציא הדבר מאפשרותו" (ליקוטי מוהר"ן, ג).

שיא. האנושית. לשון המבאר הוא "האנושה", ותרגמו "האנושית". אבל באמת, "אנושה" הוא [גם כן] לשון חולי וכאב, וכמובא כמה פעמים בג"ך. ראה לדוגמא בירמיה: "לָפֹה הָיָה כְּאֲבִי נֶצַח וּמִכָּתִי אֲנוּשָׁה" (ירמיה טו, יח) ופירש רש"י: "אנושה - חולה". ובמצודות פירש שם: "ומכתי אנושה - המכה שעלי היא כאובה מאד". וכן בספר מיכה: "כִּי אֲנוּשָׁה מִכּוֹתֶיהָ" (מיכה א, ט) ופירש רש"י: "כי חולה היא במכותיה". וכן בתהילים: "חֲרָפָה שִׁבְרָה לִבִּי וְאֲנוּשָׁה" (תהילים סט, כא), ופירש רש"י: "ואחלה". ובמצודות פירש: "ואנושה - ענין חולי כאוב".

ולפי זה נוכל לפרש גם כאן בלשון המבאר, שכוונתו על דעתנו האנושית החולה, כי דעתנו נחשבת כחולה ובלתי בריאה, מאחר שאין בכוחה להשיג השגות שהם מעל השכל האנושי. וכבר השתמש המבאר בתחילת הקדמתו בלשון זה של "רפואת הדעת", עיין שם.

שיב. שני הפכים בנושא אחד. יסוד זה של "שני הפכים בנושא אחד", מקורו בספר יצירה דתנן התם: "שלש אמות אמ"ש סוד גדול מופלא ומכוסה, וחתום בשש טבעות, וממנו יוצאים אש ומים מתחלקים זכר ונקבה. שלש אמות אמ"ש יסודן ומהן נולדו אבות שמהם נברא הכל" (ספר יצירה, פרק ג, משנה ב). ופירש הראב"ד: "שלש אמות אמ"ש סוד גדול מופלא ומכוסה. פירוש, כשנבוא לחקור איך נאצלו שני הפכים כמו אש ומים מכח פשוט, נמצא שהדעות נלאו מהשיג סיבה זו. ולפיכך קראו סוד פירוש דבר נעלם".

וראה בספר העיון לרבי חמאי גאון (המובא בליקוטי מקבלת הגאונים) שפירש יותר, בפירושו על פרק ב' משנה א', וזה לשונו: "שנינו בספר יצירה 'עשר ספירות בלימה, בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר, כ"ב אותיות יסוד, ג' אמות אמ"ש שממנו אויר מים אש'. פירוש: האויר יצאו ממנו מים ואש, ודע כי האויר הזה הוא האויר הקדמון הנזכר בספר מדרש החכמות. והמופת; שמים וארץ, שני הפכים הללו, שיצאו מאויר הקדמון הפשוט. כי עינינו הרואות שאפילו האויר הזה הגופני, הוא יכול להתחבר עם האש או עם המים, ולא יזיקהו, לעדות כי יצאו ממנו אלו ההפכים, נגמר מעצם זך אחד יחיד ומיוחד פשוט בתכלית הפשיטות בלי שינוי".

שיג. אצל הבורא יתברך, אשר אין גבול לחכמתו ודעתו יתברך, אין הם נחשבים להפכים. וכלשון מוהר"ן בליקוטי תפילות: "כי אתה מפליא לעשות, ומי ישיג פלאותיך הגדולות, כי אתה עושה נפלאות גדולות לבדך הנראין לדעתנו האנושית כמו שני הפכים בנושא אחד, ומי יעצור כח להשיג דרכי נפלאותיך הגדולות והנראות, כאמור: פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה. ונאמר: כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלקים לבדך. ונאמר: עושה גדולות עד אין חקר, ונפלאות עד אין מספר. ונאמר: גבוי שמים מה תפעל עמוקה משאול מה תדע"

(ליקוטי תפילות, סד).

שיד. רוח ה' דיבר בם. הוא מלשון הפסוק שאמר דוד המלך: "רוח ה' דיבר בי ומילתו על לשוני" (שמואל ב, כט). ופסוק זה נאמר על כל דברי החכמים האמתיים שבכל דור, שכל דבריהם הם רוח ה'

ה' דיבר בם], ומדעתנו האנושה, נעלם לגמרי ונסתר סבת זה החיוב.

[קצת יותר באריכות מתדבר תוה, עין בספר כוכבי אור חלק ב', אמת ואמונה, אות וא"ו. ואין זה רק בסבת הרוחניות המצויה לאלה הדברים, עד שגם הם בעצמם, נעלמים ונסתרים מדעתנו, וכעין המובא לקמן בכלל החמשה עשר עין שם].

בָּלָל הַשְּׁלִשָּׁה עֶשְׂרִי: הוא אשר חברתי בחבור בפני עצמו, ונקרא

~*~ באר אברהם ~*~

ונסתר מאתנו לגמרי מדוע הם בשני הפכים.

[ובספר כוכבי אור (אמת ואמונה, אות ו) מבאר ענין זה באריכות יותר שם. וכל זה אינו רק מחמת הרוחניות שיש בדברים אלה, אשר מפני כך נעלמים ונסתרים אלו הדברים מדעתנו שם, וכעין המובא לקמן בכלל החמשה עשר, עין שם ש"ז]:

בָּלָל הַשְּׁלִשָּׁה עֶשְׂרִי ש"ח: את הכלל הזה כתבתי בספר בפני עצמו שם; ספר הנקרא בשם:

~*~ שפת הבאר ~*~

אפשר לכאורה לתת שכר נצחי למי שהתגבר לקיים המצוות ולשבר התאוות, ומאידך, מי שלא התגבר בכל זה, לא יקבל שכר ולא יענוש. ומדוע מחוייבים להעניש את זה שלא התגבר. אמנם, בדעת השם יתברך - הצלחת הנפש והשכר למי שהתגבר, מבלי לתת עונש למי שלא התגבר, הם שני הפכים בנושא אחד, ושניהם מוכרחים זה לזה.

[עוד היה לנו דרך לפרש דבריו שם, והוא: לפי דעתנו האנושית, השכר והעדר ההתגברות בעבודת ה', אינם מוכרחים להיות ב' הפכים. כי מדוע לא יוכל הש"י לתת לאדם השגת אלקות, אם לא זכה האדם לעבדו או להזדכך בעונשים שונים. אבל לפי דעתו האינוסופית של הש"י, הם שני הפכים ממש, ולא ייתכן להיכנס בשערי השגת אלקות אם לא התגבר האדם בעבודת ה' או שהזדכך בעונשים שונים. אמנם, בלשונו יותר מדויק לכאורה הדרך הא'].

וזה [חלק מ]לשונו שם: "כי אי אפשר לכל נפש ונפש לזכות ולבוא לנצח בשערי השגת אלקותו

המדבר בם, וכמו שכתב בליקוטי הלכות, וזה לשונו: "כי הכל רואים ומבינים, כל מי שיש לו מוח בקדקדו, שאי אפשר לגלות תורה קדושה ונוראה כזאת, כי אם מן השמים על ידי נבואת פנים בפנים שהוא משה רבנו. ובפרט כל הסודות העצומות והנשגבות שכבר התחילו לגלות התנאים והצדיקים הקדמונים, אשר תסמר שערות האדם, ורואים עין בעין כי רוח ה' דיבר בם, כי אי אפשר לגלות כזאת בשכל אנושי בשום אופן" (לקוטי הלכות, ברכת השחר ה, עב).

שטו. ובספר כוכבי אור (אמת ואמונה, אות ו)
מבואר ענין זה באריכות יותר. שם מבואר, שאי אפשר לזכות להצלחת הנפש לנצח נצחים רק על ידי ההתגברות לקיים את המצוות ולשבר התאוות והמידות הרעות, ולעסוק בתשובה. ואם אין מתגברים לכל זה, מוכרח האדם לקבל עונשים שונים, עד אשר יזדכך ויזכה להצלחת הנפש לנצח נצחים.

והנה, לפי דעתנו האנושית, שני דברים אלו - השכר והעונש - אינם חייבים להיות יחד, כי היה

יתברך, אך ורק על ידי כל שערה ושערה של 'סור מרע ועשה טוב', אשר מתגבר לזה בכל ההנהגות אשר יתנהג עמה הוא יתברך מתחילתה ועד תכליתה (ואלפי אלפים ורבי רבבות קל וחומר, האחד בעיר ושניים במשפחה, המתגברים גם היום להיות כרצונו יתברך כראוי, מלבד אשר לעד ולנצח יריון מדשן ביתו והשגת אלקותו בכפל כפלים יותר ויותר, אף גם נזדככים ונטהרים ונפטרים אחר מותם מהעונשים בעד החטאים שבגלגולים הקודמים). כי הענין הזה של הצלחת הנפש לעד ולנצח בהתגברות בקיום המצות (או על כל פנים בהשתדלות התשובה) על כל מיני תאוות ומניעות, ובהעדר כל העונשים שונים אשר יענשה אם לא התגברה - זה כביכול לחיוב דעתו יתברך 'שני הפכים בנושא אחד'. וכל אחד ואחד, כפי אשר יזכה לעד ולנצח להבין ולהשיג אותו יתברך, כן יזכה להבין ולהשיג רצונו וחיוב דעתו יתברך גם בזה, ובשאר תעלומותיו הנשגבות" (סוכב אור, אמת ואמונה, ו).

וראה עוד מה שכתב שם: "והנה בכל אשר כתבתי עד הנה יש בזה הרבה לדבר ולרמוז ולבאר, אבל ההכרח לשום קנצי למילין, כדי שלא להיכנס בחקירות חס ושלום. כי כל אשר חלק לו ה' בבינה והשכלה אמתית, להשכיל שרחוק ממנו החכמה ולהבין מדעתו גודל ועוצם החיסרון וקטנות דעתו האנושי והקצרה והמעוטה האנושה והחלושה, וכאין ממש היא חשובה נגדו יתברך, אשר אין סוף ואין תכלית לרוממות ותעלומות תבונתו ודעתו יתברך - יראה בעיניו את עוצם הפתיות והכסילות של הנבוכים והמתעים ומטעים לחקור בדרכיו יתברך בשפלות וקטנות דעתם האנושה, אשר כעיוור באפילה ממש ימששו ויגששו בהשכלתם בכל זה. כי כאשר גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכיו מדרכינו ומחשבותיו ממחשבותינו; יש אשר בשפלות דעתנו, שני הפכים בנושא אחד, ולאין סוף עומק והעלם תבונתו יתברך לבלתי הפכיים יחשב, ויש אשר כביכול לדעתו יתברך שני הפכים בנושא אחד, ומקוצר ומצער תבונתנו, נעלם ונסתר גם זאת בהעלמה והסתרה עד בלי תכלית" (שם, ע).

שטז. אשר מפני כך נעלמים ונסתרים אלו הדברים מדעתנו. כתבנו בקיצור למען ירוץ הקורא, אמנם לשון המבאר הוא: "בסיבת הרוחניות

'המצורף' לאלה הדברים, עד 'שגם הם בעצמם', נעלמים ונסתרים מדעתנו". וביאור דבריו הוא, שמחמת שלא לו הדברים הגשמיים מצורפת גם רוחניות [היינו, שמלבד החלק הגשמי שבאלו הדברים, יש גם את החלק הרוחני שנמצא בתוכם], לכן הופכים גם הדברים הגשמיים בעצמם, להיות נעלמים ונסתרים מדעתנו.

שיז. ובעין המובא לקמן בכלל החמשה עשר עיין שם, שם מבואר באריכות שהחכמה המתגלה לנו בתורת האין סוף, אינה יכולה להתיישב בדעתנו בצורה שכלית, כי היא חכמה רוחנית ואינסופית.

ואולי כוונתו במה שציין לכלל החמשה עשר, הוא גם למה שכתב שם: "בסיבת השני הפכים בנושא אחד שנחשב לדעתו יתברך הבאת דעתו האין סוף בלב המוגבל [בהעדר התרופה ועצותיו הנ"ל] אין שום יכולת ואפשרות ותרופה כלל בענין אחר", והיינו שמי שרוצה להשיג את חכמת האין סוף שבתורת הצדיק, אין אפשרות אחרת כי אם על ידי האמונה בצדיק, וההליכה בדרכיו וקיום עצותיו, עד אשר יזדכך וישיג את האור הבלתי נודע אליו בתחילה, עיין שם.

שיח. כלל השלשה עשר, כלל זה קשור גם לכלל הקודם, כלל הי"ב, כמו שכתב המבאר בעצמו: "בכלל הי"ג הנ"ל שבספר 'אמונה בידיעה הרוחניות', אשר יסדתי בשיחת רבינו ז"ל בדבר הזמן והמקום שבדעת האדם, ולמעלה מהזמן והמקום שבדעת האין סוף יתברך. זה הכלל מקושר ומיוחד גם לכלל שנים עשר הנ"ל, בדבר האמונה הפשוטה אשר הודיענו רבינו ז"ל, שביכולת השם יתברך לעשות ולדבר מה שנראה לאנושת דעתנו כשני הפכים בנושא אחד" (ביאור הליקוטים, תורה ח, ביאור הקצר אות כט), ובכת"י כתב, שהיא הקדמה נפלאה לכל המאמרים של רבינו, וזה לשונו שם בתוך דבריו: "ואם אין דרכו בספרו הקדוש לבוא ממאמר אחד לחברו וכנ"ל בהקדמה עיין שם, אבל מהנולע"ד בהפלאות אחדות תכלית המיעוט והמרובה שבמקום זמן, שהוא הקדמה נפלאה גם לשאר מאמריו הקדושים, אמרתי להאריך בזה כפי המובן מדבריו הקדושים במקומות אחרים".

שיט. בספר בפני עצמו. מתוך דברי המבאר בהקדמתו לספר זה אנו למדים על שני סיבות

בשם: "אמונה בידיעה הרוחנית". ועדין לא נדפס [ועין בענין זה לקמן
בביאורים על תורה ס"ו תדר כ']:

כלל ארבעה עשר: בדבר הטבע וכלליות הבריאה שבשם אלקים
וענין השכינה; עם היות שהבורא בעצמו
יתברך הבדיל בין קדש לקדש, ומכל שכן בין קדש לחול, להיותה
נחשבת כזולתו, אבל מחשבת האדם המבדילה ומפרידה בפרוד ממש,
הוא במחשבה לאמצעי ועבודה זרה הם ושלום.

~*~ באר אברהם ~*~

"אמונה בידיעה הרוחנית" שכ', ועדין לא נדפס שכא. [והקדמת אותו ספר, הדפס לקמן
ב"ביאור הלקוטים" על תורה ס"ו, תדר כ' שכב]:

הכלל הארבעה עשר, הוא להסביר ענין ה"טבע", וכלליות הבריאה המכנה בשם
"אלקים" שכ', וענין ה"שכינה":

ובכן; הן אמת שהבורא יתברך בעצמו הבדיל בין קדש לקדש, ומכל שכן בין קדש
לחול שכ', והבדיל את הטבע / כלליות הבריאה / השכינה, שתהיה נחשבת כזולתו.
אמנם, בו פרנע שהאדם טועה וחושב עליה שהיא ממש מבדלת ונפרדת מהבורא
יתברך, הרי זו מחשבה של עבודה זרה חס ושלום שכ', כאלו עושה אמצעי בינו לבין
השם יתברך חס ושלום שכ'.

~*~ שפת הבאר ~*~

בפני עצמו, הוא מחמת שיצאתי בו מקצת מדרכי
ביאורי שבספרי, וערבתי והרכבתי דבריו הקדושים
ממאמר לחברו, כמבואר מזה לקמן בפנים".
שכ. ספר הנקרא בשם: "אמונה בידיעה
הרוחנית". הסיבה לשם זה, הוא: ידיעת
האדם היא ידיעה אנושית, מגושמת ומוגבלת. אמנם,
ידיעת הקב"ה היא "ידיעה רוחנית", שאין בכח
שכלנו האנושי להשיגו. וכגון: ענין "למעלה מן הזמן"
ו"למעלה מן המקום", הוא דבר שאין אנו יכולים

מדוע וכתב בחיבור בפני עצמו: א. כדי שייגנו
למשמרת מדור לדור ולא יינתן לדפוס, [וכלשונו:
"אצלתי וייחדתי אותו להיות לחיבור וספר בפני
עצמו, ולמשמרת מדור לדור, לבל יתגלה ויינתן
לדפוס עד כי יבא שילה"]. ב. כי אין הוא דומה לשאר
כתביו של המבאר, כי בקונטרס זה יצא מדרכו אשר
נוהג לבאר כל דבר מתוך קשרי התורה, וחיבר כמה
וכמה תורות יחדיו, ולכן כתבו בחיבור בפני עצמו.
[וכלשונו: "גם מה שחילקתי אותו בחיבור המיוחד

שכד. הבדיל בין קודש לקודש, ומכל שכן בין קודש לחול. יש לפרש כוונתו: ההבדלה בין קוב"ה לבין השכינה, היא הבדלה בין קודש לקודש. וההבדלה בין קוב"ה לבין הטבע וכלליות הבריאה, היא הבדלה בין קודש לחול.

שכה. מחשבה של עבודה זרה חס ושלום. וכלשון מוהרנ"ת: "כי באמת, גם הטבע בעצמה הוא השגחת ה' יתברך, והטבע בעצמה בראה ה' יתברך והוא יתברך מנהיג הטבע ברצונו. נמצא, שגם הטבע הוא השגחה. רק שזה סוד הבחירה, שברא ה' יתברך טבע בעולם, שיהיה אפשר לבני אדם לטעות, חס ושלום, כאילו הטבע עיקר. וכשעוקרין את הטבע מן השגחה, אזי כופרין באלקים חיים, חס ושלום, ויורד לשאול תחתיות. ואם ירצה לבחור בחיים באמת, אזי מקשרין את הטבע אל ההשגחה שיודעין ומאמינים שהכל בהשגחתו יתברך, ואפילו הטבע בעצמה היא גם כן מתנהגת בהשגחתו יתברך. נמצא, שהטבע והשגחה כולו חד, כי ה' הוא האלקים; ה' זה מדת רחמים בחינת השגחה, ואלקים זה מדת הדין בחינת טבע, כי 'אלהים' בגימטריא 'הטבע' כמובא. וצריכין ליחדם ביחוד גמור, לדעת כי ה' הוא האלקים - שהטבע והשגחה כולו חד" (ליקוטי

הלכות, דפים ג' א.)

שכו. כאילו עושה אמצעי בינו לבין השם יתברך חס ושלום. וכמבואר בליקוטי מוהר"ן (תורה סב) ענין טעות כפרנית זו של הפיכת הטבע לאמצעי בינו לבין השם יתברך חס ושלום. וזה לשונו: "כי עיקר טעותם של הרחוקים מאמונת השם יתברך, מחמת שעיקר ידיעת אלקותו אינו אלא מגלוי על הסתום, ומחמת שרואים מגלוי, שהנהגת העולם הוא על ידי מערכת המזלות, נפלו בטעויות, כל אחד לפי טעותו. ויש חושבים שהכל על פי הטבע, עולם כמנהגו נוהג, ויש חושבים שצריך לעבוד את האמצעי, כמו שטעו בעגל, שרצו לעשות את העגל אמצעי בינם לבין השם יתברך, שאמרו 'אשר ילכו לפנינו', בחינת אמצעי". (ועיין שם עוד, שבטעויות אלו, רבים נכשלים, שעושים מהסיבות הטבעיות של פרנסה ורפואה, אמצעי ח"ו בינם לבין הש"י רח"ל).

להשיגו בשכל האנושי, והיא "ידיעה רוחנית" ואלקית שאינה מוגבלת בגבולות הזמן והמקום. והחיבור והקשר שלנו עם ידיעה זו, היא על ידי ה"אמונה", שאנו מאמינים ב"ידיעה רוחנית" זו.

שכא. ועדיין לא נדפס. כי כך ביקש וגזר המבא"ר, שלא ידפיסו ספר זה, עד כי יבוא שילה.

אמנם, למעשה, נדפסו כבר כמה קטעים מתוכו, ואלו הם: דף השער וההקדמה של הספר, נדפס בתוך 'ביאור הליקוטים' על תורה ס"ו. וסימן ז' וח' של הספר, נדפסו בספר 'חכמה ותבונה' סימן כ"א סעיף ד', על המעשה מז' בעטלערס. ובחסדי ה' עלינו, זכינו לכתוב ביאור על קטעים אלו, ויודפסו בכרך זה אי"ה.

שכב. תורה ס"ו חדר כ'. כי ספר זה, הוא חלק מתוך הביאורים על תורה ס"ו, וזה לשונו שם: "נעתק לקמן בהכרך הזה, בקונטרס מיוחד אשר נקרא שמו 'ספר אמונה בידיעה רוחנית', והוא חדר העשרים, המחובר לסוף ביאורי שבסימן ס"ו בליקוטי א', אשר קראתי לחלקיו בשם חדרים. והרוצה לעיין בו, יעיין תחילה בחלקים וחדרים הראשונים. ולרוב עומק ודקות והפלאה הדברים אשר כתבתי בחדר הזה, יראתי ונפחדתי פן יהרסו הקוראים והמעיינים בו לדרוש ולחקור על ידי זה גם במזפלא ומכוסה לכל אדם יותר מגבול דעתו. אצלתי וייחדתי אותו להיות לחיבור וספר בפני עצמו, ולמשמרת מדור לדור, לבל יתגלה וינתן לדפוס עד כי יבא שילה".

שכג. המכונה בשם 'אלקים'. כמובא בספרי קבלה, ש"הטבע" גימטריא "אלקים", וכן נזכר בתורה בבריאית מעשה בראשית שם 'אלקים'; "בראשית ברא אלקים". וההסבר הפשוט בזה, הביא השל"ה הקדוש בשם בעל העקידה: "כי שם אלהים רומז על ענין המנהג הטבעי וסידורו הנוהג תמיד כמשפטו, וכמו שאמרו 'עולם כמנהגו נוהג', ולזה יוחס לשם אלהים, ואין אלהים בכל מקום אלא ד"ן, כי הוא מנהיג והמסדר אלו הנמצאות בשורת הדין הטבעי, המנהג העולם במנהג אחד תמיד בלתי משתנה" (השל"ה הקדוש, מסכת פסחים, דרוש ששי, ה). וש"דוד הטבע והניסים, הם משם הוי"ה, עי"ש.

כִּי הַחֶכֶם וּמִבִּין מִדַּעְתּוֹ בִּידִיעָה דְּלֹא גִדַּע וְנִתְפָּס כָּלֵל הַתְּהַשְׁבּוּתָה כְּזוּלָתוֹ
וְאַמְצָעֵי כְּבִיכּוֹל - נִכְנָם וְיוֹצֵא בְּשָׁלוֹמָה וְיַחּוּדָה לְהַבּוֹרָא בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ.
אֲשֶׁר בְּאַמֶּת הָאֱמֶתִי, אֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ וְזוּלָתוֹ כִּתּוּ וּמִפְּשֵׁשׁ בְּהַטָּבַע וְיִשָּׁר הָעוֹלָם
מִמִּט"ט שְׁבַשְׁכִּינָה הַנִּלְל.

באר אברהם

כִּי רַק מִי שֶׁהוּא חָכֵם וּמִבִּין מִדַּעְתּוֹ שְׂכִי; שְׁזָכָה לְהַגִּיעַ לְ"תַכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא גִדַּע" שֶׁכֵּת,
וְיִוָּדַע שְׂאִינוֹ יָכוֹל לָדַעַת וְלִתְפֹּס כָּלֵל אֵיךְ נִחַשְׁבֶּת הַשְׁכִּינָה כְּזוּלָתוֹ וְאַמְצָעֵי כְּבִיכּוֹל - רַק
הוּא, יָכוֹל לְהַכְנִים וְלִיצֵאת בְּשָׁלוֹם שְׂכִי בְּעֶנְיָן זֶה שֶׁל הַשְׁכִּינָה, לְהַבִּין אֵיךְ הִיא מְתִיחֶדֶת עִם
הַבּוֹרָא בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ. כִּי בְּאַמֶּת הָאֱמֶתִי שֶׁ, אֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ, וְזוּלָת ה' אֵין שׁוֹם כִּתּוּ
וּמִפְּשׁוֹת לֹא בְּטָבַע, וְלֹא בְּמִלְאָךְ מִמִּט"ט שֶׁהוּא שֶׁר הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בּוֹ מְתַלַּכְשֶׁת הַשְׁכִּינָה שֶׁלֹּא.

שפת הבאר

- חס ושלום! שאין לך דבר קטון או גדול שלא יהיה
ברשותו ומכוחו יתנועע אפילו תנועה קלה
שבמציאות זולתו מחיותו, שהוא חיי העולם כולו,
והכל נמצא מאתו ומתקיים מאתו ונפעל מאתו,
ומבלעדיו אין במציאות שום ענין כלל. והרי שתי
הקדמות אלו סותרות זו את זו, וכדי לקיים את
שתיהן אמרו 'אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו!'

(אור יקר, תיקוני זוהר, שער ח סימן ג, כרך ג דף קב).

ועיין שם עוד בדברי הרמ"ק שמבאר לפי דרכו מה
הכוונה של 'חכם ומבין מדעתו'. והמבאר מבאר
שהכוונה היא על אותו חכם שיש לו את הידיעה של
'תכלית הידיעה אשר לא נדע'.

שכת. שזכה להגיע לתכלית הידיעה אשר לא
נדע. והיינו שמרוב גודל ידיעתו והשגתו
בגדולת ה', הרי הוא מגיע לתכלית הידיעה וההשגה,
עד שיודע שאינו יודע כלל. (כי הנה, יש ג' דרגות:
יש אחד שאינו יודע בפשטות, כי מרוב בורותו
וחסרון ידיעתו, אינו יודע כלל בגדולת הבורא. יש
אחד שיודע ומשיג מה שמשיג בגדולת הבורא. ויש
אחד שמרוב גודל ידיעתו והשגתו, הוא מגיע
לידיעה והרגשה שאינו יודע כלל. וכמו שאמר
שלמה המלך "אמרתִי אֲחִכְמָה וְהִיא רַחוּקָה מִמֶּנִּי"
(קהלת ז, כג) ופירש רבינו: "היינו, זה עיקר החכמה

שכז. רק מי שהוא חכם ומבין מדעתו. הוא
מלשון המשנה במסכת חגיגה (פרק ב משנה א):
"אין דורשין בעריות בשלשה, ולא במעשה בראשית
בשנים, ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם
ומבין מדעתו". וראה בזה דברים נפלאים, מה
שכתב הרמ"ק בספרו 'אור יקר', בביאורו לתיקוני
זוהר, שמעשה מרכבה היינו ענין השכינה ומט"ט,
ואסור לדרוש בזה ביחיד, היינו ביחידו של עולם.
ונעתיק מעט מדבריו, כי הם קילורין לעיניים להבין
דברי המבאר:

"מטטרו"ן איהו מעשה מרכבה ... מעשה מרכבה,
היינו מעשה והנהגה הנעשית המתנהגת בעולם הזה
התחתון. והנה הרוצה לקשר הנהגה זו באין-סוף
סתם בלי אמצעיים, אינו אלא טעות גמורה, שהא"ס
מסולק מן השינוי ומן הריבוי ומן הפעולות הקרובות
אליו, והאיך נייחס מעשה ומרכבת ההנהגה אליו
ח"ו? יטעה העושה זאת תכלית הטעות!. ולכן אתמר
עליה 'אין דורשין במעשה מרכבה ביחיד', כדמסיק
'ביחידא דעלמא', דהיינו אין-סוף, יחיד אין דומה לו
בכל הנמצא. ו'אין דורשין' ירצה [לומר], אין דורשין
ומייחסין מעשה והנהגת המרכבה אליו ח"ו, שאין
הא"ס פועל בהנהגה זו אלא על ידי האמצעים הרבים
כאשר נבאר. [ומצד שני:] ולסלק ההנהגה הזו ממנו

שישכיל שרחוק ממנו החכמה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, פג). ואין כאן המקום להאריך בענין זה.

שכט. רק הוא יכול להיכנס ולצאת בשלום. כאן מרמז המבא"ר על ענין הכניסה לפרדס, אשר ארבעה נכנסו לפרדס, רבי עקיבא נכנס ויצא בשלום, מה שאין כן אחר קיצץ בנטיעות. כי ראה את מט"ט וטעה לחשוב שהוא רשות בפני עצמו, כמסופר בגמרא (חגיגה טו ע"א), והיינו שהפריד את הנהגת העולם מהבורא יתברך רח"ל.

ואכן, כל טעותו היה מחמת שלא היה לו ידיעה זו שאינו יודע כלל, כמובא בליקוטי הלכות, וזה לשונו: "כמו שמצינו בענין ארבעה שנכנסו לפרדס, שכן עזאי ובן זומא אף על פי שלא יצאו בשלום כדאוי, אבל אף על פי כן נשארו צדיקים גדולים ונוראים מאד, אבל אחר, נפל לגמרי רחמנא ליצלן, וקיצץ בנטיעות ואמר חס ושלום שתי רשויות יש. מחמת שלא השתדל לקשר עלמא תתאה בעלמא עילאה, ועמד על דעתו שנדמה לו שכבר יש לו דעת גדול וראוי לו לידע כל דרכי ה' איך הוא יתברך מקבל נחת ממעשה בני אדם וכו'. ועל ידי זה נכנס בקושיות ומבוכות גדולות, עד שבא למקומות שלא היה אפשר ליישב לו בשכלו. ועל ידי זה נפל למקום שנפל, ויצא מקדושתו לגמרי וקיצץ בנטיעות. וכל זה מחמת שלא זכה לקבל הארת הצדיק הגדול ממנו שהוא בחינת מ"ה, בחינת מה חמית וכו', שאז יודע שאינו יודע כלל ואי אפשר להבין דרכיו יתברך כלל"

(ליקוטי הלכות, נדדים ג טז).

והנה, לשון המבא"ר הוא: "נכנס ויוצא בשלומה וייחודה". ובתוך דבריו הוא מרמז לנו ביאור נפלא במאי דנקטו חז"ל לשון "שלום" ואמרו "נכנס ויצא בשלום". והוא, ש"שלום" הוא ענין של חיבור, איחוד וייחוד. [כדברי רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן: "ומה הוא השלום, שמחבר תרי הפכים. כמו שדרשו רבותינו ז"ל בפסוק 'עושה שלום במרומיו', כי זה המלאך מאש וזה ממים, שהם תרי הפכים, כי מים מכבה אש, והקדוש ברוך הוא עושה שלום ביניהם ומחברם יחד" (ליקוטי מוהר"ן, פ). והוא ההיפך ממש מאחר ש"קיצץ" בנטיעות, שחתך והפריד. כי אחר הפריד בין קוב"ה ושכינתיה רח"ל, ולעומתו רבי עקיבא נכנס ויצא ב"שלום", שעשה שלום בין הדברים

הנראים כב' הפכים, וחיברם יחד. וזה מרמז לנו המבא"ר בלשונו הזהב: "נכנס ויוצא בשלומה וייחודה", להורות שהשלום הוא ענין הייחוד, ודוק. **של. באמת האמיתי.** לשון זה של "באמת האמיתי", עניינו הוא, שיש "אמת" ויש "אמת האמיתי", וכנזכר לשון זה בליקוטי מוהר"ן: "ויביט על האמת לאמיתו, ויבקש רק האמת האמיתי" (ליקוטי מוהר"ן, קיב). ועל דרך זה נזכר בספרי רבינו פעמים הרבה, הביטוי: "האמת לאמיתו" (ראה: תורה סו, קטו, קטז תניינא). ופירוש הגדרה זו, הוא: שיש דברים שהם אכן אמת, אך באמת העמוקה והפנימית יותר, אינם כן.

ולעניינינו: באמת, השכינה יש לה כביכול מציאות בפני עצמה. מצד מה שהיא נחשבת כזולתו ית', אבל באמת לאמיתו, אין לה שום מציאות כלל ואין עוד מלבדו. [וכמו שהשתמש רבינו ז"ל עם לשון זה של "באמת לאמיתו" לגבי החלל הפנוי, שמצד אחד אין שם אלקות, ומאידך 'באמת לאמיתו' בוודאי יש שם אלקות. וזה לשונו: "וזה הצמצום של החלל הפנוי, אי אפשר להבין ולהשיג, כי אם לעתיד לבוא. כי צריך לומר בו שני הפכים, יש ואין. כי החלל הפנוי הוא על ידי הצמצום, שכביכול צמצם אלקותו משם, ואין שם אלקות כביכול, כי אם לא כן אינו פנוי, והכל אין סוף, ואין מקום לבריאת העולם כלל. אבל 'באמת לאמיתו', בוודאי אף על פי כן יש שם גם כן אלקות, כי בוודאי אין שום דבר בלעדי חיותו. ועל כן אי אפשר להשיג כלל בחינת חלל הפנוי, עד לעתיד לבוא" (ליקוטי מוהר"ן, סד) והבין].

שלא. אשר בו מתלבשת השכינה. יש מלאך ושמו מטטרו"ן [וקוראים אותו בקיצור: מט"ט. כי אסור להוציא שם של מלאך בפה] ובו מתלבשת השכינה להנהיג את העולם בששת ימי החול. כי הוא הנער המשרת לשכינה" (מלשון הקהלת יעקב, ערך חזון). והוא המלאך אשר עליו נאמר בתורה: "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשקןך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי. הישמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרב" (שמות כג, כ-כא). ופירשו חכמינו ז"ל שהכוונה על המלאך מט"ט, כמו שהביא שם בפירוש רש"י: "ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו. מטטרו"ן

עד אשר יזכה ויתעלה לרוח הקדש [כעין נבואה בדורות הקודמים] משני הכרובים שבקדש הקדשים, ולא יראה ולא יחזה בזה לתמונה ממש חס ושלום, ודו"ק כי קצרתי ודלגתי בענינים דקים ורוחניים כאלה.

באר אברהם

וחכם זה שידע שאינו יודע כלל, הוא יכול להתעלות עד אשר יזכה לרוח הקדש [שהיא כעין נבואה שהיתה בדורות הקודמים שלב] הנמשכת משני הכרובים שבקדש הקדשים שלג, ואז אכן יבין שלד שאין השכינה שום ישות בפני עצמה, ואינה תמונה כלל חס ושלום שלג. [ומסיים המבאר וכותב:] ודיק ברברים אלו, כי קצרתי ודלגתי בענינים דקים ורוחניים כאלה שלג.

שפת הבאר

נמשכת גם היא מבחינה זו של 'בין שני הכרובים', כמבואר בתורת הקבלה, ומובא בליקוטי מוהר"ן תורה ג'. וא"כ גם הרוח"ק שהיא כעין נבואה, נמשכת ג"כ משם.

ועיין להלן מה שביארנו בעומק כוונתו במה שהביא ענין שני הכרובים, כי אכן רק שם אין את הסכנה של 'תמונה' ח"ו.

שלד. ואז אכן יבין. לשון המבאר"ר הוא: "ולא יראה ויחזה בזה לתמונה ממש", והיינו שלא יתגשם בעיניו כתמונה ח"ו, רק יבין שאין להם שום ישות. ומאחד מאנ"ש שמעתי לפרש ענין זה על הכרובים, שכמו שהכהן הגדול כשנכנס לקודש הקדשים, לא ראה ולא חזה באלו הכרובים כאילו הם תמונה ממש ח"ו, כן גם מי שיש לו רוח"ק שהיא כעין נבואה, אין מתגשם אצלו ענין השכינה, ודוק.

שלה. ואינה תמונה כלל חס ושלום. כי הנה השכינה [המלכות] יש בה בחינה של 'תמונה', וצריכים להיזהר שלא לעבור על האיסור של "לא תעשה לך פסל וכל תמונה"; שלא להפריד את השכינה מבוראה ח"ו, רק לדעת שכל התמונה שיש לשכינה נמשך רק מהבורא בעצמו יתברך.

וכמבואר בליקוטי מוהר"ן, וזה לשונו: "כי המלכות, שהוא בחינת אותיות הדיבורים, כל אות ואות מלוכש בה רצון השם יתברך. שרצון השם יתברך

בגימטריא שדי". ועל מלאך זה נאמר "אל תמר בו", כי במלאך זה יש סכנה שלא ימירוהו עם ההשגחה העליונה, ודוק. וענין זה של המלאך מט"ט מבואר באריכות בספרי אמת, ומובא גם בליקוטי מוהר"ן תורה י"א, ואכמ"ל.

שלב. כעין נבואה בדורות הקודמים. כי אף על פי שבדורנו אין לנו נבואה, אבל עדיין יש בחינת רוח הקודש. וכדוגמת מה שאמר רבינו הקדוש על בנותיו: "יש להם רוח הקודש שהוא קרוב לנבואה" (חיי מוהר"ן, תקפג). וכן איתא בליקוטי מוהר"ן (תניינא, ח): "כל מנהיג ומנהיג של ישראל יש לו בחינת רוח אחרת, כי המנהיג הוא בחינת 'איש אשר רוח בו' ... וזה הרוח אחרת שיש להמנהיג הוא בחינת רוח הקודש, רוח נבואה. אף על פי שעכשיו אין נמצא רוח נבואה, רוח הקודש ממש, אף על פי כן בוודאי יש לו בחינת רוח אחרת, הנמשך מן הקדושה, מה שאין נמצא בשאר ההמון, שזהו גם כן בחינת רוח הקודש. אף על פי שאינו רוח הקודש ממש לידע עתידות, אף על פי כן הוא בבחינת רוח הקודש, רוח נבואה".

שלג. הנמשכת משני הכרובים שבקודש הקדשים. כי הנבואה נמשכת מבין שני הכרובים, כאשר אמר ה' אל משה "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל" (שמות כה, כב). וכל הנבואה של כל הנביאים

עשיית תמונה, כי יודעים שאין לתמונת השכינה שום ישות בפני עצמה.

וכדברי השל"ה הקדוש על הפסוק "לא תעשה לך פסל וכל תמונה", וזה לשונו: "מלכות נקראת תמונת יהו"ה, ועליה נאמר ותמונת יהו"ה יביט כמו שכתבו המקובלים. וזה לשון הריקאנטי: כבר הודעתך כי פעולת התחתונים פועלים למעלה, וכל העושה פסל או תמונה הוא מפרידם מהבנין, עד כאן לשונו. ואמר 'לא תעשה לך'. אבל במקדש ששם שם יהו"ה נהגה, מותרים שני הכרובים הרומזים לד"ו פרצופין, כי אז אדנ"י ביחוד יהו"ה. וכתבו תמונה בגימטריא פרצוף אדם, והוא סוד תפארת אדם". ולכן, מי שזוכה להתעלות עד לרוח הקודש הנמשך מבין שני הכרובים, הוא זוכה להשיג שבאמת אין כל תמונה, ודוק.

שלו. כי קיצרתי ודילגתי בעניינים דקים ורוחניים כאלה. וכבר האריכו בזה

המקובלים הראשונים והאחרונים, לגבי כלל העשר הספירות, כיצד יתכן 'ספירות' לגבי האין סוף, וביארו כיצד אין הספירות ישות בפני עצמם חס ושלום. ואין כאן המקום להאריך בזה, רק נעתיק לשון הרמ"ק שכתב: "אמת כי יוצרנו יוצר הכל, אין סוף, מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר לא יצדק אמרנו בו יתברך ולא ישתבח ולא יתפאר וכיצא בהם, מפני שאינו מתברך משום אחד ולא משתבח ולא מתפאר מזולתו, אלא הוא המברך והמשבח והמפאר והמחייה מתחילת נקודת אצילותו עד נקודה תחתונה מקרני ראמים ועד ביצי כנים. וקודם יצירת העולם לא הוצרך אל האצילות, והיה נעלם בפשיטותו הקדוש והטהור. ואף כי האציל האצילות הזה הקדוש והטהור, לא יצדק בו שום אות ונקודה וציור. כי אפילו כתר תחילת האצילות נשלל ממנו השם והציור, כל שכן וקל וחומר, המאציל מלך מלכי המלכים הקב"ה. ובו אין אנו יכולין לדבר ולא לצייר ולא לחייב לא דין ולא רחמים לא רוגז ולא כעס לא שינוי ולא גבול ולא שום מידה, לא קודם האצילות לא עתה אחר האצילות. אמנם, מה שראוי שנדע הוא כי בתחילת האצילות האציל האין סוף מלך מלכי המלכים הקב"ה עשר ספירות, אשר הם מעצמותו מתייחדות בו, והוא והם הכל אחדות

היה, שזאת האות יהיה לה תמונה כזו, ואות אחרת יהיה לה תמונה אחרת. נמצא, שרצונות, היינו תמונות אותיות הם התגלות מלכותו יתברך שמו. וכל אלו הרצונות, היינו התמונות נמשכין מרצון אין סוף, שאין בו תמונה. וכל הדברים והישות שבעולם הם מהאותיות, היינו ממלכות, כי ישות הוא מחמת המלכות, שרצה הקדוש ברוך הוא שיתגלה מלכותו בעולם, ועל ידי זה ברא את העולם מאין ליש, וכל הרצונות, היינו התמונות וכל הישות, היינו בחינת מלכות, מקבלים חיותם מרצון אין סוף" (ליקוטי מוהר"ן, ד). [וראה מה שכתב שם המבאר בביאורו (אות יט, השני) פלאי פלאות אודות תמונת פני הצדיק].

וכל הטעות של עבודה זרה רח"ל, נמשך רק מזה. שמפרידים את תמונת השכינה מבוראה ח"ו, ואין מאמינים שכל הנהגת העולם [שהיא סוד השכינה] הוא רק בהשגחתו יתברך, עד שנופלים ועושים פסל ותמונה רח"ל. וכלשון מוהרנ"ת: "אבל העכו"ם הכופרים שכופרים בהשגחתו מחמת כסילות דעתם שאומרים שהוא יתברך מרום מלהשיג בעצמו על העולם, ומזה נמשכין כל הכפירות שלהם וכל העבודות זרות של הדורות הקודמין, כי אומרין בשטותם שחס ושלום ה' יתברך מסר ההנהגה למערכת השמים עד שבאו על ידי זה לעבוד עץ ואבן מעשה ידי אדם, כי אמרו שאי אפשר להמשיך השפע כי אם על ידי עבודת תמונה גשמית, שהוא כלל כל העבודות זרות שלהם" (ליקוטי הלכות, משא ומתן ד, ד). אמנם, כשזוכים לנבואה ורוח הקודש, הנמשך מבין שני הכרובים, זוכים להבין ולדעת [בידיעה דלא נדע כלל] שכל התמונות של השכינה אינה תמונה בפני עצמה כלל חס ושלום, רק כל כולה מיוחדת באור הבורא יתברך שמו.

והשייכות בין ענין זה לענין שני הכרובים, הוא: כי שני הכרובים הם סוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ובזמן המקדש היו שני הכרובים פניהם איש אל אחיו. שהיה ייחוד שלם בין כנסת ישראל [שהיא השכינה] לאביהם שבשמים, ולא היה ביניהם שום פירוד כלל (וכמבואר גם בליקוטי הלכות נדרים ג, כה). ולכן דוקא שם בבית קודש הקדשים, היה המקום היחיד בעולם שעשו - בציווי השם יתברך - תמונה! כי שם, מרוב הייחוד בין השכינה לבוראה, אין שום סכנה של

[כָּלֵל הָאֲרֻבָּעָה עֶשְׂרִי: בְּשֵׁם הַשְׂכִּינָה, אֲשֶׁר מְבַאֵר מִדְּבָרֵי הַמִּקְבָּלִים שֶׁהִיא
הַמְּשֻׁבֶּת אֱלֻקוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ לְכָלֵּלִיּוֹת הַבְּרִיאָה, וְלַחֲיוֹתָהּ נְחֻשֶׁת בְּזוֹהַ
בְּבִיבּוּל בָּעֵין זוּלָתוֹ. וּבְאַמֶּת לֹא נְחֻשֶׁת לְזוּלָתוֹ חֵם וְשָׁלוֹם. כִּי מִנְחֻשֶׁת
הָאָדָם הַמְּבַדִּילָה וּמַפְרִידָה בְּפִרּוֹד מִמֶּשֶׁ, הוּא כְּמִנְחֻשֶׁת לְאַמְצָעִי וְעִבּוּדָה
זָרָה חֵם וְשָׁלוֹם.]

וְלֹא כֵן בְּלֵב הַחֲכָמִים וּמַבִּינִים מִדַּעְתָּם [בִּיִּדְיָעָה דְּלֹא גִדַּע וְנִתְפַּס בְּדַעַת
הָעֵבִים וְהַמְּגֻשָּׁמִים כְּמוֹנוֹ], כִּי לָהֶם תִּהְיֶה הַתְּחַשְּׁבוּתָהּ כְּזוּלָתוֹ
וְאַמְצָעִי בְּבִיבּוּל בְּתַכְלִית אַחֲדוּתוֹ בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ. אֲשֶׁר בְּאַמֶּת הָאֱמֶתִי אֵין
עוֹד מְלַבְּדוֹ וְזוּלָתוֹ:]

כָּלֵל הַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי: מֵה שֶׁנּוֹדַע בְּחֻכְמוֹת הָעֲמֻקּוֹת, אֲשֶׁר לְחִסְפָּרְתָּם מְכַרַח
לְחֻלְקָן וּלְתַפְרִיד אֶת הַחֲכָמָה וְהַתְּמַצָּאָה לְחֻלְקִים וְאַבְרִים, וְאַחַד
בְּאַחַד יִגְשׁוּ וַיִּשְׁלְבוּ בְּחִיּוֹב וְהִכְרַח זֶה לָזֶה. וְלִפְעָמִים גַּם בְּחֻלְקָן אֶחָד כְּשֶׁנֶּחֱסֵר

באר אברהם

[כָּלֵל הָאֲרֻבָּעָה עֶשְׂרִי: לְגַבִּי הַמִּשְׁגַּ הַנִּקְרָא "שְׂכִינָה", אֲשֶׁר מְבַאֵר מִדְּבָרֵי הַמִּקְבָּלִים
שֶׁה"שְׂכִינָה" הִיא הַמְּשֻׁבֶּת אֱלֻקוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ לְכָלֵּלִיּוֹת הַבְּרִיאָה ש"ל. וּבְעֵינֵינוּ זֶה הָרִי הִיא
נְחֻשֶׁת בְּבִיבּוּל בָּעֵין זוּלָתוֹ. אֵךְ בְּאַמֶּת אֵינָה נְחֻשֶׁת לְזוּלָתוֹ חֵם וְשָׁלוֹם. כִּי כְּשֶׁהָאָדָם
טוֹעֵה בְּמִנְחֻשֶׁתוֹ וּמְבַדִּילָה וּמַפְרִידָה בְּפִרּוֹד מִמֶּשֶׁ, הָרִי זֶה כְּחוֹשֵׁב מִנְחֻשֶׁתָּהּ שֶׁל עִבּוּדָה
זָרָה, כְּאֵלּוּ עוֹשֶׂה אֲמָצָעִי בִּינוֹ לְבִין הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ חֵם וְשָׁלוֹם.]

מֵה שֶׁאֵין כֵּן הַחֲכָמִים וּמַבִּינִים מִדַּעְתָּם [שִׁיּוּדָעִים שֶׁאֵין לְדַעַת הָעֵבִים וְהַמְּגֻשָּׁמִים כְּמוֹנוֹ
יִדְיָעָה וְתַפְסָה בְּעֵינֵינוּ אֵלּוּ ש"ל] אֵינָם טוֹעִים בְּמִנְחֻשֶׁבוֹת לָפָם בְּזוֹהַ. כִּי אֲצֵלָם – הַשְׂכִּינָה
הַנְּחֻשֶׁת כְּזוּלָתוֹ וְאַמְצָעִי בְּבִיבּוּל – מְאַחֲדֶת בְּתַכְלִית הָאַחֲדוּת עִם הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּעֶצְמוֹ.
כִּי אֵבֶן בְּאַמֶּת הָאֱמֶתִי אֵין עוֹד מְלַבְּדוֹ וְזוּלָתוֹ:]

כָּלֵל הַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי: הִנֵּה, לְגַבִּי הַחֲכָמוֹת הָעֲמֻקּוֹת ש"ל יְדוּעַ, שֶׁאֵם רוֹצִים לְלַמֵּד וּלְהַסְבִּיר
חֲכָמָה מִסִּמָּת, מְכַרְחִים לְחֻלְקָן ש"ל וּלְתַפְרִיד אֶת הַחֲכָמָה וְהַתְּמַצָּאָה לְחֻלְקִים וְאַיְבָרִים ש"ל,

שלימה. והספירות האלה הם נשמה, ומתלבשות בעשר ספירות הנקובות בשמות שהם כלים. כאילו נאמר שעשר ספירות שהם עצמות, הם מוח ונשמה לעשר ספירות שהם כלים" (פרדס רימונים, שער ד פרק ד).

שלו. ה"שכינה" היא המשכת אלקותו יתברך לכלליות הבריאה. כמובא הרבה בספרי

המקובלים, וראה לדוגמא את לשון הרמ"ק: "מידה זו שוכנת בתחתונים, כדי שתהיה היא מייחדת העליונים בתחתונים, ומטעם זה נקראת 'שכינה', שהיא 'מְשַׁכֶּנֶת' המידות למטה" (אור יקר, פרשת וקרא סימן יז).

וזה לשונו הזהב של הרמח"ל בהגדרת ענין השכינה: "הפעולה הראשונה שרצה המאציל לפעול בברואיו היא ההנהגה בכלל, פירוש - השגחתו על התחתונים ושכינתו בקרבם. והפעולה הזאת נקראת 'שכינה', פירוש - בהיות המאציל פועל בבחינה זאת, נקרא שהוא 'שוכן' בין בראיו. ובהיות פעולתו בדרך ההתנוצצות כנ"ל, נקרא להתנוצצות ההיא - 'שכינה'. ולא שנדע ונשיג עצמיות ההתנוצצות הזו, אלא שנדע הימצאו, ונשיג מה שנרשם בו מענייני פעולותיו" (כללי ספר קנאת ה' צבאות, כלל י).

שלת. שיודעים שאין לדעת העבים והמגושמים כמונו ידיעה ותפיסה בעניינים אלו. היה

אפשר לפרש את דבריו כך: החכמים והמבינים מדעתם, שיזכו להשיג את "תכלית הידיעה אשר לא נדע", אשר ידיעה זו - של "תכלית הידיעה אשר לא נדע" - אינה נתפסת בדעת העבים והמגושמים כמונו. [כי מגושמים כמונו; או שאינם יודעים כלל באמת, או שיודעים. אבל ידיעה זו של "תכלית הידיעה אשר לא נדע", אין לנו השגה בזה].

אמנם, הפירוש האמיתי נראה כמו שכתבנו, בפרט לפי מה שכתב בנוסח דלעיל "כי החכם ומבין מדעתו בידיעה דלא נדע ונתפס כלל", והיינו שהמבא"ר מחדש פירוש נפלא בדברי חז"ל שאמרו שאין דורשין במעשה מרכבה [אשר היא ידיעה שא"א לתפסה בשכל האנושי] אלא למי שהוא חכם ומבין מדעתו. אשר לכאורה צ"ב: איזה ידיעה צריך חכם זה לדעת, למען יקרא "חכם ומבין מדעתו" ויוכלו לדרוש עמו במעשה מרכבה? [מה גם שמעשה מרכבה היא השגה שא"א לתפסה בדעת האנושי,

וא"כ על איזה דעת מיירי?] ועל זה מפרש המבא"ר, שהוא צריך להיות חכם גדול כזה, שמבין מדעתו שאין הידיעה האנושית, העבה והמגושמת, יודעת כלל. ואינה יכולה לתפוס את החיבור והייחוד בין קוב"ה ושכינתיה. ורק מי שיש לו דעת זו, הוא יכול לדרוש במעשה מרכבה, ולהיכנס ולצאת בשלומה וייחודה, ודוק.

שלט. החכמות העמוקות. כדי לבאר היטב דברי המבא"ר, ניקח לדוגמא את חכמת המוזיקה [ואע"פ שנמצאים דוגמאות רבות, בחרנו בדוגמא זו, כי חכמת התורה דומה לכינור, כמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ח'. ובפרט תורותיו של רבינו הקדוש, הם סוד הניגון שיתעורר וישר לעתיד לבוא, כמבואר בליקוטי מוהר"ן תניינא תורה ח'. ועל אחת כמה וכמה, הנשמה הפנימית תורתו של רבינו הקדוש, אשר אודותיה עוסק כלל זה, נקראת בשם ניגון. וכמו שאמר רבינו הקדוש: "אילו היו שומעין רק תורה אחת שאני אומר, עם הניגון והריקוד שלה, היו כל העולם כולו מתבטלין בכלות הנפש" (ח"י מוהר"ן, שם). ומפני כל זה נקטנו בדוגמא מחכמת המוזיקה, וממנה יקיש המעיין לשאר החכמות].

שמ. מוכרחים לחלק. וכמובא בשיחות הר"ן בעניין זה, וזה לשונו: "דע שיש אור שהוא מאיר באלף עולמות, וזה האור אין אדם פשוט יכול לקבל מחמת גודלו. וצריך לזה חכם גדול שיוכל לחלק אלפים למאות. דהיינו שיוכל לחלק האור הגדול לחלקים קטנים, כדי שיוכלו הקטנים במעלה לקבלו מעט מעט. כמו למשל: כשאחד אומר פשט או חילוק גדול מאד, ומחמת זה אין יכולין לקבל ממנו מחמת גודלו. כי חצי פשט אי אפשר לקבל כי אם כולה. אבל כשמחלקין הפשט והחילוק לחלקים ועניינים, אזי יכולין להבין כל ענין וענין בפני עצמו. כך יש אור שהוא מאיר באלף עולמות, והוא השגה אחת, דהיינו שאי אפשר להשיג אותו אלא כולו, אבל לא במקצת כי הוא אור אחד פשוט" (שיחות הר"ן, צג).

שמא. ולהפריד את החכמה וההמצאה לחלקים ואיברים. למשל: אם רוצים ללמד לזולת כיצד לנגן על כינור, אי אפשר ללמד אותו בבת

וְנֶאֱבֵד, אֵין בִּיבְלִית לְהַבִּיט וְלִרְאוֹת אֶת הַמַּטְרָה וְהַמְכוֹן אֲשֶׁר בָּהּ.

וּמִרְגְּלָא בְּפוּמָא דְאִינְשִׁי, שְׁאִין לְהִרְאוֹת לְהַפְכֵּל וְהַכְסִיל אֶת הַמְּלָאכָה
וְהַעֲבוּדָה הַנְּחָלָקָה וּבִלְתִּי נִשְׁלָמָה, כִּי בְּתַכְלִית הַהֶפֶךְ יִמְלֵא אֶת
פִּיו בְּשִׁחוּק וְלִצּוֹן מִהָעוֹבֵד וּמִשְׁתַּדֵּל בָּהּ.

וְאוֹלָם, תּוֹרַת מֹשֶׁה שֶׁבְּחֻכְמַת הָאֵין סוּף בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר אֵין סוּף
וְתַכְלִית לְהַסְבּוּבִים וְהַצְמָצוּמִים [הַנְּחָשִׁים כְּעֵין אַבְרָם וְחִלָּקִים

באר אברהם

וְלַהֲגִישׁ לִפְנֵי הַלּוֹמֵד חֵלֶק אַחֵר חֵלֶק שְׁמַב, וְלִשְׁלֹב אוֹתָם זֶה בְּזֶה שְׁמַב. כְּשֶׁכָּל חֵלֶק מְכַרַּח לְהַבְנִית
שְׁאֵר הַחִלָּקִים, עַד אֲשֶׁר לִפְעָמִים, כְּשִׁחְסֵר אֶפְלוֹ חֵלֶק אֶחָד מִחִלָּקֵי הַחֻכְמָה, אִי אֶפְשָׁר
לִרְאוֹת אֶת הַמַּטְרָה וְהַמְכוֹן אֲשֶׁר בָּהּ שְׁמַב.

וְאֵבֶן מַחֲמַת זֶה, רִגְלִים בְּנֵי אָדָם לּוֹמֵר שְׁמַב, שְׁאִין לְהִרְאוֹת לְמִי שֶׁהוּא סָכֵל וּכְסִיל אֶת
הַמְּלָאכָה וְהַעֲבוּדָה, בְּטָרָם גָּמְרוּ אוֹתָהּ [א נֹאֵר וְיִיזַט מֵעַן גִּישָׁט א הַאֲלָפֶע אֲרַפְעֵט" =
"לְטַפֵּשׁ לֹא מֵרָאִים חֲצִי עֲבוּדָה"]. כִּי לֹא רַק שָׁלֹא יָבִין אֶת הַמַּטְרָה וְהַמְכוֹן שֶׁל הַמְּלָאכָה
וְהַעֲבוּדָה, אֲלָא אֲדִרְבָּא, יִמְלֵא אֶת פִּיו בְּשִׁחוּק וְלִצְנוּת מִזֶּה שֶׁעוֹבֵד וּמִשְׁתַּדֵּל בָּהּ שְׁמַב.

[וְהִנֵּה, כֹּל זֶה הוּא לַגִּבּוֹר כֹּל הַחֻכְמוֹת, שִׁישׁ לֶחֶם גְּבוּל שְׁמַב:] וְאוֹלָם, תּוֹרַת מֹשֶׁה, אֲשֶׁר הַחֻכְמָה שְׁפָה
הִיא 'חֻכְמַת הָאֵין סוּף' בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמַב – כְּדִי לְהַסְבִּיר אוֹתָהּ וְלַהֲכִיֵּם אוֹתָהּ בְּלֵב בְּנֵי

שפת הבאר

רק צריך לשלב חלק בחלק. ללמד אותו כיצד
משתלבת האחיזה הנכונה של הכינור, עם האחיזה
הנכונה של האצבעות, ושל הקשת הפורטת על
המיתרים, וכן הלאה.

שמו. אי אפשר לראות את המטרה והמכוון
אשר בה. ולדוגמא: אם יידע המנגן כיצד
לאחוז את הכינור והקשת, אך לא יידע כיצד לאחוז
את האצבעות על המיתרים, לא יגיע אל המכוון, ולא
יצליח לשיר ולנגן על הכינור. אע"פ שאין חסר לו
רק ידיעת חלק אחד משלל חלקי חכמת הנגינה.

שמה. רגילים בני אדם לומר. לשון המבאר
הוא "מרגלא בפומא דאינשי", והפירוש

אחת; לתת בידו קשת, להעביר על המיתרים, ולנגן
ניגון. אלא חייבים להפריד את חכמת הנגינה
לחלקים ואיברים: כיצד בנוי הכינור, איך אווזים
אותו, כיצד מניחים את האצבעות על המיתר הנכון
בצורה הנכונה, כיצד אווזים את הקשת ובאיזה צורה
מעבירים אותו על המיתרים, וכו' וכו'.

שמב. ולהגיש לפני הלומד חלק אחר חלק.
בתחילה ללמד אותו את החלק הראשון; איך
לאחוז את הכינור, ולאחר מכן את החלק השני; איך
להניח את האצבעות, וכן הלאה.

שמג. ולשלב אותם זה בזה. פירוש: אין די ללמד
חלק אחר חלק, כשכל חלק עומד בפני עצמו,

שפת הבאר

שום יופי? ורק כעבור ימים ושנים, כשיסיים אותו מנגן ללמוד את חכמת הנגינה עד תומה, ייווכח הטיפש לראות עד כמה צדק המנגן, בכך שהתייגע על כל חלקי ופרטי החכמה.

שמו. שיש להם גבול. ולכן גם שייך בחכמות אלו, שהאדם יפסיק להיות כסיל; שילמד וידע את כל החלקים, ואז יראה את נפלאות המכון. משא"כ בתורת א"ס, אין סוף לחלקיה, ולכן תמיד נשאר האדם בבחינת כסיל, וכדלהלן.

שמה. תורת משה, אשר החכמה שבה היא 'חכמת האין סוף' בעצמו יתברך. לשון המבאר הוא: "תורת משה שבחכמת האין סוף בעצמו יתברך", ואנו כתבנו: "תורת משה אשר

הוא כמו שתרגמנו. וגם בהמשך מביא שוב לשון זה של "מרגלא בפומא דאינשי". ושורש עניין זה, מובא בגמרא כמה וכמה פעמים, "כדאמרי אינשי" (ברכות ב: פסחים קיא: יומא טז, סוכה נז: ביצה טז: תגיגה ב: יבמות טז. כתובות סז. סוטה ח: ועוד הרבה). ועיין בפנימיות ענין זה בשיחות הר"ן (שיחה צ"ב).

שמו. ימלא את פיו בשחוק וליצנות מזה שעובד ומשתדל בה. ולדוגמא: אם יעמוד טיפש ויראה כיצד מתאמן האדם על הכינור, ויראה כיצד הוא מתאמן להעביר את הקשת על המיתרים בצורה נכונה, כשבכל פעם יוצא צליל בודד, שאין בו לא תואר ולא הדר - ימלא הטיפש את פיו בשחוק, על יגיעתו של הלומד, לאמר: מה לך להתייגע ימים ושבועות כדי להוציא צליל שאין בו

לעובדא ולמעשה

בראותם שהימים חולפים ועוברים ועדיין אינם זוכים ע"י תורות ועצות רבינו למה שצריך לזכות. ורוצה הבעל דבר לעורר בהם זלזול חולשה והתרשלות בעבודתם. וכל זה הוא מחמת שאינם רואים אלא "חצי עבודה", ו"לכסיל אין מראים חצי עבודה"...

וכבר התייחס רבינו בעצמו לעניין זה; "לעניין מה שמרבה לגלות כל כך תורות נפלאות ומעשיות ושיחות נפלאות ונוראות, אף על פי שאינו נראה עדיין שיעשו פעולתם בשלימות באנשי שלומנו, כמו שהיה ראוי להם" (ח"י מוה"ר, שצ), וסיפר על כך משל נפלא, שממנו אנו למדים חיזוק נפלא, שגם אם לעת עתה נדמה לנו שכל התורות שאנו לומדים והעצות שאנו מקיימים, הולכים לאיבוד ח"ו, אעפ"כ נדע ונאמין שבסוף יפעלו הדברים את פעולתם השלימה והנפלאה.

ומעתה: "אחיי זרעיי, חזקו ונתחזק בלימודי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, כי הם חיים נצחיים, וחיי עולם הבא, וגן עדן, ועין לא ראתה. כי כל מה שאני לומד יותר ספריהם הקדושים והנוראים אני טועם טעם אחר. ואלמלא לא אתינא לעלמא אלא שיהיו שם רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש נקרא עלינו, די. כי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש רוצים להוציא כל באי עולם משבעה מדורי גהינם, ומכל הבושות שהם גרועים מהגיהנום, ולהנחיל אותנו ש"י עולמות על ידי דיבוריהם הקדושים" (נתיב צדיק, מסכת פנ).

ימלא את פיו בשחוק ולצון מהעובד ומשתדל בה. העולם עומדים ומסתכלים על המקורבים לרבינו, בפליאה וזלזול; מה פשר התלהבותם המוזרה סביב הרבי שלהם וספרו ליקוטי מוהר"ן? "תמיהין ושיילין ליה, בעסק אתותא. מנן ומאן הוא רחיקמן, שפירא גריןתא. ארום בגינה ספית, מדור אריןתא" (מתוך ה"אקדמות" לתנ"ך השבועות).

וכפי שהגדיר זאת רבינו, ואמר: "אנחנו דומין כמו מי שמנגן, והעולם מרקדין, ומי שאינו מבין ושומע את הניגון היא פליאה בעיניו מה הם רצים אחריו ומה הם מרקדין, כך היא פליאה אצל העולם על מה אתם רצים אחריי?" (ח"י מוה"ר, קט), ולפעמים הופכת פליאה זו בעיניהם למסקנה, ומסיקים שמדובר במשוגעים, שרוקדים ומתלהבים על לא דבר... וכל זאת, מפני שאינם שומעים את הניגון הנפלא, המתנגן באזני המקורבים לרבינו הקדוש. ואילו היו זוכים לשמוע צליל או שניים מהניגון הנפלא והמתוק אשר מנגן רבינו באזני מקורביו, היו גם הם מצטרפים אל הריקוד, ומתלהבים גם הם.

ומן העניין לציון שדבר זה שייך - לא רק אצל המתנגדים העומדים מבחוץ לגמרי, אלא - גם לאותם המאמינים ברבינו הקדוש, ולומדים בספרו הקדוש דבר יום ביומו. שגם הם, מרגישים לפעמים חולשה וקושי,

הנ"ל, המכריהם להספרתה והבאתה בלב המגפלים והגופנים – נחשבים ועומדים בנגדה, גם החכמים והמשפילים שבהם, כעין הסכל והכסיל הנ"ל, אשר פתכלית תהפך נשפלה ובלתי נחשבה כלל בעיניהם.

באר אברהם

האדם המגפלים והגופניים, זקוקים לאין סוף 'סבובים' ו'צמצומים' שמש [אשר 'סבובים' ו'צמצומים' אלו, דומים ל'איברים' ו'חלקים' הנצרכים להספרת החכמות העמקות ש]. ולכן, בחכמה זו, נחשבים גם החכמים והמשפילים שם, כמו אותו סכל וכסיל שמראים לו חצי עבודה, והחכמה משפלת אצלם ואינה נחשבת בעיניהם כלל שם.

שפת הבאר

ההקדמות המסבבין עד שבאים אל המכון כנ"ל. והעיקר הוא המכון, כמו שמצינו בדברי רבותינו ז"ל (יבמות טו), שסיבבוהו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת. נמצא שכל ההלכות שדיברו מקודם לא היו עיקר המכון, רק היו סיבובים והקדמות כדי להגיע לצרת הבת שהוא המכון.

וענין הסיבובים והצמצומים הם שני בחינות, כי "צמצומים" הם כלים ושלל"ם שמצומצם בתוכם כל ההשגה כולה [כענין ה"בת עין" שנגבל בתוכה "כל ההר", כלשון רבינו שם]. וה"סיבובים" הם השכליים שעל ידם מסבב הצדיק להביא את האדם אל ההשגה, אך אין ההשגה מצומצמת בתוכם ממש [כענין מה ש"סיבבוהו בהלכות עד שהגיעוהו לצרת הבת", אע"פ שלא היו כל אלו ההלכות קשורים לגוף הענין של צרת הבת. והוא ענין ה"שערא בעיגולא", המבואר בפנים].

שנ. סיבובים וצמצומים אלו, דומים לאיברים וחלקים הנצרכים להספרת החכמות העמוקות. פירוש: כשמדובר בחכמות גשמיות עמוקות, יש לחלק את החכמה לחלקים ואיברים, וכך להסביר אותה. אבל כשמדובר על חכמת האין סוף, אין שייך בזה מושג של 'חלקים' ואיברים, כי הרי מדובר בא"ס, וחלקים שייך רק בדבר שיש לו גבול וסוף וחילקוהו לחלקים, אבל בחכמת א"ס אין שייך זה. רק כאן שייך המושג של 'סיבובים'.

החכמה שבה היא 'חכמת האין סוף' בעצמו יתברך, למען ירוץ הקורא. אבל באמת, עומק כוונתו בדברים אלו הוא, על תורת רבינו הקדוש, אשר לגבי שאר חלקי התורה היא 'חכמת האין סוף' בעצמו. כי גם בתורה עצמה ישנם כמה חלקים: נגלה ונסתר, ונסתר לנסתר (כמבואר לעיל בהקדמה). ובעוד שחכמת הנגלה יש בה [לענינו] גבול מסוים, וכל סוגיה בנויה מחלקים מסוימים [אשר על אף שאין סוף לסודם ופנימיותם, אך מצד הסברא הנגלית שבהם, יש בה גבול מסוים], הרי שתורת הנסתר והנסתר שבנסתר, אין בה סוף, כי היא עוסקת בחכמת האין סוף בעצמו. [וכפי שיתבאר עוד להלן בדברי המבאר"ר בסוף ההקדמה].

שמש. סיבובים וצמצומים. וכדברי רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן: "השגות אלקות, אי אפשר להשיג כי אם על ידי צמצומים רבים. מעילה לעלול, משכל עליון לשכל תחתון. כמו שאנו רואים בחוש, שאי אפשר להשיג שכל גדול, כי אם על ידי התלבשות בשכל התחתון. כמו המלמד, כשרוצה להסביר שכל גדול להתלמיד, הוא צריך להלביש אותו בשכל תחתון וקטן, כדי שיוכל התלמיד להבינו. דהיינו שהוא מצייע לו מתחילה ההקדמות ושכליות קטנים שמסבב לו תחילה, כדי להבינו על ידי זה המכון, שהוא שכל עליון וגדול" (ליקוטי מוהר"ן, ל).

ובהמשך התורה, מרחיב רבינו הקדוש בענין ה"סיבובים", וזה לשונו: "בחינת סיבובים, דהיינו

שפת הבאר

וצמצומים, שמסבבים עם האדם סיבובים, ומצמצמים לו את האור, באופן שיוכל להשיג אותו.

שנא. גם החכמים והמשכילים. לשון המבא"ר הוא "גם החכמים והמשכילים שבהם", ויש לבאר דבריו בכמה אופנים, וכולם אמת: א. גם החכמים והמשכילים בחכמות העמוקות, כשהם רואים את חכמת האין סוף יתברך, אינה נחשבת בעיניהם. ב. אפילו החכמים והמשכילים בחכמת התורה שבנגלה, גם הם, בבואם אל תורת משה שבחכמת האין סוף יתברך, אינה נחשבת בעיניהם. ג. אפילו אלו שכבר זכו להיות חכמים ומשכילים בסיבובים ובצמצומים של חכמת האין סוף, גם הם אינם זוכים לראות את יפיה, כי גם אצלם עדיין חכמה זו היא כ"חצי

עבודה" שאין להראות אותה לכסיל. כי גם אלו שכבר בקיאים בתורת רבינו הקדוש, אעפ"כ עדיין הם רחוקים מלהשיג את המכוון הפנימי שבהם, ואינם יודעים רק את הסיבובים שלה [הנחשבים כפסולת, כמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ל'].

שנב. והחכמה מושפלת אצלם ואינה נחשבת בעיניהם כלל. נמצא, שהסיבה הפנימית מדוע חכמתו של רבינו הקדוש מושפלת בעיני העולם ואינה נחשבת בעיניהם כראוי, הוא מחמת שאינם זוכים לראות את המכוון הפנימי שבהם, ורואים רק את הסיבובים והצמצומים עצמם, שזהו רק "חצי עבודה" הגורמת שחוק ולזול בעיני הכסיל. וראה מה שהרחבנו בזה בס"ד ב"לעובדא ולמעשה".

לעובדא ולמעשה

נחשבים ועומדים כנגדה, גם החכמים והמשכילים שבהם, כעין הסכל והכסיל הנ"ל, אשר בתכלית ההיפך נשפלה ובלתי נחשבה כלל בעיניהם. "אמר: העולם לא טעמו אותי כלום עדיין, אילו היו שומעין רק תורה אחת שאני אומר, עם הניגון והריקוד שלה, היו כולם בטלים בביטול גמור. היינו, כל העולם כולו אפילו חיות ועשבים וכל מה שיש בעולם, הכל היו מתבטלין בכלות הנפש מגודל עוצם התענוג המופלא והמופלג מאד

מאד" (חיי מוהר"ן, שם).

ישנם הרבה "חכמים ומשכילים" שמכירים את הספר ליקוטי מוהר"ן, ואף מעיינים בו מדי פעם. אך את ה"ניגון" של הליקוטי מוהר"ן אינם שומעים, ולכן מושפלת בעיניהם חכמה אינסופית זו. ו"אילו היו שומעין רק תורה אחת שאני אומר, עם הניגון והריקוד שלה, היו כולם בטלים בביטול גמור"...

שכן, כל תורה ותורה מליקוטי מוהר"ן, יש לה ניגון נפלא, המתנגן בין תיבותיה. וניגון זה הוא המכוון הפנימי שבכל תורה, אשר כל חלקי התורה אינם אלא סיבובים וצמצומים, להביא את האדם שיזכה להגיע אל המכוון הפנימי הזה וישמע את הניגון הנפלא. ומי שזוכה לשמוע מעט מהניגון הנפלא שיש בכל תורה מליקוטי מוהר"ן, מתענג בעונג כל יתואר. עד שיכול לבוא לכלות הנפש ממש מגודל התענוג. "וזהו התענוג

הגדול מכל התענוגים, ואין תענוג גדול מזה, ומי שלא טעם זאת אינו יודע כלל מתענוג. אשרי עין ראתה זאת, כי גם בעולם הבא אין הכל זוכין לשמוע ולראות זאת, רק מי שטרח בערב שבת וכו' ... והבן העניין היטב, כי אי אפשר לבאר זאת בכתב. ומי שהוא יודע ניגון וריקוד יוכל לשמוע מעט בלבו עוצם נעימות עונג והשתוקקות הנ"ל בכלות הנפש ממש, עד שמתבטלים לגמרי" (שם).

ואכן, אלו מתוך אנ"ש שזכו לשקוד על דלתי רבינו הקדוש ולהגות בספריו הק' באמונה ובתמימות – זכו לשמוע מעט או הרבה מהניגון הנפלא הזה, עד אשר כלתה נפשם מגודל התענוג וההשתוקקות. וכפי שהיה לדוגמא, אצל מוהרנ"ת, שבשמעו אחת מתורותיו של רבינו, זכה לשמוע גם את הניגון שלה, "ומעוצם מתיקות הרגשת מוהרנ"ת ז"ל בדבריו הנעימים, נתבטל מגשמיותו, ויצעק בקולו ויאמר: אהה, גיוואלד, ארוצה נא בשזוקים וברחובות ואצעק אהה, מה הם חושבים לנפשם?! ומגודל תבערת לבבו עד שממש יצא מגדר אנושי, רצה באמת לרוץ ולצעוק כנ"ל, ומיד חטף אותו אדמו"ר ז"ל בבגדו, וענה ואמר לו: עמוד, כי לא תפעל

כלל" (מכובי אור, אנשי מוהר"ן יב).

וכך גם מצאנו לדוגמא, אצל תלמידו של מוהרנ"ת, רבי נתן ב"ר יהודה מטבריה, שזכה גם לשקוד בספרי רבינו מתוך אמונה עזה, עד אשר זכה לשמוע את הניגון

ובאמונה לבר, יש ביכולת לבוא ולכנס בסבוביה ובצמצומיה .

וגם כפי האמונה בדברי הרופאים ועצותיהם, להשמר ולרפא את המח והדעת מיום ליום ומשנה לשנה – בן זוכים לעשות ולקיים את

§ באר אברהם §

ולכן, הדרך היחידה אשר על ידה יכולים לבוא ולהכנס בסבובים ובצמצומים של חכמת האין-סוף, ולהגיע על ידיהם אל המכון הפנימי האינסופי של אותם סבובים וצמצומים – הוא באמונה לבר שג.

(ומלבד מה שעל ידי האמונה יכולים להיכנס לסיבוביה וצמצומיה, הרי ש:) **וגם כפי האמונה שיש לו לאדם, בדברי הרופאים / הצדיקים ועצותיהם, המזהירים ומלמדים איך להשמר ולרפאות שג את המח והדעת מיום ליום ומשנה לשנה שג – בן זוכים גם לעשות ולקיים שג**

§ שפת הבאר §

שיוכלו להשיג השגות אלקות. (וראה בליקו"מ בתורה ל', שמבואר שם ג"כ שהצדיק הוא 'מלמד' ו'רופא', ע"ן שם. ובשם אחד מאנ"ש שמעתי דבר נפלא, ש"מלמד" מסביר לתלמידו באופן של הסברה ושכל, ו"רופא" אינו מסביר רק נותן רצפט, ואין החולה צריך להבין איך פועלת הרפואה. וה"ה אצל הצדיק, שנותן לנו גם לימודים שכליים וגם רפואות, שגם אם אין אנו מבינים איך הם מרפאים אותנו, אנו מקיימים אותם בתמימות ובפשיטות, ודפח"ה). **שנה. מיום ליום ומשנה לשנה.** מלשון המבא"ר שכתב "מיום ליום ומשנה לשנה", אנו למדים ב' נקודות חשובות בענין רפואת הדעת על ידי עצות הצדיק:

א. שחייבים התמדה יומיומית רצופה, בקיום עצות הצדיק, ורק כך זוכה לרפואת הדעת. וכמו שכתב המבא"ר בספרו כוכבי אור (תכנה ובינה, הערה כ) לגבי ההנהגות הכלליות שנתן לנו רבינו הקדוש; התבודדות, ולימוד שולחן ערוך. שהכח של שני עצות אלו לרפאות את האדם, הוא בעיקר כשמקיימים אותם חוק ולא יעבור דבר יום ביומו.

וזו לשונו: "וע"ן בשיחות הר"ן באות קפ"ה שהשני דברים האלה היו הנהגות כלליות לכל

שג. ולכן הדרך היחידה ... היא באמונה לבר. פירושו: בכל תורה מליקוטי מוהר"ן, בא רבינו להאיר לנו איזה השגה מהאור האין סוף, אשר זהו המכון הפנימי של אותה תורה. וכל תורה בנויה מסיבובים וצמצומים [כעין חלקים ואיברים], אשר על ידם אפשר להגיע למכון פנימי זה. אמנם, מאחר שהמכון הזה הוא חכמת האין סוף, לכן אי אפשר בכח הסיבובים והצמצומים בעצמם להגיע אל המכון, וכמה שנתמיד ונע"ן בתורת רבינו, תמיד היא תהיה רק 'חצי עבודה', כי לעומת האור האינסופי המאיר בה, נחשבים כולנו ככסילים. ולכן רק אם לומדים את תורת רבינו מתוך 'אמונה', אפשר לבוא למכון, שהוא חכמת הא"ס שמאיר בכל תורה. כי רק בכח האמונה אנו יכולים להשיג את האור האין סוף, ודוק. (וראה ב"לעובדא ולמעשה" מה שהערנו

שנכלל בזה גם ענין מה שצריכים "לעשות מתורות תפילות", עיי"ש).

שנד. להישמר ולרפאות. המבא"ר כפל בלשון וכתב "להישמר ולרפא", והם כנגד הלאווין והעשין שבדברי הצדיק. כי הצדיקים הרופאים, מלמדים אותנו ב' דברים: א', ממה להימנע ולא לעשות, כדי לשמור על המח והדעת שלא יפגמו. ב', מה לקיים ולעשות, כדי לרפאות את המח והדעת

שפת הבאר

הפסולת והרפש מיד, מהאנשים שהיו בגשמיות מתחילה ונתקדשו להשם יתברך. אך מה יהיה? אם יהיה מוציא הרפש, יוציא הרפש עם המח! מאחר שמעורב הכל יחד. על כן, ההכרח להיות מתון, עד שיזדכך מעט מעט" (שיחות הר"ן, עט).

נמצינו למדים לעובדא ולמעשה, שכדי לזכות לרפואת המח והדעת [כדי שיוכל לזרוח עליו אור הדעת של חכמת האין סוף שבתורת הצדיק] צריכים התמדה יומיומית בקיום עצות הצדיק, חוק ולא יעבור, ולהמתין בסבלנות יום אחר יום ושנה אחר שנה, עד שיזכה לרפואת הדעת באמת.

שנו. כן זוכים לעשות ולקיים. כי כפי גודל האמונה של האדם, כך הוא מתאמץ לקיים עצות הצדיק. ואכן, כך צריכים לקיים את עצות

מקורביו בכל ימי חייהם. וכפי המובן שם שקיים השני דברים האלה בחוק ולא יעבור, מסוגל ומועיל לנצח בכפלי כפליים בלי שיעור, יותר מאם אפילו היה עושה אותם האדם כמו כן בלא חוק ולא יעבור תמיד בלי הפסק. ומפרש שם לפי זה את הפסוק "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה", שהצדיק נותן חוק לאנשיו, וכח עצותיו הוא בעיקר כשמקיימים אותם בחוק ולא יעבור.

ב. שרפואת הדעת על ידי הצדיק ועצותיו, אינו נעשה ביום אחד, רק צריכים לזה התמדה בסבלנות, יום אחר יום ושנה אחר שנה. כי באמת היה יכול הצדיק להוציא את כל הפסולת ממה האדם ולזכור ביום אחד, אך זה מסוכן מאד. וכשיחתו המפורשת של רבינו ז"ל, וזה לשונו: "היה אפשר להוציא

לעובדא ולמעשה

הפנימי שבכל תורה ותורה מליקוטי מוהר"ן, באמצעות השכל וההבנה! גם אם ישקוד האדם ימים ושנים על התורות שבליקוטי מוהר"ן, ויעיין בהם בעיון עמוק מאד – ללא אמונה, לא יבוא לעולם אל המכוון הפנימי שלהם. שכן, המכוון הפנימי שבכל תורה [הלא הוא: הניגון של התורה] הוא חכמת האין סוף בעצמו, שאין שום אפשרות להשיגו בכח השכל והחכמה האנושית. והדרך היחידה, כיצד ניתן להגיע על ידי הלימוד והעיון בליקוטי מוהר"ן, אל המכוון הפנימי האינסופי, הוא רק כשלומדים אותו מתוך אמונה וביטול (ומקיימים את העצות היוצאים ממנו, כדלהלן).

ולכן, אנו רואים דבר פלא, שלפעמים דווקא התמימים והפשוטים, בעלי האמונה השלימה והעזה, משיגים את המכוון הפנימי ושומעים את הניגון הנפלא של תורות רבינו, הרבה יותר מהמעיינים המחוכמים שאין אמונתם שלימה! כי רק מי שניגש אל הליקוטי מוהר"ן מתוך אמונה וביטול, רק הוא זוכה להגיע על ידי עיונו אל המכוון הפנימי האינסופי.

ובכלל הדברים האלה, הוא גם העניין שהזהירנו רבינו "לעשות מתורות תפילות" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, כה) כי אי אפשר לזכות להגיע אל המכוון הפנימי שבתורת רבינו, רק כשעושים מתורתו תפילה [אשר ה"תפילה" הוא ענין ה"אמונה" כידוע], כי רק אז זוכים להבין ולשמוע

הנפלא המתנגן בין השיטין. ובאחד הפעמים הוא כותב במכתב: "מה אומר לך אחי. אני לומד עתה בליקוטי הלכות, והיה בדעתי כמה פעמים לחץ בשווקים וברחובות ולצעוק בקול גדול: הנהיה כדבר הזה!! היש בעולם צדיק כזה שהיה לו תלמיד כזה אשר יכול לפטור כל העולם מן הדין, אם יטו אזניהם לדבריו הקדושים בתמימות ובפשיטות!! אך מה אנו יכולין לעשות שנעלם מהם אור גדול כזה. אבל אנו שזיכה השם יתברך אותנו באור טוב כזה, ואנו מאמינים בני מאמינים, על כן אנו צריכין להטות שכמינו למס עובד להגות בהם כמעט יומם ולילה, ולקיים בזה 'מיץ אף מוציא חלב ומיץ אפים יוציא חמאה' כי הם חמאה של תורה. ולמען השם, בני, תעשה לך עת קבוע ללמוד אותם, ותחיה אותך לנצח נצחים, ואפשר תחיה גם אחרים, ותלפף אותם בתפילה ובהתבודדות בכל יום" (נתיב צדיק, מכתב טו).

אמור מעתה: הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן, יש בו מכוון וניגון פנימי שאינו נשמע לאזני העולם, ולכן גם החכמים והמשכילים שבהם נחשבים ככסילים ואין חכמה זו חשובה בעיניהם כראוי לה. ורק מי שמטה אזנו באמונה לשמוע את ניגון הספר הקדוש הזה, זוכה לתענוג נפלא עד כלות הנפש.

◇ ובאמונה לבד, יש ביכולת לבוא וליכנס בסיבוביה ובצמצומיה. אין שום אפשרות להשיג את האור

דְּבָרֵיהֶם , עַד שִׁזְרִיחַ גַּם אֲלֵיהֶם אֹר הַדַּעַת הַכִּלְתִּי נוֹדַע לָהֶם בְּתַחֲלָה .

באר אברהם

אֶת דְּבָרֵיהֶם שֵׁנִי. עַד שֶׁכָּלֵחַ הָאֱמוּנָה וְקִיּוֹם דְּבָרֵיהֶם, זֹכָה הָאָדָם שִׁזְרַח גַּם עָלָיו אֹר הַדַּעַת שֵׁנִי, לְהַשִּׁיג מֶה שֶׁלֹּא הָיָה נוֹדַע לוֹ בְּתַחֲלָה שֵׁנִי.

שפת הבאר

בדרכי התורה והמצוות, שהם אחדותו יתברך. שמצווה אותנו היום ללמוד דיני הפוסקים ושאר הנהגות קדושות, ובזמן אחר הנהגות אחרות, ומגלה לנו חידושי תורה בדרכים נפלאים, שעל ידי זה ממילא בא על האדם התנוצצות ידיעת השגתו ממקום רחוק מאד מאד, אף על פי שאינו נוגע שם בדעתו כלל, בבחינת 'ממרחק תביא לחמה', שניזון מלחם התורה, שהיא השגות אלקותו יתברך, 'ממרחק' דייקא, אבל אינו נוגע שם בחכמתו ודעתו בבחינת 'אמרת' אחכמה והיא רחוקה ממני'. כי אלו ההקדמות והסיבובים הם בבחינת 'בטישא' שמבטשין הגוף על ידם כדי שיוכל לקבל אור הנשמה, כמו שאיתא בזוהר הקדוש 'אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה, גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה', שעל ידי הסיבובים הקדושים על פי דרכי התורה והמצוות נתקדש הגוף, עד שיוכל לתפוס ולאחוז בו אור הנשמה הקדושה כמו שנתפס האור בהנר, ועל ידי זה משיג מה שמשגיג" (ליקוטי הלכות, גיטין ד, ג).

והנה, לשון המבאר"ר הוא: "עד שיזריח גם אליהם אור הדעת", וממה שכתב "שיזריח" ולא כתב "שיזרח", משמע שכוונתו על הצדיק, שכשהאדם יאמין בצדיק ויקיים דבריו, יזכה שיזריח עליו הצדיק אור הדעת, והבן.

שנש, בתחילה. פירוש תיבת "בתחילה", הוא גם על הזמן שעדיין לא למד כלל תורת רבינו, וגם על הזמן שלמד תורת רבינו ועיין בה, אך עדיין לא

הצדיק: מתוך אמונה בו, ולא מחמת הבנה. וראה במדור "לעובדא ולמעשה", שם הרחבנו בזה מעט, עיי"ש ותמצא נחת.

שנש. לעשות ולקיים את דבריהם. כאן מתבאר עוד נקודה, שכדי לקבל את אור הדעת הא"ס שבתורת הצדיק, אין די בעצם האמונה בדבריו כנ"ל, אלא שצריך לזה גם קיום עצות הצדיק מיום ליום ומשנה לשנה. הן בכלליות: שצריכים לקיים עצות הצדיק, ועל ידי קיום עצותיו מתרפא המח והדעת ויכול להשיג אור הדעת. והן בפרטיות: שכדי לקבל את האור שבכל תורה ותורה, צריכים לקיים את העצות הכתובות בה, ורק על ידי קיומם למעשה זוכים להתרפא ולקבל אור הדעת הזורח בתורה זו. וענין זה מבואר בליקוטי מוהר"ן, שאור האמת של הצדיק, ומוחו הקדוש, מקבלים על ידי קיום עצותיו. וזה לשונו: "ואי אפשר לבוא לאמת אלא על ידי התקרבות לצדיקים, וילך בדרך עצתם. ועל ידי שמקבל מהם עצתם, נחקק בו אמת" (ליקוטי מוהר"ן, ז).

שנח. שבכת האמונה וקיום דבריהם, זוכה האדם שיזרח גם עליו אור הדעת. ענין זה, שעל ידי קיום עצות הצדיק, מזריח עליו הצדיק אור הדעת וחכמת הא"ס - מבואר להדיא בליקוטי הלכות, והרי לך מעט מלשונו הזהב: "כל הדרכים והנתיבות והקדמות והסיבובים של הצדיק האמת שמסבב עמנו כדי לבוא להשגות אלקות, כולם הם

לעובדא ולמעשה

ועצום מאד, אילו היו אומרים זאת התורה בלשון אחר בלשון מוסר, היה מעורר ומשבר את הלב מאד, כי כולה

את המוסר הגדול והנורא שבתורת רבינו. וכמו שאמר רבינו הקדוש בעצמו: "המוסר של התורה שלי נפלא

לעובדא ולמעשה

מוסר השכל, מוסר גדול ונורא מאד. על כן צריך להיזהר לקיים מה שהזהרתי אתכם לעשות מן התורה תפילה. כי תיכף כשמתחילין להכניס זאת התורה בתוך דברי התעוררות ושיחה של תפילה, בחדאי תעורר ותשבר את לבו מאד" (שיחות הר"ן, קצו).

ואפשר לראות חילוק עצום בין אחד שלומד ליקוטי מוהר"ן בעיון, ללא אמירת ליקוטי תפילות. לבין אחד שזוכה לעשות מלימודו ועיונו, תפילה והתבודדות. וכמו שכתב רבי מדרכי מסוקולוב (האיש המופת הגדול שבאנשי שלומנו מפולניה, הלא הוא הגאון האדיר כש"ת רבי מדרכי הלבדשטאט, מורה-צדק רע"ד סוקולוב, ז"ע"א. והוא היה הראשון שבכל אנשי פולין בהתקרבותו לדעת רבינו) במכתבו: "וכל עסק רבינו זצ"ל שנשאר בינינו הוא רק תפילה ... ומומש מרגישין זאת היטב, כי כל מי שעזרו הקב"ה שמתקרב בעיתים הללו להבעל תפילה ומתחיל ומרגיל עצמו לילך בדרכיו הקדושים באמת, תפילה והתבודדות, מרגיש תיכף קדושת דיבורי רבינו הקדוש, באופן הרבה יותר טוב מלימוד שלא על ידי תפילה. כידוע זאת היטב להולך בדרכיו!" (מתוך הספר "בצילו של הרבי").

❖ כפי האמונה בדברי הרופאים ועצותיהם, להישמר ולרפא את המח והדעת מיזם ליום ומשנה לשנה - כן זוכים לעשות ולקיים את דבריהם, את עצותיו של רבינו ז"ל, אנו מקיימים מחמת אמונתנו בו, ולא מחמת הבנתנו והרגשתנו. וכמסופר על המבא"ר: "כשאמר והסביר פעם רבי אברהם ב"ר נחמן לאביו רבי נחמן טולטשינער שגם בשכל ניתן להבין מדוע נכון הדבר להתרחק מהרופאים ורפואותיהם, גער בו אביו רנ"ט ואמר לו: צריך לקיים ציווי רבינו להתרחק מהרופאים, מחמת אמונה בדבריו לבד. כי כשיתרחק מהם מחמת ההבנה שבשכלו, יכול להיות שאחר זמן יבין להיפך, ודיבור רבינו שאמר שצריכים להתרחק מהם, אינו ניתן לשינוי" (שיש"ק ג, רצט).

וכשם שבחולי הגוף, מבטל החולה את דעתו לדעת הרופא, ולוקח את הרצפט גם אם אין לו שום הבנה כיצד תועיל לו רפואה זו. כך גם ברפואת הנפש, אנו מקיימים דברי הרופא הגדול מתוך אמונה תמימה. ואפילו אם לפעמים נדמה לנו שאנו זקוקים לרפואה / עצה אחרת, אנו מבטלים דעתנו ומקיימים דברי הצדיק. וכאשר המשיל רבינו ענין זה, ואמר: "למשל, רופא שנחלה והוכרח למסור את עצמו ליד הדאקטיר הגדול, והרופא רוצה שייתן לו רפואות כפי מה שהוא יודע, להוציא לו שן ולגלחו, אבל הדאקטיר יודע רפואות

יקרים וחשובים שצריך ליתן לו. כן יזדמן, שיבוא איש להתלמיד חכם וצדיק הדור, שהוא רופא חולי הנפשות, ורוצה שייתן לו הצדיק רפואות, היינו הנהגות ודרכים, כפי מה שהוא יודע. אבל באמת הצדיק יש לו רפואות ודרכים ישרים, שצריך להנהיגו לרפואתו" (ליקוטי מוהר"ן, קסד).

והנה, לא זו בלבד, שהאמונה היא הנותנת לנו כח לצית לדברי רבינו ולקיים עצותיו, אלא אף כל כח הרפואה הרוחנית שיש בעצותיו, הוא רק כשאנו עושים זאת מתוך אמונה בו. וכפי שמוכח מדברי מוהרנ"ת בשיחות הר"ן, שכתב וזה לשונו:

"כל ההנהגות שציווה אפילו ההנהגות שהיו נראים כדברים פשוטים, לא הייתה שום הנהגה על פי פשוט, כי היה לו ז"ל בזה כמה וכמה סודות נסתרות ונוראות מאד. אבל לנו לא גילה שום דבר, רק ציווה לעשות הדבר בפשיטות, והוא עשה בזה מה שעשה. ואמר בפירוש בזה הלשון: כל הנהגה והנהגה שאני מצוה לעשות הוא סגולה, ותיקון. ומועיל על מה שעבר, ועל העתיד, ולאחר ההסתלקות של האדם, ולימות המשיח, ולתחיית המתים, ולעתיד לבוא.

וכל מה שציווה לעשות, אפילו היה נראה דבר קל ופשוט מאד, היה כבד מאד על האדם לעשות. והיה מונח עליו כל מיני כבידות, והיו עליו כמה וכמה מניעות, אף על פי שהדבר היה דבר פשוט. ואילו לא היה מצוה רבינו ז"ל לעשות אותו הדבר, רק האדם היה רוצה לעשות זאת מעצמו, היה קל עליו מאד לעשות, אבל כשציווה רבינו ז"ל לעשותו היה כבד מאד. אבל אף על פי כן היו אנשים שלו מקיימים דבריו תמיד, כי ידעו מזה שדבריו שהוא מצוה כבד מאד לעשות, והיו מכריחים עצמם מאד מאד לקיים דבריו דייקא, והיו מתחננים ומבקשים מאד מהשם יתברך על זה שיעזור אותם לקיים דברי הנהגותיו הקדושים, והשם יתברך עזרם על זה" (שיחות הר"ן, קפה).

הרי לך, שכשהאדם חפץ לקיים איזה עצה או הנהגה, מחמת הבנתו והשגתו, ולא מחמת אמונתו ברבינו ז"ל - אין לו קושי בזה. משא"כ כשבא לקיימו מחמת אמונה, אז כבד מאד לעשותו, כי אז נכלל בעצה זו כל הסודות הנעלמות והנסתרות שיש לרבינו בעצה והנהגה זו, והוא סגולה ותיקון וכו'. משא"כ כשהאדם עושה זאת מדיליה, ודוק.

❖ כן זוכים לעשות ולקיים את דבריהם, עד שיזריח גם אליהם אור הדעת הבלתי נודע להם בתחילה.

וְאִם גַּם עַל זֶה מְרַגֵּל בְּפִימָה דְּאִינְשִׁי, שְׂכַסְכַּת הַפּוֹזְבִּים וְשִׁקְרָנִים אֵין מְאִמִּינִים גַּם לְאִישׁ הָאֱמֶת.

אבל בְּסִבַּת הַשְּׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אַחֵר, שְׁנֵהֲשֵׁב לְדַעְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִבָּאת דַּעְתּוֹ הָאֵין סוּף בְּלֵב הַמִּגְבֵּל [בְּהַעֲדֵר הַתְּרוּפָה וְעֲצוּתוֹ הַנִּ"ל] - אֵין שׁוּם יִכְלֹת וְאַפְשָׁרוּת וְתְרוּפָה בְּלֵל בְּעֵינֵי אַחֵר.

באר אברהם

וְאִם עַל פִּי שְׁנֵים דְּבָרֵינוּ אֱלֹהִי, אֵינָם פְּתוּרִין לְמִי שְׁעָרִין אֵינוּ מְרַגֵּשׁ אֶת אֹרֶר רַבֵּנוּ ז"ל. כִּי כָּבֵד רְגִילִים בְּנֵי אָדָם לֹאמֵר, שְׂמֵאֲחֵר שְׁיִשְׁנָם הִרְבָּה שִׁקְרָנִים וְפִזְבָּנִים, כְּכֹר לֹא מְאִמִּינִים גַּם לְזֶה שְׂאֹמֵר אֱמֶת. וְאִם כֵּן, גַּם עַל עֵינֵי זֶה - שְׂאֵנוּ אֹמְרִים שְׂאִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל אֹרֶר תּוֹרַת רַבֵּנוּ ז"ל רַק עַל יְדֵי אֱמוּנָה - יֹאמְרוּ בְּנֵי אָדָם: הֲרִי גַם אַחֲרִים אֹמְרִים שְׂאֵם יִמְיֵינוּ בָּהֶם יִרְגִּישׁוּ אֶצְלָם אֹרֶר גְּדוֹל שֵׁם. וְכִיצַד אִם כֵּן נוֹכַל לִידַע שְׂאֵכֵן רְאוּי לְהִתְפַּטֵּל בְּאֱמוּנָה לְרַבֵּנוּ וְתוֹרָתוֹ?

אֲמָנָם, עַל אִף שְׂאֵין לָנוּ תְּשׁוּבָה עַל דְּבַר זֶה שֵׁם, אִף עַל פִּי כֵּן; מֵאַחֵר שְׂהֲאֲרַת וְהַכְּנָסַת דַּעְתַּת הָאֵין סוּף בְּלֵב הָאָדָם הַמִּגְבֵּל - בְּלִי הַתְּרוּפּוֹת וְהַעֲצוֹת שֶׁל הַצַּדִּיק - נִחְשָׁבַת אֶצְלָה' כְּשֵׁנִי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אַחֵר שֵׁם, לָכֵן אֵין שׁוּם יִכְלֹת וְאַפְשָׁרוּת לְזִכּוֹת לְהֲאֲרַת אֹרֶר הָאֵין סוּף שְׂכַתוֹרַת הַצַּדִּיק, וְלִרְפָּאוֹת אֶת הַדַּעְתַּת, שְׂיִיכַל לְהַשִּׁיג אֹרֶר זֶה - בְּאִפְּנֵי אַחֵר.

שפת הבאר

הַצַּחֲצַחוֹת. מִי יִסְפֹּר שִׁבְחוֹ, מִי יִסְפֹּר תַּהִלָּתוֹ. וְגַם כִּי יִדְוֶע שְׂכַל הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁל שִׁבְחָה וְתַהִלָּה, כְּכֹר הוֹרְגֵלוֹ הָעוֹלָם לְכַתְּבָם עַל מֵאֵן דְּהוּא, אִךְ הַמַּעֲיִין בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים בַּעֲיֵן הָאֱמֶת, וְנִבּוֹן יוֹסִיף לִקַּח לְשׁוֹם עֵין עֵינוֹ בְּדַבְרֵי אֱלֹהִי אֲשֶׁר חֲנִי ה' בְּכוֹחוֹ, הַמְּבֹאֲרִים בְּסִפְרֵי הָאֱלֹהִי, יִבֵּן וְיִשְׁכִּיל וְיִדַּע כִּי כָּל הַשִּׁבְחִים וְהַתַּהִלָּוֹת וְהַגְּדִלוֹת שֶׁכְּתַבְתִּי עֲלֵיו, ז"ל, עַדִּין לֹא הִגַּעְתִּי לְקִרְסוּלִי שִׁבְחֵי תַּהִלָּתוֹ, כִּי שִׁגְבָה מַעֲלָתוֹ וְגִדּוּלָתוֹ וְתַקְפּוֹ עַד אֵין סוּף וְאֵין תַּכְלִית, מֵה שְׂאֵין הִפָּה יִכּוֹל לְדַבֵּר וְהַלֵּב לְחַשׁוֹב.

שסא. עַל אִף שְׂאֵין לָנוּ תְּשׁוּבָה עַל דְּבַר זֶה. כִּי דְּבַר זֶה הוּא כָּל חֵד כְּפֹם מֵה דְּמַשְׁעַר בְּלִיבִיָּה (כְּנִיל מִסְפֵּר חִי"מ) וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹכִיחַ בְּאוֹפֵן שְׂכִלִי וּמוֹחַשׁ אֶת גִּדּוּלַת רַבֵּנוּ וְתוֹרָתוֹ, כִּי כָּל זְמַן שְׂאֵין

קִי"ם אֶת הַעֲצוֹת הַיּוֹצֵאוֹת מִמֶּנָּה [וְשֹׂאֵר עֲצוֹת רַבֵּינוּ], וְדוֹק וְהִבֵּן.

שס. הֲרִי גַם אַחֲרִים אֹמְרִים, וְכִמוֹ שְׂאֵמֵר רַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּעֲצָמוֹ, "שִׁקְשָׁה לְהַכְנִיס בְּלֵב עֵינֵי גִדּוּלָתוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר מִזֶּה, כִּי גַם אַחֲרִים אֹמְרִים כֵּךְ לְשׁוֹנוֹת כְּאֵלוֹ. וְכָל מֵה שֶׁהִפָּה יִכּוֹל לְדַבֵּר, אֹמֵר הַשְּׁנִי גַם כֵּן כֵּךְ. אֲבָל רַק כָּל חֵד כְּפֹם מֵה דְּמַשְׁעַר בְּלִיבִיָּה יִכּוֹל לְהִבֵּן קִצַּת הִיכֵן נִקּוּדוֹת הָאֱמֶת לְאֱמִיתוֹ (וְהִבֵּן) (חִי" מוֹהֲר"ן, רִס"א).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כְּתַב מוֹהֲרַנ"ת בְּהַקְדַּמְתּוֹ לְלִיקוּטֵי הַלְּכוּת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "הַפַּעַם אוֹדָה אֶת ה' אֲשֶׁר עַד כֹּה עֲזַרְנִי, מֵה אֲדַבֵּר וְהוּא אֵמֵר וְעָשָׂה, מִי כֹה אֱלֹהֵינוּ וְכו', מִקִּים מַעֲפָר דֵּל מֵאֲשֻׁפוֹת יָרִים אֲבִיוֹן כְּמוֹנִי, לְקִרְבִּי לְאוֹר צַח וּמִצּוֹחֲצַח כֹּזֵה, אֹרֶר הָאוֹרוֹת, צַח

שפת הבאר

ולעובדא ולמעשה, באים דברים אלו לאפוקי מדעת הטועים, החושבים שיכולים לקנות את אור התורה הקדושה גם אם ימלאו תאוות ליבם בהיתר וכיו"ב, וגם בבואם ללמוד תורת הקבלה והחסידות, נדמה להם ששיגו את אורה על ידי העין והפלפול בסוגיות הקבלה והחסידות של "אור האין סוף" או "אבא ואמא" וכיו"ב, ולא ידעו ולא יבינו שהאור א"ס שבחכמת התורה הקדושה ופנימיותה, אינו שוכן בלב החומרי והמגושם, כי הם "שני הפכים בנושא אחד".

נכנסים בסיבוביה וצמצומיה מתוך אמונה גמורה, נחשבים כולנו ככסיל ובער שאינו מבין כלל יופי תורת רבינו וגדולתה.

שסב. נחשבת אצל ה' כשני הפכים בנושא אחד.
פירוש: אע"פ שלפי דעתנו האנושה, יכול ה' להאיר בלבנו הארתו האינסופית, גם אם לא נלך בדרכי הצדיק האמת ונשמור על עצותיו ורפואותיו. אך לדעת השם יתברך, הם שני הפכים בנושא אחד, והבן.

לעובדא ולמעשה

וכן חזר ושנה מוהרנ"ת באזהרתו זו, כמה וכמה פעמים. הן בהקדמתו לספר ליקוטי תפילות, והן בהקדמתו לליקוטי הלכות – לידע ולהודיע ולהיודע שעיקר כוונת רבינו היתה להביאנו לידי מעשה, וש"א לזכות אל אור חכמת הא"ס, רק על ידי קיום העצות לעובדא ולמעשה.

ואזהרה זו למד מוהרנ"ת מדברי רבינו הקדוש בעצמו, כמבואר בשיחות הר"ן, וזה לשונו: "כשכתבתי לפניו התורה 'ואלה המשפטים' (ליקוטי מוהר"ן ח' המתחלת 'כשיש דינים חס ושלום על ישראל, על ידי ריקודין והמחאת כף נעשה המתקת הדינים' וכו', אמר לי: כך אמרתי, שעכשיו נשמע גזירות חס ושלום על ישראל, והנה הולכים וממשמשים לבוא ימי הפורים האלה (כי התורה הזאת נאמרה סמוך לפורים) והיו ישראל מרקדים וימחאו כף, ועל ידי זה ימתיקו הדינים. וחזר וכפל דבריו ואמר בפה מלא: כך אמרתי! וכוונתו הייתה להעיר לבבנו שנדע ונבין שכל דברי תורתו הקדושה אף על פי שיש בה עמקות גדול ונורא מאד ורזין עילאין וסודי סודות עמוקים ורחבים מני ים בכל דיבור ודיבור, אף על פי כן עיקר כוונתו שנשמע ונקבל דבריו הקדושים בפשיטות, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תורתו בפשיטות ובתמימות ... וכן כל מה שנאמר בכל תורה ותורה כי 'לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה', ושים עין היטב היטב ותסתכל יפה בכל תורה ותורה, ותשים לבך להבין בכל מקום העובדות והעצות והמוסר וההתעוררות היוצאים משם על פי פשוטן של דברים, ותבקש מהשם יתברך שיאיר עיניך לזכות לזה להבין הדברים היטב למעשה, כי כל דבריו ז"ל כולם נצרכים ומוכרחים לעובדות ועצות טובות לעבדו יתברך. ואפילו

הדרך היחידה לקבל את האור הפנימי שבליקוטי מוהר"ן, הוא רק על ידי קיום העצות היוצאות מתוך התורות. כי רק כשמקיימים את העצות ימים ושנים, מתרפא הדעת והשכל ונעשה מוכשר לקבל אור האין סוף שבתורת רבינו, ומי שיעיין ימים ושנים בתורת רבינו, אך לא ישתדל לחפש ולקיים את העצות היוצאות ממנה, לא יוכל לקבל את חכמת האין סוף המסתתרת בתורתו.

וכפי שהקדים מוהרנ"ת, וכתב בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן, דברים ברורים ומפורשים, בזה הלשון: "כל דברי הספר הנורא הזה. הם השגות עליונות גבוהות ועמקות מאד מאד עד אין סוף ואין תכלית. ונעלם ונסתר ונתלבש בהם דברים גבוהים ועליונים מאד. אשר אינם מוזכרים כלל בתוך התורה כי אם בדרך רמז וסוד. וכל כתבי האר"י ז"ל ומאמרי הזוהר הקדוש ותיקונים וכל דרכי הקבלה הקדושה, כולם כאחד כלולים בדברי הספר הקדוש הזה ... אך עיקר כוונתו הקדושה הוא פירוש הפשוט שבכל תורה ותורה, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, כמבואר כבר כמה פעמים, שכל עיקר כוונתו הקדושה בכל תורה ותורה שגילה, ובכל דיבור ודיבור שיצא מפיו הקדוש – הכל היה רק בשביל לזכות את ישראל להביאם לידי מעשה ישרה. לרמוז להם מרחוק ומקרוב, להורות להם עצות ותחבולות עמוקות ונפלאות להתקרב להשם יתברך מכל מקום שהוא. כאשר יראה הרואה בעיניו, אם ירצה להסתכל בעין האמת לאמתו. כי כל כוונתו הקדושה היה רק [!] שנשתדל להבין העבודה והעצות היוצאים מכל תורה ותורה, ושנבקש מהשם יתברך ונשתטח לפניו יתברך, ונשתדל לקיים ככל הכתוב בהם בפשיטות".

כָּלֵל הַשְּׂשֻׁה עֵשָׂר: [נזכר גם כן בהקדמת לקוטי א' חנ"ל] שלפֿעמים מביא ב' או ג' ראיות לדבר אחד, ולתכלתי מעיין ומעמיק בדבריו,

נראים ונדמים כראיה אחת, והוא כרב תקשר שהם קשורים ואחודים זה בזה.

כָּלֵל הַשְּׂבָעָה עֵשָׂר: [שאיין דרכו הקדושה להרפיב באמצעות קשרי דבריו הקדושים שבכל תורה, ענין מיחד בפני עצמו, בלתי פונה מיוחדת לזה.

וכן] כשגומר להודיע עצם ההשגה של כל תורה, ומביא אחר כך איזה כתוב או מאמר חז"ל שמבאר בו זאת ההשגה, איין דרכו להרפיב

באר אברהם

(ומי שרוצה לזכות לאור תורת חכמת האין סוף, חייב להכנס לתורתו וקיום עצותיו מתוך אמונה, ורק אז יזכה להשיגה ולראות גדל יפיה).

כָּלֵל הַשְּׂשֻׁה עֵשָׂר: [כָּלֵל זה נזכר גם בהקדמת לקוטי מוהר"ן חלק א' שסג], שלפֿעמים מביא רבנו ב' או ג' ראיות לדבר אחד שסד. ומי שאינו מעיין ומעמיק בדבריו, נדמה לו באלו הם רק ראיה אחת. ומה שצראה לו כך, הוא מרב תקשר שהראיות קשורים ומאחדים זה בזה. (אך אם יעיין ויעמיק בדבריו יראה שיש שם פמה ראיות שסח).

כָּלֵל הַשְּׂבָעָה עֵשָׂר: [כלל זה יש בו שני חלקים שסג; החלק הראשון הוא:] שאיין דרכו של רבנו לדבר באמצע תורה שסג, על ענין מיחד, שאינו קשור לקשר הענינים שבתורה זו שסח. אלא אם כן יש לו פונה מיוחדת בזה שסג.

[החלק השני של הכלל הוא; שלא רק באמצע התורה עצמה, אינו נוהג להביא ענין חדש, אלא:] **וכן כשגומר להודיע את עצם ההשגה של התורה, ומביא אחר כך פסוק או מאמר חז"ל שמבאר בו**

שפת הבאר

שכותב על פי רוב כמה פעמים תיבת 'כי' וכיצא על דבר אחד, ומחמת זה נדמה שהוא טעם וראיה אחת, ובאמת הוא כמה וכמה טעמים, וכל אחד קשור בחברו. על כן אי אפשר לחלקם, כי הם טעמים וראיות רבות בדרך נפלא מאד, וכל אחד נעוץ וקשור בחברו.

שסד. ב' או ג' ראיות לדבר אחד. אע"פ שהמבאר כתב כלל זה לגבי ה"ראיות"

ורק על ידי האמונה והליכה בדרכי הצדיק, להישמר ולרפאות את הדעת, יכולים לזכות לזה.

שסג. כלל זה נזכר גם בהקדמת ליקוטי מוהר"ן חלק א'. וזה לשון מוהרנ"ת שם בהקדמה: "וצריך אתה המעיין שתבין בדבריו, שלפֿעמים מביא שנים או שלש ראיות לדבר אחד, בדרך עמקות נפלא ונעים מאד, ומרהיטת הלשון נדמה כאילו היא ראיה אחת. כי כך דרך הספר הזה,

שפת הבאר

שקודם התשובה עדיין הדם שבחלל השמאלי שבלב בתוקף ועוז".

שסו. כלל זה יש בו שני חלקים. ונזכרו יחד בכלל אחד, מאחר ששניהם מכוונים על קוטב אחד, שאין רבינו מזכיר בתורתו דברים שאין להם שייכות פנימית לכל קשר מהלך התורה, ולכן גם אינו מזכיר דברים חדשים בבואו להלביש את ההשגה בפסוק או במאמר חז"ל, שהרי שם הוא כבר אחר גמר קשר מהלך התורה, והבן.

שסז. באמצע תורה. כתבנו בקצרה למען ירוץ הקורא, אך לשון המבאר הוא: "באמצעות קשרי דבריו הק' שבכל תורה", והתרגום המדויק לדבריו הוא: "באמצע דבריו - הקשורים זה לזה - שבכל תורה". (וכן דרכו לכנות את חלקי כל תורה, בשם "קשרי" התורה, מאחר שכל דברי רבינו שבכל תורה, הם 'קשרים' הקשורים זה לזה, וכחוליות של שרשרת אחת).

שסח. שאינו קשור לקשר העניינים שבתורה זו. ולכן, כל נושא שמוזכר בתורה, קשור בוודאי לקשר העניינים, גם אם הוא נראה כעניין בפני עצמו שלא נזכר רק דרך אגב. ועלינו לעיין ולהעמיק עד שנמצא את הקשר הפנימי בין עניין זה לבין כלל העניינים המוזכרים באותה תורה.

שסט. אלא אם כן יש לו כוונה מיוחדת לזה. והא גופא; הכוונה המיוחדת, היא הקשר שיש בין עניין זה לכלליות התורה. כך שכשנמצא את אותה הסיבה, נמצא בד בבד את הקשר העמוק והפנימי שיש בין עניין זה לכלל כל מהלך התורה, ודוק.

שמביא רבינו, אמנם באמת שייך כלל זה גם לגבי ה"טעמים" והביאורים שבדברי רבינו. והיינו, שלפעמים מביא רבינו ב' או ג' טעמים וביאורים לאיזה ענין, והרי הם נראים כטעם וביאור אחד, ורק כשמעיינים הדק היטב מבחינים שהם כמה טעמים וביאורים.

וזאת למדתי מדברי המבאר בספרו כוכבי אור על תורה נ"ב, שכתב שם שמדברי רבינו נראה שמביא ב' טעמים וביאורים במה שהעולמות נכללים על ידי ישראל במחויב המציאות, עיי"ש. ומסיים שם: "ועיין בדברי מוהרנ"ת ז"ל בהקדמת הליקוטי א' במה שכתב שם בזה הלשון: וצריך אתה המעיין שתבין בדבריו שלפעמים מביא שתיים או שלש ראיות לדבר אחד וכו', ומרהיטת הלשון נדמה כאילו הוא ראה אחת וכו', עיין שם". הרי לנו ש'כלל' זה אינו רק לגבי ראיות אלא גם לגבי טעמים וביאורים (ובאמת הם ענין אחד, וכפי שמדויק מדברי מוהרנ"ת בהקדמה, שכתב גם "ראיות" וגם "טעמים", עיי"ש ודוק. וכן הוספנו בדברינו ב"באר לחי").

שסה. אם יעיין ויעמיק בדבריו יראה שיש שם כמה ראיות. דוגמא לכך, ראה בביאור הליקוטים על תורה ו', שכתב: "כדרכו הקדושה מביא ג' ראיות בהכרח הבזיונות ושפיכות דמים להבא להיטהר לעשות תשובה, שהם קשורים ומשולבים יחד לראיה אחת. ראה א': כי קודם התשובה נסתר האדם מפני אהי"ה שהוא גימטריא דם, וכל התשובה להפך דם לדום שידום וישתוק. ראה ב': מהכתוב ובוזי יקלו. ראה ג': הוא מחמת

לעובדא ולמעשה

כלל היוצא: כל החפץ לזכות להגיע על ידי עיונו בליקוטי מוהר"ן אל המכון הפנימי, ולשמוע את הניגון הנפלא - ישתדל בכל עוז ותעצומות, לעיין ולחפש את העצות היוצאות למעשה, ולקיימם בתמימות ובפשיטות, ועל ידי זה יזכה אל חכמת הא"ס שבתורת רבינו!

בקצת מקומות אשר לפום ריהטא בהשקפה ראשונה אין מבינים היטב איך נוגע העניין הזה לעובדא לפי מדרגתו, אף על פי כן באמת יש שם עצות נפלאות והתעוררות נורא לשזב אליו יתברך ממקום שהוא שם, ואם תשים עינך ולבך שם היטב, בוודאי תמצא גם שם עצות ודרכים טובים לפי מדרגתך!" (שיחות הר"ן, קלא).

בזה הכתוב או מאמר חז"ל ענין אחר [שלא דבר בו מקדם ו] שלא נזכר
תחלה בעצם ההשגה.

ואם נראה לפעמים לעיני המעיין, שהשגה מדרבו ומסלתו הוּא [ידע
נאמנה, כי] נמצא לזה באור מדבריו הקדושים. [ובחירתו
וביגיעתו, ימצא וידאה, מעט או הרבה, אשר נרמז גם זאת בדבר ההשגה
שדבר ונלה, ואז יבין פונתו הנפלאה שהביאתו לזה].

כלל השמונה עשר: שהדברים הנודעים ומבארים בדברי חכמינו
ז"ל או בספרי הקבלה, שנמצא כמה פעמים,
שאנו מזכיר בהם וולת בראשי פרקים, וסומך את עצמו על המעיין
שיודע מהם, או שידרש אחריהם:

גם זאת להודיע, כי הרבה דברים נמצאים בבאורי, אשר לא הייתי כותבם

באר אברהם 66

את ההשגה של תורה זו שע - אין דרכו להכניס באותו פסוק או מאמר חז"ל ענין חדש
שלא דבר עליו מקדם, וּשלא נזכר תחלה בתוך התורה שעה.

ואם המעיין רואה לפעמים, שרבו שנה מדרבו וממסלתו הוּא, והזכיר בשלב זה ענין
חדש - ידע נאמנה, שבודאי יש לזה באור מתוך דבריו הקדושים. ובשיחתו המעיין ויתבאר,
ימצא וידאה, מעט או הרבה, שהענין החדש הזה נרמז כבר למעלה בתורה שעה. ואז יבין
גם מהי פונתו הנפלאה של רבנו שהביאה אותו לדבר מענין חדש זה שעה.

כלל השמונה עשר: שהדברים הידועים ומבארים בדברי חכמינו ז"ל או בספרי הקבלה
- ישנם כמה פעמים שרבו אינו מזכיר אותם רק ב"ראשי פרקים", וסומך על המעיין
שיודע כבר מהם. ואם אינו יודע עדין מהם, ידרוש אחריהם.

שפת הבאר 67

ומגלה איך משובש בפסוק או מאמר זה, כל ההשגה
שגילה בתורה זו.

שעה. ושלא נזכר תחילה בתוך התורה. רק הוא
חוזר בקצרה על כל הענינים שנתבארנו כבר

שע. ומביא אחר כך פסוק או מאמר חז"ל
שמבאר בו את ההשגה של תורה זו. כמו

בכל תורה, שמביא רבינו בסוף התורה פסוק או
מאמר חז"ל, כגון מאמרי רבה בר בר חנה או כיו"ב,

באר אברהם

(ולכן, כל 'משג' שנוצר בתורת רבנו, ואינו מפרש כל צרכו – יראה המעיין לדרש בדברי חז"ל או בספרי קבלה, להבין את פירושו שם).

עתה – אחר שסיימנו לבאר את כל הח"י כללים – יכתוב המבאר כמה ידיעות לגבי דרכו בכתיבת הספר:

גם זאת הנני להודיע, שישנם הרבה דברים בבאורי, אשר לא הייתי כותב אותם מרב שהם פשוטים ואין בהם חדוש. והספה שבכל זאת כתבתי אותם, היא: מפני שדברים

שפת הבאר

כשמזכיר רבינו מושג מתורת הקבלה ומבאר אותה, יעין המעיין בזוהר או בכתבי האריז"ל וכיו"ב, להבין מהו מושג זה, ואז יפנה לראות את אשר ביאר בזה רבינו הקדוש. וכשינהג כך, יגלה המעיין עומק חדש בפשט דברי רבינו, מה שלא היה מבין אם לא היה דורש אחר אלו המאמרי חז"ל או ספרי הקבלה

וכגון, המעיין בתורה ו' בליקוטי מוהר"ן, אם לא יעין בדברי התיקוני זוהר שמבאר ענין אות האל"ף, ה' באמצע ושני היודין – כיצד יבין דברי רבינו הקדוש מה שמבאר בהם. הרי גם אם ידמה לו שמבין, יקשו לו כמה קושיות ולא יבין הדברים לאמיתתם. וכן בכל שאר התורות.

אמנם, יש להדגיש שיש חוט דק בין 'להשלים ידיעות ממקום אחר', לבין 'לפרש את דברי רבינו על פי מקורות אחרים'. כי לפעמים מפרש הלומד את דברי רבינו על פי הקדמות מספרי קבלה וכיו"ב, ונוטה מחמת זה מעומק כונת דברי רבינו. ודוק היטב. ולפעמים, יכולים על ידי קיום כלל זה, לסטות מכל שאר הכללים. כי לדוגמא: כשילמד האדם בתורה א' על המושג של ח"ת ונו"ן, חכמה ומלכות. וידרוש בספרי הקבלה להבין פירושם ומהותם של אלו המושגים. הרי הוא יכול לסטות מעומק המכוון, ולפרש אותם על פי הקבלה, ולא למצוא את פירושם העמוק והחדש הטמון בתוך דברי תורת רבינו, אשר אי אפשר לדלות אותם רק על ידי הלימוד 'מיניה וביה' ועל ידי שאר הכללים. ולכן עיקר השלמת הידיעה ממקומות אחרים בתורה, הוא רק באופן כללי, להכיר את מהות וענין אותם המושגים, ודי לחכימא.

בתוך התורה, ורק מלביש אותם בתוך הפסוק או המאמר חז"ל.

שעב. למעלה בתורה. לשון המבאר"ר הוא "בדבר ההשגה שדיבר וגילה", והיינו התורה שגילה רבינו הקדוש.

שעג. ואז יבין גם מהי כוונתו הנפלאה של רבינו שהביאה אותו לדבר מענין חדש זה.

והיינו, שלא די שהמעיין יגלה בעיונו איך נרמז ענין חדש זה למעלה בתורה, אלא גם יגלה בעיונו מדוע אכן הזכיר רבינו ענין חדש זה. וכמו שאכן גילה המבאר"ר בביאוריו כמה פעמים, את כוונת רבינו בזה שהביא בסוף התורה ענין [הנראה כ]חדש.

והרי לך דוגמא לזה, מתורה א': בסוף התורה, כשמפרש רבינו את מאמר רבה בר בר חנה מזכיר רבינו שהיצר הרע רוצה לעשות את האדם משוגע ממש, וצריכים להכותו במקלות ושמות על ידי לימוד התורה הקדושה בכת. והנה, ענין זה שהיצה"ר רוצה לעשות את האדם משוגע ממש לא נזכר בתוך התורה עד הנה? ועל פי כלל זה הדבר אומר דרשני. ואכן אחר העיון נגלה, שכבר נזכר דבר זה בתוך התורה, שהרי הביא שם רבינו את הפסוק שקורא את היצר הרע "מלך זקן וכסיל", ובדבריו אלו שבסוף התורה מבאר לנו רבינו מדוע הוא אכן כסיל, כי הוא רוצה לעשות את האדם משוגע ממש, והבן

שעד. לדרוש בדברי חז"ל או בספרי קבלה, להבין את פירושו. והיינו: הן כשמזכיר רבינו איזה

מאמר חז"ל ומבאר אותה, יעין המעיין בגמרא או במדרש, לראות את דברי חז"ל ולהביןם על בוריים, ואז יפנה לראות דברי רבינו על מאמר זה. והן

מרוב פשיטותם, אבל כתבתי אותם מהכרח צרופיהם ושלוביהם להסימנים
שאחריהם [או לפניהם].

ואם גם כרב תלאתי ומצוקותי בגוף ובנפש, הפסקתי ונתעכבתי כמה
וכמה פעמים באמצע הכתיבה והלמוד. ובמשך הזמן, נשמת מדעתי
העקר [העומד בצרוף ושלוב הטפל אשר הקדמתי אליו] - לא רציתי להעביר
עבור זה גם את הטפל. כי לפרקים, חזרתי ונזכרתי על ידו גם העקר.

ואפלו במקום שלא נזכרתי [מרוב הנתיבות הנחלקות ממסלל זה
הלמוד], יהיו לציון וסימן, לי ולזולתי, אולי נכון ונבוא בו לנתיב
העקר בעתים אחרים.

מה שכתבתי כמה פעמים: כמוב"פ, [המוב"פ] - הוא ראשי תבות:
"במובא [המובא] בפנים". או: "במובן [המובן] בפנים".

מה שכתבתי להזכרת המעין: "כנ"ל", הוא ראשי תבות: "כנזכר לעיל",
או "כנרמז לעיל".

באר אברהם

אלו היו מכרחים להכתב מחמת צרופם ושלובם לסימנים שלאחריהם או שלפניהם שעה.
ואף על פי שמחמת רב תלאתי ומצוקותי בגוף ובנפש שעה, הפסקתי והתעכבתי כמה
וכמה פעמים באמצע הכתיבה והלמוד, ובמשך הזמן נשכח ממני מהו החדוש והבאור
העקרי שרציתי לכתב [אשר בעבורו הקדמתי וכתבתי את הדבר הפשוט, המצורף וטפל
אליו], אף על פי בן לא רציתי למחוק עבור זה גם את הטפל, כי לפעמים חזרתי ונזכרתי
על ידו מהו הבאור העקרי.

ואפלו במקום שלא נזכרתי בעצמי מהו העקר [מחמת רב הנתיבות היוצאים מהמסלל
של דרך למוד זה שעה], אף על פי בן השארתי אותם, כדי שיהיו לציון וסימן, לי ולזולתי,
אולי נצליח בזמן אחר, להבין מתוכם את הבאור העקרי שעה.

מה שכתבתי כמה פעמים: כמוב"פ / המוב"פ, הוא ראשי תבות: כמובא / המובא בפנים.
או: כמובן / המובן בפנים שעה.

כִּי לַפְעָמִים הַדָּבָר שֶׁעָלִיו צִינָתִי, 'מוֹכָא' בְּפִרוּשׁ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, וְלַפְעָמִים אֵינוֹ מוֹכָא שֵׁם בְּפִרוּשׁ, אֲלָא 'מוֹכֵן' שֵׁם מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים.

מָה שֶׁכָּתַבְתִּי לְהוֹכִיר אֶת הַמַּעֲיָן: כִּנ"ל, הוּא רָאִישׁ תְּבוּת: "כְּנֻכָּר לְעִיל", או: "כְּנֻכָּר לְעִיל". כִּי לַפְעָמִים הַדָּבָר שְׁאוֹתוֹ אֲנִי מוֹכִיר לְקוֹרְא, 'כְּתוּב' בְּפִרוּשׁ לְעִיל. וְלַפְעָמִים אֵינוֹ מוֹפִיעַ בְּפִרוּשׁ לְעִיל, רַק 'נֻכָּר' שֵׁם.

מחלות שונות ומשונות פקדוהו בכל ימי חייו. חולי מעיים קשה פקדו לעת זקנה. מאור עיניו כהה מרוב כבי. כבר בהיכנסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, עת מלו אותו החל שטף הדם לזרום, מבלי שיוכל המוהל לעצרו, ואך בקושי רב הצילוהו מסכנת מוות רח"ל. וגדולי אנ"ש אמרו על כך, שמאז נולד מתגרה בו הבעל דבר, בידעו את גודל הכח הסמון בו, וגודל האור שיגלה בעולם. ואף הוא בעצמו התבטא לא אחת בפני תלמידיו: "הלואי ולא הייתי יודע ידיעות רבות כל כך, כי אז לא היו עוברים עלי כל כך מעברים קשים" (= וואלט זיך מיט מיר נישט אזוי איבער געקאכט).

שעו. מחמת רוב הנתיבות היוצאים מהמסילה של דרך לימוד זה. והיינו, שמחמת שישנם כל כך הרבה דרכים נפלאים היוצאים מתוך מסילת העיון של ספר זה, לכן היה קשה לו להיזכר מדוע כתב דבר פשוט זה, ולצורך איזה ביאור נכתב. מאחר שישנם כמה וכמה דרכים איך לבאר ולפרש. לפעמים הוא הקדמה להבין איזה קשר ע"פ הכלל הראשון, ולפעמים הוא הקדמה להבין איזה ענין ע"פ הכלל הי"ז, וכן הלאה ע"פ שאר הכללים.

שעת. הביאור העיקרי. לשון המבא"ר הוא "לנתיב העיקר", והוא על פי לשונו שכתב לעיל "הנתיבות הנחלקות". כי הביאורים שבספר זה, הם נתיבות ודרכים נפלאים להבין על ידם עומק פשט דברי רבינו.

שעט. או כמוכן / המוכן בפנים. ואכן, בביאורנו השתדלנו ככל יכולתנו לפענח את ראשי התיבות, כפי העניין. ובמקום שלא ידענו בבירור,

שעה. מחמת צירופם ושילובם לסימנים שלאחריהם או לפניהם. והיינו, שנכתבו בתור הקדמה לביאורים הבאים לאחריהם, או בתור השלמה לביאורים קודמים. וראה לדוגמא בתורה ב', שם מתחיל המבא"ר את ביאוריו על התורה, בקטע שאין בו שום חידוש [על אודות ד' מילואי הוי"ה וג' מילואי אהי"ה], והמעין בכל דבריו יבין שלא נכתבו אלא לצורך ההמשך [אשר ביאר שהצדיק הוא סוד הד"ג, שמרמז על הד' והג' צירופים]. וכן בעוד מקומות הרבה.

ואכן, מפני כך צריכים ללמוד ביאורי המבא"ר כסדרם דווקא, מתחילת דבריו, ולא להתחיל לעיין באמצע. כי ע"פ רוב א"א להבין כראוי את דבריו, אא"כ לומדים אותם כסדרם, מתחילה ועד סוף.

שעו. שמחמת רוב תלאותי ומצוקותי בגוף ובנפש. וכידוע ליודעי קורות דברי הימים, כמה תלאות ומצוקות וייסורים עברו על המבא"ר. וכמו שהזכיר המבא"ר בעצמו, בתוך דבריו על אודות גדולת אביו: "ואם הייתי זוכה בימי חייו הקדושים להכיר ולידע כל כך מחשיבותו ומעלתו, כאשר שמתי אל לבבי זה ערך שלשה שנים, יודע אני ברור שלא היו עוברים עלי התלאות המשונות ועניות ודחקות כזה, אשר עד היום לא יצאתי מהם" (מכבי אור,

שיחות וסיפורים, מז).

כי אכן, צרות רבות סבבוהו במשך כל ימי חייו, עוני ומחסור, צרות בגוף ובמשפחה; במגיפות הנוראות שהשתוללו בירושלים בשנות המלחמה העולמית הראשונה מתו אז בנותיו, ולפרנסתו נאלץ היה לעבוד כסבל הנושא ספסלים לחתונות...

וּלְקַיִם "כָּל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ" וְכוּ', אוֹדִיעַ בְּכָלֵל, שְׁגָם בְּעֵצָם
 תְּבִאוּרִים הַמוֹכְאִים לְקַמֵּן בְּפָנִים, הוֹצֵאתִי בְּמָה דְּבָרִים מִסְפְּרֵי
 מוֹהֲרַנִּי"ת ו"ל. כִּי גַם אִם בָּרָבָם בְּכָלֵם מִדְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, סוֹבֵב בָּהֶם פְּרוּשׁ
 הַדָּרֵשׁ, [אֲשֶׁר דָּרֵשׁ בְּסִמְכַת יְדֵי רַבֵּנוֹ ו"ל וּפְקֻדָּתוֹ בְּעֵצָמוֹ, בְּמִבְאֵר בְּמָקוֹם
 אַחֵר], אֲבָל בְּמָה פְּעָמִים הִרְפִּיב בָּהֶם גַּם פְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט.

וְכֵן גַּם מִתְסַפֵּר 'פְּרָפְרָאוֹת לַחֲכָמָה', וְסֵפֶר 'בְּאֵבִי תַנְחַל', הוֹצֵאתִי
 קִצָּת דְּבָרִים.

עוֹד אוֹדִיעַ לְהַקְוֶא, כִּי בְּאַהֲבַת הַקְצוֹר כְּתִבְתִּי בְּמָה פְּעָמִים בְּדָרֶךְ כָּלֵל
 אֶת הָעוֹלָה מִצְרוּפֵי דְבָרָיו הַקְדוּשִׁים, וּבְצִיּוּנֵי [הָאוֹתִיּוֹת וְ] הַסִּימָנִים
 שְׁנִמְצָאִים בָּהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים. וְסִמְכַתִּי עַל הַקּוּרָא שִׁיעוֹן וְיָבִין מִעֵצָמוֹ, כִּי
 מִהַצְרוּף לְבַד, אוֹתִיּוֹת בּוֹלְטוֹת לְכוֹנֶת הַמְּטָרַח הַמְּפָרַח לְהַעֲנִין:

~ באר אברהם ~

וּכְדִי לְקַיִם "כָּל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ" שפ, אוֹדִיעַ בְּאִפֵּן כָּלֵלִי שפא, שְׁחַלֵּק מִהַבְּאוּרִים
 שְׁכַתְבְּתִי בְּסִפְרֵי שפב, הוֹצֵאתִי מִתּוֹךְ דְּבָרֵי מוֹהֲרַנִּי"ת ו"ל בְּלִקּוּטֵי הַלְכוֹת. כִּי אִף עַל פִּי
 שְׂרָבָם בְּכָלֵם שֶׁל דְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, הֵם עַל דָּרֶךְ הַדָּרֵשׁ, [אֲשֶׁר דָּרֵשׁ בְּכַחוֹ שֶׁל רַבֵּנוֹ ו"ל
 שְׁסֻמָּךְ אֶת יְדֵיו עָלָיו וְצוּהָ עָלָיו לְחַדֵּשׁ וּלְדָרֵשׁ בְּתוֹרָתוֹ, בְּמִבְאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שפג]. אִף עַל
 פִּי בֵן, הִרְפִּיב בְּמָה פְּעָמִים בְּתוֹךְ דְּבָרָיו גַּם פְּרוּשִׁים בְּתוֹרַת רַבֵּנוֹ עַל דָּרֶךְ הַפְּשׁוּט שפד.

בְּמוֹ בֵן, הוֹצֵאתִי קִצָּת בְּאוּרִים מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר 'פְּרָפְרָאוֹת לַחֲכָמָה' שפה, וְסֵפֶר 'בְּאֵבִי תַנְחַל' שפז.
 עוֹד אוֹדִיעַ לְקוּרָא, שְׁמַחֲמַת אֲהַבַת הַקְצוֹר שפז, כְּתִבְתִּי בְּמָה פְּעָמִים שפח, תְּדוּשִׁים וּבְאוּרִים
 הַמְּתַחֲדָשִׁים מִתּוֹךְ צְרוּפֵי דְבָרָיו הַקְדוּשִׁים שֶׁל רַבֵּנוֹ שפח, וְלֹא בְּאַרְתִּי אוֹתָם בְּפְרוּשׁ, רַק
 צִיּוּנֵי אֶת הָאוֹתִיּוֹת וְהַסִּימָנִים אֲשֶׁר בָּהֶם נִמְצָאִים אֵלֶּה הַדְּבָרִים שפ, וְסִמְכַתִּי עַל הַקּוּרָא
 שִׁיעוֹן וְיָבִין מִעֵצָמוֹ מֶה הַבְּאוּר הַיּוֹצֵא מֵאֵלֶּה הַצְרוּפִים. כִּי מִהַצְרוּף לְבַד, אוֹתִיּוֹת

~ שפת הבאר ~

השארנוהו בר"ת, ובקשתנו מהמעיינים שיעיינו
 בעצמם בכל פעם אם הצדק אתנו או שטעינו
 בפיענוח הר"ת, והוא רחום יכפר.
 שפ. וכדי לקיים "כל האומר דבר בשם אומרו".
 כמו שנזכר במשנה בין מ"ח קנייני התורה:
 "והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת שכל האומר

דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי" (אבות ו. ו.). וכן איתא בגמרא: "ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי" ומגילה טו ע"א). ועיין בליקוטי מוהר"ן תורה י"א, שכשאין אומרים את המימרא בשם אומרו אין שפתותיו דובבות בקבר, ומונעים ממנו את התענוג הגדול הזה, עיי"ש.

שפא. אודיע באופן כללי. מזה משמע שמקיימים ענין זה של אמירת דבר בשם אומרו, גם בהודעה כללית, ודוק. (ואגב; בשו"ת משנה הלכות (חלק ו. סימן שח) רוצה לחדש שדברים הכתובים בספר, אין צריך לאמרו בשם אומרו, עיי"ש. ובה ביאר הטעם מדוע לא הזכיר הרמב"ם את ההלכות בשם אומרו. ולפי דברינו הנ"ל נוכל לומר, שמאחר שהזכיר הרמב"ם בהקדמתו בכלליות מאיזה ספרים לקח את ההלכות, יצא בזה יד"ח. ועיין בשו"ת חלקת יעקב (אורח חיים, סימן מו) שכתב שגם כשאומרים בכלליות "חז"ל אומרים" יוצאים בזה יד"ח אם אין זוכרים במדויק את השם, ואכמ"ל בזה).

שפב. שחלק מהביאורים שכתבתי בספרי. לשון המבאר הוא: "שגם בעצם הביאורים המובאים לקמן בפנים". ומה שהדגיש וכתב "בעצם הביאורים", הוא מפני שעד עתה הזכיר רק שאת 'הכללים' הוציא מתוך דברי מוהרנ"ת. ועתה בא להוסיף, שלא רק את הכללים הוציא מדברי מוהרנ"ת, אלא גם חלק מ"עצם הביאורים", הוציא גם משם.

שפג. אשר דרש בכוחו של רבינו ז"ל שסמך את ידיו עליו וציוה עליו לחדש ולדרוש בתורתו, כמבואר במקום אחר. מה שהוסיף ענין זה בסוגריים, הוא לכאורה כדי להדגיש שהדרושים של מוהרנ"ת אינם רק בדרך דרוש ודמיון בעלמא, רק הם דרושים מבוררים אשר זכה בכח סמיכת ידי רבינו ז"ל (ולכן גם, אין אנו יכולים כולנו לילך בדרך זה, כי מי שאינו ראוי לזה יש בזה סכנה. ואנו אין לנו אלא לילך בדרך הפשט) וכאשר נתבאר כל זה ב"פתיחה", עיי"ש.

שפד. הרכיב כמה פעמים בתוך דבריו גם פירושים בתורת רבנו על דרך הפשט. וכמו שנתבאר בארוכה ב"פתיחה", עיי"ש.

שפה. פרפראות לחכמה. שחיבר הרה"ק רבי נחמן אב"ד טשעהרין זצ"ל. ואלו הם המקומות בהם ציין המבאר בפירוש שהביא דברי הפל"ח: תורה א, ד"ה היצה"ר. תורה ד, אות כה. תורה ה, ד"ה יכולים. תורה יד, ד"ה הירדן. תורה ל, פליאה ה. תורה ס, אות ב ואות ג. תורה סא, אות מת. תורה רעו, אות א. תורה ה תניינא, מאמר א. תורה ז תניינא, אות נב. ומלבד זאת, מובלעים בדבריו עוד כמה וכמה מביאורי הפל"ח.

שפו. באבי הנחל. שחיבר הרה"ק רבי ברוך אפרים זצ"ל, תלמידו של הרה"ק מטשעהרין (ובתחילה היה תלמידו של בעל הצמח צדק מליובאוויטש זיע"א). ולעת עתה לא מצאתי המקומות בהם ציין בפירוש שהוציא ביאור מתוך 'באבי הנחל', אמנם, מובלעים הם בתוך ביאוריו.

שפז. אהבת הקיצור. כבר ביארנו ענין 'אהבת הקיצור', בתחילת ההקדמה, ב"שפת הבאר", עיין שם.

שפה. כתבתי כמה פעמים. לשון המבאר הוא: "כתבתי כמה פעמים בדרך כלל", כי בכל פעם שהזכיר איזה עניינים, לא פירט אותם כל צרכם, רק הזכירם באופן כללי, בציון האותיות והסימנים, כדלהלן.

שפט. מתוך צירופי דבריו הקדושים. אין כוונתו כאן לביאורים בדרך הרמז, בראשי תיבות וכיו"ב, כי על זה כבר כתב לעיל בכלל הראשון, עיין שם. רק כוונתו על ביאורים בדרך הפשט, היוצאים מתוך צירופי דברי רבינו ז"ל, והיינו שכשמצרפים כמה נקודות מתוך דברי רבינו ז"ל - מהרישא והאמצעיתא והסיפא - עולים מתוך צירופי דבריו ביאורים חדשים. (אשר זהו הכלל הראשון והעיקרי מח"י כללי העיין בליקוטי מוהר"ן, לקשר את דבריו מראשם לסופם ומסופם לראשם וכו').

שצ. ציינתי את האותיות והסימנים אשר בהם נמצאים אלו הדברים. בפשטות כוונתו

על אודות ההספדה הנ"ל בפלל החמשה עשר, יש להאריך קצת, והוא:
 כי יכלת ההספדה ללמד ולהביא בלב כל אשר וולתו, את התבונה
 העמקה – נוראה ועצומה לאין ערה. כי כפי עמק המשג וקצור המשיג,
 בן מרח פגגדו לסבב בהקדמות וסבובים; להמשיך במשלים, ולחלק
 מערכת התבונה לחלקים ואברים, ולכלי להוציאם שלא בסדר, וגם
 להפסיק ולתן רוח בין כל ענין לענין.

ומרב שנוי הדעות [בשנויי תמונותיהם] קשה וכבר באין ערה, לבון

~*~ באר אברהם ~*~

בולטות שני, ומבינים את הפונה, המכרחת להבנת הפאור.

עתה חוזר המבא"ר, לכלל החמשה עשר, ועם כלל זה הוא גומר את הקדמתו שני.

על אודות ההספדה הנ"ל בפלל החמשה עשר, יש להאריך קצת שני (ולבאר גדל עצם
 הקשי להשיג האור הנעלם בתורת רבנו, ללא אמונה) והוא:

כי הנה, היכלת להספיד, ללמד, ולהכנים בלב הולת, את התבונה העמקה – היא נוראה
 ועצומה לאין ערה שני. כי בכל שהחכמה עמקה יותר, ודעתו של הלומד קצרה, כך מרח
 לעמדת זה, לסבב בהקדמות וסבובים שונים; להמשיך משלים, ולחלק את מערכת התבונה
 לחלקים ואברים מתאימים, ולא ללמד את אותם החלקים שלא בסדר, וגם להפסיק ולתת
 רוח בין כל ענין וענין.

ומחמת שדעתו של כל אחד שונה מדעת חברו [כי פשם שפרצופיהם שונים, כך

~*~ שפת הבאר ~*~

הסעיפים בשם אותיות. ראה לדוגמא בתורה ה'
 שכתב: "כמבואר אחר כך להמעין באות ד' ובאות
 ה' ובפירוש הרבה בר בר חנה", ועוד הרבה. (ואולי
 גם כוונתו אל האותיות שבביאוריו, כי דרכו לכנות
 סעיפי ביאורו בשם "אותיות").

ולפי זה כוונתו בדבריו אלו היא, שלפעמים הוא
 מציין בדרך כלל את העולה מתוך צירופי דברי רבינו,
 ותחת אשר יעתיק בשלימות את כל העולה מתוך

בתיבת "הסימנים", על ה"סעיפים" בתורת רבינו,
 שאליהם מציין המבא"ר בדבריו. כי הרגיל בדברי
 המבא"ר יודע שדרכו לכנות את הסעיפים שיש
 בתוך התורה בשם "סימן", ובכל פעם שהוא מציין
 לדברי רבינו באיזה סעיף הוא כותב "בסימן". (כי
 כלל התורה נקרא בלשוננו "מאמר", והסעיפים שבכל
 מאמר נקראים בלשוננו "סימנים"). ובסוגריים
 מרובעות הוסיף "אותיות", כי לפעמים מכנה את

דבריו, הוא מסתפק בציון המראה מקום, של הסעיף והאות אשר בו נמצא זה הדבר, והמעין שם בין מעצמו מה כוונתו להעלות מתוך דברי רבינו.

[וכגון: בתורה ח' רוצה המבא"ר לחדש איזה ביאור בעומק הפשט, ולהבנת ביאור זה צריכים לצרף דברי רבינו מכמה סעיפים - מסעיף א' וב', ומסעיף ה' וסעיף ז' - ורק אז יכולים להבין היטב את הביאור החדש. ובמקרה כזה, מסתפק המבא"ר בציון המראה מקום, וסומך על המעין שיעין בכל אלו הסעיפים ויבין את העולה מצירוף הדברים. וזה לשונו שם: "והיה לארבעה ראשים. בהעולה מאלה צירופי הדברים שבסימן ה', וסימן ז', שגם כל התהוות הגופים בגשמיות, בבנין ד' יסודות, נמשך ויוצא מד' אותיות השם [ד' ראשים], שבגן התורה, [וכן גידולי הנשמות, כנ"ל בדיבור המתחיל גן דא אורייתא וכו']. סובב גם כן להעולה מצירופי דבריו הקדושים הנ"ל שבסימן א' ב', שכל בריאת העולם, הוא מהרוח חיים שנמצא בהתורה. אבל בדבריו הקדושים שבזה הסימן ז', מוסיף והולך להודיע, שכל זה נמשך מהתפילה, שהוא העדן והבריאה בכח" (ביאור הליקוטים, תורה ת, ד"ה והיה) עיין שם]. וכן עוד הרבה, אשר אין כאן המקום לפרטם].

עוד דרך יש לפרש כוונת המבא"ר בדבריו אלו, והוא: שכוונתו על הביאורים והקשרים המתחדשים לנו מתוך צירופי האותיות של דברי רבינו ז"ל, אשר המבא"ר מציין כמה וכמה פעמים בביאוריו. וכגון: בתורה א' מבאר המבא"ר את הקשר בין ה"בכורה" ל"ברכה", ומציין מרכאות על האותיות בְּכָךְ"ה וברכ"ה (אות ט) להורות ששניהם קשורים זה בזה. וכן מבואר שם על אודות: חֲמִ"ה חֲמִ"ח (אות י), לְכָנֶ"ה ל"ב ג' (אות יא), וכל אלו הצירופים, הם ביאורים בעומק הפשט, ולא דרש (משא"כ שם באותיות: יח, כב, כג, כד, כה, ל, לב, ששם הוא בדרך דרש). וכן בתורה ד' מבאר על יהוד"ה שהוא מלשון הודא"ה ולשון וידו"י (ד"ה יסודה). וכן מבאר שם על אודות: מִשְׁ"ה אותיות ש' מ"ה (ד"ה תלת מאה), קלקול הַעוֹ"ן והַעֲנִ"ו (אות א), ושכל נשמ"ה מִשְׁנָ"ה מחבירתה (אות ל). וכן עוד בכמה וכמה תורות שאין כאן המקום לפרטם כי רבים הם.

ולפי זה כוונת המבא"ר בדבריו כאן, היא: שלפעמים הוא כותב כמה עניינים העולים מתוך

צירופי דברי רבינו, ותחת אשר יפרשם בפה מלא, הוא מרמז עליהם על ידי שהוא מציין סימנים [מרכאות] על האותיות שבהם נמצאים אלו הרמזים והביאורים.

שצא. אותיות בולטות. הוא מלשון הגמרא שאמרו לגבי האורים ותומים: "כיצד נעשית? רבי יוחנן אומר: בולטות, ריש לקיש אומר: מצטרפות" (יזמא עג ע"ב), ופירש רש"י: "בולטות - האותיות בולטות, כגון עי"ן משמעון, למ"ד מלוי, ה"י מיהודה, לומר: עלה, וכל אחת אינה זזה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן" (רש"י, שם). "ורוח הקודש היתה מודיעה לכהן איך יצרף האותיות הבולטות זו עם זו, עד שיבין משמעותן של הדברים" (הרע"ב מברטנורא, יזמא פרק ז, משנה ה).

ולענייננו: הביאורים והקישורים היוצאים מתוך דברי רבינו, הם בבחינת אותיות בולטות, שכשמתבוננים בהם ומצרפים ומקשרים אותם יחד, מתחדשים צירופים וביאורים חדשים. (ולפי הדרך השני שפירשנו לעיל בדברי המבא"ר, יתכן לפרש כפשוטו, שגם בדברי רבינו, האותיות שבדבריו בולטות ומצטרפות לצירופים חדשים המרמזים לנו על ביאורים וקשרים עמוקים שבדבריו, ודוק).

שצב. ועם כלל זה הוא גומר את הקדמתו. כי כלל זה הוא הקדמה לכלל ביאורי הספר הזה. וכמבואר להלן בהערה הבאה.

שצג. יש להאריך קצת. הסיבה שיש להאריך בהסברת כלל זה, כי כפי שנראה בהמשך, כל הספר הזה הוא סוד הסברה זו. כי בספר זה מנסה המחבר להאיר ללומד ניצוצות מהאור האין סוף שבתורת רבינו, ולפקוח עיניו לראות מרחוק גודל נפלאות תורת חכמת הא"ס. וקושי ההסברה וההבנה שבספר זה, הוא מחמת קושי ההסברה שיש בהבאת אור הא"ס בלב המוגבל, ודוק.

שצד. נודאה ועצומה לאין ערך. כאן מוסיף המבא"ר על מה שכתב בתחילה על אודות קושי ההסברה, כי לעיל נתבאר שקושי ההסברה הוא מצד מה שצריכים לחלק את החכמה לחלקים ואיברים וכו'. ועתה מוסיף המבא"ר לבאר קושי נוסף ביכולת ההסברה, והוא מה שצריך להתאים

וּלְבָרַר בְּעֲצָתוֹ מִה שֶׁמְכַרְח בְּכָל זֶה כְּפִי הָאָדָם וְהַזְמַן, גַּם כֹּאֲשֶׁר יִדְבֹּר פָּנִים
אֶל פָּנִים, שֶׁנִּמְצָא יְכָלֶת לְהַסְבִּיר לְהִבִּין בְּכָל עֲכֹב וּמְנִיעָה שֶׁנִּמְצָא לְמַח
הַשּׁוֹמֵעַ לְהִבִּין וּלְקַבֵּל אֶת דְּבָרָיו.

וְאוּלָּם, חֲכַמַת הָאֲמוֹת, רַב וְעֲצוֹם הַתְּרוּפָה וְהַתְּוַעֲלֶת לְדַעַת הַשּׁוֹמֵעַ, מֵרַב
תִּבְעֶרֶת הַלֵּב לְתַאֲוֹת הַכְּבוֹד [או הָעֶשֶׂר שֶׁנִּמְצָא עַל יָדָהּ]. כִּי הַלֵּב
וְהַמֶּחֱשֶׁב שֶׁבְּכָל אִישׁ וְאִישׁ, מְקַשְּׁרִים וּמְשַׁלְּבִים זֶה לָזֶה.

באר אברהם

דְּעוֹתֵיהֶם שׁוֹנוֹת ^{שצח}, לְכֵן קָשָׁה וְכִבֵּד מְאֹד לָזֶה שֶׁמִּלְמֹד אֶת הַחֲכָמָה הָעֲמֻקָּה, לְכֵן וּלְמִצָּא
אֶת הָעֲצָה הַנְּכוֹנָה, בְּאִיזָה צוּרָה הוּא מְכַרְח לְהַסְבִּיר אֶת חֲכָמָתוֹ ^{שצו}, כְּפִי הָאָדָם וְהַזְמַן ^{שצו},
כְּדִי שִׁיכָל הַלּוֹמֵד, לְהִבִּין וּלְלַמֵּד אֶת הַחֲכָמָה.

וְקָשִׁי זֶה הוּא אֲפֹלוּ כְּשֶׁמְדַבֵּר עִם הַזֵּוֹלֹת פָּנִים אֶל פָּנִים. כִּי אֵף עַל פִּי שָׂאוּ יָכוֹל הַמְּסַבֵּיר
לְהִבִּין מִה מְעַכֵּב וּמוֹנֵעַ אֶת מִחַ הַשּׁוֹמֵעַ מִלְּהִבִּין וּלְקַבֵּל אֶת דְּבָרָיו ^{שצח}, וּלְהִתְאִים אֶת דְּבָרָיו
לְמַחוֹ שֶׁל הַשּׁוֹמֵעַ - אֵף עַל פִּי כֵן, עֲדִין קָשָׁה וְכִבֵּד הַדְּבָר עַד מְאֹד. (וְעַל אַחַת כַּפֹּה
וְכַמָּה כְּשֶׁמְסַבִּירִים אֶת הַחֲכָמָה שֶׁלֹּא בְּפָנֵי הַלּוֹמֵד, רַק עַל יְדֵי סֵפֶר ^{שצס}).

אֲמָנָם, עַל אֵף הַקָּשִׁי הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בְּהַסְבֵּרַת חֲכָמָה עֲמֻקָּה, אֵף עַל פִּי כֵן, כְּשֶׁמְדַבֵּר עַל
'חֲכַמַת הָאֲמוֹת' - יֵשׁ לָזֶה שָׂבָא לְשִׁמְעַ וּלְלַמֵּד, תּוֹעֲלֶת ^י רַבָּה וְעֲצוּמָה ^י מִיִּדְעֶת

שפת הבאר

בדעות עד ששים ריבוא שהיא צורה הפנימית, כך
הן מחולקין בצורה החיצונית" (מהרש"א, חידושי אגדות).

שצו. באיזה צורה הוא מוכרח להסביר את
חכמתו. לשון המבא"ר הוא "מה שמוכרח
בכל זה". ו"בכל זה", הכוונה על כל מה שנזכר
למעלה, הלא הם: ההקדמות הסיבובים והמשלים,
חילוק מערכת התבונה לחלקים ואיברים, והוצאתם
בסדר ובדיווח הנכון. אשר כל אלו הפרטים משתנים
מאדם לאדם, ומזמן לזמן. כי לפעמים צריך משלים
אחרים, או חילוק החכמה לחלקים ואיברים בחלוקה

את עצמו אל השומע, שייכנס עומק המושג
בקוצר השגת המשיג, ומלבד מניעת המח נוסף גם
מניעת הלב.

שצח. כשם שפרצופיהם שונים, כך דעותיהם
שונות. כמו שאמרו בגמרא: "תנו רבנן,
הרואה אוכלוסי ישראל אומר: ברוך חכם הרזים.
שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה
לזה" (ברכות נח ע"א). ובירושלמי תלה הא בהא וכתב:
"כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן
דומה זה לזה" (ירושלמי, ברכות פרק ט הלכה א). וכמו שפירש
במהרש"א על דברי הבבלי: "דכשם שהן מחולקין

שונה, או לתת ריווח אחר בין ענין לענין, כפי האדם והזמן, ודוק והבן.

שצט. כפי האדם והזמן. המבא"ר כפל בלשונו וכתב "כפי האדם והזמן", כי לימוד החכמה והבנתה משתנה, גם מאדם לאדם [כנ"ל], וגם מזמן לזמן. כי גם באדם אחד, יש זמנים שמבין יותר ויש זמנים שמבין פחות, וצריך לסבב אתו ולהקדים ולחלק את החכמה, כל פעם באופן אחר. ויתכן שכוונתו במש"כ "והזמן", גם לשינויים שבין הדורות והתקופות, כי בכל דור נחלשים המוחות, וצריכים לבאר את החכמה באופן אחר, והבן.

שצח. להבין מה מעכב ומונע את מח השומע מלהבין ולקבל את דבריו. כי כשיושב עם הזולת פנים בפנים, אומר לו הזולת מה אינו מבין, ואיזה חלק לא הובן לו כל הצורך. או שמבין מתוך תנועותיו והכרת פניו מה אין מובן לו, וכו' וכו'. מה שאין כן כשכותבים את הדברים על ספר, אין יודעים לכוון את הדברים כפי מוחו וקשיו של כל לומד ולומד. כי כל אחד מתקשה בענין אחר, ודוק.

שצט. ועל אחת כמה וכמה כשמסבירים את החכמה שלא בפני הלומד, רק על ידי ספר. הוספנו כל זה, אע"פ שאינו מלשון המבא"ר, כי זוהי לכאורה כוונתו, להדגיש בדבריו אלו עד כמה קשה להאיר על ידי ספר את האור הגנוז.

וענין זה, שיש דברים שקשה מאד ואי אפשר לבארם בכתב, נזכר כמה וכמה פעמים בדברי מוהר"נ^ת. ורגיל לכתוב על דברי רבינו: "והמשכיל יבין דברים אלו מאליו, ויבין דבר מתוך דבר, כי אי אפשר לבאר הכל בכתב" (שיחות הר"ן, לב). "ודיבר הרבה מאד בענין זה, ואי אפשר לבאר דברים אלו בכתב היטב, אבל באמת הוא דרך עצה טובה מאד" (שם, עו). "ועוד דיבר מזה, אך אי אפשר לבאר דבר כזה בכתב, והחכם יבין מדעתו" (שם, רטו). ועוד הרבה.

ועל אחת כמה וכמה, כשמדובר - לא רק על הבנת הענין, אלא - על האור הגנוז בתוך הדיבורים, בוודאי קשה מאד להעביר את האור בכתב, כי בעת שהוציא רבינו ז"ל את התורות והשיחות מפיו הקדוש והנורא, היו דבריו בוערים ומאירים. וזו

שזכה לשמוע דיבור מפיו, היה נכנס בקרבו כאש בוערת ממש. ואי אפשר לבאר ולצייר לא בכתב ולא בפה עוצם תבערת קדושת דיבורו שיצאו מפיו הקדוש והנורא בקדושה ובטהרה. אשר כל דיבור ודיבור שלו אפילו בשיחת חולין, מכל שכן כשהיה מדבר בעבודת השם או כשהיה אומר ומגלה תורה, היה כל דיבור ודיבור מאיר ומזהיר ומתלהב כאש לוחט רשפי רשפי שלהבת. ומי שהיה מאזין ומקשיב לדבריו באמת ובתמימות, היה כל דיבור ודיבור שלו פורח ונכנס בקרבו כלבת אש ממש, עד שכל אחד מהשומעים היו נמשכין על ידי דיבורו להשם יתברך בהתקשרות נפלא והתלהבות גדולה להשם יתברך באמת. ועל פי רוב היה נדמה לנו באותו שעה שעמדנו לפני הדרת קדושתו הנורא, שבוודאי לא יהיה לנו עוד שום בחירה. כי בוודאי בהכרח להיות כרצון השם יתברך, ואי אפשר להיפרד עוד מהשם יתברך, מכל שכן לשנות רצונו יתברך לעבור חס ושלום אפילו איזה דבר קל בעלמא, כי הלב היה נמשך מאד מאד להשם יתברך על ידי דיבורו הקדושים אשר אי אפשר לשער" (שיחות הר"ן, קכד).

אך מאחר שנכתבו הדברים בספר, קשה מאד להשיג ולהרגיש אור זה רק על ידי חיפוש ובקשה הרבה. כי "תיכף שנעשה ספר מן התורות הגבוהות והנפלאות מאד מאד, מאחר שנעשה מהם ספר, יש עליהם חיפויים והסתרות, שנחפה ונסתר אורם הצח והנפלא. והדפין של כריכה הם מחפים וכו'" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, לו). אמנם, "גם עכשיו, כל מי שיעסוק בספרי רבנו הקדוש והנורא זכר צדיק וקדוש לברכה, ויעיין ויסתכל בהם באמת ובתמימות, ודאי יתלהב לבו מאד להשם יתברך, כי כל דבריו כגחלי אש" (שיחות הר"ן, שם).

ת. תועלת. לשון המבא"ר הוא: "התרופה והתועלת", ולכאורה תיבת "תרופה" פירושה שיפור ותיקון, על דרך לשון הפסוק "וַיִּרְפָּא אֶת מִצְרַיִם ה' הַתְּרוֹס" (מלכים א' יח, לו).

תא. יש לזה שבא לשמוע וללמוד, תועלת גדולה ועצומה. יתכן שפירוש דברי המבא"ר הם באופן אחר, וכך יש לומר: "יש לקושי זה שבדעת השומע, תרופה ועצה מועילה".

אבל בתכלית ההפך לחכמות התורה, הבלתי מסכמת לתאוות הנ"ל, נכפל ונתוסף למניעת הפח הנ"ל, גם מניעת הלב, להדיח ולתרחיק מאתה, כמאמר הפתוב: "לקנות חכמה ולב אין".

❧ באר אברהם ❧

החכמה. פי לבו פוער ומתאוה אל הכבוד או העושר שישגי על ידי ידיעת החכמה^{יב}. ולכן, הרבה יותר קל להסביר לו את החכמה, פי הלב והפח שבכל איש ואיש, מקשרים ומשלבים זה לזה, וכשהלב מתאוה לדעת חכמה זו, מתאמץ גם הפח להבין ולהשיג את החכמה^{יג}.

אבל בשמך פחכמת^{יד} התורה הקדושה, המצב הפוך לגמרי. פי חכמת התורה אינה הולכת יחד עם תאוות הכבוד והעושר^{יה}. ולכן, יש פאן קשי בפול; פי מלבד הקשי שיש למח להשיג את החכמה העמוקה, מתוספת לפך גם הפגיעה של הלב, שמדיח ומרחיק את האדם מללמוד ולהשיג אותה. וכמאמר הפסוק "לקנות חכמה ולב אין"^{יז}.

❧ שפת הבאר ❧

ומלמדת את האדם להתרחק מהם. הרי שגם אי אפשר לקנות את התורה אלא על ידי ההתרחקות מתאוות אלו ושיבורם. כי אין התורה נקנית אלא "במיעוט שינה, במיעוט שיחה, במיעוט תענוג, במיעוט שחוק, במיעוט דרך ארץ ... ובקבלת היסורין ... מתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמח בהוראה" (אבות ב' יא). וכמו שכתב הרמב"ם: "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרך רמז: זאת התורה אדם כי ימות באוהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים. וכן אמר שלמה בחכמתו: התרפית ביום צרה צר כחכה, ועוד אמר: אף חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי" (רמב"ם, תלמוד תורה ג' יב). הרי לנו שתכמת התורה הקדושה אינה מסכמת כלל לכל התאוות, והיא ההיפך ממש מתאוות הכבוד והעושר וכל שאר תאוות והנאות העולם הזה. ולכן בודאי אין הלב מסכים אליה.

תב. ומתאוה אל הכבוד או העושר שישגי על ידי ידיעת החכמה. כי כל החכמות מביאות לו לאדם עושר וכבוד, וכגון: כשהאדם לומד חכמת הרפואה, הרי הוא משיג על ידי זה כבוד, שמכבדים אותו על היותו רופא, וגם מתעשר מכספי החולים. ולכן לבו מתאוה להשיג את החכמה הזאת, כדי שישגי על ידה העושר והכבוד. וכן כל שאר החכמות. תג. מתאמץ גם המח להבין ולהשיג את החכמה. ולכן, על אף שקשה מאד להביא בלב הזולת את התבונה העמוקה, מכל הסיבות הנ"ל, אעפ"כ מאחר שהלומד מתאמץ מאד להבין ולהשיג את החכמה, קלה העבודה בהרבה.

תד. בחכמת. המבא"ר כתב בלשון רבים "בחכמות התורה", כי מדבר על חכמת הנגלה ועל חכמת הנסתר.

תה. חכמת התורה אינה הולכת יחד עם תאוות הכבוד והעושר. לשון המבא"ר הוא "הבלתי מסכמת לתאוות הנ"ל". והיינו בכפלים: כי לא די שהתורה הקדושה אינה מסכמת עם תאוות אלו

שפת הבאר

תו. לקנות חכמה ולב אין. פסוק הוא במשלי:
 "למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין"
 (משלי י, טז). ופירש רש"י: "למה זה מחיר ביד כסיל
 לקנות חכמה - ללמוד תורה. ולב אין - ואין בלבו

לקיימה ואינו לומד תורה אלא לקנות שם" (רש"י, שם).
 והיינו, שכל תאוות הלב הוא רק לקנות שם וכבוד.
 ומדברי המבאר משמע שרוצה לפרש פסוק זה,
 שהלב אינו חפץ כלל ללמוד את חכמת התורה

לעובדא ולמעשה

נכפל ונתוסף למניעת המח הנ"ל, גם מניעת
 הלב, להדיח ולהרחיק מאתה. בפי העולם שגורה
 הטענה הידועה: "הספר ליקוטי מוהר"ן הוא ספר עמוק,
 וקשה מאד להבין". ומחמת טענה זו, נמנעים הרבה
 מלהגות ולעיין בו. ואפילו מבין חסידי ברסלב
 המאמינים ברבינו ובקדושת ספרו, ישנם ג"כ רבים
 שנמנעים מלהיכנס אל הקודש פנימה ולעסוק בתורות
 רבינו הקדוש בעיון כראוי, מחמת טענה זו, שקשה
 להם מאד להבין דבריו הקדושים.

אך האמת, שטענה זו - שקר היא, ואינה אלא פיתוי
 היצר. כמו שכתב הרה"ק מטשעהרין בהקדמתו לספרו
 'פרפראות לחכמה', וזה לשונו: "שמעתי דיבת רבים
 האומרים שזו היא אצלם המניעה הגדולה מכולם,
 ללמוד ולהגות בדבריו ז"ל - מחמת עומק המושג, כי
 נדמה להם שקשה לעמוד אפילו על פשוטן של דברים.
 והרבה טענות היה לי עמהם בזה, עד שהזדו לדבריי, כי
 הסבדא הזאת הוא רק מפיתוי היצר! כי כבר אמרו
 רבותינו ז"ל (מגילה ו): 'יגעת ולא מצאתי אל תאמין'
 גם בכלל לימוד תורתנו הקדושה, בפרט בעניין החידושי
 תורה של רבינו אור האורות זצ"ל, אשר המשיכם וגילה
 אותם באופן כזה אשר הם כוללים באמת מריש כל
 דרגין עד סוף כל דרגין, כי אפילו החכם הגדול שבגדולי
 ישראל לא יוכל להתפאר בזה שזכה לעמוד על תוכן
 כוונת דבריו ז"ל בתכלית השלימות, וכן להיפך, שאפילו
 הקטן שבקטנים, אם הוא רק איזה בר אוריין יש לו איזה
 ידיעה קצת בלימוד התורה הקדושה באיזה מדרגה שהוא,
 יוכל לשאוב מים בששון ממעיני הישועה ולחות צימאנו
 ולהחיות את נפשו בהם. ולא עוד, אלא אף גם יוכל
 להחיות גם נפשות אחרים רבים וגדולים ממנו, כאשר
 ראינו בחוש פעמים הרבה אין מספר".

כי באמת, מה שנדמה לאדם שקשה מאד להגות
 ולעיין בספר הקדוש והנורא ליקוטי מוהר"ן - אע"פ
 שהתורות אכן עמוקות מאד, אעפ"כ עיקר הסיבה מדוע
 נדמה לו לאדם כך - הוא מחמת פיתוי היצר, שרוצה
 להרחיקו ולהדיחו מהלימוד הקדוש והנחוץ הזה. ועיקר

המניעה והקושי אינו מצד המח, אלא בעיקר מצד הלב;
 שהלב הגשמי אינו משתוקק ללימוד זה, ואינו מוכן
 לטרוח ולהתייגע בלימוד זה.

כי לו יצויר שהיה האדם מרגיש ויודע בלבו שעל ידי
 הלימוד והעיון בליקוטי מוהר"ן יהיה לו כבוד ועושר
 ופרסום, בוודאי היה מתאמץ ומשתדל בכל כוחו לעסוק
 בלימוד העיון בליקוטי מוהר"ן. והראיה לזה, שהרי
 בשאר חכמות - כגון חכמת הרפואה והפסיכולוגיה
 האדורה וכיו"ב - אע"פ שגם שם צריך הלימוד להתייגע
 ולטרוח בלימוד והבנת החכמה, וגם שם אין הדברים
 מובנים לו כראוי תיכף בתחילת הלימוד, רק אחר יגיעה
 והשתדלות מרובה. אעפ"כ מאחר שידע בלבו שעל ידי
 ידיעת חכמה זו יהיה לו כבוד ועושר ופרסום, מחזק לבו
 את מוחו שיתאמץ ויתייגע ללמוד ולהבין את החכמה.

נמצא שעיקר המניעה והקושי שמחמתה נמנע
 האדם מלהיכנס אל הקודש פנימה, לעסוק בלימוד
 ליקוטי מוהר"ן בעיון, הוא מחמת מניעת הלב. ואילו
 היה האדם מבין בלבו מעט דמעט מגודל התועלת
 הנצחית של לימוד זה, ואיזה רפואות וישועות הוא יכול
 להמשיך על עצמו, ברוחניות ובגשמיות, על ידי לימוד
 ליקוטי מוהר"ן בעיון - היה מתאמץ ומתייגע בכל כוחו
 בלימוד קדוש זה, והיה רואה ברכה בעמלו.

ולכן, עיקר העצה היא ללבב את הלב. ללמוד ולשון
 לעצמו את כל השיחות המדברות ממעלת לימוד תורת
 רבינו הקדוש בעיון, עד אשר יהיה נימול ערלת לבבו,
 וייכנסו הדברים בעומק לבו, עד אשר יתעורר להכניס
 כל כוחו ומוחו בלימוד הקדוש הזה, לטוב לו כל הימים.

ונסיים בלשונו של רבי שמואל הורביץ (אשר בוכתו נשאר
 כתבי המבאר לפליטה) שכתב במכתב לאחד מאנ"ש: "כשיכניס
 את כל מוחו וחושיו בתוך התורות של רבינו הקדוש,
 ללמוד אותם בעיון - יזכה על ידי זה לשפע אלוהי, ושכל
 ודעת אלקות, ברבע שעה, מה שמישהו אחר לא ישיג
 ביגיעה של שבעים שנה!" (כתבי שמואל, מכתב יג, תרגום מאיריש).

וְעַל כָּל פְּנִים בְּחִכְמַת הַנִּגְלָה וְהַמְּגֻלָּה, שָׁבָה אֵין דּוֹר יְתוֹם, וְנִמְצָא גַם
עֵתָה מֵאַחֲיֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַבִּים וְעֲצוּמִים הַמְּפֻלְגִים וְחֲרִיפִים בְּחִכְמָתָהּ.
אָבֵל לֹא בֵּן בְּחִכְמָה הַנִּסְתָּרָה וְהַפְּנִימִית שָׁבָה, אֲשֶׁר מִצָּדָה וּמִסִּבָּתָהּ
אֶרֶבָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה וּרְחֵבָה לְאֵין עֶרֶךְ וְגָבּוֹל כָּלָל.

❧ באר אברהם ❧

אָמֵנָם, אָף עַל פִּי שְׂבַחְכֶּמֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, יֵשׁ קָשִׁי גָדוֹל לְהַסְבִּיר וּלְהַבִּין אוֹתָהּ, הֵן
מִצַּד הַמַּח וְהֵן מִצַּד הַלֵּב. אָף עַל פִּי בֵּן, בְּשִׁמְדָּבָר בְּחֵלֶק הַנִּגְלָה שְׂבַחְתוֹרָה, אֲשֶׁר הִיא יֵשׁ
לָהּ גָבּוֹל^ח – בָּהּ אֵין דּוֹר יְתוֹם^ה. וְגַם עֵתָה יִשְׁנֵם הָרַבָּה מֵאַחֲיֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל^ה, שְׂמֻפְלָגִים
וְחֲרִיפִים בְּחִכְמָתָהּ^י. (וְלָכֵן שִׁיךְ לִרְאוֹת אֶת יָפִיָּהּ^ה).

מָה שֶׁאֵין בֶּן הַחִכְמָה הַנִּסְתָּרָה וְהַפְּנִימִית שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה – הִיא אֵין לָהּ גָבּוֹל.
וּמִצָּדָה וּמִסִּבָּתָהּ, הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה הִיא "אֶרֶבָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה"^י וּרְחֵבָה לְאֵין עֶרֶךְ וְגָבּוֹל

❧ שפת הבאר ❧

תח. אֵין דּוֹר יְתוֹם. מִקּוֹר בִּיטוּי זֶה הוּא מִלְשׁוֹן
הַגִּמְרָא: "אֵין דּוֹר יְתוֹם שְׂרָבִי אֲלַעֲזֹר בֶּן עֲזַרְיָה
שְׂרָוִי בִּתְכוּנֹ" (חגיגה ג ע"ב). וְעַנִּין זֶה הוּא בְּכָל דּוֹר,
"וּבִרְחֻמֵּיךְ הָרַבִּים הוֹדַעַת לָנוּ כִּי אֵין דּוֹר יְתוֹם, וְגַם
בְּדוֹרוֹת הַלָּלוּ הִפְלֵאת חֶסֶד עִמָּנוּ, וְנָתַת לָנוּ צְדִיקִים
אֲמִתִּיִּם גְּדוֹלִים וְנוֹרָאִים, קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמִם"^י (וְלִקּוּטֵי
תפילות, ע). וְכֵאֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ הַמְּבַא"ר עִם בִּיטוּי זֶה, לֹאמֹר
שֶׁבְּכָל דּוֹר יִשְׁנֵם כְּאֵלֶּה הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הַנִּגְלָה
וּמוֹפְלָגִים וְחֲרִיפִים בַּחֲכָמָתָהּ.

תט. הָרַבָּה מֵאַחֲיֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לִשׁוֹן הַמְּבַא"ר הוּא:
"מֵאַחֲיֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַבִּים וְעֲצוּמִים", וְכִפֹּל
הַלְשׁוֹן שֶׁל "רַבִּים וְעֲצוּמִים", הוּא לַהוֹרֹת עַל הַכֹּמֹת
וְהַאיִכוֹת. שִׁישׁ הָרַבָּה לַמַּדְנִים בַּכֹּמֹת, וְגַם בַּאיִכוֹת
הֵם לַמַּדְנִים עֲצוּמִים.

תי. שְׂמוֹפְלָגִים וְחֲרִיפִים בַּחֲכָמָתָהּ. כִּפֹּל הַלְשׁוֹן
'מוֹפְלָגִים וְחֲרִיפִים' מוֹרָה עַל הַבְּקִיאוֹת וְהַעִיּוֹן.
שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ חֲכָמִים, הֵן בְּקִיָּאִים גְּדוֹלִים וְהֵן חֲרִיפִים
וּמַעִיּוּנִים גְּדוֹלִים. [וּמוֹפְלָגִים הוּא מִלְשׁוֹן הַפִּלְגָה
בַּסְפִּינָה, שֶׁמֶרְמֹז עַל הַבְּקִיָּאִים בַּחֲכָמָת הַתּוֹרָה,

[מַחֲמַת שְׂאִינָה מִסַּכְמַת לַתְּאוּתִיו שֶׁמִּתְּאוּוֹה לַקְּנוֹת
שֵׁם וְכָבוֹד וְעוֹשֶׁר]. וְכִמוֹ שֶׁאֵין פִּירֵשׁ שֵׁם הַמַּלְבִּי"ם,
זֶה לְשׁוֹנוֹ: "הַכִּסִּיל שֶׁגִּדְּרוּ שְׂאוֹהֵב תְּאוֹה, וְכִשְׁבָּא
לַקְּנוֹת חֲכָמָה הִיא תַעֲצָרָהּ בַּעַד תְּאוּתִיו, נִדְמָה לוֹ
שְׁנוֹתָן מַחִיר בַּעַד חֲכָמָה, שֶׁאֵם יִחְזִיק בְּחֶפֶץ הַחֲכָמָה
יִצְטָרֵךְ לִתֵּת בַּעֲדָה חֶפֶץ הַתְּאוּוֹה, שֶׁהוּא גַם כֵּן דָּבָר
יָקָר בַּעֲיָנּוֹ, וְהוּא אֵין לוֹ לֵב שֶׁהוּא כַּח הַמוֹשֵׁל לַעֲצוֹר
בַּעַד תְּאוּתִיו וְלִלְכֵת בַּחוּקֵי הַחֲכָמָה" (מַלְבִּי"ם, שם).

תז. יֵשׁ לָהּ גָבּוֹל. אֵין הַכוּוֹנָה עַל פְּנִימִיּוֹת כּוּוֹנָתָה
שֶׁל הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר הִיא בּוֹדָאִי אֵין לָהּ גָבּוֹל,
וְכִדְלָהֶלֶן. רַק שֶׁהַכוּוֹנָה עַל פִּשְׁטוֹת דְּבָרֵי הַסּוּגִיּוֹת
וְכִי"ב, אֲשֶׁר הֵם יֵשׁ לָהֶם גָבּוֹל מִצַּד חִיצוֹנִיּוֹת הַבִּנְתָּם
הַנִּגְלִית. כִּי גַם עוֹמֵק הַסְּבָרוֹת שֶׁבָּהֶם, גַּם הֵם יֵשׁ לָהֶם
גָבּוֹל מִסּוּיִם, אַע"פ שֶׁהֵם עַד אֵין מִסְפֵּר, וְדוּק.

זמה שהדגיש כאן שתורת הנגלה יש לה גבול, הוא
מפני שזוהי הסיבה לזה שאין דור יתום ועדיין יש
הרבה המופלגים וחריפים בחכמתה, כי מאחר שיש
לה גבול, אפשר לראות את המכוון אשר בה ולא
להיחשב בה ככסיל שאין מראים לו חצי עבודה,
כנזכר בדבריו לעיל בכלל הט"ז, ודוק.

ומפליגים בים התורה לארכה ולרחבה, וממרחק יביאו לחמם, בגודל בקיאותם].

תיא. ולכן שיך לראות את יופייה. (הוספנו זאת למען ירוץ הקורא) כי כבר נתבאר לעיל (בכלל הסי') שאת היופי של החכמה, אפשר לראות רק כשנשלמים כל חלקיה. ולכן מאחר שהתורה הנגלית יש לה גבול, ויש מופלגים וחרפים בחכמתה, שהגיעו לתכליתה [מצד החיצוני אשר בה], לכן רואים הכל את יופייה, משא"כ תורת משה שבחכמת האין סוף. וכעין מה שכתב מוהרנ"ת על ענין התפילה: "זוהי בחינת ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה ועיני לאה רכות וכו'. כי יופי הידור התורה שבעל פה הכל רואין, וחשוב בעיני הכל, והכל רצין אל המשנה. אבל ועיני לאה רכות" (ליקוטי הלכות, ראש חודש ה, כט), שהיא סוד עלמא דאתכסיא, עיין שם, וכן לעניינינו.

ונראה לבאר עוד [אע"פ שאין מוכח שזהו כוונת המבאר] שמאחר שתורת הנגלה יש בה מופלגים וחרפים וכו', לכן יש בה לפעמים גם הסכמת הלב ללמוד ולהשיג אותה, כי לפי מצב דורנו אפשר

לקבל גם ממנה עושר וכבוד, ולעשותה קרדום לחפור בה רח"ל כידוע. ולכן בלימוד תורת הנגלה, מתאווה לפעמים הלב אליה מצד תאוותיו, ומסייע למח להשיג אותה, כעין חכמת האומות להבדיל א"ס הבדלות.

כי אין זה סוד, שהרבה מאד מהעמלים בחכמת התורה, משתוקקים ללימודה מצד התועלת הגשמית שיקבלו ממנה; שיהיה להם כבוד, ויחשבו גם הם בין החכמים. וכמו שכתב הרמח"ל בספרו "דרך חכמה", שרוב שוקדי דלתות הלימודים, תכליתם העיקרי הוא להימנות בין החכמים, ולא כדי לדעת גדולת ה' וכו', עיי"ש. ולכן, גם בלימוד קדוש זה, יש תרופה ותועלת רב ועצום לדעת השומע, והבן.

תיב. ומצידה ומסיבתה, התורה הקדושה היא. ארוכה מארץ מדה. הנה, על התורה הקדושה

נאמר: "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט). כמו שאמרו במדרש: "לפל יש סיקוסים, שמים וארץ יש להן סיקוסים, חוץ מדבר אחד שאין לו סיקוסים, ואי זו, זו התורה שנאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (מדרש רבה, בראשית י, א). [ואמרו

לעובדא ולמעשה 57

"אבל לא כן בחכמה הנסתרה והפנימית" – הלא הוא לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן – אין היופי שלה גלוי לעיני כל. כי החכמה שבה היא חכמת האין סוף, ואי אפשר להראות את יופייה באופן שכלי, רק הוא כל חד כפום מה דמשער בליביה. וגם אין מקבלים ממנה כבוד ופרסום. ולכן, אין הלב משתוקק להיכנס ללימוד זה. וזעירין אינון שזוכים להיכנס אל הקודש פנימה, לעסוק בלימוד הקדוש הזה, ולטעום טעם אור הגנוז. אשרי להם!

אמנם, עדיין אנו צריכין למודעי, שבוודאי גם העיון הקדוש והנשגב הזה, צריך שמירה שלא יבוא אליו מתוך רצון גשמי להתכבד בין חסידי ברסלב, או מתוך תשוקה טבעית להתחכם, ולהשביע חמדת השכל להשיג ידיעות ומושכלות. רק תהיה מגמתו בעיון זה, להתקרב להשם יתברך ולהשיג אלקותו יתברך שמו, ורק אז יביאהו העיון אל התכלית האמיתית. כי "כדי

◇ **אבל לא כן בחכמה הנסתרה והפנימית שבה.** גם אם לימוד ש"ס ופוסקים הוא לימוד קשה, שצריכים יגיעות רבות להבינו, וצריכים לוותר בשבילו על תענוגי העולם הזה. אעפ"כ, עדיין הלב משתוקק להשקיע בו כוחות ויגיעות, מאחר שהיופי שלה גלוי לעיני כל, ומי שהוא תלמיד חכם ובקי בש"ס ופוסקים יש לו חן וכבוד בעיני בני אדם. "כי יופי הידור התורה שבעל פה הכל רואין, וחשוב בעיני הכל, והכל רצין אל המשנה" (ליקוטי הלכות, ראש חודש ה, כט). ולפעמים, משתוקק הלב ללימוד זה, מחמת פניות, שרוצה להיעשות על ידי זה רב או כיו"ב. ולבו מתאווה "לעסוק בתורה בשביל כבוד וגסות, בשביל שיתקרא 'רבי', בשביל שיהיה רב באיזה קהילה או מורה הנראה, או להיות מפורסם ולומר תורה בסעודה שלישית, ולהנהיג העולם ולהרבות כבודו כנהוג עכשיו, וכיוצא באלה הפניות והשטותים הרבים והבלבולים שיש להלומדים בשעת עוסקם בתורה שבעל פה" (ליקוטי הלכות, תלמוד תורה ג, ב).

**נַחַל נוֹבֵעַ וְשׁוֹטֵף מִמְּקוֹר הַחַכְמָה, נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה לְנִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה.
פֶּלֶא יוֹעֵץ בְּעֲצוֹתָיו וְתַקְוֹנוֹתָיו הָעֲמֻקּוֹת, לְהַשְׁקוֹת וּלְמַלְאוֹת כָּל הָאָרֶץ**

באר אברהם

כָּלִל ת"י. (וְלִכְן ח"ד, אִי אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת אֶת אִוְרָה וְיִפְיָה רַק עַל יְדֵי הָאֱמוּנָה יטו).

כִּי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה – הֵלֵא הִיא תּוֹרַת רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ – הוּא נַחַל נוֹבֵעַ וְשׁוֹטֵף, חִיּוּצֵא מִמְּקוֹר הַחַכְמָה יטו. וְנַחַל זֶה שׁוֹטֵף וְיִוָּרֵד מִהַנִּקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה עַד לְנִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה יטו. וְרַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ הוּא "פֶּלֶא יוֹעֵץ" יטו בְּעֲצוֹתָיו וְתַקְוֹנָיו הָעֲמֻקּוֹת יטו. וְהוּא עוֹסֵק לְהַשְׁקוֹת

שפת הבאר

בשם 'אין סוף'. כי התורה שבנגלה לבד, כשנוכח [בעולם התיקון, שעל ידי משה משיח] לברר כל הלכותיה, לא יהיה שייך שום תוספות התחדשות בה. כי כל אשר תהיה רחבה מני ים, וארוכה לאין סוף, הוא מצד פנימיותיה והסתרותיה שזוכים בכל עת על ידי התפילה, ובדרך הנפלא הזה אין לה גבול וקצבה כלל" (ביאור הליקוטים, תורה כא, מפתח כז).

ומה שכפל כאן בלשונו וכתב "ומצידה ומסיבתה", יש לבאר, שלא זו בלבד שמצד הנסתרות ארוכה מארץ מדה, אלא אף גם מסיבת אלו הנסתרות, הופכת כל התורה כולה – כולל הנגלה שבה – להיות ארוכה מארץ ורחבה מני ים. כי גם ההלכות שבתורה וכל השקו"ט שבגמרא, יש בהם נסתר עד אין קץ, ומסיבת הנסתר שבהם גם הם ארוכים מארץ ורחבים מני ים, ודוק.

תיג. לאין ערך וגבול כלל. "כי יש שבעים פנים לתורה, וכל פנים ופנים כלול מאלפים ורבבות פירושים עד אין קץ. ובוודאי אין שום צדיק בארץ שיוכל להשיג מצוה אחת בשלימות, כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. וכמו שכתוב לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצוותך מאד" (ליקוטי הלכות, כבוד בהמה טהורה ג, ח).

תיד. ולכן. הוספנו זאת מלשונו, להשלמת הבנת הענין.

תטו. אי אפשר לראות את אורה ויופייה רק על ידי האמונה. כי רק כשיש לו אמונה,

במדרש תהלים: "זה הים גדול ורחב ידיים, זו תורה, שנאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. שם רמש ואין מספר, אלו המסכתות. ויש אומרים אלו המשניות דבר קפרא ודרב חייא ודרב ודרבנן בבליא. חיות קטנות עם גדולות, אלו התלמידים הקטנים עם הגדולים. שם אניות יהלכון, אלו בני התלמידים, זה אומר טהור וזה אומר טמא, דמנהגין עלמא כספינתא הדא. לויתן זה יצרת לשחק בו, שכל מי שמתלווה עמהם עתיד לשחק עמהם לעתיד לבוא" (מדרש תהלים, מומור קד).

אמנם, כאן בא המבא"ר ומחדש שמה שנאמר על התורה שהיא ארוכה מארץ מדה, אין זה אלא מצד ומסיבת הנסתרות שבתורה. כי מצד חלק הנגלה שבתורה, יש לה גבול, ובבוא משיח בן דוד יצומצמו כל ההלכות שבתורה לספר אחד של הלכה פסוקה וברורה. וכמו שכתב בספרו שיחות וסיפורים, וזה לשונו: "כי מה שנאמר בשבח התורה 'ארוכה מארץ מדה', הוא מצד הנסתר שבה, (ומצד הדרש והרמז והאגדה, שגם הם נחשבים כעין הנסתר שבה). אבל ההלכות אשר בתורה שבנגלה, יתצמצמו בבוא בן דוד, כל פלפולי הפוסקים בספר הלכה ברורה אשר יחבר, וכמובן בזה מדברי רבינו ז"ל במקום אחר" (שיחות וסיפורים. הערה ג).

וכן כתב בביאורו על תורה כ"א, וזה לשונו: "הוא מה שנראה לפי עניות דעתי, פירוש הפשוט שבדבריו הקדושים, לקרוא את התפילה והנסתר,

מוכשר מוחו לקבל הארה מאור חכמת האין סוף, וזורה עליו אור הדעת הבלתי נודע אליו בתחילה, וכמבואר לעיל. ולכן גם, אין לב האדם מתאוה לדעת אותה, כי מאחר שאין רואים את יפיה, אינו הולך להרוויח שום כבוד או עושר מידיעתה. ומאחר שאין לב האדם מתאוה אליה, הדרא קושי ההסברה לדוכתה, והבן. וראה מה שהרחבנו בזה מעט במדור "לעובדא ולמעשה".

תטז. נחל נובע ושוטף היוצא ממקור החכמה. כי על רבינו הקדוש ותורתו הקדושה נאמר: "מים עמוקים דברי פי איש, נחל נובע מקור חכמה" (משלי יח, ד), ראשי תיבות "נחמן". כי דבריו יוצאים ונובעים ממקור החכמה דעתיקא סתימאה, כמבואר לעיל ב"דברי פתיחה".

תיז. מהנקודה העליונה עד הנקודה התחתונה. הצדיק האמת זכה להיכלל בנקודה העליונה, שהוא סוד כסא הכבוד, והוא מאיר את אורו בנקודה התחתונה, שהם נשמות ישראל הנמצאים למטה (ראה ליקוטי מוה"ק, ו). כי "הצדיק האמת שהוא בתכלית תכלית בחינת נקודה העליונה, הוא יכול להאיר התחזקות אמתי בתכלית תכלית נקודה התחתונה" (ליקוטי הלכות, ברכת הפירות ה, יא).

תיח. פלא יועץ. הוא מלשון הפסוק: "כי ילד ילד לנו בן נתן לנו ותהי תפושקה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גיבור אבי עד שר שלום" (ישעיה ט, ה), ופסוק זה קאי על חזקיהו המלך. ולפירוש רש"י, "פלא יועץ" קאי על הקב"ה, שהקב"ה שהוא 'פלא יועץ אל גיבור אבי עד', קרא שמו של חזקיהו 'שר שלום' (וכאשר הביא המבאר בעצמו בספרו כוכבי אור, ששון ושמחה אתו, בשם אביו, ע"ן שם), אמנם, בגמרא (סנהדרין צד ע"א) מבואר ש"פלא יועץ" הוא אחד משמונה שמותיו של חזקיהו ["פלא על שעשה הקדוש ברוך הוא פלא בימיו, יועץ על

שיעץ ישראל עצה טובה והקריבן לפני אביהם שבשמים" (אוצר המדרשים, חופת אליהו, עמוד 163)]. ובאמת, שמות אלו הם שמותיו של משיח, [וכמו שכתב הכלבו: "שמונה שמות יש לו למשיח ינון צמח פלא יועץ משיח אל גיבור אבי עד שלום" (כלבו, סימן קיח), וכן כתב הרמב"ם על משיח "וקרא לו הקדוש ברוך הוא שש שמות באמרו כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גיבור אבי עד שר שלום" (אגרת תימן)].

ומה שהם שמותיו של חזקיהו, הוא מפני ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח" (כמו שמבואר שם בגמרא בתחילת העמוד, ע"ן שם), וזהו ראוי שייקרא חזקיהו בשמותיו של משיח, וכמו שפירש המהרש"א: "שאותו הילד היה תחילת המחשבה שביקש הקדוש ברוך הוא לעשותו משיח, ותהי המשרה על שכמו. ויקרא שמו פלא גו', אלו השמות ראויים להיות במשיח. אבל אמר, בקטרוגו של מדת הדין לא נתקיימו בו כל אלו המעלות שיהיו במשיח לעתיד, רק נתקיים בו למרבה המשרה".

נמצא אם כן ש"פלא יועץ" הוא מלך המשיח, וכמו שפירש הרמח"ל בפירושו על נביאים, והרי קיצור מלשוננו: "כי ילד יולד לנו וגו', זה משיח בן יוסף, שנאמר בו 'אם ילד שעשועים', ילד דווקא, לפי שבגלות הוא בסוד עיבור, אבל באותו הזמן 'ילד'. ובזמן הגלות, המשיח הוא בתוך הקליפות ויש להם איזה אחיזה בו ח"ו, אבל באותו הזמן - 'לנו', לישראל ולא לאומות העולם ... ואחר כך יתגלה משיח בן דוד ... ויקרא שמו, הקב"ה קורא להם 'פלא' וגו'. ואומר, 'שמו', אע"פ שהם ב', מכל מקום באותו הזמן נאמר 'והיו לאחדים בידך' שהם כאחד, וקורא להם 'פלא', לפי שבאותו הזמן יהיו נפלאות בעולם, כמ"ש 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו

בעצמו הנכבד שבעינינו, הנה יועם חשיבותו, ותשפל מעלתו, כי כבר ישוב להיות בקשת הערב, לא בקשת הטוב. כי אע"פ שמצד עצמו הוא טוב, הנה הבקשה עליו אינה מצד טובו אלא מצד ערבותו" (דרך חכמה

שיהיה העיון מהאמצעיים המביאים להשגת התכלית האמיתית, שני תנאים יצטרכו לו: המין והכוונה. דהיינו, שיהיה מין עיון המביא אל התכלית הזו, ותהיה הכוונה בו לבוא אל התכלית הזו. כי אם הכוונה לא תהיה בו אלא לשביעת תחמדה, אפילו אם יהיה העיון

בְּחִכְמָה וְדַעַה אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ כַּמִּים לַיָּם מְכַסִּים.

וְעַד אֲשֶׁר יֵאִיר יְיוֹפִיעַ, נְהִי כְעֻמָּיה, וְנִחַשְׁבַּ כְּעֵדִים זֻמָּמִים.

באר אברהם

וּלְמַלְאוֹת עַל יָדָם אֶת כָּל הָאָרֶץ בְּחִכְמָה וְדַעַה אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ ^כ, כַּמִּים לַיָּם מְכַסִּים ^{חכא}.
וְכָל זְמַן שְׁעָדִין לֹא הָאִיר וְהוֹפִיעַ ^{חכב} הָאִיר הַגָּדוֹל שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְתוֹרָתוֹ ^{חכג} -
נְהִיָּה כְעֻמָּיה ^{חכד}. וְכִשְׁאֲנוּ מְדַבְּרִים וּמַעֲדִים עַל גְּדֻלַּת רַבֵּנוּ וְתוֹרָתוֹ, אָנוּ נִחַשְׁבִּים
כְּ"עֵדִים זֻמָּמִים" ^{חכה}.

שפת הבאר

ונראה לבאר [גם אי לאו האי קושיא] שענין
התיקונים הנזכרים פה בלשון המבאר, אין ענינם
התיקונים שמתקן הצדיק נשמות ישראל וכי"ב, רק
הוא סוד הכלים שעושה הצדיק לגלות על ידם אור
האין סוף, שגם הם נקראים בלשון 'תיקונים'. "כי
להמשיך השגות אלקות צריכין כמה וכמה צמצומים
בחינת כלים ותיקונים" (ליקוטי הלכות, ניקון ד. ג.).

ונעתיק לשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, מה שכתב
בענין זה של התיקונים שמתקנים הצדיקים
להמשיך השגות אלקות, וזה לשונו: "כי אף על פי
שעדיין אין אנו יודעין ומבינים כלל סתרי התורה
שגילה רבי שמעון בר יוחאי בזוהר ותיקונים, אף על
פי כן הוא תיקון גדול לנפשנו, כי כבר עשה והכין
לנו כלים נפלאים ותיקונים גדולים על ידי דרכי
תורתו הקדושה שגילה. שעל ידי זה, מי שרוצה
להתייגע לבקש אותו יתברך, יוכל לבוא בנקל
להשגות אלקות על ידי הדרכים והכלים והתיקונים
שגילה. כי להמשיך השגות אלקות צריכין כמה וכמה
צמצומים בחינת כלים ותיקונים, ומחמת חטא אדם
הראשון וקלקולי הדורות אי אפשר לגמור התיקון
בשלימות בדור אחד. ועל כן מתייגעים גדולי
הצדיקים בכל דור ודור להמשיך תיקונים נפלאים
ולהשאיר ברכה אחריהם, כדי שיהיה בנקל לדור
אחרון להשיג אותו יתברך אם ירצו לבקשו. ועל כן
גם אחר התנא רבי שמעון בר יוחאי, זכינו לכתבי
האר"י ז"ל שהוסיף לגלות תיקונים נפלאים וכי. וכן

נפלאות, לפי שיתגלה פלא עילאה שהוא אריך
אנפין. 'יועץ', לפי שבגלות נאמר 'אבדה עצה
מבנים', ובאותו הזמן תחזור העצה על ידי המשיח,
ולכן נקרא 'יועץ' (פירוש הרמח"ל על נביאים). וראה באדיקות
עוד בספר פתחי שערים להגרי"א חבר (נתיב פרצופי יעקב
ולאה, פתח ח) שביאר דברים נפלאים בזה.

וכבר אמר רבינו הקדוש על עצמו: "אני איש
פלא, ונשמתי הוא פלא גדול" (חיי מוהר"ן, רנ.). וכתב
מוהרנ"ת בליקוטי הלכות: "כי יש רבי ששמו פלא,
הפלא ופלא, בבחינת 'ויקרא שמו פלא יועץ',
שעצות שלו הם נפלאות תמים דעים, בבחינת אודה
שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן"
(ליקוטי הלכות, שבועות ב, כא.).

ואגב; ראה בליקוטי הלכות (שבת ז, יז) הקשר העמוק
והפנימי שיש בין ענין נקודה העליונה ונקודה
התחתונה לענין פלא יועץ - אשר הזכירם כאן
המבאר בחדא מחתא - עיין שם ותמצא נחת.

תיט. פלא יועץ בעצותיו ותיקוניו העמוקות.
לשון המבאר שכתב "בעצותיו ותיקנותיו
העמוקות" צ"ב, דבשלמא 'עצות' שיין לומר
'עמוקות', אבל מה שיין לענין 'תיקונים' הלשון של
'עמוקות'. הרי התיקונים הם עניינים נשגבים,
שמתקן הצדיק את נשמות ישראל, ומה שיין לומר
עליהם שהם עמוקות?

בדורותינו זכינו למה שזכינו, על ידי גדולי הצדיקים שהיו מימות הבעל שם טוב ז"ל עד עכשיו. ומי שהוא בעל נפש ודורש את ה', יוכל להבין מעט את כל מעשה תקפם וגבורתם של הצדיקים הגדולים המובחרים שעשו ותיקנו לנו בכל דור ודור. וזה עיקר חיותינו ותקוותנו שאנו מחיין עצמן בהשארה הקדושה שהשאירו לנו גדולי הצדיקים האמתיים על ידי תלמידיהם" (שם).

תכ. ודעה את ה' ותורתו. כי על ידי רבינו הקדוש ועצותיו ותיקונו, יתקרבו כל העולם כולו להשם יתברך, וידעו כולם את ה' ואת תורתו, עד אשר תימלא כל הארץ חכמה ודעה את ה' כמים לים מכסים. "וללא שהתגבר הקטרוג על העולם (בחיי הקדושים) עד שלא היה העולם כדאי לינק מאור כזה ועמד וגנזו, היה נתגלה גדולתו בעולם והיה מחזיר כל העולם אליו יתברך. כי זה היה כל מגמתו תמיד כל ימי חייו, ובזה עסק תמיד לזכות הרבים ולהוציאם מחושך לאור, מאפילה לאור גדול" (חיי מוהר"ן, קטו). ו"כשנסע לנאורייטש, בהיותו יושב על העגלה, אמר: יש לאל ידי להחזיר כל העולם כולו למוטב, ולא בלבד אנשים פשוטים אלא אפילו צדיקים ואנשים גדולים אני יכול להחזירם למוטב. כי גם הצדיקים צריכים להחזירם למוטב. ולא מבעיא ישראל קדושים, אלא כל האומות העולם כולם אני יכול להחזירם להשם יתברך, והייתי יכול להוליכם סמוך לדת ישראל. אך דיו לעבד להיות כרבו" (חיי מוהר"ן, רנא). וככל שנעסוק ונשתדל בתורותיו ועצותיו ולהפיצם על פני תבל, כן נחיש ביאת הגואל, אמן.

תכא. כמים לים מכסים. הוא על פי לשון הפסוק הנאמר על עת הגאולה: "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט). והכוונה על פנימיות התורה, אורייתא דעתיקא סתימאה שיתגלה לעתיד (כמבאר בליקוטי מוהר"ן, לג). ודבר זה, מתקיים גם בתורותיו של רבינו הקדוש, שהם הקדמות לאורייתא דעתיקא סתימאה (כמבאר לעיל). "כי כל תורה ותורה מדברי התורות הנאמרים בספר הקדוש הזה, הוא בנין גדול נפלא ונורא וחזק מאד, בנוי לתלפיות. תל שהכל פונים בו. כלול

מכמה וכמה חדרים, חדר לפנים מחדר, וחדר לפנים מחדר. וחלונות ופתחים פתוחים מזה לזה ומזה לזה. וכל חדר וחדר וכל טעם וענין והקדמה הנמצאים בפרטות בכל תורה ותורה, יש בכל אחד ואחד עמקות גדול מאד מאד. וכל מה שהולכין ומתרבין הטעמים והעניינים, יש בהם עמקות יותר ויותר, כמים לים מכסים!" (הקדמת ליקוטי מוהר"ן).

תכב. והופיע. הוא גם כן לשון 'אור', וכגון: "מציון מכלל יופי אלהים הופיע" (הדלים ג, ב), ופירש במצודות ציון "הופיע - האיר וזרח".

תכג. וכל זמן שעדיין לא האיר ולא הופיע האור הגדול של רבינו הקדוש ותורתו. והזמן אשר יאיר האור, הוא עת ביאת המשיח. "כי היה סתום ונעלם מאד בתכלית ההעלם, ועדיין אורו הגדול סתום ונעלם מאד מן העולם, עד שיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, אז ידעו גדולתו ותפארתו" (חיי מוהר"ן, רמג).

תכד. נהיה כעוטיה. הוא מלשון הפסוק בשיר השירים: "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים שלמה אהיה פְּעוּטָה על עדרי חבריך" (שיר השירים א, ז), ופירוש תיבת 'עוטיה', פירש רש"י שהוא מלשון 'אבילה', וכמו שאמרו במדרש: "שלמה אהיה כעוטיה, רבי חלבו בשם רבי הונא אמר: שלא אהיה כאבל הזה שהוא עוטה על שפמו ובוכה" (שיר השירים דבה, פרשה א). וכן אנו מקוננים ב"תיקון חצות": "בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רָאִיתִי שְׁעוֹרָהּ. אֵין אִישׁ שָׁם עַל לֵב שְׁלָמָה אֶהְיָ פְּעוּטָה. פְּקִיד נְטוּי וְכָגֵד הַדְּחוּיָה. הַמְדָּבָר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל אִם אֶרֶץ מֵאֲפֶלְיָה" (תיקון חזל, קינה ראשונה).

ולענייננו, כל זמן שמשיח אינו בא, אנו נחשבים כאבלים. (ואגב; הא גופא היא העצה בעת אשר אור הצדיק נעלם; להיות כעוטיה ולהתאבל על הסתרת אורו. ועל ידי האבילות, מכניעים את המסתירים האור, ונתגלה אור הצדיק, כמבאר בליקוטי מוהר"ן (תניינא, סז) ובליקוטי הלכות כמה פעמים).

תכה. כעדים זוממים. החילוק בין עדים מזכחים לבין עדים זוממים הוא, שהכחשה הוא בגוף ה"עדות", והזמה הוא ב"עדים" עצמם. פירוש:

וְאֵלֶּפֶי אֱלֹפִים קַל וְחֶמֶר לְעוֹלָלִים וּמַלְכָּלִים כְּמוֹנִי, גַּם אִם זָכִינוּ לְהַפְדֵּל
וּלְהִתְרַחֵק מִחַטּוֹעִים וְחַתּוּעִים [בְּחֶשֶׁךְ וְאִפְלָה, לְכָל יִרְאוּ וַיִּבְיטוּ
מִרְחוֹק בְּאוֹר צִדִּיקִים אֲשֶׁר בְּאוֹר נִגְה הוֹלֵךְ וְאוֹר אֶל לְהַסְבִּירם

באר אברהם

[וכל זה הוא אפילו אם היינו צדיקים וחסידיים תכונות] וְאֵלֶּפֶי אֱלֹפִים קַל וְחֶמֶר חֲסִידִים תְּכֵנִי לְעוֹלָלִים וּמַלְכָּלִים
כְּמוֹנִי, אֲשֶׁר אֵף עַל פִּי שָׁזָכִינוּ לְהַפְדֵּל וּלְהִתְרַחֵק מֵאוֹתָם הַחַטּוֹעִים וְחַתּוּעִים בְּחֶשֶׁךְ וְאִפְלָה;
שְׂאִינָם רוֹאִים וּמִבִּיטִים מִרְחוֹק בְּאוֹר הַצִּדִּיקִים תְּכֵנִי, אֲשֶׁר הוּא בְּאוֹר נִגְה הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד גִּבּוֹן

שפת הבאר

הזה [וכדרך הלמדנים לומר, שחיסרון בהסברה מעיד
על חיסרון בהבנה, ודוק].

אך אין הם יודעים, שאת האור הגדול הזה, אי
אפשר לבאר ולספר, מאחר שאי אפשר להשיג רק
על ידי אמונה כנ"ל, וגם כשמשיגים אותו בכח
האמונה, אזי הוא בבחינת "כי אני ידעתי כי גדול ה'",
"כי גדולת הבורא יתברך אי אפשר לומר לחברו,
ואפילו לעצמו אי אפשר לספר מיום ליום לפי מה
שמזריח לו ומתנוצץ לו באותו היום, אינו יכול לספר
לעצמו ליום שני הזריחה וההתנוצצות של גדולתו
יתברך שהיה לו אתמול" (שיחות הר"ן, א).

עוד יש לבאר באופן אחר: שהעולם טוענים "עמנו
הייתם", שאתם נמצאים באותו מקום רוחני כמונו,
כי גם אתם שקועים באותם תאוות ומידות רעות
כמונו, ומה אתם מספרים סיפורים שאתם רואים
אחרת ושומעים אחרת וכו'. והאמת היא, שבכח
רבינו ותורתו אנו נמצאים במקום אחר לגמרי. "כי
יש טועים סוברים, שצריכין להכיר את הצדיק או
שאר דבר שבקדושה להכירו בפניו בצלמו ודמותו,
שיהיה משונה בדמותו ובתנועותיו ד"קא, ובאמת לא
כן הוא. כי הצדיק הוא בדמות וצלם ככל האנשים
ואין בו שום שינוי, ואף על פי כן הוא ענין אחר
לגמרי, ושאר בני אדם אינם בדמותו כלל באמת
לאמיתו, כמו שאמר רבינו ז"ל שאיש הכשר נדמה
שהולך עם כרכשות ודקין כמו שאר בני אדם, ואף
על פי כן הוא ענין אחר לגמרי" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קטז).

כשבאים לפנינו שני עדים ומעידים על מעשה
מסוים שאירע ביום פלוני במקום פלוני, ובאים שני
עדים אחרים ומעידים שאכן העדים הראשונים היו
ביום זה במקום זה, אך לא אירע שם מעשה זה -
הרי זו הכחשה. אך אם באים שני עדים אחרים
ואומרים: 'אין אנו יודעים אם אירע דבר זה או לא,
אך זאת אנו מעידים שעדים אלו שמעידים על
מעשה זה, היו עמנו אותו היום במקום פלוני' - הרי
זו הזמה. וכדתנן: "אין העדים נעשים זוממין עד
שיזמו את עצמן, כיצד: אמרו מעידין אנו באיש
פלוני שהרג את הנפש, אמרו להם היאך אתם
מעידין, שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום
פלוני הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם" (מסכת א. ד.).

ולפי זה יש לפרש כוונת המבא"ר, שכשאנו
מדברים ומעידים בפני העולם על גדולת רבינו
הקדוש ותורתו - אף על פי שאין הם יכולים
להכחיש את גוף העדות ולומר בוודאות שאין אנו
צודקים [שהרי לא היו בעולמות העליונים, לידע
האמת עם מי], אך אף על פי כן הם מזימים אותנו
- וטוענים על ה"עדים" עצמם: אם האמת כדבריכם,
שיש אור נפלא ונורא בתורת רבכם וכו', מדוע אם
כן לא תוכלו להסבירם ולבארם לנו באר היטב?! ומה
שאתם מעידים שהייתם במקום פלוני - שאתם
נמצאים במקום הנפלא הזה שמאיר שם אור נפלא
מאד - אינו אמת, שאילו היה הדבר כן, הייתם
יכולים להסביר ולבאר ולהטעים גם לנו את האור

תכו. וכל זה הוא אפילו אם היינו צדיקים וחסידיים. כי באמת, מה שאי אפשר להכניס בלב גדולת רבינו, הוא מצד עצם הדבר, שאורו של רבינו הקדוש הוא אור גדול מאד, שרחוק מאד מדורנו אנו, וכמו שאמר רבינו הקדוש על עצמו: "אנחנו איננו כלל מזה העולם של עכשיו, ומחמת זה אין העולם יכולים לסבול אותנו ... ובאמת אם לא היה דור כזה, אם היו דברים אלו (היינו התורות שהוא אומר) נאמרים בדורו של האר"י ז"ל או אפילו בדורו של רבי שמעון בן יוחאי ז"ל היה רעש גדול מאד" (חיי מוהר"ן, שמה). והוא אור שלא יתגלה רק בביאת המשיח כנ"ל. ולכן, גם אם לא היה מדובר בעוללים כמונו, היה האור רחוק ונעלם. ועל אחת כמה וכמה עוללים כמונו וכו'.

תכו. ואלפי אלפים קל וחומר. קל וחומר זה הוא בכפלים: הן לגבי השגת האור לעצמנו, שק"ו שאין אנו יכולים להשיגו מאחר שאנו מלוכלכים. והן לגבי הסברת והפצת האור על פני תבל כדלהלן, כי גם לעצמנו אין אנו יכולים להשיג האור וק"ו לא להסבירם ולהפיצם על פני תבל.

תכת. לעוללים. 'עוללים' הוא גם לשון קטנים, וגם לשון לכלוך (כמובא בליקוטי מוהר"ן תניינא, לו) וכמו

שפירש רש"י על הפסוק "כעוללים לא ראו אור" (איוב ג טו): "כעוללים - תינוקות, ולכן קורא אותם עוללים שכולם שחוק ולכלוך" (רש"י, שם).

וכן אנו, נחשבים 'עוללים'; קטנים ומלוכלכים, שלא ראו אור. וכלשון מוהרנ"ת בתפילתו: "ואנן יתמי דיתמי, 'עוללים לא ראו אור', מלוכלכים בכל מיני שטויות, מלאים חטא ועוון ופשע. מה נעשה ומה נפעל, ולהיכן נלך ונשוטט לבקש תרופה ותחבולה ועצה לצאת מכסילות דעתנו ורוע לבבנו וכיעור מעשינו" (ליקוטי תפילות ח"א, תפילה ד). "קטני ערך שפלי קומה, חלושי כח עצובי רוח, 'עוללים לא ראו אור', המלוכלכים בחטאת נעוריהם, מלאים חטא ועוון ופשע, אשר לולא רחמין וחסדיך העצומים והנוראים מאד, לא היה לנו חס ושלום שום תקוה כלל" (ליקוטי תפילות ח"ב, תפילה א).

תכט. שזכינו להיבדל ולהתרחק מאותם הטועים ותועים בחושך ואפילה. והן על זה ראוי לנו לברך בכל יום "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים", וכמובא בחיי מוהר"ן: "ואמר לנו שראוי לנו לשמוח מאד מה שניצלנו ברחמיו מלהיות מתנגדים עליו. ואמר אז בזו הלשון: ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים, משני

לעובדא ולמעשה 57

כי חסדו גבר עלינו ואמת ה' לעולם" (עלים לתרופה, מכתב מיום ב' אלול תר"ז).

"וגם עתה, אתה צריך להחיות עצמך מה שעל כל פנים אין אתה מתנגד על אמת כזה. כי באמת יש גרועים ממך הרבה הרבה ועדיין הם מתנגדים גדולים, והם מזיקין לעצמן ולהעולם יותר מריבוי הקלקולים שלהם, בריך רחמנא דפלטך מחדא, שלא להיות מתנגד על כל פנים. תאמין לי, שהיו לי עיתים שעברו עלי כמותך ממש ויותר מזה, ואז דייקא שמעתי מפיו שאמר לי זאת: 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים, אין צווייען. אויף מיר וואלט איר גיקריגט' וכו' וכו'. ועדיין עדיין אני מחיה עצמי בזה, וכל חזתי הוא בזה!" (עלים לתרופה, מכתב מיום הושענא זכה תר"ז). "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים שלא לבזות ספריז הקדושים, אדרבא; לצפות שיתפשטו להאיר פני תבל!"

(עלים לתרופה, מכתב מיום ג' פקודי תר"ז).

זכינו להיבדל ולהתרחק מהטועים והתועים בחושך ואפילה, לבל יראו ויביטו מרחוק באור צדיקים אשר כאור נוגה הולך ואור. "אשרינו מה טוב חלקנו וכו' שהשם יתברך ברחמיו הסיר מאתנו מסוה העורון המסמא את העינים ומונע הרבה אנשים מלהסתכל בספרי רבנו ז"ל הנוראים. והם חולקים ומתנגדים עליו ועל אנשיו ועל ספריז הקדושים והנוראים מאד, ברוך ה' אשר הצילנו מזה והבדילנו מן התועים בכמה וכמה בחינות. בוודאי ראוי לנו לשמוח בזה כל ימינו לעולם, בשמחה עצומה שאין לה קץ. ואין שום מדה שחורה ועצבות שתוכל לבלבל חס ושלום משמחה זאת לעולם, כאשר שמעתי והבנתי מפיו הקדוש ז"ל בפירוש" (עלים לתרופה, מכתב מיום ה' בא תקפ"ד). "ועלינו לשבח בכל עת שהבדילנו מן התועים החולקים עליו, ולשמוח מאד מה שזכינו להיקרא על שמו הקדוש. וחדות ה' בזה היא מעוזנו, כנגד כל מה שעובר עלינו בכל עת,

וְלִהְיֶינָם עַל פְּנֵי תֵבֵל אֵין לָנוּ לֹא תְבוּנָה וְלֹא עֲצוֹת .

וְכָל אֲשֶׁר הִרְבִּיתִי לְחַקֵּר וּלְדַרֵּשׁ, בְּאִיזָה סֵדֶר, וּבְאִיזָה אִפֶּן, לְהַצִּיעַם
וּלְהוֹצִיאָם לְזוּלָתִי, לֹא עָלְתָה בְּיָדִי מְאוּמָה. וּבְתִכְלִית הַהִפּוּךְ נִתְּנוּסָף

באר אברהם

היום י"ל - אף על פי כן, אין לנו לא תבונה ולא עצות, איך להסביר ולהאיר את האור
של רבנו הקדוש ותורתו על פני תבל חלל.

[ומעיד המבאר על עצמו, שגם הוא, כאשר בא להאיר את האור על פני תבל, לא ידע איך:] וְכָל אֲשֶׁר הִרְבִּיתִי
לְחַקֵּר וּלְדַרֵּשׁ, בְּאִיזָה סֵדֶר, וּבְאִיזָה אִפֶּן, לְהַצִּיעַם וּלְהוֹצִיאָם חֲלַל לְזוּלָתִי, לֹא עָלְתָה בְּיָדִי
מְאוּמָה. וְלֹא רַק שְׁלֹא עָלְתָה בְּיָדִי, אֲלָא כָּכָל שֶׁהִרְבִּיתִי לְחַקֵּר וּלְדַרֵּשׁ אֵיךְ לְהוֹצִיא וּלְהַצִּיעַ
אֶת הָאֹר, נוֹסְפוּ וְהִתְרַבּוּ אֲצָלִי מַחֲמַת זֶה, כַּמָּה דְלוּגִים וּמַחֲיָקוֹת וְשִׁנּוּיִים 'לֹלָא סְדָרִים' חֲלַל,

שפת הבאר

וכמו שכתב רש"י: "ואורח צדיקים כאור נוגה -
שהולך ומאיר מעמוד השחר. עד נכון היום - עד
חצות היום שהוא בירורו של יום" (רש"י, שם). ובביאור
הגר"א הוסיף ופירש: "ואורח צדיקים, כי צדיקים
דרכם בדרך צר וקטן כמ"ש למעלה, לכן כתיב ואורח
(עיי"ש במלבי"ם). כאור נגה, שהוא התחלת זריחת היום,
זה האור מעורב בתושך עדיין ואינו מאיר כ"כ. הולך
ואור, אח"כ יהיה מאיר והולך עד שיהיה אור ממש
בלי עירוב כלל. עד נכון היום, שאז האור בתוקפא
ומאיר מאד, כן הצדיקים יהיו מאירין והולכין עד נכון
היום" (ביאור הגר"א, שם).

ולכן הביא המבאר לשון זה, כי באמת זריחת אור
רבינו בתקפו, כשמש בצהריים, תהיה בעת ביאת
המשיח, "ועד אשר יאיר ויפיע נהי כעוטיה". אמנם,
גם עתה כבר מתחיל האור לזרוח מעט, כמו אור
השמש בעלות השחר, שהוא מעט דמעט, וככל
שמתקרב לעת הגאולה הולך ומתגבר בזריחתו יותר
ויותר. ואנו ב"ה זכינו לראות ולהביט מרחוק באותו
האור שהתחיל לזרוח כאור נוגה הולך ואור, ודלא
כאותם הטועים ותועים בחושך ואפילה אשר אפילו
המעט זה אינם רואים, ודוק והבן. (ולפי"ז תבין
לפרש גם מש"כ להלן מענין "שערה דשערה
מהברקת האור שמגיע מאתה לאחד מני אלף").

תועים, היינו מהתועים לגמרי מהתורה, שהם
העכו"ם והאפיקורסים, וגם ניצלנו מהתועים
המתנגדים החולקים עליו, שאבדו מה שאבדו בלי
שיעור וערך ומספר! ואמר: הלא אתם בוודאי הייתם
מתנגדים גדולים, לולא חסדיו ורחמיו המרובים
אשר ניצלנו מפח יוקשים, מכת המתנגדים. אשר
אם היינו שומעין להם חס ושלום, היה נאבד
תקוותנו חלילה וכו'. ענה ואמר כמתמיה ואמר: עלי
הייתם חולקים? ואמר בלשון אשכנז בזו הלשון: אוף
מיר וואלט איהר גיקריגט? (חיי מוהר"ן, ו). וראה
ב"לעובדא ולמעשה", שם הבאנו כמה לשונות
נפלאים ממכתבי מוהרנ"ת בענין שמחה זו אשר
ניצלנו מהתועים החולקים.

תל. כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. לשון
המבאר הוא: "כאור נוגה הולך ואור", וכוונתו
ללשון הפסוק במשלי: "ואורח צדיקים כאור נגה
הולך ואור עד נכון היום" (משלי ה, יח). וכוונת המבאר
במה שהביא לשון זה, הוא, כי הנה פירוש הפסוק
הוא שהאור של הצדיקים הוא כאור השמש
שמתחיל לזרוח מעט דמעט בעלות השחר והולך
ומתגבר באורו עד חצות היום, וכן הם הצדיקים,
שבתחילה אורם זורח מעט מעט, ואורם הולך
ומתגבר עד שמאיר כאור השמש בחצות היום.

שפת הבאר

זכיון דאתאן להכי, יש לציין לדברי רבינו על פסוק זה, שגילה שעיקר הסתרת אור הצדיק הדומה לאור נוגה, אור השמש, הוא מחמת המקבלים השקועים בעוה"ז. וזה לשונו: "ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. כי השמש בעצמה מאירה במקומה בשווה בתחילת היום ובאמצע היום, רק המניעה הוא מחמת הארץ המפסקת בין בני אדם ובין השמש. על כן אין האור מתפשט כל כך בתחילת היום רק מקצת מקצת, עד שנתפשט על הארץ. כן הצדיק; הוא בעצמו מאיר תמיד, רק המניעה מחמת המקבלים. והמניעה הוא מחמת הארץ המפסקת, היינו העולם הזה. כי בני אדם משוקעים בעולם הזה, ועל כן אינם יכולים לקבל אור הצדיק" (ליקוטי מוהר"ן, קלג).

תלא. אין לנו לא תבונה ולא עצות, איך להסביר ולהאיר את האור של רבינו הקדוש ותורתו

על פני תבל. כי מאחר שהאור שבתורתו הוא אור אין סוף, ואין לה גבול, לכן נחשבים כולנו ככסיל ובער שאי אפשר להראות לו חצי עבודה, ורק מי שנכנס בהיכלי תורתו ועצותיו של רבינו הקדוש מתוך אמונה, הוא יכול להשיג את האור לפי בחינתו, כפום מה דמשער בליביה. ואם כן, כיצד נוכל להסביר ולהאיר את תורתו של רבינו למי שאינו מאמין בה? **תלב. להציעם ולהוציאם.** "להציעם" הוא ענין הקדר והעריכה, ו"להוציאם" הוא ענין הוצאת הדברים מההעלם אל הגילוי (ולהוציאם ממוחו ולבו בדיבורים שיובנו לזולת).

תלג. ללא סדרים. פירוש, שלא הצליח להוציא ולהציע את האור באופן מסודר. וכן הוא ברוב דברי הספר הזה, שאינו הולך לפי סדר התורה ממש. ולשון המבא"ר הוא על משקל לשון הפסוק "צִלְמֹנֹת וְלֹא סֻדְרִים" (איוב י' כב).

לעובדא ולמעשה

➔ **אבל להסבירם ולהאירם על פני תבל אין לנו לא תבונה ולא עצות.** גם אם זכינו כבר לידע מרבינו הקדוש, ומתנוצץ בלבנו מעט מן המעט מאורו הגדול והנורא – אעפ"כ אין אנו יודעים כלל איך להאיר את אורו בכל יושבי תבל. כי אורו של רבינו, הוא אור נעלם ונסתר מאד, ורק מי שזוכה להרגיש בלבו את האור הגדול, יודע במה מדובר. אלא שאעפ"כ עלינו להשתדל בזה בכל מה דאפשר, להאיר אור רבינו על פני תבל, למען יזכו כל בית ישראל לטעום את האור הגדול שבספרי רבינו. **"ואם רבים אינם חפצים להביט בהם, מי יכריח אותם?! השומע ישמע והחדל יחדל"** (עלים לתרופה, מכתב מיום ה' ושלח תקצ"ח). וכשאנו נעשה את שלנו, יעשה ה' את שלו.

כי באמת, אפילו מוהרנ"ת, אשר עסק כל ימיו בהארת והפצת אור רבינו הקדוש בכל העולם – גם הוא, לא ידע בתחילה איך לעסוק בזה. אלא שמגודל תבערת לבבו, סיבבו מן השמים סיבות לטובה שיזכו להאיר את האור הגנוז על פני תבל, עד עצם היום הזה.

וכפי שמספר על עצמו בזה הלשון (והעתקנו לשונו, כי ממנו נוכל לקבל חיזוק נפלא איך לעסוק בזה): "וישבתי בבית המדרש ולמדתי בתמימות פוסק ושאר ספרי קודש, ונעלם ממני ולא

ידעתי שעדיין אפשר גם עתה להאיר באיזה נפשות ישראל לעוררם לעבודת השם באמת כפי מה שקיבלתי ממנו ז"ל. אך אני ישינה ולבי ער, קול דודי דופק בי, כי דיבוריו הקדושים האמתיים שהשאיר בי, דיבורים חמים כגחלי אש, היו כאש עצור בעצמותי ונלאיתי כלכל, לא אוכל להתאפק. והייתי מספר ומדבר בתמימות עם בני הנעורים מהתכלית של זה העולם, ובתוך דבריי הייתי מספר להם מעיזו נוראות נפלאות תורותיו ושיחותיו ומעשיותיו ועוצם נוראות גדולת קדושתו וכו', ובכל זה היו לי תהילה לאל הרבה הרבה לספר דברים המשיכין ומחייין את כל נפשות השומעין וכו' וכו'. עד שהתחילו דבריי להיכנס בליבם קצת, ונתעורר ליבם קצת לחשוב על תכליתם הנצחית, עד שהיו משתוקקים לשמוע ממני דברי אלקים חיים הנובעים ממעיני הישועה של אדמו"ר צוק"ל.

וכל מה שעבר בזה בפרטות, בכמה דרכים נפלאים ונוראים ונעלמים מאד מאד שעזרני השם יתברך בזה בכל יום ובכל עת, אי אפשר לבאר ולספר כלל. אילו פינו מלא וכו' אין אנו מספיקין וכו'. והנה השם יתברך יודע קטנותי ושפלותי שהייתי בעיני, ולא עלה על דעתי שיהיה לי כח לקרב אנשים לעבודתו יתברך, אך בכל עת שדיברתי ממנו ז"ל ומתורותיו ושיחותיו הקדושות נתעוררתי כִּישָׁן וראיתי שאף על פי כן אין מי שיוודע

וְנִתְּרָפָה אֶצְלִי מַחֲמַת זֶה, כַּמָּה דְלוּגִים וּמַחֲזִיקִים וְשִׁנּוּיִים לְלֹא סְדָרִים [וְגַם
לְפַעֲמִים כָּאֲתִי מַחֲמַת זֶה בְּאַרְכָּה וּכְפָל דְּבָרִים]. עַד כִּי לֹא רַבִּים יִחְכְּמוּ
לָבוֹא עַל יָדָם לְמַכּוֹן אֲשֶׁר סִבַּכְתִּי עָלָיו .

אָבֵל כָּכָל זֶה אָמַרְתִּי: וַיְהִי מָה, אֲרוּצָה וְאָבִיא גַם מְנַחַת דְּלִי דְלוּתִי. כִּי
גַם שְׁעָרָה דְּשְׁעָרָה מִהֲבָרְקָת תְּאוּר שְׁמַנִּיעַ מֵאֲתָה לְאַחַד מִנִּי אֱלֹהִי –
גַם בֶּן כְּדָאִי וּכְדָאִי .

§ באר אברהם §

[וְגַם לְפַעֲמִים גָּרַם לִי דְבָר זֶה, לְהֶאָרִיךְ אוֹ לְכַפֵּל בְּדָבָרִים]. עַד שֶׁמַּחֲמַת כָּל זֶה, לֹא רַבִּים
יִחְכְּמוּ תַלְדִּי לָבוֹא עַל יְדֵי בְאוּרִי, לְמַכּוֹן אֲשֶׁר כִּנְנִיתִי עָלָיו תַּלְדִּי.

אָבֵל אֵף עַל פִּי כֵן, אָמַרְתִּי וַיְהִי מָה: אֲרוּצָה תַלְדִּי וְאָבִיא גַם מְנַחַתִּי הַדְּלָה, מְנַחַת דְּלִי
דְלוּתִי תַלְדִּי. כִּי גַם אִם יֵאִיר לְאַחַד מִתּוֹךְ אֱלֹהִי לְוִמָּדִים בְּסִפְרָה, שְׁעָרָה דְּשְׁעָרָה מִהֲבָרְקָת
תְּאוּר תַּלְדִּי – גַם בֶּן כְּדָאִי וּכְדָאִי!

§ שפת הבאר §

שריבוי העיון והניסיון, אינו גורם בדווקא להחכים
את האדם (כמו שפירש שם במלכ"ס, ע"ש) אלא "רוח היא
באנוש". וכמו שדרשו חז"ל (מדרש תנחומא, פרשת מקץ סימן ט)
על פסוק זה: "לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט,
לא כל מי שהוא עוסק בתורה הוא מתחכם, אלא
אם כן נתן בו הקדוש ברוך הוא רוח כדי שיהא רגיל
בתלמודו, שנאמר אכן רוח היא באנוש".

ולפי זה אפשר לפרש בדברי המבא"ר, שגם הוא
רמז בדבריו לזה, ומש"כ ש"לא רבים יחכמו", מרומז
בזה שלא המעיינים המוחוכמים הם אלו שיחכמו
להבין את המכוון שסיבב עליו המבא"ר, כי השגת
המכוון של ספר זה אינו על ידי גודל העיון והשכל,
אלא "רוח היא באנוש", והבן. וביותר יובן על פי מה
שמבואר לעיל שנשמת האור של תורת רבינו היא
הנשמ"ה, כי האלשיך הקדוש פירש: "אכן רוח היא
באנוש - הוא תוך הגוף. ונשמת שדי - שאינה
באנוש, תבינם את הרוח ואת האנוש. ועל כן לא
רבים יחכמו כו'. כי לא לכל יש נשמה, ואם יש להן
אינה מגדר גדול". ודוק לעניינינו, שגם אם יחכם

תלד. לא רבים יחכמו. הוא מלשון הפסוק: "לא
רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט" (איוב לב ט).
והנה, פשט דברי המבא"ר הוא, שלא אנשים רבים
יבינו את המכוון של דבריו. אבל אחר העיון שם
בפסוק, אנו מגלים שיש כאן עומק נוסף.

כי הנה פסוק זה הוא מדברי אליהוא בן ברכאל
הבוזי, שהיה אחד מהרעים שבאו לנחם את איוב
בעת צרתו, ובתחילה שתק אליהוא, מאחר שהוא
היה הצעיר ביניהם, ולא רצה לדבר לפני הזקנים,
אך לאחר מכן כששמע את דברי רעיו הגדולים
ממנו, חרה אפו על דבריהם, (ו - י) "וַיַּעַן אֱלִיהוּא בֶן
בִּרְכַּאֵל הַבּוּזִי וַיֹּאמֶר, צָעִיר אָנֹכִי לְיָמִים וְאַתֶּם
יֹשִׁישִׁים, עַל כֵּן זָחַלְתִּי וְאִירָא מַחֲוֹת דְּעִי אֶתְקַם:
אָמַרְתִּי יָמִים יְדַבְּרוּ, וְרַב שָׁנִים יִדְעוּ חֻקָּה: אָכֵן רוּחַ
הָיָא בְּאַנוּשׁ וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תְבִינָם: לֹא רַבִּים יִחְכְּמוּ
וְזָקִנִים יִבְיִעוּ מִשְׁפָּט: לָכֵן אָמַרְתִּי שְׁמָעָה לִי אֲתוּהָ
דְּעִי אֵף אָנִי". והיינו, שבתחילה חשב אליהוא
שמאחר שהם זקנים ממנו, בוודאי הם חכמים, אך
בסוף נוכח לראות ש"לא רבים יחכמו", והיינו

שפת הבאר

האדם בחכמות גדולות וכו', כל זמן שאין לו את אור הנשמה, שהוא אור הצדיק, לא ישיג את המכוון.

תלה. למכוון אשר כיוונתי עליו. לשון המבאר הוא "אשר סבבתי עליו", כי המכוון הפנימי שמכוון המבאר בדבריו, הוא עצם ההשגה שבתורת רבינו, וכל ביאוריו הם 'סיבובים' להגיע לעצם ההשגה.

תלו. ויהי מה ארוצה. מלשון הפסוק (שמואל ב יח, כב כג): ויוסף עוד אחימעץ בן צדוק, ויאמר אל יואב, ויהי מה, ארוצה נא גם אני אחרי הכושי ... ויהי מה ארוץ. ופירוש "ויהי מה", הוא: "ומה בכך אם אין לי שכר" (רש"י) "יתיה מה שיהיה, על כל פנים ארוץ" (יד"ק).

תלו. מנחת דלי דלותי. משקל לשון זה של 'מנחת דלי דלותי', הוא הלשון בו נקראת "קרבן

מנחה, שהיא קרבן של עני ודל בדלי דלות וכו', שהיא 'עשירית האיפה', שבאה בדלי דלות" (ליקוטי הלכות, תפילת המנחה ז, ט). וכמה גדול הפלא, שהמנחה הזאת, יתגלה סודה רק בעת הגאולה; "וזה שכתב במדרש רבה פרשת ויקרא ובמדרש רבה פרשת לך לך 'כל הקרבנות גילה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו עליו השלום, חוץ מעשירית האיפה. כי זה הסוד של קרבן מנחה שהיא עשירית האיפה, שהיא קרבן עני ודל בדלי דלות וכו', זה אי אפשר להשיג מחמת שהגאולה האחרונה תלויה בזה" (שם, טא). וגם מנחת דלי דלותו של המבאר, שהוא נשמת תורת רבינו, יתגלה בעת הגאולה האחרונה.

תלה. גם אם יאיר לאחד מתוך אלף לומדים בספר, שיערה דשערה מהברקת האור. והיינו שמתוך אלף לומדים בספר זה, אולי יהיה אחד

לעובדא ולמעשה

שעליו התכוון המבאר, כי אפשר ללמוד את הספר הזה, ולהבין היטב את כל הביאורים, ואעפ"כ אין מבינים את המכוון הפנימי.

כי בספר זה לא בא המבאר רק לכתוב ביאורים עמוקים ולמדניים בליקוטי מוהר"ן, אלא בספרו זה רצה להאיר לנו הארה מהאור הגנוז וצפון בליקוטי מוהר"ן. וכבר ידוע שהמבאר לא חיבר ספרו זה מתוך עיון למדני בעלמא, בבית מדרש ממוזג עם כוס קפה... רק מתוך התבודדות ביערות ובכיות ותפילות. עד כדי כך שבאחרית ימיו הפסיק לכתוב ביאורים על ליקוטי מוהר"ן, באמרו: "כבר איני יכול להרבות בבכיות (כי כהו מאור עיני מרוכ דמצות) ואיני רוצה לכתוב חידושים ללא בכיות"... וממילא מובן שספר זה אינו ספר של פלפולים ודיוקים בעלמא, והמכוון הפנימי שבו לא יובן רק למי שמחפש אחר רוח הקודש של הצדיק הגנוז בתורתו, (וא"א להאריך בזה עוד, רק כל חד כפום מה דמשער בליביה יוכל להבין מרחוק גודל ההארה שאפשר לקבל על ידי ספר קדוש זה, וגודל האמונה וההתקשרות בנשמת הצדיק האמת).

◇ גם שיערה דשערה מהברקת האור שמגיע מאתה לאחד מני אלף - גם כן כדאי וכדאי. אע"פ שהמבאר ידע גם ידע שרוב ככל הלומדים בספר זה

דיבורים אלה לאמיתתן כמוני השפל. ובתוך כך נזכרתי מה שרבונו אמר לי כמה פעמים בכמה לשונות, שרצונו שאקרב נפשות להשם יתברך, וחזיקני בזה בכמה וכמה לשונות. ועל ירי זה נתחזקתי בכל פעם, ואחר כך חזר ונחלש דעתי כל כך עד שכמעט שכחתי בכל ההתחזקות, ואחר כך כשעזרני השם יתברך, בפרט בעת שדיברתי עם אנשים מאמיתתו ז"ל, חזרתי ונזכרתי, וכן היה כמה פעמים.

והנה כבר ידוע לנו, שאחדי כל ריבוי הדיבורים שמדברים עם אנשים מהתכלית ומעוררים אותם לשזב להשם יתברך, עם כל זה, לפעול איזה פעולה אצלם אפילו כחוט השערה, זה קשה מאד מאד. כי לבעל בחירה קשה מאד לעזור. אבל אף על פי כן אנו מחויבים כל אחד לדבר עם חברו ביראת שמים, והטוב בעיניו יעשה, השומע ישמע והחדל יחדל" (יסי מוהר"ת ח"א, פב).

◁ לא רבים יחכמו לבוא על ידם למכוון אשר סיבבתי עליו. המבאר מודיע לנו נאמנה בהקדמת ספרו: רבים מהלומדים בספר זה, לא יבינו את המכוון של ספרי זה! כי מלבד מה שחלק גדול מהלומדים אינם מבינים כלל את לשונו וביאוריו העמוקים, הרי שגם אלו שמבינים את החידושים העמוקים, הקושיות התירוצים והביאורים - רבים מהם, לא יחכמו לבוא אל המכוון

**נֶאֱמַר ה' מ' ב' א' ר', וְהַמְבֹעֵר מִבֵּינַת אָדָם. שְׁפֹל וְנִבְזָה, וְלֹא בִלְשׁוֹן עֲנָוָה.
הֵן כֹּה דִבְרֵי אֲבִרָהֶם, בֶּן וְתַלְמִיד לְאָבִי וּמוֹרֵי רַבִּי נַחֲמָן זצ"ל.**

באר אברהם

נֶאֱמַר ה' מ' ב' א' ר' תלם, וְהַמְבֹעֵר מִבֵּינַת אָדָם תמ. שְׁפֹל וְנִבְזָה, וְלֹא בִלְשׁוֹן עֲנָוָה תמא.

הֵן כֹּה דִבְרֵי תמב אֲבִרָהֶם בֶּן וְתַלְמִיד תמג לְאָבִי וּמוֹרֵי רַבִּי נַחֲמָן זצ"ל תמד.

שפת הבאר

שכל ימי חייו התייגע על הענווה והשפלות והתרחק מפרסום, ואכן זכה אליה בשלימות, והיה נקי מכל שמץ של גדלות ופרסום" (מתוך ה"מבוא לביאור הליקוטים").

וכמה נאה להעתיק כאן דברי מוהרנ"ת, שכתב בהקדמתו לספרו ליקוטי הלכות: "ואני בעניי ידעתי כי לא הגעתי למדה זו, לא מיניה ולא מקצתיה, לחוות דעי אפילו לפני קל שבקלים והפחות שבפחותים, אך זאת אודה ולא אבוש והאמת אגיד ולא אכחד, ובראש הומיות אקרא בפתחי שערים בעיר אמרי אומר, ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש: שכשם שאני קטן בעיני מצד עצמי, כאשר בוחן ליבות הוא יודע, כן יקרה נפשי מצד מעלת קדושת המשפיע עלי חכמה ובינה ודעת, הוא כבוד אדוני, מורי, הרב הקדוש והנורא, הרב האמת, זכר צדיק לברכה. ואם אמרתי אספרה כמו אפס קצה מאת כל אשר עשה לנפשי, לא תספיק הארץ להכיל את כל דברי. במה אקדם ה' אכף לאלוקי מרום. רבות עשית אתה ה' אלוקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, אין ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר".

תמב. הן כה דברי. במהדורת תרס"ח לא כתוב: "הן כה דברי", ובמהדורת תרצ"ה הוסיף "הן כה דברי" לפני תיבת "נאום". ובמהדורת תשנ"ט, הניחו תיבות אלו לפני חתימת שמו (כי אין זה צחות הלשון לכתוב גם "הן כה דברי" וגם "נאום"). אמנם, בפשטות הוא כפל לשון שנוצר משילוב ב' גרסאות. כי במהדורת תרצ"ה הוסיף בסוף ההקדמה כמה וכמה קטעים חדשים, ומסתמא שם (בכת"י שממנו העתיק רבי שמואל הורביץ זצ"ל) סיים המבא"ר בתיבות "הן כה דברי", ובהקדמה שבמהדורת

שלא יסתפק רק בהבנת הלמדנות שבביאורים אלו, רק יבוא על ידי הביאורים הללו שיתנוצץ לו ניצוץ מהאור א"ס שבתורת רבינו.

תלט. המבא"ר. אותיות "אברהם". ומלבד מה שהוא אותיות שמו, הרי שהוא גם מהותו של המחבר. כי כל מהותו הוא רק לבאר תורת רבו, ולית ליה מדיליה כלום. ועם מטבע לשון זה השתמשנו בכל עת אשר הוצרכנו להזכירו בספרנו זה.

תמ. והמבוער מבינת אדם. על דרך לשון התכם מכל אדם, שאמר: "כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי" (משלי ל, ב). ואגב אורחא יש לבאר בדרך צחות, את הקשר בין שני 'תוארים' אלו: "המבא"ר והמבוע"ר" [אשר לשון נופל על לשון והם דומים זה לזה, בפרט שהא' והע' מתחלפים] דבאמת היינו הך, כי מחמת שהיה מבוער לגמרי מבינת אדם, ולא השאיר אצלו שום שכל וחכמה של עצמו, רק ביטל כל שכלו וחכמתו לרבינו הקדוש, לכן זכה להשיג מה שהשיג עד שנעשה המבא"ר, שמבאר עומק פשט דברי רבינו הקדוש, ודוק.

תמא. שפל ונבזה, ולא בלשון ענות. ואכן, זהו הסימן המובהק שזכה המבא"ר להיות מקושר באמת לרבינו הקדוש, כי כבר לימדנו רבינו ש"הסימן על זה אם הוא מקושר להצדיק, הוא אם יש לו שפלות, כי טבע הקטנות שיתבטל לפני גדלות" (ליקוטי מוהר"ן, קלה). וכבר אמרו אנשי שלומנו על ענוותנותו של המבא"ר: "כשאדם מתייגע שישים שנה להיות גדול בתורה, הוא אכן נעשה גדול בתורה. וכשהאדם מתייגע שישים שנה להשיג ענווה אמיתית, הוא אכן נעשה עניו באמת. וכזה היה רבי אברהם ב"ר נחמן,

שפת הבאר

תרס"ח סיים בתיבת "נאום", ומהשילוב של ב' הגרסאות נעשה כפל לשון.

תמג. בן ותלמיד. המבא"ר לא היה רק בנו של רבי נחמן מטולטשין, אלא גם תלמידו המובהק. ולאחר פטירת אביו, נתעורר ביותר להכיר גדולתו, והאריך בשבחים נוראים עליו בספרו 'זככי אור', ושם כותב: "נתעוררתי להכיר ולהתבונן בגדולת אבי הרב רבי נחמן ז"ל מטולטשין, כי הוא אשר אמר עליו מוהרנ"ת ז"ל בפני רבי אהרן בן רבי אברהם חיים מאומן בזה הלשון: אני מכין את הכל עם העט, ואחר כך יהיה יכולת גם לרבי נחמן מטולטשין להנהיג המון אנשי שלומנו" (שיחות וסיפורים, אות מד), ואחר שמאריך בשבחיו, הוא מתבטא ביטוי מבהיל, וזה לשונו: "ואם הייתי זוכה בימי חייו הקדושים להכיר ולידע כל כך מחשיבותו ומעלתו, כאשר שמתי אל

לבבי זה ערך שלשה שנים, יודע אני ברור שלא היו עוברים עלי התלאות המשוונות ועניות ודחקות כזה, אשר עד היום לא יצאתי מהם" (שם, מז).

"ובאמת, בן ותלמיד הוא כולו חד. כי הבן הוא גם כן תלמיד, וגם התלמיד הוא בחינת בן" (ליקוטי מוהר"ן תניינ"א, ז). אמנם, אם הבן הוא גם בן וגם תלמיד, הוא הנבחר ביותר. "כי אף על פי שכן ותלמיד כולו חד כנ"ל, אף על פי כן יש הפרש בין בן לתלמיד. כי הבן שהוא תלמיד, הוא במעלה יתירה מתלמיד לבד, כי הבן הוא כולו נמשך מן האב, מראשו עד רגלו, ואין בו שום שיעור שאינה נמשכת ממח האב, על כן בחינת ההשגה של הבן גדולה יותר במעלה מהשגה של בחינת התלמיד" (שם).

תמד. רבי נחמן זצ"ל. הלא הוא רבי נחמן מטולטשין תלמידו של מוהרנ"ת זיע"א.

לעובדא ולמעשה

לא יבואו אל המכון, אעפ"כ בשביל אותו האחד מני אלף שיאיר לו מעט דמעט מהאור הגדול, היה לו "כדאי וכדאי" לטרוח בכתובת והדפסת הביאורים.

ומזה נלמד, שגם לנו "כדאי וכדאי", לטרוח ולהתייגע ימים ושנים בעסק העיון בליקוטי מוהר"ן. כי אפילו אם לא נזכה על ידי זה רק ל"שערה דשערה מהברקת האור", גם כן כדאי וכדאי. וכמו שסיפר רבינו משל נפלא "לעניין מה שמרבה לגלות כל כך תורות נפלאות ומעשיות ושיחות נפלאות תוראות, אף על פי שאינו נראה עדיין שיעשו פעולתם בשלימות באנשי שלומנו, כמו שהיה ראוי להם, וסיפר לעניין זה ממלך אחד שחלה בנו יחידו ביותר, עד שכל הרופאים משכו ידיהם ממנו ונתייאשו מרפואתו. בתוך כך, בא רופא מופלג בחכמה מאד, וביקש המלך ממנו בתחנונים גדולים להשתדל עם בנו. והשיב לו: האמת שרפואתו קשה ורחוקה מאד, אף על פי כן אם יעשו עוד תחבולה אחת אזי אפשר דאפשר שיהיה לו רפואה. אך איני יודע אם לומר לך זאת התחבולה, מחמת שהיא דבר קשה וכבד מאד. והפציר בו המלך מאד לגלות לו התחבולה.

ואמר לו: תדע שבנך הוא חולה מסוכן מאד בתכלית,

עד שכבר אי אפשר ליתן לו לתוך פיו אפילו טיפה אחת מסממני הרפואות. אך איך שיש סממני רפואות יקרות כאלה, אשר צלוחית אחת קטנה מאד עולה לסך אלפי אלפים, וצריכין למלאות חביות מלא מסממנים היקרים האלה, ולקח בדליים מלאים מסממנים האלה ולשפוך על בנך החולה. וממילא מובן שכל הסממנים היקרים האלה ילכו לאיבוד לגמרי, אך אף על פי כן יתחזק גופו מעט על ידי זה. ואולי מתוך שישפכו עליו הרבה כל כך ייכנס לתוך פיו גם כן איזה טיפה על כל פנים, על ידי זה אפשר שיהיה לו רפואה. ותיכף ומיד נתרצה המלך לזה, וציווה לעשות כן, ועל ידי זה נתרפא הבן מלך.

והנמשל מובן ממילא, שדייקא מחמת שאנו חולים מדוכאים בחולי הנפש כל כך רחמנא ליצלן. על כן מוכרח הצדיק הרופא נאמן לשפוך עלינו סממנים יקרים ונוראים מאד. אף על פי שלכאורה נראה שכמעט הכל הולך לאיבוד חס ושלום, אף על פי כן ריח טוב קולט, וברבות הימים אולי נזכה לחטוף מהם איזה טיפה יקרה ונפלאה לתוך פינו ופנימיותנו, עד שעל ידי זה אולי יש תקוה לזכות לרפואה שלימה ברוחניות וגשמיות, אמן כן יהי

רצון" (חיי מוהר"ן, שצ).

מסילת אלטא - אלטא לאלטא

הקדמה שניה

הנה אמרתי להאריך קצת בדברי רוממות תורתו הקדושה. כי האמנם אשר הנסתרות לה' אלקינו, ולית מחשבה תפיסה כלל בעמק פונתו הקדושה והנוראה בכל דבור ודבור. [עין בספר חיי מוהר"ן בספור מעלת תורתו באות ב', שנראה שם מדבריו הקדושים, שכמו שספר מעשיותיו הן תורות, כן תורותיו הם מעשיות. כי לפעמים הלביש השגותיו הנוראות בספרי מעשיות, כדי לעורר מהשגה, ומשאר מעמיו הנוראים. ולפעמים הלביש את השגותיו בהתגלות התורות, כדי שיהיה לנו איזה תפיסה בהם. ועין בלקוטי הלכות ארח חיים הלכות קריאת שמע הלכה ד' באות ב' ובאות ג', עין שם]. אבל מי יפאר ומי יתיר אחת מני אלה, גם מהתגלות לנו ולבנינו שמדבריו הקדושים.

גם המעין היטב, מתחלה ועד סוף, בעניני המקראות ומאמרי חז"ל המובאים בהם - יראה על פי רוב, שהם מתבארים ומתפרשים לאסמכתות דבריו הקדושים, בכמה מעמים וענינים שאינם מזכרים שם כלל. כי אינם מזכרים רק כמאן דמחוי במחוג, שהקורא יבין בעצמו רמזותיו הקדושים, אם ישים כל לבו ונפשו אליהם. וכמוכן קצת מזה, להבקי בספרי 'לקוטי הלכות', ובספר 'פרפראות לחכמה' שיצא בסמוך.

כי כל תבה ותבה שיצא מפיו הקדוש של אדונינו מורנו ורבינו ז"ל או מפרי עטו הקדוש, כלם היו בפלם ומשקל גדול ונורא כפי הנגלה לו ברב השגתו העצומה, וכמה פעמים גם אחר שכתב את התורה ונתנה להעתיקה, מחק אז באמצע איזה תבות, ואף על פי שהיו נצרכים מאד להענין וזולתם אין מבינים כל כך פרוש דבריו הקדושים, אף על פי כן לא הביט על זה, כמובא אחר התורה "שאלו את רבי יוסי בן קסמא לקוטי א' סימן נ"ז, עין שם.

וְכֵן בָּמָה שֶׁמֵּבִיא לַפְּעָמִים אֵיזָה דָּבָר בְּדֶרֶךְ מִשָּׁל – הַמַּעֲיֵן שֶׁם הֵיטֵב, יִרְאֶה בְּעֵינָיו שֶׁתִּהְיֶה לוֹ בּוֹנָה וְדִיוק גָּדוֹל בָּמָה שֶׁתִּפָּס רַק אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לְמִשָּׁל וּלְדַגְמָא [כַּאֲשֶׁר יִבְאֵר בְּכֶרֶךְ הַזֶּה, וְ] כַּאֲשֶׁר אֲצִיג לְפָנֶיךָ לְדַגְמָא מַה שֶׁמִּנַּח עָתָה בְּזִכְרוֹנִי.

בְּסִימָן ד' בָּאוֹת ה', כְּתִב שָׁם: "וְעֹנֹתָיו שָׁל אָדָם הֵן עַל עֲצֻמוֹתָיו וְכו', וְכָל עֲבָרָה יֵשׁ לָהּ אֵיזָה צָרוּף אוֹתִיּוֹת, וְכִשְׁעוֹבֵר אֵיזָה עֲבָרָה אֲזִי נִחָק צָרוּף רַע עַל עֲצֻמוֹתָיו, וְעַל יְדֵי זֶה מִכְּנִים בְּחִינַת הַדְּבֹר שֶׁל הֶלְאוּ הַזֶּה שֶׁעֹבֵר בְּתוֹךְ הַטְּמָאָה, הֵינּוּ שֶׁמִּכְנִים בְּחִינַת מַלְכוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת דָּבָר אַחֵר לְדוֹר, הוּא מִכְּנִים אוֹתָהּ בְּתוֹךְ הָעֲבוֹ"ם וְנוֹתֵן לָהֶם מְשָׁלָה. לְמִשָּׁל, אִם עֹבֵר עַל דְּבֹר שֶׁל הֶלְאוּ לֹא יִהְיֶה לָּהּ, אֲזִי מַחְרִיב וְכו'", עֵינִי שָׁם.

לְכַאוּרָה נִרְאֶה שֶׁעַל פִּי פֶּשׁוּט אֵין בָּזָה שׁוּם בּוֹנָה מַה שֶׁתִּפָּס אֶת הַמִּשָּׁל בָּזָה הֶלְאוּ, אֲבָל כִּשְׁתַּבּוּנֵן בָּמָה שֶׁכְּתוּב שָׁם לְמַעְלָה, שֶׁמַּה שֶׁנִּקְרָאִים עֲבוּדָה וְרָח שֶׁלָּהֶם בְּשֵׁם אֱלֹהִים, בִּי יוֹנְקִים מִבְּחִינַת מַלְכוּת הַנִּקְרָא אֱלֹהִים וְכו'. וְעַל יְדֵי וְדֵי דְבָרִים, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַעְלָה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת בְּחִינַת אֱלֹהִים מִבְּיָנֵיהֶם, עַל יְדֵי זֶה בְּעֲצֻמוֹ הוּא זוֹכֵה שְׁנִים בְּאֱלֹהִים יִהְיֶה דָּבָר, וּלְבָרֶךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹב וְהַיָּטִיב. וְגַם בָּמָה שֶׁכְּתוּב שָׁם בְּסוּף: "וְזֶה פְּרוּשׁ אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, פְּרוּשׁ הֵן ה' הֵן אֱלֹקֶיךָ תִּבְיִן שָׁכַל זֹאת אֲנֹכִי, הֵינּוּ כֵּל הַטּוֹב וְהַיָּטִיב. אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכו', בִּי עַל יְדֵי זֶה עוֹלָה מֵתוֹכֶם מַלְכוּת דְּקִנְיָנָה", עֵינִי שָׁם הֵיטֵב.

וְגַם כָּאֵן בְּהֶלְאוּ הַזֶּה, תַּתְּבּוּנֵן וְתִדְקֶדֶק הֵיטֵב. בִּי זוּלַת מַה שֶׁבְּהֶלְאוּ הַזֶּה מִבְּאֵר "לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". אִיךָ גַּם יָדוּעַ וּמוֹכָא בְּסִפְרֵי אֱמֶת, שֶׁהֶלְאוּ הַזֶּה הוּא מְקוֹר כָּל הֶלְאוּיִן שֶׁבְּתוֹרָה, וְהוּא כּוֹלֵל אֶת כָּלֶם, וְהַעֲשֵׂה שֶׁל "אֲנֹכִי" הוּא הַכּוֹלֵל וְהַמְּקוֹר מִהַעֲשִׂינִי שֶׁבְּתוֹרָה.

וּבְכָל זֶה תִּרְאֶה בְּעֵינֶיךָ גַּם עַל פִּי פֶּשׁוּט, שֶׁבְּדִיוק גָּדוֹל תִּפָּס הַמִּשָּׁל מִהֶלְאוּ הַזֶּה. אֲשֶׁר מִהַמִּשָּׁל הַזֶּה בְּעֲצֻמוֹ, מִבְּאֵר בִּיּוֹתֵר, שֶׁכִּשְׁעוֹבֵרִים עַל אֵיזָה לָאוּ, אֲזִי מִכְּנִים הַמַּלְכוּת בְּתוֹךְ הַטְּמָאָה וְנוֹתֵן לָהֶם מְשָׁלָה. בִּי

הלא גם על ידי כל לאו ולאו שהוא עובר, הוא עובר על "לא יהיה לך אלהים אחרים", שזה בעצמו [עבודת אלילים שלהם ו] כחינת ממשלתם וניקתם מהמלכות דקדשה, באשר כפל למעלה. וכן להפך, בשמקימים איזה מצות עשה הכלולה בהעשה של "אנכי" וכו', אזי אדרבא מחבר שבדי עצמותיו, ומעלה מלכות דקדשה מביניהם, וזוהי לדעת שכל מארעותיו הם לטובתו, ולברך על כלם הטוב והמטיב.

גם בדברי אלה תבין ביותר מה שמוכא שם אחר כך באות ו', עין שם. כי על ידי כל הנ"ל ממילא מוכן שפשעשו ישראל את העגל ועברו על הלאו הזה בעצמו של "לא יהיה לך" וגו', וגם עשו ההפך מהעשה של "אנכי וגו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כי אז אמרו על העגל "אלה וגו' אשר העלוך מארץ מצרים" – אז בודאי נשפל ביותר ויותר המלכות על ידי העון, והבעירו על ידי זה ביותר חמת מלכו של עולם, להשליט עליהם המלאכי מות.

[כי בעת קבלת התורה שאחזו במדרגה כזו, עד ששמעו מפי הנבונה "אנכי" ו"לא יהיה לך", אז נאמר על זה: "אני אמרתי אלהים אתם". אבל בעשותם את העגל, נאמר על זה: "אכן באדם תמותון", שהחזיר השליטה והמלכות להמלאך המות, כמו שמוכא בדברי חכמינו ז"ל. וכפי עצם הקלוקל, היה נעשה בליה חס ושלום, כמו שכתוב בתורה. אבל על כל זה, איש חכם' יבפרג' גם בעון הזה, במשה רבנו שהתפלל על זה ואמר: "אם תשא חטאתם" וגו', עין שם היטב באות ו' וינעם לך לעד].

וכן בסימן ל"ג אות ד' מוכא שם: "וזה כחינת של תרי"ג מצות וכו' צמצם את אלהותו באלו המצות - למשל, ששער ברעתו מצות תפלין" וכו'. גם בזה נראה לכאורה שאין בזה שום דיוק מה שתפס למשל מצות תפלין, כי הנה באמת גם שאר המצות הם צמצומים לאלהותו. וכן בסימן ל"ד אות ד' מוכא שם: "כי רצונו של השם יתברך שהמצות יהיו כך וכו' למשל מצות תפלין". ונראה לכאורה גם בזה, שאין בזה שום דיוק כלל. אבל

הַכֵּשׁ נָא וְרֵאֵה אַחֵר בְּמַת דְּפִים בְּסוֹף סִימָן ל"ח, מוֹבָא שָׁם הַשְּׁנֵי תוֹרוֹת
הָאֵלֶּה בֵּין הַתּוֹרוֹת שֶׁחֲשַׁב שָׁם שֶׁהֵן סוּר כּוֹנֵת תְּפִלִּין. וְכֵן גִּרְאָה לְעֵינַיִם,
שֶׁהִיא לוֹ כּוֹנֵן גִּרְאָה וְעֲצוּמָה בְּמַת שְׁתַּפֵּם בָּהֶם אֶת הַמֶּשֶׁל מַמְצֹות תְּפִלִּין.
וְכֵמוֹ כֵּן בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת בְּסִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ, תִּדְקֹדֵק בָּהֶם הַיָּטֵב, וְתִרְאֶה פְּלִאֵי
פְּלִאוֹת עַד אֵין שְׁעוֹר וְעֶרְךָ.

נֵאָמַר: הַמְּבֹאֵר הַזֶּה לְ

הקדמה שניה

הנה אמרתי להאריך קצת בדברי רוממות תורתו הקדושה. כי האמנם
אשר הנסתרות לה' אלקינו, ולית מחשבה תפיסה כלל בעמק פונתו
הקדושה והנוראה בכל דבור ודבור.

באר אברהם

בהקדמה זו ידבר מעוצם העמקות שבתורות רבינו הקדוש, גם על פי פשוטם*. ויביא
כמה דוגמאות לזה:

הנה אמרתי להאריך קצת בענין רוממות תורתו הקדושה של רבינו ז"ל. כי אף על פי
ש"הנסתרות לה' אלקינו", ואין מחשבתנו תופסת כלל את עמק פונתו הקדושה
והנוראה בכל דבור ודבור.

שפת הבאר

מכל שכן הנסתרות שבהם עד אין סוף ואין תכלית.
אילו כל הימים דיו וכו' אי אפשר לבאר החידושים
והנפלאות והנוראות שבכל תורה ותורה" (עלים לתרופה,

מכתב מיום אל שופטים תקצ"ד).

וכן בספר חיי מוהר"ן, אחרי שמדבר כמה שמדבר
הרי הוא מסיים וכותב: "מלבד הנסתרות. כי לא גילה
אפילו כטיפה מן הים, כי היה סתום ונעלם מאד
בתכלית ההעלם. ועדיין אורו הגדול סתום ונעלם
מאד מן העולם, עד שיבוא משיח צדקנו במהרה
בימינו, אז ידעו גדולתו ותפארתו" (חיי מוהר"ן, רמג).

ג. ואין מחשבתנו תופסת כלל. המבאר משתמש
בלשון "לית מחשבה תפיסה כלל", אשר לשון זה
אמרו אליהו על הקב"ה: "לית מחשבה תפיסה בך
כלל" (תיקוני אהרן דף י"ז ע"א). כי הצדיקים האמיתיים זוכים
להשיג השגות אלקות גבוהות כאלה, עד אשר גם
בהם "לית מחשבה תפיסה כלל", כמו שנזכר לשון
זה כמה פעמים בדברי רבי נתן על רבינו ז"ל
ותורותיו ומעשיותיו. ראה לדוגמא מה שכתב על
המעשה משבעה בעטלערס (סיפורי מעשיות, מעשה יג): "והנה

א. גם על פי פשוטם. עיקר כוונת המבאר
בהקדמה זו, היא לבאר את הנפלאות הגדולות
שיש ב"פשוט" דברי רבינו, גם בטרם משיגים את
הפנימיות הגנוז בהם. ולכן, יביא בהקדמתו זו כמה
דוגמאות על עוצם העומק והדיוק שב"פשוט" תורות
רבינו; דוגמאות המבוססות על ח"י כללי העיון
הנגלה. ובס"ד נציין להלן ע"פ איזה כללים הם
דוגמאותיו.

ב. שהנסתרות לה' אלקינו. מלשון הפסוק:
"הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד
עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים כט, כח).
וכבר התבטא מוהר"ן בלשון זה כמה וכמה פעמים
על הסודות שבתורותיו ושיתותיו של רבינו. ראה
לדוגמא באחד ממכתביו, בזה הלשון: "ראה והבן
שבתורתו הקדושה יכולין למצוא כל מבוקש ... וכן
הוא בכל יום ויום שכל מה שנעשה בכל יום ויום
אצל כל אחד ואחד, הכל יכולין למצוא בתורתו
הקדושה בדרכים נפלאים, כאשר כבר שמעת וראית
והבנת אצלי כמה פעמים. וכל זה לפי מיעוט שכלנו,

שפת הבאר

האמנם דברים אלו הם דברים שכיסם עתיק יומין, ולית מחשבה תפיסא בהם כלל, ולא איתא איניש על יבשתא די יכול למפשר פשרא דנא ורזא דנא להחויא, אף על פי כן מאחר שבחמלת ה' על עמו כבר יצאו דבריו אלו מפיו הקדוש ונצטיירו בכתב ונדפסו בספר, ראוי לנו לחתור למצוא בהם איזה רמז הנוגע למעשה, באופן שנוכח להתעורר משנתנו, אשר זה הייתה כוונתו הקדושה באלו המעשיות שסיפר, כדי לעורר מהשינה את כל בני אדם שישנים את ימיהם" (ליקוטי הלכות, תפילין ה, ד).

וכן כתב במכתבו לגבי כלליות דיבוריו של רבינו ז"ל, וזה לשונו: "לא נמצא מי שיחזק כל כך בעצות נפלאות כאלו כמו אדמו"ר ז"ל, אשר מחזק ומקים ומשיב את כל הנפשות, אפילו הירודים מאד מאד, בכמה מיני לשונות עמוקים ותמימים, וכולם נלקחים ממקום שנלקחים, דלית מחשבה תפיסא תמן" (עלים לתרופה, מכתב דכ).

ד. עומק כוונתו. פירוש "עומק כוונתו" הוא: ההשגה איך שהשיגה רבינו ז"ל בעצמו, בטרם

צמצם והלביש אותה בתוך דיבורי התורה שגילה. וזה אין לנו שום השגה כלל. כי כל השגתנו הוא רק בדברי תורתו של רבינו, אחר שהוריד את השגתו באלפים ורבבות מדרגות, וצמצם אותה לתוך דיבורי התורה שגילה. אבל בהשגתו של רבינו בעצמו, איך שהשיג הוא את אותה התורה במוחו הקדוש, לית מחשבה תפיסא תמן כלל.

"וכאשר שמענו מפיו הקדוש ז"ל, שפעם אחת אמר שהתורה שהוא מגלה, היא נמוכה אלפים ורבבות מדרגות מכפי מה שהשיגה במקומה העליון" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה). "ושם למעלה היא רחבה מאד מאד, וכל מה שיורדת למטה מתקצרת ויורדת, עד שלמטה היא קצרה מאד. והיא רק מעט מעט למטה, אבל למעלה היא רחבה מאד" (ליקוטי מוהר"ן, רעט).

וכבר כתב מוהר"ן: "הצדיק האמת, אין לנו שום תפיסה בו ואין אנו יכולין לינק ממנו ולשאוב חיות ממוחו הקדוש, כי אם דרך הפתח שהוא בחינת פתחי פיו הקדוש שדרך שם מגלה לנו אלקותו וגדולתו יתברך, על ידי החידושי תורה שמגלה לנו,

לעובדא ולמעשה

שזכה למעלה כזו העולה למעלה למעלה, מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב" (חיי מוהר"ן, פג).

וכבר סיפר רבינו ז"ל בעצמו, שכשהיה בעיר לבוב פגש שם את הרב הקדוש רבי צבי אריה מאליק, "ופעם אחת נסעו שניהם יחד לתוך איזה יער, ודיברו אז מכל הצדיקים ומה היה עבודתם. ונשא רבינו ז"ל עיניו למעלה, וסיים: אבל מה הוא העניין שלי, זה אינו יודע שום אדם! ובלשון אשכנז: אבער וואס מיין זאך איז, דאס ווייסט קיינער ניט" (חיי מוהר"ן, תקעס). וכשחזר הרב הקדוש רבי צבי אריה מהיער, אמר למשמשו: "אני ראיתיו (היינו את רבינו ז"ל) לפני כמה שנים בהיותו בביתי, וגם אז לא היה לי בו שום השגה כלל, רק עכשיו אני יודע כלל. נאר היינט ווייס איך שוין גאר נישט. וכפי הנראה צריכין כולנו להתבייש מפניו!" (שם, תקפ).

ומאחר שאין לנו שום השגה ותפיסה בגדולת והשגת רבינו – בוודאי אין לנו גם שום השגה ותפיסה בעומק כוונתו בתורותיו הק'. ואכן מפני כך נמנעו תלמידי רבינו

ולית מחשבה תפיסה כלל בעומק כוונתו הקדושה והנוראה בכל דיבור ודיבור. כל ההשגה שלנו בליקוטי מוהר"ן, הוא רק בדברי התורה שגילה לנו רבינו. אבל בהשגתו של רבינו – איך הוא השיג את אותם התורות שאמר, ומה כיוון בהם – בזה אין לנו שום השגה כלל וכלל. כי רבינו ז"ל בעצמו, הוא למעלה מהשגת בן אנוש.

"וכל מה שנמצא בדברינו איזה שבח על רבנו ז"ל הקדוש והנורא מאד, צריכין לידע שהכל נחשב כלא, ואינו אפילו כטיפה מן הים הגדול, כי אי אפשר לספר בשבחו כלל, כי היה נעלם בתכלית ההעלם משכל אנושי, ואפילו צדיקים גדולים אי אפשר להם להשיג מקצת מעלתו. ואין לנו שום השגה ותפיסה בו כלל, כי אם על ידי קצת התורות הנפלאים שגילה בספריו הקדושים, והמעשיות הנוראות. ומזה יכול כל חד כפום מה דמשער בליביה, להבין קצת מעט מזעיר עד היכן מגיע רום תקפו וקדושתו עד אין תכלית. אשרי ילוד אשה

[עין בספר חיי מוהר"ן בספור מעלת תורתו באות כ', שנראה שם מדבריו הקדושים, שכמו שספר מעשיותיו הן תורות, הן תורותיו הם מעשיות. כי לפעמים הלביש השגותיו הנראות בספורי מעשיות, כדי

❧ באר אברהם ❧

[וכפי שאנו רואים מדברי רבנו ז"ל, בספר חיי מוהר"ן, שכמו שהמעשיות שספר ב"ספורי מעשיות" הם "תורות" והשגות גבוהות שהלבישם רבנו בלבוש של מעשיות. הן גם תורותיו הם כמו 'מעשיות', [כי מלבישים בתוכם השגות גבוהות מאד, אשר

❧ שפת הבאר ❧

ובפרטיות; המעשה של 'אחד שהיה שוכב על הארץ', יש ממנה בתוך כל תורה ותורה. ובפרט התורה 'תשעה תיקונים' בליקוטי א' סימן כ', הוא פירוש על אותו המעשה. 'מעשה של בת מלך' המסיימת בהר של זהב ומגדל של מרגליות הנדפסה בסיפורי מעשיות סיפור א', לדעתנו שייכת על התורה המתחלת 'פתח רבי שמעון' בליקוטי א' סימן ס'. 'מעשה מהכיסא' שייכת להתורה 'תקעו בחודש שזכר' בליקוטי תניינא סימן א', שהיא ביאור אותה המעשה" (חיי מוהר"ן, צד).

ו. תורות והשגות גבוהות שהלבישם רבינו בלבוש של מעשיות. כי הסיפורי מעשיות, הם השגות ותורות גבוהות מאד, שגילה אותם רבינו בצורה של מעשיות. וכמובא בסיפורי מעשיות, אחד המעשה מבן המלך והשפחה שנתחלפו, שאמר רבינו ז"ל: "בדורות הראשונים, כשהיו מדברים ומשיחים קבלה, היו משיחים בלשון כזה. כי עד רבי שמעון בר יוחאי, לא היו מדברים קבלה באתגליא, רק רבי שמעון בר יוחאי גילה קבלה באתגליא; ומקודם, כשהיו החברים מדברים קבלה, היו מדברים בלשון כזה".

ועיין בהקדמת מוהרנ"ת לסיפורי מעשיות, שכתב: "ראה זה נמצא באמתחותינו סיפורי מעשיות נפלאות ונוראות, אשר זכינו לשמוע פה אל פה מפיו הקדוש, אשר איזן וחיקר ותיקן משלים הרבה, והלביש והסתיר השגות גבוהות ועצומות בסיפורי מעשיות, בדרכים נפלאים ונוראים מאד. כי זאת

חידושים נפלאים כאלה, בשכל כזה, בחכמה נפלאה אמתית כזאת, עד שנמשכין החידושים שלו לכל אדם שבעולם בכל מדרגה שהוא, בין בתכלית העליה בין בתכלית הירידה, חס ושלום, שכולם יוכלו להחיות את עצמן בהם תמיד, אם ירצו לקבלם"

(ליקוטי הלכות, חלוקת שו"ת, ה' י')

ה. בספר חיי מוהר"ן. הגירסא במהדורת תרצ"ה היא: "מעלת תורתו וספריו הקדושים אות כ'", אך אנו לא מצאנו באות כ' עניין זה (כי בדפוס שלנו, השיחה הנדפסת באות כ', עוסקת בעניין החילוק בין ספר הזהר לתיקוני זוהר). ומן הסתם, כוונתו למה שמובא באות כ"א, בזה הלשון: "אמר: איני אומר לכם מתורתי כי אם הפסולת, והיא נמוכה אלפי אלפים ורבי רבבות מדרגות מכפי מה שאני משיגה, ואיני יכול לומר נמוך יותר, וכבר נרשם מזה במקום אחר". והוא ממש ענין המעשיות, שאומרים את ההשגה באופן נמוך יותר, ודוק.

ומענין לענין באותו ענין, ראה בספר חיי מוהר"ן, מה שגילה רבינו ז"ל ואמר, שכל תורה יש לה גם מעשה [והיינו, שכל השגה של כל תורה, יש לה 'מעשה' נעלמת, אשר התורה היא פירוש על אותה מעשה עליונה ונשגבה], וזה לשונו: "פעם אחת אמר: כל תורה יש לה מעשה! והתחיל לספר המעשה של התורה 'ויאמר בועז אל רות' בליקוטי א' סימן ס"ה, שהגיד בעת ההיא. וסיפר: 'עזות היה לו בת, ושלחה אל המים לשאוב אל הכד' וכו', ולא רצה לספר יותר, מחמת שכבר הגיד התורה.

שפת הבאר

לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה, כשהיו רוצים לדבר בנסתרות השם, היו מדברים בדרך חידה ומשל, והלבישו סתרי תורה גנוזי דמלכא בכמה וכמה לבושים מלבושים שונים". (ועיין בספר "חכמה

ותבונה" שם ביאר המבא"ר סוד נסתר המעשיות, עיין שם).

ז. **כן גם תורותיו הם כעין מעשיות.** וכן מבואר להדיא בליקוטי מוהר"ן תורה ס', שכשם שהמעשיות הם הלבשות להשגות גבוהות, כך ממש

יש 'תורות' שהם לבושים להשגות גבוהות. וזה לשונו: "יש כמה בחינות, בזה שמלבישין את הפנים. כי יש שמלבישין את הפנים שלו בסיפור מעשה, ויש שאי אפשר לעוררו בפנים שלו, וצריך להראות לו פנים גבוה. ולפעמים מלבישין גם כן בדברי תורה, דהיינו שאומרים תורה גבוה, ואי אפשר לאמרה כך כמות שהיא, ומלבישין אותה בתורה נמוכה וקטנה ממנה".

לעובדא ולמעשה

מלכתוב ביאורים על ליקוטי מוהר"ן, כי ידעו שאי אפשר בשום אופן להשיג עומק כוונת רבינו בתורתו. וכמו שכתב הרה"ק מטשעהרין בהקדמתו לספרו 'פרפראות לחכמה':

"אנשי רבינו ז"ל בעצמן שזכו לשמוע דברי אלקים חיים מפיו הקדוש בעצמו ... לא נמצא אחד מהם שישתדל בזה לבאר קצת דבריו ז"ל. כי ידעו בנפשם, אשר לבאר מאמר אחד ממאמריו ז"ל ביאור שלם ומספיק, לא יכולם גם המון יריעות ולא יספיק הזמן לזה כלל, כי מאד עמקו מחשבותיו ז"ל עמוק עמוק מי ימצאנו. וביאור כל מאמר בשלימות, ועד היכן הדברים מגיעים, וכל רמיזותיו וסודותיו הקדושים הכלולים בכל מאמר ומאמר, דבר זה נפלא ונשגב מאד, ולא יכולם כל רעיון.

... ואולי חששו גם כן שלא יטעו המון עם, בפרט הקטני דעת, ויאמרו: מאחר שתלמידיו ז"ל בעצמן ששמעו המאמרים האלו מפיו הקדוש ביאור דבריו על אופן זה, ממילא בוודאי אין שום כוונה אחרת עוד בדבריו ז"ל לבד מהמבואר. וזה בוודאי דבר זר ומופלג מאד בתכלית הזרות, אשר אין להעלותו על הדעת כלל! כי מי יעלה בהר' ומי יקום במקום קדשו, ומי יפתח פיו וימלא לבו לומר שזכה לעמוד על תוכן כוונתו ז"ל, אפילו רק בדיבור אחד מדבריו ז"ל, אפילו רק משיחות חולין שלו, ומכל שכן מהתגלות חידושי תורתו הקדושה שהמשיכם בדרך נפלא ונורא מאד. ועל כן מחמת עניינים כאלו וכיוצא בהם, נמנעו אנשי ז"ל מלעשות איזה ביאור לדבריו ז"ל" (פרפראות לחכמה, הקדמה). ואם הם – השרפים הקדושים האלה – התייראו ופחדו לומר שהשיגו תוכן כוונת רבינו, מה נאמר אנן אזובי הקיר?!

וכל מה שאנו עוסקים ללמוד ולעיין בתורת רבינו, הוא רק למצוא את עומק הפשט הפשוט שבתורתו, אשר על זה ניתן לנו הרשות והזכות והחובה, לעיין ולחתור ולחפש אחר עומק הפשט, להבין כוונת רבינו ככל אשר תמצא ידנו. וכמו שכתב הרה"ק מטשעהרין על מהות ספרו 'פרפראות לחכמה': "וחיברתי הקונטרס הקצר הזה לבאר בו קצת מקומות הצריכים ביאור בדבריו ז"ל, וכל זה רק לפי עומק פשוטן של דברים בתכלית הפשיטות הגמור! כי בוודאי אני יודע ומאמין כי הרבה הרבה תעלומות חכמה וסודות נשגבים נודאים יש בכל דיבור ודיבור מדבריו ז"ל, בפרט מה שהיו צריכין להרחיב הביאור ביותר בכל ענין וענין להלכה למעשה לעבודת ה'. אך אמרתי: וכי משום דלא מצינא למעבד כולא מצוה וכו' ... וקראתי שם זה הקונטרס פרפראות לחכמה, כי הוא רק כמו פרפראות בעלמא לחכמות תורתו הקדושה של רבינו אור האורות זצ"ל אשר הוא נחל נובע מקור חכמה" (שם).

שכמו שספר מעשיותיו הן תורות כן תורותיו הם מעשיות. כשם שכשאנו קוראים ב"סיפורי מעשיות" מעשה על בת מלך שנאבדה או על בן מלך ובן שפחה שנתחלפו, אנו מבינים שאין הדברים כפשוטם, אלא הם כעין חידה ומשל המרמז על דברים נשגבים ונעלמים. כן, כשאנו לומדים תורה ב"ליקוטי מוהר"ן", עלינו לדעת שאע"פ שהדברים מובנים לנו לכאורה על פי פשוטם, אעפ"כ אליבא דאמת, כל התורה אינה אלא כעין חידה ומשל על דברים נשגבים ונעלמים. "כי אף על פי שהדברים גלויים ומובנים קצת על פי פשוטן של דברים, אף על פי כן עוד דברים בגו. כי כפליים לתושייה, כי עדיין פנימיות הדברים סתומים

לְעוֹרֵר מִהִשָּׁנָה, וּמִשְׁאֵר טַעֲמֵי הַנּוֹרָאִים. וְלַפְעָמִים הַלְבִּישׁ אֶת הַשְּׁגוּתוֹ

באר אברהם

בִּיחָם לָמָּה שְׁכָתוּב בְּפֶעֶל בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, הֲרִי זֶה מִמָּשׁ כָּעֵין 'מַעֲשֵׂה' י. וְכָל הַחִלּוּק בֵּין הַמַּעֲשִׂיּוֹת לְבֵין הַ"תּוֹרוֹת", הוּא מ: שְׁלֹפְעָמִים הַלְבִּישׁ רַבֵּנוּ אֶת הַשְּׁגוּתוֹ הַנּוֹרָאוֹת וְגָלָה אוֹתָם בְּצוּרָה שֶׁל "סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת", בְּדִי לְעוֹרֵר אֶת הַשּׁוֹמְעִים מִהִשָּׁנָה הָרוּחָנִית שִׁשְׁקֻעוֹ בָּהּ, וּשְׁאֵר טַעֲמֵים נוֹרָאִים. וְלַפְעָמִים הַלְבִּישׁ אֶת הַשְּׁגוּתוֹ וְגָלָה אוֹתָם

שפת הבאר

י. לְעוֹרֵר אֶת הַשּׁוֹמְעִים מִהִשָּׁנָה הָרוּחָנִית שִׁשְׁקֻעוֹ בָּהּ. וְכַאֲשֶׁר גִּילָה רַבֵּנוּ ז"ל בְּטֶרֶם הַתְּחִיל לְסַפֵּר 'סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת', וְאָמַר תּוֹרָה שְׁלִימָה, הֲלֹא הִיא תּוֹרָה ס' בְּלִיקוּטֵי מוֹהֲר"ן. וְשֵׁם גִּילָה שֶׁהַצִּדִּיק מְסַפֵּר סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת מִשְׁנִים קִדְמוֹנוֹת, כְּדִי לְעוֹרֵר אֶת אֵלּוּ שֶׁנִּפְּלוּ מִכָּל הַשְּׁבָעִים פָּנִים שֶׁל תּוֹרָה, וּשְׁקֻעוֹ בְּשִׁינָה רֹחֲנִית. "כִּי יֵשׁ בְּנֵי אָדָם שִׁישִׁיִּים אֶת יְמֵיהֶם, וְאֵף שֶׁנִּדְמָה לְהַעֲלוֹם שֶׁהֵם עוֹבְדִים אֶת הַשֵּׁם, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבַתְּפִלָּה, אֵף עַל פִּי כֵן כָּל עֲבוֹדָתָם אֵין לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נַחַת מֵהֵם. כִּי נִשְׁאָר כָּל עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה, וְאֵין יָכוֹל לְהַתְרוֹמֵם וּלְהַתְעַלּוֹת לְמַעְלָה". וְהַדָּרֵךְ לְעוֹרֵרָם, הוּא עַל יְדֵי סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת. וְאַחֵר אִמִּירַת הַתּוֹרָה, אָמַר רַבֵּנוּ בַּדֶּרֶךְ צָחוּת: "הָעוֹלָם אוֹמְרִים שֶׁסִּפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת מְסוּגָל לְשִׁינָה, וְאֵנִי אִמִּרְתִּי שֶׁעַל יְדֵי סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת מְעוֹרְרִין בְּנֵי אָדָם מִשְׁנָתָם" (חיי מוהר"ן, כה).

ובזה גופא יש שלש טעמים, מדוע צריכים לעורר מהשינה דווקא באופן זה של סיפורי מעשיות. וזה לשונו שם: "וכשרוצין להראות לו פניו, ולעוררו משנתו, צריכין להלביש לו את הפנים בסיפורי מעשיות. כי יש שבעים פנים לתורה, והם בחינת שבעים שנים, כי כל אחד משונה מחברו. וצריכין להלביש את הפנים דווקא, מחמת שלשה טעמים: א. כי כמו שמרפאין את העיוור, צריכין לסגור, שלא יראה את האור פתאום. וצריכין לצמצם לו את האור, כדי שלא יזיק לו מה שיראה פתאום. כמו כן לזה שהיה בשינה ובחושך זמן רב, כשרוצין להראות לו פניו ולעורר, צריכין להלביש לו את

ח. בִּיחָס לָמָּה שְׁכָתוּב בְּפֶעֶל בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, הֲרִי זֶה מִמָּשׁ כָּעֵין 'מַעֲשֵׂה'. וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב מוֹהֲרַנ"ת בַּהֲקִדְמָתוֹ לְלִיקוּטֵי מוֹהֲר"ן: "כִּי בְּאֵמֶת כָּל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַנּוֹרָא הַזֶּה, הֵם הַשְּׁגוּת עֲלִיּוֹנוֹת גְּבוּהוֹת וְעִמּוּקוֹת מְאֹד עַד אֵין סוּף וְאֵין תְּכֵלֶת. וְנִעְלָם וְנִסְתָּר וְנִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם דְּבָרִים גְּבוּהִים וְעֲלִיּוֹנִים מְאֹד, אֲשֶׁר אֵינֶם מְזֻכָּרִים כָּלֹל בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה כִּי אִם בַּדֶּרֶךְ רִמְזוֹ וְסוּדוֹ". וְכָתַב עוֹד: "וְהִנֵּה אֵף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים גְּלוּיִים וּמְבֻנִּים קִצֵּצַת עַל פִּי פְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרִים, אֵף עַל פִּי כֵן עוֹד דְּבָרִים בְּגוֹ. כִּי כְּפִלִּים לְתוֹשִׁיָּה, כִּי עֲדִין פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים סְתוּמִים וְחִתּוּמִים מֵעֵין כָּל. כִּי הֵם דְּבָרִים שְׂכִיסָה עֲתִיק יוֹמִין, שְׂצָרִיכִין לְכַסּוֹתָם וּלְגַלּוֹתָם, כְּדִי לְהַכְנִיסָם בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי הַמַּכְסָּה הוּא הַגִּילּוֹי וְכו', וְכַמְּבֹאֵר מִזֶּה בְּכַתְבִּי הָאַרְיִז"ל. וְכַאֲשֶׁר שִׁמְעֵנוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, ז"ל, שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְגֻלָּה, הִיא נִמּוּכָה אֶלְפִים וּרְבֻבּוֹת מִדְּרָגוֹת מְכִפֵּי מָה שֶׁהִשִּׁיגָה בְּמִקּוֹמָה הָעֲלִיּוֹן".

ט. וְכָל הַחִלּוּק בֵּין הַמַּעֲשִׂיּוֹת לְבֵין הַתּוֹרוֹת, הוּא. וְבוֹדָאֵי שִׁישׁ עוֹד חִלּוּקִים רַבִּים בֵּין הַתּוֹרוֹת לְבֵין הַמַּעֲשִׂיּוֹת, רַק שְׁלֹגְבֵי עֵינֵן זֶה שֶׁל הַלְבִּשַׁת הַשְּׁגָה בַּתּוֹרָה אוֹ בַּמַּעֲשֵׂה - הַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא כְּדִלְהֵלֶן. וְכוּנְתּוֹ לְהַדְגִּישׁ בְּזֶה, שֶׁלֹּא תֵּאֵמַר שֶׁרַק הַמַּעֲשִׂיּוֹת הֵם הַשְּׁגוּת מֵעַל הַהִבְנָה, וְהַתּוֹרוֹת הֵם הַשְּׁגוּת שֶׁאֵפְשָׁר לְהַבִּינָם. רַק בְּאֵמֶת, הַתּוֹרוֹת הֵם ג"כ 'הַלְבָּשׁוֹת' כָּעֵין הַמַּעֲשִׂיּוֹת, וְכָל הַחִלּוּק הוּא רַק בְּאֹפֶן הַהִלְבָּשָׁה, שֶׁאֵת הַהִשְׁגוּת שֶׁל סִיפּוּמ"ע הַלְבִּישׁ בַּמַּעֲשִׂיּוֹת, וְאֵת הַהִשְׁגוּת שֶׁל לִיקוּטֵי מוֹהֲר"ן הַלְבִּישׁ בַּתּוֹרוֹת, וְהֵבֵן.

שפת הבאר

הפנים בסיפורי מעשיות, כדי שלא יזיק לו פתאום האור. וזה בחינת אני בצדק אחזה פניך, 'צדק', הוא בחינת לבושין, בחינת צדק לבשתי. אזי אשבעה בהקיץ תמונתך. כי אז יכול לראות אחר כך בהקיץ, דהיינו כשמקיץ ומעוררין אותו מהשינה, כי לא יזיק לו האור פתאום כנ"ל: והטעם השני, כי צריך להלביש, כדי שלא יתאחזו החיצונים בו. והטעם השלישי, כי החיצונים האוחזין בו, לא יניחו אותו לצאת. על כן צריך להלביש את פניו, כדי לשנותו, שלא יהיו מכירין בו, בבחינת משנה פניו ותשלחהו"

(ליקוטי מוהר"ן, ס).

יא. ושאר טעמים נוראים. כי מלבד הטעם של 'התעוררות השינה', ישנם עוד כמה טעמים מדוע מלביש הצדיק לפעמים את השגותיו ומגלה אותם בצורה של סיפורי מעשיות, וכמו שמצאנו בליקוטי מוהר"ן (תורה קסד), שם גילה רבינו ז"ל עוד טעם להלבשת ההשגות במעשיות [ושיחות חולין] וזה לשונו:

"לעניין סיפורי דברים של הצדיק האמת. למשל: רופא שנחלה והוכרח למסור את עצמו ליד הדאקטיר הגדול, והרופא רוצה שייתן לו רפואות כפי מה שהוא יודע, להוציא לו שן ולגלחו, אבל הדאקטיר יודע רפואות יקרים וחשובים שצריך ליתן לו. כן יזדמן, שיבוא איש להתלמיד חכם וצדיק הדור, שהוא רופא חולי הנפשות, ורוצה שייתן לו הצדיק רפואות, היינו הנהגות ודרכים, כפי מה שהוא יודע. אבל באמת הצדיק יש לו רפואות ודרכים ישרים, שצריך להנהיג לרפואתו. והנה לפעמים ההכרח ליתן להחולה איזה סם, אשר אם יתנו לו הסם בעצמו כמו שהוא, ימות החולה בלי ספק, על כן ההכרח לערב הסם בדברים אחרים. כן יש אנשים, שאי אפשר לגלות להם פנימיות התורה הצריך לרפואתו, כי התורה היא רפואה, כמו שכתוב (ספ"ט): 'רפאות תהי לשרך', כי בהתורה יש שני כוחות, סם חיים וסם מוות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (יזמא עב ע"ב): 'זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו

לעובדא ולמעשה

והתומים מעין כל. כי הם דברים שכיסה עתיק יומין, שצריכין לכסותם ולגלותם, כדי להכניסם בזה העולם"

(הקדמת ליקוטי מוהר"ן).

וכשם שבסיפורי מעשיות, נמשכת על נשמת הקורא בהם הארה עצומה, אע"פ שאינו מבין כלל את הסודות והרזין הטמונים וגנוזים בהם. כמו כן, בתורות שבליקוטי מוהר"ן, נמשכת על נשמת הלומד הארה עצומה מפנימיות הסודות והרזין הטמונים וגנוזים בהם. עד כדי כך, שאפילו האמירה לבד, שאומרים וגורסים את הליקוטי מוהר"ן בלי הבנה כלל, מסוגלת מאד לנשמת האדם.

אלא שמאחר שהתורות בליקוטי מוהר"ן נאמרו באופן של הבנה ושכל, בוודאי יש להשתדל לעיין בהם בתכלית העיון. וככל שישתדל האדם לעשות את שלו, לחתור ולעיין בעומק הפשט הפשוט, כך יאיר עליו האור הגנוז וצפון. והא בהא תליא; ככל שיתאמץ האדם יותר, לעיין ולהעמיק בפשט הפשוט שבתורת רבינו, כך יזכה להיות נעשה 'איש כשר', עד שיזכה

להשיג את הפנימיות שבתורתו, וכמבואר להדיא בחיי מוהר"ן, וזה לשונו: "פעם אחת היה מזרז את אחד ללמוד את ספרו, ואמר שהוא מצוה גדולה ללמוד ספרו הרבה. ואמר לו שיכולין להיות נעשה בעל מח גדול על ידי ספרו, כי יש בו שכל גדול ועמקות נפלא מאד על פי פשוטן של דברים. וגם, אם יתמידו בספרו יכולין לזכות להיות נעשה איש כשר באמת, ואז יזכה לראות הפנימיות שיש בספרו הקדושים, כי יש בהם פנימיות הרבה מה שאין נראה על פי פשוטו כלל. אשרי הזוכה ללמוד ולהתמיד בהם הרבה!" (חיי מוהר"ן, שפ"ז). ומתוך הדברים אלה למד, שהדרך להגיע להשגת הפנימיות "שאין נראה על פי פשוטו כלל", הוא על ידי ההתמדה בספרו הקדוש והעיון ב"שכל הגדול והעמקות הנפלא מאד על פי פשוטן של דברים".

כי אכן, בכוונה תחילה גילה רבינו את אלו ההשגות בלבוש של 'תורות' דייקא, למען תהיה לנו איזה תפיסה בהם, ונוכל לעיין בהם ולהבינם – כל אחד כפי יגיעתו וטרחתו וזיכוכו וטהרתו – וע"י העיון וההבנה בהם, יאיר לנו האור המלוכש בתוכם, והבן.

בְּהַתְנַלּוֹת הַתּוֹרוֹת, בְּדִי שִׁיחָה לָנוּ אֵיזָה תְּפִיסָה בָּהֶם. וְעַיֵּן בְּלִקּוּטֵי הַלְכוֹת אֶרֶץ חַיִּים הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע הַלְכָּה ד' בָּאוֹת ב' וּבָאוֹת ג', עַיֵּן שָׁם].

באר אברהם

בְּצוּרָה שֶׁל "תּוֹרוֹת", בְּדִי שִׁיחָה לָנוּ אֵיזָה תְּפִיסָה בָּהֶם י'. וּבְמִבְאֵר בְּלִקּוּטֵי הַלְכוֹת (אֶרֶץ חַיִּים, הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע י' הַלְכָּה ד', בָּאוֹת ב' וּבָאוֹת ג') שֶׁהַצַּדִּיק מְלַבֵּשׁ בְּכָל פַּעַם אֶת הַשְּׁגוּתוֹ בְּאִפֶּן אַחֵר י', בְּדִי שִׁיחָה וְיִתְקַבֵּל בְּמִחָה הָאָדָם בְּאִפֶּן הַנָּכוֹן,

שפת הבאר

שהם משיחין ומספרים שיחת חולין, היא יקרה מאד מאד, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל 'שיחתן של תלמידי חכמים צריכין לימוד', כי הצדיק האמת בונה עולמות החרבין ומגביה חכמה תתאה ומקשרה לחכמה עילאה על ידי שיחתו וסיפורי דבריו, שמדבר עם המון עם. כי השכל של המון עם שאינם מקשרים אותו להשם יתברך, הוא נפרד מחכמה עילאה, אבל הצדיק האמת מקשר השכל של ההמון, אפילו השכל והחכמה של הרשע להשם יתברך.

וזה ענין מה שהצדיקים מדברים עם אנשים שאינם הגונים או אפילו עם עכו"ם (אך כשמדבר עם עכו"ם, אזי הצדיק מוציא הטוב ממנו, והוא נשאר אפס וריק, שזה בחינת מה שהרג משה את המצרי), כי כשהצדיק מדבר עם רשעים, והצדיק מגביה שכלו ומקשרו להשם יתברך, אזי מעלה ומקשר שכלם ממקום שהם להשם יתברך. כי הצדיק האמת מצמצם שכלו, ומדבר עמם בחכמה נפלאה ובמלאכה גדולה, ומקשר כל הדיבורים להשם יתברך, ועל ידי זה מביאם לידי תשובה.

וזה בחינת 'והם תָּכוּ לְרַגְלָךְ יֵשָׁא מִדְּבָרוֹתֶיךָ', ודרשו רבותינו ז"ל 'אלו תלמידי חכמים שהולכים ומכתתים רגליהם מעיר לעיר ונושאים ונותנים בדבריו של מקום'. כי הצדיקים האמתיים מדברים לפעמים עם רשעים ומספרים עמהם מעסקי מלחמות, וכיוצא בזה מעסקי העולם, אך הוא מלביש בזה האור הגדול של התורה, כי הוא מלביש אור התורה בלבושים שונים זה מזה, עד שמלבישו בדברים הללו, והאור התורה מתלבש בצירופים

סם המוות'. ועל כן אם יאמרו לו התורה בעצמה כמו שהיא, ימות בלי ספק, כי אצלו שלא זכה נעשה סם מוות, על כן ההכרח להלביש לו פנימיות התורה בדברי תורה אחרים, ולפעמים גם זה אינו יכול לקבל אף אם ילבישו בדברי תורה אחרים. על כן מלבישין התורה בסיפורי דברים חיצוניים, למען יוכל לקבל הרפואה הגנוזה שם. כי גם התורה בעצמה מלובשת עתה בסיפורי מעשיות, מחמת שלא היה אפשר למסרה כמות שהיא" (ליקוטי מוהר"ן, קסד).

ועל זה הדרך מבאר באריכות בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן צ"א, וזה לשונו:

"ודע, כי כלל התורה הקדושה הוא בחינת 'חכמה עילאה', וכלל החכמות שבעולם נמשכין מבחינת 'חכמה תתאה'. וכשהחכמות שבעולם שיונקים מחכמה תתאה הם נפרדים מהתורה ומהשם יתברך, מבחינת חכמה עילאה, כמו התלמיד שאינו רוצה להבין מה שהרב אומר, זה בחינת מיעוט הלבנה, בחינת גלות השכינה. כי כל אדם באשר הוא שם, הוא צריך לקשר שכלו ממקום שהוא להתורה ולהשם יתברך, שהוא בחינת חכמה עילאה. אבל אם מפריד שכלו וחכמתו ח"ו מהשם יתברך, זה בחינת 'ונרגן מפריד אלוף' שמפריד אלופו של עולם, וגורם ח"ו פגימת הלבנה על ידי שאינו מקשר חכמה תתאה בחכמה עילאה, דהיינו שאינו מקשר החכמות של כל העולם להשם יתברך ולהתורה, שהוא בחינת חכמה עילאה כנ"ל.

אבל הצדיקים אמתיים הם מקשרים חכמה תתאה בחכמה עילאה. כי שיחתן של הצדיקים אמתיים

אחרים. כי אם היה הצדיק מדבר תיכף תורה בפירוש עם הרשע, היה יכול להתפקד יותר והיה נעשה רשע יותר, כי 'צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם', כי 'זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם מות', ועל כן אם היו מגלין לו תורה כמות שהיא, היה מתפקד יותר, כי היה נעשה אצלו סם מות חס ושלום, כי הוא רחוק מן התורה, ועל כן צריכין להלביש לו התורה בצירופים אחרים. וכמו שמצינו בתלמי המלך, כשהושיב שבעים ושנים זקנים, ונתן השם יתברך בלב כל אחד ואחד להלביש התורה בצירופים אחרים, וכתבו: 'אלקים ברא בראשית' וכו', וכמו שפירש רש"י שם, כי אם היו כותבין התורה כמות שהיא, היה מתפקד יותר וכו'. ועל כן צריכין הצדיקים האמתיים לדבר עם ההמון שיחת חולין, והם מלבישין בהם התורה, והם מקשרים אותם באלו הדיבורים ממקום שהם, כי הם אינם רחוקים מאלו הדיבורים והסיפורים שהצדיק מדבר עמם, ועל ידי זה מקשר אותן ומעלה אותן להשם יתברך. וזה בחינת שהוא נושא ונותן בדבריו של מקום, דהיינו שהוא מדבר עם כל אחד לפי מקומו במקום שהוא, והוא נושא אותן הדיבורים ונותן אותם להשם יתברך, כי הוא מקשרם לשרשם, לבחינת חכמה עילאה. נמצא שהצדיק האמת מקשר חכמה תתאה עם חכמה עילאה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, צא).

יב. כדי שיהיה לנו איזה תפיסה בהם. וכמו שכתב מוהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן: "והן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו, אשר השיגה יד שכלו הקדוש הרם ונישא, להלביש ולהוריד דברים גבוהים ונוראים כאלה, דברים קדושים ודקים ורוחניים מאד, להלבישם בלבושים רבים וצמצומים, עד אשר יהיו דברים השווים לכל נפש. להודיע לבני האדם גבורותיו יתברך, לגלות עצות ודרכים ונתיבות להגיע לעבודתו יתברך באמת, למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה).

ומדברי המבאר תבין, שאכן כשהלביש רבינו את השגותיו בלבוש של "תורות", היה זה מחמת רצונו שיהיה לנו איזה תפיסה בהם. ולכן באלו ההשגות שהתלבשו בלבוש של תורות - הלא הם: כל התורות שבספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן - עלינו להתייגע

ולעיין בהם הדק היטב היטב הדק, למען תהיה לנו תפיסה בהם, כל אחד לפי מדרגתו וזכיותו.

יג. הלכות קריאת שמע. בדפוס הרגיל כתוב "קריאת שמע של ערבית", והוא טעות סופר.

יד. שהצדיק מלביש בכל פעם את השגותיו באופן אחר. ויש בזה כמה סוגי לבושים: לבוש של 'מעשיות', לבוש של 'תורות', וכן לבוש של 'שיחות חולין' שגם בהם מלווה תורות עמוקות ונשגבות.

וכמבואר בליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן צ"א, שלפעמים מלביש הצדיק תורתו בשיחות חולין, וזה לשונו שם: "הצדיקים האמתיים מדברים לפעמים עם רשעים ומספרים עמהם מעסקי מלחמות, וכיוצא בזה מעסקי העולם, אך הוא מלביש בזה האור הגדול של התורה, כי הוא מלביש אור התורה בלבושים שונים זה מזה, עד שמלבישו בדברים הללו, והאור התורה מתלבש בצירופים אחרים. כי אם היה הצדיק מדבר תיכף תורה בפירוש עם הרשע, היה יכול להתפקד יותר והיה נעשה רשע יותר, כי 'צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם', כי 'זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם מות', ועל כן אם היו מגלין לו תורה כמות שהיא, היה מתפקד יותר, כי היה נעשה אצלו סם מות חס ושלום, כי הוא רחוק מן התורה, ועל כן צריכין להלביש לו התורה בצירופים אחרים. וכמו שמצינו בתלמי המלך, כשהושיב שבעים ושנים זקנים, ונתן השם יתברך בלב כל אחד ואחד להלביש התורה בצירופים אחרים, וכתבו: 'אלקים ברא בראשית' וכו', וכמו שפירש רש"י שם, כי אם היו כותבין התורה כמות שהיא, היה מתפקד יותר וכו'. ועל כן צריכין הצדיקים האמתיים לדבר עם ההמון שיחת חולין, והם מלבישין בהם התורה, והם מקשרים אותם באלו הדיבורים ממקום שהם, כי הם אינם רחוקים מאלו הדיבורים והסיפורים שהצדיק מדבר עמם, ועל ידי זה מקשר אותן ומעלה אותן להשם יתברך" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, צא). ועיין עוד בליקוטי מוהר"ן סימן פ"א, שכתב: "הצדיק שרוצה לקשר את המון עם הרחוקים מן התורה האמתית, צריך לדבר עמהם שיחת חולין, ולהלביש בהם התורה, רק שהוא מדבר

אָבֵל מִי יָפֵאֵר וּמִי יִהְיֶה אֶתֶּת מִנִּי אֶלֶף, גַּם מִתְנַגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ

~*~ באר אברהם ~*~

עין שם יו.

(וְאִם כֵּן, בְּאַמֶּת אִי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר כָּלֵל מִגְדֻלַּת 'פְּנִימִיּוֹת' תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ, כִּי הַפְּנִימִיּוֹת שָׁלָה, נִסְתָּר מֵאַתְּנוֹ לְנִמְרִי, כִּי כָּל תּוֹרוֹתָיו אֵינָם אֶלָּא לְבוֹשִׁים לְהַשְׁנוֹת גְּבוּהוֹת עַד מְאֹד ^מ). אָבֵל אֵף עַל פִּי כֵּן, גַּם אֶת הַחֶלֶק הַגָּלוּי שֶׁבְּדִבְרֵי הַקְדוּשִׁים - "הַנְּגָלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ" י -

~*~ שפת הבאר ~*~

'שלום זכר'. ומעשה שהיה כך היה: אחר שיצאו ההמון עם נשארנו אנחנו עומדים לפניו, בתוך כך הסתכל על המנעל שלי שנתעקם מאד, היינו שהעקב [= הסוליה] נתעקמה הרבה לפניו על פני המנעל. ענה ואמר: המנעל שלך הוא דומה כמי שטופחין בפנים (ואמר בזו הלשון בלשון אשכנז: דיין שיך האט אפנים וויא א פאטש אין פנים [= לנעלך יש פנים כמו סטירה בפנים!]), ואחר כך שתק מעט. והנה אנחנו בודאי היינו מאמינים שכל דבריו אינם פשוטים, ובודאי יש בהם רזין גדולים וכמבואר בסימן מ"ב, עין שם. אחר כך ענה ואמר: שיחות חולין שלנו! (ואמר בלשון אשכנז בזו הלשון: אונזער שיחות חולין, ודחק תבת 'אונזער') יאמר לי איזה מקובל איך בהווערטיל הזה כלולים כל הכוונות של מילה, ומה שהוא גבוה מכוונות. והתחיל לזרוק מפיו הקדוש בחן קדוש ונורא, ואמר: יש וטפח לו על פניו, ויש וטפח לו בסנדלו, והזכיר מאמר רבותינו ז"ל לענין סנדל שאמרו שם לענין מעוברת חברו גזרה שמא יעשה סנדל למשל וכו' כמי שבא וטפח לו על פניו וכו', וגם הזכיר מה שאמרו רבותינו ז"ל 'דרוסת איש' וכו' מה שעשתה ענוה עקב לסלותא. ובכל אלו העניינים מרומז שיש סודות התורה בענין העקב והסנדל ובענין טפחו בפניו שהזכיר, וכל זה נוגע לענין פגם הברית ותיקונו שכל זה ענין מילה שהוא תיקון הברית כמובן מכל הנ"ל למשכיל. ואחר כך ענה ואמר כל התורה המבוארת בסימן הנ"ל. ועדיין אין אתנו יודע עד מה. וגם התורה הנ"ל לא אמר בביאור קשר העניינים, רק הכל בדרך רמז והתנוצצות. ובכל זה ראינו בעינינו גבורות הבורא

בצירופים. ונקרא 'פסולת ארץ ישראל', כי אף שהם פסולת ארץ, אף על פי כן יש בהם תורה, שהיא בחינות ישראל" (ליקוטי מוהר"ן, פא).

וכמו שמצאנו אצל רבינו שהיו כמה רשעים שלא היה מדבר עמהם 'תורה' רק 'שיחות חולין', ועל ידי זה השיבם בתשובה. "אף על פי שמעולם לא דיבר עמהם מענייני תשובה ומענייני קדושה, כלל כלל לא, רק אדרבא, תמיד היה מדבר עמהם שיחת חולין וסיפורים בעלמא, אף על פי כן נמשכו אחרי הקדושה מדיבורים שלו לבד, עד שהיו סמוכים מאד לשוב אליו יתברך" (ת"י מוהר"ן, תרי"ד).

וכן מצאנו כמה פעמים שהלביש רבינו השגות גבוהות ונוראות בלבוש של 'שיחות חולין' [וכפי שאמר רבינו לרבי אהרן הרב מברסלב: "הלא אני אוהב אותך מאד מאד ואני מברכך, הלואי שתזכה בעולם הבא להבין שיחות חולין שלי. וזה היה קודם שהיה בארץ ישראל" (ת"י מוהר"ן, שער). ובספר כוכבי אור מתבטא המבא"ר: "הלואי שאבין ואדע על כל פנים עשרת אלפים שנה לאתר התחיה דיבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם" (כוכבי אור, ששון ושמחה, יו). והרי לפניך דוגמא אחת איך הלביש רבינו השגה שלימה במילתא דבדיתותא שיצאה מפיו הקדוש:

"התורה שבסימן ס"ג המתחלת 'סוד כוונת המילה', נאמרה בבוקר קודם סעודת שחרית בשבת שקודם הברית מילה של בנו הקדוש שלמה אפרים ז"ל שנת תקס"ה סמוך לראש חודש ניסן, אחר שיצאו רוב העולם שבאו לקבל פנים כנהוג, שנקרא

יתברך איך בדברי שיחה של הצדיקים האמתיים מלוכשים סודות כאלה, והשם יתברך יראנו נפלאות שנוכח להבין כל זה בשלימות" (חיי מוהר"ן, כז).

ועיין להלן בדברי מוהרנ"ת - שם בהלכות ק"ש - שהזכיר שם עוד סוג של הלבשה, והוא: שמלביש תורה זו בתורה אחרת, וכמו שכתב שם: "ולפעמים מלביש זאת התורה בתורה אחרת". והוא פלא נפלא, שלפעמים אומר רבינו תורה, והוא מתכוון להלביש בדבריו תורה אחרת שאינה מזכרת שם להדיא כלל.

טו. עיין שם. שם מדבר מוהרנ"ת על מה שמובא בליקוטי מוהר"ן תורה ל"ז, שכל זמן שלא תיקן האדם פגם הברית, אינו יכול לתפוס ולהשיג דיבוריו של הצדיק, כי האור של הצדיק מצטייר במוחו בציר מעוות, ונעשה לו סם מוות רח"ל. ושואל מוהרנ"ת: "ולכאורה לא שבקת חיי לכל בריה. כי אם כן, מה יעשו המון עם שרובם אינם בכלל תיקון הברית בשלימות, כי זעירין אינן בכל דור שזוכין לתיקון הברית בשלימות. ואם כן זה שלא זכה עדיין לתיקון הברית, אם כן חס ושלום אפס תקוה, כי אינו יכול לקבל שום עצה מהתורה הקדושה, מאחר שהמוחין שלו אינם מתוקנים על ידי פגם הברית שפגם. ואדרבא, לא זכה נעשה לו סם מוות חס ושלום, כי נצטייר אצלו האור בהיפוך, לפי פגם הכלים של המוחין שלו. ואם כן, מה יפעל בעסק התורה? וכן אפילו כשיבוא להצדיק והצדיק יגלה לו תורה ומוסר, מה יועיל לו? אדרבא, יוכל לקלקל לו יותר חס ושלום, מחמת שתפיסת המוחין שלו הם פגומים על ידי פגם הברית, ואזי אינו יכול לתפוס דיבורו של הצדיק, רק אדרבא נצטייר אצלו להיפך, בחינת 'לא זכה' וכו' כמבואר שם היטב בהתורה הנ"ל. ואם כן נפל פיתא בבירא, ומה הועילו חכמים בתקנתן שעוסקין כל ימיהם לתקן נפשות ישראל על ידי התגלות תורתם הקדושה, ועיקר תיקון נפשות ישראל הוא להוציאם מפגם הברית, שזו יסוד כל התורה כולה כידוע. ואיך אפשר לתקן על ידי התורה את אותן שפגמו בברית קודש, מאחר שאין להם יכולת לתפוס דיבורו של הצדיק וכו', אדרבא נצטייר אצלם אור התורה של הצדיק להיפך חס ושלום בבחינת לא זכה וכו' כנ"ל. ועונה מוהרנ"ת: "אך באמת יש בענין זה דברים גנוזים

הרבה, וכאשר הבנו מפיו הקדוש, כמבואר בדבריו, שבשביל זה צריך הצדיק לפעמים להלביש תורתו בכמה בחינות; לפעמים מלביש תורתו בסיפורי מעשיות ושיחות חולין, ולפעמים מלביש זאת התורה בתורה אחרת וכו'. הכל באופן כדי שיוכלו גם הפגומים לקבל בדרך נפלא התגלות העצות איך לזכות להתקרב אליו יתברך ממקום שהם שם", עכ"ל. הרי לנו מדברי מוהרנ"ת, שגם התורות הם הלבשות להשגות גבוהות מאד, שהתלבשו בלבוש של תורות, כדי שיוכלו גם הפגומים לקבל את אור ההשגות הללו ולקבל מהם עצות להתקרב להשם יתברך.

ודווקא על ידי אלו הלבושים שמלביש הצדיק את תורתו, יכול להגיע מהם התועלת הנכונה. כמו שמצאנו, שהשגה שכבר הלביש אותה רבינו בלבוש של 'תורה', שוב אינו רוצה לגלותה בלבוש של 'מעשה', כמובן מדברי רבינו בחיי מוהר"ן דאיתא שם: "פעם אחת אמר: כל תורה יש לה מעשה, והתחיל לספר המעשה של התורה ויאמר בועז אל רות בליקוטי א' סימן ס"ה שהגיד בעת ההיא, וסיפר: עזרת היה לו בת ושלחה אל המים לשאוב אל הכד וכו'. ולא רצה לספר יותר, מחמת שכבר הגיד התורה" (חיי מוהר"ן, צד). וכן מצאנו לאידך גיסא, שאם מתגלה התורה שיש בתוך הלבוש של 'שיחות חולין' שלו, שוב לא יוכל לפעול פעולתו הנכונה. כדאיתא בחיי מוהר"ן: "סיפר עמי ואמר שיש לו דברים גבוהים ונעלמים מאד בענין שיחתו שמשח עם בני אדם, אך אי אפשר לי לגלות זאת, כי הלא אני צריך לדבר גם עמך, ואם יגלה דרכי שיחתו הקדושה שוב לא יוכל לדבר ולפעול מה שרוצה" (חיי מוהר"ן, שנו). הרי לך מכל זה עד כמה מדייק הצדיק באיזה לבוש לגלות השגתו, כדי שיביא את התועלת הנכונה לכל אחד ואחד כפי ערכו וענינו.

טז. עד מאד. מתחילת הקטע עד כאן, הוספנו על לשון המבאר, כי בזה יובן מה שכתב "אבל", וכן הוא כוונת דברי המבאר כשמדלגים על ההערה שבאמצע, ודוק.

יז. הנגלות לנו ולבנינו. הוא המשך מהפסוק שהביא בתחילת דבריו: "הנסתרות לה' אלקינו" - "והנגלות לנו ולבנינו". ופירש המבאר

שְׁמַדְבְּרִיּוֹ הַקְדוּשִׁים .

באר אברהם §

מִי יִפְאָר וּמִי יִהְיֶה אֶחָת מִנִּי אֱלֹף מְרוֹמְמוֹתָם י.

אחר שדיבר המבאר מעוצם העמקות שיש בדברי רבינו גם ע"פ פשוטם, יביא כמה דוגמאות לכך:

שפת הבאר §

בדברי מוהרנ"ת, וזה לשונו במכתבו: "ברוך השם יתברך שיש לנו במה לשמוח, יש ויש, כי על כל דיבור ודיבור של תורתו הקדושה ראוי לכל מי שיש לו מח אמת בקדקדו לומר 'אלמלא לא אתינא אלא למשמע דא - ד'. מכל שכן כשמתחברים שני דיבורים יחד, מכל שכן כשמתרחב הדרוש להלן יותר והולך ומתגבר כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. מי שמע כזאת, מי ראה כאלה. בפרט נפלאות נוראות הצירופי אותיות אשר לא נשמע כזאת. מי יפאר מי יהדר!"

וקצת אתם בעצמכם מרגישים איזה נעימות, והמותר תאמינו לי אשר ה' האיר עיני להרגיש איזה חלק מנעימות העמקות שבתורתו הקדושה העולה עד אין סוף ויורד עד אין תכלית. וגם אנכי רואה בעיני שכלי ואני מאמין באמונה שלימה שעדיין לא התחלתי לידע בתורתו הקדושה כטיפה מן הים הגדול, ואי אפשר לדבר בזה כלל, כי הוא לכל חד כפום מה דמשער בליביה" (עלים לתרופה, מכתב

מיום א' צו תקצ"ה).

[ושורש לשון זה הוא בדברי רבינו בליקוטי מוהר"ן בתורה ס"ה, שכתב שם: "מי יפאר גודל פאר הליקוטים והקיבוצים שאדם מלקט ומקבץ בדיבורי התפילה" (ליקוטי מוהר"ן, סה), ובליקוטי תפילות הוסיף וכתב: "מי יהדר מי יפאר גודל פאר הליקוטים והקיבוצים" (ליקוטי תפילות, סה). ולשון נופל על לשון בענין הליקוטים של 'ליקוטי מוהר"ן' שא"א לפאר ולהדר גודל הפאר שלהם].

יט. מי יפאר ומי יהדר אחת מני אלף מרוממותם. כי מלבד הסודות שיש בספר זה [אשר הם בבחינת הנסתר לה' אלקינו כנ"ל] יש

פסוק זה על תורותיו של רבינו, שיש בהם גם חלק של "נסתרות", שבזה אין לנו השגה בבחינת "הנסתרות לה' אלקינו", וגם חלק של "נגלות", שבזה יש לנו השגה והבנה כל שהיא, בבחינת "הנגלות לנו ולבנינו". וסימנך: "והנגלות לנו ולבנינו עד עולם 'לעשות' את כל דברי התורה הזאת" - "לעשות" בגימטריא "ספר ליקוטי מוהר"ן" (806) מכון ממש! ולפי זה יתפרש "לנו ולבנינו" על פי מה שאמר רבינו ז"ל על תורותיו ושיחותיו ומעשיותיו שנודיעם לבנינו ולבני בנינו. וכדאיתא בשיחות הר"ן: "אמר, שכל התורות והשיחות שלו אינם בשבילנו לחוד, כי אם 'את אשר ישנו פה ואשר איננו פה', (ועין ברש"י שפירש 'ואשר איננו פה', 'ואף עם דורות העתידים לבוא', והבן). וכמה פעמים דיברנו עמו מענין זה, ורמז לנו בדבריו להודיע לדורות הבאים את כל מעשי ה' הגדול שעשה עמנו. ופעם אחד אמר בפירושו: גם לבניכם תודיעו את כל התורות והשיחות הנפלאות והנוראות והמעשיות וכיוצא בהם אשר גילה לנו, ואמר אז זה הפסוק בהתלהבות גדול כגחלי אש: 'והודעתם לבניך ולבני בניך', ואמר בזה הלשון: 'אייערע קינדער זאלט איר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטאן', ואמר ברתת וזיע בהתלהבות נורא: והודעתם לבניך ולבני בניך" (שיחות הר"ן, רט).

וראה מה שכתב מוהרנ"ת בליקוטי הלכות, על תורה מ"ט: "ועדיין צריכין למודעי, כי עדיין יש בזה הרבה לדבר ולבאר בבחינת הנגלות לנו ולבנינו וכו', מלבד הנסתר לה' אלקינו שיש בזה, שהוא סתום ונעלם מעין כל. השם יתברך יאיר עיניו בתורתו

תמיד, אמן כן יהי רצון" (ליקוטי הלכות, תפילין ז, יא).

ית. מי יפאר ומי יהדר. לשון זה - "מי יפאר ומי יהדר" - על תורותיו של רבינו, נזכר להדיא

בו שכל גדול ועמקות נפלא מאד על פי פשוטן של דברים" (ח"י מוהר"ן, שמו) [אשר על זה נאמר הנגלות לנו ולבנינו כנ"ל]. וכמו שהדגיש מוהרנ"ת בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן, שאפילו הפשט הפשוט, הוא עמוק ונפלא מאד, וזה לשונו: "גם תבין ותראה, כי בכל דברי הספר הזה יש בהם עמקות גדול מאד בכל תורה ותורה, עמקות לפנים מעמקות, בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. וכאשר שמעתי מפיו הקדוש ז"ל, שפעם אחת אמר: 'בהתורה שלי יש עמקות גדול'. כי הלא כה דברי הספר הקדוש הזה כאש וכפטיש יפוצץ סלע; כל תורה ותורה מתחלק לכמה וכמה הקדמות יקרות חדשות ונפלאות, ולכמה טעמים ועניינים היוצאים לרוב מכל תורה ותורה ... והמעין באמת, מי שיש לו מח בקדקדו, יבין מאליו עמקות הדברים, שהם רחבים ועמוקים מני ים, גבוה משמים ועמוק מתהום. ומי שרוצה לטעום צוף דבש אמרי נועם האלו, צריך להעמיק בעין האמת בעיון גדול הדק היטב, להבין הדבר על מתכונתו עד מקום שיד שכלו מגעת. אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה להבין היטב פשטיות הדברים

האלה, הנאמרין בספר הקדוש הזה". עיין שם עוד באריכות.

וכן כתב הרה"ק מטשעהרין בראש הקדמתו לספרו פרפראות לחכמה: "אמר המחבר, ראה ראיתי מרחוק כמציין מן החרכים קצת גודל העמקות הנפלא שיש בדברי רבינו הקדוש בעל ליקוטי מוהר"ן זצ"ל, גם לפי פשוטן של דברים. וכמבואר מזה קצת במקום אחר מה שהזהיר הוא בעצמו ז"ל לעיין ולדקדק מאד בדבריו, כי יש בהן עמקות נפלא" (פרפראות לחכמה, הקדמה).

כ. **יביא כמה דוגמאות לכך.** הנה, בפשיטות היה נראה שהדברים דלהלן הם הסבר למה שכתב לעיל [והיינו, שמביא עתה דוגמאות על עוצם העמקות שיש בדברי רבינו ז"ל]. אמנם, כמה שכתב המבאר תיבת "גם", מובן שאינו הסבר למש"כ לעיל, אלא הוא הוספה והמשך. והיינו, שעד כאן דיבר על העמקות שיש בעצם דבריו הקדושים, ועתה ידבר מהעומק שיש גם בפסוקים ובמאמרי חז"ל שמביא כראיות לדבריו, ובמשלים שממשיל, ודוק והבן.

◀ **מי יפאר ומי יהדר אחת מני אלף, גם מהנגלות לנו ולבנינו שמדבריו הקדושים.** העמקות הנפלא והמתיקות העצומה שבליקוטי מוהר"ן, אינה נחלתם רק של בעלי ההשגה שזוכים להשיג את הפנימיות הנסתרת שבליקוטי מוהר"ן, אלא גם של כל ה"פשטנים", המשתדלים לעיין ולהעמיק בפשט הפשוט ממש! וזהו כל מטרת הספר הקדוש הזה "ביאור הליקוטים" – לסלול בפני כל אחד ואחד, דרך לימוד ברורה ופשוטה, אשר על ידה יוכל כל אחד להיכנס אל הקודש פנימה, לטעום מעט מן העומק הנפלא והמתיקות העצומה שיש בתורת רבינו, גם בטרם משיגים את הפנימיות הנסתרת שבהם.

ועתה, קורא יקר: "בוא ברוך ה', למה תעמוד בחוץ?!" (בראשית כד, לא) מדוע לא תיכנס גם אתה אל הקודש פנימה? "כי אין אני מבין כלל, איך מי שנקרא על שם רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, איך אינו מתמיד לחפש בגנויזא דמלכא, באוצרות היקרים אשר גילה השם יתברך לרבינו ז"ל ותלמידו הקדוש?!" (נתיב צדיק, מכתב מג), הרי, כדי לטעום

מהמתיקות העצומה של הליקוטי מוהר"ן, אין נדרש ממך השגות גבוהות או כו"ב. רק עיון פשוט ונגלה, כמו שמעיינים בסוגיא שבנגלה. כי "מי יפאר ומי יהדר אחת מני אלף, גם מהנגלות לנו ולבנינו שמדבריו הקדושים". ואם רק תקדיש מזמנך להיכנס לעסק העיון בליקוטי מוהר"ן בכל לב ונפש, תזכה גם אתה לטעום טעם גן עדן...

"אין אני יודע מה אנו מחשים, שהשם יתברך גמל עמנו חסד כזה, ומאיר בנו מעט מאורות כאלו, אשר כל תורה ותורה וכל הלכה והלכה וכל תפילה ותפילה הוא חירוש אחר. ואוצרות כאלו, אנו מתרשלים להשתמש בהם?! אשר היו צריכים לבלות בהם יומם ולילה למסור נפשו וגופו עליהם, והם יכולין להוציא אותנו מן השאול תחתיות ולהביא אותנו לגן עדן העליון" (נתיב צדיק, מכתב סה), "ולמען השם, אחיי ורעיי, חזקו ונתחזק בלימודי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, כי הם חיים נצחיים, וחיי עולם הבא, וגן עדן, ועין לא ראתה" (שם, פג).

גם המעין היטב, מתחלה ועד סוף, בעניני המקראות ומאמרי חז"ל המובאים בהם - יראה על פי רוב, שהם מתבארים ומתפרשים לאסמכתות דבריו הקדושים, בפמה טעמים וענינים שאינם מזכרים שם כלל. כי אינם מזכרים רק כמאן דמחוי במחוג, שהקורא יבין בעצמו רמיוותיו הקדושים, אם ישים כל לבו ונפשו אליהם. וכמוכן קצת מזה, לתפקי בספרי 'לקוטי הלכות', ובספר 'פרפראות לחכמה' שיצא בסמוך.

באר אברהם

גם, מי שיעין היטב כ ב כל הפסוקים ומאמרי חז"ל שמביא רבנו ז"ל בתורתיו, מתחלתם ועד סופם כ - יראה על פי רוב, שהפסוקים והמאמרים אשר מביא רבנו בראיה לדבריו, אינם משמשים רק בראיה על אותו דבר שלמענו הובאו. אלא הם מתבארים ומתפרשים בראיה על עוד פמה טעמים וענינים שאינם נזכרים בתוך התורה כלל. כי ישנם פמה וכמה דברים שאינם נזכרים בפירוש התורה, רק ברמז, כמאן דמחוי במחוג. אשר הקורא יוכל להבין מעצמו את אלו הרמזים הקדושים, אם ישים כל לבו ונפשו אליהם. וכמוכן קצת לכל מי שבקי בספרי 'לקוטי הלכות' ובספר 'פרפראות לחכמה'.

שפת הבאר

התורה שלו גבוה מאד, עד שאינה יכולה להתלבש כי אם דרך אסמכתא בעלמא, והבן" (חיי מוהר"ן, שסא. וראה שם עוד אות רפז).

כד. לכמה טעמים וענינים שאינם נזכרים בתוך התורה כלל. פירוש: או שאינם נזכרים כלל בתורה, או שאין נזכר כלל בתוך התורה שפסוק זה משמש ראיה לענינים אחרים, ודוק.

ונפרש כוונתנו: כי הנה, בדברי המבאר נכללים ב' ענינים: א. שהפסוק או המאמר חז"ל שמביא רבינו כראיה לדבר מסוים, משמש כראיה גם לשאר דברים, שאינם מוזכרים בראיה בפירוש. וכגון, בתורה א' מביא רבינו את הפסוק "לפני שמש ינון שמו" כראיה שהנו"ן הוא מלכות, אבל באמת משמש פסוק זה לראיה גם שכדי לזכות לאור השמש שהוא החכמה צריך בחי' נו"ן, נמצא שהוא ראיה גם לדבר שאינו מוזכר בראיה בפירוש. ב.

כא. גם מי שיעין היטב. דבריו אלו הם על פי הכלל החמישי והאחד עשר, מהח"י כללים.

כב. מתחילתם ועד סופם. היינו שיפתח את הפסוקים וילמד את כולם מתחילתם ועד סופם, כמו שלמדנו בכלל החמישי ובכלל הי"א. [וכמו כן, ילמד את התורה של רבינו מראשה לסופה, כמו שלמדנו בכלל הראשון והעיקרי].

כג. מתבארים ומתפרשים כראיה. לשון המבאר"ד הוא "לאסמכתות" וכוונתו על הראיות, ומה שכתב כן, הוא מפני שהפסוקים והמאמרי חז"ל שמביא רבינו אינם בדרך 'ראיות' רק בדרך 'אסמכתא'. וכמבואר בספר חיי מוהר"ן: "שמעתי בשמו שאמר כבר שיש לו תורות בלי לבושים. פירוש, שאינו יכול להלביש אותה בשום לבוש. ואמר: קרא אסמכתא בעלמא הוא, שסומך התורה על המקרא כמו שסומכין על איזה דבר וכו'. כן

שהפסוק או המאמר חז"ל שמביא רבינו כראיה לדבר מסוים, משמש כראיה גם לדברים שאינם מוזכרים 'בתורה' בפירוש. וכגון, בתורה א' מביא רבינו את הפסוק "וחפרה הלבנה" כראיה שיש לבנה דסטרא אחרא, שהיא המלכות דסטרא אחרא. אבל באמת משמש פסוק זה לראיה גם שמלבד הלבנה דסט"א יש גם חמה דסט"א, כי בהמשך הפסוק כתוב "ובושה החמה" ומוכח שיש גם חמה דסט"א (שהם החכמות חיצוניות כמבואר שם). נמצא שהוא גם ראיה לדבר שאינו נזכר 'בתורה' בפירוש, כי לא נזכר שם כלל בתוך התורה להדיא שיש מושג של "חמה דסטרא אחרא", ואינו מוזכר רק ברמז כמאן דמחוי במחוג.

(ולמותר לציין שאין הכוונה שיכולים לחדש - ע"פ הפסוקים - דברים שלא נזכרו בתורה כלל. אלא שאותם הדברים המרומזים בתוך התורה כמאן דמחוי במחוג, יכולים למצאם גם בתוך הפסוקים שמביא רבינו ז"ל, ודוק. שהרי גם שם בתורה א', מבואר שם בפל"ח ובביהל"ק שמרומז בתוך דברי רבינו [בפירושו למאמר רבב"ח] שיש גם חכמה

דסט"א, בחינת חמה דסט"א. ולא נתחדש ענין זה מתוך הפסוק "ובושה החמה", רק מתוך דברי רבינו בעצמו. אלא שאחר שכבר מצאנו זאת בתוך קשרי דברי רבינו, אנו מוצאים זאת גם בפסוקים, והבן).

כה. כמאן דמחוי במחוג. מקור הביטוי הוא בגמרא (ברכות מו ע"ב) ופירש רש"י: "במחוג - מראים בידיהם ובאצבעותיהם ברמיזה". (וראה לדוגמא מה שכתב מוהרנ"ת בליקוטי מוהר"ן תורה מ"ט: "והבן מאד, כי הדברים עמוקים מאד מאד, ורבינו ז"ל קיצר כאן ודיבר הכל ברמז, כמאן דמחוי במחוג, והדברים נכוחים למבין").

כו. אם ישים כל לבו ונפשו אליהם. עיין מה שכתבנו ב"לעובדא ולמעשה".

כז. בספרי ליקוטי הלכות ובספר פרפראות לחכמה. כי מי שלומד ליקוטי הלכות ופל"ח, רואה כמה וכמה עניינים נמצאים וטמונים בתוך דברי רבינו, שאינם מוזכרים רק ברמז, ואינם מובנים רק למי שמשים כל לבו ונפשו להבין דברי רבינו. והמבאר הוסיף וכתב "שיצא בסמוך", כי הספר

לעובדא ולמעשה 57

הקדוש - נובע מתוך ההערכה והכבוד שאנו רוחשים לרבינו הקדוש, והאמונה שאנו מאמינים בעוצם נוראות רוממות תורתו. ומתוך האמונה הזאת אנו ניגשים ביראת הכבוד לתורתו הקדושה, ומדייקים בכל תיבה ותיבה.

כי ענין זה של הדיק בכל תיבה ותיבה, הוא ענין של כבוד התורה, כדתנן: "משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה" (סוטה ט, טז), ופירש רש"י: "שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות, וכל שכן תיבות יתירות ואותיות יתירות, וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה" (רש"י סוטה מט ע"א). וכן פירש הרע"ב מה שאמר רבי יוסי במסכת אבות "כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות" (אבות ד, ז) וזה לשונו: "כל המכבד את התורה - הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה" (רע"ב שם). הרי לך ש"כבוד התורה" הוא זה שמביא את האדם לדייק בכל תיבה ותיבה, והבן.

אם ישים כל לבו ונפשו אליהם. דברים אלו הרי מיוסדים על הכלל השני, שצריכים לדייק בכל דיבור ודיבור מלשונו הקדוש, וא"כ, ממה שכתב כאן המבאר שצריך לשים כל לבו ונפשו אליהם, אתה למד, שהדיוק בלשון רבינו אינו רק באופן שכלי בעלמא, רק צריך לשים כל לבו ונפשו. ורק אז יבין באמת מה נסתר בלשונו הק' של רבינו, וכמו שכתב מוהרנ"ת בליקוטי הלכות שכדי לזכות למצוא פנימיות כונת רבינו בתורתו צריכים "לסלסל ולחפש בתורתו הקדושה, ולילך בדרכיו ואורחותיו הקדושים, ולבקש ולהתחנן הרבה לפני ה' יתברך עד שיוריד דמעות הרבה עד שישפוך לבו כמים לפני ה', עד שיזכה למצוא ולהשיג פנימיות כונת תורתו הקדושה, שזהו בחינת הצדיק בעצמו, כי עיקר הצדיק הוא תורתו הקדושה ששם גנוז רוח הקודש שלו" (ליקוטי

הלכות, שלוחן ה' יב).

עוד יש לציין בזה, שענין זה של הדיק והעיין שצריכים לדייק ולעיין בכל תיבה ותיבה מלשונו

כִּי כָל תִּבְּה וְתִבְּה שִׁינָא מִפִּי הַקְדוּשׁ שֶׁל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרִבְנוּ ז"ל אוֹ מִפִּי הַקְדוּשׁ, בָּלָם הָיוּ בְּפֶלֶם וּמִשְׁקַל גָּדוֹל וְנוֹרָא בְּפִי הַנִּגְלָה לוֹ בְּרַב הַשְׁגָּתוֹ הָעֲצוּמָה, וּבִמָּה פְּעָמִים גַּם אַחֵר שֶׁכָּתַב אֶת הַתּוֹרָה וְנִתְּנָה לְהַעֲתִיקָהּ, מִחֵק אִזְּ בְּאִמְצַע אֵיזָה תְּבוּת, וְאֵף עַל פִּי שְׁהָיוּ נִצְרָכִים מְאֹד לְהַעֲנִין וְזוּלָתָם אֵין מְבִינִים כָּל כֶּךָ פֶּרוּשׁ דְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, אֵף עַל פִּי כֵּן לֹא הָבִיט עַל זֶה, כַּמּוּבָא אַחֵר הַתּוֹרָה "שֶׁאֱלוֹ אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא' לְקוּטִי א' סִימֵן נ"ז, עֵינִי שָׁם.

וְכֵן בְּמָה שֶׁמְבִיא לְפַעְמִים אֵיזָה דְּבַר בְּדֶרֶךְ מִשְׁל – הַמַּעֲנִין שָׁם הֵיטֵב, יִרְאֶה בְּעֵינָיו שְׁהִיָּה לוֹ כְּוִנָּה וְדִיוֹק גָּדוֹל בְּמָה שֶׁתִּפֹּס רַק אֶת הַדְּבַר הַזֶּה לְמִשְׁל וּלְדִגְמָא [כַּאֲשֶׁר יִבְאֵר בְּכֶרֶךְ הַזֶּה, וְ] כַּאֲשֶׁר אֲצִיג לְפָנֶיךָ לְדִגְמָא מַה שֶׁמִּנַּח עֲתָה בְּזִכְרוֹנִי.

בְּסִימֵן ד' בָּאוֹת ה', כָּתַב שָׁם: "וְעֲזַנּוּתִי שֶׁל אָדָם הֵן עַל עֲצֻמוֹתָיו וְכוּ',

באר אברהם

כִּי כָל תִּבְּה וְתִבְּה כ" שִׁינָא מִפִּי הַקְדוּשׁ שֶׁל אֲדוֹמוֹר ז"ל אוֹ שִׁינָא מִתַּחַת עֵטוֹ הַקְדוּשׁ כ" – בָּלָם הָיוּ בְּפֶלֶם וּמִשְׁקַל גָּדוֹל וְנוֹרָא, בְּפִי מַה שֶׁנִּגְלָה לוֹ בְּרַב הַשְׁגָּתוֹ הָעֲצוּמָה. וְכָל כֶּךָ דִּיק מַה לְכָתוֹב וּמַה לֹּא, עַד שֶׁכָּתַב פְּעָמִים, גַּם אַחֵר שֶׁכָּבַר כָּתַב אֶת הַתּוֹרָה וּמִסֵּר אוֹתָהּ לְהַעֲתִיקָהּ, מִחֵק בָּעֵת הַמְסִירָה כְּמָה תְּבוּת בְּאִמְצַע הַתּוֹרָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁהָיוּ נִצְרָכִים מְאֹד לְהַעֲנִין, וְזוּלָתָם אֵין מְבִינִים כָּל כֶּךָ פֶּרוּשׁ דְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים, אֵף עַל פִּי כֵּן לֹא הָבִיט עַל זֶה, וְלֹא גִמַּע מְלַמְחָק וּלְהַשְׁמִיט אוֹתָם הַתְּבוּת. וְכֵמוֹ שֶׁמִּסְפֵּר מוֹהֲרַנ"ת אַחֵר הַתּוֹרָה "שֶׁאֱלוֹ אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא' בְּלִקּוּטֵי מוֹהֲרַנ"ן חֵלֶק רִאשׁוֹן סִימֵן נ"ז, עֵינִי שָׁם לְהִירֵי לֶךְ גָּדֹל הַדִּיוֹק שֶׁבְּכָל תִּבְּה וְתִבְּה מוֹדִיָּו הַקְדוּשִׁים.

[עוד דוגמא לעוצם העמקות, שבתורות רבינו: לא] וְכֵן בְּשֶׁמְבִיא לְפַעְמִים אֵיזָה מִשְׁל אוֹ דִּגְמָא ל" – גַּם בָּזֶה, מִי שֶׁיַּעֲנִין שָׁם הֵיטֵב, יִרְאֶה בְּעֵינָיו שְׁהִיָּה לוֹ כְּוִנָּה וְדִיוֹק גָּדוֹל בְּמָה שֶׁתִּפֹּס דּוֹקָא אֶת הַדְּבַר הַזֶּה לְמִשְׁל וּלְדִגְמָא, וְלֹא הָבִיא מִשְׁל אַחֵר אוֹ דִּגְמָא אַחֶרֶת. כַּאֲשֶׁר יִבְאֵר בְּכָמָה מְקוֹמוֹת בְּסִפְר הַזֶּה ל', וְכַאֲשֶׁר אֲצִיג לְפָנֶיךָ לְדִגְמָא, מַה שֶׁמִּנַּח עֲתָה בְּזִכְרוֹנִי.

[והרי ג' דוגמאות לזה; הדוגמא הראשונה היא ל':] בְּסִימֵן ד' בָּאוֹת ה', מְרַבֵּר רִבְנוּ ז"ל בְּעֵינֵי הַפֶּה

באר אברהם

שנעשה על ידי כל עברה, וכותב: "ועונותיו של אדם הן על עצמותיו וכו', וכל עברה

שפת הבאר

פרפראות לחכמה נדפס לראשונה בשנת תרל"ו, שזה היה בסמוך לכתיבת חיבור זה.

כח. כי כל תיבה ותיבה. דבריו אלו הם על פי הכלל השני, מהת"י כללים. והוא המשך למה שכתב לעיל שיש כמה דברים שאינם נזכרים בתוך התורה להדיא, ומפרש עתה את הטעם והסיבה מדוע אכן יש כמה דברים שלא הזכיר רבינו בתוך התורה להדיא, והבן.

כט. שיצא מפיו הקדוש של אדמו"ר ז"ל או שיצאה מתחת עטו הקדוש. כי חלק מהתורות הם מכת"י רבינו [ועליהם מכון המבא"ר בכתבו "מפרי עטו הקדוש"], וחלק הם ממה שיצאו מפיו ורשמו מוהרנ"ת [ועליהם מכון המבא"ר בכתבו "מפיו הקדוש"].

ל. עיין שם. וזה לשונו שם: "שייך לעיל, אחר תיבת 'על ידי בחינות שהבאתי' בכאן דילג רבינו ז"ל, כמה תיבות שהיו כתובים בלשונו שם, בכתובתו הקדושה. וכשנתן לי להעתיק תורה זאת, מחק בכוונה כמה וכמה תיבות מכתובות ידו הקדוש, כדי שלא אעתיקם. וראיתי שהיה לו בזה כוונה שלימה. וכן היה דרכו כמה פעמים, בכמה תורות, שהיה מדקדק מאד כשנתן תורתו להעתיקה, למחוק שם כמה וכמה תיבות שהיו מוכרחים להענין מאד, ודילג באמצע, כי לא רצה שיתגלו אלו הדיבורים. והמעין היטב באלו המקומות, וכל להבין שחסר שם באמצע הענין. וגם בתורה הזאת יכולין לראות קצת, כי כתב 'זכשיפול וכו' על ידי בחינות שהבאתי', ואין זה דרך לשונו. אך כל זה היה אצלו כתוב הדר מבואר היטב, אך בכוונה מדויקת דילג באמצע, כי כל דבריו הקדושים היו בפלס ומשקל גדול, מה לגלות ומה שלא לגלות. ואפילו תיבה אחת יתירה, היה מדקדק עליה שלא לדבר או שלא להעתיק, כפי מה שהיה יודע על פי השגתו העצומה, שאין צריכין לגלות זאת. ועיין בסמוך בסימן נ"ח אות ט', מה שכתוב שם 'כי הגדולה של הכשרי הדור היא בחינת כלי אל התחדשות

התורה בבחינת' ואלו וכו'. ושם ניכר החיסרון לעיניים. ועתה על פי הנ"ל תבין הדבר, כי שם מחק כמה תיבות באמצע התורה. וכן באותה התורה שבסימן נ"ח הנ"ל מחק מקודם גם כן כמה וכמה תיבות ועיניים, בשאר מקומות שאין ניכר כל כך. וכן אתר כך בסימן נ"ט שם גם כן מחק באות ו' אחר 'וזה פירוש בית והון וכו' שהאבות היו מגיירים גרים' וכו'. שם מחק כמה וכמה תיבות, וכן בשאר מקומות באותה התורה, וכן היה בכמה וכמה תורות שנתן להעתיקם כנ"ל, והדברים עתיקים" (ליקוטי מוהר"ן, נז).

לא. עוד דוגמא לעוצם העמקות, שבתורות רבינו. דבריו אלו הם על פי הכלל השלישי מהת"י כללים [בצירוף הכלל הראשון והעיקרי].

לב. משל או דוגמא. הוספנו תיבת 'דוגמא' ע"פ המבואר להלן שמדבר בין מ"משל" ובין מ"דוגמא". כי כוונת המבא"ר הוא גם על המקומות בהם מביא רבינו "משל", כמו בתורה ט' שממשיל רבינו ז"ל את הדיבור אמת ל"אבן טוב" (עיין שם בביאור הליקוטים, כשער ג'). וגם על המקומות בהם מביא רבינו "דוגמא", כגון בתורה ד', שמביא דוגמא מהלאו של 'לא יהיה לך' וכדלהלן. (אמנם, כל זה הוא רק בלשונו המדוברת, אבל בלשון המבא"ר מצאנו שמכנה גם את הדוגמא בשם "משל", כמו שכתב להלן "אשר מהמשל הזה בעצמו", ושם מ"ירי במה שנקרא בלשונו דוגמא).

לג. כאשר יבואר בכמה מקומות בספר הזה. והרי כמה מהם: תורה ד' (כדלהלן), תורה ט' (שער ג'), תורה כ"א (ידיעה כ"ד), תורה ס' (אות נ"ז), תורה ס"ו (פתיח ה'), תורה קנ"ה (אות א'), תורה ר"פ (אות א'), תורה רפ"ב (אות א'). וכן על דרך זה בביאורו על מעשה מזבוב ועכביש (מכבי אור, שיחות וסיפורים, כרך שישי, אות ז. והובא גם בספר חכמה ותבונה, סימן ז, אות ו').

לד. הדוגמא הראשונה היא. השתדלנו לבאר את דברי המבא"ר באופן שיובן לכל הלומד בם,

וְכָל עֲבָרָה יֵשׁ לָהּ אֵיזָה צָרוּף אוֹתִיּוֹת, וְכַשְׁעוֹבֵר אֵיזָה עֲבָרָה אֲזִי נִחְקֵק צָרוּף רַע עַל עֲצֻמוֹתָיו, וְעַל יְדֵי זֶה מִכְּנִים בְּחִינַת הַדְּפוּר שֶׁל הִלְאוּ הָיָה שְׁעֹבֵר בְּתוֹךְ הַטְּמָאָה, הֵינּוּ שְׂמִכְנִים בְּחִינַת מַלְכוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת דְּבַר אֶחָד לְדוֹר, הוּא מִכְּנִים אוֹתָהּ בְּתוֹךְ הָעֶכּוֹ"ם וְנוֹתֵן לָהֶם מְשָׁלָה. לְמַשָּׁל, אִם עָבַר עַל דְּבוּר שֶׁל הִלְאוּ לֹא יִהְיֶה לָּהּ, אֲזִי מַחְרִיב וְכוּ", עֲנִן שָׁם.

לְבִאּוּרָה נִרְאָה שֶׁעַל פִּי פֶּשׁוּט אֵין בָּזָה שׁוּם בִּזְנוּה מִה שֶׁתִּפֹּס אֶת הַמְּשָׁל בָּזָה הִלְאוּ, אֲבָל כְּשֶׁתִּתְּבוּנָן בָּמָה שְׂכַתוֹב שָׁם לְמַעְלָה, שְׂמָה שְׁנִקְרָאִים עֲבוּדָה וְדָה שְׁלָהֶם בְּשֵׁם אֱלֹהִים, כִּי יוֹנְקִים מִבְּחִינַת מַלְכוּת הַנִּקְרָא אֱלֹהִים וְכוּ'. וְעַל יְדֵי וְדוּי דְּבָרִים, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַעְלָה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת בְּחִינַת אֱלֹהִים מִבִּינָיָהֶם, עַל יְדֵי זֶה כְּעֲצֻמוֹ הוּא זוֹכָה שָׁנָם בְּאֱלֹהִים יִהְיֶה לְ

באר אברהם

יֵשׁ לָהּ אֵיזָה צָרוּף אוֹתִיּוֹת, וְכַשְׁעוֹבֵר אֵיזָה עֲבָרָה אֲזִי נִחְקֵק צָרוּף רַע עַל עֲצֻמוֹתָיו, וְעַל יְדֵי זֶה מִכְּנִים בְּחִינַת הַדְּפוּר שֶׁל הִלְאוּ הָיָה שְׁעֹבֵר בְּתוֹךְ הַטְּמָאָה, הֵינּוּ שְׂמִכְנִים בְּחִינַת מַלְכוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'דְּבַר אֶחָד לְדוֹר', הוּא מִכְּנִים אוֹתָהּ בְּתוֹךְ הָעֶכּוֹ"ם וְנוֹתֵן לָהֶם מְשָׁלָה". וְאִזּוּ נִזְקָט רַבֵּנוּ ז"ל 'לֹא' אֶחָד לְדִגְמָא, וְכוּתֵּב: "לְמַשָּׁל, אִם עָבַר עַל דְּבוּר שֶׁל הִלְאוּ 'לֹא יִהְיֶה לָּהּ' אֲזִי מַחְרִיב הַצָּרוּף הַטּוֹב שֶׁל הַדְּפוּר, וּבִזְנוּה צָרוּף רַע, וְנִחְקֵק הַצָּרוּף הָיָה עַל עֲצֻמוֹתָיו, וְנוֹקֵם בּוּ".

וְהִנֵּה, לְבִאּוּרָה נִרְאָה שְׂכַפְשָׁטוֹת יי אֵין בָּזָה שׁוּם בִּזְנוּה מִיַּחֲדָת, מִדּוּעַ תִּפֹּס רַבֵּנוּ לְדִגְמָא דִּזְקָא אֶת הִלְאוּ הָיָה שֶׁל "לֹא יִהְיֶה לָּהּ", וְלֹא עֲבָרָה אַחֲרָת. אֲבָל כְּשֶׁתִּתְּבוּנָן הֵיטֵב בְּתוֹרָה תִּבִּין שְׂכַבְנוּה מִיַּחֲדָת תִּפֹּס דִּזְקָא אֶת הִלְאוּ הָיָה שֶׁל "לֹא יִהְיֶה לָּהּ אֱלֹהִים אַחֲרִים עַל פָּנָיו". כִּי כְּשֶׁתִּתְּבוּנָן בְּתוֹרָה יי, נִרְאָה שֶׁכָּל הַתּוֹרָה מְדַבֵּרַת מִעֲנִין נְפִילַת בְּחִינַת 'אֱלֹהִים' לְבִין הַקְּלָפוֹת, וְהַעֲלָאתָה מִשָּׁם.

כִּי הִנֵּה, בְּאוֹת ב', מְדַבֵּר רַבֵּנוּ מִעֲנִין נְפִילַת הַמַּלְכוּת, וְכוּתֵּב: "כִּי עֲבָשׁוּ הַמַּלְכוּת וְהַמְּשָׁלָה לְהַעֲכוּ"ם, וּבִשְׁבִיל זֶה נִקְרָאִים עֲבוּדָת אֱלִילִים שְׁלָהֶם בְּשֵׁם 'אֱלֹהִים', כִּי יוֹנְקִים מִבְּחִינַת מַלְכוּת חִנְקָרָא אֱלֹהִים". וְלֵאחֲרַי מִכֵּן, בְּאוֹת ג' מְגַלֵּה רַבֵּנוּ שֶׁעַל יְדֵי וְדוּי דְּבָרִים מַעְלָה אֶת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא בְּחִינַת 'אֱלֹהִים' מִבִּינָיָהֶם, וְעַל יְדֵי זֶה הוּא זוֹכָה לְבְּחִינַת "בָּה'

באר אברהם

אהלל דבר^א, באלהים אהלל דבר^ב, "הינו שיידע, שכל מאורעותיו, כלם לטובתו, ויברך על כל הדברים הטוב והמטיב"^א. ובסוף התורה, מפרש רבנו את הפסוק "אנכי ה' אלקיך", וכותב: "הן ה' הן אלקיך תבין שכל זאת אנכי^א ... הינו כלו הטוב והמטיב ...

שפת הבאר

והמטיב. ועצם השגה וידיעה זו, הוא ענין העלאת שם אלקים. כי מהשם "אלקים" משתלשל הדין והייסורים, והיא נדמית בעיני האדם כנפרדת מהשם הוי"ה שהוא שורש החסדים והטוב. וכשמעלים שם אלקים לשורשה, זוכים ליחודה עם שם הוי"ה, ולהשיג ולדעת שגם אלקים - שהוא הדין - וגם הוי"ה - שהוא הרחמים - כולם אחד ואין פירוד ביניהם.

וכאשר כתב המבאר^א בביאורו על תורה זו, וזה לשונו: "בשביל זה נקראים עבודת אלילים שלהם בשם אלהים, כי יונקים מבחינת מלכות, הנקרא אלקים, כמו שכתוב ואלקים מלכי וכו', מלך כל הארץ אלקים. לכאורה לא בא באלה הכתובים רק להודיע טעם הדבר שנקראים עבודת אלילים שלהם בשם אלהים. אבל במסילתנו הקדושה, יבוא אגב אורחא לבאר גם דבריו הקודמים, שבהעלאת המלכות זוכין להדעת מעין עולם הבא, כולו הטוב והמטיב. כי הלא באלה הכתובים יוודע לנו, שהעלאת המלכות [מירידתה להגלות], נחשב כביכול להעלאת השם אלקים [מידת הדין]. וגם מאלינו נדע ונבין, שבהיפך חס ושלוש, כל ירידתו, הוא התחלקותו כביכול, משם ה' שבמדת הרחמים. ולא כן בהעלאתו, שאז חוזר לשם ה', ונתאחד בו, להיות גם כן בברכת הטוב והמטיב"^א (ביאור הליקוטים, סימן ד.

ד"ה בשביל זה).

לט. הן ה' הן אלקיך תבין שכל זאת אנכי. והינו שזוכים להעלות את השם אלקים מבין הקליפות, שלא יטעה האדם לחשוב שהייסורים - הבאים מצד השם אלקים - הם לרעתו ח"ו, רק יידע שכל מאורעותיו הם כולם לטובתו, ויברך על כולם הטוב והמטיב.

אך לא ירדנו לבאר כל עומק דבריו, כאשר נעשה בס"ד בפנים התורה, אשר שם יתבאר אי"ה באר היטב לכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה בס"ד.

לה. שבפשטות. לשון המבאר^א הוא: "שעל פי פשוט", ובביאורו תרגמו וכתבנו: "שבפשטות". אמנם יתכן שכוונתו לומר: "על פי הפשט הפשוט", ולאפוקי מהסודות והרזין. כי הנה, בתחילת ההקדמה הזכיר שיש בדברי רבינו סודות נסתרות שא"א לנו להשיגם, וע"פ אלו הסודות בוודאי לא קשה מידי, מאי דנקט רבינו דווקא דוגמא זו, דבוודאי יש בזה טעם עמוק ונורא ע"פ סוד. אבל על פי הפשט הפשוט היה אפשר לומר שאין בזה טעם מיוחד מדוע נקט רבינו דווקא דוגמא זו ולא אחרת, ורק ע"פ סוד יש בזה טעם. ועל זה בא המבאר^א ואומר, שגם ע"פ הפשט הפשוט אפשר למצוא טעם מדוע נקט רבינו דווקא דוגמא זו ולא אחרת, והבן.

לו. כי כשנתבונן. המבאר^א מעוררנו בדבריו להתבונן בג' עניינים, וכלשונו: "כשתתבונן במה שכתוב שם למעלה" ... "וגם במה שכתוב שם בסוף" ... "וגם כאן בהלאו הזה תתבונן ותדקדק היטב". ואחר גמר כל ג' העניינים, מסיק ואומר: "ובכל זה תראה בעיניך גם ע"פ פשוט שבדיוק גדול תפס המשל מהלאו הזה". ובלשונו שינינו מעט למען ירוץ הקורא.

לז. בה' אהלל דבר. המבאר^א לא הזכיר בדבריו רק סיפא דקרא "באלקים אהלל דבר", כי עיקר החידוש כאן הוא בענין השם "אלקים", שגם עליו מהללים את ה' ויודעים שהוא לטובתנו, ודוק.

לה. היינו שיידע שכל מאורעותיו כולם לטובתו, ויברך על כל הדברים הטוב

דָּבָר, וּלְבָרֶךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. וְגַם בְּמֵה שְׂכָתוֹב שָׁם בְּסוֹף: "וְזֶה פֶּרוּשׁ אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, פֶּרוּשׁ הֵן ה' הֵן אֱלֹקֶיךָ תִּבְיִן שָׁכַל וְאֵת אֲנֹכִי, תִּינֶנּוּ כֹלֹ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכו', כִּי עַל יְדֵי זֶה עוֹלָה מִתּוֹכְכֶם מַלְכוּת דִּקְדֻשָּׁה", עֵינֵי שָׁם הֵיטֵב.

וְגַם כָּאן בְּהִלָּאוֹ הַזֶּה, תִּתְּבוּנֵן וְתִדְקְדֶק הֵיטֵב. כִּי זוֹלַת מֵה שְׂכָהלָאוֹ הַזֶּה מִבְּאֵר "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". אִתָּה גַם יָדוּעַ וּמוֹכָא בְּסִפְרֵי אֱמֶת, שְׁהִלָּאוֹ הַזֶּה הוּא מְקוֹר כָּל הַלְּאוֹיִן שְׂפִתוֹדָה, וְהוּא כּוֹלֵל אֶת כָּלֶם, וְהַעֲשֵׂה שֶׁל "אֲנֹכִי" הוּא הַכּוֹלֵל וְהַמְּקוֹר מִתְּעֲשִׂינִי שְׂפִתוֹדָה.

וּבְכָל זֶה תִּרְאֶה בְּעֵינֶיךָ גַם עַל פִּי פֶּשׁוּט, שְׂבָדִיוֹק גָּדוֹל תִּפְסֵם הַמְּשָׁל מִהִלָּאוֹ הַזֶּה. אֲשֶׁר מִהַמְּשָׁל הַזֶּה בְּעֶצְמוֹ, מִבְּאֵר בִּיּוֹתֵר, שְׂכָשְׁעוֹבָרִים עַל אֵיזֶה לָאוֹ, אִזּוֹ מִכְּנִיסִים הַמְּלָכוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׂמָאָה וְנוֹתֵן לָהֶם מְשָׁלָה.

כִּי הֵלֵא גַם עַל יְדֵי כָּל לָאוֹ וְלָאוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵר, הוּא עוֹבֵר עַל "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שְׁזֶה בְּעֶצְמוֹ [עֲבוֹדַת אֱלִילִים שְׁלָהֶם ו]בְּחִינַת

באר אברהם 66

אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ... כִּי עַל יְדֵי זֶה עוֹלָה מִתּוֹכְכֶם מַלְכוּת דִּקְדֻשָּׁה".

(הֲרִי לָנוּ שְׁכָל הַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת מִעֲנֵן גְּפִילַת בְּחִינַת 'אֱלֹהִים' לְבִין הַקְּלָפוֹת וְהַעֲלָאָה מִשָּׁם, וְלִיחָדָה בְּשֵׁם הַזֶּה, עַד שְׁזוֹכִים לְהֵלֵל וּלְבָרֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב גַם 'בְּאֱלֹקִים', בְּמִדַּת הַדִּין. וְאִם כֵּן שְׁפִיר מוֹכֵן מִדּוּעַ נִקְטָ לְדַגְמָא דִּיקָא אֶת הַלָּאוֹ שֶׁל "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי", כִּי לָאוֹ זֶה עוֹסֵק מִמֶּשׁ בְּעֵנֵן זֶה שֶׁל הוֹרְדַת בְּחִינַת 'אֱלֹהִים' לְבִין הַקְּלָפוֹת, וּמִזְהִיר "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁלֹּא יוֹרֵד אֶת הַמְּלָכוֹת שֶׁהִיא 'אֱלֹהִים' לְעַכּוּ"ם).

וּמִלְבָּד מֵה שְׁהִלָּאוֹ הַזֶּה מְדַבֵּר בְּפֶרוּשׁ מִעֲנֵן זֶה שֶׁל הוֹרְדַת בְּחִינַת 'אֱלֹהִים' לְבִין הַקְּלָפוֹת, וּמִזְהִיר "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". הֲרִי שְׂכָשְׁתְּבוּנֵן וְתִדְקְדֶק הֵיטֵב בְּעֶצֶם עֵינֵינוּ שֶׁל לָאוֹ זֶה, תִּגְלֶה עוֹד טַעַם נִפְלֵא, מִדּוּעַ נִקְטָ לְדַגְמָא אֶת הַלָּאוֹ הַזֶּה.

כִּי כִּבֵּר יָדוּעַ וּמוֹכָא בְּסִפְרֵי אֱמֶת שְׁהִלָּאוֹ הַזֶּה שֶׁל "לֹא יִהְיֶה לָךְ", הוּא מְקוֹר כָּל הַלְּאוֹיִן

באר אברהם

שַׁבְּתוֹרָה וְהוּא כּוֹלֵל אֶת כָּלָם. וּמֵאִידָךְ, הָעֵשָׂה שֶׁל "אֲנֹכִי" הוּא מְקוֹר כָּל הָעֲשִׂין שַׁבְּתוֹרָה וְכוּלָל אֶת כָּלָם.

וּמִכָּל זֶה מֵרָאָה בְּעֵינֶיךָ, גַּם עַל פִּי הַפֶּשֶׁט הַפְּשׁוּט^מ, שֶׁבְּדִיוֹק גָּדוֹל תִּפְסֵם לְדַגְמָא וּלְמַשָּׁל דְּיוֹקָא אֶת הַלְאוּ הָזֶה. כִּי בְּזֶה שֶׁמִּבִּיא אֶת הַלְאוּ הָזֶה כְּמַשָּׁל, בְּזֶה מִתְבָּאֵר בְּיֹתֵר מֵה שֶׁאָמַר מְקַדֵּם (בְּסֻעִיף ב') שֶׁשְּׂעוּפְרִים עַל אֵיזָה לָאוּ, מְבַנִּים אֶת הַמְלָכוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׂמָאָה וְנוֹתֵן לָהֶם מְמִשְׁלָה (וְהַזְכִּיר שֵׁם עֲנִין הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁנִּקְרָאת בְּשֵׁם 'אֱלֹהִים').

כִּי אֲכַן^מ, עַל יְדֵי כָּל לָאוּ וְלָאוּ שֶׁהָאָדָם עוֹבֵר, הָרִי הוּא עוֹבֵר גַּם עַל לָאוּ זֶה שֶׁל "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים"^מ, שֶׁהוּא אִסּוּר עֲבוּדָה זָרָה. כִּי הוּא עוֹבֵר אֶת כְּתוּבַת הָרַע^מ,

שַׁבְּתוֹרָה הַבָּאֵר

ושמור. 'אנכי' זכור, 'לא יהיה לך' שמור. וכולא
בדיבורא חדא^מ (אחר חדש, פרשת יתרו, דף סח.)

מז. ומכל זה. היינו, כי עד עתה נתבארו לנו ב' טעמים מדוע נקט רבינו "לא יהיה לך", א. כי לא זו מורה לנו שלא נוריד בעוונותינו את בחינת ה"אלקים" למלכות דסט"א. ב. כי הוא כלליות הלאוין. וע"פ ב' טעמים אלו נוכל להבין מדוע נקט רבינו לדוגמא את הלאו הזה דייקא.

מה. גם על פי הפשט הפשוט, ולא רק ע"פ הסודות והרזין שיש בכל דבר מדברי רבינו, אלא גם ע"פ הפשט הפשוט המובן לכל מעיין. [וכמו שביארנו לעיל, עיי"ש והבן].

מו. כי אכן. לשון המבא"ר הוא "כי הלא גם", ונראה כהוספת טעם, כי עתה בא להוסיף שבאמת כל לאו יש בו מעין עבודה זרה וכו'.

מז. עובר גם על לאו זה של "לא יהיה לך אלהים אחרים". ולפי זה, הדוגמא של "לא יהיה לך" אינה דוגמא בודדת מתוך כל השס"ה לאוין, אלא היא היא כל הלאוין כולם, ודוק.

מח. כי הוא עובר את כוחות הרע, וכמובא בשם הבעש"ט, על הפסוק "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים", וזה לשונו: "וסרתם ועבדתם וגו', מרבינו ישראל בעל שם טוב, כתיב 'כי לא מחשבותי

מ. הרי לנו. את כל הקטע הזה הוספנו על לשון המבא"ר, למען ירוץ הקורא בהבנת דבריו הק'.

מא. ומלבד מה שהלאו הזה מדבר וכו'. אשר זה בעצמו לבד, מהווה כבר הסבר מדוע נקט לאו זה דייקא. מלבד זה, יש גם ביאור מצד עצם מהותו של הלאו.

מב. שכשתבונן ותדקדק היטב בעצם עניינו של לאו זה. וזהו ע"פ הכלל הי"ח "שבהדברים הנודעים ומבוארים בדברי חז"ל או בספרי הקבלה, שנמצא כמה פעמים, שאינו מזכיר בהם זולת בראשי פרקים וסומך את עצמו על המעיין שיודע מהם, או שידרוש אחריהם" (כנ"ל בהקדמה).

מג. ידוע ומובא בספרי אמת. כמובא כמה פעמים בזוהר הקדוש [וכבר כתבנו שבכל פעם שהמבא"ר כותב "ספרי אמת", כוונתו לספרי קבלה כזוהר הקדוש וכתבי האריז"ל]. וראה לדוגמא לשון הזוהר חדש: "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, איהו בלחודוי בדיבורא חדא, והא אוקימנא, 'אנכי ולא יהיה לך' בדיבורא חדא אתאמרו. וכי הני, ותו לא? אלא הני כללא דכולא, הני כללא דכל אורייתא! והי נמי זכור ושמור. ובגין דזכור ושמור אינון כללא דכולא, נקט הני דאינון כללא, זכור

ממשלתם ויניקתם מהמלכות דקדשה, באשר כפל למעלה.

וכן להפך, כשמימים איזה מצות עשה הכלולה בהעשה של "אנכי" וכו', אי אדרבא מחבר שברי עצמותיו, ומעלה מלכות דקדשה מביניהם, וזוהי לדעת שכל מארעותיו הם לטובתו, ולברך על כלם הטוב והמטיב.

באר אברהם

ונותן להם ממשלה, ויניקה מהמלכות דקדשה.

וכן להפך, כשמימים אחת מהמצות עשה, הכלולה במצות העשה של "אנכי ה' אלקיך", אי הוא מחבר את שברי עצמותיו שנשברו על ידי העוונות, ומעלה את המלכות דקדשה מבין הקלפות, וזוהי לדעת שכל מארעותיו הם לטובתו, ולברך על כלם הטוב והמטיב.

שפת הבאר

עכשיו המלכות והממשלה להעכו"ם, ובשביל זה נקראים עבודת אלילים שלהם בשם אלהים, כי יונקים מבחינת מלכות הנקרא אלהים, כמו שכתוב 'אלהים מלכי מקדם'. וכשמעלין בחינת מלכות מבין העכו"ם, איז נתקיים 'כי מלך כל הארץ אלהים'.

ויש להבין בדברי רבינו, מה שהביא עניין העבודה זרה, שנקרא בשם 'אלהים'. שהרי בהמשך דבריו מבואר שכל העבירות גורמים להכניס את המלכות לבין הקליפות, ומדוע הזכיר כאן עניין העבודה זרה? אמנם, לפי מה שנתבאר בהמשך מעניין הלאו של 'לא יהיה לך', שפיר מובן, כי אכן כל העבירות ממש הם בחינת 'לא יהיה לך' אלהים אחרים על פניו שהוא איסור עבודה זרה. ויש עוד עומק רב בדבריו כאן, אך אין כאן מקומו, ויתבאר בס"ד במקומו בתורה ד'.

ג. וכן להפך. והוא ע"פ הכלל השישי ["דבר הכתוב זה לעומת זה עשה האלקים, כפי ביאורו בספרי אמת, שכל הנמצא מצד הקדושה והטוב, נמצא כנגד זה מצד הטומאה והרע, כקוף בפני אדם. ונלמד כמה פעמים צד הטוב מהיפוכו שבצד הרע"]. אשר ע"פ כלל זה, כשאנו רואים שרבינו מביא דוגמא מ"לא יהיה לך", מובן ממילא שיש זה לעומת זה את

מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, פירוש, כי כאשר האדם מפריד את עצמו מהשם יתברך, מיד הוא עובד עבודה זרה רח"ל, ולא יש דבר ממוצע, וזהו 'וסרתם ועבדתם'. מכל מקום אמרו בגמרא 'ישב ולא עבר עבירה חשוב כאילו עשה מצוה', וזהו ולא דרכיכם דרכי" (צוואת הריב"ש דף ט' עמוד א'). ומבואר יותר בספה"ק מאור עיניים, וזה לשונו: "מרגלא בפומיה דהרב בעל שם טוב נשמתו בגנוי מרומים זכותו יעמוד לנו, על מה שכתוב וסרתם ועבדתם אלהים אחרים: תיכף כשסרתם מאת ה', מיד ועבדתם אלהים אחרים, כי זהו עיקר הדעת לידע שכל כוחותיו וחיותו הוא מהבורא ברוך הוא שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם, והוא יתברך מנענע כל הכוחות שלו, ותיכף כשסר מדעת זה, נעשה עובד אלהים אחרים, כחות אחרים זולת הבורא ברוך הוא, שאין לו דעת זה שכל הכוחות שלו הוא הבורא ברוך הוא" (מובא בבעש"ט על התורה. פרשת עקב, אות ט').

מט. ונותן להם ממשלה ויניקה מהמלכות דקדושה. לשון המבאר הוא: "שזה בעצמו [עבודת אלילים שלהם ו] בחינת ממשלתם ויניקתם מהמלכות דקדושה כאשר כפל למעלה". ולכאורה, כוונתו לבאר בזה, מה שכתב רבינו בסעיף ב': "כי

ה"אנכי" (ועאכ"ו במאמר זה, שרבינו בעצמו מביא אח"כ את הפסוק של "אנכי"), אשר ה"אנכי" פועל את ההיפך הגמור ממה שפועל ה"לא יהיה לך", ובעוד שה"לא יהיה לך" [וכל הלאוים הכלולים בו] מפריד ומפיל את השם אלקים, כך ה"אנכי" [וכלל העשין הכלולים בו] מעלה ומחבר את ה"אלקיך" להוי"ה.

והרי לך לשון המבאר בביאורו על תורה זו: "והנה, כפי המבואר אחר כך בסוף סימן ו', שכמו שבכל לאו ולאן שעוברים עליו, מורידים את המלכות, וצירוף הדיבור עובר בעצמותיו מעבר אל עבר. כן להיפך [מכלל לאו אתה שומע הן] כל העושה ומקיים דיבורי התורה, מרפא ומחבר שברי עצמותיו, ומוציא ומעלה חלקי נפשו [שבחלקי המלכות] מארץ הטומאה. מה מתוק ונפלא לפי זה פירוש למצות עשה אנכי וכו', המצורף לזה הלאו [והוא הראש והכולל, לכל מצות עשה שבתורה, כנודע] שהוא המסוגל להעלאת והוצאת המלכות והנפש מארץ הטומאה" (ביאור הליקוטים,

תורה ד, ד"ה ולבאר יותר).

עוד הוסיף וכתב שם: "וגם אם נשים את לבינו לשני עמודי הדעת, חסד וגבורה, המוכרחים לתיקון המלכות, שיהיו לכל אדם באתערותא דלתתא. אשר מדת החסד והרחמים, הוא לרחם ולהשפיע במקום שצריך להשפיע. ולהיפך מדת הגבורה והדין, הוא לחדול ולמנוע את השפע והיניקה, ממקום שאין צריך להשפיע. ותבין ותראה, כי הן הן שני הדברות הנ"ל. כי אזהרת לא יהיה, הוא שלא ליתן יניקה והשפעת המלכות לעובדי אלילים. ובתכלית ההיפך, במצות האמונה בדעת אנכי, נחשב האדם למשפיע את המלכות אל הקדושה [כי אין מלך בלא עם] (שם).

נא. הכלולה במצות העשה של אנכי ה' אלקיך.
אשר פסוק זה הזכיר רבינו בסוף התורה, ופירש בזה מה שפירש. והנה, על פי פשטות התורה, אין קשר לפסוק של 'אנכי' לכל מהלך התורה ממש, רק שבפסוק זה מרומז עניין החיבור של הוי"ה ואלקים וכו'. אבל לפי מה שנתבאר כאן, מובן היטב ש"אנכי" הוא דבר אחד עם כל המבואר בתורה. כי

הוא העומד נגד ה'לא יהיה לך', ומתקן שברי העצמות שנשברו על ידי העוונות, ודוק היטב והבן. **נב. מחבר את שברי עצמותיו שנשברו על ידי העוונות.** כמבואר בפנים התורה, וזה לשונו: "ומצוה לשון התחברות; כשעושה חבילות חבילות של מצוות, אזי נתחברו שברי עצמותיו, כמו שכתוב שומר כל עצמותיו", עיין שם.

והנה, ענין זה - שהמצוות מחברים שברי העצמות - נראה לכאורה כדבר צדדי שאין לו שייכות לכלל בנין וקשרי התורה. והלא כבר ידענו את הכלל הי"ז "שאין דרכו הקדושה להרכיב באמצעות קשרי דבריו הקדושים שבכל תורה, ענין מיוחד בפני עצמו, בלתי כוונה המיוחדת לזה". ותו, שהרי בכלליות התורה מבואר שיש ג' תיקונים כיצד להוציא את המלכות מגלותה ולהיכלל בא"ס, והם: ראיית הצדיק, צדקה לצדיק, ווידוי דברים לפניו. וכאן נראה כאילו מוסיף רבינו בתוך דבריו תיקון חדש כיצד לחבר שברי העצמות, על ידי קיום המצוות.

אמנם, ע"פ המבואר כאן, שפיר מובן. כי כשם שע"י כל לאו ולאן - אשר כולם כלולים ב"לא יהיה לך" - גורמים פירוד שם אלקים מהוי"ה ומפילים אותה לתוך הטומאה, ועי"ז אין יכולים לקיים באלקים אהלל דבר (ואשר על זה צריכים את הג' תיקונים הנ"ל). כן זה לעומת זה, על ידי כל מצוה ומצוה - אשר כולם כלולים ב"אנכי" - חוזרים ומייחדים שם אלקים בהוי"ה, כמו שכתוב "אנכי הוי"ה אלקיך", וממילא זוכים ל"באלקים אהלל דבר".

נג. ולברך על כולם הטוב והמטיב. כאן מבאר המבאר עומק הקשר בין ה"אנכי" לכל מהלך התורה. כי על ידי כל מצוה ומצוה שמקיים הרי הוא מקיים את ה"אנכי" [שהרי הוא כלליות ומקור כל המצוות עשה], ועל ידי זה בעצמו הוא זוכה שמתקיים בו הפסוק "אנכי ה' אלקיך", שזוכה ליחד הוי"ה ואלקים ויודע שכל מאורעותיו לטובתו. כי על ידי קיום המצווה הוא מחבר שברי עצמותיו ומוציא מהם הצירופים הרעים, ומעלה המלכות דקדושה שהוא בחינת אלקים מבין הקליפות, ומתקיים בו מקרא שכתוב "באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר", ודוק.

גם בדברי אלה תבין ביותר מה שמובא שם אחר כך באות ז', ענין שם. כי על ידי כל חנ"ל ממילא מובן שפשעו ישראל את העגל ועברו על הלאו הזה בעצמו של "לא יהיה לך" וגו', וגם עשו ההפך מהעשה של "אנכי וגו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כי אז אמרו על העגל "אלה וגו' אשר העלוך מארץ מצרים" – אז בודאי נשפל ביותר ויותר המלכות על ידי העון, והבעירו על ידי זה ביותר חמת מלכו של עולם, להשליט עליהם המלאכי מות.

~ באר אברהם ~

ולפי דברי אלה, תבין יותר מה שמובא שם אחר כך באות ז' מענין חטא העגל, ענין שם י'. כי אכן זה היה כל חטא העגל; כי פשעו ישראל את העגל, עברו על הלאו הזה בעצמו של "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". ולא זו בלבד, אלא עברו גם על מצוות עשה של "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", שחרי אמרו על העגל "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". ולכן, כפשעו את העגל, בודאי נגרמו על ידי עון זה להשפיל ביותר ויותר את המלכות י', והבעירו על ידי זה ביותר את חמת מלכו של עולם, עד שבחמתו חזר להשליט עליהם את מלאך המות י'.

~ שפת הבאר ~

נד. תבין יותר מה שמובא שם אחר כך באות ז' מענין חטא העגל. כי הנה, כשלומדים את התורה בפשיטות, אין מבואר כ"כ הקשר בין חטא העגל לבין כל המבואר שם בתורה זו [רק מבינים בפשיטות, שרבינו הקדוש מביא את ענין העגל, כדי להביא שהצדיק יש לו כח על ידי ענוותנותו לכפר העוונות]. אך על פי המבואר כאן, שפיר מובן הקשר הפנימי והנפלא בין חטא העגל לבין כל הנאמר בתורה זו על נפילת והשפלת המלכות, שנקראת 'אלהים', וכדלהלן.

והוא ע"פ הכלל הי"ז "שאין דרכו הקדושה להרכיב באמצעות קשרי דבריו הקדושים שבכל תורה, ענין מיוחד בפני עצמו, בלתי כוונה המיוחדת לזה". וא"כ מאחר שהרכיב רבינו באמצע קשרי דבריו ענין חטא העגל, בודאי יש לו בזה כוונה מיוחדת.

וכל זה מתבאר ביותר ע"פ הכלל הי"א "שברובם ככולם מהמקראות ומאמרי חז"ל שדורש אותם בפירוש הפנימי והנסתר שבהם, נראה ברוב ועומק הפלאות מסילתו הקדושה, שסובב לחברם ולייחדם גם עם פירוש הפשוט שבהם, להבין משל ומליצה" (כ"ל בהקדמה). ולכן, מתחבר הפירוש הפשוט של "אנכי" המורה לנו לקבל עלינו אמונתו ית' [וממילא לקיים את כל רמ"ח מצוותיו] עם הפירוש של "אנכי הו"ה אלקיך" שפירש רבינו ז"ל, כי על ידי שמקיימים כל המצוות הכלולות ב"אנכי", מעלים שם אלקים מהגלות ומחברים אותה אל הו"ה אשר עי"ז זוכים להשיג שהן הו"ה והן אלקיך, הכל הוא "אנכי".

וכן מתבאר ענין זה ע"פ הכלל השישי, של "זה לעומת זה", כאשר כתבנו לעיל.

נה. עיין שם. זה לשון רבינו בסעיף ז': "וזה פירוש 'חמת מלך מלאכי מות', כי חמתו של הקדוש ברוך הוא בשביל המלכות שהשפיל על ידי עוונותיו, ואיש חכם יכפרנה, היינו בחינת תלמיד חכם, בחינת משה, הוא יכפר לו. כמו שכתוב 'ועובר על פשע לשארית', 'למי שמשים עצמו כשיריים'. נמצא, כשבא לפני תלמיד חכם ומוציא כל צירופיו לפני התלמיד חכם, והתלמיד חכם הוא בחינת משה, שמשים עצמו כשיריים, כמו שכתוב והאיש משה עניו מאד, ועל ידי זה נקרא איש חכם, כמו שכתוב והחכמה מאין תמצא, וביזה יש כח לתלמיד חכם לכפר, כמו שנאמר ואיש חכם יכפרנה. ובשביל זה, כשהתפלל משה על חטא העגל אמר 'אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא'. כי זה מן הנמנע שלא יבוא לאדם איזה גדלות, כששומע שמספרין שבחו, כל שכן כשמלך גדול משבח ומפאר את האדם, אזי בודאי מן הנמנע, שלא יבוא לו איזה גדלות, אבל צריך לזה ביטול כל הרגשותיו וחמירותיו, אזי יכול האדם לשמוע שבחו ולא יבוא לו שום גדלות, כמו משה רבינו, שראה כתוב בתורה וידבר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה, וישראל קוראין בכל יום בתורה שבחו של משה, והוא בעצמו מספר להם שבחיו, ולא היה למשה שום התפארות וגדלות מזה, כמו שכתוב והאיש משה עניו מאד, ובודאי על ידי עוונותיו, היה כח ביד משה לכפר עוון העגל. כמו שכתוב ואיש חכם יכפרנה. וזה שטען משה: 'ואם אין', היינו אם לא תשא חטאתם, בזה אתה מראה שאין לי כל כך עניות שאוכל לכפר להם עוון העגל, בכן בקשתי 'מחני נא', כדי שלא אכשל בגדלות, שאני רואה ושומע בכל עת סיפור שמי ושבחי בתורה, כי מי יוכל לעמוד בזה, שישמע ספור שבחו ולא יתגאה, אם לא עניו גדול, ואם אני עניו, צריך לך שתישא חטאתם, כמו שכתוב ועובר על פשע לשארית וכו', עכ"ל.

נו. עברו על לאו זה בעצמו. שלא רק שעברו סתם עבירה - אשר כל עבירה כלולה ב'לא יהיה לך' - אלא עברו ממש על לאו זה עצמו, ועשו להם עגל מסיכה.

נז. שהרי אמרו על העגל אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. פירוש: תחת אשר יקיימו מצות 'אנכי' ויאמינו שה' האלקים הוא אשר

הוציאנו ממצרים, אמרו על העגל שהוא הוציאם ח"ו רח"ל.

נת. בודאי גרמו על ידי עוון זה להשפיל ביותר ויותר את המלכות. והיינו שחטא זה גרם נפילת והשפלת המלכות, הרבה יותר משאר עוונות. כי הוא עוון של אנכי ולא יהיה לך, שהם כלליות כל הרמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, והוא לאו שגורם נפילת המלכות שהוא 'אלהים' בנפילה גדולה ביותר.

נט. שבחמתו חזר להשליט עליהם את מלאך המות. כוונת המבאר"ר על מה שמבואר בפנים התורה בסעיף ז', על הפסוק "חמת מלך מלאכי מות", שחמתו של הקב"ה הוא על נפילת המלכות, וזה לשונו: "וזה פירוש (משל ט"ז) 'חמת מלך מלאכי מות', כי חמתו של הקדוש ברוך הוא בשביל המלכות שהשפיל על ידי עוונותיו. 'ואיש חכם יכפרנה', היינו בחינת תלמיד חכם, בחינת משה, הוא יכפר לו", עכ"ל.

והנה, רבינו אינו מתייחס בפירושו אלא אל התיבות "חמת מלך", שחמתו של הקב"ה היא על נפילת המלכות, ואינו מפרש את התיבות "מלאכי מות", ובפשטות כוונתו על כל הייסורים והמאורעות שאינן טובות העוברות על האדם. אמנם, כבר ידענו את הכלל הי"א "שברובם ככולם מהמקראות ומאמרי חז"ל שדורש אותם בפירוש הפנימי והנסתר שבהם, נראה ברוב ועומק הפלאת מסילתו הקדושה, שסובב לחברם ולייחדם גם עם פירוש הפשוט שבהם, להבין משל ומליצה" (כ"ל בהקדמה), ובהכרח יתפרשו גם התיבות "מלאכי מות" ע"פ התורה דידן.

והמבאר"ר מבאר, שאכן בחטא העגל (הנזכר בהמשך התורה) נתקיים מקרא זה כפשוטו: כי חטא העגל גרם חמת מלכו של עולם, עד שבחמתו השליט עליהם את מלאך המוות, וכדלהלן. ודווקא חטא זה גרם כל כך חמת ה'מלך', כי חטא זה גרם השפלת ה'מלכות' יותר מכל שאר החטאים. ומי שכיפר זאת היה משה, המרומוז בסופי תיבות "ואיש חכם יכפרנה", ודוק. וכמו שפירשו להדיא במדרש פסוק זה על מעשה העגל ובקשת הסליחה של משה, וכאשר העתקנו להלן (שפת הבאר, ד"ה איש חכם יכפרנה).

[כִּי בָּעֵת קִבְּלַת הַתּוֹרָה שָׁאֲחֻז בְּמִדְרָגָה כְּזוֹ, עַד שִׁשְׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", אִזּוּ נֹאמַר עַל זֶה: "אֲנִי אֶמְרָתִי אֱלֹהִים אַתֶּם". אֲבָל בַּעֲשׂוֹתָם אֶת הָעֵגֶל, נֹאמַר עַל זֶה: "אֲכֵן כָּאָדָם תָּמוּתוּן", שֶׁהַחֲזִיר הַשְּׁלִיטָה וְהַמְּלָכּוֹת לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת, כְּמוֹ שֶׁמּוֹבָא בְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ וְ"ל.

וּבְכַפִּי עֵצִים הַקִּלְקוּל, הִיָּה נַעֲשֶׂה כְּלִיָּה הֵם וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה.

באר אברהם

[ומוסיף המבאר לבאר ענין ה"חמת מלך מלאכי מות" שנגרם ע"י חטא העגל: כִּי בָּעֵת קִבְּלַת הַתּוֹרָה, אֲחֻז בְּמִדְרָגָה גְּבוּרָה כָּל כָּף, עַד שֶׁזָּכּוּ לְשִׁמּוּעַ אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת – "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" – מִפִּי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ^ס. וְאִזּוּ נִתְבַטַּל מֵהֶם שְׁלִיטַת מַלְאָךְ הַמָּוֶת לְגַמְרֵי^{סא}, עַד שֶׁאֲמַר עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: "אֲנִי אֶמְרָתִי אֱלֹהִים אַתֶּם"^{סב} – שֶׁלֹּא יָמוּתוּ כָּלֵל, רַק יִחְיּוּ לְעוֹלָם כְּמוֹ הַמְּלָאכִים. אֲבָל כְּשֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, הַחֲזִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַשְּׁלִיטָה וְהַמְּלָכּוֹת לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת^{סג}, וְאֲמַר: "אֲכֵן כָּאָדָם תָּמוּתוּן". כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ וְ"ל^{סד}.

וּבְאַמְתָּ, לְפִי עֵצִים הַקִּלְקוּל שֶׁקִּלְקְלוּ עַל יְדֵי חֲטָא הָעֵגֶל, הִיָּה רָאוּי שֶׁתָּבוֹא עֲלֵיהֶם כְּלִיָּה גְּבוּרָה חֵם וְשָׁלוֹם^{סה}, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה^{סו}. כִּי מִגִּדֹּל חֲמַת הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּרְמָו עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם, הִיָּה צָרִיךְ לְהִיזֹת שְׁלִיטָה מְלָאָה לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת, שְׂיוֹכֵל לְכַלּוֹתָם לְגַמְרֵי חֵם וְשָׁלוֹם^{סז}. אֲבָל,

שפת הבאר

שליטת מלאך המוות, הוא מחמת נפילת המלכות לבין הקליפות, כמו שכתוב 'חמת מלך מלאכי מות'. ולכן, כשהעלו בשלימות את המלכות שהוא 'אלהים' מבין הקליפות - על ידי שזכו לשמוע אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה - נתבטל לגמרי חמת המלך, ולא היה שליטה כלל למלאך המוות, ודוק היטב והבן.

והאמת, שיש עוד כמה קשרים בתורה הרומזים על זה, כי ענין המיתה נזכר עוד כמה פעמים בהמשך התורה, ואין כאן המקום להאריך בביאורם רק נציין אותם בקיצור נמרץ כמאן דמחוי במחוג: 'תמותת' רשע רעה, וידוי דברים ויום 'המיתה', כל 'המומתין' מתוודין, ולעומת זה 'הסתלקות' משה. (ועיין מה שכתב המבאר בביאורו על תורה זו וז"ל:

ס. מפיו של הקב"ה בעצמו. כמו שאמרו חז"ל, ומובא בפירוש רש"י על הפסוק "אשר דיבר ה' אל משה" (במדבר טו, כב): "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, אחת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי" (רש"י, שם). ומה שהביא זאת המבאר^ר, הוא כי בזה מבואר שאז בשעת מתן תורה היה שלימות הייחוד של הוי"ה ואלקים, כי אז שמעו מפי הגבורה בעצמו אנכי הוי"ה אלקיך, ושמעו גם את ה"לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", שעל ידי זה העלו בשלימות את המלכות מגלותה, וראה בהערה הבאה, ודוק והבן.

סא. ואז נתבטל מהם שליטת מלאך המות לגמרי. ועומק העניין מדוע נתבטל מהם אז שליטת מלאך המוות, הוא על פי המבואר להלן שכל

"בהסתלקות משה הנ"ל, מוסיף אגב אורחא, וכופל את הפירוש, בתיקון השלישי שבתלמיד חכם ויום המיתה" (ביאור הליקוטים, תורה ד, אות טו).

סב. אני אמרתי אלהים אתם. הוא פסוק בתהילים: "אני אמרתי אלהים אתם, ובני עליון כולכם. אכן כאדם תמותון וכאתד השרים תפולו" (תהלים פב, ו ז). ופירש רש"י שפסוק זה הוא מאמר הקב"ה לישראל: "אני אמרתי אלהים אתם - מלאכים, כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם על מנת שאין מלאך המוות שולט עוד בכם". אך בסוף ראיתי, ש"אכן כאדם תמותון - אכן כאדם הראשון תמותון, אחרי שחבלתם מעשיכם כמוהו".

והנה, לפי דברי המבאר מרמז בפסוק זה של "אני אמרתי אלהים אתם", שאילולי היו חוטאים בחטא העגל היו זוכים להעלות ולתקן מידת 'אלקים' בשלימות, עד שהיה נאמר עליהם "אלהים אתם" (ומחמת זה גופא לא היו מתים והיו חיים לנצח). ועל דרך שביאר השל"ה הקדוש: "דע כי ישראל במתן תורה שפסקה זוהמת הנחש היו חוזרין להיות כמו אדם הראשון קודם שחטא, ואז ההשפעה מלמטה למעלה, כי השכינה בתחתונים. אך חזרו לקלוקלם בעגל, וכמו שנאמר, אני אמרתי אלהים אתם וגו'. וזהו המדרגות של מלמטה למעלה שהיו זוכין בקבלת התורה, תהיה לעתיד, והשכינה תהיה בתחתונים" (השל"ה הקדוש, פרשת נח, נר מצות, אות יח כהנה"ה).

סג. החזיר הקדוש ברוך הוא את השליטה והמלכות למלאך המות. כאן מרמז המבאר על כך, ששליטת המלאך המוות על ישראל [שחזר על ידי חטא העגל] הוא עניין נפילת המלכות לקליפות, כי המלאך המוות 'שולט ומולך' על ישראל ויש לו כח להמיתם, ודוק.

ויש לציין, שאחר שחזרה גזירת המיתה, הרי היא חלק מהזיכוך של מידת המלכות, וכמבואר בדברי המבאר על תורה ד', שרק על ידי המיתה יכולים להזדכך ולהיכלל יחד עם הגוף [אחר תחיית המתים] באין סוף. וזה לשונו: "כפי הנראה מדבריו הקדושים בענין השישים ריבוא נפשות שבשנים עשר שבטים הנ"ל, שנחשבים כולם לקומה אחת, שהוא קומת בנין המלכות [בשישים ריבוא אותיות התורה]

שהזכיר בזה הענין. נשימה נא אל לבינו בתבונה דבר מתוך דבר, שכמו שבקומה הכלליות מוכרח לנסר בניסורים וייסורים, את היוצאים לחוץ מכלל הקדושה, עד שיתהפכו על כל פנים לכסא ומרכבה להקדושה. כן גם בפרטיות, מוכרח לנסר ולייסר לישות הגוף, שגם הוא נחשב לחיצוני ויוצא לחוץ, מפנימיות המלכות שבנפשו ונשמתו, אשר בזה לבד יהיה לכלי המזוכך ומוכשר לייתוד והתאחדות באור הנשמה [אחר התחיה]. וכן גם בסיבת אחדות הנפשות בקומה הכלליות כנ"ל, קשה וכבד גם להצדיקים ותלמידיהם, לגמור בזה העולם תכלית זיכוך הגוף, ועלייתו לאין סוף בתכלית השלימות. עד שגם משה רבינו ע"ה בעצמו, הוכרח לבוא במיתה וקבורה [ועיין לקמן], ובזה לבד, עלה בתכלית השלימות, ולא ידע איש וכו' כמוב"פ" (ביאור הליקוטים, תורה ד, אות ח).

סד. כמובא בדברי חכמינו ז"ל. ראה ב'ספרי' שכתב בזה"ל: "עמדתם על הר סיני ואמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אני אמרתי אלהים אתם. כיון שאמרתם לעגל אלהיך ישראל אף אני אמרתי לכם אכן כאדם תמותון" (ספרי, פרשת האזינו, פסיקא שכו).

סה. כליה גמורה חס ושלום. פירוש: שבאמת לפי הקלקול, לא היה די במה שהחזיר את השליטה למלאך המוות שמעתה לא יחיו לעולם כמו המלאכים וימותו בהגיע זמנם, אלא היה ראוי שתיתן שליטה גמורה למלאך המוות שיכלה אותם לגמרי ולא יחיו כלל. והוא על דרך המבואר בפסוק שהביא רבינו ז"ל: "תמותת רשע רעה", שהרעה גורמת לו לרשע שימות, ודוק.

סו. כמו שכתוב בתורה. שאמר הש"י למשה אחר חטא העגל: "הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם מתחת השמים ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו" (דברים ט, יד). נמצא, שבאמת התעוררה עליהם חמת המלך כ"כ עד שרצה לכלותם לגמרי.

סז. כי מגודל חמת המלך. פירוש: כי באמת כל חטא גורם 'חמת מלך', כי כל חטא גורם נפילת המלכות. אבל חטא זה של מעשה העגל גרם 'חמת מלך' יותר מכל החטאים, שהרי במעשה זה

אֲבָל עַל כָּל זֶה, אִישׁ חָכָם יִכְפָּרָהּ גַּם בְּעוֹן תְּוֹה, כְּמִשָּׁה רַבָּנָה
שֶׁתִּפְּלֵל עַל זֶה וְאָמַר: "אִם תִּשָּׂא תַּטְּאֶתָם" וְגו', עֵינַי שָׁם הֵיטֵב בָּאוֹת
ז' וַיִּנָּעַם לָךְ לְעַד].

באר אברהם

על אף גדל הקלקול, היה כח לצדיק לתקן ולכפר^{סח}. פי "איש חכם יכפרנה"^{סט}, גם
בעוון גדול כזה. ולכן התפלל עליהם משה רבנו ואמר: "אם תשא תטאתם" וכו', עיני שם
היטב באות ז', וינעם לך לעד^ע.

שפת הבאר

משה כי הוא בהבדלו ורוממותו על כולם יש ביכולתו
לפאר את עצמו ולהודיע כי האיש משה עניו וכו'.
אבל מחמת שבכל זאת ענו חסר כתיב ח), לא היה
עדיין ביכולתו לכפר ולבטל לגמרי חמת המלך
המוב"פ בסימן ז', [וביום פקדי וכו']. ולא נתבטל
בתכלית הביטול אשר לא ידע וכו', עד אחר
הסתלקותו, ולהביאם על כל פנים על ידי זה לארץ
הענוה. וגם מעוצם הקלקולים, מוכרחים להסתלק
כל התלמידי חכמים בבחינת משה, הנמצאים מדור
לדור, עד גמר התיקון בצמח דוד הנ"ל^ל (ביאור הליקוטים).

תורה ד, אות כו).

וענין החילוק בין ענוות משה לבין ענוות משיח בן
דוד, ביאר בסעיף שלפניו, וזה לשונו שם באות כ"ה:
"והנה, באחדות הענוה והגאווה הנ"ל, עוד לאלוק
מילין, כי לולא דמיסתפינא הייתי מבאר בענוות
הארץ [והעפר] הנ"ל והמוב"פ, שהיא הכוללת מריש
כל דרגין עד סוף כל דרגין. כי היא אשר תבוא
בתיקון הראשון [להעצבות והתאוות] לבטל ליסוד
הדומם והצומח, עד אשר יהיה כעפר ואפר כנ"ל
מהמוב"פ. והיא כאשר תבוא בתיקון השני ליסוד
האחרון, תתגלה ותקרא לגמרי בשם ענוה המיוחד
לה. ומשם תתעלה בתיקון השלישי, נחנו מה, שזכה
משה בחייו [ואשר גם בזה נחשב בעיניו כעפר,
כמבואר מזה במקום אחר]. ועל כל אלה השלשה
קדושות, נתרומם ונתעלה אחר כך בהשלמת ביטולו
והסתלקותו וקבורתו בעפר [גי'א] הענוה [המוב"פ
בסימן ט'], אשר לא ידע איש, [ואיה מקום כבודתה].

עברו על כל הלאוין ועל כל העשין כנ"ל, וגרמו
נפילת המלכות יותר מכל החטאים, והבעירו חמת
מלכו של עולם ביותר ויותר. וא"כ מגודל 'חמת
המלך' היה צריך שיהיה שליטה גמורה למלאך
המוות, לכלותם לגמרי ח"ו.

[ולסיכום, עולה מדברי המבא"ר שישנם שלשה
מצבים בשליטת 'מלאכי מוות', ואלו הם: א. אם
זוכים להעלות את המלכות בשלימות ממש, כמו
שהיה בעת מתן תורה קודם חטא העגל, אז אין
שליטה כלל למלאך המוות, מאחר שאין כלל חמת
מלך הנגד על ידי נפילת המלכות. ב. אם מפילים
לגמרי את המלכות לקליפות, כמו שהיה בעת חטא
העגל קודם שביקש עליהם משה רחמים, יש כליה
גמורה ח"ו רח"ל. ג. כשמתוודים לפני הצדיק ואיש
חכם יכפרנה, מתבטלת הכליה הגמורה של מלאך
המוות, ודוק].

סח. היה כח לצדיק לתקן ולכפר. אמנם, שלימות
הכפרה וביטול המיתה לגמרי, לא יהיה רק בעת
ביאת משיח בן דוד, שהוא יהיה בתכלית הענוה
והשפלות עד שיהיה בכוחו לבטל את המלאך המות
לגמרי. וכמו שכתב המבא"ר: "ויש לבאר עוד, שכל
זמן שלא נשלם זאת המדריגה, נמצא עיכוב גם
לענוות מה וליכולתו בסיפור שבחיו הנ"ל. כי גם אם
נבדל ונשגב ענוות משה מכל האדם אשר על פני
האדמה, כי הם בהעדר [או אפילו במיעוט] ביטולם
מהרגשותיהם, מוכרחים על כל פנים להזהר שלא
להלל ולפאר את עצמו [יהללך זר וכו']. ולא כן האיש

שפת הבאר

ובזה לבד יצא להלחם כנגד הפוערים את פיהם באמונות כוזביות וכפירות. ולהוציא מלכות דוד מארץ מואב [עיין מזה בפרפראות לחכמה]. עד שיצמח מאתו זרעו הנבחר שאנו מחכים אליו, אשר יזכה לתכלית השלמת הענוה הזאת, גם בחייו. והיא כעין ענוות 'מי' [המבואר במקום אחר], אשר גדלה ועצמה גם מענוות 'מה'. כי כל פירוש ענוות מה, היא שאין האדם מרגיש שום שבת, ואפילו אם נשמע לאזניו מעצמו ומאחרים סיפור שבחיו, אין ביכולתו להרגיש את שבחיו מעוצם ביטול הרגשותיו [נחנו מה] כמבואר בפנים. אבל ענוות העפר, הוא שלא די שאין מי שיכבדו ויספר בשבחיו, עוד מבזים [ודשים עליו] ודוברים עליו כזבים, והוא בתכלית ההיפך עוסק לפדותם ולהשפיע להם ההשפעות, עד שבזה הביטול והענוה, יסלח ויכפר גם על עון הכפירות אשר גברו בעקבותיו" (שם, כה).

סט. איש חכם יכפרנה. תיבות אלו הם המשך הפסוק של "חמת מלך מלאכי מוות", שממשיך הפסוק ואומר: "ואיש חכם יכפרנה".

ומובא בפנים התורה, בסעיף ז', שהכוונה על משה, הצדיק העניו שהוא בחינת אֵין, שהוא יש לו כח לכפר, על ידי שבאים ומתוודים לפניו. והמבא"ר ציין מרכאות על הסופי תיבות של 'ואיש חכם יכפרנה', לרמז שהוא סופי תיבות 'משה'.

ובאמת, שדבר זה מפורש במדרש רבה, וז"ל: "ויחל משה הדא הוא דכתיב 'חמת מלך מלאכי מות', מְדַבֵּר במשה, כשעשו ישראל אותו מעשה עלתה חמתו של הקב"ה ושלח מלאכי חבלה לחבל ישראל, הוי 'חמת מלך מלאכי מות'. 'ואיש חכם יכפרנה', זה משה שנקרא חכם שנאמר 'עיר גיבורים עלה חכם', שעמד ולמד סנגוריא על ישראל וריצה אותם לאביהם שבשמים" (מדרש רבה, שמות מג, ב). וכן פירש רבי חייא בזוהר הקדוש (ח"ג קעו ע"א) פסוק זה על משה רבינו, עיין שם.

ע. ויונעם לך לעז. כי מתוך דברי המבא"ר מתפרשים כל דברי רבינו מראשם לסופם כמין חומר, בכמה וכמה קשרים וביאורים נפלאים, שאינם נזכרים פה, ויתבארו בס"ד בביאורינו על

לעובדא ולמעשה

וכשם שבנגלות התורה, עיקר הנועם שמרגיש הלומד בלימודו, הוא כשמעיין היטב וזוכה לחדור לפנימיות עומק הדברים, כך גם בתורת רבינו ז"ל, עיקר הנועם הוא על ידי הרגשת העומק. כי בתוך פנימיות תורת רבינו מסתתר הנועם האמיתי "אשר בנסתרותיה ופנימיותיה לבד, נמצא נועם הדובשי ועדן הרוחני, שבהשגת אלקותו יתברך שמו" (ביאור הליקוטים, תורה עא תניינא, אות לא). וכשזוכה האדם להיכנס לעומק העיון בתורת רבינו, זוכה להרגיש נועם ומתיקות עד אין קץ, ונמתק ממנו כל המרירות של העולם הזה, וכאשר כתב אבי המבא"ר: "כי כלל הוא, שהעולם מלא מרירות מכל צד, ואין שום המתקה רק זאת התורה. בשני אופנים: האחד, שעל ידי התורה נמתקין ונתמעטין הייסורים. וגם, בזו השעה שעוסקין בה ומתדבקין ומתקשרין באותיותיה ותיבותיה במתיקות הדעת הקדוש, על ידי זה מרגישין חיות בזו השעה, וגם מושכת טעם חיותה גם כן איזה זמן" (עלים

לחיופה, מכתב ונ"ס מידים ד' בהר תרל"ב).

[וכאשר שגור בלשון המבא"ר להזכיר את הנועם שבתורת רבינו המתגלה על ידי העיון, והרי חלק

◇ **עיין שם היטב באות ז', ויונעם לך לעז.** עיקר הנועם שבתורת רבינו ז"ל, זוכים להרגיש על ידי העיון העמוק שמעיינים בתורתו, וכמו שכתב מוהרנ"ת בפירושו: "ומי שרוצה לטעום צוף דבש אמרי נועם האלו, צריך להעמיק בעין האמת בעיון גדול הדק היטב, להבין הדבר על מתכונתו, עד מקום שיד שכלו מגעת" (הקדמת ליקוטי מוהר"ן). ואם לא יתייגעו לעיין בהם הדק היטב היטב הדק, לא יוכל להרגיש כראוי מתיקות נועם עמקות הדברים. כי "כשלומד בספרים של צדיקים אמתיים, צריך לשים לבו ועיניו היטב להבין נפלאות החידושים שגילו, ועוצם העמקות והמתיקות שבהם, כי מחמת שהדברים נכתבים בספר נעלם אורם הרבה, כי תיכף כשנעשה ספר אפילו מתורות גבוהות ונפלאות מאד מאד, יש עליהם חיפויים והסתרות הרבה, שנסתר ונחפה אורם הצח והנפלא מתחת שנעשה מהם ספר. ואפילו הדפין של הכריכה מחפים הרבה. על כן צריך לשים לב היטב להסתכל על אמיתת ונפלאות החידושים שבספר" (ליקוטי עצות, תלמוד

תורה, עד).

וְכֵן בְּסִימָן ל"ג אוֹת ד' מוֹכֵא שֶׁם: "וְזֶה בְּחִינַת שֶׁל תְּרִי"ג מִצּוֹת וְכו' צִמְצָם אֶת אֱלֹהוּתוֹ בְּאֵלוֹ הַמִּצּוֹת - לְמַשָּׁל, שֶׁשְּׁעַר בְּדַעְתּוֹ מִצּוֹת תְּפִלִּין וְכו'. גַּם בָּזֶה נִרְאָה לְכַאוֹרָה שְׂאִין בָּזֶה שׁוֹם דִּיוֹק מִה שֶׁתִּפְס לְמַשָּׁל מִצּוֹת תְּפִלִּין, כִּי הֵנָּה בְּאֵמֶת גַּם שְׁאֵר הַמִּצּוֹת הֵם צִמְצוּמִים לְאֱלֹהוּתוֹ.

באר אברהם

[הדוגמא השנייה לעניין המשלים שמביא רבינו, היא:] וְכֵן בְּסִימָן ל"ג אוֹת ד', בְּשִׁמְדָּבֵר רַבֵּנוּ ז"ל עַל הַתְּרִי"ג מִצּוֹת, שֶׁהֵם צִמְצוּמִים שְׂבָהֶם צִמְצָם תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֱלֹקוֹתוֹ, "כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁעַר בְּדַעְתּוֹ שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוָה הַזֹּאת נוֹכַל לְהַשִּׁיג אוֹתוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה צִמְצָם אֶת אֱלֹקוֹתוֹ דּוֹקָא בְּאֵלוֹ הַתְּרִי"ג מִצּוֹת" – הוּא מְבִיא דִּגְמָא, וְכוּתֵּב: "לְמַשָּׁל, שֶׁשְּׁעַר בְּדַעְתּוֹ מִצּוֹת תְּפִלִּין, שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת צָרִיךְ לְהִיּוֹת בָּךְ, הֵינּוּ אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת, וְאַרְבַּע בָּתִּים שֶׁל עוֹר כְּתוּבִים", וְדַעְוֹת שֶׁל עוֹר. כִּי בָךְ שְׁעַר בְּדַעְתּוֹ, שֶׁעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הַזֶּה נוֹכַל לְהַשִּׁיג אוֹתוֹ וּלְעַבְדּוֹ, וְלָכֵן לֹא צוּה שִׁיְהִיָּה אַרְבַּע בָּתִּים שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, כִּי בֶּן שְׁעַר וּמִרְדַּע עַל יְדֵי אֶהְבְּתוֹ".

וְגַם כָּאן, נִרְאָה לְכַאוֹרָה שְׂאִין בָּזֶה שׁוֹם דִּיוֹק, מִה שֶׁתִּפְס לְמַשָּׁל מִצּוֹת תְּפִלִּין, שֶׁתְּרִי גַם שְׁאֵר הַמִּצּוֹת הֵם צִמְצוּמִים לְאֱלֹהוּתוֹ, וְהִיא יְכוּלָּה לְתִפְס לְדִגְמָא גַם מִצְוָה אַחֶרֶת.

שפת הבאר

ל"בהוי"ה אהלל דבר באלקים אהלל דבר". ב. את כל ההשגה של תורה ד' הלביש רבינו בפסוק "אנכי הוי"ה אלקיך" שהוא העשה הראשון מעשרת הדברות ואשר בו נמצא החיבור של הוי"ה ואלקים, והוא עומד לעומת הלאו הראשון של עשרת הדברות "לא יהיה לך 'אלהים' אחרים". וכשם שה"אנכי" כולל בתוכו את כל החבילות של המצוות (הנוכרים בדבריו הק') כך כולל ה"לא יהיה לך" כל החבילות של העבירות רח"ל. ג. כל מעשה העגל המזב"פ [אשר לפוס ריהטא נראה כענין בפני עצמו] הוא העוון של "לא יהיה לך" בהתגלמותו, והפגם הגדול ביותר ב"אנכי הוי"ה אלקיך".

תורה ד'. ועיין מה שכתבנו במדור "לעובדא ולמעשה" בענין "יונעם לך לעד", ושם יתבאר לך שככל שיגדל העיון בתורת רבינו, כך תגדל הרגשת הנועם, לא רק בעוה"ז אלא גם ובעיקר בעולם הבא, לעד ולעולמי עולמים.

ולסיום, נכתוב בקיצור נמרץ הקשרים שנתגלו לנו כאן, בין הדוגמא שהביא רבינו מהלאו של "לא יהיה לך 'אלהים' אחרים" לבין שאר חלקי התורה, ואלו הם:

א. כל הנושא של תורה ד' הוא העלאת המלכות הנקראת 'אלקים' מנפילתה אשר נפלה למלכות דסט"א הנקראת 'אלהים אחרים', ועל ידי העלאתה מחברים אותה עם שם הוי"ה וזוכים

שפת הבאר

"אנכי ה' אלקיך", ומעלים את האלקים מגלותה ומייחדים אותה עם הו"ה, והבן.

עא. כתובים. תיבת 'כתובים' קאי על 'פרשיות', ופשוט.

והנה, היוצא מכל אלו הקשרים הוא, שהלאו "לא יהיה לך אלהים אחרים", הוא משל שורשי. כי על ידי כל עבירה ועבירה מעוררים את הלאו השורשי הנותן כח לאלהים אחרים, למלכות דסט"א. ולהיפך, על ידי כל מצוה ומצוה מעוררים את העשה השורשי

לעובדא ולמעשה

הזוכה לטעום נועם מתיקות עמקות תודתו הקדושה" (חיי מוהר"ן, שפוט).

וזאת למודעי: כי ככל שהאדם זוכה לעיין ולהבין עומק דברי רבינו בזה העולם, ולהרגיש את הנועם והמתיקות שבהם – כך יזכה לטעום בעולם העליון ביותר ויותר, את נועם זיו צוף פנימיותם עד אין סוף, וכלשון המבא"ד: "מבואר מצירופי דבריו ושיחותיו הקדושים, שבכל מקום שהאדם לומד, אפילו אם אינו זוכה להבין, יזכה לעתיד להבין. כי אלה הלימודים [דיבור בלא דיעה], נקראים על כל פנים בשם ערבי נחל המובא בזוהר הקדוש. ושכל זה אין עולה כלל כנגד הדיבור בדיעה, והלימודים שזוכה האדם גם בעולם הזה להבין. גם ממילא מובן מזה, לענין מדריגת ההבנה, שכל שההבנה גדולה ועמוקה יותר עוד בעולם הזה, יגדל וישגב כמו כן כפלי כפלים עומק הבנתו שלעתידי. ושכמו כן הרגשת הנעימות והעריבות והעונג שיש בדיבורי התורה, ושמחוייב בזה כל אחד מישראל (כמבואר בדברי רבינו ז"ל בסוף סימן ע"א ליקוטי תניינא 'חבלים' וכו'). וכנראה מנוסח התפילה והבקשה שבברכת התורה: והערב נא וכו'. שאם בכל זאת לא יזכה עדיין האדם בעולם הזה להרגשת העונג ונעימות הזאת, יזכה על כל פנים לעתיד, ושכל אשר יתגדל יותר עומק ההבנה שבעולם הזה, יזכה כמו כן לעומק ההבנה ביתרון יותר לעתיד, ולהרגשת העונג והתענוג שמהם כפלי כפלים"

(ביאור הליקוטים, תורה עד).

וכבר ידוע מה שאמר רבינו ז"ל "שגם בני אדם השומעים התורה של הצדיק האמת ואינם מבינים אותה, לעתיד בעולם הבא יבינו. כי העיקר תורה שלו היא להנשמות שלנו, שכשנבוא לעולם הבא יהיו הנשמות שלנו בקיאים באותן התורות הגבוהים מאד" (חיי מוהר"ן, שפוט). וממילא מובן שככל שיעיין בהם האדם יותר בזה העולם, כך יזכה יותר בעולם הבא.

מלשונותיו הק': "שלפי זה תרגיש יותר בעומק ונועם דבריו הקדושים" (ביאור הליקוטים, תורה כא, מפתח ה). "ולפי כל זה, עוד תרגיש יותר נועם דבריו הקדושים" (שם, מפתח ח). "ולפי כל זה תבין ותרגיש אחי, גם בנועם דבריו הקדושים" (שם, מפתח יח). "תבין ותרגיש מרחוק גם בנועם ועומק דבריו הקדושים" (שם, מפתח כב). "תבין ותתבונן בנועם חכו ולשונו הקדושה" (תורה נה, אות לט). "שכפי היוצא לנו מכל הנ"ל, תשמע ותבין מרחוק בנועם קול דבריו הקדושים היוצא מאתו בשיר פשוט כפול וכו'" (תורה סג, חדר יד). "מרחוק תביט ותראה גם בזה נועם ומתק פרי דבריו הקדושים" (תורה ז תניינא, אות לו), וראה מה שכתב בביאורו לתורה ל': "וכאשר ישמעו ויקשיבו על כל פנים לקול דבריו הקדושים, יגדיל ויפליא הקדמות וצמצומים נפלאים לאין ערך, עד שגם הם, יבינו וירגישו בעומק ונועם דבריו הקדושים" (תורה ל דיעה כד).

וכשהאדם זוכה לטעום את המתיקות והנועם שבעומק דברי רבינו, נמאסים אצלו כל הבלי העולם הזה. שכן, "אם יתדבק עצמו לדברי התורה היוצאים מפי הצדיק, תמה אני איך אפשר אחר כך לסבול ולחפץ חיי העולם הזה. וזהו 'כל הנהנה מדברי תורה נוטל חיו מן העולם', והבן היטב" (ליקוטי מוהר"ן, קצא). ומרוב נועם ומתיקות הדעת והחכמה דקדושה, אינו צריך לא אכילה ולא שתיה, וכפי שהעיד רבינו בעצמו, ואמר: "יש אצלי אנשים כאלו שיודעים דברים כאלו, שיכולים לחיות בהם בלא אכילה ושתיה (פשוט דרצונו לומר, אפילו אם יאכלו מעט דמעט בתכלית הצמצום יכולים לחיות בזה, כי עיקר חיותם הוא ממזון רוחני, וכמובא גם בזוהר הקדוש" (חיי מוהר"ן, רלח). "וכל זה אי אפשר לבאר בכתב כי אם למי שנקנס קצת בהבנת עומק דברי רבינו ז"ל, אשרי

וְכֵן בְּסִימֵן ל"ד אוֹת ד' מוֹבָא שָׁם: "כִּי רְצוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ כֶּךָ וְכוּ' לְמַשָּׁל מִצְוֹת תְּפִלִּין". וְנִרְאָה לְכַאוֹרָה גַּם בָּזֶה, שְׁאִין בָּזֶה שׁוּם דִּיוֹק כָּלֵל.

אָבֵל הִכָּט נָא וְרָאֵה אַחֵר כַּמָּה דְּפִים בְּסוֹף סִימֵן ל"ח, מוֹבָא שָׁם הַשְּׁנִי תוֹרוֹת הָאֵלֶּה בֵּין הַתּוֹרוֹת שֶׁחֲשַׁב שָׁם שֶׁהֵן סוּד כְּוִנַּת תְּפִלִּין. וְכִּזְה נִרְאָה לְעֵינַיִם, שֶׁהֵיךְ לוֹ כְּוִנַּת נִזְרָאָה וְעֲצוּמָה בַּמָּה שֶׁתִּפְסֵם בָּהֶם אֶת חֲמִשָּׁל מִמִּצְוֹת תְּפִלִּין.

וְכֵמוֹ כֵּן בְּכָל הַמְקוֹמוֹת בְּסִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ, תִּדְקֶדֶק בָּהֶם הַיָּטֵב, וְתִרְאָה פְּלִאֵי פְּלִאוֹת עַד אִין שְׁעוֹר וְעָרָה.

נֵאֻם: הַמְבָאֵר הַנ"ל

באר אברהם

[הדוגמא השלישית:] וְכֵן בְּסִימֵן ל"ד אוֹת ד', בְּשִׁמְדֵּבֶר שָׁם מַעֲנִין מַה שְּׁאַחֵר מִתֵּן תּוֹרָה, מִסֵּר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת רְצוֹנוֹ בְּיָדֵינוּ, "כִּי קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה הָיָה הַמְּשַׁלָּה בְּיַד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְאַחֵר מִתֵּן תּוֹרָה נָתַן הַמְּשַׁלָּה לְיַד כָּל יִשְׂרָאֵל, כָּל אֶחָד לְפִי בְּחִינָתוֹ. כִּי אוֹתִיוֹת הַתּוֹרָה הֵם הַתְּלַבְּשׁוֹת רְצוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי רְצוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ כֶּךָ" – הוּא מְבִיא דְּגָמָא, וְכוּתֵּב: "לְמַשָּׁל מִצְוֹת תְּפִלִּין, הֵיךְ רְצוֹנוֹ שִׁיְהִיָּה בְּאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת וּבִתִּים שֶׁל עוֹר וְלֹא שֶׁל כֶּסֶף, כִּי כֵן רְצוֹנוֹ, נִמְצָא שֶׁרְצוֹנוֹ מְלַבֵּשׁ בְּכָל הַתּוֹרָה. וְעַכְשָׁו שֶׁהַתּוֹרָה מְסוּרָה בְּיָדֵינוּ, גַּם הַרְצוֹן שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְסוּר בְּיָדֵינוּ, שְׁאֵנוּ מוֹשְׁלִין כְּבִיכּוֹל לְהִיּוֹת רְצוֹנוֹ כְּכִי רְצוֹנֵנוּ".

גַּם שָׁם, נִרְאָה לְכַאוֹרָה שְׁאִין בָּזֶה שׁוּם דִּיוֹק כָּלֵל, וְהֵיךְ יָכוֹל לְתַפֵּס לְדָגְמָא מִצְוָה אַחֶרֶת, כִּי כָּל הַמִּצְוֹת הֵם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

אָבֵל הִכָּט נָא וְרָאֵה אַחֵר כַּמָּה דְּפִים בְּסוֹף סִימֵן ל"ח, שָׁם מוֹבָאִים שְׁנֵי תוֹרוֹת אֱלֹו בְּתוֹךְ הַרְשִׁימָה שֶׁל הַתּוֹרוֹת הַמְדַּבְּרוֹת מ"סוּד כְּוִנַּת תְּפִלִּין" ע"י. וְכִזְה אָנוּ רוֹאִים בְּעֵינֵינוּ, שֶׁהֵיךְ לוֹ כְּוִנַּת נִזְרָאָה וְעֲצוּמָה בַּמָּה שֶׁתִּפְסֵם בְּאֱלֹו הַתּוֹרוֹת אֶת מִצְוֹת תְּפִלִּין בְּדָגְמָא וּמַשָּׁל. כִּי אֲכֵן כָּל אֱלֹו הַתּוֹרוֹת מְדַבְּרוֹת מִסוּד הַתְּפִלִּין.

באר אברהם

וּכְמוֹ שֶׁבְּמִקְוֵמוֹת אֵלּוּ נִזְכָּרְנוּ לְרֹאוֹת עַד כְּפֹה מְדִיקִים כָּל תְּבֵה וּמִשָּׁל, בֵּן בְּכָל הַמִּקְוֵמוֹת
בְּסִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ, תִּדְקֶדֶק בָּהֶם הַיָּטֵב, וְתִרְאֶה פְּלִאֵי פְּלִאוֹת עַד אֵין שְׁעוֹר וְעֶרֶךְ עִי.

נֶאֱמַר: הַמְּבָאֵר הַזֶּה לְ

שפת הבאר

ממלכת כהנים' [תורה ל"ד], 'אשרי העם זרקא'
[תורה ל"ה], 'והתורה הזאת' מרכבות פרעה' וכו'
[תורה ל"ח]. ועוד כמה וכמה תורות גדולות, שאיני
זוכר עתה לפרטם. ואמר שכולם הם סוד כוונות
תפילין. אשרי הזוכה להשיגם" (ליקוטי מוה"ר, לח).
עג. עד אין שיעור וערך. במהדורת תרצ"ה סימנו
כאן שלש נקודות.

עב. הרשימה של התורות המדברות מסוד
כוונת תפילין. וזה לשון מוהרנ"ת שם: "ודע
ששמעתי מפיו הקדוש, שחישב כמה וכמה תורות,
ואמר שכולם הם סוד כוונות תפילין, דהיינו התורה
'בחצוצרות וקול שופר' [תורה ה'], ו'אנכי ה' אלקיך'
[תורה ד'], ו'קרא את יהושע' וכו' [תורה ו'], והתורה
'מי האיש החפץ חיים' [תורה ל"ג], 'ואתם תהיו לי

貝也。凡。貝。之。入。聲。者。皆。入。此。部。也。

תרעא זעירא

וכמה נער המטער מקדושה ודעת כחש. מה גם אשר צעיר אני
לימים ואתם ישישים. על כן זמלתי ואירא מחות דעי אחבם
(איוב לב. ו).

אך בעול המניעות והחששות כך גדלה וגברה התשוקה.
"בבחיטת ולחם סתרים ינעם", שכל מה שהדבר נמנע ונסתר מן
האדם ביותר, הוא חושק אליו ונעם לו ביותר" (ליקוטי מוהר"ן.
סו). ותהי אסת"ר [הספר הנעלם והנסתר] הזה] "נשאת חן
בעיני כל ראייה" (אסת"ר ב. עו).

ואחר ההתייעצות עם כמה מגדולי אנ"ש, דחקתי עצמי לפנים
ממחיצתי. לעיין בספר הקדוש הזה ולבארו ככל אשר ירי יד כהה
משנת ותמכתי יתדותי על הרבנים החשובים אשר עברו והגיוהו
כל אשר כתבתי. ושאר כל חבריי, רבני ותלמידי טלל חצות בבית
מדרשו הגדול צעה"ק ירושלים תובב"א, אשר עליהם נאמר
"הנה ברבו את הוי"ה כל עבדי הוי"ה העמידים בבית
ה' בלילות" (תהלים קלח. א). וקדושת חצות לילה מסויעתם לטוב
לאמיתתה של תורה.

ומעתה, "נחתיה לעיני בני עמי" (בראשית כב. יא). ונתר תורה
מונח ועומד, וכל הרוצה לעול יבוא ויטול וכבר אמר רבינו ז"ל
"יש כמה דברים שהם בתחילה סוד, ואחר כך שוב אינו סוד. כגון
קצת סודות הקבלה שקודם רבי שמעון בר יוחאי והאריז"ל היו אל
הדברים בסוד גדול ולא היו מדברים מזה כי אם בסוד גדול מאד,
ואחר כך, בימי רבי שמעון בר יוחאי והאריז"ל שוב לא היה סוד,
והתירו לגלות הסוד קצת וכך יש כמה וכמה דברים שהם עכשיו
סוד, ואחר כך בימים הבאים לא יהיו סוד" (חיי מוהר"ן. תעט).

ומאת ה' העוב אבקש: הן אתה ברחמך הקמת מעשר דל
ומאשפות הרמת אביון כחשתי להושיבי עם נדיבים להתנשק
בקדשי קדשים אל, "הוי"ה העלית מן שאול נפשי

הנה זה רבית בשנים, אשר ספר קדוש זה נעלם ונסתר, צפון וחסות
בבית גזיזא דמלכא. וכבר ימים ושנים אשר רבים אמרים מי
יראנו טוב (תהלים ד. ז) להטעימנו טעם צוף אמריו. כי גם המעט
שכבר נדפס מתוכו, הם דברים עמוקים מני ים, אשר דלה דלה
המבא"ר מעמקי דברי רבינו, מים עמוקים דברי פי איש נחל
נבע מקור חכמה (משלי יח. ד). עד אשר רבים מן הלימודים לא
ידעו ולא ידעו בחשכה יתהלכו, ימוטו (תהלים טב. ה) בהבנת
דברים עמוקים וטראים אל.

ומדי עסקי בכתיבת הביאור על הקדמת "ביאור הליקוטים"
וח"י כללי הענין, בהגיע אל הכלל הי"ג הלל הוא הספר הקדוש
הזה, אמרתי לגפשי: אולי ושמה הגיע כבר עת דודים, להניח מן
החרכים בעומק דברי הספר הקדוש והטרא הזה, לבארו ולפרשו
ולפנע צפונותיו.

אמנם, בטחי לבתיב את הביאור על הספר הזה, לבי יחיל בקרבי
ואימות מותגפלי עלי (תהלים נה. ה), כי מי יאמר זכותי לבי, להבין
ולבאר דברים עמוקים ונסתרים אל אשר הם כבשנו של עולם, אם
לפני "תאכל וסביביו נשערה מאד" (תהלים נ. ג). כי בספר
קדוש וטרא זה העמיק לגלות סתרי נסתרות ואברהם "זקן בא
בימים והוי"ה ברך את אברהם בכל, כי זכה בעול טמו
לבאר סוד הנימולע העמוד סבא דסבין (בסוד "זקן בא בימים")
בצמצום נפלא וטרא (בסוד "בת היתה לו לאברהם ובכל שמה".
כמבאר בליקוטי מוהר"ן תורה ל. עי"ש). ולא יקרא עוד את שמך
אברהם והיה שמך אברהם (בראשית יז. ה). כי זכה לה' הדעת
לכתוב ולבאר סוד הידיעה הרוחנית הגדלת בחמשה דברים ממדענו
(עיין ליקוטי מוהר"ן תורה כ"ג. יתבין). גלייה לרדעיה ונפל נהורא.

ואומר לגפשי: בהדי כבשי דרחמנא למה לך? "הן בקדשו לא
יאמין ושמים לא זכו בעיניו" (איוב טו. עו), על אחת כמה

כל האותיות המודגשות הם בגימטריא "אמונה בידעיה רוחנית" (877). אלו שיש סוכב אחד לפניהם * הם בגימטריא "ספר
אמונה בידעיה רוחנית" (1217). ואלו שיש לפניהם שני סוכבים ** הם בגימטריא "ספר אמונה בידעיה רוחנית עם פירוש
באר אברהם" (2374).

חייחגי מיוחדי בור (מהלס ל ד). ולכן, אם מצאתי חן בעיני המלך (אסתר ה. ח) ייטב נא דבריי בעיניך, ולקחת מנחתי מירי. ואם טעית ושגית, אתה ה' תכפר, כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך (מהלס ט. ה).

אמנם, זאת צריך למדע בשער בת רבים, דאחרי ככלות הכל עדיין בהאי פחדא יתיבגא, אשר הזהיר המבא"ר בראש ספרו, בזה הלשון: "ולרוב עמק ודקות והפלאות הדברים אשר כתבת בחדר הזה, יראתי ונפחתי שן יהרסו הקוראים והמעיינים בדרוש ולחקור על ידי זה גם במופלא ומטסה לכל אדם יותר מנטל דעתו. אצלתי וייחדתי אותו להיות לחיטור וספר בפני עצמו, ולמשמרת מדור לדור, לכל יתגלה וינתק לרפס עד כי יטא שילה".

ולא התרט לעצמנו להדפיס אלא את אותם החלקים שכבר נדפסו (ע"י רבי שמואל הורביץ זצ"ל בספר "ביאור הליקוטים" ו"חכמה ויתבונה"). אך גם בחלקים אלו, כל הבא אל הקודש לראות את המראה הגדול הזה, את "הלבנת אש מתוך הסנה" (שמות ג. ט) יקיים בעצמו "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" (שם. ה).

ויזכר אזהרת הקב"ה אל משה: רד העד בעם פן יהרסו אל הוי"ה לראות, ולא יהרס לדרוש ולחקור במטסה ומופלא ממנו. וכבה תאכלו אותו: מתניכם חגרים נעליכם בגליכם ומקלכם בידכם "ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה" (שמות יב. יא). כי דרך אכילת אומץ רזין, הוא רק באופן של חיפזון כקרבן פסח [גימטריא נחמ"ן], בבחינת מרחוק ה' נראה לו, ולא כל הרוצה ליטול את השם, לעיין ולהעמיק בכבשי דרחמנא, טעל ועיקר הטעם מה שהתרט לעצמנו לכתוב את הביאור הזה, היה, מחמת שכל טל מיוחד אך ורק על דברי רבינו ומוהרנ"ת

בספריהם הקדושים, הגאונים באמת ובתמימות באופן המציא לידי עבודת ה' בתמימות ובפשיטות, ולא בדרך חכמה והשכלה בעלמא, ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה.

[וכל מה שהארכנו לפעמים להביא כמה דברים עמוקים מכתבי האריז"ל ושאר המקובלים, הוא רק להשלמת הבנת העיין לאשורו, ועל כגון דא ראוי להמליץ את דברי מוהרנ"ת: "אף על פי שאין לנו עסק בגסתיות להבין עוד טוטת האר"י ז"ל לתבלינו, אף על פי כן כל אשר תמצא ידע להבין מהם רמזים ועצות לעבודת השם יתגדך על פי דרכי ההקדמות שחתר וגילה לנו רבינו הקדוש והאורא ז"ל מה טוב ומה נעים, כי כבר הודיעו לנו רבינו ז"ל שכל כתבי האר"י ז"ל כלולים בתורתו, ומי שיש לו לב להבין באמת יוכל לזכות לפרש כל כתבי האר"י באר היטב על פי דברי תורתו הקדושה" (ליקוטי הלכות תמוזין ה. א).]

ועתה חלו נא פני אל ויחננו (מלאכי א. ט) שיהיה כל לימודי בספר זה לגת ולרצון לפיו, ויביא לידי קיום התורה בדחילו ורחימו. ומעמק לבי אייחל ואתחנן: "וְאֲנִי בְּאֶרֶץ אֵל תִּסְתַּר מִמֶּנִּי מִצֻּרֶיךָ, כִּי יִדְעֵנִי גַם יִדְעֵנִי, שְׁאֲחִירי כֻּלְּהֶם הֵאֱלָה, אֲשֶׁר יִנְעֵנִי וְתִרְחֹנֵנִי בְּהִבְגַּת דְּבָרָיו וּבְכַתִּיבַת הַבִּיאֹר, עֲדִיין כְּפִלִּים לְתוֹשִׁיָה, וְהֵאֱלָה נִעְלַם וְנִסְתָּר מִמֶּנִּי לְגִמְרִי, וְנִתְקִים בִּי מִקֶּרֶא שְׂכִתּוֹב: "מִי זֶה מַעֲלִים עֵצָה בְּלִי דַעַת לִבִּי הַגִּדְתִּי וְלֹא אֲבִין נִפְלְאוֹת מִמֶּנִּי וְלֹא אֶדַע (איוב מב. א) וכפרוש רש"י: "מי זה מעלים - אשר העלים וכיסה עצתו ונפלאותיו של הקדוש ברוך הוא בבלי דעת, ידעתי כי הכל בידך לעשות, וע"כ הגדתי קצת מנבחותיו כאשר היו עם לבבי כאשר ידעתי: ולא אבין - אבל לא הבנתי כ"כ כאשר הודיעני, כי כמה נפלאות נסתרות ונעלמות ממני אשר איני יודע".

ואיש קל מהרה נחזה טלנו בטיא שילה, "ומלאה הארץ דעה אתה" כמים לים מכבים" (ישעיהו יא. ט), "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דע אתה", כי טלם ידע אותו למקטנם ועד גדולם נאום ה'" (ירמיהו לא. לג), אמן ואמן.

2. כן הוא ה'כתיב' שם.

3. דף השער וההקדמה - נדפסו בתוך "ביאור הליקוטים" מהדורת תרצ"ה, ושני הסימנים האחרונים, סימן ז' וז' - נדפסו בתוך ספר "חכמה ותבונה" סימן כ"א אות ד'.

4. גימטריא "אמונה בידעיה רוחנית" (1887).

ספר

אמונה בידיעה רוחניית

והוא חדר העשרים, המחבר לסוף באורי שבסימן ס"ו בלקוטי א' [אשר קראתי לחלקיו בשם 'חדרים']. והרוצה לעיין בו, יעין תחלה בחלקים וחדרים הראשונים.

ולרב עמק ודקות והפלאת הדברים אשר כתבתי בחדר הזה, יראתי ונפחדתי פן יהרסו הקוראים והמעינים בו לדרוש ולחקר על ידי זה גם במפלא ומכסה לכל אדם יותר מגבול דעתו. אצלתי ויחדתי אותו להיות לחבור וספר בפני עצמו, ולמשמרת מדור לדור, לבל יתגלה וינתן לדפוס עד כי יבוא שילה.

[גם, מה שחלקתי אותו בחבור המיוחד בפני עצמו, הוא מחמת שיצאתי בו קצת מדרכי באורי שבספרי, וערבתי והרפכתי דבריו הקדושים ממאמר לחבור, כמבאר מזה לקמן בפנים].

הקדמה

בהפלגת הזקנה הנזכרת ביום הראשון מהו' בעטלי'רם, שלבאורה הוא תכלית ההפך מהפלגת ינקותו שעדיין לא התחיל לחיות כלל. יבאר זה וזה מהפלגת הזכרון והדעת שבו, למעלה מכלם. כי הוא המבטל ומאחד כל הזמן לעולמי עד, עד שגם בתכלית ההפך לא נמצא בו אפלו כרגע [מציאות הזמן והמקום, שנמצא ונרגש בדעתנו וחושינו].

כמוכן מרחוק בעמק דברי המשלתו בענין זה, מהזמן העובר בשינה, אשר בעינינו נחשב ונראה באמת שהוא כרבע שעה. ובמדרגת הדעת שלמעלה מאתנו [ממילא מוכן שלא נחשב ונראה בהם יותר מרגע

קלה, יעז אשר] גם השבעים שנה שנמצאים לעינינו, אינם נחשבים ונראים יותר מרבע שעה, וכן ממדרגה למדרגה עד אין סוף.

ויותר תבין בכל זה, כפי המבאר מספורו בדברי צחות שאינו זוכר כלל, עין שם, וגם בהשיחות השיבים להמעשה הזאת - כי מאד מאד נפלא ונשגב הענין הזה. גם בפרוש 'הנשר הנדול', שזוכר את האין והאפס שלא היה עדין כלל. ובאשר הפליא זאת אדמו"ר בעצמו למורנ"ת ו"ל בפנין שאחרי זה, שבאמת לא נמצא כלל מה לזכר לפי זה.

והוא סוד הכתר [אשר מהעדר תכלית הפלאת חכמתו וכוו' ותברך שבמדה הזאת, תחשב ותהיה בתכלית החסד, ולא גרע' ו'אין'. ובקשרי הזמן והמקום שבחכמתו [וכו'] הנ"ל, ממילא מבאר] שאף על פי שהוא סתום ונעלם בכל זה למעלה מכל המקום והזמן, [וגם בזה בעצמו, הוא מקומו וזמנו של עולם, כמובן מזה בלקוטי תנינא סימן פ"ג, ועוד בבמה מקומות שבדבריו הקדושים], נמצא באמת תכלית החסד במקום גרלתו, ענותו ומציאותו במשכן את דבא, ולגמרי תחת הזמן [והמקום]. וכמובן מזה בדבריו הקדושים שבסימן ו', אודות הכתוב "ואציעה שאל הנד", ועין שם בדברי באורי שעל זה.

[כי מחמת שה'לא גרע' ו'ה'אין', הוא ידיעתו וכוו' הנתפשטים לאין תכלית כנ"ל, לא נמצא אליו כלל [שם] הזמן [והמקום], אפלו נקדה אחת מהם, כנ"ל לענין הזמן].

גם מבאר בדבריו הקדושים [בצרופי דברי מוהרנ"ת ו"ל], על אודות הכתוב "כי אלה שנה" וכו', שהוא חכמת הבורא ותברך שנתגלה ונמצא בה לבריאת העולם שבששית ימים לשתא אלפי וכו' כנודע - שגם זה הוא בעין ידידה ותלבשה שנתלבש ויחד בה מתפלאת פ'ל'א' עליון, אשר בעצם מציאותו וידיעתו [הלא גרע ואין] הנ"ל, שאין שיך כלל היום והזמן גם לאלף אלפים שנה.

כאן חסר, ולא נדפסו ששת הסימנים הראשונים, כלומר המספר שלא יודפס עד ביאת המשיח.

❧ סימן זיין: ❧

וְכָל הַנֶּ"ל כָּלֹל בְּסוּד 'מְבַצֵּר הַמַּיִם', שְׁנוּפֵר בְּסִפּוּרֵי הַמַּעֲשִׂיּוֹת. בְּמִבְאֵר בְּלִקּוּטֵי הַלְבוֹת, הַלְבוֹת תּוֹלְעִים הַלְכָּה ד', שֶׁהוּא הַחֲלָל הַפְּנוּי מִהַחֲכֵמָה הַנֶּ"ל. וְאֵין בִּיכּוֹלַת הַדַּעַת וְהַחֲכֵמָה לָבוֹא בּוֹ, וּזְלַת בְּאַחֲרוֹת הָאֱמוּנָה וְהַחֲכֵמָה, מִהָעוֹלָה שָׁמַיִם וַיִּוֹרֵד בְּנִגּוּן יָדָיו לְרַפָּאוֹת וּלְהַקִּים לְבַתּוּלַת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נִפְלָה וַיִּרְדָּה בְּמַבּוּכוֹתָיו וְדַמְיוֹנוֹתָיו. כִּי הוּא לְבַד כָּל תְּקוּנָתָנוּ וְתוֹחֲלָתָנוּ לָעַד וּלְנֶצֶחַ, לְהַפִּיץ אֶת הַיְרִידָה לְעַלְיָה.

❧ סימן ח: ❧

אֲשֶׁר עוֹד מִרְחוֹק יֵשׁ לְבָאֵר בְּכָל הַנֶּ"ל, הַמַּשָּׁל מְאוּצֵר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר סָבּוּ וְהַקִּיפּוֹ בְּחֻמוֹת אַחִיזַת עֵינַיִם (שְׂמוּכָא בְּלִקּוּטֵי תַנְיִנָא סִימָן מ"ו).

כִּי לְבִאּוּרָה יֵשׁ לְהַתְפַּלֵּא בְּחֻמְשָׁל שָׁבוּ, לְהַמְלִיךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים וְהַתְּבַרָּה, שֶׁאֵין סוּף לְאוּצְרוֹתָיו. וְלָמָּה בְּאַמַּת סָבֵב וַיִּכְתִּיר, וְלֹא יִחוּגֵן וַיִּהְיֶה לְכָל אִישׁ בְּאוּצֵר מִיָּחֵד, אֲשֶׁר זֶה הָאִישׁ הַמִּגְבֵּל יִהְיֶה וַיִּתְעַנֵּג מֵאֲתוֹ, וְהַמֶּלֶךְ יִתְבַּרֵּךְ הַבִּלְתִּי מִגְבֵּל לֹא חֶסֶד וְיִתְחַסֵּר כָּלָל. אֲבָל בְּאַמַּת מְבָאֵר וּמִיֶּשֶׁב הַפְּלִיאָה הַזֹּאת, עַל פִּי הַכָּלָל אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ בּוֹ בַּסֵּפֶה פְּעָמִים, שֶׁבְּהַעֲדָר צִמְצוּמֵי חֻמוֹת וְהַבָּלִים אֵין בִּיכּוֹלַת לְקַבֵּל כָּלָל אֶת הָאוּצֵר הַזֶּה.

וְהוּא הוּא עֲנֵג וְעָרֵן הַנִּגּוּן הַנִּפְלָא הַנֶּ"ל, אֲשֶׁר 'עֵין לֹא רָאָתָה', בְּסִפְתַּת חֻמוֹת הַמִּבְתִּירוֹת הַנֶּ"ל, וּזְלַת בְּהַשְׁלָמַת תְּקוּנָה הַהִסְתָּרָה שֶׁבְּשִׁבְרֵת כָּל הַמַּנְיָעוֹת [בְּמוּכָן שֵׁם בְּסִימָן הַנֶּ"ל].

וְהֵן הֵן חֻמוֹת הַחֲלָל הַפְּנוּי, שֶׁשָּׁם נִתְגַּלָּה הַנִּגּוּן הַנֶּ"ל, בְּמוּכָא בְּדִבְרֵיו הַקְּדוּשִׁים בְּמָקוֹם אֲחֵר. שָׁאֵף עַל פִּי שֶׁלְבִאּוּרָה יִתְיַה אַחִיזַת עֵינַיִם בַּנֶּ"ל, אֲבָל מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הִמָּה, יֵשׁ וְאֵין, הַנִּרְאִים לְעֵינֵינוּ בְּאַמַּת כְּשֵׁנִי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אֲחֵר.

וְגַם לְפִי זֶה נִרְאָה מְבֹאֵר, שְׂכָל אֲשֶׁר לֹא יִשְׁבֵּר מְנִיעוֹת הַחֻמּוֹת הָאֵלֶּה, יוֹרֵד הוּא [בְּמַבּוּכוֹת אֲחִיּוֹת עֵינַיִם אֲשֶׁר] בָּהֶם, זֶה לְעֹמֶת זֶה, [מִרְדִּיפַת הַמֶּלֶךְ אֲבוֹר]. וְנִתְעַלֶּה וְנִחְלֵשׁ שָׁם מַעֲצָם רַבּוּי הָאוֹר, שְׂאִין פִּיכָלֶת לְקַבֵּל כָּלֵל בְּהֶעֱדָר תִּקּוּנֵי הַחֻמּוֹת הָאֵלֶּה.

וְכָל הַתִּקּוּן הוּא, מִתְנַבְּנִים וּמַגִּיעַ לְאוֹצֵר [וּמֵאֲמָר] הַסְּתוּם הַזֶּה, דֶּרֶךְ הַתְּרָשָׁה. אֲשֶׁר גַּם בָּזֶה, עוֹלָה וַיּוֹרֵד בְּנִגּוּן יְרוֹ הַנִּ"ל, לְרַפָּא וּלְהַפִּיךְ לְתִקּוּנִים גַּם לְהַפִּיךְ מֶלֶךְ הַנִּ"ל אֲשֶׁר נִפְלָה וַיַּרְדָּה בְּעֶמְקֵי מַצּוּלוֹת הַמַּבּוּכוֹת שְׂמֻקָּבָלִים מִשָּׁם, בְּמוֹכָא מִזֶּה בְּמָקוֹם אֲחֵר.

בכת"י התחיל המנצח"ר לכתוב סימן ט', אך פסק באמצע ולא המשיך.

❧ סימן ט': ❧

בְּכָל הַנִּ"ל יֵשׁ לְבֹאֵר גַּם עַל אוֹדוֹת הָרוּחַ סְעָרָה שְׁנוּפֵר בְּמַעֲשֵׂה הַבַּעַל תְּפִלָּה שֶׁהוּא - - -

ספר

אמונה בידיעה רוחניית

באר אברהם

דף השער:

הדברים דלהלן [עד ה'הקדמה'] הם מתוך 'דף השער' של הספר, ובו בותב המבא"ר הטעם מדוע לא הדפיס דברים אלה בתוך ספרו "ביאור הליקוטים", ומדוע אינו רוצה שיודפס ספר זה עד ביאת המשיח.

ספר

אמונה בידיעה רוחניית

שפת הבאר

א. דף השער של הספר. בכת"י של הספר, ישנם ז' עמודים. העמוד הראשון, הוא דף השער. העמוד השני, הוא ההקדמה. ושאר העמודים, הם הספר עצמו. כשבועמוד האחרון, נמצאים שני הסימנים האחרונים, סימן ז' וח' [שנדפסו לאחר מכן בספר 'חכמה ותבונה'] ותחילת סימן ט', שלא סיים המבא"ר לכתבו.

ג' הסימנים הראשונים כתב המבא"ר בשנת תרנ"ה, כפי שציין בתחילת סימן ד' וכתב: "את כל הנ"ל כתבתי בשנת תרנ"ה, ועתה חזרתי ועיינתי ומצאתי שיש לפרש בזה" וכו'.

הכת"י הוא בכתב ידו רבי אלטער טעפליקער הי"ד (מחבר הספרים הידועים 'משיבת נפש' ו'השתפכות הנפש') שהיה גיסו של המבא"ר והיה כותב עבורו את דברי תורתו, וגם את הספר הזה העתיק מתוך כת"י המבא"ר. ובסוף הכת"י התחיל המבא"ר להוסיף בכתב ידו עוד סעיף [כך שמוכח שכת"י זה היה למראה עיניו של המבא"ר והיה בידו] אך אחרי שני שורות, הפסיק ולא סיים.

ב. ספר. על אף היותו רק ז' עמודים, ומספר התיבות שבו אינו מגיע אפילו לשלשת אלפים - זה שמו נאה לו; "ספר", ולא "קונטרס" או כיו"ב. כי על אף היותו קטן הכמות, הרי הוא רב האיכות, ולבאר איכותו ועומקו יכלו המון יריעות. ומה שהאריכו מחברים אחרים וכתבו כרכים רבים, קיפל המבא"ר בתיבות ספורות ומדודות (והוא על דרך המבואר בליקוטי מוהר"ן תורה רע"ט עיי"ש).

ג. אמונה בידיעה רוחניית. בכתב יד נכתב "רוחניית" בב' יוד"ן כמו שכתבנו פה. ואגב; פערמייס (בהקדמה, בכלל הי"ג, ובביאור הקצר על תורה ח, אות כט) מזכיר המבא"ר ספר זה בשם "אמונה בידיעה הרוחניית" בתוספת ה' לפני תיבת 'רוחניית' (ועיין להלן, בהמשך ההערה, מה שלמדנו מזה).

והנה, ביאור שם זה - "אמונה בידיעה רוחניית" - הוא:

ידיעת האדם היא ידיעה אנושית, מגושמת ומוגבלת. אמנם, ידיעת הקב"ה היא "ידיעה

רוחניית", שאין בכח שכלנו האנושי להשיגו. "ואלו הן חמשה דברים שנבדל מדעו מן מדענו. הראשון, שבמדעו האחד יודע ידיעות רבות, ואין ריבוי במדעו. השני, יודע הדברים קודם הימצאם, אפילו כשאין להם הויה כלל. והשלישי, שמדעו מקיף דברים שאין להם תכלית. והרביעי, שאין שינוי בידיעתו. ואין שינוי כשיודע הדבר בכח, ואחר כך שב פועל. והחמישי, שידיעתו אין מוציא הדבר מאפשרותו"

(ליקוטי מוהר"ן, נג).

והנה, הידיעה המבוארת בספר זה – שבאמת אין שום מקום וזמן כלל – היא "ידיעה רוחניית" אלוקית, שאין בכח השכל הגשמי האנושי להשיג ולהבין. כי היא מן הדברים שבהם נבדל מדעו של הקב"ה ממדענו, ובמדענו אין שיך להבין שכל ה"זמן" וה"מקום" הם רק דמיון, כי אנו חיים בתוך מציאות של זמן ומקום.

אמנם, החיבור והקשר שלנו עם ידיעה זו, היא על ידי ה"אמונה", שאנו מאמינים ב"ידיעה רוחנית" זו.

❶ לעובדא ולמעשה ❸

עוברים באמונתם על כל החכמות, ואפילו על החכמות שאינם חכמות, היינו האפיקורסות הבא מחלל הפנוי" (ליקוטי מוהר"ן, סד).

וכל כך גדולה וחזקה אמונתנו, עד שהאמונה הופכת להיות אצלנו ידיעה ברורה. "כי אם תשאל את המאמין איזה טעם באמונה, ודאי אינו יודע להשיב לך טעם, כי אמונה אינו שיך אלא בדבר שאינו יודע טעם. ואף על פי כן, אצל המאמין הדבר גלוי, כאילו רואה בעיניו את הדבר שהוא מאמין בו, מחמת גודל אמונתו השלימה" (ליקוטי מוהר"ן, סב).

וכמסופר על מוהרנ"ת: "פעם אחת עמד לפניו צבי דוב מאומן [= הירש בער, שהיה בתחילה משכיל ואפיקורוס] והתחיל לדבר עמו בחקירת האלקות, ונתלהב מאד ברשפי שלהבת, וענה ואמר לו: מה אתה מדבר עמי מהשם? אני אומר לך "ואראה את ה'!" ובלשונו אמר בזה הלשון: וואס שמועסט דו מיט מיר פון גאט? איך זאג דיר ואראה את ה'?" (כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, לב). ואכן, מגודל האמונה וההתלהבות של מוהרנ"ת

וְהוּא תָּדַר הָעֲשָׂרִים, הַמִּתְּכַר לְסוֹף בְּאוּרֵי שְׁבָסִימָן ס"ו בְּלִקוּטֵי א' [אֲשֶׁר
קָרָאתִי לְחֻלְקֵי בְּשֵׁם 'תְּדָרִים']. וְתַרְוָצָה לְעֵינַן בּוֹ, יַעֲיֵן תַּחֲלָה בְּחֻלְקִים
וְתְדָרִים תְּרֵאשׁוּנִים.

וְלָרֹב עִמָּךְ וְדַקוֹת וְהַפְּלֵאת תְּדַבְּרִים אֲשֶׁר פִּתְּבִיתִי בְּתָדַר הַזֶּה, יִרְאֵתִי
וְנִפְתַּחְתִּי מִן יְהִרְסוֹ תְּקוּרָאִים וְהַמְעִינִים בּוֹ לְדְרוֹשׁ וְלַחֲקֹר עַל יְדֵי

באר אברהם

ספר זה, הוא הסעיף / התדר העשרים של באורי על לקוטי מוהר"ן תורה ס"ו, [אֲשֶׁר
קָרָאתִי לְסַעֲיָפִים שֶׁל הַבְּאוּר עַל תּוֹרַת ז' בְּשֵׁם "תְּדָרִים" י]. וְכִי שְׂרוּצָה לְעֵינַן בְּסִפְרָה זֶה,
יַעֲיֵן תַּחֲלָה בְּחֻלְקִים וְתְדָרִים תְּרֵאשׁוּנִים שֶׁל הַבְּאוּר עַל תּוֹרַת ס"ו.^ה

וּמַחֲמַת שְׁתֵּדְבָרִים שְׁפִתְבִּיתִי בְּ"תְדָר" זֶה, הֵם עֲמוּקִים וְדַקִּים וּמִפְּלֵאִים מְאֹד, לְכֵן

שפת הבאר

"ועיין נפלאות בדברי רבינו ז"ל בסימן כ"א על
מאמר רבותינו ז"ל לעתיד לבוא צדיקים יושבים וכו'
שביאר שם איך אלו המבוכות הנ"ל נמשכין משכל
המקיף שאי אפשר להשיגו עכשיו בשום אופן. וכן
בהתורה 'בא אל פרעה' בסימן ס"ד, שמבואר שם
שיש קשיות שנמשכין מסוד חלל הפנוי שאי אפשר
למצוא בהם שכל ליישבן בשום אופן. וכן בהתורה
'ויהי מקץ כי מרחמם ינהגם' בליקוטי תניינא סימן ז'
שמבואר שם שיש קושיות שהם למעלה מהזמן שאי
אפשר לתרצם, כי אם ירצה לתרץ אותם יקשה אחר
כך עוד קושיא שיהיה חזקה יותר מבתחילה עד
שיכול ליכנס בקושיות ותירוצים שלמעלה מהזמן
שאין הזמן מספיק לבאר הקושיות והתירוצים שיש
שם וכו' עיין שם היטב. וכן בכמה מקומות בספרים
שלו הקדושים ... הכלל, שבכל מקום שמדבר רבינו
ז"ל מחקירות וקושיות כאלו אינו רוצה לתרצם
בשום מקום, רק כל דבריו הם, שהוא זכרוננו לברכה
בחכמתו הנפלאה מגלה תורה נפלאה בדרך נפלא
ונורא מאד, ומראה לעינינו ומבאר לדעת להראות
מהיכן אלו הקושיות נמשכין, שמחמת זה אי אפשר
לתרצם וליישבם בשום אופן. וכוונתו להראות
לדורות שאסור ליכנס בחקירות אלו, כי אי אפשר

מציאות של זמן ומקום. ודבר זה מוכח מתוך לשון
המבאר בהמשך דבריו, שהזכיר כמה פעמים ענין
'ידיעת' השם ["ידיעתו וכוחו", "מציאותו וידיעתו"].
וכן מוכח ממה שקרא במ"א את שם החיבור "אמונה
בידיעה הרוחניית" בתוספת ה' לפני תיבת 'רוחניית',
שמזה מוכח דקאי על הידיעה הרוחניית, והבן כי
א"א לבאר כ"כ בכתב. (ויתכן שלפי"ז צריך לנקד
שם (בכלל ה"ג ובתורה ח') "אמונה בידיעה הרוחניית").

ואגב; ענין 'ידיעה' זו שיין גם לענין "הידיעה
והבחירה", אשר כבר ידועה השאלה: מאחר
שהקב"ה למעלה מן הזמן, והוא יודע עכשיו מה
שיהיה לאחר זמן, א"כ כיצד שיין בחירה. וכבר
הזכיר הרמב"ם ענין זה בהלכות תשובה, וכתב:
"שמא תאמר: והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה,
וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא.
אם ידע שהוא יהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה
צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה
רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו. דע שתשובת
שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, וכמה
עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה" (יד החזקה

להרמב"ם, תשובה ה, ה).

שפת הבאר

לישבם בשום אופן ועל כן כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים" (חיי מוהר"ן, כד). ועיין עוד בחיי מוהר"ן, אות תט"ו.

וגם זה הוא הטעם מדוע אסור להעמיק בספר זה יותר מגבול חכמתו ודעתו, כי יכול לבוא מזה לקושיות אלו הנמשכים מן החלל הפנוי שאי אפשר למצוא בהם שכל ליישבן בשום אופן, וכל כניסתנו לסוגיא זו הוא רק באמונה פשוטה ותמימה, אשר על ידה עוברים העבריים גם על החלל הפנוי.

ד. בשם "חדרים". באופן כללי נקראים הסעיפים ב"ביאור הליקוטים", בשם "סימנים" או "אותיות". אך ישנם כמה וכמה תורות שבהם קורא המבאר את הסעיפים בשם אחר, לפי עניין התורה (וכגון: בתורה כ"א קראם בשם "הודעות", מאחר שהיא עוסקת בענין השגת הדעת. ובתורה כ"ב קראם בשם "מפתחות" מאחר שהיא עוסקת בענין החותם בתוך תותם, וכן הלאה). ובתורה ס"ו, קרא אותם בשם "חדרים", כי בתורה זו מדבר רבינו ז"ל מעניין ההוצאה מהכח אל הפועל, וממשיל זאת לבניית "בית", עיין שם. [ובתחילת הביאור הציג כמה פליאות, וקראם בשם "שערים ופתחים לקשרי התורה שבסימן ס"ו"].

ה. ומי שרוצה לעיין בספר זה, יעיין תחילה בחלקים וחדרים הראשונים של הביאור על תורה ס"ו. כי רק על ידם יוכל להבין היטב דברי הספר. כי אע"פ שבספר זה הרכיב ועירב מכמה תורות בליקוטי מוהר"ן, כמבואר להלן, אעפ"כ הם מיוסדים על תורה ס"ו, והם המושך מהביאורים שכתב על תורה זו. (ובס"ד כשנגיע לבאר את הביאור הליקוטים שעל תורה ס"ו, נבאר בס"ד עומק הקשר בין המבואר בספר זה, לבין כלליות הביאורים על תורה זו).

ו. עמוקים ודקים. ביאור כפל הלשון, הוא פשוט למעיינים, כי דברים אלו מלבד שיש בהם 'עומק' גדול מאד, הרי הם ג"כ 'דקים' ועדינים ביותר, ובקל אפשר לטעות לימין או לשמאל, והבן.

ובענין עוצם עומק ודקות הדברים, כתב המבאר גם בתוך דבריו בכת"י, וזה לשונו: "ודוק היטב היטב, כי אין ביכולתי לבאר בכל זה אפילו בפה ומכל שכן בכתב".

ז. ומופלאים. לשון המבאר הוא "זהפלאות הדברים", ולפי"ז תבין שאין הכוונה רק שדברים אלו הם 'נפלאים', אלא שהם 'מופלאים' ונשגבים מהבנתנו, ודוק. ואגב; בספר זה מתאים

לעובדא ולמעשה

להתפלא מרחוק על גודל ועומק פירוש התיבה הזאת"

(כוכבי אור, ששון ועומה, הערה ג).

כי באמת, ענין זה של "נצח" ו"נצחיות", הוא דבר שאינו מובן כלל בשכל האנושי, כי אין החושים הגשמיים מכירים שום דבר נצחי, כי כל דבר גשמי אינו נצחי. ולכן אי אפשר להתבונן כלל על ידי השכל האנושי בענין זה של "נצח". אמנם, "בהאמונה הפשוטה מצוה להתפלא מרחוק על גודל ועומק פירוש התיבה הזאת". כי בכח האמונה הפשוטה, אנו יכולים להתפלא מרחוק על ידיעה רוחנית זו, ער אשר תאיר לנו האמונה בידיעה רוחנית ברורה, ותתן לנו כח לההביל כל הבלי הזמן, ולהתחזק ולהתחדש תמיד בעבודת ה' בבחינת "אני היום ילידיתך".

האמין לו הירש בער, שהוא אכן 'ראה' את ה'. וכפי שמסופר שם בהמשך: "אמר המעתיק: שמעתי שדיכר פעם אחת איזה איש עמו גם כן מחקירת אלקות, ואמר לו בזה הלשון: איך האב הירש בער'ן גיזאגט ואראה את ה', און ער האט מיר גיגלויבט [= אמרתי להירש בער "ואראה את ה'" והוא האמין לי] (שם).

ומאחר שניתן לנו הכח הנפלא הזה, של "אמונה", מצוה גדולה להתבונן בכח אמונה זו, גם ב"ידיעה הרוחנית" של 'למעלה מן הזמן', למען נתעורר ונתחזק על ידה בעבודת ה'. וכפי שכותב המבאר בספרו 'כוכבי אור', בזה הלשון: "וגם כבר נודע מה שמוהר"ן ז"ל דיבר פעם אחת מפירוש תיבת 'אייביג' [= נצח] והמוכן מדבריו הקדושים שבהאמונה הפשוטה מצוה גדולה

זֶה גַּם בְּמִפְּלֵא וּמִכֶּסֶח לְכָל אָדָם יוֹתֵר מִגְּבוּל דַּעְתּוֹ . אֲצִלְתִּי וַיִּתְּדִתִּי אוֹתוֹ

באר אברהם

פְּחַדְתִּי לְהִדְפִּים אוֹתָם¹, שָׁמָּה יָבוֹאוּ הַקּוֹרְאִים וְהַמְּעִינִים – עַל יְדֵי קְרִיאָתָם בְּדִבְרִים אֱלוֹ – לְדַרֵּשׁ וּלְחַקֵּר גַּם בְּדִבְרִים שְׁמִפְּלָאִים וּמִכֶּסֶּים מֵהֶם², וְהֵם לְמַעְלָה מִהַגְּבוּל שֶׁל דַּעְתָּם וְהַשְׁגָּתָם³. וְלִכֵּן הַכְּדִלְתִּי⁴ וַיִּתְּדִתִּי "חֶדֶר" זֶה, שִׁיְהִיָּה חֲבוּר וְסֵפֶר בְּפָנַי עֲצֻמוֹ,

שפת הבאר

"ונקודה העליונה שעל האלף זה בחינת כתר ... והנקודה היא 'כסא דמתכסיא', כמו שכתוב 'במופלא ממך אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור', וזה בחינת 'כבוד אלקים הסתר דבר', בחינת כתר" (ליקוטי

מזהר"ן, ו).

ומאחר שספר זה, עוסק כולו בסוד הכתר, שהוא ההיכללות של היש והאין, וכדלהלן, לכן הסכנה בעניינים אלו גדולה מאד שלא יחקור האדם במופלא ממנו. אמנם, ראה עוד ב"לעובדא ולמעשה", מה שביארנו בפשיטות את סיבת הסכנה הגדולה שבלימודים אלו, ושם נתבאר איך משתמשים עם כל זה לעבודת ה' בתמימות ובפשיטות.

י. למעלה מהגבול של דעתם והשגתם. "פירוש: כל אחד ואחד יש לו גבול וצמצום בידיעת אלקותו, לפי ערכו ומדריגתו. כי מה שנחשב להקטן במעלה בחינת 'במופלא ממנו', שהוא למעלה ממדרגתו, וצריך לצמצם שכלו שם, זה אצלו בחינת 'במופלא ממנו'. והאדם הגדול ממנו במעלה הגבוהה, הוא יכול להשיג זאת, רק שהוא יש לו צמצום וגבול אחר גבוה ממנו, ששם הוא צריך לצמצם שכלו. וכן אדם הגבוה עוד יותר, גם זה אינו נחשב אצלו בחינת 'במופלא ממנו', רק שיש לו צמצום וגבול גבוה עוד יותר. וכן בכל אדם ואדם לפי מדריגתו. נמצא שלכל אדם וכל בריה יש לו צמצום וגבול מיוחד בהשגת אלקותו יתברך לפי מדריגתו, שעד זה הגבול מותר לרדוף מחשבתו להשיג ממנו יתברך לא יותר" (ליקוטי

מזהר"ן תניינא, ה, בהגהה).

ואכן, רבי שמואל הורביץ זצ"ל בבואו להדפיס את ההקדמה של הספר הזה (בספר ביאור הליקוטים מהדורת תרצ"ה,

ביותר לשון זה של "הפלאה", כי אכן ספר זה עוסק בעניין סוד הכתר, הנקרא פלא, וכדלהלן.

ח. פחדתי להדפיס אותם. וראה מה שביארנו ב"לעובדא ולמעשה", שמצד אחד מחויבים להרחיב את הדיבור בענין זה, אלא שמאידך יש בזה סכנה שלא לעיין בזה יותר מגבול השכל. ולפי"ז מובן מה שמצד אחד טרח המבאר לכתוב כמה וכמה דפים בענין זה, ומאידך הזהיר שלא להדפיסם. [כי לכאורה, אם הדברים מסוכנים, מדוע צריכים לכתבם, ומוטב להשאירם בלב ולא לחרטם עלי גליון כלל. אלא על כרחך, שהדברים צריכים להיכתב ואף להילמד, אלא שמחמת דקות הדברים יש להיזהר שלא להדפיסם, כדי שלא יגיעו לאלו שאינם ראויים לזה ויבואו לידי סכנה].

ט. בדברים שמופלאים ומכוסים מהם. וכדאיתא בגמרא: "שכן כתוב בספר בן סירא: במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור, במה שהורשית התבונן, אין לך עסק בנסתרות" (חגיגה יג ע"א). ועיקר הכוונה היא שלא יחקור בענין סוד מידת הכתר. כי הכתר נקרא 'מופלא', כמו שכתב הרמ"ק: "מופלא הוא הכתר, ונקרא מופלא מלשון העלם, שהוא נשגב ונפלא מכל רעיון, וכל לשון הפלאה תלוי בזה" (פרדס רימונים, שער כג פרק יג). וכמוכא בזה: "אדון יחיד שליט על כולא, מופלא ומכוסה בכתר" (תיקוני זוהר חדש, ספרא תניינא). ועליו נאמר "במופלא ממך אל תדרוש", וכמו שפירש ברעיא מהימנא (זהר ח"ב קנח ע"א) "בההוא זמנא איהי כתר על רישא דמלכא, כתר יתנו לך ה' אלקינו, איהי ידיעת ההוא דאתמר ביה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור". וכן מובא בליקוטי מזהר"ן, וזה לשונו:

שפת הבאר

אחר החי' כללים), כתב אזהרה ובקשה בזה הלשון: "בקשה מאת המעיינים לבלי להעמיק א"ע יותר מכפי מוחו בהקדמה הלזו".

יא. הבדלתי. לשון המבא"ר הוא "אצלתי", ופירוש תיבה זו הוא "הבדלתי, הפרשתי". והוא מלשון הפסוק (קהלת ב. י): "וכל אשר שאלו עיני

לעובדא ולמעשה

יִרְאֵתִי ונפחדתי פן יִהְיֶה הַקּוֹרְאִים וְהַמַּעֲיִינִים בּוֹ לְדֹרוֹשׁ וּלְחַקֹּר עַל יְדֵי זֶה גַם בְּמוֹפְלָא וּמְכוּסָה לְכָל אָדָם יוֹתֵר מִגְּבוּל דַּעְתּוֹ. דְּבָרִים אֵלּוּ, הַמְּבֹאָרִים בְּסֵפֶר זֶה, וּמִגְלִים שֶׁכָּל הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם אֵינּוּ אֵלָּא דְמִיּוֹן, וּבִאֲמַת אֵין זְמַן וּמָקוֹם כָּלל – הֵם דְּבָרִים מְסֻכָּנִים מְאֹד. כִּי יֵשׁ חֵשֶׁשׁ גָּדוֹל, שֶׁלֹּא יִגְרְמוּ דְּבָרִים אֵלּוּ לְמַעֲיִין בָּהֶם, לְהִשְׁתַּבֵּשׁ בְּדַעְתּוֹ הַמּוֹגְבֵּלֶת וְהַאֲנוּשִׁית, וְאֵף לְהִתְדַרְדֵּר עַד כְּדֵי זְלִזּוֹל בְּגִבּוּלוֹת הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם, וּלְהַקֵּל רֹאשׁ בְּחֻמְרוֹת כָּל חֵטָא וְעוֹוֹן. [וְאֵם עַל הַצְדִּיקִים הַגְּדוֹלִים, שֶׁהִתְנַהֲגוּ בְּבַחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִן הַזְּמַן' וְאִיחָרָו זְמַן תְּפִילָּה, הַתְּבַטָּא רַבִּינוּ וְאָמַר "הַצְדִּיקִים שׁוֹגִים בְּזֶה בְּמָה שֶׁמֵּאַחֲרֵיהֶם זְמַן תְּפִילָּה" (חי' מוהר"ן, תפ"ז) עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, אֲזוּבֵי הַקִּיר כְּמוֹנֵה, שֶׁרְחוּקִים לְגַמְרֵי מִבַּחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִן הַזְּמַן', בּוֹדָאֵי יְכוּלִים אֲנוּ לְשַׁגּוֹת וּלְטַעוֹת עַד מְאֹד, בְּבוֹאֲנוּ לְעֶסֶק וּלְעִיִּין בַּעֲנִין 'לְמַעַלָּה מִן הַזְּמַן'].

וְאֵם תֹּאמַר: א"כ מָה לָנוּ וּלְצָרָה הַזֹּאת, לְמָה לָנוּ לְהַכְנִיס רֹאשֵׁנוּ לְעֶסֶק בַּעֲנִין זֶה? דַּע לָךְ, שֶׁאֵע"פ שְׂדֵבָרִים אֵלּוּ גְבוּהִים מִהַשְׁכָּל הָאָנוּשִׁי, אֵע"פ כִּי מֵאִידֶךָ, מוֹטֵלֶת עֲלֵינוּ הַחֻבָּה לְהַרְחִיב אֶת הַדִּיבּוֹר בַּעֲנִין זֶה בְּכָל מָה דֹּאפְשֵׁר, וּכְדִבְרֵיו הַמְּפֹרָשִׁים שֶׁל מוֹהֲרַנ"ת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וְאֵם אֲמַנֵם דְּבָרִים אֵלֶּה גְבָהוּ וּשְׁגָבוּ מִשְׁכָּל אָנוּשִׁי, כִּי בּוֹדָאֵי אֵי אֲפֻשֶׁר לְהַשִּׁיג בְּשִׁכָּל בַּחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן', וְמָה שֶׁנִּתְפַּס בְּלִיבֵי מִזֶּה כִּפִּי מָה שֶׁזְּכִיתִי לְשִׁמּוֹעַ מִפִּי הַקֹּדֶשׁ בְּעֶצְמוֹ אֵי אֲפֻשֶׁר לְבַאֵר בְּפֶה וּבִכְתָב, כִּי מִזֶּה אֵי אֲפֻשֶׁר לְדַבֵּר כִּי אֵם לְכָל חֵד כְּפֹם מָה דְּמִשְׁעָר בְּלִיבִיָּה, אֵף עַל פִּי כֵן אֲנוּ מַחֲוִיבִים לְהַרְחִיב הַדִּיבּוֹר בְּזֶה בְּכָל מָה דֹּאפְשֵׁר, כִּי הוּא חַיִּינוּ וְאוֹרֶךְ יְמֵינוּ!" (ליקוטי הלכות, מילה ז, יח).

וְהַטַּעַם מְדוּעַ "אֲנוּ מַחֲוִיבִים לְהַרְחִיב הַדִּיבּוֹר בְּזֶה בְּכָל מָה דֹּאפְשֵׁר" הוּא, מִפְּנֵי שְׂדֵבָר זֶה הוּא יִסּוּד הַהִתְחַדְּשׁוֹת וְהַהִתְחַזְּקוֹת בַּעֲבוּדַת ה'. "כִּי מִי שִׁיסְתַּכַּל עַל בִּיטוֹל הַזְּמַן וְאֵיךְ הַזְּמַן עוֹבֵר וּפּוֹרַח וְאֵין לוֹ מְנוּחָה אֲפִילוֹ כְּרָגֵעַ, כִּי בִאֲמַת אֵין שׁוּם זְמַן כָּלל, בּוֹדָאֵי יִשִּׁים כָּל לְבוֹ לְבַטֵּל הַבְּלִי הַזְּמַן וּלְשׁוּם כָּל תְּקוּוֹתוֹ בְּבַחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן'. וְגַם, עַל יְדֵי שִׁיאֲמִין בְּבַחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן', עַל יְדֵי זֶה לֹא יִפּוֹל לְעוֹלָם מִשׁוּם נְפִילָה שְׁבַעֲזָלָם,

יְהִיָּה אֵיךְ שִׁיְהִיָּה, כִּי יִזְכּוֹר אֶת עֲצֻמוֹ שִׁישׁ בַּחֲנֵית 'אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֵּיתִיךָ' הַנֶּאֱמָר בְּמִשִּׁיחַ, שֶׁהוּא בַּחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן' שֶׁשֶׁם נִתְתַּקֵּן הַכָּל. וְכָל זְמַן שִׁישׁ לְהָאָדָם נִקְדַּת הָאֲמוּנָה, שֶׁמֵּאַמִּין בֵּה' יִתְבָּרַךְ וּבְעוֹלָם הַבָּא וּבִיאַת מִשִּׁיחַ, שֶׁהוּא בַּחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן', עַל יְדֵי זֶה יֵשׁ לוֹ תְּקוּהָ לְעוֹלָם. וְאֵיךְ שֶׁהוּא, מֵאַחֲרֵי שֶׁמִּחְזֵק עֲצֻמוֹ בְּמָה שֶׁהוּא, יֵשׁ תְּקוּהָ לְאַחֲרֵיתוֹ עַל יְדֵי בַּחֲנֵית 'אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֵּיתִיךָ' שֶׁהוּא קְדוּשַׁת מִשִּׁיחַ שֶׁמִּשֶׁם נִמְשָׁךְ הַקְּדוּשָׁה עַל כָּל הַגְּרָמִים וּבְעֲלֵי תִשׁוּבָה, בַּחֲנֵית 'גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כִּקְטָן שֶׁנּוֹלַד דְּמִי', מְכַל שֶׁכֵּן הַבַּעַל תִּשׁוּבָה. כִּי עַל יְדֵי זֶה עֵיקַר הַכְּנִיסָה לְתִשׁוּבָה וּלְקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל; שֶׁצָּרִיךְ לְחֻשׁוֹב בְּכָל יוֹם וּבְכָל שַׁעָה כֹּאִילוֹ הַיּוֹם נּוֹלַד, שֶׁזֶה נִמְשָׁךְ מִקְדוּשַׁת הַצְדִּיקִים שֶׁהֵם בַּחֲנֵית מִשִּׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ 'אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֵּיתִיךָ'.

"וְכִשְׁיְהִיָּה בְּבַחֲנֵית זֹאת, לְחֻשׁוֹב בְּכָל עֵת כֹּאִילוֹ עֵתָה נּוֹלַד, וְאֲפִילוֹ אִם יַעֲבֹר עָלָיו מָה, יִתְחַזֵּק בְּכָל פַּעַם וְיִחֻשׁוֹב בְּלִבּוֹ שֶׁעֵתָה נּוֹלַד – אִזּוֹ בּוֹדָאֵי סוּף כָּל סוּף יִזְכֶּה לְהִתְקַרֵּב לֵה' יִתְבָּרַךְ וְאִזּוֹ יִתְתַּקֵּן הַכָּל, כִּי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ וְהַכָּל יִתְהַפֵּךְ לְטוֹבָה וְיִהְיֶה נְכַלֵּל הַכָּל בְּבַחֲנֵית לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן בְּבַחֲנֵית מִשִּׁיחַ, בְּבַחֲנֵית אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֵּיתִיךָ. וְהֵבֵן הַדְּבָרִים הַיָּטִב לְמַעֲשֵׂה וּלְהִתְחַזְּקוֹת, כִּי אֵין הַתְּחַזְּקוֹת גְּדוֹל מִזֶּה!" (שם). "זֶה עֵיקַר הַכַּח וְהַהִתְחַזְּקוֹת וְהַתְּקוּוֹה לְשׁוֹב מִכָּל הַזְּוִהֲמוֹת וְהַטּוֹמָאוֹת וְהַפְּגָמִים שֶׁנִּפְלָ בָּהֶם כָּל אֶחָד כִּפִּי נִפְלִיתוֹ, וּלְשׁוֹב לֵה' יִתְבָּרַךְ, כִּי עֵיקַר הַתְּקוּוֹה עַל יְדֵי בַּחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן', שֶׁמִּשְׁיָגִין הַצְדִּיקִים שֶׁהֵם בְּבַחֲנֵית מִשִּׁיחַ" (שם, יז).

הָרִי לָנוּ שִׁידִיעַת עֲנִין זֶה שֶׁל 'לְמַעַלָּה מִן הַזְּמַן', הוּא יִסּוּד גְּדוֹל לְעִבּוּדַת ה', וְהַהִתְחַזְּקוֹת הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר. עַד כֵּן, שֶׁעֵיקַר הַתְּחַזְּקוֹת שֶׁל רַבִּינוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ, הִיָּה עַל יְדֵי עֲנִין זֶה שֶׁל 'לְמַעַלָּה מִן הַזְּמַן', וְכִפִּי שְׁכּוֹתֵב מוֹהֲרַנ"ת: "הַבְּנֵי מִפִּי הַקֹּדֶשׁ שֶׁאָמַר סִמּוֹךְ לְהִסְתַּלְקוֹתוֹ, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עֵתָה רַק עִם זֶה הַמֵּאֱמָר שֶׁגִּילָה עַל פְּסוּק 'אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֵּיתִיךָ', שֶׁהוּא בַּחֲנֵית 'לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן'. וְאֵי אֲפֻשֶׁר לְבַאֵר עֲנִין זֶה בְּכָתֵב כָּלל, רַק מָה שֶׁהַבְּנֵי אֲנִי מְדַבְּרִיו

לְהִיּוֹת לְחֶבְרִי וְסֶפֶר בְּפָנַי עֲצָמוֹ, וְלִמְשַׁמֶּרֶת מְדוּר לְדוֹר, לְכָל יִתְגַּלָּה וְיִנָּתֵן
לְדָפוֹס עַד כִּי יָבוֹא שִׁילָה .

[גם, מה שחלקתי אותו בחבור המיחד בפני עצמו, הוא מחמת שיצאתי

§ באר אברהם §

ויהיה שמור מדור לדור, שלא יתגלה ולא ידפס עד ביאת המשיח י.

[ומלבד הספה הנ"ל, ישנה עוד ספה מדוע הפרדתי אותו שיהיה חבור מיחד בפני עצמו,

§ שפת הבאר §

בבחינת "אני היום ילידתיך", כמבואר להלן, ובאריכות בליקוטי הלכות ^[מלה ד], ואז ישיגו כולם זאת הבחינה. אך עתה בגלותנו, יכולים לבוא על ידי העסק בעניין זה, לחקור ולדרוש במופלא ממנו חס ושלום.

לא אצלתי מהם", ופירש רש"י: "לא אצלתי - לא רחקתי להיבדל מהם".

יב. עד ביאת המשיח. כי משיח הוא ישיג ויגלה סוד התאחדות הזמן ב"למעלה מן הזמן",

§ לעובדא ולמעשה §

צרות רבות ורעות בלי מספר מיום החורבן עד הנה. אשר כמעט כשל כח הסבל, כי ארך עלינו הגלות מאד מאד, וכבר כלו כל הקיצין ואין אתנו יודע עד מה, עד מתי קץ הפלאות. ורבים מבני עמך נכשלו ונפלו על ידי זה, על ידי אריכות הגלות המר הזה כל כך. אבל באמת אתה חושב מרחוק להטיב אחריתנו בטובות נוראות ונפלאות אשר לא נשמעו מעולם, ויש תקוה לאחריתנו. על כן רמזת לנו מרחוק והודעתנו גם עתה התנוצצות נפלא מבחינת 'למעלה מהזמן', למען נדע ונאמין שכל אריכות הזמן של כל הגלויות והצרות מה שעוברים על ישראל מיום הגלויות בכלליות, ובפרטיות כל מה שעובר על כל אחד ואחד, הכל אינו נחשב לכלום. והכל ישתכח ויתבטל לגמרי בעת שיתגלה הדעת השלם על ידי משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו, שנוכח להשיג הדעת של בחינת למעלה מהזמן" (ליקוטי תפילות ח"ב, תפלה לב).

נמצא לעובדא ולמעשה, שבאמת מחויבים אנחנו להרחיב את הדיבור בענין זה של 'למעלה מן הזמן'. ולהכניס הדברים בלבנו היטב, כדי שנוכל להתחזק ולהתחדש עי"ז תמיד. אמנם מאידך, צריכים להישמר מאד שלא להתבונן בזה למעלה מגבול השכל, ולבל נהרוס לחקור ולדרוש במופלא ובמכוסה ממנו כל אחד

הוא, שאמר זאת לעניין מה שהוא עוסק ביגיעות גדולות כל כך לקרב נפשות רבות לה' יתברך ועדיין לא עלתה בידו כרצונו, והמחלוקת והמניעות בגשמיות ורוחניות מתגברין ומתפשטין מאד מאד, בכלליות ובפרטיות על כל אחד ואחד, אשר כשל כח הסבל ורבים נכשלו ונפלו על ידי זה וכו'. ולעניין זה אמר שהוא מחיה עצמו בעניין זה של 'אני היום ילידתיך', היינו שה' יתברך יעזרנו לדלג על הכל. וסוף כל סוף יתגלה האמת וכולנו נשוב לה' יתברך באמת וכל הימים הראשונים יפלו, כי כל הזמן יתבטל ויוכלל הכל בבחינת למעלה מהזמן, ושם יתקן הכל" (שם).

ואכן מפני כך, גילה לנו הש"י על ידי הצדיקים, ענין זה של "למעלה מן הזמן", כדי שיהיה לנו למשיב נפש, להחזיק מעמד בגלות הארוך והמר, וכלשון מוהרנ"ת בליקוטי תפילות: "ריבוננו של עולם, ריבוננו של עולם, קדמון לכל הקדמונים, ראשון לראשונים ואחרון לאחרונים, אתה הודעתנו מרחוק דברים גבוהים כאלה, רמזים נוראים כאלה, ורמזת לנו מרחוק דרכי נפלאותיך הנוראות, לחיותנו כהיום הזה, להשיב נפשנו בעומק מרידת הגלות הארוך הזה, להזכירנו גדולת נוראותיך, לחזקנו ולאמצנו ולנחמנו בכל צרותינו, אשר כבר סבלנו

לעובדא ולמעשה

שהיה הוא שיהיה. והוא גם עתה בגלותנו עמנו, כי אתפשטותיה בכל דור ודור, ומאיר בנו על ידי צדיקי אמת" (ליקוטי הלכות, נשילת ידיים לסעודה ה' טו).

ולכן, ברחמי ה' שלח לנו השם יתברך, את הבעטלער העיוור, רבינו הקדוש והנורא, שהוא נכלל לגמרי ב"למעלה מן הזמן", ובשורש העליון של ה"אין" הגמור. והוא מאיר לנו גם בתוקף חשכת גלותנו, הארת 'למעלה מן הזמן' להחיותנו ולהשיב נפשנו.

ואף על פי "שאי אפשר לנו להבין זאת בשכל בזה העולם רק להאמין בזה באמונה, אבל הצדיק האמת מחזק אמונתנו על ידי שמסביר לנו בשכלו הנפלא והנורא, שמצמצם אותו באלפים ורבבות צמצומים, עד שמסביר לנו ומברר לנו שאין לנו שום שכל והחכמה החוקה ממנו מאד מאד, כמו שאנו רואין קצת בענין זה בעצמו של בחינת 'למעלה מהזמן' שהסביר לנו בשכל נפלא על ידי השינה שאין שום זמן כלל, אבל אף על פי כן עדיין אי אפשר להבין ענין 'למעלה מהזמן' בשכל, רק אנו צריכין לידע שאין לנו שום שכל, כמו שאנו רואין בחוש, ולקשר עצמנו באמונה ולסמוך על דברי הצדיקים האמתיים להאמין בכל דבריהם הנאמרים באמת" (ליקוטי הלכות, מילה ה' י).

והן על זאת יתפלל כל חסיד לאביו שבשמים: "רחם עלינו גם עתה, והאר עלינו הארת הדעת הקדוש הזה שהוא אורו של משית, באופן שנזכה להכניע ולבטל כל התאוות והמידות רעות על ידי שנזכור תמיד בביטול הזמן, כי הזמן רץ ושט ופורח מאד, ואינו מתמהמה ומתעכב אפילו רגע אחת, ואין בו שום תפיסה כלל, כי באמת אין שום זמן כלל. חמול עלינו בחמלתך הגדולה והצילנו מפגעי הזמן, ואל נחליף עולם עומד לנצח בעולם עובר חס ושלוש. חננו מאתך דעת ושכל אמתו באופן שנזכה להבין ולראות ביטול הזמן, ואל יטעה אותנו הזמן כלל, ונזכה להתחיל בעבודתך בכל יום ובכל עת מחדש, ואל יבלבל אותנו כלל כל מה שעבר עלינו עד אותה השעה. ונזכה בכל עת לקדש עצמנו באמת, ולקשר ולכלול כל הזמן בבחינת 'למעלה מהזמן', עד שנזכה לצאת מתחת הזמן והמקום, לבחינת 'למעלה מהזמן', 'למעלה מהמקום', כרצונך וכרצון צדיקיך האמתיים אשר זכו לזה בשלימות באמת" (ליקוטי תפילות

ח"ב, תפילה לב).

לפי מדרגתו, ולא להשתמש בזה רק מה שנצרך להתחזקות והתחדשות בעבודת ה'. (וכמו שמצאנו בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן י"ב, במאמר "ואיה השה לעולה", שגם שם ראה רבינו לנכון לגלות לנו את הסוד הנורא של המאמר סתום שמחיה את המקומות המטונפים, ומאידך הזהירנו לבל נעיין בזה יותר מדי. ודוק, כי הוא ענין אחד עם המבואר כאן, וכפי שמקשר זאת המבא"ר עצמו בסוף הספר).

עד כי יבוא שילה. משיח צדקנו, הוא זה ששיגי בשלימות השגה נוראה זו של 'למעלה מן הזמן', ועל כן משיח שעבר עליו מה שעבר מיום בריאת העולם וסבל מה שסבל, ואחר כל זה, בסוף יאמר לו השם יתברך 'בני אתה, אני היום ילידתיך'. והדבר תמוה ונפלא מאד לכאורה. אך כל זה מחמת גודל עוצם שכלו של משיח, לפי גודל מדרגתו שיאחז אז, ומחמת הפלגת עוצם מעלת שכלו, שיגדל אז מאד מאד, על כן יהיה כל הזמן שעבר עליו מיום בריאת העולם עד אותו הזמן, כולו אין ואפס ממש, ויהיה ממש כאילו נולד היום, כי יתבטל כל הזמן בשכלו, שיהיה גדול מאד. ועל כן יאמר לו השם יתברך 'אני היום ילידתיך', 'היום' ממש, כי כל הזמן שעבר, אין ואפס לגמרי" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, סא). ולא רק ששיגי לעצמו השגה זו של 'למעלה מן הזמן', אלא הוא יאיר הארת הדעת של 'למעלה מן הזמן', ויתחזקו על ידי זה בעבודת ה'.

ולכן, עד כי יבוא שילה, אי אפשר לנו להשיג בשלימות ענין זה, ויש סכנה לעיין בזה יותר מדאי. אמנם, אעפ"כ שולח לנו השם יתברך צדיקים אמיתיים שיאירו לנו אורו של משיח גם בתוקף הגלות, כדי להחיותנו ולהשאיר לנו פליטה בארץ. "כי זה ידוע שהעיקר להמשיך עלינו גם עתה בחינת הגאולה, בבחינת 'קרבה אל נפשי גאלה' כמו שאומרים בשם הבעל שם טוב ז"ל. וכל דברי הצדיקים, בפרט דברי אדונו מורנו ורבנו זכרנו לברכה, כולם הם עצות להחיות נפשותינו עתה גם עתה, כל אחד ואחד בכל מקום שהוא" (ליקוטי הלכות, מוהר"ן ח"א, ע'). ו"עתה בגלות המר הזה, כל תקוותנו וכל גאולתנו ופדות נפשנו שאנו מקוים ועוסקים להמשיך עלינו בכל יום, בבחינת 'קרבה אל נפשי גאלה', הכל הוא בכח הצדיקי אמת האלו שהם בחינת משה, שהוא היה הגואל הראשון והוא יהיה הגואל האחרון בבחינת מה

בו קצת מדרכי באורי שבספרי, וערבתי והרכבתי דבריו הקדושים ממאמר לחברו, במבאר מזה לקמן בפנים].

הקדמה

בהפלגת הזקנה הנזכרת ביום הראשון מהו בעטלערם, שלכאורה הוא

באר אברהם

והוא: מחמת שבחבור זה שניתי מדרכי שנהגתי בכל באורי בספר זה י. כי בכל באורי לא ערבתי תורה עם חברתה רק עינתי וחדשתי בכל תורה 'מיניה וביה' [= ממונו ובתוכו] י, ובחבור זה ערבתי והרכבתי דבריו הקדושים ממאמר לחברו י, במבאר ענין זה בתוך הספר י.

הקדמה י

(בספרי מעשיות, במעשה משבעה בעטלערם, ביום הראשון, מספר רבנו הקדוש על הבעטלער העור, ששבח את עצמו, ואמר: "אני זקן מאד, ועדין אני יניק לגמרי, ולא

שפת הבאר

מאמרים, וה"הרכבה" הוא שהרכיב ממש ענין אחד בחבירו, כאותו המרכיב נטיעה בחבירתה. כי באמת, מלבד מה שהזכיר בדבריו כמה דברים מכמה מאמרים, הרי שהוסיף והרכיב אותם יחד, וכגון: בסימן ז' ת', מלבד מה ש"עירב" והביא שם כמה מאמרים יחד - תורה מ"ו תנינא, תורה י"ב תנינא, וכו' - "הרכיב" אותם ג"כ זה בזה וקישר ביניהם, ודוק.

טז. דבריו הקדושים ממאמר לחבירו. ומכאן מוכח שאע"פ שבוודאי דרך העיון בליקוטי מוהר"ן הוא שלא לערב תורה בחבירתה, אעפ"כ בוודאי יש קשר גדול בין כל תורותיו של רבינו ז"ל, ויש מקום לקשר תורה לחבירתה.

ואולי כאן המקום להזכיר את אשר האריך להוכיח, רבי נתן צבי קעניג זצ"ל, בהקדמתו לספר "המפתח" (הנרמס בחב ככל המדורות האחרונות של ליקוטי) שיש קשר גדול בין

יג. שיניתי מדרכי שנהגתי בכל ביאורי בספר זה. ואגב; הדברים מפליאים, עד כמה הקפיד המבאר על מסילת העיון הנכון, לבלי להרכיב ולערב תורה עם חבירתה (אשר זה נכנס כבר בגדר ה"דרש" ואינו עיון בעומק הפשט, כמבואר בהקדמה). עד כדי כך, שכששינה ממסילתו זו, ראה בזה סיבה לכתוב את הביאורים בספר נפרד, ולא לכלול אותו יחד עם שאר הביאורים. והבן לענייניו, עד כמה יש להקפיד על כך, לצעוד במסילת העיון הנכון, לחפש עומק פשט דברי רבינו בכל תורה 'מיניה וביה', ולא להרכיב מתורה לחבירתה [וראה עוד מש"כ בזה להלן].

יד. עיינתי וחדשתי בכל תורה 'מיניה וביה'. וכמבואר באריכות לעיל בפתיחה ובהקדמה, לך נא ראה שם.

טז. עירבתי והרכבתי. יש לפרש ככל הלשון, ש"עירוב" הוא מה שהזכיר בענין אחד כמה

כל תורותיו של רבינו ז"ל, עד כדי כך שניתן לפרש את כולם כדרוש אחד ארוך. ומתביבות הדברים אעתיק לשונו:

"וזה כמה אשר עלה ברעיוני על דבר מה שכתב מוהרנ"ת ז"ל בהקדמתו לספרו הקדוש ליקוטי הלכות, וזה לשונו: וזה ברור וידוע לכל משכיל, שבכל המקומות שנמצא בספרים קדושים חידושים וביאורים באריכות גדול וכו' או בספרי האר"י ז"ל, שכל דרוש ודרוש מתרחב והולך מאד, ועל פי רוב הדרוש שבסוף מקושר מאד להדרוש שלפני כמה וכמה דפין. ומי שבקי היטב בכתבי האר"י ז"ל, מבין שכמעט כל הספר 'עץ חיים' ו'פרי עץ חיים' הם דרוש אחד גדול, ע"כ. לפי עניות דעתי, דבריו יסובו ג"כ על ספר אדמו"ר הקדוש והטהור, אשר ייחשב לבנין אחד נהדר בקודש [וכן נראה מדבריו בליקוטי הלכות, שדרש סמוכין בתורת אדמו"ר ז"ל ממאמר למאמר].

ובזה יושב מה שהיה תמוה בעיני על מה שמובא בהשיחות אשר בתחילת ספר 'ביאור הליקוטים' וזה לשונו: שנה האחרונה (להסתלקות אדמו"ר זיע"א) אמר רבינו ז"ל למוהרנ"ת: מהיום אומר לכם תורה בכל שבת, כי אז התחיל לומר תורה [על פרשת] בראשית ונת, ולא אמר עוד. ואמר ר' אברהם ע"ה, שכוונת רבינו ז"ל היה באופן שיהיה מוהרנ"ת אצלו בכל שבת ואז יאמר, אבל כשהוא לא היה, לא היה לו בפני מי שיאמר תורה, וזה שאמר: איך וועל אייך זאגן תורה. ומוהרנ"ת לא הבין כוונתו, וזה הענין של ה'ראשי פרקים' שהכין עצמו לומר תורה לכמה שבתים, עד כאן. והכוונה הוא על ה'ראשי פרקים' שבליקוטי תניינא סימן ע"ט. ואם אמנם כדבריו אשר מוהרנ"ת זצ"ל מרוב ענוותנותו לא ירד בזה לסוף דעת אדמו"ר נ"ע, יפלא הדבר: איך לקח מוהרנ"ת ופירש את כל הראשי פרקים כמאמר אחד, המקושר בטוב טעם ודעת? כי הרי לפי דברי הגר"א בר"נ אין כאן מאמר אחד אלא ראשי פרקים של י"א מאמרים, ואיך נפרש אנו את הקשר ביניהם?

אלא הדרן לקמייטא, כי אם אמנם הם י"א מאמרים חלוקים, מ"מ מקושרים הם בקשר נפלא. כי לעומקן של דברים, כל דבריו הם מקושרים והם

דרוש אחד גדול, כדברי מוהרנ"ת לעיל בדברו על עץ חיים ופרי עץ חיים. (ואין דברינו אלו לגבי דרך הלימוד והעיון בספרי אדמו"ר, אם לפרש מיניה וביה או ממאמר אחד למשנהו, ועיין ב'שיחות וסיפורים' דף פ"ח להגר"א בר"נ ז"ל) (הקדמת רנ"צ לספר "המפתח").

ובפשטות, הגדר בזה הוא, שכשאנו רוצים להגיע לעומק ה"פשט" בתורה מתורותיו של רבינו, אין אנו יכולים להרכיב ולערב תורה אחת בחבירתה, ולפרש תורה זו ע"פ מה שמובא בתורה אחרת. אבל לדרוש ולקשר בעלמא תורה אחת לחבירתה [לא בדרך "פשט" בתוך התורה, רק בדרך "דרוש", או לבנות בנין מכל תורותיו של רבינו על איזה ענין] בוודאי יש מקום לזה. אלא שמאחר שאין זה אלא בדרך 'דרש' או כיו"ב, יש בזה סכנה של איסור חדש (כמבואר בהקדמה לביה"ק) וצריכין לזה מדמה מבורר, ואכמ"ל.

יז. כמבואר ענין זה בתוך הספר. כי בדבריו שבתוך הספר מבאר את הסיבה שהביאה אותו לצאת מדרכו, ולהרכיב ולערב גם מתורות אחרות. והיא: מחמת שהנקודה המתבארת בספר זה היא "הקדמה נפלאה גם לשאר מאמרי הקדושים", לכן עירב גם תורות אחרות.

וזה לשונו שם בתוך דבריו בכת"י: "ואם אין דרכו בספרו הקדוש לבוא ממאמר אחד לחבירו וכנ"ל בהקדמה עיין שם, אבל מהנראה לעניות דעתי בהפלאות אחדות תכלית המיעוט והמרובה שבמקום זמן [אשר האיר בזה עינינו מדמיון והשתוות השינה הנ"ל] שהוא הקדמה נפלאה גם לשאר מאמרי הקדושים, אמרתי להאריך בזה כפי המובן מדבריו הקדושים במקומות אחרים".

יח. הקדמה. דברים אלו דלהלן, הם ההקדמה לספר "אמונה בידיעה רוחנית", ובהם הוא מבאר בקיצור עיקרי הדברים, שבשורש העליון אין מציאות של זמן ומקום כלל, וכל המציאות של זמן ומקום, הוא ירידה והתלבשות מהפלא העליון. ולאחר מכן, בספר עצמו, הרי הוא נכנס לבאר עומק ודקות העניינים אין שהאין והישות כלולים יחדיו, והמסתעף לזה.

יט. ששיבה את עצמו. וכך אמר הבעטלער העיוור להחתן והכלה: "אתם סבורים שאני

תכלית ההפך מהפלגת ינקותו שעדין לא התחיל לחיות כלל.

יבאר זה וזה מהפלגת הזכרון והדעת שבו, למעלה מכלם. כי הוא המבטל ומאחד כל הזמן לעולמי עד, עד שגם בתכלית ההפך

באר אברהם

התחלתי עדין לחיות כלל, ואף על פי כן אני זקן מאד". (והנה) מה שהפליג הבעטלער אודות זקנותו ואמר "אני זקן מאד", הוא לכאורה תכלית ההפך ממה שהפליג אודות ינקותו, ואמר "עדין אני יניק לגמרי ולא התחלתי עדין לחיות כלל". שהרי אם הוא זקן, כיצד יתכן שעדין לא התחיל לחיות?

אמנם, ההסבר איך מתיישבים זה וזה – הזקנה יחד עם הינקות – הוא: מחמת שאותו בעטלער עוד זכה לזכרון ודעת^כ מפלגת, יותר מכלם^כ. לכן, מרב זכרונו ודעתו,

שפת הבאר

שהזכרון הוא מגודל הדעת. וכן מבואר בליקוטי הלכות, שהזכרון של הבעטלער הוא מגודל הפלגת דעתו, וזה לשונו: "שלימות הדעת הוא בחינת שלימות הזכרון, כמובא בהתורה 'דרשו' (בסימן ל"ז) שזכרון הוא בחינת דעת ושכחה היא בחינת כסילות. ועל כן הזכרון שהוא שלימות הדעת, הוא בבחינת למעלה מהזמן. וכנראה בחוש שעיקר השכחה הוא מחמת הגדלת הזמן, כי עיקר השכחה היא בריבוי הימים והזמן. וכמו שכתוב ברבות הימים הכל נשכח. אבל מי שזוכה לדעת שלם שעל ידי זה נתבטל הזמן, הוא זוכה לזכרון ואין לו שכחה, כי בודאי כשאין זמן אין שכחה, כי עיקר השכחה מריבוי הזמן וכנראה בחוש כנ"ל. ועל כן אלו הזקנים הקדושים הנוראים הנ"ל, כל אחד כפי שלימות דעתו, כפי מה שזכה לבטל הזמן, כמו כן זכה לזכרון נפלא ונורא מה שאין בדרך הטבע כלל, כי בודאי לא נמצא שום חכם בכל החכמות שיתפאר עצמו שזוכר מה שנעשה עמו בעת חתיכת טבורו, מכל שכן וכל שכן שלא נמצא מי שזוכר מה שנעשה עמו בימי העיבור קודם שיצא לאויר העולם, מכל שכן יותר ויותר, כמבואר שם נפלאות נוראות גדולת הזכרון של כל אחד יותר על

עיוור? אין אני עיוור כלל. רק שכל זמן העולם כולו, אינו עולה אצלי כהרף עין. (ועל כן הוא נדמה כעיוור, כי אין לו שום הסתכלות כלל על העולם, מאחר שכל זמן העולם אינו עולה אצלו כהרף עין. ועל כן אין שייך אצלו הסתכלות וראיה בזה העולם כלל). ואני זקן מאד, ועדיין אני יניק לגמרי (היינו 'יונג'), ולא התחלתי עדיין לחיות כלל. ואף על פי כן אני זקן מאד".

כ. ההסבר איך מתיישבים זה וזה. בדברים אלה תרגמנו את לשון המבאר שכתב "יבאר זה וזה". (דלכאורה תיבות "זה וזה" קאי אתיבת "יבאר". ואולי קאי תיבות "זה וזה" על ההמשך, וכך הוא הפירוש: שזה וזה, הזקנה והינקות, נמשכים כאחד מהפלגת הזכרון וכו'. והיינו הך).

והנה, נוסח הדפוס – הן בביאור הליקוטים בתורה ס"ו, והן בחכמה ותבונה סימן ט"ז – הוא "וזה מהפלגת הזכרון". אמנם בכתב יד, הגירסא היא "יבאר זה וזה מהפלגת הזכרון", כפי שכתבנו כאן.

כא. זכרון ודעת. יש לציין ששם בסיפורי מעשיות נזכר רק "זכרון" ולא "דעת", אמנם המבאר כתב "זכרון ודעת", ע"פ המבואר בתורה ס"א תניינא,

חבירו, עיין שם" (ליקוטי הלכות, מילה ד, תו).

שפת הבאר

כב. יש לו זיכרון ודעת מופלגת, יותר מכולם. פירוש: יותר מכל שאר ה"זקנים" המובאים שם במעשה מז' בעטלערס. כי אע"פ שגם שאר הזקנים המובאים שם במעשה היה להם ג"כ בחינת זכרון ודעת, כל אחד לפי מדרגתו הרמה, אעפ"כ הוא זכה למדרגת זכרון ודעת יותר מכולם, בבחינת "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה".

וכמסופר שם בזה הלשון: "ולא אני בעצמי אומר זאת, רק שיש לי הסכמה על זה מהנשר הגדול. ואספר לכם מעשה (כל זה הוא דברי העיוור הנ"ל): כי פעם אחת הלכו אנשים בספינות הרבה על הים. ובא רוח סערה ושבר את הספינות, והאנשים ניצלו. ובאו אל מגדל אחד. ועלו אל המגדל, ומצאו שם כל המאכלים ומשקאות ומלבושים, וכל מה שצריכים. והיה שם כל טוב וכל התענוגים שבעולם.

ענו ואמרו, שכל אחד יספר מעשה ישנה מה שהוא זוכר מזיכרון הראשון, היינו מה שהוא זוכר מעת שהתחיל אצלו הזיכרון. והיו שם זקנים ונערים,

לעובדא ולמעשה

"כי תיקון הזכרון צריכין לזהר מאד בכל יום ויום, לשמור את הזכרון בכל יום דייקא, דהיינו להזכיר את עצמו בכל יום ויום בעלמא דאתי. כי עיקר השכחה נמשך על ידי ריבוי הזמן, כנראה בחוש שעל ידי אריכת הזמן נשכח הדבר, כמו שכתוב בקהלת 'ברבות הימים הכל נשכח'. כי עיקר בחינת השכחה נאחז מבחינת השינויים שיש בעולם בכל יום ובכל עת, כי ה' יתברך עושה נפלאות בכל עת ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ובכל יום עולה השמש בבוקר ושוקע בערב, ואין יום דומה לחבירו כי יש שינויים גדולים בכל יום ויום, כי בכל יום ויום מתבררים ועולים ניצוצות קדושים שלא נתבררו עדיין מימות עולם כמובן בכוננות. וגם בגשמיות רואין בחוש, מי שמבין קצת. שיש שינויים בכל יום ואין שום יום דומה לחבירו, הן בעצם היום, שבזה היום קר ביותר ובה היום ענן וגשם וכיוצא בזה שינויים רבים בענין האויר והרוח, ושאר ההתהוות שבזמן שיש בהם שינויים רבים בכל יום ויום, כי ה' יתברך משנה עתים בתבונתו. וכן במאורעות האדם ותנועותיו ומחשבותיו והנהגותיו, יש בהם

מהפלגת הזכרון והדעת שבו, למעלה מכולם, כי הוא המבטל ומאחד כל הזמן לעולמי עד. על אף שדברי המבא"ר נסובים פה על הצדיק הגדול, הבעטלער העיוור, אשר מעוצם הפלגת הזכרון והדעת שבו, למעלה מכל הצדיקים, זכה לבטל ולאחד את כל הזמן לעולמי עד, ונכלל כלמעלה מן הזמן. אמנם, גם אנו – המשוועבדים עדיין תחת גבולות הזמן והמקום – יכולים להוציא לעצמנו לימוד נפלא מדבריו הקדושים: שככל שנמשיך על עצמנו את הזכרון, כך יתבטל ויתאחד הזמן. וכדלהלן:

הזמן מורכב מחלקים רבים; יום ולילה, קיץ וחורף. ובכל חלק מחלקי הזמן, ישנם שינויים רבים; עתים לטובה ועתים לרעה. ודבר זה הוא הגורם לו לאדם לשכוח מהתכלית הנצחית. וככל שימשיך האדם על עצמו את הזכרון הקדוש, זכרון בעלמא דאתי, כך ילכו ויתאחדו אצלו חלקי הזמן, ולא יתפעל משינויי הזמנים והמאורעות, רק מתוך כולם יזכר בהשם יתברך ויידבק בו.

לא נמצא בו אפילו פרנע [מציאות הזמן והמקום, שנמצא ונרנש
פרעתנו וחשינו].

באר אברהם

מתבטל אצלו^ב הצמצום והגבול של ה"זמן", עד שמתאחדים כל חלקי הזמן לעולמי
עד^ב, ומתעלים ומתקשרים ל"למעלה מן הזמן"^{בה}. ולכן^ב, מצד אחד, הוא זקן מפלג,
כי זכה לבחינת "למעלה מן הזמן", שהוא שלמות הזקנה דקדושה^ב. ומאידך, הרי הוא

שפת הבאר

כך כל כך, עד שיזכה לזכור מה שנעשה עמו אז
בתחילת הלידה כשיצא לאור העולם בעת שחתכו
את טבורו? זה הקטן שבכולם, וממנו תראה מעלת
קדושת הזקן הקדוש השני, שהיה בעיניו לשחוק
מעלת הזקן הראשון ואמר כמתמיה 'זאת היא
מעשה ישנה אני זוכר זאת המעשה, אבל אני זוכר
גם כשהיה הנר דולק, ופירשה הנשר הגדול אחר כך,
שזהו שזוכר גם מה שנעשה עמו בעת שהיה בבטן
אמו שהיה נר דלוק על ראשו, כמבואר שם.

והנה מעלת זה השני על הראשון יכולין להבין
קצת מרחוק, אף על פי שאנו רחוקים מזה מאד
מאד. כי החילוק הגדול שיש להאדם בין קודם שיצא
לאור העולם בין אחר כך, מבואר בדברי רבותינו ז"ל
בגמרא (נרה ל') ומדרשים ובזוהר הקדוש, כי בעת
העיבור כשהוא במעי אמו אז נר דולק על ראשו
וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, וכיון שיצא
לאור העולם מיד בא מלאך וסטרו על פיו ושוכח
הכל, ועל זה אמר איוב (איוב כט) 'מי יתנני כירחי
קדם כימי אלקי ישמרני' וכו', כמבואר בדברי רבותינו
ז"ל (שם). וכל עבודת האדם, שיזכה לידע ולהשיג
מה שידע מתחילה, בעת שהיה נר דלוק על ראשו,
שאז היה מסתכל באור הגנוז משבעת ימי בראשית,
שבו היה האדם צופה מסוף העולם ועד סופו כמובא.

ועתה ראה והבן והבט, כמה גדלה מעלת הזקן
השני על הראשון כגבוה שמים על הארץ וכו', וכן
הג' על הב', וכן כולם. שהקטן שבהם גבוה מאד מאד
עד שאין נמצא כמותו כי אם יחיד בכמה דורות, ואף
על פי כן כנגד הב' הגבוה ממנו נחשב כנקודה, וכן

קודם שנכנס הטעם בתוך הפרי'. ענה השביעי וכו',
ואמר שהוא זוכר גם 'את הריח של הפרי קודם
שנכנס בפרי'. ענה השמיני ואמר, שהוא זוכר גם
'המראה של הפרי קודם שנמשכה על הפרי'.

ואני (היינו זה הבעטלער העיוור שמספר כל זה)
הייתי אז תינוק לגמרי, והייתי גם כן שם. ועניתי
ואמרתי להם: אני זוכר כל אלו המעשיות, ואני זוכר
'לאו כלום!' (און איך גידענק גאר נישט) ענו ואמרו:
זאת היא מעשה ישנה מאד, יותר מכולם! והיה
חידוש גדול אצלם שהתינוק זוכר יותר מכולם". עד
כאן ממה שסיפר הבעטלער.

וראה מה שכתב על זה מוהרנ"ת בליקוטי הלכות,
וזה לשונו: "ואם עיני שכל לך, תבין מרחוק מה מאד
עמקו מחשבותיו, ואי אפשר להאריך בזה כלל.
והחפץ באמת יראה ויבין משם גדלות השם יתברך
וגדולת הצדיקים האמתיים הגדולים, גודל מעלתם
שזכה כל אחד ואחד כפי מה שהתפאר בעצמו שם,
כי כל מה שמבואר שם שסיפר כל אחד, הוא ענין
ההתפארות של איזה צדיק גדול ונורא מאד מאד
שהתפאר בעולמות עליונים במקום שהתפאר שזכה
בזה העולם למה שזכה, אשרי לו, אשרי חלקו.

למשל: בעניין שיתבאר לפנינו, שהתפארו הזקנים,
וכל אחד סיפר מה שזכר מזיכרון הראשון וכו'. הקטן
שבכולם גבוה מאד מאד, מה שאי אפשר להכניס
במח עוצם גדולתו ותוקף קדושתו. כגון שאחד
התפאר שזוכר מה שנעשה עמו בעת שחתכו את
טבורו; ראה והבן והבט, הנמצא כזה אפילו חד בדרא
שיזכר להתפאר כזה, שיזכר ויקדש גופו וחומריו כל

הב' נגד הג' וכו' וכו', וכן להלן להלן, עד זה שהתפאר שהיה תינוק אז לגמרי, שהוא הבעטליר העיוור בעצמו, שאמר שזכר כל אלו המעשיות והוא אינו זוכר כלום וכו', עיין שם. כי זה כלל גדול ומבואר ומוכן בדברי רבותינו ז"ל ובכתבי האר"י ז"ל שאפילו המדרגה הגבוה שבמדרגות, אעפ"כ כנגד המדרגה הגבוהה עוד יותר, נחשב הכל כנקודה בעלמא כנגדה, כמו שכתוב בזוהר הקדוש 'אפילו כתר עליון אוכמא הוא קדם עילת העילות' וכו' (ליקוטי הלכות, תפילין ה, א).

כג. מתבטל אצלו. לשון המבא"ר הוא "כי הוא המבטל ומאחד כל הזמן לעולמי עד". ותיבת "הוא" קאי לכאורה על הזקן הבעטלער, שהוא זה שמבטל את מציאות הזמן בגודל דעתו וזכרונו. וע"פ זה כתבנו בביאורנו "מתבטל אצלו". אמנם, יתכן דתיבת "הוא" קאי על הזכרון והדעת, שהוא המבטל ומאחד את כל הזמן לעולמי עד. (אלא דהיינו הך, כי הזקן הוא זה שזכה לשלימות הדעת, ועי"ז הרי הוא מבטל ומאחד את הזמן).

והנה, בביאורנו כתבנו: מתבטל "אצלו", כי לכאורה זוהי כוונת הדברים, שבגודל דעתו וזכרונו מתבטל 'אצלו' מציאות הזמן. אמנם, מלשוננו שכתב "כי הוא המבטל והמאחד כל הזמן", אפשר להבין (ע"פ מה שכתבנו לעיל דתיבת 'הוא' קאי על הזקן) שהזקן גורם גם בכלליות ביטול ואיחוד הזמן, כי בכח עבודתו ודעתו, נפעל גם בכלליות ביטול ואיחוד הזמן, ומאיר ביטול זה גם בלב אחרים, עד שיתגלה ענין זה לכל באי עולם. ועיין ב"לעובדא ולמעשה" שם מובא לשון מוהרנ"ת שבכח רבינו אנו יכולים לדלג על הכל [שזהו ענין ביטול ואיחוד הזמן].

כד. שמתאחדים כל חלקי הזמן לעולמי עד. המבא"ר הזכיר בדבריו גם 'ביטול' וגם 'אחדות' וכתב: "כי הוא המבטל ומאחד כל הזמן לעולמי עד" [ובביאורנו חילקנו אותם וביארנו כל אחד בנפרד]. ושניהם אחד, כי "ביטול" הזמן הוא על ידי ה"אחדות" שמאחדים כל חלקי הזמן שיהיו אחד. כי כשמחברים יחד את העבר ואת ההווה ואת העתיד, מתבטל המושג "זמן", והבן מאד.

וזהו ג"כ ענין ה"זכרון", כי עיקר השכחה היא מחמת ריבוי הזמן, שבא מחמת שינוי חלקי הזמנים

זה מזה. וכשמאחדים חלקי הזמן, נתבטל הזמן וזוכים לזכרון. וראה מה שהבאנו בזה ב"לעובדא ולמעשה", דיבורים נפלאים הנוגעים לעבודת ה' בפשיטות לכל אחד ואחד כפי מדרגתו.

כה. ומתעלים ומתקשרים ל"למעלה מן הזמן". הוספנו תיבות אלו, ע"פ מה שכתב מוהרנ"ת: "ביטול הזמן, דהיינו שהזמן נתאחד, דהיינו שהזמן עולה ונתקשר ונכלל בבחינת למעלה מהזמן" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, עט). ופירש עוד בליקוטי הלכות: "היינו שהוא מקשר ומחבר ומעלה התחלקות הזמן ומאחד אותו ומקרב אותו, עד שעולה לבחינת למעלה מהזמן" (ליקוטי הלכות, ראש השנה ה, י).

כו. ולכן, מתיבת "ולכן" עד תיבת "ומאידך", הוספנו מעצמנו, למען יובן מה שכתב המבא"ר "עד שגם בתכלית ההיפך", וכדי לבאר גם ענין הפלגת הזקנה של הבעטלער, והבן.

כז. מצד אחד, הוא זקן מופלג, כי זכה לבחינת "למעלה מן הזמן", שהוא שלימות הזקנה דקדושה. וכמבואר באר היטב בליקוטי הלכות, שעיקר הזקנה ואריכות ימים האמיתית הוא כשזוכים לבחינת 'למעלה מן הזמן', והרי לך דבריו הנפלאים של מוהרנ"ת:

"זוהי בחינת זקנה דקדושה, בחינת 'זקן' - זה קנה חכמה, כמו שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה (קידושין לב). כי כל מה שנוזק יותר, צריך לקנות חכמה ודעת אמתי יותר, ואז נכלל בכל יום בבחינת הזקנה שלמעלה, שהוא בחינת אריכות ימים ושנים האמיתיים, שהוא בחינת 'למעלה מהזמן' שמשם עיקר החיים, עיקר אריכות ימים ושנים [וכמוזבן כל זה בדברי רבנו זכרוננו לברכה בכמה מקומות]. כי מי שאינו זוכה לדעת אמיתי בימי חייו אפילו אם ירבה כחול ימים, אין זה אריכות ימים כלל, כמו שכתוב 'ואילו חיה אלף שנים פעמים וטובה לא דאה' וכו'. כי מה יתרון לו בריבוי ימיו העוברים כצל עובר, כי הלא בכל יום האדם מת, כי היום שחי לא יחיה עוד. ואם כן הוא מת בכל יום, בבחינת 'ויום המות מיום היוולדו', שתיכף מיום היוולדו ממש מתחיל האדם למות מיד. וזה ברור ומוכן לכל בר דעת, לכל מי שיש לו מח בקדקדו. ואם כן מה יתרון לבן מאה

הַפּוֹךְ לַגִּמְרִי מִ"זִקְן" כִּי, וְעַדִּין לֹא הִתְחִיל לַחֲיוֹת כָּלֵל, אִפְּלוּ רָגַע אַחֵר. כִּי אֵין אֲצִלוֹ אֶת הַמְּצִיאוֹת הַמְּנַבֶּלֶת שֶׁל הַזְמַן כִּי וְהַמָּקוֹם לִי, בְּפִי שֶׁהָיָה קִימָת

שפת הבאר

הוויית האדם שזה התפאר שזוכר מה שנעשה עמו בעת חתיכת טבורו, וזה התפאר יותר שזוכר אפילו מה שנעשה עמו בעת העיבור וכו', עד שאחר כך התפאר העיוור הנ"ל שהוא זוכר כל מה שהם זוכרים והוא זוכר לאו כלום וכו', עיין שם העניין הנפלא והנורא הזה אשר לא נשמע מעולם.

והנה זה הזקן שבכל הזקנים שהוא העיוור הנ"ל, הוא זכה לבחינת למעלה מהזמן בתכלית השלימות. ועל כן התפאר עצמו שהוא זקן מאד ועדיין לא התחיל לחיות כלל וכו', וכל הזמן אינו עולה אצלו כהרף עין, שזה עיקר בחינת למעלה מהזמן שכל הזמן אינו עולה כהרף עין, ובכל יום שנוקן יותר נחשב אצלו כאילו נולד היום, שזהו בחינת הנאמר במשיח 'אני היום ילידתיך'. ומזה הזקן הקדוש והנורא והנשגב מאד, זקן שבכל הזקנים, זקן למעלה מכל הזקנים שבקדושה, ממנו אנו ממשיכין הקדושה ... כי כל אלו השמונה זקנים הנ"ל זכה כל אחד לבחינת ביטול הזמן, שמחמת זה זכו לזיכרון בזה, אבל עיקר ביטול הזמן בתכלית השלימות שאין שלימות אחריו, זכה רק זה הזקן העיוור הנ"ל, וממנו ממשיכין הקדושה, כדי להמשיך על האדם הדעת שיזכה גם כן לבחינת למעלה מהזמן שזה עיקר התכלית" (שם, ה).

כת. הרי הוא הפוך לגמרי מ"זקן". במילים אלו תרגמנו מה שכתב המבאר: "עד שגם בתכלית ההיפך", וביארנו את 'תכלית ההיפך', דקאי על הזקנה, והיינו שהוא בתכלית ההיפך מזקנה. וכתבנו כן למען ירוץ הקורא.

אמנם, למען דיוק הדברים יש לציין, דלכאורה קאי 'בתכלית ההיפך' על ענין הזמן, והיינו, שמצד אחד מאחד הזקן הזה את כל חלקי הזמן לעולמי עד, אשר הם ריבוי חלקים עד מאד (כי כלולים בזה כל חלקי הזמן, מתחילת התהוות הזמן עד עולמי עד).

שנים על בן יום אחד?! אדרבא, זה מת יום אחד וזה מת מאה שנים, וכמו שכתוב שם בקהלת 'הלא טוב ממנו הנפל'.

כי תחת הזמן אין שום חיים כלל, כי שם עיקר אחיזת סטרא דמותא, כנראה בחוש לכל, שהזמן הולך ומת בכל יום ובכל עת ובכל שעה, כי כל בני האדם וכל מין בעלי חיים אשר על פני האדמה מימות עולם, כולם הולכים ומתים בכל שעה ובכל יום, כי היום והשעה שחיים לא יחיו עוד כנ"ל. ועל כן באמת אמרו רבותינו ז"ל (ברכות יח) 'רשעים בחייהם קרויים מתים', מאחר שנמשכין אחר הכסילות והרוח שטות, שהוא בחינת תחת הזמן, שחולף ועובר וכלה בכל רגע, שהוא סטרא דמותא. כי עיקר החיות באמת הוא רק מחי החיים שהוא למעלה מהזמן, וכל עיקר קיום הזמן הוא בשביל ישראל ובשביל הצדיקים שעוסקין כל ימיהם בתורה ועבודה שעל ידי זה משלימין דעתם ונכללין בבחינת למעלה מהזמן, ומקשרין ומעלין בחינת הזמן לבחינת למעלה מהזמן. והם זוכין לחיים אמתיים לעד ולנצח, ומהם עיקר המשכת החיות לכל באי עולם בשביל קיום העולם, כי הכל נברא ומתקים בשביל הצדיקים

כידוע" (ליקוטי הלכות, מילה ה, ג).

ובהמשך דבריו, מפרש מוהרנ"ת להדיא, את עניין הבעטלער העיוור, על פי הדברים האלה. וזה לשונו: "וכל זה מרומז בהמעשה של הבעטלער הראשון שהיה עיוור שהתפאר עצמו שאין לו שום הסתכלות כלל על זה העולם, כי כל העולם אינו עולה אצלו כהרף עין, ועל כן נדמה לעיוור, אבל באמת אינו עיוור כלל וכו', כי הוא זקן מאד ועדיין הוא יניק לגמרי ולא התחיל לחיות כלל, ואף על פי כן הוא זקן מאד וכו' ויש לו הסכמה וכו'. ועיין שם מעניין הזקנים מה שכל אחד התפאר בזיכרון שלו, וכל ההתפארות של הזיכרון שלהם הכל בעניין תחילת

וא"כ מצד זה היה נראה כאילו הוא בעל זמן רב. אבל האמת הוא, שמחמת ההתאחדות שהוא מאחד אותם, הרי זה 'בתכלית ההיפך' ממש, שאין לו שום מציאות של זמן ומקום הנמצא ונרגש בדעתנו וחושינו, ודוק.

כט. אין אצלו את המציאות המוגבלת של הזמן.
ובליקוטי מוהר"ן מצאנו שיש עוד סוג של זמן, והוא הזמן הרוחני הנוהג בעולם הבא, אשר שם אין את ה'זמן' המוגבל והמוכר לנו, אלא זמן של מקיפים, 'תקופות הימים והשנים', שהוא סוד 'שפע הכתר'. וזה לשונו שם:

"ולמעלה מן הכל הם המקיפים העליונים של חכם הדור, שהוא הרבי שבדור, שעל ידי שזה הרבי והחכם שבדור עוסק לדבר עם תלמידיו ומכניס בהם דעתו, על ידי זה נכנסים המקיפים שלו לפנים. והמקיפים שלו הם בחינת אריכות ימים ושנים, כי המקיפים שלו הם בחינת עולם הבא, שהוא יום שכולו ארוך, כי שם הוא למעלה מהזמן. כי כל הזמן של כל העולם הזה כולו, מה שהיה ומה שיהיה, הוא כולו אין ואפס נגד יום אחד, ואפילו נגד רגע אחת של עולם הבא, שהוא יום שכולו ארוך. ושם אין שום

זמן, כי הוא בחינת למעלה מהזמן. רק סדר הזמנים שיש שם, הם בחינת השגות של המקיפים. שיש מקיפים שהם בחינת 'ימים', ויש מקיפים שהם בחינת 'שנים', בחינת 'תקופות הימים' (שמואל א, א), 'תקופות השנים' (שמות לד, ודברי הימים ב, כד) ואלו המקיפים שיש שם, הם בחינת סדר הזמנים שם. והשגות מקיפים הללו זה עיקר התענוג והשעשוע של עולם הבא. אשרי מי שזוכה להשיגם. וזה בחינת תכלית הידיעה, כי 'תכלית הידיעה אשר לא נדע'. כי השגות אלו המקיפים, שהם בחינת שעשוע עולם הבא, זה בחינת מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, כי הם הם רב טוב הצפון וטמון וסתום מעין כל. וזהו מה רב טובך, 'מה' דייקא, כי הם בחינת מה, בחינת 'מה חמית מה פשפשת', בחינת 'תכלית הידיעה אשר לא נדע'. וזה בחינת שפע הכתר, כי כתר הוא בחינת מקיף, כמו שכתוב 'כתרו את בנימין' וכו'" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, ז).

ל. והמקום. שם בסיפורי מעשיות, אין נזכר רק ענין ה"זמן" ולא ה"מקום", אמנם המבאר הוסיף וכתב: "הזמן והמקום", וכן בהמשך ה"הקדמה" שלפנינו מזכיר המבאר חמשה פעמים

ובאמת ה' יתברך מצמצם עצמו מאין סוף עד אין תכלית עד נקודת המרכז של עולם הגשמי הזה שאדם עומד עליו במקומו באותו היום ובאותו השעה דייקא, והוא מזמין לו מחשבה דיבור ומעשה בכל יום ויום, לפי היום ולפי המקום ולפי האדם, ומרמז לו בהם דייקא רמזים להתקרב לעבודתו. ומי שזוכה להגדיל דעתו ולהבין בכל יום ויום הרמזים האלה, שזהו בחינת שמירת הזכרון, או אפילו כשאין לו זה השכל להגדיל דעתו בהם, כשעל כל פנים הוא מאמץ באמונה שלימה שבכל השינויים והמאורעות שבזמן ובאדם ובמקום, בכולם משובש אלקותו יתברך, כי הוא יתברך מצמצם עצמו בהם דייקא כביכול כדי לקרבו לעבודתו, אזי ניתוסף לו הכרה וידיעה חדשה בכל יום והשתוקקות וכיסופין חדשים ונפלאים בכל עת אליו יתברך ולעבודתו. אבל את זה לעומת זה עשה אלקים, והקליפה קודמת לפרי, על כן הבעל דבר נאחז באלו השינויים ומטריד את האדם

שינויים רבים בכל יום ויום, מי שמסתכל עליהם. ומריבוי השינויים האלה שבכל יום נמשך השכחה, כי הם מטרידין את האדם מלזכור בעלמא דאתי, וכנראה גם בחוש קצת, שבכל יום ועת העולם מספרים מהשינויים, שהיום קר ביותר והיום חם, והיום צריכין מטר והיום ריבוי מטר, וכיוצא בזה, ובעיתים הללו הפרנסה בדוחק. ובפרט השינויים שיש לכל אחד בפרטיות, שזה מטריד אותו העשירות והמשא ומתן וזה מטריד אותו העניות והדחקות, וזה טרוד לגדל בניו ובנותיו הרבה שיש לו צער גידול בנים וזה הוא השוכי בנים, וזה מספר ממאורעות המלחמות שנשמע עכשיו בעולם. וכיוצא בזה שינויים ופרטים רבים לאין תכלית, שמטרידין את האדם בכל יום, עד שנדמה לו בכל יום כאילו זה היום אינו נחשב לו לזמן חיותו, וזה היום קשה לו לעבוד את ה' יתברך בשלימות מחמת השינוי והבלבול שבזה היום.

באר אברהם

ומרצ'שת ב'דעתנו וחשינו ל'.

שפת הבאר

כן נראה לעניות דעתי כי גם זה בכלל כוונת דבריו ז"ל, כי המקום מקושר לזמן והזמן מקושר למקום. כמו למשל, המעת לעת שהוא יום אחד ולילה אחת, הוא מחמת המקום, כי במקום זה נראה השמש ונקרא 'יום', ובמקום זה כבר אינו נראה ונקרא 'לילה'. וכן כלל המעת לעת, הוא מה שהגלגל מקיף כל הכדור עד שחזור למקומו, זה הוא שיעור מעת לעת. וכן שיעור החודש, מה שהירח מקיף כל הכדור עד שחזור למקומו וכו', וכן השנה מה שהשמש מקיף וכו' עד שחזור למקומו ונקודתו, נמצא כי שיעור הזמן הוא על ידי המקום. וכן שיעור המקום הוא לפי הזמן, כי ממקום זה למקום זה מהלך שעה אחת, ולמקום זה מהלך שני ימים וכו'. וכל זה כפי מהלך הבינוני, ומי שכוחו גדול עוד יותר יכול לילך מהלך זה בזמן עוד פחות מזה, אבל על כל פנים הכל מקושר בהזמן. אבל כשזוכין לדעת כזה שהוא בחינת ביטול הזמן בחינת למעלה מהזמן, אז ממילא נתבטל

גם המקום" (פרפראות לחכמה ח"ב, סימן סא אות ד).

ואגב; יש לציין לדברי מוהרנ"ת שהצמצום של 'מקום' נמוך יותר מהצמצום של 'זמן' [וכפי שאפשר להבין ולראות בחוש, שה"מקום" תופס מקום גשמי מוחשי, ולעומתו הזמן הוא רוחני יותר ואינו נתפס כל כך בחושים הגשמיים רק בדעת ודמיון האדם] ו"כשמעלין בחינת המקום למעלה מן המקום, ממילא עולה הזמן למעלה מהזמן, כי המקום נמוך

יותר" (ליקוטי הלכות, ציצית ג טז).

והנה, האמת הוא, שב"מעשה משבעה בעטלערס" - מלבד הבעטלער העיוור שזכה למדרגת 'למעלה מן הזמן' - מסופר שם גם על בעטלער בעל חטוטרות, שזכה למדרגת 'למעלה מן המקום', "כי איתא בדברי רבנו ז"ל בהמעשה הנוראה של ה' בעטלירש המובא בספר המעשיות, ומובא שם בסיפור המעשה של הבעטליר החמישי, שהיה בעל חטוטרות, מענין 'מועט מחזיק את המרובה'. והמובן שם קצת, כי

את "הזמן והמקום" יחדיו. כי אכן שניהם הם ענין אחד, כי גם הזמן וגם המקום, אינם שייכים אצל השם יתברך כלל, כי כשם שהוא "למעלה מן הזמן" כך הוא גם "למעלה מן המקום". אלא שהוא יתברך צמצם אלקותו וברא מציאות של זמן ומקום לצורך הבחירה, וכל דבר שיש בזה העולם, יש בו גם את הגבול של מקום וגם הגבול של זמן. וכנזכר בתורה ס"ו בליקוטי מוהר"ן (אשר ספר זה שייך אל הביאור על תורה זו) בזה הלשון: "כי בכל דבר שבעולם יש שלש בחינות, שהם מקום וציור וזמן" (ליקוטי מוהר"ן, סו).

וכן בתורה ס"א תניינא - אשר המבא"ר עוסק לדבר ממנה להלן - גם שם, אחר שמבאר שם רבינו ענין 'למעלה מן הזמן', מבאר רבינו גם ענין 'למעלה מן המקום', וזה לשונו: "וכן אנו רואים במקום גם כן, שהבעל כח יכול לעבור מקום גדול בשעה מועטת. נמצא שאצלו כל זה המקום הוא קטן, ואצל החלושי כח נחשב זה המקום גדול, וצריכים לילך שעה מרובה עד שעוברים אותו המקום. וכמו כן למעלה מעלה, כל מה שהכח גדול יותר, המקום נקטן אצלו יותר, וכן למעלה מעלה, עד שהמקום נתבטל לגמרי, רק שבשכלנו אי אפשר להבין כל זה, כמו שאי אפשר להבין בחלום את האמת, שכל אותו הזמן שנדמה בחלום אינו כלום באמת, כמו כן גם אנו אי אפשר לנו להבין, שכל הזמן שלנו אינו כלום למעלה בשכל הגבוה כנ"ל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, סא). ובתפילה שכתב מוהרנ"ת על תורה זו, כָּלֵל שני העניינים בבת אחת, וזה לשונו: "ונזכה בכל עת לקדש עצמנו באמת, ולקשר ולכלול כל הזמן בבחינת למעלה מהזמן, עד שנזכה לצאת מתחת הזמן והמקום, לבחינת למעלה מהזמן, למעלה מהמקום, כרצונך וכרצון צדיקיך האמתיים אשר זכו לזה בשלימות" (ליקוטי תפילות ח"ב, לב).

ובפרפראות לחכמה על תורה זו, ביאר ביאור נפלא בענין הקשר בין ה"זמן" וה"מקום", וזה לשונו:

"שם במאמר הנ"ל 'וכן אנו רואים במקום גם כן' וכו' - הגם כי הדברים מבוארים בפנים, אף על פי

בחינת 'מועט מחזיק את המרובה' הוא קרוב לבחינת 'למעלה מן המקום', ויש כמה בחינות בעניין מועט מחזיק את המרובה זה למעלה מזה, וכל בחינת 'מועט מחזיק את המרובה' הוא עדיין במקום, אבל הוא סמוך קצת לבחינת 'למעלה מן המקום', עד שיש בחינת 'מועט מחזיק את המרובה' והוא סמוך מאד לבחינת למעלה מן המקום, עד ששם יוצאין לגמרי מבחינת מקום לבחינת למעלה מן המקום, ועל ידי בחינה זו יכולין לבוא להאילן אשר תחותהי תטלל כל חיות ברא ובענפיהי וכו', אשר זה האילן עומד למעלה מן המקום לגמרי, עיין שם היטב כל זה העניין הנפלא והנורא מאד" (ליקוטי הלכות, ציצית ג. ח).

אמנם, כבר מונח כלל בידינו מאת מוהרנ"ת, שכל השבעה בעטלערס, כולם אחד (שיש"ק ב. תרצג), וכולם הם רבינו ז"ל בעצמו. וא"כ, רבינו זכה להיכלל בבחינת 'אין', אשר שם הוא גם 'למעלה מן הזמן' וגם 'למעלה מן המקום'.

לא. קיימת ומורגשת. בזה ביארנו את כפל לשון המבאר שכלל בלשונו וכתב: "שנמצא ונרגש" בדעתנו וחושינו. כי באמת, בדעתנו וחושינו, לא רק שאנו מרגישים את הזמן אלא שיש לו 'מציאות' אצלנו (וכפי שכתבנו לעיל, על מה שכתב "הנמצאים לעינינו") ודוק.

לב. בדעתנו וחושינו. ביאור כפל הלשון הוא: כי מציאות ה"זמן", מלבד מה שהיא קיימת

❷ לעובדא ולמעשה ❸

ומביאו לידי שכחה על ידי השינויים, כי עיקר אחיזתו הוא בהשינויים, כי משם אחיזת הכפירות שהוא בחינת היצר הרע כידוע. ועל כן צריך האדם מאד לזהר בכל יום דייקא לשמור את הזכרון היטב" (ליקוטי הלכות, שו"ק ג. ח).

וככל שזכרנו של האדם בעלמא דאתי חזקה יותר, כך הולכים ומתאחדים חלקי הזמן, עד ששיעבוד הזמן מתבטל ממנו. ולהמחיש זאת, נביא לפניך סיפור נפלא שהיה עם מוהרנ"ת, אשר מעוצם זכרוננו בעלמא דאתי 'דילג' בדעתו אל העתיד, וכך לא התבלבל מההווה כלל... ומעשה שהיה כך היה: "בעת שלקחו את מוהרנ"ת למאסר בהשתדלות המתנגדים וליוו אותו המתנגדים בבזיון גדול, וגם בתו של משה חניקעס עם שאר המתנגדים צחקו והתעללו במוהרנ"ת, שמעו אנ"ש איך שמוהרנ"ת אומר: וואס הער איך זיי? האט וועט מען שוין זאגן ס'איז שוין פערציג יאר נאך רבי נתן! = וכי מה אני שומע אותם? הנה אומרים שזה כבר ארבעים שנה לאחר פטירתו של רבי נתן!" (שיש"ק ב. תשס).

ומכל זה יבין כל אחד לעניינו, איך להסיר מעליו מרידות שיעבוד שינויי חלקי הזמן, ולדלג על הכל. "כי זה העולם צריכין רק לדלג ולקפץ. וכמו שסיפרתי לכם בשמו זכרוננו לברכה, שהיה משבח הצדיק שאמר קודם מותו 'איביר גשפרינגן', וגם זה לא היינו זוכים לידע, מכל שכן לילך בזה, כי אם על ידו זכרוננו לברכה. אבל

בכוחו הגדול יכולין על כל פנים לדלג ולקפוץ על הכל. ובתוך כך נזכה לחטוף מצוות, ויש תקוה לאחריתנו כי אחרית לאיש שלום. ועם דרך זה יכולין לרקד כמעט בכל יום, מכל שכן בשבת וימים טובים, מלאכי צבאות ידודון ידודון. און טאקי פארט האפ, נאר גישפרינגין און גאר ניט איבער גיטראכט, גאט איז מיט אונז" (עלים להרופה.

מכתב מיום י"א ניסן תר"ג).

ולפעמים, מתגבר כ"כ מרידות שיעבוד חלקי הזמן, עד שצריכים לדלג לגמרי, ולבלי לחשוב אפילו איך לנצל את ההווה. "ועתה אתה אינך צריך לחשוב שום מחשבות איך לצאת ידי חובת היום, רק לדלג על היום. נאר איבער-שפרינגען בכל מה שתוכל, ואל תחשוב על מה שעבר, מכל שכן שלא לחשוב כלל על להבא. און מע האט גאר ניט צו טאן, סע וועט אלץ איבער פליהין. און מיר האבין אויף איימיצין צו דופין. גאט איז גרויס און גרויס און מע ווייסט גאר ניט, און פירט תמיד אויס. אויף ראש השנה ביסטו גיווען און וועסט זיין בעזרת השם יתברך, והכל יתהפך לטובה על ידי הניגון של ע"ב נימין ויקויים ביום ההוא יבוקש עוון ישראל שיבקשו ויחפשו העוונות כדי שהתהפכו לזכיות. ואיננו, שיוכללו באין סוף, כי הירידה הוא תכלית העליה. ואל תדחוק את השעה כלל, ואל תתחיל לחשוב כלל. ומה שעושין עמך, אל תסתכל על זה כלל, נאר איבער גישפרינגען"

(עלים להרופה, מכתב מיום הושענא רבה תר"ד).

כְּמוֹכָן מִרְחוֹק בְּעֶמֶק דְּבָרֵי הַמְשָׁלָתוֹ בְּעֵינֵי זֶה, מִהֲזֵמָן הָעוֹבֵר בְּשִׁינָה, אֲשֶׁר בְּעֵינָיו נִחְשָׁב וְנִרְאָה כְּאִם שָׁהוּ כְּרַבֵּעַ שָׁעָה .

באר אברהם

[וכדי להסביר מדוע הפלגת הדעת, מביאה לביטול מציאות הזמן המורגשת בדעתנו וחושינו^ל, הרי הוא מוסיף ומבאר:] כפי שאפשר להבין מרחוק מעמק דברי רבנו, בליקוטי מוהר"ן תניינא תורה ס"א יד, שמשיל שם את ענין "למעלה מן הזמן", לזמן העובר בשינה. שבעת השינה, בחלום, פשהשכל מסתלק ונשאך רק כח הדמיון, יכול האדם לחלום תוך רבע שעה פאלו עובר זמן של שבועים שנה^י. וכשמתעורר מהשינה, וחדעת חזרת אליו, הרי הוא רואה שכל השבועים שנה שחלפו בחלום אינם אלא רבע שעה.

שפת הבאר

המקיים הזמן, כמו כן הוא במקום, שהמקום ג"כ מתחלק לשניים. והיינו, שבכל גשם שהוא תחת המקום, יש בו ג' קוטרים, שהם: האורך, והרוחב, והגובה. ובכל אחד יש ב' קצוות, שהאורך מתחלק לשנים למזרח ומערב, והרוחב מתחלק לב' צפון ודרום, והגובה מתחלק למעלה ומטה, נמצא שכל א' מורכב מב' דברים. משא"כ האמצע אינו מתחלק לא למזרח ומערב, ולא לדרום וצפון, ולא למעלה ומטה, כי הוא נקודה המרכזית באמצע ממש" (ביאור אנדות, אפיקי ים, מעד קטן דף 1 ע"א). ועיין להלן, שהעתקנו את כל דבריו הנפלאים.

לד. בליקוטי מוהר"ן תניינא תורה ס"א. וזה לשונו: "השם יתברך הוא למעלה מהזמן, כמובא. וזה הענין הוא באמת דבר נפלא ונעלם מאד, ואי אפשר להבין זאת בשכל אנושי. אך דע, שעיקר הזמן הוא רק מחמת שאין מבינים, דהיינו מחמת ששכלנו קטן, כי כל מה שהשכל גדול ביותר, הזמן נקטן ונתבטל ביותר. כי בחלום, שאז השכל נסתלק, ואין לו רק כח המדמה, אזי ברבע שעה יכולים לעבור כל השבועים שנה, כאשר נדמה בחלום, שעובר והולך כמה וכמה זמנים בשעה מועטת מאד, ואחר כך כשנתעוררים מהשינה, אזי רואים, שכל אלו הזמנים והשבועים שנה שעברו בחלום, הוא זמן מועט מאד באמת. וזה מחמת שאחר כך בהקיץ אז

ב"דעתנו" האנושית, הרי היא מורגשת גם ב"חושינו" ממש, כי אנו חשים את הזמן ואת המקום בחוש הראות והמישוש וכיו"ב. אמנם, אליבא דאמת אין לה שום מציאות אמיתית כלל.

לג. וכדי להסביר מדוע הפלגת הדעת, מביאה לביטול מציאות הזמן המורגשת בדעתנו וחושינו. הנה, המבאר ביאר בעומק סוד הדברים, שעל ידי ה"דעת" מתבטל הדמיון של הזמן. אמנם, כדי לקרב אל השכל ולשבר את האוזן, להבין גם בפשיטות, מדוע הזמן והמקום הם רק דמיון ולא מציאות אמיתית, אעתיק לפניך מתוך דברי הגרי"א חבר, שביאר דבר זה בהסבר פשוט, וזה לשונו: "כי הזמן ידוע שמתחלק לג': עבר ועתיד והווה, והמשכיל יבין כי ההווה אינו נמצא כלל, כי כל רגע קטן שיוכל האדם להקטין הוא מתחלק ג"כ לב' דרגין, עבר ועתיד. נמצא שבאמת ההווה הוא הנקודה המרכזית של הזמן, שאינו נתפס כלל ברעיון ואינו בגדר ישות כלל, רק הוא ענין רוחני המתלבש ומקיים הזמן, שבלתו אין מציאות לזמן כלל, שהרי העבר כבר אינו והעתיד עדיין לא בא, נמצא שעיקר קיום הזמן הוא ע"י נקודה אמצעית שהוא ההווה, הוא אינו בעולם כלל רק למעלה מן העולם וקיומו. וכמו שהוא בזמן, שמתחלק לג', עבר ועתיד והווה באמצע עצם רוחני מעולם הנבדל

חוזר השכל אליו, ואצל השכל כל אלו השבעים שנה שעברו בחלום הם רק רבע שעה אצלו, רק שבעים שנה ממש, הם שבעים שנה גם אצל השכל שלנו.

ובאמת, בהשכל הגבוה למעלה משכלנו, גם מה שנחשב אצלנו לשבעים שנה ממש הוא גם כן רק רבע שעה או פחות. כי כמו שאנו רואין שיכולין לעבור שבעים שנה בחלום, ובאמת אנו יודעין אחר כך בשכל שלנו שהוא רק רבע שעה, כמו כן ממש, מה שנחשב לפי שכלנו שבעים שנה ממש, הוא בשכל הגבוה למעלה יותר רק רבע שעה, רק שאין אנו מבינים זאת. כי גם בחלום אם היה אחד באצלו בשעת החלום והיה אומר לו, שכל זה שנדמה לו שעוברים ימים ושנים, שבאמת אינם כלום, והכל הוא רק רבע שעה - בוודאי לא היה מאמין לו כלל, כי לפי הדמיון שבחלום נדמה לו שעוברים ימים

ושנים ממש; כמו כן ממש, אף על פי שאצלנו לפי שכלנו נדמה שזהו זמן של שבעים שנה, בשכל הגדול יותר הוא רק רבע שעה.

וכן למעלה מעלה, שבשכל שהוא גבוה עוד יותר למעלה, גם אותו הזמן שבשכל הגבוה משכלנו, אינו נחשב שם בשכל הגבוה עוד יותר, רק לזמן מועט ופחות מאד. וכן למעלה מעלה עד אשר יש שכל גבוה כל כך, ששם כל הזמן כולו אינו נחשב כלל, כי מחמת גודל השכל מאד, כל הזמן אין ואפס לגמרי, כמו שאצלנו השבעים שנה שעוברים בחלום הם רק רבע שעה באמת כנ"ל, כמו כן יש שכל למעלה משכל, עד שהזמן נתבטל לגמרי".

לה. שבעים שנה. לא לחינם נקט "שבעים שנה" דווקא, שכן בזה בא לרמז לנו על כלל זמן חיי האדם בזה העולם, אשר "ימי שנותינו

➤ **כמובן מרחוק בעומק דברי המשלתו בענין זה, מהזמן העובר בשינה, אשר בעינינו נחשב ונראה באמת שהוא כרבע שעה.** חיי של האדם, הם כחלום ממש. ובעת שמכניסים אותו לקבר, הרי הוא כאחד שמקיצים אותו משנתו. כי באמת כל המציאות של הזמן והמקום, אינו אלא דמיון בעלמא. אשר דמיון זה נוצר, רק כדי לתת אפשרות לבחור בין טוב ורע, ולקנות חיי עולם. וכשימות האדם, יראה אין כל העולם הזה אינו אלא דמיון בעלמא, וכל מה שרדף אחר התאוות, והתיירא מבני אדם וכיו"ב, הכל היה הבל ורעות רוח ממש.

וכבר אמר איוב על ההצלחות המדומות של העולם הזה: "אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע: כגללו לנצח יאבד ראיו יאמרו אי: כחלום יעוף ולא ימצאוהו וידד כחזיון לילה" (איוב ב. ו-ח). ופירש המצודות: "אם יעלה - אף אם יתגבר ויעלה גבהו עד לשמים, וראשו יגיע עד לעבים, והוא משל לגודל ההצלחה: כגללו - הנה חיש מהר יאבד לנצח, כגללו האבודה מהר ועד עולם. ואשר ראווהו בהצלחתו, יאמרו איה הוא, כי לא יישאד לו זכר מה: כחלום - והרי הוא כחלום אשר יעוף בעת היקיצה, כן יעוף הוא מן העולם, והדורשים אחריו לא ימצאוהו" (מצודות דה). "כחלום יעוף - כאילו כל הצלחתו

וקיומו לא היה במציאות כלל. רק שהיה חלום חזיון לילה, שבעת היקיצה יעוף ויודד וייקץ והנה חלום. והעין ששזפתו בחלום פעם אחת לא תוסיף לראותו עוד, וגם מקומו לא תשורנו עוד" (מלבי"ם). (אגב; פסוק זה של "אם יעלה לשמים שיאו", מסוגל לשבר את הגאווה (ספר המידות, גאות ט) כי פסוק זה מגלה ומכריז גודל דמיון הבלי הזמן שאינם אלא חלום).

וכבר שח רבינו ז"ל, ואמר: "בענין היראות והפחדים, שאדם מתיירא ומתפחד על פי הרוב מכמה דברים או מבני אדם שאינם יכולים להזיק לו כלל. והדבר נראה, שרק בסוף, כשהאדם נסתלק ושוכב על הארץ ורגליו אל הדלת, אז יהיה לו ישוב הדעת באמת, ויסתכל על עצמו, ויראה האמת שכל היראות והפחדים שהיה מתיירא מאיזה בני אדם שעמדו כנגדו, היה הכל שטות והבל. ובחינם היה לו יראות ופחדים מהם, כי מה יעשה לו אדם. וכן לעניין התאוות, כי אז יראה היטב אשר בחינם כילה בהבל ימיו ובשטותים ובלבולים כאלו, ומי הכריח אותו לזה?! כי רק אז יראה האמת היטב היטב" (שיחות הר"ן).

פג.

וכל מה שהתאוות והבלי העולם הזה, נראים לנו כממשות אמיתית, אין זה אלא מחמת שאנו נמצאים תחת הדמיון של הזמן והמקום. כי "כל התאוות ורדיפת

ובמדרגת הדעת שלמעלה מאתנו [ממילא מובן שלא נחשב ונראה
בהם יותר מרגע קלה, יען אשר] גם השבעים שנה
שנמצאים לעינינו, אינם נחשבים ונראים יותר מרבע שעה, וכן במדרגה
למדרגה עד אין סוף.

באר אברהם

וכמו כן, גם אותה רבע שעה, שאצלנו היא נחשבת ונראית, בהקין, כ"רבע שעה"
מציאותית – הרי שאצל זה שנמצא במדרגת 'דעת' למעלה מאתנו, אינה נחשבת ונראית
אלא כרגע קלה. כי באמת, במדרגת הדעת הגבוהה יותר, גם כל שנות חיינו הנראים
לנו כ"שבעים שנה" ממש, אינם נחשבים ונראים שם יותר מ"רבע שעה" לית, וכן
ממדרגה למדרגה עד אין סוף; ככל שזוכים לדעת גבוהה יותר, כך מתבטל הזמן יותר
ויותר^ל. (ולכן, הפעטלער העור שזכה לתכלית שלמות הדעת, אין אצלו מציאות של זמן
כלל, אפלו רגע קלה^מ).

שפת הבאר

כשבעים שנה, ובמדרגה העליונה יותר אינם נחשבים
יותר מרבע שעה – נזכר להדיא בדברי רבינו שם
בתורה ס"א. אמנם, המבאר הוסיף בסוגריים
מרובעות: "ובמדרגת הדעת שלמעלה מאתנו
[ממילא מובן שלא נחשב ונראה בהם יותר מרגע
קלה, יען אשר] גם השבעים שנה שנמצאים לעינינו,
אינם נחשבים ונראים יותר מרבע שעה". והיינו,
שמוסיף ביאור (שהוא פשוט למעיין בדברי רבינו)
שמה שנראה לנו כרבע שעה מציאותית אחר
בהקיצנו משנתנו וחלומנו, גם היא אינה נחשבת יותר
מרגע קלה, ודוק והבן.

לט. ככל שזוכים לדעת גבוהה יותר, כך מתבטל
הזמן יותר ויותר. והביאור בזה – מה שככל
שהדעת גדולה יותר, בטל יותר הגבול של זמן
[ומקום] – ביאר הרה"ק מטשעהרין בספרו
פרפראות לחכמה, וזה לשונו: "והגם כי אין לנו שום
תפיסה בעניינים כאלה, אף על פי כן גם לפי קטנות
דעתנו יכולין לפרש, דרוצה לומר כי רוב מחשבות
האדם ותחבולותיו נופלין תחת בחינת הזמן ותחת
בחינת המקום, אבל מי שזוכה לדעת שלם כזה, אזי

בהם שבעים שנה". ולומר, שבאמת, כל מה שהם
נראים לנו כשבעים שנה, הם רק מחמת הסתלקות
הדעת והזכרון, "כי גז חיש ונעופה".

לו. הנראים לנו. לשון המבאר הוא: "הנמצאים
לעינינו". ולכאורה כוונתו בתיבת "הנמצאים",
שבאמת יש "מציאות" של שבעים שנה (שהרי אין
להכחיש החוש, שהאדם חי במציאות את מספר
שנותיו). אלא שמציאות זו אינה אלא "לעינינו", ודוק
מאד.

לז. נחשבים ונראים. מה שכתב "נחשבים ונראים"
הוא כהמשך למה שביארנו על מה שכתב
"הנמצאים לעינינו", כי באמת, גם במדרגת הדעת
שלמעלה מאתנו, אין מכחישים את מציאות
השבעים שנה, אלא ששם – במדרגת הדעת הגבוהה
יותר – אין שבעים שנה מציאותיות אלו נחשבות
ונראות אלא לרבע שעה, והבן.

לח. גם כל שנות חיינו הנראים לנו כשבעים שנה
ממש, אינם נחשבים ונראים שם יותר
מרבע שעה. ענין זה – שכל שנות חיינו הנראים לנו

כל מחשבותיו וענייניו בבחינת למעלה מהזמן למעלה מהמקום, מאחר שדעתו גדול כל כך עד שבחינת הזמן והמקום בטלים אצלו לגמרי כנ"ל. אך גם זה אי אפשר לבאר היטב, בפרט בכתב" ופרמאות

(לחממה ח"ב, סימן סא אות ד).

וכן רואים בחוש, שככל שדעת האדם גדולה יותר, והוא דבוק יותר בזכרון בעלמא דאתי, כך אינו מתפעל כ"כ מהמקום והזמן, וגם כשהוא נמצא במקום או בזמן שיש שם כל מיני עניינים המסיחים את הדעת ומונעים מעבודת ה', אינו מתפעל מהם, ומגודל דעתו וזכרונו אינם חשובים אצלו למאומה. וכן הוא מדרגה לדרגה, עד שנתבטל לגמרי הזמן והמקום, ונכללים בְּאֵין הגמור.

וכאן המקום להדגיש - למען לא יבואו התלמידים לשתות מים הרעים - שאין הכוונה ח"ו שאצל הצדיק אין מציאות של זמן ומקום, בפועל ממש, והוא יכול להתנהג כרצונו, מבלי להתחשב בגבולות הזמן והמקום. כי זאת התורה לא תהא מוחלפת, והיא מחייבת את כל אחד מישראל מהקטן שבקטנים עד הגדול שבגדולים. וכל חיובי התורה התלויים בזמן ומקום, אינם משתנים לעולם. עד כדי כך, שאפילו על אותם הצדיקים הגדולים שאיחרו זמן תפילה, אמר רבינו בפירוש: "הצדיקים שוגים בזה, במה שמאחרים זמן תפילה" (חיי מוהר"ן, תפילת), וכפי שכבר הארכנו בזה מעט במדור "לעובדא ולמעשה" ד"ה יראתי.

אלא עיקר הכוונה הנוגע לעניינינו, הוא כמו שכתבנו כאן, שככל שהדעת גדולה יותר, כך אין האדם משועבד במוחו ולבו לגבולות החמריים של הזמן והמקום, ובכל זמן ובכל מקום הוא מדבק עצמו משם להשם יתברך. ועל דרך מה שמבואר בליקוטי מוהר"ן: "כשיש להאדם לב, אין שיין אצלו מקום כלל, כי אדרבא, הוא מקומו של עולם וכו'. כי האלקות הוא בלב, כמו שכתוב 'צור לבבי'. ואצל השם יתברך נאמר 'הנה מקום אתי' שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו. נמצא, מי שיש לו לב ישראלי, אין ראוי לו לומר שמקום זה אין טוב לפניו, כי אין שיין אצלו מקום כלל, כי אדרבא, הוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו כנ"ל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, 10). אשר זה נאמר לגבי אחד שסיפר לרבינו שהציעו לו שידוך ממקום רחוק, ואינו רוצה שידוך זה מתמת שהמקום שם אינו מתאים לו, ואז אמר לו רבינו "כשיש להאדם לב של ישראלי אין שיין אצלו מקום", כמסופר כל זה בשיחות הר"ן (שיחת קלט).

וכן הוא מדרגה לדרגה, שאצל הצדיק הגדול, הגבולות של הזמן והמקום אין משעבדים אותו כלל. אבל בוודאי שהוא משועבד לכל חוקי התורה התלויים בזמן ומקום. ואכמ"ל בזה, כי פשוט הוא טפי מביעא בכותחא.

מ. ולכן, הבעטלער העיוור שיזכה לתכלית שלימות הדעת, אין אצלו מציאות של זמן כלל, אפילו דגע קלה. הוספנו תיבות אלו,

עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות', כמו שאמרו רבותינו ז"ל, כי כשהדעת שלם ואז לפי שלימות דעתו כן הוא סמוך יותר לבחינת למעלה מהזמן, שם אין שום תאוה ולא שום הבל ומעשה רע של תחת השמש והזמן" (ליקוטי הלכות, מילה ד, ב).

וצריכים לזכור כל זה היטב היטב, וכאשר מדריך מוהר"ן את בנו: "כך הוא המידה, וכך יפה לך לחזור הזיכרון הזה בכל יום אלפים פעמים. כי רק בשביל זה באנו לעולם הזה, לזכור תמיד בעלמא דאתי. כי הכל יודעין שאין שום קביעות בזה העולם, ובהכרח לזוז מכאן

העולם הזה, הכל הוא בבחינת 'תחת הזמן', כי 'למעלה מהזמן' שם נתבטלין כל התאוות, ואין אחיזה להתאוות והבלבולים ומניעות מעבודת הבורא יתברך כי אם בבחינת תחת הזמן שנמשך מהעדד הדעת. ועל זאת קורא קהלת תגר בכל ספר קהלת 'הבל הבלים אמר קהלת', 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ראיתי את כל המעשים אשר נעשו תחת השמש והנה הכל הבל ורעות רוח', וכן הרבה. כי כל ההבלים ורעות רוח והמעשה הרע, הכל נעשה תחת השמש וריקא, דהיינו תחת הזמן שנמשך מהעדד הדעת, ועל כן 'אין אדם

**וְיִוְתֵר תְּבִין כָּל זֶה, כִּפִּי הַמְּבֹאֵר מְסַפְּרוֹ בְּדִבְרֵי צַחוֹת שְׁאִינוֹ זֹכֵר כָּלֵל,
עֵינַן שָׁם, וְגַם בְּהִשְׁתַּחֲוֹת הַשֵּׁיכִים לְהַמְעֵשָׂה הַזֹּאת - כִּי מְאֹד מְאֹד
נִפְלָא וְנִשְׁגָּב הָעֲנִין הַזֶּה .**

§ באר אברהם §

ובדי להבין יותר כל זה^א; התבונן בדברי הצחות שאמר הבעטלער על עצמו "אני זוכר לאו כלום"^ב, ותבונן גם בשיחות השייכות למעשה זאת^ג - ואז תבין, שענין זה הוא נפלא ונשגב מאד מאד. (כי מכל אלו השיחות, תבין מרחוק, שרבינו ז"ל זכה^ד לעלות ולהתעלות עד לשרש העליון, אשר שם בשרש העליון הוא 'אין' הגמור, בפשוטו ממש^ה).

§ שפת הבאר §

מה שכתב "כפי המבואר מסיפורו בדברי צחות שאינו זוכר כלל, עיין שם", אין כוונתו על המובא בפנים המעשה, רק על דברי הצחות שאמר רבינו הק' למוהרנ"ת על עצמו, כמובא להלן בהערה. והיה לנו בזה אריכות דברים. אמנם ע"פ עצת המגיהים מחשובי אנ"ש, לא כתבנו אלא את הפירוש אשר לפניכם).

מב. אני זוכר לאו כלום. ובאדיש: "און איך גידענק גאר נישט". והנה, ה"צחות" שבזה הוא, כי לכאורה לא היה לו לומר שאינו זוכר כלום, אלא לומר שבאמת הוא זוכר הכל ואין שכחה לפניו כלל. ומדאמר בלשון צחות שאינו זוכר כלום, נוכל להתבונן ולהבין מזה, שבשורש העליון הוא באמת אין ממש, כדלהלן, ודוק.

מג. בשיחות השייכות למעשה זאת. כמובא בחי' מוהר"ן (סימן ערב) בזה הלשון: "פעם אחת יצא מפיו הקדוש על עצמו, ואמר בזו הלשון: אני סבא דסבין. ואם תסתכל ותבין בהמעשה הנוראה של שבעה בעטלערס בהסיפור של הבעטליר הראשון שהיה עיוור שאמר לו הנשר הגדול שהוא זקן מאד ואף על פי כן הוא יניק ולא התחיל לחיות כלל וכו', והיה זקן נגד כל הזקנים הנזכרים שם - תבין קצת ענין זה. וכן משאר ענייני המעשה הנ"ל, תוכל להבין קצת גדולת רבנו זכרנו לברכה, ולחכימא ברמיזא".

לגמור ביאור התשובה על השאלה שפתח בה. ולסיכום, התשובה בענין הזקנה והינקות של הבעטלער, היא: שמצד שלימות הדעת שבו, הרי הוא "זקן" מופלג (בבחינת זקן זה קנה חכמה, כמבואר לעיל באריכות מליקוטי הלכות). ודווקא מחמת שלימות הדעת שבו, הרי הוא זוכה לביטול הזמן הנמצא ומורגש בדעתנו וחושנו, ומצד זה הוא "יניק", והבן.

מא. וכדי להבין יותר כל זה. הנה המבאר^א מזכיר בדבריו ד' דברים: א. דברי הצחות שאמר שאינו זוכר כלל. ב. השיחות השייכות למעשה זאת. ג. פירושו של הנשר הגדול. ד. פליאתו של רבינו לפני מוהרנ"ת שאין מה לזכור כלל. וכל אלו הדי' הדברים, כולם קשורים ומחוברים זה לזה, וכולם הולכים על קוטב אחד, לגלות עומק הענין, שבשורש הדברים הוא באמת "אין" הגמור ממש.

(ולא נתאפק מלהזכיר שהיה לנו עוד דרך אחר אין לבאר את דברי המבאר^א, והוא: שיש כאן שני חלקים; ב' הדברים הראשונים שהביא, באים להוכיח ולגלות שרבינו ז"ל, הוא הוא הבעטלער שזכה לכל זה; לשלימות הדעת והזיכרון, עד שעלה ונתעלה לאין הגמור. וב' הדברים האחרונים שהביא, באים להוכיח ולגלות, ששם בשורש, הוא באמת 'אין' ממש. ולפי דרך זה,

שפת הבאר

מז, שרבינו ז"ל זכה, כמבואר להדיא בכמה מקומות בדברי מוהרנ"ת שרבינו ז"ל הוא הוא כלליות הבעטלער'ס, "כי לא קדמו אדם בעולם לספר שבחים כאלה על שום צדיק, ומן הסתם, כשהוא ידע לספר כל זאת, היה אוהז בכל זה" (ישי מוהרנ"ת, חלק ראשון, אות סו). ובמכתבו הוא מכנה את רבינו

בשם "מי שהוא אין באמת" (ראה ב'לעבדא ולמעשה'). מה, כפשוטו ממש, עיקר החידוש בזה הוא, שמתוך דברי רבינו מתגלה לנו ששם בשורש העליון, הוא לא רק 'בחינת' אין, אלא הוא אין ממש, כפשוטו. ודבר זה הוא פלא נפלא מאד, וכדלהלן.

לעובדא ולמעשה

בהעברת רגע קלה, כי כל הזמן אינו נחשב אפילו לרגע קלה למי שמשים לבו ודעתו היטב אל פריחת הזמן יותר מעוף הפורה, וצריכין להתגבר מאד לבלי לשכוח את עצמו. ועל זה הזהירנו בתורה רק הישמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים" (עלים לתרופה, מכתב טיום ד' ראה תקצ"ב)

ומעתה, בל נשכח ש"אדם יסודו מעפר, וסופו לעפר. בנפשו יביא לחמו, משול כחרס הנשבר, כחציר יבש, וכציץ נובל. כצל עובר, וכענן כלה, וכדוח משבת, וכאבק פורח, וכחלום יעוף" (מתוך 'ונתנה תוקף', תפילת ראש השנה ויוה"כ"פ). וכל התאוות והבלי העולם הזה, אינם אלא דמיון כוזב ממש.

כי מאד מאד נפלא ונשגב הענין הזה. יש לנו רבי קדוש ונורא, בעטלער עיוור וחרש וכו', שזכה להזדכך ולהתעלות כל כך עד שנכלל בשורש העליון, ששם הכל אין ואפס גמור, אור אין סוף. "אשרי הגוף שלא נהנה מהעולם הזה כחוט השערה, אשרי העיניים שלא היו להם שום הסתכלות בזה העולם, כי כל העולם כולו לא היה עולה אצלו כהרף עין, אשרי האזניים שלא שמעו שום קול של זה העולם, וכן שאר כל האיברים והחושים, כמובן כל זה בהמעשה של השבעה בעטלירס שסיפר (סיפורי מעשיות מעשה י"ג). עיין שם היטב והבן, כי לא קדמו אדם בעולם לספר שבחים כאלה על שום צדיק, ומן הסתם, כשהוא ידע לספר כל זאת, היה אוהז בכל זה! ואם תשים לבך להסתכל שם היטב היטב בעין האמת, אז תבין מעט עוצם גדולת קדושתו העולה על כל הקדושות, אשרי לו" (ישי מוהרנ"ת, חלק ראשון, אות סו).

ובאמת, צריך כל אחד מאתנו לזכות לכל זה; להזדכך ולהתעלות עד שייכלל בלמעלה מן הזמן. "כי באמת עיקר התכלית הוא שיזכה לדעת שלם, עד שיזכה לבחינת

למעלה מהזמן, שאז יזכה להכיר את ה' יתברך כראוי אשר בשביל זה נברא, כמו שאיתא בזוהר הקדוש שעקר הבריאה הייתה 'בגין דישתמודעין ליה'. כי ה' יתברך הוא למעלה מהזמן, ואי אפשר להכירו יתברך כראוי כי אם מי שזוכה לדעת השלם הזה עד שיתבטל אצלו הזמן לגמרי, שזהו בחינת כל שעשוע עולם הבא שהוא למעלה מהזמן, כמו שכתב רבנו זכרנו לברכה בסימן ז בליקוטי תניינא שכל הזמן של העולם הזה, מה שהיה ומה שיהיה, אינו עולה אפילו נגד שעה אחת של עולם הבא, כי שם הוא למעלה מהזמן. וזה עיקר התכלית של אדם לזכות לחיי עולם הבא, שהוא בחינת למעלה מהזמן, ששם מכירין את ה' יתברך שהוא למעלה מהזמן שזה עיקר התכלית של כל התורה והמצוות שבשביל זה נברא האדם, וכל זאת זוכין על ידי שלימות הדעת האמתית שעל ידי זה נתבטל הזמן לגמרי" (ליקוטי הלכות, טילה ד, ב).

ועתה, מה יעשו אזובי הקיר כמונו, השקועים תחת הבלי הזמן, ועדיין לא התחלנו להזדכך כלל? האם נגזר עלינו להישאר תחת הבלי הזמן לעולם ועד ולהיכרת ח"ו ממקור החיים שהוא למעלה מן הזמן? אכן, כל תקוותינו ותיקונינו הוא אותו צדיק, הזקן העליון, רבינו ז"ל, שזכה להיכלל מתוך הזמן בלמעלה מן הזמן, וכל הדבק בו, זוכה גם להיכלל בשורש העליון.

"ועל כן באמת עיקר התשובה על פגם הברית [אשר פגם הברית גורם להיתק מהשורש של למעלה מן הזמן, וליפול תחת שיעבוד הבלי הזמן] הוא על ידי התקשרות והתקרבות לצדיקים אמתיים, כי צדיקים אמתיים שומרי הברית הם בחינת זקנים דקדושה שמקבלין כח מהזקן העליון הנ"ל שזכה לבחינת למעלה מהזמן בתכלית המעלה, ומשם ממשיכין החיים לכל הבאים לשוב על פגם הברית, ומוציאין ומעלין אותם מבחינת כרת לבחינת כתר שהוא בחינת עתיק,

גַּם בַּפִּירוֹשׁ הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל, שְׁזוֹכֵר אֶת הָאֵין וְהָאֶפֶס שֶׁלָּא הָיָה עֲדֵין כָּלָל.

באר אברהם

וַיִּכְמוּ בֶן תְּבִין יוֹתֵר עִמָּךְ הָעֵנִין, כְּשֶׁתְּבִינֵן בְּדִבְרֵי הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל^{מז} שֶׁפִּירֵשׁ אֶת דִּבְרֵי הַבְּעִטָּלָעַר^{מז} שֶׁאָמַר "שְׁאִינוּ זוֹכֵר כְּלוֹם", וּפִירֵשׁ הַנֶּשֶׁר, שְׁפִינֹת הַבְּעִטָּלָעַר לֹא זְכוּ שְׁזוֹכֵר אֶת הָאֵין; "כִּי הוּא לְמַעַלָּה מִן הַכֹּל, וְזוֹכֵר אֶפְלוּ מַה שֶּׁהוּא קֹדֶם מִנְפֶּשׁ רוּחַ נִשְׁמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'אֵין'". (וּמִזֶּה תְּבִין גַּם בֶּן, שֶׁשֵּׁם בִּשְׂרָשׁ הָעֲלִיּוֹן הוּא בְּאַמַּת 'אֵין' מִפְּשׁ^{מז}).

שפת הבאר

היינו שזוכר גם כשהיה הטיפה עדיין במוח. (כי המוחין ממציאים את הטיפה). וזה שזוכר את הטעם היינו הנפש. והריח היינו הרוח. והמראה היינו הנשמה. והתינוק אמר שזוכר לאו כלום, כי הוא למעלה מן הכל, וזוכר אפילו מה שהוא קודם מנפש רוח נשמה, שהוא בחינת 'אין'.

ואמר להם: חזרו אל הספינות שלכם, שהם הגופים שלכם שנשברו, שיחזרו ויבנו. עתה חזרו אליהם, ובירך אותם. ולי (היינו זה הבעטלער העיוור שהיה תינוק אז, שהוא מספר כל זה) אמר הנשר הגדול הנ"ל: אתה בוא עמי, כי אתה כמותי. כי אתה זקן מאד ועדיין אתה יניק מאד, ועדיין לא התחלת לחיות כלל. ואף על פי כן אתה זקן מאד. וגם אני כך, כי אני זקן ועדיין אני יניק וכו'. נמצא, שיש לי הסכמה מאותו הנשר הגדול שאני חי חיים ארוכים".

מה. באמת אין ממש. והיינו שלא נטעה לחשוב ששם הוא רק 'בחינת' אין, אלא שנדע ונאמין שבאמת, בשורש העליון מתגלה שהכל אין ממש. וכדי להדגיש את החידוש שבדבר, נעתיק שיחה מחיי מוהר"ן, מה שהשיג רבינו ז"ל בענין "תכלית הידיעה אשר לא נדע" וגם שם הדגיש שה"לא נדע" הוא "לא נדע" ממש. וזה לשון השיחה:

"אחר פסח תקס"ה סיפר עמנו, ואמר שנודע לו עכשיו שני דברים, אך איני יכול לאמרם, כי נראים כפשוטים. כי גם פשוטו של דבר היא כך לכאורה, אך אף על פי כן נודע לו עכשיו אלו הדברים ... והשני; נודע לו מה שאינא 'תכלית הידיעה אשר לא

מז. הנשר הגדול. אגב, גם ה"נשר הגדול" בעצמו מרמז על נשמת רבינו ז"ל בעצמו, כמו שכתב המבאר: "בינה הוא בסוד נשר ועל כן 'נשר' עם האותיות במספר 'נחמן בן שמחה' (נכבי אור, חכמה ובינה, מה).

מז. שפירש את דברי הבעטלער. וכך מסופר שם: "בתוך כך בא נשר גדול ודפק על המגדל, ואמר להם: 'חדלו עוד מלהיות עניים, שובו אל האוצרות שלכם, והיו משתמשים באוצרות שלכם'. ואמר להם שיצאו מן המגדל כדרך זקנותם, שכל מי שזקן יותר יצא תחילה. והוציא כולם מן המגדל. והוציא תחילה את התינוק הנ"ל, כי באמת הוא זקן יותר מכולם. וכן כל מי שהיה יניק יותר הוציא קודם, והזקן הגדול הוציא באחרונה. כי כל מי שהיה יניק יותר, היה זקן יותר כנ"ל, והזקן שבהם היה יניק יותר מכולם.

ואמר להם (הנשר הגדול הנ"ל): אני אפרש לכם את המעשיות שסיפרו כל הנ"ל; כי זה שסיפר שהוא זוכר גם כשחתכו את התפוח מן הענף, היינו שהוא זוכר גם כשחתכו את טבורו. (היינו שגם את המעשה הזאת שנעשה עמו תיכף בעת ההולדה, בעת שתחתכו את טבורו, גם את זה הוא זוכר). והשני שאמר שזוכר בשעה שהיה הנר דולק, היינו שהוא זוכר גם כשהיה בעיבור, שהיה נר דולק על ראשו. וזה שאמר שזוכר גם בעת שהתחיל ריקום הפרי, היינו שזוכר גם כשהתחיל להתרקם הגוף, דהיינו בעת יצירת הולד. וזה שזוכר בעת שהיו מוליכים הגרעין לנטוע הפרי, היינו שזוכר גם כשנמשכה הטיפה בעת הזיווג. וזה שזוכר את החכמים שהיו ממציאים את הגרעין,

לעובדא ולמעשה

בחינת זקן, בחינת למעלה מהזמן, ששם עיקר החיים

(שם).

"ואם כי בעת כותבי זאת, נתעורר בלבי בכיה גדולה בזכרי כמה וכמה מרחיק גשמיות האדם והעולם מקדושות נוראות כאלו וכו' וכו', עם כל זה עתה לא עת לבכות, רק עת לשמוח ולרקוד בלב שלם בשמחה רבה ויאמרו כולם 'אשרינו', אשריך ישראל. בפרט שזכינו לידע מזה שאינו זוכר כלום, והוא זקן ויניק וכו' וכו', כי הכל הבל וכל דיירי ארעא כלא חשיבין, וכמו שכתוב בזהר הקדוש 'כולא קמיה כלא חשיב' 'כלא' ממש. אך מי זכה לזה בשלימות, כי אם מי שסיפר מעשה הנ"ל! ומה טוב חלקנו כשאין אנו חולקין על מי שהוא אֵין באמת" (עלים לתרופה, מכתב מיום השענא רבה שנת תר"ב).

וכל אחד כפי קירובו לרבינו ז"ל, שהוא 'אין' באמת, כך זוכה שיאיר בלבו ומוחו גודל דמיון הזמן שחולף ופורח כחלום יעוף, וכפי שמספר המבא"ר על מוהרנ"ת, שכשזכה להתקרב לרבינו ז"ל, התחיל להאיר בלבו גודל דמיון הזמן הפורח וחולף כהרף עין. "וכל הנהגותיו וכל מעשיו היו בזריזות ובמהירות גדול מאד, כמו הליכתו למקוה בכל בוקר, הלך ופשט ולבש את בגדיו בתכלית המהירות, עד שכמעט לא היה באפשרות שום אדם להשתנות עמו, וכן בעת כתיבתו, היה הקולמוס פורחת מתחת ידו שהיה לפלא בעיני כל רואיו. וכן שאר מעשיו כולם היו במהירות גדול ונפלא עד מאד. וגם אחז תמיד את המורה שעות [= השעון] לנגד עינו, והיה שומר את כל שעותיו ורגעיו בכל מיני שמירה. כי גם בעת נסיעתו וישיבתו על העגלה הרבה ללמוד ולהתפלל ולצעוק להשם יתברך בכלות הנפש ממש, ושום דבר בעולם לא בלב את דעתו לבטלו מעבודתו אפילו כרגע. ולהרבות בשבחי יקצרו המון יריעות, וכאשר היה נודע לכל יודעיו ומכיריו אשר הכירוהו מעודו עד יום הסתלקותו, שמיום התקרבותו לאדמו"ר זצ"ל נבער לבבו בתבערת עצום ומופלג אשר אין לשער, וזכרון יום המוות לא נפסק ממחשבתו אפילו כשעה קלה, וכפי עמקות רעיוניו אשר העמיק במהירות פריחת הזמן של חיי האדם בזה העולם, שכאין יחשבו נגד חיי העולם הנצחי, וגם הלא במהירות פריחת הזמן הזה מסוכן האדם בכל רגע ורגע - היה נחשב בעיניו כל העוסקים בהבלי העולם כמשוגע ממש! ואת כל העושר והכבוד שנתגדל בזה מנעוריו, מאס וגעל

ושיקץ, וקיבל על עצמו כל מיני בזיונות ורדיפות אשר רדפוהו אביו ואשתו וכל משפחתו, והרבה לצעוק ולבקש מהשם יתברך שיזכה להיות כרצונו בכל תעלומת לבבו עד הנקודה הפנימית שבלב, עד אשר זכה גם הוא למעלה מופלגת ועצומה עד מאד, והאש הקדושה של רוממות אדמו"ר ז"ל ודבריו הנוראים בערה בלבבו כלבת אש ממש. ולא לחינם הרעיש עליו השטן ארץ ומלואה, כי גם הוא היה משיב כל ישראל בתשובה אם לא היו נתרחקים מאתו ומדיבוריו הנוראים" (בוכבי אור, אנשי מזהר"ן, טז).

וגם אנו - שאין אנו זוכים לביטול הזמן במדריגה גבוהה כל כך, אעפ"כ - ככל שנעסוק בתורות רבינו ז"ל ותלמידו מוהרנ"ת, כך נזכה לצאת משליטת הבלי הזמן. וכדבריו המתוקים והנפלאים של רבי נתן ב"ר יהודה מטבריה (תלמיד מוהרנ"ת) שכתב לאנ"ש וזה לשונו:

"בכל יום אנו צריכין לשמוח על חלקינו הטוב, אשר אצלנו מונחים ספרי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, אשר הם אורייתא דעתיקא סתימאה. ואנו זוכים לאחזם בידינו, ולפעמים להביט בהם, ולפעמים ללמוד אותם, ולפעמים לקיים איזה נקודה מהם. אשר על זה אנו צריכין לשמוח מאד, אשר זיכה אותנו השם יתברך מתוך העלמה כזאת, אשר כל העולם רוצים להעלים שם רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש בהסתרה שבתוך הסתרה, ואנו זכינו בתוך העלמה כזאת אשר חס מלהזכיר שם הצדיק, שיאיר לנו אור האורות כאלו כמציץ מן החרכים. אשר כל דיבור של רבינו ז"ל הוא תיקון על העבר ועל ההווה ועל העתיד ובקבר ובתחיית המתים וליום הדין הגדול.

ואם הייתה לנו שמחה בכל יום בזה, היינו רודפים לחטוף עוד נקודות טובות מאלו הספרים. כי הם אוצרות יקרים ונהמדים וסגולות יקרים להציל נפשותינו מני שחת, וגם בגשמיות להציל נפשינו שלא נהיה 'אנפין חשוכין', רק לב שמח ייטיב פנים. כי כפי לימוד רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, אין להאדם לדאוג כלל. וכפי שלמדתי היום 'לקוטי הלכות' הלכות רבית הלכה ג', אם היינו מטים אוזנו ושכמינו לדיבורים היקרים האלו, לא היה לנו לדאוג כלל. ולמען השם, שלא להגביר עלינו הזמן. כי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש רוצים להעלות אותנו למעלה מהזמן, אשר משם כל

ההשפעות!" (נתיב צדיק, מכתב קלו).

וְכַאֲשֶׁר הִפְלִיא זֶאת אֲדָמוֹ"ר בְּעֶצְמוֹ לְמוֹהַרנ"ת ז"ל בְּקִיץ שְׁאַחֲרֵי זֶה, שְׁבָאֵמֶת לֹא נִמְצָא כָּלֵל מִה לְזִכֹּר לְפִי זֶה .

וְהוּא סוֹד הַפֶּתֶר [אֲשֶׁר מִהֶעֱדָר תְּכִלִּית הַפְּלֹאֶת חֲכָמָתוֹ וְכֹחוֹ יִתְבָּרֵךְ

§ באר אברהם §

וְדָבָר זֶה – שְׁבַעֲשָׁרֶשׁ לְמַעְלָה, הוּא 'אֵין' הַגָּמוּר מִמֶּשׁ – הוּא פֶּלֶא נִפְלָא מְאֹד, וְכִפִּי שֶׁהִפְלִיא זֶאת רַבְּנוֹ בְּעֶצְמוֹ לְפָנֵי מוֹהַרנ"ת, כְּשֶׁדִּבֶּר אֹתוֹ מִמַּעֲשֵׂה זֶה בְּקִיץ שְׁאַחֲרֵיו^א, שְׁלִפִי זֶה, בְּאֵמֶת אֵין מִה לְזִכֹּר כָּלֵל!^ב

לאחר שנתבאר ענין הבעטלער שמצד אחד הוא "זקן" ומאידך הוא "ניק". יבאר המבא"ר סוד שורש ענין זה בספירות העליונות; הלא היא ספירת ה"כתר"^א, הכלולה מ"יש" ו"אין"^ב, ועל אף היותה מעל גבולות הזמן והמקום, היא יורדת עד לתחתית הזמן והמקום^ג [ראה הערה יד]:

§ שפת הבאר §

וסיפר אותה משך כמה ימים (כמסופר באר היטב בשיחות הר"ן, שיחה קמ"ט ושיחה קנ"א). ובקיץ שלאחריו, דהיינו בתשעה באב של שנה זו, שנת תק"ע, שהיה הקיץ האחרון לימי חייו הקדושים (כי נסתלק תיכף בתחילת השנה שלאחריה, ביום ח"י תשרי תקע"א) דיבר עם מוהרנ"ת מהמעשה הזאת.

ג. שלפי זה באמת אין מה לזכור כלל. שיחה זו מובאת בספר "חכמה ותבונה", וזה לשונו: "כמובן מרחוק בדברי הצחות ששאל לתלמידו הנ"ל (= מוהרנ"ת) בתשעה באב האחרון שבימי חייו הקדושים לפנות ערב, שנזכר אז בעוצם העלמת הזיכרון של הילד והזקן שלמעלה מכולם עד שאינו נקרא בשם זיכרון כלל 'ער געדיינקט גאר נישט'. וענה ואמר אז: איזה פנים יש לי ביניכם? והשיב לו מוהרנ"ת ז"ל (בדברי צחות): וויא גאר נישט! [= כמו כלום]. וחזר אדמו"ר ואמר לו: הלא גם אתם אפס ואין [איהר זענט זיך אויך גאר נישט]" (חכמה ותבונה, סימן א).

נא. ספירת הכתר. וראה להלן (בסוף ההקדמה, לפני תחילת סימן ז') שהעתקנו דברי הגרי"א חב"ר, שביאר באר היטב ענין סוד ספירת ה"כתר"

נדע', 'אשר לא נדע' ממש. (ולא ביאר כלום, רק דחק התיבות 'אשר לא נדע', 'לא נדע' ממש). ואף על פי שפשוטו של דבר כך, אף על פי כן רק עכשיו נודע לי זה הדבר, שתכלית הידיעה היא אשר לא נדע, 'לא נדע' ממש!

ואמר: מאחר שעכשיו יודע שתכלית הידיעה היא אשר לא נדע, 'לא נדע' ממש - אם כן הוא יודע, מאחר שזכה לתכלית הידיעה, אך אף על פי כן אינו יודע כלום. כי הלא כבר נדמה לי שאני אצל זה התכלית הידיעה אשר לא נדע, ועכשיו אני רואה אין הייתי רחוק מזה התכלית. (ואמר אז בלשון גנאי על עצמו, כי החזיק עכשיו לכסילות זה התכלית של זמן הקודם, שנדמה לו אז שזכה לתכלית הידיעה אשר לא נדע) כי עכשיו נודע לי שתכלית הידיעה אשר לא נדע ממש. ודבר זה גם כן אינו יכול לאמרו ולבארו כי נראה כפשוטו, אך באמת רק עכשיו נודע לו זאת" (ח"י מוהר"ן, רפב. ועיי"ש עוד אות רפג).

מט. כשדיבר אתו ממעשה זו בקיץ שלאחריו. פירוש: המעשה של השבעה בעטלערס התחיל רבינו ז"ל לספרה בחורף של שנת תק"ע, בליל שבת קודש פרשת שמני, כ"ה אדר שני.

שפת הבאר

על כל חלקיה, אשר היא המקשרת את הזמן
ללמעלה מן הזמן, עיין שם ויערב לך.

נב. אשר ספירה זו כלולה מ"יש" ו"אין". וביאור
הענין בפשטות, הוא: ישנן עשר ספירות,
והראשונה והעליונה שבהם היא ספירת הכתר.
וספירה זו, היא הראשונה שנאצלה בגבול של מידה
וספירה, אך מחמת היותה הראשונה והעליונה, יש
בה בחינה של 'אין סוף', וכדלהלן באריכות. ולכן,
מצד אחד היא ספירה ומידה, בחינת 'יש'. ומצד שני
אין לנו בה שום השגה, עד שהיא נקראת אצלנו
בשם 'אין'.

נג. ועל אף היותה מעל גבולות הזמן והמקום,
היא יורדת עד לתחתית הזמן והמקום. אשר
זהו ממש ענין הזקן הנ"ל, אשר מצד אחד הוא זקן

מאד ומאידך הוא יניק לגמרי, שזהו ענין כלליות
הזמן ולמעלה מן הזמן, כלליות ה"יש והאין".

נד. ראה הערה. בטרם נתחיל בלימוד הקטעים
הבאים, כדאי לראות את דבריו, מבלי ההוספות
שבסוגריים מרובעות, ורק לאחר מכן להוסיף וללמוד
את הסוגריים המרובעות. ומאחר שבביאורנו
הוכרחנו לכתוב הכל ברצף אחד, מבלי לדלג על
ההוספות, לכן נעתיק לפניך פה את לשונו מבלי
ההוספות, ואז נוכל להבין את העולה מדבריו, ואת
כוונתו בהוספותיו.

והרי לך לשונו הקדוש מבלי ההוספות: "והוא סוד
הכתר, שאף על פי שהוא סתום ונעלם בכל זה
למעלה מכל המקום והזמן, נמצא באמת תכלית

לעובדא ולמעשה

שבאמת לא נמצא כלל מה לזכור לפי זה. בנוהג
שבעולם, שכשאומרים לאדם מן השורה, שיידע
שבאמת כל העולם הזה הוא דמיון, ובשורש העליון
הכל אפס ואין – נדמה לו כאילו מדברים אתו דברי
חיזוק בעבודת ה', או דברי קבלה עמוקים. אך האמת
הוא, שבאמת הכל הוא אין ממש, כפשוטו וכתרגומו
וכמשמעו...

"הבל הבלים אָמר קהלת הבל הבלים הכל הבל"
(קהלת א, א; ב): "קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת
שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא". הבל
ממש! לא על פי דרוש, ולא על פי קבלה, ולא על פי
חיזוק. אלא כפשוטו ממש; הבל הבלים, הבל הבלים,
הכל הבל. וכשאומרים לנו שבשורש העליון הוא "אין"
ו"אפס" – הכוונה היא כפשוטו ממש, שאין כאן שום
מציאות כלל, וכל המציאות אינו אלא דמיון בעלמא,
אשר הש"י ברא ויצר את הדמיון הזה למען נזכה
לבחור בטוב מתוך ההסתרה.

והוא סוד הכתר. כשהאדם מקשר כל רגע ורגע
מימי חייו, להקב"ה שהוא 'למעלה מן הזמן' – זוכה
לאור הכתר. כי מקשר את עצמו בכל רגע לשורש
העליון, מקור החיים, הכתר העליון, שהוא למעלה מן
הזמן. ולכן, גם לאחר הסתלקותו אינו נחשב 'מת', כי
'צדיקים במיתתם קרויים חיים', מאחר שהם דבוקים

במקור החיים שהוא למעלה מן הזמן, ואין שום חילוק
אצלם בין ימי חייהם שהיו תחת דמיון הזמן לבין ימי
חייהם הנצחיים לאחר הסתלקותם.

אך לעומתם, הרשעים שהולכים אחר הבלי הזמן,
ובפרט אחרי פגם הברית, נענשים בעונש "כרת", שהוא
ההיפך ממש מ"כתר". כי "כתר" ו"כרת", שניהם
אותיותיהם שוות רק בצירוף שונה, והם שני הפכים זה
לעומת זה. כי בעוד שהצדיקים זוכים לאור ה"כתר"
שהוא למעלה מן הזמן, נענשים הרשעים בעונש "כרת"
[כדאיתא בתיקוני זוהר: "לעילא כתריא"ל לקבל כתר
עליון, ומתמן כרת לכל אלין דעברין על אורייתא" (תיקוני
זוהר קצ ע"ב)]. שנכרתים מהשורש העליון, ונשארים תחת
שליטת הזמן.

"וזה בחינת הכרת הנאמר בתורה בכל העריות שהוא
פגם הברית, כי עיקר הכרת חס ושלום, הוא מה שנכרתין
ימיו מן השורש, דהיינו שנשאר חס ושלום תחת הזמן,
ואינו זוכה לצאת מתחת הזמן אפילו אחר מותו, כי
הצדיקים במיתתן קרויים חיים, כי זוכין על ידי
קדושתם להעלות ולבטל כל הזמן והימים בבחינת
למעלה מהזמן, ששם עיקר החיים, ושם עיקר ידיעת
הבורא יתברך שזה כל שעשוע עולם הבא. אבל
הרשעים החייבין כרת, כשאין זוכין לתשובה, אזי
נשארינן גם אחר מותם תחת הזמן, כמובא שהרשעים

שְׁכַמְדָּה הַזֹּאת, תִּחְשַׁב וְתִהְיֶה בְּתַכְלִית הַהֶפֶךְ, וְלֹא נִדְע' וְאִין'.

באר אברהם

וְעִנִּין זֶה הוּא סוּד סְפִירַת הַפֶּתֶר^י. כִּי מִצַּד אֶחָד – מֵאַחֵר שְׁאִין גָּבול לְנִפְלְאוֹת^י חֲכָמָתוֹ וְכֹחוֹ^י יִתְבָּרַךְ שְׁנִשְׁפַּע בְּמִדָּה זוֹ^י – הִרִי הִיא נִחְשָׁבֶת לְמִדָּה בְּלִתי מִשְׁגָּת^י, וְהִיא נִקְרָאת בְּשֵׁם 'לֹא נִדְע' וְאִין'.

שפת הבאר

מקומו וזמנו של עולם, כמובן מזה בליקוטי תניינא סימן פ"ג, ועוד בכמה מקומות שבדבריו הקדושים, עד כאן ההוספה. ובהוספתו זו מתבאר ביתר שאת ויתר עז איך באמת מתיישבים ב' ההפכים [שהכתר היא למעלה מן הזמן והמקום ומאידך היא שוכנת תחת הזמן והמקום לגמרי]. כי באמת, הא גופא מה שהיא למעלה מן הזמן והמקום, בזה בעצמו הוא מקומו וזמנו של עולם, ודוק והבן.

ואחר שלמדנו וביארנו בכלליות כל זה, נבוא ללמוד את כל הדברים ברצף אחד, ונבאר אי"ה דבר דבור על אופן.

נה. סוד ספירת הכתר. כמו שכתב מוהרנ"ת להדיא בליקוטי הלכות, שעניין ה"זקן דקדושה" ועניין התקשרות הזמן ללמעלה מן הזמן הוא סוד הכתר, וזה לשונו: "כי כתר הוא בחינת שורש הזקן דקדושה, כי שם כל התליסר תיקוני דיקנא קדישא ונקרא עתיק כידוע, היינו שזוכה לקשר עצמו לבחינת זקן דקדושה, בחינת כתר, ששם הוא למעלה מהזמן" (ליקוטי הלכות, מילה ד, ה). וראה בליקוטי מוהר"ן תורה ס', שכתב רבינו ש"זקן" הוא סוד "תיקוני עתיק" (שהוא סוד הכתר הנקרא 'עתיק יומין' כידוע) עין שם.

וראה ב"לעובדא ולמעשה" מה שהבאנו דיבורים נפלאים ממוהרנ"ת בליקוטי הלכות, על סוד ה"כתר" [אשר הוא תיקון ה"כרת"], על דרך העבודה בתמימות ובפשיטות.

נו. שאין גבול לנפלאות. בזה תרגמנו לשון המבאר: "העדר תכלית הפלאות", והבן.

נז. וכוחו. מה שהוסיף המבאר תיבת "זכוחו", הוא ע"פ המבואר בתורה ס"ו בליקוטי מוהר"ן [ואשר כל

ההיפך, במקום גדולתו, ענוותו ומציאותו במשכן את דכא, ולגמרי תחת הזמן [והמקום]. וכמובן מזה בדבריו הקדושים שבסימן ו', אודות הכתוב "ואציעה שאול הנך", ועיין שם בדברי ביאורי שעל זה, עכ"ל. והמובן מדבריו בפשיטות הוא, שרוצה לבאר בזה ענין הכתר, שאע"פ שמצד אחד הוא סתום ונעלם מעל הזמן והמקום, הרי שמאידך הוא שוכן את דכא תחת הזמן והמקום [אשר זהו סוד הבעטלער הנ"ל וכדלהלן].

ועתה נבוא ללמוד את ב' ההוספות שנוספו בסוגריים מרובעות, ואלו הם:

ההוספה הראשונה היא אחר התיבות "והוא סוד הכתר", וכך כתוב שם: "אשר מהעדר תכלית הפלאות חכמתו וכוחו יתברך שבמידה הזאת, תיתשב ותהיה בתכלית ההיפך, ו'לא נדע' ו'אין'. ובקשרי הזמן והמקום שבחכמתו [וכוחו] הנ"ל, ממילא מבואר", עד כאן ההוספה. ובדברים אלו בא להוסיף ביאור ופירוש בב' הפכים שבמידת הכתר. כי לולא הוספה זו, היה הלומד (אשר אינו בקי בסוד הדברים) תמה בכפליים: א', מה הוא זה שאמרנו שספירת הכתר היא למעלה מן הזמן והמקום. ב', ומה הוא זה שאמרנו שהיא משתלשלת עד למטה מן הזמן והמקום. ועל זה בא ופירש בכפליים: א', שמה שאנו אומרים שהכתר הוא למעלה מהזמן והמקום, הוא מהעדר תכלית הפלאות חכמתו וכוחו יתברך שבמידה הזאת. ב', שההוכחה לכך שהכתר יורדת לשכון את דכא, מבואר ממילא מקשרי הזמן והמקום שבחכמתו וכוחו הנ"ל, ודוק והבן.

עוד הוספה נוסף אחר תיבת "למעלה מכל הזמן והמקום", וכך כתוב שם: "וגם בזה בעצמו, הוא

ספר זה שיין אל הביאור על תורה זו) בענין ה"כח" וה"פועל", שהם בסוד הרוח דלעילא והרוח דלתתא. ושם מבואר שה"כח" הוא סוד המחשבה תחילה, שהוא ענין החכמה [אותיות כ"ח מ"ה].

נח. מאחר שאין גבול לנפלאות חכמתו וכוחו יתברך שנשפע במידה זו, כמו שאמרו בזוהר הקדוש שאין גבול לשפע והארה שנשפעת על מידת הכתר, ולכן היא נקראת אין סוף. וזה לשון הזוה"ק: "עילת העילות עבד עשר ספירות וקרא לכתר מקור, וביה לית סוף לנביעו דנהוריה! ובגין דא קרא לגרמיה 'אין סוף'. ולית ליה דמות וצורה, ותמן לית מאנא למיתפס ליה למנדע ביה ידיעא כלל, ובגין דא אמרו ביה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור" (זוהר ח"ב, דף מב ע"ב).

וכן על זה הדרך, איתא בתיקוני זוהר: "כתר עליון דא איהו שלימו דחמשין שערי בינה, ודא איהו דלא אתייהיב למשה, דעליה אתמר 'נתיב לא ידעו עיט', ועליה אמרו ז"ל 'במופלא ממך אל תדרוש' וכו', בגין דאיהו מקור דלית ליה סוף, ובמקור דלית ליה סוף מאן יכיל לאשגא ולאשכחא ליה" (תיקוני זוהר, דף סח ע"ב).

וראה להרמ"ק בספרו 'פרדס רימונים', שהקדיש את כל השער השלישי לבאר ענין הכתר, וכתב

בתחילת השער: "הנרצה בשער הזה הוא לשאת ולתת בענין המבוכה שנפלה בין המקובלים, לדעת אם א"ס הוא הכתר עצמו או זולתו". ובהיכנסו לבאר עומק ענין זה, הרי הוא מציין תוך כדי דבריו: "וידענו היות ענין זה מבהיל לב המתחילים בחכמת הקבלה, ואין הדברים מתיישרים אליהם, עד שיבואו אל המקום שיעדנו אל הדרוש הזה, ואז יפתחו שערי אורה" (פרדס רימונים, שער השלישי, פרק ז'). עיי"ש באריכות נפלא.

נט. למידה בלתי מושגת. לשון המבא"ר הוא: "תיחשב ותהיה בתכלית ההיפך", ופירושו שהוא תכלית ההיפך מ"חכמה", שהרי כל ענין החכמה הוא שכל וידיעה, ומידת הכתר - דוקא מחמת ריבוי החכמה שבה - היא בתכלית ההיפך משכל וידיעה, ואין משיגים אותה כלל, עד שהיא נקראת "לא נדע" ו"אין".

ס. והיא נקראת בשם 'לא נדע' ו'אין'. כי הכתר נקרא בשם "רישא דלא אתיידע", ו"אין". כמובא בעץ חיים (שער אריך אפיון, פרק ב, שער הכללים, פרק ח). כי בג"ר דעתיק יש שלשה ראשין: "אחד נקרא 'רישא דלא אתיידע'. השני נקרא 'אין'. השלישי 'מוחא סתימאה'" (עץ חיים, שער הכללים). ומה שנקרא כך, הוא מפני שאין לנו השגה כלל באותו מקום. (עין

לעובדא ולמעשה 46

ועבודה, הרי הוא ממשיך על עצמו אור הכתר, אור ה"למעלה מן הזמן", מאחר שיוצא משעבוד הזמן והשינה!

וכלשון מזהרנ"ת: "וזה שמובא בספרים, שהניעור בלילה ניצול מכרת, כי עיקר הזמן בבחינת שינה, ששם עיקר אחיזת הכרת בחינת סטרא דמותא. ועל כן כשניעור בלילה ומנדד שינה מעיניו ועוסק בתורה ועבודת ה', על ידי זה מבטל הזמן שהוא בחינת שינה, ומקשר הזמן לבחינת למעלה מהזמן על ידי התורה ועבודה, שהם שלימות הדעת דקדושה, שעל ידי זה נכללין בבחינת למעלה מהזמן ששם עיקר החיים" (ליקוטי הלכות, שם). אשרי הזוכה לשבר שעבוד הזמן, ולנדד שינה מעיניו ומעפעפי תנומה, לחבר עצמו בתורה ועבודה לשורש העליון, הכתר העליון.

אינם יוצאין מחיזו דהאי עלמא גם אחר מותו. חה עיקר עונש כרת רחמנא לצלן, שנכרתין ימיו משורשן, מבחינת למעלה מהזמן, ונשאר תחת הזמן, ששם כל הפגעים וכל הדינים וכל העונשים הקשים והמרים, רחמנא ליצלן" (ליקוטי הלכות, מילה ד, ח).

ולכן, תראה דבר נפלא מאד, והוא, שהאריז"ל גילה לנו שכל "מי שניעור כל הלילה ולא יישן כלל, ועוסק בתורה כל אותה הלילה, יהיה נפטר מעונש כרת אחד אם נתחייב ח"ו. וכל לילה אחת פוטר כרת אחד" (שער רוח הקודש, דף ת ע"ב). והביאור הוא: שמאחר שכל עונש הכרת הוא שהאדם נכרת מהשורש העליון של 'למעלה מן הזמן', שהוא הכתר. לכן כשמתגבר לצאת מתחת שיעבוד הזמן [המתבטא במושג ה'שינה'] ונשאר ער כל הלילה לעסוק בתורה

וּבְקִשְׁרֵי חֲזִמֵּן וְהַמָּקוֹם שֶׁבְּחֻכְמָתוֹ [וְכַחוֹ] הַנִּזְכָּר, מִמִּילָא מְבֹאֵר] שְׂאָף עַל
פִּי שֶׁהוּא סָתוּם וְנִעְלָם כָּכָל זֶה לְמַעַלָּה מִכָּל הַמָּקוֹם וְחֲזִמֵּן, [וְגַם
בְּזֶה בְּעֶצְמוֹ, הוּא מְקוֹמוֹ וְחֲזִמֵּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כַּמּוּבָן מִזֶּה בְּלִקוּטֵי הַנִּינָא סִימָן

באר אברהם §

אף מאידך – מאחר ש"חזמן" זה "מקום" קשורים בחכמת ה' וְכַחוֹ^{סא} שְׂפִסְפִּירַת הַפֶּתֶר^{סב},
אם כן – מובן ממילא^{סג}, שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ סָתוּם וְנִעְלָם בְּמִדַּת הַפֶּתֶר^{סד}, וְהוּא
מַעַל גְּבוּלוֹת הַחֲזִמֵּן וְהַמָּקוֹם לְגִמְרֵי^{סה}. [וְאָכֵן^{סו}, מַחֲמַת זֶה בְּעֶצְמוֹ, הוּא^{סי} "מְקוֹמוֹ

שפת הבאר §

רשות לדבר ולהרהר כלל, אמנם בהבחינה אשר
כנגדו, ורמוז עליו מעין ובדוגמא, בכל עולם ועולם
אשר מאחר הצמצום ולמטה, והוא הרדל"א שבכל
עולם וכנוצר – הנה בזה יש לנו רשות לדבר ג"כ. כדי
להתבונן ולדעת איך שהכל יצא רק מאחדותו
הפשוטה והנעלמה ית"ש ואפס זולתו, ועל דרך
שאמר הספרא דצניעותא פ"א האי מתקלא תלי
באתר דלא הוי. וע"ש בהגר"א. והנה הוא ע"ד
שאמרנו לעיל בא"א, כי הנה הגם שעצמותו הוא
משורש הגילוי הראשון שאין לו תפיסה בשום אות
ונקודה כלל, עכ"ז הא"א אשר כנגדו בהעלמות, הנה
הוא יש לו תפיסה היטב בקוצו של י'. כן הוא עד"ז
בענין הרדל"א, כי הגם שהוא רמוז נגד אמיתתו
הנעלמה ית"ש אשר שם אין רשות להרהר כלל,
עכ"ז בבחינתו הרמוז עליו בהעלמות, הנה מותר
הדיבור בו ג"כ. וכמו שמדבר האריז"ל הרבה בענייניו
בכל שער עתיק כולו.

ואמנם הוא גבוה ונעלם מאד, וכמו ששמו מוכיח
עליו שנקרא 'רישא דלא אתיידע'. וכן הוא נקרא ג"כ
בשם 'אפס'. ועל שם הכתוב כי אפס בלעדי אני ה'
ואין עוד. כי הכל הוא ממנו והוא נעלם משום תפיסה
והשגה לגמרי. ועד"ז הא"א הוא נקרא ג"כ בשם
'אין', כי הוראת אין הוא שהוא נעלם מהשגה. כי כן
הוא הוראת המילה, 'איה נעלם'. והוא על א"א שהוא
נעלם מהשגה, אבל במקומו הוא נמצא ויש לו
תפיסה בקוצו של י', כי שם הוא מקומו של א"א

באריכות שער מאמר רשבי"י פירוש לפרקא דצניעותא פרק א'. (מובא בזהר
הקדוש (ח"ג רנו ע"ב. ולאחר מכן מובא הרבה בספרי קבלה) שספירת
החכמה נקרא בשם "יש מאין", כי היא בעצמה
נקראת י"ש והיא יוצאת מהא"ן שהוא הכתר.

ולהשלמת הבנת הענין נעתיק לשון ה"לשם"
שביאר באר היטב ענין הרישא דלא אתיידע, שהוא
האור הנעלם בבחינת 'אין סוף' שבכל עולם ועולם,
וזה לשונו:

"יש בכל עולם ועולם בחינה אחת אשר הוא עוד
יותר גבוה ונעלה גם מאריך אנפין, וכל האור דאריך
אנפין הוא נמשך ויוצא רק ממנו. והבחינה הזוה הוא
נקרא בשם 'רישא דלא אתיידע'. והוא נזכר באדרא
זוטא (האזינו דף רפ"ח סוף עמוד א'). ונקרא 'דלא
אתיידע' משום שהוא נעלם ונסתר גם מאריך
אנפין, וכמ"ש בשער א"א פ"ב וכן בשער המלכים
פ"ח. והנה הבחינה הזוה הוא רמוז על אמיתתו
הפשוטה הנעלמה אשר למעלה מהגילוי הראשון, כי
הוא אשר נתגלה בבחינת אור אין סוף שקודם
הצמצום שנעשה אח"כ לבחינת אור א"ס המקיף
שהוא הגילוי הראשון. ונגד אמיתתו הנעלמה אשר
למעלה מהגילוי הראשון, הנה הוא בכל עולם אור
הרדל"א אשר הוא למעלה מא"א וממנו יצא ונתגלה
הא"א כולו.

והגם כי לעיל שער ד' פ"ג אמרנו שם כי באמיתתו
הנעלמה אשר למעלה מהגילוי הראשון אין לנו

ששם הוא מתגלה והרי יש לו גילוי קצת עכ"פ. אבל הרדל"א אין לו תפיסה אפי' בקוצו של י', והוא נעתק ונשלל מההשגה לגמרי, שאין לו מקום וגילוי כלל, ולכך נקרא בשם 'אפס'. והנה הוא בכל עולם נגד אמיתתו הנעלמה עצמותו הפשוטה ית"ש עצמו אשר אין בלעדו, ולו דומיה תהילה", עכ"ל הלשם (לשם

שבו ואחלמה, הקדמות ושערים, שער ז פרק א סעיף ו).

סא. מאחר שה"זמן" וה"מקום" קשורים בחכמת ה' וכוחו. שהרי כל הבריאה כולה – על כל גבולותיה וצמצומיה – משתלשלת מחכמתו וכוחו יתברך. ובלשונו רמז המבא"ר גם למה שמבואר בתורה ס"ו שה"חכמה" וה"כח" הם השורש של הציור הזמן והמקום, עיי"ש והבן.

סב. שבספירת הכתר. בזה תרגמנו תיבת הנ"ל, והבן.

סג. אם כן מובן ממילא. פירוש: מאחר שהזמן והמקום קשורים לחכמתו וכוחו, על כרחך שאע"פ שהוא בעצמו מרומם ונישא מגבולות אלו אעפ"כ הוא יורד לשכון עד לתחתית הזמן והמקום.

סד. סתום ונעלם במידת הכתר. לשון המבא"ר הוא: "שהוא סתום ונעלם בכל זה", וכוונתו בתיבות "בכל זה", הוא לכאורה על "חכמתו וכוחו" שבמידת ה"כתר", אשר שם הוא סתום ונעלם [כי שם הכל ב"כח" ואין יוצא אל הפועל בחינת הציור מקום וזמן].

ומאי דנקט לשון "סתום ונעלם", הוא ע"פ המבואר בזהר הקדוש שעילת העילות 'טמיר וגניז' במידת הכתר, וזה לשונו: "עילת על כולא טמיר וגניז בכתר, ומניה אתפשט נהוריה על יהו"ה, דאיהי יי חכמה, ה' בינה, ו' כליל שית ספירן, ה' מלכות" (תיקוני זוהר, דף י ע"ב). "ואמר טמיר וגניז, ששני בחינות בכתר; מופלא ומכוסה, שבהן טמיר וגניז" (ביאור הגר"א על תיקוני זוהר, תיקון י"א מתיקונים אחרונים).

ובאמת, הא גופא מה שהוא טמיר וגניז בכתר, הוא לצורך הגילוי. "כי בהיותו טמיר וגניז בכתר אפשר שיתגלה אצלנו קצת הארה ממנו. מש"כ בהיותו מסתלק ח"ו מתוכו" (שער מאמר רשב"י, פירוש האדרא זוטא קדישא).

סה. והוא מעל גבולות הזמן והמקום לגמרי. כי כשהאור הוא בספירת הכתר, עדיין לא נשתלשל לגבולות הזמן והמקום. ורק אח"כ בהגיעו – דרך החכמה והבינה – אל הו' קצוות, שם מצטייר הזמן והמקום.

וכמו שהוא בכלליות, כן הוא גם בפרטיות בכל פרצוף ופרצוף, שהכתר שבו כולל הכל, אך אין האור מתפרט ומשתלשל לציור של זמן ומקום. "והוא סוד מצח הרצון שבכל פרצוף, שבו גילוי הכתר והדעת שהוא במקום הכתר. כי ידוע שכתר של כל פרצוף הוא סוד הרצון הנעלם שבו, שמן הרצון הנעלם נמשך המחשבה וציור המחשבה, וההולדה היוצא מבין שניהם הוא סוד הדעת והוא גילוי הרצון של המחשבה, ואח"כ מסתדר ענין זה בפועל בפרטות בז"א. והוא ענין הדעת שמאיר במצחא שהוא הזיו הנמשך מהגלגלתא, והוא בחינת הראות הרצון הפנימי מתגלה ע"י זיו. והוא כמו באדם התחתון, שניכר עניינו של האדם במצחא בשרטוטין דמצחא כל טבעו וכל עומק מפנימיות מידותיו שהוא סוד חכמת הפרצוף שהכירו והשיגו הראשונים, שע"י הסתכלותם בזיו המצת שלו, היו מכירים כל דרכיו ועומק מחשבתו קודם שבא אל גילוי מעשה" (פתחי

שערים, נהיב פרצוף א"א, פתח טו).

סו. ואכן. כיון שהזכיר המבא"ר שהקב"ה מרומם מגבולות הזמן והמקום, הוסיף לבאר – בסוגריים מרובעות אלו – ענין חיבור הזמן והמקום בלמעלה מן הזמן והמקום, וכתב דאדרבא, הא גופא, מחמת שהקב"ה מרומם מהזמן והמקום, לכן הוא מקומו וזמנו של עולם.

סז. הוא. כוונתו בתיבת "הוא", הוא לכאורה על מידת הכתר דאיירינן בה. ואע"פ שהכינוי "מקומו של עולם" קאי בכלליות על הקב"ה, ולא דווקא על מידת הכתר, אמנם, בפרדס רימונים מצאנו שהביא בשם אחד מהמקובלים הקדמונים, שהכתר הוא מקומו של עולם, וזה לשונו בתוך דבריו: "ורבי משה פירש, 'מקום' בכתר, כי הוא מקומו של עולם" (פרדס רימונים, שער כג פרק יג). וגם אי לאו הכי, מובן ממילא שמאחר שהכתר הוא שורש הספירות, אשר ממנו משתלשלים כל הו"ק שהם

פ"ג, ועוד בכמה מקומות שבדבריו הקדושים]

§ באר אברהם §

וזמנו^{סח} של עולם^{סט}. וכמוכן מדברי רבנו בלקוטי מוהר"ן תנינא סימן פ"ג^ע, ובעוד מקומות בדבריו הקדושים^ע, שמאחר שהקדוש ברוך הוא מרום מעל הגבולות של הזמן והמקום, לכן הוא נחשב ל"מקומו וזמנו של עולם"^ע.

§ שפת הבאר §

הרוח בתוך גלגל האש, וארבעה יסודות אלו בתוך הגלגלים. וכן כל עלול מזקף מעילתו, עד סיום המדרגות" (אור נערב, חלק ג, פרק ב).

סח. וזמנו. המבאר הוסיף תיבת "זמנו", ע"פ המבואר לעיל שהזמן והמקום קשורים זה בזה. (והוא לשון מחודש, ולעת עתה לא מצאתי בכל ספרי הקבלה והחסידות ביטוי כזה, שהקב"ה הוא "זמנו של עולם").

סט. מקומו וזמנו של עולם. כמובא כמה פעמים במדרשי חז"ל: "רב הונא בשם רבי אמי אמר, מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו 'מקום', שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. מן מה דכתיב הנה מקום אתי, הוי הקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו" (מדרש רבה, בראשית סח, ט). וכן מובא בכמה מקומות במדרשים, ועיין בפרקי דרבי אליעזר, פרק לד. ונזכר גם בתיקוני זוהר: "והא אוקמוה מארי מתניתין, דקודשא בריך הוא אתקרי מקומו של עולם ואין העולם מקומו" (תיקוני זוהר דף פא ע"ב).

וביאור הענין הוא: "כי הנה שתי בחינות הם, האחת הוא העולם בעצמו, והשני הוא המקום שהעולם ההוא נברא בתוכו. ודע כי המקום בעצמו, הוא יותר זך וגדול ומעולה מן העולם עצמו, כי לכן נקרא הקב"ה מקומו של עולם. כמו שאמרו רבותינו ז"ל, על 'ברוך המקום שנתן תורה לישראל', והבן זה" (שער הקדמות, דף י עמוד ב). והקב"ה בעצמו מרום מן המקום, וכן "כל האצילות, אחר שהוא קרוב אליו, הוא משולל מן הגוף ומקרוי, כי כל הקרוב קרוב מחבירו, מקודש מחבירו. וישים המעיין דברינו אלה נגד עיניו, ואל יהיה בחושבי רע ואל יחשוב היותו

מקומו של עולם, שפיר אנו מכנים כאן את הכתר בשם מקומו של עולם.

ולגבי עצם המושג של "מקום", מצאנו בזהר ובספרי המקובלים כמה פירושים, על איזה ספירה קא' (ראה באריכות בקהלת יעקב, ערך מק). ובפשטות, "מקום" הוא סוד ה"תפארת", כמו שכתב שם הרמ"ק: "מקום נקרא התפארת. והטעם, כי שם בן ד' [הוי"ה] עולה 'מקום' בחשבון המרובע. כיצד, עשר פעמים עשר הם מאה, חמשה פעמים חמשה עולה עשרים וחמש, ששה פעמים ששה עולה שלשים וששה, חמשה פעמים חמשה עולה חמשים ועשרים, סך הכל קפ"ו כמנין מקום, והתפארת נקרא מקום. וכן נתבאר בתיקונים בפירוש. והכוונה כי הוא מקומו של עולם, פירוש הוא הסובל כל העולם דהיינו שש קצוות והוא סיבה לכולם, כי כולם מסתעפים ממנו. ואין העולם מקומו, פירוש אין השש קצוות סיבה אליו כדפירשנו, כי הוא המשפיע והוא באמצעות כמלך בתוך שריו, ובבחינה זו נקרא מקום" (פרדס רימונים, שער כג פרק יג). אלא שבסוף דבריו הביא דברי המקובל רבי משה הנ"ל ש"מקום" הוא "כתר", כי הוא "מקומו של עולם". ובמגיד מישורים מצאנו בפרשת ויצא שאמר לו המגיד ש"מקום" הוא סוד הג' ראשונות. "תמן הוא 'מקום' דרמיז לתלת עילאי" (מגיד מישורים, פרשת ויצא).

ומן הענין לציין כאן ללשון הרמ"ק שכתב: "האמת הוא, כי האין סוף מקום לספירותיו, והכתר מקום לתשע ספירות, והחכמה מקום לשמונה, והבינה מקום לשבע, וכן כולם. והמלכות מקום לבריאה, והבריאה מקום ליצירה, והיצירה מקום לעשיה, עד הגיע הדבר אל נקודת הארץ שהיא בתוך גלגל יסוד המים, ויסוד המים בתוך גלגל יסוד הרוח, ויסוד

בעל מקום. כי אדרבה הוא מקומו של עולם ואין לו מקום, והוא המציא המקום שבו נתהווה כל בעל מקום. וקודם בריאת בעלי המקום הוצרך לברוא המקום שבו יבא בעלי המקום" (פרדס רימונים, שער 1 פרק ג).

וסוד הדבר ידוע ליודעי ח"ן, שהוא סוד הצמצום והחלל הפנוי, שבו שיין מציאות של 'מקום' ו'זמן'. כי "דע כי תחילת הכל היה כל המציאות אור פשוט, ונקרא אור אין סוף ב"ה, ולא היה שום חלל ושום אור פנוי, אלא הכל היה אור א"ס. וכשעלה ברצונו להאציל הנאצלים ולברוא הנבראים לסיבה נודעת, והוא ליקרא רחום וחנון וכיוצא ואם אין בעולם מי שיקבל רחמיו ממנו איך יקרא רחום וכן על דרך זה שאר הכינויים, הנה צמצם עצמו באמצע האור שלו, בנקודת המרכז האמצעי, אל הסביבות והצדדים, ונשאר חלל בנתיים. וזה היה צמצום א' של המאציל העליון, וזה המקום חלל עגול בשוה מכל צדדיו, עד שנמצא עולם האצילות וכל העולמות נתונים תוך עיגול זה ואור א"ס מקיפו בשוה" (עץ חיים, שער א ענף ב). ולכן הקב"ה הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, כי החלל הפנוי הזה, אשר בתוכו נמצאים כל העולמות כולם, נמצא בנקודת המרכז והאור א"ס מקיפו. וכמו שכתב האריז"ל בליקוטי תורה: "הנה מקום אתי - אמרו רבותינו ז"ל הוא מקומו של עולם, זה תבין בסוד הצמצום שנתבאר אצלינו שעשה הקב"ה מקום בתוך אותו הצמצום לעולמות, א"כ הוא מקומו של עולם" (ליקוטי תורה, פרשת כי תשא).

ע. בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן פ"ג. וזה לשונו: "ותכלית הידיעה שלא נדע, ותכלית זה בחינת 'אמרת'י אחכמה והיא רחוקה ממני', היינו זה עיקר החכמה שישכיל שרחוק ממנו החכמה. ותכלית הזה הוא עיקר המקום, היינו בחינת 'מקומו של עולם', שזה התכלית הוא המקיף את כל העולם שנברא בחכמה, כמו שכתוב כולם בחכמה עשית" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, פט), עיין שם עוד. (וידוע שתורה זו היא מתוך 'ספר הנשרף' שכולו רזין עילאין).

עא. ובעוד מקומות בדבריו הקדושים. וכגון, מה שכתב בליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן א', וזה לשונו: "ומי הוא שיכול לידע ולהגיע למקום חברו, כי אם השם יתברך, שהוא 'מקומו של עולם', ואין

העולם מקומו (בראשית רבה, ויצא, פרשת סח, הובא בפירש"י פרשת תשא), וכל אחד ואחד יש לו מקום אצלו יתברך" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, א).

ובמקום אחר מבואר, שאפילו הלב של כל אחד מאתנו, שמלא באלקות, גם הוא בחינה של "מקומו של עולם", וכלשון רבינו ז"ל: "כשיש להאדם לב, אין שיין אצלו מקום כלל, כי אדרבא, הוא מקומו של עולם וכו'. כי האלקות הוא בלב, כמו שכתוב 'צור לבבי'. ואצל השם יתברך נאמר 'הנה מקום אתי' שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו. נמצא, מי שיש לו לב ישראלי, אין ראוי לו לומר שמקום זה אין טוב לפניו, כי אין שיין אצלו מקום כלל, כי אדרבא, הוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו כנ"ל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, נ).

עב. שמאחר שהקדוש ברוך הוא מרומם מעל הגבולות של הזמן והמקום, לכן הוא נחשב למקומו זמנו של עולם. וההסבר בזה הוא פשוט: כי דבר שהוא מצומצם ומוגבל במקום, אינו יכול להיות בכל מקום. ורק השם יתברך, מחמת שאינו מוגבל ומצומצם בשום מקום כלל, כי הוא למעלה מן המקום לגמרי, לכן הוא נמצא בכל מקום. וכביטוי של מוהרנ"ת: "כי הוא יתברך מקומו של עולם, וכל המקומות שבעולם הם אצלו, ועל כן בכל מקומות שבעולם ובכל המדרגות התחתונות יכולין למצאו יתברך, כי המקום בכללו הוא מהשם יתברך שהוא מקומו של עולם ומחיה את כל המקומות והמדרגות שבעולם" (ליקוטי הלכות, ציצית ג טז).

וכן הוא לגבי הבעטלער העיוור, ולגבי כל מי שמזכך את עצמו וגשמיותו, ונכלל בהשם יתברך - שאינו תופס מקום, ויכול להיות בשני מקומות יחד. ועל דרך מאי דאיתא בליקוטי מוהר"ן שמי שהוא "אין" יכול להיות גם בצפון וגם בדרום. וזה לשונו: "בימי המגיד, זכרנו לברכה, היה איש עשיר ומיוחס, והיה מתנגד לאנשי המגיד, וסיפרו לו אנשיו מזה האיש, ואמר להם שיראו לקרב אותו אליו, ולהשתדל בזה מאד ולהתפלל להשם יתברך שיעזור להם, וכן עשו, עד שעזרם ה' שהביאו אותו להמגיד, זכרנו לברכה, ונעשה איש כשר ירא שמים, אך התחיל לירד מנכסיו, ואמר המגיד זכרנו לברכה,

נמצא באמת תכלית ההפך במקום גרלתו, ענותו ומציאותו במשכן את דבא, ולגמרי תחת הזמן [והמקום]. וכמוכן מזה בדברי הקדושים שבסימן ו', אודות הפתוב "ואציעה שאל הנך", ועין שם בדברי באורי שעל זה.

~ באר אברהם ~

אף על פי כן, מאידך, בתכלית ההפך ע; "במקום גרלתו שם אתה מוצא ענותותו" ע. פי בגדל ענותותו הרי הוא נמצא גם במקומות הנמוכים ביותר. פי הוא שוכן את דבא ע, ויורד לשפן תחת הגבולות של הזמן והמקום. וכמוכן מדברי רבנו ז"ל בלקוטי מוהר"ן תורה ו', שמפרש את הפסוק "ואציעה שאל הנך", שגם בשאל תחתיות ממש

~ שפת הבאר ~

ולעניינינו, מפרש המבאר מאמר זה על מידת הכתר, וזהו פירושו: "במקום גדולתו של הקדוש ברוך הוא", אשר מצד מידת הכתר הוא מרום ומנושא מעל גבולות הזמן והמקום, "שם אתה מוצא ענותותו", שמשפיל את עצמו לשכון עם האדם גם כשנופל לתחתית הזמן והמקום. (וכפי שיתבאר להלן, שמידת הכתר בעצמה יורדת עד לתחתית הזמן והמקום).

ובאמת, שכן מצאנו בספרי המקובלים, שעל מידת הכתר נאמר "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותותו". שכן כתב השל"ה הקדוש: "כתר המרכבה הוא מדת הענוה שהיא כוללת כל המדות, ולפי גדולתו של הקדוש ברוך הוא ענותותו, כי הכתר גבוה רם ונישא מכתיר כל האצילות, והוא מביט בהם, כביכול משפיל עינו להשגיח בהם תמיד" (השל"ה הקדוש, עשרה מאמרות, המאמר השביעי, יח). והוא ע"פ דברי הרמ"ק בתומר דבורה, וזה לשונו: "הראשונה הכוללת הכל, היא מידת הענוה, מפני שהיא תלויה בכתר, שהרי היא מידה על כל המידות ואינה מתעלה ומתגאה למעלה, אמנם יורדת ומסתכלת למטה תדיר. וזה משני טעמים, האחד שהוא בוש להסתכל בסיבתו, אלא מאצילו מביט בו תמיד להיטיבו, והוא מביט בתחתונים ... והרי אין סבלן ועניו כאלהינו במדת הכתר, שהיא תכלית הרחמים,

שאלו שניהם אי אפשר שיהיו במקום אחד, היינו תורה וגדולה, כי 'הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין' (בבא בתרא כה:). נמצא כשרוצה להחכים עומד לדרום, על כן אי אפשר לו להעשיר, כי כשהוא בדרום אזי אינו בצפון ועשירות בצפון, וכן להיפך. כי אם, אם הוא בתכלית העניות שהוא 'אין' ממש, אזי אינו עומד בשום צד, כי אי אפשר לומר עליו שהוא בצפון או בדרום, מאחר שהוא אין ואפס ממש, על כן אפשר שיהיה תורה וגדולה במקום אחד, כגון משה רבינו, עליו השלום, ורבינו ז"ל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קסב).

עג. בתכלית ההיפך. היינו, תכלית ההיפך מהעדר הזמן והמקום.

עד. במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותותו. הוא מדברי חכמינו ז"ל בגמרא: "אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא אתה מוצא ענותותו; דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים. כתוב בתורה - כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, וכתוב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה. שנוי בנביאים - כה אמר דם ונישא שוכן עד וקדוש וגו', וכתוב בתריה ואת דבא ושפל רוח. משולש בכתובים - דכתיב סולו לרוכב בערבות ביה שמו, וכתוב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות" (מגילה לא ע"א).

שפת הבאר

ולא יכנס לפניו שום פגם, ולא עוון, ולא דין, ולא שום מידה מונעת מלהשגיח ולהשפיע ולהיטיב תדיר" (תומר דבורה פרק שני).

וראה דברים נפלאים בזה, שכתב הקהלת יעקב, וזה לשונו: "זט"ו הוא רומז על בחינת כתר, לכך ואל 'אצילי' בני ישראל מתרגם 'זאטוטי'. והטעם כי לפי רוב גדולתו הוא רוב קטנותו, שלכך נקרא הכתר 'אין', וכן בלשון חכמים זט"ו של ים היינו גדולתו, גם זט"ו ראשי תיבות 'זוהר' 'טמיר' 'וגניז', שהוא בחינת כמו שאמר ריש הקדמת תיקונים" (קהלת יעקב, ערך זט).

עתה, כי הוא שוכן את דכא. כלשון הפסוק: "כי כה אמר דם ונישא, שוכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (ישעיה נה, טז).

והנה, זה נאמר בכלליות על הש"י ששוכן את דכא, ולא דווקא על מידת הכתר. אלא שממילא מבואר ומובן שהקב"ה בעצמו - אשר כפי שהוא במידת הכתר, ולמעלה מזה - מרום מגבולות הזמן והמקום, יורד לשכון את דכא.

אמנם, ראה זה פלא: בספר קהלת יעקב כתב לרמז ש"דכא" הוא סוד הג' ראשונות, וזה לשונו: "דכא, יש לרמז בו ג' ראשונים; ד' בינה, ה' ד' הוי"ה. כ' חכמה, יו"ד גימטריא כ'. א' אין פלא. ב' ראשי תיבות 'דמות כמראה אדם', בסוד ועל הכסא דמות כמראה אדם, ומשם שורש נשמותינו, וזה סוד תשב אנוש עד דכא שמשיבו לשורשו שהוא סוד דמות כמראה אדם ראשי תיבות דכא" (קהלת יעקב, ערך דה). ולפי"ז יש לרמז לעניינינו, שאור הג"ר והכתר בראשם (הרמז באות א' של דכ"א) יורד לשכון עם הדכ"א, להחיותו ולהשיבו, ודוק.

לעובדא ולמעשה

מקומו של עולם ומחיה את כל המקומות והמדרגות שבעולם" (ליקוטי הלכות, ציצית ג, טו).

ואציעה שאל הנך. כשמדברים עם האדם דברי חיזוק, שיחזק את עצמו בעבודת ה' גם אם נפל לשאול תחתיות, נדמה לו לפעמים שהכוונה היא שגם אם כבר נפל לשאול תחתיות, הוא צריך להתחזק לעשות מה שיכול עד שיזכה לצאת משם. אבל האמת הוא, שהדברים עמוקים הרבה יותר. כי הצדיק מגלה לנו ש"גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו יתברך, וזה בחינת ואציעה שאל הנך" (ליקוטי מוהר"ן, ו). כי הקב"ה הוא למעלה מן המקום, וברחמיו הוא שוכן את דכא, ויורד לשכון עם האדם גם בהיותו בשאול תחתיות, ואם ירצה, יוכל האדם להידבק בהשם יתברך גם בהיותו עדיין בשאול תחתיות, והוא לימוד נורא מאד למבינים.

וכשזוכים להאמין ולגלות שהשם יתברך נמצא גם במקומות הירודים והנמוכים מאד - מקשרים את תחתית המקום, ללמעלה מן המקום, ומהברים את האחרית עם הראשית, ונעשה תיקון נפלא מאד, וכלשון מוהר"ן: "כשמגיע האדם חס ושלו, חס וחלילה,

במקום גדולתו, ענוותו ומציאותו במשכן את דכא, ולגמרי תחת הזמן [והמקום]. הקדוש ברוך הוא בעצמו, נמצא מעל גבולות המקום והזמן, אך בגודל ענוותנותו הוא שוכן בכל זמן ובכל מקום. ולכן, בכל מקום ובכל זמן שהאדם נמצא - גם במקומות מטונפים ונמוכים מאד, וגם בזמנים חשוכים וקשים מאד - יכול הוא להתחבר להשם יתברך שהוא מעל גבולות הזמן והמקום. "כי כל מעשה אדם הם בזמן ובמקום, ושם עיקר אחיזת הסטרא אחרא. אבל השם יתברך הוא, כביכול, למעלה מהמקום, למעלה מהזמן, ושם בבחינת למעלה מהמקום למעלה מהזמן, הוא כולו טוב ואין שם אחיזת הסטרא אחרא כלל ושם נמתק הכל. וזה שכתב 'אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאל הנך' אשא כנפי שחר וכו' אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח' וכו'. היינו, שדוד המלך עליו השלום, סיפר בשבח גדולת הבורא יתברך, ואמר שאין שום מקום לכוח ולהתייאש ח"ו, מהשם יתברך, כי אין שום מקום שלא ימצא בו השם יתברך ח"ו, כי הוא יתברך מקומו של עולם, וכל המקומות שבעולם הם אצלו, ועל כן בכל מקומות שבעולם ובכל המדרגות התחתונות יכולין למצוא יתברך, כי המקום בכללו הוא מהשם יתברך שהוא

[כִּי מַחֲמַת שְׁה' לֹא גִדַּע' וְה' אֵין', הוּא יִדְיַעְתּוּ וְכַחוּ הַנְתַּפְּשָׁטִים לְאֵין תְּכַלִּית כִּנ"ל, לֹא נִמְצָא אֵלָיו כָּלֵל [שֵׁם] הַזְמַן [וְהַמָּקוֹם], אִפְּלוּ נִקְרְתָּ אַחַת מֵהֶם, כִּנ"ל לְעֵינֵי הַזְמַן].

~ באר אברהם ~

נִמְצָא הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ ע'. וְעֵין ב'בִּיאור הַלְקוּטִים' עַל תּוֹרַת ו', מֵה שְׁבִיאָרְתִּי שֵׁם עַל זֶה ע'.

[ועתה מוסיף המבאר לבאר, מדוע הכתר הוא באמת למעלה מן הזמן והמקום ע'': כִּי מַחֲמַת שְׁבִיפִירַת הַתְּתֵר הַנִּקְרָאֵת בְּשֵׁם 'לֹא גִדַּע' וְאֵין', מִתַּפְּשָׁטִים הִדְיַעָה וְהַכֵּחַ הָאֱלֹקִי לֹלֵא גִבּוֹל ע" כִּנ"ל פ']

~ שפת הבאר ~

יתברך, [בכל ההצעה לשאול], ממילות שם אתה, [כמובן מכל זה, גם במקום אחר].

עוד כתב שם: "בעת השוב ועומדו בנסיון ושגיון יתרון היצר הנ"ל יגיע לו הוויה אמתיית משם העצם במילוי ס"ג. אשר גם זה לבד הארת דודי [צח ו] אדם [בחולם] נקודה העליונה. ומכון לפי זה מה שמבואר מדברי מורנ"ת [בתלכות ספירת העומר א' שעל התורה הזאת], שכל דמימתו הוא בהשגות העליונות, ושזה לבד השגת הכתר האמיתי, וגם כמובן בהקדמת התיקונים".

ומכל זה, אנו למדים ביתר שאת ויתר עז, עד כמה גדולה מציאותו של הקב"ה באותם המקומות הנמוכים. כי אע"פ שהוא למעלה מן המקום לגמרי, אעפ"כ [ודווקא מחמת זה] הוא שזכן ומתגלה בהוויה גמורה ואמיתית גם במקומות הנמוכים ביותר, בשאול תחתיות ממש.

עת. ועתה מוסיף המבאר לבאר, מדוע הכתר הוא באמת למעלה מן הזמן והמקום. הנה, כל הקטע דלהלן, נראה כאינו שייך לכאן. כי לכאורה מקומו לעיל אחר התיבות "שאף על פי שהוא סתום ונעלם בכל זה למעלה מכל המקום והזמן", ושם שייך קטע זה, שבא להוסיף ולבאר מדוע הכתר הוא למעלה מן הזמן והמקום, וכותב: "כי מחמת שהלא נדע והאין הוא ידיעתו וכוחו הנתפשטים לאין תכלית כנ"ל, לא נמצא אליו כלל שם הזמן והמקום אפילו נקודה אחת מהם".

עו. שגם בשאול תחתיות ממש נמצא השם יתברך. וזה לשון רבינו: "אפילו אם יפול ח"ו למקום שיפול, אפילו בשאול תחתיות, גם כן אל יתיימש עצמו לעולם, ותמיד יחפש ויבקש את השם יתברך, ויחזק עצמו בכל מקום שהוא, בכל מה שיזכר, כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו יתברך, וזה בחינת ואציעה שאול הנך" (ליקוטי ספור"ק, ו).

ולכאורה, כוונתו לד"ק משם ג"כ, שה"כתר" עצמו יורד עד לשאול, להיות שם עם האדם. שהרי שם מבואר ש"תשובה" היא בחינת "כתר", ומי שדושה לזכות לתשובה צריך להיות גם בקי בשוב, שגם בשאול תחתיות יחזק את עצמו לשוב שם בתשובה ולהחזיק עצמו בהש", נמצא שהארת מידת הכתר יורדת עד לשם. והנקודה העליונה [שהיא כתר] מאירה עד לתחתית הנקודה התחתונה, ומלא כל הארץ "כבודו" [שהכבוד הוא כתר, כמבואר שם], עיי"ש ודוק והבן.

עו. מה שביארתי שם על זה. כי שם מבאר שדווקא בשאול תחתיות, אם מחפשים שם כראוי את ה', מגלים את הבחינה של "הנך" ממש, ומתגלה כבוד ה' יותר ויותר. וזה לשונו: "אם" [אסק שמים] ש"ם אתה', מיוחד לפני מ'ש'ה' כמוב"פ. ואציע'ה' ש'אול הנך מיוחד לפני י'הו'ש'ע' כמוב"פ. ומורה בכל זאת מלת 'הנך' להתמלאות יותר כבודו

ופלא מה ענין קטע זה לכאן. ואולי יש לומר בדרך אפשר, שבדבריו אלו בא לבאר יותר מה שכתב בקטע האחרון, שדווקא מחמת שהכתר גבוה כ"כ הרי הוא יורד לשכון את דכא לגמרי תחת הזמן והמקום. ועתה מבאר שהכתר אין לו כלל שם הזמן והמקום, ומחמת הא גופא - מאחר שאין בספירה זו אפילו נקודה אחת של זמן ומקום - לכן יכול האור שבספירה זו לרדת ולשכון ולהתגלות גם בתחתית הזמן והמקום. וכמבואר ענין זה כמה פעמים בספרי רבינו ומוהרנ"ת, שדווקא האור הגדול שהוא למעלה מגבולות הזמן והמקום, הוא זה שיכול להתגלות ולהאיר במקומות הנמוכים ביותר. וכפי שמבואר גם בליקוטי מוהר"ן תניינא במאמר "ואיה השה לעולה", בענין ספירת הכתר שהוא המאמר סתום, שדווקא מגודל העלמתו והסתרתו, הרי הוא מחיה ומאיר בתוך כל המקומות המטונפים. כי מבחינת הכבוד והמאמרות המתגלים אי אפשר להם לקבל חיות משם, בבחינת 'וכבודי לאחר לא אתן', רק מהמאמר סתום, שהוא נסתר בתכלית ההסתרה, משם מקבלין חיות. ודבר זה אי אפשר להבין, ואסור להרהר בזה כלל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, יב).

עט. ללא גבול. לשון המבא"ר הוא "לאין תכלית". ומאי דנקט לשון זה, הוא מפני שכבר ידוע שהלשון "אין סוף" הוא מלמעלה, והלשון "אין תכלית" הוא מלמטה. ולכן מאחר שמבאר עתה ענין מה שהאור יורד עד לתכלית הירידה תחת הזמן והמקום, לכן שייר כאן לשון "לאין תכלית", והבן.

פ. מחמת שבה מתפשטים הידיעה והכח האלוקי ללא גבול כנ"ל. ולכן היא נקראת בשם "לא נדע" ו"אין" - לא מחמת שאין בה ידיעה וכח, אלא אדרבא - מחמת שאין גבול להתפשטות הידיעה והכח אשר בה.

ונבאר יותר: אצלנו, כשאומרים 'אין', הכוונה על העדר. וכגון: כשאומרים על מישהו ש"אין לו זמן", כוונתנו בפשיטות, שאין לו זמן, והפנאי נעדר ממנו. אמנם, לגבי ספירת הכתר [ולגבי הבעטלער העיוור], אין הכוונה של 'אין' - העדר, אלא אדרבא, ריבוי דעת והארה עד אין תכלית, עד שמרוב הריבוי, אין קיים שם הצמצום המוגבל של 'זמן' ו'מקום'. ולכן, מצד דעתנו וחושינו המגושמים והמוגבלים, נקרא 'אין', כי אינו נתפס כלל בגבולות. ודוק והבן.

וזהו ג"כ ענין המובא ש"תכלית הידיעה אשר לא נדע", שגם שם אין הכוונה ב"לא נדע", על העדר הידיעה, שאין יודעים. אלא על הריבוי המופלג של הידיעה, עד שמרוב הידיעה אינה נכנסת לתוך הגבול המוגבל של הידיעה (שבמדרגה זו), ולכן נקראת בשם "לא נדע". ויש בזה אריכות גדול, ואכמ"ל (ראה:

שבחי הר"ן, לה. שיחות הר"ן, ג. ועוד).

ולהבנת הענין, נוסיף ונבאר, שהוא בבחינת מה שאמרו חז"ל "גדול מרבן שמו" (ראה בתוספתא עדיות ג. ד. ומבאר הרבה בספרה"ק) והיינו שהצדיקים הגדולים מאד, שהתואר רב ורבי ורבן, קטן מדי עבורם, נקראים בשמם לבד. [וכלשון השל"ה הקדוש: "אמרו רז"ל גדול מרב - רבי, גדול מרבי - רבן, גדול מרבן - שמו, כמו שמעון הצדיק שמעיה ואבטליון, שנקראו כן מרוב מעלתם,

לעובדא ולמעשה

בריש כל דרגין. בראשית המחשבה. ועל ידי זה הוא מעלה כל הנשמות והניצוצות שנפלו לשם מכמה שנים. וכשנכלל מקום רחוק ונמוך כזה בה' יתברך, ממילא נכללין כל שאר המדרגות שבאמצע, בקדושתו יתברך. נמצא, שדייקא הרחוקים כשיתחזקו באמונה שלימה יזכו לתשובה בוודאי, ועל ידם דייקא יתקנו כל העולמות, על ידי שנכלל אחרית וסוף ממש, בראשית

המחשבה" (ליקוטי הלכות, משא ומתן ד. יז).

לתכלית הירידה על ידי מעשיו הרעים - אם יתחזק גם שם בו יתברך, ויאמין בו יתברך באמונה שלימה שגם שם במקומו ממש נמצא ה' יתברך, בבחינת 'אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך', וכמו שכתוב "הַאֱלֹהִי מִקְרֹב אֲנִי נָא" ו"וְלֹא אֱלֹהִי מִרְחָק" (ירמיהו כג. כג) אז כשיתחזק באמונה זאת, על ידי זה ממשיך השגחתו השלימה גם שם, ועל ידי זה הוא כולל סוף כל דרגין, שהוא המקום השפל והנמוך שנפל לשם, הוא כולל אותו

- לכן לא נמצא כלל במדרגה זו המושג והשם של זמן ו'מקום'; אפילו לא נקדה אחת מהם.^{פב} [וכמו שביארנו לגבי הבעטלער הזקן^{פג}, שגם הוא, מרב ידיעתו וזכרונו, הגיע לדרגת 'אין'^{פה}, ואין אצלו מציאות של זמן כלל, עד ש"עדין לא התחיל לחיות כלל"^{פה}].

פא. המושג והשם. הוספנו תיבת "המושג" כלשונו המדוברת, למען ירוץ הקורא. אבל המבא"ר לא הזכיר אלא "שם", ואולי כוונתו, שהרי באמת גם בכתר יש סוג של זמן רוחני, שהרי גם בעולם הבא שאין בו לא זמן ולא מקום גשמי, יש בו חילוק של תקופות זמן רוחניות, שהם השגת המקיפין, "תקופות הימים והשנים" (כמו שהבאנו לעיל). אלא שאין שם 'שם' מקום וזמן, שהוא ההגדרה של הזמן והמקום הנרגש בדעתנו וחושנו, והבן.

פב. אפילו לא נקודה אחת מהם. כוונתו בזה, ע"פ מה שנתבאר לעיל לגבי הבעטלער שהתעלה בזכרונו על כל שאר הזקנים, וזכה לביטול הזמן לגמרי. כי אע"פ שגם שאר הזקנים זכו כל אחד לפי בחינתו שהתמעט הזמן בתכלית המיעוט, ושבעים שנה הפכו לרבע שעה וכו', אעפ"כ עדיין נשאר אצלם איזה נקודה של זמן. משא"כ הבעטלער העיוור, בגודל זכרונו ודעתו זכה לביטול הזמן לגמרי, ונכלל באין, עד שלא נשאר אצלו אפילו לא נקודה אחת של זמן.

פג. וכמו שביארנו לגבי הבעטלער הזקן. וכשנשווה את ענין הכתר, למה שנתבאר לעיל בענין הבעטלער, שמצד אחד הוא 'זקן' ומצד שני הוא 'עיק' ועדיין לא התחיל לחיות כלל. יתבאר גם ענין הכתר על זה הדרך, שמצד היותה מידה וספירה היא נקראת בשם 'עתיק יומין' שהוא סוד הזיקנה [כי הכתר נקרא 'עתיק', הן מחמת שהוא נעתיק ומובדל מהשגתנו, והן מלשון זקנה, שהוא על שם התלבשותו באריך אנפין שנקרא סבא דסבין]. ומצד הארת האין סוף שבה, היא נקראת בשם 'אין סוף', בבחינת "עדיין לא התחלתי לחיות כלל", ודוק מאד.

כדרך הנביאים שאין מכנין אותן" (תשל"ה הקדוש, תורה שבעל פה, כללי יחזסי וחזכמים, א). נמצא, שמה שאין קוראים לאותו צדיק בשם רב או רבי או רבן, אין זה מחמת העדר כבודו, אלא אדרבא, מחמת ריבוי כבודו עד אין שיעור. ודוק.

ואכן, אצל רבינו ז"ל, שהוא הבעטלער העיוור, מצאנו שאמר על אודות העדר כבודו בעיני העולם, שהעדר זה נובע מחמת ריבוי כבודו, שאינו לפי ערך דורנו הירוד כלל וכלל. וזה לשונו: "ענה ואמר, אנחנו איננו כלל מזה העולם של עכשיו, ומחמת זה אין העולם יכולים לסבול אותנו. וראשות (היינו ראש ומנהיג) אין שייך לי כלל, כי אין מגיע לי שום ראשות בהעולם של עכשיו. וגם מעט הראשות שיש לי, באמת אין זה ראשות כלל, אדרבא זהו חוכא ואטלולא [שחוק וליצנות] ממש. וגם אותו המעט שיש לי, הוא רק נגד הטבע, שכפיתי את טבעי לזה, אשר מחמת זה יכול לבוא איזה דיבור ממני בתוך העולם. וכל השיחות והסיפורים (היינו התורות והמאמרים שהוא אומר) שלנו, אם לא היה לי גם זה המעט הראשות, גם אלו הדיבורים לא היו באים בתוך העולם. ובאמת, אם לא היה דור כזה, אם היו דברים אלו (היינו התורות שהוא אומר) נאמרים בדורו של האר"י זכרונו לברכה או אפילו בדורו של רבי שמעון בן יוחאי זכרונו לברכה, היה רעש גדול מאד" (חיי מוהר"ן, שמה). נמצא שהעדר כבודו של רבינו ז"ל בעיני העולם, אינו אלא מחמת ריבוי כבודו המופלג עד אין שיעור, עד שמריבוי כבודו, אינו נתפס כלל בגדרי הכבוד של דורותינו אלה. (וכמה נפלא לראות, שהמגיד הקדוש מקאז'ניץ זיע"א, בעל ה"עבודת ישראל", כתב בתוך הסכמתו לליקוטי מוהר"ן, את התואר הנכבד "גדול מרבן שמו").

פד. שגם הוא, מדוב ידיעתו וזכרונו, הגיע לדרגת 'אין'. והיינו שגם אצלו, ה"אין" הוא מחמת ריבוי הידיעה והזיכרון, ולא מהעדד הידיעה והזיכרון, ודוק והבן.

פה. ואין אצלו מציאות של 'זמן' כלל, עד שעדיין לא התחיל להיות כלל. אחר הדברים האלה [אשר נתבאר ענין הזקן וסוד הכתר] אעתיק לפניך דברי הגרי"א חבר, אשר ביאר באריכות נפלא ענין זה של "למעלה מן הזמן ולמעלה מן המקום", כפי שהם מרומזים ונסתרים בדברי חז"ל. ועל אף אריכות דבריו, אעתיקם לפניך בשלימות, כי הם מתוקים מדבש ונופת צופים, וכל הלומד בהם תתענג בדשן נפשו, ויאורו עיניו בהבנת הענין לאשורו. וזה לשונו בחידושי אגדות על מימרא דרבא במסכת מועד קטן:

"ועוד דרש [רבא]: מאי דכתיב את ה' האמרת וכו', אמר הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חסיבה אחת וכו'. רמזו חכמים בזה ענין נפלא ועמוק מאוד, ובכדי להראות עומק חכמת חז"ל מוכרח אני להאריך, והוא, שבמדרש ובזוהר הקדוש ריש פרשת בראשית אמרו שכל האותיות באו לפני הקב"ה לברוא בהם העולם ויצאו בפחי נפש, ונברא ב', ואח"כ באתה אות א' וכו' ואמר לה הקב"ה למחר אני נותן תורה לישראל ואיני פותח אלא בא' אנכי וכו'. וגם בזה יש כוונה עמוקה.

כי שלמה המלך ע"ה בקהלת אמר 'לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים', וצריך לבאר מה ענין זמן ועת, וכל אחד הוא ענין אחר, כי הזמן ידוע שמתחלק לג': עבר ועתיד והווה, והמשכיל יבין כי ההווה אינו בנמצא כלל, כי כל רגע קטן שיוכל האדם להקטינו הוא מתחלק ג"כ לב' דרגין, עבר ועתיד. נמצא שבאמת ההווה הוא הנקודה המרכזית של הזמן, שאינו נתפס כלל ברעיון ואינו בגדר ישות כלל, רק הוא ענין רוחני המתלבש ומקיים הזמן, שבלתו אין מציאות לזמן כלל, שהרי העבר כבר אינו והעתיד עדיין לא בא, נמצא שעיקר קיום הזמן הוא ע"י נקודה אמצעית שהוא ההווה, הוא אינו בעולם כלל רק למעלה מן העולם וקיומו. והוא מה שכתוב לכל זמן וכו' ר"ל ש'זמן' הוא ב' החלקים העבר

והעתיד, והוא מלשון הזמנה והכנה שהוא על ב' החלקים הנ"ל, ו'עת' הוא נקודת ההווה והוא מלשון 'עתה', ר"ל מה שהוא בנמצא עכשיו, והוא המתלבש תוך הזמן ומקיימו.

בזה תבין ענין נפלא עומק דברי רבותינו ז"ל וחכמתם, מה שאמרו בפרק קמא דברכות (דף ד ע"א) שהקב"ה אמר למשה 'בחצות', ומשה אמר 'כחצות', שמא יטעו אצטגוניי פרעה וכו'. והענין, כי באמת רגע התיכונה אשר הוא חצות לילה ממש, אינה מורגשת כלל ואינה במציאות כלל. הגע עצמך שסוף רגע האחרון של סוף חצות לילה הראשונה שיך לחצי הראשון, וא"כ אינה חצות ממש, שהרי חצי השני עדיין לא התחיל, וא"כ הוא יותר בשיעורו ממה שעבר מחצות הראשונה, ולא היה אפשר למצוא חצות ממש, כי אם היה רגע אמצעית נמצאת בין חצות ראשון לשני שאינה מכללה ודבר זה אינו כלל, ונמצא שחצות ממש אינה בהשגת אנושי כלל, ואינה בגדר בריאה הגשמית הנופלת תחת הזמן, אבל הוא ענין מעולם הנבדל הרוחני, ובו היה מכת בכורות במצרים. ולכן על ידו היה יציאת מצרים ובחירת ישראל שלקחם הוא ית' לו לעם, שנתעלו באותו העת אשר הוא למעלה מן הזמן.

ולכן הם תלויים בהנהגה ניסיית ואין מזל לישראל שאין להם שום תליה במזל, שהמזלות הם תלויים בזמן שנעשה ע"י סיבוב הגלגל שבו עושה השעות ורגעים וימים וחדשים ושנים, משא"כ ישראל תלויים בעת ההווה שלמעלה מן הזמן, והוא נקודה המרכזית של כל הגלגלים שאין לו סיבוב כלל ונמצא שאין בו זמן כלל.

וזה היה ענין בחירת ישראל במה שנתעלו מכל אומה ולשון, כמו שכתוב הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, ואיתא במדרש שלכן נקראים ישראל ה"ן, שאלו האותיות אין להם זוג, כידוע באותיות א"ט ב"ח שה' ונ' נשארים יחידים. והיינו, שבזה נבדלו ישראל מכל האומות, שכולם הם בכלל הבריאה שנברא בו' ימי בראשית, שהוא נופל תחת הזמן שהוא מתחלק לשניים לעבר ועתיד, משא"כ ישראל תלויים באמצע, בעת שהוא אינו מתחלק לחלקים, והוא ביחוד הגמור. ונרמזו בב' אותיות

שהם ב' דברים, הזמן המתחלק והמקום שגם הוא מתחלק לשניים כמו שיתבאר לפנינו בס"ד, וישראל אין להם מציאות חלקי, לא במקום ולא בזמן, ולכן נרמז בהם ב' אותיות הנ"ל שאין להם בן זוג, ובזה הם יושבים לבדד ואין מתחשבים עם האומות שהם בזמן ובמקום, אבל ישראל הם התחלה ושורש להם כמו המרכז שהוא התחלה ושורש של הקוין ואינו בא בחלוקה, נמצא שאינו מסוגם כלל.

וזה ענין ב' הנהגות; הטבע והניסוי, שהטבע הוא כולו בשבע המזלות שהוא תלוי בזמן, אבל הניסים הם בעולם הנבדל שאינו תלוי בזמן, והוא למעלה מן הזמן. ואף שדבר זה אינו מושג לשכל האדם, היאך דבר שאינו תחת הזמן והוא למעלה ממנו יפעול למטה בעת הזמן, מ"מ הוא מנפלאותיו ית' אשר הוא רחוק משכלינו ומדעתנו. שהרי כמו כן נמצא שכל דבר שבעוה"ז הוא תחת המקום ואעפ"כ נמצאים בו דברים שאינם תחת המקום ולא נתמעט המקום עבורם, כמו שאמרו (יומא כא ע"א) מקום ארון אינו מן המידה וכו', גוף הכרובים וכו', וכן עומדים צפופים וכו'. וזהו הענין מה שאמרו 'אתם עשיתוני חטיבה אחת' וכו' כמו שיתבאר. ונמצא שממש רגע חצות לילה, מה שבין חצות הראשון לחצות השני, שאין לו מציאות נרגש בעוה"ז, שהרי הרגעים תכופים ומחוברים זה לזה העבר עם העתיד, מ"מ ישנו במציאות נבדל, ובו היה הנס, ואינו מושג לחרטומי מצרים רק למשה רבינו ע"ה אשר הוא עצם נבדל למעלה מגדר הזמן והמקום, ולכן אמר 'כחצות' שמא יטעו אצטגניני פרעה וכו'.

וכמו שהוא בזמן, שמתחלק לג', עבר ועתיד והווה באמצע עצם רוחני מעולם הנבדל המקיים הזמן, כמו כן הוא במקום, שהמקום ג"כ מתחלק לשניים. והיינו, שבכל גשם שהוא תחת המקום, יש בו ג' קוטרים, שהם: האורך, והרוחב, והגובה. ובכל אחד יש ב' קצוות, שהאורך מתחלק לשנים למזרח ומערב, והרוחב מתחלק לב'; צפון ודרום, והגובה מתחלק למעלה ומטה, נמצא שכל א' מורכב מב' דברים. משא"כ האמצע אינו מתחלק לא למזרח ומערב, ולא לדרום וצפון, ולא למעלה ומטה, כי הוא נקודה המרכזית באמצע ממש.

וזהו ענין ששה קצוות של העולם, ונקודה אמצעית היכל הקודש באמצע, כמו שכתוב בספר יצירה, והם נגד ששה ימי השבוע ושבת קודש. והוא מה שאמרו במדרש שאמרה שבת להקב"ה: ריבונו של עולם, לפל נתת בן זוג, ולי לא נתת בן זוג. אמר לה: בתי, כנסת ישראל יהיה בת זוגך. וראה עומק דברי חכמים בזה שכללו הדבר הנפלא הזה שכתבנו, שענין בריאת העולם בו' ימי בראשית הם נופלים תחת המקום שהוא מתחלק לו' קצוות, וכל א' מג' קוין הנ"ל יש לו אורך ורוחב, הרי יש לכל דבר בת זוג. משא"כ שבת שלא היה בו בריאה כלל, רק הוא השלמת הבריאה כמו שכתוב ויכל אלקים ביום השביעי וכמו שאמרו במדרש (הובא ברש"י מגילה ט ע"א) מה היה העולם תסר מנוחה באתה שבת באתה מנוחה, וכוונתם בזה שהמנוחה הוא נקודת המרכז שהוא שובת ונח במקום, מאחר שאינו מתחלק, והוא נעלם ורוחני, ונמצא שהוא באמת מקום העונג והמנוחה, והוא השלמת כל הבריאה, שהרי הנקודה הזאת התחלת וקיום כל הקווים והקצוות. וכמו שאין לשבת בת זוג, מאחר שאינו נופל תחת החלוקה, כמו כן הם ישראל שאינם תלויים לא במקום ולא בזמן, וכמו שיתבאר עוד, ולכן הם בת זוג לשבת.

והוא מה שאמרו שג' דברים נקראים 'אחד'; הקדוש ברוך הוא, ותורה, וישראל. שהתורה אינו תלוי בזמן ולא במקום, ולכן היא נצחיות, שכל דבר שתופס מקום וזמן אין שיך בו נצחיות, שהרי יש לו תחילה וסוף, משא"כ במה שאינו תלוי בזמן, ולכן אומרים בשבת 'אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד' וכו', ששמן הוא התורה וכו' כולה שמותיו וכו', ואומרים זה בשבת שהוא ג"כ אין לו בן זוג, וכמו שכתבתי.

והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל בפרק כל כתבי (דף קיח ע"א): אמר ר"י משום ר' יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים וכו', שנאמר אז תשיב וכו' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וכו', והענין, כי כתיב ביעקב ויקח מאבני המקום וכו' וישכב במקום ההוא, וכתיב ויפגע במקום וכו', ומקום הזה הוא מקומו של עולם, והוא אבן שתיה שמשם הושתת העולם, שהוא נקודה מרכזית הפנימית שאינו נתפס במקום ואין לו מידה, והוא

התחלת הקוין ושרשם. ולכן שם היה מקום הארון בבית קודש הקדשים, שלכך מקום ארון אינו מן המידה מאחר שהוא נקודה הפנימית שאינו בסוג מקום ומידה כלל, ואין לו חילוק והתרחבות כלל. ולכן אמר הקב"ה ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, ר"ל שלו ניתן נקודת המקום הפנימי אשר הוא שורש כל העולם ומלואו, נמצא שבזה נשתעבדו כל האומות וכל המדינות תחת רשותו ורשות זרעו שהם ג"כ בבחינת נקודה הפנימית. ולכן ג"כ ניתן שבת רק לישראל, וכתוב כי אות הוא ביני וביניכם וכו', שאין לשבת שום שייכות לכל אומה ולשון אשר הם תחת הזמן והמקום, רק ישראל מיוחדים ומסוגלים אליה. והוא מה שאמרו (שבת י' ע"ב) מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה וכו', והוא נקודה הנעלמת, והוא בבית אוצרו ששם מקום היראה בנקודה פנימית של הארץ, כמו שכתוב ביעקב מה נורא המקום הזה וכו'. והוא מה שאמרו (ברכות לג ע"ב) אין לו להקב"ה בבית גנזי אלא אוצר של יראת שמים וכו' שנאמר יראת ה' היא אוצרו וכו'.

והוא מה שאמרו בפרק ב' דשבת (דף לא ע"א): מאי דכתיב והיה אמונת עתיך וכו', אמונת זה סדר זרעים וכו', ואעפ"כ יראת ה' היא אוצרו וכו'. והענין, כי התורה נחלקה לו' סדרים, שאף שהתורה עצמה היא למעלה מגדר עולם הטבעי והוא עצם רוחני, מ"מ הוא מתלבש בענין עולם הגשמי, שכל המצות הם נשואים בגשמיים ודברים טבעיים, ולכן מתחלק לו' סדרים נגד ו' קצוות שהעולם מתחלק בהם, ונגד ו' ימי השבוע. מ"מ עיקר התורה והמצות הוא כדי לעשות רצון יוצרו, והוא אוצר של יראת שמים שהוא העיקר, והוא נקודה הפנימית, והוא נגד שבת כמו שכתבתי.

ולכן כתיב והרכבתך על במתי ארץ וכו', ר"ל היא נקודת אבן שתיה, שהוא הגבוה שבארץ, שהוא שרשו והתחלתו. והאכלתך נחלת יעקב וכו', כמו שכתוב וישכב במקום ההוא וכו', וכמו שכתבתי. ונקרא 'במתי ארץ', כמו הלב באדם שהוא מקום הגבוה שבו, וכן מקום אבן שתיה הוא הרוח ונפש של הארץ, ולכן שם בנקודה זו הם ג'

העניינים הנ"ל שהם נקראים 'אחד', והם: תורה, וישראל, והקב"ה. ששם הארון ולוחות, ושם השראת השכינה מבין שני הכרובים, ושם מקום ישראל בעבודתם בבית המקדש.

ועל זה רמזו מה שאמרו (פרקי דר"א ג): הארץ מהיכן נבראת, משלג שתחת כסא הכבוד. ור"ל שהם ג' אלפין הנ"ל שכל א' הוא בבתי היחוד הגמור, הקב"ה וישראל ותורה, וג"פ אל"ף הוא של"ג. וכן אות אל"ף מורה על ראש וסוף ואמצע, שהוא התחלת מוצא הראשון של הגרון, ואמצע מוצא האמצעי בלשון, וסוף מוצא האחרון בשפתיים כמו שכתב רבינו הגדול [הגר"א] בליקוטיו הקדושים, והיינו כמ"ש שכל נקודה שבהם הוא האמצע המחבר ב' הצדדים, הראש וסוף.

ועל ענין הזה אמר הנביא כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני וכו' כן יעמוד זרעכם ושמכם, וירצה בזה, כי הנה השמים והארץ אשר נבראו בו' ימי בראשית הם תחת הזמן, שהרי הם מתגלגלים וסובבים לארץ בימים ושעות וחדשים ושנים, ומזה נולד הזמן המתחלק לעבר, וכן הארץ, ע"י סיבוב השמים המזלות וכוכבים שעלי' גורמים בה שינויים ימים ולילות ושעות וחדשים כמ"ש. וכבר נתבאר שאין לזמן קיום כי אם ע"י נקודת ההווה שהוא רוחני, למעלה מן הזמן, שהוא נפש של הזמן, והוא תלוי בשמים וארץ עליונים שהם מתחדשים תמיד, ר"ל שחידושם הוא ע"י התורה ועבודה שישראל עוסקים בה, שמזה מתקיים הזמן שהוא בבחי' הווה תמיד. וזה שאמר אשר אני עושה תמיד וכו', ר"ל שאינו בגדר עבר ולא בגדר עתיד, ובזה יש לכם ג"כ מציאות, שהרי אתם תלויים באותה נקודה כמו שכתבתי. וז"ש כן יעמוד זרעכם ושמכם.

ושמים החדשים וארץ החדשה, הוא נקודה פנימית של השמים וארץ. והיינו, נקודה פנימית של השמים הוא נקודה פנימית של הזמן, שהרי הזמן בשמים המסבב על הארץ. ונקודה פנימית של הארץ, הוא פנימיות של המקום. ושניהם עם ישראל, הם בסוד צורת אות א, שהוא יוד למעלה יוד למטה ו' באמצע. והיינו שו' מורה על הזמן ועל המקום, שהזמן הוא בו' ימי בראשית כמו שנתבאר לעיל,

גם מבאר מדבריו הקדושים [בצדופי דברי מוהרנ"ת ו"ל], על אודות
הפתופ "כי אלף שנה" וכו', שהוא חכמת הפורא ותפרך שנתגלה

באר אברהם

מאחר שכתב שאצלו ית' אין שייך אפילו נקודה אחת של 'זמן', יבוא ליישב ולבאר את
הנאמר בפסוק "אלף שנים בעיניך כיום אתמול":

ואפלו מה שנאמר בפסוק "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה",
אשר פסוק זה נאמר על ששת ימי בראשית^י, שכל יום מאלו הששה ימים הם כנגד

שפת הבאר

העולם ע"י צדיקים שבתורה, ראשי הדורות שמאדם
עד נח ומנח עד אברהם וכו'. ועיקר גילוי אות א' היה
ע"י מתן תורה שבו פתח אנכי כמ"ש שבה תלוי
קיום העולם כמו שאמרו (שבת פח ע"א) מאי
דכתיב יום הששי וכו' תנאי התנה וכו', והוא ג"כ
צורת הא', יוד מלמעלה י' למטה ו' באמצע, והם: י'
דברות מפי הקב"ה, הוא נקודה העליונה, והוא חכמה
שלמעלה, שהוא היש שבו מתקיים העולם, ולכן
נאמרו מפי הקב"ה י' הדברות בבית אחת מה שאין
הפה יכול לדבר וכו', כי אינו נתפס בזמן ולא במקום,
ו' באמצע, הוא שישו בסיון. וי' למטה, הם י' הדברות
שנחקקו על הלוחות וניתנו למטה לישראל, והם
בארון במקום אבן שתיה, נקודה האמצעית.

ובזה יובן מה שאמרו שבב' נברא העולם ובא'
נגמר בנין העולם במתן תורה. ובה תבין מה שאמרו
בזהר בראשית (דף ג ע"ב): אמר לה קוב"ה, אלף
אלף אע"ג דא' בית בה אברי עלמא, את תהא ריש
לכל אתוון, לית בי יחודא אלא בך, בך ישרון כל
חושבנין וכל עובדין דעלמא וכו'. ר"ל, שאף שבראית
העולם הוא בגבול ומקום וזמן, שזה נכלל באות ב'
שהוא מתחלק לשני חלקים ולשלשה קווין וששה
קצוות, אעפ"כ אין בו קיום כי אם ע"י יחוד הא',
שהוא נקודה המרכזית, שהוא האחדות הגמור שאינו
מקבל חלוקה, כי הוא התחלת הקווין והמקום והזמן,
וזה שאמר בך ישרון וכו'.

וזהו הענין שנקראו ישראל 'עם סגולה מכל
העמים', שנרמזו בנקודת סגול, שהם ב' נקודות
ברוחב וא' באמצע תחתיהם, שהוא הנקודה

והמקום הוא בו' קצוות של ג' המרחקים, והזמן הוא
בשמים והמקום בארץ, ונודע כי צורת א' הו'
שבאמצע מתחלק לב' ווין, והם ב' מדריגות של ו';
ו' עליונה הזמן משמים, ו' תחתונה המקום בארץ,
ונקודה עליונה שעל ו' העליון הוא ההווה נקודה
פנימית של הזמן, וי' תחתונה הוא נקודה פנימית של
המקום בארץ.

וכמו שאות א' מורה על שהוא ראשון ושורש לכל,
והטעם כי אותיות אחה"ע הוא התחלת מוצא
הראשון של הדיבור בגרון, ואות א' הוא הראשון של
אותו המוצא, שהרי הא' הוא יותר נעלם בהרגשה
מכל אותיות אחה"ע, והיינו שהיא התחלת מוצא
הקול, והוא דומה ממש לנקודה המרכזית שהוא
התחלת ושורש ראשית אל הקווין, וכמו שנקודה
זאת אין לה הרגש ניכר כמו כן אין הרגש ניכר
בהברת הא'. ולכן בריאת העולם במעשה בראשית
שהיה בריאה טבעיית בגבול ובזמן, לא נברא בא' רק
באות ב', וצורתו מורה עליו, שיש בו ג' קווין שהם
ג' של הגבול אורך ורוחב ועומק, שבכל אחד ב'
קצוות, שהם ו' ימי בראשית.

ואף שגם הטבעיים אין לה קיום אלא ע"י נקודה
הפנימית שלמעלה, וא"כ גם קודם מתן תורה הוצרך
להאיר מבחינת הייחוד של אות א', מ"מ לא היה
בגלוי אלא במחשבה במה שעתיד ליתן תורה אח"כ,
שבזה נתקיימה מעשה בראשית בתחילה. והוא
הנרמז בדגש שתוך הב', שהוא נקודה הפנימית
שתוך הג' קווין. ולזה רמז ג"כ ו' תיבות של פסוק
בראשית, וז' ימי בראשית עם שבת, והוא קיום

האמצעיית המחברת ב' נקודות של הקצוות, ולכן ניתנה תורה ביום השלישי, והוא מה שאמרו בפרק אמר ר"ע (דף פח ע"א) ברין רחמנא דיהב לן אוריין תליתאה לעמא תליתאה ע"י תליתאה בירחא תליתאה ביומא תליתאה, והוא, שהתורה בכללה הוא בחי' שלישית המחבר ב' הצדדים, שבלתי התורה לא היה קיום לבריאה, מאחר שהיא בגדר החלוקה לשניים ובזה נופל תחת הזמן והפירוד לחלקים. והתורה לא נתנה רק לעמא תליתאה, אשר הם החבל המשולש שיש להם הנצחיות, ע"י שהם נקודה המרכזית העיקרית של הבריאה.

והטעם שנבחרו ישראל לזה, כי הם אינם תלויים במקום ולא בזמן ולא בטבע, שהרי אברהם ושרה עקרים היו, וכן יצחק ורבקה. שע"פ אצטגנינות ראה אברהם שאינו מוליד, והיינו שע"פ משפטי הכוכבים וכסיליהם, אשר ישימו משטרם בארץ, לא היה ראוי להוליד כלל. ונמצא שביאת ישראל לעולם לא היה תלוי בטבע, רק בענין עולם הנבדל, והוא בנקודה האמצעית שכתבנו.

וכן ניתן [הנחה] ע"י משה רבינו ע"ה דוקא, שלידתו בעולם היה ג"כ בדרך נס, שהרי בת ק"ל שנה הייתה אמו וחזרה לנערותה, ולכן נקרא משה ג"כ 'תליתאה'. והוא מה שאמרו במדרש: בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית, ובשביל משה שנקרא ראשית וכו'. ר"ל שאלו השניים הם בסוד נקודה המרכזית, שאין לה תליה במקום ולא בזמן, רק הם התחלת ושירותא דכל עובדין וחושבנן,

בבחי' אות א' כמ"ש. ולכן ניתנה ג"כ התורה בשבת, כמו שאמרו בפרק ר"ע שם: הכל מודים שבשבת ניתנה תורה וכו', כי שבת היא נקודת המרכז, והוא רוחנית, שירותא דכולא, כמ"ש למעלה. וניתנה ג"כ ביום חמשים לספירה, שאות נ' הוא ג"כ האמצע שאין לו בת זוג, כמ"ש למעלה.

ובזה מובן מאמר הלז, מה שאמרו: את ה' האמרת וכו' אתם עשיתוני חטיבה אחת וכו', ר"ל שכמו שאנו אומרים שהוא יתברך יחיד בעולמו, והוא סיבת כל הסיבות, כמו כן כביכול קיום כל הבריאה ע"י ישראל, שהם נקודה המרכזית ותכלית הכל, ולכן גם הם חטיבה אחת" (בביאורי אגדות, אפיק ים, מעד קטן דף ג ע"א).

פו. אשר פסוק זה נאמר על ששת ימי בראשית.
בביאורינו כתבנו פשיטות הדברים, אמנם התרגום והביאור המדויק של דבריו [שכתב "שהוא חכמת הבורא יתברך שנתגלה ונמצא בה לבריאת העולם"] הוא, שבריאת העולם שנבראה בששת ימי בראשית הוא גילוי 'חכמת' הבורא יתברך (כי "בראשית" ברא אלקים, שהוא סוד ה"חכמה", בחי' ראשית חכמה). כי כל הבריאה היא גילוי מציאות חכמתו יתברך, כנודע. ועל זה כתב המבאר, שאע"פ שלגבי הבריאה [שהיא גילוי ה'חכמה'] נאמר הפסוק "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול", אעפ"כ בספירת הכתר [שהיא למעלה מ'חכמה'] שם אין שום זמן כלל, והבן.

פז. שכל יום מאלו הששה ימים הם כנגד אלף שנה של ששת אלפי שנות קיום

עד דכא, עד דכדוכה של נפש, לא ניפול בדעתנו כלל, רק נזכור את סוד ההתחזקות של 'למעלה מן הזמן', שאלף שנים הם כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה, ובכח ידיעה זו נחיה ונשמח את עצמנו, ונתחדש מחדש לשוב אל ה'.

וכפירושנו של מוהרנ"ת, וזה לשונו: "וזהו 'תשב אנוש עד דכא - עד דכדוכה של נפש', שהוא התחזקות שמשם רבנו מחזק אותנו בתפילתנו, שישוב האדם לעולם, יהיה איך שיהיה, אפילו עד דכדוכה של נפש. והכל בכח בחינת

➤ **מבואר מדבריו הקדושים [בצירופי דברי מוהרנ"ת ז"ל], על אודות הכתוב "כי אלף שנה" וכו'.** פסוק זה אמרו משה רבינו עליו השלום – ככתוב בתחילת המזמור "תפילה למשה איש האלקים" – וכך הוא אומר בפסוק זה: "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם, כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה".

ובפסוק זה מחזק אותנו משה רעיא מהימנא, בהתחזקות נפלא של 'למעלה מן הזמן'. שגם אם ירדנו

וְנִמְצָא בָּהּ לְבְרִיאת הָעוֹלָם שְׁשִׁשֶּׁת יָמִים לְשָׁתָא אֲלִפִּי וְכו' כַּנּוֹדָע - שָׁנָם
זֶה הוּא כְּעֵין יְרִידָה וְהִלְבָּשָׁה שְׁנֵת־לִבָּשׁ וַיֵּרֶד בָּהּ מִהַפְּלֵאת פ'ל"א' עֲלִיּוֹן,

באר אברהם

אֲלֶף שָׁנָה שֶׁל שֵׁשֶׁת אֲלִפִּי שְׁנוֹת קִיּוֹם הָעוֹלָם, כִּידוּעַ^פ [ולכאורה פסוק זה סותר מה שאמרנו,
שהשם יתברך הוא 'למעלה מן הזמן' לגמרי, ואין אצלו זמן כלל, אפילו לא אלף שנה ביום אחד? אמנם] – מְבַאֵר
מִדְּבַרֵי רַבְנוּפֶּה וּמוֹהֲרַנ"ת^פ שְׁאִין הַפְּנוּהָ עַל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶצְמוֹ.

כִּי מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָסוּק זֶה, אֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵין יְרִידָה וְהִלְבָּשָׁה שְׁיֵרֶד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִהַפְּלֵא"א
הָעֲלִיּוֹן^ז וְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה^ח, עַד שֶׁכָּל יוֹם שֶׁל שֵׁשֶׁת יָמִי בְּרִאשִׁית נַעֲשֶׂה אֶל"ף^{צב}.

שפת הבאר

פת. מדברי רבינו. כי בתורה ס"א הנ"ל מבואר
להדיא שבשכל העליון נתבטל הזמן "לגמרי",
ולא שמתאחדים אלף שנה ליום אחד, וק"ל.

פט. ומוהרנ"ת. דברי מוהרנ"ת על פסוק זה, הם
בליקוטי הלכות, הלכות מילה הלכה ד'.
והעתקנום במדור "לעובדא ולמעשה".

צ. מהפלא העליון. אשר ה"פלא" הוא "כתר",
כדאיתא בתיקוני זוהר חדש: "כתר עליון איהו
פלא".

צא. הבריאה. שהיא גילוי ה'חכמה' כנ"ל, שהיא
למטה מ'כתר'.

צב. שכל יום של ששת ימי בראשית נעשה אל"ף.
ומשום הכי נקט קרא אלף דייקא ולא רבבה או
כיו"ב, כי מנין זה של אל"ף נמשך מהפלא"א העליון,
שמהפלא"א נעשה אל"ף. וכמבואר ענין זה בספרי
המקובלים, וביניהם הרמ"ק, וזה לשונו: "כי המספר
והאצילות יש להם יחס וענין גדול. כי ענין המספר
הוא עשר, ויעלה מעשר לעשר לאין תכלית, ולעולם
לא יעלה מעשר. כן הענין בספירות. ועוד, כי המספר
הם עשר, ומעשר יעלו למאה, וממאה יעלו לאלף,
והיינו אלף שהוא אחד, בסוד חזרת הענין אל הייחוד
הגמור כענין הספירות שבכולם, כי עשר פעמים
עשר הם מאה. עוד נכללים פעם אחרת הם אלף,
דהיינו אל"ף בסוד פלא, שהוא חזרת הדברים אל
מקורם בסוד הייחוד" (פרדס רימונים, שער ב פרק ב). וראה עוד

העולם, כידוע. ענין זה נזכר בגמרא: "אמר רב
קטינא, שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב
שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. אביי אמר, תרי
חרוב שנאמר יחינו מיזמים ביום השלישי יקימנו
ונחיה לפניו. תניא כותיה דרב קטינא, כשם
שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים כך
העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה
שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר מזמור
שיר ליום השבת יום שכולו שבת ואומר כי אלף
שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור. תנא דבי
אליהו, ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים
תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח"
(סנהדרין צז ע"א). ופירש רש"י: "חד חרוב - שאלף שנה
יהיה חרוב חוץ מששת אלפים אלו, דהיינו אלף
שביעי, תרי - אלפים הוא חרוב, אלף שביעי ואלף
שמיני, יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה
שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי
יעבור". (וראה ביאורו הנפלא של הרמ"מ משקלוב, בביאורי אגדות, אפיקי ים,
סנהדרין צז ע"א). ועל דרך זה כתב בתיקוני זוהר:
"בראשית, דאיהו שבת בראשית, דהא שבע
שבתות אינון, ולכל חד אית ליה שית ימי המעשה,
וכל יומא דקודשא בריך הוא הוא אלף שנים, הדא
הוא דכתיב כי אלף שנים בעיניך וכו', ושבת
בראשית שית יומין דיליה אינון שני אלפים תוהו,
שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח" (תיקוני

זוהר, תיקונא תלתין ושיחא, דף עז ע"ב).

שפת הבאר §

בזה דברים נפלאים, בספר שפע טל (חלק טל, שער ראשון פרק ששי), וראה עוד מה שכתב בפתחי שערים דבר נפלא, וזה לשונו: "והוא סוד ב' דבראשית שבו התחילה התורה, כי אל"ף הוא פל"א והמספר מתחיל מב', והא' הוא רק שורש וכתר של המספר, ולפני אחד מה אתה סופר" (פתחי שערים, נתיב פרצוף א"א, פתח א).

ומן העניין להזכיר מה שגילו המקובלים, שלפני דור המבול היו חיים אלף שנה או יותר, מחמת שקיבלו אז חיות מספירת הכתר, אשר שם הוא סוד

האלף. וז"ל העמק המלך: "קודם שחטאו דור המבול, היה החיות מאריך אנפין, הנושב מחוטמא דיליה רוח דחיי, כאומרו בספרא דצניעותא 'משם אתער רוחא [דחיי] לכולא', רצה לומר מחוטמא, וזהו שאומר רב המנונא סבא 'לבעל החוטם אני מתפלל', שנאמר 'ותהילתי אחטום לך'. וזהו סוד שאמרו חז"ל 'ויזמו של הקב"ה אלף שנה, דכתיב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול', שעבר בו האלף, כל יום אלף שנה, והוא למעלה באריך, שהוא למעלה מזעיר, שימיו [רק] ק"ך שנה, כי כל פרצוף לא יעבור מאלף, אם

לעובדא ולמעשה §

השכל של 'למעלה מהזמן', בחינת 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור'.

וזהו 'ואשמורה בלילה', כי כל המזמור הזה מדבר מהבל הזמן שהוא כצל עובר, מחמת שבאמת אין שום זמן כלל, כי הזמן הוא רק מחסרון הדעת כמו שרואין על ידי השינה שכל מה שהשכל נקטן יותר הזמן נגדל בעיניו יותר, כמבואר לעיל באריכות. וזהו שמשה רבנו מהבל הזמן ואומר 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור', שזהו בחינת למעלה מהזמן, שאלף שנים אינם נחשבים כי אם כיום אחד. וזהו 'ואשמורה בלילה', היינו שהוא מסביר לנו שהזמן הבל ואין לו קיום כלל, כי זהו אנו רואין על ידי אשמורה, היינו בחינת שנת לילה, בחינת 'אחזת שמורות עיני' שאז בשנת לילה נדמה על רבע שעה שהוא שבעים שנה ואחר כך כשמקיץ משנתו וחוזר אליו שכלו הוא רואה שזה הזמן של השינה והחלום הוא הבל, כמו כן כל האלף שנה שלנו באמת הם רק כמו יום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה. היינו כמו אשמורה בלילה שהוא זמן שינה שאז נדמה על שעה מועטת שהוא זמן ארוך, כמו כן הוא באמת כל הזמן שלנו, שנדמה בעינינו לזמן ארוך כאילו הוא אלף שנה ובאמת אינו כלום, כי הוא צל עובר. ואלף שנה הם כיום אתמול וכו' כנ"ל.

ועל ידי בחינה זאת דייקא, כשמסתכלים על זה באמת, ומאמינים בזה באמת, על ידי זה דייקא זוכין לתשובה שלימה תמיד יהיה איך שיהיה, אפילו מכל הנפילות שבעולם, רחמנא ליצולן, בחינת 'תשב אנוש עד דכא - עד דכדוכה של נפש', 'ותאמר שובו בני אדם כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול' וכו' כנ"ל. וזהו 'זרמתם שנה

יהיו בבוקר כחציר יחלוף', שכל הזמן הוא רק בבחינת שינה, אבל בבוקר כחציר יחלוף, כי אחר כך בבוקר בהקיצו משנתו רואה שכל הזמן שבשינה הוא הבל וכחציר יחלוף, וכמו כן 'בבוקר יציץ וחלוף', שגם הזמן שנחשב בעינינו לזמן שנדמה בבוקר כאלו הזמן יציץ וגדל, אבל באמת וחלוף. מיד, לערב ימולל וכו'. כי הוא צל עובר, וגם הזמן של הבוקר, דהיינו הזמן שבהקיץ גם כן אינו כלום בשכל הגבוה ממנו.

וזהו שקובל 'כי כליו באפך ובחמתך נבהלנו שנת עוונותינו לנגדך' וכו', 'כי כל ימינו פנו בעברתך' וכו'. כי כל העוונות והעבירות של בני האדם שמעוררין חס ושלום חרון אפו רחמנא ליצולן, הכל נמשך רק מהטעות של הזמן, שנדמה להם כאילו יש להם איזה זמן בעולם, אבל באמת הכל הבל, כמו שמסיים והולך: ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו' ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעופה וכו'. וזהו: מי יודע עוז אפך וכו', כמו שפירש רש"י 'מי יודע במעט ימים האלה' וכו', היינו שבצל העובר הזה אין שום חיות כי אם מי שזוכה להיטיב מעשיו ולהינצל מחרון אפו וכו'. וזהו: למנות ימינו כן הודע וביא לבב חכמה, שנזכה להמשיך הדעת והחכמה לתוך ימינו, למען נזכה לדעת האמת שאין שום זמן כלל, ולקדש כל ימינו לקשרם ולהעלותם לשורשים לבחינת למעלה מהזמן, שזה עיקר התכלית. כי כל המזמור הזה מדבר מהבל הזמן. וזהו שהתחיל שם 'בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל', זה בחינת 'למעלה מהזמן' ותיכף סמך לזה: תשב אנוש עד דכא וכו' כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וכו', כי עיקר התשובה בבחינת למעלה מהזמן" (ליקוטי הלכות, מילה ד, י"ז).

אֲשֶׁר בְּעֶצֶם מְצִיאוֹתוֹ וַיִּדְעֶתוּ [לֹא גִדַּע וְאִין] הַנִּלְ, שְׁאִין שֶׁךְ כָּלֵל הַיּוֹם
וְתוֹמָן גַּם לְאַלְף אֲלָפִים שָׁנָה.

באר אברהם

אֲבָל בְּאַמֶּת, בְּעֶצֶם מְצִיאוֹתוֹ וַיִּדְעֶתוּ [כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּסִפְרֵית הַפֶּתֶר, שֶׁהוּא סוֹד "לֹא גִדַּע"
וְ"אִין"] אִין שֶׁךְ אֶצְלוֹ כָּלֵל כִּשְׁגָּה שֶׁל 'יוֹם' וְזִמְן, וְאֶפְלוּ מִלִּיּוֹן שָׁנָה אִינוּ נִחְשָׁב כְּ'יוֹם'
וְזִמְן אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

שפת הבאר

צד. ואפילו מיליון שנה אינו נחשב כ'יום' ו'זמן'
אצל השם יתברך. וגם בעצם הפשט של "יומו
של הקב"ה אלף שנה" כבר כתב הרמ"א שאינו לפי
פשוטו. כי הנה בגמרא אמרו: "כל דבר שיש לו
מתירין אפילו באלף לא בטיל" (בבא מציעא נג ע"א), ומדברי
הגמרא הוכיח הרמ"א בספרו תורת העולה (ג, פב)
שבכל מקום שמוזכר מספר אלף, אין הכוונה בדוקא
אלף אלא נקטו מספר גדול, שהרי בדבר שיש לו
מתירין אין הכוונה שדווקא באלף לא בטל ואילו
באלף ואחד כן בטל, אלא הכוונה שלעולם אינו בטל
ונקטו אלף כי הוא מספר גדול. (דזיל בתר טעמא,
שטעם הדין דדבר שאין לו מתירין אפילו באלף לא
בטל, היינו משום שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו
בהיתר וזה שיך בכל מנין). ולפי זה כתב, דמה
שאמרו במסכת סנהדרין דיומו של הקדוש ברוך
הוא אלף שנה שנאמר 'כי אלף שנים בעיניך כיום
אתמול', אין הכוונה לאלף בדוקא אלא נקטו מספר
גדול. והכריח כן גם מסברא, שהרי לא שיך לומר
קצבת זמן על מי שאין לו קצבה לשנותיו והם בלתי
בעלי תכלית, ואין חילוק בין אם נאמר שיום אחד
הוא כרגע קטן, או שהוא מורה על אלף שנה, שהרי
מכל מקום לסוף יכלה הזמן, אלא בהכרח שאין זה
בדוקא. (ועיי"ש עוד שהאריך בזה וכתב כמה צדדים
בדבר).

אמנם, בפשט הכתוב "כי אלף שנים בעיניך כיום
אתמול", משמע שהוא מדויק למספר אלף דווקא,
ולא באופן של ריבוי בעלמא. כי עיין שם בפירש"י
שכתב: "כי אלף שנים בעיניך - אלף שנים של בני

הוא מקבל מ'אריך ואין'. ולכן הדורות מאדם עד נח
היו ימיהם עד מאלף שנה, כי שם אלף ספירות,
וספירה גימטריא שנה, וזהו סוד שנות אדם, שהיה
ראוי להיות חי אלף שנה, עם הע' שנתן לדוד. ואלו
השנים נקראים שנים קדמוניות, ועל זה נאמר וערבה
לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים
קדמוניות, שהם ז' ימים העתיקים הנקראים עתיק
יומיא, והם השנים קדמוניות שהיו לישראל חיים
ארוכים מאריך זה ... ואחר שחטאו דור המבול אמר
עתיקא שהוא אריך אנפין, לא ידון 'רוחי' מאריך,
מחוטמא שלו, 'באדם לעולם', 'בשגם הוא בשר'
אשר הולך אחר תאוות גופניות, אלא יהיו ימיו
מוזעיר, ויהיו ימיו מועטים ק"ך שנה כמנין ק"ך
אלהים שבאחוריים של זעיר. ולכן נקרא זעיר שיש
לאדם ממנו קצרות שנים, נגד זעיר אנפין. ובעונותינו
הרבים החטא גרם בדורות האלו, שיש לנו חיות
מזעיר המקנן ביצירה שאינו אלא שישים שנה,
שנאמר עליו 'תבוא בכלח אלי קבר' (איוב ה, כו)
ומילת בכל"ח עולה שישים. והיא הוי"ו של זעיר
המקנן ביצירה כלולה מעשר, הם שישים, והוא סוד
שישים דיבוקים של אותיות בקריאת שמע. וימי
שנותינו שבעים הוא מסוד השבעה היכלות של
בריאה כלולים מעשר, הם שבעים שנאמר 'ימי
שנותינו בהם שבעים שנה', ולכן נקרא מטטרון נער
שגורם קצרות שנים, וזהו סוד הפסוק 'צעיר אני

לימים ואתם ישישים" (עמק המלך, שער י פרק טו).

צג. מיליון. כך נקרא בלשוננו "אלף אלפים", שהוא
אלף פעמים אלף.

אדם הם כיום אחד של הקדוש ברוך הוא ועוד מן הלילה עמו, כי יום א' של הקדוש ברוך הוא ומעט מן הלילה של הקדוש ברוך הוא, הם אלף שנים. שהרי לא אמר הכתוב שיהא יומו של הקדוש ברוך הוא אחד כאלף שנים, אבל כשיצא מעט מן הלילה עמו אז יומו שלם והוי אלף שנים, ולכן מת אדם הראשון תוך אלף, שאם היה חי אלף היה יותר מיומו של הקדוש ברוך הוא, ושמא שיעור אותה אשמורה הוא כמו שיש ממיתת אדם הראשון עד אלף שנים, ואנן לא ידעינן כמה הוי אותה אשמורה כי אם מסברא". אמנם, ענין האלף שנה הוא רק התלבשות שיד מהפל"א העליון, אבל בעצם מציאותו אין זמן כלל.

•

אחר כל הדברים האלה, נעתיק לפניך לשון הגרי"א חבר בספרו "פתחי שערים", שכתב דברים נפלאים בביאור סוד הכתר, אשר היא המקשרת את הנהגת ה"זמן" של שיתא אלפי שנים, להנהגת הנצחיות שלאחר השית אלפי שנים של שליטת הזמן והמשפט. והוא סוד התקשרות והתכללות ה"זמן" ב"למעלה מן הזמן". ועל אף אריכות הדברים ראינו לנחוץ להעתיקם, כי דבריו מתוקים מדבש, ומאירים עיני הלומד, שילך לבטח דרכו בהבנת ענין ספירת הכתר, וענין ה"זמן" ו"למעלה מן הזמן". ומבאר גם ענין ששת ימי בראשית שהם כנגד שית אלפי שנים. וזה לשונו הזהב:

"פרצוף עתיק הזה, כבר כתבנו שהוא מתחלק לב' חלקים. הא' הוא ז' תחתונות דיליה, והב' הוא רדל"א, ג"ר דיליה. ולבאר ענינם, נבאר הקדמה כוללת מסודות סתרי ההנהגה ובה תלך לבטח דרכך להבין עומק דברי הרב (האריז"ל) הקדוש. והוא, שמצינו שאמרו רבותינו ז"ל שמשנה רבינו עליו השלום ביקש מהשי"ת הודיעני נא את דרכיך וגו', והיינו, שביקש לידע מפני מה יש צדיק וטוב לו צדיק ורע לו, רשע ורע לו רשע וטוב לו. והשיבו יתברך 'וחננתי את אשר אחון', ולא הודיעו ענין הנפלא הזה, כמו שכתוב 'לא תוכל לראות את פני' וגו'. ועתה בוא וראה נפלאות גדולות מעמקי התורה הקדושה אשר לא נתגלו לשום נבאר, רק לישראל עם קדשו ולשרידים אשר ה' קורא.

והענין כמו שכתוב בספרא דצניעותא פרקא קדמאה: 'שית אלפי שנים תליין בשיתא קדמאי'. וביאור הדברים, כבר אמרנו שכל סדר ו' אלפי שנים דהוה עלמא, הוא סדר זמנים שנתן המאציל לברואיו. ובאמת הזמן הוא ענין נפלא והוא עצמו נבאר, והיינו, שכפי חשבון פרטי המאורות שנסדרו באצילות, שכל מאור הוא נותן כח לברואים ומנהיג כל העולם ביחד, כך הם מספר הרגעים הנמצאים בו' אלפי שנים אלו, שכל רגע מאיר בו מאור אחד, ובה נסדר הזמן בבחינת עבר ועתיד והווה, שאלמלי היו כל המאורות כולם מאירים בבת אחת לא היה סדר זמנים כלל, ולא היה שיך בו עבר עתיד והווה. אך, כיון שניתן הדרגה אל המאורות שיאירו בדרגה זה אחר זה, מזה יצא סדר הזמן לפועל.

והנה רבותינו ז"ל אמרו במדרש על הפסוק 'יהי אור ויהי אור': והיה אור אין כתיב כאן אלא ויהי אור, אור שכבר היה, מלמד שהיה סדר זמנים קודם לכך. ותמהו רבים על מאמר זה, ורצו למחקו מן הספרים כי חשבוהו למינוח, שנמשך אחר אמונת הקדמות ח"ו. אבל לא ירדו לעומק דבריהם ז"ל, אשר כל דבריהם צפונים ונסתרים למאוד, מדברים מן החכמה העליונה.

והוא שכבר נתבאר, שהנהגת העולם מז"ת דאצילות, ובהם הוא סדר הזמן של ו' אלפים שנה כפי מספר חלקי פרטי המאורות שבהם, שבכל רגע מאיר הארה אחת שהוא גם הוי"ה מיוחד המשתנה בכל רגע מתתר"ף רגעים בכל שעה, שכל הויה פרטית הוא סדר אחר בהנהגה ועושה תיקון מיוחד שאין רגע שני עושה זאת, וכל הוי"ה משקיף על כלל הבריאה שנכלל בד' מדרגות שבעולם התחתון, הוא ד' יסודות, ד' איכויות, ד' דצח"ם. וכן למעלה ד' רוחות השמים, ד' אופנים, ד' חיות, ד' רגלי הכסא, שכל אחד הוא נכלל תחת המאור של שם הוי"ה ית', והם כלל עולמות אבי"ע, וכל אות משם הוי"ה כולל שם הוי"ה שהוא כלל כל הכוחות הנמצא בכל א' מד' החלקים שבכל דבר, שכל יסוד כולל כל הברואים שבאותו עולם. וכן בכל עולם ועולם לפי מה שהוא.

וזהו סוד התחלת התיקון לאחר התוהו, שהיה תחילה תושך ולא היו בסדר זמנים מקושרים, רגע

ברגע מאור במאור, שהרי היו בסטרא דפירודא, שבחינת שיעור הקלקולים אין בהם התקשרות לילך אל הייחוד, ולזה נאמר ויאמר אלוהים יהי או"ר, והוא סוד האור שעל ידו נסדר הזמן מסיבוב הגלגל, והוא התיקון שנסדרו המאורות שילכו כולם בהדרגה, בכל רגע יהיה תיקון אחר בסוד שם הוי"ה המתחלק לד' היות לכל ד' חלקים שבכל נברא, שהם ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, גימטריא יהי או"ר.

ולפי מה שנסדר באלו ו' אלפים שנים על פי סדר העבודה, כך נקבע התיקון בכל המאורות שיהיו כולם עולים ממדרגתם זאת אל הנצחיות, והוא סוד אלף השביעי, יום שכולו שבת, שהוא זמן חורבן העולם, שכמו אחר המיתה הנפש עולה לגן עדן שלמעלה שהוא עיקר שכרו, כמו כן הוא בכלל באלף השביעי שכל הנבראים חרבים, שכולם עולים לסוד הבינה בסוד עיבור, להיות עולים אח"כ למדרגה יותר עליונה בסוד ג"ר שהם המוחין, כמו שית' ענינם לקמן בסדר ז' תיקוני גולגלתא בס"ד. ואז יהיה ביטול הזמן, שכל המאורות יאירו בבת אחת ובמדרגה אחת.

והנה שורש לכל זה נעשה בו' ימי בראשית, שאז הוכן מה שיהיה בכל ו' אלף שנים, שכל יום מו' ימי בראשית הוכן בו מה שיהיה בכל אלף שנים. וכן שבת בראשית הוכן בו סוד המנוחה והעונג והקדושה מה שיהיה באלף השביעי. ועל זה נאמר, 'מה שהיה הוא מה שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה, ואין כל חדש תחת השמש'. שכמו שפרטי כל הנבראים היוצאים בכל עת, הם מה שהיו תחילה בו' ימי בראשית, שבעת שנברא האילן בו נשרש בגרעין שלו כל האילנות שעתידים לצאת מכל א' וא' עד סוף העולם, וכן בדשאים וכן בבעלי חיים וכן באדם נשרש במוחו כל גופי בני אדם העתידים להיות, שלכך ארז"ל על פסוק 'זה ספר תולדות אדם', שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו כו' עד סוף העולם. ועל זה אמר בספרא דצניעותא דשית אלפי שנין תליין בשיתא קדמאי, הם ו' ימי בראשית.

ועל זה אמרו רז"ל יומו של הקב"ה אלף שנה, ורצה לומר יום א' של ו' ימי בראשית שבו ברא

עולמו, היה תופס שיעור אלף שנים ממש, ונמצא שכל הפרטים של אלף שנים היו בכלל ביום אחד, והרי נכללו פרטי מאורות הרבה שמשמשים בערך יותר משמונים שנה בשעה אחת מימי בראשית, כמו שכתבנו שסדר אריכות הזמן הוא לפי התחלקות המאורות לפרטים רבים, וכל מה שהמאורות באים בכלל, גם פרטי רגעי הזמן הם בכלל. ולכן, כיון שכל פרטי הנבראים וכל מאורעותיהם וענייניהם של ו' אלפי שנין כבר נסדרו בו' ימי בראשית, אם כן גם הזמן וריבוי הרגעים של ו' אלפים שנה הם נכללו במספר רגעי הו' ימי בראשית.

וזה סוד מה שכתוב שאור הראשון שהיה בו' ימי בראשית היה צופה בו מסוף העולם ועד סופו, ואח"כ גנוז. וכתבנו במ"א שהאור הזה נגזר בגוף השמש, והזמן של העולם הוא סובב והולך על ידי אור השמש, ולפי שאין האור הזה מאיר בבת אחת בכל העולם, אלא הולך בהדרגה, לכן גם הזמן מתחלק לפרטים רבים. אבל אור הראשון של ו' ימי בראשית היה מאיר מסוף העולם כו' לכן היה כולל בו פרטים רבים בכלל א', ונכלל כל הזמן של ו' אלפי שנה בזמן של הו' ימים. ומעתה יובן לנו מה שכתב הכתוב, יהי או"ר ויהי או"ר, ר"ל שהוא סוד בריאת האור שמשמש בכל ו' אלפים שנה, הוא עצמו האור שכבר היה בו' ימי בראשית. ולכן אמרו, מלמד שהיה סדר זמנים קודם לכך. שסדר הזמנים של ששת אלפים שנים נכללו כבר בסדר אלו הששת ימי בראשית וכמבואר" (פתחי שערים, נתיב סדר הפרצופים, פהח ז).

ועתה יבאר ענין הלבשת ז' תחתונות דעתיק בתוך אריך אנפין, ומה שהג"ר דעתיק אינם מתלבשים בא"א רק הם בתי' רישא דלא אתיידע, בביאור נפלא מאד ע"פ הנ"ל, וזה לשוננו:

"וצריך שתדע שענין ההנהגה הזמנית הנוהג בשית אלפי שנין, מושרש בז"ת דאצילות ששם המאורות באים בפרט, והם בו"ק דז"א שכל ספירה משמש אלף שנה שהם עצמם סוד הז' מלכים, שכל הנשמות שבאים בכל אלף שנים הם מספירה אחת והוא ממלך אחד מז' מלכי אדום הנ"ל, שלכך בכל דור נולדים ומתים בני אדם. והוא בסוד המיתה של מלכי אדום, וזמן מספר חייהם כפי מספר הניצוצות

שהיה בכל כלי וכלי, ומיתתם הוא בסוד הקלקולים שבנפשם, שלא היו יכולים לסבול אור הנשמה הנשפע להם מצד קלקול הנפש, שלא היה מתבנה בסוד פרצוף בשלמותו על ידי תרי"ג מצוות, בסוד 'אין מיתה בלא חטא'. וכשישלמו הנשמות עד סוף אלף השישי, הוא השלמת כל הז' מלכים הנ"ל. אז בסוף אלף השישי הוא הארת עטרת היסוד, אז מלך הדר מתגלה והוא זמן ביאת המשיח, כמ"ש וארו עם ענני שמיא וגו'. ולכן אז יבלע המות לנצח ויתוקנו כל הנשמות. ובאלף השביעי הוא חורבן העולם וחזרתם לבניה בסוד העיבור לקבל מוחין יותר עליונים.

ואלו ה' אלפי שנה בו ההנהגה בסוד 'צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו וכו'. כי באמת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואין הנהגת העולם עתה על דבר קיבול שכר כלל לפי הכנת העבודה. היינו, שלפעמים צדיק רע לו לפי עומק מחשבתו של יוצר בראשית, שאם היה טוב לו היה מבעט מרוב שלוה, והעוני והייסורים טוב לו להכניע יצרו, כענין מה שכתוב וישמן ישורון וגו'. ולפעמים הוא להיפוך, שהשי"ת משפיע לו שלימות בעוה"ז כדי שיהא מוכן לעבודה יותר כענין מה שכתוב אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם וגו', כדי שיהיה לבם פנוי לעבודה. וכן הוא בהנהגת הרשעים. לפעמים טוב לו בעוה"ז בשביל איזו מידה טובה שיבא ע"י לאיזה צדיק שע"ז ישלם רצון צדיק העובד אותו ית'. וכן להיפך, לפעמים רע לו כדי שלא יחטא ביותר ויקלקל יותר. ולפעמים ההנהגה משתנה מטוב לרע ע"פ סידור הנהגה הקודמת והמאוחרת. שאין השי"ת דנו לפי השעה, אלא לפי מה שקדם לו בגלגולים ראשונים או לפי מה שעתיד אח"כ, כמו ענין עמון ומואב בשביל שתי פרדות טובות שעתידין לצאת מהם. וכמו כן הרבה דרכים נסתרים בדרכי ההנהגה שא"א לעמוד עליהם אם לא בידיעת כל סדרי ההנהגה בכלל מתחילת בריאת העולם עד סוף כל שית אלפי שנים, וגם לידע כל ענין נפש ונפש לפי שורשו ומקומו במאורות העליונים אם ראוי לו לקבל טוב בעוה"ז או רע, לפי שלמות העבודה. ודבר זה אי אפשר לשום נברא להשיג כיון שבאמת אין הנהגת העתה

לפי בחינת קיבול שכר, רק לפי ערך (צורך) העבודה כמ"ש.

שורש העבודה הזאת של פרטי הנשמות של כל בני אדם שבאים באלו ו' אלפי שנה הוא מושרש בשורש עליון מאוד. והם ז' תחתונות דעתיק יומין, שאלו הז"ת מתלבשים באצילות ליתן שורש להנהגת הזמן, וכפי מה שמסודר שם בכללות כך מתפרש בפרטות באצילות בז"ת שבו. והוא סוד ז' ימי בראשית שהם סוד ו' אלפים שנה שהם הימים של הקב"ה, כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו', הם מושרשים בז' תיבות של פסוק בראשית ברא אלוקים וגו' שהוא המאמר הראשון במחשבה. והוא סוד ז"ת דעתיק הנשרש במאמר הראשון כתר דאצילות, שאלו הז' מתלבשים בז' תיקוני גלגלתא, ושם נסדר כל ההנהגה בכלל, ולכל הנהגה יש לו טעם וסידור. ואלו הטעמים הם בסוד ג"ר דעתיק יומין דרדל"א, שהוא המביא כל ענין ההנהגה הזמנית לנצחיות בסוד מחשבה עליונה כדי לקשרם בא"ק שהוא ההנהגה הנצחית. והיינו, שענין ההנהגה הזאת של צדיק וטוב לו כו' המתפרש לכל פרטיו בשביל תיקון העבודה, הוא העולה אח"כ לשלמות הנצחי, ואז יתגלה הטעם של ההנהגה ויראו הכל איך כל ההנהגה פרטית הוצרך כך כדי לקבוע בנצחיות. אבל כל זמן שאין הנהגה הזאת נוהגת אלא בשיעור הזמן, אי אפשר לעמוד עליו.

וזה סוד של ג"ר של עתיק שהוא מגולה ואין מתלבש באצילות אלא ז"ת שלו לבד, שרק ז"ת שבו הם משתתפים להנהגת הזמן, אבל ג"ר שלו אין להם שיתוף אל הזמן כלל, ולכן נקרא רישא דלא אתיידע מה דהוה בהווא רישא, והוא סוד סידור טעם ההנהגה לפי קביעות הנצחיות. לכן אמר לו השם יתברך למשה 'וחננתי את אשר אחון' וגו' וכתב 'לא תוכל לראות את פני', כי האי רישא לא ניתן להשגה להתלבש באצילות כלל. וראיתה את אחורי הוא סוד ז"ת של עתיק המתלבשים באצילות בלבד. והוא סוד קשר של תפילין שהוא בסיום הראש בהתחלת התחתון שמשם מתלבש בא"א ועל זה אמר ג"כ בספ"ד, שיתא אלפי שנים תליין בשייתא קדמאי בסוד ז' תיקוני גלגלתא, כמו שיתבאר ענינם במקומם בס"ד שהם בסוד ז'

סימן זיין:

וְכָל חַג לְכָל פֶּסֶד מְבַצֵּר הַמִּים, שְׁנוֹכַר בְּסִפּוּרֵי הַמַּעֲשִׂיּוֹת.

בְּמִבְאֵר בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת, הַלְכוֹת תּוֹלְעִים הַלְכָּה ד', שֶׁהוּא הַחֲלָל הַפְּנוּי

באר אברהם

סימן ז' וח' צה:

סימן ז' צ:

בסימנים הקודמים שבתוך הכת"י, נתבאר באריכות ובעומק שצמצומי וגבולות ה'זמן' וה'מקום' אינם אלא דמיון, כי באמת אין כלל זמן ומקום. ובתוך דבריו נתבאר שם צ', שזהו סוד החלל הפנוי, אשר בתוך החלל הפנוי הזה נבראה כל הבריאה כולה. כי הקב"ה פינה כביכול את החלל מאורו האין סוף שאין שייך בו שום גבול של זמן ומקום וכיו"ב, ובתוך החלל הזה ברא את מציאות העולם המוגבל הזה, המורכב מגבולות של זמן ומקום, ושאר צמצומים וגבולות. והחלל הפנוי הזה, כלול משני הפכים; 'יש' ו'אין'. כי מצד אחד, הוא פנוי מאלקותו כביכול. ומאידך, הוא בוודאי מלא באלקותו יתברך. ודבר זה אי אפשר להשיג בשכל האנושי כלל.

ועתה, בסימן זה, יבאר המבא"ר שכל זה מרומז בסיפורי מעשיות, במעשה של השבעה בעטלערס, ביום השישי. ושם מרומז שגשמות ישראל נפלו לתוך מבוכות החלל הפנוי הזה, והצדיק האמת - הבעטלער הקדוש - מרפא ומתקן אותם, ומחפך את כל ירידתם שירדו לתוך מבוכות החלל הפנוי, לעליה גדולה:

וְכָל הַפֶּסֶד הַנּוֹרָא הֵזָה - שֶׁל כָּלִיּוֹת הַיָּשׁ וְאִין; כָּלִיּוֹת הַזִּמָּן וְהַמָּקוֹם בְּלִמְעָלָה מִן הַזִּמָּן וּמִן הַמָּקוֹם - הוּא סוֹד "מְבַצֵּר הַמִּים", שֶׁסֵּפֶר עָלָיו רַבֵּנוּ ז"ל בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת צ"ה. (אֲשֶׁר לְאוֹתוֹ מְבַצֵּר נִפְלָה הַ"פֶּת מִלֶּךְ", כְּשֶׁבִרְחָה מִהַמֶּלֶךְ הָאֲכֹזֵר. וְהַבְּעַטְלֵעֵר / הַצַּדִּיק, עוֹסֵק לְרַפְּאוֹת אוֹתָהּ).

כִּי מִבְּאֵר בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת צ", ש'מְבַצֵּר הַמִּים' הוּא סוֹד הַחֲלָל הַפְּנוּי פ'. וְאוֹתוֹ חֲלָל, פְּנוּי

שפת הבאר

שמואל הורביץ ורבי נתן צבי קעניג זצ"ל (ואני בעניי תמכתי יתדותי עליהם, שהם אלו אשר העלו את הדברים על מזבח הדפוס, והוא רחום יכפר). אמנם, שם בספר 'חכמה ותבונה', יש כמה שיבושים וטעויות בהעתקת הכת"י. וב"ה הגהנו הגהה מדויקת

תיבות של פסוק בראשית ברא וגו', שאלו הם המתלבשים ומאירים בעשר מאמרות שנברא בהם העולם, והבן" (שם, פתח ח).

צה. סימן ז' וח'. מתוך 'חכמה ותבונה', סימן כ"א, אות ד. שם נדפסו שני סימנים אלו, ע"י רבי

מתוך הכת"י. והאמת, שבחכמה ותבונה התחיל להעתיק מסוף סימן ה' עם סימן ו', וגם זה נעתק עם כמה וכמה שיבושים. אך אנו לא העתקנו אלא מתחילת סימן ז' והלאה.

צו. סימן ז. בלשון המבאר כתבנו "זיין" מלא, כי כן הוא בכת"י.

צז. ובתוך דבריו נתבאר שם. ניסינו לכתוב בלשוננו הדל, מעט מהעולה מתוך דבריו הקדושים. אמנם כמובן שהמבאר בעצמו מבטא כל זה בלשוננו הזהב, בתיבות מאירות כספירים, מאירים ומזהירים כזוהר הרקיע. (ולא העתקנו אפילו מעט מלשוננו הזהב שבכת"י, כדי שלא לעבור על אוהרתו שלא להדפיס דבריו).

צח. מבצר המים שסיפר עליו רבינו ז"ל בסיפורי מעשיות. "כי יש מעשה; כי פעם אחת חשק מלך אחד בבת מלכה, והשתדל בתחבולות לתפסה, עד אשר עלתה בידו ותפסה. פעם אחת חלם לו לאותו המלך, שהיא עמדה עליו והרגה אותו. והקיץ, ונכנס החלום בלבו, וקרא לכל פותרי חלומות, ופתרו לו כפשוטו, שיתקיים החלום כפשוטו, שהיא תהרוג אותו. ולא יכל המלך לתת עצה לנפשו מה לעשות לה; יהרוג אותה? צר לו! ישלחה מעל פניו? זה חרה לו! כי איש אחר יקחנה, וזה חרה לו מאד, כי הוא השתדל אחריה כל כך, ועתה תבוא ליד אחר. וגם אם ישלחה ותבוא ליד אחר, עתה בוודאי יכול להתקיים החלום שהיא תהרוג אותו, מאחר שהיא אצל אחר. יחזיקה אצלו? הוא מתיירא מחמת החלום! כנ"ל. ולא ידע המלך מה לעשות לה. בין כך נתקלקל האהבה שלה אצלו קצת קצת, מחמת החלום, ובכל פעם נתקלקל יותר ויותר. וכן היא גם היא נתקלקל גם כן האהבה אצלה בכל פעם יותר ויותר, עד שנעשה אצלה שנאה עליו, וברחה מפניו. ושלח המלך אחריה לבקשה. ובאו והגידו לו שהיא נמצאת אצל המבצר של מים.

כי יש מבצר של מים, ושם הם עשר חומות זו לפנים מזו, וכולן של מים. וגם הקרקע שהולכין עליה שם בתוך המבצר, היא גם כן של מים. וכן יש שם אילנות ופירות, הכל של מים. ויופי המבצר וגודל החידוש של זה המבצר, אין צורך לספר. כי בוודאי

הוא חידוש נפלא מאד, מאחר שהוא מבצר של מים. ולהיכנס בתוך זה המבצר, אי אפשר, כי יהיה נטבע במים מי שייכנס בו, מאחר שהוא כולו של מים.

והבת מלכה הנ"ל, כשברחה, באה עד אותו המבצר. והייתה הולכת שם סביב אותו המבצר של מים. והגידו למלך שהיא הולכת שם סביב אותו המבצר כנ"ל. והלך המלך וחילו לתפסה. כשראתה זאת הבת מלכה, יישבה עצמה שתרוץ לתוך המבצר, כי היא רוצה יותר לטבוע במים משיתפוס אותה המלך, ותהיה אצלו. וגם, אולי אף על פי כן תינצל, ותוכל להיכנס לתוך המבצר של מים הנ"ל. כשראה המלך כך, שהיא בורחת אל המים, אמר: מאחר שהוא כן, על כן ציווה לירות אותה. ואם תמות, תמות. והיו מורים אותה, והגיעו אליה כל העשרה מיני חיצים שמשוחים בעשרה מיני סמים כנ"ל.

[כי לעיל מסופר שיש עשרה מיני חיצים המשוחים בעשרה מיני סמים, וזה לשונו: "כי יש עשרה מיני חיצים, כי יש עשרה מיני סמים. היינו, כי כשרוצין לירות חץ מושחין אותה באיזה סם. ויש עשרה מיני סמים, שכשמושחין אותה בסם זה היא מזקת כך, וכשמושחין בסם שני היא מזקת יותר. וכן יש עשרה מיני סמים, שכל אחד גרוע יותר (היינו שמזיק יותר), וזהו בעצמו עשרה מיני חיצים. כי החיצים הן מין אחד, רק מחמת שינוי הסמים שמושחין את החץ בהם, שהם עשרה מינים כנ"ל, על כן נקראים עשרה מיני חיצים".]

והיא ברחה לתוך המבצר הנ"ל, ונכנסה לתוכו, ועברה דרך השערים של החומות של מים. כי יש שם שערים באלו החומות של מים הנ"ל. והיא עברה ונכנסה לתוך כל העשרה חומות של המבצר של מים, עד שבאתה לפניו ונפלה שם ונשארה חלשות. ואני רופא אותה (היינו הבעטלער שהוא בלא ידיים הנ"ל) (סיפורי מעשיות, מעשה משבעה בעטלעורס, היום השישי).

צט. כי מבואר בליקוטי הלכות. וזה לשון מוהרנ"ת בליקוטי הלכות: "כי ענין המבצר של מים הנ"ל במעשה הנ"ל, יש לרמוז שזה סוד החכמה והשכל שיש בחלל הפנוי שנתהווה על ידי הצמצום כידוע, ובתחילה צריך שתעיין היטב בהתורה בא אל פרעה (בסימן סד, ליקוטי חלק א)

ועיין עוד מה שמצאתי מכתב יד רבינו ז"ל בעצמו שכתב התורה הנ"ל בלשונו הקדוש בעצמו. וזה בחינת המבצר של מים הנ"ל, כי מבואר שם בהמעשה הנ"ל בזה הלשון: 'כי יש מבצר של מים ושם הם עשר חומות זו לפנים מזו וכולן של מים, וגם הקרקע שהולכין עליה שם בתוך המבצר הוא גם כן של מים. וכן יש שם אילנות ופירות, הכל של מים. ויזפי המבצר וגודל החידוש של זה המבצר אין צריכין לספר, כי בוודאי הוא תידוש נפלא מאד, מאחר שהוא מבצר של מים. ולהיכנס בתוך זה המבצר אי אפשר, כי יהיה נטבע במים מי שייכנס בו, מאחר שהוא כולו של מים. והבת מלכה הנ"ל ברחה לשם' וכו', עיין שם.

וכל זה יש לרמז שהוא סוד 'חלל הפנוי', שצמצם אורו משם, שעל ידי זה נדמה שאין שם אור החכמה והשכל, ועל כן באמת אי אפשר למצוא שם אלקותו על ידי שום חכמה ושכל. אבל באמת גם בהחלל הפנוי בעצמו, יש אורו יתברך, שהוא חכמה ושכל, רק שזה השכל הנעלם והנסתר בבחינת הצמצום של החלל הפנוי אי אפשר להשיג ולהבין עתה, עד לעתיד לבוא, שיתגלה שהחלל הפנוי הוא כהוא קמצא דלבושיה מיניה וביה, שזהו בחינת 'וענתה בי צדקתי ביום מחר' וכו', בחינת צדק לבשתי וכו' (עיין שם כל זה היטב). נמצא, שבאמת גם הצמצום בעצמו שהוא החלל הפנוי, גם הוא בחכמה נעשה, כמו כל הבריאה בעצמה שנעשית בחכמה בחינת כולם בחכמה עשית, רק שאי אפשר להבין בזה העולם זה השכל, איך באמת יש גם להחלל הפנוי אורו יתברך שהוא אור החכמה, ואף על פי כן הוא פנוי כדי שיהיה מקום להבריאה - זה הדבר אי אפשר להשיג עתה בשכל אנושי בשום אופן עד לעתיד.

וזהו בחינת העשר חומות של מים הנ"ל, כי מים הוא בחינת חכמה ושכל, בחינת ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. ושם בבחינת המים, הינו בבחינת החכמה והשכל האמת שיתגלה לעתיד, שם מבצר של מים שהם עשר חומות של מים וכו', שהם בניינים נפלאים ונוראים וגן ופירות וכו', והכל של מים. וזה אי אפשר להבין בשכלנו כלל, איך בונים

בניינים מהמים בעצמן? אך זהו בעצמו בחינה הנ"ל, בחינת חלל הפנוי הנ"ל, שבאמת יש בו שכל והכל נתהוה מן השכל שהוא בחינת מים, דהיינו שכל הבריאה וכל הצמצום של הבריאה שהוא חלל הפנוי; הכל נתהוה בחסדו יתברך, שהוא בחינת מים, רק שאי אפשר להבין זאת. וזהו בחינת המבצר של מים הנ"ל שיש בו עשר חומות וכו' וכולן של מים, כי מים בחינת השכל הנ"ל. ועשר חומות מרמזין על כלל הבריאה שנברא בעשרה מאמרות, שהם בחינת עשרה תיקונים, בחינת עשר ספירות, וכל אלו העשרה תיקונים, עשר ספירות, עשרה מאמרות, שהם כלל כל הבריאה. לא היה באפשר להוציאם ולגלותם כי אם על ידי הצמצום של חלל הפנוי, כי אם לא כן, לא היה מקום להבריאה כנ"ל. ואף על פי כן באמת לאמיתו, גם שם בהחלל הפנוי בעצמו יש שכל ודעות. נמצא, שאינו פנוי רק שאי אפשר להבין זאת כנ"ל. נמצא, שכל הבריאה כולה וכל הצמצום של החלל הפנוי, הכל נתהוה מן המים בעצמן שהם בחינת השכל, אך שאי אפשר להבין זאת בשכל.

ועל כן באמת זה המבצר של מים הוא חידוש נפלא ואין שום אדם שיוכל להיכנס בו כי יהיה נטבע במים שאין להם סוף, כי בוודאי אין מי שיוכל להיכנס בתוך החלל הפנוי הנ"ל, לחקור בזה השכל כי יהיה נטבע שם, כי על זה נאמר 'כל באיה לא ישובו' (כמו שמבואר שם בהתורה הנ"ל). ועל כן גם הבריאה בגשמיות, הכל נתהוה מן המים, כי ה' יתברך ברא המים תחילה לכל הבריאה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל: מתחילה היה העולם מים במים, ואחר כך ברא כל הבריאה כולה מן המים, כמו שנאמר 'קו המים וכו' ותראה היבשה וכו'. נמצא, שהעפר בעצמו נתהוה מן המים, ואחר כך ברא מן העפר כל תולדות הארץ. נמצא שהכל נתהוה מן המים, כי הארץ והעפר בעצמו נתהוה מן המים כנ"ל, וכמו שנאמר 'לרוקע הארץ על המים'. וכל זה מרמז שהכל נתהוה ונשתלשל מבחינת העשר חומות של מים הנ"ל שהם שורש כל הבריאה כולה שנתהוה בחכמה בתוך הצמצום, שצמצם אור חכמתו לצדדן והחכמה הוא בחינת מים כנ"ל. ובאמת גם הצמצום

בעצמו הוא ממים, כי גם בהצמצום נעלם ונסתר חכמה ושכל, רק שאי אפשר להשיגו. נמצא שהכל מן המים, שכל הבניינים שהם כלל הבריאה עם כל הצמצומים הכל ממים, כי הכל מן החכמה והשכל, רק שאי אפשר להשיג זאת, כי אסור לחקור בבחינת חלל הפנוי כנ"ל.

ועל כן בזה העולם הגשמי, עיקר הבריאה הוא על יסוד העפר הגשמי, כי האדם הבעל בחירה שהוא העיקר, שבשבילו נברא הכל, הוא נברא על הארץ דייקא, כי הוכרח לצמצם המים עד שיהיו נעשים עפר גשמי כדי שיוכל האדם וכל הנבראים להתקיים עליו, כי במים אי אפשר להאדם להיכנס, כי שם הוא סוד השכל של הצמצום הנ"ל, שלא יתגלה עד לעתיד שיתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, 'כמים לים מכסים' דייקא, הינו שהדעת יתגלה ממש כמו המים המכסים את הים שיש בהם בחינת עשר חומות של מים, שהם נמשכין מסוד השכל של הצמצום של חלל הפנוי כנ"ל. ולעתיד יתגלה זה הדעת, כי ידעו את ה' בשכל נפלא שאף על פי שצמצם אורו לצדדין כדי שיהיה מקום לבריאה, אף על פי כן לית אתר פנוי מיניה, והוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכו', כי ישיגו השכל של החלל הפנוי, וכל הדעת הזה יתמלא הארץ כמים לים מכסים דייקא, היינו שידעו שכל זה הוא כמו המים המכסים על הים שיש שם עשר חומות, שעד הנה לא נתגלו בעולם, ואז ישיגו אותן העשר חומות. וכמו השגות אלו העשר חומות שהם בחינת מים המכסים על הים, כמו כן יזכו לדעת את ה', כי הכל בחינה אחת כנ"ל, כי כל זמן שאין נתגלה השכל של החלל הפנוי אי אפשר לדעת את ה' בשלימות.

ועל כן, עתה עיקר חיותנו הוא האמונה שמכניסין בנו הצדיקים האמתיים, שהם מקבלין הארת הדעת משם מהשכל שיתגלה לעתיד, אבל לעתיד יתגלה זה הדעת והשכל איך גם בהחלל הפנוי נעלם אורו יתברך, ואז יתיישבו כל הקשיות והספיקות והבלבולים שקשה על ה' יתברך, אפילו הקושיות שנמשכין מהחלל הפנוי (כמבואר בהתורה בא אל פרעה הנ"ל, עיין שם היטב).

ועל כן מדקדק היטב הפסוק ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים דייקא, כי הדעת הוא ממש בבחינת המים על הים, שהם סוד העשר חומות של מים, שהם סוד השכל של החלל הפנוי שיתגלה לעתיד כנ"ל. (ליקוטי הלכות, תולעים ד, ח ט. עיי"ש עוד באריכות, שנבאר את ענין ה"עשרה מיני חיצים", שהם סוד השבירת כלים).

ק. **שמבצר המים, הוא סוד החלל הפנוי.** ענין החלל הפנוי, מבואר בכתבי האריז"ל, ומובא בליקוטי מוהר"ן בזה הלשון: "כי השם יתברך מחמת רחמנותו ברא את העולם, כי רצה לגלות רחמנותו, ואם לא היה בריאת העולם על מי היה מראה רחמנותו. ועל כן ברא את כל הבריאה מתחילת האצילות, עד סוף נקודת המרכז של עולם הגשמי, כדי להראות רחמנותו. וכאשר רצה השם יתברך לברוא את העולם, לא היה מקום לבראו מחמת שהיה הכל אין סוף. על כן צמצם את האור לצדדין, ועל ידי הצמצום הזה נעשה חלל הפנוי. ובתוך החלל הפנוי הזה, נתהוו כל הימים והמידות, שהם בריאת העולם (כמו שכתוב בעץ חיים בתחילתו). וזה החלל הפנוי, היה מוכרח לבריאת העולם. כי בלתי החלל הפנוי, לא היה שום מקום לבריאת העולם כנ"ל"

(ליקוטי מוהר"ן, סד).

ולעניינינו - ענין היכללות הזמן והמקום בלמעלה מן הזמן והמקום - הביאור בזה הוא: שאילו היה כל העולם מלא מאלקותו, לא היה כלל 'זמן' ו'מקום', כי באור האין סוף אין שייך כלל צמצום של זמן ומקום. ולכן עשה הקב"ה חלל הפנוי, שפנוי כביכול מאור האין סוף, ובתוך הצמצום הזה ברא את הבריאה שיש בה 'זמן' ו'מקום'.

ובאמת שגם עצם המושג של "מבצר המים", הוא ב' הפכים ואין מובן כלל כיצד יתכן שיהיה "מבצר" של "מים", כי הוא תרתי דסתרי. כי "מבצר" הוא בנין חזק העומד איתן, ו"מים" הם נוזלים ונופלים. והוא סוד החלל הפנוי, אשר יתגלה לעתיד, בעת אשר תימלא דעה את ה' כמים לים מכסים, שאז יתגלה שכל המבצר הנראה לעינינו, שהם כל גבולות וצמצומי הבריאה, אינם אלא 'מים' שאין להם סוף, הארת אור האין סוף בעצמו.

מהחכמה הנ"ל. ואין ביכולת הדעת והחכמה לבוא בו, זולת באחרות

באר אברהם

מחכמה ודעת אלקית. ואי אפשר להפגם לתוכו על ידי הדעת והחכמה קא, אלא אם כן מחברים ומאחדים את החכמה עם האמונה קב.

שפת הבאר

אפשר לעשות בכח השכל, רק בכח האמונה והתפילה, כמבואר כל זה באריכות בליקוטי הלכות

(ליקוטי הלכות, פקדון ד, ת).

קב. אלא אם כן מחברים ומאחדים את החכמה עם האמונה. היינו שאין נכנסים ב"חכמה" לבד, אלא מאחדים ומחברים עמה את האמונה, ונכנסים מתוך אמונה פשוטה ותמימה. וענין זה מבואר בכמה וכמה מקומות בספרי רבינו, שצריכים לחבר את החכמה עם האמונה, ובתחילה צריכים להאמין באמונה פשוטה "ואחר כך יצרף אל האמונה החכמה, כמו שכתוב 'דע את אלקי אביך'. 'אלקי אביך', היא בחינת אמונה, כמו 'מעשה אבותיהם בידיהם', שאנו מאמינים בו יתברך שהוא אלקי אבותינו שזהו העקר, 'ודע', היא החכמה והשכל" (ליקוטי מוהר"ן, צד).

[וכיון דאתאן להכי, נזכיר דברי רבינו בשיחות הר"ן שכתב: "וכשאדם הולך בתמימות באמונה לבד בלי שום חקירות, יכול לזכות שיעזור לו השם יתברך שיבוא לבחינת רצון שהוא למעלה מחכמה. כי באמת חכמה דקדושה הוא למעלה מאמונה, אבל אף על פי כן אנו צריכים לבלי לילך בחכמות וחקירות רק באמונה לבד, כי אמונה הוא דבר חזק מאד. ואזי כשהולך באמונה לבד בלי חקירות וחכמות, אזי זוכה לבוא לבחינת רצון שהוא למעלה אפילו מחכמה, דהיינו שיזכה שיהיה לו רצון מופלג חזק מאד אליו יתברך בהשתוקקות נמרץ מאד, עד

קא. ואי אפשר להיכנס לתוכו על ידי הדעת והחכמה. פירוש: אי אפשר להבין את סוד החלל הפנוי, על ידי הדעת והחכמה. וכמו שכתב רבינו שם: "וזה הצמצום של החלל הפנוי, אי אפשר להבין ולהשיג, כי אם לעתיד לבוא. כי צריך לומר בו שני הפכים, יש ואין. כי החלל הפנוי הוא על ידי הצמצום, שכביכול צמצם אלקותו משם, ואין שם אלקות כביכול, כי אם לא כן אינו פנוי, והכל אין סוף, ואין מקום לבריאת העולם כלל. אבל באמת לאמיתו, בוודאי אף על פי כן יש שם גם כן אלקות, כי בוודאי אין שום דבר בלעד' חיותו. ועל כן אי אפשר להשיג כלל בחינת חלל הפנוי, עד לעתיד לבוא" (ליקוטי מוהר"ן, סד).

ולעניינינו - ענין היכללות הזמן והמקום בלמעלה מן הזמן והמקום - הביאור בזה הוא: שאי אפשר להבין בשכל אין מצד אחד יש מציאות של 'זמן' ו'מקום', ומאידך הכל מלא מאלקותו יתברך וכל הזמן והמקום אינו אלא דמיון. ודבר זה אי אפשר להבין בשכל האנושי, עד לעתיד לבוא (כמבואר באריכות לעיל).

וענין זה, הוא גם בפשטות בעבודת ה', שכל אחד צריך לברר בעבודתו שני סוגי בירורים ועבודות. עבודה אחת, לברר את הקדושה שבקליפות הבאים משבירת כלים - וזה אפשר לעשות בכח השכל, שהוא התורה ומצוות. ועבודה השנייה היא, לברר גם את הקליפות הבאות מהחלל הפנוי - וזה אי

לעובדא ולמעשה

נגדם בכח הדעת והחכמה. וגם אם יהיה האדם חכם גדול מאד בחכמת התורה והעבודה, לא יוכל לעמוד כנגד אלו הניסיונות והבלבולים בכח חכמתו. כי אי

ואין ביכולת הדעת והחכמה לבוא בו. באחרית הימים מתגברים עלינו ניסיונות ובלבולים - הנובעים מהחלל הפנוי - שאי אפשר להתמודד

לעובדא ולמעשה

אפשר להתגבר עליהם ולנצחם, רק בכח האמונה והתפילה; שצריך לבטל כל חכמתו ודעתו לפני השם יתברך, ולבוא לפניו כדל וכרש, להרבות בתפילה ותחנונים לפניו שיצילהו מהמלך האכזר שירה בו את חיציו המורעלים.

ועיקר הבחירה שלנו – בדור האחרון הזה אשר נפלנו לתוך החלל הפנוי, הוא – לבחור בדרך האמונה והתפילה, ולהתגבר על כל הבלבולים המבלבלים אותנו מלהרבות בתפילה והתבודדות, ולהתחזק בכל עוז ותעצומות להאמין בה' ולהתפלל אליו.

והרי לך לשונו הזהב של מוהרנ"ת בעניין זה, אשר דבריו קילורין לעיניים, להאיר עיני בת המלך שנפלה לתוך מבצר המים, מה בחירתה ומה ה' אלוהיה דורש מעמה:

"לכאורה יש להקשות על ענין התבודדות ושיחה בינו לבין קונו, שצריך כל אחד בכל יום לשפוך שיחו לפני השם יתברך שיזכהו לקרבו לעבודתו יתברך, וכן מצאנו שכל הצדיקים הקדמונים עסקו גם כן בזה ויסדו על זה כמה תפילות לזכות להינצל מהיצר הרע, ושיזכו להתקרב להשם יתברך וליראה ולאהבה אותו יתברך, וכל ספר תהלים מלא מזה, וכן התפלות מאנשי כנסת הגדולה, כגון 'השיבנו' וכיוצא. ולכאורה קשה, הלא אמרו רבותינו ז"ל 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', ואם כן איך שייך על זה תפילה מאחר שהשם יתברך מסר הבחירה רק לנו?

אך באמת זה בעצמו עיקר הבחירה של האדם. כי אי אפשר לזכות בשלימות למאוס ברע ולבחור בטוב ולבוא למה שצריך האדם לבוא בזה העולם על ידי בחירתו, כי אם על ידי שירבה בתפילות ותחנונים ושיחות בינו לבין קונו הרבה מאד מאד להשם יתברך, שיזכהו לקרבו לעבודתו יתברך, וזהו עיקר התפילה. כי על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, שלא ישטפוהו שטף מים רבים הזידונים שהם תאובתין בישין דהאי עלמא השוטפין בכל עת. וכבר נשטפו רבים רבים מאד על ידם, רחמנא ליצלן. ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה לעמוד כנגדם רק על ידי תפילה ותחנונים לשם יתברך שיצילהו מהם.

כי אף על פי שהאדם הוא בעל בחירה, אף על פי כן העיקר הוא תפילה ותחנונים לשם יתברך על זה. כי

הבחירה הוא בהשכל, שיש לו כח לבחור בטוב ולמאוס ברע. אך שכל האדם אין לו כח כי אם להכניע ולבטל התאוות והקליפות שהם בחינת כפירות הבאים מבחינת 'שבירת כלים', ששם יש כמה וכמה ניצוצות הקדושים שהם ניצוצי השכל. כי כולם במחשבה אתברירו. אבל יש בלבולים וסטרין אחרנין ומניעות מהקדושה הבאים מבחינת חלל הפנוי, ששם אי אפשר למצוא אלקותו על ידי שום שכל וחכמה כי אם על ידי אמונה לבד (כמבואר בליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ס"ד), שהוא בחינת תפילה ותחנונים וזעקות לשם יתברך שיצילהו מהקליפות והיצר הרע הנמשכין משם.

ועל זה אמרו רבותינו ז"ל 'בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו היה נופל בידו'. כי מהיצר הדע הזה הנמשך בשרשו מבחינת חלל הפנוי, אי אפשר להינצל בשום אופן על ידי בחירת האדם בשכל עצמו לבד, כי אם על ידי סייעתא דשמיא, ועל כן צריכין להרבות מאד מאד בתפילה ותחנונים להינצל ממנו, כי שם אין מועיל שום שכל. אדרבא, על ידי שכל וחכמה נשקעין שם ביותר, חס ושלוש, (כמבואר שם בדבריו, זכרנו לברכה, בסימן ס"ד) רק העיקר הוא האמונה שהיא בחינת תפילה.

ובאמת זה בעצמו הוא עיקר יסוד כח הבחירה. דהיינו מה שיש להאדם כח הבחירה, לבטל שכלו לגמרי ולסמוך על אמונה לבד ולהרבות בתפילה ותחנונים להשם יתברך. כי היצר הרע מעקם לב האדם כל כך, עד שגם זה קשה על האדם. אף על פי שבאמת הוא דבר קל מאד לשוח בכל פעם את כל אשר עם לבבו לפני השם יתברך ולבקש מלפניו על נפשו. אף על פי כן, הבעל דבר מבלבל ומעקם דעת האדם כל כך, עד שעל פי רוב ענין זה של תפילה והתבודדות קשה על האדם לקיים יותר מכל העבודות קשות. וכל זה מחמת חסרון אמונה. שאין לו אמונה בשלימות שזה עיקר ויסוד הכל כמאמר רבותינו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה. ועל כן בזה בעצמו עיקר כח הבחירה של האדם. כי מי שזוכה לבחור בחיים אמתיים, הוא בוחר העיקר בדרך אמונה ותפילה בבחינת 'דרך אמונה בחרתי'. ואז כשיש לו אמונה שלימה ומרבה בתפילות ושיחות לפני השם יתברך שיזכהו לשוב אליו באמת, שעל ידי זה ממתיק ומבטל כל הקליפות וסטרין אחרא הנמשכין בשרשן מבחינת הצמצום של חלל הפנוי, אזי עוזרו השם יתברך שיזכה לעבוד אותו יתברך בתורה

הָאֱמוּנָה וְהַחֲכָמָה, מֵהָעוֹלָה שָׁמַיִם וַיּוֹרֵד בְּנִגּוֹן יָדָיו לְרַפָּאוֹת וּלְהַקִּים
לְבַתּוּלַת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נִפְלָה וַיַּרְדָּה בְּמַבּוּכוֹתָיו וְדַמְיוֹנוֹתָיו.

באר אברהם

וְזֹאת, בְּכַחוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק הַגָּדוֹל, אֲשֶׁר עוֹלָה עַד לַשָּׁמַיִם, וּמֵשֶׁם הוּא יוֹרֵד עַד
לְעֵמֶק הַהֶסְתֶּרָה שֶׁל הַחֲלָל הַפְּנוּי, וּמֵרַפָּא וּמְקִים – עַל יְדֵי הַנִּגּוֹן שְׁמַנְגָן בְּיָדָיו – אֶת

שפת הבאר

בנו - אם תאמר כבר היה דוגמתו אמור מה שם בנו,
איזו משפחה יצאה ממנו, ונדע מי הוא. כי תדע -
אם תדע מי הוא. ואיך לא יראת לעבור על דבריו.

ובפסוק זה נסתר הסוד הנורא הזה, שהצדיק
הגדול שהוא נשמת משה, יש לו כח לעלות לשמים,
לדרגות הגבוהות ביותר, שהם למעלה מהזמן
והמקום, ומשם לרדת ולרפאות ולהקים את כל
המונחים בתוך המבוכות של החלל הפנוי. ולגלות
להם שגם בתוך החלל הפנוי, ובתוך כל הגבולות של
הזמן והמקום, גם שם נמצא השם יתברך.

ובעומק יותר: ענין העליה והירידה הנזכרת בפסוק
זה; "מי עלה שמים וירד" הנ"ל, הוא סוד הניגון
שמנגן הצדיק, אשר על ידה מעלה את הבת מלך
מהחלל הפנוי (וכדלהלן בהערה הבאה). וכמו שגילה
רבינו בליקוטי מוהר"ן תורה נ"ד, שבפסוק זה מרומז
סוד הניגון, וזה לשונו: "וזה שכתוב 'מי עלה שמים
וירד, מי אסף רוח בחפניו, מי צרר מים בשמלה, מי
הקים כל אפסי ארץ'. 'מי עלה שמים וירד', זה
בחינת המנגן. כי זה המנגן, הוא עולה ויורד בנגינה.
כי צריך לעלות ולירד במידת הנימין, כפי משקל
השיר, כדי לקבץ הרוח. וזה 'מי אסף רוח בחפניו',
בחפניו ממש, שהם הידיים, כי שם שורש הרוח כנ"ל
שעיקר בחינת הרוח הוא בידיים, ששם פקדונות
הרוחות כנ"ל. וזה 'מי צרר מים בשמלה'. מים,
בחינת לב כמו שכתוב שפכי כמים לברך היינו, שעל
ידי זה שמלקט הרוח, הוא צורר מים בשמלה,
ששומר הלב שלא ישלוט עליו המדמה. וזה 'מי
הקים כל אפסי ארץ', שעל ידי זה הוא מקים בחינת
רגלין המלוכש בזה העולם. 'אפסי', בחינת רגלין,
כמו שכתוב ויעבירני מי אפסאים. כי על ידי ניגון ביד

שלא ידע מה לעשות כלל מגדל ההשתוקקות,
ויצעק וכו'" (שיחות הרין, לב). וכבר ידוע שה"רצון" הוא
סוד ה"כתר", ולפי"ז דוק הבן לעניינינו].

קג. וזאת. בביאורנו חילקנו את הדברים למען ירוץ
הקורא. כי בתחילה כתבנו שא"א להיכנס לתוך
החלל הפנוי רק על ידי שמאחדים את החכמה עם
האמונה, ואח"כ המשכנו, שדבר זה הוא בכח הצדיק.
אמנם בלשונו של המבאר, הוא המשך אחד. שכתב:
"זולת באחדות האמונה והחכמה, מהעולה שמים
וירד בניגון ידיו", ומובן שכוונתו, שאי אפשר להיכנס
לתוך החלל הפנוי אלא על ידי חיבור האמונה
והחכמה, שמחבר ומאחד הצדיק שעולה שמים וירד
וכו', ודוק. [ואין חילוק בתוכן הדברים, רק למען
הדיוק ראינו לנכון להעיר זאת]. וראה ב"לעובדא
ולמעשה", שם ביארנו בס"ד בפשיטות ענין
התאחדות החכמה והאמונה בתורותיו ועצותיו של
רבינו ז"ל.

קד. בכוחו של הצדיק הגדול. הלא הוא הבעטלער
בלי הידיים, שהוא רבינו ז"ל, רבינו נחמן
מברסלב זיע"א.

קה. אשר עולה עד לשמים ומשם הוא יורד.
לשון זה הוא ע"פ לשון הפסוק במשלי: "מי
עלה שמים וירד, מי אסף רוח בתפניו, מי צרר מים
בשמלה, מי הקים כל אפסי ארץ, מה שמו ומה שם
בנו כי תדע" (משלי ל, ד). וחכמינו פירשו פסוק זה
על משה רבינו, וכמוזבא בפירש"י וזה לשונו: "מי עלה
שמים - כמשה. מי אסף רוח - פיח הכבשן. מי צרר
מים - קפאו תהומות, נצבו כמו נד, בתפילתו של
משה. מי הקים - את המשכן שבהקמתו נתבססו כל
אפסי ארץ. כך נדרש בפסיקתא. מה שמו ומה שם

שפת הבאר §

הנ"ל, על ידי זה נכנע המדמה, ואזי זוכה לזכרון הנ"ל, שהוא בחינת מה שיודע להבין כל הרמזים שיש בכל דבר שבעולם, שהם בחינת חיות אלקות, בחינת רגלי הקדושה, המלוושים בכל הדברים שבעולם כנ"ל. וזהו מי הקים כל אפסי ארץ, שמעלה ומקים בחינת רגלי הקדושה המלוושים בזה העולם כנ"ל" (ליקוטי מוהר"ן, נד).

ואם עיני שכל לך, תבין שכל המבואר שם בתורה נ"ד, הוא ממש ענין המבואר כאן, כי הצדיק

מוציא את הבת מלך מהמדמה, שנפלה לתוך הדמיון של הזמן והמקום, ועל ידי זה הוא מקים כל אפסי ארץ, ומגלה לנו איך כל העולם הוא אלקות, וכל הארץ הדום רגלי ה', כי כל העולם מלא חיות אלקותו יתברך.

קו. על ידי הניגון שמנגן בידיו. הרפואה שמרפא הצדיק את בת המלך, הוא באמצעות הניגון שהוא מנגן בידיו. וכמסופר בתוך המעשה, שהבעטלער יש לו כח בידיו להוציא את

לעובדא ולמעשה §

ורבינו ז"ל בעצמו, הייתה כל עבודתו באחדות החכמה והאמונה, כי זכה להשיג חכמה נפלאה ונשגבה כל כך, עד שהשיג מעלת התמימות והאמונה. "וזה היה עיקר חכמתו הגדולה מאד, כי מעוצם הפלגת חכמתו זכה תיכף לחכמה זו, שאין צריכים שום חכמה כלל בעבודת השם. כי זה עיקר החכמה הגדולה מן הכל, שלא להיות שום חכם בעבודת השם, רק בתמימות ובפשיטות בלי שום חכמות כלל" (שבחי הר"ן, יג).

וכך הם כל תורותיו ושיחותיו ומעשיותיו ועצותיו – כולם כלולים ומאוחדים מהחכמה והתמימות יחדיו, באחדות נפלאה. "אשרי אנשיו העומדים לפניו לשמוע חכמתו ותמימותו, כי בכל דיבור ודיבור ובכל תנועה ותנועה מדיבוריו ותנועותיו הקדושים והטהורים והנוראים מאד, היה כלול בכל אחד ואחד חכמה נפלאה ועמוקה, ותמימות גמור בתכלית הפשיטות באמת. כי תמימות וחכמה אמתית כולו חד, כמובן למשכיל באמת" (הי).

מוהר"ן, תיג).

כי מצד אחד, תורותיו הקדושות שגילה, הם עמוקים וגבוהים עד אין סוף. "כאשר שמענו מפיו הקדוש, זכרנו לברכה, שפעם אחת אמר שהתורה שהוא מגלה, היא נמוכה אלפים ורבבות מדרגות מכפי מה שהשיגה במקומה העליון" (ליקוטי מוהר"ן, הקדמה). ומאידך, יכול כל אחד למצוא בהם טוב טעם ודעת, ועצות פשוטות ותמימות לעבודת ה'. "והן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו. אשר השיגה יד שכלו הקדוש הרם ונישא, להלביש ולהוריד דברים גבוהים ונוראים כאלה, דברים קדושים ודקים ורוחניים מאד, להלבישם בלבושים רבים וצמצומים, עד אשר יהיו דברים השווים לכל נפש, להודיע

ומצוות, ומאיר עיניו בתורתו עד שזוכה להבין בתורה ועבודה מה שאפשר בשכל אנושי להבין. ועל ידי זה מכניע ומבטל כל הקליפות וסטרס אחרא הנמשכין בשרשן מבחינת שבירת כלים, ומעלה משם כל ניצוצות הקדושה.

ומחמת שבחינת שבירת כלים בעצמו נמשך גם כן בשרשו מתוקף הצמצום של בחינת חלל הפנוי כמבואר בפנים, וכבר נתבאר שאי אפשר להמתיק בשלימות זה הצמצום של חלל הפנוי כי אם על ידי תפילה שהוא בחינת אמונה. על כן עיקר יסוד של כל התורה והמצוות שהם בחינת שכל, הוא גם כן רק על ידי תפילה ואמונה בחינת 'כל מצוותיך אמונה'. ועל כן בזה עיקר יסוד כל כח הבחירה" (השתפכות הנפש, צג. ע"פ ליקוטי הלכות פיקדון ג' ז ח).

אשרי מי שיתחזק בדורנו זה, לבחור בדרך האמונה והתפילה. כי רק אלו שישכילו לבחור בדרך זה, הם אלו שיזכו להכניע את הקליפות הנמשכות מהחלל הפנוי, ויזכו להניח את הכתר על ראשו של משיח. כמו שאמר רבינו ז"ל, שבאחרית הימים יהיה מבול כזה [שהוא התגברות החלל הפנוי, מבצר המים] עד שכל שרי המלוכה יברחו, ולא יחזיקו מעמד רק "אומרי התהילים הפשוטים", והבן.

◇ **זולת באחדות האמונה והחכמה, מהעולה שמים ויורד בניגון ידיו.** אחת הפלאות הנשגבות שבתורת רבינו, הוא: אחדות האמונה והחכמה! כי כל תורותיו ועצותיו של רבינו כלולות ממש משני הפכים: מצד אחד יש בהם חכמה עמוקה עד אין סוף, ומאידך הם תמימים ופשוטים בתכלית הפשיטות.

כִּי הוּא לְבַר כָּל תְּקֻנָּתֵנוּ וְתוֹחַלָּתֵנוּ לְעַד וּלְנֶצַח, לְהַפֵּךְ אֶת הַיְרִידָה לְעֹלָיָה .

באר אברהם

בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִפְלָה וַיִּרְדָּה בְּמַבּוּכוֹת^ק וּבְדַמְיוֹנוֹת שֶׁל הַחֲלָל הַפְּנוּי^ק.

וְרַק צָדִיק זֶה, הוּא כָּל תְּקֻנָּתֵנוּ וְתוֹחַלָּתֵנוּ לְעַד וּלְנֶצַח. כִּי רַק הוּא יָכוֹל לְהַפֵּכֵם לְתוֹךְ הַחֲלָל

שפת הבאר

אפשר לידע ולהשיג אותה. כי אין סוף הוא השם יתברך בעצמו, וחכמתו אי אפשר להשיג כלל. ואין שם רק בחינת אמונה, שמאמינים בו יתברך שאורו האין סוף מסבב כל עלמין ומקיף הכל.

ואמונה, יש לה גם כן זמר וניגון המיוחד לאמונה, וכמו שאנו רואים שאפילו אמונות עכו"ם בדברי טענות, יש לכל אמונה של עכו"ם ניגון מיוחד, שמזמרין בו ועורכין בו בבית תפילתם. כן להיפך בקדושה, כל אמונה יש לה זמר וניגון. ואותו הזמר המיוחד לאמונה הנ"ל, שהוא אמונה העליונה מכל המיני חכמות ואמונות שבעולם, היינו אמונה בהאור אין סוף עצמו הסובב כל עלמין כנ"ל, אותו הזמר הוא גם כן למעלה מכל הנגינות וזמירות שבעולם, השייכים לכל חכמה ואמונה, וכל הזמירות והניגונים של כל החכמות, נמשכין מזה הזמר והניגון, שהוא למעלה מכל הזמירות והניגונים של כל החכמות. כי הוא הזמר השייך להאמונה בהאור אין סוף עצמו, שהוא למעלה מן הכל.

ולעתיד לבוא שיהפוך לכל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', והכל יאמינו בו יתברך, אז יתקיים 'תבואי תשורי מראש אמנה'. 'מראש אמנה' דייקא, היינו בחינת אמונה עליונה זו הנ"ל, שהוא ראש לכל האמונות כנ"ל. וזה 'תשורי' דייקא, היינו הניגון והזמן השייך לראש אמונה זו כנ"ל. ולבחינת זמר של אמונה העליונה הזאת, אין מי שיזכה, כי אם צדיק הדור, שהוא בחינת משה. שהוא במדרגת אמונה זו, שהוא בחינת שתיקה, בחינת 'שתוק כן עלה במחשבה' הנ"ל, היינו שהיא עדיין למעלה מהדיבור כנ"ל. כי משה הוא בחינת שתיקה כנ"ל

(ליקוטי מוהר"ן, סד).

החיצים מהבת מלך ולרפאותה, על ידי שיודע את העשרה מיני נגינה.

ועומק סוד ענין הנגינה, אשר על ידה מעלה הצדיק את הבת מלך ממבוכות החלל הפנוי, מבואר להדיא בליקוטי מוהר"ן תורה ס"ד סעיף ה', וזה לשונו:

"ודע, שעל ידי הניגון של הצדיק, שהוא בחינת משה, הוא מעלה את הנשמות מן האפיקורסית הזאת של החלל הפנוי שנפלו לשם. כי דע, שכל חכמה וחכמה שבעולם, יש לה זמר וניגון מיוחד. שזה הזמר מיוחד לחכמה זו, ומזה הזמר נמשכת החכמה הזאת. וזה בחינות 'זמרו משכיל', שכל שכל וחכמה יש לו זמר וניגון. ואפילו חכמת האפיקורסית, יש לה ניגון וזמר המיוחד לחכמה האפיקורסית. וזה שאמרו רבותינו ז"ל (חגיגה ט"ו): 'אחר מה הוי בה זמרא יוני לא פסק מפומיה, וכשהיה קם מבית המדרש, כמה ספרי מינין נופלין ממנו', כי זה תלוי בזה, כי על ידי זמר הנ"ל שלא פסק מפיו, על ידי זה היו הספרי מינין נופלין ממנו, כי זה הזמר היה מיוחד לזה האפיקורסית והמינות שהיה לו. נמצא כל חכמה וחכמה לפי בחינתה ומדריגתה, כן יש לה זמר וניגון השייך ומיוחד אליו.

וכן ממדרגה למדרגה, כי בחינת החכמה שבמדרגה היותר עליונה, יש לה זמר וניגון יותר עליון לפי בחינתה. וכן למעלה מעלה עד ראשית נקודת הבריאה שהיא תחילת האצילות, ושם אין למעלה ממנה. ואין מקיף לאותה חכמה שיש שם, כי אם אור האין סוף המקיף לחלל הפנוי, שבתוכו כל הבריאות והחכמות. ובוודאי גם שם יש בחינת חכמה, אך החכמה שיש שם באור אין סוף, אי

קז. בתולת ישראל. נשמות ישראל נקראות כמה פעמים בתנ"ך, בשם "בתולת ישראל" (ירמיה לא, ג שם, ב). וכוונת המבא"ר על הפסוק בעמוס "נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוֹם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל" (עמוס ה, ב). [וכבר ידוע מה שדרשו חז"ל: "במערבא מתרצי לה הכי: נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל" (ברכות ד ע"ב)].

קה. אשר נפלה וירדה במבוכות. ובביאור הליקוטים על תורה ס"ד, קישר כמה פעמים בין תיבת "שואל" לבין תיבת "שאלות", ששניהם אחד. כי השואל תחתיות, הוא ענין השאלות והמבוכות המבלבלים את האדם.

קט. ובדמיונות של החלל הפנוי. והיינו, שאנחנו - נשמות ישראל / הבת מלך - נפלנו לתוך הדמיון של גבולות הזמן והמקום, ונדמה לנו כאילו יש מציאות אמיתית של זמן ומקום, ומחמת זה מתגבר עלינו כל המעשה הרע הנעשה תחת השמש, ואנו נופלים להסתרות ותאוות ומרירות וכיו"ב. והצדיק האמת יש לו כח לנגן ניגון נפלא כזה (על ידי תורותיו ושיחותיו ומעשיותיו וכו') שעל ידם הוא מגלה לנו ומאיר בלבנו שנצא מדמיון הזמן והמקום, ובכל זמן ובכל מקום נוכל לקשר את עצמנו להשם יתברך שהוא למעלה מן הזמן והמקום.

לעובדא ולמעשה 49

לבני האדם גבורותיו יתברך, לגלות עצות ודרכים ונתיבות להגיע לעבודתו יתברך באמת, למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד" (שם).

ודווקא צדיק כזה - אשר אצלו מתאחדים החכמה והאמונה בתכלית האחדות - הוא יכול להוריד את עצמו לתוך החלל הפנוי, ולרפאות את הבת מלך שנפלה לשם. כי הוא יכול להאיר לנו את ההארות הגבוהות ביותר, בלבושים פשוטים ביותר. עד שכל אחד ואחד יכול ממקום שהוא, לקבל הארה נפלאה מההשגות הגבוהות ביותר, בדרך תמימות ופשיטות נפלא. ודבר זה הוא פלא נפלא מאד מאד, שאין לו אח ורע.

כי מצד אחד; את עומק החכמה הנפלאה שבתורת רבינו אי אפשר להשיג רק על ידי תמימות ופשיטות, וכמו שכותב מוהרנ"ת במכתבו: "דבריי הם כולם דברי אלוקים חיים שקיבלתי מבאר מים חיים מהנחל נובע וכו', שהם בחינת מים עמוקים עצה בלב איש עמוק עמוק וכו'. ועל ידי תמימות ופשיטות דייקא יכולים למוצאם, כל אחד במקומו ושעתו" (עלים להרופה, מכתב טיוט א' וארא תקצ"ו).

ומאידך; גם העצות והשיחות הפשוטות שגילה לנו רבינו ז"ל, יש בהם עומק נורא מאד. "כי דע, שכל הדברים שגילה רבנו זכרונו לברכה, הם הקדמות חדשות לגמרי. [אם אמנם כולם בנויים ומיוסדים על כל מצוות התורה המקובלות בידינו מכבר, עם כל זאת הם

הקדמות חדשות לגמרי]. וכולם הם עצות ודרכים נפלאים להתקרב על ידם להשם יתברך כל אחד ואחד ממקום שהוא. ועיקר הכוונה לקיימם בפשיטות, כפי מה שיצאו מפיו בתמימות ופשיטות, אבל מעוצם גשמיים גופנו ועכירת שכלנו, קשה וכבד מאד להכניס בלב האדם תמימות ופשיטות הדברים האלה, כי דעת כל אדם נוטה אחרי חכמות של העולם, שרובן מעקמין את הלב מנקודת האמת לאמיתו בפשיטות ובתמימות. בפרט, כי באמת לאמיתו התמימות ופשיטות של דברי רבנו זכרונו לברכה, עמוק עמוק מאד, עמוק עמוק מי ימצאנו. ויש בכל דבר ודבר שגילה הוא זכרונו לברכה תילי תילין של הלכות, מעיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר, כי כל דבריו הם כמעין הנובע" (הקדמת ליקוטי הלכות). וככל ששוקדים עליהם בתמימות ובפשיטות, זוכים למצוא בהם עומק נפלא לעבודת ה' בתמימות.

אשרינו שזכינו באחרית הימים האלה, לצדיק נשגב כזה שכל כולו "אחדות האמונה והחכמה". ועל ידו כל תקוותנו לצאת ממבוכות החלל הפנוי, על ידי העסק והעיון בתורותיו ושיחותיו שהם חכמה עמוקה ותמימות עצומה.

◆ כי הוא לבד כל תקוותנו ותוחלתנו לעד ולנצח, להפוך את הירידה לעליה. כל תקוותנו הוא על כוחו וזכותו של רבינו ז"ל, שבכוחו יתהפך הכל לטובה. כי כשמקושרים לנשמת רבינו ז"ל, והולכים בדרכיו,

סימן ח:

אֲשֶׁר עוֹד מִרְחוֹק יֵשׁ לְבָאֵר בְּכָל הַנִּלְ, הַמְשָׁל מְאֻצֵּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר סִבְבוּ
וְהָקִיפוּ בְּחֻמּוֹת אַחִיזֹת עֵינֵי (שְׁמוֹכָא בְּלִקּוּטֵי תַנְיָנָא סִימָן מ"ו).

באר אברהם

הַפְּנוּי ק' וְלִהְיוֹת וְלִרְפָּאוֹת אוֹתָנוּ, וְלִהְיוֹת אֶת יְדִידְתָנוּ – שְׂרִידָנוּ וְנִפְלָנוּ לְתוֹךְ הַמְּבוּכוֹת
שֶׁל הַחֲלָל הַפְּנוּי ק"א – לְעֲלִיָּה ק"ב.

סימן ח':

אחר שנתבאר בסימן הקודם, ענין החלל הפנוי. יקשר זאת המבא"ר בסימן זה אל המשל
שהביא רבינו מ'אוצר המלך ק"י שסיבבו המלך בחומות של אחיזת עיניים. ויתבאר שהחלל
הפנוי הוא האחיזת עיניים שמסבב את הניגון הנפלא שמתנגן שם.

שפת הבאר

דיבור, ואפילו שכל בלא אותיות כנ"ל. ועל כן
המבוכות הבאים משם, הם בבחינת שתיקה. וכמו
שמצינו במשה (מנחות כ"ט): 'כששאל על מיתת
רבי עקיבא, זו תורה וזה שכרה. השיבו לו: שתוק,
כך עלה במחשבה'. היינו שאתה צריך לשתוק, ולבלי
לשואל תשובה ותירוץ על קושיא זו. כי כך עלה
במחשבה, שהוא למעלה מן הדיבור. על כן אתה
צריך לשתוק על שאלה זו, כי הוא בבחינות עלה
במחשבה, שאין שם דיבור ליישב אותה. וכמו כן
אלו הקושיות והמבוכות שבאים מחלל הפנוי, שאין
שם דיבור ולא שכל כנ"ל, על כן הם בבחינת
שתיקה, וצריך רק להאמין ולשתוק שם. ועל כן
אסור להיכנס ולעין בדברי האפיקורסית והמבוכות
אלו, כי אם צדיק שהוא בחינת משה, כי משה הוא
בחינת שתיקה, בבחינות שנקרא 'כבד פה', בחינת
שתיקה, שהוא למעלה מן הדיבור. ועל כן הצדיק
שהוא בחינות משה, בחינות שתיקה, יכול לעיין
בדברי המבוכות אלו, שהם בחינות שתיקה כנ"ל.
וצריך דווקא לעיין, כדי להעלות הנשמות שנפלו
לשם כנ"ל" (ליקוטי מוה"ר, סד).

ואכן, רבינו ז"ל – שהוא הוא הצדיק הגדול הזה,
כי הוא הבעטלער ה"כבד פה" המסופר במעשה מו'
בעטלערס – הוא היה מעיין בספרי המחקרים, כדי

ק'. כי רק הוא יכול להיכנס לתוך החלל הפנוי.
וכמבאר בליקוטי מוה"ר"ן תורה ס"ד סעיף ג',
שרק הצדיק שהוא בחינת 'משה', יכול להיכנס לתוך
החלל הפנוי. כי החלל הפנוי הוא סוד השתיקה
שלמעלה מן הדיבור, ורק הצדיק שהוא 'כבד פה' יכול
להיכנס לשם ולהעלות הנשמות שנפלו ונשקעו שם.
וזה לשון רבינו: "אך דע, אם יש צדיק גדול שהוא
בחינת משה, הוא צריך דווקא לעיין בדברי
האפיקורסית אלו. ואף שאי אפשר ליישבם כנ"ל,
על כל זה על ידי עיונו שמעיין שם, הוא מעלה
משם כמה נשמות שנפלו ונשקעו בתוך
האפיקורסית הזאת. כי אלו המבוכות והקושיות של
האפיקורסית הזאת הבא מחלל הפנוי, הם בבחינת
שתיקה, מאחר שאין עליהם שכל ואותיות ליישבם
כנ"ל. כי הבריאה הייתה על ידי הדיבור, כמו שכתוב
בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. ובהדיבור
יש חכמה, כי כלל הדיבור הוא רק חמשת מוצאות
הפה, ועל ידם נתהוו כל הדברים של כל הבריאה,
וכמו שכתוב כולם בחכמה עשית. והדיבור הוא
הגבול של כל הדברים, כי הגביל חכמתו בהאותיות,
שאותיות אלו הם גבול לזה, ואותיות אלו הם גבול
לזה. אבל בהחלל הפנוי שהוא מקיף כל העולמות
כנ"ל, והוא פנוי מכל כביכול כנ"ל, אין שם שום

להעלות משם את כל הנשמות שנפלו לתוך החלל הפנוי. וכמובא בח"י מוהר"ן, אחר שמבאר גודל האיסור ללמוד ספרי המחקרים, וזה לשונו: "וזה שהוא זכרנו לברכה בעצמו היה מעיין לפעמים באלו הספרים, הוא בחינת סוד שהלכו ישראל במדבר שהוא מקום הסטרא אחרא. ואיתא בזוהר הקדוש שבשביל זה הלכו ישראל במדבר, כי הם דרכו על הסטרא אחרא בהליכתם שם. ובכוונה זו הוא מעיין בהם בספרים אלו שהם בחינת מדבר, והבן. אבל לנו הוא איסור גדול מאד להביט בספרים של חקירות הנ"ל. גם עיין בהתורה 'בא אל פרעה' בסימן ס"ד בליקוטי א' שמבאר שם גודל האיסור להיכנס בחקירות, כי נמשכין מחלל הפנוי וכו', ושם מבואר שהצדיק הגדול מאד צריך ד"קא לעיין בהם כדי להעלות משם הנשמות שנפלו לשם, עיין שם"

(ח"י מוהר"ן, תיב).

וראה עוד בליקוטי הלכות (חולעים ד) המובא לעיל, שהצדיק הזה שנכנס לתוך החלל הפנוי, ממתיק כל הדינים בשרשם, כי שורש הדין וההסתרה נמשך מהחלל הפנוי, וכשהצדיק הזה נכנס לתוך החלל הפנוי הזה ומגלה שגם שם נעלם אלקותו יתברך, מתבטל לגמרי כל שורש הדין, ונתתקן הכל, עיין שם.

קיא. שירדנו ונפלנו לתוך המבוכות של החלל הפנוי. המבא"ר כתב בסתם: "את הירידה לעליה", ובפשטות כוונתו בכלליות על כל הירידות שירדנו ונפלנו ונכשלנו, שכולם הופך הצדיק לעליות גדולות. אמנם, הוספנו תיבות אלו, כי זהו עומק

הכוונה של הירידה המדוברת כאן, כי באמת כל הירידות שאנו יורדים ונופלים למה שאנו נופלים, הוא מחמת הירידה שירדנו ונפלנו לתוך המבצר של מים שהוא החלל הפנוי, כי כל אחיזת התאוות והמכשולות והנפילות הוא רק 'תחת השמש', מחמת הדמיון של הזמן והמקום. וכשהצדיק האמת יורד לתוך החלל הפנוי ומגלה שגם שם יש אלקות, נתתקנים ממילא כל סוגי הירידות שבעולם שכולם נמשכים מהירידה לחלל הפנוי, ודוק.

קיב. לעליה. ועומק הענין הוא: כי כשהצדיק מרפא ומקים את הבת מלך, ומגלה את אלקותו ית' בתוך החלל הפנוי, נהפך הדמיון של החלל הפנוי / הדמיון של זמן ומקום, להיות כלי ומחיצה לקבל בתוכו אור ה' (וכמבואר באריכות להלן בסימן ח'). נמצא שהירידה נתהפך לעליה גדולה, כי דווקא על ידי הירידה לתוך החלל הפנוי, נעשו כלים לקבל בהם אור ה'. (וראה מה שנבאר בזה להלן בס"ד ב"לעובדא ולמעשה").

ולא זו בלבד, אלא שע"ז מתגלה מציאות ה' בתוך החלל הפנוי, כי ע"י שמתקרבים לזה הצדיק, זוכים לגלות מלכותו ואלקותו יתברך, בתוך כל המקומות והזמנים שבעולם [אשר כל המקומות והזמנים הם סוד החלל הפנוי כנ"ל]. נמצא שהירידה לתוך החלל הפנוי, מתהפכת על ידי הצדיק לעליה גדולה.

קיג. יקשר זאת המבא"ר בסימן זה אל המשל שהביא רבינו מ'אוצר המלך. וכשתתבונן בדברי המבא"ר תמצא שקישר בסימנים אלו, ד'

אל ה'" (עלים לתרופה, מכתב טו). "ולה' הישועה שיתהפך הכל לטובה, וכל העוונות יתהפכו לזכויות, הכל בזכותו וכוחו הגדול והנורא מאד, כאשר שמעתי מפיו הקדוש בפירוש" (עלים לתרופה, מכתב מיום ב' פקודי תקצ"ג). "גדולים מעשי ה'. ובו בטחתי בכוח וזכות אדוני מורנו ורבינו הנורא זכר צדיק וקדוש לברכה שהכל יתהפך לטובה" (עלים לתרופה, מכתב מיום ערב פסח תר"ג). "מה דהוה הוה, כי הכל יתהפך לטובה. כי יש לנו אב זקן, גדול כח מאד, שיכול להפוך עוונות לזכויות וכו', רק חזק ואמץ מאד" (עלים לתרופה, מכתב מיום ער"ה

אב תר"ג).

זוכים שיתהפכו כל הירידות לעליות, וכל הזדונות לזכויות. וכמו שחוזר על כך מוהרנ"ת כמה וכמה פעמים במכתביו, והרי לך כמה מלשונותיו:

"ועל כולם, תזכור ותדע ותאמין בגודל כוחו של הזקן דקדושה שאנו חוסים בו לנצח, וגם מה שאמר שהשם יתברך גדול מאד ואין יודעים כלל, והכל מתהפך לטובה בכוחו הגדול שממשיך חסדים נפלאים חדשים בכל עת. חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. חדשים לבקרים רבה אמונתך. ובכל עת ובכל רגע חזק ואמץ לבך וקוה

כִּי לְבִאוּרָה יֵשׁ לְהִתְפַּלֵּא בְּהִנְשֵׁל שָׁבוּ, לְהַמְלִיךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים יִתְבָּרֵךְ,
שְׁאִין סוּף לְאוֹצְרוֹתָיו. וְלָמָּה פֶּאֶמֶת סָבַב וַיִּכְתִּיר, וְלֹא יַחֲזִין וַיִּתְּנָה לְכָל

באר אברהם

ובסימן זה, יתוסף לנו חידוש נפלא, שכל האחיזת עיניים של הצמצומים והגבולות
והמניעות, הם טובה גדולה מאד. כי רק על ידי שמשברים את אלו הדמיונות, יש לנו כלים
לקבל את העונג והעדן של הניגון הנפלא.

ולפי כל מה שנתבאר כאן, יש לבאר מרחוק את המשל שכתב רבנו, בלקוטי מוהר"ן
תנינא סימן מ"ו, בשם הפעל שם טוב, מאוצר המלך שסבב והקיף אותו המלך בחומות
של 'אחיזת עינים'.

(וזהו המשל יד: "מלך אחד הניח אוצר גדול במקום אחד, וסבב באחיזת עינים כמה וכמה
חומות סביב האוצר, וכשפאו בני אדם לאלו החומות, נדמה להם שהם חומות מפוש,
וקשה לשברם. וקצתם חזרו תכף, וקצתם שברו חומה אחת וכאו אל השניה ולא יכלו
לשברה, וקצתם שברו יותר ולא יכלו לשבר הנשארים, עד שבא הבן מלך, אמר: אני
יודע, שכל החומות הם רק באחיזת עינים, ובאמת אין שום חומה כלל, והלך לבטח עד
שעבר על כלם".

ומסים רבנו: "ומזה יבין המשפיל הנמשל מאליו על כל המניעות וההסתות ופתויים, שהם
בחינת חומות, שיש על אוצר של יראת שמים, שבאמת אינם כלום. והעקר לב חזק
ואמין, ואז אין לו שום מניעה, ובפרט המניעות בגשמיות, כגון מחמת כמון או שמונע
אותו אשתו ובניו וחנותו או אביו ואמו וכו', וכיוצא, הם כלם בטלים ומבטלים למי שלבו
חזק ואמין להשם יתברך").

כי הנה, לבאורה יש להתפלא על ה"נמשל". שהרי הנמשל הוא על מלך מלכי המלכים
יתברך שמו, אשר אין סוף לאוצרותיו. ואם כן יש להתפלא: מדוע אכן סבב והקיף השם
יתברך את האוצרות הרוחניים, בחומות של אחיזת עינים? הרי האדם שמקבל את האוצר
הוא 'מגבל', ומאידך השם יתברך הוא 'אין סוף' ואינו מגבל. ואם כן מדוע לא יתן^{ס"ו}
השם יתברך לכל איש, אוצר מיוחד, אשר זה האיש המגבל יהנה^{ס"ז} ויתענג על אוצר זה.

שפת הבאר

מקומות מספרי רבינו ז"ל, ואלו הם: א. המעשה שם מבואר ענין הניגון שמתגלה בתוך החלל הפנימי
מים לרפאות את הבת מלכה. ב. תורה ס"ד, אשר

ועל ידו מעלה הצדיק את הנופלים לשם. ג. תורה מ"ו תניינא, אשר שם מבואר ענין האוצר המוקף בחומות של אחיזת עיניים. ד. תורה י"ב תניינא, אשר שם מבואר ענין המאמר סתום.

ואציין בקיצור נמרץ את הביאורים שביאר בתורה מ"ו תניינא ע"פ הקשרים: ה"חומות" הנזכרים בתורה מ"ו תניינא, הם סוד החומות של החלל הפנוי הנזכר בתורה ס"ד ובמעשה מהבת מלכה שנפלה לתוך מבצר המים (והוא סוד המקומות המטונפים הנזכרים בתורה י"ב תניינא, שהם יונקים מהעלמת המאמר סתום). ה"אוצר" הנזכר בתורה מ"ו תניינא, הוא סוד עונג ועדן הניגון הנפלא, אשר על ידו מעלים את הנופלים בחלל הפנוי ומרפאים את הבת מלכה, כנזכר בתורה ס"ד ובמעשה הנ"ל (והוא סוד ה"מאמר סתום" שהוא ה"אוצר" הסתום ונעלם בתוך חומות החלל הפנוי).

קיד. וזהו המשל. את לשון המשל והנמשל העתקתי מתוך הליקוטי מוהר"ן (תניינא, סו). ומשל זה מובא גם בדגל מחנה אפרים, בתוספת נופך, ובשינוי מעט. ולהשלמת הענין נעתיק לשונו

(ולחלן בהערה נעמד אי"ה על הבדל אחד בין שני הנוסחאות):

"שמעתי משל מאדוני אבי זקני זללה"ה, למלך שעשה מחיצות רבות באחיזת עיניים זו לפנים מזו, וגם סיבוב מן כותל וכותל נהרות, וגם חיילות רבים מבוהלים, וגם דובים ואריות ושאר חיות מבוהלים, בכדי שייראו מגשת אליו, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול. והמלך הוא נורא, ומלכותו בכל משלה, ואור פני המלך מאיר בכל העולמות, וכבודו מלא את הארץ, רק הכתלים והסובבים הם המסתירים את פני המלך, והוא באחיזת עיניים. וכרוזים יוצאים: כל מי שיבוא אל המלך, ייתן לו המלך עושר וכבוד ויהיה שר אצלו עומד בהיכלו. ומי הוא שאינו רוצה בזה. רק כשבא לחומה ראשונה ורואה כמה אורכה וגובהה ושאר דברים המבהילים לבבות בני אדם, נסוג לבבו אחור. ויש מהם שהולך כמה חומות זו לפנים מזו, ושם יש שרים נכבדים ממזונים מאת המלך מפזרים ממון רב לבוא לפנים מן החומות, ולפעמים אחרי רואו שיש לו כל הון יקר וכבר מצא ידו ואוצרות ממון, נסוג אחור, אף על פי שראה כבר שהלך כמה חומות ונהרות ואין שם פגע

רע ואין מים ואין חומה, מכל מקום אחר אשר כל חומה וחומה גבוהה ורחבה מראשונה ואיזמה כדי להבהיל יותר שלא יקרב מי שירצה אל המלך.

אבל לבן המלך אשר מעיו המו אל אביו, וגם רחמי אב על הבן לקרב אותו לאור פניו אשר באור פני מלך חיים נצחיים תמיד, ומאור פני המלך מי שזוכה לראותו אזי יזו פניו מבהיקים ומאירים בכל העולם וממנו יגורו כל יושבי תבל ושוכני ארץ כמו בפני המלך בעצמו, ורשות בידו להמית ולהחיות לאסור מלכיהם בזיקים ולפתוח ולהוציא אסורים חפשי בכח אור פני המלך. ובוודאי בן המלך כח האב בבנו בחכמה, וכשבא לחומות ולנהרות וחיילות ודובים וכל המבהילים ומסתירים את פני המלך, תמה עצמו למאוד: מה זה מלך רחמן כמותך, כרחם אב על בנים, תסתיר עצמך בהסתרות כאלו, ואני אנה אני בא. וצועק אלי אלי למה עזבתני. ובכח לבנו הנוער והנשבר לבוא אל אביו, מוסר עצמו ודוחק עצמו בכח לדלג על החומות ונהרות ומפזר כל הונו לחיילות הסובבים שמה. ובראות אביו געגועיו ומסירות נפשו ושוועתו עלתה באזני אביו המלך, הסיר האחיזות עיניים הללו, וירא אין שום חומה ולא שום מסך מבדיל, רק ארץ מישור וגנות ופרדיסים, והכלי עונג ומשרתי המלך עומדים בלבושי יקר, וכל מיני מזמרים עומדים, והמלך יושב על כסא מלכותו והארץ האירה מכבודו" (דגל מחנה אפרים, הפסדת כי תבוא ד"ה קומי). עיי"ש שהארץ עוד בזה.

קטו. לא יתן. לשון המבא"ר הוא: "ולא יחונן ויהנה". ומאי דנקט לשון "יחונן", הוא מפני שעיקר הפליאה מדוע לא "יחונן" הש"י במתנת 'חנים' את האוצר הזה, מבלי שיצטרך האדם לשבר מניעות. ומאי דנקט לשון "ויהנה", ראה מה שכתבנו בזה בהערה דלהלן.

קטז. יהנה. הזכיר לשון "הנאה", ולחלן הזכיר לשון "חסר" ["והמלך יתברך הבלתי מוגבל לא 'חסר' ויתחסר' כלל"] להורות על מטבע לשונם של חז"ל שאמרו בכגון דא [כגון בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגרי]: "זה נהנה וזה לא חסר" (בבא קמא כ ע"ב). ואמרו שהנמנע במקום כזה מלהנות את חברו, הרי זה מידת סדום, אשר הם מרוב רשעותם לא רצו לגרום הנאה לחבריהם, עד כדי כך "דאפילו מידי דלא חסר

אִישׁ בְּאוֹצָר מִיָּחָד , אֲשֶׁר זֶה הָאִישׁ הַמִּגְבֵּל יִהְיֶה וַיִּתְּעַנֵּג מֵאֲתוֹ, וְהַמְלִיךְ
יִתְבָּרַךְ הַבְּלִי מִגְבֵּל לֹא חָסַר וַיִּתְּחַסֵּר כָּלֵל.

אֲבָל בְּאֵמֶת מִבְּאֵר וּמִשְׁבַּת הַפְּלִיאָה הַזֹּאת, עַל פִּי הַכָּלֵל אֲשֶׁר דִּבְּרָנוּ בּוֹ
כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁבְּהַעֲדָר צִמְצוּמֵי הַחוּמוֹת וְהַכְּלִים אֵין בִּיכָלֶת לְקַבֵּל
כָּלֵל אֶת הָאוֹצָר הַזֶּה .

באר אברהם

וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶצְמוֹ – שֶׁהוּא אֵינוֹ מִגְבֵּל – לֹא יִחְסַר מִמֶּנּוּ כָּלֵל? קי.

אֲבָל בְּאֵמֶת מִבְּאֵר וּמִשְׁבַּת הַפְּלִיאָה הַזֹּאת, עַל פִּי הַכָּלֵל אֲשֶׁר דִּבְּרָנוּ בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים קי,
שְׁלּוּלָה הַצִּמְצוּמִים שֶׁל הַחוּמוֹת וְהַכְּלִים, אִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל כָּלֵל אֶת הָאוֹצָר הַזֶּה קי. (וּבְזֶה
מִבְּאֵר וּמִשְׁבַּת, שֶׁמָּה שֶׁעָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוּמוֹת סְבִיב הָאוֹצָר, אֵין זֶה כְּדִי

שפת הבאר

התורה אשר הספר הזה הוא אחד מחדרי ביאוריו –
והרי לך אחד מלשונותיו בענין זה:

"יש להתפלא על עצם ההכרח של המניעות
והמסכים מטעם השתנות החשק כפי גודל המניעה,
כי מאחר שענינו הרואות כי לא כל אחד זוכה
לשברם [עד שעובר עליהם מה שעובר כידוע],
ולכאורה מעיקרא דדינא פירכא, כי מה איכפת לנו
ומה נפסיד אם נקבל את הנחשק בלתי התגברות
החשק אשר ישתווה למהותו ממש. וגם אם באמת
עצם הדבר נחשק ונחמד מאד לרוב הטוב והעונג
שנמצא בו, בוודאי ובלי ספק יתגבר בהאדם החמדה
והחשק [כהכרחתו למהות הנחשק], מצד הטוב
והעונג שנמצא בו בעצמו?

"אולם כבר נודע, שלעוצם העונג והעדן ונחשק
אלקותו יתברך בלי תכלית, הוכרח כביכול לצמצם
ולחלק את האור בצמצומי המניעות המפסיקים
ומחלקים אותו בשנינוי המדרגות, ומלבד מה שעל
ידם ישתווה בכל דרגא כלי החשק והאתערותא
דלתתא כפי כמות אור הנחשק שנמצא בהמדרגה
הזאת, עוד מוכרח בכל מדרגה שיתקדם החשק על
ידי המניעה בעצמה, קודם שבאים ונכנסים כלל
לטרקלין הנחשק שבה, על שאין אופן כלל לקבל

ביה לא מהני לחבריה" (רש"י עירובין מס ע"א, וראה עוד: כתובות קג
ע"א, ובדש"י ד"ה מידת סדום).

קי. לֹא יִחְסַר מִמֶּנּוּ כָּלֵל. פִּירוּשׁ: בְּשִׁלְמָא
ב"משל", שֶׁשֵּׁם מְדוּבָר עַל מֶלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם,
אֲשֶׁר הוּא וְאוֹצְרוֹתָיו מוֹגְבָלִים, מוֹבֵן מְדוּעַ עָשָׂה
חוּמוֹת חוּמוֹת שֶׁל אַחִיזַת עֵינָיִים, כְּדִי שֶׁלֹא יִכְנַס
בָּהֶם וְלֹא יִהְיֶה מֵהֶם רַק מִי שִׁיעֲמוּד בְּנִיסְיוֹן וַיִּשְׁבֵּר
אֶת כָּל הַחוּמוֹת. כִּי מֵאַחֵר שֶׁהוּא מוֹגְבֵּל וְאוֹצְרוֹתָיו
מוֹגְבָלִים, לִכֵּן הוּא חַיִּיב לַתֵּת גְּבוּל וְקִצְבָה שֶׁלֹא יִקְחוּ
מִמֶּנּוּ כָּל הָאוֹצְרוֹת, וְרַק מִי שִׁישְׁבֵּר אֶת הַחוּמוֹת יִזְכֶּה
בָּהֶם. אֲבָל בְּנִמְשָׁל, דְּמִיִּירִי בַּהֲקַב"ה בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ,
אֲשֶׁר הוּא אֵין סוּף, וְגַם לְאוֹצְרוֹתָיו אֵין סוּף, וְגַם אִם
יִקְחוּ כָּל בְּאֵי עוֹלָם מְאוֹצְרוֹתָיו, לֹא יִגְמְרוּ לְעוֹלָם.
א"כ מְדוּעַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חוּמוֹת שֶׁל אַחִיזַת עֵינָיִים?
מָה גַם, שְׁאוֹתָם הַלּוֹקָחִים מִן הָאוֹצְרוֹת אֵינָם
אִינְסוּפִיִּים כְּמוֹתוֹ, רַק מוֹגְבָלִים, וְא"כ קָשִׁיָּא טַפִּי,
מְדוּעַ לֹא יִגְבִּיל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹצֵר מוֹגְבֵּל שִׁיְהִיָּה
רַק בְּשִׁבּוּלוֹ, וְלֹא יִחְסַר לֵאמֹר אֶחָד, וּמְדוּעַ צָרִיכִים אֶת
הַחוּמוֹת וְהַמְּנִיעוֹת שֶׁבְּאַחִיזַת עֵינָיִים?

קיח. עַל פִּי הַכָּלֵל אֲשֶׁר דִּבְּרָנוּ בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים.
עֲנִין זֶה מִבּוֹאֵר כַּמָּה פְּעָמִים בְּדִבְרֵי הַמְּבֹאֵר
(כְּלִשׁוֹנוֹ), וְאֶחָד מֵהֶם הוּא, בְּבִיאורֵיו עַל תּוֹרַת ס"ו –

שפת הבאר §

ולבוא בהרגשת העונג הזה בלי הכלים האלה" (ביאור הליקוטים, תורה ס"ו, חדר ו'). ועיין עוד בשאר החדרים שבביאורו על תורה ס"ו (חדר ו, ח, יא, יב) שביאר ענין זה באר היטב בעומק גדול.

ק"ט. שלולי הצמצומים של החומות והכלים, אי אפשר לקבל כלל את האוצר הזה. דבר זה מפורש בדברי רבינו ז"ל, דהכי איתא בליקוטי עצות בזה הלשון: "על ידי היגיעות והטרחות ושבירת

לעובדא ולמעשה §

יש להתפלא בהנמשל שבו, להמלך מלכי המלכים יתברך, שאין סוף לאוצרותיו. ולמה באמת סבב ויכתיר, ולא יחונן ויהנה לכל איש באוצר מיוחד. פליאה זו, מתפלא כל אחד מאתנו בסתר לבו: מדוע עובר עלי מה שעובר? מדוע אין הקב"ה יכול לתת לי התענוג של עוה"ב, בלי להעבירני בכל אלו ההרפתקאות והייסורים? אמנם, התשובה לכך היא: שכל מה שעובר הוא אך ורק לטובתנו, כדי לתת לנו כלים לקבל את האור הגדול, וכדלהלן.

וכאן המקום להביא דברי המבאר שכתב בספרו כוכבי אור, על אודות החושך הגדול שבאחרית הימים, שגם הוא לטובתנו. וזה לשונו:

"ועוד לאלוה מלין לבאר קצת בכל זה, כי זה כלל גדול שכל מה דעביר רחמנא לטב עביר. כי אף על פי שבדורות האלה עת צרה היא ליעקב אשר כמוהו לא נהייתה, כי רובם ככולם נכשלים ונתרחקים על ידי כל הפיתויים וההסתות וכל הסיבות לזה [כמו אשר סיבב לזה את המקומות רבות לטעות בטעותים מטעותים שונות, אשר הכין והזמין גם בדברי תורתו הקדושה ובכל דברי הצדיקים אמתיים כדי שיהיו הפושעים והלא-זוכים נכשלים בהם, ושיהיה נעשה להם מכל זה סם המות ממש חס ושלום] אשר הגביר עלינו, ומטומאת החטאים אשר נתווסף עליהם יהיו מוכרחים להזדכך אחר כך בעונשים קשים ומרים יותר ויותר רחמנא ליצלן. אבל על ידי כל שיערה ושיערה של האתערותא דלתתא שנמצא גם בהם, שמחמת זה מגיע גם עליהם רחמיו יתברך לעזרם ולסייעם לחטוף ולעשות איזה נקודות טובות מכל עוצם ההתגרות וההתגברות שעובר עליהם, אך בזאת יבואו אל הקודש סוף כל סוף להתדבק בו יתברך לעד ולנצח, שכל העונשים יהיו כדאי וכדאי נגד זה. כי אי אפשר לכל נפש ונפש לזכות ולבוא לנצח בשערי השגת אלקותו יתברך, אך ורק על ידי כל שיערה ושיערה של סור מרע ועשה טוב אשר מתגבר לזה בכל ההנהגות אשר יתנהג עמה הוא יתברך מתחילתה ועד

תכליתה. ואלפי אלפים וריבי רבבות קל וחומר, האחד בעיר ושנים במשפחה המתגברים גם היום להיות כרצונו יתברך כראוי, מלבד אשר לעד ולנצח ירווין מדשן ביתו והשגת אלקותו בכפל כפלים יותר ויותר, אף גם נזדככים ונטהרים ונפטרים אחר מותם מהעונשים בעד החטאים שבגלגולים הקודמים" (כוכבי אור, אמת ואמונה, ו').

שבהעדר צמצומי החומות והכלים אין ביכולת לקבל כלל את האוצר הזה. כל הצמצומים והמניעות העוברים על האדם, אינם לרעה, לרחק אותו ח"ו. אלא הכל לטובתו, כדי לתת לו עי"ז כלים שיוכל לקבל האור. "וזה עיקר ביאת האדם לזה העולם, בשביל שיהיה לו ניסיונות ומניעות כאלה מלהתקרב לה' יתברך, והוא יתגבר בתוקף חשקו דקדושה וישבר כולם, ועל ידי זה דייקא יזכה מה שיזכה, מה שאין המלאכים זוכין לזה. כי זה עיקר מעלת האדם על הכל, מחמת שיש לו בחירה. ועיקר הבחירה והניסיון הוא מחמת ריבוי המניעות מהקדושה שיש לכל אדם, ועיקר כלל כל המניעות הוא מחמת גשמיות הארץ, שמשם נלקח גופו המגושם" (ליקוטי הלכות, הכשר כלים ד, יח).

וכל חשיבותנו מעל המלאכים, הוא רק מחמת זה, שיש לנו קשיים ומניעות כאלה. ורק על ידי זה יש לנו את הכלים לקבל בהם אור גדול כל כך מה שאין בכח המלאכים להשיג ולהכיל. "ועל כן אמרו רבותינו ז"ל 'עתידין צדיקים שיהיה מחיצתן לפנים ממלאכי השרת, שנאמר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אלי'. 'מחיצתם' דייקא, שהוא בחינת כתר שהוא בחינת מחיצה, כי הוא פרוס בין הנאצלים לבין המאציל. וישראל ישיגו השגות אלקותו יתברך על ידי זה דייקא. ובזה יהיו גבוהים מן המלאכים, כי המלאכים הם עומדים, ולא עמדו בניסיון של זה העולם המגושם, על כן אין זוכין לבחינת כתר, ועל כן אי אפשר להם להשיג אלקותו יתברך כמו הצדיקים, כי לא יוכלו לקבל ריבוי האור מחמת שאין להם כלים ומחיצות בדעתם לעכב ההשגה אצלם. ועל כן נקראים 'שרפים', כי הם נשרפים ונתלהבים מאור

וְהוּא הוּא עֵנַג וְעֵדֶן הַנִּגּוֹן הַנִּפְלָא הַנ"ל, אֲשֶׁר 'עֵין לֹא רִאָתָה', בְּסִפּת
הַחֲוִמֹת הַמִּכְתִּירוֹת הַנ"ל, זוֹלַת בְּהַשְׁלֵמַת תְּקוּן הַהִסְתָּרָה
שְׁבִיבִירַת כָּל הַמְּנִיעוֹת [כְּמוֹכֵן שֵׁם בְּסִימָן הַנ"ל].

באר אברהם

לְמַנּוּעַ אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יִכְנֹס, אֶלָּא פְּדִי לָתֵת לוֹ – בְּאַמְצָעוֹת אֱלֹו הַמְּנִיעוֹת – פְּלִים לְקַבֵּל
בָּהֶם אֶת הָאוֹצָר.

וְהָאוֹצָר שְׁבִיבוֹ הַחֲוִמֹת - הוּא הוּא הָעֵנַג וְהָעֵדֶן שִׁיתְעַנְנוּ וְיִתְעַדְנוּ לְעֵתִיד עַל שְׁמִיעַת
הַנִּגּוֹן הַנִּפְלָא כִּי הַנ"ל קָא - אֲשֶׁר אֶת אוֹתוֹ הָעֵנַג וְהָעֵדֶן 'עֵין לֹא רִאָתָה', מַחֲמַת הַחֲוִמֹת
שְׁמִסּוּכְבוֹת אוֹתוֹ כִּי. וְאִי אֶפְשָׁר לְזַכּוֹת לְרִאוֹתוֹ וּלְהִתְעַנֵּג עָלָיו, אֶלָּא כְּשִׁמְשִׁלִּימִים לְתִקּוּן
אֶת הַהִסְתָּרָה, עַל יְדֵי שְׁשׁוּכְרִים אֶת כָּל כִּי הַחֲוִמֹת וְהַמְּנִיעוֹת [כְּפִי שְׁמוּכֵן מִדְּבַר רַבְּנוּ
בְּסִימָן הַנ"ל קָד].

שפת הבאר

וראה מה שהארכנו בזה ב"לעובדא ולמעשה",
שכל חשיבות האדם מעל המלאכים, הוא רק מחמת
שיש לו מניעות וקשיים. ושם נתבאר שאפילו
הקשיים של התגברות היצה"ר, גם זה הוא רק
לטובה, עיי"ש ותמצא נחת.

קכ. הניגון הנפלא. הלא הוא ה"שיר חדש שיתער
לעתיד", שזה יהיה כל תענוג העוה"ב (כמבואר
בליקוטי מוה"ר"ן תניינא, ח). והוא הוא הניגון הגבוה ביותר,
הניגון של האמונה באור האין סוף בעצמו, אשר ניגון
זה יגן הצדיק לעתיד לבוא, כאשר יתגלה האלקות
שבתוך החלל הפנוי / מבצר המים, ואז יתקיים
"תבואי תשורי מראש אמנה". כמבואר כל זה
בליקוטי מוה"ר"ן תורה ס"ד (הובא לעיל עיי"ש). ולהבנת ענין
זה, ראה ב"לעובדא ולמעשה" שם ביארנו בהרחבה
ענין השיר הנפלא והנורא הזה, עיי"ש ויסמרו שערות
ראשך מגודל הזכיה אשר זכינו לדעת מרבינו
ותורתו.

קכא. ה"ל. מה שכתב "הנ"ל", כוונתו על הניגון
שהזכיר בסימן ז', שמנגן הצדיק בידינו ומקים
על ידו את הבת מלך ממבוכות החלל הפנוי (ושם

מניעות שיש להאדם בתחילת ההתקרבות, כגון שיש
לו מניעות מאביו וחותנו ואשתו, וכיוצא בהם שארי
מניעות, והוא צריך להתייגע לטרוח ולהתחזק מאד
לשברם, על ידי זה הוא עושה כלי לקבל בתוכה
קדושה וטהרה אחר כך. וכל מי שיש לו יגיעות
וטרחות יותר בתחילת התקרבותו, יש לו כלי גדול
ביותר לקבל בתוכה קדושה וטהרה" (ליקוטי עצות, מניעות ה.
ע"פ ליקוטי מוה"ר"ן, קפה).

ובליקוטי הלכות מבואר [מש"כ המבא"ר] שלולי
הכלים הנעשים על ידי המניעות, לא היה אפשר
לקבל אור הקדושה מחמת ריבוי אור, וזה לשונו: "כי
על ידי שבירת המניעות, נעשין אחר כך כלים לקבל
האור הנערב בהדרגה ובמידה, שאי אפשר לקבלו כי
אם על ידי כלים והם נעשין בזה העולם דייקא על
ידי שבירת המניעות, כמובן בדבריו זכרוננו לברכה,
במקום אחר. כי הכלים הם בחינת צמצומים, שהם
מונעים ומעכבים האור שלא יתפשט יותר מדאי כדי
שיוכל לקבלו, וזה זוכה כפי מה שזוכה לשבר
מניעות בזה העולם, שאז נעשין מהמניעות כלים
זכים נפלאים לקבל האור בהדרגה ובמידה" (ליקוטי

הלכות, הכשר כלים ד, יח).

נתבאר שהמקור לענין הניגון הזה הוא בתורה ס"ד בליקוטי מוהר"ן, ובמעשה מהו' בעטלערס, עיי"ש. כי הא והא חד הוא; הניגון שעל ידו מעלה הצדיק את הבת מלך ממבוכות החלל הפנוי, הוא הוא הניגון שיישמע לעתיד בשלימות, כשתימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ויתגלה סוד החלל הפנוי, ודוק היטב והבן.

קכב. עין לא ראתה, מחממת החומות שמוסובות אותו. לשון זה של 'עין לא ראתה', הוא לשון הפסוק בישעיה: "עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו" (ישעיהו סד, ג). ופירש רש"י: "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה וגו'. עין שום נביא לא ראתה את אשר יעשה הקדוש ברוך הוא למחכה לו, זולתי עיניך אתה אלהים" (והוא מדברי הגמרא: ברכות לד ע"ב, שבת סג ע"א, סנהדרין צט ע"א). ובליקוטי מוהר"ן, מפרש רבינו פסוק זה על העדן העליון (ליקוטי מוהר"ן, ח. וראה גם סוף תורה ס"ה). והיינו, שלעתיד לבוא יזכו להשיג את העדן העליון, אשר עליו נאמר "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה

למחכה לו". והוא סוד הניגון שינוגן לעתיד, שזה יהיה העונג והעדן הגדול ביותר.

והנה, בפשטות, ענין 'עין לא ראתה', הוא שמרוב גדלו ותפארתו של אותו העונג והעדן, א"א לראותו עתה. אמנם המבאר משתמש בלשון זה לומר שאי אפשר לראות את אותו העונג והעדן מחמת החומות המכסות ומסתירות. ורק כשמשברים את אלו החומות, זוכים לראותו ולהתענג עליו. ובאמת, הא והא חד הוא, כי מה שאי אפשר לראות היום את העונג והעדן הגדול הזה, ו"עין לא ראתה אלקים זולתך", הוא מחמת שאנו מוגבלים ומצומצמים בגבולות וצמצומי הזמן והמקום, וגבולות וצמצומים אלו הם עצמם החומות האלה כדלהלן, ודוק היטב והבן.

קכג. כל דווקא "כל" המניעות, ואין די בשבירת חלקם, כדלהלן בהערה הבאה.

קכד. כפי שמוכן מדברי רבינו בסימן הנ"ל. בחכמה ותבונה אין נדפס התיבות הנ"ל, רק

לעובדא ולמעשה 49

השגתם העצומה, מחמת שאין להם מחיצות לעכב" (ליקוטי הלכות, מפילת אפים ד, טו).

ואפילו היצרים הרעים המתגברים על האדם, גם הם לטובה גדולה. כי כל חשיבות עבודת האדם, הוא רק מחמת ההתגברות הגדולה שמתגבר עליו היצה"ר, וזהו כל חשיבותו מעל המלאכים. "והוא מעלה גדולה כשיש עדיין יצר הרע לאדם, כי אז יכול לעבוד אותו יתברך עם היצר הרע דייקא. דהיינו להתגבר מתוך חמימות היצר הרע, להמשיך ממנו לתוך איזה עבודה מעבודתו יתברך. ואם אין יצר הרע לאדם, אין עבודתו נחשבת כלל. ובשביל זה מניח השם יתברך היצר הרע שיתפשט כל כך על האדם, וביותר על מי שחפץ באמת להתקרב אליו יתברך. אף על פי שעל ידי התפשטותו והתגברותו כל כך, הוא מביא את האדם למה שמביא, לכמה עוונות ופגמים גדולים, אף על פי כן הכל כדאי אצלו יתברך בשביל התנועה טובה, מה שבתוקף התגברותו של היצר הרע מתגבר עליו האדם באיזה תנועה ובורח ממנו, שזה יקר אצלו יתברך ביותר מאילו עבד אותו אלף שנים בלי יצר הרע! כי כל העולמות לא נבראו כי אם בשביל האדם,

שכל מעלתו וחשיבותו היא מחמת שיש לו יצר הרע כזה והוא מתחזק כנגדו. על כן כל מה שהוא מתפשט ביותר ויותר, כמו כן הוא יקר בעיניו יתברך יותר כל תנועה בעלמא שהוא מתחזק נגדו. והשם יתברך בעצמו עוזרו לזה, כמו שכתוב ה' לא יעזבנו בידו" (ליקוטי עצות, התחזקות לו.

ע"פ ליקוטי מוהר"ן תניינא, מט).

והוא הוא עונג ועדן הניגון הנפלא הנ"ל, אשר 'עין לא ראתה'. יגיע יום, ובו יעשה הקב"ה מחול לצדיקים, ויתענג "שיר חדש". אשר עוצם התענוג, של השיר הזה, אי אפשר לתאר ולשער, 'עין לא ראתה אלקים זולתך'. "אשרי אזנים שישמעו זאת, אשרי המחכים והמצפים והמקוים לזה. אשרי תבחר ותקרב, שיזכה להציץ מן החרכים לראות ולשמוע מחול הצדיקים בעת שיתנגן לפניהם השיר הגדול והקדוש לעולמי עד!" (ליקוטי תפילות חלק שני, תפילה ח). וכדאי לסבול ולחכות ולהתנייגע כל ימי עולם, רק עבור הזכייה הנוראה הזאת, לזכות לשמוע את השיר הנפלא והערב הזה. וכפי שמשורר רבינו ב"שיר הנעים" (הנדפס בתחילת ליקוטי מוהר"ן): "סבל עולם עד יבוא עני. בן יחפש בגגני אביו. נזר

וְהֵן הֵן הַחֲלָל הַפְּנוּי, שְׁשֵׁם נִתְגַּלָּה הַנִּגּוֹן הַנ"ל, כְּמוֹכָא בְּדִבְרֵי הַקְדוּשִׁים בְּמָקוֹם אַחֵר.

§ באר אברהם §

וְהַחֲמוּמֹת שְׂסָבִיב הָאוֹצֵר, הֵן הֵן הַחֲמוּמֹת שֶׁל הַחֲלָל הַפְּנוּי / מְבַצֵּר הַמַּיִם, אֲשֶׁר דּוֹקָא שֵׁם בְּאוֹתוֹ הַחֲלָל הַפְּנוּי מִתְגַּלָּה הַנִּגּוֹן הַנ"ל^{קכ} כְּמוֹכָא בְּדִבְרֵי הַקְדוּשִׁים בְּמָקוֹם אַחֵר קכ.

§ שפת הבאר §

לשמוע את הניגון הנפלא של "תשורי מראש אמנה", ודוק היטב. ועיין עוד מה שנכתוב בזה אי"ה בהערה הבאה.

קכו. במקום אחר. לכאורה כוונתו על המבואר בתורה ס"ד, שהבאנו באריכות בהערות לעיל. והאמת הוא שבדברי המבא"ר נוסף חידוש נפלא מאד על מה שכתוב שם בתורה ס"ד, כי הנה שם משמע שהניגון בחלל הפנוי הוא ענין של בדיעבד, שאחר שכבר נפל מי שנפל לתוך החלל הפנוי, צריכים להוציאו על ידי הניגון, ובא המבא"ר ומחדש, שלא זו בלבד שע"י הניגון מוציאים את הנופלים בחלל הפנוי, אלא שהניגון עצמו מתגלה דוקא בתוך החלל הפנוי, וכל מה שיצרו את החלל הפנוי היה כדי שיהיו מחיצותיו כלים לגלות בהם את הניגון, והניגון מוסתר ומלוכש שם בתוך החלל הפנוי.

והצדיק הגדול שזכה לשבר את כל ההסתרות של החלל הפנוי, הוא זכה לגלות את הניגון המתנגן שם [האוצר שבתוך החומות], ועל ידי זה מוציא את בתולת ישראל שנפלה לשם, ודוק מאד.

כתוב "בסימן ...". אמנם מהעיון בכת"י נ"ל שכתוב שם "הנ"ל" (ואין ברור לי כ"כ, כי לא נכתבה תיבה זו בכתב ברור, וגם נכתב אחריה ג' נקודות, אמנם מסה שכתוב "שם", כמעט נמחצ שהכוונה לסימן הנ"ל). ואם אכן כתוב שם "הנ"ל", הכוונה היא על סימן מ"ו בליקוטי תניינא. והיינו שמדברי רבינו שם - שמדבר על ענין המניעות ומביא את המשל הנ"ל - מובן שאי אפשר לזכות להגיע אל האוצר של יראת שמים, אא"כ משברים את 'כל' המניעות.

ומדברי רבינו שם מוכח שרק מי שמשבר את "כל" החומות והמניעות, הוא זה שזוכה להגיע אל האוצר. וכל אותם שלא שברו 'כל' המניעות, אע"פ שחלקם שיברו חומה אחת, וחלקם שיברו כמה חומות, אעפ"כ לא באו אל האוצר, עד שבא הבן מלך ועבר על "כולם".

קכה. דווקא שם באותו החלל הפנוי מתגלה הניגון הנ"ל. כי הניגון הנפלא של "ראש אמנה", אינו מתגלה אלא על ידי שיוורדים לתוך החלל הפנוי [שהוא האחיזת עיניים של החומות והמניעות] ומשברים את האחיזת עיניים והדמיון, ומגלים שגם שם נמצא הש"י, ואז ד"קא זוכים

§ לעובדא ולמעשה §

עולמך... שאזכה לשמוע לעתיד קול השיר הזה הקדוש והנורא שיתער לעתיד, אשר יתנגן על שבעים ושנים נימין. אשרי אזנים שישמעו זאת, אשרי המחכים והמצפים והמקוים לזה. אשרי תבחר ותקרב, שיזכה להציץ מן החרכים לראות ולשמוע מחול הצדיקים בעת שיתנגן לפנייהם השיר הגדול והקדוש לעולמי עד! אדון כל, מגביה שפלים, מקים מעפר ומאשפה

עֲטָרַת נְעֻטָּר בְּבֵן חֲבִיב. שִׁיר קֹדֶשׁ אֲזַנְשִׁיר. מְלַכְנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִרְאָה בְּאַצְבָּע בְּשֵׁר."

וכך משתפך מוהרנ"ת בתפילתו, ומתחנן על אודות שמיעת השיר החדש הזה: "ריבונו של עולם, תן לי חיים ואחיה ולא אמות, תן לי חלק טוב לעולם הבא. זכני זכני, חנני חנני, עזרני והושיעני שאזכה לשמוע קול השיר והניגון הזה שיתער לעתיד בעת שתחדש את

לעובדא ולמעשה

דל ואביון, טוב ומטיב לרעים ולטובים, עשה עמי פלאות בחיי באופן שאזכה לטוב הזה באמת, כי אתה לבד ידעת את עריבות נעימות מתיקות ידידות תשוקת התקווה הזאת, אשר אי אפשר להשיג ולתפוס במוח כלל נעימות השיר הזה! כי אם אתה לבד ידעת, כמו שכתוב עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו" (ליקוטי תפילות חלק שני, תפילה ח).

והנה, את סוד ה"שיר החדש" הזה, גילה רבינו בראש השנה האחרון לימי חייו, במאמר "תקעו תוכחה" (ליקוטי מוהר"ן תע"א, ח). "ודע אחי המעיין, שבעניין השיר חדש שיתער לעתיד המבואר במאמר זה ... יש בכל אלה סודות עמוקים וגבוהים מאד, סתרי נסתרות, רזין דרזין נוראים מאד. כמובן מרמזיו הקדושים בשעה שהזכיר הפסוק ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל. ושמעתי שמתנועותיו הקדושות זכרוננו לברכה אז ומנעימות הקול והניגון שאמר פסוק זה, היה נראה כנותן בעצמו גם כן שבח והודאה להשם יתברך שנתן להם גואל כזה לעסוק בתיקון וגאולת נפשותם ובהמשכת רוחו של משיח על ידי המשכת תיקונים ופלאים ונוראים כאלה" (חיי מוהר"ן, סג).

שכן, בתורה זו מתגלה לנו, שהצדיק האמת, רבינו ז"ל, זכה לשמוע כבר את השיר הזה [וכפי שמבקש מוהר"ן בתפילתו על תורה זו: "וזכנו להתקרב לצדיק אמתי אשר כבר זכה לקול השיר הזה"], והוא זה שישיר את השיר לעתיד לבוא. וכפי שמובא בהשמטות לחיי מוהר"ן בזה הלשון: "שמעתי בשמו שאמר בראש השנה האחרון: יש לי ניגון לזמר לעתיד לבוא, שהוא יהיה העולם הבא של כל הצדיקים והחסידים!" (השמטה לחיי מוהר"ן סימן שמו).

הן על כך, כותב המבאר בספרו "כוכבי אור", דברים מבהילים, וזה לשונו: "ועיין בתרגום ירושלמי על הפסוק 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל', שבזה הפסוק מרמז התכלית האחרון והעולם הבא שיזכו נשמות ישראל כידוע, ועל כן יתרגם שם התרגום [ירושלמי] בזה הלשון ונחמ"ן דה' עתיד למתנייא עליכון דבית יעקב. גם עיין בשל"ה פרשת ואתחנן מה שכתב שם בשם מורנו הרב חיים ויטאל על פסוק 'לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל', שהפסוק הזה נאמר על נשמת משה-משיח אשר יקבל את חלק העולם הבא שלו מהקדוש ברוך הוא ממש ושאר הצדיקים יקבלו על ידו! וכל זה הוא מחמת שהשיג בתכלית השלימות מדת הבינה שהיא העולם הבא כידוע, וכמובן בספרי אמת,

שכל עולם התיקון ותחיית המתים ועונג הנשמות לנצח הוא מבינה אימא עילאה, בסוד הכתוב כאיש אשר אמו תנ'ח'מ'נו – ויש בזה אותיות 'נחמן'. כי הוא האור הנעלם אשר עליו יסובבו כל הדברים האלה, והוא אשר נאמר עליו וירא אלקים את האור כי טוב, כי טוב לגנוז כמו שאמרו חכמינו ז"ל" (כוכבי אור, חכמה ובינה, לב לג, עיי"ש שמאריך בסעיף ל"ד לרמז בנימטריאות נפלאות, שהאור הגנוז והשיר שיתגלה לעתיד, הוא אורו של רבינו ז"ל).

אמור מעתה: רבינו ז"ל, הוא זה שיקבל [וקיבל כבר] מהקב"ה את השיר החדש הזה, והוא ישיר אותו לעתיד לבוא לפני כל הצדיקים והחסידים!

ועתה, הט אחי אזנך ושמע, רזין טמירין: הניגון והשיר הזה, מתנגן כבר כיום בתוך הספר הקדוש והנורא ליקוטי מוהר"ן! כי הנה, בחיי מוהר"ן איתא בזה הלשון: "אמר, העולם לא טעמו אותי כלום עדיין. אילו היו שומעין רק תורה אחת שאני אומר, עם הניגון והריקוד שלה, היו כולם בטלים בביטול גמור, מגודל עוצם התענוג המופלא והמופלג מאד מאד" (חיי מוהר"ן, שמו). ותיכף אחר שיחה זו, מביא מוהר"ן ת [בהשמטות] את דברי רבינו שאמר: "יש לי ניגון לזמר לעתיד לבוא, שהוא יהיה העולם הבא של כל הצדיקים והחסידים", ומציין: "וזה יש לו שייכות לשיחה הנ"ל". ללמדנו, שהניגון הלזה, אשר יזמר רבינו לעתיד לבוא, הוא הניגון של תורותיו, אשר כשישמעו אותו יתבטל כל העולם כולו מגודל עוצם התענוג עד כלות הנפש.

ומכל זה, תבין ותתבונן מרחוק גודל נוראות גדולת תורותיו של רבינו ז"ל, אשר בהם מתנגן הניגון והשיר שיושר לעתיד, אשר זה יהיה העולם הבא של כל הצדיקים והחסידים. וכל הזוכה לעסוק בתורותיו של רבינו – גם היום בגלותנו, אשר עדיין לא נתגלה הניגון הגנוז בהם – זוכה לטעום מרחוק עריבות הניגון הנורא הזה. "כנראה בחוש שכשאדם שומע ניגון וריקודים, מחמת התענוג שנמשך אחר הניגון הוא עושה אחריו גם כן אותן התנועות, והוא מנגן ומרקד גם כן קצת כי נעשה אצלו ממילא תנועות הניגון והריקוד. כמו כן, כשמקורב יותר אל הקדושה, כל מה שסמוך יותר אל התורה והניגון והריקוד נעשה גם כן אצלו התנועות של כל הנ"ל של הקדושה ממילא" (חיי מוהר"ן, שם). אשרי הזוכה לשקוד כל ימיו על דלתי תורתו של רבינו!

[והנה, כל התורות הנוראות האלה, באו לידי גילוי, דווקא על ידי נפילת הבת-מלכה לתוך מבצר המים. כי

שאת על פי שלכאורה יהיה אחיות עינים כנ"ל, אבל מעשה אלקים המה, יש ואין, הנראים לעינינו באמת כשני הפכים בנושא אחד.

וגם לפי זה נראה מבאר, שכל אשר לא ישבר מניעות החומות האלה, יורד הוא [במבוכות אחיות עינים אשר] בהם, זה לעמת זה,

~ באר אברהם ~

פי אף על פי ששלכאורה אלו החומות אינן קימות כלל, שהרי אין אלא 'אחיות עינים'. אף על פי כן, 'מעשה אלקים המה' ק"י, והם בחינת 'יש ואין'; מצד אחד יש להם מציאות ממשית, ומצד שני אינן קימות. אשר לעינינו נראים שני דברים אלו של 'יש ואין' כשני הפכים בנושא אחד ק"י.

אחר שנתבאר שהחומות של החלל הפנוי, הם הכלים לקבל על ידם את האוצר של עונג ועדן הניגון. יתבאר עתה לאידך גיסא, מה נעשה כשאין משברים את המניעות של החומות:

וגם לפי זה נראה מבאר יל, שכל מי שאינו מתגבר לשבר את המניעות של החומות

~ שפת הבאר ~

(ט). ובכוונה מכוונת נקט לשון זה, כי מה שנאמר על הלוחות 'מעשה אלקים המה', הוא מחמת שהם כלולים מבחינת 'יש ואין', כי היו יכולים לקרוא את הלוחות משני עבריהם, שזה אינו מובן בשכל האנושי. כי ע"פ הכללים הגשמיים אי אפשר לכתוב את אותו כתב משני עברי הלוחות, והוא מעשה ניסים, יש ואין כלולים כאחד.

וכדאיתא להדיא בזוהר חדש: "בזימנא דבעי הקדוש ברוך הוא למיהב תורה לישראל, הלוחות היו כתובים פנים ואחור, שנאמר 'מזה ומזה הם כתובים'. והלוח אחד פנים ואחור, והלוח אחרת ימין ושמאל, שנאמר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות" (זוהר חדש, מגילת דות דף מ ע"א). וכן איתא בזוהר: "תאנא כתיב והלוחות מעשה אלהים המה וגו' (מעשה אלהים ודאי), א"ר יהודה והלחת כתיב חד, תרי הוו ומתחזין חד, ועשר אמירן מתגלפי בהו, חמש כלילן בחמש למהוי כולא ימינא, מעשה אלהים המה ודאי" (זוהר הקדוש ח"ב דף פד ע"א). והוא סוד כלליות הישות והאין יחדיו, שהוא נס ופלא.

קכו. כי אף על פי. עתה בא ליישב מה שקשה לכאורה על מה שחידש שהחומות הם 'כלים' לקבל בהם אור האוצר והניגון: הרי החומות אינן אלא אחיות עיניים, ואין להם שום מציאות אמיתית, וא"כ כיצד הם 'כלים' לקבל בהם את אור האוצר שהוא הניגון והעדן? ועל זה מיישב שבאמת מעשה אלקים המה, ואע"פ שמצד אחד הם אין הרי שמאידך הם יש.

והרי זה תוספת ביאור גם למש"כ לעיל שהחומות שסביב האוצר, הוא סוד החלל הפנוי. כי כשם שהחלל הפנוי כלול מ"יש" ו"אין", כך גם החומות שסביב האוצר, שהם המניעות המונעים את האדם מעבודת ה', גם הם כלולים מ"יש" ו"אין", והבן.

קכח. מעשה אלקים המה. בוא וראה גודל דיוק רמזיו של המבאר, שהשתמש עם לשון הפסוק 'מעשה אלקים המה', הנאמר על הלוחות. בפרשת כי תשא: "והלחת מעשה אלהים המה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלָּחֹת" (שמות לב).

שפת הבאר

וראה דבריו הנפלאים של האלשיך הקדוש: "ועל פי דרך זה יתכן יאמר 'והלוחות מעשה אלהים המה', מתייחס אל מעשיו יתברך 'יש מאין', והמכתב מכתב אלהים הוא, מתייחס אליו יתברך שכותב מבלי עור או נייר או לוח, כן היו באויר חיים וקיימים דברותיו יתברך כמאמרם ז"ל (מכילתא יתרו פרשה ט) שהיו הדברות נראות רשומות באויר וכל אדם רואים את הקולות ההם רוחניים ונרשמים באויר. ואחר היותו 'מכתב אלהים' היה אותו המכתב 'חרות על הלוחות', לומר כי עם שנחקק והיה חרות, עודנו מציאות הרוחניות אשר נרשם בעצמו באויר לא נעדר מציאותו" (תורת משה, שמות לב, טז). ועיי"ש עוד בהמשך דברי הזוהר הקדוש, בענין עשרת הדברות וספירת החכמה, ותבין לעניינינו נפלאות רבות.

קכט. כשני הפכים בנושא אחד. ביאור מושג זה של "שני הפכים בנושא אחד", כבר כתבנו בביאורנו על הכלל הי"ב. ולעניינינו, ה"יש" וה"אין", הם שני הפכים ממש אצל השכל האנושי. כי ע"פ השכל האנושי לא יתכן לומר על דבר אחד, שהוא גם דבר ממשי וגם דמיון בעלמא.

קל. לפי זה נראה מבואר. היינו, לפי מה שנתבאר לצד הטוב, שאלו החומות הם כלים לקבל בהם האוצר, לפי זה מובן גם לאידך גיסא, שכשאין משברים אותם, לא די שאינם כלים אל האוצר, אלא הם ההיפך ממש.

[עוד היה לנו צד לפרש בדבריו, באופן זה: לפי מה שביארנו שהמחיצות של המניעות הם גם "יש" וגם

לעובדא ולמעשה

דווקא על ידי שנפלנו באחרית הימים האלה לתוך המבוכות הנוראות של החלל הפנוי ונכשלנו במה שנכשלנו, דווקא על ידי זה ירד אלינו הצדיק האמת, וגילה לנו תורות נוראות כאלה שהם סוד 'השיר שיתער לעתיד', לרפאותנו ולהחיותנו. וכן איתא בחיי מוהר"ן בזה הלשון: "בשבועות תק"ע היה באומן בתחילת כניסתו לשם, ולא אמר תורה באותו היום טוב. אחר כך אמר לנו בדרך הלצה: אתם אינכם כל כך חוטאים, שאמר לכם תורה. וסיים אחר כך בעצמו, כי יש כמה תורות שנעשים על ידי חטאים דייקא, כגון פרשת העגל וכיוצא, שהתורה שבאותן הפרשיות נעשו על ידי חטאים. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדרים כב ע"ב) אלמלי לא חטאו ישראל לא היה להם רק הספר תורה וספר יהושע, כי שארי נביאים וכתובים לא נעשו רק על ידי שחטאו ישראל והוצרכו להוכיחם, כמו שפירש רש"י שם. נמצא שעל ידי החטאים של ישראל נעשו תורות שלימות, דהיינו כל ספרי נביאים וכתובים" (חיי מוהר"ן, רב). ואין להאריך עוד ברזין כמוסים כאלה, ודי לנו בזה להבין מרחוק עד כמה עלינו להתעורר בעוצם נפילתנו וירידתנו לעסוק בכל כוחנו בתורות רבינו, עדי נזכה על ידם לרפואת הנפש בתכלית השלימות, ולשמוע מעט דמעט מנעימות השיר החדש אשר יושר לעתיד].

שכל אשר לא ישבר מניעות החומות האלה, יורד הוא במבוכות אחיזת עיניים אשר בהם.

לאמתו של דבר, כל המניעות והקשיים אינם אלא דמיון בעלמא, אבל כשאין מתגברים עליהם, הרי הם הופכים להיות מציאות ממשית, המונעת את האדם מעבודת ה'.

ולדוגמא: היראות והפחדים שהאדם מפחד מבני אדם המונעים וכיו"ב – באמת לאמתו אין להם שום ממשות, ואינם יכולים להזיק לו כלל. אבל כשהוא מכניס בלבו פחד מהם, ואינו מתגבר על הפחד, הופך הדמיון של הפחד להיות מציאות ממשית המונעת אותו מלהתקרב לעבודת ה'. וכן הוא לגבי התאוות – באמת לאמתו אין בהם שום ממשות, והם דמיון גמור. אך כשאין מתגברים עליהם, להסיח דעת מהם ולשברם, הרי הם הופכים למציאות ממשית, והאדם נשקע בהם ומאבד את עולמו ח"ו.

וכמבואר בשיחות הר"ן: "בענין היראות והפחדים, שאדם מתיירא ומתפחד על פי הרוב מכמה דברים או מבני אדם שאינם יכולים להזיק לו כלל. והדבר נראה שרק בסוף, כשהאדם נסתלק ושוכב על הארץ ורגליו אל הדלת, אז יהיה לו ישוב הדעת באמת, ויסתכל על עצמו ויראה האמת, שכל היראות והפחדים שהיה מתיירא מאיזה בני אדם שעמדו כנגדו, היה הכל שטות והבל. ובחינם היה לו יראות ופחדים מהם, כי מה יעשה לו אדם. וכן לענין התאוות, כי אז יראה היטב אשר בחינם כילה

[מְרִיפַת הַמֶּלֶךְ אֶכְזָר]. וְנִתְעַלָּף וְנִחְלָשׁ שָׁם מֵעֶצֶם רַבּוּי הָאוֹר, שְׁאִין בִּיכָלֶת

באר אברהם

הָאֵלֶּה קל"א, הָרִי הוּא יוֹרֵד וְנוֹפֵל בְּתוֹךְ הַמְּבֻכּוֹת וְאַחִיזַת הָעֵינַיִם שֶׁל אוֹתָם הַחוּמוֹת קל"ב; זֶה לְעֹמֶת זֶה קל"ג. [וְהַמֶּלֶךְ הָאֶכְזָר הוֹדֵף אֶתְרֵיו (וַיִּזְרֶה בּוֹ) הָעֲשָׂרָה מֵיְנֵי חֲצִים הַמְּשֻׁנָּחִים עִם עֲשָׂרָה מֵיְנֵי סָמִים רַחֲמָנָא לִיְצִלָן קל"ד]. עַד שֶׁמִּתְעַלָּף וְנִחְלָשׁ בְּתוֹךְ 'מִבְּצַר הַמַּיִם', מֵעֶצֶם רַבּוּי הָאוֹר קל"ה.

שפת הבאר

ומכאובות. כמו שהאריך בזה קהלת, על כל המעשה הרע הנעשה תחת השמש, שהוא תחת שליטת הזמן והמקום.

וענין זה - שהדמיון של התאוות הופך להיות מציאות ממשית - מדויק מתוך דברי רבינו בעצמו, שם בתורה מ"ו. כי הנה לשון רבינו ז"ל במשל הוא: "וכשבאו בני אדם לאלו החומות, נדמה להם שהם חומות ממש, וקשה 'לשברם'. וקצתם חזרו תיכף, וקצתם 'שברו' חומה אחת ובאו אל השנייה 'ולא יכלו לשברה', וקצתם 'שברו' יותר ולא יכלו 'לשבור' הנשארים, עד שבא הבן מלך, אמר: אני יודע, שכל החומות הם רק באחיזת עיניים, ובאמת אין שום חומה כלל, והלך לבטח עד שעבר על כולם".

והדבר תמוה ביותר, איך יתכן שהראשונים 'שברו' חומה אחת או כמה חומות, ואת השאר 'לא יכלו לשבר', הרי לבסוף התברר שאין כאן שום חומה רק אחיזת עיניים, ואיך יתכן "לשבור" חומה שאינה קיימת? ובשלמא אלו שחזרו תיכף ולא ניסו כלל לשבור החומות, מובן שפיר, כי מחמת הדמיון והפחד של החומות לא ניסו כלל. אבל השאר ששברו וניסו לשבור עוד, כיצד יתכן כזאת? [ובאמת, בלשון המשל המובא בספר דגל מחנה אפרים (שהעתקנוהו לעיל) אין קשה זאת, כי שם מסופר באופן אחר מעט, ושם מובן שאכן לא הוצרכו "לשבור" ממש רק עברו לבטח על חלק מהחומות, אלא שאח"כ נרתעו לאחור מחמת גודל הפחד, עיי"ש. אמנם בלשון רבינו קשה כנ"ל]. ומוזה גופא מוכח, שהאחיזת עיניים הוא באופן כזה, שאם מאמינים בו הרי הופך להיות מציאות ממשית. ודוק היטב והבן. וכמו שנראה בחוש לגבי הנמשל, שמי

"אין", גם "דמיון" וגם "מציאות" - לפי זה נראה מבואר, שהדבר תלוי באדם עצמו. שאם הוא מאמין בלב שלם שהם דמיון ומתגבר עליהם, אזי אין להם שום ממשות ואינם יכולים למנוע אותו. אבל אם אינו מתגבר לשברם, הרי הם נהפכים להיות אצלו למציאות ממש, והבן].

קלא. מי שאינו מתגבר לשבר את המניעות של החומות האלה. והיינו, שכשבאים עליו מניעות המונעים אותו מלהגיע אל האוצר של יראת שמים, אינו מתגבר לשברם ולדלג עליהם. רק נמנע מלהיכנס לעבודת ה' ח"ו.

קלב. הרי הוא יורד ונופל בתוך המבוכות ואחיזת העיניים של אותם החומות. היינו שהחומות שסביב האוצר, גורמות לו ליפול לתוך מבוכות ואחיזת עיניים, המרחיקות אותו מאור האוצר. והוא נשאר כל ימיו בדמיונות של הבלי העוה"ז, ואינו זוכה לבוא ולהשיג את האוצר של יראת שמים, ולהתענג על הניגון הנפלא המתנגן בתוך החלל הפנוי.

ויש לומר עוד, בדרך 'מיניה וביה', שמאחר שלא האמין בלב שלם שכל המניעות אינם אלא דמיון בעלמא ואחיזת עיניים, ולא התגבר לשברם - מחמת זה הוא נופל תחת הדמיון של המניעות, ונדמה לו כאילו באמת יש בהם מציאות אמיתית. והזמן והמקום [אשר באמת אינם אלא דמיון של החלל הפנוי] נהפכים להיות אצלו למציאות מוחשית, והוא נופל תחת הזמן והמקום, וסובל מה שסובל. וכמבואר בליקוטי הלכות (מילה ה' ת) שהרשעים נופלים תחת הזמן והמקום, ועובר עליהם כל המעשה הרע הנעשה תחת השמש, וכל ימיהם כעס

שאינו מאמין שכל המניעות הם דמיון, הרי הוא צריך להתייגע 'לשבור' אותם, ודוק.

קלג. זה לעומת זה. פירוש תיבות אלו הוא, שתחת אשר יהיו אותם החומות כלים ומחיצות לקבל בהם עדן ועונג הניגון הנפלא, נעשים אלו החומות חלק מרדיפת המלך האכזר. והוא ממש "זה לעומת זה", כי החלל הפנוי שהם המניעות ואחיזת העיניים, יכולים; או להיות כלים אל האור העליון ביותר, ולגלות את הניגון של 'ראש אמנה'. או להיפך ממש, להביא לרדיפת המלך האכזר רח"ל.

קלד. והמלך האכזר רודף אחריו ויורה בו העשרה מיני חיצים המשוותים עם עשרה מיני סמים רחמנא ליצלן. כמסופר במעשה. והנה, מה שכתבנו בלשון זה, הוא רק למען ירוץ הקורא, אמנם בעומק כוונת המבא"ר שכתב: "יורד הוא במבוכות אחיזת עיניים אשר בהם, זה לעומת זה, מרדיפת המלך אכזר", יש לבאר שעומק כוונתו היא, דהא גופא הוי רדיפת המלך האכזר. והיינו, שהמלך האכזר גורם להגביר את האחיזת עיניים, של צמצומי החלל הפנוי, ובזה הוא גורם לה ליפול חלשות.

והוא ע"פ המבואר בליקוטי הלכות (תולעים ד. המבוא לעיל) שהחיצים שירה המלך האכזר הוא סוד השברי כלים שיונקים גם הם מהחלל הפנוי, והיינו שכל התאוות רעות והספיקות והמבוכות המטרידות אותנו [שהם כולם משברי כלים ורפ"ח ניצוצין שיש להעלותם] כולם יונקים מהדמיון והאחיזת עיניים של החלל הפנוי. והמלך האכזר שהוא הס"מ, מגביר בכל עת את הדמיון של המקום והזמן ושאר צמצומי הבריאה, ועל ידי זה הוא מפיל אותנו חלשות ויורה בנו את כל התאוות וכו' רח"ל. וככל שהאדם

מתרשל מלשבר החומות והמניעות, מתגבר יותר הדמיון של החלל הפנוי, ודוק.

קלה. עד שמתעלף ונחלש בתוך 'מבצר המים', מעוצם ריבוי האור. והיינו, שהמבא"ר מבאר שמה שמסופר במעשה שהבת המלך נפלה חלשות, הוא מחמת ריבוי האור שיש במבצר המים. והנה, בפשטות קשה להבין את דבריו הק', כי הרי מתוך המעשה מובן שמה שנפלה הבת מלך חלשות, הוא מחמת החיצים שירה בה המלך האכזר. וכיצד מבאר המבא"ר שהסיבה להתעלפותה הוא מחמת ריבוי האור?

אמנם, הביאור הוא דהיינו הק'; החיצים שירה המלך האכזר, הוא מה שהגביר את דמיון החלל הפנוי, שעל ידי זה התגברו ביותר הדינים והסיגים שהיו בכלים, עד שלא היה בהם כח לקבל האור ונשברו מריבוי האור. וכדבריו המפורשים של מוהרנ"ת בליקוטי הלכות (תולעים ד. המבוא לעיל) וזה לשונו בתוך דבריו: "וכל העשרה מיני חיצים הנ"ל, נמשכין מבחינת שבירת כלים, שמשם נתהוו הקליפות שהם בחינת כל החיצים הנ"ל. ועיקר השבירה היה בבחינת שם ב"ן שהוא בחינת עפר. ומים הוא בחינת שם מ"ה החדש שמשם התיקון כנ"ל, ועל כן שם העשר חומות של מים, שהם סוד השכל של החלל הפנוי שיתגלה לעתיד שהוא בחינת התיקון. כי עיקר השבירה הייתה מחמת גודל ההעלם, שנתעלם סוד השכל של הצמצום, שמשם תוקף הדין, ועל ידי זה התגברו הדינים שהם בחינת הסיגים שהיו בהכלים, ועל ידי זה לא יכלו לסבול האור, כי היה רב מכוחם, ועל ידי זה נשברו ומשם נתהוו הקליפות", עכ"ל.

(כי באמת, היצה"ר בעצמו שהוא המלך האכזר, השורש שלו הוא דין וגבורות כמבואר

"ועל כן בוודאי אם האדם יִשָּׁב עצמו היטב היטב, בקל יוכל לסלק ממנו כל היראות והפחדים, וכן כל התאוות. מאחר שיודע שבאמת אינם כלום, על כן בקל יוכל לשבר ולסלק הכל. כי האדם הוא בעל בחירה, ובקל יוכל להרגיל דעתו לסלק ממנו אותו הדבר שממנו באים כל הפחדים שלו וכל התאוות" (שם).

בהבל ימי ובשטותים ובלבולים כאלו, ומי הכריח אותו לזה? כי רק אז יראה האמת היטב היטב" (שיחות הר"ן, פג). ולכן, לעובדא למעשה: כל הרוצה להינצל מכל המניעות והתאוות, ישים אל לבו היטב שאינם אלא דמיון בעלמא. וידע ויאמין בלב שלם, שכל מה שהם נדמים לו כמציאות ממשית, אינו אלא מבוכה של שקר.

לְקַבֵּל כָּלֹּל בְּהַעֲדָר תִּקְוִי תְּחֹמֹת הָאֱלֹהִים .

וְכָל הַתִּקְוָה הוּא, מִתְּנֵכֶם וּמִגִּיעַ לְאוֹצֵר [וּמֵאֲמַר] הַסֵּתוּם הַזֶּה, דֶּרֶךְ הַקִּדְשָׁה.

באר אברהם 46

כִּי הָאוֹר שֶׁבְּמִבְצַר הַמַּיִם קל, גָּדוֹל כָּל כֶּךָ קל, עַד שְׁאִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כָּלֹּל, אִם אֵין מִתְקַנִּים אֶת הַחֹמֹת הָאֱלֹהִים קל.

וְכָל הַתִּקְוָה שֶׁל אוֹתָן הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמְּבֻכּוֹת וְאַחִיצַת הָעֵינִיִּים שֶׁל הַחֲלָל הַפְּנוּי, וְהַמֶּלֶךְ הָאוֹצֵר יֵרֶה בָּהֶם אֶת כָּל חֲצִיו – הוּא עַל יְדֵי הַצַּדִּיק, רִבְנוּ הַקְדוֹשׁ. אֲשֶׁר הוּא זָכָה לְהַפְּנֵם וּלְהַגִּיעַ אֶל הָאוֹצֵר קל וְהַמֵּאֲמַר הַסֵּתוּם קל, שֶׁבְּתוֹךְ הַחֲלָל הַפְּנוּי קל – לֹא

שפת הבאר 47

ס"ד (עין שם בביאור הליקוטים). והוא גם סוד מה שמבואר בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן י"ב, על אודות המאמר הסתום (המובא להלן בדברי המבא"ר), שדווקא מחמת היותו עליון וגדול מכולם, לכן הוא נעלם מכולם ויכול להחיות גם את המקומות המטונפים ממש, עיי"ש.

קלח. עד שאי אפשר לקבל ממנו כלל, אם אין מתקנים את החומות האלה. והיינו שאם אין מתגברים על אחיצת העיניים של המניעות [הזמן והמקום] אין לאדם כלים וצמצומים לקבל את האור אין סוף. ורק מי שמתגבר על אחיצת העיניים של המניעות, ומעלה ומקשר את [הדמיון של] הזמן והמקום להש"י שהוא למעלה מן הזמן והמקום – רק הוא יכול להגיע אל האוצר המסתתר בתוך החלל הפנוי. וראה ב"לעובדא ולמעשה" שביארנו בפשיטות ענין זה לגבי אורו של הצדיק שהוא ה"אוצר של יראת שמים", עיי"ש ותמצא נחת.

קלט. אשר זכה להיכנס אל האוצר. כי רבינו ז"ל הוא הבן מלך (המובא שם בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן מו) שהבין שכל החומות שעשה אביו סביב האוצר, הוא הכל באחיצת עיניים ממש, ועבר על כל החומות עד שהגיע אל האוצר הסתום והנעלם מעין כל חי, בבחינת עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו.

בליקוטי מוהר"ן תורה ע"ב, ושורש השורשים של מידת הדין, הוא מהצמצום [הדין] הראשון של החלל הפנוי, ואכמ"ל)

ובר מן דין, יש בזה גם ביאור ע"פ פשטות בעבודת ה', ע"פ המבואר בליקוטי הלכות (מלמדים ד, יא) על ענין הלב והמעין, דהא בהא תליא; כשבוער באדם אש התאוות [שהוא סוד החיצים המשווים בסמים] בוער בו גם אש הקדושה בריבוי אור, ונשרף ונתעלף מזה. וזה לשונו שם בתוך דבריו: "כי שתי החלישות הנ"ל תלויים זה בזה, כי מחמת שהשמש שהם תאות עולם הזה שרודפין אחר הלב ושורפין אותו, מחמת זה גם הצעקה וההשתוקקות שהלב צועק ומשתוקק אל המעין הוא גם כן חוץ מהמידה ונחשב גם כן לחלישות. אבל כשהציפור בא ופורש כנפיו ומצילו מהשמש, דהיינו מתאוות הזמן, אזי נתבטל גם החלישות השנייה, כי אז אינו צועק ומשתוקק הלב כי אם במידה ובהדרגה" (ליקוטי הלכות, מלמדים ד, יא). והבן לעניינינו.

קלו. האור שבמבצר המים. שהוא האוצר, עונג ועדן הניגון המופלא, כנ"ל.

קלו. כי האור שבמבצר המים, גדול כל כך. כי זה ידוע שדווקא בחלל הפנוי, שם מאיר אור אין סוף בעצמו, וכמבואר מתוך דברי רבינו בתורה

וראה להלן בהערה הבאה, שהכוונה הפנימית היא, שרבינו ז"ל זכה לעלות ולהתעלות עד אשר הגיע אל המאמר הסתום, שהוא סוד 'איה', סוד הכתר. [והמאמר הסתום הזה, סתום ונעלם בתוך החומות של האחיזת עיניים, ורק כשמשברים אותם על ידי החיפוש והבקשה 'איה מקום כבודו', זוכים להגיע אל המאמר והאוצר הסתום].

קמ. האוצר והמאמר הסתום. כאן מוסיף המבאר לרמז על אודות 'אוצר המלך' שבתוך החומות, המובא במשל הנ"ל (כתורה מ"ו תניינא), שנתבאר שהוא החלל הפנוי – ומקשר זאת לעניין ה"מאמר סתום", המובא בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן י"ב. ולהבנת הענין לאשורו, אעתיק לפניך את לשון רבינו ז"ל בענין המאמר הסתום, ולאחר מכן נבאר הקשר בינו לבין החלל הפנוי וכו'. ובכן:

"דע, כי שורש כל הבריאה הוא הכבוד. כי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא בראו אלא לכבודו, כמו שכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו'.

ומאחר שהכל נברא בשביל כבודו יתברך, נמצא שכבודו יתברך הוא שורש כל הבריאה. ואף על פי שכולו אחד, על כל זה בהבריאה יש חלקים, ובכל חלק וחלק מהבריאה יש בו בחינת כבוד מיוחד, שהוא שרשו כנ"ל.

וזה בחינת (אבות פרק ה'): 'בעשרה מאמרות נברא העולם. והלא במאמר אחד יכול להיבראות, אלא בשביל שכר ועונש נברא בעשרה מאמרות'. ובכל מאמר ומאמר יש בו בחינת כבוד מיוחד, שהוא שרשו, כי הכבוד הוא שורש הכל כנ"ל. וזה בחינת 'ובהיכלו כולו אומר כבוד', שבכל מאמר מלוּבש בו כבודו יתברך, שעל ידי זה נברא העולם, כי 'מלוא כל הארץ כבודו'. ואפילו בעבירות ודברים רעים, חס ושלום, ששם אין כבודו יתברך, בבחינת 'וכבודי לאחר לא אתן', שיש גבול להכבוד שלא יתפשט לשם, ואף על פי שמלוא כל הארץ כבודו, עם כל זה יש גבול כשמגיע למקומות הנ"ל, שלא יצא לשם, בבחינת "וכבודי לאחר לא אתן" כנ"ל. ויש

לעובדא ולמעשה 49

אלו החומות והמניעות, הם כדי שיהיו 'כלים' לאדם, שיוכל לקבל מהאור הגדול.

ומי שאינו משבר את כל אלו המניעות, אינו יכול לקבל את האור הגדול הזה. ואם יקבל מה"אוצר של יראת שמים" את האור כמות שהוא, ללא כלים מתאימים, יוכל לצאת מדעתו ולהשתגע, ולהתבטל ממציותו. וכמו שאמר רבינו ז"ל בעצמו: "אני יכול לעשות מכולכם צדיקים גמורים נוראים, אבל מה יהיה? אם כן יעבוד השם יתברך בעצמו את עצמו. כלומר, שרצונו הוא שאנחנו בעצמנו נתייגע, בכוח ועצותיו הקדושים, להשיג עבודת השם. אבל לא שהוא יתן הכל לגמרי. וכן שמעתי עוד בכמה לשונות שאמר: אני יכול ליתן יראה לאדם, עד שייצא מחייו ויתבטל במציאות! ופעם אחת ביקש מאתו אחד מאנשי שלומנו הרבה בענין זה שייתן לו יראה, ודיבר עמו רבנו זכרוננו לברכה דברים כעין הנ"ל, שבוודאי יכול ליתן לו יראה עצומה, רק שאין זה תכלית, כי אם כן יתבטל במציאות. והאיש הנ"ל היה משתוקק אף על פי כן שיאיר עליו יראה עצומה. ואחר כך יצא האיש מלפניו, ונפל עליו יראה עצומה ומופלגת מאד, והתחיל לצעוק להשם יתברך

מעוצם ריבוי האור, שאין ביכולת לקבל כלל בהעדר תיקוני החומות האלה. רבינו ז"ל הוא "אוצר של יראת שמים", וכפי שהעיד על עצמו ואמר: "אני אוצר של יראת שמים, שכל מי שרוצה יכול לקבל ממני! ובאמת היה נראה בחוש שכל מי שנתקרב אליו נתמלא תיכף יראה גדולה ועצומה, ונתלהב מאד לעבודת השם יתברך אשר לא נראה כזאת. וגם עכשיו עדיין יראתו הגדולה גנוזה בספריו הקדושים, וכל מי שעוסק בהם באמת ובתמימות בא עליו יראה גדולה ומתעורר מאד להשם יתברך, כי כל דבריו כגחלי אש" (ח"י מוהר"ן, רצד).

אמנם, האוצר הזה מסובב בחומות גדולות, ובמניעות רבות של אחיזת עיניים. כי כבר ידוע לנו, ש"כל מה שציווה לעשות, אפילו היה נראה דבר קל ופשוט מאד, היה כבד מאד על האדם לעשות. והיה מונח עליו כל מיני כבידות, והיו עליו כמה וכמה מניעות ... וגם עכשיו עדיין מונח כל מיני כבידות ללמוד ספריו הקדושים, ויש עליהם כמה מניעות. אפילו מי שזוכה לידע מרבנו זכרוננו לברכה, ורוצה ללמוד אותם, יש לו כבידות גדול ומניעות רבות מאד, כידוע בחוש לנו" (שיחות הר"ן, קפה). וכל

באר אברהם §

דרך הנפילות, אלא דרך הקנשה קכב.

שפת הבאר §

נמצא א"כ שהבת מלך שנפלה לתוך מבצר המים, שהוא החלל הפנוי - נפלה לתוך המקומות המטונפים, אשר שם מאיר כבוד ה' באופן נעלם ונסתר, הכלול מ"ש' ו"אין'. כי מצד אחד, היא נמצאת במקום שאין שם כבוד ה' בגלוי, כי 'כבודי לאחר לא אתן'. אבל מאידך, גם שם מאיר כבוד ה' באופן נפלא ונסתר, שהוא המאמר הסתום.

והנה, העבודה למעשה - מה שמוטל על האדם לעשותו, כשהוא מונח במקומות המטונפים, שיונקים חיותם מהמאמר סתום - הוא: לצעוק ולחפש 'איה' מקום כבודו. ועל ידי שמחפש ומבקש במקומות אלו 'איה מקום כבודו', על ידי זה הוא עולה ומקשר את עצמו אל המאמר הסתום, שהוא סוד איה. וכדאיתא שם בזה הלשון:

"ועל כן, כשאדם נופל חס ושלום לבחינת מקומות אלו, דהיינו לבחינת מקומות המטונפים, ונופל לספיקות ורהורים ובלבולים גדולים, ואזי מתחיל להסתכל על עצמו, ורואה שרחוק מאד מכבודו יתברך, ושואל ומבקש 'איה מקום כבודו', מאחר שרואה בעצמו שרחוק מכבודו יתברך, מאחר שנפל למקומות כאלו, רחמנא ליצלן. וזה זה עיקר תיקונו ועלייתו, בבחינת 'ירידה תכלית העליה', המובא בספרים. כי איה מקום כבודו זה בחינת הכבוד עליון של המאמר העליון, דהיינו המאמר סתום בראשית כנ"ל, שמשם נמשך חיות למקומות האלו. נמצא, כשמבקש ומחפש איה מקום כבודו, בזה בעצמו הוא חוזר ועולה אל הכבוד העליון, שהוא בחינת 'איה', שמגודל הסתרנו והעלמו הוא מחיה מקומות הללו, ועכשיו, על ידי שהוא נפל לשם, ואזי מבקש 'איה מקום כבודו', ובזה חוזר ומדבק עצמו לשם, ומחיה את נפילתו, ועולה בתכלית העליה" (שם).

אמנם, להלן יבואר, שכל הכח של אותם שנפלו למקומות המטונפים, לחפש ולבקש 'איה מקום כבודו' - הוא רק בכח הצדיק האמת שזכה להארת המאמר סתום, והוא מאיר בנו את הכח שגם כשאנו

גבול לכל כבוד וכבוד, שמלוּבש בכל מאמר ומאמר מעשדה מאמרות כנ"ל, שלא יתפשט למקומות החיצונים כנ"ל.

אבל דע, כי אף על פי כן בוודאי גם הם מקבלים חיות ממנו יתברך, ואפילו מקומות המטונפים או בתי עבודה וזה צריכין גם כן לקבל חיות ממנו יתברך. אך דע, כי הם מקבלים מבחינת מאמר סתום, שהוא בראשית מאמר סתום, שהוא כולל כל המאמרות, וכולם מקבלים חיות ממנו. והכבוד של המאמר סתום הוא סתום ונעלם בתכלית ההסתרה, ומשם הם מקבלין חיות. כי מבחינת הכבוד והמאמרות המתגלים אי אפשר להם לקבל חיות משם, בבחינת 'וכבודי לאחר לא אתן' כנ"ל, רק מהמאמר סתום, שהוא נסתר בתכלית ההסתרה, משם מקבלין חיות. ודבר זה אי אפשר להבין, ואסור להרהר בזה כלל" (ליקוטי סוהר"ן תניינא, יב).

והנה, ענין זה של ה"מאמר סתום", הוא ממש סוד "החלל הפנוי", שאי אפשר להבינו בשכל האנושי. כי גם הוא כלול מ"ש' ו"אין'. כי מצד אחד, אין במקומות המטונפים כבוד ה', כמו שכתוב 'וכבודי לאחר לא אתן'. ומאידך, יש שם כבוד ה' הנמשך מהמאמר הסתום, כמו שכתוב 'מלוא כל הארץ כבודו'. ממש כמו החלל הפנוי, שמצד אחד אין שם אלקותו ית', ומאידך בודאי הוא מלא מאלקותו ית'. וכשם שאת החלל הפנוי א"א להבין בשכל האנושי, כן בדבר זה של המאמר סתום "אי אפשר להבין ואסור להרהר בזה כלל". וכמו שכתב שם מוהרנ"ת בסוף התורה, בזה הלשון: "גם מה שמובא במאמר הזה על פסוק 'ואיה השה לעולה', מרומז באגדה הנ"ל, שנאמר שם: 'אי בעי מיניה כל חללי דעלמא' זה סוד בחינת חלל הפנוי, שהוא כביכול פנוי מאלקותו יתברך. ובאמת בודאי אי אפשר שלא יהיה שם גם כן השם יתברך, כי אם כן מהיכן יקבל חיות. אך זהו בחינת הנ"ל, שמקבל חיות מבחינת מאמר סתום, בחינת בראשית" (שם).

נופלים להיכן שאנו נופלים, נוכל לחפש ולבקש תמיד את אור הש"י בכיסופים וגעגועים.

קמא. שבתוך החלל הפנוי. ומקשרי דברי המבא"ר מתבאר שהמקומות המטונפים, הם הם האחיזת עיניים המסבבים את המאמר הסתום. כי המקומות המטונפים מאחיזים את עיני הנופל לשם, כאילו אין שם כבוד ה' בבחינת וכבודי לאחר לא אתן. וכשמשרים את האחיזת עיניים שנראה כאילו אין שם כבוד ה', ומחפשים ומבקשים גם שם 'איה מקום כבודו', זוכים להגיע אל המאמר הסתום, הנעלם שם, שהוא האוצר שנמצא תחת כל החומות של האחיזת עיניים, ודוק היטב והבן.

אמנם להלן יתבאר שהחומות של אחיזת עיניים שסביב המאמר סתום - אצל הצדיק האמת, אינם ח"ו מקומות המטונפים, רק הם סוד הבלבולים שעובר לפני החידושי תורה, כמבואר להלן בהערה הבאה.

קמב. לא דרך הנפילות אלא דרך הקדושה. כי הנה, לעיל נתבאר שעל ידי שהאדם נופל למקומות המטונפים ומחפש ומבקש שם 'איה מקום כבודו', על ידי זה עולה בתכלית העליה למאמר הסתום שהוא 'איה'. אמנם, הצדיק האמת מגיע אל המאמר הסתום, לא דרך הנפילות שנופל ח"ו למקומות המטונפים, כי הצדיק אינו נופל ח"ו לכל אלו המקומות הירודים והמטונפים, וכל עלייתו אל המאמר הסתום הוא בקדושה עצומה ונוראה. כי "הצדיקי אמת, זכו על ידי קדושתם לעלות לשם לבחינת 'איה' בקדושה גדולה, עד שהשיגו שם רזין סתימין" (ליקוטי הלכות, גביית חוב כהותומים ג, יט).

ויש לציין, שבאמת גם הצדיק שעולה למאמר הסתום דרך הקדושה, עלייתו היא ג"כ באופן של ירידה, רק שהוא באופן אחר לגמרי. וכמפורש להדיא בליקוטי הלכות, וזה לשונו: "כי בענין ירידה תכלית העליה יש כמה וכמה בחינות, כי יש שנפלו

להצדיק, כי אם מי שמתגבר לשבר כל המניעות המעכבים. וזה טובה גדולה. כי אם לא היו אלו המסכים והמניעות, לא היה העולם יכול לסבול אורו כלל. אבל עתה שהעולם הזה חוצץ ומפסיק מלהתקרב להצדיק האמת. אזי מי שזוכה לשבר המניעות ולהתקרב אליו, נעשה על ידי זה לבושין וכלים, ועל ידי זה דייקא יכול לקבל אורו הגדול. כמובא במקום אחר, שעל ידי שבירת המניעות נעשים כלים ולבושים לקבל האור. וכל מי שמשבר מניעות רבות ביותר, יש לו כלים ולבושין רבים יותר לקבל האור" (ליקוטי הלכות, כלאי בגדים ד, ג).

ומעתה, הבה נתעורר בכל כוחנו, לשבר כל המניעות והקשיים והכבידות, ולחתור ולחפש אחר האוצר היקר והנשגב הזה, וכמו שאמר רבינו ז"ל בעצמו: "אילו היינו רואין אוצר, היינו רצים בודאי אליו, והיינו חופרים ומלכלכים עצמנו ברפש וטיט בשביל לחתור אחריו ולמצאו. והלא אני אוצר של יראת שמים, ומדוע לא יהיו להוטים ורצים אחרי לקבלו?! ושאלו אותו: איך אפשר לקבל? והשיב: עם הפה והלב צריכין לחתור ולבקש (מיטן פיסק און מיטן הארץ) בפין ובלבבך לעשותו" (ח"י

סוהר"ן, רעה).

בקולות משונות, מה שלא היה רגיל בכך, עד שכמעט יצא מחיותו, ונמשך כך עד למחרתו. ולמחרת נכנס אצלו, ושאל אותו רבנו זכרנו לברכה אם הגיע אליו יראה, השיב לו האיש הנ"ל: שוב איני רוצה בזה. וביקש מאתו שייקח ממנו זאת, וחזר ולקח ממנו, ושב לקדמותו" (ח"י סוהר"ן, של).

הרי לנו, שמי שמקבל מה"אוצר של יראת שמים", למעלה מהכלים שלו, יכול לצאת מחייו ולהתבטל במציאות, ואף לצאת מדעתו. ורק על ידי ריבוי הכלים, שנעשים על ידי שבירת המניעות, יכולים לקבל את האור בהדרגה ובמידה. ולכן הוא טובה גדולה מאד, כל המניעות והכבידות שיש על ענייני רבינו ז"ל, כי אורו של רבינו גדול כל כך עד שלולא המניעות לא היינו יכולים לקבל אורו.

"כי אף על פי שהוא מכסה ומלביש אורו הגדול בכמה לבושין נפלאים, אף על פי כן עדיין אין העולם כדאי לקבל אורו. ומחמת זה נמצאים מונעים ומעכבים ומכסים המבדילים מלקבל אור הצדיק הזה, והם כל עסקי העולם הזה והמחלוקת, שהם מונעים מלהתקרב

**אֲשֶׁר גַּם בָּנָה, עוֹלָה וַיֵּיזֶרֶד בְּנִגּוּן יְדוֹ הַנ"ל, לְרַפָּא וּלְהַפְּךָ לְתַקּוּנִים גַּם
לְחַפַּת מֶלֶךְ הַנ"ל אֲשֶׁר נִפְלָה וַיֵּרְדָּה בְּעַמְּקֵי מְצוּלוֹת הַמְּבוּכוֹת**

באר אברהם

**אֲשֶׁר מַחֲמַת זֶה בְּעֶצְמוֹ קמ"ג – מַחֲמַת שְׁזָכָה לַעֲלוֹת וּלְהִגִּיעַ אֶל הַמֵּאמֵר הַסְּתוּם הַזֶּה דְּרָךְ
הַקְּדוּשָׁה קמ"ד – יֵשׁ לוֹ כַּח לְרִדָּת קמ"ה אֶל הַכַּת מֶלֶךְ שְׁנִפְלָה לְתוֹךְ עַמְּקֵי מְצוּלוֹת הַמְּבוּכוֹת קמ"ו**

שפת הבאר

קמ"ד. מחמת שהצדיק זכה לעלות ולהגיע אל המאמר הסתום הזה דרך הקדושה. כי הנה, כל מה שיש לצדיק כח לרדת ולהאיר לבת מלך שנפלה לעומק המבוכות והמקומות המטונפים, הוא רק מחמת שהוא בעצמו הגיע אל המאמר הסתום דרך הקדושה. וכמבואר באר היטב בליקוטי הלכות, שדווקא זה הצדיק שזכה אל המאמר סתום דרך הקדושה, הוא יכול להאיר באותם שנפלו למקומות המטונפים שגם הם יקשרו את עצמם אל המאמר הסתום על ידי החיפוש והבקשה 'איה מקום כבודו'.

וזה לשון מוהרנ"ת, אחר שמבאר סוד חיפוש ה"איה" במקומות המטונפים: "וכל זה בכח וזכות תורתו של רבי שמעון בר יוחאי, שהוא גילה סתרי תורה, וכל הסתרי תורה הם בבחינת המאמר סתום, שהוא 'בראשית' בחינת 'איה', ששם כל רזין וסתימין דאורייתא. ועל כן חיבר רבי שמעון בר יוחאי את התיקונים שהוא שבעים אנפין על תיבת 'בראשית', שהוא המאמר סתום, ששם כל הרזין סתימין כנ"ל. ועל ידי כח הזה, יש לנו כח לחפש ולבקש אותו יתברך אפילו בתכלית גלות הנפש, אפילו אם נתרחקנו מכבודו מאד, כי יכולין לחפש איה וכו' עד שזוכין לעלות בתכלית העלייה כנ"ל. כי כל זה, הוא בכח וזכות הצדיקי אמת, שזכו על ידי קדושתם לעלות לשם לבחינת 'איה' בקדושה גדולה, עד שהשיגו שם רזין סתימין כנ"ל, כמו רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, ובכוחם יש כח אפילו למי שנופל למקום שנופל לבחינת מקומות המטונפים, יש לו כח לחפש ולבקש איה מקום כבודו, עד שעולה לבחינת איה, מאחר שכבר היו צדיקים אמתיים שזכו לאור

וירדו ממש, שירדו על ידי מעשיהם ותאוותיהם למקום שירדו ונפלו לשם, חס ושלום, אבל גם הם יכולין לעלות כשחותרין לשוב להשם יתברך באמת ומקרבין עצמן לצדיקי אמת שמלמדים ומחזקים אותם שלא יתייאשו עצמן מן הצעקה להשם יתברך ומהחיפוש ובקשה וכו' כנ"ל, שאז על ידי הבקשה והחיפוש אי"ה וכו', על ידי זה עולין לתכלית העליה לבחינת בראשית איה מאמר סתום וכו' כנ"ל. אבל גם כשרים וצדיקים גדולים ונוראים בהכרח שיעבור עליהם כל הנ"ל, וכמה פעמים הם מורידים את עצמן בכוונה לבחינת מקומות הנ"ל, שהם בחינת מקומות המטונפים כדי להעלות משם ניצוצות ונשמות קדושות שנפלו לשם בבחינת ירידה תכלית העליה כנ"ל, וכמובן שם בהתורה הנ"ל בסופו שכתב שם, שזה בחינת הליכה בדרכים וכו', כי קודם כל חידושי תורה צריכין לעבור תחילה באלו המקומות שמהם כל הבלבולים וכו', עיין שם" (ליקוטי הלכות, נפילת אפיים ה' ב).

הרי לך שמוהרנ"ת מדויק מתוך דברי רבינו, שאצל הצדיק יש ג"כ בחינה של ירידה תכלית העליה, שיורד לפי בחינתו למה שיורד ומשם מחפש 'איה' עד שמקשר עצמו למאמר הסתום. אלא שאצלו אין זו ירידה פחותה ח"ו למקומות המטונפים ח"ו. ועיין שם עוד בדברי מוהרנ"ת, מה שהארין לבאר בזה.

קמ"ג. אֲשֶׁר מַחֲמַת זֶה בְּעֶצְמוֹ. בתיבות אלו, תרגמנו וביארנו מה שכתב המבאר "אשר גם בזה". כי לכאורה כוונתו לומר בתיבות אלו, שדווקא מחמת זה שעלה למאמר סתום דרך הקדושה, יש לו כח לעלות ולרדת וכו', וכאשר הבאנו להלן מדברי מוהרנ"ת.

הזה על כן יש כח להנופלים לחפש ולבקש עד שנתתקנין גם כן.

"כי באמת, עיקר כוחם על ידי הצדיק האמת שזכה לבחינת איה בקדושה, שזהו בחינת רבי שמעון בן יוחאי שזכה לרזין סתימין שהם בחינת איה כנ"ל. כי לולא זכות הצדיק אמת, לא היה לנו כח אפילו לחפש ולבקש כלל וחס ושלום היו נטבעין, חס ושלום, ולא היה תקומה, חס ושלום, להנופלים ונתרחקו מן הקדושה. ובפרט עכשיו, שיש בני אדם שנפלו מאד לחטאים ועבירות גמורות, רחמנא לצלן, ומהיכן היו מקבלין חיות וכח להתעורר עוד לבקש ולחפש כבודו יתברך ולשוב אליו? בוודאי חס ושלום, היה אובד תקוותם חלילה. אך באמת על ידי כח הצדיקי אמת, רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, שזכו לבחינת איה, על ידי זה יש כח לכל הנופלים אפילו למקומות המטונפים, שיחפשו 'איה', עד שיעלו בתכלית העלייה לבחינת איה, מאחר שכבר היו צדיקים אמתיים שזכו לבחינת איה, שהוא סתרי תורה כנ"ל" (ליקוטי הלכות, גביית חוב מהיתומים ג, יט).

קמה. יש לו כח לרדת. וזה מה שכתב המבאר "עולה ויורד", כי בתחילה עולה הצדיק אל המאמר הסתום בעליה נפלאה, בקדושה עצומה, ומשם הוא יורד לתוך עומק מצולות המבוכות להעלות גם הבת מלך אל המאמר הסתום הזה.

ומרמז בלשונו על אודות הניגון אשר על ידו מעלה ומרפא הצדיק את נשמות ישראל, כי "עולה ויורד" הוא סוד הניגון, שנוצר מב' החלקים של העלייה והירידה, וכדלעיל.

קמו. לרדת אל הבת מלך שנפלה לתוך עומק מצולות המבוכות. וכמבואר באריכות בליקוטי הלכות, על סוד 'נפילת אפיים', שהצדיק הגדול שזכה למאמר הסתום, מפיל את עצמו לרדת לעומק נפילת נשמות ישראל, להעלותם משם לתכלית העלייה. וזה לשונו:

"וזה בחינת נפילת אפיים, כי מבואר בכוונות האר"י זכרוננו לברכה בסוד נפילת אפיים, שאז מפילין עצמן לבחינת סטרא דמותא כדי להעלות

❶ לעובדא ולמעשה ❷

על כל פנים איזה התעוררות בעלמא, שהוא בחינת אתערותא דלתתא.

ועל כן, אין לך דבר שעומד בפני התשובה ו'עד יום מותו תחכה לו' וכו'. כי אפילו אם חטא כמו שחטא אלפים פעמים, עם כל זה, בכל פעם שמתעורר באיזה התעוררות לשוב אל השם, אין שום התעוררות נאבד, כמו שכתוב בזהר הקדוש: 'לית דעותא טבא דאתאביד' [= אין רצון טוב שנאבד]. כי על ידי התשובה נהפכין העוונות לזכויות, כי נעשה תיקון על ידי הקלקולים, כי כל מה שקלקל והמשיך האור למקום שהמשיך, שזה עיקר הקלקול, אבל אחר כך כשנתעורר בתשובה הוא מקים הכל, ואזי נעשה על ידי זה דייקא כלים חדשים ונמשך לתוכן אור חדש ונפלא. כי על ידי שהמשיך האור למקומות גסים וכו', על ידי זה נתעבו הכלים ויכולים אחר כך לזככן, עד שיתהפך הכל לטובה, שדייקא על ידי זה יתהוו כלים נפלאים לקבל האור חדש שלא היו יכולים לקבל מקודם, כי לא היה אפשר להתהוות הכלים כי אם על ידי זה. שזהו בחינת ירידה תכלית העלייה, עוונות

❖ אשר גם בזה, עולה ויורד בניגון ידו הנ"ל, לרפא ולהפך לתיקונים גם להבת מלך הנ"ל אשר נפלה וירדה בעמקי מצולות המבוכות שמקבלים משם. ולעובדא ולמעשה, הרי לך דבריו הנפלאים של מוהרנ"ת, שמבאר באר היטב איך נהפכים כל הקלקולים לתיקונים, כשהולכים בעקבות הצדיק הגדול [כשיסוד דבריו הם ע"פ דברי האריז"ל בסדר כריאת העולם, שהיה צמצום ושכירת כלים וכו']. והם עולים בקנה אחד, עם כל המבואר פה בענין החלל הפורי, כמובן למשכיל:]

"מבואר בכתבי האריז"ל, שתחילת הבריאה היא על ידי כמה צמצומים, שכביכול המשיך האור באיזה בחינה ואחר כך העלימו, וכן כמה וכמה פעמים בכמה דרכים, ועל ידי זה דייקא נתהוו הכלים שיוכלו לקבל האור. וכל זה הוא סוד מיתת המלכים ותיקונם, שדייקא על ידי השבירה והמיתתה נמשך אחר כך עולם התיקון, בתוספות אור נפלא יותר, כמובן בכתבים. אבל עיקר הכל היה תלוי באדם הבעל בחירה, כי הוא היה צריך לתקן הכל על ידי אתערותא דלתתא. ועל כן עתה גם כן, העיקר תלוי בתשובה של האדם, כי בהכרח שיהיה

שְׁמִקְבָּלִים מִשָּׁם, כְּמוֹכָא מְזָה כְּמָקוֹם אַחֵר.

§ באר אברהם §

– אֲשֶׁר אֱלוֹ הַמְּבוּכוֹת, מְקַבְּלִים אֶת כָּתָם מִהַחֲלָל הַפְּנוּי^{קכ} – וְלִרְפָּאוֹת אוֹתָהּ כְּנֻנֹן יְדִיו^{קכז}, וְלִהְפֹּךְ אֶת כָּל הַקְּלָקוּלִים שְׁקָלְקָלָהּ, לְתַקְוִינִים^{קכח}.

§ שפת הבאר §

ששמענו מפיו הקדוש הרבה בענין זה. אבל הם עוסקים העיקר, לברר ולהעלות נפשות החיים עדיין בעולם הזה. והעיקר על ידי בחינת הנ"ל, שעל ידי ירידתם לשם, הם מכניסים הרהורי תשובה גם להיורדים והנופלים מאד.

אבל מחמת שאלו הנופלים, הם בחיים עדיין, ויש להם עדיין כח הבחירה, על כן קשה וכבד מאד מאד לעזור להם, כי לבעל בחירה קשה מאד לעזור, כמו שמבואר במקום אחר. אבל אף על פי כן, יש הרבה שזוכים על ידי כח הצדיקים הנ"ל, להתעורר באיזה התעוררות, עד שמתחילין להתקרב אליהם, ואזי הצדיקים מאירין בהרחוקים הנ"ל, שאין שהם עדיין יחפשו ויבקשו את השם יתברך וכו' כנ"ל. ועל ידי זה הם מעלין גם את היורדים ממש הנ"ל, שגם הם יעלו בבחינת ירידה תכלית העליה, והכל בכוחם ובכות תורתם ועצותיהם ורמזיהם הקדושים העמוקים ונשגבים מאד מאד עד אין סוף ותכלית, אשרי שיאחו בהם.

וכל זה הוא סוד נפילת אפיים, שאז מפילין את עצמן בכוונה למקומות הנ"ל, כדי להעלות הניצוצות הקדושות, שהם בחינת נפשות החיים והמתים, בבחינת ירידה תכלית העליה, בבחינה הנ"ל. ועל כן נופלין אז על פניהם, זה בחינת הסתלקות והעלמת וכיסוי בחינת הפנים, שהוא בחינת חכמה, בחינת 'חכמת אדם תאיר פניו', שהוא עיקר החיות, כמו שכתוב 'החכמה תחיה' וכו'. כי בכל המאמרות יש חכמה בכל מאמר ומאמר שבהם נברא העולם, כי כולם בחכמה עשית. ועל ידי זה עיקר התגלות הכבוד שבשביל זה נתהווה המאמר, כמו שמבואר שם, בבחינת 'כבוד חכמים ינחלו'. וכמו שמבואר במקום אחר, שכבוד הוא בחינת חכמה. אבל

משם ניצוצי הקדשה שנפלו מאד, שאי אפשר לעשות גמר הייחוד של התפילה כי אם על ידי עליית אלו הניצוצות וכו', עיין שם. וכל זה הוא סוד התורה הנ"ל, בחינת ירידה תכלית העליה. כי בענין ירידה תכלית העליה יש כמה וכמה בחינות, כי יש שנפלו וירדו ממש, שירדו על ידי מעשיהם ותאוותיהם למקום שירדו ונפלו לשם, חס ושלום, אבל גם הם יכולין לעלות כשחותרין לשוב להשם יתברך באמת ומקרבין עצמן לצדיקי אמת שמלמדים ומחזקים אותם שלא יתייאשו עצמן מן הצעקה להשם יתברך ומהחיפוש ובקשה וכו' כנ"ל, שאז על ידי הבקשה והחיפוש אי"ה וכו', על ידי זה עולין לתכלית העליה, לבחינת בראשית, איה, מאמר סתום וכו' כנ"ל. אבל גם כשרים וצדיקים גדולים וגוראים, בהכרח שיעבור עליהם כל הנ"ל. וכמה פעמים הם מורידים את עצמן בכוונה לבחינת מקומות הנ"ל, שהם בחינת מקומות המטונפים כדי להעלות משם ניצוצות ונשמות קדושות שנפלו לשם, בבחינת ירידה תכלית העליה כנ"ל. וכמוכן שם בהתורה הנ"ל בסופו שכתב שם, שזה בחינת הליכה בדרכים וכו', כי קודם כל חידושי תורה צריכין לעבור תחילה באלו המקומות שמהם כל הבלבולים וכו', עיין שם.

ובאמת הכל אחד, וזה תלוי בזה. כי גדולי הצדיקים מורידין עצמן למקומות הנ"ל בשביל להעלות נשמות שנפלו לשם. ובענין עליית הנשמות שנפלו יש כמה בחינות, כי יש נשמות המתים שנפלו לשם כמה וכמה שנים, שאין להם תיקון כי אם על ידי צדיקים כאלו וכו', כמוכן במקום אחר, וכמוכן מהמעשיות שמספרין מהבעל שם טוב זכר צדיק וקדוש לברכה, ובפרט מה

עיקר גמור הייחוד של כל התפילה כנ"ל (ליקוטי הלכות,

נפילת אפיים ו, ב ג).

קמז. אשר אלו המבוכות, מקבלים את כוחם מהחלל הפנוי. שהוא סוד [האוצר ו] המאמר סתום. וכוונתו בהוספה זו לבאר מדוע יכול הצדיק להעלות את הבת מלך מאלו המבוכות, כי מאחר שכל אלו המבוכות - שהם החיצים, שהם השברי כלים - אינם יונקים אלא מהחלל הפנוי, לכן כשהצדיק מגלה אלקותו ית' גם בתוך החלל הפנוי, מתבטלים ממילא גם אלו החיצים והמבוכות, כמבואר בליקוטי הלכות, הל' תולעים הלכה ד', אשר העתקנו לעיל.

קמח. ולרפאות אותה בניגון ידיו. כאשר נתבאר לעיל מהמעשה של הבעטלער בלי הידיים,

בהמאמר סתום, שהוא בחינת אי"ה, בחינת בראשית, שם החכמה, שהוא בחינת הפנים בהעלם והסתר גדול, כי שם הוא בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. וזהו בחינת סוד נפילת אפים, בחינת זיפלו על פניהם', שהצדיקים מפילין עצמן ומכסין ומעלימין ומסלקין פניהם שהוא חכמתו, ומורידין עצמן לבחינת סטרא דמוותא, שהוא בחינת מקומות המטונפים הנ"ל, ששם אין רואין כבודו שהוא בחינת חכמה בחינת פנים, אבל הם, גם שם מבקשין ומחפשין בבחינת אי"ה וכו' כנ"ל. ועל ידי זה עולין בתכלית העליה, ומעלין הניצוצות והנפשות מעמקי עמקי הקליפות, בבחינת ירידה תכלית העליה, כי עולים לבחינת אי"ה בראשית, שהוא שורש הקדושה, שורש כל העשרה מאמרות, שורש כל התורה שכלולה בעשרת הדברות וכו' ל, שעל ידי זה

לעובדא ולמעשה

גמורים יכולים לעמוד. וכן אמרו רבותינו ז"ל 'שמגעת עד כיסא הכבוד'. כי דייקא מחמת שירד למקומות נמוכים ומגושמים כאלה, והתגבר בכח הצדיק לעלות משם, על ידי זה דייקא נעשים כלים נפלאים לקבל האור הנפלא, מה שאין צדיקים גמורים יכולים לקבל אור כזה, מחמת שאין להם כלים כאלו!

וכל זה אי אפשר לזכות כי אם בכח הצדיקים הגדולים, שהם עיקר הבעלי תשובה, כי הם הבעלים של תשובה. וכל מי שחס על חייו ורוצה לשוב בתשובה, צריך לקבל מהם. כי הם, אף על פי שלא טעמו טעם חטא מעולם, אף על פי כן הם עושים תשובה בכל פעם על השגתם הראשונה, וגם הם יורדים למקומות נמוכים מאד בכוונה בשביל להעלות הנפשות משם ולהחזירם בתשובה, שזה בחינת: 'ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר וכו' כדי לטהר' וכו'. ובכח אלו הצדיקים יש תקוה לכל מי שיאחז בהם, שיעלה מעומק ירידתו לעליה גדולה, ושיהיו נעשים על ידי זה דייקא כלים נפלאים לקבל אור האין סוף כראוי. רק העיקר שישמע לדבריהם וילך בדרכיהם מעתה על כל פנים, ויסלק חכמתו כאילו אין לו שום שכל, רק יבטל דעתו לגמרי נגדם, ואז יזכה בוודאי לאחרית טוב".

(משיבת נפש, ל. ע"פ ליקוטי הלכות, תפילת המנחה ז', לב ג).

נתהפכין לזכויות, התרחקות תכלית התקרבות! שכל זה הוא בחינת תיקון מיתת המלכים, שדייקא על ידי מיתתם ושבירתם נמשך 'אור מ"ה החדש' הגדול ביותר, כמובן בכתבים.

אבל כל זה - לאו כל אדם זוכה כי אם בכח הצדיקים הגדולים שיודעים סוד זה לעמקו. שהם יכולים לעורר בני אדם לתשובה, ולחזק את כל אחד, ולהעלות כל מיני התעוררות בעלמא, כל נקודה ונקודה טובה, ולתקן על ידי זה כלים נפלאים באופן שיתתקן כל אחד ביתר שאת. על כן צריכין לחפש מאד אחר צדיק כזה, שיזכר לעסוק בתיקונו, והחיפוש והבקשה בעצמה היא טובה גדולה מאד לנצח, אפילו אם קלקל כמו שקלקל. כי הצדיקים הגדולים זכו למה שזכו, על ידי אתערותא דלתתא שלהם בתכלית תכלית השלימות. ועל כן עשו כלים נפלאים ונוראים מאד, שיכולים לתקן כל הקלקולים שבעולם רחמנא ליצלן. רק אף על פי כן צריכין על כל פנים איזה התעוררות בעלמא של האדם בעצמו, כי בלי שום התעוררות כלל אי אפשר לתקנו כראוי. ויזהר בנפשו על כל פנים שלא יהיה לץ וחולק, חס ושלום, על הצדיק העוסק בתיקונו.

וזה בחינת מעלת התשובה, שהפליגו בה רבותינו ז"ל מאד, שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים

ומדברי רבינו בתורה ס"ד, שהאופן אין מעלה הצדיק את הנשמות שנפלו לתוך החלל הפנוי / מבצר המים, הוא על ידי הניגון.

ולמעמיק יותר בזה, נעתיק לפניך לשון המבאר שכתב בביאורו על תורה ס"ד, ושם מבואר שבאמת הניגון הזה לא ישיגו אותו אלא לעתיד לבוא אשר אז ישיגו אור האין סוף בעצמו שבחלל הפנוי, אבל הצדיק מקדים ומנגן לנו כבר עתה את ניגון חכמת אור הא"ס, ועי"ז מעלה אותנו למדרגת האמונה והמעשה, עד שנזכה עי"ז לשמוע לעתיד את הניגון בעצמו. וזה לשונו הזהב:

"שעוד נראה מרחוק בהפלאת הניגון הנ"ל, שמוכרח להוציא על ידו את הנשמות שירדו בתחתיות השאול והשאלות הנ"ל, שזה בעצמו הוא ניגון השגת האור אין סוף בעצמו יתברך, אשר על זה בלבד, יסובב גם כל מעשינו באמונה, אשר נעשה בעולם הזה, באופן שנשמע לעתיד, בקול פנימיות תורתנו וחכמתו הנסתרה, שבאור אין סוף, וחלל הפנוי כנ"ל. ואולם, בעצם כח וחיל משה בעצמו, יתגבר ויחיש וימהר כל כך, בעוצם מעשהו באמונה, וביטול החכמה ונפש הנגלה שבאדם, עד שנזכה גם בעולם הזה, להמשיך ולקבל בעצמו מדרגת החכמה והנשמה הנסתרה, עד שיעלה גם בעולם הזה, לניגון חכמת האור אין סוף, עד שיהיה בכחו ועוזו, להוציא

ולהעלות גם הרחוקים והיורדים הנ"ל, למעשה האמונה, שמוכרח בעולם הזה. ובצאתם והעלאתם, יזכו אחר כך לשמוע ולקבל מהניגון הזה בעצמו, גם השגת חכמתו יתברך שלעתיד, כפי שהכינו על כל פנים את עצמם לקבלת הניגון והשיר הזה בעצמו. [כי אפילו פושעי ישראל, מלאים מצות שבמעשה האמונה, ובזה לבד, זוכים כל אחד כפי מדרגתו שבענין הזה לשמוע ולקבל את השיר והניגון מבחינת משה, עד שיצא ויעלה על ידי זה לגמרי לשלימות האמונה והמעשה, המוכרח לקבלת השכר והרגשת העדן והעונג אשר בשיר המופלא הזה]" (ביאור הליקוטים,

תורה סד, אות יב).

קמט. ולהפוך את כל הקלקולים שקלקלה, לתיקונים. כי בזה שהוא מאיר לה לחפש ולבקש 'איה' גם בתוקף ההסתרה, על ידי זה נהפך הירידה שירדה לתוך החלל הפנוי לעליה גדולה, כי עולה על ידי זה לשורש העליון שהוא המאמר סתום. ועי"ז בעצמו נהפך כל הקלקולים לזכויות, כי דייקא על ידי הקלקולים שעל ידם נפלה לחלל הפנוי, על ידם דייקא נעשים כלים לקבל את האור הגדול. ועיין עוד ב"לעובדא ולמעשה", שם הבאנו דברי מוהרנ"ת, שמבאר ענין הפיכת הקלקולים לתיקונים ע"פ סוד השבירת כלים שהיה בעת בריאת העולם, עיי"ש ותמצא נחת.

כלל השלשה עשר - לעובדא ולמעשה

יחושיו החושים את מוחשיהם "בזמן ובמקום" וביתר תנאי החושים, ולא נוכל לומר שהם באמת תנאי הדברים בעצמם, וא"כ א"א שיהיה לנו משום דבר ידיעה ברורה, כי לא נוכל לשפוט רק שכן השגנו את היצוגית הדבר כפי שפעל על חושינו, לא שכן הוא הדבר בעצמותו, והשכל המופשט מן החומר המשיג את עצמות הדברים בידיעה פשוטה שלא ע"י כלי החושים, הוא יראה את הדברים באופן אחר ממה שאנו רואים אותם ע"י כלי המחזה אשר לנו שהם החושים" (מלבי"ם על ספר איוב הקדמה לפרק יא).

וכן חזר על דברים אלו בתוספת הסבר, בביאורו על הפסוק "וַיֵּצֵא לָךְ תַּעֲלָמוֹת חֶכְמָה כִּי כָפְלִים לְתוֹשִׁיָּהּ" (איוב יא, ט), וזה לשונו:

"כל יש ונמצא הוא כפול ומקופל חציו על חציו, ר"ל שהדברים הנמצאים מתחלקים לשנים, א] כפי מה שהם בעצמותם, ב] כפי מה שהם מוחשים ומושגים לחושינו, כי אנו אין אנו משיגים מן הדברים רק את מקריהם החיצונים כפי מה שהם פועלים על חושינו, ומזה לא נוכל לדון על מהות הדברים כפי מה שהם בעצמם מזולת הייחוס שבין שטחם החיצוני ובין חושינו, כי תנאי משיגי החושים הם "הזמן והמקום" והם אינם תנאי הדברים בעצמותם, ולפי זה אי אפשר שנשיג משום דבר השגה ברורה לדעת איך הוא הדבר בעצמו לפי אמיתתו, רק כפי מה שנראה לנו מפעולתו על חושינו, והמשיג עצמות הדברים בידיעה מושכלת שלא ע"י החוש דק כפי מה שישכיל השכל המופשט מחומר, הוא יבין תעלומות חכמה לדעת מהות הדברים ואמיתתם, כי כל יש הוא מכופל, ועצמותו ואמיתתו הוא משונה מחיצוניותו המוחש ע"י החוש".

הרי לך בפירוש, שההשגה האמיתית לא תיתכן אא"כ מפשיט את עצמו מגבולות הזמן והמקום. והוא על דרך המבואר בכל שאר שלשת הכללים – השנים עשר, הארבעה עשר, החמשה עשר – שההשגה בליקוטי מוהר"ן אינה השגה אנושית ועיונית בעלמא. אלא היא חייבת להיעשות מתוך אמונה וביטול וזיכור, ורק אז ניתן להשיג את האור הגדול שמזריח לנו רבינו הקדוש בתורותיו.

אחר שזיכנו ה' לבאר חלק מתוך הספר "אמונה בידיעה רוחנית", אמרנו לחתור ולחפש מהו ה"כלל" היוצא מספר זה, לגבי לימוד העיון בליקוטי מוהר"ן [מלבד מה שכלל זה משמש ככלי להבנה נכונה במקומות רבים בליקוטי מוהר"ן]. וברחמי ה' מצאנו אחר העיון, כמה דרכים לבאר מהות ה"כלל" היוצא מהספר הקדוש והנורא הזה, לגבי דרך הלימוד בליקוטי מוהר"ן. ואלו הם:

דרך הא':

הנה, באופן כללי, מהות הספר הזה הוא לבאר ענין גבולות "הזמן והמקום", שבאמת אינם אלא דמיון ונמשכים מהשם יתברך שהוא "למעלה מהזמן והמקום". וכמו שכתב המבאר בעצמו בביאורו לתורה ח', שהספר אמונה בידיעה רוחנית עוסק "בדבר הזמן והמקום שבדעת האדם, ולמעלה מהזמן והמקום שבדעת האין סוף יתברך".

ולפי זה, נוכל להבין מעט, כיצד משמש ספר זה כ"כלל" ללימוד העיון בליקוטי מוהר"ן. שכן, השגתנו האנושית מוגבלת לגבולות הזמן והמקום, ואין אנו יכולים להשיג דבר רוחני שהוא מעל גבולות אלו. ולכן בא כלל זה ללמדנו שהשגתנו האנושית בליקוטי מוהר"ן רחוקה מהבנת הדברים לאשורם, מאחר שאנו מוגבלים בגבולות הזמן והמקום. ורק כשנתעלה [ע"י האמונה] מעל החושים המוגבלים, נוכל לבוא אל עומק אמיתת הדברים.

והרי לך לשונו הזהב של המלבי"ם, אשר ביאר נקודה זו בטוב טעם ודעת, ומדבריו תבין את אשר לפניך:

"ההשגה את הדברים, פי שנים לה. א] להשיג את הדברים כפי מה שהם בעצמותם, ב] להכיר את הדברים כפי מה שהם מוחשים, ונודע כי אנחנו אי אפשר לנו בשום אופן להשיג את הדברים כפי מה שהם בעצמם, רק כפי מה שהם פועלים על חושינו, ואחר שכל ידיעת האדם והשכלתו בא באמצעות החושים, שמזה יפשיט השכל את השכלותו מן המאוחר אל הקודם, ותנאי משיגי החושים אינם תנאי הדברים כפי מה שהם בעצמותם, א"כ לא נוכל לשפוט על הדברים כפי מה שהם בעצמם רק כפי הייחוס שיש לשטחם החיצוני אל חושינו, ואל התנאים שבהם

לעובדא ולמעשה

[והוא על דרך המבואר בכלל החמשה עשר, שההשגה וההבנה בליקוטי מוהר"ן, לא תיתכן באמצעות השכל האנושי לבד, רק על ידי הזיכרון וכו', עיי"ש].

דרך הב':

מלבד כל הנ"ל, יש לבאר ביאור עמוק יותר במהות הכלל הזה לגבי העיון בליקוטי מוהר"ן (הגרא"י כרמל סבור שדברים אלו אינם שייכים כ"כ לכלל זה, אך גופן של דברים, מצד עצמם, נכונים בהחלט), והוא:

כי הנה, כל המעיין בספר הקדוש והנורא הזה, "אמונה בידיעה רוחנית", יראה ויבין שאחד מעיקרי הביאורים היוצאים מספר זה הוא, שכל הדמיון של גבולות הזמן והמקום ושאר גבולות העוה"ז, לא נוצרו אלא כדי לשמש ככלים ומחיצות לקבל ידם את אור האין סוף שהוא הנחשק הגדול. כך, שכל הקלקולים שבעולם מתהפכים לתיקונים. כי הצדיק נכנס לתוך החלל הפנוי, ומגלה שם אלקותו יתברך, עד שעיי"ז מתהפך כל הקלקול שבא מהחלל הפנוי, לתיקון נפלא (כמו שנתבאר באריכות בכל סימני הספר, וכן בסימן האחרון, סימן ח' הנדפס פה).

ומי שיעמיק בענין נפלא ונעלם זה, יבחין שבאמת זהו אחד מעיקרי יסודות ביאוריו של המבא"ר בכל התורות בליקוטי מוהר"ן. כי [כמעט] בכל תורה, מוצא המבא"ר יסוד זה בתוך דברי רבינו; שהקלקול נהפך לתיקון, והחיסרון לריבוי.

ולהביא דוגמאות לכך יכלה הגיליון, כי רבים הם מאוד. ונסתפק בכמה דוגמאות בודדות, מהתורות הראשונות:

בתורה א', מבאר המבא"ר איך שמתוך קשרי התורה אנו למדים שהחיסרון נהפך לריבוי. וזה לשונו שם: "בהכרח חסרון הלב להיות לכלי לפני המוח והחמה כנ"ל. נראה מבואר, שגם זה כל הכרח יצר הרע שבלב האדם, כי בו לבד כל עיקר החסרון שהוא הרע. וכל תיקון יצר הטוב, הוא לעמוד בנסיון הרע והחסרון שבחלל השמאלי, עד שיהפך אותו בעצמו, למרכבה וכלי לקדושת המוח" (אות ט). עוד כתב שם: "כפי הנראה בחסרון הלבנה, שבהשלמתה להיות כאור החמה, נהפך החסרון לריבוי וכפל לשני המאורות. יש להבין דבר מתוך דבר, שכל שהחסרון גבר יותר, נהפך יותר לריבוי. ולפי זה תראה נפלאות באות תיו הנ"ל, שהיא לבד אשר יצאה מכלל

האותיות להתפרש בלשון חסרון, והיא לבד תעלה במספר הריבוי יותר מכל האותיות" (אות כא. ועיי' עוד באות כד).

וכן בתורה ג', מבאר המבא"ר איך שמתוך קשרי התורה אנו למדים שהצדיק שתיקן את הקול, מהפך את הקלקול עצמו לתיקון. וזה לשונו שם: "בהמבואר מדבריו הקדושים, שגם המלכות דקדושה הוא בסוד הלילה והחושך, אשר יסובב עליו קינת הנביא במחשכים הושיבני וכו' כמוב"פ. יש לבאר דבר מתוך דבר, שמחמת זה תרד ותבוא בין הרחוקים והרשעים, עד שמהם לבד עיקר נועם הניגון המושך הלב בקול יל'יה' שהוא היוצא בל'יה' מהצפרים הנשתלשלים מהצפרים דקדושה, בריחוקם זה מזה. ואולם, בכח הזוכה לקנה הצוואר דקדושה, ויודע נגן בכל קולות הנגינה שבעולם, מהפך את הקול לתיקון המשכתם זה לזה, באלה הקולות בעצמם, כמובן מכל זה גם במקום אחר" (אות ב). עוד כתב שם: "בכל הנ"ל מדבריו הקדושים יש לבאר בביאורו על אודות העורב [ציפור טמא] מלשון ערבית, שגם זה מחמת שמהפך הקלקול בעצמו, לתיקון והגנה מהבלעת הנחש" (אות ג).

וכן בתורה ד', מבאר המבא"ר איך שמתוך קשרי התורה אנו למדים שכל ירידת הרחוקים לגשמיות העולם הזה, נהפך לתיקון וכלים עבור הצדיק האמת. וזה לשונו שם: "גם לפי הנ"ל נראה ומבואר, שמצד הצדיקי אמת, נהפך יותר לתיקון הכלים, ירידת הרחוקים לגשמיות וישות יותר, אחר זיכונם וביטולם לאפר, וככל אשר נרמז בזה לקמן, שזה כל ענין הכסא והדום שמצרפים לעצמם כנ"ל" (אות ט).

ויותר מזה מבאר שם המבא"ר ביאור עמוק ונורא מאוד, שכשבא האדם ומתוודה על חטאיו ופגמיו בפני הצדיק האמת, ומתחדש לילך בדרכי הצדיק – מהפך הצדיק את הצירופים הרעים לטובים, ואז נעשה דווקא מהקלקול תיקון גדול. וזה לשונו שם:

"גם מעוצם דקות ורוחניות ועומק העלאות דברי רבינו ז"ל הנ"ל, אמרתי לכפול את הדברים בהצעה אחרת. כי כפי הנ"ל מדבריו הקדושים בהתחלקות המלכות [ואצילות כלליות הנשמות שבה, מהאין סוף יתברך] להיות בשינויים הנ"ל [שכל נ'ש'מ'ה מ'ש'ו'נה' מחברתה]. נראה מבואר כנ"ל, שגם זה נחשב למיעוט ודלות במידת המלכות והנשמות הנ"ל. אבל בתחילת הבריאה, שהיתה כל זה מצד הבורא יתברך, אין זה רק

לעובדא ולמעשה

לתיקון היכולת לקבל האור, בהתהוות והתעבות הכלים, שבהתחלקות האור והשינויים כנ"ל. ולא כן אחר הבריא, כאשר מזה המיעוט ואלה השינויים נמשך ונשתלשל במלכות הנשמות [כלליות האדם בבחירתו], להתמעט ולהשתנות ולהתהפך לגמרי בצירופים האחרים המוב"פ, כי אז מוכרח להתוודות לפני משה, אשר בכוחו יהפך [היפך מהתהפכות הנ"ל] מצירופים הרעים, לצירופים הטובים, בדברי הוידוי כמוב"פ. עד שגם המיעוט וירידת המלכות, בהתגברות השינויים שמצד האדם [המתוודה, ושומע מעתה לדבריו], נהפך לתיקון, בריבוי התהוות הכלים [לקבלת אור העליון יתברך בכפלי כפלים] ונצטרף לתיקון המיעוט ושינויי נשמות המלכות שמצד העליון יתברך בתחילת הבריא כנ"ל" (אות ז).

ולהביא עוד דוגמאות לכך, אין כאן המקום להאריך בזה. כי ברוב ככל התורות בליקוטי מוהר"ן, מוצא המבא"ר את היסוד הנורא הזה, שהצדיק מהפך בתורותיו ועצותיו את כל הקלקולים לתיקונים. ולא נסיף להביא רק עוד דוגמא אחת מתורה רפ"ב, וזה לשונו:

"נעשין ניגונים וכו', שמלקט הרוח טובה מן הרוח נכאה וכו'. נמצא שנתהפך על ידי זה העוונות לזכיות, כי אם לא היה הרוח נכאה מהעוונות, לא היה נבנה הניגון מהרוח טובה לבד, כי בנין הניגון הוא דייקא על ידי הבירור כידוע. ועל כן עיקר שלימות הניגונים, נעשה דייקא על ידי הצדיק האמת, המופלג בתכלית המעלה, שביכולתו למצוא את הטוב אפילו בתכלית הירידה, בהפושע שבפושעים. וזה בעצמו בחינה גבוה כל כך, שעל ידי זה כל הנקודות טובות שבכל אחד מישראל תאבים להיכלל בו, שיהיה נתהוה על ידי זה דייקא תפילתו בתכלית השלימות. [ויש לרמוז, שעל כן מובא

בספרי אמת השלימות התפילה הוא כשנצטרפים גם הפושעי ישראל, שזה בחינת חלבנה שבקטורת]".

וכל אלו הביאורים – יסודם בכלל זה של "אמונה בידיעה רוחנית", כי בכלל זה מבואר שכל הקלקולים המגיעים מהחלל הפנוי, שמשם נאחז הדמיון של גבולות העולם הזה של הזמן והמקום וכיו"ב – כולם נתתקנים על ידי הבעטלער העיוור שנכלל ב"אין" הגמור, ועל ידי הבעטלער בלי הידיים שמרפא את הבת מלך שנפלה לתוך המבצר של מים, ומהפך כל קלקוליה לתיקונים.

כי על ידי רבינו הקדוש ותלמידו מוהרנ"ת יהיה התיקון השלם, אשר על ידו יתהפכו כל העוונות לזכיות. "כי הוא הרב והתלמיד שהביטו והסתכלו עליהם מיום בריאת העולם עד הנה, ועל ידם יהיה נפעל ונגמר התיקון של כל העולמות בתכלית תכלית השלימות, שגם אם לא היה אוכל האדם את עץ הדעת לא היה תיקון עולמות כזה. ועל כן יתהפך על ידי זה חטאו לזכות, ויקוים אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד" (כוכבי

אור, חכמה ובינה, מא).

וכל הזוכה לעסוק ולעיין בתורת הרב ותלמידו, והולך בדרכיו הקדושים בתמימות ובפשיטות, זוכה שיתהפכו כל קלקוליו לתיקונים, וכל ירידותיו לעליות, וכל חסרונותיו לריבויים נפלאים, אמן ואמן.

ג. היה לנו עוד דרך לבאר כלל זה לעובדא ולמעשה, באופן פשוט ומעשי מאד, וביאורו באריכות דברים. אך אחר הגהתו של הגרא"י כרמל הסרנוהו, מחשש שמא יבואו על ידו לידי מכשול וטעות. ויה"ר שנקבל שכר על הפרישה כעל הדרישה.

[illegible]

אל הקודא

בשנת תרצ"ה, כאשר נרפס לראשונה ספר "ביאור הליקוטים" במלואו, על ידי החסיד רבי שמואל הורביץ זצ"ל – שילב רבי שמואל בתוך הספר שיחות וסיפורים אשר התרחשו סביב התורות בליקוטי מוהר"ן.

השיחות נרפסו הן בתחילת הספר [בין הפתיחה להקדמת המחבר] – ב' עמודים שלמים של שיחות, תחת הכותרת "שיחות וסיפורים מרבנו ז"ל השייכות להתורות". והן בין דפי הספר, כשבכל דף שנשאר בו מקום פנוי 'שתל' רבי שמואל עוד כמה שיחות השייכות להתורות.

במהדורה המחודשת שנרפסה בשנת תשמ"ט הושמטו כל אלו השיחות, ומאז לא נודע אים. ועתה במהדורתנו זו החזרנו אבידה לבעליה, וליקטנו את כל ה"שיחות השייכות להתורות", ליקוטי בתר ליקוטי, מתוך כל דפי הספר שבמהדורת תרצ"ה, והעלינו אותם עלי גליון בצורה מסודרת ומאירת עיניים.

ואלו הם המעלות אשר הוספנו בשיחות אלו:

א. הגהנו את השיחות מטעויות ושיבושים (כשאנו מציינים בהערות את התיקונים וטעמים), פענחנו את כל הראשי תיבות, פיסקנו, ואף גיקדנו.

ב. סידרנו את כל השיחות – הן אותם שנרפסו בתחילת הספר, והן אותם שנרפסו במפוזר בתוך הספר – על פי סדר התורות בליקוטי מוהר"ן. (כשאנו מציינים על כל שיחה היכן מקומה בתוך הספר. ובמקום שלא צוין, הרי זה מהשיחות שנרפסו בתחילת הספר).

ג. במקומות שאין מובן הקשר בין השיחה לבין התורה השייכת אליה, ביארנו זאת בהערה.

ד. הוספנו מדור נפלא של "הערות והארות", אשר הוא אוצר בלום של ידיעות יקרות וחשובות ובהם ימצא הקורא: הערות המבארות את תוכן השיחות, תרגומים, השלמת מידע רב ממקורות אחרים, וכן הגהות ושינויים ונוסחאות אחרות כמו כן, הוספנו את כל השינויים של רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל בסיפורים אלו (אשר גודל דייקנותו ידועה לכל, ואכמ"ל).

וטרחנו בכל זה, לכבודו ולעילוי נשמתו של רבי שמואל הורביץ זצ"ל, אשר טרח ויגע ומסר נפשו ומאורו להדפיס ספר זה. יהי זכרו ברוך.

שיחות השייכות להתורות

א

אמר הפעתיק, שלא להוציא הגדר חלק נציג מהשיד להתורות:

ליקוטי מוהר"ן, סימן ג':

שיד לתורה ג' "אקרוקתא":

רבינו ז"ל בעת תקף המחלקת מהזקן*, נסע מזלאטיפאלע לרדור הרב הקדוש רבי ברוך ז"ל לטולטשין (שהיה דרבו של הרבי ברוך ז"ל להתעבב בטולטשין כמו חדש בקיץ וחדש בחורף), ובקש ממנו שיבחר למענו מקום מנוחה באיזה עיר מסביבותיו. ואמר לו שיש לו סמוך לטולטשין עיר 'ברסלב' למענו. ותכף כתב לברסלב שיבואו לטולטשין איזה נכבדים לדבר אודות זה עם רבינו ז"ל. וכן תכף באו לטולטשין הר' משה חנקעס ור' אברהם פייס, ודברו עם רבינו ז"ל, ולפרנסתו להתחייב כך וכך וכו'. ורבינו ז"ל לא היה מרצה ובקש דוקא רענדלי' לכל שבוע, ובאפן שהנכבדים הג' יחייבו את עצמם

הערות והארות

וכן היה, כמפורסם. פעם אחת אמר בביתו של הרב הקדוש דודו רבי ברוך ז"ל: דודי רצה לישב בברסלב ולא נתיישב שם, ואני יושב בברסלב. וכן מפורסם עוד בין אנשי דיבורים הרבה בענין ישיבת ברסלב. והמובן מדבריו, שהיו לו ז"ל בענין ישיבתו בברסלב סודות נוראים ונפלאים

מאד" (חיי מוהר"ן, קטו).

ה. שניהם נעשו באותה עת תלמידיו של רבינו ז"ל, אך אחר כך נעשה עם כל אחד מה שנעשה. ולספר כל עניינם, קצרה הידיעה. אך זאת נספר, מעשה שהיה בין אברהם פייעס להרה"ק רבי ברוך, אחר בואו של רבינו לברסלב. וכך מסופר: "כשהיה פעם אברהם פייעס בטולטשין, בביתו של הרב הצדיק רבי ברוך ממעוזבו דוד רבינו, שאלה אותו זוגתו של רבי ברוך: מה שלום בן אחותנו? בהתכוונה על רבינו. ענה לה אברהם פייעס, שרבינו אומר כאלו תורות שלא נשמעו מעולם. וסיפרה זאת לבעלה רבי ברוך, נענה רבי ברוך ואמר: וכי אם הצדיקים אינם יכולים לומר תורה אינם צדיקים?! המגיד לא ידע מהו סוד איטר יד, וכי לא היה 'המגיד'? אחר כך כשחזר אברהם לרבינו, וסיפר לו את דברי רבי ברוך, אמר לו רבינו: אם כן נתנו לי מבחן לדעת מהו סוד איטר יד... = מ'האט מיר גיגעבן א ליינען וואס איז איטר יד. ואמר אחר כך תורה ס"ו שבליקוטי מוהר"ן חלק א', ושם מוזכר ענין סוד איטר יד, עיין שם" (שישי"ק ב, רמט).

ו. עם הסכום שהתחייבו לתת לו.

ז. = סוג מטבע. ומן הענין לציין שכבר בהיותו במעוזבו עדיין, היו נותנים לרבינו 'רענדל' בכל שבוע,

א. הלא הוא: הסבא משפאלע, הנקרא אצלנו בשם "הזקן הידוע". ועיין באריכות להלן, בשיחה השייכת לתורה ד' תניינא.

ב. כי מחודש אלול שנת תק"ס דר רבינו בזלאטיפאלע, "וישב שם שתי שנים רצופים, וקירב שם הרבה אנשים להשם יתברך. וגם הצדיק מורינו הרב יצחק אייזיק ז"ל נתקרב שם. ואמר שם תורות הרבה גבוהות ונוראות מאד" (חיי מוהר"ן, קיד). אך סבל שם מרורות מההתנגדות של הזקן, כי עיירה זו הייתה סמוכה למקום מושבו של הזקן (כב' פרסאות). ועתה, לקראת סוף שנת תקס"ב בא לבקש מדודו שישג עבורו עיר אחרת, שיהיה לו מקום מנוחה.

וכשעזב רבינו את זלאטיפאלע, "בעת שכבר באו העגלות מברסלב בשבילו להביאו לברסלב, אמר: כאן בזלאטיפאלע סבלתי תרתי גיהנם, כי משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש, ואני סבלתי יסורים כאן שתי שנים" (חיי מוהר"ן, קטו), עיי"ש עוד.

ג. הלשון "שיש לו", הוא מחמת שהעיר ברסלב הייתה שייכת לתחום מגידותו של הרה"ק רבי ברוך זיע"א. כי כן היה הדרך בימים אלו שכל 'מגיד' או צדיק היו לו כמה עיירות תחת חסותו.

ד. וזהו העיר שעל שמה נקראים כל אנשי "חסיד ברסלב". כמובא בחיי מוהר"ן: "שמעתי, שפעם אחת סמוך לכניסתו לברסלב מזוג לו כוס יין לקידוש, ונשפך על הארץ. ומזוג לו כוס אחר, וקידש עליו. ואחר כך אמר: היום נטענו שם "ברסלב" חסידים", ושם זה לא ישתקע לעולם, כי לעולם יהיו אנשי שלומנו נקראים על שם עיר ברסלב,

שיחות השייכות להתורות

לְהַמְצִיא לוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ סָבוּם זֶה י', וְכֵן נִגְמַר הַדָּבָר י', וְלִשְׁלַח אַחֲרֵי בְּנֵי בֵיתוֹ.
וּבְבִרְסָלָב הָיָה אִזְּ אַחֵר חֲזָן י', וּבְשָׁבִיל שִׁידָע שְׁאֲנָשֵׁי הָעִיר אֵינָם שָׁבְעִים רָצוֹן מִמָּנוּ מִחֲמַת
אֵיזָה חֲשָׁדָא עָלָיו י'. וּבְכֵן, תִּכְרַף כְּשֶׁרָאָה שְׁרַבְנוּ ז"ל נִבְחַר לְאַדְמו"ר בְּמַחְנֶהוּ, נָסָה לְהַתְחַנֵּף
לְרַבְנוּ ז"ל, וְגַם קָבַל עָלָיו לְנִסְעַ לְזִלְאֲטִיפָאֲלֶע בְּכָדִי לְהַבִּיא לְבִרְסָלָב בְּנֵי בֵיתוֹ וְחִפְצֵי רַבְנוּ
ז"ל, וְכֵן עָשָׂה. וּבְשִׁשְׁתַּת הָרָאשׁוֹן, כְּנֶהוּג י', הָיוּ כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר אֵצֶל רַבְנוּ ז"ל, וּבְכָל אוֹתוֹ
הַשָּׁבֶת כְּמַעַט בְּכָל סְעוּדָה בְּקֶשׁ הַחֲזָן הַזֶּה לְרִשׁוֹת מִרַבְנוּ ז"ל לְנַגֵּן אִמָּה נִגּוֹן כְּנֶהוּג, וְרַבְנוּ
ז"ל סָרַב בְּדָבָר. וְרַבְנוּ ז"ל אָמַר אִזְּ הַתּוֹרָה ג' 'אֶקְרוּקְתָא י': "מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ נְגִינָה מִמֶּנֶּגֶן רָשָׁע"
וְכו' י', וְאַנְשֵׁי הָעִיר הָיוּ שָׁבְעֵי רָצוֹן מִנְּבוֹאָת רַבְנוּ ז"ל וְכו' י'. (רַק בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קִדְשׁ אָמַר
לוֹ רַבְנוּ ז"ל: "נָא, זִינָג 'הַמְבַדִּיל' י", וּבְמָקוֹם "חֲלָפָה עוֹנֶת מִנְּחָתִי" אָמַר "חֲלָפָה עוֹנֶת
מִנְּחָתִי", וְנַעֲשֶׂה צָחוֹק גָּדוֹל וְכו') וְכו' י'.

הערות והארות

למגידותו, ודיבר עם שלשת העשירים שבברסלב, ביניהם:
משה חִינְקֶס ורבי מרדכי רוטנזייט, שידאגו לספק לרבנו
סך רענדל מדי חודש, וכן השיג מהם סך שלשה רענדל
למפרע עבור הוצאות העברת הדירה וכדומה מעיר
זלאטיפאלי לברסלב, ולא רק שהסכימו לזה אלא עוד
הכפילו הסכום, שנתנו לרבנו שני רענדל בכל חודש וששה
רענדלאך למפרע" (שישיק ב, קעג).

יא. ושמו יוסף, והיה נקרא בפי העולם: "יוס'ל חזן".

יב. כפי המובן מהמשך הסיפור, יצא עליו חשד בענייני
קדושה.

יג. כך היה מנהגם, שבשבת הראשון לבואו של אדמו"ר
חדש לעיר, היו כולם באים לקבל פניו ולהשתתף בשולחן.
ועיין בחיי מוהר"ן אות רי"א, ומשם תבין שכן היה המנהג.
יד. וכמובא בחיי מוהר"ן: "מאמר אקרוקתא סימן ג',
שמעתי שנאמר בשבת הראשון שנכנס רבינו ז"ל לברסלב,
סוף שנת תקס"ב" (חיי מוהר"ן, נט).

טו. זה לשונו שם: "הנה, מי ששומע נגינה ממנגן רשע,
קשה לו לעבודת הבורא וכו', כי הנה קול הנגינה נמשכת
מן הציפורים וכו', וכשהמנגן הוא רשע, אזי הוא לוקח
הנגינה שלו מצפרים אחרות שבקליפה".

טז. שידע ברוח קדשו שהחזן הזה הוא רשע, ולא השתחד
מתפנותו.

יז. = נו, תשיר "המבדיל" (מזמירות מוצאי שבת).

יח. בשיש"ק מסופר מעשה זה, עם שינויים קטנים,
ובתוספת מרובה. וכך מסופר שם: "בליל שבת הראשון,
כשהעתיק רבינו מושבו מזלאטיפאלי לעיר ברסלב, ובאו

כמובא שם: "אחר כך נכנס למעדוועדיווקע. ושם נתקבצו
כמה אנשי כפרים, ועשו לו מעמד קבוע ליתן לו אחד
רענדל בכל שבוע" (חיי מוהר"ן, קיב).

ח. ענין גודל עוצם התיקון הנעשה על ידי שמפרנסים את
הצדיק, עיין בשיחות הר"ן שיחה כ"ד, שביאר שם
באריכות ענין זה, ובסוף דבריו כתב: "נמצא, כמה וכמה
תענוג גרם זה האיש שהביא פרנסה להצדיק האמת, שעל
ידי זה הוא מביא ומקרב את הצדיק להשם יתברך" (שיחות
הר"ן, כז). "וכשהצדיק לוקח המעות לפרנסתו ואכילתו, עולה
המעות לשורש הפרנסה שתלוי במזלא כמו שאמרו
רבתינו ז"ל, היינו בבחינת תרין מזלין דדיקנא קדישא,
שהוא בחינת עת רצון, כמובן בכוננות, ועל ידי זה נמתקין
הדינים, על ידי בחינת פדיון העליון" (ולקוטי הלכות, ברכת השחר ה.
יד). וכתב רבינו בספר המידות: "על ידי הפרנסה שמפרנסין
את הצדיק, נמחל להם כל עוונותיהם, כמו הכהנים אוכלים
ובעלים מתכפרים" (ספר המידות, צדיק רט).

ט. וכנזכר כל זה בקיצור בחיי מוהר"ן: "כשבא רבינו ז"ל
מבארדיטשוב, נסע לטולטשין ושם נתוועד רבינו ז"ל עם
אנשי ברסלב וקיבלוהו לפה בהסכמת הרב הקדוש מורנו
ר' ברוך ז"ל, ונכנס לשם בחצי אלול" (חיי מוהר"ן, קכב).

י. היינו שנגמר הדבר שיבוא לדור אצלם, והם יתנו לו סך
הנ"ל, ואז שלחו אחר בני ביתו - ששהו אז בזלאטיפאליע
- לקחת אותם לעיר ברסלב, מקום מגורם החדש.

ויש לציין שבשיש"ק מצינו כמה שינויים בענין פרטי
משכורתו של רבינו, וכך מסופר שם: "הרב הצדיק רבי
ברוך ממעז'בוז', דוד רבינו, הוא שהשתדל לטובת רבינו
בזה שיבוא רבינו לדור בעיר ברסלב, שהייתה שייכת

שיחות השייכות להתורות

ג

מבאר בהתורה ג' הג"ל מענין "להמשיך הנגינה משרשה" י, ורבונו ז"ל אמר שהמשיך להר' חייקל הנגינה משרשה. ועל פן אמר לו: "אם תסע עמי לברסלב, כמו שאני חידוש בדבר שלי, תהיה חידוש בדבר שלך" ב.

הערות והארות

עכשיו מלכות דקדושה בגלות. ועל כן הנגינה שהיא נמשכת מאתר דנביאים מבחינת מוחין ודעת דמלכות דקדושה, ועכשיו שהמלכות בגלות, ועל כן הנגינה נפגמת, ועל כן החזנים הם בלא דעת, כי אין להם כח עכשיו להמשיך הנגינה משורשה שבקדושה, שהוא בחינת מוחין ודעת של מלכות דקדושה כנ"ל. אבל לעתיד שיתעלה מלכות דקדושה, ויהיה ה' למלך על כל הארץ, אזי תתעלה ותושלם הנגינה בבחינת דעת דמלכות דקדושה, שמשם נמשכת הנגינה כנ"ל.

ב. בשיש"ק מובא ענין זה בתוספת פרטים: "כידוע רצה רבינו שרבי חייקל יעוזב את כל עסקיו ויקבל משרת חזנות, ויתפרנס ממנה, וממה שיתמכו בו האנשים. ובעת שאמר לו זאת רבינו, אמר לו: אם תסע עמי לברסלב תהיה אתה חידוש בדבר שלך [היינו בחזנות] כמו שאני חידוש בענין שלי. כי המשיך לו רבינו כח הנגינה משרשה, אולם הוא לא הסכים לזאת [ומשום כך נפלה חכמת הנגינה לקליפות (מוצרט וכדו')] (שיש"ק ב, רכב).

עוד מסופר שם: "רבינו אמר פעם לרבי חייקל: הייתי רוצה שתקבל על עצמך משרת החזנות, ותהיה אתה חידוש בענין שלך כמו שאני חידוש בענין שלי, ולא הסכים לזה רבי חייקל כי לא היה הדבר לפי כבודו שיתפרנס מתמיכתן של אחרים וכו' וכו'. ופעם אחת אחר הסתלקותו של רבינו כשהיה מוהרנ"ת ז"ל בקרימנטשוק בימי חנוכה ופגש בו ברבי חייקל, והזכיר לפניו רבי חייקל את הג"ל, וכמתפאר על שלא ציית לרבינו, כי מה היה יוצא לו ממשרה זו. גער בו מוהרנ"ת ז"ל ואמר לו: עדיין אינך מתחרט על שלא שמעת בקולו של רבינו? נאך האסטו נישט קיין חרטה וואט דו האסט דעם רעבן נישט גיפאלגט?" (שיש"ק ה, סח).

עוד מסופר שם: "בסוף ימיו של רבי חייקל ז"ל תלמיד וחזן רבינו ז"ל ביזתה אותו אשה אחת מאד. ענה בכאב: רבינו אמר לי פעם, אתה כבר לא תהיה חידוש בחזנות, אבל שיבזו אותי כל כך לא אמר, ומהיכן בא לי זאת" (שיש"ק

ה, קסד).

מבני העיר לקבל פניו באו גם החזן יוסף, שכינו אותו 'יוס'ל חזן' וסייע לרבינו בדירתו, כי רצה להתניף לרבינו, משום שתושבי העיר לא אהבו אותו. אולם רבינו לא קרבו. ובלייל שבת הראשון כשבאו תושבים מבני העיר אל שולחנו של רבינו, היה ביניהם גם החזן 'יוס'ל חזן', ורצה לזמר לפני רבינו את הזמר 'מנוחה ושמחה'. לפני שהתחיל, פתח רבינו את פיו והתחיל לומר לפני העולם את התורה 'אקרוקתא' שבליקוטי מוהר"ן סימן ג' המתחלת: 'הנה מי ששומע ניגון ממנגן רשע' וכו', ותיכף סתם החזן את פיו. ורבי אברהם בן רבי נחמן, בספרו מעשה זה דייק ואמר, שעל כן לא התחיל רבינו בתורתו במעלת המנגן הכשר, אלא התחיל התורה בענין המנגן הרשע, כדי שלא יחשוב החזן שעליו מתכוון רבינו, שהוא מנגן כשר, ומשום המעשה הג"ל, שהיה בהכרח לפתוח בשלילת החזן, כדי שייסתם פיו. אחר כך במוצאי שבת, בסעודת המלוה מלכה, התחיל לשיר ללא רשות רבינו, את הזמר 'המבדיל בין קודש לחול', וכשהגיע לתיבות 'חלפה עונת מנחת', טעה ואמר 'עונת מיטת'. ואמר על זה רבינו: 'ער זאגט אויס וואס ער איז = הוא מגלה מה שהוא'. ומרוב בושה, שנתגלה קלונו ברבים, עקר דירתו מברסלב ונפל מדרך היהדות, עד שנשתמד רחמנא ליצלן, ואחר כך חזר ליהדות על ידי המעשה שהיה לפני רבינו בלייל 'ניטל', שסיפר אחד לפני רבינו מהחגא של הנוצרי הנקרא 'סאראג סוועטייע', 'חג הארבעים', שפעם ישבו ארבעים אנשים באיזה מקום, ולא היה להם מה לאכול, ונעשה להם נס, שמצאו שלשה ככרות לחם, והספיק לחם מועט זה לכל הארבעים איש הג"ל, אולם זה שסיפר זאת לרבו הפך הג"ל, דהיינו, שסיפר שהיו ארבעים לחמים עם שלשה אנשים, ונעשה צחוק גדול, ואז נענה רבינו ואמר: 'יוס'ל האט זיך שוין אומגיקערט = יוס'ל כבר חזר. ואז חזר בתשובה, וחזר לדרך היהדות" (שיש"ק ב, קפא).

יט. זה לשונו שם: "ובשביל זה מרגלא בפומא דאינשי עכשיו לומר, שהחזנים הם שוטים, ואינם בני דעת. כי

שיחות השייכות להתורות

רַבֵּנוּ ז"ל אָמַר שְׂמַחְצַעְגַּע שִׁיְהִיָּה חֲזָן אִישׁ כָּשֶׁר וְגַם שִׁיְהִיָּה לוֹ קוֹל יָפֶה כֵּא, וְקִצַּת מְקָיִם כֵּי בְּרַבִּי נַחֲמָן מִטּוּלְטִישִׁין כֵּי. עוֹד הָיָה מַעֲשֶׂה, כְּמִדָּמָה בָּעֵת בּוֹאוֹ לְבֶרֶסְלָב, שָׂאֵל אוֹתוֹ הַחֲזָן: אֵיךְ יִתְפַּלֵּל, בְּעַל תְּפִלִּישׁ אוֹ חֲזָנִישׁ? כֵּי וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: חֲזָנִישׁ כֵּי.

הערות והארות

והרב ז"ל מטשעהרין אמר פעם אחת, ששמע מאנשים הבקיאים באבי בימי בחרותו, שבאמת לא היה לו כלל בתחילת ימיו קול נגינה נפלאה כזה. ומאז והלאה התחיל לנגן לפני מוהרנ"ת ז"ל בסעודת שבת קודש וכדומה. ולפני העמוד נתיירא מוהרנ"ת ז"ל להעמידו, יען אשר ידע שבחוב תבערת לבבו והרגשו דיבורי התפילה, ובתוספות אימתא דציבורא, יכול להגביה את קולו עד שיהיה ניזוק חס ושלום בהריאה (כמו שנזדמן לפעמים בין החזנים). ואף על פי כן אחר פטירת מוהרנ"ת ז"ל נתעוררו אנשי שלומנו להעמידו לפני העמוד בראש השנה ויום הכיפורים. והתעוררות הציבור מתפילתו, קשה וכבד לבאר בכתב. והגביר רבי אבא ז"ל מטשעהרין הוכיח פעם אחת לחתנו אברהם ייבין אשר לא נסע לאומן על ראש השנה, ואמר לו, שאם לא היינו זוכים באומן רק לשמוע תפילת רבי נחמן שבמוסף ראש השנה, גם כן כדאי לנסוע. וכל אנשי אומן, אפילו המתנגדים, היו נבהלים ומשתוממים בשמעם את נגינתו ותפילתו.

ומה מאד נפלאים דרכי השם יתברך וסיבותיו אשר סיבב שהיתה גם שם כינויו (פאמעליע [= שם משפחה]) 'חזן', וגם 'לוי' (אשר הנגינה מסטרא דלואי). וגם נשמע פעם אחד מרבינו ז"ל בעצמו שהיה מצפה על שלשה דברים. א) טלית נאה וחזק (אשר לא נמצא עדיין בימיהם רק כמו טליתים הישמעאלים שאין בהם נוי כלל). והדבר השני הוא, שתהיה הספר תורה כתובה בסדר, ולא בתיקון הגה שאחר כך (וכעין תפילין ומזוזות שהם פסולים לגמרי כשנכתבים שלא כסדרן). והדבר השלישי, הוא שיהיה קול החזן נעים ומתקבל למטה ולמעלה (וכפי הנראה לעניות דעתי מצירופי דבריו הקדושים שהעיקר כוונתו היתה על תפילת החזן, ושזה מתמת שגם קול התפילה בראש השנה מוכרחת להיות כעין קול השופר לעורר למטה מהשינה, וגם לעורר כביכול למעלה מהשינה והדורמיטא המובא בכתבי האר"י ז"ל, ושזה מה שנקרא ראש השנה בשם יום הזכרון). כי כפי הנ"ל בסמיכות אבי מוהרנ"ת ז"ל, נראה ומבואר לעניות דעתי שהיתה כוונתו על אבי ז"ל" (כוכבי אור).

שיחות וסיפורים, מט).

כד. = בנוסח וסגנון של "בעל תפילה" (שמורגש יותר בקולו ההתעוררות וכי"ב) או בנוסח וסגנון של "חזן" (שמדגיש גם את יופי הקול וסלסולי החזנות)?

כא. כמובא בכוכבי אור: "נשמע פעם אחד מרבינו ז"ל בעצמו שהיה מצפה על שלשה דברים. א) טלית נאה וחזק (אשר לא נמצא עדיין בימיהם רק כמו טליתים הישמעאלים שאין בהם נוי כלל). והדבר השני הוא, שתהיה הספר תורה כתובה בסדר, ולא בתיקון הגה שאחר כך (וכעין תפילין ומזוזות שהם פסולים לגמרי כשנכתבים שלא כסדרן). והדבר השלישי, הוא שיהיה קול החזן נעים ומתקבל למטה ולמעלה" (כוכבי אור, שיחות וסיפורים, מט), ועיין עוד בהערה להלן.

ואודות כך, מסופר: "פעם אחת היה יושב רבינו ז"ל בחדר מיוחד בשלש-סעודות כדרכו תמיד, ובבית הגדול ישבו מוהרנ"ת ורבי נפתלי. ושלח אליהם את המשרת לומר להם שיזמרו זמירות. ותיכף כשמע מוהרנ"ת התחיל לומר. אחר כך שאל רבינו זצוק"ל: ראשית, מדוע לא הייתם מזמרים? והשנית, כשציוויתי לומר, היה צריך רבי נפתלי לומר, כי היה לו קול נגינה. ורבינו זצוק"ל היה משתוקק שיהיה חזן שיוכל לומר וגם יהיה איש כשר"

(אבנזה ברזל, סה).

כב. צ"ל: נתקיים.

כג. כי רבי נחמן מטולטשין היה גם איש כשר וגם חזן נאה, וכפי שמספר ראבר"נ בספרו כוכבי אור על אביו כיצד נעשה חזן, ושם כתב ג"כ שכוונת רבינו ז"ל בדבריו היה עליו.

וזה לשונו: "ומדי עסקי לכתוב ולהודיע לדורות חשיבות ומעלות אבי ז"ל, הנני להודיע מה שזכה פעם אחת בליל שבת קודש פרשת בשלח (שנקרא שבת שירה) שנתחבר אז עם מוהרנ"ת ז"ל בנסיעתו לליפיוועץ, ולילך אתו שם על שמחת בן זכר בבית איש אחד שהיה לו היכרות עם מוהרנ"ת ז"ל. אבל נמצא אז בזאת הבית חזן אחד אשר מוהרנ"ת ז"ל ביקש מזה החזן לנגן לכבוד שמחת שבת הנ"ל, וזה החזן היה מצד המתנגדים, וכדי להכעיס למוהרנ"ת ז"ל לא רצה בשום אופן לנגן. וענה ואמר מוהרנ"ת לאבי ז"ל: נגן אתה (זינג דיא). והתחיל אבי ז"ל לנגן ולשורר את השירה בנעימה נפלאה לכל אוזן השומע. ומוהרנ"ת ז"ל אמר לו אחר כך: לא ידעתי כלל, הלא יש ביכולתך לנגן. והחזן הנ"ל נתבייש אחר כך לפני כל העומדים שם.

שיחות השייכות להתורות

ה

ליקוטי מוהר"ן, סימן ד' ב':

שִׁיחַ לְהַתּוֹרָה "אַנְכִי" ב':

רבי שמואל אייזיק היה לו אח, ואמר לו רבנו ז"ל שיעסק בלמוד הרבה. ופעם אחת ראה שעם רבי שמואל אייזיק עוסק רבנו ז"ל, ועמו אינו עוסק כל כך, והלך והתענה יי. אחר כך בשבא אצל רבנו ז"ל אמר לו: "רציתי לעשות מִמֶּךָ תל"י, וואס האט דאס צו דיר וואס איך האב מיט רבי שמואל אייזיק? דיין ואך איז לערנען!" ל.

ועין בספר אבניה ברזל, לענין אחי רבי יצחק מחרשיוואטע יי.

הערות והארות

שאמר רבינו פעם לאחד 'אעשה מִמֶּךָ תל' - שהוא מעולם לא שמעה, ואין זה אלא לשונות וסיפורים שהשתרבבו אצלנו" (שיש"ק ח, פט).

ל. = מה זה עסקך מה שיש לי עם רבי שמואל אייזיק? הענין שלך הוא לימוד!

"כי אין שני בני אדם דומים זה לזה, וכשם שמשונים בני אדם בצורותיהם כך משונים בדעותיהם, ועל כן בהכרח שיהיה שינויים ביניהם בדעותיהם ודרכיהם והנהגותיהם. ומיום בריאת העולם לא היו עדיין שני צדיקים וכשרים אמתיים שווים לגמרי בכל תנועותיהם, אף על פי ששניהם הולכים בדרך אחד ויונקים מרב אחד, אף על פי כן יש חילוקים רבים בדרכיהם והנהגותיהם. וכמו שהאריך רבינו ז"ל לספר ולהפליג בגדל החילוקים בין הצדיקים הגדולים שהיו סמוכים לזמננו, שכולם הם מתלמידי הבעל שם טוב והמגיד זצוק"ל והיה שלום גדול ביניהם, ואף על פי כן היו מחולקים מאד בדרכיהם; שזה היה נוסע על המדינה ודרש ברבים, וזה ישב בביתו. זה האריך מאד בתפילה והתפלל לפני התיבה בצעקות והתלהבות גדול, וזה התפלל בלחש עם הציבור בדרך ההמון. וזה הרבה בתורה יותר, וזה הרבה בצדקות ופדיון שבויים. וכיצא בזה שינויים רבים לאין מספר, אף על פי שכולם ינקו מרב אחד. כי אי אפשר שיהיו כולם שווין, כי כל אחד עובד את ה' כפי מידתו וכפי שורש נשמתו. וזה עקר שעשועיו יתברך, שיש לו צדיקים וכשרים הרבה בעולם, שכל אחד ואחד עושה לו נחת רוח ותענוג ושעשוע מיוחד מה שאין בחברו, שזהו בחינת 'ישראל אשר בך אתפאר', שהם כלולים מגוונים סגיאין. כי אין הקדוש ברוך הוא עושה שני דברים שווין, רק כל אחד יש לו דרך ונתיב כפי שורשו ברצון העליון" (ליקוטי הלכות, שומר שער ב, י).

לא. כך מסופר שם: "הרב ר' יצחק מחרשיוואטע שהיה מקורב לרבנו זצוק"ל, היה לו אח, ולקחו דאנדאר (י. מוססו)

כה. שיבצנו קטע זה בתוך השיחות השייכות לתורה ג' (אע"פ שרבי שמואל הורביץ לא ציין שיש לזה שייכות לתורה ג'), מאחר שיש לו שייכות לענין הנגיעה והחזנות, המבואר שם.

כו. נדפס אחר תורה ד' (עמוד לד).

כז. השייכות בין סיפור זה לבין התורה "אנכי", הוא לכאורה, מפני ששם מבואר שהצדיק מפריש לכל אחד דרך לפי שורש נשמתו. וכאן במעשה זה, הקפיד רבינו על אחיו של ר' שמואל אייזיק, על מה שקינא באחיו ולא רצה ללכת בדרך שהפריש לו רבינו לפי שורש נשמתו, שירבה בלימוד התורה.

כח. ראה מה שכתב בליקוטי הלכות: "כשאין זוכין למצוא הצדיק האמת, אזי צריכין להתענות הרבה. ועל ידי התענית שמשברין תאוות אכילה, על ידי זה נכנע מזונא דגופא, וממשיכין קדושת הצדיק, שהוא בחינת מזונא דנשמתא, ועל ידי זה יזכה למצוא על ידי שהמשיך עליו קדושתו על ידי התענית שהוא בחינת מזונא דנשמתא, כי אז ביום התענית המת, שהוא הנשמה, ניזון תחילה" (ליקוטי הלכות, שלחן ה. לו).

כט. = לשון חורבן. [מלשון: "והיתה 'תל' עולם לא תיבנה עוד" (זכריה יג יז)]. זאת אומרת, שרצה להעניש אותו על כך שהוא מתערב בעניינים אלו. ויש להמתיק הענין ע"פ המבואר שם בתורה ד', שכשאין האדם הולך בדרך שמפריש לו הצדיק לפי שורש נשמתו, יכול להתקיים בו מקרא שכתוב "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות". ולכן, מחמת שלא רצה זה ללכת בדרך אשר הפריש לו רבינו, רק רצה שיתנהג עמו כמו שמתנהג עם אחיו, לכן היה יכול להיעשות ממנו 'תל', ודוק.

אמנם, יש לציין שרבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, שלל שיחה זו. וכדאיתא בשיש"ק: "אמר לענין השיחה המודפסת

שיחות השייכות להתורות

ליקוטי מוהר"ן, סימן ה' לב:

התורה "בפחצוצרות". אמר מוהר"ן, שלא היה לו שום הרגשה^י, רק זאת נהנה לו^י; פירוש הפסוק "און שומעת" וכו'^י, לענין חותנו^י. עין בפסר אבניה ברזל בהתקרבות

הערות והארות

לחון, ונסע אחר ראש השנה לביתו. ואחר איזה שנים בא עוד פעם לרבינו ז"ל, ואמר עליו רבינו ז"ל איזה ווערטיל [= בדיחה] ונעשה צחוק, ונדחה מזה ולא נסע יותר. ואחר כך, אחר זמן רב אחר פטירת רבינו ז"ל דיבר עם ר' מאיר מטעפליק זצ"ל, סיפר לו שרבינו זצוק"ל ריחקו. אמר לו: זהו נקרא התרחקות? ביי אוא רעבין וואלט איך [= אצל כזה רבי הייתי] אפילו מניח את עצמי שיידוש עלי, עד זאל טרעטין אויף מיר. ורבי אברהם ז"ל הסביר, שרבינו ז"ל קיים אז מה שמביא בספר המידות, שאם מקרבין לאדם (לעבודת השם יתברך) והוא מסרב, מותר לדחפו בשתי ידיים. כי רבינו קירב אותו מאד ולא רצה, על כן ריחקו" (אבניה ברזל, סא).

ואיני יודע לשם מה ציין רבי שמואל, לעיין שם באותה מעשה. ולכאורה בא ללמדנו [מלבד ענין ההתמדה, שאנו רואים שרבינו הכניסו להתמדת הלימוד, כעין מה שהיה עם אחי רש"א, שאמר לו שעניינו הוא לימוד. מלבד זאת, בא ללמדנו] שמסיפור זו אנו רואים שמותר לו לצדיק ואף צריך לרחק את מי שאינו רוצה להתקרב, וה"ה לעניינינו, שכשאין האדם מרוצה ללכת בדרך שמפריש לו הצדיק לפי שורש נשמתו, יכול הצדיק להענישו ח"ו שיהיה נעשה ממנו 'תל' רחמנא ליצלו. יד"ר שנזכה ללכת תמיד בדרך שמפריש לנו רבינו הקדוש לפי שורש נשמתנו, אמן.

לב. נדפס אחר תורה ד' (עמוד ד).

לג. באבניה ברזל (אות ה') הנוסח "שלא היה לו שום השגה". ואגב, בשיש"ק מסופר: "כשהיה רבי אברהם מדבר מתורה ה' שבליקוטי מוהר"ן חלק א', היה אומר: מאמר זה הוא מאמר קשה ועמוק" (שיש"ק ג הקצב).

לד. היינו שאת זה הבין, וזה גרם לו הנאה ותועלת.

לה. זה לשונו שם: "ותאמין, כי כל מצותא ומריבה שיש בין הצדיקים השלמים, אין זה אלא כדי שיגרשו סטרין אתרנין. וזה פירוש 'און שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין', לשון תלונה ומריבה. כשאתה שומע מריבות שבין הצדיקים, תדע, שזה משמיעין אותך תוכחה, על שפגמת בטיפי מוחך, שעל זה נאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, שאתה דבוק בסטרא דמותא, בחינת חמץ, בחינת ירד גבריאל וכו'. ותדע שנעץ קנה,

אחד לחתן לכפר הסמוך לרארד, שישב על התורה ועל העבודה, שהיה בחור טוב. והוא כשהיה שם, ולא היו לו החברים, נתבטל מלימודו ויצא מבית המדרש אל הנהר. והיה שם נפח שעשה מלאכתו, והביט על הנפח ועל הדגים שצודין שם, ועמד כך בלי מלבוש עליון ובלי חגורה. ופעם אחת נסע רבינו זצוק"ל דרך שם, וראה האברך הנ"ל איך שעגלה עוברת והיא מלאה מאנשים ועל השטאגעס [= המדרגות] שמבחוץ עומדים אנשים מכאן ומכאן, והבין שזה גוטער יוד [= ארמ"ה], וייסע דרך עליו כי שם היה הדרך. ונתבייש מעט, והתחיל לרוץ לביתו. אבל תיכף רמז רבינו זצוק"ל בידיו שיבוא אצלו, והוכרח לבוא. וביקשו ממנו שיראה להם אכסניה, ושאל אותו מי הוא, וענה לו. אמר רבינו: און, מיין יצחק'לס ברודער [= כך את של יצחק שלי]. והוכיח אותו, ואמר לו: מסתמא לקח אותך חותנך פאר דעם גוטען קינד [= בתור בחור טוב] כדי שתלמד וכו', ואתה מבטל ויוצא להסתכל על הנפח והדגים וכו'. עד שנתמלא תשובה וחרטה ובושה, ובכה הרבה מאד, ומאז נעשה מתמיד גדול.

ורבינו זצוק"ל קירב אותו מאד מאד. ואמר: מסתמא וועסטו וועלין פארין צו מיר [= מסתמא תרצה לנסע אלי] ויהיה לך מגיעות ותשבר אותם. תדע, שענין שלי הוא רק ראש השנה. וכן הוה, ובא על ראש השנה. והיה עיף והניח את עצמו לישן אצל השטיבל של רבינו זצוק"ל קודם ה'זכור ברית'. וכשהקיץ ראה רעש שאנשים נכנסים עם פדיונות לרבינו ז"ל, ורצה גם כן להיכנס, ושאל: מה עושין שם? והשיבו לו, שעושין וידוי דברים. וראה שהאנשים היוצאים, פניהם אדומים, מיט אויס גיוויינטע אויגין [= עם עינים בוכיות], ודיה לו חרטה על שבא, ומה היה לו לעשות. ודחף את עצמו להיכנס עם עוד אחד, ותיכף רמז רבינו זצוק"ל להאחד שיצא, ויצא. וסגר רבינו זצוק"ל את הדלת ואמר לו: נו, זאג [= תגיד] מה שהשם יתברך ואני ואתה יודעים. ולא רצה, וענה שאין לו מה להתוודות. ואמר לו רבינו זצוק"ל כמה פעמים: אָמור (היינו, התננה), והוא ענה בכל פעם: אין מה להתוודות. אז אמר לו רבינו זצוק"ל: מיך וועסטו נארען [= אחי תקנה?], ושמעתי כשאמר רבינו זצוק"ל הדברים הנ"ל, היכה עם אצבעו על חוטמו, ומשך התיבות 'מיך וועסטו נארען', הלא אני יודע מה שנעשה עמך גם בשכבך על משכבך. ודחפו רבינו זצ"ל

שיחות השייכות להתורות

ז

מוֹהֲרֵנָה לְרַבֵּנוּ ז"ל.

ליקוטי מוהר"ן, סימן ו' ל"ח:

הערות והארות

דער בא דעם [= הוא וכל אנשיו מופרכים אצלו, וכן אצל השני] [אמר: אני מאמין ששניהם אמת, מה שזה מדבר על זה, וזה מדבר על זה, כולו אמת. ומחמת זה נתרחק מכולם, והיה רגיל לקבוע לו שיעור בכל יום במכוון לדבר על החסידים בכדי להתרחק מהם] (אבניה ברזל, א).

ובאמת, טענה זו היתה בפיהם של כמה מהמתנגדים, שהיו מתלוצצים ואומרים שהם מאמינים לכל דבריהם של החולקים זה על זה. ומוהרנ"ת מזכיר פעמיים בדבריו טענה זו ומפריך אותה ואף כותב עליה שסברא זו קרובה לכפירה רח"ל. וזה לשונו:

"בעונותינו הרבים נתבלבל העולם מאד ונתרבה המחלוקת בעולם, ונעשה קטגוריא גדולה בין התלמידי חכמים בעצמם, עד שאין האחד יודע האמת לאמתו מי הוא הצדיק האמתי שיוכל לתקן אותו בשלימות. ומחמת זה מתגברים המתנגדים החולקים לגמרי על כל החסידים והצדיקים שהיה מימות הבעל שם טוב רבן של כל בני הגולה זכר צדיק וקדוש לברכה, כי מתלוצצים ואומרים שהם מאמינים לכל דבריהם של כל החולקים זה על זה. וממילא לא נשאר אצלם גם אחד מהצדיקים שיאמינו בו, כיזוע ליצנות זאת בעולם. אבל באמת לא כך המידה ולא כך יפה להם, וה' יתברך יסלח להם על זה וישיב ליבם אל האמת והאמונה. כי אדרבא אנו צריכין להאמין בכולם, בכל מי שמנהיג ישראל על פי דת תורת משה בכתב ובעל פה על פי הספרים המיוסדים על אדני פז של הגמרא הקדושה מדרשים וספרי הזוהר הקדוש וכתבי האר"י ז"ל וכו' בוודאי אנו צריכין להאמין בכולם" (ליקוטי הלכות, שבת ד, יג).

"כי זה עיקר תיקון החובלים, כשמתקרבים מתוך מחלוקת וספיקות, ומאמינים בכל הצדיקים אף על פי שחולקים זה על זה. לא כמו הליצנים שאומרים, מאחר שחולקים זה על זה הוא שומע דברי שניהם וחולק על שניהם, כי זהו דברי ליצנות ונוגעים בכפירות רחמנא ליצלין. רק האמת הוא להיפך, שצריך להאמין בכולם ולבלי להסתכל כלל על המחלוקת שביניהם. (וכמו שמבואר על פסוק און שומעת תוכחת חיים וכו' בהתורה בחצוצרות בסימן ה' ליקוטי חלק א' עין שם)" (ליקוטי הלכות,

תפילת המנחה ה' יב).

לח. נדפס בתוך תורה ה' (עמוד לח).

היינו חכמות חיצוניות נעוצים בים חכמתך, ובוודאי אם לא היה נפגם מוחך, לא היה נשמע לך מריבות שבין הצדיקים, ואין המריבה אלא בשבילך, כדי שתשוב ממות לחיים, מחמץ למצה, מחי"ת לה"א, ותשוב מיראה רעה, מקול פגום, מחכמה פגומה ליראה טובה, לקול טוב, לחכמה טובה" (ליקוטי מוהר"ן, ד).

לו. כי חותנו של מוהרנ"ת, רבי דוד צבי, התרחק מהחסידים מחמת שראה שהם מדברים זה על זה, ויש מחלוקת בין הצדיקים בעצמם. ועתה התיישב לו למוהרנ"ת טעם ענין זה. וכמובא באבניה ברזל: "ואחר כך שמע מרבינו ז"ל התורה בחצוצרות סימן ה'. ואמר שלא היה לו שום השגה בהתורה הנ"ל, אלא היה נראה לו הפשט של הפסוק 'און שומעת תוכחת חיים' וכו', כי זאת היה נצרך לו מאד כדי שיתורץ לו עיקר הקושיא של חותנו הרב ר' דוד צבי ז"ל, מה שהחסידים חולקים זה על זה" (אבניה ברזל, ח).

ובספר רינת ציון (סימן ה) כתב: "ואז כשאמר רבינו זל"ה 'ותאמין כי כל מצותא ומריבה שיש בין הצדיקים השלמים אין זה רק שיגרשו סטריין אוחרנין', עם הפסוק 'און שומעת' וכו', אמרו אחר כך אנשי הקיבוץ למוהרנ"ת זל"ה שבה נתישב דעתם כל כך, כי לא הבינו מקודם איך יהיה על אור קדוש וטהור ובהיר כזה איזה קנטור, ובפרט חס ושלום מחלוקת. אך כששמעו מאדמו"ר הפירוש של זה הפסוק און שומעת וכו', הבינו שזה לטובתם, עיין שם היטב התורה הזאת. ומאז והלאה לא היה קשה להם שום קושיות מהמחלוקת, אפילו על גדולי גדולים, כי זה רק כדי שיזכו המון עם לחיים, בחינת תוכחת חיים" (רינת ציון, ה' עי"ש באדיבות).

לו. ששם מסופר ענין זה, שחמיו של מוהרנ"ת נעשה מתנגד על כלל החסידים, מחמת שראה שמדברים זה על זה. וכך מסופר שם: "חותנו היה מתנגד גדול, מאחר שבתחילה רצה להתקרב לכת החסידים, ונסע להרב הצדיק הרב ר' פינחס מקאריץ זצ"ל ונראה ישר בעיניו, אך שמע שמדברים מאד על הרב הצדיק הרב ר' מיכלי זצ"ל מזלאטשוב. ואחר כך נסע להרב ר' מיכלי מזלאטשוב, וגם הוא ישר בעיניו. אך מזה נפל, ששמע שגם הם מדברים על הרב ר' פינחס הנ"ל ואנשיו. דער איז בייא דעם אפ גפאסקיט ער מיט זיינע מענטשין אין

שיחות השייכות להתורות

בְּשֹׁמֵר רַבְּנוּ ז"ל תוֹרָה ו' "קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ" וכו' יט, אָמַר: "אִין אִמָּאֵל גִּיט מַעַן אַ פֶּאטֶשׁ" פ. וְקִיָּם זֶאֶת מוֹהֲרֵנִי"ת ז"ל כ"א; פֶּעַם אַחַת הָיָה אִישׁ אֶחָד מֵאֲנִי"ש אוֹמֵר תְּהִלִּים בְּכֹנָה גְדוֹלָה, וְאַחֵר מֵהַלּוֹמְדִים לָמַד, וְאָמַר שְׁמַבְלָל אוֹתוֹ מֵהַלְמוּד, וְהִלֵּךְ וְהִפָּה אוֹתוֹ. וְאָז פֶּא מוֹהֲרֵנִי"ת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְהִרְגִּישׁ זֶאֶת, וְשָׁאַל: עַל מָה הִפִּית אוֹתוֹ? עָנָה לוֹ: אֶפְשָׁר גַּם אַתָּה רוֹצֶה לְהַכּוֹת אוֹתִי כ. וּבְתוֹךְ הַדְּבוּרִים הוֹשִׁיט לוֹ הִלָּה. וּבָא לוֹ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ שְׁעָתָה יְקִיָּם מֵאִמֵּר רַבְּנוּ ז"ל הֵנִי"ל כ, וְקִיָּם בּוֹ תִּכְפָּה, וְהִפָּה אוֹתוֹ עַל הִלָּהי כד.

הערות והארות

והן את ההכאות לילדים. אולם אמר רבנו: אמאל גיט מען א פאטש = פעם נותנים סטירה. והיו אנ"ש אומרים שתדיר צריך האדם לדחות את ה'פעם' לפעם אחר" (שישיק ב. רב). עוד איתא שם: "על מאמר רבינו ז"ל לענין תורה ו' שבליקוטי מוהר"ן, שאמר: אמאל גיט מען א פאטש = פעם נותנים סטירה - אמרו: מאתר שאי אפשר לדעת מתי הוא הפעם הזה, כי אף שחושב שמן הראוי שייתן סטירה והכאה לענין זה וזה, אף על פי כן מאחר שיכול להיות שמהראוי ליתן הכאה בפעם אחרת, על כן ימנע עצמו תדיר מלהשתמש בדרך זו" (שישיק ד. לב).

אך כאן, לא משמע כ"כ ששיחה זו נאמרה לענין חינוך הבנים, אלא באופן כללי. והאמת הוא, שלגבי הכאת ילדים, מצאנו שיחה אחרת, במכתבו של ראבר"נ, שכתב: "שמעתי מאבי ששמע ממורנ"ת ז"ל, שמאד הקפיד רבינו ז"ל על הכאת הבנים כי יש בזה סכנה. ובלשון תימה אמר פעם אחת למורנ"ת: א קינד שלאגט מען [= לילד מכים]!! (בלשון תימה כנ"ל). ומאמר הכתוב 'ואוהבו שחרו מוסר' (משלי יג. כד), פירשו חז"ל ולמדו: 'כד תמחי ליעוקא לא תמחי אלא בערקתא דמסאנא' (ב"ב כא ע"ב) [= כשתכה לילד לא תכה אלא בשרוך של געל], יען אשר בזה לבד לא נמצא סכנה כנ"ל" (מכתב רבי אברהם, מכתב ז).

וכמובא מעשה זו באבניה ברזל: "מוהרנ"ת היה רגיל ליקח אורח הנשאר בבית המדרש, אשר שום אדם לא רצה ליקח אותו (מארחי פרחי), ולקח אותו הוא. ופעם אחת לקח אורח שפל, בבגדים נבזים מהנ"ל, ובנו לא רצה להתקרב אל השולחן לאכול אצלו סעודת שבת מפני כיחה וניעה והוסען [= והשישען] שלו, והיכה אותו מוהרנ"ת. וכשבא אל רבינו זצוק"ל, ודרכו היה לספר הכל לפני רבינו זצוק"ל. ואז אמר לו רבינו זצוק"ל: איין מאהל, וויל איך טאקע זאלסט נעמען א אורח הגון, כדי שתוכל לדבר עמו תורה. און ווידער א קינד שלאגט מען? [= ראשית אני רוצה שתיקח באמת אורח הגון, כדי שתוכל לדבר עמו תורה. ועוד, לילד מכים?] בתמיה" (אבניה ברזל, ה).

לט. השייכות בין סיפור זה לתורה ו', הוא לכאורה, כי בתורה ו' מבואר שכשמבזים אותו צריך לידום ולשתוק, ולכן הוסיף רבינו ואמר שיש פעם שצריכים לתת 'פאטש', ולא להבליג ולשתוק על בזיונו.

מ. = ולפעמים נותנים סטירה.

מא. ועתה הולך ומספר מתי קיים זאת מוהרנ"ת.

מב. היינו, שענה לו בחוצפה, כאומר: מה אתה מתערב בענייני? וכי אתה רוצה אולי גם להכות אותי. ועיין בליקוטי הלכות (חובל בחבד ד, ב) ותמצא נחת.

מג. מה גם שהוא עצמו הושיט לו את לקחו. ועיין בשו"ת מהרי"ט שהביא את דברי הגמרא בסנהדרין (דף פה ע"א) שאמרו שבאחד שאינו עושה מעשה עמך פטורים על הכאתו, וכן את דברי הגמרא בבבא מציעא שאמרו: "רב סעודם אחוה דרבא הוה תקיף אינשי דלא מעלו, ומעייל להו בגוהרקא דרבא. אמר ליה רבא: שפיר קא עבדת, דתנינא: ראית שאינו נוהג כשורה, מגין שאתה רשאי להשתעבד בו - תלמוד לומר לעולם בהם תעבודו ובאחיכם. יכול אפילו נוהג כשורה - תלמוד לומר ובאחיכם בני ישראל איש באחיו וגו'" (בבא מציעא עג ע"ב). והסיק מהרי"ט מזה, שמותר להכות רשע, ורק מי שהוא רשע כמותו אסור לו להכות את חברו הרשע, עיי"ש (שו"ת מהרי"ט, אבן העזר, סימן מג) ותבין לעניינינו.

מד. ומאנ"ש שמעתי רמז נאה בדרך צחות, שכן מצאנו אצל משה רבינו שכשיצא לראות בסבלות אחיו, "וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו", אז נתעורר גם הוא "ויך את המצרי". ועיין בליקוטי הלכות (טיקון ה, כז) ותמצא נחת.

ואגב; בשיש"ק מובן שהשיחה שאמר רבינו "אמאל גיט מען א פאטש", נאמרה לגבי חינוך הילדים, וכך איתא שם: "כידוע, שלל רבינו מאד בחינוך הבנים, הן את ענין השעשוע עמהם, כמבואר בספר שיחות הר"ן סימן נ"ט,

שיחות השייכות להתורות

ט

ליקוטי מוהר"ן, סימן ט' מה:

לא להוציא הנר חלק, נציג מהשקד להתורה הזאת מ:

פעם הרגיש מוהרנ"ת ז"ל גדל מעלת התפלה, ממאמר חז"ל שהמלאך הממונה על התפלות צריך להשביע כל תפלה שתגיע מעצמה למקומה למעלה מ. נראה שגם הוא איננו יודע את מקום כל תפלה ותפלה מ.

ליקוטי מוהר"ן, סימן י"ז מ:

בעת שאמר רבנו ז"ל התורה י"ז, הלך עם מוהרנ"ת למיל, ואמר לו: "וזאת אין לך עסק", מפני מה עשב זה יש לה תמונה כזו, ועשב זה יש לה תמונה אחרת. דאם אין שוין א גרעסערער תענוג ווי די תאוה"ב.

על התורה י"ז ששקד המעשה, שפעם אחת היה מוכיח את רבי אברהם י, אבי רבי נחמן

הערות והארות

מה. נדפס אחר תורה ט' (עמוד עא).

מו. השייכות בין שיחה זו לתורה ט', הוא מפני ששם מבואר ענין עליית התפילות, שכל תפילה עולה לשער ולמקום השייך לה, עיי"ש והבן.

מז. זה לשון חכמינו ז"ל בפסיקתא: "אמרו עליו על סנדלפון, שהוא גבוה מחבריו מהלך חמש מאות שנה, ומשתמש אחר המרכבה, וקושר כתרים לקונו. וכי תעלה על דעתך שיוזעים מלאכי השרת היכן הוא, והלא כבר נאמר ברוך כבוד ה' ממקומו, ואילו מקומו לא ראו. אלא משביע את הכתר, ועולה וישוב בראש אדונו. ובשעה שיגיע כתר, כל חיילי מעלה מזדעזעים, וחיות דוממות ונהמות כארי, באותה שעה עונין כולם ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות" (פסיקתא רבתי, פרשה כ).

מח. וכן כתב בספרו ליקוטי הלכות: "אין שום שכל שיוכל להשיג ולהבין עד היכן מגיע הכח של תפילות ישראל, אפילו של הפחות שבפחותים, בפרט מה שמתפלל כל אחד על צרת נפשו שהוא רחוק מה' יתברך. כי אפילו המלאך הקדוש שמקבל תפילות מיישראל וקושר מהם כתרים לרבו, אינו יודע להיכן להעלות הכתר הנורא הזה, רק הוא משביע אותו שיעלה מעצמו וישוב בראש קונו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה" (ליקוטי הלכות, העושה שליח לגבות

חובו ג, יג).

מט. נדפס בתוך תורה ה' (עמוד לח).

נ. אשר שם מבואר ענין זה, שהצדיק מחפש בכל דבר את השורש והסיבה מדוע נראה עשב זה כך ועשב זה כך, וכי.

זה לשונו שם: "הצדיק מחפש ומבקש תמיד אחר אלו הרצונות, להשיג ולידע רצון השם יתברך בכל דבר, כגון: מפני מה היה רצון השם יתברך שהארי יהיה לו כח וגבורה כזו, ובזו התמונה, ובזאת הטבע וההנהגה שיש לארי, ולהיפך, יתוש קטן הוא חלש כח מאד, ויש לו טבע ותמונה והנהגה אחרת. וכן בפרטי פרטיות, כגון בהאריה בעצמו: מפני מה זה האיבר של האריה צורתו כך, ויש לו כח וטבע כזאת, ואיבר אחר יש לו צורה אחרת וכח וטבע והנהגה אחרת. וכן בשאר כל הברואים שבעולם; דומם, צומח, חי, מדבר, שבכולם יש שינויים רבים לאין מספר בין כל אחד לחברו, וכן בכל אחד ואחד בעצמו יש בו שינויים רבים בפרטי פרטיות בין כל איבר ואיבר, וכיוצא בזה בעשבים ואילנות ושאר פרטי הבריאה, שבכולם יש שינויים רבים מאד בתמונותיהם ובכוחותיהם והנהגותיהם. והכל היה מחמת רצון הבורא יתברך שמו, שרצה שזה יהיה כך וזה כך. והצדיק מחפש תמיד אחר אלו הרצונות, ומשיג ומוצא אותם על ידי ההתפארות שמוצא בישראל בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות" (ליקוטי מוהר"ן, יז).

נא. היינו, כי הצדיק בעצמו עוסק תמיד בזה לגלות את טעמי הבריאה (כמבואר שם בתורה), אבל שאר בני אדם אין להם עסק והשגה בזה.

נב. = זה כבר תענוג גדול יותר מהתאוה ההיא.

נג. אשר שם מבואר ענין "זרע הילודים", וזה לשונו שם: "ודע שלפעמים, כשהרע רואה שהטוב משתוקק וממשיך עצמו ורוצה לחזור למקומו, אזי הם מתגברים על הטוב ביותר ומביאים אותו לתוך העלמה יתרה, דהיינו שמביאים

שיחות השייכות להתורות

מטולטשין יי, על שנתרחק קצת. והיה מהרהר בתשובה, וענה לו: "מה אעשה שקשה לי להיות איש פשר?" אחר כך נכנסה אשתו לעבור, והולידה את רבי נחמן מטולטשין. ואמר מוהרנ"ת עליו שהוא מזרע הילודים.^י ועוד על אחד, אמר מוהרנ"ת שהוא מזרע הילודים.^י

ליקוטי מוהר"ן, סימן כ"א נה:

כדי שלא להוציא הנזיר חלק, נכתוב איזה שיחות מענין צעקת הע' קלין להולדת המוחין:^י רבי אברהם ז"ל ספר, שפעם אחת היה אביו רבי נחמן מטולטשין ז"ל מיגע את עצמו בעשיית הספה של מוהרנ"ת ז"ל בערב סבות,^י ובלילה^י אמר למוהרנ"ת ז"ל: "אם מיגעין את עצמו כל היום בעשיית הספה, אז טועמין טעם אחר בהספה"^י. אמר לו מוהרנ"ת ז"ל: "זה לא בחנת ולא גסית עדין – לצעק כל היום לפני השם ותפרך רבוננו של עולם הטעימנו טעם ספה, איזה טעם שטועמין אחר כך בהספה"^י.

הערות והארות

מטולטשין זכה להתקרב למוהרנ"ת, ואף זכה להיות ממעתיקי השמועה ומוסרי המסורת לדורות עולם. (ומסיפור זה משמע שביותר שיך ענין זה לגבי המחשבות שיש לו לאב בסמוך לעת המשכת הנשמה, והבן).

נז. והיינו, שהעיד מוהרנ"ת על אותו אחד, שהטוב שיש בו הוא מהטוב שהיה כבוש באביו, ויצא לפועל ולגילוי אצל זרעו.

נח. נדפס בתוך תורה כ"א (עמוד קטא).

נט. כמובא שם בתורה כ"א: "והצעקה שאדם צועק בתפלתו ובתורתו, כשנסתלקין המוחין בבחינת עיבור, אלו הצעקות הם בחינת צעקת הולדת, והקדוש ברוך הוא שהוא יודע תעלומות של המוחין איך נתעלמו, הוא מאזין צעקתנו, והצעקה הוא במקום צעקת השכינה, כאילו השכינה צועקת, ואז מולדת המוחין" (ליקוטי מוהר"ן, נא).

ס. באבניה ברזל (אות יב) מוסיף: "שהיה דרכו לאכול אצל מוהרנ"ת".

סא. בעת האכילה (אבניה ברזל, שם).

סב. כי מצוה שמתייגעים עליה, טועמים בה טעם אחר לגמרי, כידוע.

סג. ודבר זה מבואר ע"פ תורה כ"א, שכשהאדם צועק להשם יתכרך שיטעים אותו טעם סוכה, מוליד ע"י הצעקות את המוחין וההשגות, וזוכה לטעום טעם אחר לגמרי בהסוכה.

אותו לתוך פנימיות מחשבתם, דהיינו שמתחילים לחשוב מחשבות על זה הטוב, ועל ידי זה מכניסים את הטוב בתוך העלם והסתר יותר, בפנימיות מחשבתם, ואז יוצא הטוב על ידי הולדה שמולידים, כי הטוב הוא גנוז ונעלם בפנימיות מחשבתם ומוחם כנ"ל, ומשם ההולדה, ועל כן יוצא הטוב בזרע הילודים, ואז אין כח בהרע של הילודים להתגבר על הטוב שבתוכם, ואז יוצא הטוב על ידי הילודים ונעשו גרים" (ליקוטי מוהר"ן, יז).

ואע"פ ששם מדבר רבינו על ענין ה"גרים", אעפ"כ דבר זה שיך אצל כל אחד, שהטוב הכבוש בתוכו יוצא אצל זרעו אשר מוליד, כפי שמוכן מהסיפור הזה. וכן תמצא בדברי הרה"ק מטשעהרין (לגבי קדושת שבת) שפירש ענין זה אצל כל אחד, וזה לשונו: "זה בחינת קדושת הזיווג של שבת, כי אז אפילו אם נכבש ח"ו הטוב שבו כל כך עד שנתעלם בתוך פנימיות מחשבתו, אזי על ידי קדושת שבת יזכור הטוב את מעלת קדושתו בשרשו, ויתגבר לצאת ולהתלבש בשעת זיווגו בתוך זרע הילודים, ועל ידי זה יהיו בניו צדיקים ותלמידי חכמים" (יקרא דשבתא, סימן יז).

נד. בנו של רבי ישראל שו"ב, אחיו של רבי ראובן יוסף, הנזכרים לעיל.

נה. ועל שמו נקרא בנו של רבי נחמן טולטשין, אברהם.

נו. והיינו, שמחמת שהיה בלב אביו הרהורי תשובה, אע"פ שלא יצאו לפועל והתרחק מרבינו, אעפ"כ יצאו הרהורי תשובה אלו לפועל ולגילוי בזרעו שהוליד, ובנו רבי נחמן

שיחות השייכות להתורות

יא

ועוד ספר רבי אברהם ז"ל, איך שאביו רבי נחמן ז"ל עמד תחת החלון בעת הולדתו^{סד} בתו^{סה} ז"ל, שהיתה יושבת על המושב, והיתה צועקת הע' קלין של חבלי לדה^{סו}. ואמר בזה הלשון: "אזוי האפן ערליכע יידען גישריגן פריש און גיוונד"^{סז}.

וכן ספר, שמוננו מוהרנ"ת הקדוש ז"ל אמר, שמה שזכה לידע מרבנו ז"ל יותר משאר תלמידי רבנו ז"ל, היה רק מהלילי שבתות שבתות^{סח} [שהתנוצצות הקדשה והיראה שהיה על פני רבנו ז"ל בלילי שבתות היה אין לשער כלל, במובא פתי מוהר"ן^{סח}. ומי שהיה

הערות והארות

וגם כל המסובין על שולחנו ברכו ברכת המוציא ואכלו את פיתם, ותיכף אחר שאכל פרוסת המוציא, עלה במחשבתו למקום שעלה, והתדבק בו יתברך בדבקות גדול וביראה נוראה, וישב בשתיקה ובעיניים פקוחות ובדבקות עצום ונפלא כל הלילה, ולא הושיטו שום מאכל על השולחן, כי נבהלו מפניו מאד, והיו מתייראין לבלבל אותו. ובתוך כך האיר השחר ותנץ החמה, וברכו ברכת המזון, ונפטרו מעל השולחן" (חיי מוהר"ן, דס).

וכן איתא בשיחות הר"ן: "זעיניו היו מאירות כשמש וכירח ממש, בפרט בשבת קודש היו עיניו מאירות מאד מאד, ופניו היו מאירות ומאדימות מאד בשבת קודש. ומי שלא ראה עוצם קדושתו ורשפי שלהבת דבקותו בשבת קודש, וסדר הקידוש שלו בליל שבת עם סדר השולחן, והניגון שהיה מזמר 'אתקינו סעודתא' 'אזמר בשבחין', ואיך שהיה מזמר שאר הזמירות 'כל מקדש', 'מנוחה ושמחה', 'ראשת חיל', 'ומעין עולם הבא', ומי שלא ראה זאת, לא ראה טוב מעולם, וכל מי שעמד אז באותו מעמד, היה מעיד שלא יהיה נראה כזאת עד שיבוא משיח צדקנו. ואילו כל הימים דיו וכו' אי אפשר לבאר אפס קצה, ועוצם היופי והקדושה הנוראה והיראה העצומה ועריבת נעימות דבקות הנפלא שהיה אז, בענוה באמת, אשר לא נראה כזאת בעולם. וכל זה לפי תפיסת דעתנו, מלבד סתרי נסתרות שהיה לו בזה. קודם הקידוש היה נוטל הכוס בידו, והיה עומד זמן רב עם הכוס בידו לפני השולחן בשתיקה, ולא היו שומעין ממנו כי אם קצת קול השתוקקות, ועלה אז למקום שעלה. אחר כך, אחר ששהה הרבה מאד, פתח פיו בנעימות נפלא: יום השישי כו'" (שיחות הר"ן, קסט).

"ומי שלא שמע אותו כשהיה מזמר בשבת 'אזמר בשבחין' בליל שבת, ו'אסדר לסעודתא' בבוקר, וכן שאר הזמירות, 'כל מקדש' ו'מנוחה ושמחה' וכו', לא שמע טוב מעולם. אשרי און שמעה זאת, ואשרי מי שישמע זאת לעתיד בעולם הבא" (חיי מוהר"ן, תקכ).

סד. אין כוונתו על העת שנולדה בתו, אלא על העת שעמדה בתו ללדת.

סה. ושמה: רחל ע"ה. היתה ידועה בצדקתה אצל אנ"ש, בפרט במצוות הכנסת אורחים, ונהגו לכנותה "רחל אמנו". היא היתה מכינה הרבה חלות לכבוד שבת קודש, אך מחמת ריבוי האורחים בליל שבת, קרה לא פעם שלא נותרו חלות לסעודת היום של שבת קודש. רחל הכירה בגדולתו וקדושתו של אחיה רבי אברהם, והייתה רגילה לספר על עבודתו המופלגת. שני בנים נולדו לה ולד' יחיאל בעלה: ד' נחמן ור' אבא לישינסקי.

סו. כמובא בליקוטי מוהר"ן: "שקודם הלידה היא צועקת שבעין קלין, כנגד שבעין תיבין שבמזמור 'ענך', שבלא זה אי אפשר לה לילד" (ליקוטי מוהר"ן, לו).

סז. = כך צעקו יהודים כשרים, בהיותם בריאים ורעננים.

כי האנשים כשרים צועקים ע' קלין כדי לצאת מהמידות רעות של הע' אומות, ולהשיג הע' פנים של תורה, כמבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ל"ו. כי "כשרואה שהמח והדעת נעלם ממנו בבחינת עיבור, הוא צריך לצעוק הרבה לה' יתברך, כמו היוולדת קודם הלידה ממש" (ליקוטי הלכות, גלות ד, ה).

סח. הדגיש "שבתורף", כי אז הלילות ארוכות מאד. ומובא בשיש"ק; "מוהרנ"ת אמר, מען קען פועלן א ווינטערדיגע פרייטיג צו נאכט, אזוי ווי די נאכט פון כל נדרי = בליל שבת קודש חורפי אפשר לפעול למעלה כמו בליל 'כל נדרי', כשזוכין בלילה ארוך כזה לעבוד אותו יתברך באמת" (שיש"ק ב, תקו).

סט. וכך מובא שם: "שמעתי שהעבודה שלו וקדושתו הנוראה, והיראה שהייתה על פניו בליל שבת קודש, ובפרט בימי נעוריו, היה עד בלי שיעור וערך כלל. ופעם אחת נטל את ידיו ובירך ברכת 'המוציא' בסעודת ליל שבת קודש,

שיחות השייכות להתורות

אָצֵלוֹ אָז, הָיָה נוֹפֵל עָלָיו יִרְאָה וּבּוֹשָׁה גְדוּלָּה מְאֹד עַל פָּנָיו, עַד שֶׁרָבִינוּ ז"ל הָיָה מְכַרְח אָז לְהֵיוֹת בְּמִסּוּה עַל פָּנָיו, וְהָיָה אוֹמֵר אָז תּוֹרָה בִּירְאָה גְדוּלָּה]. וְכָל הַתְּלַמִּידִים ז"ל, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם הַתְּנוּצָצוֹת וְכו', כִּי ז"ל, אָף עַל פִּי כֵן הָיוּ הוֹלְכִים אַחֵר כֶּךָ לִישׁן. וּמוֹהֲרַנ"ת ז"ל מַחְמַת בּוֹעֲרוֹת ע"י לָבוֹא לֹא הָיָה יָכוֹל לִישׁן, וְהָיָה יוֹצֵא חוּץ לְהַעִיר בְּרִסְלָב תַּחַת הַהָר אֲצֵל הַנֶּהָר בֵּיק"ע, וְהָיָה צוֹעֵק כָּל הַלַּיְלָה ע"י (בְּגִנּוֹן הַמְּעוֹרָר הַלֵּב): "רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין בְּרִסְלָב בְּרַעְנוֹט אִי פִייעֶר, פִּייעֶר אַרְיִין דָּאם פִּייעֶר מִיר אֵין הָאָרֶץ אַרְיִין" ע"י. וּבִבְקָר הַשָּׁכֶם, הַתְּפִלָּל בְּהַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוּלָּה, וּבִפְרָט 'נִשְׁמַת' הָיָה אוֹמֵר בְּגִנּוֹן הַמְּעוֹרָר הַלֵּב מְאֹד הִידוּעַ לֶאֱנ"ש ע"י, וּמִנָּה הָיָה מוֹלִיד הַמוֹחִין שְׁלוֹשׁ ע"י, וְזָכָה לָמָּה שְׁזָכָה, אֲשֶׁרִי לוֹ.

הערות והארות

המוחין, ולהשיג מה שהשיג, יותר מכל שאר התלמידים, אשרי לו.

ואעתיק לפניך דברים נפלאים ממוהרנ"ת בענין הולדת המוחין על ידי הצעקות, אשר מהם תבין שצריכים לצעוק בפשיטות ממש, כמו תינוק הצועק ובוכה בקול גדול. וזה לשונו: "וזה בחינת מה שדרך התינוק לצעוק הרבה כל ימי קטנותו, כי מיום לידתו עד תשלום ימי קטנותו אז הוא בחינת הולדת המוחין שצריך להולידם ולגלותם מבחינת עיבור לבחינת לידה, כמו שנראין בחוש שהדעת נתגדל עם התינוק. על כן הטביע ה' יתברך בטבעו שיצעק הרבה, כי להוליד המוחין מתעלומתו, להוציאם מבחינת עיבור, צריכין צעקה, בחינת צעקתנו יודע תעלומות, כמו שמבואר בהתורה הנ"ל. ומה צריך האדם ללמוד, לענין עיקר המח והדעת האמת, להשיג התורה הקדושה ולהכיר את הבורא יתברך, שכשרואה שהמח והדעת נעלם ממנו בבחינת עיבור, הוא צריך לצעוק הרבה לה' יתברך, כמו היולדת קודם הלידה ממש, וכמו התינוק הצועק בימי קטנותו כדי להוליד המוחין וכנ"ל. כי בענין המוחין יש כמה בחינות עד אין מספר, כי צעקת היולדת והתינוק הוא להוליד המוחין הפשוטים שהטביע ה' יתברך בדעת האדם, אבל אחר כך צריך האדם בעצמו להוליד עיקר המוחין, שצריך להשיגם על ידי עבודתו, ושם עיקר בחינת עיבור ולידה וגדלות ומקיפין וכו'. וכשהמוחין הוא בבחינת עיבור והעלם, צריך צעקה הרבה כדי להולידם מתעלומתו, מכל מקום שנתעלמו המוחין שלו, כל אחד לפי בחינתו, בבחינת צעקתנו יודע תעלומות, כי רק הוא יתברך יודע תעלומות המוחין של כל אחד להיכן נתעלמו, ואי אפשר לגלותן מתעלומתם כי אם על ידי צעקה" (ליקוטי הלכות, גילוח ד, ה).

ע כעין מה שהיה אצל משה רבינו, אשר קרן עור פניו, ובדברו עם ישראל כיסה פניו במסוה. "וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה, והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו לדבר אתו" (שמות לה, לה).

עא. כדי לקום בחצות הלילה ולעסוק בעבודת ה' (כן הדגיש רבי לוי יצחק בודר זצ"ל).

עב. צ"ל: תבגרת.

עג. הלא הוא הנהר "בוג", החוצה את העיירה ברסלב. (קברו של מוהרנ"ת, נמצא על ההר הסמוך לנהר זה).

עד. אגב, בשיש"ק מובא: "הפליג פעם רבינו ז"ל מגדל הארת קדושת שבת, ואמר: יכול אברך לכסוף ולדבר לה' יתברך בליל שבת כל כך, עד שלא יידע להיכן נעלמה ועברה לו הלילה = א יונגערמאן קען זיך פארביינקען צו השם יתברך אין א פרייטיג-צו-נאכט, ער זאל נישט וויסן אוואו די נאכט איז אים אום געקומען" (שיש"ק ג, סח).

עה. = בברסלב בוערת אש, הבער את האש הזאת בתוך לבי.

עו. ואין זה ניגון המיוחד לאנ"ש, אלא היה זה הניגון והנוסח המקובל בכל אותו איזור באוקריינא (כן סיפר רבי לוי יצחק בודר זצ"ל), ובזה יובן גם מדוע אין אנו יודעים כ"כ בדורנו מהו אותו ניגון, כי לא נשתמר ניגון זה בקרב אנ"ש כ"כ, מאחר שלא היה ניגון מיוחד של אנ"ש, רק ניגון ונוסח ידוע בכל אותו איזור, אצל כלל החסידים.

עז. כי ככל שצועקים יותר, כך זוכים להוליד את המוחין. ולכן מוהרנ"ת שצעק כל כך להשם יתברך, זכה להוליד את

שיחות השייכות להתורות

יג

ליקוטי מוהר"ן, סימן כ"ב ע"ה.

כְּשֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל הַתּוֹרָה 'חוֹתֶם בְּתוֹךְ חוֹתֶם' ע"ה, וּמִחֲמַת שְׁנֵאמְרָה פְּתָאם בְּעַת שְׁהִיָּה רַבֵּנוּ ז"ל בְּחֶדֶר הַקָּמָן פ, עַל כֵּן לֹא הָיָה שׁוּם אִישׁ יוֹדֵעַ שְׁאָמַר כ"ה תּוֹרָה. אַחֵר כִּד נַעֲשֶׂה רַעֲשׁ שְׁאָמַר כ"ב רַבֵּנוּ ז"ל תּוֹרָה, וּבָאוּ אֲנָשִׁים מִן הַשּׁוּק, וְנַעֲשֶׂה דַחַק גְּדוֹל כ"ה. וְאָז אָמַר מוֹהֲרַנ"ת: "עַם הַגּוֹף אֵינִי יוֹדֵעַ מַה נַּעֲשֶׂה, אֲכַל הָרֹאשׁ שְׁמַרְתִּי שְׁהִיָּה אֶצֶל רַבֵּנוּ ז"ל פ"ה.

ליקוטי מוהר"ן, סימן נ"ב:

שִׁנְךָ לַהַתּוֹרָה נ"ב:

פַּעַם אַחַת דִּבֶּר מוֹהֲרַנ"ת מִהַתּוֹרָה 'הַנֶּעוֹר בְּלִילָה' פ"ה, וְאָמְרוּ קֶצֶת אַנ"ש שְׂרָאִים לְצֵאת יְחִידֵי בְּלִילָה. וְסִפֵּר לָהֶם שְׁהִיָּה מַעֲשֶׂה: בְּעַת שְׁבָאוּ הַהִיִּידִימָאקֶס פ, הָיָה הַדֶּרֶךְ שְׁאֲנָשִׁי הָעִיר בָּרְחוּ מִפְּנֵיהֶם, יַעַן שֶׁהָיוּ יָרְאִים מִפְּנֵיהֶם. וְהָיָה אַחֵר מִהַבּוֹרְחִים שְׁהִיָּה בְּעַל פֶּחָדָן גְּדוֹל, וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ: הַאִיךְ יֵצֵאת אַתָּה? פ"ה אָמַר לָהֶם: שְׂרָאֲתִי כָּל כִּד מִהַהִיִּידִימָאקֶס עַר שְׁשִׁכַחְתִּי שְׁאֲנִי בְּעַל פֶּחָדָן פ"ה.

הערות והארות

עח. נדפס בתוך תורה ה' (עמוד לח).

עט. בשבוע שאחר ראש השנה, תקס"ה (חיי מוהר"ן, נט).

פ. ולא בביהמ"ד הגדול, אשר שם היה דרכו של לומר תורה.

פא. אולי צ"ל: שאומר. (עיין בהערה דלהלן).

פב. אולי צ"ל: שאומר. דאל"כ מדוע באו, הרי כבר אמר. פג. כמובא בחיי מוהר"ן: "זכינו אחר כך ביום שני, שגילה לנו אז תורה גבוהה ארוכה ורחבה ועמוקה מאד, והיא התורה 'חותם בתוך חותם' שבסימן כ"ב. והתורה הזאת נאמרה פתאום, כי בתחילה ישב ודיבר עמנו כדרכו, ומקודם ציווה לאיש אחד להביא לו שמן ופתילה לתקן לו נר של שמן זית, ואחר כך הדליק הנר בעצמו. כי כן היה דרכו כמה פעמים שהיה פתאום מדליק נר של שמן זית, והדבר היה מובן שהיה ממתיק דינים בזה. ואז סמוך להדלקה, והנר היה דולק סמוך לשולחנו, והוא דיבר עמנו באימה גדולה, ובתוך כך ציווה להביא לפניו סליחה והביאו לפניו, ופתחה ואמר קצת מאיזה סליחה של יום כיפורים. והכל היה בפני כולנו, שהיינו עומדים סביבו והוא ישב על כסאו סמוך לשולחנו בחדרו. בתוך כך התחיל לדבר מהגן עדן והגיהנם, שהגן עדן והגיהנם הם בזה העולם וכו', ונכנס מענין לענין עד שגמר כל התורה 'חותם בתוך חותם' הנ"ל, ונשתתה האמירה בערך ארבע שעות. ומה שעבר אז, אי אפשר לספר בכתב. אשרי השעה, אשרי הרגעים שזכינו לעמוד לפניו. ואחר כך בשבת אחר סוכות אמר, שבשביל

התורה הזאת נתן אלף אדומים לשומר הפתח למעלה במקום שהיה שם וכו' כמבואר במקומו" (חיי מוהר"ן, יג). עיי"ש באריכות כל מה שהיה באותה עת.

פד. ויש קשר נפלא בין שיחה זו לבין המבואר בתוך התורה הנ"ל, כי שם בתורה כ"ב מבואר שצריכים לבטל את הגוף שיהיה כולו בטל אל הנשמה, וכן צריכין ההמונ-עם שהם בחינת גוף לבטל את עצמם אל הצדיק שהוא בחינת נשמה, עיי"ש. ולכן דווקא בעת אמירת תורה זו, היה ענין זה שביטל את כל הגוף כולו, כדי לשמוע ולקבל תורה מפי הצדיק שהוא בחינת נשמה, ודוק.

פה. אשר שם גילה רבינו את העצה, לצאת להתבודד בלילה חוץ לעיר.

פו. = כנופיות של שודדים ורוצחים. [עד שנות ת"ק נתונה הייתה כל אוקראינה תחת שלטון פולין. בשנת תק"ך לערך, מרדו כנופיות ההיידמאקים בפולנים, וכרגיל, היהודים המה המטרה הראשונה כל אימת שאומות מתגרות זו בזו, וכדבר הזה קרה גם כאן. אלפי יהודים נרצחו אז].

פז. היינו, איך לא פחדת לצאת מחוץ לעיר. ובשיש"ק ג. תקנה) מסופר, שאותו פחדן ברת לבית הקברות והתחבא שם בין הקברים. וכשחזר, שאלו אותו בני העיר: "איך לא פחדת להישאר לבד בבית הקברות כל הלילה?".

פח. וכמו כן ברוחניות, הפחד מיום הדין ומההתרחקות מה', מבטל את הפחד מהציאה לעיר בלילה. וכמובא

שיחות השייכות להתורות

היה אחד מאנשי שקנים זאת שנה תמימה.

מוהרנ"ת צוה לרבי נתן ממוחלביץ, שיקח אתו מקל פשיילך לקים זאת.

ליקוטי מוהר"ן, סימן ס':

על התורה ס' "פתח רבי שמעון":

פתוב שם שיש התבוננות בתורה שצריך לזה הון רב, ורצה רבנו ז"ל לקים זאת, ושלח את רבי שמואל מטעפליק לקח הקלייטין שהיו אומרים שהם מהפגל שם טוב

הערות והארות

בהתלהבות גדולה. ועל ידו נתעורר ונתקרב גם ר' מאיר ז"ל מטעפליק (שם, נח), עיי"ש עוד.

צ. כהשתדלות להישמר מהכלבים או שאר חיות רעות. וכן נהגו אנשי לדורות, שביציאתם לשדה היו לוקחים עמם מקל.

ואולי מן הענין לציין את מה שאירע עם רבי שמעון תלמידו של רבינו ז"ל: "פעם בהיותו בשדה מתבודד בינו לבין קונו, הבחין בדוב המתקרב ובה אליו. לא איבד עשתונותו, והלך וכרך בזריזות סביב ידו אחד מבגדיו, ותפס בידו סכין, וכשהתקרב אליו הדוב, זינק לקראתו, כשתוחב את ידו עמוק בפיו וקרע בסכינו את איברי פיו, עד שנפל פגר מת, כי מחמת הבגד שהיה כרוך סביב ידו, לא הצליח הדוב לנשכו בשיניו, וניצל ממנו" (שיש"ק ג קצט).

צא. זה לשונו שם: "דע שיש שבילי התורה, שיש בהם התבוננות גדול מאד, שאי אפשר לבוא להתבוננות הזאת, כי אם על ידי עשירות. כמו שבפשטי אורייתא 'אם אין קמח אין תורה', וצריך שיהיה לו על כל פנים פרנסה. כמו כן להתבוננות הזאת, שהוא גדול מאד, צריך שיהיה לו עשירות גדול מאד. שיהיה לו הון רב, ולא תחסר כל בה"

(ליקוטי מוהר"ן, ס').

צב. היינו שרצה לעשות גם השתדלות בפועל, להשיג הון. ומלבד זאת, רצה גם לקיים מה שאמרו חז"ל "לעולם ישליש אדם את מעותיו, שליש בקרקע" (בבא מציעא מב ע"א), וכמוכן מתוך דברי מוהרנ"ת להלן.

צג. מגדולי מקורביו של רבינו ז"ל. "איש עשיר ונכבד וירא אלקים" (לשון המבא"ד בספרו שיחות וסיפורים. כך שיש, אות ג). נלווה אל רבינו ז"ל לשמשו בנסיעתו בשנת תקס"ז, לקרימינטשאק, נאורייטש, אוסטרהא וזסלב (כמובא בחיי מוהר"ן סימנים קנא וקנב). כן נלווה אל רז"ל בשנת תקס"ח בנסיעתו הארוכה ללעמבערג. ובספרי רבינו מובא כמה פעמים שיחות

בספר השתפכות הנפש, בזה הלשון: "פעם אחת דיבר מורנו הרב רבי נתן זצ"ל מהדרך הקדוש הזה של 'הניעור בלילה' כפי שגעלה זאת אדמו"ר הקדוש זצ"ל, ואמר אז בזה הלשון: עוד יהיה זמן, שיהיה הדרך הזה דרך כבושה לרבים (כמו עכשיו הוא דרך כבושה בכל בוקר להניח טלית ותפילין). ואודות הפחדים שיש בזה, אמר אדמו"ר זצוק"ל, שאם היה לו בן יחיד, היה משלחו יחידי בלילה לשדה, ולא היה חושש לשום דבר. ואמר זאת על כל אדם, שאין לו לפחד כלל (כי שלוחי מצוה אינם ניזוקים). ומורנו הרב רבי נתן זצ"ל הוסיף לדבר בזה, ואמר על זה: כמו שכתוב בזהר הקדוש לענין הליכת כלב לחברון להשתטח על קברי האבות, ואין לא ירא מהענקים שהיו שם? וכתב שם הזהר הקדוש: מאן דאיהו בדוחקא לא מסתכל מידי, כך כלב בגין דהוה בדוחקא לא אסתכל מידי ואתי לצלאה על קברי אבהן וכו', עיין שם. וכן בענין הזה, כל מי שיודע ומחשב את עצמו היטב, שכהרף עין יפרחו ימיו ויצטרך לתת דין וחשבון מכל מעשיו, ולא יוותרו לו על שום דבר וכו', מי שמחשב את עצמו בכל זה, בוודאי לא יביט על שום פחד מהפחדים וכיוצא, ומכל שכן שבאמת אין בזה פחד כלל, כנזכר לעיל" (השתפכות הנפש, נט).

פט. היינו שבמשך שנה תמימה היה יוצא בכל לילה ליער להתבודד.

וראה בכוכבי אור, שכתב: "ר' אברהם צבי מברסלב הרבה לקיים קביעת עתים לתורה ולתפילה, והיה רגיל לקיים כפקודת רבינו ז"ל בליקוטי א' סימן נ"ב על המשנה 'הניעור בלילה' וכו'. ומוהרנ"ת ז"ל אמר עליו, שבקיום זאת הפקודה, הוא חידוש נפלא בין כל אנשיו ומקורביו" (כוכבי

אור, שיחות וסיפורים, אות נג).

עוד כתב שם: "ר' שואל מטעפליק היה חידוש נפלא בתבערת לבבו וריצתו לקיים בעצת רבינו ז"ל, על פי המשנה 'הניעור בלילה' וכו', וכל תפילתו ותורתו הייתה

שיחות השייכות להתורות

טו

וכו' צה. ורבי ברוך צ גם פן רצה לקח אותם, וכשראה רבי ברוך מן החלון איך שהנ"ל הולך בהשטריימיל צ בהרחבה צ לקח אותם, וקלל אותו בקדחת לשנה צ. ובא לפני רבנו ז"ל, וספר לו. אמר לו רבנו ז"ל: ווי דען, פאר רבי ברוך ווייזט מען אזא גרויסקייט? פ. אף על פי כן תדע, שנגזר עליך גזרה שתמות רחמנא לצלן, ובזה שקלל אותך עשה לך טובה ק שתכרח לחיות פרי שתתקיים הקללה ק, ונתקיים אחר פטירת רבנו ז"ל ק.

הערות והארות

צז. = כובע של שבת. ובשיש"ק (ב. קטז) מסופר שהלך בבגדי משי.

צח. היינו שהרה"ק רבי ברוך ראה שלא די שהוא בא לקנות את החנויות, אלא אף עושה זאת מתוך הרגשת רוממות, ומתהלך בבגדי כבוד.

צט. היינו, שקילל אותו שיהיה חולה במחלת הקדחת במשך שנה שלימה.

ק. = רק מה? וכי בפני רבי ברוך מתראים בכזה גדלות? (והיינו, שהיה צריך לכה"פ לבוא מתוך הכנעה, לבוש בבגדים פשוטים יותר). ובשיש"ק (ב. קטז) הנוסח הוא: "מיט אזא בגד האסטו זיך באוויזן פארן פעטער רבי ברוך? = עם בגד כזה התראית לפני דודי רבי ברוך?". והיינו, שהיה צריך להבין מדעתו, שכשמתראים לפני רבי ברוך, צריך להתנהג בהכנעה, ולא לעורר את קפידתו.

קא. וכידוע שכל קללותיו של הרה"ק רבי ברוך זיע"א [שהיה רגיל בקללות] היו בכוונה עמוקה, להמשיך טובה וברכה. וכבר ידוע שבעת הסתלקותו מצאווה רוכן על ספר הזוהר, שהיה פתוח בדף קפ"ד, וכך איתא שם: "ותא חזי, מסטרא דדינא קשיא נפקי רוגזא לתרי סטרין, חד דאתברך, וחד דאתלטיא. חד ברוך וחד ארור" (זוהר הקדוש, ח"א קפד ע"א), אשר שם מרומז שיש רוגז שהוא מצד 'ברוך', והוא רק לטובה ולברכה.

קב. ואחר שחלפה השנה, המשיך לחיות (ראה הערה לחל). "דאמרי אינשי, בת דינא בטל דינא" (סנהדרין צה ע"א), ומאחר שנדחה הגזר דין מות לשנה, נתבטל לגמרי (כך כתב רבי שמואל הורביץ במקום אחר).

קג. לא הבנתי כוונתו מה "נתקיים אחר פטירת רבינו". ואולי כוונתו שנתקיים מה שאמר רבינו שנתבטל הגזר דין ממנו, ורבי שמואל מטעפליק האריך ימים עד אחר פטירת רבינו. כי אכן, רבי שמואל הסתלק בשנת תקצ"א, שהוא כ' שנה אחר פטירת רבינו.

בשמו, מה ששמע מרבינו ז"ל (ראה לדוגמא: שיחות הרי"ן, קנב. חיי מוהר"ן, קסג).

ומה ששלח דנוקא אותו [מלבד הנסתרות לה' אלקינו] הוא בפשטות מחמת שהיה איש משא ומתן (כמובא בנכבי אור, אנשי מהרי"ן, ל), והיה מוכשר לכך.

צד. = לקנות את החנויות.

צה. חנויות אלו היו שייכות לפריץ, שהיה משכירם פעם בשלש שנים, והיה עושה 'מכרז' ומשכירם לכל המרבה במחיר. ונכדי הבעל שם טוב היו מוחזקים בשכירת אותן חנויות משך שנים רבות, ולכן לא היו אחרים מעלים את המחיר במכרז. אך באותה שנה, כשהגיע זמן המכרז, שלח רבינו את רבי שמואל טעפליקער, שיקנה את אותן החנויות (עי' שיש"ק ב. קטז), וכך הוה, שרבי שמואל קנה אותם.

וכמסופר בימי מוהרנ"ת: "בשנת תקס"ז, אחר שהתחיל בסוף שנת תקס"ו לספר סיפורי מעשיות וכו', אז אמר בראש השנה התורה 'פתח רבי שמעון', ואמר עת לעשות לה' וכו' (ליקוטי מוהר"ן סימן ס'), ושם מדבר מסיפורי מעשיות שעל ידי זה מעוררין מהשינה וכו', גם שם מדבר מענין עשירות שצריכין הצדיקים להתבוננות וכו', ומבואר שם שהעשירות הוא בשלש בחינות, שצריכין להשליש מעותיו שליש בקרקע וכו'. ואז שלח למז'בוז' וקנה החנויות שם וכו'" (ימי מוהרנ"ת ח"א, יב).

ואף אחר הסתלקותו של רבינו, נסע מוהרנ"ת לטפל בענין חנויות אלו, שנשארו בעיזבון הירושה. וכמסופר בימי מוהרנ"ת: "אחר כך בסמוך הוכרחתי לנסוע למז'בוז' בעסק העיזבון שלו, ונסעתי עם חתנו רבי יוסקה ז"ל, והיינו משובתי שבת קודש אצל אביו הרב הגאון מחמעלניק. ומשם נסענו למז'בוז', ולא פעלנו כלום בעסק שלנו של החנויות שלו, וחזרנו בפחי נפש" (ימי מוהרנ"ת ח"א, עד).

צו. הרה"ק רבי ברוך ממעז'בוז' זיע"א, דודו של רבינו הקדוש.

שיחות השייכות להתורות

ליקוטי מוהר"ן, סימן ס"ב:

התורה "ויסב" ס"ב:

היה מעשה: בתחלת התקרבות מוהר"ן ת"י רמז לו רבנו ז"ל שיאכל עמו ביחד, ונתעצל לאכל יי, והיה מתחרט על זה כל ימי חייו יי. ואמר רבי אברהם עליו השלום יי שעל פי התורה הנ"ל ניתא יי, כי שם מבאר שעל ידי אכילתן של ישראל נעשה יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה אפין באפין תקרבתא במלכא במלכא יי, היינו רבנו ז"ל ומוהר"ן ת"י.

הערות והארות

לסעודת הלילה, אולם מחמת שמוהר"ן לא התפלל עדיין מעריב, נשטט ממנה, ולא רצה רבינו להמתין עליו, וממילא לא סעד עם רבינו, עיין שם. אחר כך אמר מוהר"ן, שהוא מתחרט על שהאריך בתפילת המעריב, כי היה צריך להזדרז בתפילתו ולזכות לסעוד עם רבינו, שהזמין לסעודה" (שיש"ק ב, תרכא).

קז. רבי אברהם ב"ר נחמן, המבאר ד.

קח. היינו שע"פ המבואר בתורה ס"ב מובן מדוע הצטער כ"כ מוהר"ן על שלא אכל עם רבינו, שכן אילו היה אוכל עמו יחד היה יכול להיעשות יחוד נפלא מאד, יחוד אפין באפין, בבחינת "ויגש אליו יהודה" תקרובתא מלכא במלכא.

קט. זה לשונו שם: "דע, שעל ידי אכילתם של ישראל, נעשה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה אפין באפין, בבחינת ויאמר בועז לרות לעת האוכל גשי הלום. 'לעת האוכל' דייקא, היינו על ידי האכילה 'גשי הלום', דא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה. בחינת 'ויגש אליו יהודה', דא תקרובתא מלכא במלכא' (זוהר ויגש דף ר"ו, ועיין שם בפירוש הרמ"ז) (ליקוטי מוהר"ן, סב).

קי. עיין בביאור הליקוטים על תורה זו, שם מבואר שמה שניגש יהודה ליסוף מרמז על ההגשה שניגש ומתקרב היהודי אל הצדיק שהוא בחינת יוס"ף. וזה לשונו בסוף דבריו: "ואף על פי שכוונתו בזה על כלליות העבודות דקדושה, [שהעיקר בהם, היא ההתחלה והתחדשות כמוב"פ], תפס לדוגמא עבודת ההתקרבות והגשת יהודי [כי בלשון המדובר בינינו יצא זאת מפיו הקדוש] להצדיק, שהוא בחינת יוסף כידוע. ועיין בכל הנרמז לעיל ודו"ק ודו"ק ודו"ק" (ביאור הליקוטים, תורה סב). ועיין עוד בחכמה ותבונה סימן א'.

ועכ"פ מובן מכל זה שהיחוד בין רבינו ומוהר"ן הוא סוד יחוד יהודה ויוסף, ולכן אילו היו אוכלים יחד, היה נעשה תיקון גדול.

קד. באבניה ברזל (אמת ז) כתב ש"כמדומה" שהיה מעשה זה בחודש אלול תקס"ב, כשבא מוהר"ן לראשונה בחייו לרבינו ז"ל.

קה. באבניה ברזל (שם) מבואר שלא היה זה מחמת עצלות, אלא מחמת בוששה, שהתבייש לאכול יחד עם רבינו ז"ל. (וגם כאן אין כוונתו למידת העצלות ח"ו, אלא שלא מיהר לעשות זאת, מחמת בוששה, ופשוט).

קו. בספר אבניה ברזל פירט מעט יותר, וכך מסופר שם: "ואחר כך (אחר שבאו מוהר"ן ורבי נפתלי לרבינו לראשונה בסוף חודש אלול, תחילת הסליחות) מחמת שתיכף שמעו אשר אצל רבינו ז"ל העיקר הוא להיות אצלו על ראש השנה וכו', הבינו שאי אפשר להיות שם שמונה ימים רצופים, ולהתמהמה עד ראש השנה. על כן נסעו תיכף לביתם ובאו בחזרה על ראש השנה. וכמדומה שאז היה גם כן מעשה שרמז רבינו ז"ל למוהר"ן ת"י "צוק"ל שיאכל עמו ביחד ונתבייש לאכול עמו. ואחר כך נתחרט על זה כל ימי חייו. (והרב ר' אברהם ז"ל הסביר את זה על פי התורה ס"ב 'ויסב' תקרובתא מלכא במלכא על ידי אכילה)" (אבניה ברזל, ז).

ויש לציין עוד, למה שמספר מוהר"ן בעצמו בחיי מוהר"ן: "פעם אחת עמדנו לפניו והגיע זמן סעודת הלילה, והיה רוצה לאכול עמנו יחד, ואני לא התפללתי ערבית עדיין, והתחלתי להישטט ממנו ומן העולם שעמדו לפניו כדי לילך ולהתפלל ערבית, והוא ז"ל ראה זאת, ושאל: מה זאת? והשיבו לו: כי לא התפלל ערבית עדיין. ענה ואמר: איך אנו יכולין להמתין עליו עד שיתפלל, כי מי יודע מה יהיה נעשה ממנו על ידי התפילה, כי תפילה צריכין להתפלל במסירות נפש. ואם כן מי יודע מה יהיה נעשה ממנו. והבן הדברים, כי כך צריכין באמת להתפלל במסירות נפש כזה ובביטול כזה, עד שיוכל להיות שיהיה נעשה ממנו ענין אחר לגמרי על ידי התפילה" (חיי מוהר"ן, תקצח). ובשיש"ק מסופר על אודות כך: "בספר חיי מוהר"ן סימן תקצ"ח מסופר, איך שהזמין רבינו את מוהר"ן ת

שיחות השייכות להתורות

יז

ליקוטי מוהר"ן, סימן ק"צ:

התורה "כל אשר דבר ה' נעשה", נאמרה לרבי ישראל אביו"ע, וקנו של רבי נחמן מטולטשין י"ב. בשעה שפא לרבנו ז"ל אמר לו: "איהר זענט דאך א למדן, וועל איך אייך זאגן א לומדישע תורה" י"ב. וגם השיחה "קשה לקרב את הזקנים" נאמרה אליו י"ב.

ובשביעות שאז נאמרה התורה י"ב, אז בא רבי ישראל הנ"ל לרבנו ז"ל על ידי מוהרנ"ת. שהיה רבי ישראל נוסע לכמה גדולים לפלפל עמם בענין שחיטתו, וכשפא לרבי דוד צבי ראה שכליל שבת בא חתנו מוהרנ"ת והולך לחדרו לומר "שלום עליכם" ו"אשת חיל", וחזתנו ממתינ עליו. והבין רבי דוד צבי שקשה לו, ואמר לו: "ער מיינט גאלע ערינצט" י"ב. ואחר כך באמצע הפעודה, בשפלפל עמו, ענה מוהרנ"ת גם פן איזה דברים, והבין רבי ישראל שהוא למדן. ואחר כך כשצסע, רצה גם פן לטול רשות מרבי נתן י"ב, ואמר לו רבי דוד צבי: מסתמא הוא מאריך בתפלתו בזהחסידי-שטיבל י"ב, והלך אצלו, וכשפא לפתח שמע שאומר תהלים בכונה גדולה י"ב, ולא רצה לבלבלו, והמתין עד שגמר. ואז אמר לו

הערות והארות

ר"ו החילוק שבין עול ימים לזקן, עיין שם. וכן שמענו וראינו כמה פעמים שקשה לקרב הזקנים" (חיי מוהר"ן, תקמג).
קטו. כאן כתב רבי שמואל הורביץ בסוגריים: "ס"ז בשנת תקס"ז". ואינו מובן כ"כ, כי לכאורה היה מעשה זה בשנת תקס"ה, כשהיה רבינו בזאסלאב, כמובא בחיי מוהר"ן.

קטז. = הוא מתכוון ברצינות גמורה.

ויש לציין שרבי לוי יצחק בנדר זצ"ל אמר שהסיפור הזה, על אודות אמירת ה"שלום עליכם" של מוהרנ"ת וכו', היה עם רב אחר, ולא עם רבי ישראל שו"ב, ונתערבבו שני סיפורים אלו יחד.

קיז. שכן "נוהגין ליטול רשות מהגדולים ומתברכים כשהולכים בדרך" (משנה ברורה, סימן קי"ב ס"א).

קית. = בבית מדרשם של החסידים.

קיט. "כי היה רגיל לומר בכל יום מזמורי תהלים הרבה, ובהתעוררות גדול ובבכיה עצומה ובקולות וצעקות גדולות ומשונות, ובלב נשבר באמת כזה, אשר לא יאומן כי יסופר, וכל השומע תצלינה אזניו, ורבים רבים מישראל גם מהמון עם אשר לא היו מקורבים אליו כלל וכמעט שלא הכירו אותו בפניו כלל, נתעוררו לתומם בהתעוררות גדול דקדושה על ידי ששמעו תפילתו ואמירת תהילים שלו וסדר תיקון חצות שלו וכיוצא בזה, כידוע ומפורסם ענין

זה" (עלים לתרופה, הקדמה).

קיא. במקור נדפסה שיתה זו אחר השיתה השייכת לתורה י"ב תניינא, שם מסופר על רבי ראובן יוסף [דודו של רבי נחמן מטולטשין]. ולכן כתב כאן "לרבי ישראל אביו", כי רבי ישראל שו"ב היה אביו של רבי ראובן יוסף. (ובמהדורתנו, שסידרנו את השיחות על סדר התורות, נשתנה סדר השיחות).

קיב. חמשה בנים היו לו לרבי ישראל שו"ב. כולם היו למדנים מופלגים ומקורבים לרביז"ל. שנים מהם ידועים לנו, והם: רבי ראובן יוסף, ורבי אברהם, אביו של רבי נחמן מטולטשין.

קיג. = אתם הרי 'למדן', אז אומר לכם תורה למדנית. והסיבה הגלויה והפשוטה מדוע קרא רבינו לתורה זו בשם 'תורה למדנית', שכן תורה זו מתחילה עם קושיא בפשט הפסוק, שלא כדרכו של רבינו בשאר תורותיו, עיין שם.

קיד. וזה לשון רבינו שם: "גם דרכו היה שלא היה משתדל לקרב זקנים רק בני הנעורים כמובא בהאלף-בית שהנעורים בקל להשיב אותם להשם יתברך מן הזקנים. וכן סיפר לי זקן אחד על עצמו, שפעם אחת כשהיה אצלו על חג השבועות בזאסלאב, אז אמר לרבינו ז"ל: רבינו, קרבו אותי אליכם. השיב לו רבינו ז"ל: איני יכול לקרב זקנים. אחר כך שחק רבינו קצת ואמר לו: תאמרו שכן הוא האמת שאיני יכול! בודאי אני יכול לקרב גם זקנים! אבל אף על פי כן לא נתקרב זה הזקן היטב לרבינו כמו בני הנעורים. וכן מבאר בהתורה 'תעיתי כשה אובד' בליקוטי א' בסימן

שיחות השייכות להתורות

שהוא גם כן יסע לרבינו ז"ל יי, ולעת עתה צריך יי עוד אל רב אחד, ואחר כך בא לרבינו ז"ל על חג השבועות ה"ל.

ליקוטי מוהר"ן, סימן רפ"ב:

שייך להתורה רפ"ב "אומרה" וכו':

פעם אחת נסעו מוהרנ"ת ורבי נחמן טולטשינער, ובדרך חזר מוהרנ"ת התורה ה"ל, והתייגע את עצמו, וסבר רבי נחמן טולטשינער שקשה לו לחבין יי, ועזר לו קצת. ואמר לו מוהרנ"ת: "אזוי? די מיינסט אז די קענסט שוין? דער רבי זאגט אז מען איז דן לכף זכות איז מען טאקע מעלה אותו לכף זכות דייגע אלע חברים וואס די רעדסט מיט זיי זענען שוין ערליכע יודען, און די אליין ביסט שוין א ערליכער יוד?" קב.

בשנים זאת התורה אמר להם יי: "לאנג לעבן זאלט איהר, ווייל דורך אייך האב איך געזאגט דיא תורה" קב.

הערות והארות

זכות עד שיכולין להשיבו בתשובה על ידי זה, כמבואר כל זה באריכות בספרי אדמו"ר זצ"ל. ובעת שדיבר מזה ישב אצלו אבי הריני כפרת משכבו, ומתשוקת לבבו לדבריו הנעימים דיבר אחריו בלחש כל מילה ומילה, ענה ואמר אליו מוהרנ"ת ז"ל: אתה חושב שזה דבר פשוט וקל? אני אסביר לך קושי הדבר, כי אל תשכח מאמר אדמו"ר זצ"ל שבאמת נתעלים על ידי זה לכף זכות ולשוב בתשובה, ואם היה ביכולתנו לקיים זאת, היה ביכולתנו להשיב את כל העולם בתשובה" (בוכי אור, אנשי מוהר"ן, יט).

קכד. היינו שרבינו אמר זאת לאנשיו, אחר שגמר אמירת תורה רפ"ב. וביאור הענין הוא, כי [סיום] תורה זו נאמרה בזכות התלמידים, מוהרנ"ת ורבי נפתלי ועוד אחד מאנ"ש, שרדפו אחר עגלתו של רבינו ז"ל, וכשהגיעו אליו "ענה ואמר: מה אתם רוצים, או שאברך אתכם או שאומר לכם תורה? עניתי ואמרתי" - מספר מוהרנ"ת - "הברכה תברכו אותנו אם ירצה השם כשתחזרו לבייתכם, אך תורה תאמרו לנו מיד. כי ידעתי שאם לא נשמע מיד, היא פסידא דלא הדר, על כן בחרתי שיאמר תורה" (ימי מוהרנ"ת ח"א, כו). ואז אמר רבינו לפניו את סיום התורה. ולאחר מכן, אף הוסיף ובירך אותם באריכות ימים, על אשר בזכותם אמר תורה זו.

קכה. = שתחיו חיים ארוכים, כי על ידכם אמרתי תורה זו, ובשיש"ק מובא: "כששאלו פעם כמה מאנ"ש לרבי אברהם ב"ר נחמן: הרי רבינו ז"ל הבטיח למוהרנ"ת ולרבי

קכ. כנראה שהתפעל כ"כ מאמירת התהילים שלו [וכן מהתנהגותו בשבת ולמדנותו וכו'] עד שהתעורר גם הוא לנסוע לרבינו.

קכא. לנסוע

קכב. ע"פ המסופר בכוכבי אור, אמר רבי נחמן טולטשינער בלחש את התורה יחד עם מוהרנ"ת - לא מחמת שטעה לחשוב שקשה לו להבין, אלא - "מתשוקת לבבו לדבריו הנעימים דיבר אחריו בלחש כל מילה ומילה", כלשון בנו רבי אברהם זיע"א, עיין להלן שהבאנו את לשונו בשלימות.

קכג. = ככה? אתה חושב שאתה כבר מכיר אותה? הרבי אומר שכשדנים לכף זכות, באמת מעלים לכף זכות. וכי כל החברים שלך שאתה מדבר איתם, הם כבר יהודים כשרים? ואתה בעצמך כבר יהודי כשר?

והיינו, שבוזה רצה להוכיח לו שעדיין לא זכה להכניס בלבו ולקיים היטב תורה זו, כי אילו היינו זוכים לקיימה כראוי בשלימות, היינו זוכים להעלות את כל העולם כולו מכף חובה לכף זכות ולהחזירם בתשובה.

וסיפור זה מובא - בנוסח אחר ומדויק יותר - בכוכבי אור, שם מספר זאת ראבר"נ בעצמו על אביו. וזה לשונו שם: "עוד דיבר פעם אחת מהדרך הזה לדון את הכל לכף זכות אפילו את הגרוע שבגרועים, ולחפש ולמצוא בכל אחד איזה מעט טוב, ועל ידי זה מעלין אותו באמת לכף

שיחות השייכות להתורות

יט

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן א':

שְׁנֵי לְהַתּוֹרָה לְקוּטֵי תַנּוּנָא, א' קב':

קדם התקרבות מוהר"ן^א, הָיָה רָגִיל לְכַתֵּב הַתּוֹרוֹת רַבִּי אַבְרָהָם פֶּטֶטְעֶרְבוֹרְגֶּער ק"י. אַחֵר כָּךְ נִתְרַחַק קִצֵּת, שָׂרְבֵנוּ ז"ל צִוָּה אוֹתוֹ לְהִיּוֹת 'מִקְבֵּל' קב"ה וְלֹא רָצָה קב"ה. וְהָיָה זָמַן בְּפֶטֶטְעֶרְבוֹרְגֶּ, וּכְתַב אֶגְרָת מִפֶּטֶטְעֶרְבוֹרְגֶּ לְרַבֵּנוּ ז"ל שִׁירָא מִנְקֻדַּת הַיְּהוּדוֹת שְׁמִסְכָּן שָׁם קל, וְרַבֵּנוּ ז"ל אָמַר מִחֲמַת זֶה שֶׁהוּא יֵרָא, זֶה בְּעֶצְמוֹ נוֹתֵן בּוֹ כֹּחַ לְהִתְחַזֵּק עַל עֲמָדוֹ קל"א. אַחֵר כָּךְ נָסַע לְרַבֵּנוּ ז"ל קלב, וְאָז הָיָה כָּבֵד פּוֹתֵב מוֹהֲרֵנִי^ב תַּתּוֹרוֹת, וְאָמַר הוּא לְמוֹהֲרֵנִי^ב שֶׁהוּא רוֹצֶה לְכַתֵּב

הערות והארות

שמילא את נפשו לשוב ולנסוע שנית לאדמו"ר זצ"ל, ואז טפח לו על כתפיו: נו אברהם! ווער האט אויסגעפיהרט? וועסטו מיך חטאש איצטער פאלגן וועסטו זיין אשיינער מקבל, און אז נישט וועסטו זיין א פערזשאווירטער מקבל [נו, אברהם! מי ניצח? אם לפחות תציית לי עכשיו, תהיה 'מקבל' מכובד, אך אם לא, תהיה 'מקבל' חלוד...]. וכן הוה, כי ר' אברהם הנ"ל אימץ את רוחו והקשה את ערפו ולא רצה שנית לציית את אדמו"ר זצ"ל. (כי היה איש חיל ומשכיל ומבין בכל עסקי משא ומתן, גם היה ידיו רב לו בכתב ולשון, עד שהיה קשה עליו מאד להטות שכמו לסבל בפשיטות עול תורה, ולהיות מקבל כאשר ציוה עליו אדמו"ר זצ"ל), עד שנתקיים בו מכוון ממש ככל הנ"ל, והוא הודה אחר כך ולא בוש. והוא בעצמו סיפר זאת כמה פעמים, ואנכי שמעתי כל זה קצת מאבי הרני כפרת משכבו, וקצת מפי ידידנו הרב אהרן, ששמעו כל זה מפיו בעצמו" (סוכבי אור, אושי מוהר"ן, ג).

קל. היינו שהרגיש שהמקום גורם לו להיחלש וליפול מיהדותו, וכל יהדותו בסכנה.

קלא. כמסופר בחיי מוהר"ן: "איש אחד מאנשי שלומנו היה בפטערבורג, והיה כותב לו ז"ל משם מכתבים הרבה באשר שיש לו צער גדול מזה שנזרק לשם, כי כמה פעמים שמעו ממנו ז"ל ששם במקום זה הנ"ל קשה מאד להתחזק בעבודתו יתברך, כי הוא מקום מסוכן מאד. ופעם אחת סיפר רבינו ז"ל מזה ואמר בזה הלשון: דאס וואס ער האט מורא און ציטערט טאמער חס ושלום וועט ער זיך נישט דער האלטן, האט דאס דער האלט אים. דבר זה בעצמו שהוא מתיירא וחרד כל כך שמא מחמת זוהמת המקום לא יוכל לעמוד במדרגתו, דבר זה בעצמו מעמיד ומחזק אותו לעמוד על עמדו, ולבלי ליפול ממדרגתו" (חיי מוהר"ן, תקצ).

קלב. לקראת ר"ה תקס"ט.

נפתלי בנסעו ללעמבערג שיזכו לאריכות ימים; 'לאנג לעבן זאלט איהר'. והיכן הוא אריכות ימים של מוהרנ"ת? כי חי כידוע רק שישים וחמש שנים. אמר להם, כי אכן זכה לזה, כי לפי החולי מעיים הקשה שהיה למוהרנ"ת משך שנים קודם הסתלקותו, הרי שישים וחמש שנות חיו אכן נחשבות לאריכות ימים" (שיש"ק ג, תקסז).

קכו. השייכות של סיפור זה עם תורה זו, הוא מחמת שסיפור זה - שרבי אברהם מפטערבורג רצה לכתוב את התורה וכו' - אידע בעת אמירת תורה זו, 'תקעו ממשלה', שנאמרה בראש השנה שנת תקס"ט. (וכן מוכח מהמשך המעשה, כי מה ששלח רבינו את אחיו רבי יחיאל למז'בוז, היה אחר ר"ה תקס"ט, כמובא בימי מוהרנ"ת).

קכז. נקרא כך, על שם העיר 'פטרבורג', ששהה שם משך זמן מה. אמנם, כנראה שבמקורו הוא מהעיר ברדיטשוב, כפי שנקרא בכוכבי אור "רבי אברהם מברדיטשוב".

קכח. היינו שלא יתפרנס בכוחות עצמו, אלא יישב כל היום על התורה ועל העבודה, ויתפרנס מתחזמותיהם של אחרים.

קכט. בכוכבי אור, מסופר באריכות יותר, ושם מוסבר גם מדוע לא רצה לציית, וזה לשונו שם: "ר' אברהם מבארדיטשוב היה חתן עשיר גדול, וגם הוא בעצמו היה לו מעות הרבה. ואדמו"ר זצ"ל (כפי שידע ברוח קדשו את שורש נפשו ורוחו ונשמתו ואת אשר עבר עליו, ואת שאר התעלומות שיש בענין זה, ועוד גם בגשמיות היה סיבה לזה) ציוה עליו לבלתי לעשות שום עסק רק לעסוק יומם ולילה בתורה ותפילה. והוא שאל אותו השאלה הידוע: מה נאכל? והשיב לו אדמו"ר זצ"ל: וועסטו זיין א מקבל [= אז תהיה 'מקבל']. ונתמלא מאד ר' אברהם הנ"ל ברוגז גדול עבור זה, ולא נסע עוד לאדמו"ר זצ"ל עד שעברו שתי שנים. ובתוך כך מסתמא פעלו דבריו ז"ל, שירד ר' אברהם הנ"ל מנכסיו ואיבד את כל מעותיו עד פרוטה אחרונה, עד

שיחות השייכות להתורות

התורות, והניח לו לכתב קלג, והביאו לרפנו ז"ל התורה, ואמר לו רפנו ז"ל: "לא כף אמרתי" קלר.

ובין כך היה מעשה קלג, ששלח אז רפנו ז"ל קלר את רבי יחיאל אחיו למעוזו להתפלל עבורו קלג,

הערות והארות

(משא ומתן ד. א): "האף אמנם שהתורה הזאת היא מלשון החברים שלא נכתבה יפה כלל, אף על פי כן המדקדק ומעיין בה, ימצא גם שם הקדמות וחידושים נפלאים, כי כל דיבור ודיבור שיצא מפי רבינו ז"ל, עמוק וגורא מאד".

קלה. מעשה זה נזכר בימי מוהרנ"ת, וזה לשונו: "אחר ראש השנה הנ"ל שלח את אחיו הרב רבי יחיאל ז"ל למז'בוז' שילך על ציון קברו הקדוש של הבעל שם טוב זצ"ל, ויבקש עליו רחמים שיתן לו השם יתברך רפואה שלימה למחלתו הכבדה רחמנא ליצלן, והפציר חברי רבי נפתלי את רבי יחיאל הנ"ל שיקבל אותו גם כן לקהילת קודש מז'בוז' כי היה חפץ גם כן להיות על קבר הבעל שם טוב ז"ל, ומילא רצונו והבטיחו לקבלו עמו. אחר כך נודע לי הדבר והפצירתי גם כן הרבה את רבי יחיאל, עד שנתרצה עמי גם כן לקבל אותי לשם, ונסענו שנינו עם רבי יחיאל הנ"ל לקהילת קודש מז'בוז' בין כסה לעשור. והיינו שם ביום הכיפורים וקודם יום הכיפורים היינו על קבר הבעל שם טוב זצוק"ל, ואז הראינו שם את ספרו ליקוטי מוהר"ן שנדפס מחדש לפני איזה אנשים מופלגים והוטב בעיניהם מאד מאד בלי שיעור. ואחר יום הכיפורים חזרנו משם, ומדי עוברנו בקהילת קודש נעמירוב נתעכבתי בנעמירוב בביתי על חג הסוכות, והם נסעו לכאן לקהילת קודש ברסלב, ואחר ימים הראשונים במוצאי שבת מיד נסעתי לברסלב, והייתי בכאן עד אחר שמחת תורה" (ימי מוהרנ"ת, לג).

קלו. תיכף אחר ר"ה, בעשרת ימי תשובה תקס"ט.

קלז. שיהיה לו רפואה על מחלת השחפת אשר חלה בה. ובר"ה עצמו היה ג"כ חולה וחלוש מאד, ובנס אמר את התורה, וכמסופר בימי מוהרנ"ת: "והנה בראש השנה זה לא היה שום דרך הטבע שיאמר תורה ברבים, בפרט לפני אנשים הרבה כאלה שהיה כמה מאות אורחים חוץ בני העיר, והוא היה חלוש מאד מאד. ואף על פי כן היה השם יתברך בעזרנו, וגמר כל התורה ברבים באריכות נפלאה, כדרכו הנורא. אשרי אוזן השומעת. ואחר כך לא היה באפשרי להטריחו שאכתבנה בפניו, כי היה עליו לטורח גדול והוא היה חלוש מאד, והשם יתברך עזרני בדרכי הנפלאים שיגעתי בכמה יגיעות עד שכתבתי אותה, והראיתיה לפניו, והוטבה בעיניו בעזרת השם יתברך" (ימי מוהרנ"ת, לב).

קלג. הלא היא תורה א' תניינא, שנאמרה בר"ה תקס"ט.

קלד. וראה בביאור הליקוטים, שכתב על רבי אברהם, שהיה רחוק מלהעמיק בדברי רבינו הקדוש. וזה לשונו שם: "מה ששמעתי מאחד מאנ"ש, ששמע מר' אברהם מפטרבורג, בזאת העת שאחר בוא רבינו ז"ל מלעמברג, רכב פעם אחד רבינו ז"ל לחוץ לעיר לשאיבת האויר שהיה מוכרח לו, וזה האיש ר' אברהם מפטרבורג, הלך אחריו רגלי במרוצה, באופן שישתווה אתו. ורבינו ז"ל סיפר לפניו את צערו במחלתו [מחלת הריאה], שנתקלקל קולו מחמת המחלה. ואמר אז לפניו, שהאובד את קולו במחלתו, אין מועיל לו אפילו זכות אבות. ואחר כך אמר לו שכשיהיה איש כשר, יבין את דבריו [אז דיא וועסט זין איין ערליכער יוד, וועסטו פאר שטיין וואס איך זאג]. וכפי הנראה, שזאת המעשה היתה בסוף הקיץ תקס"ט, שבראש השנה תק"ע שאחרי זה, אמר רבינו ז"ל זאת התורה, ובזאת התורה מבואר דבריו הקדושים הנ"ל, שבאיבוד הקול, אין מועיל זכות אבות [כי הקול הוא מאש מים רוח, שהם תלת אבהן כמוב"פ. וזה האיש ר' אברהם הנ"ל, היה רחוק מלהעמיק בדבריו הקדושים] (ביאור הליקוטים, סימן ה' תניינא, אות ז).

וכבר ידוע שהתורות שהם "מלשון החברים" (שהוא מה שכתב רבי אברהם מפטרבורג, כדלהלן) אינם מדויקים כמו התורות שכתב מוהרנ"ת, וכמו שציין מוהרנ"ת אחר תורה ע"ד: "זאת התורה שבסימן זה, לא שמעתי מפיו הקדוש, והוא מלשון החברים כנ"ל. והמעין יראה בעיניו שהלשון מוגמגם מאד, וחסר הרבה, וגם מה שנכתב הוא שלא כסדר. על כן אמרתי לבאר קצת כפי מה שהבנתי מדברים אלו הנכתבים כאן". וכן כתב אחר תורה ק"ה: "גם זאת התורה היא מלשון החברים, ולא נכתבה בביאור היטב. אך אחר כך שמעתי מפיו הקדוש בעצמו".

ואחר תורה ק"ח כתב: "מסימן ע"ג 'כי תעבור' עד כאן, הוא לשון החברים. גם יש בהם כמה דברים קטנים שנאמרו קודם ארץ ישראל, ועל פי הרוב הלשון אינו מתוקן כלל, עד שבכמה מקומות קשה לעמוד על המכוון. ובכל מקום שמצאה ידי לתקן תיקנתי קצת, והשאר הנחתי כמו שהוא, כי הלשון איך שהוא, יוצא מהם על כל פנים דברי מוסר הרבה, והקדמות נפלאות, ועצות נוראות להתקרב אליו יתברך". ועל דרך זה כתב בליקוטי הלכות

שיחות השייכות להתורות

כא

וְרַבִּי יְחִיאֵל הָיָה לוֹ סוּס וְעִגְלָה פָּרִי לְנִסְעַ לְרֵבְנֵי ז'ל קל', וְהַסּוּס הָיָה כָּחוּשׁ. וְרָצָה רַבִּי נִפְתָּלִי גַם בֵּן לְנִסְעַ לְהִתְפַּלֵּל בְּשָׂבִיל רֵבְנֵי ז'ל, וּלְקַחוּ גַם בֵּן. אַחֵר כִּךְ שָׁמַע מוֹהֲרַנְ"ת שֶׁהֵם נוֹסְעִים לְמַעֲוָבוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּעַד רֵבְנֵי ז'ל, הֵלֵךְ לְהַפְצִיר בְּרַבִּי יְחִיאֵל שִׁיקָחְהוּ גַם בֵּן וְלֹא רָצָה, שֶׁהַסּוּס הָיָה כָּחוּשׁ כַּנִּל. וְאָמַר לוֹ מוֹהֲרַנְ"ת שְׂבֻדָּאִי תִקַּח אוֹתִי, אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה? הָשִׁיב לוֹ: יַעַן שֶׁאַבְקָשׁ אוֹתָךְ הַרְבֵּה עַד שֶׁתִּכְרַח לִקַּח אוֹתִי. וְכֵן הָיָה.

וְעַל הַדֶּרֶךְ חֲזַר מוֹהֲרַנְ"ת הַתּוֹרָה הַנִּל, וְאַחֵר כִּךְ הִבִּיא לְרֵבְנֵי ז'ל, וְאָמַר רֵבְנֵי ז'ל: "כִּךְ אָמַרְתִּי" קל'. וְלִכֵּן יֵשׁ הַרְבֵּה תּוֹרוֹת שְׁנִמְצָאִים ב' גִּסְתָּאוֹת ^א, גַם "לְשׁוֹן הַחֲבָרִים" הוּא מְלִשׁוֹן

הערות והארות

ואכן, כל מה שיש לנו מתורותיו ושיחותיו של רבינו, הוא הכל בזכות מוהרנ"ת, ולולא מוהרנ"ת לא היה נשאר לנו אפילו עלה אחד מספרי רבינו. כמו שהעיד רבינו בעצמו ואמר עליו: "אתם יודעים זאת שאם לא היה הוא, לא היה לכם אפילו עלה אחד מהספר. ואמר בלשון אשכנז: ווען ניט ער, וואלט איר ניט גיהאט אבלעטל שמות" (חיי מוהר"ן, שע).

ויש לציין, שגם אצל שאר הצדיקים 'יחיד' הדורות' מצאנו שייחודו תלמיד מיוחד לכתוב תורתם, ושאר התלמידים לא הורשו לעסוק בכתובת התורות. וכמו שמצאנו אצל רשב"י, שייחד את תלמידו רבי אבא שהוא יכתוב. "הלא תראה כי בעת פטירתו, בריש אדרת האזינו, לא ניתן רשות לשום אחד מאותם שבעה עיני ה' העומדים אז אצלו, לכתוב סתרי הזוהר, אלא לר' אבא. כנזכר שם; וכך אסתדרנא לכו, ר' אבא יכתוב, ור' אלעזר ברי ילעי, ושאר חבריאי ירחשון בלבהון" (עץ חיים, הקדמת מהר"ן, ע"ש באריכות סוד הענין). ועל דרך זה מצאנו אצל האריז"ל, שייחד את תלמידו רבי חיים ויטאל שרק הוא ילמד ממנו וילמד לאחרים, וכמבואר בכמה מקומות בכתבי האריז"ל [והרי אחד מהם לדוגמא, מה שכתב רבי חיים ויטאל בשער הגלגולים: "מהר"י אריז"ן ז"ל הגיד לי, כי ליל אחת של שבת, הלך לבית מורי ז"ל בחצות לילה, מרוב הקנאה שעלה בלבו לומר, למה הוא גדול בשנים יותר ממני, והיה משועבד לי לשמוע הדרוש ממני, והלך לבכות לפני מורי ז"ל אז על הדבר ההוא. והשיב לו, כי הוא ז"ל לא בא לעולם אלא ללמד אותי בלבד, ושכל שאר החברים לא היו יכולים ללמוד אפילו אות אחת ממנו, אלא כולם היו צריכים ללמוד עמי. וגם ענין זה אני שמעתי מפי מורי ז"ל" (שער הגלגולים, הקדמה לח)].

קמ. נוסח אחד, מה שכתבו החברים (שהוא רבי אברהם). ונוסח שני, מה שכתב מוהרנ"ת (או ממה ששמע בעצמו מרבינו, או ממה שהבין מתוך דברי החברים).

קלח. מלשון הסיפור משמע, שרבי יחיאל קנה לעצמו סוס ועגלה, כדי שיוכל לנסוע בכל פעם לרבינו ז"ל. (ועתה השתמש עם הסוס והעגלה לנסוע למז'בוז' כציווי רבינו). ומן הענין לציין למה שאמר רבינו "שטוב היה שיהיה לאיש כשר סוסים, שישע בכל פעם עם בני הנעורים לתוך איזה יער וכיוצא, ושם ידברו יראת שמים ויהיה להם התבודדות" (חיי מוהר"ן, רל).

קלט. כי אכן מוהרנ"ת הטיב להבין כוונת רבינו, ולכתוב תורותיו בלשון צח ונאה המכוון אל האמת, כאשר העיד עליו רבינו בעצמו, כמו שכתב מוהרנ"ת בחיי מוהר"ן: "לענין כתיבת ספריו הקדושים, שהרבה תורות כתב בעצמו זכרונו לברכה, וקצת כתבוהו החברים, והשאר כתבתי – אמר, שהלשון שלי הוא סמוך להמכוון. והוטב בעיני הלשון שלי, ואמר שאחריו אנכי. היינו לענין צחות הלשון של התורות, הלשון שלי היא מעולה מכולם הרבה. אפס, הלשון שלו בעצמו טוב ומעולה ביותר בודאי, אבל אחר הלשון שלו הוא הלשון שלי, שתיכף במדרגה שאחריו נגד הלשון של שאר החברים, כי לא הוטב בעיני לשונם כלל בכמה אופנים, כי על פי רוב לא עמדו על המכוון כלל. וגם המעט שהבינו לא היו יכולים לכתוב על הספר כל אשר הבינו בלבבם, וה' אלקים נתן לי לשון לימודים, והוטב בעיני הלשון שלי בעזרת השם יתברך" (חיי מוהר"ן, שעח).

ותיכף בתחילת התקרבותו של מוהרנ"ת, כבר צפה והודיע רבינו שהוא יהיה זה שיכתוב את כל תורותיו ושיחותיו, כמו שכתב מוהרנ"ת בעצמו בחיי מוהר"ן: "סיפרו לי שכשנתקרבתי אליו, אמר בפני אנשים אחרים שלא בפניי: ברוך השם שהזמין לי רך בשנים אחד, שאפילו דיבור אחד מדיבורי לא יהיה נאבד עוד. וכוונתו היתה עלי, שאזכה לכתוב כל דבריו היוצאים מפיו הקדוש, הן תורות, הן שיחות שגם הם תורה, ואפילו דבור אחד בעלמא לא יהיה נאבד עוד" (חיי מוהר"ן, שסו).

שיחות השייכות להתורות

רבי אברהםלי פערבורגער קמא.

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ד':

התורה "ויכיום הפפורים", סימן ד' בחלק שני:

היה מעשה שפפרי לפני רבנו ז"ל שהזקן הדוע אמר שיהיה 'פרעסט' קמא, ונתלהב מאד רבנו ז"ל ואמר: "ער בארימט זיך מיט פרעסט קמא, חרף, חרף מערכות אלקים חיים. אבל

הערות והארות

כלומר בימי נערותי, ומציין את רתיחת הדם והתאמצות הכוחות הפועלים בימי הנערות, ומה נובע גם 'בחרפם בפלישתים' (שמאל ב כג ט), וכן חרף נפשו למות, וכדומה" (ספר הכרמל, ערך חורף). וידוע שגם עונת ה"חורף" הוא ג"כ מלשון זה, של חריפות, כמובא ברש"י: "חורף - עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר" (ורש"י על בראשית ח, כב). והבן היטב לחבר כל זה, שאצל החולקים מתחלף ענין החורף לחריפות ותבערה של חירוף מערכות אלקים חיים.

ואולי יש לפרש הענין גם באופן אחר (שהוא יותר קרוב לכאורה לפשט דברי רבינו) והוא, שה"חורף" וה"פרעסט" הוא ענין של קרירות ושינה ועיבור, כידוע, אשר כל זה הוא ההיפך מחמימות והתחדשות, ההיפך מ"אלקים חיים" שהוא חיות והתחדשות שאינה נפסקת. ועיקר ענין ה"זקן" שלא בקדושה, הוא חסרון ההתחדשות, שאינו מוסיף קדושה ודעת בכל יום (כמבואר שם בתוך התורה) ולכן הוא בחינת "חורף" ו"פרעסט". ועל ידי זה בא לחרף מערכות אלקים חיים, להתנגד על הזקן דקדושה, שכל עניינו הוא חמימות והתחדשות בלתי נפסקת, בבחינת "אלקים חיים", והבן.

ומה שנאמר על הזקן "חרף מערכות אלקים חיים", הוא כי כבר ידוע שהמחרף את הצדיק האמת, כאילו מחרף את הקב"ה בעצמו. "כי כבוד הצדיק הוא כבודו יתברך. וגם הוא מקפיד על כבוד הצדיק יותר מכבודו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בענין עידו הנביא" (ליקוטי הלכות, ראשית הגו ג, ב). ועיין בשיחות הר"ן שיחה ל"ח, על הפסוק "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ".

ובאוצר נחמני (אות י"ד) העתיק דברי רבינו בתוספת לשון: "וואס? ער בארימט זיך מיט פרעסט חורף, חרף מערכות אלקים חיים, די חכמי הטבע זענען יונק פון אזעלכע זקנים" = "מה? הוא מתפאר בחורף? חרף מערכות אלקים חיים. חכמי הטבע יונקים מ'זקנים' כאלה!". וכמבואר באר היטב ענין זה בתורה השייכת לזה, תורה ד' תניינא, כי שם

קמא. וכמו שכתב הפרפראות לחכמה, וזה לשונו: "אגב ראיתי לבאר להמעין ענין מה שאצל כמה מאמרים כתוב שהם לשון רבינו ז"ל, הענין הוא כי אלו המאמרים שרבינו ז"ל כתבם בעצמו בכתיבת ידו הקדושה ז"ל, ונתן להעתיקם מכתב ידו ז"ל - אצל אלו המאמרים נרשם שהם לשון רבינו ז"ל. ושאר המאמרים נכתבו גם כן מפיו הקדוש ז"ל, אך לא מכתיבת ידו, רק הוא ז"ל היה יושב ואומר לפני המעתיק הדברים בלשון חול ופשוט שאנו מדברים בו, והמעתיק כתב הדברים לפניו ז"ל בלשון הקודש ונתן לו אחר כך לעיין אם נכתבו הדברים כהוגן כפי כוונתו ז"ל, ולפעמים גם הוא ז"ל אמר לפני הכותב קצת דברים בלשון הקודש וקצת דברים בלשון חול, לבד מאיזה מאמרים קטנים שנכתבו שלא בפניו ז"ל, וגם המה נתנו אחר כך לרבינו ז"ל לעיין בהם אם נכתבו כהוגן כפי כוונתו ז"ל. רק קצת מאמרים שנרשם אצלם שהם 'מלשון החברים', נראה שנכתבו שלא בפניו ז"ל, והם מהמאמרים שנאמרו קודם התקרבות הר"ר נתן ז"ל אלי, ובהם על פי רוב הלשון של החברים אין מסודר יפה כל צרכו, ומסתמא גם אלו המאמרים הובאו למראה עיניו ז"ל, ואם הלשון אינו מסודר כראוי אף על פי כן תוכן כוונתו ז"ל מובן גם בהם, וגם הם דברים נפלאים ונוראים וישרים למוצאי

דעת" (פרפראות לחכמה, תורה יב, אות ב).

קמב. = חורף סוער וקר.

קמג. = הוא מתפאר עם כך [שהוא יודע] שיהיה חורף סוער וקר.

קמד. חרף הוא אותיות חרף. ורמז רבינו שהוא מתפאר עם חורף, ובאמת "חרף מערכות אלקים חיים".

[והאמת, שאפשר למצוא גם בפשיטות, חיבור וקשר בלשון הקודש, בין "חרף" ל"חרף", כי שניהם הם ענין של רתיחה וחריפות. וכמובא בספר הכרמל בזה הלשון: "חורף - הוא כינוי לימי הנערות, כמו בארמית 'הא בחרפי הא באפלי' (תענית ג ע"ב), וכן 'כאשר הייתי בימי חרפי' (איוב כט, ג).

שיחות השייכות להתורות

כג

דוד האט געזאגט אז ער האט שוין געהאט אזא מעשה; זיבא הארי והרב, הוא הזקן והירש בער ק"ה, והחזקתי בזקנו אין זיידע" ק"ו.

אמר עליו רבינו ז"ל: "ער האט זיך גימאכט א געסט אין יודישקייט" ק"ו, וידוע שכל פחו

הערות והארות

כידוע, ענו ואמרו אליו: איך פעהלט דער רבי? אונז פעהלט דער רבי, ווען דער רבי זאל לעבין וואלטען מיר גיזוארין בעלי תשובה וצדיקים גמורים! = לך חסר הרבי? לנו חסר הרבי, אם הרבי היה בחיים היינו נהפכים לבעלי תשובה וצדיקים גמורים" (כוכב אור, סיפורים נפלאים).

והקשר בין הארי והדוב, הזקן והירש בער - הוא ע"פ המבואר שם שכל יניקת מצת הנחש, שהוא חכמת הטבע, הוא מהזקנים שאינם כראוי, כי "כשהזקנים, המאריכי ימים שבדור, פוגמים את ימיהם ואין מוסיפין אור קדושה ודעת בכל יום ויום, מזה יונק מצת הנחש, חכמת הטבע, ומתגבר ח"ו דעת חכמת הטבע שכופרים ברצון, על ידי נפילת הדעת והימים שנופלים מהזקנים המאריכי ימים שאינם כראוי" (סעיף ח). נמצא שהארי שהוא הזקן, הוא הנותן כח ויניקה להדוב שהוא הירש בער, והבן.

קמו. = "והחזקתי בזקנו", בזקן. כי זקן הוא מלשון זקן. [ומה שהיה נקרא החולק בשם 'זקן', הוא מחמת שהוא הזקן שאינו בקדושה, והוא לוחם עם הזקן דקדושה, כמובא בכת"י רבינו, והוא ע"פ המבואר שם בתורה ד', שיש זקנים שאינם מאריכים ימים, ואכמ"ל].

ובאוצר נחמני (אות י"ד) הוסיף וביאר: "גם אמר רבינו ז"ל אז: והחזקתי בזקנו, איך האב איהם האנגנימען ביים (פארן) זיידן - שרמז רבינו ז"ל על הזקן הנ"ל, וגם על זקנו הקדוש הבעש"ט, כי על הזקן הידוע אמרו שאביו לקח אותו להבעש"ט בהיותו קטן, והיה תמיד מתפאר בזה נגד רבינו ז"ל שהיה נכד הבעש"ט, ועל זה אמר רבינו ז"ל: ער בארימט זיך נאך אז ער איז גיווען ביים זיידן [= הוא עוד מתפאר שהוא היה אצל הסבא], והחזקתי בזקנו, איך האב זיך האנגנימען פארן זיידן [= אני לקחתי את עצמי לפעול עבור זקני] שלא יהרוס קדושתו.

קמו. = הוא עשה לעצמו 'קן' ביהדות. ובאוצר נחמני (שם) כתב בתוספת לשון: "ער האט זיך גימאכט א געסט אין אירישקייט מיט זיינע צדקות = הוא עשה לעצמו קן ביהדות עם הצדקות שלו". והיינו, שלקח לעצמו את עבודת הצדקה (כי דרכו הייתה לחלק הרבה צדקות) ובה הוא מקנן ומתבצר, וממנה הוא מקבל את כוחו.

מבואר שמצח הנחש (שהוא גלית), אשר חרף מערכות אלקים חיים) יונק מהזקנים שאינם מאריכים ימים, עיי"ש היטב ותבין. (גם עיין בשיחות הר"ן שיחה רכ"א, מה שאמר רבינו ז"ל על אלו המחקרים שעושים הלוחות מתי יהיה קור או חום).

קמה. = אבל דוד אמר שכבר היה לו סיפור כזה, "זבא הארי והדוב", הוא הזקן (ששמו אריה) והירש בער (בער באידיש הוא דוב).

כל זה רמז רבינו על המלחמה שכנגדו מהמתנגדים (שבראשם עמד הזקן הידוע) והאפיקורסים (ה"ה הירש בער, כדלהלן), שהיא בחינת המלחמה שהיה בין דוד וגלית, אשר גלית חרף מערכות אלקים חיים, ודוד התגבר עליו.

ועיין שם בתורה ד' תניינא בסעיף י"א, שביאר כל הענין הזה. ושם מבואר שגלית הוא מצח הנחש, והוא רוצה להכניס חכמת הטבע, לתלות את כל הסיבות בחיוב הטבע וכו', וזה מרמז על הירש בער, שהיה אפיקורס גדול, וכמסופר בכוכבי אור, חלק סיפורים נפלאים, ואעתיק משם רק כמה גרגרים:

"כשנסע רבינו ז"ל מזלאטיפאלע לברסלב דרך אומן שבת באומן, ואז היו באומן שלשה אפיקורסים גדולים מאד, האחד שמו חייקיל, ושני חתניו: אחד, שמו הירש בער, והוא היה האפיקורס היותר גדול שבימיו, מצח הנחש ממש. והשני, שמו לאנדא, הוא היה רופא באומן גם כן אפיקורס גדול אבל לא כהירש בער וכו'. והם היו חשובים וקרובים למלכות, והיה להם חרב של זהב מתנה מהמלך, כי היו חכמים גדולים ונודעו לשם בכל ארץ רוסיה, וגם בשאר ארצות ממש בכל העולם. ודרכם היה כשבא צדיק מפורסם לאומן, הלכו אצלו לשחוק ממנו, ואם באמת הוא חכם לדבר אותו. ופעם אחת כשהרב הצדיק מבארדיטשוב רצה להיות רב באומן, הם לא הניחו. וכן הרב משפיטיווקא וכו'. וכמו שכתבנו, רבינו שבת שם כנ"ל. אמר חייקיל הנ"ל: אני אלך לתהות על קנקנו ואתם תישנו, ואם יש עם מי לדבר אז תלכו גם כן ... ומאד מצא חן בעיניהם ויחשבוהו לחכם גדול, ויבקשו ממנו שיישאר באומן ... ואחר הסתלקות רבינו ז"ל, בכה מזהרנ"ת והתאונן מאד

שיחות השייכות להתורות

היה מצדקה יפה, על פן מזכיר בהתורה מצדקה לבטל הפח קמח.

הערות והארות

ליהודים בעיני השלטון ויתנו להם שוויון זכויות, וגם שבשירותם הצבאי יגיעו החיילים היהודים למקומות שאין בהם יהודים ויתפללו שם, ובכך יעלו את הניצוצין קדישין, הסבא הגיב בכעס ואמר: 'לא אדע מי ביקש כי יתערב בעניינים כאלה, ואין יחין אברך כמוהו להביע דעה בעניין כזה', ואז אחז בזקנו ונשבע שכל זמן שהוא חי לא ילקח יהודי לצבא, עד כאן. וכל מי שמעיין קצת בחיי מוהר"ן ורואה איך הרעיש רבינו עולמות על גזרה זו (ואף התרעם על שאר צדיקים שאינם מרעישים עולמות על כך) יבין עד כמה גדול השקר הזה. כמו כן, ידוע שהזקן העיד בפני הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע א (ע"פ מה ששמע מהמלשינים) שרבינו מצווה לאנשיו לשתות יי"ש קודם התפילה כדי שיהיה להם התלהבות בתפילה. כשלאמתו של דבר, לא די שאין זה נכון, אלא שרבינו החמיר כ"כ בענין זה עד שאסר עליו אפילו שתיית קפה (מה שאצל שאר החסידים התירו בשופי). ומכל זה תלמד עד כמה כל המחלוקת בשקר יסודה, וכמו שהעיד רבינו ואמר: "עלי אין חולקים כלל, רק הם חולקים על מי שעשה כך כמו שבודים החולקים עליו, ועל איש כזה בודאי ראוי לחלוק. כלומר כי החולקים בודים עליו כזבים ושקרים אשר לא עלו על לבו, שעשה כך וכך, מה שהכל שקר וכזב, ועל איש כזה שעשה כך כמו שאומרים הם, בודאי ראוי לחלוק. נמצא שעליו אינם חולקים כלל, כי אם היו יודעין גדול צדקתו וקדושתו ומעלתו וכו', בודאי לא היו חולקים עליו, רק אדרבא היו רצים אחריו בהתלהבות נפלא כראוי, רק הם חולקים על מי שעשה מעשים כאלה כמו שהם אומרים" (שיחות הר"ן, קפב).

ועל ההתייחסות של גדולי ישראל, על המחלוקת של הזקן, מסופר בחיי מוהר"ן:

"בשנת תקס"ב בקיץ קודם שיצא מזלאטיפאליע לברסלב, היה באותו הקיץ בברדיטשוב עם אביו הרבני החסיד הוותיק המפורסם מורנו רבי שמחה ז"ל. ואז היה תוקף המחלוקת של הזקן הידוע, ובשעת המחלוקת אמר הזקן הנ"ל שיביא אגרות מכל הצדיקים המפורסמים שכולם חולקים עליו, וכן הוה בהיפך ממש.

כי הגיעו אגרות מכל המפורסמים לרבינו הקדוש ז"ל, וכולם החזיקו ידם עם רבינו ז"ל באהבה רבה מאד, וכתבו מרורות להזקן הנ"ל. היינו: הרב הגאון החסיד רבי לוי יצחק מברדיטשוב, והרב החסיד רבי גדליה מליניץ, והרב הקדוש דודו רבי ברוך ז"ל, והרב החסיד רבי זאב מטשארניאוסטרע, והרב הקדוש מורנו רבי אברהם

ולשלימות הענין, אעתיק מה שמובא ב"סיפורים נפלאים", העתקה מכתב יד רבי נפתלי, שכתב ענין זה. וכך איתא שם: "ראה עוד מצאתי כתוב בכרך אחד שהיה אצל רבי נפתלי ז"ל: א. אנכי אדרוש מעמו בכל מקום שהוא, כמו הב"ד. ב. מה שהעולם נוהגין לומר בשביל עין הרע רוקקין בו, מרמוז בדברי חכמינו ז"ל בחנוניא מישאל ועזריה להיכן אזלו, חד אמר בעין הרע מתו, וחד אמר ברזק נטבעו, היינו רמז הנ"ל שהיו מתיראין מעין הרע ורקק בהם ומתו ברזק. ג. יש לו מערכת השמים וזה לבד יהיה לו מפלה. ד. מתפאר בחורף כי חרף מערכות אלקים חיים, אבל דוד לא נתיירא ממנו כלל, ואמר שכבר היה לו מעשה עם ז' והחזיק אותו בזקן שלו, כי בא הארי וכו' והחזקתי בזקנו, שהחזיק אותו בזקנו והכיתי והמתי אותו, כן יקום. (ראה יש לו מערכה. עד כאן נאמרו לענין וכו' שסיפרו לפנינו וכו' שיהיה חורף חזק)", עד כאן מכת"י רבי נפתלי.

קמח. והיינו, שעל ידי הצדקה שנותן, הוא מבטל את כח הצדקה של כלל ישראל, כמובא בכת"י רבינו, עיי"ש.

קמח. כי שם מבואר "שעל ידי הצדקה מתקנין ומעלין פגם נפילת הימים והדעת של הזקנים מאריכי ימים, שאינם כראוי, שמזה יניקת מצח הנחש" (סעיף טו), נמצא שהזכיר שם רבינו ענין כח הצדקה דקדושה, שעל ידה מבטלים את כח הזקן.

ובכלליות, ענין המחלוקת מהזקן עיין בכמה שיחות בחיי מוהר"ן. שבתחילה היה הזקן בידידות עצומה עם רבינו ז"ל, ובהיות רבינו בעיר זלאטיפאליע נפגע ממנו איזה חזן "והלך ונסע לקהילת קודש שפוליע, והלשין על רבינו ז"ל בפני הזקן הידוע דשם, עד שעשה מחלוקת גדול על רבינו ז"ל, ומאז והלאה נתעורר המחלוקת הגדול מאד" (חיי מוהר"ן, קיד). "ובתחילה היה לו אהבה עם רבינו ז"ל, והיה הזקן כפוף ונכנע מאד לפניו, אך מעת הנ"ל שנכנס רבינו ז"ל לזלאטיפאליע סמוך לגבולו שתי פרסאות, וגם על ידי ריבוי המלשינות כנ"ל, על ידי זה נתעורר המחלוקת הגדולה, עד שבדו עליו כזבים אשר לא עלתה על דעתו" (סו).

[בענין "ריבוי המלשינות" שהזכיר מוהרנ"ת, ראיתי לנכון לציין אחד מהמלשינות שהלשינו והוציאו דיבת רבינו בפני הזקן, וממנו תלמד מאיזה שקרים מופרכים התהווה המחלוקת. וכך מסופר בספרי המתנגדים: "כשיצא קול על גזרה לקחת בחורים יהודים לצבא, אמרו לסבא שרבי נחמן אמר שאין זו גזרה רעה כל כך, כי על ידי זה יהיה חשיבות

שיחות השייכות להתורות

כה

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ז':

הַתּוֹרָה "כִּי מֵרַחֲמִים יִנְהַגֶּם", אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּשֵׁלֶשׁ-סְעוּדוֹת שְׁנַת תַּרע"ז ק', וְסִפֵּר אֵז מִקֶּדֶם שִׁיחָה מֵרִבּוֹנוֹ ז"ל, שֶׁבָּזָה פָּעַם אַחַת אֶת מוֹהֲרַנ"ת בְּשָׁעָה שְׁאָכַל אָצְלוֹ, עַל שֶׁהוּא אִישׁ מְכַבֵּד ק", וְשֶׁקוֹרִין אוֹתוֹ עַל שֵׁם אָבִיו נִפְתָּלִי הֵיִרֶץ ק"ב בְּלִשׁוֹן מְכַבֵּד. וּמוֹהֲרַנ"ת

הערות והארות

שונאין, אבל מה עושים כשהשונא בעצמו הוא אריה, כי וכו'. אך רבות מחשבות בלייבוש (לשון הפסוק הוא: "בלב איש", ובאידיש שמו של הזקן הוא: "לייבוש", והבן) ועצת ה' היא תקום. ואמר שלעתיד לבוא יהיה צחוק נאה עמו, אויף יענער וועלט וועט זיין א שיין שפילכען מיט איהם. אחר כך אמר רבינו ז"ל כמה תורות הנוגעין לענין המחלוקת של הזקן הנ"ל, עיין שם ותבין. ברוך ה' אשר הצילנו ממנו ולהיות בחלקו של רבינו הקדוש ז"ל" (שם, קכג).

עוד איתא שם: "שמעתי בשמו שאמר כשהיה בברדיטשוב בקיץ תקס"ב עם הזקן הידוע כנ"ל, ואמר אז שאז נודע לו כל עניניו ומהותו של הזקן הנ"ל, ועד אותה השעה לא דיבר ממנו מאומה, כי אמר שלא היה רוצה לדבר ממנו כלל עד אשר נודע לו כל ענינו ומהותו. ואז התחיל לדבר ממנו מעט לעתים רחוקות מאד" (שם, קכה).

וראה מה שכתב מוהרנ"ת במכתבו לאחד מגדולי הרבנים בדורו: "במדינתנו רבו המחלוקות, מחמת דברי הבל שיצא מפיו החולק הגדול עליו ז"ל, אשר לבבנו חלק ממנו לגמרי, ואיני רוצה לדבר ממנו, וגם אדוני יודע שלא היה כדאי לחלוק עליו ז"ל. ורק הוא הרפה המחלוקת בישראל, עד אשר אם ירצה אפילו הגדול שבגדולים לתקן המחלוקת, איני יודע אם יש בידו לתקן, כי ידענו שקלקל לדורות עד שיבוא מורה צדק ויגלה האמת" (עלים לתרופה, מכתב קסד).

קנ. כוונתו לומר שבאחת השבתות של שנת תרע"ז, דיבר רבי אברהם בסעודה שלישית, ולמד תורה זו לפני הציבור. קנא. כי מחמת שהיה ממשפחת עשירים ונגידים, היה "מלובש במלבושי כבוד כדרך בני העשירים" (כמונא בחיי מוהר"ן, עיין להלן).

אלא שאעפ"כ היה עניו ושפל בעיניו עד מאד. וכמסופר בחיי מוהר"ן בזה הלשון: "כשנתקרב אליו הרב רבי נתן ז"ל, סיפר רבינו ז"ל עם בתו אדל מענין זה, והפליג בשבחיו. ואמר לה: מה אומר לך מחכמתו! כשיביט על בית הכנסת זו בהסתכלות בעלמא, יאמר לך כמה אמות היא מחזקת בגבהה. גם בעתים הללו סיפר עם הרב רבי יצחק ז"ל חתן הרב המגיד ז"ל מטירהאויצע, והפליג

קאליסקער מארץ ישראל, ומחותנו רבי לייבוש מוואלטשיסק, ומחותנו רבי אברהם דוב מחמעלניק, כולם כתבו אגרות בכבוד גדול ובאהבה עצומה לרבינו ז"ל, וביזו את הזקן הנ"ל מאד מאד. אבל הזקן הנ"ל לא שמע אליהם והיה מחזיק במחלוקת חנם על לא דבר.

ובאותו הקיץ נסע רבינו ז"ל לברדיטשוב, ושם היה קיבוץ של כמה גדולים. כי מחותנו הרב הגאון מוואלטשיסק עשה אז שם בברדיטשוב נישואין לבנו מוהר"ש ז"ל, ונתוועדו שם כמה וכמה גדולים, וקצתם אני יודע, הלא המה: הרב הגאון מוואלטשיסק, ובנו הגאון מורנו ר' יוסף יוסקא ז"ל אב בית דין דקהילת קודש יאס, והרב החסיד מורנו ר' זאב מטשארניאוסטרע, והרב הגאון מורנו ר' משה ז"ל אב בית דין דקהילת קודש קראסנע בנו של הרב הקדוש מורנו רבי חיים דקהילת קודש קראסנע, והרב החסיד רבי יצחק ז"ל מקאסטאנטין חדש, ועוד כמה גדולים. ונתוועדו כולם שם לנדות ולהחרים את הזקן הנ"ל על שמבזה תלמיד חכם אמת, היינו את רבינו הקדוש ז"ל. וכבר נגמר הדבר ביניהם בהסכמת כולם ורצו לעשות כן, אבל איש אחד בברדיטשוב בלבד את הדבר, והלך ודיבר על לב הרב הגאון הקדוש אב בית דין דברדיטשוב ואמר שאין נאה שיעשו זה הדבר בעירו, ומחמת זה נתבלבל הדבר.

ורבינו ז"ל היה אז אצל הרב הקדוש דברדיטשוב, וקיבלו בכבוד גדול מאד ובאהבה רבה ובחביבה גדולה. כי הרב דברדיטשוב החזיק ידו עם רבינו ז"ל מתחלה ועד סוף, אבל הדבר הנ"ל היינו החרם לא רצה שיהיה נעשה בעירו, מחמת שנמצאו אנשים שדיברו על לבו כנ"ל. ומחמת זה נתבלבל הדבר. ואחר כך כשבא רבינו ז"ל מבארדיטשוב, נסע לטולטשין ושם נתוועד רבינו ז"ל עם אנשי ברסלב וקיבלוהו לפה בהסכמת הרב הקדוש מורנו ר' ברוך ז"ל, ונכנס לשם בחצי אלול" (חיי מוהר"ן, קכב).

ועל התייחסותו של רבינו אל המחלוקת של הזקן עליו, מובא בחיי מוהר"ן: "כשהתחיל הזקן הנ"ל לחלוק עליו אמר: ידעתי שיעמוד עלי הס"מ וכו', אבל תמיה לי על שמסרו זאת לידו. ואמר דברי צחות, כי אמרו רבותינו ז"ל מוטב שיפיל אדם עצמו לגוב האריות ואל יימסר ביד

שיחות השייכות להתורות

שְׁתַּק, וְאָכַל בְּדֶרֶכּוֹ. אַחֲרַי פֶּךָ אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל: "בְּשִׁמְבוּזִין לְאָדָם אַחֵר, שׁוֹב אֵינוֹ אוֹכֵל, וְהוּא אוֹכֵל" ק"י. וְאֵפֶי עַל פִּי כֵן אָכַל שׁוֹב ק"י. וְאַחֲרַי פֶּךָ אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "אֲנִי אוֹמֵר מֵאִקְעָה שְׁלֹא תֹאכַל", אֲזַי הִנִּיחַ מוֹהֲרֵנִי אֶת הַפֶּה וְלֹא אָכַל. וְהַסְבִּיר רַבִּי אַבְרָהָם עַל־יֶדֶי-הַשְּׁלוֹם קֶצֶת ק"י, מִפְּנֵי שֶׁיֵּרָא רַבֵּנוּ ז"ל שְׁלֹא יִלְמַד תּוֹרָה לְתַלְמִיד שְׁאֵינוֹ הֶגְוֵן ק"י, עַל כֵּן בָּזָה אוֹתוֹ, וְאִם יִקְבֹּל בְּאַהֲבָה מִמֶּיֶלָּא יִהְיֶה תַלְמִיד הֶגְוֵן ק"י. אַחֲרַי פֶּךָ אָמַר ק"י הַתּוֹרָה הֵנִי לִי, וְהַסְבִּיר מֶה שֶׁרַבֵּנוּ ז"ל

הערות והארות

קנז. וכמבואר בליקוטי מוהר"ן: "וכשעוסק לעורר בני אדם, הוא צריך לשמור עצמו מתלמידים שאינם הגונים, כדי שלא יהא נדבק בו מהרע שלהם, שלא יזיק לו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'כל המלמד לתלמיד שאינו הגון וכו'. וכן אסרו חכמינו ז"ל לכתוב על עור בהמה טמאה, שנאמר למען תהיה תורת ה' בפִּיךָ, מִן הַמּוֹתֵר לִפְיֶךָ. וכשלומד עם אחר, הוא בחינת כתיבה. כי הלשון הוא בחינת לשוני עט סופר מהיר, שנחקק ונכתב על לב התלמיד, כמו שכתוב כתבם על לוח לבך. ועל כן צריך שלא יהיו דבריו נכתבין על בחינת עור בהמה טמאה, היינו תלמיד שאינו הגון" (ליקוטי מוהר"ן, ס).

קנח. מזה מובן שעיקר ענין "תלמיד שאינו הגון" הוא שיש לו גאוה וגדלות. משא"כ כשמבטל את עצמו בענוה ושפלות - גם אם הוא כמו שהוא - הרי זה תלמיד הגון. ומן הענין לציין למה שמסופר בשיחות הר"ן: "סיפרו לי שיתתו הקדושה, שחסיד אחד בא לפניו, שהיה חשוב קצת וכבר היה בא בימים קצת, והיה לו ידיעה בכתבי האר"י ז"ל, ורצה להתקרב לרבינו ז"ל. והתחיל לדבר עם רבינו ז"ל בדרך החסידים החשובים. ואמר לרבינו ז"ל: יורנו רבינו דרך לעבודת הבורא יתברך. ענה ואמר רבינו ז"ל בלשון תמיהה: לדעת בארץ דרכך? היינו מי שהוא עדיין משוקע בארציות גמור הוא רוצה לדעת דרך להתקרב להשם יתברך? וכפי המובן מהסיפור, שקפידתו היה מה שמדבר עמו בלשון גדלות, שרוצה לידע דרך להשם יתברך, כאילו לא חסר לו כי אם לידע דרכים, כי רבינו ז"ל רצה שידבר עמו באמת" (שיחות הר"ן, רצב).

וזהו העיקר, שיבוא מתוך ענוה. "מפני שְׁלִדְבֵר רבינו זצוק"ל היו צריכין להיות נקי מן הקנאה והתאוה והכבוד מכל וכל לגמרי, אך מה יכולין לעשות אם הוא מקנא או נכשל בתאוה, הלא אנוס פעם אחת, ועל כן מקרב אותו רבינו זצוק"ל. אבל כשרוצה עוד כבוד, נו שטייזשע אין דער זייט [= נ. תעמוד בצדן]. ומוהרנ"ת ז"ל אמר פעם אחת: קנאה תאוה, הרבי מקבל אותך. אבל כבוד, מוכרת לזרוק לגמרי" (אבניה ברזל, אות כ).

קנט. רבי אברהם.

בשבח מעלת הרב רבי נתן ז"ך (ורבי יצחק הנ"ל לא ראה אותו ולא היה מכירו עדיין), ואז אמר לו: אם תסתכל עלי, תראה בו שהוא שפל בדרך כל כך, עד אשר הוא כעפר וטיט ממש! ובלשון אשכנז: דוא זאלסט אים אן קוקן, איז ער אגלאט שטיקל בלאטע וכו'. וכן היה, שהלך רבי יצחק הנ"ל ופגע בו שהוא עובר בשוק בזריזות גדול כדרכו, ומלוכש במלבושי כבוד בדרך בני העשירים, ואף על פי כן הכיר בו מיד כי זה הוא האיש אשר אמר עליו רבינו ז"ל שהוא בעיני עצמו כעפר וטיט ממש כנ"ל" (ח"י מוהר"ן, שלח). **קנב.** "רבי נפתלי הירץ שטערנהארץ, אביו של מוהרנ"ת, נחשב לאחד מנגידי העיר וחשוביה. הוא היה סוחר עשיר ומכובד, ומסתרו הסתעפו אף מחוצה לעיר. בצוותא עם עוד שני שותפים הקים רשת של שלושה בתי מסחר גדולים, האחד בעירו ומירוב, ואילו השנים הנותרים בעיר המסחר ברדיטשוב ובעיר הנמל המרכזית אודסה, מהם הוציא את פרנסתו בכבוד ובריות. יצוין כי על אף שר' נפתלי הירץ היה טרוד למעלה ראש במסחריו, יקדה בו אהבת התורה, הוא קבע לעצמו, חוק בל יעבור, עתים לעסוק בתורה, ומעודו לא עבר עליו יום מבלי להגות בגמרא, ועוד כמה סדרים קבועים של תורה. כן היה מסיים מידי שבוע את כל המדרש על פרשת השבוע" (מתוך "כאש ובמים").

מן הענין לציין שבמכתב שכתב מוהרנ"ת לרבינו (בשנת תקס"ז, ונדפס בתחילת ספר עליהם לתרופה), הוא חותם את עצמו: "הקטן נתן בן אדוני אבי מורי הרב נפתלי הירץ נ"י".

ואגב, רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל סיפר שרבינו הזכיר גם את חותנו רבי דוד צבי, ואמר על מוהרנ"ת שמכבדים אותו בכך שהוא חתן של רבי דוד צבי וכו'.

קנג. היינו, שטבע האדם שכשמבזים אותו הוא מפסיק מלאכול, אך מוהרנ"ת על אף שביזו אותו המשיך לאכול. **קנד.** כי כל זמן שלא שמע את ציווי המפורש של רבינו ז"ל שיפסיק לאכול, לא הפסיק. וקיבל זאת לביזיון.

קנה. = אכן

קנו. את הסיבה מדוע ביזה אותו רבינו ז"ל.

שיחות השייכות להתורות

כז

מִדְקָדֵק "כִּי אָסוּר לָרַחַם עַל הָרָשָׁעִים" ^{קס} הוּא גַם בֵּן מַשְׁעָם הֵנִי"ל ^{קסא}. אַחֵר כֶּךָ אָמַר, שֶׁהִדְעָתָ שֶׁל ה' הוּא הָאֱלֹקִים, שָׁמַע דְּהִינוּ הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית ^{קסב}.

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ח':

הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ תוֹכָחָה", לֹא נִגְמַר הַסִּיּוֹם תִּכְף ^{קסי}, רַק אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה ^{קסד} כְּשֶׁנִּגְמַר מוֹהֲרֵנִי"ת כְּתִיבַת הַתּוֹרָה הֵנִי"ל, אִזּוּ רָצָה לְכַנֵּס לְרַבּוֹנוֹ ז"ל לְהִרְאוֹת לוֹ אִם נִכְתָּב הֵיטֵב ^{קסה}. וַיִּירָא לְכַנֵּס,

הערות והארות

מצמצמים דעתם ומכוונים דעתם בכיוון גדול לה' יתברך לבד, שיודעים באמונה שלימה מגדולת ה' יתברך ורוממותו הנורא שהוא מרומם ונשגב מאד מאד מכל מיני רוחניות שבכל העולמות, ומכל שכן מגשמיות העולם השפל הזה. ואף על פי כן הוא יתברך בעצמו משגיח בהשגחה פרטית על כל העולם השפל הגשמי הזה, ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כינים" (ליקוטי הלכות, משא ומתן ד, ג).

קסג. כי רבינו לא גמר בעת אמירת התורה, לפרש איך מתפרש הפסוק "תקעו בחודש שופר" על פי התורה שאמר. כי תורה זו נאמרה בראש השנה האחרון לחיי רבינו, שהיה אז תולה וחלוש מאד, וכמסופר באריכות בימי מוהרנ"ת כל מה שהיה אז, איך שבתחילה לא עלה על הדעת שיוכל רבינו לומר 'תורה' במצב כזה, עד שברחמי ה' עלינו סיבב הש"י מה שסיבב, ונכנס רבינו לביהמ"ד לומר תורה. "והוא ז"ל בעוצם חלישותו ישב על הכסא בין ריבוי עם כזה, וישב קצת כדרכו ואחר כך פתח פיו הקדוש, והתחיל לומר תורה, אבל אמר בקול נמוך ממה שהיה רגיל לומר תמיד, ולא היה שום דרך הטבע שיגמור תורה ארוכה כזאת בחלישות כזה, אך בעל הרחמים אשר מחשבות לבו לדור ודור חמל עלינו ועל כלל ישראל לדורות, ועמד בעוזו עד שגמר התורה בנס נפלא. אך סיום התורה, איך היא מרומזת בפסוק 'תקעו' שהתחיל בו, לא סיים אז, עד אחר יום הכיפורים שאז סיים הפסוק על פי התורה הזאת לפניי, והתורה שאמר אז היא התורה 'תקעו תוכחה' בליקוטי תניינא בסימן ח' עיין שם" (ימי מוהרנ"ת, נב).

קסד. האמת שסיפור זה היה אחר יום הכיפורים, כמובא בימי מוהרנ"ת (אות נה). אלא שגם אחרי ר"ה נכנס לרבינו לדבר עמו מענין תורה זו, כמובא שם (אות נז).

קסה. כי היה קשה לו מאד למוהרנ"ת לחזור ולכתוב כל מה ששמע בעת אמירת התורה בר"ה, כמו שמספר בעצמו: "והנה היה רחוק מאד לכתוב התורה הזאת, מחמת שאמרה בקול נמוך והיה אז רעש גדול ובלבול בשעת אמירת התורה, מה שלא היה כן בשום תורה שאמר בחייו.

קס. זה לשון רבינו שם: "כי מרחמם ינהגם, היינו מי שהוא רחמן, הוא יכול להיות מנהיג. וצריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות, כי על רשעים או על רוצחים וגזלנים אסור לרחם".

קסא. היינו שהסיבה שאסור לרחם על הרשעים, הוא מפני שהם תלמידים שאינם הגונים, ואין להם כלים לקבל. וכמבואר שם בביאור הליקוטים על תורה זו, שמחמת שאין להרשעים רצון לקבל מהצדיק, לכן אם ירחם עליהם הצדיק, הם יכולים להתקלקל ולהתפקר יותר. וכן הוא אצל התלמידים של הצדיק, וזה לשונו שם: "שגם ברמזי ידיו הנ"ל על אודות הרצון [והאתערותא דלתתא] שמוכרת להמקבל, מיישב יותר בפליאתנו הנ"ל [באות ה'], על אשר אסור לרחם על הרשעים. כי לפי זה נראה מבואר, שישובב בכוננתו על הרשעים שלא נמצא בהם הרצון והאתערותא דלתתא. ומה שאסור לרחם, הוא הוא גם כן לטובתם והצלחתם, שלא יתקלקלו ויתפקרו יותר, בסיבת קבלתם שבהעדר כלי הרצון כנ"ל. כי גם לכל התלמידים שנמצא בהם הרצון, מוכרח גם כן לצמצם ולחלק את השפעותיו, לכל יגיע לכל אחד בכל עת יותר מכלי הרצון שנמצא בו בעת הזאת [כמובא במקום אחר]" (ביאור הליקוטים, תורה ז' תניינא, אות נט), ועיין שם עוד בביאור הליקוטים על תורה זו (אותות: ה, כב, ס, סז).

קסב. רצונו לומר: שרבי אברהם שמע שמה שנאמר שם בתורה ז' (בסעיף ג, עיי"ש) שהצדיק מאיר בבני אדם את הדעת של "ה' הוא האלקים", פירשו שמאיר בהם את האמונה בהשגחה פרטית.

ועיין מה שכתב בליקוטי הלכות: "כי באמת רובם ככולם [של הגויים והכופרים] מאמינים במציאות ה' יתברך, אבל עיקר הכפירות שלהם הוא בהשגחה הפרטית, כי אומרים שה' יתברך גדול ונעלה ומרומם ונשגב כל כך עד שאי אפשר לצייר בדעת שה' יתברך ישגיח בזה העולם בהשגחה פרטית. ועל ידי זה כופרים בכל התורה כולה התלוי בזה. אבל באמת עפרא לפומיהו וימלא פיהם חצץ. כי נבער לבם מדעת אמתי ... אבל ישראל עם קדוש, הם

שיחות השייכות להתורות

פי רבנו ז"ל הִיָּה אִזּוּ מְסַכֵּן מְאֹד קָסִי, וְהַלֵּךְ אָנָּה וְאָנָּה בְּהַחֲדָר הַחִיצוֹן שֶׁלִּפְנֵי רַבְּנוּ ז"ל. וּבִתְוֹךְ כֵּךְ פֶּא לְשֵׁם רַבִּי יְחִיאֵל אֲחִיו שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, וְשָׂאֵל לְמוֹהֲרַנ"ת עַל שְׂאִינוּ נִכְנָס, וְהַשִּׁיב לוֹ שִׁירָא לְכָנָס. וְנִכְנָס רַבִּי יְחִיאֵל בְּעֶצְמוֹ, וְאָמַר לְרַבְּנוּ ז"ל: הֲלֹא יֵשׁ לָךְ תַּלְמִיד אֶחָד שֶׁמִּתְגַּעְגֵּעַ לְשִׁמְעַ רַבּוּךְ, רַק שִׁירָא לְכָנָס. וְהַשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: וְהִיכֵן הוּא? וְשִׁמְעַ מוֹהֲרַנ"ת אַחֲרֵי הַפֶּתַח, וְתִכְף וּמִיד נִכְנָס, וְהִרְאָה לְרַבְּנוּ ז"ל אֶת הַפֶּתַח קָסִי. אִזּוּ אָמַר לוֹ: הֲלֹא לֹא אֲמַרְתִּי לָךְ הַפִּיּוּם פְּרוּשׁ הַפִּסּוּק, וְאִזּוּ אָמַר לוֹ הַפִּיּוּם קָסִי. וְאַחֲרַי כֵּךְ אָמַר לוֹ קָסִי: "נָאֵר זְאֻלָּסְט

הערות והארות

עניינים שלא זכרם מוהרנ"ת כלל. וכמו שמספר מוהרנ"ת בעצמו: "והראיתי לו הקונטרסים הנזכרים לעיל, וראה אותם היטב ותיקן לי כל מה שטעיתי או חיסרתי שם. גם היה אז כמה עניינים שלא זכרתיים ולא כתבתיים כלל, כמו ענין ראש השנה וענין הריאה המבואר בהתורה הנ"ל, שלא היה נכתב אז עדיין כלל כי נשכח ממני הענין, והוא חזר עמי כל זה וסידר לי הכל כתיקונו בפנים יפות, בפנים מסבירות, באהבה בשמחה, בהתקרבות גדול. ואחר כך, אחר שגמר לחזור עמי כל התורה הנ"ל, ענה ואמר: ועתה המקרא, היינו שעדיין לא פירש לנו פירוש הפסוק 'תקעו' על פי התורה הנ"ל. כי בשעת אמירת התורה התחיל מהפסוק 'תקעו', אך כשגמר התורה לא סיים לפרש המקרא הזה על פי התורה הנ"ל, ועתה אחר יום הכיפורים זכיתי שהוא בעצמו התעורר לפרש לי הפסוק הזה כנזכר לעיל, ותיכף אמר לי תורה נוראה ופירש לי כל הפסוק על פי התורה הנ"ל, וזה היה הסיים מאמירת תורתו בחייו, כי אחר כך לא אמר עוד שום תורה" (שם).

ומסיים שם מוהרנ"ת: "מה אשיב לה' וכו' שזכיתי לשמוע מפיו הקדוש תורה בעת ההיא, וקירב אותי אז בהתקרבות גדול, ודיבר הרבה מנפלאות תורתו ומסדר הבנין הנורא של תורתו איך היא מקושרת ונבנית ומסודרת בסדר נפלא, ותפס אז את הפסוק 'וירא מנוחה כי טוב' המובא בהתורה הנ"ל ופירש שם 'מנוחה זו נבואה' וכו', ואמר אז: כאן חוטפין זה הענין ומתחילין לקשר הבנין מכאן, מענין נבואה וכו', וזה אי אפשר לבאר כי אם לבקו היטב בדרכי תורתו הקדושה. ואחר כך יצאתי מלפניו והלכתי תיכף לכתוב כל זה באר היטב, והוא זכרונו לברכה ישב עדיין בחדר הנ"ל ודיבר עם הרבה אנשים, והכל בשמחה בפנים שוחקות" (שם).

קסט. מכאן הוא תוספת של רבי שמואל הורביץ זצ"ל, כי כל מה שסיפר עד כאן מובא כבר בימי מוהרנ"ת כנ"ל, אלא ששם לא כתב מוהרנ"ת מה שאמר לו רבינו לאחר מכן.

אך אף על פי כן השם יתברך ברחמי חיזק את לבבי לשום לב היטב לדבריו, וחזרתי התורה עם החברים שתפסו קצת, ובפרט עם רבי דוב שהיה תפסן נפלא, וסידרנו בינינו רוב התורה וכתבתי מה שזכרנו והבאתי לפניו אחר ראש השנה ותיקן מה שחיסרנו בה, וגם חזר עמנו מה שלא זכרנו כלל, עד שגמרתי אותה קודם יום הכיפורים. והיה רצוני להראות אותה לפניו עוד הפעם קודם יום הכיפורים ולא אסתייע מלתא. גם נכספתי מאד לדבר עמו פנים אל פנים על אודותי, ולא יכולתי להעזי פני לדבר עמו, מחמת גודל חלישותו ושאר מניעות" (שם, ג).

קסו. כי תיכף אחר אמירת התורה, בליל שני דראש השנה "היה חלוש ומסוכן מאד מאד" (שם, ג), וכך נמשך עד הסתלקותו בחוה"מ סוכות. "ועוצם חלישותו בכל אלו הימים אי אפשר לבאר" (שם).

קסז. בימי מוהרנ"ת מסופר באופן אחר [שרבי יחיאל חיזק את מוהרנ"ת שייכנס, ומוהרנ"ת כעצמו נכנס] וכך איתא שם: "ביום שאחר יום הכיפורים, הוא יום שלישי בשבת, בבוקר נכנסו אליו העולם, והיה בדיחא דעתיה ודיבר עם העולם בפנים שוחקות, ואני עדיין לא התפללתי אז. ואחר שגמרתי תפילת שחרית נכנסתי גם כן אליו, והוא היה עדיין מדבר עם העולם בפנים שוחקות, ואנשי טפליק עמדו אז לפניו וחיזק אותם הרבה, וכן דיבר עם כולנו באהבה ובשמחה, ואחר כך יצאתי מחדר שהיה יושב שם לחדר השני, ועמדתי שם עם אחיו רבי יחיאל זכרונו לברכה ועם עוד אנשי שלומנו. ואני הייתי מצפה מאד להראות עוד הפעם את הקונטרסים שכתבתי מהתורה שאמר אז באותו ראש השנה, אך היה לי בושה ולא יכולתי להעזי פני נגדו להטריחו בזה, וביקשתי מאחיו רבי יחיאל הנ"ל שיחזק אותי בזה, וחיזק אותי הרבה עד שנתגברתי ונכנסתי אצלו זכרונו לברכה, וצויה לסגור הדלת ועמדתי לפניו אני לבדי, והוא ישב על כסא באמצע הבית, והראיתי לו הקונטרסים הנזכרים לעיל" (ימי מוהרנ"ת, נה).

קסת. ומלבד הסיים של פירוש הפסוק, הגיה רבינו את כל מה שכתב, ותיקן כל מה שטעה או החסיר, והשלים כמה

שיחות השייכות להתורות

כט

מִיר נִיט מֵאָהָנְעֵן קײן הוּצָאוֹת אויף דריקען^{קע}. וְהָבִין מוֹהֲרֵנ״ת מִזֶּה ב' דְּבָרִים: א', פִּי רָצוֹנוֹ הָיָה לְהַדְפִּים קטא. וְגַם, שֶׁלֹּא לְפֹל הַהוּצָאוֹת הַדְפּוֹס מִמְּעוֹת רַבְּנוּ ז״ל קעב.

ליקוטי מוהר״ן תניינא, סימן י"ב:

שִׁינְךָ לְהַתּוֹרָה י"ב, לְקוּטֵי תַנְיָנָא, "מִי שֶׁהוֹלֵךְ" קעג וכו':

רַבִּי יִשְׂרָאֵל אָבִיו קעו שֶׁל רַבִּי אַבְרָהָם אָבִי רַבִּי נַחֲמָן מְטוּלָטְשִׁין הָיָה שׁוֹחֵט קעה, וְהָיוּ לוֹ חוֹמְרוֹת

הערות והארות

הוצאות הדפסת הספר ליקוטי מוהר״ן תניינא, ותיכף קיבלו עליהם באהבה, והשמינו קול עלה נידב על סך מסוים" (ימי מוהרנ"ת ח"א, סח).

והיו לו יגיעות רבות מאד, לאסוף נדבותיהם של אנ"ש עבור הדפסת התניינא [ולא עלה על דעתו ליקח מנכסי רבינו כנ"ל] וכמסופר שם: "והנה התחלת התנוצצות הישועה שיתקיים השארת דעתו הקדושה לעולם ולא יכבה נרו לעולם ועד, היה על ידי שחיזק השם יתברך את דעתי לעסוק בהדפסת ספר התניינא. והנה, ריבוי המניעות שהיה על זה לא יספיקו המון יגיעות לספר, כי לא היה בידי אפילו פרוטה אחת, ורוב אנשי שלומנו היו עניים, והם מפוזרים ומפוזרים בכמה עיירות, ולנסוע אליהם לקבל מהם נדבות, קרוב שתהיה ההוצאה והטרחה יתירה על השבח, בפרט שלא היה אפשר לי ליסע בעצמי בשום אופן, מחמת כמה מניעות, ולשלוח איש אחר לא יפעל כלל. הן על כל אלה וכאלה היו עומדים לפני המניעות כחומות ברזל ודלתי נחושת ממש, ויותר ויותר, ולא הייתי יודע הדרך איך לזכות להדפיס ספריו הקדושים עתה, אך להיות שכבר חיזק אותנו רבינו זכרנו לברכה בלי שיעור, ולימדנו שאין מניעה בעולם כלל ושהעיקר הוא הרצון והחשק והכיסופין, על כן חיזקתי את רצוני וחשכתי בזה מחשבות הרבה, והכנסתי דעתי ומחשבתי בזה הרבה מנד" (שם, ע).

קעג. גירסת הדפוס היא "מי שחולק", והוא טעות סופר, כי צ"ל "מי שהולך". וכוונתו על מה שכתוב שם בתורה י"ב תניינא: "כשאדם הולך אחר שכלו וחכמתו, יוכל ליפל בטעותים ומכשולות רבים, ולבוא לידי רעות גדולות, חס ושלום".

קעד. גירסת הדפוס היא: "אחיז", אבל הוא ט"ס, כי רבי ישראל הוא אביו של רבי אברהם, אביו של רבי נחמן מטולטשין.

קעה. ולכן נקרא שמו: רבי ישראל שו"ב [= שוחט ובודק].

קע. = רק שלא תתבע אותי [כסף] על הוצאות ההדפסה.

קעא. והיינו, שרצון רבינו שידפיסו גם את התורות שנאמרו אחר הדפסת ליקוטי מוהר״ן (חלק ראשון), הלא הוא החלק הנקרא ליקוטי מוהר״ן תניינא. וכנזכר בימי מוהרנ"ת, וזה לשונו: "ותיכף אחר הסתלקותו התחלתי לחשוב מחשבות מה לעשות עתה, ושלח השם בלבי שצריכין להשתדל להדפיס שאר הקונטרסים מתורותיו שכתבתי אחר שנשלם ספר ליקוטי מוהר״ן הראשון, שהם ספר ליקוטי מוהר״ן תניינא, ותיכף נזכרתי בדיבורי רבינו ז"ל שבשנה אשתקד בעת שעסקתי בכתיבת התורה 'תקעו אמונה' רמז לי בדבריו שיהיה נדפס גם התניינא, וכן עוד כמה רמזים מדבריו, ועל ידי זה נתחזקתי ביותר לעסוק בזה" (ימי מוהרנ"ת ח"א, סז). [ויש לציין, שמוהרנ"ת הזכיר כאן 'תקעו אמונה' שנאמרה בראש השנה תק"ע, ולא 'תקעו תוכחה' שנאמרה בשנת הסתלקותו, ואולי גם אז הבין מרבינו שצריך להדפיס התניינא, (או אולי יש להגיה בדבריו ולכתוב 'תקעו תוכחה' וכוונתו למעשה הנ"ל) וצ"ב].

קעב. ואכן, הדפסת הליקוטי מוהר״ן תניינא, היה אחר הסתלקות רבינו ז"ל, ואז עסק מוהרנ"ת ג"כ בענין חלוקת הירושה ממעותיו של רבינו ז"ל, ולא לקח מהם להדפסת הספר, רק אח"כ אסף מנדבותיהם של אנ"ש, וכמסופר כל זה בימי מוהרנ"ת: "והנה אחר יום טוב בא תתנו ז"ל מברסלב והרב מפה, וישבנו כולנו וסידרנו חלוקת העיזבון כראוי כפי צוואתו, וסילקנו לאשתו הכתובה, הכל כאשר ציווה, ובנינו בית על קברו בחסדו הגדול. ואחר כך נסענו לביתנו אני וחברי רבי נפתלי, וגם התיבה עם החפצים של בתו הצדקת מרת מרים ז"ל שהיתה בארץ ישראל, ושל בתו הילדה חיה תחיה, לקחנו עמנו לנעמירוב, כי אותי מינו לאפוטרופוס על נכסיו. ומדי עברנו לביתנו לנעמירוב, עברנו דרך קהילת קודש דאשיב שיש שם קיבוץ מאנשי שלומנו, ודיברתי על לבם שיתנדבו לתת לכסף מוצא על

שיחות השייכות להתורות

יתרות, והיה רגיל לנסע לכמה גדולים בשביל זה קט. פעם אחת היה אצל רבנו ז"ל קט, ואמר רבנו ז"ל קט: אלא מי יהיה שוחט? מי שאינו ירא?!

ואחר כך היה מעשה, שראובן יוס'ל בנו קט, התנפח פעם אחת עם רבנו ז"ל באיזה דבר שאלה (שרבנו ז"ל עשה לו לבורר קט), וראה רבנו ז"ל שהולך עם חכמות, ואמר לו רבנו ז"ל: "דאם איז דיין טאטינס חכמות קט, דיין טאטינס חכמות טרייבן איהם אין שאל תחתית" קט.

הערות והארות

האדם מעבודת השם, דהיינו מה שחושב וחוקר ומדקדק ביותר, אם הוא יוצא כראוי במה שעושה. כי בשר ודם אי אפשר לו שיצא ידי חובתו בשלמות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא וכו', ולא ניתנה תורה למלאכי השרת. ועל אלו המדקדקים ומחמירים בחומרות יתרות, עליהם נאמר 'וחי בהם, ולא שימות בהם', כי אין להם שום חיות כלל, ותמיד הם במרה שחורה, מחמת שנדמה להם שאינם יוצאים ידי חובתם בהמצות שעושין, ואין להם שום חיות משום מצוה מחמת הדקדוקים והמרה שחורות שלהם. (והוא בעצמו אינו מחמיר שום חומרא כלל) (ליקוטי מוהר"ן תניינא, מד).

קפב. = אלו הם ה'חכמות' של אביך. ה'חכמות' של אביך מורידים אותו לשאל תחתיות. (והוא ע"פ המובא שם בתורה י"ב, שעל ידי החכמות יכולים ליפול לשאל תחתיות, עיי"ש).

ולשלימות הענין, נספר בקצרה אודות רבי ראובן יוסף: רבי ראובן יוסף, היה מאנשי המשא ומתן שבאנשי רביז"ל. הוא היה עובד ה', גאון ולמדן, מופלג במעלה. הוא גם היה מתלמידיו המובהקים של רבי שמואל אייזיק ז"ל. מסופר, שפעם לא היה ביכולתו לשוב לביתו אחרי ראש השנה מחמת רדיפות המתנגדים, וישב שנה תמימה אצל רביז"ל מחמת זה (מכבי אור, אנשי מוהר"ן, ית), במוצאי יום כיפור של השנה השנייה אמר רביז"ל שנחתם הדין על המתנגד שלמה מהייסין שימות, ואכן באותו חורף מת המתנגד, ומיד שב ר' ראובן יוסף לביתו.

עוד מסופר, שרבי העיר הייסין, מקום מגוריו של רבי ראובן יוסף, היה מתנגד. רבינו ז"ל ציווה לו לרבי ראובן יוסף, שכל הנראה שישמע מפי הרב של העיר, יאמר תמיד בהיפוך. ואכן כך היה תמיד נוהג, גם אם הוא לא זכר בעצמו את פסק ההוראה, אבל מעוצם ראותו תמיד עין בעין אמיתת דברי אדמו"ר זי"ע, היה אומר תמיד להיפוך מדברי הרב הנ"ל, וכאשר פתחו את ספרי הפוסקים לעין כדברי מי הפסק, היו רואים בעיניהם שהאמת כדבריו, עד

קעו. להתיעץ עמם ולברר איתם כל הספיקות שהיו לו.

קעז. ביאתו לרבינו ז"ל, הייתה בזכות מוהרנ"ת, כדלעיל.

קעח. היינו, כי בבואו לרבינו התייעץ עמו בדבר החומרות והדקדוקים היתירים בהם שקע מרוב יראתו וחכמתו, ואשר כמעט גמלה בלבו החלטה לעזוב את תפקידו כשוחט ובודק. ורביז"ל מנעו מכך, ואמר לו: "אלא מי יהיה שוחט? מי שאינו ירא?".

קעט. וכאשר הבאנו לעיל, שחמשה בנים היו לו לרבי ישראל שו"ב, ואחד מהם היה רבי ראובן יוסף. (ולהלן בהערה נספר מעט אודותיו).

קפ. רצונו לומר, שהיה דין-תורה ובחר בו להיות 'בורר', כנהוג בדיני תורה.

והנה, ע"פ המובן פה, ה"בורר" היה ר' ראובן יוס'ל, אמנם ע"פ מה שסיפר רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, לא היה ר' ראובן יוס'ל 'בורר', אלא שאביו רבי ישראל שו"ב היה 'בורר'. וזה נוסח הסיפור, כנדפס בשיש"ק:

"רבינו אמר לרבי אברהם, סבו של רבי אברהם בן רבי נחמן, על אביו רבי ישראל: החכמות של אביך יטרדו אותו = דיין טאטנס חכמות וועלן אים פאר טרייבן. כי אביו היה בורר ולמדן גדול [ובלשון של רבי לוי יצחק: א למדן מיטן גראבן פינגער...] והיה לומד בסברות ופלפולים שאינם נכונים, ועל כן אמר לו כנזכר לעיל" (שיש"ק ב קסו). וממילא מובן, שמה שאמר זאת רבינו לבנו ר' ראובן יוס'ל, לא היה מפני שראה שגם הוא הולך עם 'חכמות' כאביו, אלא שבא להזהירו על כך, והבן.

קפא. כי החומרות יתירות באים מ"חכמות", וכמו שאנו רואים מלשון רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן שכתב: "גם מחכמות שיש בעבודת השם בעצמו צריך להרחיק מאד. כי כל אלו החכמות של העולם, שיש להנכנסין ומתחילין קצת בעבודת השם, אינם חכמות כלל, והם רק דמיונות ושטויות ובלבולים גדולים. ואלו החכמות מפילין מאד את

שיחות השייכות להתורות

לא

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן י"ח קפג:

שִׁיחַ לְהַתּוֹרָה "סִכְנָה גְדוּלָּה לְהוֹיֹת מְפָרְסָם" קפד: מְקַדֵּם סִפְרוֹ לִפְנֵי רַבְּנוּ ז"ל מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בְּאֵלֶּט קְאִמְטָאנְטִין קפה, שְׁהִיֹּ שֵׁם חֲשׂוּבִים וְגְדוּלִים בְּמָה מְפֹרְסָמִים, וְנָתַן בַּעַל הַבֵּית אֶחָד לְמִפְרָסָם אֶחָד עוֹף הַנִּקְרָא "גָּנֵר" קפי, וְחָרָה לְמִפְרָסָם הַשְּׁנִי קפי, עַד שֶׁהַתְּחִיל לְנָקוּם מִהַשְּׁנִי וְנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה גָּנֵב, וְנוֹאֵף, וְרוֹצֵחַ קפח. וְאָמַר לָהֶם רַבְּנוּ ז"ל וְעֵרְטֵל קפח, כִּי הֵלֵא "גָּנֵר" רֹאשִׁי תְּבוֹת: גָּנֵב, נוֹאֵף, רוֹצֵחַ. וְאָמַר אַחֵר בֶּךָ הַתּוֹרָה הַזֹּאת.

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ס"ו:

שִׁיחַ לְהַתּוֹרָה "הַצְדִּיק מְכָרָח לַעֲשׂוֹת הַשּׁוֹבָה" קז:

פַּעַם אַחַת שָׁבְרוּ הַמַּתְנַגְדִּים אֶת הַקְלּוּז קכא, וְאָמַר רַבִּי נִפְתָּלִי: "וְעַט מָעַן נַעֲמִין נֶאֱדָר

הערות והארות

והנה, מפשטות דברי רבינו משמע שהמכשול של "גנוב ונואף ורוצח" הוא ברוחניות, שגורם על ידי אמירת תורתו והנהגתו, לפגם של בחינת גניבה וניאוף ורציחה (והיינו שע"י תורתו והנהגתו הוא גנוב ורוצח את אנשיו ברוחניות, או שעובר על ניאוף כשמאיר בהם הארה ודעת שאין שייך אליהם, ואכמ"ל). אך מהסיפור הזה השייך להתורה, מובן שמי שהוא מפורסם יכול להגיע גם בפועל ממש ליפול ולהעשות גנוב ורוצח ונואף, באתגליא או באתכסיא.

קפה. = קוסטנטין הישנה. [הלא היא העיירה "סטרוקונסטנטינוב" הנמצאת במערב אוקראינה מצפון לחמלניצקי. ונקראת בשם "קוסטנטין ישן", כי בסמוך אליה נבנתה עיירה נוספת, "קוסטנטין החדשה"].

קפו. אולי צריך לנקד: "גנר".

קפו. על שמכבדים את המפורסם האחר, ונותנים לו מתנות.

קפת. צ"ב מי נעשה גנוב ונואף ורוצח; האם זה שרדף מחמת קנאה, נפל מחמת קנאתו עד שנעשה גנוב ונואף ורוצח. או אולי זה שרדפו אותו, נפל מחמת הרדיפות.

קפט. = דבר צחות.

קצ. ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ס"ו. ושם מובא: "הצדיק הוא מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, דהיינו כשיוצא אחד חוץ לשורה ופורק עול, אזי הצדיק מוכרח לעשות תשובה בשבילו".

קצא. הם שברו וניפצו את החלונות של הקלויז.

שברת הרב מן העיר עם כל בני ביתו בחרפה ובושה גדולה (שם, יט).

רבי ראובן יוסף, בהיותו בעל נכסים, היו אנ"ש רגילים להתאכסן בביתו כשנסעו לאומן ועברו דרך הייסין. גם מוהרנ"ת ז"ל היה רגיל הרבה להתאכסן אצלו, ור' ראובן יוסף לא חסך כל מאמץ לכבד את מוהרנ"ת כדבעי. הוא אף פקד וצינוה על היתום הקטן לעמוד לרשותו של מוהרנ"ת ולשמשו. מוהרנ"ת אכן התבטא פעם, ואמר: בבית ר' ראובן יוסף יש לי הרחבת הדעת!

מה שהיה עמו בסוף ימיו, עיין בספר "ימי התלאות" אות כ"ג.

קפג. נדפס בתוך תורה ה' (עמוד לח).

קפד. בליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן י"ח. וזה לשונו שם: "סכנה גדולה להיות מפורסם ולהנהיג העולם. לא מבעיא כשאנו ראוי כלל, ולובש טלית שאינו שלו, רק אפילו עובדי השם באמת, גדולי הדור, יש עליהם סכנות נוראות בהנהגת העולם. כי איש פשוט רחוק מאד, שיעבר על רציחה, אפילו אם אינו איש כשר, כי אין לו תאוה לזה. ואפילו כשמגיע, חס ושלום, לתאוה כזו, רחמנא ליצלו, אינו בא לידו, ויש לו כמה מניעות לזה. ואפילו אם יעבור, לא יעבור כי אם לעתים רחוקות, וקרוב שלא יעבור רק פעם אחת כל ימיו. אבל בהנהגת העולם ובחידושין דאורייתא שמחדשין, יכולים לעבור ממש גנוב ונואף ורוצח בכל פעם, בכל רגע, רחמנא ליצלו".

שיחות השייכות להתורות

רַעְקְרוּטִין קצב וְעוֹד וְכו' קצב, כִּי הוּא הָיָה קִפְדָן קצב. וְשָׁמַע רַבִּי נַחֲמָן מִמּוֹלְטִישִׁין זֹאת, וְלֹא הָיָה סוֹבֵל קצב, וְאָמַר: הֲלֹא רַבֵּנוּ ז' לֹא נָתַן מִשְׁפָּט קצב "הַצַּדִּיק מְכַרָּח לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה" וְכו' קצב.

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ע"ט:

שָׁנָה הָאַחֲרוֹנָה קצב אָמַר רַבֵּנוּ ז' לִמּוֹהֲרֵנִי ת: "מִהֵיוֹם אֹמְרִי לָכֶם תּוֹרָה בְּכָל שַׁבָּת" קצב, כִּי אֲנִי הִתְחִיל לֹאמֹר תּוֹרָה 'בְּרֹאשִׁית' וְנִחַ'י, וְלֹא אָמַר עוֹד. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם עֲלִיו הַשְּׁלוֹם שְׁפֹנֶנֶת רַבֵּנוּ ז' לֹא הָיָה בְּאִפֶּן שִׁיְהִיָּה מוֹהֲרֵנִי ת אֲצִלוּ בְּכָל שַׁבָּת, וְאֲנִי יֹאמֵר. אֲבָל כִּשְׁהוּא לֹא הָיָה, לֹא הָיָה לוֹ בְּפָנַי מִי שִׁיאָמַר תּוֹרָה יא. וְזֶה שֶׁאָמַר "אֵיךְ וְעַל אֵיךְ זֶאֱגֵן תּוֹרָה" יב,

הערות והארות

שייענשו ח"ו. ואדרבא, כשנענשים המתנגדים, הרי זה מצער את הצדיק. "כמו שמצינו אצל השם יתברך, שבכל צרתם לו צר, כי הם חלק אליו"ק ממעל, ועל כן כשיש להם צרה ח"ו לו צר כביכול. כמו כן אצל הצדיק גם כן, כי גם ענוש לצדיק לא טוב, כי הענוש שמעניש את אחד, הוא נוגע להצדיק בעצמו" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, סו), עיי"ש עוד.

קצח. השנה האחרונה לחי' רבינו בזה העולם, שנת תק"ע.

קצט. כי דרכו של רבינו לא היתה לומר תורה בכל שבת, אלא בזמנים מיוחדים בשנה, כמבואר בחי' מוהר"ן. ואז בשנה זו, רצה רבינו להתחיל לומר תורה בכל שבת. ובלייל שבת פרשת נח: "ענה ואמר, איזה סדרא קורין בשבת זה? והשבנו: פרשת נח. ענה ואמר, אתחיל לומר תורה בכל שבת! והתחיל ואמר בראשית הוא הספד על נח שהוא הצדיק וכו'" (ימי מוהר"ן ח"א, לט).

ד. היינו שעל פרשת בראשית ופרשת נח של אותה שנה, כבר אמר רבינו תורה. ואח"כ אמר שברצונו להמשיך ולומר תורה בכל שבוע [על פרשת השבוע].

רא. וכמובא ענין זה בחי' מוהר"ן, שרבינו היה צריך שיהיה מוהר"ן לפניו כדי שיוכל לגלות לפניו תורה. וזה לשונו: "פעם אחת נכנס בביתו ושאל עלי, והיה צר לו עלי שאיני נמצא אז ואמר, שאין לו בפני מי לומר מה שהוא צריך לגלות. ואמר, הלא אני יכול להחזיק אצלי הרבה מאד ואיני אומר כי אם כשהמים כבר עולים על כל גדותיו עד שיוצא לחוץ בעל כרחו (ואמר בלשון אשכנז: נאר אז סע גייט איבער דיא זאסטאווקעס). ועכשיו, גם זה אין לי בפני מי לומר. גם אמר לי כבר בעת שנתקרבתי אליו: אם תהיה איש כשר תוכל לשמוע ממני הרבה, כי אני צריך איש אחד לומר לפניו. כי כמה פעמים אני צריך להוציא דיבורים, על

קצב. צ"ל: נעקריטן. והוא גזירת לקיחת ילדי ישראל לצבא.

קצג. = אז יקחו עוד ילדים לצבא, ועוד.

והיינו שמחמת המחלוקת וההתנגדות על רבינו, תמשיך רח"ל גזירת הגיוס. וכמובא בהרחבה יותר בשיש"ק בזה הלשון: "אמר רבי נפתלי ז"ל: גזירת ת"ת, שגרצחו אז רבבות מִיִּשְׂרָאֵל כִּידוּעַ, באה כענוש על זה שחלקו על רבינו האריז"ל. והרציחות שהיו על ידי גאנטע בעיר אומן בשנת תקכ"ח, באו כענוש על זה שחלקו על הבעל שם טוב. וגזירת הנעקראטין, היינו הגזירה לקחת את בני ישראל לצבא, שיצאה לפועל בשנת תקפ"ז כמובא בחי' מוהר"ן סימן א', באה כענוש על זה שחלקו על רבינו. ומשום שעדין עומדים וחולקים על רבינו, לא תתבטל גזרה זו ויצטרכו ללכת לצבא, עד ביאת הגואל במהרה בימינו" (שיש"ק ג, קצח). וגם בזמנינו נתחדשה הגזירה מרשעי ישראל, הערב רב, ה' יצילנו.

קצד. בענין קפדנותו של רבי נפתלי, מסופר: "פעם אחת סיפרו למוהר"ן שרבי נפתלי הוא קפדן, ואמר מוהר"ן ת: לא ידעתי, שהוא גדול כל כך, שעל אף כל זאת הוא רבי נפתלי, שהבעל דבר אינו יכול להפילו על ידי מידת ההקפדה שבו" (שיש"ק א, תרצה).

קצה. והיינו שרנ"ט לא סבל שמדברים באופן כזה, של קפידא וקללה על כלל ישראל.

קצו. היינו שרבינו ז"ל פסק לנו להלכה, שהדרך היא לא להקפיד על החוטאים אלא שהצדיק מוכרח לעשות תשובה עבורם.

קצז. וא"כ עלינו להתפלל שרבינו יעשה תשובה עבור החולקים והמתנגדים, ולא להקפיד עליהם ולקללם

שיחות השייכות להתורות

לג

ומוהרנ"ת לא הבין פונתו י. וזה הענין של הראשי פרקים שהבין עצמו לומר תורה לכמה שבתים י.

ליקוטי מוהר"ן תניינא, סימן ס"א:

שיך להתורה "אני היום ילדתיך" י:

כשבא רבנו ז"ל מלעמפערג, היה דרכו לגמע חוץ לעיר ברסלב לשאף שם רוח צח י. פעם אחת נסע עם מוהרנ"ת וגם משה חינוקים ואברהם'ל פייטס, ובשבאו שם ירדו מהעגלה והלכו רגלי. ורבנו ז"ל מחמת שהיה חולה הלך לאט, ומוהרנ"ת ז"ל הלך אצלו, ואברהם'ל ומשה הלכו במהירות להלן. ואז התחיל רבנו ז"ל לדבר מהתורה: "השם יתברך הוא למעלה מהזמן", וסיים: "וכן במקום. כמו שאנו רואים שאברהם'ל ומשה יכולין לילך בזמן מועט מה שאנו צריכים לילך כמה שעות" י.

הערות והארות

ד. בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן ס"א, שמובא שם ענין "למעלה מן הזמן" ו"למעלה מן המקום", ומבואר שם ענין משיח בזה"ל: "ועל כן משיח שעבר עליו מה שעבר מיום בריאת העולם וסבל מה שסבל, ואחר כל זה, בסוף יאמר לו השם יתברך: בני אתה, אני היום ילדתיך".

ד. כמובא בשיחות הר"ן: "כשבא מלמברג והיה עדיין החולאת שלו, דהיינו ההוסט (שיעול, שחפת), מתגבר עליו. ואז היה נוסע כמעט בכל יום לטייל סמוך לעיר לרפואה, ושאר כוונות נוראות שהיה לו בזה, ושמענו מפיו הקדוש אז בדרך הטיול כמה תורות וכמה שיחות וסיפורים נפלאים ונוראים" (שיחות הר"ן, קמ"ד).

ד. וזה לשונו שם: "וכן אנו רואים במקום גם כן, שהבעל כח יכול לעבור מקום גדול בשעה מועטת. נמצא שאצלו כל זה המקום הוא קטן, ואצל החלושי כח נחשב זה המקום גדול, וצריכים לילך שעה מרובה עד שעוברים אותו המקום. וכמו כן למעלה מעלה, כל מה שהכח גדול יותר, המקום נקטן אצלו יותר, וכן למעלה מעלה, עד שהמקום נתבטל לגמרי, רק שבשכלנו אי אפשר להבין כל זה, כמו שאי אפשר להבין בחלום את האמת, שכל אותו הזמן שנדמה בחלום אינו כלום באמת, כמו כן גם אנו אי אפשר לנו להבין, שכל הזמן שלנו אינו כלום למעלה בשכל

הגבוה כנ"ל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, סא).

כן אני צריך שיהיה לי איש אחד שאוכל לומר לפניו וכו'. וכמה פעמים היה מדבר ומגלה תורה בפני מי שנודמן אצלו אז, ואמר לי פעם אחת על ענין כזה, שאמר פעם אחת תורה בפני איש אחד שלא הבין דבריו כלל, ואמר לי אחד כך: היות שאני צריך לדבר ולגלות, ובא זה האיש ואמרתי לפניו, אבל רצונו שישמע מפיו מי שיכול לתפוס קצת וכו'" (חיי מוהר"ן, שסח).

ד. והיינו, שאע"פ שאמר בלשון רבים "איך וועל איין זאגן תורה" = "אני יאמר 'לכם' תורה", אעפ"כ הייתה כוונתו על מוהרנ"ת, שכשהוא יהיה, יאמר תורה בפני כולם. אבל כשמוהרנ"ת לא היה, לא אמר תורה, אע"פ שהיו אחרים.

ד. רק הבין שכוונת רבינו שיאמר בפני העולם תורה, גם אם הוא לא יהיה שם.

ד. הנדפס בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן ע"ט, ונדפס שם: "עוד מצאנו כתב יד רבינו ז"ל והם ראשי פרקים מאיזה תורה נפלאה", "כי דברים האלה כתבם בדרך ראשי פרקים ברמז בעלמא לזכרון". וכשתתבונן שם תראה שיש שם ראשי פרקים על סדר הפרשיות, מפרשת תולדות עד פרשת יתרו. ואילו היה בא מוהרנ"ת לרבינו באלו השבתות, היה אומר רבינו תורה בכל שבת על פרשת השבוע.

שיחות השייכות להתורות

שיחות הר"ן, שיחה צ"ג י"ב:

התורה י"ב "נוקם ונוטר כנחש" י נאמרה במדמה ב'וואך נאכט' י"א של יעקב ז"ל י"ב. ואחר
הברית בשפאן אליו אנ"ש, אמר להם: "נאך וואס פארט איהר צו מיר, איך האב דאך
איך פייגד" י"ב.

שונות י"ד:

וזה כלל בכל התורות, שקדם שרצה רבנו ז"ל לומר תורה, צוה לאנ"ש שיתפללו מנחה
בכונה כמו בערב יום הכפורים, ויתודו י"ו. וקצת מבאר במקום אחר י"ז.

הערות והארות

רח. נדפס בתוך תורה ה' (עמוד לח).

רט. צ"ל: "השיחה", וכן הוא באבניה ברזל (אות מ"א).

רי. כוונתו על שיחה צ"ג בשיחות הר"ן, ושם מבואר ענין
מה שהתלמיד חכם נוקם ונוטר כנחש, עיין שם.

ריא. = הלילה שלפני הברית מילה.

ריב. בנו של רבינו ז"ל. נולד קודם חנוכה דשנת תקס"ז,
ונפטר סמוך לאחר לידתו.

ריג. = מדוע אתם נוסעים אלי, אני הרי שונא אתכם.

ושיחה זו מובאת גם בספר אבניה אות מ"א. וזהו בחי'
שהתלמיד חכם "נוקם ונוטר כנחש", המובא בשיחה הנ"ל.
[וכבר אמר שלמה: "נאמנים פצעי אוהב" (משלי כ, ו). ואמרו
במדרש: "נאמנים פצעי אוהב אלו תוכחות פיו של משה
רבינו עליו השלום". וכן אמרו בגמרא: "דאמר רבי שמואל
בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב
ונעתרות נשיקות שונא, טובה קללה שקילל אחיה השילוני
את ישראל, יותר מברכה שברכן בלעם הרשע" (תענית כ ע"א.
סנהדרין קה ע"ב)].

אמנם, יש לציין שרבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, שלל שיחה
זו. וכדאיתא בשיש"ק: "אמר לענין השיחה המודפסת
שאמר רבינו פעם לאנ"ש 'איך האב איך פייגט' - שהוא
מעולם לא שמעה, ואין זה אלא לשונות וסיפורים
שהשתרבבו אצלנו" (שיש"ק ח, פט).

ריד. כאן קיבצנו את כל השיחות, שאינן שייכות לאיזה
תורה. הן אותן שנדפסו בתחילת הספר, הן אותן שנדפסו
בתוך הספר.

רטו. וכן הביא גם בספר אבניה ברזל: "זה הכלל, שכל
התורות, קודם שרצה רבינו זצוק"ל לומר תורה, צוה
לאנשי שלומנו שיתפללו מנחה בכוונה גדולה כמו בערב
יום כיפור, ויתודו. ובראש השנה היה אומר תורה בין

השמשות מיום א' לב'. בשבועות גם כן כמו בראש השנה.
ושמעתי שפעם אחת ישב רבינו זצוק"ל לומר תורה בחג
השבועות אחר מנחה בעוד שהייתה החמה זורחת, וישבו
כל הלילה אצל השולחן והתפללו ערבית בתוך הסעודה.
וישבו עד שהחמה התחילה עוד הפעם לזרוח בבוקר יום
השני, ענה רבינו ז"ל ואמר: די זון קער זיך פאר חידושין,
זי האט איבער גילאזט מענטשין ביים טיש, און האט
צוריק גיפונען די אייגענע מענטשין ביים טיש = השמש
יכולה להתפלא, היא השאירה את האנשים אצל השולחן,
והיא שוב פגשה את אותם האנשים ליד השולחן. ושמעתי
אשר רבינו זצוק"ל לא היה ישן בשבועות שני הימים
והלילות" (אבניה ברזל, מט).

רטז. ראה לדוגמא מה שמסופר בפרפראות לחכמה, על
ההתעוררות שהיה לפני אמירת תורה ס':

"מאמר פתח ד' שמעון סימן ס' נאמר בראש השנה
תקס"ז שחל ביום שבת וביום ראשון, ויש הרבה סיפורים
לענין זה המאמר איך שנאמר, ואינני בקי בהם כל כך. אך
זאת שמעתי מאבי ז"ל וגם משאר אנ"ש, שהיה התעוררות
גדול ונורא מאוד בין כל אנ"ש שהיו שם, בעת שהכין את
עצמו רבינו הקדוש זצ"ל לומר זה המאמר, ויש מהם שבא
על דעתם ומחשבתם חיבות אלו מי איכא דניים ע' שנין
(מה שמבואר אחר כך בסוף המאמר) באשר שעברו כל
ימיהם בשינה ומוחין דקטנות, ויש שבא על דעתם
מחשבות אחרות של הרהורי תשובה אמתיים והכל מענין
שביאר אחר כך רבינו ז"ל בזה המאמר. ומזה ראו כן תמחו
והבינו בחוש ההרגש ממש, שבעת שמכין את עצמו רבינו
ז"ל לומר חידושי תורה לפנייהם הוא משתדל תחילה עם
נפשות השומעים ברוחניות, להעלותם מדלות שפלותם
ולעוררם בתשובה (וכמובן גם במאמר אשרי העם סי' י"ג
ויבאר במקום אחר ביותר), ועל ידי זה באו אז כל
המחשבות והרעיונים טובים על לבם ודעתם ממילא"

(פרפראות לחכמה, סימן ס). עיי"ש עוד.

שיחות השייכות להתורות

לה

רַבֵּנוּ ז"ל אָמַר לְרַבִּי זְלַמֵּן דְּעַר קְלִינְעֵר יי: "גַּם 'דֶּרֶךְ' בְּפִשְׁמֹת הוּא תִקּוֹן הַבְּרִית" יי. וְשָׁלַח אוֹתוֹ לְפֹאֵל הַסְּפָמוֹת יי מִכָּל הַגְּדוּלִּים בְּפוֹלִין יי, וְהִתְמַהֵּמָה בָּמוֹ שָׁנָה יי, וַיֵּשׁ בָּזָה בַּמָּה מַעֲשִׂיּוֹת יי. גַּם הִרְבֵּה מֵאֲנִי שׁ מְסַפְּרִים שֶׁרַבֵּנוּ ז"ל הָיָה בְּלוּבְלִין, וְנִתְרָאָה פָּנִים אֶל פָּנִים

הערות והארות

ובמהדורה שלאחריה, הוסיפו המדפיסים עוד ב' הסכמות, וכתבו: "וכעת מצאנו באמתחת תלמידיו הקדושים עוד שני הסכמות משני עמודי עולם קדושי עליון, המגיד דק' קאזניץ והמגיד דלובלין, אמרנו טוב להדפיסם ג"כ לקיים מה שכתוב אל תמנע טוב מבעליו כו'. וזכות הצדיקים הקדושים יגיעו עלינו ועל כל ישראל, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן".

וראה מה שכתב מוהרנ"ת במכתבו לאחד מגדולי הרבנים בדורו: "וכבר עבר עלי מה שעבר, כל משברך וגליך עלי עברו. ואני עוסק בספריו הקדושים זה יותר משלשים ושנים שנה, וכבר זכיתי להדפיסם כמה פעמים עם הסכמות מגדולי ישראל מחברים מפורסמים גאוני עולם! ונתפשטו בכל ישראל, בפרט במדינות ליטא ורייסין ופולין גדול ובארץ ישראל, וכולם משבחים ואומרים שהם דברים נפלאים ואמתיים ופותחים שער לכל דופקי בתשובה ומדריכים את האדם בדרך ישרה" (עלים לתרופה, מכתב קסד).

דכא. מאחרי פסח תקס"ז עד פסח תקס"ח בערך.

דכב. בשליחותו של רבי זלמן אל גדולי ישראל, ובתוכם החוזה מלובלין, היה כלול גם שליחות נסתר להחזרה מלובלין, ולא היה רוצה לגלות מהות השליחות, ואמר ראבר"נ שאע"פ שלא נמסר לנו מהי השליחות, אבל בהשערה אצלנו שזה היה בענין זירוז הקץ שעסק אז החוזה מלובלין עם שאר צדיקי הדור ובמיוחד עם הרה"ק המגיד מקוזניץ והרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב. כידוע רבינו לא הסכים על זירוז הקץ שלהם [כעבור ארבע שנים מהסתלקות רבינו, גרמו העונות, ונסתלקו שלושת הרועים הקדושים הללו, אשר נסתלקו בעוה"ר בתקופה אחת, בשנת תקע"ד-ה] (נפש ובנים, הערות לפרק טז, הערה 4, בשם רבי נחמן בורשטיין ז"ל).

והרי לך כמה מעשיות שהיו אז, בעת אשר היה רבי זלמן אצל גדולי ישראל:

"שמעתי מר' אלי' חיים רוזין ז"ל: כששלח רבינו ז"ל לפני הדפסתו את הליקוטי מוהר"ן את ר' זלמן דער קליינער אל גדולי ומפורסמי הדור לקבל מהם הסכמתם על הספר, וגם שליחות מיוחדת אל החוזה מלובלין בענין סוד הגאולה. ור' זלמן הנ"ל שהיה אז בדרך בערך שנה,

ריי. = רבי זלמן הקטן. [היה נקרא כך, מפני שהיה נמוך (אוצר נחמן, צב)]. התקרב לרבינו ז"ל בחודש אלול תקס"ב, יחד עם מוהרנ"ת ורבי נפתלי. וכמסופר על התקרבותו של מוהרנ"ת "שנסע הוא ורבי נפתלי ז"ל ועוד שני אנשים, רבי ליפע ורבי זלמן הקטן, לאדמו"ר זצוק"ל. ומיד בכניסתם לאדמו"ר ז"ל דיבר עמהם הרבה" (נכחי אור, אנשי מוהר"ן, ג).

ריח. פירוש: בכתבי האריז"ל מובא על הפסוק "הנותן בים דרך", ש"דרך" הוא סוד תיקון הברית, וכמובא בליקוטי מוהר"ן תניינא סימן פ"ז, עיי"ש. ועל זה אמר רבינו ז"ל לרבי זלמן, שגם כשנוסעים בפשיטות ב"דרך", הוא ג"כ תיקון הברית (כשנוסעים בקדושה כראוי, במובן).

וראה מה שכתב מוהרנ"ת לבנו: "מכתבך קיבלתי עתה, ואם אמנם יש לי צער מזה שבאת לידי זה, להצטער כל כך בדרך בשביל ריוח כזה. עם כל זה, זאת נחמתי מה שכתבת שנוכרת בדברי אדונו מורנו ורבינו ז"ל ש'דרך' הוא תיקון הברית, ובכוונת אלול. ומהסתם חשבת אז כמה דברי תורה. וגם היה לך בתוך כך לפרש שיחתך לפניו יתברך כאשר דיברנו מזה כמה פעמים, ומסתמא קיימת קצת מזה. ועל ידי זה לה' התקוה שהכל יתהפך לטובה" (עלים לתרופה, מכתב מיום א' ראה תקצ"ד).

דיט. על הספר ליקוטי מוהר"ן.

דכ. ואכן, היו לו לרבינו הסכמות רבות, אך לא רצה להדפיסם. [ובמכתבו שכתב מלמברג אודות ההדפסה, כתב רבינו: "ואודות ההסכמות, דיברתי עם הרב שלא יחשוב זאת וכו'"]. ורק במהדורה השנייה שנדפסה ע"י מוהרנ"ת אחר הסתלקות רבינו ז"ל, נדפסו כמה הסכמות. וגם שם לא נדפסו רק ג' הטכמות, וכך כתב שם מוהרנ"ת: "אלו ההסכמות כבר ניתנו על ההדפסה הראשונה, שנדפס זה הספר הקדוש בק"ק אוסטרהא בחיי רבינו המחבר זצוק"ל, בצירוף שאר ההסכמות מגדולי גאוני וחסידיו הדור, ומרוב ענוותנותו העצום לא אבה להדפיסם, ומרוב הזמן נאבדו רוב ההסכמות. וכעת מדי עברי באמתחת הכתבים לחפש אחר חידושים חדשים שלא נדפסו מקודם, מצאתי דאתי לידי אלו השלשה הסכמות משלשה גאוני מצוקי ארץ האלה, בכתובת ידם וחתימתם ממש, כאשר הנה בידינו, אמרתי מאת ה' היתה זאת להדפיסם, ויכתבו בספר ויוחקו, יתנו עדיהן ויצדקו".

שיחות השייכות להתורות

עם החזוה יי. וְגַם מוֹהֲרֵנִי תִּשְׁתַּקֵּק שִׁיתַּפֶּשֶׁט דְּבַר רַבֵּנוּ ז"ל בְּפֹלִין יי. וְעַל כֵּן צִוָּה רַבִּי

הערות והארות

משיח, שלחו ר' נתן ור' נפתלי קוויטלעך להחזוה על ידו, ונתפעל החזוה מהקוויטעל של ר' נפתלי יותר מר' נתן. וכשסיפרו זאת לרבינו ז"ל אמר: הוא חזוה באשר הוא שם, כי ר' נפתלי היה מתפלל אז, ור' נתן ישן. ויש אומרים שהיה אז בבית הכיסא" (אבניה ברזל).

דכג. וכמו שאנו מוצאים גם במכתבו של רבי משה שמואל לזין מאומן, שכותב על ענין התפשטות אור רבינו בפולין: "והעיקר הוא פולין, כי פולין זכה לגמור עסק רבינו, כמו ששמעתי מאמר מר' נתן זצ"ל ועוד כמה מאמרים ... והעיקר של פולין הוא לובלין ... ובוודאי צריכין אנו להאמין שהוא כח רבינו שהיה בלובלין ודיבר עם החזוה מפולין!" (מכתבו של רבי משה שמואל לזין מאומן, לאנ"ש בפולין, שנת תרס"ט. תשרי להר"ר שמואל אברהם תפלינסקי שליט"א, שהמציא לידי את המכתב).

ובחיי מוהר"ן מובא שרבינו שיבח את 'החזוה' מאד, וכדאיתא שם: "וכן הפליג מאד מאד בקדושת הרב הקדוש רבי מיכל זצ"ל ... והרב הקדוש מלאנצוט ולובלין (= החזוה מלובלין), וכן עוד מה שנודע לנו מה שהפליג בקדושת שאר צדיקים עוד כמה וכמה, ועל כל אחד אמר הפלגות ושבחים אחרים כל אחד לפי בחינתו ומדרגתו" (חיי מוהר"ן, תקנ"ג).

דכד. ואכן, כיסופים אלו עשו פירות, ואע"פ שבתחילה לא האיר כלל ענין רבינו בפולין, אעפ"כ לאחר זמן רב, האיר ה' פניו לאנשי פולין, והתחיל להתעורר שם ענין רבינו ז"ל, "כי נתקרבו אנשי פולין לרבינו ז"ל בהתקרבות אמיתי ובדעה צחה אשר לא היתה כזאת מימי קדם", כלשון רבי יצחק ברייטער הי"ד במכתבו (שארת ישראל, עב). כי בתחילה: "ניתן רשות להשטן להחשיך אור ברישא והעמיד מחלוקות והתנגדויות גדולות מאד על הצדיק הזה, עד אשר בכל ערי פולין נשכח כל הטוב והחסד אשר גילה הוא ז"ל, ולא ידעו את יוסף וישכחוהו, ואב לבנים לא סיפר ממנו ז"ל ולא הלכו בדרכיו, ובמסתרים תבכה השכינה מפני גוה. ויחמול ה' על עמו, ואת נחלתו לא עזב, ובדרך נס נפלא קרא לאנשי פולין להתקרב אל דרכיו ללמוד ספריו ויודיעם את הוד שמו, וילהיב את נשמתם גם ליסע על ציונו הק', ואת לא האמינו ראתה, נפשם ויאר עיניהם ותתענג בדשן נפשם וחיותם באור תראה" (מחלי אמונה, לו).

מאחרי פסח תקס"ז עד פסח תקס"ח בערך. כשחזר מהנסיעה הארוכה הזאת התפאר לפני מוהרנ"ת שהוא יודע הרבה דברים שאף מוהרנ"ת אינו יודע בענין סוד הגאולה. והיה לו הרבה הסכמות מכל הרבנים הגדולים והמפורסמים, אבל רבינו ז"ל מטעמו הכמוס לא רצה להדפיסם כלל, ורק חמשה מהם נדפסו אחר כך ואלו הם: א) מהחזוה מלובלין. ב) מהמגיד מקאז'ניץ. ג) מר' אפרים זלמן מרגליות. ד) מר' מאיר אבד"ק בראד. ה) מר' אברהם חיים מזלאטשוב בעל "אורח לחיים". ושאר ההסכמות נאבדו במשך הזמן או נשרפו בין הכתבים שצוה רבינו ז"ל לשרוף מיד אחר הסתלקותו (כמובא בימי מוהרנ"ת).

וסיפר ר' זלמן הנ"ל ששבת אז אצל המגיד מקאז'ניץ ובתוך אמירת תורתו פירש הפסוק בפרשת נח "עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו". והמגיד הק' מנה תיבות אלו "זרע וקציר" וכו' מילה מילה בהמשכה נפלאה עד תיבת "לא", ואתר כך הרים קצת קולו ואמר תיבת "לא"! - היינו אם אין העולם מתנהג כתיקונו, כי ח"ו שורים דינים וגבורות בעולם וע"י כך משתנים סדרי בראשית והזמנים מתחלפים במלחמות וברוחות סערה ובעצירת גשמים ורעב ומגפות ר"ל וכדומה, וכן אצל כל אחד ואחד שאין הולך לו כשורה. העצה לזה "ישבותו" - שצריך לשבות אצל הצדיק והוא יבטל וימתיק הדינים.

ומר' איטשע מאיר קורמן שמעתי שר' זלמן הקטן היה מספר כל התנועות של הפנים וההתפעלות שהראו כל אחד ואחד מהגדולים והצדיקים בשעה שהסתכלו בהכת"י של רבינו ז"ל והחידושים הנפלאים שבהם, זה בכה וזה בכה. אחד הרים הכת"י כלפי מעלה ואמר ברוב התפעלות: "זהו קודש קדשים!". אחד הצמיד הכת"י אל לבו ואמר: "האט רבי נחמן אזוי יונג משיג גיווען אזוינע הויכע תורות וואס מען זעהט נישט אזעלכעס!" [= רבי נחמן השיג כשהוא עדיין צעיר כ"כ, תורות גבוהות כאלה שלא רואים כמותם]. אחד התחנן לו כשיודפס הספר אזי תיכף ומיד יזדרז בלי שיהיו להביאו אליו וישלם לו משכורתו כפולה, מחמת שהוא רואה בו דברים גבוהים ונעלמים רזין וסודות נפלאים" (אוצר נחמן, צב-ג).

ובענין מה שהיה אצל החזוה, מסופר: "כששלח רבינו ז"ל את ר' זלמן דער קליינער להחזוה מלובלין אודות ענין

שיחות השייכות להתורות

לז

נחמן מטיילטשין לרבי לייב קאסטאנטינער לפע לשם יטה, וקרבי יט את רבי אייזיק מאומן יט שיחתו יטה.

פעם אחת אמר מוהרנ"ת: "בייא מיר אז דא א שענערער טיש ווי ביים רבי'ן" רכב. וספרו

הערות והארות

שמונים רענדלאך, שהספיק לפרנסתו למשך כל השנה, ומשום כך העתיק את מושבו ועבר לדור באומאן" (שי"ק ג, שצז).

על רבי אייזיק עצמו מסופר: "אחרי התקרבותו נתעשר מאד והיה חידוש גדול בענין צדקה עד שהיה משאיר לעצמו רק מעשר. בשנת תרס"ג בנה על חשבונו את הקלויז באומאן. היה מנהל את עסקיו של ר' אברהם ציפרע'ס והיו לו טחנות קמח ובית הבד, וסיפק קמח לעניי אנ"ש. ביקר בא"י. היה "בעל קורא" בקיבוץ באומאן בראש השנה. לעת זקנתו פזר את כל הונו לצדקה, באמרו שבזיון הדבר עברו אם יישאר משהו לירושה" (גידולי הנחל).

רכה. רבי אייזיק נפטר בן פ"ט שנים בי"ח טבת תרפ"ד. וכנראה ששיחות אלו, כתבם רבי שמואל הורביץ לפני ח"י טבת תרפ"ד, ולכן כתב "שיחיה".

רכט. = אצלי יש 'שולחן' יפה יותר, מאצל רבינו.

וראה מה שמובא בזה, בכוכבי אור: "סיפר פעם אחת בשם רבינו ז"ל, שיצא מפיו הקדוש בזה הלשון: אזי"א טיש וזי"א בי"א מיד וועט שוין ניש זיין בי"ז משיח וועט קומען [= כזה שולחן כמו אצלי, כבר לא יהיה עד ביאת המשיח]. וכאשר דיבר מוהרנ"ת ז"ל מקיים זה המאמר מיום הסתלקותו והלאה, הוסיף בזה מעצמו ואמר: אזי"א טיש וזי"א בי"א מיד, וועט שוין אויך נישט זיין בי"ז משיח וועט קומען [= כזה שולחן כמו אצלי, כבר גם לא יהיה עד ביאת המשיח]. וגם זאת ההוספה אם לא בפירוש איתמר מכללא איתמר, כפי המובן בזה מדברי רבינו ז"ל בעל פה" (כוכבי אור, שיחות וסיפורים, ד).

והפירוש הפשוט בשיחתו זו, הוא כפי שאמר בשיחה אחרת: "נמצאים אצלי כאלו תלמידים עובדי ה', שלרבינו בעצמו לא היה כמותם! כי היו לו תלמידים עובדי ה' כאלו, שהיו שוהים לילות שלמים חוץ לעיר ושואגים בתפילתם כאריות, כרצון רבינו. ואנ"ש ביארו בזה, משום שבחיי רבינו לא יכול היה מוהרנ"ת לדבר מכל מה שקיבל והרגיש בדברי רבינו, אולם אחר פטירת רבינו פתח את פיו והוציא לאור את כל מה שקיבל מרבינו, ועל ידי זה גדל כאילו תלמידים עובדי ה' מופלגים" (שי"ק ב, תרמו).

רכה. היינו ששלח אותו לעיר קונסטנטין (אשר על שמה נקרא ר' לייב קאסטאנטינער), ובהיותו שם קירב יהודי בשם ר' אייזיק והביאו לאומן (אשר על כן נקרא שמו ר' אייזיק מאומן).

רכו. בשנת תרי"א (גידולי הנחל).

רכז. אודות כך מסופר: "כשקירב רבי לייב קאסטאנטינער את רבי אייזיק, נתעוררה נגדו מחלוקת גדולה מאד, עד שאמו של רבי אייזיק הכתה את רבי לייב בשני סטירות לחי באמצע הרחוב. אף שלפני כן היה רבי לייב חשוב בעיניה מאד, והפליגה בשבחו מאד, בהבינה את גודל קדושתו" (שי"ק ד, תקא).

ובזכות ר' אייזיק, חזר רבי לייב לאומן. וכמסופר: "רבי לייבל קאסטאנטינער היה חזן בימים הנוראים בעירו קאנטאטאטין, ומשום כך לא היה בא להתפלל בקיבוץ אנ"ש, אולם את כל מקורביו שקירב לדעת רבינו, שלחם לאומן, כי חשש לעזוב את משרת חזנותו, שממנה היתה פרנסתו, ואנ"ש היו מתבדחים עליו באמרים: 'דומה הוא רבי לייב לשמש המעיר את הקהל לסליחות והולך אחר כך בעצמו לישון', כי היה מקרב אנשים חדשים ושולחם לקיבוץ אנ"ש, והוא עצמו לא בא. אולם כשקירב את רבי אייזיק ודיבר עמו שישע לקיבוץ אנ"ש, אמר לו רבי אייזיק: אם אתה אינך בא עמי איני נוסע. ואז מסר רבי לייב את נפשו והפקיר את פרנסתו, ובא לאומן לראש השנה עם רבי אייזיק, בהגיעם התפלאו אנ"ש מרבי אייזיק, כי היה אברך יקר וחשוב מאד. וכהוקרה על מעשהו כיבדוהו אנ"ש שיתפלל מוסף לפני העמוד ביום השני של ראש השנה, כמנהגו בעירו" (שי"ק ד, רצה).

עוד מסופר: "תיכף לאחר ראש השנה של שנת תרי"א, שעזב אז רבי לייב קאסטאנטינער ז"ל את פרנסת חזנותו בעירו כדי לשהות עם אנ"ש בראש השנה כנ"ל, עלה אחד מאנ"ש לבימת בית הכנסת, והיכה עליה להחריש המיית העם כנהוג, ופנה ואמר לאנ"ש: כולכם נוסעים עתה לבייתכם, אולם לרבי לייב לא תהיה לו יותר פרנסה כל השנה, כי הפקיר את פרנסתו שהתפרנס מהחזנות בעירו קאנטאטאטין ובא לאומן, התעוררו אנ"ש ואספו עבורו סך

שיחות השייכות להתורות

ואת לאָדל פֿת רַבֿנוּ ז"ל, וְשִׁאָלָה אוֹתוֹ הַפְּרוּשׁ יל, וְאָמַר לָהּ: הַכֵּל פִּכְחוֹ שֶׁל רַבֿנוּ ז"ל יל, שְׁעוּלָה בְּכָל פֶּעַם בְּעֲלִיזוֹת גְּדוּלוֹת וּמֵאִיר בְּכָל פֶּעַם הָאָרוֹת לְמִשָּׁה, כְּמִבְאָר בְּלִקּוּטֵי הַלְכוֹת ילג.

אָמַר יל: "וְיִי אֲזוּי קָעַן זִיין עוֹלָם הָיָה, אַז עָם אִיז דָּא דִּי תַאָוָה אוּיף דִּי וְוַעֲלֵט" ילד.

עוֹד אָמַר: "אַף עַל פִּי שֶׁאִין נִבּוֹן לְנֶקֶם נִקְמָה יל, עַל כָּל פָּנִים אַ יוֹגֵאדֶע ילז אִיז" ילז.

א"ה: גמרת העתקת השיחות, וכתובת ההערות שעליהם, ביום י"ג טבת ה'תשע"ז.

הערות והארות

צדיקים אין להם מנוחה וכו' (ליקוטי הלכות, הכשר כלים ד, ז). עיי"ש ובעוד מקומות הרבה.

רלג. מוהרנ"ת (כן מובא באכניה ברזל, אות ו).

רלד. = איך יכול להיות 'עולם הזה' כשיש את התאוה הזאת בעולם.

והיינו, שאיך אפשר ליהנות מהעוה"ז, כשיש את התאוה הידועה, אשר היא גורמת עצבות ומרה שחורה, וממרת את חיי האדם, כידוע. ומזה באים גם שאר צרות וייסורים רח"ל, "כי עיקר הצרות הם התגברות התאוות ומידות רעות שממדין חיי האדם ומביאין אותו למה שמביאין חס ושלום, ומשם כל הייסורים בגוף וממון ובנים וכו' חס ושלום" (ליקוטי הלכות, פריקה וטענה ד, כח).

ומן הענין לציין למה שמובא בליקוטי מוהר"ן: "ענת ואמר רבינו ז"ל: הנה הכל אומרים, שיש עולם הזה ועולם הבא. והנה עולם הבא אנו מאמינים שיש עולם הבא, אפשר יש גם עולם הזה גם כן באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא הגיתנם, כי כולם מלאים ייסורים גדולים תמיד. ואמר: שאין נמצא שום עולם הזה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קס).

רלה. דבר זה נאמר כלפי המתנגדים על הצדיק, אשר על זה אמר מוהרנ"ת שאין נכון לנקום מהם, רק טוב להיות נרדף. וכמסופר ב"סיפורים נפלאים" על האפיקורסים שנתקדבו לרבינו ז"ל "ואלו האפיקורסים, היה מוהרנ"ת ז"ל חשוב אצלם מאד מחמת שראו צדקו וישרותו ומסירותו בכל לב ונפש אל רבינו ז"ל, וישר בעיניהם מאד. ובעת המחלוקת הגדול עליו, אמר הידש בער למוהרנ"ת ז"ל: אם תסכימו אזי אכתוב בקשה להקיסר בעצמו, ואז עד עשרים וארבע שעות לא יישאר שריד ופליט מן המתנגדים. ויען מוהרנ"ת ז"ל ואמר אליו: ראשית, איני

עוד מסופר על תלמידיו: "מוהרנ"ת ז"ל זכה להעמיד תלמידים קדושים וגדולים במעלה כאלו, שלרוב עסקם בעבודת השם יתברך לא היה להם אפילו זמן לבוא ולנסוע אליו, מה גם שהיו עניים מופלגים, והיה הוא טורח ונוסע אליהם לעורדם ולחזקם" (שיש"ק ה, קח).

ומן הענין לציין דבר נפלא, המובא בספר כוכבי אור: "ר' דוב [תלמיד רבינו ז"ל] לקח את הרב ר' אברהם דוב ז"ל נכד רבינו ז"ל לחתן. ורבי משה ברסלבר, אחר הסתלקות מוהרנ"ת ז"ל היה רגיל לילך לרבי אברהם דוב לדבר ממוהרנ"ת ז"ל. ופעם אחת בא ולא מצאו, ורצה לילך, אמר לו ר' בער הנ"ל תדבר אתי, ענה ואמר לו: אתם מתלמידי רבינו ז"ל, וכי אני יודע לדבר אתכם?! אמר לו רבי בער הנ"ל: תאמין לי שאתם יודעים מרבינו ז"ל על ידי מוהרנ"ת ז"ל, יותר ממה שאנחנו יודעים מרבינו ז"ל על ידי רבינו ז"ל בעצמו" (כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, כא).

רל. איך יתכן לומר כך, אשר יכול להיות משמע מדבריו כאילו הוא גדול מרבינו.

רלא. ואכן כל ימיו היה מוהרנ"ת מדגיש - בדיבורו והנהגתו - שהכל רק בכוחו של רבינו ז"ל, וכשפעם אחת ליחשו אנ"ש עליו שהוא רבינו בעצמו, צעק בקול: "כלב ארויס = כלב החוצה" (שיש"ק ב, תשכז). והתרחק כל ימיו מהנהגה של פרסום ואדמוורי"ת, ואין כאן המקום להאריך בזה.

רלב. כי "כשנסתלק הצדיק ונדמה שנסתלק, באמת לא נסתלק כלל, כי תיכף עולה קצה התחתון ומאיר בעולם שהוא ההשארה שהשאיר בעולם על ידי ספריו ותלמידיו" (ליקוטי הלכות, פדיון במד ה, ט). "כי הצדיק גם אחר הסתלקותו הוא גם כן עולה ומסתלק בכל פעם מדרגא לדרגא גבוה יותר, בבחינת ילכו מחיל אל חיל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל

שיחות השייכות להתורות

לט

הערות והארות

רלו. = זוהי הקוּחַה. היינו, שאע"פ שאין נכון לנקום נקמה במתנגדים וכיו"ב, אעפ"כ כשהשם יתברך בעצמו נוקם במתנגדים, הרי זה גורם הרווחה, כי ע"ז ניצולים מהם.

וכך היה מעשה: "בעיר ברשאד דר אחד מהמתנגדים בשם פנחס, שחותנו היה איש נכבד מעיר ברסלב. בעת המחלוקת רצו המתנגדים מתושבי עיר ברסלב להביא את פנחס הנ"ל לברסלב, כדי שיעמוד לצידם במחלוקת, כי היה איש תקיף ועז פנים. אנ"ש, כשנודע להם זאת, פחדו מאד, נכנסה אדל, בת רבינו, למוהרנ"ת והתאונה לפניו על זה, ואמרה לו בשברון לב: כבר שלחו עגלה לברשאד להביאו. ניתמה מוהרנ"ת, ואמר לה בניחותא: הוא לא יבוא! הוא לא יבוא. וכך הוה, שבבוא העגלה מברסלב לברשאד לקחתו, כבר היה לאחר מיתתו, ומצאו את תושבי המקום מלווים אותו לקברו. כשנודע זאת אחר כך בברסלב, אמר מוהרנ"ת: טוֹט איז נישט קיין נקמה [שהרי כל אחד מת בסופו של דבר] אבער א וויגאדע איז = מיתה היא לא נקמה, אולם יש על ידי זה הרווחה" (שיש"ק ב, תשמו).

רוצה חס ושלום שיתגבר ההתנגדות יותר, והשנית, איני רוצה שיהיו הם הנרדפים ואני הרודף, אני אין לי עצה אחרת רק תפילה" (סיפורים נפלאים).

ואגב; יש לציין שדווקא כשאין הצדיק חפץ בנקמה, אז נוקם הקב"ה נקמתו. כמובא בשם הבעל שם טוב: "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשן. שמעתי מהצדיק ר' נחום זלה"ה בשם הצדיק הבעל שם טוב זלה"ה פירוש הכתוב גם ענוש לצדיק לא טוב, דרשע השונא לצדיק ומריע לו, אי אפשר שהשם יתברך ינקום מהרשע כל עוד שהצדיק אינו מוחל לו, רק כשהצדיק מוחל לו ואינו חפץ בנקמת הרשע אז נוקם השם יתברך מהרשע. וזהו גם ענוש, ר"ל אימת הוא העונש להרשע, לצדיק לא טוב, כשאינו טוב בעיני הצדיק שינקום השם יתברך מהרשע אז הוא הנקמה, ע"כ דפח"ח" (בעל שם טוב על התורה, פרשת שמות, אות טו, בשם כתר תורה, פרשת וישב).

רלו. בשיש"ק הגירסא היא "וויגאדע", וכן הדפיסו בשיחות הנדפסות בסוף ספר "כוכבי אור" שבהוצאת קרן רבי ישראל בער.